

DIVO HIERONYMO

STRIDONIENSI

FALSO ADSCRIPTARVM EPISTOLARVM

TOMVS NONVS.

*In cuius prima parte locata sunt Epistolæ doctæ quidem, & eruditæ, quarum
tamen ignorantur auctores:*

*In secunda, posita sunt ea quæ suis titulis proprios testantur auctores, Quibus inseruimus
Theophili Alexandrini Episcopi Pascales Epistolas tres à D. Hieronymo Latinas factas:*

*In tertia, quæ suos auctores ipsa etiam præ se ferunt: verum non ita doctæ, & eruditæ ut
illa quæ in prima, & secunda classe continentur.*

*Omnia diligentius recognita, & ad fidem vetustissimorum exemplarium multis
erroribus expugnata, opera & labore*

MARIANI VICTORII Reatini, Episcopi Amerini.

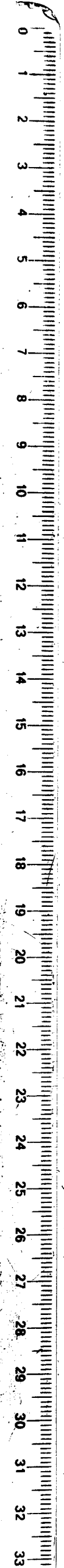
PARISIIS,

Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa.

M. DC. II.

Cum Priuilegio Regis.

2 400 40
Galle
MADE IN SPAIN

DIVO HIERONYMO

STRIDONIENSI FALSO ADSCRIPTARVM EPISTOLARVM TOMVS NONVS.

*In cuius prima parte locata sunt Epistola doctæ quidem, & erudita, quarum
tamen ignorantur auctores:*

In secunda, posita sunt ea quæ suis titulis proprios testantur auctores, Quibus inseruimus
Theophili Alexandrini Episcopi Pascales Epistolas tres à D. Hieronymo Latinas factas:

*In tertia, quæ suos auctores ipsa etiam præ se ferunt: verum non ita doctæ, & erudita ut
illa quæ in prima, & secunda classe continentur.*

Omnia diligentius recognita, & ad fidem vetustissimorum exemplarium multis
erroribus expugnata, opera & labore

MARIANI VICTORII Reatini, Episcopi Amerini.

PARISIIS,

Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa.

M. D C. II.

Cum Priuilegio Regis.

INDEX EORVM QVAE IN HOC TOMO CONTINENTVR.

PRIMA SERIES.

Reuerendissimi D. Mariani Victorij Reatini Episcopi
Amerini Censura huius voluminis.
Epistola concilij Mileuitani de D. Hieronymo.
Synodi Romanae sub Gelasio testimonium de D. Hieronymo.

Ad Demetriadem, De Virginitate.	Epistola 1. col. 1
Augustini & Alipij ad Iulianam.	Epist. 2. col. 27
Ad Geruntij filias, De contemnenda hereditate.	Epist. 3. col. 33
Ad Marcellam. Ut aduersa toleret Exhortatio.	Epist. 4. col. 37
Ad Virginem in exilium missam, consolatio.	Epist. 5. col. 41
Ad amicum egrotum.	Epist. 6. col. 46
Ad amicum egrotum, De viro perfecto.	Epist. 7. col. 59
Instituit amicum in scientia divina legis.	Epist. 8. col. 86
De tribus virtutibus.	Epist. 9. col. 96
Ad Paulam & Eustochium, De Assumptione B. Mariae Virginis sermo qui Sophronij esse creditur.	Epist. 10. col. 101
De Assumptione B. Mariae Virginis sermo.	Epist. 11. col. 110
De honorandis parentibus.	Epist. 12. col. 122
De septem gradibus Ecclesiae ad Rusticum Narbonensem Episcopum, septem capiteus.	Epist. 13. col. 124
Virginitatis laus Ad Maurinij filiam.	Epist. 14. col. 138
De his quae Deo in scripturis sanctis attribuuntur.	Epist. 15. col. 150
Damasi Symbolum.	Epist. 16. col. 157
Symboli explanatio ad Damasum,	Epist. 17. col. 158
Explanatio fidei ad Cyrillum.	Epist. 18. col. 160
Symbolum Ruffini ad Laurentium Episcopum.	Epist. 19. col. 165
Ad Praesidium Diaconum, de cereo Paschali.	Epist. 20. col. 193
De vera circuncisione ad Therasiam.	Epist. 20. col. 198
De celebratione Paschae.	Epist. 21. col. 219
In Susannam lapsam obiurgatio, duo cap. continens.	Epist. 22. col. 235
In Euagrium obiurgatio, quod Leuitam lapsam non sit consolatus, Epist. 23. col. 243.	Epist. 23. col. 243
Hortatio ad militem saeculi, Ut Christo militet.	Epist. 24. col. 246
De decem tentationibus populi Israelitici.	Epist. 25. col. 249
Explanatio in Psalmum xl.	Epist. 26. col. 252
Explanatio in Psalmum cxvii.	Epist. 27. col. 254
Ad Dardanum De diuersis generibus muscorum.	Epist. 28. col. 256
De Resurrectione Domini sermo.	29. col. 258
De Natiuitate Domini sermo.	30. col. 262
De Epiphania Domini sermo.	31. col. 263
Sermo de Quadragesima.	32. col. 264
In Vigilia De esu agni sermo.	33. col. 266
De Resurrectione Domini sermo.	34. col. 269
Ad Eustochium De vinculis B. Petri.	Epist. 35. col. 270
De obseruatione vigiliarum.	Epist. 36. col. 276
Ad Pamnadium & Oceanum, Exhortatoria.	Epist. 37. col. 280
Ad Quendam qui in saeculo penitebat.	Epist. 38. col. 283
De diuersis generibus leprarum.	Epist. 39. col. 286
De duobus filiis frugi & luxurioso.	Epist. 40. col. 289

SECUNDA SERIES.

Noni Tomi secunda series, in qua aliena suis titulis continentur.
Paulinus Sebastiano Eremita. Epist. 41. col. 296
R. D. Mariani Victorij Reatini Episcopi Amerini Epistola ad Leoforem, de Apologia pro Origene, in qua ostenditur illam non

Pamphili martyris, sed Eusebij Casariensis esse.	col. 297
In Apologiam Eusebij Casariensis falso Pamphilo adscriptam pro Origene Ruffini ad Macarium prooemium.	col. 301
Apologia Eusebij Casariensis pro Origene Ruffino interprete falso Pamphilo martyri adscripta, quindecim cap. continens.	col. 303
Ruffini liber, De adulteratione librorum Origene ad Macharium, duo cap. continens.	col. 345
Prologus Ruffini in Peri archon Origene ad Macarium, duo cap. continens.	col. 552
Ruffini ad Anastasium Urbis Romae Episcopum Apologia pro fide sua.	Epist. 42. col. 359
Anastasi Romani Episcopi ad Ioannem Hierosolymorum episcopum, De Ruffino sententia.	Epist. 43. col. 361
Ruffini Aquileiensis in D. Hieronymum inuectiuarum liber primus.	col. 362
Inuectiuarum Ruffini in D. Hieronymum liber secundus.	col. 392
Epistola Paschalis Theophili Alexandrinae urbis Episcopi, ad totius Aegypti Episcopos prima, D. Hieronymo interprete.	col. 421
Theophili Alexandrinae urbis Episcopi, ad totius Aegypti Episcopos epistola Paschalis secunda.	col. 435
Eiusdem Theophili epistola Paschalis tertia.	col. 445
Augustinus Hieronymo, De eo quod scriptum est: Qui totam legem seruaerit, &c.	Epist. 44. col. 459
Augustinus Hieronymo, de ratione animae.	Epist. 45. col. 463
Augustinus ad Optatum episcopum Mileuitanum, De origine animarum.	Epist. 46. col. 475
Diui Augustini Homilia, De Pastoribus.	Epist. 47. col. 484
Valerius Ruffino, ne ducat uxorem.	Epist. 48. col. 504
Martini V. Pont. Regulae Monachorum approbatio.	col. 510
Regula Monachorum D. Hieronymi ex scriptis eiusdem per Lupum de Oliueto collecta.	col. 513
Dialogus sub nomine Hieronymi & Augustini ex utriusque scriptis, ab incerto auctore, De origine animarum.	col. 571
De corpore & sanguine Christi Homilia incerto auctore.	col. 579
Homilia super Euangelium Matthaei: Quis vestrum habebit amicum &c.	col. 583

TERTIA SERIES.

Ad Tyrasium super morte filiae consolatio.	Epist. 49. col. 585
Ad Oceanum, De ferendis opprobriis Hortatoria.	Epist. 50. col. 589
Ad Oceanum, De vita clericorum.	Epist. 51. col. 594
Damasus Hieronymo.	Epist. 52. col. 597
Hieronymus Damaso.	Epist. 53. col. 598
Scriptorum ecclesiasticorum Catalogus, Ad Desiderium.	col. 598
Ad Paulam & Eustochium, De virtute psalmodum.	Epist. 54. col. 601
Ad Damasum, De oblatione altaris.	Epist. 55. col. 602
Regula Monachorum 41. cap. continens.	col. 604
Cromatius & Heliodorus Episcopi Hieronymo.	Epist. 57. col. 634
Hieronymus Cromatio & Heliodoro.	Epist. 57. col. 635
De Natiuitate Sanctae Mariae.	Epist. 58. col. 635
Eusebius, De morte Hieronymi ad Damasum.	Epist. 59. col. 640
Augustini Hipponensis Episcopi ad Cyrillum Hierosolymitanum episcopum, De magnificentia B. Hieronymi.	col. 680
Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, De miraculis S. Hieronymi, ad S. Augustinum Episcopum Hipponensem.	col. 686
Vita D. Hieronymi incerto auctore.	col. 720

MARIANI

MARIANI VICTORII REATINI EPISCOPI AMERINI IN NONVM VOLUMEN CENSURA.

OC praesenti volumine, quod nonum, postremo scilicet loco positum, nuncupauimus, comprehensa sunt omnes epistolae, quae quarto olim tomo concludebantur, eadem serie, eodemque ordine, quo antea in eo erant impressae. Primo videlicet illarum, quarum ignorantur auctores. Secundo aliarum, quae proprios scriptores suis titulis praeseferunt: inter quas locatae sunt tam Apologia Eusebij Casariensis pro Origene, falso Pamphilo Martyri adscripta: quam ipse Ruffini contra D. Hieronymum inuectiuarum. Tertio, postremoque alia non ita docta, & erudita, quemadmodum sunt ea, quae in prima, secundaque classe continentur. Quaecumque autem illa sint, & quavis classe comprehendantur, constat Hieronymi non esse, & ab illius phrasi, stiloque maxime dissidere: & si doctissima, eruditaque plurima in eis inueniantur. Quos autem habeant auctores, vndeque prodierint, in tanta eruditorum veterum multitudine, affirmare temerarium, diuinare periculosum est. Sunt tamen plurimarum epistolarum, quae Paulini Nolani Episcopi: aliarumque, quae Maximi Praesulis Taurinensis: nonnullae, quae Augustini: quaedam, quae Tertulliani stilum, saluamque redeant: Multae, quae indignae prorsus sunt, ut viris doctis adscribantur. Paulini phrasim praeseferunt, Epistola quarta, quae est ad Marcellam, ut aduersa toleret: Item quinta, ad Virginem in exilium missam: Rursum 23. in qua redarguitur qui, quod Leuitam lapsam consolatus non sit. Necnon 24. in qua militem quendam ad Christi militiam hortatur. Maximi videtur esse septima, quae de viro perfecto inscribitur. Meminit enim in ea de D. Ambrosio, & de inuentione corporum Geruasij & Protasij, quae ab ipso Ambrosio reperta fuerunt: Item 20. cui titulus est, De vera circuncisione, ad Tetrantiam, Terentiam, seu Therasiam inscripta: variant enim hac in re exemplaria. Augustini stilo similis est 21. quae de celebratione Paschae est: & iam inter opera eius impressa legitur: cuiuscumque autem sit, Africani certe hominis esse apparet ex ea. Vicecima autem secunda, cui titulus est, In Susannam lapsam obiurgatio, docta quidem, & erudita epistola est: expeditiores autem habet anfractus, nec ita longis se periodis implicat, ut Augustini esse, quemadmodum existimant aliqui, credi possit. Tertulliani autem stilum habet epistola sexta, quae ad amicum egrotum inscribitur. Sermo autem de Assumptione B. Mariae Virginis ad Paulam, & Eustochium Graeci potius, quam Latini hominis est: quippe cum Latine scribere exercitatus haud sit: & Graecum hominem Latine in eo loquentem videre liceat. Sophronij autem esse, D. Hieronymi amici, illius scilicet, qui Hieronymi catalogum de scriptoribus ecclesiasticis, Graecum reddidit, pro compertissimo creditur. Prima autem, quae est ad Demetriadem, doctissima profecto, & erudita epistola, Pelagiani alicuius hominis esse creditur: quippe cum nimium libero, etiam sine dei gratia, arbitrio tribuat: quapropter iure ab Augustino, & Alipio in sequenti epistola redarguitur. Celestij, qui Pelagianus fuit, nomen, exemplaria quaedam praeseferunt. Quae autem in calce operis, Eusebij nomine, de morte Hieronymi, ad Damasum inscripta est: Eusebij Cremonensis, indiuidui D. Hieronymi socij esse creditur. Verum nisi Damasum inscripta est: Eusebij Cremonensis, indiuidui D. Hieronymi socij esse creditur. Verum nisi Damasum, alium quam summum illum Pontificem, totum Ecclesiam notissimum, eo nomine intelligat, falsis circumfertur nominibus. Longe enim ante D. Hieronymum Damasus Papa obiit. Quae vero vel Cyrilli, vel Augustini de miraculis Hieronymi nomen habent, cuiuscumque alterius potius, quam Cyrilli, & Augustini opera sunt. Quod recte ante nos D. Antoninus agnouit. Vitam vero Hieronymi incerto auctore conscriptam (quamuis altera a nobis ex eius scriptis verius, fideliusque sit edita) ne quis sibi aliquid deperiisse conqueri possit, ita ut prius typis mandata erat, reliquimus. At non propterea omnia quae in illis produntur, falsa & contentiosa esse credendum est. Multa enim vera falsis auctorum nominibus circumferuntur: quae celebria ideo solent apponi, ut vel pretiosius veniant, vel auidius lectentur. Versus, quos a praecclarissimo Homeri opere Aristarchus, uti spurios submouebat, non propterea aut falsi erant, aut suum, alium tamen quam praeseferrent, non habebant auctorem. Si vetera diligenter recenseras, nullos praestantissimos in omni doctrinarum genere scriptores ferè inuenies, quibus adulterina aliqua non sint adiecta, Aristoteli, Hippocrati, Galeno: & ex nostratibus Augustino, Ambrosio, Chrysostomo, D. Thomae, aliisque, quos numerare piget, plurima aliunde adiecta, ascribuntur: quae tamen non solum docta, & vera sunt, sed digna etiam, quae a fidelibus lectentur. Mentitus enim titulus falsam haud reddit historiam: nec propterea mendax est interpretatio aliqua, quia aliud nomen quam proprium praetendat auctoris. Ipsa enim res, non scriptoris nomine, veritas aut probatur, aut adlaturatur. Itaque quamuis Hieronymi epistolae huius voluminis minime sint: sanctorum tamen, eruditorumque hominum labores sunt: legique, uti ecclesiasticorum procerum opera possunt: parumque refert scire quis scripserit, quando ea quae scripta sunt, & orthodoxam fidem, & piam in se eruditionem continent. Verum quia Apologia pro Origene, & Ruffini in Hieronymum inuectiuarum hoc volumine continentur, addidimus eius initio, Mileuitani, itemque eius quod Romae sub Gelasio Papa celebratum est, concilij de D. Hieronymo testimonium: ut quantae existimationis is semper fuerit, quantae eum antiquitas fecerit omnis, tam qui Origene nimium sunt additi, quam qui Ruffini ipsius contra D. Hieronymum iura tuentur, omnes agnoscant.

EPÍSTOLA SYNODI MILEVITANÆ IN QVA
D. AVGVSTINVS INTERFVIT, AD INNOCEN-
TIVM PRIMVM PĀPAM.

DOMINO beatissimo meritoque Venerabili & in Christo Venerando Papæ Innocentio, Siluanus senex, Valentinus, Aurelius, Donatus, Restitutus, Lucianus, Alypius, Augustinus, Placentius, Severus, Fortunatus, Possidius, Nonatus, Secundus, Maurentius, Leo, Faustianus, Cresconius, Innocentius, Felix, Antoninus, Gigantius, Cresconius, Adeodatus, Processus, Secundus, Felix, Asiaticus, Ruffinus, Faustinus, Victor, Antoninus, Malchus, Licorius, Fortunatus, Donatus, Pontianus, Saturninus, Cresconius, Possidonius, Lucius, Honorius, Seruius, Terentius, Cresconius, Sperantius, Quadratus, Lucillus, Sabinus, item Sabinus, Cresconius, Victor, Honoratus, Donatus, Petrus, Presidius, Cresconius, Lampadius, Delphinus, ex Concilio Milevitano in Domino salutem.

Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede apostolica collocavit, talemque nostris temporibus præstitit, ut nobis potius ad culpam negligentiae valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro ecclesia sunt suggerenda, tacuerimus, quam ea tu possis vel fastidiose, vel negligenter accipere, magnus periculus infirmorum membrorum Christi pastorem diligentiam (quæsumus) adhibere digneris. Nova quippe hæresis, & nimium perniciofa tentat assurgere inimicorum gratiæ Christi, qui nobis dominicam etiam orationem impus disputationibus conantur auferre. Cum enim Dominus docuerit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; isti dicunt, posse hominem in hac vita, præceptis dei cognitis, ad tantam perfectionem iustitiæ, sine adiutorio gratiæ Saluatoris, per solum liberæ voluntatis arbitrium pervenire, ut etiã non sit necessarium dicere; Dimitte nobis debita nostra. Illud vero, quod sequitur, Ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum, tanquam divinum adiutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus: sed hoc in nostra positum esse potestate, & ad hoc implendum solam sufficere hominis voluntatem, tanquam frustra apostolus dixerit: Non volentis, neque currentis, sed miserentis est dei. Et: Fidelis deus, qui vos non permittit tentari super id, quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere. Frustra etiam dominus dixerit apostolo Petro: Rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Et omnibus suis: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem, si hoc totum est potestatis humanæ. Pueros quoque parvulos (si nullus imbuantur Christianæ gratiæ sacramentis) habituros vitam æternam, nequaquam Christiana præsumptione contendant, euacuantes, quod dicit Apostolus: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Et alio loco: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur. Ut ergo alia omittamus, quæ contra scripturas sanctas plurima dicuntur, hæc interim duo (quibus omnino totum, quod Christiani sumus) conantur evertere, quæ fidelia corda sustineant? Non esse rogandum deum, ut contra peccati malum, atque ad operandam iustitiam sit noster adiutor. Et non opitulari parvulis, ad consequendam vitam æternam, Christianæ gratiæ sacramentum. Hæc insinuantes apostolico pectore tuo, non habemus opus multa dicere, & tantam impietatem verbum exaggerare, cum proculdubio te ista permoueant, ut ab eis corrigendis, ne latius serpent, multosque contaminent, vel potius interimant (dum sub nomine Christi a gratia Christi penitus alienant) omnino dissimulare non possis. Huius autem perniciosissimi erroris auctores esse perhibentur Pelagius & Celestius, quos quidem in ecclesia sanari maluimus, quam desperata salute, ab ecclesia rescari, si necessitas vlla compellat. Quorum unus, dicitur Celestius etiam ad presbyterium in Asia peruenisse dicitur. De quo, ante paucos annos, quid gestum fuerit, sanctitatis tua de Carthaginensi ecclesia melius instruitur. Pelagius vero (sicut a quibusdam fratribus nostris missæ loquuntur epistola) Hierosolymis constitutus nonnullos fallere asseritur. Veruntamen multo plures, qui eius sensus diligentius indagare potuerunt, aduersus eum pro Christi gratia, & catholice fidei veritate confligunt: sed præcipue sanctus filius tuus, frater, & compresbyter noster HIERONYMVS. Sed arbitramur (adiuvante misericordia domini dei nostri Iesu Christi, quæ te & regere consulentem, & orantem exaudire dignatur) auctoritati sanctitatis tuæ, de claro scripturarum lumine depromptæ, facilius eos (qui tam peruersa, & tam perniciofa sentiunt) esse cessuros: ut de correctione potius eorum gratulemur, quam contristemur interitu, Domine Beatissime. Quamlibet autem ipsi eligant certe vel alios plurimos, quos possunt, si ab eis dissimuletur, suis laqueis implicare, cernit Venerabilitas tua, instanter, & celeriter providendum. Hæc ad Sanctitatem tuam de concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensem ecclesiam, & Carthaginensis provincie Coepiscopos nostros, quos ad Sedem Apostolicam (quam beatus illustras) de hac causa scripsisse comperimus. Et alia manu. Memor nostri in domini gratia ageatur, Domine beatissime, meritoque Venerabilis, & in Christo honorande, Sanctissime Papa.

EX CONCILIO GELASII PAPÆ, ROMÆ
CVM LXX. EPISCOPIS CELEBRATO: DE QVO DIST.
xv. cap. Sancta Romana Ecclesia.

Item Ruffinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est. Sed quoniam Beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notavit: illa sentimus, quæ Beatum Hieronymum sentire cognoscimus: & non solum de Ruffino, sed etiam de vniuersis, quos vir sapius memoratus, zelo dei, & fidei religione reprehendit.

Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir Beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda.

AD

AD DEMETRIADEM VIRGINEM.
EPÍSTOLA PRIMA.

SI summo ingenio, parique A da est venia, qui ad ornandum domini tabernaculū secundum vires nostras munus offerimus. Nec veremur ne temere scribendo ad tantæ nobilitatis virginem, vltro nos moribus tradamus inuidiæ. Scribimus enim petente sancta matre eius, immo iubente, idque a nobis transmarinis literis, miro cum desiderio animi flagitante: quæ facile ostendit quo studio, quantaque cura in filia germen cæleste plantauerit, dum illud tam sollicitè cupit ab aliis irrigari. Remoti igitur a temeritate, & ab ambitione liberi, proposito infudemus operi. Nec de mediocritate diffidimus ingenij, quod credimus & fide matris, & merito virginis adiuuari. Quoties mihi de institutione morum, & sanctæ vitæ conuersatione dicendum est, soleo prius humanæ naturæ vim qualitatemque monstrare, & quid efficere possit ostendere: ac iã inde audientis animum ad species incitare virtutum, ne nihil proficit ad ea vocari, quæ forte sibi impossibilia esse præsumpserit. Nequaquam enim virtutum viã valemus ingredi, nisi spe ducamur comite. Si quidem appetendi omnis conatus perit consequedi desperatione. Quem ego exhortationis ordinem, cum in aliis quoque opusculis tenerim, tum hic maxime obseruandum puto: vbi eò plenius naturæ bonū declarari debet, quò instituenda est vita perfectior, ne tanto remissior sit ad virtutem animus ac tardior, quanto minus se posse credat: & dū quod inesse sibi ignorat, id se existimat non habere. Proferenda semper in notitiam ea res est, cuius vsus desideratur: & explicandum est quicquid bonū natura potest, cum quicquid posse probatur, implendum est. Hæc igitur prima sanctæ ac spiritualis vitæ fundamenta iaciantur, ut vires suas virgo agnoscat, quas demum bene exercere poterit, eū eas se habere didicerit. Optima enim animi incitamenta sunt; cum docetur aliquis posse quod cupiat. Nam & in bello ea exhortatio maxima est, eaq; plurimū autoritatis habet, quæ pugnatore de vitibus suis admonet. Primū itaque debes naturæ humanæ bonum de eius autore metiri, Deo scilicet, qui cum vniuersa mundi, & quæ intra mundum sunt, opera bona, & valde bona fecisse referatur: quāto putas præstantiorem ipsum hominem fecit, propter quæ omnia etiam intelligitur illa condidisse, quem dum ad imaginem & similitudinem suam facere disposuit, antequam faciat, qualem sit facturus ostendit: Deinde cum subiecit ei vniuersa animalia, eumque etiam constituit eorum dominum, quæ vel mole corporis, vel virium ma-

Tomus nonus.

A iij

A gnitudine, vel armis dentium, multo valentiora homine fecerit, satis declarat quanto pulchrius sit homo ipse conditus, quem vel ex hoc voluit naturæ suæ intelligere dignitatem, dum fortia sibi subiecta miratur animalia. Neque enim nudū illum ac sine præsidio reliquit, nec diuersis periculis velut exposuit infirmum: sed quem inermē extrinsecus fecerat, melius intus armauit, ratione scilicet atque prudētia, vt per intellectum vigoremque mentis, quo cæteris præstabat animalibus, factorem omnium solus agnosceret, & inde seruiret Deo, vnde aliis dominabatur. Quem tamen iustitiæ executorem Dominus voluntariū esse voluit, non coactum. Et ideo reliquit eum in manu consilij sui, posuitque ante eum vitam & mortem, bonum & malum: & quod placuerit ei, dabitur illi. Vnde etiam in Deut. legimus. Vitam & mortem dedi ante faciem tuam, benedictionē & maledictionem: elige tibi vitā vt viuas. Hinc iam prouidendum est, ne forte illud remordeat te, in quo temere imperitum vulgus offendit. Et ideo non vere bonum factum hominem putes, quia is facere malum potest, nec ipse naturæ violentia astringatur ad immutabilis boni necessitatem. Nam si diligenter retractes, & ad subtiliorem intellectum cogas animum, hinc tibi melior status hominis ac superior apparebit, vnde putatur inferior. In hoc enim gemini itineris discrimine, in hac vtriusque libertate partis, rationabilis animæ decus positum est. Hinc, inquam, totus naturæ nostræ honor consistit, hinc dignitas, hinc denique optimi quique laudem merentur, hinc præmium. Nec esset omnino virtus vlla in bono perseuerantis, si is ad malum transire nō potuisset. Volens namque Deus rationabilem creaturam voluntarij boni munere, & liberi arbitrij potestate donare, vtriusque partis possibilitatē homini inserēdo, proprium eius fecit esse quod velit, vt boni ac mali capax, naturaliter vtrunque posset, & ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neque enim aliter spontaneum habere poterat bonum, nisi æque etiā malum habere potuisset. Vtrumque nos posse voluit optimus creator, sed vnum facere, bonum scilicet, quod & imperauit: malique facultatem ad hoc tantum dedit, vt voluntatem eius ex nostra voluntate faceremus. **C** Quod cum ita sit, hoc quoque ipsum quod etiā mala facere possumus, bonū est. Bonum, inquam, quia boni partem meliorem facit. Facit enim ipsam voluntariam sui iuris, non necessitate deuinctam, sed iudicio liberam. Licet quippe nobis eligere, refutare, probare, respucere. Nec est quod magis rationabilis creatura cæteris præferatur, nisi quod cum omnia alia conditionis tantum ac necessitatis bonum habeant, hæc sola habeat etiā voluntatis. Sed plerique impie, non minus quam imperite, cum super statu hominis quæritur, vereor dicere, quāsi reprehendentes opus domini, talem illum aiunt debuisse fieri, qui omnino facere non posset malum. Dicit itaque figmentum ei qui se finxit. Quid me fecisti sic? Et improbissimi hominum, dum dissimulant id ipsum bene administrare quod facti sunt, aliter se factos fuisse

se malunt, vt qui vitam suam emendare nolunt, videantur emēdare velle naturam, cuius bonum ita generaliter cunctis institutum est, vt in gentilibus quoque hominibus, qui sine vllō cultu Dei sunt, se nonnunquam ostendat ac proferat. Quā multos enim philosophorum & audiuimus & legimus, & ipsi vidimus castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos, & honores mundi simul & delicias respicientes, & amatores iustitiæ non minus quā scientiæ? Vnde, quæso, hominibus alienis a Deo, ista quæ Deo placet? Vnde autem illis bona, nisi de naturæ bono? Et cum ista, quæ dixi, vel omnia in vno, vel singula in singulis haberi videamus, cum omnium natura vna sit, exemplo suo inuicem sibi ostendunt omnia in omnibus esse posse, quæ vel omnia in omnibus, vel singula in singulis inueniantur. Quod si etiam sine Deo homines ostēdunt quales à Deo facti sunt, vide quid Christiani facere possunt, quorum in melius per Christū natura & vita instructa est, & qui diuinæ quoque gratiæ iuuantur auxilio. Age iam ad animæ nostræ secreta veniamus. Seipsum vnusquisque attētius respiciat. Interrogemus quid de hoc sentiant propriæ cogitationes. Ferat sententiam de naturæ bono ipsa conscientia: instruamur domestico magisterio animi, & mētis bona nō aliunde magis quæque, quā ab ipsa mente discamus. Quid illud, obsecro, est, quod ad omne peccatum erubescimus, aut timemus? & culpā facti nunc rubore vultus, nunc pallore monstramus, ac trepidante animo etiā in minimis delictis testē effugimus, conscientia remordemur? ediuerso autem in omni bono læti, constantes, intrepidi sumus, idque si occultū est, palam etiam fieri cupimus & volumus, nisi quod testimonio sibi est ipsa natura, quæ hoc ipso declarat bonū suum, quo ei malum displicet, & dum in bono tantum opere confidit, quid solum eā deceat ostendit? Hinc est illud quod frequenter carnifice occulto, in autorē sceleris conscientia tormenta delæuiunt, & latentem reum secreta mentis pœna persequitur: nec vllus post culpā impunitati locus est, cū sit reatus ipse supplicij. Hinc est quod econtrario innocens etiam inter ipsa tormenta fruitur conscientia securitate: & cum de pœna metuat, de innocētia gloriatur. Est enim, inquam, in animis nostris naturalis quædā (vt ita dixerim) sanctitas, quæ velut in arce animi præsidens, exercet mali bonique iudicium: & vt honestis rebusque actibus fauet, ita sinistra opera condemnat, atque ad conscientia testimoniū diuersas partes domestica quadā lege diiudicat. Nec vllō prorsus ingenio, aut fucato aliquo argumentorum colore decipit: ipsi nos cogitationibus fidelissimis & integerrimis sanè testibus aut arguit, aut defendit. Huius legis, scribens ad Romanos, meminit Apostolus, quam omnibus hominibus insitam, velut in quibusdam tabulis cordis scriptam, esse testatur. Cum enim, inquit, Gentes quæ legē non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus suis, testimonium reddente eis conscientia

eorum: & inter se inuicem accusantium cogitationum, aut etiam defendentium. Hac lege vsi sunt omnes, quos inter Adam atque Moysen sancte vixisse, atque placuisse Deo, scriptura commemorat, quorum tibi exempli causa aliqui proponendi sunt, vt facile intelligas, quantum sit naturæ bonum, cum eam legis vice docuisse iustitiam probaueris. Abel primus hanc magistrā secutus ita dominum promeruit, vt dum ei offerret hostiam, tam grate sacrificium eius acceptum Deo fuerit, vt fratrem in inuidiam concitaret, quem iustum in euangelio dominus ipse cōmemorans, breuiter perfectionem eius exposuit. Omnis enim virtutum species vno iustitiæ nomine continetur. Beatum Enoch ita placuisse Deo legimus, vt eum è medio mortalium raperet, & in mundo consummatum, de mundi habitatione transferret. Noe iustus in generatione sua & perfectus asseritur, cuius sanctitas eo magis est admirabilis, quod toto prorsus à iustitia declinante mundo, solus iustus inuentus est, nec ab alio sanctitatis quæsiuit exemplum, sed ipse præbuit. Et ideo totius orbis imminente naufragio solus ex omnibus meruit audire. Intra tu, & domus tua in arcam: quia te vidi iustum in generatione ista coram me. Ante Deum autem ille iustus probatur, qui corpore sanctus est & corde. Melchisedec sacerdos Dei legitur, cuius meritum facile ex hoc intelligi potest, quod multo post futurum domini sacramentum ante signauit, ac sacrificio panis & vini, mysterium corporis & sanguinis expressit, ac sacerdotij sui typo, Christi sacerdotium figurauit, cui à patre dicitur. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Nam & quod benedicit Abraham principem patriarcharum, qui per circuncisionem pater Iudæorum, per fidem gentium, illius signantissime ostendit figuram, qui per fidem suam & Iudæis donauit benedictionem, & gentibus. Lot quoque sancti Noe virtutem secutus, inter tot peccantium exempla iustitiam non reliquit. Et vt illum totius mundi exemplum non vici: ita hic tota illa, in qua habitabat, regione peccante, contra multitudinis vitia tenuit sanctitatem. Qui, vt beatus Petrus ait, visu & auditu iustus erat, & inter pessimos positus, mala eorum oculis auerfabatur & auribus; atque ideo simili exemplo vt ille diluuiō, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum Dei, quid Isaac & Iacob memorem? Quā perfecte impleuerint domini voluntatem vel hinc possumus æstimare, quod familiari quadam & præcipua dignitate, eorum se Deum voluit nominari. Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Hoc nomen meum sempiternum, & memoriale in generationes generationum. Ioseph fidelis domini famulus à puero, tribulationibus magis iustus & perfectus ostenditur, qui primum à fratribus in seruum Hismælitis additus est, ab eisque venditus, à quibus se viderat adorandum. Deinde Ægyptio domino traditus, semper tamen ingenuam animæ tenuit dignitatem: docuitque exēplo suo & seruos, & liberos in peccando nō conditionem cuiquā obesse, sed mentē. Hic, quæso, remorare

eorum: & inter se inuicem accusantium cogitationum, aut etiam defendentium. Hac lege vsi sunt omnes, quos inter Adam atque Moysen sancte vixisse, atque placuisse Deo, scriptura commemorat, quorum tibi exempli causa aliqui proponendi sunt, vt facile intelligas, quantum sit naturæ bonum, cum eam legis vice docuisse iustitiam probaueris. Abel primus hanc magistrā secutus ita dominum promeruit, vt dum ei offerret hostiam, tam grate sacrificium eius acceptum Deo fuerit, vt fratrem in inuidiam concitaret, quem iustum in euangelio dominus ipse cōmemorans, breuiter perfectionem eius exposuit. Omnis enim virtutum species vno iustitiæ nomine continetur. Beatum Enoch ita placuisse Deo legimus, vt eum è medio mortalium raperet, & in mundo consummatum, de mundi habitatione transferret. Noe iustus in generatione sua & perfectus asseritur, cuius sanctitas eo magis est admirabilis, quod toto prorsus à iustitia declinante mundo, solus iustus inuentus est, nec ab alio sanctitatis quæsiuit exemplum, sed ipse præbuit. Et ideo totius orbis imminente naufragio solus ex omnibus meruit audire. Intra tu, & domus tua in arcam: quia te vidi iustum in generatione ista coram me. Ante Deum autem ille iustus probatur, qui corpore sanctus est & corde. Melchisedec sacerdos Dei legitur, cuius meritum facile ex hoc intelligi potest, quod multo post futurum domini sacramentum ante signauit, ac sacrificio panis & vini, mysterium corporis & sanguinis expressit, ac sacerdotij sui typo, Christi sacerdotium figurauit, cui à patre dicitur. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Nam & quod benedicit Abraham principem patriarcharum, qui per circuncisionem pater Iudæorum, per fidem gentium, illius signantissime ostendit figuram, qui per fidem suam & Iudæis donauit benedictionem, & gentibus. Lot quoque sancti Noe virtutem secutus, inter tot peccantium exempla iustitiam non reliquit. Et vt illum totius mundi exemplum non vici: ita hic tota illa, in qua habitabat, regione peccante, contra multitudinis vitia tenuit sanctitatem. Qui, vt beatus Petrus ait, visu & auditu iustus erat, & inter pessimos positus, mala eorum oculis auerfabatur & auribus; atque ideo simili exemplo vt ille diluuiō, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum Dei, quid Isaac & Iacob memorem? Quā perfecte impleuerint domini voluntatem vel hinc possumus æstimare, quod familiari quadam & præcipua dignitate, eorum se Deum voluit nominari. Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Hoc nomen meum sempiternum, & memoriale in generationes generationum. Ioseph fidelis domini famulus à puero, tribulationibus magis iustus & perfectus ostenditur, qui primum à fratribus in seruum Hismælitis additus est, ab eisque venditus, à quibus se viderat adorandum. Deinde Ægyptio domino traditus, semper tamen ingenuam animæ tenuit dignitatem: docuitque exēplo suo & seruos, & liberos in peccando nō conditionem cuiquā obesse, sed mentē. Hic, quæso, remorare

A paulisper, & castum animum sollicite virgo considerat, Concupiscitur à domina Ioseph adolescens, nec ad concupiscentiā prouocatur: rogatur, & fugit. Vna hac in re & blanditur, & supplicat, quæ in cæteris imperabat. Amor Dei mulieris amore nō vincitur. Castum animum nec ætas adolescentiæ permouet, nec diligentis autoritas. Cōtempta frequenter domina propiores adolescenti insidias tendit. In secreto ac sine testibus, manu impudens apprehendit, ac procacioribus verbis hortatur ad crimē. Ne hic quidem vincitur, sed vt verba verbis, ita res rebus refert. Nam qui frequenter rogatus negauerat, nunc comprehensus aufugit: & antequam illud euangelicum diceretur, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo: ille non aspectu solum; sed ipso penè complexu prouocatus à femina, feminam non cōcupiuit: Castitatis virtutē hucusque mirata es, nūc respice benignitatem. Prius quam propheta diceret: Vnusquisque malitiā proximi sui non reminiscatur in corde suo: ille pro odio reddidit charitatem, & cū videret fratres suos, immō inimicos ex fratribus, cumque ab eis cognosci vellet, dilectionis affectum pio dolore testatus est. Deosculabatur singulos, & irriguis fletibus paucientium colla perfundens, odiū fratrum charitatis lacrymis abluebat; quos tā viuo patre quam mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est illum, in quo ob necem fuit deiectus, lacū. Non cogitauit addictam germanitatem pretio; sed pro malis bonum retribuens, apostolicū præceptum sub naturæ adhuc lege compleuit. Quid de beato Iob dicā famosissimo illo athleta Dei, qui post direptas opes, & funditus deleta patrimonium, post filiorum ac filiarum vnum subito interitum, ad vltimū proprio contra diabolum corpore dimicauit? Auferebantur omnia quæ extrinsecus possidebat, & extranea bona repente decedebat, vt magis propria clarescāt. Omnibus prorsus velut indumētis exuitur, vt expeditius ac fortius nudus triumphet, & hostem quē ferendo dāna ante superauerat, rursus tolerando supplicia deuincat. De quo tale ipsius Domini testimoniū est. Numquid considerasti puerum meū Iob? Nō est enim similis ei quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni malo. Nec immerito. Sēper enim, vt ipse ait, tantumquam tumentes super se fluctus timebat dominū: & præsentia eius pondus ferre non poterat: nec audebat aliquando contemnere, quæ ita semper adesse credebat, dicebatque. Securus sum: non enim reprehendit me cor meū in omni vita mea. Qui antequam dominus, inimicos præcipere esse diligendos, dicere poterat. Si in malis inimici mei gauisus sum: si dixi in corde meo, benefactum est. Necdū euangelicum illud sonuerat, Omni petenti te tribue: & iam ille dicebat. Si exire passus sum in opem ianuam meam sinu vacuo. nondum legerat illud Apostoli, Domini, quod iustum est & æquū seruis præstare: & confidens clamabat ad Dominū. Si seruo nocui, si ancillam læsi, omnia tu scis, domine. Prius quam idem apostolus præciperet diuitibus non sublime sapere, neque sperare in in-

A certo diuitiarum: sic habuit ille diuitias, ut se alibi diuitē esse monstraret. In diuitiis, inquit, non confidebam, nec in lapide pretioso. et hoc non verbis tantū, sed ipsis quoque rebus probauit, qui cum omnia perderet, non dolebat, dicebatque per singula. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est. Sit nomen domini benedictū in sæcula. Nudus exiui de utero matris meæ, nudus redeam illuc. Quo enim affectu possideamus aliquid, docemur cū id amittimus: & cupiditatem fruendi, carendi dolor prodit, quē qui in carendo non habuit, in possidēdo quoniam modo habuit? **O** virum ante euangelica euangelicū, & apostolicū ante apostolica præcepta, discipulū Apostolorum, qui aperiens occultas diuitias naturæ, & in medium proferens, ex se quid omnes possimus ostendit, docuitque; quantus sit ille thesaurus animæ, quē nos sine vſu possidemus, & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus. Post multa quæ de natura diximus, etiam sanctorū exemplis bonū eius ostendimus ac probauimus. Et ne e contrario ad eius culpam pertinere putetur, quod aliqui iniqui fuerint, scripturarū utar testimoniis, quæ peccantes ubique crimine volūtatis grauant, non excusant necessitate naturæ. In Genesi legimus. **Simcon & Leui** fratres consummauerunt iniquitatem suam ex voluntate sua. Ad Hierusalem dominus locutus est. Propter quod ipsi dimiserūt viam meā, quam dedi ante faciem eorum, & non exaudierunt vocē meam, sed abierūt post voluntatem cordis sui mali. Et rursus idem propheta. Et peccatis Deo, & non exaudistis vocem eius, & in mandatis illius, & in legitimis, & in testimoniis eius ambulare noluitis. Per Esaiam quoque prophetam Dominus locutus est. Si volueritis, & audieritis me, quæ sunt bona terræ manducabitis. Si autē nolueritis, neque audieritis me, gladius vos consumet. Et rursus. Omnes vos occisione decideris, quia vocaui vos, & non exaudistis: locutus sum, & neglexistis, & fecistis malum ante conspectū meū, & quæ nolebam elegistis. Ipse quoque Dominus in Euangelio ait. Hierusalem, Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis tuis, & noluitis? Vbi velle videmus & nolle, eligere & refutare, ibi non vis naturæ, sed libertas intelligitur voluntatis. Plena sunt vtriusque testamēti volumina huiusmodi testimoniis, quibus tam bonum omne quam malum, voluntarium semper esse scribitur, quæ nos modo breuitatis causa omittimus, maxime cum sciamus te sacrę lectioni deditam, de ipso vberius fonte potare. Neque vero nos ita defendimus naturæ bonū, ut eam dicamus malū non posse facere, quā utique boni ac mali capacē etiā profiteretur: sed ad hac eam tantummodo iniuria vindicamus, ne eius vitio ad malum videamur impelli, qui nec bonum sine voluntate faciamus: nec malum: & quibus liberum est vnum semper ex duobus agere, cū semper vtrumque possimus. Vnde enim alij iudicaturi sunt, alij iudicandi, nisi quod in eadem natura dispar volūtas est, & quia cū omnes idem possimus, diuersa faciamus: itaque

ut hoc ipsum clarius lucere possit, aliqua exempla sunt proferenda. Adā de paradiso dicitur: Enoch de mundo rapitur. In vtroque Dominus libertatem arbitrij ostēdit. Ut enim placere potuit ille qui deliquit, ita potuit peccare iste qui placuit. Nō enim à iusto Deo aut ille puniri meruisset, aut hic eligi, nisi vterque vtrumque potuisset. Hoc de Cain & Abel fratribus, hoc etiā de Iacob & Esau geminis intelligendū est: ac sciendū solā volūtatis causam esse, cum in eadē natura merita diuersa sint. Extinctum peccatis suis diluuiō mūdū, Noe iustus iudicauit, & Sodomorum crimina, Lot sanctitas iudicauit. Nec illud est paruum argumentum ad comprobandum naturæ bonum, quod illi primi homines per tot annorum spatia absque vlla admonitione legis fuerunt, non utique quod Deo aliquando creaturæ suæ cura non fuerit, sed quia scire sciebat hominum fecisse naturam, ut eis pro lege ad exercendam iustitiam sufficeret. Veni que diu recentioris adhuc naturæ vſus viguit, nec humanę rationi velut quandam caliginem lōgus vſus peccādi obduxit, sine lege dimissa est natura, ad quam Dominus nimis iam vitis obruta, & quadā ignorantie rubigine infecta, limā legis admouit: ut huius frequenti admonitione expoliretur, & ad suum posset redire fulgorem. Neque vero alia nobis causa difficultatē benefaciēdi facit, quā longa consuetudo vitiorum, quæ nos infecit à paruo, paulatimque per multos corruptit annos, & ita postea obligatos sibi & addictos tenet, ut vim quodāmodo videatur habere naturæ. Omne illud tempus quo negligēter edocti, id est, ad vitia eruditi sumus, quo mali etiā esse studuimus, cū ad incitamenta nequitie, innocentia pro stultitia duceretur, nunc nobis resistit, cōtraque nos venit, & nouā voluntatem impugnat vſus verus: & miramur cur nobis per otii atque desidii nescientibus etiā quasi ab alio sanctitas conferatur, qui nullā consuetudinē boni facimus, cum malū tā diu didicerimus: nec de naturæ bono cursum, quā in alio opere dicta sunt, quod ideo à nobis faciendū fuit, ut tibi planiorē viā ad perfectam iustitiā sterneremus, quā eō facilius currere possis, quo in ea nihil asperum, nihil inaccessible esse cognoueris. Nā si etiā ante legē, ut diximus, & multo ante domini nostri Saluatoris aduentū iuste quidam vixisse & sancte referatur, quāto magis post illustrationē aduentus eius nos id posse credendū est, qui instructi per Christi gratiā, & in meliorē hominem renati sumus, qui sanguine eius expiati atque mūdati, illiusque exemplo ad perfectā iustitiam incitati, meliores illis esse debemus, qui ante legē fuerūt meliores etiā quę fuerūt sub lege, dicente Apostolo. Peccatū in vobis iā non dominabitur. Nō enim estis sub lege, sed sub gratia. Et quoniam sufficienter de his, ut puto, diximus, nunc instituamus perfectā virginem, quæ ex vtroque semper accēta, & naturæ simul & gratiæ bonum, morum sanctitate testetur. Prima igitur virginis cura, primumque studium sit scire voluntatem Domini sui, & quid ei placeat, quidve displiceat diligenter inquirere, ut secundum Apostolum, rationale Deo reddat obsequium, totumque vitæ suæ cursum ex ei possit ordinare sententia. Impossibile est enim

Rom. 12.

ci

ei quemquam placere, cui quid placeat ignorat, si-
 que potest, ut etiam obsequēdi voto offendar, cui
 quomodo obsequi debeat, ante non didicit. Et ut
 maius est voluntatē domini facere, quam nosse: ita
 prius est nosse, quam facere. Illud enim merito præ-
 cedit, hoc ordine. Vnde propheta dicit. Et tu Israel
 noli ignorare. Et beatus Paulus. Qui autē ignorat,
 ignorabitur. Idemque alibi. Propterea nolite fieri
 imprudentes, sed intelligentes quæ sit volūtas Do-
 mini. Initium obediētiæ est, quid præcipiatur velle
 cognoscere: & pars est obsequij, didicisse quid fa-
 cias. Scito itaque in scripturis diuinis, per quas so-
 las potes plenam Dei intelligere voluntatem, pro-
 hibei quædam, præcipi quædam, concedi aliqua,
 nonnulla suaderi. Prohibentur mala, præcipiuntur
 bona: conceduntur media, perfecta suadentur. In
 duobus illis quæ priori loco sunt, peccatum omne
 concluditur: in vtroque enim Dei continetur im-
 perium. Et non solum præcipere, sed & prohibere,
 ipsum iubētis est. Generaliter nāque omnibus mā-
 datur iustitia, quam Saluator in Euangelio breui-
 ter quidē, sed plenissime comprehendens, ait. Que-
 cunque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos
 facite illis, hoc est, ut nihil mali inferamus aliis, sed
 præstemus omne quod bonū est: quia volumus hoc
 ab aliis in nos vtrunque seruari. Hæc sententia æquo
 iure præcepti vniuersos tenet. Nec vlli omnino trā-
 gredi licet, quod omnibus imperatū est: apertusque
 contemptus Dei est vel facere prohibita, vel iussū
 non facere. Duo vero reliqua quæ sequuntur: quorū
 vnum conceditur, & suadetur aliud, in nostra pote-
 state dimissa sunt, ut aut cū minori gloria concessis
 vtamur, aut ob maius præmiū etiam ea quæ nobis
 permilla sunt, respiciamus. Conceduntur quidē nup-
 tiae, carniū vſus & vini: sed horum omnium abstin-
 entia consilio perfectiore suadetur. Ad virginita-
 tis honorem pertinet licentia nuptiarū: & eorum
 indulgentia virtutē abstinētiæ clariorē facit. Con-
 templisti virgo coniugium licitum tibi priusquam
 contemneretur. Maioris præmii amore flagras vo-
 iuisti Deo non imperatam, sed laudatam virginita-
 tem: & consilio Apostoli, legem tuam fecisti latiorē.
 Certaminis ingressa campum, non tam laborem
 cursus, quam brauium victoriæ cogitasti. Le-
 geras, credo, illud euangelicum de perpetua casti-
 tate præconiū: & ipsius te Domini sermo ad amorē
 seruandæ virginittatis accenderat, qui Petri super
 hoc sententiam ipsa rei magnitudine ac difficultate
 laudauit, & voluntariis spadonibus regnum cæ-
 lorum promittens, ait. Qui potest capere, capiat.
 Rem itaque tam magnam non impero, non impo-
 no, sed offero. Neque quenquam ad hoc cogo, sed
 prouoco. Quamquam de virtis tantum sonare vi-
 deatur, nō solis tamen viris dicitur: sed æqualis vtri-
 que sexui virginittatis palma promittitur. Et Apo-
 stolus, de virginibus præceptum quidem se dicit
 non habere Dei, sed dat cōsiliū. Dicit itaque. An
 experimētū queritis eius qui in me loquitur Chri-
 stus? Perfectionis igitur secuta consilium, beatitudi-
 nem specialis aggressa propositi, serua generale
 mandatum. Dixi, idemque nunc repeto. In causa
 iustitiæ omnes vnū debemus, virgo, vidua, nupta:
 summus, medius & imus gradus æqualiter iubentur
 Tomus nonus.

tur implere præcepta. Nec a lege soluitur, qui su-
 pra legem facere proponit. Quinimo nullus magis
 illicita vitare debet, quam qui respuit quæ lice-
 bant. Nec quisquam ita a se mandata pollicetur
 implenda, ut ille qui amore perfectionis supra
 mandata conscendit. Et dum amplius statuit fa-
 cere quam præceptum est, ostendit minus sibi præ-
 ceptum esse quā potuerit. Deinde qui tantæ se esse
 obediētiæ proficetur, ut etiam consilium diuinum
 libenter audiat, quomodo non debet audire præ-
 ceptum? Illa enim res electionis est, ista necessitatis.
 De virginitate dicitur. Qui potest capere, capiat.
 De iustitia non dicitur. Qui potest facere faciat: sed
 omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exci-
 detur, & in ignē mittetur. Considera, quæso, quan-
 tum a consilio distet imperium. Ibi aliquos excipit,
 hic generaliter omnes comprehendit: ibi præmium
 proponit, hic pœnā: ibi inuitat ut facias, hic nisi fe-
 ceris, comminatur. Hæc igitur optima ratione di-
 stinguens, animaduerte quid offeras, animaduerte
 quid debeas. Immo quia vtrunque iam debes, & vir-
 ginitatem quam vltro obtulisti Deo, & iustitiā quā
 ipse præcepit, integrū vtrūque persolue. Ille seruus
 domino placet, qui ita aliquid vltro operis exercet,
 ut tamē etiā imperata perficiat, qui non facit aliud
 pro alio, sed vtrūque, nec mutat, sed addit obsequiū.
 Nec te earum exēpla decipiant, quę sibi in sola casti-
 tate plaudētes, ut post suas voluntates eār, Dei vo-
 luntatē abiiciunt, quæ perpetuæ castitatis bonū nō
 cum iustitia, sed pro iustitia offerre volunt, & in cō-
 pēsatione peccatorū præmiū virginittatis annume-
 rant, atque pro præmio impunitatē petūt: vel certē
 impudētiore vecordia coronādas esse se putāt, & in
 regno cælorū cæteris præferēdas, quæ sibi trāsgres-
 sione mandatorū, aditum claufere regni cælorum.
 Non omnis, Christus inquit, qui dicit mihi: Domine,
 Domine, intrabit in regnū cælorū, sed qui facit
 voluntatē patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in
 regnum cælorū. Meminerint stultas virgines a spōsi
 ianuis repellendas, dicendū eis. Nescio vos, illique
 iungendas esse, de quibus Dominus ipse ait. Multi
 dicēt in illa die. Domine, nonne in nomine tuo dæ-
 monia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas
 fecimus? Et tunc confitebor illis: Amen dico vobis,
 nescio vos. Discedite a me omnes qui operamini
 iniquitatem. Tibi vero longe est alia via ingredien-
 dum, quæ seculi amore calcato, semper cogitando
 quæ Dei sunt, apostolicam te exhibere vis virgi-
 nem, quæ tam spiritu sancta quam corpore, Domini
 præstolaris aduentum, & animæ tuæ lampadi
 sanctorum iugiter operum infundis oleum, & sa-
 pientibus iuncta virginibus, in sponsi obuiam præ-
 pararis. Fugienda tibi lata illa via est, quam multo-
 rum ad mortem euntium comitatus terit: & ad vi-
 tam æternam angusti illius itineris, quod pauci re-
 periunt, callis tenendus est. Deposuisti iam im-
 pedimenta vel maxima, & omne quicquid a spiri-
 tualis vitæ cursu vel retardat, vel reuocat, primā
 statim conuersione vicisti. Respuisti coniugij vo-
 luptatem, posteritatis curam, illecebras delictia-
 rum, seculi pompam, diuitiarum cupidinem, &
 cum Paulo potes dicere. Mihi mundus cruci-
 fixus est, & ego mundo. Cuius tale principium

Math. 19.
Matth. 7.

Math. 5.

Luc. 13.

1. Cor. 7.

Gal. 6.

B

est, qualis debet esse perfectio? Hanc mihi tu virtutem, hunc animum etiam in reliquis affer. eaque videntur, qua vitorum occasiones depulisti, vitia nunc ipsa respice. Ornetur morum sanctitate virginitas, & perfectum gradum, vitæ perfectio subsequatur, Certe si secularis vita tibi placuisset, dares operam ne quis te diuitiis, ne quis corporalibus ornamentis, ne quis rerum omnium pompa & honore præcederet: nunc quoniam diuersum studium diuersam vitam desiderat, cura ne quis te in bene viuendo transcendat, ne quis morum sanctitate superet, ne quis tibi in virtutibus præferatur. Et in illis, quæ ante diximus, non erat tuum ut aut tu omnes vinceret, aut nemo te. Cupita enim illa foris peruntur, & quicquid aliunde speratur, alienum est. Hæc vero in tua potestate sunt, & vere propria, quæ non extrinsecus veniunt, sed in ipso corde generantur. Illa enim nec omnis qui querit, inuenit: nec qui inuenit, semper tenet: quia ut ea commodare, ita & eripere casus potest. Hæc autem & omnis qui querit, inuenit: & qui inuenit, eripi sibi nunquam timet. **Ista enim sola bona sunt, quæ sine voluntate nec inuenimus aliquando, nec perdimus.** Habes ergo & hic per quæ merito præponaris aliis, immo hic magis. Nam corporalis nobilitas atque opulentia, tuorum intelliguntur esse, non tua. Spirituales vero diuitias nullus tibi, præter te, conferre poterit. In his ergo iure laudanda es, in his merito cæteris præferenda es, quæ nisi ex te, & in te esse non possunt. An sola ista vita est, quæ certamen non habeat de profectu, & in qua vnusquisque hoc tantum habeat permanere quod cepit, nec villo augmenti desiderio ad maiora contendat? Et cum in omnibus mundi studiis profectu non fatientur homines, hic tantum cepisse sufficiat: Feruentissimi in terrenis, frigidissimi in cælestibus sumus: & summam in rebus paruis exhibentes alacritatem, ad maiora torpescimus. Considerare pudet, quantus sit seruos in seculo, qua cura singula quæque studia hominum quotidie ad perfectiora nitantur. Literarum ardor nulla profus ætate extinguitur, immo (ut secularis auctoris vtar sententia) ipsa magis ætate inflammatur. Diuitiarum amor insatiabilis est, expleri nescit honorum cupido. Celerem habituræ res finem sine fine queruntur. Nos diuinam sapientiam, cælestes diuitias, immortales honores pigra quadam dissimulatione negligimus: & spirituales diuitias aut ne attingimus quidem, aut si leuiter degustauerimus, continuo nos putamus esse satiatos. Aliter nos diuina sapietia ad suas inuitat epulas. Qui edit me, inquit, adhuc esuriat: & qui me bibit, adhuc sitiet. Nullus vnquam talibus expletur epulis, nec aliquando patitur de satietate fastidium. Tanto vnusquisque capax, tanto audior erit, quanto inde plus hauserit. Dominus in Euangelio, Beati, ait, qui esuriunt & sitiunt iustitiæ: quoniam ipsi saturabuntur. Vult enim esurire nos hic semper ac sitire iustitiam, ut in futuro iustitiæ retributione satiemur. Consideranda vis ipsa verborum est, & ita nobis desideranda est iustitia, ut in fame, vel siti cibis desideratur ac potus. Et hoc omnibus in commune est dicendum his, qui immortalis vitæ promissa desiderant. **Iam tuum est æstimare quantum animo præstare debeas, quæ ma-**

Ecc. 24.

Matth. 5.

ioris præmij desiderio plus facere proposuisti, quæ alias facere necesse est. Apostolus definiens Christi virginem, longe eam separauit a nupta: & diuersis studiis, singularitatis meritum coniugii que diuisit. Innupta, inquit, & virgo cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro suo. Quæ corpore & spiritu sancta est, nec in membris, nec in mente delinquit. Delinquere autem non in causa castitatis tantum esse potest, sed etiam in quacunque parte iustitiæ. Quamuis enim virgo corpore, virgo sit spiritu: & nihilominus aut manibus, aut oculis, aut auribus peccet, aut lingua quomodo corpore sancta dicenda est: Deinde, si vel odio infecta, vel inuidia, vel auaritia, vel iracundia sit, quomodo spiritu obrinet sanctitatem? Et si nupta, quæ amore coniugij cogitat quomodo placeat viro suo, quantum liberis relinquat, quæ variis mundi astricta curis rarius ad voluntatem Dei respicit, tamen de peccatis excusare se non potest: quid faciet virgo, quæ soluta ab omnibus huius mundi impedimentis ac libera, scholam quandam castitatis ingressa est? Si vis itaque propositi tui magnitudinem æquare moribus, & per omnia Deo copulari: si leue ac suaue iugum Christi suauius tibi leuiusque vis facere, nunc maxime in beata vita curam impende, nunc stude, ut calentem recentis fidem conuersionis nouus semper ardor accendat, & in tenera adhuc ætate facilius sanctæ conuersionis vsus innolescat. Quicquid in te primum institueris, hoc manebit, & ad initiorum tuorum regulam reliqua vita decurret. Finis in ipso exordio cogitandus est. Qualis ad illum vltimum diem peruenire cupis, talis nunc iam esse conare. Cōsuetudo est quæ aut vitia, aut virtutes alit, quæque in his plurimum valet, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Optimi sunt ad institutionem morum primi quique anni. Habet enim in se lentum quiddam & molle, quod facile formari queat, atque ad arbitrium volentis trahi: & in cunctis fere rebus citius affluescitur omne quod tenerum est. Nouellas adhuc & vix firmæ radices arbusculas, dum ad omnem ductum sequaces sunt, in quamlibet partem flecti facile est, quæ natura plerunque curuata, cito ad arbitrium cõlectis corriguntur. Tenera adhuc & primæ ætatis animalia sine labore domari solent: quantoque citius a vagandi libertate dissiueta sunt, tanto facilius vel colla iugo, vel frenis ora insuescunt. Ipsa quoque literarum studia teneris melius inferuntur ingeniis, idque penitus inhære sensibus solet, quod primitus sederit in mente. Hoc idem plurimum etiam in bene viuendi ratione valet, dum adhuc mobilis est ætas, & animus duci facilis, exercenda boni consuetudo, & iugi meditatione confirmanda est. Occupandum est optimis rebus ingenium, & sanctæ conuersionis vsus altius inferendus est. Tunc vero ad perfectionis fastigium animus ascendit, & longæ consuetudinis beneficio vitur ad bene viuendi facultatem: & virtutes suas ipse etiam miratus, secum quodammodo in se putabit natum esse quod didicit. Respice, obsecro, quantum a te sanctitatis auiam materque expectat, quæ cum te quasi nouum & illustre quoddam lumen generi suo natum esse putat, nunc in te solam omnem curam

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

curam animi transtulerunt, & propositi tui cursum miris studiis ac fauore succedunt. Cumque ipse te ad honestatem morum ab ineunte ætate formaauerint, nunc a te vinci cupiunt, tuamque victoriam suam laudem esse putant, quarum egregia erga Deum fides in professione tua maxime claruit, cum te iam nuptiis præparatam, simul atque aliud velle didicerunt, mira continuo assensus celeritate ad id quod elegeras, cohortata sunt, & trepidam pro ætate sententiam, voluntatis suæ autoritate firmauerunt, tuumque votum comune fecerunt, quæ cum multos suorum in altissimo dignitatis gradu viderint, de nullo ita ut de te aliquando lætate sunt. Nihil enim tam magnum, nihil tam præclarum in quoquam viderant: sola quippe præstitisti generi tuo, quod longa retro ætate non habuit. Licet ediderit virilis sextus memorabiles consulatus, & amplissimi ordinis factus, illustris familiæ nomina frequens audierit, nihil vnquam tamen in genere vestro hoc tuo honore fuit præstantius, qui non corporali aluo, sed in libro memoriæ immortalis insertus est. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plausus, mira que acclamandi conspiratione insignia consulum merita lætum vulgus expresserit: longe tamen tui honoris est gloria maior, quæ gaudium in cælis fecit, angelisque lætitiæ. Per te enim non meretriculæ locupletantur, sed aluntur virgines Christi: non venator & auriga ditantur, sed sustentantur pauperes Christi. Ad consulatum eorum diuersæ totius orbis prouinciæ, ad quas domus vestræ potentia extenditur, peregrinas feras, & ignota animalia transmiserunt, quæ crudelis arenæ solum vel suo, vel hominum sanguine cruetarent. Ad te vero electæ quæque virgines mittuntur, quas tu pretiosissimum munus offeras Deo, tuoque exemplo ad perpetuum prouoces castitatem, non tibi, sed tecum Deo feruituras. Hæc professionis tuæ gloria rumore celebri vulgata est per cunctos, & ita ad conuersionem tuam totus exultauit orbis, ut quod præ ingenti gaudio vix adhuc homines credere poterant, id semper videantur optasse. Multum hi initiis, multum famæ tuæ odore suspensi, omnes mirum de te nescio quid audire desiderant: & qui professionis tuæ cognouere virtutem, nunc conuersionis expectant. In te nunc puta cunctorum ora oculosque conuersos, & ad spectaculum vitæ tuæ totum confedisse mundum. Caue ne per te tantorum animi offenderentur, nec minus in te inueniant quam requirunt. Verum quid ego tecum de hominibus ago, eorumque de te expectationem ad cohortationem tuam traho? Deus ipse omnium rector ac dominus, cum omni angelorum militia certamen tuum spectat, tibi que contra diabolum dimicanti parat eternitatis coronam, & cælestem præmij incitamentum victoriæ facit. Huic tanto spectaculo vide quem animum, quam debeas afferre virtutem, & certaminis magnitudinem de expectantium dignitate metire. Hæc itaque tibi in hoc agone subeundo præcipua cura sit, hic primus accinctus, internitionis bellum virtute deuincere, & aduersum diaboli castra in omnia præcepta Dei iurare: nec tantummodo declinare vetita, sed iussa complere. Neque enim tibi sufficit a malis otiosam esse, si otiosa fueris a bonis, cum lex

Tomus nonus.

Dei duplici madorum genere distincta sit, & mala prohibens, bona imperet, atque ab vtraque parte contemptum sui vetet. Non enim solum ille seruus cõtempnit dominum, qui prohibita fecerit, sed qui & iussa non fecerit. Dicta a nobis paulo ante sententia est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Et blandimur nobis, si malis fructibus non grauemur, qui damnandi sumus, si a bonis steriles manserimus? Iuxta hanc intelligentiam abscondet pater omnem palmitem fructum non ferentem in filio. Et qui acceptum talentum in sudario abscondit, quasi inutilis seruus & nequam damnatur a Domino. Nec minuisse solum, sed & non auxisse culpabile est. Non ideo aliqua putres contemnenda esse mandata, qui leuiora sunt. Tuam enim maxima illa quam minima a Deo imperata sunt: & contemptus cuiusque præcepti, præcipientis iniuria est. Vnde beatus Paulus clamat & docet. Omnia facite sine murmuratione & hesitatione, ut sitis irreprehensibiles & simplices, sicut filij Dei immaculati, in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mundo. Remoremur hic, virgo, paulisper, & pretiosissimas margaritas, quibus exornanda est sponsa Christi, per singula Apostoli verba p̄semus. Omnia inquit, facite. Non enim quasi ad arbitrium nostrum quædam ex mandatis Dei debemus eligere, sed generaliter vniuersa complere. Nec aliqua præcepta eius quasi vilia munuscula ac parua cõtemnere, sed imperantis in omnibus maiestatem aspicere. Nullum quippe mandatum Dei cõtempibile nobis videri potest, si eius semper cogitemus auctorem. Sine murmuratione & hesitatione. Viles & ignobiles dominos palam contemni videmus a seruulis, eis que ad minima quæque præcepta in faciem resisti solere. At hoc in personas nobiles a non admittitur: quantoque potentiores domini, tanto serui ad obedientiam proniores sunt, cumque difficiliora præcipiunt, libentius audiuntur. Certe ad regis imperium ita omnes parati sunt, & in procinctu obedientiæ constituti, ut etiam optet iuberi. Et non solum bene meritos esse se credunt si iussa fecerint, sed tanquam iam meruisset quod iussa sunt: ita pro dignitate præcipientis seruitium beneficii loco ducitur. Nobis vero Deus ipse, æterna illa maiestas, ineffabilis atque inestimabilis potestas, sacras literas, & vere adorandos præceptorum suorum apices mittit, & non statim cum gaudio ac veneratione suscipimus, nec promagno ducimus beneficio tantæ ac tam illustris potestatis imperium, maxime cum non iubetis queritur commodum, sed vtilitas subsequetis: verum econtrario fastidioso ac remisso animo, superborum ac nequam seruorum more, in os domini reclamamus & dicimus. Durum est, arduum est, non possumus, homines sumus, fragili carne circumdamur. O cæcam insaniam: o profanam temeritatem. Duplici ignorantia accusamus Deum scientiæ, ut videatur nescire quod fecit, nescire quod iussit: quasi oblitus fragilitatis humanæ, cuius auctor ipse est, imposuerit homini mandata quæ ferre non possit. Simulque (proh nefas) ascribimus iniquitatem iusto, pro crudelitatem, dum cum primo impossibile aliquid precepisse conquerimur. Deinde pro his dandis

Matth. 3.

Joan. 15.

Matth. 23.

Philipp. 2.

Ibidem.

B ij

Ephes. 4.

Psal. 54.

Rom. 14.

Psal. 3.

Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Et nunquam in iram exardescat animus, quod est seminarium odij. Tantus metem tuam repleat timor Dei, vt indignari omnino non audeas, & iram metu vincas. Beatus Apostolus mundans animam nostram, eamque in habitaculum Dei preparans, clamat & dicit. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferatur a vobis cum omni malitia. Adulatores vt inimicos caue, quorum sermones super oleum molles, & ipsi sunt iacula. Corruptunt fictis laudibus leues animas, & male credulis mentibus blandum vulnus infigunt. Creuit hoc in nostra aetate vitium, & in ultimo fine stetit, nec iam auferri potest. In hac omnes nos scholam studiumque dedimus, vt officium putemus illudere: quodque ipsi ab aliis libenter accipimus, id aliis quasi quoddam munus offerimus: & spe recipiendae laudis, eos a quibus laudari volumus, ante laudamus. Sepe adulantium resistimus verbis ad faciem, & in secreto mentis fauemus, maximumque fructum cepisse nos ducimus, si vel fictis laudibus praedicamur: nec cogitamus quod ipsi sumus, sed quid alteris esse videmur. Vnde eo perducta res est, vt neglecta veritate meriti, de sola opinione curemus, qui testimonium vitae nostrae non a conscientia nostra, sed a fama petimus. Beata mens est, quae perfecte hoc vitium vincit, & nec adulatur aliquando, nec adulanti credit: quae nec decipit alterum, nec ipsa decipitur: tantumque hoc malum nec facit aliquando, nec patitur. Nihil vnquam in te fictum sit, nihil omnino fucatum. Conscientiam tuam, quae certe Deo semper patet, in multitudine versari puta. Nunquam aliud corde teneas, aliud ore proferas. Quicquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. Illud vero notum iam omnibus atque diuulgatum est, quam utilis, quamque huic proposito necessaria est ieiuniorum & abstinentiae virtus, maxime in his annis, in quibus corpori maior estus inest. Non manducare itaque carnem, neque bibere vinum, apostolica voce laudatum est. Quicquid illud quod inflammare corpus potest, quod fomentum suggerit voluptati, castitatis amore fugiendum est. Nec tamen ita magno huius rei labore grauari te volumus, vt sub ipso statim onere succumbas, per quod multi dum nimio feruore mentis rationem suarum virium non habent, subito conciderunt, & pene ante debilitatem, quam sanctitatem de proposito suo consecuti sunt. Optimus est in omni re modus, & laudabilis ubique mensura. Corpus non frangendum, sed regendum est. Sint ergo moderata, sancta & simplicia in omni mentis humilitate ieiunia, quae ita attenuent corpus, ne animum eleuent, ne res humilitatis gignat superbiam, & vitia de virtute nascantur. Ego, inquit, cum mihi molesti essent, induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. Vestis abiectio, cibi vilitas, ieiunij lassitudo, extinguere debet non nutrire superbiam. Quis rem medicinae vulnus faciat? & inde sana laedat? quaeque, vnde iam laesa curanda sunt? Aut quae supererit spes salutis, si ipsa animae remedia sint venena? Laborem ieiunij tui, misericordiae opera commendent: & abstinentia

tua, pauperum refectio sit gratior. Dominus loquitur per prophetam. Misericordiam volo, & non sacrificium. In euangelio Christi verba legimus. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sed quae so, hanc curam vice tua auia materque suscipiant: ille has partes pro te agant: ille thesaurum tuum in caelum leuent: illarum sit esurientes alere cibo, vestire nudos, visitare infirmos, peregrinos tecto suscipere, & aeterni spe premij, Christo in pauperibus scenerari, qui dixit. Quoad fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tibi vero maxime dum in proposito maturescat animus, ab omnibus occupationibus recedendum est, & omne studium omnisque cura in ornandis moribus exhibenda. Quibus ita vacare debes, & totam occupare mentem, vt non diuitem te sentias esse, nec dominam: nobilitatis ad hoc ratum memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate contendas: & cum nobilitate corporis, animi virtute nobilior proficias, magisque illa nobilitate gloriaris, quae filios Dei & cohaeredit Christi facit, ad quam si semper inspicias, dum credis gaudium te habere quod maius est, desinis de eo quod minus est gloriari. Omnis ista praecleari generis dignitas, & illustre Anitij sanguinis decus, ad animam transferantur. Ille clarus, ille sublimis, ille sit nobilis, ille tunc integram nobilitatem suam seruare se putet, si dedignetur seruire vitiis, ab eisque non superari. A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Quid enim hac seruitute animi indignius, quidve turpius, quam cum in eo aut dominatur odium, aut regnat inuidia? quam cum eum aut auaritia possidet, aut captum ira tenet, vel certe caetera sibi vitia vendicant? Non est quod sibi aliquis de nobilitate generis bladiatur, si ex meliore parte sit famulus. Multo est indignius mente seruire, quam corpore. Superfluum arbitror te monere, quam parca in procedendo debeas esse, quam rara, cum te hoc etiam secularis ab infantia honestas docuerit, & facile intelligas id tibi multo magis in hac vita esse seruandum, quam maxime secretum decet. Illud admoneo, vt ipsis quoque salutationibus, quae tibi in cubiculo tuo exhibendae sunt, certissimum modum ponas: non sint nimiae, neque quotidianae, ne non tam officium, quam inquietudinem praestare videantur. Et quanquam omne vitae tuae tempus diuino debeas operi consecrare, & nullam prorsus horam a spirituali profectu vacuam esse conueniat, cum tibi in lege domini dic ac nocte meditandum sit: debet tamen aliquis esse determinatus & constitutus horarum numerus, quo plenius Deo vaces, & qui te ad summam animi intentionem velut quadam lege contineat. Optimum est ergo huic operi matutinum deputari tempus, id est, meliorem diei partem, & vsque ad horam tertiam animam quotidie in caelesti agone certantem, hoc velut spiritualis quodam palestra exerceri gymnasio. His tu per singulos dies horis, in secretiori domus parte ora clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in vrbe solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius Deo iungere, aspectuique tuorum reddita, lectionis fructum & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, quam animam diuinis eloquiis pascere, & quantam ei per

Osce 6. Math. 5.

Math. 5.

1. Petr. 2.

Psal. 1.

Math. 6.

totam

1. Cor. 7.

rotam sufficere possit die, hoc eam veluti cibo pinguiore satiare. Ita scripturas sacras lege, vt semper memineris Dei illa verba esse, qui legem suam non solum sciri, sed etiam impleri iubet. Nihil enim prodest facienda didicisse, & non facere. Optime vteris lectione diuina, si eam tibi adhibeas speculi vice, vt vbi velut ad imaginem suam anima respiciat, & vel foeda quaeque corrigat, vel pulchra plus ornet. Lectionem frequenter interrumpat oratio, & animam iugiter adhaerentem Deo, grata vicissitudo sancti operis accedat. Nunc te igitur ordo instruat caelestis historiae: nunc sanctum David oblectet canticum: nunc Solomonis erudiat sapientia: nunc ad timorem Domini inceptationes incitent prophetarum: nunc euangelica & apostolica perfectio te Christo in omni morum sanctitate coniungat. Quae paranda sunt, memoriae penitus insere, eaque iugimeditatione conserua. Quae maturanda sunt, frequenter reuolue, vt diuinum hoc studium & caelestis schola & mores simul virginis ornent & sensum, tradantque tibi cum sapientia sanctitatem. Vnde scriptura dicit. Qui quaerunt Deum, inueniunt sapientiam cum iustitia. Sit autem ipsa lectio temperata, cui sine consiliu, non lassitudo imponat. Nam vt immoderata ieiunia & ardor abstinentiae, & enormes inordinataeque vigiliae, intemperantiae coarguuntur, idque nimietate sui pariunt, vt haec ipsa postea nec mediocriter quidem fieri possint: ita studium lectionis in reprehensione intemperans cadit, quodque laudabile est in tempore suo, fit de nimietate culpabile. Generaliter quidem, sed breuiter strictimque dicendum est. In bonis quoque rebus quicquid modum excesserit, vitium est. Magna est, magna inquam, & quae grandi studio constat, perfectae vitae ratio: consummatisque sapientiae est, scire quid quorsu insequaris modo, & ad omnem actum praefertendo consilium, nihil facere quod fecisse paeniteat. Intra vnus horae spatium mutatur habitus: ieiunare, abstinere, psallere, vigilare, non tam studio opus habet quam voluntate. Quilibet incipiens statim vt voluerit, ad ista perfectus est, immo illi hoc facilius facere possunt, qui recentis corporis vires de seculo ad propositum afferunt. Mores vero mutare, singulasque virtutes animi formare in se atque perficere, grandis studij est, & longae consuetudinis. Itaque multi in hoc proposito senescimus, & ea propter quae ad ipsum propositum venimus, non habemus. Tua vero conuersatio noua esse debet, mira grauitas, patientia, mansuetudo, pietas: quicquid sanctius est atque perfectius, quicquid magis Deo te commendare potest, & maiorem in caelo facere, id semper sequere, id semper amplectere. Sposa Christi nihil debet esse ornatus: tanto maiore placendi studio opus est, quanto maior est ille cui placendum est. Seculi vero virgines, quae se nuptiis preparant, & indulgentiam Apostoli, magis quam consilium sequi malunt, magisque amplectuntur incontinetiae remedium, quam praemium continetiae, vt sponsis placeant, eosque in amorem sui magis incitent, mira se sollicitudine formare student, & naturalem corporis pulchritudinem, ornandi arte commendant. Haec est illis per dies singulos cura praecipua, decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & ardentem concharum lapides

capitis honorem facere, suspendere ex auribus paritermonia, brachia ornate monilibus ac latera, & inclusas auro gemas a collo in pectus demittere. Non minorem sponsus tuus requirit ornatum, qui cum vniuersam ecclesiam salutaris aquae lauacro purificata sine macula tugaque reddiderit, quotidie cupit eam fieri pulchriorem, vt semel a vitiis peccatisque mundata, semper ornetur decore virtutum: & si hoc a tota requirit ecclesia, in qua & viduae continentur & nuptae, quantum putas expectat a virgine, quae ex pulcherrimo hoc quodam ecclesiae prato velut augustior quidam flos videtur electa? Assume ergo omnem illum ornatum, per quem placere Christo potes: satis pulchram Deo crede faciem tuam, si hominibus pulchra apparere non studeas. Istud ornamentum serua capitis, quod acquisuisti christi matis sacramento, cum tibi in caelestis regni mysterium diadema quoddam regalis vntionis impositum est. Optima ornamenta sunt aurium verba Dei: ad ea sola paratus esse debet auditus virginis, eaque pretiosissimis lapidibus anteferre. Omnia prorsus membra decorentur operibus sanctitatis, totaque virginalis animi pulchritudo, gemmati monilis instar vario virtutum fulgore resplendeat. Tunc vere concupiscet rex decorem tuum, dicetque tibi. Tota formosa es proxima mea, & macula non est in te. Et haec tibi ornamenta, quae dixi, etiam erunt munimenta maxima, & quae ipsa te ornare Deo, & contra diabolum armare possint, qui per leue interdum quodcunque vitium ad animam ingreditur: & si virtutum propugnacula non resistant, nostro nos repellit loco, & continuo de hoste fit dominus. Propter quod scriptura nos adhortatur, & dicit. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Ab eo iam tempore, quo primum per virginis professionem Domino consecrata es, aduersarij in te creuit odium: & qui aliena lucra pro suis damnis habet, se amisisse ducit quicquid te possessuram dolet. Grandi tibi opus est vigilantia, grandique cura: & tanto sollicitius cauendus est inimicus, quanto apud Deum ditior esse coepisti. Vacuus viator & nudus non timet latronis insidias. Securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiam si claustra non muniat: diuiti vero opes suae latronis semper imaginantur occursum, & iugis sollicitudine noctium somnum adimunt. Vnde tua quoque diuitiae, caelestis thesaurus, ista cautione indigent atque custodia. Quanto ditior es, tanto debes esse vigilantior. Qui enim plus possidet, plus debet timere ne perdat. Inuidere non cessat auctor inuidiae. Et qui semel a Deo ipse proiectus est, tanto maiori liuore torquetur, quanto aliquem apud eum viderit clariorem. Qui inuidit Eue paradysum, quanto magis inuidet tibi regnum caelorum? Cuncta, mihi crede, ille nunc circumit, vt beatus Petrus ait, deuorandi te cupidus: in modum rugientis leonis ingreditur, vel more dolosi hostis vniuersa perlustrans, explorat omnes aditus animae tuae, an sit aliquid infirmum & minus tutum, per quod possit irrepere. Rimatur nunc ille omnia, & singula quaeque praetentans, quaerit vulneri locum, cuius tu insidias sollicitudine debes prauidere, vt quae cum Paulo non ignores astutias eius: qui cum terribiles diaboli potestates principatusque

Ephes. 5.

1. Cor. 4.

1. Petr. 5.

1. Petr. 5.

2. Cor. 2.

describat, nos nihilominus hortatur ad pugnam, hostiumque vim pandit, ut augeat sollicitudinem militum. Non enim vult nos esse timidos, sed paratos. Denique non fugam suadet, sed arma suggerit. **Propterea, inquit, Accipite arma Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare: ac statim instrumeta singula spiritualis pugnae trades, addidit & dixit. Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica m iustitiae, & calcia ti pedes in preparatione evangelij pacis, in omnibus assumetes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galea salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem & obsecrationem. Et quoniam de hoc bello licet etiam feminis triumphare, suscipe hanc arma Pauli, & tanti honoratione ducis certam praesumam victoriam. Hanc enim si tu omnia instrumeta possideas, secuta procedes ad praelium spirituale, nec pauebis diabolum cum toto exercitu suo. Cadent enim a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabunt. Beatus quoque Iacobus ille Christi miles emeritus, non minore nobis autoritate de hoc bello victoria pollicetur. Subditi, inquit, estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet a vobis. Ostendit quomodo resistere debeamus diabolo, si utique simus subditi Deo, eiusque faciendo voluntatem, ut diuinam etiam mereamur gratiam, & facilius nequam spiritui auxilio sancti spiritus resistamus. Neque vero aperta contra nos pugnat acie, nec publica nobiscum fronte congreditur: sed dolo vincit ac fraude, nostraque contra nos vitur voluntate. De consensu aduersariorum vires accipit, nostrosque nos, ut dici solet, iugulat gladio. Infirmus hostis est, qui non potest vincere nisi volentem. Procul a nobis desperatio, procul omnis ab animo recedat pavor aduersariorum: non adiuuemus, sed vincamus aduersarios. Dat illi quidem consilium, sed nostrum est vel eligere, vel respuere quod suggerunt: non enim cogedo, sed suadendo nocent. Non extorquent a nobis consensum, sed expectunt. Vnde etiam Ananiae dicitur. Quare tentauit cor tuum Satanas mentiri te spiritui sancto: Quod utique illi Apostolus nunquam imputaret, si id absque ipsius voluntate diabolus fecisset. Ipsa etiam Eva ideo condemnatur a domino: quia ab eo quem poterat superare, superata est. Nec enim meruisset a domino iustitia puniri quae victa est, nisi vincere ipsa potuisset. Huius nequissimi hostis est illa vel prima calliditas, & ars doli plena, fatigare cogitationibus rudes animas, & nouellis in proposito mentibus de ipsa interdum conuersatione afferre mcerorem, ut facile ab huius rei profectu deterreatur animus, cuius initia amara cognouerit. Itaque solet tam sordidas nonnunquam & impias cogitationes inferere menti, ut qui tentatur, dum suum illud putat esse quod cogitat, deteriore se per spiritum immundum proposito suo arbitretur effectum, multoque puriorem animam habuisse se credat, cum adhuc res seculi amaret. Vult enim his quibus inuidet callidissimus inimicus horrorem propositi ex desperatione facere sanctitatis, ut eos obsidente tristitia, & si a proposito non reuocat, certe retineat a profectu. Propter quod maxime**

sanctarum tibi scripturarum studium diligendum est, illuminanda diuinis eloquijs anima, & coruscate Dei verbo, diaboli repellenda sunt tenebrae. Cito enim fugit ille ab ea anima quam sermo diuinus illuminat, quae caelestibus semper cogitationibus occupatur, in qua assiduum est Dei verbum, cuius vim nequam spiritus non potest ferre. Et idcirco beatus ille Apostolus spiritualis belli inter cetera instrumenta gladio comparauit. Est autem cutissimum atque perissimum, ut assuescat animus sollicita semper peruigilique custodia discernere cogitationes suas, & ad primum animi motum vel probare, vel reprobare quod cogitat, ut vel bonas cogitationes alar, vel statim extinguat malas. Hinc namque fons est boni, & origo peccandi, omnisque ingentis delicti in cogitatione principium, quae vnumquodque opus velut in quadam cordis tabula depingit antequam faciat. Nam siue ille actus, siue sermo sit ut profertur, ante disponitur, & cogitationum consilio discernitur quod futurum est. Vides quam breui interdum momento quaeque ista quis cogitet, cogitataque perficiat: nec quicquam omnino vel lingua, vel manu, ceterisque membris agitur, nisi cogitationes ante distauerint. Vnde & dominus in euangelio dicit. De corde hominis procedunt cogitationes male, adulterium, fornicatio, homicidia, furta, falsa testimonia, auaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Hae sunt quae coinquinant homines. Omnis ergo sollicitudo tua, omnis intentio debet esse cordis custodia. Ibi te maxime oportet obseruare peccatum, ubi nasci solet: statimque ad primam tentationis repugnare faciem, & malum antequam crescat, extinguere. Nec enim expectandum est augmentum eius rei, quae timeri debet a paruo: & quae tanto facilius vincitur, quanto ei citius repugnatur. Ideo clamat scriptura diuina. Omni custodia serua cor tuum: ex eo enim exitus vitae. Distinguendum est autem inter istas cogitationes, quibus voluntas fuet, quas cum dilectione amplectitur: & inter eas cogitationes, quae tenuis vmbrae modo praeteruolare mentem solent, seseque tantummodo, vel transeundo monstrare, quas Graeci *πρωτοί* vocant. Vel certe inter illas quae repugnant ac inuito animo suggeruntur, quibus mens cum horrore quodam renititur ac resistit, quibus ut contristatur admissis, ita gaudet expulsis. In illis quidem quae se leuiter menti ostendunt, & quasi fugiendo demonstrant se, nec peccatum omnino, nec pugna est. In his autem cum quibus aliquandiu anima luctatur, quibus resistit voluntas, aequale certamen est. Aut enim consentimus, & vincimur: aut respuimus, & vincimus, & acquirimus de pugna victoriam. In illa ergo tantummodo cogitatione peccatum est, quae suggestioni consensum mentis dedit, quae malum suum blande fouet, quae in factum gestit erumpere. Huiusmodi cogitatio etiam si ex aliquo impedita casu non impleat voluntatem, nihilominus actione criminis condemnatur a Domino, ut illud in euangelio legimus. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam mchatus est eam in corde suo apud Deum, cui nota sunt omnia etiam antequam fiant. Voluntas perfecta

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

perfecta facienda reputatur pro opere facti. Quae de re debes (saepe enim repeto quod fieri semel volo) sanctas scripturas sine intermissione meditari, hisque tuam replere mentem, & malis cogitationibus locum auferens, diuinis animum sensibus occupare, quantumque Deum diligas, ex dilectione legis eius ostendere. Vnde scriptura dicit. Qui timent dominum, inquireret quod beneplacitum est illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege eius. Tunc senties quantum ad eius amorem adiuucte sapientia: quantum sit in te diuinæ legis auxilium, & domino cum Dauid læta cantabis. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Excitandus est enim spiritualibus stimulis semper animus, & maiori quotidie ardore renouandus. Orationis instantia, illuminatio lectionis: sollicitudo vigiliarum, & diurna & nocturna eius incitamenta sunt. Nihil enim in hoc proposito, otio deterius est, quod non solummodo non acquirit noua, sed etiam parta consumit. Sanctæ vitæ ratio processu gaudet & crescit, cessatione torpescit & deficit. Quotidianis ac recētibus virtutum incrementis mens instauranda est: & viuendi nobis hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum. Quam diu sumus in hoc corpore, numquam nos ad perfectum venisse credamus: sic enim melius peruenitur. Tam diu non relabimur retro, quam diu ad priora contendimus. At ubi ceperimus stare, descendimus: nostrumque non progredi, iam reuerti est. Cesset omnis ignauia, & inutilis de praeterito labore securitas. Si volumus non redire, currendum est. Apostolus de die in diem viuens Deo, non quid ante fecisset, sed quid facere deberet semper attendens, dicebat: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse aliquid. Vnum autem, quae quidem sunt retro obliuiscens, ad ea vero quae sunt priora me extendens, ad destinatum persequor brauii supernae vocationis Dei. Si beatus Paulus vas electionis, qui ita Christum indutus erat, ut diceret: Viuo autem iam non ego, uiuit vero in me Christus: adhuc tamen se extendit, adhuc crescit & proficit, quid nos facere debemus, quibus optatum est ut in fine nostro, Pauli principio comparemur? Ergo tu hunc imitare qui dixit. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Obluiscere omne praeteritum, & quotidie inchoare te puta: ne pro presenti die, quo debes seruire Deo, praeteritum imputes. Optime quæ sita custodies, si semper inquiras. Damnum parata sentient, si parare cessaueris. Dicas forsitan. Grandis labor est: sed respice quod promissum est. Omne opus leue fieri solet, cum eius pretium cogitatur: & spes praemij solatium est laboris. Sic durus agricola in aratum diu campum, & pinguiores otio glebas violento vomere scidisse se gaudet, & mirum in modum ipsa operis difficultate lætus, spem segetis de labore metitur. Sic negotiator auidus maria contemnit, spectare ausus fluctuum spumas, rabiemque ventorum: dumque in omni labore ac periculo lucrum cogitat, & lassitudinem simul obliuiscitur & timorem. Considera, quæso, magnitudinem praemij tui, si tamen considerari potest quicquid immensum est: post abcessum animæ, post carnis interitum, post fauillas & cinerem, in meliorem statum virgo re-

paranda es. Mandatum terræ corpus in caelum eleuandum est: & mortale tuum immortalitatis honore mutandum est. Post hæc angelorum es donanda confortio, regnum acceptura caelorum, ac in perpetuum mansura cum Christo. Quid ergo retribuēs Domino pro omnibus quae retribuit tibi? Quid tanto remuneratore dignum facies? Aut quem laborem durum putabis, cuius tanta sunt praemia? Vnde beatus Apostolus. Nullae, inquit, sunt condignae passionēs huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Quid enim dignum vel facere, vel pati possumus in breui hoc tempore vitæ nostrae, cum id immortalitate sit compensandum? Propter quod idem Apostolus ait. Iam enim quod in praesenti seculo est momentaneum ac leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeterni gloriae pondus operatur in nobis. Respuantur honores, despiciantur diuitiae: ipsa quoque vita nostra martyrij amore contemnatur. Et hæc omnia etiam si pro aeternitatis praemio non darentur, essent tamen quandoque peritura. Amittunt etiam hoc illi qui semper cupiunt possidere. Quam multos memoria nostra retinet in maximis honoribus ac diuitiis constitutos, repente de summo illo potentiae fastigio concidisse: & eos qui tumore elati aliud quiddam quam homines esse se putabant, exitu tandem suo docuisse nos quid fuerint? Quid enim in hoc mundo stabile? Quid vero firmum est? quid porro non breue & incertum, & casui non seruiens? Quale istud bonum est, quod semper timeas amittere? quod vel aufrendum abs te metuas, vel à te relinquendum scias? Nam & si nullo eripiatu casu, vel morte certe perdendum est. Et si vita nostra redatur per mille annos, & ad extremum illum totius diem aetatis quotidiana deliciarum voluptate veniamus: quale hoc, quæso, diu est, quod sine deletur? Aut quis illius voluptatis fructus est, qui statim ut cessauerit, videbitur tibi non fuisse? Age, iam transactum vitæ tuæ tempus animo reuolue. Nonne videbitur tibi vmbra quaedam fuisse quod transit, & ad instar somnij tenuis incertum esse omne quod videtur? Hoc idem & decrepitis senex sentire potest, cui conuenit dicere cum propheta. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut scenum arui. Quod si hæc etiam hic possumus dicere, ubi quamuis breuis, tamen quia praesens est vita ista, magni penditur: quid in futuro dicturi sumus, ubi maiori aeternitatis scientia transactum omne pro nihilo est? Hæc tu tecum diligenter reuoluens, & breuitatem vitæ huius aeternitatis contemplatione despiciens, ipsum quoque contemptum mundi maiori animi virtute contemne: & ad illum tantum diem totam para te, in quo mundi gloria finienda est. Illum, inquam, diem, quem Saluator diluuiio comparauit, qui multos fallaci securitate deceptos, furtiuo, ut ait Apostolus, comprehendit aduentu: quem beatus quoque Petrus describens ait. Adueniet autem dies Domini sicut fur, in qua caeli magno impetu transibunt: elementa vero à calore resoluētur. Cum igitur hæc omnia dissolueda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentu diei Domini, in quo caeli ardentes solu-

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

tur, & elementa ignis calore tabescent: Recens factum est, & quod ipsa audisti, cum ad stridulæ buccinæ sonum Gotthorumq; clamorem, lugubri oppressa metu domina orbis Roma contremuit. Vbi tunc nobilitatis ordo: vbi certi & distincti illius dignitatis gradus: Permissa omnia & timore confusa, omni domui plandus, & æqualis fuit per cunctos pauor. Vnum erat seruus & nobilis. Eadem omnibus imago mortis: nisi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita iucundior. Si ita mortales timeamus hostes & humanam manum, quid faciemus cum clangore terribili tuba intonare de cælo cœperit: & ad illam Archangeli vocem omni buccina clariorum, totus simul remugiet mundus: cum viderimus super nos non manufacta arma cōcuti, sed & virtutes cælorum cōmoueri, sicut propheta dicit. Cum venerit Dominus ponere orbem terræ desertum, & peccatores perdere ex eo: quis tunc nobis pauor, quæ caligo, quæ tenebræ, cum nos sapius ac toties admonitos, & tamen imparatos, dies ille repererit? Tunc, inquit, plangent super se omnes tribus terræ: videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Tunc dicent montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos: & petris, aperite vos nobis. Verum hæc eorum sint, qui variis huius mundi detenti curis, de mundi non cogitant sine. Tu vero, cui aduentus Christi dierum noctiumque meditatio est, cui pro conscientia puritate, Domini est optanda præsentia, quæ consummationem seculi quasi certum præmij tui tempus expectas, exultationem de cælo capies, non timorem. Tunc enim tu sanctorum missa choris, & sanctis comitata virginibus, spōso obuiam subuolabis, & dices. Inueni quem quæsiuit anima mea. Nec vllius iam temporis separationem timebis, quæ semel immortalitatis gloria, & incorruptionis splendore donanda es, & cum Christo semper futura es, Apostolo dicente. Quoniã ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descēdet de cælo: & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum Domino erimus. Hæc sit igitur cura tua semper, hoc studiū, hæc iugiter virginis corde voluatur. In his totius diei versetur labor. In his nocturnus somnus reponatur: in hoc anima rursus euigilet. Etenim nullus labor durus, nullum tēpus longū videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur.

AVGVSTINI ET ALIPII AD IULIANAM. Demetriadis virginis matrem.
Epistola 2.

Dominæ debitis in Christo officiis honorandæ, & merito illustri filia Iulianæ, Alipius & Augustinus in domino salutem. Grate admodū nobis iucundeque accidit, vt simul nos constitutos apud Hipponem, tuæ reuerentiæ literæ reperirent, quibus hæc scripta redderemus, vestra incolumitate cognita gaudentes: vicissimque nostram, quam vobis cordi esse confidimus, mutua dilectione nuncian-

tes, domina debitis in Christo officiis honorandæ, & merito illustri filia. Scire autem vos optime scimus, quantum vobis debeamus religionis affectu, quantaque nobis & apud Deum, & inter homines sit cura de vobis. Licet enim vos per literas primū, deinde etiam præsentia & corporali pia & catholica, hoc est, vera membra Christi, exiguitas nostræ cognouerit: tamen etiam per ministerium nostrum cum accepissetis verbum auditus Dei (sicut dicit Apostolus) accepistis nō vt verbum hominum, sed sicut est, verbum Dei. Cuius ministerij nostri, adiuuante gratia & misericordia Saluatoris, in domo vestra tātus fructus exortus est, vt humanis nuptiis iam paratis sancta Demetriadis spiritualem sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum ad habendam spiritus vberioris fecunditatem, nec amittendam carnis integritatem, virgines nubunt. Nescitemus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio à fidei & nobili virgine fuisset accepta, nisi nobis profectis cum post paululum professa fuisset sanctimoniam virginalem, hoc ingens Dei domum, quod per seruos suos quidem plantat & rigat, sed per seipsum incrementum dat, nobis operariis prouenisse, vestrarū literarum latissimo nuncio, & veraci testimonio disceremus. Quæ cum ita sint, nemo nos improbos dixerit, si in vobis admonendis, vt cōtraria gratiæ Dei dogmata deuiteris, necessitudine sumus propensiore solliciti. Nam licet nos Apostolus non solum opportune, verum etiam importune prædicando, verbo instare præcipiat: non tamē in eorum hominum numero vos habemus, quibus sermo, vel pagina nostra importuna videatur, quādo id quod ad sanam doctrinam non pertinet, vos vt vigilanter euitetis, alloquimur. Hinc ergo est quod admonitionē nostram tam grato animo suscepistis, vt in epistola tua, ad quam nunc rescribimus, diceres. Sanè quod me hortatur reuerentia vestra, ne indulgeam aures his hominibus, qui prauis tractatibus venerandam fidem sæpe corrumpunt, gratias vberes ago tam piæ admonitioni. Quod itaque adiungis & dicit. Sed nouerit sacerdotium vestrum, longe me ac domunculam meam ab huiusmodi personis esse discretam, omni que familia nostra ad eō catholicam sequitur fidem, vt in vllam hæresim aliquando deuiauerit, nec vnquam lapsa sit: non dico in eas factas, quæ vix expiantur, sed nec in eas, quæ paruos habere videntur errores: hoc est quod nos magis magisq; compellit non tacere apud vos de his, qui etiam illa quæ sana sunt, vitare conātur. Domum enim vestram non paruam Christi ecclesiam deputamus. Nec sanè paruus est error illorū, qui putant ex nobipsis nos habere, si quid iustitiæ, cōtinentiæ, pietatis, castitatis in nobis est: eō quod ita nos condiderit Deus, vt vltra præter quod nobis reuelat scientiam, nihil nos adiuuet, vt ea quæ facienda discendo nouimus, etiam diligendo faciamus, naturam scilicet atque doctrinam definientes tantummodo esse Dei gratiam & adiutorium, vt iuste recteque viuamus. Ad habendam vero voluntatem bonam, vbi est hoc ipsum quod iuste viuimus, & ipsa charitas quæ in omnibus Dei donis ita excellit, vt etiam Deus dicta sit, qua vna impletur in nobis, si

bis, si quid diuinæ legis & admonitionis implemus, nolūt nos diuinitus adiuuari, sed nos ipsos dicunt arbitrio proprio nobis ad ista sufficere. Non vobis videatur error iste mediocris profiteri velle Christianos: nec velle audire Apostolum Christi, qui cum dixisset, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: ne quisquam eam habere non nisi per proprium putaret arbitrium, continuo subiunxit: Per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hanc magnam esse gratiam Saluatoris qui ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, & dedit dona hominibus, quisquis nondum confiteretur, quantum & quā exitiabiliter erret, intelligis. Quomodo ergo à vobis, quibus tantam dilectionem debemus, admonendis vt talia caueatis, dissimulare possemus, cum legissemus librum quem ad sanctam Demetriadem quisnā scripserit, vel vtrum ad vos peruenit, vestris potius rescriptis nosse volumus. In quo libro (si fas est) legat virgo Christi, vnde credat virginalem suam sanctitatem, omnesque spirituales diuitias non nisi ex seipsa sibi esse: atque ita prius quā sit plenissime beata, discat Deo esse (quod absit) ingrata. Verba enim ad illam scripta in eodem libro ista sunt. Habes ergo & hic, inquit, per quæ merito præponaris aliis, imò hinc magis: nam corporalis nobilitas atque opulentia tuorum intelliguntur, non tua esse. Spirituales vero diuitias nullus tibi præter te conferre poterit. In his ergo iure laudanda, in his merito ceteris præferenda es, quæ nisi ex te, & in te esse non possunt. Cernis nempe quanta in his verbis sit cauenda pernicietas. Nā vti que quod dictū est, Non possunt esse ista bona nisi in te optime & verissime dictū est, iste planè cibus est. Quod vero ait: Non nisi ex te, hoc omnino virus est. Absit vt hæc libèter audiat virgo Christi, quæ pie intelligit poopriam paupertatem cordis humani, & ideo illic nisi sponsi sui donis nescit ornari. Audiat ergo potius Apostolum dicentem. Desponsaui vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit in versutia sua: sic & vestrae mentes corumpantur à castitate quæ est in Christo. Et propterea de his quoque spiritualibus diuitiis non istum qui dicit, Nullus eas præter te tibi conferre potest: & nisi ex te, & in te esse non possunt: sed illum audiat qui dicit. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. De ipsa quoque sacra continentia virginali, quod non sibi sit ex seipsa, sed sit donum Dei, quamuis credenti volentique collatum: eundem audiat veracem piūque doctorem, qui cum hoc ageret, ait. Vellem omnes esse sicut me ipsum. Sed vnusquisque proprium donum habet a Deo: alius sic, alius autem sic. Audiat etiam ipsum non tantum suum, sed vniuersæ ecclesiæ vnicum sponsum, de tali castitate atque integritate dicentem. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est: vt intelligat ex eo quod habeat tam magnum bonum atque præclarum, se potius Deo & domino nostro gratias agere debere, quā cuiusquam verba, quod velut ex se ipsa id habeat, vt non dicamus assentantis adulatoris (ne de occultis hominum temere iudicare videamur) certe errantis laudatoris audire. Omne quippe datum optimum,

& omne donum perfectum desursum est, sicut etiā dicit Apostolus Iacobus, descendens à patre luminum. Hinc ergo & sancta virginitas, qua te filia volentem gaudensque vicit, natu posterior, actū prior: genere ex te, honore ante te: ætate subsequens, sanctitate præcedens: in qua etiam tuum esse cœpit, quod in te esse non potuit. Illa quippe carnaliter non nupsit, vt non tantum sibi, sed etiam tibi vltra te spiritualiter augetur: quoniam & tu ea compensatione minor illa es, quod ita nupsisti vt nasceretur. Hæc Dei dona sunt, & vestra quidem sunt, sed non ex vobis. Habetis enim thesaurū istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus tanquam in vasis fictilibus: vt eminentia virtutis sit Dei, & non ex vobis. Nec miremini quia dicimus & vestra esse, & ex vobis non esse. Nam & panem quotidianum dicimus nostrum: sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Proinde sicut scriptum est: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Oratis enim vt perseueranter & proficenter habeatis. Gratias agitis, quia non ex vobis habetis. Quis enim vos ab illa ex Adam massa mortis perditionisque discernit? Nonne ille qui venit quærere, & saluare quod perierat? An vero quando Apostolo dicente audierit homo: Quis enim te discernit? respondurus est: Bona voluntas mea, fides mea, iustitia mea, & non continuo quod sequitur auditorus: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nolumus ergo vt virgo sacra cum audit, vel legit: Spirituales diuitias nullus tibi præter te conferre poterit, in his iure laudanda, in his merito ceteris præferenda es, quæ nisi ex te, & in te esse non possunt. Nolumus prorsus ita gloriatur quasi non acceperit. Dicat quidem: In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudes tibi. Sed quia in illa, non etiam ex illa, meminerit etiā dicere. Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: quia etsi etiā ex illa propter arbitrium proprium, sine quo non operamur bonum, non tamen sicut iste dixit, non nisi ex illa. Proprium quippe arbitrium, nisi Dei gratia iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. Deus est enim (inquit Apostolus) qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Non sicut isti sentiunt, tantummodo scientiam reuelando, vt nouerimus quid facere debeamus: sed etiam inspirando charitatem, vt ea quæ discendo nouerimus, etiam diligendo faciamus. Nam vti que nouerat ille quam magnum bonum esset continentia, qui dicebat. Et cum scirem, quia nemo esse potest continens nisi Deus det. Non solum ergo sciebat quantum esset hoc bonum, & quam desiderabiliter esset concupiscendum, verū etiam quod nisi dante Deo esse non posset. Docuerat enim eum sapientia: nam hoc dicit. Et hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum. Nec tamen ei scientia ista sufficit, sed ait: Adii dominum, & precatus sum illum. Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit: verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. Nemo itaque potest esse non solum sciens, verum etiam continens, nisi Deus det. Vnde cum iam ille haberet scientiam, precabatur vt ha-

beret continentiam, ut esset in illo, quod sciebat quia non esset ex illo. Aut si propter arbitrium aliquantum ex illo, non tamen nisi ex illo: quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Iste autem de spiritualibus diuitiis, in quibus est utique etiam ipsa luminosa, & speciosa continentia, non ait: In te, & ex te esse possunt, sed ait: Nisi ex te, in te esse non possunt, ut quemadmodum non ei sunt alibi, nisi in illa, sic ei non aliunde, nisi ex illa esse posse credantur: & ob hoc quod miserator Dominus à corde eius auertat, sic gloriatur quasi non accipent. Et nos quidem de sanctæ virginis disciplina, & humilitate christiana, in qua nutrita & educata est, hoc existimamus, quod illa verba cum legeret, si tamen legit, ingemuit, & pectus humiliter tutebat: ac fortassis & fleuit, Deumque cui dicata, & à quo sanctificata est, fideliter orauit, ut quomodo illa non sunt verba ipsius, sed verba alterius: ita non sit talis & fides eius, qua se aliquid habere credat, de quo in se, non in Domino gloriatur. Nam gloria quidem eius in ipsa est, non in verbis alienis, sicut Apostolus dicit. Opus autem suum probet unusquisque, & tunc gloriam habebit in semetipso, & non in altero. Sed absit ut gloria sua ipsa sit, & non ille cui dicitur. Gloria mea, & exaltans caput meum: ita quippe est in ea salubriter gloria eius, cum Deus qui in illa est, ipse est gloria eius, à quo habet omnia bona, quibus est bona. Et habebit omnia quibus melior erit, in quantum in hac vita melior esse poterit. Et quibus perfecta erit, quando fuerit diuina gratia, non humana laude, perfecta. In Domino enim laudabitur anima eius, qui satiauit in bonis desiderium eius: quia & hoc desiderium ipse inspirauit, ne virgo eius sic in aliquo bono gloriatur quasi non acciperit. De hoc ergo eius affectu vtrumnam fallamur, inde nos fac potius rescribendo certiores. Nam illud optime nouimus, cum omnibus vestris cultores vos esse, & fuisse indiuiduæ Trinitatis. Sed non hinc solum error humanus obrepit, ut aliquid secus sentiat de indiuidua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus perniciosissime erratur, sicuti hoc est, unde diutius fortasse, quam satis esset vestræ fidelitatis prudentiæ, in hac epistola locuti sumus: quãquam qui bonum quod ex Deo est, negat esse ex eo, nescimus cui faciat iniuriam nisi Deo, ac per hoc illi utique Trinitati, quod malum absit à vobis, sicut abesse credimus. Absit omnino ut tale aliquid in animo non dicimus tuo, vel sacratæ virginis filietuz, sed in cuiusque extremi meriti famuli, vel famulæ vestræ liber iste fecerit, ex quo nonnulla verba, quæ facilius intelligi possent, pronenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quæ ibi videntur velut pro gratia, siue adiutorio Dei dicere, sic inuenietis ambigua, ut possint referri vel ad naturam, vel ad doctrinam, vel ad remissionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, orare nos debere ne intremus in tentationem, possunt ad hoc referre, ut hætenus nos respondeant ad id adiuuari, quatenus orationibus atque pulsantibus nobis aperiat intelligentia veritatis: ubi discamus quid facere debeamus, non ut vires accipiat voluntas

nostra, quibus id quod dicimus, facimus. Et quod nobis in gratia, vel adiutorio Dei, dicunt dominum Christum bene viuendi propositum exemplum, ad eandem doctrinam reuocant, quia scilicet in eius exemplo discimus quemadmodum viuere debeamus. Non autem voluit ad hoc nos iuuari, ut quod discendo cognoscimus, etiam diligendo faciamus. Aut certe in eodem libro inuenite aliquid si potestis, ubi excepta natura, excepto quod ad eandem naturam pertinet, arbitrio voluntatis, excepta remissione peccatorum & reuelatione doctrinæ, tale Dei adiutorium confiteatur, quale confitetur & ille qui dixit. Cum scirem quia nemo esse potest continens, nisi Deus det. Et hoc ipsum erat sapientia, scire cuius etiam esset hoc donum. Adij dominum, & deprecatus sum illum. Neque enim iste aut naturam precando volebat accipere, in qua conditus erat, aut de naturali voluntatis arbitrio satagebat cum quo conditus erat, aut remissionem peccatorum desiderabat: quin potius continentiam, ne peccaret, optabat: vel quid faciendum esset, scire cupiebat, cum iam se scire fateretur, cuius esset hoc donum. Sed utique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere spiritu sapientia, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentia. Si ergo aliquid tale inuenire potueritis, vberimas gratias agimus, si rescribendo insinuare dignemini. Satis enim dici non potest, quantum cupiamus in eorum hominum scriptis, qui propter acrimoniam atque facundiam leguntur à plurimis, apertam confessionem illius gratia reperiri, quam vehementer commendat Apostolus, qui etiam mensuram fidei, sine qua impossibile est Deo placere, ex qua iustus vivit, quæ per dilectionem operatur: ante quam, & sine qua omnino nulla cuiusquam opera bona existimanda sunt: quoniam omne quod non est ex fide peccatum est, Deum dicit vnicuique partitum. Nec sola reuelatione scientia nos diuinitus adiuuari, ut pie iusteque viuamus in hoc seculo, quæ sine charitate inflat: verum etiam inspiratione charitatis ipsius, quæ plenitudo legis est, & quæ cor nostrum ut scientia non inflet, & edificat. Sed adhuc nusquam tale aliquid in eorum literis potuimus inuenire. Maxime autem hoc in isto libro esse vellemus, ex quo descripta illa posuimus verba, ubi virginem Christi ita laudans, tanquam spirituales diuitias nullus ei præter ipsam conferre possit, & tanquam nisi ex ipsa esse non possint, non vult eam in Domino gloriari, sed sic gloriari quasi non acciperit. In quo libro quamuis nec ipsius, nec tuæ reuerentia nomen expresserit: tamen à matre virginis, ut ad eam scriberet, à se postulatum esse commemorat. In quadam vero epistola sua idem Pelagius, ubi & nomen suum apertissime ponit, nec nomen sacræ virginis tacet, dicit ad eam se scripsisse: & eiusdem sui operis testimonio probare nititur se gratiam Dei, quam vel tacere, vel negare asseritur, apertissime confiteri. Sed vtrum ipse sit liber, in quo de spiritualibus diuitiis illa verba posuit, vel vtrum ad vestram peruenerit sanctitatem, rescriptis vestris petimus nos dignemini facere certiores.

AD

AD GERVTII FILIAS DE
contemnenda Hæreditate,
Epistola 3.

Vincti mei sensus affectu vobis vacant, & si interim loco segregor: nam & videre vos mihi videor & audire, tam me occupatum habet vestra dilectio. Quod si vos inuicem faciatis, cum illud impossibile sit fieri per carnem, possibile redditur ex spiritu, ut fiat duorum hominum corpus vnum. Nam ut probem etiam vestra mecum vigilare colloquia, accipite quid de hæreditate, quod suggestistis, cogitanti altius videatur: quoniam me etiam in carnalium arbitrum per spiritualia delegistis. Possem quidem dicere. Quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? si non ad infideles processisset ista sententia. Iudæorum enim incredulitas hac Domini responsione repercutitur, non feritur. Nam ipsi aliquando Iudæi in suo Moysè visitationem illam Domini non videntes, qua Ægyptium fratris liberator occiderat, sequenti die fratrum discordias rixasque volens sedare, ausi sunt dicere. Quis te constituit principem, aut iudicem super nos? Ac proinde suo illis Dominus ore respondit, quo amplius confutarentur, si proderentur falso se querere quem spreuissent, dicente ipso. Si credidissetis Moysi, crederetis utique & mihi. Sed quoniam & ego vester sum, & vos vere scio quæsisse iudicium eius qui Ægyptium gaudenter occidit: & cum aduersario, dum in via estis, nitimini cito cõfœderare concordiam, apud Iudæos sibi suam sententiam relinquimus super ipsos qui eam protulere venientem. Nos humilibus de Domini lenitate dicemus. Vobis datum est scire mysterium. Ac proinde, ut ad exordium diuerticuli reuertamur, hæreditatem illam vobis arbitror contemnendam, nec aliquid a iudice seculi postulandum. Quomodo enim vobis illos licet adire, qui etiam suo iudicio nesciunt veritatē? Quandoquidem Pilatus ex ipsorum curia sic loquitur ad Dominum. Quid est veritas? Nempe hic iudexerat & negotia causasque litigantium libripende iustitiam tanto statuto iure soluebat: & quid hic valebat facere, si non nouerat veritatem? Certe Euangelistæ adeo iustum fuisse Pilatum commemorant, ut innocentem mallet absoluere quam punire: & tamen veritatem quasi discere cupiat, inquirat. Nam veritatis ignoratio, interrogationis est actio. Quid ergo dicemus? Inanes sine dubio mortalium curas, & vniformem mundalium rerum prodidit falsitatem, ibique iudicia vera non esse, ubi sint mentita negotia, seque in rebus carentibus veritate, carere vero iudicio iudicat. Quid enim quasi nostrum apud illa tribunalia repetemus, si præscribente Apostolo, nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus? Si enim nihil intulimus in hunc mundum veniendo, & nihil auferre poterimus abeundo, falso aliquid nostrum hic esse dicimus, ubi nobis totus pene mundus alienus est. De quo nobis quid iudex seculi tribuere poterit, si nihil natura donauit? Quid Pilatus veritatis interrogator potius quam prolator: quid,

inquam, nisi Barrabam, quem ideo Iudæi Deo cæli præferunt, quia ad iudicem seculi conuolarunt? In quo utique perfidus populus non reum, sed reatum accepit. Sed hæc de iudicio sint dicta, non de negotio. Cæterum quod ad causam pertinet, non solum moneo, sed obtestor, ut si Gerutium pro Christo offendistis, in ea offensione duretis. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Nam si causa offensionis est Christus, amplexandum est impij patris elogium, non dolendum, ne recedamus à Christo, cui nos illa ex hæreditate commendat, sicut scriptum est. Beati estis cum persecuti vos fuerint, & maledixerint nomini vestro tamquam malo propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce merces vestra multa est in celo. Hæc mercedem offensio illa prouidit, cuius panitet veritatis. Quod si vocat ad dominum in imagine Leuitarum, spiritualibus gladiis corporeos occidistis affectus, quem patrem desideratis: Vnus est enim pater noster qui in cælis est, ac proinde dominus hæreditas vestra. In Christo enim possidendum est, quod cum Christo est possidendum. Ne reuertamini ad mortuum, qui sequimini viuentem. Mortui, inquit, sepeliant mortuos suos. At si iam pridè dixistis: Pater, non nouimus te, ut testamentum domini seruaretis, quid adhuc repudiati patris queritis testamentum? Hic est ille gladius qui à Domino per terras patrem à filio separaturus immisus est. Hoc est vere circuncidere naturam, quod Iudæi forma & non veritate custodiunt, & circuncidere cultro petri. Petra autem erat Christus. Is utique qui dixit. Si quis amauerit patrem, aut matrem super me, non est me dignus. Hoc vos gladio vtentes, illos imitami Leuitas ab interiori homine per exterioris vestri castra currentes, obuios affectus pro domini amore iugulate, iuxta legislatoris imperium pertransientes primum virtutum exercitum cum reditu, videlicet ut præterita transentes, nec seculi mirabilibus inhærentes: ubi primum ad eum qui nos misit in mundum cum fœmoralis gladio redeamus, resistentes nobis remorantesque nos, propinquum, proximum, fratremque, ne per hos elongetur nostra peregrinatio, perimamus: & hæc a porta faciamus ad portam, id est, ne cum in porta oculi fratrem fuero persecutus, portam fortasse auris obsideat, & per aliam portam prætermisus occurrat. Hæc siquidè sunt portæ animæ nostræ, per quas ad illam seculi blandimenta descendunt, & per quas sensus carnis introeunt: per quas, nisi late strage facta viam virtutibus quadam impietate fecerimus, numquam ad regem veræ pietatis peruenire poterimus. Quod ubi pro vestra deuotione fueritis viriliter executi, statim vobis ab ipso Moysè talis facti laudatore dicetur. Implestis hodie manus domino: hoc est seculum, qui vobis conditione carnis & substantiæ propinquus est, & proximus: occidentes actus vestros, qui manus sunt, implestis domino, cum nulli præter quam domino imperanti seruire annuistis. Sic Abraham domino dexteram suam, dum parricidium facere non recusat, impleuit. Qui filij sui dum illam Deo armat, oblitus est, & in præcepti respiciens maiestatem, atrocitatem operationis non dignatus est retractare. Impleatur

nanque manus domino, cum domini occupantur imperiis, cum domini traditæ voluntati, non hominis incipiunt esse, sed Dei: quando non affectui carnis obtemperant, sed diuinæ seruiunt iussioni. Sic Judith ob libertatem ciuium, vel salutem, se sub specie fornicationis impleuit Deo, & inermis armatum, & virum mulier occidit. Sic vos domino plenæ carnis affectibus triumphatis, non quæritis refugam, qui a vobis etiã si occurreret, foret occidendus. Remittite pallium tunicam detrahenti. Pecunia eorum cum ipsis sit in interitum, qui Christo pecuniam prætulērunt. Excuntes semel de Sodoma, cuncta reliquiamus incendiis. Videt Lot vxoris exemplo iram domini, quæ in iram, quia retrospexit, incurrit. Noluit vobiscum Geruntius in cælestibus habere partem: cur vos partem ex censu eius desideratis in terris? Quod si ille vestra gloria tantopere contempsit: cur non vos illius inhonorata contemnitis? Ferte, oro vos, patienter fidei notas, stigmata christiana, ecclesiæ paupertatem. Ferte, inquam, impudicorum elogia, virginittatis hæredes. Visitatas vos esse cognoscite, & tanta visitatione clarificatas, ne partem cum infidelibus habereis. Mundus iste vos cum domino vestro non agnouit. Si de seculo essetis, seculum vos amaret. Reges seculi à filiis suis tributa non poscunt. In domibus regum sunt, qui mollibus vestiuntur. Zebedæus Iacobum & Ioannem non sequitur. Sinite Geruntium in nauicula remanere cum retibus, dummodo cum Apostolis Christi iaceatis in pectore. Væ diuitibus, quoniam receperunt consolationem suam. Vobis autem filiæ in futuro consolatio vestra debetur, vobis ex hæredatio illa, futuræ hæreditatis in cælestibus fecit augmentum: vobis sua mundus ipse subduxit, vbi vos non suas esse cognouit, immò diris diues ardoribus, Lazaro in sinu patris Abrahæ recubente, torquetur. Et quid mirum si pauperculus & peregrinus in terra quidem aliena sepulcrum emit Abraham à filiis Heth? O veritas (nequeo enim silere quin exclamem) O altitudo sapientiæ & scientiæ dei. Sepulcrum sibi patriarcha peregrinus emit? Quid est sepulcrum? Locus est quietis vbi iuxta mundi rationem, defunctorum corpora collocantur. Vera ergo intelligentia locum sibi requietionis pater Abraham fide sua, & contemptu pecuniæ comparauit. Istud sibi sepulcrum & Paulinus noster nuper ipse diuitiis cum sua matrefamilias cõparauit, qui conuersatione seculi morientes, à mundialibus operibus iam quiescunt, dicente Apostolo. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Et iterum. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul viuemus cum illo. Hoc est illud duplex sepulcrum, exterioris hominis & interioris quies vna. Nam si homo ex duabus substantiis constat, merito & sepulcrum duplex habere debet, vt cum alterutra substantia in suam naturam dissociata remeauerit, requies vtrique non desit. Quoniam cum ex corpore & anima homo sit, tamen nec anima sine corpore homo dici potest, nec corpus sine anima homo est, cum tamen anima & corpus sit homo. Sed vbi hoc nomen, quod ex duobus nominibus suis proprie tertium duorum commistione perficitur, eorum dissidio fuerit vacuatum,

suam singulis loca ad requiem censentur: quoniam vtrumque viuit, & moritur vtrumque. Nam sicut præter hanc vitam alia vita est beatorum: ita præter hanc mortem mors alia impiorum est. Sed inter hanc vitam & mortem atque illam vitam & mortem interest hoc, quod istæ naturæ sunt, illæ sunt meritorum. Atque ita duplex sepulcrum & naturæ debetur, & meritis. Hoc sepulcrum sibi duplex patresfamilias isti de quibus loquuti sumus prouiderunt: qui senatum, honores, diuitias relinquendo, mortuis illis videbantur, quibus nati esse videntur etiam dum viuunt mortui. Ecce vnum sepulcrum, in qua conuersatio veteris hominis cum crepundiis suæ nobilitatis absconditur. Illud erit aliud, cum ipsum corpus, quod naturæ lege caducum est, dissolutum reuertetur in terram, de qua scriptum est. Terra es, & in terram ibis, anima tamē in refrigerio quiescente. Nam qui duplex sibi sepulcrum noluerit comparare, habebit forsitan iuxta conditionem naturæ, vbi corpus mortale condatur: non habebit iuxta meriti legem, vbi anima quiescat. Quod quidem ita constitutum est, vt mors ista quæ per dissolutionem animæ generatur & corporis, media sit duarum mortuorum, & duarum vitarum. Bis enim hominem necesse est mori, & bis ei vita debetur. Nam & beatus Paulus duas breuiter vitas designauit, dicendo. Pietas autem ad omnia valet, promissionē habens vitæ & eius quæ nunc est, & futuræ. Et beatus Ioānes in Apocalypsi duas mortes ostendit, dicendo. In eos mors secunda non habet potestatem. Secundam enim dixit, quia est & prima. Sed illud nobis magna ratione tractandum, & diligenti circumspectione prouidendum est, an ante istam mortem, quæ separatione, vt dixi animæ corporisque generatur, mori seculo huic (anathematizatis, si potest dici, omnibus eius voluptatibus, quæ nobis extra lineam vitalis substantiæ mundi copiis suggeruntur) malimus: an post naturalem interitum, qui animam corpusque discernit. Vnde & interitus dicitur, quod inter ipsa eat, ac medium se inter duas substantias, quæ hominem sui coniugatione faciebant, tertium illum gradū perfectæ substantiæ sublaturus immergat. Quoniam qui hic mortuus fuerit, mundi voluptatibus in vtendo, & corporis stimulos obterendo, consepultus esse videtur cum Christo: & si consepultus, vti que in sepulcro, sine quo esse nō potest sepultura. Huic & mors alia communis illa debetur, quæ animam a vinculis corporis soluit & liberat, cui corpori æque suum sepulcrum, & sua sepultura debetur. His duabus mortibus post geminum sepulcrum beata illa & perpetua vita succedit. Cæterum, qui totum mundum hic lucrifecerit ambiendo, rapiendo (quoniam hic facta carnis mortificare contempsit) post istam naturalem mortem, quam transire non possumus, dicitur merito vno & simplici sepulcro esse conditus, vel potius commendatus: & in secundam mortem miser incurrit, quæ plena est & dolorum æternitate, & lacrymarum perpetuitate. Hæc sunt itaque duo sepulcra, quæ sibi & Paulinus vir singularis ad imaginem patriarchæ sollicitissimus requisit: vnum, vbi & veterem hominem cum actibus suis spoliatus occuleret, & licet necdum corpus deposuisset,

Judith 12. 13.

Luc. 6. 28. 8.

Gen. 19.

Matth. 4. 10. 13.

Luc. 6.

Luc. 16.

Rom. 11. Gen. 23.

Rom. 6.

fuisse, carnalia non haberet in carne: aliud, vbi corpore ipso, cū venerit dominus confringere terram eius, exposito, animam collocet in quiete. Et fidei tunc pater ille hæc filiis contemptu (vt diximus) pecuniæ comparauit, in quo diues cum paupere nō potuit recubare. Huc omnes peregrinos mundi, huc egentes, huc etiam ex hæredatos pro Christo secularibus recipiet testamentis. Ideoque nec vestigium habuit in hac terra: quoniam nemo, qui eum sequeretur, inuentus est. At nunc vos filiæ confidite, quæ ex eo vestigium Abrahæ estis, ex quo de terra non esse cœpistis. Obsequimini voluntati patris vestri, cuius corruptelæ obsequiæ non estis, qui vobis à filiis Heth sepulcrum emit, quod sibi & cæteris suis noluit comparare: apud quos vti que mortuæ estis, quando cum eis id, quod viui in mundo possederint, non tenetis. Gratiarumque illi super agite, qui vos hoc fecit vestigium non habere, vt ibi cum Lazaro sinum Abrahæ haberetis. Possideat ergo ille pecuniam, vos sepulcrum: ille imagines escharum, vos requiem prophetarum.

AD MARCELLAM VT AD-
uersa toleret Exhortatio.
Epistola 4.

Magnam humilitati nostræ fiduciam scribendi ad venerationem tuam Christi charitas dedit, quæ te fecit humilem corde pietatis, & diuitem operibus benedictionis. Talis enim de sanctis fidei tuæ diuitiis fama processit, vt ad nos quoque in longinquo posito penetrauerit, & auditu gratia Dei tanquam oleo lætitiæ impingauerit ossa nostra. Notum enim factum est nobis bonum tuum: quoniam illuminauit Deus vultum suum super te. Segregauit te ex vtero cognationis & terræ tuæ non regione, sed spiritu bonæ voluntatis, vt de terrenis opibus fidelem sibi constituat in cælestibus earum participem, de quibus scriptum est. Mulieres sapientes ædificauerunt sibi domos. Hæc autem audientes de tua felicitate cælesti, effudimus coram Deo corda nostra, & in voce exultationis epulantis diximus. Dominus mortificat, dominus viuificat, deducit ad inferos & reducit. Dominus diuites pauperes facit, humiles exaltat: quia calix in manu domini est. Quod etsi ad omne mysterium regni pertinere videretur, attamen & ad tuam specialiter gratiam referri potest, quæ magno domini miserantis consilio exaltata es vt humiliareris, & humiliata vt exaltareris. Non enim ignoramus, venerabilis soror & benedicta filia, tuam præteritam in hoc seculo gloriam. Nam etiam vidimus te in tēpore illo, quo domum tuam regalis affinitas ambiebat, eminentē in his honoribus qui destruuntur: quia etsi ipsi quoque à domino altissimo tribuuntur, quia omnis potestas à domino Deo est: attamen caduci & fragiles sunt qui sub hoc mundo aguntur, cuius figura vt vmbra præterit. Vnde impensius admiramur gratiam quæ tibi data est, & magnificamus in te dominum, qui te in laboribus hominum posuit, & salutarifero paternæ pietatis verbere visitauit, vt in pau-

cis vexatam, in multis bene disponderet, teste Apostolo. In hoc mundo corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Vnde & David ait. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Ita & in Solomone scriptum esse, sine dubio in studiis spiritualibus posita didicisti. Quoniam dominus quæ diligit, corripit & flagellat. Castigat autem omnem filium, quem recipere dignatur disponendum ad vitam æternam. De eo & Apostolus non confunditur, nec atteritur: sed magis gloriatur, & potens fit in infirmitatibus suis: qui vt nos suo confortet exemplo, fatetur & prædicat sibi ipsi, cui etiam vsque in tertium cælum patuerat ascensus, & quem neque ignea illa romphæa ab aditu paradisi potuerat excludere, vbi etiam ineffabile omni linguæ audierat arcanum: sed tamē ne extolleretur propter excellentiam reuelationum, ita se ipsius, à quo intantum glorificabatur domini moderamine gubernatum refert, vt appposito angelo satanæ in stimulum carnis suæ, id est, in tribulatione corporea, deprimeretur salubriter, ne inflaretur inaniter. Propter quod, inquit, ter dominum rogavi, vt recederet à me: & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Quamobrem cum tali magistro & autore instructa, ad virtutem patientiæ, & spem gloriæ æternæ confidens esto filia, sicut esse cœpisti, & gloriare in præteritis passionibus tuis, recolēs & illa eiusdem doctoris eloquia. Fideliter enim vt confcius arcanorum cælestium, cõtestatur non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: in qua charitate radicati omnia sustinemus. Propterea & David ait. Diligam te domine virtus mea. Dilectio enim domini virtus salutis est: quia Deus dilectio est, & qui manet in dilectione, in Deo manet. Sciens autem & propheta, quia momentaneum tribulationis in hoc seculo immensum perennis gloriæ (vt Apostolus ait) pondus operatur: sanctus ille rex in psalmo, vt dignus habeatur igniri tationum examine, dicit. Proba me domine, & tenta me. Vnde & iterum idem psalmographus noster, quasi pænitens mundi huius gloriæ, confiteretur cū dicit. Priusquam humiliarer ego deliqui. Et quia humilitione curatus sit, statim dicit. Propterea eloquium tuum custodiui. Ob hoc rursus propheta: Da nobis, ait, auxilium de tribulatione: Et vana salus hominis est. Est enim vana salus hominum, quæ putatur in hac tatum vita mortali esse, de qua homini dicitur. Homo sicut fœnum dies eius. Et quidem tu sancta filia etiam documentis edocta es probare sententiam: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit: verbum autem domini, & qui fecit illud, manet in æternum. Ob hoc vere dictum est. Vana salus hominis: quia vana omnia sub cælo. Vnde & in psalmis habes. Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Sed de quo genere hominum ista dicat, in consequentibus docet: de eis scilicet qui vane conturbantur amore diuitiarum suarum, in quas

1. Cor. 11.

psal. 140.

2. Cor. 11.

Ibidem.

Rom. 8. Rom. 5.

psal. 17.

1. Ioan.

2. Cor.

psal. 118.

Id. Ibid.

Isa. 40.

37

Gen. 3.

1. Timot. 4.

Apr. 20.

Rom. 6.

Prov. 14.

1. Reg. 2.

psal. 24.

Rom. 13.

sicut beluæ cæcæ inhiant sine fine cupiendi & congerendi, thesaurizantes in terra, & ignorantes cui congregent eas. Relinquent, inquit, alienis diuitias suas: & postquam in vanitate defecerint dies eorū, rapti in infernum omnes non domini, sed serui diuitiarum suarum, nihil illic inuenient in manibus suis: quia nihil præmiserunt, nisi æternarum merita pœnarum. Illa autem non est vana salus hominis, de qua dicitur. Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Et iterum. Salus autem iustorū à domino est. Ideo & spes in Deo posita non cōfunderet: quia salus vana nō est quæ speratur in Christo, & confertur à Christo. Ergo quia accepisti auxilium de tribulatione, ne concupisceres humanā diem, & vana salute hominis gauderes: gloriare in domino, & benedicere ei, qui tibi tribuit intellectū, ne in via peccatorum stare persisteres, neque in filiis generationis istius permaneres, quibus nō est salus: quia præualefcunt in vanitate sua veritatis immemores. Quia dum confidunt in multitudine diuitiarum suarum, non ponunt Deum adiutorem suū. Tibi autem facta est fors in hæreditate Iacob, & illuminari sunt oculi tui in agnitionem veritatis, vt intelligeres: quia melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Ideo enim misericors, & miserator dominus, quia talibus suis præparat adinventiones suas ad vitam hominum propagandam, permisit te istius seculi fluctibus ventisque iactari, vt experta naufragium, de cetero similiter periclitari caueres. Itaque cuncta quæ passa es, sicut intelligis, vulnera quidem corporis tui, sed & animæ remedia fuerunt. In circumcisione cordis fac opera tua, vt gloria tua non sit ex hominibus, sed ex Deo: qui deponit potentes de sede, & exultat humiles: & esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. Deus scientiarum dominus, vide quanta gloriam tuam compensatione mutauit, qui te maluit participem rerum cælestium fieri, quam ad finem terrestrium permanere, vt ab humana dignitate transires in regnum Dei. Et quidem multis hominibus huius seculi vanitate captiuis, similia Deus auxilia percipiendæ in æternum salutis offerre dignatur: sed plerisque spernentibus sana consilia, solitudinibus diuitiarum ac delectationibus corporum nolunt intelligere vt bene agant: & malunt latā via perditionis spatium cum multis, quam angustam semitam inuenire cum paucis. Vnde & tu beatissima cui donatum est non indurari pia castigatione, sed corrigi: neque gloriari in diuitiis, sed spem & rem in Deo ponere, & à sorte diuitum peccatorum diuidi, quorum cor vt cœnum est: quia & cor sicut thesaurum suum in terram demergunt: trāsī ad beatorum pauperum sortem, quorum formam Christus accepit, & factus est refugium pauperi. Neque diuites, sed pauperes beati, quorū esse pronunciat regnum cœlorum. Tuum est ergo nūc in magna gratiarum actione confiteri, & psallere domino: quæ ita, vt audiuius, & habitu & corde humilitatis ornata es, vt linguæ & menti tuæ Dauidica verba conueniant. Bonum mihi est, quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Adiuuare etiam quod statim sequitur vere poteris. Bonū mihi est lex oris tui super millia auri & argenti. Ele-

gisti enim thesauros tuos ponere in præceptis altissimi. Dicimus & nos congratulantes tibi in verbis prophetæ. Gaude filia Sion, lætare filia Hierusalem & obliuiscere malorū, quæ tibi de huius seculi bonis orta sunt: quæ elegisti tibi bonam partem, quæ non auferetur tibi. Nemo enim potest auferre thesauros repositos in sinu Christi, neque euertere domum in ipso angulari lapide fundatam. Non enim ligno putribili, neque stipula fragili, aut sceno arefciente, super infirmam arenam ædificium collocasti: sed super immobile fundamentum, quod est Christus, præter quod aliud fundamentum nemo potest ponere in consummandum: argento & auro & lapidibus pretiosis extruere cœpisti in Christo. Et quia perficis hoc ædificium (Dei enim ædificatio est) ille sapiens architectus insistit operi tuo, vt doceat te percurrere cursum bonum, obliuisci quæ retro sunt, & extendi ad brauium supernæ vocationis, vt apprehendas in quo apprehensa es, & accipies coronā iustitiæ, & diadema gloriæ de manu domini. Cumq; magna dies illa in igne cœperit reuelari, non concremetur opus tuum rapientis ignis examine, sed probetur. Nec extinguatut lumen tuum, sed inter stellas clariores emicet, inter illos qui fulgebunt sicut sol in regno Dei, & sicut luna in æternum perfecta: quos etiam per diem sol non vret, neque luna per noctem. Erunt enim in Hierusalem vrbe illa cælesti permanentes: cui ipse dominus (vt scriptum est) erit & nomen & lumen. Videntes ergo & præuidentes in spiritu reuelationis, magnam tibi perennium gaudiorum messem florescere, exultamus in domino, & gaudentes fructibus tuis, in voce exultationis psalmi canimus. Magna opera domini, exquisita inter omnes voluntates eius: quia multum abundauit bonitas eius, superabundare tribulationibus tuis: quando quidem te in eorum sorte vocauit perenni lætitiæ & hæreditate cælesti, & in honore regali, & in confesso superiudiciali. Tolerandæ sunt in hoc seculo humilitates passionis, quæ tibi à Deo recompensabuntur: & tu benedicta similiter interim his verbis consolare, vt & veterum dolorum obliuiscaris, & in præsentis proposito, quo ad opera salutaria eleuasti manus tuas corde perfecto firmata, fiducialiter futurorum bonorum tibi perpetuam felicitatem festiua meditatione promittas, teque ipsam in cœlum animo gestiēte præcurras: vt dum corpore moraris in terra, iam ad Christum mente peruenias: dumq; Christum conaris imitari, & vestigio eius affigeris, deponitis oneribus, & impedimentis atque compedibus, quibus seculi huius diuites attinentur, sedentes in tenebris & umbra mortis: tu iam liberata & expedita comiteris dominum maiestatis crucifixum, cuius imaginem non potest portare, nisi qui in hoc seculo nudum se reddit & mortuum, vt secundum ipsum dominum dicat. Venit enim princeps mundi huius, & in me nihil inuenit. Vel secundum prophetam David. Factus sum inter viuentes quasi mortuus: vt sic inter mortuos libera possis iuxta Apostolum dicere. Viuo autem iam non ego, viuunt autem in me Christus. Gaude quia facta es sicut gloriosa Iudith, inter virtutes pudicitie meritis viuitatis incorruptæ potens: sicut & Anna venerabilis in

rabilis ieiuniorum castimonia orationi instans nocte ac die.

AD VIRGINEM IN EXILIVM
MISSAM CONSOLATIO.

EPISTOLA 5.

I Deus ac dominus noster Christus Iesus securitatē, pacem, tranquillitatem, quietem, prosperitatem, lætitiā, & quæcūque alia esse iucunditatum genera possunt, seruis & cultoribus suis tam in præsentem, quam in futuro promitteret, esset nobis nō immerito dolendum atque flendū, si qua in præsentem vitam contraria pateremur, eo quod præter insperatum dolorem (cuius eo semper acerbior vis est, quo magis repentinus acciderit) futura quoque promissio esset ambigua, præsentis spei sollicitatione frustrata. At vero cū econtrario sollicitudines, bella, tempestates, inquietudines, miserias, tristitias, odia, ac alia quæcūque incommoctorum atque arumarū genera esse creduntur, in præsentem nos passuros esse prædixerit, contra prædictæ commutationis tædium, de promissa non erit quis prosperitate securus. Si vero commotus fueris, in ipsa commotione habebis solatium. Et quāuis ex prædicto malo aduersæ valetudinis quispian acerbissime perturbetur: perturbationē tamē non absque cōsolatione suscipiet, qui in ea promissæ sanitatis signa esse cognoscit. Pari ratione nos quoque iucundos esse ac lætos, dum spei nostræ signa conspiciamus, comprobationem eius sumimus, cum per mala præsentia, futura bona indubitatæ fidei manibus iam tenemus. Siquidem, vt dictū est, salus nostra in tempore tribulationis. Nullā ergo debet generare tristitiam qualecūque illud est, quod maximam videtur significare lætitiā. Est enim ille superbus ac inuidus, aut sui fastidiosus boni, quem eius probatio reddit tristiores. Dicit enim in euangelio dominus. Vos cōtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Amplectenda est ergo tristitia quæ gaudiū parit, & non eius materia est consideranda: quia sæpe per dulcedinem fructus placet quod amarum horruit in radice. Et iterum ait dominus. Hęc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis: in hoc autē mundo pressuram habebitis. Quid hoc est quod dicit, Vt in me pacem habeatis, in hoc mundo pressuram habebitis? nisi vt tanta in nobis sit eius credulitas pollicitationis, vt cum mundi mala patimur, futuræ spei fiducia in summa pace nos esse credamus: tantaque sit in nobis spes futurorum, vt omnino nō sentiamus nos sustinere illa quæ patimur, sed ea potius arbitremur iam obtinere quæ credimus? Siquidem dictū est, vnde totum nos in futuro habere cognoscimus. Spe salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Ad hoc ergo tantam in nobis fidei stabilitatem dominus esse desiderat, vt certius esse quod credimus, quàm quod patimur iudicemus, & verius habeamus speranda quàm sensibilia, & præsentem angustias non sentiamus, dum in futuram spem tota animi intentione protendimur: ac si bellator aliquis dolorem vulneris aut contemnat, aut nesciat, dum omnibus viuacitatis sensibus solam videtur cogitare victoriam. Nam & qui tem-

pore hyemis vadit ad balneas, prius asperitatem frigoris nudus patienter excipit, quia cum sequutura calefactio consolatur: ita certa spes rem vincit instantem, vt illud quodammodo esse incipiat quod futurum est, & desinat esse quod præsens est. In me, inquit dominus, pacem habeatis: hoc est dicere. Firmius vobis sit quod in me est, qui semper sum, quā quod in tēporali geritur mundo. Quia mundus transibit, & malitia quæcūque agitur, in ipso finietur. Pax vero mea, nulla vnquam defectione temporis soluetur. Et alibi dicit. Mulier cum parit, tristitiam habet, quoniam venit dies eius: cum autem pepererit puerum, non meminit iam pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos nunc quidem tristitiam habetis, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Aptissimum namque ad comparisonem tribulationum præsentium, & futurorum gaudiorum, prægnantis mulieris induxit exemplum, quæ quamuis causam partus non absque ingenti sciat dolore transire: quia auaritate nimia liberos cupit, doloris tormentum spernit, dum quod satis diligit, concupiscit, & ante gaudet ex prole, quàm contristetur ex partu: nec recusat fecunditatis exordia, quamuis certa sit ea non absque magnis angoribus euentura: quoniam dum maius gaudium cogitat, tristitiæ causas amplectitur. Sic & in omnibus penè rebus humanis difficile potest esse lætitiā, nisi tristitia ante præcesserit: & amaritudo præeuntis doloris commendat amplius gaudia sequutura. Sic quidem pretiosior salubritas est, quæ post languoris recuperatur incommodum: & à qualibet parte ex maiore sæpe laboris necessitate ad ampliorē solet felicitatem veniri. Sic qui literæ scientiam desiderat habere, si discēdi non susceperit tædia, peritiæ gaudia adipisci non poterit. Nec cuiuslibet eruditionis quisquā habere poterit gloriā, nisi animi æstus ante fuerit perpeffus. Agricola quoque de vbertate frugum lætari nō poterit, nisi prius terram multo labore confecerit. Et tanto magis prosperitatis spem congerit, quanto se amplius defudasse cognouerit, & de labore impenso sperat vbertatis augmentum. Quid quod in creaturis penè omnibus ita esse cognoscimus, illic maiorem fructum gigni, vbi onerosæ acerbatis causa præcesserit: Nam & æstatis & autumnus temporibus, quæ tēpora ministra sunt frugum, sterilitatem nimiam nonnunquam hyemis lenitas intulit, cum fecunditatem maximam frigoris sæpe præstiterit austeritas. Et quicquid clementia veris rofoluit, spem vbertatis misit. Arbores vero ipsæ tanto numerosiore grauantur fructu, quanto acerbioris frigoris violentia reprimuntur. Cum præcoces flores opportuna castigatio refrenando ad periculum festinare non patitur, vile impedimentum pruina: & quod reprimit, non obfocat, sed includit. At vero si paulo clementior vis exiterit imbrium, quanto luxuriant prius indisciplinata festinatione, tanto post fructibus deferuntur, cum futuræ vires importuno tempore consumuntur. Semina quoque ipsa terræ facta atque commissa, quanto glaciali frigore arcente tardius surgunt in frugem, vtili radice proficiunt, ad

tanto postmodum amplioribus fructibus pregrauata curuantur. Nauigantibus quoque ipsis longæ serenitatis spem pollicetur nimis valida & diuturna tempestas. Sic & omnium fere creaturarum spem difficile exultatio aliqua, nisi mœrore præeunte, succedit. Quæ cum ita sint, æquanimiter ferre conuenit, etiam si nos tribulationum ac dolorum asperioris hœmismis procella concusserit, tanto ampliorem æstatis fructum delaturi, quanto præsentis frigore vitam habere contigerit acriorem. Digerit enim austeritatē, quam poterat referuare, quidquid primo impetu erupit in exitum. Nec vlla nos insurgentis pelagi debet terrere tempestas, cum ventura nostra sit etiam numquam finienda tranquillitas. Domini est enim vox illa dicentis. Beati estis cum vos maledixerint homines, & persequuti vos fuerint, & dicent omne malum aduersum vos: gaudere & exultare, quia merces vestra copiosa est in cælis. Quisquis enim mercedis & beatitudinis suæ causas non cum ingenti gaudio suscipit, certum est eum aut infidelitate, aut imperitia laborare. Optandum est etiam, quamuis sit amarum, quod lucrum parit: & cum lætitia maiore sumendum, quicquid ampliorum generat mercedē. Nec congestio laboris vitanda est, quæ est augmentatio cōmodorum. Sicque namque negotiatorum auiditas amplioris quæstus causa nec maria pertimescit, nec terrena discrimina, quæ interdum etiam causæ solent esse damnorum: & propter maioris lucrifera spem, nauigationis & peregrinationis incommoda libenter assumit: quia, quamuis magnus facile cōtemnitur labor, ubi non tam laboris quæritas, quam eius utilitas cogitatur. Et si id fieri propter temporalia, & incerta lucra conspicimus, quid nobis propter æterna, & sine vlla ambiguitate ventura sit agendum, cogitemus. Nam cum illorum lucra, insidias, vel pericula præcedant, similiter nostra commoda dispendiis cumulantur, & sub periculo feliciora contingunt. Quæ commoda intantum tribulationem non metuunt, vt etiam mors possit propter illa contemni. Siquidem preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Sed ego te cur ad tribulationis patientiā humanis, aut præsentis vitæ prouocare conor exemplis, cum nullum penè sciamus fuisse sanctorum, qui procellosum huius temporis agonem absque tribulationis tempestate transferit: & tantorum odia infestationemque pertulerit, quantos vitæ suæ dissimilitudine castigari? Castigare enim alium videtur qui ab eius conuersatione dissentit. Nonne sanctus Abel, qui in hoc mundo primus innocentiam conseruasse reperitur atque iustitiam, cum illibata deo obtulisset munera, mox vt munerum respectu deo placuit, vsque ad mortis illationem humanum, vel quod sceleratius est, fraternum statim inuenitur odium inuidiamque sensisse: & fratris eius, qui illi & pro germanitatis necessitudine, & pro solatij causa, quia soli adhuc præter humani generis principes in vniuerso mundo erant, maiorem debebat charitatis affectum? Sed iniustitiam maluit omni consolatione destitui, quam iusti, cuiuspiam societate dissona cōfoueri: si tamen consolatio recte dicenda est, ubi tantum dissidet animus, quantum vita discordat. O Cain miserande, quid agis? cur in fratris & innoxij sanguinis effusionem crudeli fatis odio furiosoque

prorumpis? Quid tibi solitarius commeruit frater? quam vim intulit? quam fecit iniuriam? Sed quæ maior iniusto iniuria esse potest, quam vita iustitiæ? In hoc tantum tibi displicuit solitarius frater, quod Deo placere gestiuit? Fuissem & tu Deo placens, nunquid & te ille excluderat? An tam pauperem Dei charitatem esse cognoueras, vt vos simul amare non posset? Sed quando hoc amens sentit inuidia, quæ contra bonam semper laborat, & non videt? Denique quod iustum est, videndo non passa est: moriendo, magis accepta vilefacit. Erythescet, o nimis miserande, liuore testaris meliorem te esse, cui te exhibes nociturum. Quæ igitur hæc tantæ crudelitatis duritia fuit, vt non vel solitudinem tuam recogitares? Quo animo postmodum e parricidalij illo campo reuersus es? qualiter postea absque vniuerso fratre solus in toto mundo vixisti, non tam in fratre lucrans hæreditatem, quam quod duo eratis auxilium solitudinis perdens? Quid enim intra cogitationis tuæ secreta voluebas, quando tecum illum, quem solum familiarem, quem socium, quem solum familiarem, quem solum socium, quem solum collegam habere consueueras, non videbas? Num sanius fuerat, si ita te furor inuidiæ compulisset, vt ipse in te sceleratas verberes manus, & arma parricidalia, tua quam fratris vita sensisset? Nullus tam crudelis homicida est, quam qui ita erga alterum scruat, vt non parcat sibi. Quid, miser, facinus tuum interroganti Deo negas? & dum excusare credis, accusas, vt nulla tibi nec confessionis, nec mendacij possit ratio subuenire? Nam nisi sciuissem malum esse parricidium, non negasses. Sed hæc consuetudo peccantis est, vt malum semper velit negando geminare, & dicere se aut non fecisse quod fecit, aut bono operatum esse zelo, quod eum constat malo gessisse liuore. Et putas miser, quod illum facinus latuerit tuum, quem indigni muneris tui causa non latuit. Non ergo quia illum quicquam lateat, interrogat: sed ne tibi ignorantia excusationem relinquat. Nam cum fratrem negas te scire, quid gesseris confiteris, & asperitatem criminis suppressa confessione confirmas. Hæc ideo paulo latius exequuti sumus, vt tam inuidiæ malum, cuius æstimari crudelitas non potest, quam in præsentis vita conditionem iustitiæ panderemus, quæ statim cum odio sui cœpit: quæ ne tunc quidem absque multa persecutione esse potuit, cum vnum tantum haberet inimicum. Et si tam grande odium ab vnō hoste perpessa est, vt vsque ad vitæ interemptionem veniret non homo quicumque, sed frater, quid ex ea tunc sustinere posse credendum est eum, qui hostes tot extraneos habet, & nisi per molem auctæ prauitatis à multis potest audire sociorum quisque iustitiæ cultorum. Venite, circumueniamus iustum, quoniam inutilis & contrarius est operibus nostris: Sed dicet aliquis. Quisquis vitare inuidiam cupit, timeat pluribus innotescere vel placere. Ecce iustus Abel nullos habuit, quibus innotesceret vel placeret, & tamen inuidiæ odium vitare non potuit. Errat enim quicumque absque hominum amicitias contrahi non posse opinatur inuidiam, cum illa non tam humanas amicitias, quam solam Dei amicitiam persequatur. Vnde ne ille quidem absque inuidiæ infestatione

infestatione esse potuit, qui vel soli Deo placere gestierit. Sufficit enim ad inuidiæ stimulos incitandos, si te illi placere cognouerit, vltra quem alius esse non potest. Sed nec sanctum Noe in præsentis vita in cœcossæ securitatis quietem habuisse cognouimus, dum iniquis existentibus cunctis, solus in vniuerso orbe nititur custodire iustitiā: dum arcam fabricat, reparandi orbis semina continentem: dum se futuro diluuiio præparat, & fidē venturæ inundationis sedula cura denunciat: dum tam sibi quā suis, quamque cunctis animantibus alimenta conquirat iustitiæ merito, vitam mortis tēpore referuaturus: dum post tantam hominum numerositatem solum se cum suis remansisse superstitem dolet. Sed solatium non perdit desolata iustitia, cui consortium Deus est omni celebritate festiuor. Ecce & ille rem passus exilij, perempta hominum frequentia, & si non omni solatio destitutus patris, tamen penè solus relictus, agnouit se domino valde seruire. Vnde non magnopere exquirebat vanam hominum consolandi gratiam, qui iucundiorē ac pleniorē habebat in Deo fiduciam. Sanctus quoque Abraham quæ, vel quanta perpeffus est, dum fidem solus inter cunctos seruat incredulos, dum patriam & propinquos deserit: dum vxoris sterilitatem dolet: dum propter escæ inopiam modo in Aegypto, modo in terra Geraris peregrinationis sentit iniurias: dum mori propter vxoris pulchritudinem timet, dum sibi ereptam mœret: dum proferre eam non metuit, quod æquissimū iudicis Dei non est passa iustitia: dum corpori vulnus iubetur circuncisionis inferre: dum filium cum matre eiicit: dum in Isaac dilecto tentatur: dum religiosus parricida esse præcipitur. Sed facile ad omnem iacturam consentit fidelis, cui magis ac magis ac maxima succrescunt, quandoquidem etiam centuplum receptura promittitur. Ipse vero Isaac quibus tētationum generibus quæritur, dum escæ inopiam patitur: dum peregrinationis experitur labores: dum propter vxoris speciē nimiam ipse metuit, qui anxietate conficitur, & eo ipso quo oblectabatur, affligitur, cum illi forma cōiugis, quæ in securitate placuerat, in formidine displicebat: dum regis æmulationem patitur, dum eam quidem possidere illi absque inuidia non licet. Sanctus quoque Iacob quàm multa patitur. Primum cum fratris sui Esau propter collatam sibi benedictionem, mortiferam sibi inuidiam contrahit, dum eius odium indignationemque declinans, ad Laban solus pergit, cum propter vxorem seruit, cum dilectæ sponsæ soror non amata supponitur, cum prioris amoris damno matrimonia illi fraude geminantur: & rursum pro non optato connubio, septenni seruitio subiugatur, cum fraudē patitur de mercede, cum post viginti annorum mercenariā seruitutē occulta magis fuga, quàm libera proficiscendi expeditione discedit, cum Laban persecutionem timet, cum fratris sui formidat occursum, cum delusam filiam suam Dinam perhorrescit, cum dilectissimæ vxoris Rachel funus deslet, cum dilectissimum filiū Iosephi acerbo funere consumptum, à bestiis dolet sine solatio sepulturæ, cum Benjamin, quem etiam consumptum odiose putabat, contulerat charitatem, & quem se non amplius esse visurum metue-

bat, defessus iam tam annis quàm laboribus senex, & pater iustissimus ingemiscit. Sanctissimus etiam Ioseph de tentationum generibus conficitur & quatitur, cui ac si tribulationum semina species, videntur fuisse iustitiæ. Nam quoties aliquid sancte, vel pie gessit, toties intolerabilium tentationum discrimina subire compulsus est, iustitiæ consentiens, & spe confortante perdurans, vt laborandum nobis sit, quid in eo laudando primum debeamus assumere, iustitiæ sanctitatisque perseverantiam, an patientiæ æquanimitalisque virtutem. Nam cum fraterna dilectione somniū, vt frater fratribus indicaret, inuidiam eorum odiumque contraxit, quasi aut ipse se somniasse finxisset, aut visionem illam ad subiugandorum ac terrendorum indicium nunciasset. Inde cum ad ipsos cognoscendæ salutis eorum causa fuisset à patre directus, iniunctum sibi iter festinus aggressus est, quo celerius eorum posset odia saturare.

AD AMICVM AEGROTVM.
EPISTOLA 6.

Vanquàm certissime nouerim, experientiam tuam alieni consolaminis leuaminibus atque remigiis non indigere, cum languores ærumnasque lægudi corporis, stuporemque membrorum rigentium, vigentis calentisque animi felicitate ipse confoueat, ac medica ratione cures atque componas: tamen inter aduersa præsidium, inter morbos remedium, inter curas solatium, in fluctibus aliene manus remigiū semper quæritur & optatur. Pars est enim proculdubio maximarum medelarum fraterni consolaminis fructus: & fomes dictorum, dulcedine consolatiū, leuamen fessis animis introducit. Et si non corporeis in membris, recessibus animi tamen & abditis, spiritali studio componit hominem, & inserit vt medicus sospitatem, iuuatque conamina exhaustarum virium sub longarum sarcina pressurarum, maxime, cum scriptum sit. Frater fratrem adiuuans exaltabitur. Ob hoc igitur quoniam dominicarum rerum religiosa necessitas ita me tenet occupatum, vt frequentatu corporalis accessus ærumnas tuas illustrare non detur facultas, placuit sicut petisti, vt qualicumque solatio literarum lenirem tam longa tentamenta virtutis, immò potius salutis commodum visitarem, & animum Christiana virtute fundatum in robur maximum promouerem. Qui regnorum cælestium prædam censumque muneris sempiterni contendimus occupare, esse non possumus sine aliqua congressione victores. Nunquàm enim delicata ac ignara certaminis virtus, victoriæ palmiferum culmen ascendit: aut præmium de subactis aduersis accipit, qui victoria chariorem vilissimam iudicat sui corporis vitam. Nec mortis enim cœcutitur metu, cui de morte vita nascitur. Pretiosum est illi & sanguinem fundere, felicitatis est cum infelicitate pugnare. Summæ sanitatis est acerba vulnera sustinere, iacturam quoque ferre membrorum opinari maximum lucrum. Et quod est vltimum dicam, præclarum est illi in ipso certamine palmiferam

Pro. 18.

creditori animam reuocare. Melius enim est, sicut ratio determinat, si quod naturæ debetur, virtute soluat. Ferenda sunt frater, ferenda sunt igitur cuncta, per quæ te dominus afflictione longissima voluit experiri, & in magna præmia destinare. **IN F I R.** Quis animus non iam submissis viribus ferat istos inuitabiles casus, & perniciosæ calamitatis incursum, atque morbos infestos, quantum video, iam cum ipso corpore morituros? **H I E R O.** Cum periculis iam necesse est congregiatur & certet, quem tempestas inter fluctus inuenit. Et quamuis nemo libens periculum patitur aut ferat, tamen sub pondere periculi cogente necessitate duratur. **IN F I R.** Sed alia mihi anxietas accedit, quæ mœroribus duplicatis meos sensus inuoluit, & mordacibus curis inexplicabiles curas imponat. Mouet enim me quoddam cum talibus tentamentis, & cum tam obstinati morbi certamine mihi soli contigerit dimicare, cum alios nouerim & mitioribus plagis esse correctos, & compendio luctamine extitisse victores. Cur mihi dominus non cum cæteris certamen indixit? Cur me non sicut ceteros castigauit? **H I E R O.** Primo enim non debes in tam arduo certamine constitutus de humilibus cogitare. Inferiora sunt enim præmia inferioribus pugnis. Vbi denique fortia fortibus imperant, fortiosem fortior muneris sequitur census: & ideo ignominiam iudicat fortis cum inferiore componi. Magnus est enim qui vicerit magna: deuotionis est maximæ maxima sustinere: ingentis virtutis est ingentia superare. Namque meritis eminentioribus excellit ceteros apud regem, quem plurimum turbauerit cauma bellorum, & reddiderint superata victorem. Adest denique præda in ipso cōflictu congruens qualitate certaminis, merito destinata victoris. Numero castrensi pondera pro viribus reges imponunt: medici pro causis medelas impendunt. Qui curandus est, non dicit medico quale lege curetur: nec miles eligit quod mittatur, nec seruus quo verberare castigetur. Quod enim ex maioris pædet arbitrio, non est in potestate subiecti. Ergo qui superna regimur potestate, & inter mundi miseras multiformes corrigendi versamur, nec nostrum est de potestate domini aut plagas eligere, aut alia certamina quæ ferendo vincamus: sicut nec seruorum est eligere de dominis genera flagellorum. Nunquam enim ex arbitrio pendens pendet licentia verberantis. Potestatis est emendare, conditionis est subiacere. Regis est onus imponere, & militis est sustinere: quippe cum & ab ipso rege nihil geratur iniustum, qui suis legionibus pro virium qualitate bellicos sudores imponens, fortes mittit ad fortia, inferioribus competentia iubet, vt nec inferior contra proprias vires certamine potentioris arceatur, nec potentior inferioris certamine degradatis meritis humilietur. Et dum hoc agitur, vt nullus in alieno minoretur, aut certe succumbat, omnes cupit esse victores. Nec inimicus est medicus qui ferit, vt periculum tollat, & vulnus excludat. Nec aduersatur paternus affectus, si liberos doceat amplexibus flagellorum. Paterna enim flagella exercitia sunt innoxie pietatis. Ergo quoniam castigatio corrigentis, amoris est causa, cum de pietate descendat: ama me-

dicum percussorem, cuius plaga mater est medicina. Nihil enim impium pietas parit, vt virtutibus amplexis, fructum pietatis spiritualiter curatus includat. Ego, inquit dominus, necabo, & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. **IN F I R.** Sed aisti. Ergo ferit pietas? **H I E R O.** Ferit vtique, ne impietas iudicetur, si non corrigat delinquentem. Cum enim non desit in homine quod curetur, ferit vt curet, vt sunt manus medici, quæ multa lædendo conferunt sanitatem non sine murmure patientis. Hoc modo & nos sub cura idus medentis, inter ipsas mœroris angustias sic in dominum murmuramus, vt in medicum vulnerati, qui curantur & dolent. Aggredere igitur frater, aggredere sustinentiæ remedium, quo valeas grauidam tentationibus sarcinam leuigare, & pericula dum pateris superare. Iacenta membra animus rigidus consoletur & curet. Regnum teneat virtus intra corpus anxietatibus captiuatum, vt anima inclusa periculis vigeat ipsius libertate virtutis, quæ in conflictu tentationis, varie legalibus tubis iam dudum iussa est præparari: & in ipso vestibulo dominicæ seruitutis, contra infestas calamitates armari. Fili, inquit, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Ergo cum tentatio nostris vtilitatibus prorogetur, non est mirandum si nobis eius ardor accedat, sicut beatissimus Petrus in epistola sua monet, ac dicit. Nolite mirari ardorem accidentem vobis, qui ad tentationem vestram fit, ne excidatis inter varios seculi fluctus. Frequentibus procellis christiana vita quatitur atque tentatur, & pressuris innumeris lætatur & crescit. Quod Salomon beatissimus propheta & satis illustris testatur & probat: Coniungere, inquit, domino & sustine, vt crescat in nouissimo vita tua. Nauigium vitæ nostræ agitationibus gaudet, sola tranquillitate turbatur. Stupet enim cursus cessantibus ventis: periclitatur, si periculis non probetur. Incertum est enim vtrum ad dominum pertineat, quem pressura mater gloriæ ventilando non purgat, premendo non nutrit, castigando non probat, cædendo non curat. Nam cum verbera nobis atque varia tentamenta amor diuini impendat, ac sicut medicus conferat remedium de contrariis, & torquendo succurrat: non se probat ad amorem pertinere domini, qui plagis medicinalibus non meruit subiacere. Sed forsitan dicis. Si meus est amator Deus, cur me igitur amatoris mei flagella graui laceratione mœstificat, & lædendo conturbat? Si me amplexibus flagellorum torquet qui amat, iam partes odij falsus amor exercet: iam malo oderit ne torqueat, immo caue ne oderit, roga vt amare dignetur. Amor enim emendat, odium vero supplicium comminatur. Amor disciplinam consuevit impendere, odium vero dictante sententia reatum recitare, quod odium natiuitate humani generis ex Deo in hominem propagatur. Et ideo est hominis quod odit, aut irascitur Deus: odit, dum offenditur: irascitur, dum non rogatur offensus. In odium enim sui prouocat dominum, qui factis odibilibus se odibilem facit, & offensum rogare contemnit. Cæterum amat Deus hominem, vt artificem fabricam:

fabricam: sed odit mala opera quibus fabrica v-
getur in lapsum, & cogitur in labinam. Et qui mala
opera odit, malorum operum non potest amare
factorem, sicut Salomon sanctissimus protulit. O-
dio sunt, inquit, Deo impius & impietas eius. Ergo
melius est in hoc mundo annis vergentibus perituro,
cuius senectutem premit ac sorbet occasus, ex
amore domini medicinalia sustinere verbera, quam
ex odio expectare insanabilem plagam, & sub ful-
mine sententiæ ducere damnabilem vitam. Melius
est inter manus medici transiturum, ac modicum
sustinere tormentum, quam renunciare medico,
& incurrere supplicium æternis tortoribus vexaturum.
Aut si adhuc miraris amatoris nostri medicinam
per flagella constare: illud quoque debes mirari,
quod torqueat remedia quos medicus amat, qui
nocendo quod nocet excludit. Vtique qui nocentia
quærit excludere, non potest non nocere: & ideo
nocendo curat, vt charior sit sanitas præparata mœ-
roribus. Si enim medicina non laceraret sanandū,
meritum sanitatis ire semper delectaret inuoluntarium
vulnus. Si non mordacibus adiumentis nocentium
medelarum cura pretiosa constaret, curandū
causa non cogeret in mœrorem. Et ideo remediis
nocentibus cura perficitur, vt mœroris pretio redempta
sanitas, charior habeatur & grata. Ergo
qui amandus est, quolibet examine non potest non
emendari: qui corrigendus est, non potest non flagellari
amatoris verbera: qui curandus est, medentis
mordacitate non potest non noceri. Quid miraculo
stupes? de periculis expectat auxilium, quem curat
ignis & ferrum. Multa sunt enim quæ non nisi
percutsa sanantur. Multi sunt, quos medici sine
ferro curare non possunt. Qui sanitatem diuersa
per tormenta rogati concedunt, amarissima pocula
exigente morbo, remedij causa non sitientibus sepe
propinant, quæ non sine frontis rugositate sorbentur.
Nam si vultum bibentis attendas, tristis & anxius
bibit, vt lætus & incolumis viuat. O rationabilis
& incommodis commoda satis peruersitas medicinæ.
Vrgetur homo bibere quod non sitit, cui remedium
est aliquando quod sitit. Nam quia interdum ciborum
abstinentiam præcipiunt, indicta ieiuniate corpus
exonerant, vt de ipsa lassitudine refectum atque
fortissimum reddant. Repentina vulnera quæ casus
in castris aduexit, fouent, ligant, sarciant, curant,
mœstificando lætificant, fatigando confortant, lædendo
medentur. Nam dum patulo vulneri continuata
partium cute quibusdam fibulis inferunt sanitatem,
vitam consolando pollicentur, quam curando componunt.
Sed leuiores sunt ista quæ diximus, apud quos est remedium non
sine scalpello demere putredines eneruatas, & amputare
de homine viuo mortuas partes: licet vnum membrorum
non sine sensu totius corporis amputetur, homo tamen
suis damnis consentit vt viuat. Apud illos aliquoties
detrahitur cutibus & ipsa ossa raduntur, ne rotus homo
periens eradatur. Apud ipsos nonnunquam collectio
verminans & æstuans tumor medicinali ferro fulcatur.
Apud ipsos ignis vrit vt refrigeret, mordet & lacerat
pulis vt sanat. Quid plura? Sub medica pietate homo
plurimum torquetur, vt plurimum viuat. Ecce necessariū
pe-

riculum, in quo beneficium est fidele tormentum. Periclitatur pro certo quem medicus curat, sed perit & decipitur cui renunciat. Huic enim licet sub tormento vita promittitur, alij viuendi spes denegatur. Ergo vbi necessitas exigit, periclitari melius est quam perire. Incommodis noceri cum fructu commodius puto, quam negatis incommodis interire, id est, satius est remedio sibi noceri, quam non posse curari. Hoc secundum cælestem medicum loquor, & ad curam magis refero spiritualem, non ad illam solam quæ arte moritura mortalibus versatur in membris. Nobis est ergo melius à domino redargui, castigari, & sub eius plaga curari, quam ab eius medicina incurabiles remoueri. Arcet enim à suis vultibus Deus, quos viderit incurabilis morbi iniquitate vexatos, & sicut puluerem, aut paleam impetu turbinis per vitia dissipatos atque dispersos, sicut ipse in sua voce loquitur dicens. Recedant à me iniqui, vias enim illorum scire nolo: quoniam lucerna eorum extincta est, & gemitum habebunt in vita sua. Erunt enim sicuti paleæ, quæ à vento volant: & sicut puluis, qui à tempestatibus tollitur. Eorum vias non vult scire, qui viam omnino nolunt tenere perducentem ad sublimia. Ad vnum enim dominum vna via in Christo tenenda est, quæ angustantibus tentamentis in spatio longæ securitatis inducat. Huic soli viæ patet palatium cœli: ceteræ vero voluptatum anfractibus tortuosæ regionem flammiferam petunt, de quibus Salomon sic propria voce testatur & dicit. Sunt viæ quæ videntur hominibus iustæ, & in fine illarum tristitia & dolor. Et per has vias illi præcipientes gradiuntur, quibus cursus inimicæ vitæ blandimentis fallacibus adulatur, quos fallit surdum tempus & decipit, recipit interitus & includit: quos sicut in scopulos perituram nauem tempestas impellit: sic infelix felicitas in interitum pronos & labiles ducit. Et sicuti aliquem securis incessibus gradientem, repente casum aut marmoris leuitas, aut labina pauimentum subuersa pedum tutela contorsit: ita quos infelicitate ducit secundarum rerum iter incertum vitæque male iucunda, necesse est in irreuocabilem lapsum subitaneus casus impingat, sicuti Salomon sanctissimus testatur, & clamat. Sicuti, inquit, qui in pauimento cadit, sic casus malorum festinanter veniet. Hi sunt procul dubio qui non metentur allicius miseriæ ventilatis fagitationibus agitari, quibus æterna ægritudo nutritur, nec verberari cum sanctis domino castigante, cum quo post flagella regnetur, quorum David hoc carmine flagitat mentionem. In cogitationibus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia eorum. Cernis igitur medicinali flagello immeritos despici, & meritis amicabiliter castigari? Parens enim omnium Deus, vt est medicus fidelis erga susceptos, & genitor circa liberos suos, quos amat sic ferit vt corrigat, non vt occidat. Ergo felix est qui vapulat, vbi amoris est plaga. Beatus quem superni verberis remedium curat, corrigit, emendat, atque componit: cum David beatus propheta & satis illustris sic cōcionetur & clamet dicens. Felix quem tu emédaueris domine, & de lege tua docueris eum. Ergo quoniam ex diuino permisso

diuersæ mordacitatis languoribus subiacemus, ac longa calamitate curandâ gerimus vitam, in examē nostræ virtutis prædictas olim miserias æquanimitèr perferamus. Infelices ac multiplices casus anxietate, & fletus quos incurrimus nati, mentis felicitate portemus. Nec mirandum est enim quod malorum frequentium stragibus variis sic mortaliū vita populetur in mundo, in quo nemo nascitur ridens, in quo nemo lumen vitæ nisi cum lacrymis auspiciatur. Cum nos denique maternæ vuluæ tentorium ostenderet mundo, flentes didicimus mundum, vt quasi malorum præmitias in primis lacrymis gustaremus. Salomon propheta hac pronūciatione testatur. Ego, inquit, natus accepi communē aërem, & in similitèr factam decidi terram, primam vocem similem omnibus emisit plorans. In inuolumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regib⁹ aliud habuit natiuitatis initium. Vnus est ergo omnibus introitus ad vitam, & similis exitus. Necessè est enim vt qui venerit, transeat, vbi vitam gerit peregrinam, maxime cum ita Solomon protestetur. Vnus, inquit, introitus ad vitam, & similis exitus. Quid ergo prosperitatis, aut lætitiæ potest nobis occurrere, vbi primo discitur flere, & inter ipsa cunabula nascentis infantia, & in ipso vestibulo nihil aliud noui de mundo quam fletu calcauimus, flebimus equidem transire? O angustum & satis anxium tempus vitæ mortalis, vbi cum initio nominatur & finis, initium nostrum cum fine suscipimus. Iam captus est morte, qui natus est. Testes sunt mortui, cum non negant se morituri. Ergo quoniam ituri venimus, peregrinātium more quod acciderit, intra mundi hospitium, quasi transeuntes ferendo vincamus: mala imposta, bona deuotione portata vincuntur. Peius enim nocet malum, si male portetur: lædunt & ipsa bona si male portentur. Ibi profecto solamen virtutis opus est, sub contemplatione scilicet supernæ mercedis, vbi sic desideratur finis & exitus vitæ, sicut in pelago tutela portuensis optatur. Quis enim inter anxietates vagātis sculi, ærumnaeque morborum lædentium, non magis mortem desideret, quam longam satis & languidam vitam? dicente Salomone. Melior est mors, quam vita amara: & requies æterna, quam langor perseuerans. Et alibi. Melius est tibi mori, quam viuere. Mors enim omni homini dat requiem. Pro certo inter mala grassantia necessario exitus sitienter optatur. Sed sicut nec nostrum fuerat nasci, ita nec potestatis nostræ est mori: alioqui si in nostra potestate mori consisteret, esset in potestate nō mori. Ad hoc, inter nostras angustias mortis requiem flagitamus: quia inter mala de bono solamen est non tacere, nauigantium more, quibus refrigerium est inter infestos atque sollicitos cursus loqui de securitate portuensi, ad quam etsi non liceat quantum animus cupit celerius peruenire, iuuat tamen & satis pulchrum est, meliores partes optare. Sed quoniam nec nostræ potestatis est potiri melioribus, quæ de morte nascuntur, expectantes meliora, bonū interim geramus inter mala certamen. Bonum autem certamen est, malis non cedere, sed mala virtutis bono portare, per quæ in meliora de morte nascentia, morbis atque morte

carentia sublimati portemur. Sine ducatu enim atque morfu infelicitatis in triumphos immortalis gloriæ non peruenitur: quia per discrimina conficitur cursus in portu. Primo triumphator non potest dici, nisi cui victoriam virtus inuenit, quæ omne quod timetur, sub se cernit elisum, trahitque inuicta captiuum. Est interea seculum, vt est mare impatiens natura, & sine ventis inflatum, erigens scilicet in ipsa tranquillitate minaces atque terribiles fluctus, quod licet seffores non noceat suos, habet tamen aliquid formidinis etiam innoxia magnitudo, nec nauigantibus desunt formidinis frequenter & ictus vndarum. Nunquam denique gubernator totos sinus securus explicuit. Et in hoc mundo qui fragosum vitæ huius & turbidum querimus cursum, malorum tangimur minis frequenter & causis, maxime quos intra regia castra militia cælestis signatos inclusit. Iam diximus seculum pelago comparari, in quo rara sunt prospera, densa sunt turbulenta, expauescitur, timetur, morbi quoque non desunt, solus exitus securitatis est portus. Hinc atque illinc ingruūt calamitatis incursus infestæ: sed vsque ad portum, id est, ad exitum virtutis est tolerare. Inter pericula gubernator nauem tueri & seruat. Inter calamitates animus rector hominem gubernat & regit, quamuis aliquis periculis paululū temperatis nauigium tractabile ducat: sed potius illa expectatur, atque triumphis maioribus excipitur nauis, quæ turbido flumine coactos in verticem fluctus potenter excussit. Hanc excipit profundo cum gaudio turba portuensis: hanc excipit securitas triumphalis. Speciosus est miles in exercitu constitutus armorum: squallet vero deformi virtute segnis & vacuus, qui in campo nec sibi est cognitus, nec alteri notus: caret enim laudibus, caret & præmiis. Et ideo nociuum non debet esse periculum, vbi nascitur, præmium. Nec debet miles reuocari, aut pati formidinem, vbi sequitur palma victoriæ. Sua enim felicitate miser est, qui cum infelicitatibus, quibus gloria gignitur, nunquam meruit habere conflictum: nec suam virtutem didicit, quem calamitas non excussit. Semper denique inertibus membris, suarum virium iacet miles ignarus & ignotus sibi, qui nunquam bellorum calentium gloriosis æstibus anhelauit, nunquam sudoribus triumphos inuenit. Nec eum sequitur felicitas præmiorum, qui sarcinam gestare non vult armorum. Et ideo in vsu debet esse quod præmium generat, & optabile quod gloriam parit. Ergo quoniam cum diuersis tentationum iaculis dimicandum est nobis, si quid emerferit quod vires examinet, quod membra concutiat, quod animam probebet, quasi occasione muneris arripiamus amplexu virtutis. Ita debet esse animi immobilis virtus, atque mentis inconcussæ robur inuictum, vt est petra in mari, quam inter fluctus natura fundauit, quæ vndarum tumentiu collisione frequenter vapulat, nec mouetur. Itaque vbi hominem aduersa in prælium prouocant, & in certamen calamitas virget & cogit, animus felix virtutis clypeo producat armatū, præstetque inter pericula tutum & securum, inter infelicia ostendat felicem, inter angores exhibeat lætū, inter morbidas ægritudines sanum, efficiatque sustinentiæ

sustinentiæ iaculo, victa calamitate victorem. Superatur enim morbus in corpore, si discat animus sustinere: & ideo vbi corpus iacet infirmum, in recessibus maior alenda est virtus, parandumque quod nec lassitudo decutiat, aut ætas inclinet. Tene igitur frater, tene fidei robur inuictum: tene munimē immobile christianum superni vigoris firmitate fundatum: inter languentia membra satisque rigētia incolumem, validumque gere fidei animæque scutum, & pigrum viceris morbum, perniciosumque languorem. Arietantibus malis, obicibus occurre virtutis. Vince dum vapulas: sic enim potentia christiana alitur incommodis, malis promouetur aduersis. Militiæ conuenit christianæ excuti calamitatibus, & probari. Ipsi est sub infelicitatibus & angustiis feliciter ampliari, sub pressuris adulescere, & pressuras pubescendo calcare. Ipsi est exercitationibus crebris proprium nutrire, munimen, & cum periculis habere certamen. Ipsi est ad portum perpetuæ felicitatis per furentia mundi discrimina nauigare, & sub ictibus disciplinae medicinalis, potenter ipsa necessitate regnare. Nostrū est, inquam, calamitatis exercitio in gloriæ fastigiū sublimari, & malis prementibus in bona præmia promoueri. Apud nos infirmitas, vel quælibet pressura, argumentum est potentia, & mater pro certo palmarum virtutis. Sicuti beatissimus apostolus Paulus inter varios ictus, diuersaque verbera, & imperpetus procellosos, in morborum prælio constitutus, vt cælestis armiger in infirmitatibus potens gloriatur, & dicit. Libentissime itaque magis gloriabor in infirmitatibus, vt inhabitet in me virtus Christi: propter quod libet mihi gloriari in infirmitatibus, in cōtumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis propter Christum. Cum enim infirmor tunc potens sum. Et iterum. Quoties, inquit, infirmor, tunc verius probor, & placeo mihi in infirmitatibus meis. Et iterum cum à se stimulum carnis rogaret auferri, didicit in infirmitate virtutem posse nutriri. Datus est, inquit, mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me collaphizet, vt non extollar: propter quod ter dominum rogavi, vt discederet à me: & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea, nā virtus in infirmitate perficitur. Nūquam igitur virtus documentis eruditur mollioribus, cum perierint maximarum exempla virtutum. Nauigium nostrum agitationibus gaudet, cum in turbinibus erigitur, cum insanis fluctibus verberatur, cum hoc iter aduersis emergentibus confragosum non parit, in assiduū certamen deuotam laceffendo virtutem. Secus enim apud dominum haud possumus esse felices, nisi contigerit infelicitatibus, & terreno squalore purgari. Ille porro iudicandus est miser & æger, qui voluptatibus marcidus per illecebras volutatur & iacet. Ille se mouerit infelicem, qui vagatur inter oblectamenta viciorum eneruata felicitate confossus. Miser & infelix est, qui non fuerit in felicitate tentatus. caret enim munere, qui caret & certamine. Qui tela formidauit aduersi certaminis nunquam meruit nomen fortiri victoris. Proculdubio iacentis est animi formidolosa timere: humilis & inertis est tuta scitari. Imperfectum ac languidum bonum est in otium sine certamine proie-

cta virtus. Iacet enim vigor eneruatus ac debilis, iacet animus æger, iacet candor obscurus: & ideo à fortissimo milite semper in acie standum est, & querenda occasio, qua virtus enitescat excussa. Amatori enim præliorum ornamenta sunt vulnera. Ergo ad contemnendos labores, & ad virtutis notitiam, experimenti opus est vsu, eligendarum scilicet virium nutritore. Solidum enim corpus est, molesteque robusta membrorum, quam frequens vsus agitauerit. Agricolis denique frequenti opere lacertosa sunt vires, trita sunt manus, dum inter sentes ac tribulos curuato corpore sudoribus quæritur fructus. Ars nautica, cuius nauigium sepe procella cōtorfit, dum inter pericula tendit in portum, didicit fluctus transmittere, & cum tempestate pugnare. Ad excutienda tela laceratus exercitus valet, & victorias inter vulnera quærit, regi proprio placiturus. Agilia sunt membra cursoribus, & hos vsus magister docuit & instruxit. Quid pluribus? Nemo nō accessione tentationum perfectiores partes ascēdit & premium victor inuasit. Ita quodque nos dum primum exigua sustinemus, & mediocria, necessè est vt ampliora, vel maxima perferre discamus. Nostræ enim militiæ specimen est, lucidum per ardua componere gradum, per dura vectari, & miseriarum duram duris viribus perferre censuram. Ad cælum nobis per aspera, per angusta, per duros anfractus & loca sita est via, quam viam non tenuit qui tentari noluit. Ad cælum Deus fortissimum militem vocat, quem comitantibus gloriis pressuræ deducunt, præmiaque victorem suscipiunt regnaturum. Nunquid nobis interea aliquid imponit abruptum, quod excedat librati ponderis qualitatem? Nunquid ingerit quod excessu transcendat idoneitatem nostræ virtutis? Fidelissimus moderator sarcinam pro viribus iubet imponi. Hoc Pauli præconium testatur & probat. Fidelis, inquit, Deus qui non vos patietur tentari supra id quod potestis sufferre. Ita nos à domino agi, regique credamus, vt à præceptoribus ludorum reguntur discipuli: eis plurimum laboris ingerunt & imponunt, quos viderint solertibus ingeniis ceteris eminere: & nos animalibus dominio nostro subiectis onus pro qualitate virium temperamus, imponimus fortioribus fortia, & exilibus parua, quibus vsus nutritor ille virtutis, in iuuentutis maximum robur erigat & promoueat vires. Hoc modo nostra rudimenta leuibus verberantur, vt exinde grauioribus, ex amore scilicet diuinæ virtutis, vsitas præparent vires. Quæ ratio, quamuis diuinis redundet pluribus documentis, tamen aliquo & de mundanis vtamur exemplo: non enim nocet alienis vt ea parte qua nostra sunt. Nunquid tu inuisos esse Lacedæmonis liberos proprios opinaris, quorum in doles & artus teneros, adhuc scilicet laboris ignaros experiuntur: & admotis verberibus publicis, ipsa illos paterna pietas adhortatur, vt ictus flagellorum fortiter ferant, & laceratos & semianimes deprecantur & rogant, vt perseuerent vulnera præbere vulneribus. Quid mirum si te Deus & generosos liberos, propriamque familiam ob nitorem alendæ virtutis dure tentari permittat, regna perpetua victoribus collaturus: qui sic laboris prætia contra quæcunque mala

Matt. 10.
11.

2. Cor. 11.

Apo. 3.

Psal. 118.

1. Cor. 11.

pollicetur, & dicit. Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et iterum: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vobis requiem dabo. Exiguum temporis perituri aeternitatis est pretium. Deuotio tribulationis reddetur sempiternis fructibus fecundata. Apud nos captiuitate regnum quaeritur, securitas periculis emitur, sudoribus requies comparatur. Nam virtus, inquit Apostolus, in infirmitate perficitur. Commodius est profecto affectibus languidis carnaliter agitari, quam sanis artibus supplicio caeco conscientiam portare vexatam. Plerique enim peccatis aegrotant ex ipsa inanitate membrorum. Dum enim ab infirmitatibus vacant, morbida laxitate fluat necesse est corpus, atque letali morbo soluat, hominemque per vitia ac sylvas errorum nequiter sanum praecipite ducat. Liberostu iudicas, aut à morbis alienos, quos voluptates barbarae deuinxerunt? Non habet catenam, sed eos luxuria ferali mordacitate in vinculis tenet. Ita inciderunt in laqueos feralium voluptatum, sicut aues aucupali fraude captivae, quae quo magis conantur euadere, eo innumeris se nexibus illigant, & in profundiores sinus demergunt. Profecto illi sani sunt, quos morbus inuoluit atque iactat insanus. Incolumis vero est, quem quolibet verbere corrigit Deus, qui se hominis amatorem castigando testatur. Quos diligo, inquit dominus, redarguo & castigo. Et ideo se sanum non iudicat, qui aut morbis, aut sordibus caret, nec infirmitatis remedio confouetur. Illi vero sunt miseri, qui nimiae felicitatis inertis tranquillitate torpescunt: quibus fucata sanitas ut fallat & decipiat, adulatur, quos videlicet aeterna tenebit egritudo, aeterno tortore totum hominem postmodum vexatura. His tantae sunt viae, quatae succurrerint voluptates. His iter est, quod comes libido periculis dictauerit peritura. Arrepti enim anfractibus vitiorum trahentium, vario lapsu rotantur in interitum miseri, in certissimam viam non redituri: in exteriora tendunt animum more riuiolorum, quorum nunquam regressus est in proprium fontem. Siquidem hanc vitam cui finis est comes, ut ipsi opinantur, prosperis cursibus ducunt: sed gradus in vltimis male omnino finitur, dum dure in nouissimo statur. Et quid prodest per discrimina prospere cucurrisse, si post cursum contigerit interire? Frustra denique nauis per superbum pelagus & insanum, amicis fluctibus, comoda prosperitate cucurrit in portum, si cum naufragio peruenit, & perituram portus acceperit. Commodius igitur est cuiuslibet ducatu praesura ad portum gloriae peruenire, quam delicato nauigio, morbidae laxitatis peracto cursu, in poenas exire. Saepè itaque potior est paupertas opibus, deformitas forma, contumelia laudibus, seruitus potestate, imbecillitas viribus, libertate captiuitas, humilitas dignitate. Dauid illustis propheta huiusmodi carmen expressit. Bonum est, inquit, mihi domine, quia humiliasti me, ut cognoscam iustificaciones tuas. Ergo melius est supernae disciplinae iudicio humiliari, quam cum mundo damnari, dicente Apostolo. Cum iudicamur, à domino corripimur, ne cum hoc mundo danemur. Ergo quod ex amore domini nostris vtilitatibus praerogatur, sine mur-

mure sufferamus. Impenditur enim ut à medico remedium, à domino disciplina. Artis est medicinae aliquoties ignibus ferro curare. Quid mirum si dominus nostrarum medicus animarum, turbinibus excutiat, morbis examinet, calamitatibus purget? Fortitudinis est nostrae quasi per ignes & flammam vasorum more purgari, quod scriptura diuina testatur & probat. Vasa, inquit, figuli probat fornax, & homines iustos tectatio tribulationis. Et alibi inquit. Aurum & argentum, & ferrum & plumbum, & omne quod per ignem transierit, emundabitur. Nunquid vasa dicunt figulo: Cur nos arbitrio flammarum examinamus & incendiis coquetibus visis & probas: quae nisi arbiter ignis iudicio suo aptissima pronunciauerit, in usu esse non possunt. Nos quoque nisi tentationum purgauerit iudicium vel examen, nostrorum figulo membrorum inutiles inuenimur, qui nos vrit ut curet, tentat ut liberet, vexat ut saluet. Nihil enim tam inquinatum, tam sordidum, quod non à vitiis purgationibus expietur. Saepè denique vidimus sordidatosimproperio, venisse in candore, ferrumque situ obductum in antiquam faciem splendescere. Vidimus aurum argentumque flammam disciplina purgari, & arbores truncatas cultu latissimo reuiuiscere, amoenisque virgultis ornari. Vidimus in fecunditatem sterilia reuocari, & exhausto stipite exire radicem, & frugem maximam comitari. Ita quoque in nobis, quod forte peccatis prementibus obstabat, hoc egritudine luce exclusum est. Et ideo te sanum, frater, medica reddidit aegritudo membrorum. Sola in te materia carnis indiget virum sanitatis: ac ne te forte vexaret, vtili modo vexatur & morbo. Haec est quam in omnibus percutit canicula senectutis: & sicut foenum arescit, florem proprium perditura, sicut scriptum est. Omnis caro foenum, & omnis claritas eius ut flos foenum, & cecidit flos: verbum autem domini manet in aeternum. Aequanimiter igitur perferamus, si corpus quod sicut foenum legimus, casuris floribus periturum, laudentibus malis iactetur exhaustum, cuius sanitas, animae morbum consuevit inferre, & contra commoda spiritualia, ferale ac barbaras eligere voluptates. Saepè denique caro milites castitatis effrenata discinxit. Pro nobis est igitur, si legis flagellis & mordacibus castigemur, cuius tamē castitate pugnatur. Amamus carnem stolidi, haud dolemus animae carcerem & sepulturam. Thesaurum itaque ipsius carnis fragilitate contempta, quod acciderit, deuotionis amplexibus rapiam. Meticulosum est enim Christianum militem velle latenti modo in tranquillo consistere. Deiectae mentis est turbine formidare, contrarium vero inter contraria non trepidare. Infelicitatis est aduersa nescire: felicitatis est cum aduersis nosse congregari, & scire pugnare. Nam cum omnes ictus, ut iam diximus, quibus quatimur, diuino gignantur ex munere, exterum se nouerit ab amore Dei, qui nescit tentationibus vitari, cum legalis tuba multiplici carmine auditui nostro inculcet & dicat. Tectat inquit, dominus Deus vester vos, ut sciat si diligatis eum ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra. Et alibi: Fili, inquit, ne neglexeris disciplinam Dei, & ne defeceris ab eo correptus. Quae enim diligit Deus, corripit

Ecd. 27.
Num. 31.

Esa. 40.

Deut. 13.
Prov. 3.

Ecd. 2.

Ecd. 24.

Psal. 33.

corripit. Et iterum: Correptionem, inquit, domini noli contemnere. Ipse enim dat dolorem, & ipse refrigeria. Percutit, & manus eius sanitatem praestant. Sed forsitan dicis. IN FIR. Vtinam ut caeteris, sub spe sanitatis daretur per interualla tentari. Vtinam sospitatem intercapedine qualiscunque successus liceret paululum degustare. Quid hoc est, ut morbus in membris ita versetur, & degat inclusus, ut excluderet sanitatem non redituram? ut perniciosus comes vsque ad terminum vitae concussa membra deducat, deducatur quoque ipse morte cum membris excludendus? Quid est hoc, ut sanitatis sensu per omne spatium vitae frustrati sint artus? inducto frigore venarum calidus vigor euauit in algorem. Incessus quos natura dederat, torpor inclusus exclusit. Non denique ad exercitium rabidi corporis, iter vel paululum degustatur: non genua solitas flectuntur in preces. Digitorum impar ordo interno stupore turbatus, arcetur solita contrectare. Quid pluribus? Omne officium corporis stationibus quondam solitum neruorum adesse, sic alget inclusum. Proh dolor, solus sic debui castigari: solus tam perniciosus ictibus subiaceri, & diurnis malis inuolui? HIERO. Quae te frater, ut haec murmura patientiae frenis arceas, & silentio querulas voces includas, cum te solamen propheticum sic alloquatur, & dicat. Coniungere, inquit, Deo & sustine, ut crescat in nouissimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis. Cum legalia iura atque carmina recenseo prophetarum, autoritatis quoque mundanae egregias sententias concipit auditus, ni fallor, diuinæ legis furtiuas, quae necesse est praecipis legalibus inserantur. Non enim nocet alienis ut ea parte qua nostra sunt. Haec prima sententia est. Aurum, inquit, probat ignis, & miseria bonos viros. Et alibi. Nihil, inquit, eo videtur infelicis, cui nihil nunquam euenit aduersi. Non licuit illi se experiri, ubi omnia illi ex voto fluxerunt. Et alibi. Miserum, inquit, te iudico, quod non fuisti miser: transisti sine aduersario vitam, nemo sciet quid potueris, nec tu quidem. Opus est enim ad notitiam sui experimento. Quid quisque possit, nisi tentatus non didicit. Et alias. Diu enim esse felicem, & sine morbo animi transire vitam, ignorare est rerum naturae alteram partem. Ergo miseriae emergentes, quibus ignota discutitur, & felicitas nascitur, virtus quoque excussa purgatur, felici animo perferamur siue, quia pati nos oportebat, siue quia captiui iam detinemur. Auro nisi addiderit flamma fulgorem, vilitate patitur purgamentis obscurum: ita qui non fuerit miseriarum tentamentis excussus, iacet partium felicitatis ac suae virtutis ignarus. Merito Salomon hac voce testatur. Qui tentatus in aliquo non est, nescit qualis sit. Benedic ergo dominum tempore tribulationis, quem laudasti tempore sanitatis. Vtere carminibus vocis propheticæ. Benedicam, inquit, dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Vox illa quam maxime beati Iob ex te constanti praerogatio depromatur, qua defectae vires ingenti nutrimento lactantur, & in nouella ta-

lia reparatae consurgunt. Si bona suscepimus de manu domini, quare mala non sustinemus? Dominus dedit, dominus recepit, ut domino visum est, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Aduersum igitur satisque contrarium est, probationis tempore in dominum murmurare, qui aut vitae nostrae pestiferam labem, ærumnarum iactationem vexat ut liberet, aut iustitia ventilat, ut coronet: ac vexatione membrorum aut delictum vapular, aut iustitia probatur ut vincat. Namque ut ad solamen passionum tuarum probationis antiquae palmae tuum meritum reuoluamus, iustissimis vtamur exemplis. Quanquam notum sit, personarum merita longis gradibus discrepare: non est iniquum si hominis Christiani certamen vitricis iustitiae congressionibus comparemus. Mediocria sunt quae videris in hoc mundo perferre, si recensueris quid Iob familiaris domini quierit permittente domino sustinere. Temperauit Deus, ut congrueret atque compareret virtus tuis. Puto nec posses, qui impar es iustitiae titulis, esse succedentibus aequalis. Minus autem viro iusto quateris, sed grauius a caeteris vulneraris: illius sunt magna, sed nec minora sunt tua. Namque ipse magnus es qui sequeris magnum. Vnus hic fuit Iob patriarcha maiestatis cultor inuictus, aequalitatis censibus opulentus & diues, cuius illustrium meritorum praeco extitit dominus, cum inimicae factionis instrumenta feralia, laudis praerogatio praerueniret. Animaduertisti puerum meum Iob, quia non est ei similis quisquam in terris? homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo & permanens in innocentia sua, & in simplicitate cordis? Igitur cum ex diuino permissu hostilibus iaculis quateretur, eumque frequens latronis insinatio truculenta pulsaret, emergentes ictus patientiae clypeo debellauit, malorumque ingruentium syluam feralem sagittis atque crucibus plenam, obicibus iustitiae robustus occurrit. Ille inimico turbine, ademptis opibus, non sentit aliquod damnum, qui lucrum in damnis inuenit, qui dominum pectoris sinibus portabat inclusum. Ille cum edificium concussis angulis vis repentina torqueret in lapsu, liberis subductis orbatur, & fide stabilis & immobilis perdurabat: cuius innoxia membra atque domino plena, cum bestiarum legionibus vermiantur, & plagarum infestis ictibus corpus, & vermium globus per cuniculos cofossae carnis perniciosus erraret, intra vulnera iustus incolumis militabat. Et quae pestilentibus plagis rabies infesta carpebat, hostiles turbine tranquillitate metis, ut cederet, perfererat. Iustus vapulando vicit, inimicus cedendo defecit. Huic suorum negatur seruitium famulorum, circa tui fungitur seruitus ministrorum. Te amici frequenter accessu consolatur, & dolent, ut si natura permitteret, hoc onus tecum forte portaret. Vna est, frater, vna est animi virtus, quae nos ex huius vitae turbinibus, quasi de pelago eruens, in portum tranquillitatis inducat. In dies pronis lapsum accelerat in occasum. Ecce mundus immundus sordibus senectutis rotatur in lapsum. Ecce nos suffragio mortis victores suscepit caelum. Cuncta nobis euadentia pereunt, & occasu iam finitimo non reditura forbetur. Apud nos post perditum mun-

Iob. 2.

Iob. 2.

dum, post corporis mortem sanata sunt omnia: lætabimur incolumitate membrorum, ubi vita nullo morbo vexabitur. Ideo in te, frater, officia corporis impedita præstantissimus animus illustri ducatu ita gubernet & regat, ut hæc calamitas corporis sit occasio votiua virtutis. Nō enim est arbor solida, nec robusta, nisi quæ assidui turbinis incurfione, stipitibus cōcussis huc atque illuc inclinata tentatur, aut in quam sæpe ventorum turbinum flamen incurrat. Ipsi enim vexationibus constringitur, premittitur, fixisque radicibus certius roboratur. Ita nos mordacibus flagellis malorum frequentium munimur extēsi, corrigimur vbertati, cōstringimur cæsi, caremusque squaloribus, dum longis casibus ventilamur. Ergo inter dolores crebrescentes, immanibusque miseris affectos artus regnet cælesti vigore robusta atque incolumis virtus, qua ferantur contraria, & illa commoda quæ vocantur aduersa. Inter ipsas angustias sapiens adminiculo solaminis pari lætatur & pubescit, & ambitiosa ratione ampliatur & viuit. Ignorat denique quæ patitur, qui memor est inuictæ virtutis, qui ducatu rationis plerosque comperit fuisse malis oppressos, & malo suo magistra ratione auctos atque nutritos. Ergo tibi patent solatia rationis, ut iam pro commodis habeatur calamitas corporis, quæque iacet totius corporis massa captiua. Sed veniet resurrectio te incolumē redditura, quæque tota in te membra sunt occupata. Sed lingua in laudes domini quotidiano nutriatur augmento, copiam laudis in regnis cælestibus narratura. Dominus te medicina cælesti confoueat, & sub tali pondere inflexibili virtute durare permittat.

AD AMICVM ÆGROTVM
de viro perfecto. Epist. 7.

Cce iterum ad te scribo, & nihil dignum quod prudētiam tuam legere deceat inuenio: & quid mirū si te absente velut a sole destitutum, frigidi cordis alget ingenium, & mens a lumine peregrina, stultitiæ nubilo suffocata torpescit, actāto minus sapio, quāto a te latius separor? Quod si in presentiarū quid tibi in meo sermone placuerit, tuis mihi orationibus præstabitur. Denique ut omnē stultitiā meam diligentius recognoscas, etiam stomachum meum post illud susceptum ceratum tuum te absente curavi, a quo peius mereor pati, cui post sanctū ministerium tuum, & angelicam seruitutem manus intuli medicorū, quasi propheta non esset in Israel: ut mihi siquid paterer facilius esse debuerit ad te reuerti, quam gentiliter cogitare: & melius vel difficillimi itineris laborem perpeti, quam conspectus tui tam pretiosa visione fraudari, ut quæuis potius compensatio sequeretur, quam ad muscam religionis Accaron deuenire. Hæc milite absente mundus iste suggessit, qui te præfente in me non habebat consilium. Tu me enim curiam feceras prophetarum, non conuenticulum Sirenarum. At nunc in me ad destructionem sancti contra me operis tui omnis stultitiæ senatus ingrediēs, quadruplici forma mecū agit. Nam scenus de absente exigit, quod

te præfente non præsumpsit: ut intelligas si quid apud te iuxta Deum sapi, tuum fuisse quod sapi. Sic absente Moyse populus Israëliticus fornicatur: sic in naui domino dormiente, Apostoli tempestate turbantur. Sic in Bethsaidæ porticibus hominem nō habentē aqua piscinæ salutaris ignorat. Quamquam & hic aliud genus culpæ aduertam. Corpusculum curavi, cum anima langueret: exteriorem hominem foui, cum interior ægrotaret: humanis subueni, cum diuina laborarent, vitio publicæ consuetudinis inclinatus, quo omnes fumus in minimis cauti, & in maximis negligentes: hocque ideo fit, quia ubi vera vita sit, ignoramus. Fallit nos videlicet sol iste, decipit dies ista, tractus nos iste circumuenit. Mundus inducit, dum & sole amplius esse nil putamus, & lucem arbitramur esse quam oculis videmus: & hominem iudicamus esse, quem cernimus: & mundum credimus facere cum vita, ignorantibus ubi sit homo, & quid sit homo, & quæ eius hominis vita sit: quod si intelligeremus, non aliud generati, aliud viueremus. Ita vitæ origine deserta, viuēdi quoque perdidimus rationem. Ac primum ubi homo sit iste, de quo loquimur, audiam. Quoniam disputationem quandam nobis ipsa diuisio generauit, quem intra hoc corpus quod Dei artificis manu limo terræ formatum est, velut quodam vasculo intellige contineri, dicente Apostolo. Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus: qui ubique per hoc corpus infusus, vitalem sensum, qui sibi non deficit, cum carne mutatus est. Regit ipse, non regitur, & habet potius quā habetur: ut vitam non accipiat, sed ministret. Nam cum terrenā istam pigramque materiam in vsum ministerij sumptam spiritus liquidus animaret, sit dominus corporis, nō homo sub corpore. Denique hoc, quod dixi, vasculum ipso viuūt præfente, & ipso moritur abeunte. Hic ergo & visibilis & caducus, illius interioris vel habitatio, vel minister, vel vagina est. Ipse vero qui vere est homo, quoniam sic secundus factæ diuisiois est locus, ut ipse inuisibilis, ita omnia ei inuisibilia sint necesse est. Nō ad illum si ægrotat manus valet peruenire medicorū: non herbarum succis, si deficit, reparatur. Nihil ad eum corporeū intrare potest: substantiæ tantum suæ illi similitudo descendit, verbo curatur, obedientia conualefcit. Denique cum sibi in ecclesia Laodicensi, & beatus, & diues, & bene oculus, & bene vestitus secundum exteriorem hominem videretur, increpatur a dño, diciturque illi. Nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus? Qui utique ut dixi, nec sine veste, nec sine oculis, nec sine diuitiis habebatur. Sed ille inuisibilis Deus noster illum inuisibilem hominem in paupertate, in cæcitate, in nuditate esse cernebat: cui etiam suadere dignatur, ut ab ipso aurum mercetur ignitum, & vestem albam, qua gloriosissime vestiatur, & collyrium quo recipiat visum. Habet ergo & suos oculos præter istos carnales, quos potest vel amittere, vel curare: & est iuxta se nudus, adeo ut egeat vestimento: sed miro modo ad medicū, ut ipse ait dominus, loquitur, & iubet illum a se diuitias comparare. Quibus mercibus si & nudus, & pauper est, vel illam vestem nobilissimam, vel illud aurum purgatum iam igne mercabitur?

mercabitur? Vnde commercij talis poterit esse impensa? Videlicet si aut exterioris hominis emolumenta trās foueat, aut ipsis quibus ipse diues fornicus videbatur, non utendo ditescat, oculosque corporis quibus mundialiū rapiebatur ardore, despectu corruptæ vniuersitatis obcæcet. Ita ille inuisibilis homo, qui vere, ut diximus, homo est, & in contemptu huius exterioris attollitur, & nuditate vestitur, & cæcitate illuminatur. Sic Iacob, Ephraim & Manassem, nepotum suorum, non solum loca, verum etiam merita in corporea cæcitate cernebat. Nam cum illum Ioseph filius suus, qui supradictos paruulos offerebat, nec ante pedes suos cernere iudicaret, sensit in parentis responsione illum etiam quæ essent futura, prospicere. Sed ut ille interior homo exteriorem istum facit sua vita viuentem, & de fonte naturæ suæ anima irrigado, sic rursus exterior per corruptelam mortiferæ materici suæ, illū si cupiditatibus illicitis alligari, occidit. Et cum alter naturæ videatur alterius, trāsit in victoris vnusquisque substantiam, ut aut carnalem quoque spiritalis spiritualem suis virtutibus præstet: aut carnalem animam caro victrix eius efficiat. Denique cum dominus diluuiū delere humanum genus cogitaret iratus: Nō permenebit, inquit, spiritus meus in hominibus, quoniam caro sunt. Et quia utique omnes carne vestimur, & sine dubio in carne non sumus, qui non secundum carnem ambulamus, hinc etiam gignitur, ut non semper homo isto appellationis nomine censeatur. Nam pro virtutibus suis, aut vitiis, & formas sumit & nomina. Denique ait propheta. Nolite fieri sicut equus & mulus. Sūt ergo homines qui apud dominū sunt equi & muli. Et dominus ait: Nolite proicere margaritas vestras ante porcos. Sunt ergo homines & porci. Et iterum ipse dominus, Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Sunt ergo homines & lupi: & e contrario homines sunt & oues. Et ait adhuc dominus Petro. Pasce oues meas: & ipse prius. Veni post me, & faciam te piscatorem hominum. Sunt ergo homines & pisces. Sed hæc formæ actuum videntur esse, non corporum. Nam corporis nostri certus est status, ut omnium animantium: sed quoniam apud Deum non de statu corporis nostri, sed de vitæ meritis iudicatur, apparet omnem hominem mente sua sibi ipsi statum nomenque formare. Quod utique ex illius, quem describimus, inuisibilis hominis aut culpa, aut virtute præstat. Ipsi siquidem vitium est, si subiectus passus sit esse subiectus: si contra diuinam dispositionem, sit in dominatu seruitus, & in seruitute dominatus. Sed ne videat (quoniam paululum deiecto velut pariete ad illum inuisibilem hominem disputatione perueni) corpus omnino destruere, quod adeo magni est sacramenti, ut in hoc ipso, id est, in nostro fragili & infirmo dominus venerit, non hoc egi, aut hoc ago: sed illud ostendere tentavi, huius exterioris vitam, illius interioris vita consistere: iterum, interioris mortem descendere huius de morte: ubi propinatum venenum per vitia fuerit, nihil habere istum de vita: nisi ab illo irrigata fuerit, nihil tenere, alterumque in naturam alterius, ut dixi, aut infectum vitiis, aut detersum virtute trāsire. Igitur quoniam iam & ubi sit homo &

quid sit homo breuiter licet ostēdi, quæ nūc ei hominis vita sit, videamus. Si enim ista certe mūdialis vita, quæ mala pro bonis habet, & bona pro malis, quam totus orbis sequitur & colit, non hæc in affluentia diuitiarum est, non in fastigio potētiae, non in iurisdictionis actu, non in pompositate facundiæ, nō in viribus per prælia gloriosis, non in mercibus, prouinciarū mutatione & sui peregrinatione crescentibus, non in lenocinio formatum, non in ambitu munerum, non in his est denique omnibus quæ videmus: quoniam cuncta hæc occidunt, & sine istis beate, etiam iuxta seculum, viui solet. Sed illa est vita vera, vita veneranda, Deum nosse, timere eius potentiam, amare pietatem, mundum in opifice mirari, interpellatorem contemnere, esse victu modico pro naturæ necessitate contentum, veste vili vel pro pudoris ratione, vel pro temporis iniuria communitum. Sic reliquam creaturam non ex sui copia, vel pro vitali ratione, sed pro adiumento huius lucis attingere. Quicquid enim amplius est, a malo est: omnem hominem amare quasi fratrem, nullum lædere, seruire omnibus, formam serui sustinere cum domino, qui nobis præter ministerium, quod interius continetur, quōtidie seruit in mundo producendo solem, emittendo lucem, pluuias infundendo, tempora variando, fruges vel gignendo, vel maturando. Nobis enim in totius creaturæ facie, vel vbertate deseruit, quoniam pro nobis cuncta generauit. Sed ut ad hominis officia reuertamur, nudum tegere, alere esuriētem, sitientem potare, infirmos visitare, tristibus condolere, mortuos sepelire, nihil apud se habere quasi suum; sed omnia sua cum omnibus iudicare communia ac tunc magis sibi viuere, cū viuere æstimatur aliis, sibi que recōdere cum aliis creditur erogare. Et hæc tamen adhuc exterioris hominis liniamenta contingunt. Cæterum illa interioris hominis vita in diuinarum rerum cognitione cōsistit, non qua cælum terræ parte voluatur, non an contrario cursu sidera rapiantur, non an oceano generet plenitudo lunaris augmentum, non an orbem mundi rotunditas ipsa suspendat, an quadriforma angulis prominentioribus astringat, an vnus ipse mundus sit, an plures sint. Nam hæc ad animæ non tēdunt utilitatem, & apud Deum stulta iudicatur: sed in illis sanis cogitationibus, si quando versatur, tunc viuūt & pascitur. Quæ sunt autē istæ sanæ cogitationes? Ille sine dubio cum mens nostra sui recordatur auctoris, cum illum velut per quandam respicientiam sui opificem suum veneratur ac cōtuetur: cum eius opera ipsum in eius operibus visura miratur, dicente beato Paulo. Inuisibilia enim eius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur, & sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Id est cum ex immensis visibilibus creaturæ ad vniuersitatem inuisibilis creatoris extēdimur, & illum per hæc dum inæstimabilem discimus æstimamus, cum eius altitudinē per donū spiritus sancti euoluentes (quoniam ipse solus nos in ipsum, qui ex ipso est, intromittit omnia principia creaturæ surgentis) quasi facti ab ipso anteriores aspiciamus, & cum ea quæ Deus fecit, quasi faciat adhuc intuemur, mundique totam originem transcurretes, ceu

antiquiores efficiuntur quam sumus ætate: & cum vniuersa prius quam nos essemus effecta sint: naturam tamen omnium, quasi per nos genitam, dum auctori inserimur reputamus, in quam non vt seruiremus, sed vt dominaremur, intrauimus. Separati itaque a sapientia mundiali, quæ vniuersa aut fortuitis, aut atomis ascribit, diuinis meditationibus sublimati, & ab illis qui aut materiam semper fuisse dixerunt, Deumque tantum artificem rerum voluerunt, separati per ipsius adiutorium: aut qui hæc ipsa pro diis elementa coluerunt: aut qui familias deorum per sexus, per ætates, per partes, velut per plebem aliquam subiectam sensibus introduxerunt, discreti per spiritum sanctum, & in altiora subducti vera vita viuentes, hoc est, veram sapientiam sapietes, qua stultitia ista caret, recordemur quod mundus ex nihilo a Deo factus est: & quod cuncta animalia per Deum verbo opifice vocata venerunt, quæ a natura non fuerunt: quoniam soli ipsi fas est vocare quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, quod ipsum hominem cui tanta possessio parabatur, ad imaginem suam non aliquis Prometheus ex fabula, sed ille conditor vniuersitatis manu quoque sua (ne qua pars eius vacaret in nobis) de limo terræ facere dignatus est, quæ cogitatio, vt dixi, vita est animæ: quoniam hæc prima est ratio viuendi, vt cui se debeat anima, non ignoret, ne alium præter hunc decepta veneretur, ne vitæ suæ ministeria velut vitæ autores adoret: ne intantum elementa miretur, vt non digna iudicet quæ facta credatur, cum ille magis sit admirandus, qui tam miranda produxit. O quam angusta est hæc diuina cogitatio, & quam vitæ plena est. O quantum ipsum hominem ad omne studium probitatis accendit. O quantum illi maiestatem sui commendat auctoris, cum aliud ille nihil in creatura omni præter se manu Dei formatum esse considerat, non terram, non maria, non cælum, non denique sydera tam munda, tam pura, tam lucida: hominem solum cuiusdam limi & grauioris & sordidioris elementi, illa formatum esse dextera, cuius dexteræ palmus cælum mensurat in mensura: cuius pugillus terræ spatia tam infinita iacentis includit, tanti fuit illum fuisse olim. Videamus tamen quantum illi præterea applaudat benignitas creatoris, quæ non illum de syderibus effecit: quoniam si esset inde creatus, de materiæ potius claritate, quàm de artificis dignatione polleret, cum minor ipse sui corporis origine videretur. Si de cælestibus factus ad terrarum cultum deduceretur ad terras, cui esset gloriosus mox futurum de humo excitatum syderibus imponi. Suum, inquam, Deus noster suum proprie voluit esse quod sumus, nihil materiæ, nihil elementis, nihil quibuslibet principiis, vel magnis vel minimis nos debere. Quæ cuncta si retractet, & in se mens conuersa consideret, ex nostris sunt moderatiora & angustiora primordiis. At vbi per contactum formati manus Dei desuimus esse quod fuimus: & in nouam materiæ qualitatem subiacens, opifici suo per elementa conuersionem clarificata natura est, nouumque corporis nostri inter elementa, si fas est dici, esse coepit elementum, statim omnibus mundi corporibus sublimiores sumus effecti, non naturæ substantia, sed

potentia conditoris, per quam de subiacenti cæteris creatura ortum est, quod creaturis omnibus imperaret. Denique si metallum nostræ carnis & corporis intuearis, nihil humilium, nihil vilius, nihil inuenies omni iniuriæ passionique subiectius. Sola terra elementorum cæterorum videtur ancilla: sola in se cunctorum potentias non sine detrimento sui sentit, vel dum ventis puluerulenta dispergitur, vel dum fluctibus humefacta absorbetur, vel dum syderum ignibus cocta deuoratur: vt homo ex ea se esse non modo gloriari non queat, sed etiam possit erubescere. At vero si statum nostrum contemplemur, quoniam præstantior est cæteris animantibus, dum ad suam imaginem Deus informatum inducit, inuenies terram ipsam semen esse nostri corporis. Si quis in ea sensus est, gaudere potuisset quod propter nos, in quibus imaginem & similitudinem creatoris accepit, felicior facta sit demutata, quam sit orta. Manus enim Dei contigit eam, cuius contactum sui causa dum fieret, ipsa non meruit. Quid enim hoc statu præclarior? quid poterimus nosse sublimius? Quid tam diligenter in membra digestum? quid tam decore per articulos inflexum? quid tam sublimiter in ora & oculos erectum? quid tam vocaliter in verba modulatum? quid in corde tam viuaciter animatum? quid in sensu ditius? quid in cogitatione secretius? quid in sermone effusius? quid in ingenio fortius? quid in dispositione instructius? quid in memoria tenacius? quid in affectu bladius? quid in cogitatu subtilius? Vt euidenter appareat quod illum protoplastum iam cum omnibus dignitatibus venustatum, immo statum filij sui, Dei nostri ad finem seculorum pro redemptione nostra venturi, in hoc corpus ornarit: cui paradysum etiam illo tempore velut amœnissimum prædium & vrbis conuenuatum, & rusticis consitum, sub lege donatum, mortis ille præfenerator inuidit, venenumque suum decipiendo primorum hominum credulam nouitatem in corpora nostra latenter immerit, & ex duabus substantiis vnicam hominis perfectamque naturam quadam diuisionis discordia dissecavit: vt cum nobis vna mens esset, id est, illa quam germanitas animæ, & corporis gignebat, aliam voluntatem per vitiatam naturam contra animam parturiret. Denique & Apostolus ait. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Et alibi: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc inuicem aduersantur sibi, vt non quæcumque vultis, illa faciat. Hinc etiam iste noster conditor, qui vel nos nobis, vel mundum pro nobis fecerat, a primis illis hominibus offensus, maledicta super singulos prout criminis quantitas exigebat, effudit. Et quauis iratus, mox tamē mysterium nostræ salutis vt pius pater ostendit. Neque æquum fuerat alio tempore de salutis nostræ remedio cogitare, nisi eo quo mors esset inuenta. Sic a prudentioribus prima frôte morbi adhibetur medicus, vt capite valetudinis deprehenso, facilius remedium salutare succurrat. Non ergo tunc tantum dominus ac saluator noster promissus est, cum clamat Esaias: Ecce virgo in utero concipiet & pariet filium: & tunc cum ad Abraham dictum

Rom. 8.

dictum est: Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Nam hoc erat penè iam sero, & tanta millia patriarcharum sine spe mortua videbantur, quibus vtrique vita esse non potuit, si dominum non sperauerunt esse venturum, dicente Apostolo. Spe enim salui facti sumus. Spes enim quæ videtur, non est spes, sed quæ speratur. Et qualiter spes esse potuit, si non fuit repromissa? Immo vt primo homini illa sapientior omnibus bestiis bestia mortem sapuit: ita oportuit illum dominum nostrum, veram sapientiam, iam tum illo tempore suffragium sapere vitale, quod & fecit. Neque destitit publicare, ne tanta eius factura vno inimici arietis propulsata, sine præsidio alicuius lapsi potius, quàm decori generata videretur: simul ne & is validior haberetur, qui tantum opus alienæ virtutis obruere potuisset, quàm ille si opus suum, quod super omnes creaturas ineffabiliter fecit, aut seruare non potuisset, aut reparare nolisset. Defendit, inquam, ille se hac inuidia. Defendit ille noster conditor & redemptor, pariterque se & posse & velle monstrauit: quoniam nec virtus potentia defuit, nec dignatio pietati. Hæc nobis magis adoranda, quod sub ipsa erroris nostri tempestate non subsistit, maiorque etiam dum exacerbatur erupit: dum vbi poenam merebamur, spes redemptionis ostenditur, & in naufragij acerbo discrimine portus salutis aperitur: vt nouo more quæ materia fuerat iracundia, esse cæperit origo clementiæ. Sic arcana operatione manifestans, quod infirmitatem nostram argumentum suæ voluerit esse virtutis, quantumque nos amare, dum in ipsum peccauimus, ostenderet, quorum obliuiscientiâ post errata non posset: immo quos pretiosius redimeret, quàm fecisset. Quærat non humana crudelitas criminosis vel priuata ergastula, vel publicos carceres, cum manicis ferreis & duris rigida trabe compedibus irata suspiret, & in poenas multimodas adinventionum laxet ingenia: omnisque iudex surrecti capitis castitatem propriæ mentis discrimine probet alieno, hoc magis amicus atrocitati, quo magis alienus est crimini. Ipsi enim solent truculentiore esse in reos, qui sunt à reatu puriores. Hi studiosius maleficia, vel criminosa contagia persequentes, quo minus ac negligentius facinorum vitare consortia. O miseris, & omni præditos cæcitate, qui bonum exornant malo, qui continentiam sub gestu crudelitatis attollunt, & crudelitatem propriam aliena infelicitate commendant, quando virtutibus suis miserorum astipulantur exitio, & innocentia iudicantis noxiorum cruciamenta supplaudunt. Deus autem noster contra omnem spem, contra omnem penè fidem, ex diuitiis misericordiarum suarum in malo bonum nactus, in iracundia generans confirmansque pietatem, peccandi semen in fructum voluit euadere miserandi: & qui nos propter transgressionem perdere debuisset, propter suam misericordiam reparaturum se esse promisit. Et illo tempore quo supplicia merebamur, argumentum saluationis ostendit: vt intelligere possemus quantum valeret præstare non læsus, qui tantum donaret iratus. In primo ergo homine, vt loquebatur, statim nobis iudicarium spopondit auxilium, statim de bono thesauro bona produxit, statim ignotum ipsis angelis sacramentum, quod implendum esset in no-

Rom. 7. Gal. 5.

Esai. 7. Genes.

uissimo tempore, publicauit, & terreno Adæ Adam promissæ è cælo. Nam cum serpentem pro merito suo maledicto fulminaret, iubet eum terram pro cibo habere, supra ventrem repere: & quoniam mortem illam ipse fecisset, addidit, dicens. Et ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen mulieris: Ipsa calcabit caput tuum, & tu eius obseruabis calcaneum. Nonne consideras, nonne conspicias, quod eidem tunc minabatur in Christo? Aliud enim semen mulieris nullum profus accipio, nisi illud quod Apostolus ait. Factum ex muliere, factum sub lege. Illud quod, vt euangelista ait, Ioseph filius putabatur esse, sed non erat: illud vtrique quod Verbum caro factum est. Nam si generandi publicam istam & naturalem circumspicimus rationem, semina non habent mulieres. Denique nulla concipit sine viro: ac per hoc quoniam iam tunc in Adem semen humanæ generationis esset transgressione vitiatum, semen cæleste promittitur, vt Apostolus sentit, non ex corruptione viri, sed ex Deo: quod cum caro fieret in muliere, etiam elementa illa corporeæ substantiæ, id est, humoris & sanguinis, in ipso sibi vasculo, in quo ipsa elementa sita sunt, naturaliter aptaret. Mater itaque domini nostri Iesu Christi in illa iam tunc muliere promissa est. Hæc inimicitias opposita est serpentis. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem: non certe pono dicit, ne ad Euam hoc pertinere videretur. Verbum promissionis est, quod transmittitur in futurum. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem. Illam vtrique mulierem, quæ Saluatorem parturiat, non quæ generet fratricidam. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem, id est, suscitabo mulierem, quæ repudiata facilitate credendi non solum te non audiat, si aut suauitatem pomorum pro adaptione monstraueris oculorum, aut diis similem esse promiseris, sed etiam ipso Gabriele deferente verbum, rationem de promissionis exigat nouitate, dicendo. Quam ad modum erit istud, quoniam virum non cognouit? Illam vtrique quam ad visionem angeli pudor aureus trex fecit: fidei tamen ardor & constantia labi nesciam, ad inquirendam rationem reddidit audacem, & quæ aduenienti præstitit de pudore quod tacuerit, hæc promittenti de admiratione non cæsit. Nam & sollicita de eo quod annunciabatur, exquisiuit. Denique & angelus non infidelitatem redarguit, vt in Zacharia: sed instituit de diuinæ operationis nouitate, dicens. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce istud semen mulieris, quod non per traducem genitalium ministeriorum, commitione sexus vtriusque infunderetur in vterum, sed claustrum claustrum indefloratæ virginis inueniretur in vtero. Denique rem nouam plenamque miraculi, nouo verbo propheta dum promittit, exequitur. Ecce virgo in vtero concipiet & pariet filium. Quotidie certe de procreandi necessitate mulierum conceptus & cernimus, & audimus: de nulla tamen dicitur. In vtero concipit: quoniam substantia futuri hominis fusa per virum coalescit in femina, vterusque mulieris non principium est nascituri hominis, sed depositi nutrimentum. Maria autem non tam prima quàm sola in vtero concipit, cuius pudoris illibatio conceptum vteri sine dantino

Gen. 3.

Gal. 4.

Luc. 3.

Gen. 3.

Luc. 1.

Esa. 7.

virginitatis expressit: quæ sola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente domino. Vos de inferioribus estis, ego de superioribus sum. Quæ sola mater est filio, cum virgo sit marito: cuius conceptionem ignorante virginitate partus agnouit: quæ sola mulier dicta est non concipiendo, sed pariendo. Ex hac ergo semè promissum est mulieris, quod secundum hominem dominus Deus noster est; qui non infusus est in utero, sed inuentus euangelista confirmante, cum dicit de Maria. Inuenta est in utero habens. Ecce & ab ipso præcedente prophætæ sermone non deuiat quod fuerat nunciatum: Virgo in utero concipiet: sed in mysterij nouitate, sermonis etiam paritate concordat, eoque stilo facti historia designatur, quo faciendum denunciat. Et propheta ait Esaias. Virgo in utero concipiet: Matthæus refert, inuenta est in utero habens. Verbo ipso promissionis respondet effectus, quod non aliter loquitur euangelista quam vates: nec ad exprimendam operis nouitatem inuentæ elocutionis difficultate confunditur. Vbi sunt grammatici? Vbi consiliarij? Quæ istos, vt extra consuetudinem loquantur, schola produxit? Quæ tam aperte signatæ nouitatem monstrauit doctrinæ? Non iradicant humano sensu: quoniam non opus humanum est quod loquuntur. Et tamen rem nouam, nec antea factam sic notant, vt intelligas cum mirabili opere & mirabilem natū esse sermonē. Repetamus denique sanctas feminas patriarcharum, videamusque si sic de aliqua scripturā est. Legimus de Sara: Et dominus visitauit Saram sicut dixit. Et fecit deus Saræ sicut locutus est ei, & concepit & peperit Abraham filium. In Isaac diuina beneuolentia monstratur his verbis. Et exaudiuit illum Deus, & concepit Rebecca vxor eius. Denique & de Iacob vxoribus sic ponitur. Et concepit Lia, & peperit filium Iacob &c. De nulla certe harum scriptum est, In utero concepit, quæ tamen quicquid concipiebant, extra uterum concipere non poterat, sed quoniam de conuentu virili concipere se nouerant, quibus non proueniebat salua virginitate conceptus: sola vero Maria in utero concepit, cum irreferato aditu feminali, clauso utero concepit: ad huius conceptionis semen, si recte ratiocinabimur, & interius diuina tractauerimus, præcessit in figura pro tempore illa sententia, quæ primogenita benedictionibus, vel obligationibus obligauit, dicente domino: Omne masculinum quod aperit vuluam, sanctum domino vocabitur. Quod est istud masculinū, quod aperit vuluam, cum omnium feminarum vuluas aperiat non puerperij necessitas, sed maritalis agnitio? Denique nulla virgo dicitur post maritum, quod nomen clausis videtur futuris mysteriis conuenire. Et superius de Rachel scripturam habere monstrauimus. Et exaudiuit illam Deus, & aperuit eius vuluam, & cōcepit. Certe non prius dixit, concepit: & post, aperuit eius vuluam: sed prius, aperuit: videlicet, vt maritus apertis vuluæ ianuis velut seminaturus agrum paratum feminibus intraret. Denique subiungit, & concepit. Non itaque partu, sed conceptione, iammodò conceptio patefacta est: nec illam parturiendus dum nascitur, sed qui parturiendus seminaturus fueras, designauit. Et si iam ante conceptum, quippe vt conciperet referata est, non

eam certe ille qui natus est diu post poterat referare, dum dicitur, nasciturus: qui etiam concipi, dum esset illa clausa, non potuit. Omne masculinum, inquit, quod aperit vuluam, sanctum domino vocabitur. Quæ est ista ratio, quæ nec secundum sensum videtur impleta? Iacob primi locum fratris fraudulenter inuadit, nec nascendi ordine prohibetur, nec dolo sitate damnatur. Ioseph filij per auum præpostera secundum nascendi gradum benedictione signantur: nec cæcitas errat futura prospicientis, nec mōitor filius dexteram parentis, quæ pinguioris benedictionis succo minorem irrigabat, inflexit. Quæ utique omnia sunt contraria, si paramus de his dictum esse: Omne masculinum, quod aperit vuluam, qui de virili semine primi nascuntur ex feminis. Sed quoniam aliud interius habet illa sententia, ideo istiusmodi primitiui cedunt, & benedictiones perdunt. Iesse filius Dauid non primus, aut secundus, aut tertius, sed omnium vltimus vngitur à propheta, & despiciabilior cunctis eligitur in regem. Nec illi primo, aut secundo contra Dauid sententia legis de primitiuis promulgata blanditur, quia iudicasset utique maximos, si ab his matrum vuluas meminisset aperiri: quando hoc utique, aut in qua dicimus impletum, quod utique non poterat non impleri. Quæ est ista, cuius vuluam fœtus referat, non maritus? quæ virgo concipit, quæ non vt conciperet, virgo esse desit? Non certe illa de qua scriptura dicit, Cognouit Adam vxorem suam, & peperit ei filium: sed illa de qua euangelista signat, Et non cognouit eam Ioseph, donec peperit filium. Igitur in Maria hoc sine dubitatione perfectum est, cuius vuluam non deflorator virginitatis aperuit, sed partus effusus: quæ virgo peperit, quæ virgo concepit, quæ prius mater facta est, quam maritata. De hac istud masculinum, quod vere sanctum vocandum esset, exiit: qui que vuluam secundum promissionem partus editus, non secundum consuetudinem naturamque communē, dum cōcipitur viri semine, referauit. Sed quoniam diuites Dei sensus velociter explicare non possumus, tātis se scripturarū molibus ad vnam speciem opponentibus, vt lassari sit facilius quam euadi, quando omnis scriptura cunctorum sensuum vnus trames sit, quem humano sermone decurrere quis valebit, nec si angelicas pennas mortalium linguis spiritus asseribat: redire ad propositum conuenit, & paruo nauigio non in altum vela configere, ne in periculum currat audacia, sed pro infirmitatis solatio in conspectu littoris navigare, vt si quid formidinis oritur, vel spes, sit facile teneri posse quod cernitur. Dicebamus semè mulieris dominum sanctum, quia secundum carnem patrem hominem non haberet, eumque iam infestum esse serpenti, quem in utero virginis Dei spiritus, non materialis generasset humor. Denique quod sequitur, maiorem ab homine virginis promittit effectum dicendo. Ipsa tuum calcabit caput: quis ambigit, quod præter dominum nostrum caput serpentis nemo calcavit? Ipse enim solus super dracones & scorpiones ambulauit: ipse captiuam duxit captiuitatem. Nam quod subditur: Et tu eius obseruabis calcaneum, ad quem alium credimus pertinere? Calcaneus quidem pars extrema vestigij est. Et dominus post Ioannis Baptis-

num, post dierum quadraginta ieiunium, cum ab eodem serpente tentatur, tertiæ illius dolositatis iam victor exclamat: Vade retro satana. Quid aliud nisi a tergo positum vel relictum, iubetur suum obseruare calcaneum? Hæc supra dixi, & inde ad hoc nos ipsa deduxit oratio, quod homo ille interior cum cogitat non in hoc mundo, sed supra ipsum mundum, cum illo opifice rerum ac suo viuere videtur, dicente Dauid. Beati qui scrutantur testimonia eius: vt penè hoc sit (si fas est dici) Deum fieri, diuina meditari, illum dominum nostrum salutis nostræ iam tunc prodidisse mysterium. Vnde & in psalmis ait. In capite libri scriptum est de me. Caput libri est Geneseos principium, quoniā omnis scriptura vnus est liber, & vnus de quo scriptus est Deus, & istam promissionem de ipso esse videmus in capite, & caput vitæ nostræ spes est, & ideo caput libri vitalis spes facta per Deum. Illum, inquam, vt sæpe diximus, conditorem senescente iam mundo, quod in primi mundi ætate promiserat, præstitisse. Vnde propheta ait. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virgo mater est domini, ex qua baculus iste, fessio iam per ætatem mundo, qui eum sustentaret, exiit. Illum ergo in virginis uterum delapsum, vt redemptionis nostræ totam historiam retexamus, partu effectum hominem, se exhibuisse pro homine, & creaturam suam se de creatore fecisse. Illum formā serui accepisse, sed se exinanisse potestatis voluntate, non natura deitatis, per quem non poterat non esse quod fuerat. Illum maledicta pro salutaribus meruisse miraculis. Illum spūta, illum palmas, illum coronam spineam, illum postremo crucem fuisse perpassum, illum inferna penetrasse, illum tertia die resurrexisse in id corpus quod cruci fuerat affixum: illum hominem post mortem Deum viuum cælum petisse victorem, sedere ad dexteram Dei, venturum suo tempore ad iudicium faciendum, illum spiritu Dei per sanctorum suorum ora quotidie celebrari. Hæc cogitasse vixisse est, hæc cogitatio pastus animæ est: in hæc relabi vel recurrere, cum domino iungi est, & cum ipso per hæc humiliari, est cum ipso pati, cum ipso mori, & cum ipso etiā suscitari. Quid dicam de ipsa resurrectione, in qua cum rideamur à gentibus, non separamur à Christo: licet & multi qui se Christianos dicunt, resurrectionem carnis excludant. Sed sic sint illi sine corpore, quibus forte conceditur (si fas est dici) aliter repræsentari domino, quam dominus remeavit ad patrem, nos vt credimus & loquamur. Quid, inquam, hac cogitatione lætius? Quid hac spēs esse poterit erectius? fixumque magis in nostris animis inhærere debet, nos aliquando cum hinc exierimus, ad corpora nostra esse redituros, & animæ interim & corporis diuortium non id agere vt nihil simus omnino, sed vt meliores per Dei spiritum reformemur: quoniam iam hic dominum id pignus nobis promississe, accepimus. Et hoc corpus, quod in sui natura caducum est, & merito pristinae transgressionis grauatum (vt maledictione diuina fertur) ad terram ibit: id rursum post multa tempora, id est, in fine seculorum, cum minima pars fauillæ sit, aut forte iam nulla ab eadem terra, quæ illud corrumpit, in nihilum (quoniam ipsa liberanda est à seruitute corruptionis) in integram membro-

rum suorum soliditatem, & in statum pulchritudinis decoremque renouandum. Quem talis cogitatio non cum admiratione delectet? Reliquias, inquam, corporum nostrorum aut nullas, aut minimas certe, & quantulacunque attamen fordidas, & animi nunquam sine horrore inspectas, in suum iterum hominem, non vt Pythagoras mentiens & delirans de Euphorbo esse credatur, sed in proprium suum corpus & nomen per ossa, per neruos, per venas, per cuncta vitalia non modo artuatum, verum etiam articulatam recompaginandum. Hoc autem non est angustum, cum omnium vel frugum, vel stirpium semina, maiora & pulchriora in graminibus redeant, quam in terra, vel ab hominibus fata sunt, vel sua sponte ceciderunt. Quis non seminari se in terra (vt ita dixerim) lætetur, quæ nos meliores quā acceperat, reddet, dicente Apostolo. Resurrectio mortuorum seminatur in corruptione, surget autem in incorruptione? Quæ possessio presentium huic spei poterit cōparari? Aut quid erit aliud quod ad contemptum mortis attollat, quam hæc meditatio diuinis promissionibus & prophetarum vocibus excitata? Quid tale Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro disputante didicerat, qui homicida sui esse non timuit, ac se altissimo præcipitavit è muro, dum & nullum post mortem autumaret esse iudicium, & sine discrimine meritorum aliquo, omnes animas post corpora æqualiter ferri arbitrareretur ad cælum. Quod adeo omnes pro vero tenuerunt, & sic omnes illos seculi sapientes vna nebula huius erroris inuoluit, vt & ipse tam laudabilis (vt putat) doctor Socrates homicidā ipsum se priuatum, ne publice occideretur, occiderit. Aliud lōge beatus Apostolus præmeditatū habebat & cognitū, qui non ab hominibus, sed per reuelationē domini nostri Iesu Christi, quæ docebat, acceperat: nec Academicæ nemo rosæ obscuris rebus vmbraulis, sed cælesti illustratus lumine: nec in ludo aliquo literatorio inter puerulos oscitantes, sed in tertio cælo inter angelos coruscantes imbutus, in contemptum vitæ presentis exclamat. Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Non certe murum de quo se præcipit ad mortem, sed Christum dominum, per quem hoc mortale ab immortalitate absorbeatur inquit. Et enim intelligit ei lucrū esse mori, cum sit vita futura cum Christo. Sine domino autem nihil prodest, etiam si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum esse passurum. Credebat igitur vir ille, vasa electionis, se per Christum dominum nostrum de hac terra, quæ nunquam sine vsura reddit quod accipit, sed alia minore, alia plerumque maiore cum scenore, vt tricesimum & sexagesimum & centesimum, domino ipso in euangelio germina quæ plantauerat sic legente: de qua terra etiam veritas quam Pilatus ignorabat, quam nemo utique principum huius seculi vidit. Si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent: de ipsa, inquam, se Apostolus transformatum corpori claritatis domini in lucenia membra rediturum ait: per Salomonem quoque istud sapientia promittente, cum dicit. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrunt. Et ideo in hanc vocem: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum, securus erupit, in qua utique quæ fue-

runt merita victura sunt: qui autem longe, vt ignorauerunt, ita & ignorabuntur. Nunc si videtur quid sententia illa Salomonica promiserit, inquiram. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineti discurrent. Quid est vt quibus flammæ claritas condonatur, his tam humilis locus vbi discurrent, & abiectus aufertur, vt loci despectu decrefcere videatur, qui corporum luce creuerunt? Quid est, inquam, quod astris per arundinata comparati volitabunt, & in syderij forma fulgoris, stirpes terrarum miserimas permeabunt, cum longe incongrue misceantur vel fulgores arundinetis, vel arundineta fulgoribus? Animaduerte, oro te, diuini verba mysterij, cui vt nō de bobus, ita nec de arundineti cura est: aut in resurrectione arundineta quid faciunt, nisi quōd nos per omnium formas vel pecudum, vel stirpium laborat ostendere: ac per hoc, vt Apostolus ait, pro nobis cuncta scripta sunt? Intellige per arundineti imagines, infideles homines & incredulos demonstrari, eorumque corpora superficie grata, & interius cassa virtutibus, quæ vbi primū spiritus vanitatis inflarit, sibila serpentis imitentur, & sanos partus, viperarū progenies obsequantur. Scintillæ, inquit, in arundineti. Sancti ergo inter peccatores, quoniam non omnis caro eadem caro. In arundineti ait, id est, vacua luce corpora, & alienis arsuræ fulgoribus, quibus sanctorum claritas futura pro pœna est: quoniā Deus ignis consumens est, & iusti in imaginem deitatis aduenient. Fecit enim Deus hominem, ad imaginem suā fecit illum: & Apostolus testatur credere se, quōd illi similis sit futurus. Necessarie. Si enim similis Deo fuit cum factus est, & similis futurus est cum resurget: quoniam quicquid nunc in nobis dissimile videtur auctori, id omne vitio transgressionis impressum est: & viuam veritatis formam artifex mendaciorum strumosis actibus deformauit, suamque prauitatem nostris etiam membris, dum mentes corrumpit, inscripsit, quæ per resurrectionis gloriā male adiecta, aut imminuta diluentur: & id solum quod autorem rerum tanquam in speculo reddat, emicabit, vt interpolator opus suum se doleat perdidisse, & homo tandem se integrum esse gloriatur. Non tamen hoc omnes, vt iam diximus, sed iusti tantum in luce erimus: quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Discretionem enim faciet personarum diuersas meritorum. Nam etsi inter ipsos sanctos erit aliqua de operatione distantia, dicente Apostolo: Stella à stella differt in claritate: quam diuersitatem vel de impiis, vel de peccatoribus sentiemus, quorum alij in iudicio, alij in sanctorum concilio resurgunt? Qui etsi resurrectioni ipsius tempore segregantur, quid de habitu formaque dicemus? Quæ, vt mihi videtur, non veste aliqua textili, neque mulierum elaborata pensis, sed suis meritis & orationibus erit inuenta, beato Ioanne hoc in reuelatione monstrāte, qui sanctos ait indutos byssinum se vidisse. Er ne forte subtegmina byssini, aut stamina quæteremus, & materiale vel corruptibile ac fluxum aliquid exerceri in cælestibus opinaremur, subdidit: Byssinum autem iustificationes sanctorum sunt. Tunc ergo, vt intelligo, in superficie corporis nostri venient, quæ nunc sunt tecta sub corpore. Tunc vnicuique, miserum me, cōscien-

tia sua vestis fiet. Tunc ea quæ de fundamento illo, quale aliud non potest poni, ab vnoquoque superædificata sunt, præminebunt, vt aut mercedem accipiat qui mansura constituit: aut detrimentum patiat, qui arsura construxit. Iam quid illa commoremur quæ sequuntur, quæ tota sanctorum sunt, carnem sine terra, corpus sine doloris sensu, animam sine fine, etatem sine tempore, lucem sine nocte, beatitudinem sine fine? Video hominem, & in homine Deum: quoniam Deus omnia in omnibus est. Totum quicquid nunc impossibile homini cernitur, id tum fieri per munificentiam perpetui regis velare & reuelare, liquefcere ac resolidare, eumque fieri quem & intrare ad discipulos concreta & corporea parietum valuarumque non senserunt, & discipuli tamen stare, omnes ante se intus conspexerunt: & omnia quæ sine hoc corpore Dei spiritus fouebat, corpus cum Dei spiritu esse facturum. Satiari delectatione harum cogitationum Christianitas nō potest. Hæc illi requies, hoc oblectamentum est, hæc voluptas, hæc delitiæ ire mente in sedem Dei, ibique sibi locum & partem sedis non sua præsumptione, sed diuinitatis pollicitatione vsurpare. Nec hoc illi arduum videtur, postquam iam ibi in Christo domino suum esse hominem cognoscit. Vendicat sibi æquum ius de cognatione per Deum carnis assumptæ: quoniā de carne eius sumus, & de ossibus eius. Ipse enim est caput corporis ecclesiæ, ipse principium omnis principatus & potestatum, euangelizante sic Apostolo. Ex quo totum corpus sic compactum & productum per coniunctionem & copulatum, crefcit in augmentum Dei. Quid ergo venturum iudicium, & diem domini piis optabilem, & impiis fugiendum: quid illud igneum diluuium non aquarū fumante terra, fugiente mari, cælo in libri speciem complicato, loquar? Tristia hæc sunt diuitibus seculi, sed expectanda pauperibus Christi, pro quibus in psalmo dominus suspirat dicens. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Quid tribunal illud ex maiestate iudicantis immensum, & duodecim sedibus adorandum, tantamque datam à filio potestatem, vt in iudicando habeant etiam angelorum substantias, quasi eorū creator adiectas, dicente Apostolo: Nescitis quoniam & angelos iudicabimus? Et quid erit quod non mancipandum illis esse credatur, quibus & spiritualis illa nequitiarum natura subiicienda est? Quid ergo tunc facient, qui nunc in honoribus gloriantur, qui per terribiles præfecturas, & fasces, & æternos (vt existimant) consulatus, Deo se comparare nituntur rapina, non natura? Quid faciet qui coniungit domum ad domum? qui perturbata ciuitate, & cunctis quibus stringebatur hincinde limitibus fractis, montes, flumina, mariaque transfiliens, quantum ad ipsum pertinet, vnam vult possessionem esse, quæ communis omnium terra est, & insatiabili cupiditate latitudinem immensi orbis excedens, in Alexandri Macedonis anxietatem, & innumerabiles Epicureorū mundos diffunditur: acquisitisque per auaritatem mundi huius angustiis, in aliam credulus non æstimata proprii corporis possibilitate accenditur, autumans passurum se damnatum esse de iure, si fidem non adhibuerit de furore? Quid hi facient, qui tanquam

1. Cor. 4.

1. Cor. 15.

Col. 1.

Ibidem.

Psal. 11.

1. Cor. 6.

Esa. 5.

quàm correptores morum, domini familiā attentius castigatiueque viuētem, aut in vestibus humili colore, aut in cibi arida paritate, aut in vigiliarum non otiosa sobrietate, velut aut indumentis mollioribus delicatā, aut epulis copiosioribus saginatā, aut thoris calidioribus oscitantem diuellunt ac vexant, nescientes quōd in sanctis Dei martyribus confessoribusque oculi eius pupilla feriat? Peribunt sine dubio, peribunt in illa die omnes cogitationes eorum: nec eos apud tribunal illud aut Lucius Crassus defendet, aut M. Antonius, aut istis eloquentior Tullius: quoniam omnis tunc seculi lingua obmutescet, & sola erit in rusticulis suis facunda iustitia, quæ infantium fecit ora diserta, & mutorum linguas nouū soluit in canticum, cælestemque sibi harmoniam per sui misericordiam de suis ouiculis acquisiuit. Ad cuius gloriam celebrandam, etiam si hominum studia cessauerint, in confusionem generis humani, lapides clamaturi monstrantur. Sed quo ego à materia proposita velut mortalium improbitatem increpaturus excessi? & vniformis mali tanquam publicus accusator mundanis vitiis, dum me aliquorum miseret, non peperci? cum etsi iudicandi tempus esset, lapidē tamen mittere super adulteram nō auderem: etsi ad innocentis iudicium purioris conscientie me armarer autoritas, tempus tamē expectare debebam, docente Apostolo, qui sanctis nō iudicium sustulit, sed distulit. Ait enim. Nolite iudicare ante tempus. Illud nempe resurrectionis tempus innuens expectandum, quo per incorruptionis gloriā rediuiua caro miranda assisteret iudici, de æternitate iam manente constantia, cum abisset formido de lapsu: non trepidabit tunc in alium ferre sententiam, cum de se meruerit esse securus. Cæterum nunc cuncta sunt dubia, cuncta nutabunda, dicente Apostolo. Considerans te ipsum, ne & tu tenteris: qui alium vtique status tui nescius, facile iudicas de ruina. Quid & si miseris fiduciam vt beatis Deus det? præmia potius sanctorū, id est, vera laudemus, quàm improvidi, aut intempestiui vel de conscientia, vel de tempore denotemur. Redeamus ergo ad illas sanctorum nobilissimas & lætissimas cogitationes: nam nihil lætius est, quàm mortalem de promissa sibi hæreditate meditari. Illū quidem, quē diximus, ante oculos collochemus: quādoquidē securius est vera celebrare, quàm miserēda culpæ licet vera felicitia sine peccatorum nō possint infelicitate narrari. Cernamus vtique, vt constituimus, Dei sanctos cum facibus per omnia volitare, & coruscantibus ad vindictam dextris ancipites gladios stringere. Hæc enim est gloria sanctorū Dei, hæc in hoc seculo despicabilis militia, hæc linguis omnium in detractionibus dissipata. Hic tunc patientiæ nostræ fructus, hæc sufferentiæ merces erit. Hæc præmia pro nomine blasphematorum, subiecta sibi habere omnem animam superbam, & omnem extolentem hominem, potentissimos quondam reges mūdi, & toto adoratos orbe cum manicis ferreis cōpedibusque sistēdos, nobilesque eorum immanium pondera catenarum collo & ceruicibus sustinentes, ante fulgorem illius augusti tribunalis his, quos aliquando contempserant, despexerant, irriserant, offerendos. Mutata enim vice vt hoc seculum lautorum sit, aliud futurum credere miserorum. Væ enim

1. Tim. 17.

1. Cor. 4.

Gal. 6.

Luc. 1.

diuitibus, quoniam perceperunt consolationem suā: sed illis diuitibus, quibus dicendum erit. Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis me. Illis vtique diuitibus, qui de iniusto mammona amicos facere noluerunt: qui meditati sunt in cogitationibus suis exuberante fructu, quo neminem refrigerabant, noua immerfis fructibus receptacula moliri: qui vbi in crastinum conderent ignorabant. Anima eorum eo tempore exoptulabatur, sub vna tamen nocte vana sollicitudine occupata, cum thesaurizare nō cessauerint, nec defossis inuigilare opibus omiserint. Hinc Lazarus pauper cum eo patriarcha, qui peregrinus vixit in mundo, lætatur in cubili suo. At diues e contra, in æternis flagrat incendiis, & omni expoliatus dignitate atque substantia, despecti quondam inopis diuinum implorat auxilium, eiusque vel minimo exoptat digiculo contingi, cuius egestatem inter opimas dapes suas, & copiosa conuiuia micis quidem de mensa decidentibus non sustentabat. Cum itaque præscriptum iudicium per nos, id est, per sanctos est celebrandum, nobis vindicta in nationes & in populos est donata. Quod cum cogitatur, quæ in nobis mens? quis ardor animi? quod desiderium futurorum? quis presentium contemptus? facilius sentiri quàm dici potest. Aut quis est, qui non ad ista festinans dissolui se cupiat, & esse cum Christo? Aut quid magnum est, si pro tantis ac talibus bonis mors contemnatur, pro quibus etiam hæc vita contemnenda est? quoniam pro his, Qui perdidit animam suam, saluat illam. At contra, qui hic saluauerit animam suam, perdet eam. Etenim cum plerique in hoc mundo velut furialibus flammis ita sint animi ambitione succenssi, vt non opibus conditis, nec patrimoniis, nec ipsis quoque filiis parcant, quos etiam de auaritia accusati opponere consueuerunt, dum præfecturas consularitatesque mercentur, quas potestates & mors adimit, & successor excludit: quæ demētia est non ea potius impensis omnibus, & detrimento vitæ ipsius comparare, quæ promotos faciant vel de vitæ æternitate securos, vel de iudicij perpetua dignitate gloriosos? Tempus admonet, & locus ipse suggerit, nec materia videtur aliena, quoniam de meritis cœpiamus tractare sanctorum, vt infelicissimæ infelicitatis blasphemias diluamus, quæ ad hanc videtur speciem pertinere. Extiterunt enim qui virtutes egregias & cælestes per sanctorum reliquias iam vtique propè nostris temporibus operantes, maluerunt detractione mordere, quàm veneratione suscipere, antiquum illud venenum in Dei famulos Iudaicæ infidelitatis euomentes, quod illi quondam in ipsum dominum viperinis linguis & mortiferis sibilis effuderunt, dicentes. In qua potestate hoc facis? & quis tibi dedit hanc potestatem? Recitabant namque nobis iuxta positus, quæ diuinis & beatissimis Geruasio & Protasio infidelitas stulta loquebatur, quos dum pape Ambrosio aliqui decerpere machinātur, violare sacrilegis sermonibus non timebant hoc modo, actionem miraculorum conquiritentes. Quid est istud, quōd ex eo quōd martyres sunt, virtutū dona meruerunt? Cur tam tarde quod iam pridem illis concessum est, exercetur? Aut si ea tempestate cuncti passi sunt, non ostenderunt, quomodo nunc operati

Math. 25.

Luc. 16.

Ibidem.

Philip. 1.

Math. 10.

De meritis

Sanctorum.

Math. 11.

sunt? quid est hoc, quod modo videntur ostendere? Aut illos maiores revelatione Ambrosius fecit, quā dignatio martyrij? Agnoscitis ne aliis licet verbis, ita mendaciter quod de domino prodidimus, martyribus ingestum: In qua potestate hoc facis, & quis tibi hanc dedit potestatem? Tepida, vt arbitror, consolatio, & de liuore generata, querere an diuinū sit, quod videas esse diuinum: & rationē poscere, cum credere sit necesse. Et cum Apostolus dicat: Caritas omnia credit: quis dubitat quod sine charitate Dei sunt, qui fidē tantis non applicuere virtutibus? Negat autem fidem, qui quasi tētat or inquiri: Vnde hęc potestas: quasi non manifestum sit in ea sanctos martyres nunc in spiritu miracula facere, in qua potestate aduersarios suos prius in carne & in passione vice-runt. Conferamus pedem contra istos (si dici fas est) filios Iudeorum, & vt nuper eorum parentem, id est, Iudæum, qui se in sacrilegio prudētem nimium putabat, dono deitatis oppressimus: ita & hunc sub christiano nomine blasphemiarum sobolē destruamus, per eum qui dixit. Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudētum reprobabo: vt & nos in triumpho gemino per dominum gloriemur: & illi agnoscant intelligentiam rerum diuinarum in fide catholica, non in sapientia seculi constitutam, momente domino. Nisi credideritis, non intelligetis: vt manifestius constet & fidelibus patere infidelitatis obscura, & ab infidelibus fidelitatis etiam plana nō carni. Forsitan quæras pro tua sollicitudine & vigilātia diligētiaque vitali, quæ fuerit illa quæstio, in qua trophæum nobis dominus de falso Israelita donauit. Referam, nec tacebo: quoniam his rebus paginā tibi amas extendi. Et si enim non congrue, necdum prioribus absolutis alia cœpta videātur interferri: tamen pro te malo aliqua etiam nō suo ordine loqui, quā tuis mihi modo orationibus donata præterire. Quidam de inimicis crucis Christi, inter familiares Dei & quidem doctores, de scandalo illo gentis suæ, quod in dominum nostrum susceperunt, spiritu blasphemix dominum pulsans protulit exempla de lege. Et vt quondā pater eius homicida in pinna tēpli dominum tentans, quid de ipso promissum esset in lege improbus prædicabat: ita hic ne aut minus doctæ perfidix videretur, aut nudum pateret sine maiori autoritate mendacium: Plura, ait, miracula propheta noster fecit Heliseus, quā dominus vester Christus. Nam cum pro magno Lazarum de morte in lucem reuocatum esse referatis, quid amplius dicere poteritis, quā à viuo mortuum resuscitatum? Profero quod verum esse etiam vestra cōfessione cēsētur. Heliseus enim noster iam mortuus appositis ossibus eius mortuum (quem iuxta corpus eius Pyratarum fugiens aduētum supremi officij deferens munus, turba proiecerat) exanimis animauit: & de frigidis ossibus atque exangu corpore alienū cadauer vitali calore perfudit, nec quod habuit, dedit: sed alij, quod ipse tūc nō habebat, indulsit. Hoc credo vobis mai⁹ cæteris virtutib⁹ videatur, mortuū in auras vitales remissum esse per mortuū, & eo tēpore quo ipse esset naturali lege cōstrit⁹, alteri legē soluisse naturæ. Hoc si præstat cūctis operationibus, cur hic potior non habeatur, quem tamen prophetā non dominum confitemur: aut si vel simile huic ali-

quid nostis, edicite: vt honore præcellat, qui fuerit merito virtutis excellentior. Obsupuere ad hęc dicta proceres nostri, & nullum referentes responsum, nec quod telum repercuteret producētes, penē sub inani aduersarij machina, inutilique ariete conciderunt: adeo vt ille qui profuga omnium, vt aiunt, esse debuisset, etiam victoris gloriā sine certamine reportaret. Quod vbi mihi est nūciatum, ingemui tantam nobis inesse negligentiam, vt nec veritatē possumus astruere, cum alij valeant inculcare pro veritate mēdacium: rogatoque domino, quoniam nihil nostrū est, vt suis arma suggereret, quo eius ignauix auferretur opprobriū. Cedo mihi, inquam, istum magniloquum dicentē: Labia nostra à nobis sunt, quis noster domin⁹ est? Proferam profecto per eum qui disperdit linguam magniloquam, vt intelligat domino famulum non æquandum: licet ipsi nouerint Iudæi, prophetas veteres nulla miracula propriis edidisse virtutibus. Denique ipse Heliseus cum spiritu magistri hæreditatus, velut insolētior donorum remuneratione venisset, scindere tamen aquas nisi sub Dei inuocatione non potuit. Sed fateor ipsius hanc, quæ proposita est, interim fuisse virtutē: vt maior gloria nostræ fidei sit, si tentatorem etiā dum credimus, opprimam⁹. Quid ais domini blasphemator? Heliseus, inquit, ipse mortuus aliū mortuum cōtactu sui corporis suscitauit. Hoc loco plene, vt in omnibus, domino suo prophetæ virtus assurgat, quæ in domino Iesu Christo cum sepulcrum eius lapidibus infidelitas vestra muniret, lapidem milites obsiderēt, credo ne resurrectio eius idoneis testibus indigeret. Nam resurrecturum, si volebatis credere, noueratis. Subito enim ille infernis terræ cardinibus concussis, cum stupore militū & ruina faxorum non alium aliquē, sed se suscitauit in lucem. Helisei hæc propria dona si fuissent, sibi dare maluisset: nec præstare alij poterat, quo indigeret sibi. Deniq; hoc maius esse vestri etiā prodiderunt maiores, dum dominū in cruce deriderent dicētes. Alios saluos fecit, seipsum saluū faciat: descendat de cruce, & credimus ei. Vestrorū ergo sentētia vincimus. Vestri promiserūt se credituros esse, si præstitisset sibi quod aliis præstare cōsueuisset. Cur nō creditis, q̄ esse præstātius nō negatis? Nemo certe hęc habuit potestātē, Deniq; & dominus dicit de anima sua. Potestātē habeo ponēdi eam, & potestātē habeo resumendi eam. Recense superbas maiorum tuorū imagines, & patriarcharū retexere virtutes, & inueni quis talē habuit potestatem. Quare non ei credā, quod possit liberare animā meā, qui potuit & suā? Plura dicturo suggestit recordatio volumen crescere, & ideo cursum huius quæstionis esse reuocādū: quoniā adhuc prior illa astat in ianuis, cui æque sua spatia, & si habentis restrictiorib⁹, tamē adhuc illibata debentur. Et vere non fuerūt necessario in hac parte multa dicenda, ne & ille cresceret: si tamē magnum protulisse aliquid putaret se, quod quæreret prolixa disputatione victoriā, cuius nō sapiētia, quæ nulla in eo erat, sed superbiā, quæ abūdabat, infregimus. Repudiato vero isto Israelita, vel ne pugnam se fecisse gloriaretur: quandoquidem quæ diximus, ad instructionem nostrorum potius, quā ad illorum certamen cōflictumque protulimus: qui non tunc vult credere cum vincitur. Ne autem sanctum

2. Sal. 11.

4. Reg. 2.

Matth. 27.

Ioan. 10.

Matth. 7.

canibus impudenter dedisse, aut margaritas porcis sparsisse iudicemus, reuertendum est illuc, vnde ad istum locum penē præcisus sensuum tramitibus deuiauit, & oues domus Israel diligentius circumeundæ sunt: quoniā si charitas Dei in nobis est, quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Docendique magis sunt, ne vsque ad blasphemias loquātur, si forte aut nō teneāt, aut nō intelligant prophetata. Quærūt an diuina virtus sit, quæ nūc cœpit in martyribus apparere. Cuius legis homines hoc requirunt? Nempe Christianæ, quæ sic est prophetationibus instructa, vt nihil tam nouum, tam inopinatum nostris temporib⁹ possit ingruere, quod fides aut admiretur electior, aut blasphemetur infirmior. Omnia vsque ad dominū, prophetæ veteres prædixerunt. Omnia post dominū quæ deerant, Apostoli prophetarunt, beato Paulo per libertatem sancti spiritus nō tacente, qui ait. Ex parte scimus, & ex parte prophetamus: nō quod omnia nesciat, aut omnia non prophetet, in quo præsertim loquitur Christus: sed ex parte de toto prophetat, & ex parte de toto scit. Prophetat nobis id quod scit illius temporis esse, quod futurū erat. Quod vero prophetat, venturæ vtique prophetat ætati. Prophetat autē totum, & si prophetat ex parte. Hęc enim prophetat, quorū apertione pars eius temporis, quæ vsque ad finem superest, indigebat. Ex parte ergo prophetat, quoniam iam ex parte fuerat prophetatum: & ideo propheta sciebat vtura quæ prophetabat: cuius vel prophetix particulas plenitudo (vt ipse dixit) temporis aboleuit, hoc modo. Cum venerit quod perfectū est, quod ex parte est destruetur, scilicet, cum in cōclusionē mundi nec sciētia maior, nec prophetia vltterius sit quærenda. Denique intelligentiæ istius virtutem, vt apertius demonstraret, subiunxit. Videmus nūc per speculum in ænigmatē: tunc autem facie ad faciem. Per figurā interim sunt vniuersa, & quibusdam imaginum lineis obumbrata, vt infirmitas carnis nostræ, terrenaq; substantia, magis se ad spirituum extenderet veritatem, vt ea illi desiderium pulchritudinis suæ etiam per speculum tenuiter ostensa faceret, quantaque ipsa esset in sua substantia nos doceret, cum tam admirabilis etiam in percussis luce sua ænigmatibus appareret: & ideo nūc per speculū pollicita cōspicimus, non tamen virtutū merita possidemus, & ostensa adhuc miramur, nō tradita tenemus. Tunc vero prophetia scientiaque cessabunt, cū in ipsam promissionum omnium virtutem, quæ promittabatur, erit ingressus. Hinc etiā prophetia semper obscura est, quod alio tempore canitur, alio cernitur. Quod dicitur, dū non videtur, quasi non prædictū nō creditur. Denique Esaias cum redemptionem nostram tanto ante in Virginis vtero meruisset agnoscere, eamque velut iam præsentem populo demonstraret, dicens: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel: præsentem & futuram infidelium Israelitarum turbauit ætatē. Nam & illi veteres prophetam suum, quoniam non viderent quod ostendit, interemerunt: & hi prophetatarum sibi, quoniam prophetiam non receperunt, occiderunt. Quod nobis etiam vt non in Dei martyres accidat, præcauendum est, si eos quos

1. Cor. 11.

1. Cor. 13.

Ibidem.

Es. 7.

Tomus nonus.

prior ætas insequuta est, nostra blasphemet. Et quoniam (vt diximus) quod prædictum fuerat, venit: venturum nihil est, quod non fuerit ante prædictū, domino ipso sic dicente. Ecce prædixi vobis omnia. Videamus potius si hæc aliquando maiorum auribus probantur infusa, quæ modo nostris oculis tanquā impleta finguntur. Videamus si hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus. Si denique nec angelus de cælo euangelizet, præterquam euangelizatum est nobis: licet ipsæ quæ sunt virtutes domini per dæmonum tormenta testentur, quando Satanus non deiiciat Satanam: quia vniformitas nequitie, indiuisa naturaliter societate cōflata, similitudinis accessione non detrimentū sui metuar, sed capiat augmentum. Nam & multos in vnus formam legionis prauitas spiritus, & iniquitatis viperinæ confederatio conglobauerat: nec sibi oberat multitudo, quæ sicut acquirebat miseram sociata infirmitate virtutem: ita formidabat incurrere diuisa permissio inanis substantiæ vacuitatem. Sed hac parte interim argumentationis omissa, sicut proposuimus, ea quæ in ecclesiis domini, sanctorumque cœmiterijs admiramur, credenda esse diuinitus fieri, si prophetata fuerint cōprobem⁹. Atque in hac tam dura difficilique materia, nec ab aliquo antea pertractata, dominum cōsulere deberemus, si cessante merito repudiari nō timeremus præ audacia: quoniam quæ ipsius sunt, nemo extra ipsum poterit explicare. Etenim mirum vnde miseris tanta fiducia: vnde est interpellādi dominū familiaritas tam amica, vt in hanc vocem audeam⁹ erumpere, Osculetur me osculo oris sui? Quis tantum concepit optatum? Quis tam grandia vota sui æstimator negligens suspirauit, vt ipsius os cominus cōcupiscat attingere? Atque vel vtinam nos eorum dignetur osculo, quos ipse dignatus est osculari: vt in secundis postremi tertiusque sistentes, de eorum labijs aliquam ex parte scientiam trahere mereamur, qui totam sapientiæ plenitudinem de domini ipsius ore didicerunt. Quanquam, etsi magnorum meritōrū priuilegijs fulciremur, posita erant in exemplis, velut alta quædam repetita fundamenta veracundie: ne quid indecens & inordinatæ præsumptio leuitatis auderet. Quid nam electius beato Petro? quid ad spem creditus? quid liberius in fide, quem oris sui osculo dominus se osculaturum esse promissit, dicens. Tibi dabo clauēs regni cælorum? Et illud: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Tamen hic pondere se quodam pudoris incuruans, fiduciam quæ elatior habebat ex merito, veracundior ad interroganda submittit, cum in cœna domini nō per se quis dominū esset traditurus inquiri, humili-terque pudibundus osculum domini ore petit alieno: quod illi etsi apud dominum fiducia erat, vt subinde etiam homini inconcessa præsumeret, vt ibi, cū per maria gradientem dominum audet poscere, vt ipsum pariter, solidata sub vestigijs aquarum terga sustentent aliquid sibi diffidentior, sed consultior nobis, quibus suo actu imitabiles formas tāquā in speculo collocabat. Si per legatū præsciētia domini caut⁹ explorat, quid hac instructione digni⁹? Quid hac cōsulendi arte subtilius? Quod nos facere debemus, quib⁹ cū fiducia nullus sit meriti, debet esse saltem pudor exempli, imitantes vel in hac parte beatorū

Mar. 13.

1. Cor. 13.

Gal. 1.

Can. 1.

Matth. 16.

Petrum, qui non solum qua humilitate, verum etiā per quæ ad desiderata peruenire possimus, ostendit. Ab illo absolutionem quæstionis huius, quem ipse non erubuit interrogare, quæramus. Ab illo, in quā, qui in ipso domini pectore, velut super arcam noui vtriusque testamenti recumbens, non modo ad vestibulum aliquorum diuinorū oraculorum diligens inquisitor accessit, sed ipsum penetrabile secretæ dispositionis tāquā familiaris sacerdos intravit: & ideo solus vidit in principio verbum, quādo illi velut exterior sacrosancti templi ara sic interior metienda committitur. Ipse nos de eo libro, quem septem signaculis clausum fleuit, referatūque lætatus est, non per aliquem pseudotyrum, sed per patentes ianuas in suū pectus veritatis inducat. At qui ne dum consulitur, immoremur, præuenit inquirentes etiam præscientiæ compendio: quod trepidum aliquando nostris mentibus futurum cernebat, illuminat. Reddit enim velut percunctatus responsa de Pathmos. De eo utique loco vbi cælorum secreta, præclusa Cæsari, non alienus intravit, & angelorū sacramenta pulsus ab hominum conuersatione cognouit. Ait enim. Vidi sub ara Dei animas occisorum martyrum propter verbum Dei, & testimonium Iesu, quod habebant: & datæ sunt illis singulæ stolæ: & clamauerunt voce magna, dicentes. Vtique quo, domine, sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum ab his qui in terris habitant? Et datæ sunt eis singulæ albæ, & dictum est eis, vt quiescant adhuc paruo tēpore donec compleatur numerus conseruorum & fratrum eorum, qui occidentur postea exemplo eorum. O Apocalypsim vere diuinam, & tāto Apostolo merito confessionis tempore patefactam, vt magis ad tolerantiam duraretur, cum illi passorum merita monstrarentur. Non ergo errandum est per folia Sibyllarum, quarū vt paginæ incertis mūdi malis spiritibus luctabantur: ita loca ventis huius aeris turbabatur. Ecce euidēissime Apostolus hoc quod habebat, enucleat: & obscurissimæ quæstioni lumen infert. Senferat hæc aliquando dicenda, quæ nunc sinisterior lingua, tanquā oleo mollitis arte sermonibus, in audientium & suum iaculatur interitum. Et propterea vidi, iquit, sub ara Dei animas occisorum martyrum. De fide testis nullus ambigit: testimonium ventiletur, intelligentia responsi nutet, nō dicentis autoritas. Ac primum istud est animaduertendum, quod animas occisorum martyrum Apostolus testatur se vidiisse: ne quis, cum de muneribus disputare cœperimus, post resurrectionē dicat tribuenda martyribus, quæ adhuc animis docētur indulta: præsertim cum istud astipuletur nobis, quod de mora iudicij conquerūtur, quam resurrecturus vtiq̄ue, non qui iam resurrexit, accusat: quoniā aliud est poscere vt teneas, aliud iam tenere. Stolæ autē martyrum donantur exercitui, & tanquā tantæ libertatis ingratus, magna cælum pulsar inuidia de tarditate vindictæ: quia non leui pondere sermonis exprobrat, dicēdo. Quousq; domine: hoc est dicere. Quousque nō vindicas, quos statim vindicare debuisses? Quousque domine, hoc est dicere. Nūquid non ultra finem differs seculorum? Nam iam ad finem vsque peruentum est, & de nostra vltione non loqueris. Quod cum dicunt, mirabiliter subiungunt: Non

vindicas sanguinem nostrum ab his, qui in terris inhabitant? Ergo non quousque, si adhuc illi mortales versantur in terris, qui domini famulos fuste, lapide, yngula, flagris, plumbo, ferro, bestiis, igne sunt persequuti. Quousque enim imputatio est prolixioris ætatis, vt aut quousque sit sine fine: sed adhuc persequutores morantur in carne, aut illi vita excesserūt, etiam si in terris habitant, si quousque non fallit. Sed nihil falsum profertur à testibus veritatis: & ideo magis interpretatio, non fides quærenda est, quæ sub obscura elocutione non excluditur, sed velatur. Cum ergo dicunt. Quousque domine sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum, ab his qui in terris inhabitant, non eorum mortalium sanguinem mortisque desiderant, qui in eos quondam, aut populari seditione saeuierunt, aut tribunalibus suffulti, capitales sententias promulgarūt, quoniam in terris adhuc inhabitant. Nec fas est vt accusentur defuncti, qui dum viuerent sunt defensi his verbis: Ne statuas illis domine hoc peccatum, ignorat enim quid faciunt. Quod si inter passionum tormenta, & amarus mortis dolores, tam pie quilibet pro iniustis, pro impiis, pro cruentis, pro blasphemantibus supplicatū: si eo denique tempore, quo ipse angustiarum sensus extrema patientium poterat excitare ad maledictum, precatio pro homine fusa est, quis non intelligit, non mentes martyrum, sed persecutorū personas fuisse notatas, eosque appeti, quos in terris adhuc inhabitare credendum est illo tempore, quos quidem ignorantia non defendit: nō eos, qui in terris habitare iam per conditionem naturalis substantiæ deserunt, & olim ab ipsis martyribus sub ignorantia sunt excusati: Qui isti sunt nō ignoramus. Spirituales sine dubio nequitia & tenebrarum potestates, quæ & in terris adhuc inhabitant, & non cum ignorantia in Dei famulos peccauerunt. Nam cum ipsi domino dixerint: Quid venisti ante tēpus torquere nos: quomodo eius famulos nescierunt, quos nec persequuti essent, si eius famulos ignorassent? Ergo cum persequuti sunt, scierūt quos per tormenta à domino suo detrahere conabantur. Ac inde cum beati martyres pro hominibus intercedunt, eosque ignorantia exculatione defendunt, sequitur vt scientes teneantur in crimine: quique ipsas ignorantia tenebras hominibus suffuderūt, quorum furor etiam impietates excusat humanas, quos non alios dicere poterimus, quā qui etiam suis nō amici sunt, dum eis non permittunt esse quod bonū est, etiā Dei famulis inimici sunt, dū eos quod bonū nesciūt, persequūtur. Post harū sanctarū animarum querelā, sequētia videamus. Et datæ sunt, ait, eis singulæ stolæ albæ. Quid hoc est quod iterū vestiūtur? Nā prius vt scriptū est: A Deo vestes sunt cōsequuti, & nunc indumentis gemina libertate donātur. Quæ vtiq̄ue vestimenta cum spiritualia sint, non possum⁹ vereri, ne illa quæ prius data sunt, extra videātur, nec sanè querela generata est. Igitur quoniam diuersitas ipsorū & significatio vestiū, nō sine mysterio est, intelligere debemus donorū varietates, & operationū diuitias: quoniam omnia subministrat vnus atque idem spiritus. Accipiunt ergo vestes prius, vbi per confessionem corpora posuerunt: credo vt vestiti, non nudi inuenirentur. Rursus accipiunt alia vestimenta

stimenta post interpellationem, imò post immutationem tam longæ patientiæ sustinentiæque. Quæ vtiq̄ue cum accipiunt, quis non intelligit, vt noua illos veste, ita virtute perfusos, qua nunc emicant & apparent? Quod si aliud postulasent, aliud accepissent, aut dona respuerent, aut amplius quærent irriti. At cum nec irridere illos Dei sit, quibus magna promissit, & hi post secundam magnificentiam non quærantur, dubitamus ne, ad consolationem querelarum eam speciem pertinere, quæ vindictam postulantis est donata? Ac sic ad consolationem, quæ maior cōsolatio poterit inueniri hac potestate qua dæmones, idest, suos persequuntur inimicos? Nam si stolas istas ad speciem nostrarum vestium conferamus: alias quoque aliquas, ne in his reponendis egeant, inquiramus. Sed hoc ridiculum est, quod statim occurrit, quia à vera & necessaria interpretatione discedit. De vindictæ mora generata est querela. In finem vtiq̄ue temporū, idest, nostrorum: in nos enim fines seculorū deuenerunt, vt mora credatur, ad hanc diluendam stolis animæ vestiūtur, ne omnino nudæ sine maiori protectione putarentur. Alia enim ratio animarum est corpore expoliatarum, alia hominum adhuc in carne viuientium. Nobis ouium vellera & operatio mulieris, indumentata procurant: illis faciunt merita vestimētum. Cum ergo post querelam martyrum, animæ stolis amicitur, diuina protectione donantur, qua se superuestiri etiam ille vas electionis oprabat: quam vestem Adam cum amisisset, etiam in paradiso nudus inuentus est. Denique indicat operatio quid per stolas intelligere debeamus. Si postulasse vindictam martyres credimus: ergo ad consolationem credimus interim aliquid accepisse. Si propter stolas velut quædam vestium largitiones, querela sedata est, cur non hæc & prima dona meruerunt? Sed quoniam, vt dixi, virtutum varietates, quibus diuinitus præclaræ animæ muniuntur, in stolis sunt designatæ: ideo post secundam munificentiam, iuxta postulationis formam, in eos persecutores, qui in terris inhabitant, quid consequuti videantur, ostendunt: quid adhuc etiam habituri erunt, dum pari persecutione conseruos eorum, donec prædestinatus testium numerus impleatur, occident. Hic & istud non otiose est accipiendum, quod inter duo persecutionum tempora, hæc martyrum vox præcessit, vt designent illos blasphemare, qui eos nostro tempore noui aliquid consequutos fuisse mirantur. Nam & cum fuisse crudeles persecutiones videamus, & vêturas credamus: mediū ergo istud tēpus quo martyres qui præcesserunt, remunerantur, hoc nostrum est. Et ideo nunc operatur, non de merito quod semper habuerunt, sed de virtute quam nuper adepti sunt. Forsitan moueat aliquem, quid sit quod expectare iubeatur: si iam ad maturitatem pœna iudicium dæmonibus illatura virtus erupit, resurrectionem vt sustineant admonentur. Cæterum hæc illis gloria, & in David carminibus fuerat promissa his verbis. Lætabuntur in cubilibus suis. Dum sepulti sunt, vtiq̄ue lætabuntur. Cubilia posuit pro sepulcris, de quibus & resurrecturi sunt, cum voce archangeli & tuba Dei fuerint excitati. Cubilia ergo vere dicuntur, in quibus nunc quiescunt. Et si lætabūtur in cu-

bilibus suis, prius hoc futurum erat, nempe quā surgerent de quiete, surgerent de sepulcris. Quod adeo impletum est, vt in cubilibus suis illos sine dubitatione gaudere videamus. Nam quæ alia talis gratulatio animas illorum poterit intrare, quā cum ante ipsa cubilia, idest, vt diximus, sepulcra sanctorum, ibi eos inimici sui, quos se quondam occidisse credebant, nunc & viuere, & vlcisci se non sine tormentorum acerbitate profitentur? Hoc illis stolæ istæ, quas iteravit specialis largitio contulerunt, per eas & qui non nominabamur implorantur, & qui nesciebantur, celebrantur: & qui non videbantur, apparent. Has stolas, vt legimus, hucusque non habuerunt, sed nunc habere cœperunt. In hac forma mulier illa in Salomone laudatur, quæ duplices vestes facit viro suo, vnam in patientia passionis: alteram in virtute vindictæ. Sic nobis legere sanctum atque pium est: alias nec loqui debemus, ne vel infidelitas nostra, vel ignorantia in tenebras gentilitatis blasphema disputatione descendat, cum prophetia ex eo præcesserit, vt venturis lumen inferret. Nunc superest, vt credēda sint diuinitus fieri quæ probauimus, & promissa: nec tantum promissa, quantum & postulata. Quod si & postulata sunt, & non aliis quā postcētibus attributa quid mirum est, si aut quod postulauerunt, aut quod gaudēt se ante accepisse, non occultat? Exigunt pœnas ab his, qui inhabitant in terris: quos accusatio comprehendit, hos virtus impugnat. Ipsi enim inhabitant in terris, qui possident mentes hominum terrena possidentium, quos cum martyres ad supplicia deposcunt, etiam pro his quos possederant deprecantur. Denique & ipsa mirabilia sua sic agunt, vt eos à terrena habitatione, idest, ab obsessis terrenis hominibus excludant. An calumniatur cur dæmones torqueantur, & fauemus inimicis? Martyres contra ipsos penè inuidiosa indignatione insurgunt, & sustineri illos tanto seculorum spacio conqueruntur, & nos fingimus nos mirari quid istud sit, quasi non debeant vel nostro tempore soluere quod ab Adam merentur? Quod autem istud miraculum Mediolani videtur primū exortum, vel bono Ambrosio proprie præ cæteris fuisse concessum, quis non videt fidem nostram propter Ariarum perfidiam diuinis testimoniis approbatam? Namque cum in Italia catholica fides intolerabilem tyrannidem sub Auxentio sustinisset, tandem donante domino libertatem veterem, & iam eo tempore, quo prædicto Ambrosius substitutus est, respirauit: huic tamen ipsi in aduersariorum confusionem & nostram spem scilicet, omnis cælestium gloria, omnes etiam martyres consensere, qui cum iam pridem apparandi haberent tempus, hominem cui se proderent, inquirebant, illum certe, cui sub ea fide reuelarentur, qua martyria fecissent. Sic donatum est Ambrosio, quod Auxentio denegatum est: quoniam quæ Auxentius blasphemabat, Ambrosius prædicabat. Sed cum hæc virtus martyrum per omnes prouincias sit itura (omnibus enim non Ambrosio soli sine personarum acceptione donando est) necessario tamen primum in Italia processit, cui infidelitas Ariana fuerat dominata. Quoniam signa non fi-

delibus, sed infidelibus donata sunt. Nam à domino qui signum postulant, infideles sunt: scribæ postulat, pharisæi postulant: Apostoli tacent, & credunt, & sequuntur. Et propterea non mirandum, quòd diuina virtus operatur per sepulcra sanctorum, quòd nec his remediis potuit hæretica mēs curari, vt vel tandem episcopum eum sequeretur, cui communicare etiā martyres ipsa reuelatione suarum virtutum dignatione vidissent. Nunc ad meditationem perfecti hominis redeamus, ex qua cumulus iste prius quàm mensura illius expleretur, excreuit. Et hæc disputatio est ipsarum meditationum, de quibus David dicit. *Psal. 1.* Quoniam beatus qui in lege domini meditabitur die ac nocte. Et sanè difficile est, syluam legis ingresso, singularum quæstionum materiam segregare, cū altera alteram veluti ramulis quibusdam, ita societate præceptionis attingat, vt sine alterius inchoatione, cœpta nō valeat explicari. Ecce hæc ipsa hominem illū nostrum nosse quàm pulchrum est, solū quasi quibusdam fortuitis non moueri, distinguere operationum species. Et quia & ipsi dæmones operantur, intelligere naturas quæ vera sint, quæ falsa, quæ nouisse, est non decipi, non errare, non inimico assignare quæ Dei sunt, nec Deo adiudicare quæ sunt dæmonum, scire tempora, signa cognoscere, habere domini cognitam voluntatem: & alia Dei mirabilia cum gratiarum actione venerari, alia cum digna execratione vitare. Talem virum etiam seculi homines laudauerunt, dicente Virgilio. Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Bona sententia, si ad eam suo itinere venisset, vt appareat illum ignorasse quod laudat: primis omissis, quæ sunt secunda celebravit. Nam & ordine præpostero etiam sapientis vertit officium, dum non rerum causæ, sed rerum creator inquitendus est, per quem ad causas rerum, si ipsum didicerimus, intrabimus. Cæterū illo omissis, causas rerum qualiter cognitatas habere poterimus, cum quis prius hæc fecerit, deinde quare fecerit, sit inquirendum. Verum reperto rerum autore, rerum quoque inueniemus & causas. Quod iste vsque adeo non vidit, vt principalem locum hunc, quo rerum causas potuisset agnoscere, prædicaret, secundum quod subiungit, qui deos tāquàm minus opus exequēs adorasset, vt quiuis agnoscat eos creatores rerum non fuisse, à quibus cognitio rerum, quasi aliena dissiugitur: nec coli oportere, si hæc quæ laudantur, vt prima præstare non possunt. Nesciunt autem ea, quorum opifices non fuerūt. Denique & inuentione illorum diis suis detracta, humano eam assignant ingenio, illis scilicet qui sapientia excellūt, quòd idola non colunt: vt iam diis eorum homo sit potentior, si ad hæc quæ diuina ignorant, altiori cogitatione peruenerit. Ab his autem deos præcipit coli, qui plene præ stultitia rerum causas non queat inuenire, quorūque præcordia, vt ipsius verbis utar, frigidus sanguis includit. Adhuc homo noster & Deum colere principalem, scit esse sapientiam, & rerum causas compertas habere, non quærit ex Syracusia ratione seculi sapientis eminere: sed illo docente quem colit, quæ ante inquisiuit quàm rerum causas: quoniam res ipsas rerum conditor antecedit, qui illum monuit quæ quibus essent vètura temporibus, cuius dispositionem sine ipso qui disposuit, nullus

agnouit: quoniam nemo scit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Nos vero vt Apostolus ait: Non spiritum eius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: & ideo quæ ipsius sunt, non edocti humanæ sapientiæ verbis, sed spiritu Dei, & eius superfusa nobis dignatione callemus. Hæc est illa stultitia secularium, hæc sapientia vocatorum, cogitare semper in corde. *Psal. 115.* Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? ipsum habere semper in ore, quoniam verbum est: esurire eum, quoniam panis est. Ipsius spiritum etiam ebrios mente excedere, quia calix est noui testamenti, & vinum de vinea, quam de Aegypto ante trāstulerat, quæ vinea populus Israel fuit, quorum patres, ex quibus dominus Iesus Christus secundum carnem processit. Illum loqui omni tempore, quoniam linguas nobis nouas spiritus eius aduexit. Quæ sunt autem istæ linguæ nouæ, nisi istæ, in seculo esse, & sermonem de seculo non habere: aliis linguis loqui populo, quàm loqui populus secum ipse consuevit? Præterea & istud est loqui aliis linguis, Deum confiteri vnū ab eo; qui plures deos solutus erat confiteri: & ipsum in nostra fide, nouis linguis vnū loqui & profiteri, & credere Trinitatem. Illū quoque amare, quia interpellat pro nobis: metueret, quia pater omne iudicium dedit filio. Illum momentis omnibus adorare, ab illo petere necessaria nobis & ipsi placita, qui peti se vult, adeo vt poscenti verba hæc demōstret. Qui, quod est nouū inter nos, solus petentes se amat. Qui etiā solus, quod mirabile est, irascitur, nisi petatur. Infidelitas enim est nihil præsumpsisse de Deo. Nihil illum credit posse, qui quod iudicat posse, non poscit. Hæc est illa, fili delectissime, angusta via, hoc illud acus foramen, per quod non introeunt sarcinati, aut animalia ponderibus attributa. Quoniam angusti & pusilli aditus, non solum informia hæc cum oneribus iumenta non capiūt: verum etiam ipsum nostrorum oculorum, si multimodis distrahatur, frustrantur obtutū. Vnde & dominus per prophetam ait. Vacate & videte: & quando erit vt possit intrari, quod per occupationes seculi necdum cœptum est inueniri? Impleuimus diuisionibus suis propositas quæstiones, exteriorem hominem interioremque monstrādo, cum vitam quæ sit sancta, & in quo actu posita, quo studio teneatur, qua substantia vegetetur, ostendimus: totumque cursum eius breuiter, licet saltibus potius si dici potest quàm passibus, præ festinatione ad finem vsque perduximus. Nunc quare non ab hominibus etiam istius mundi videatur, accipe rationem: quandoquidem te mea verboritas delectat, quam negligentius iudicas, dum attendis studiosius ad diuina. Cū ille qui primus nobis mortis semen inuexit, mundum istum, id est, passionem hominis, victo sibi homine subiugasset, regnumque illius ipso rege iam capto, sub pedibus suis & ditione cepisset, eaque omnia quæ in mūdo sunt, velut suis peculiis, & victoriæ suæ manubiis uteretur: ne quando homo amissam sapientiam, aut debitum sibi vitæ quæretet testamentum, sic cunctis fucus suæ artis infecit, vt & stultitiam sapientiæ colore vestiret, & mortem mentitæ vitæ lenociniis obumbraret, vt mala non fugerent, qui non cernerent opposita meliora. Denique ex illo tempore sic passim humanum genus graditur, stultitia

stultitia pro sapientia habetur, dicente psalmista. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Tunc vita putatur esse quæ mors est: & sub specie boni mala decipiūt, cum ad intelligentiæ fraudem, dolo bonorum omnium virtus operitur. Nam diuitiæ non sequuntur post hominis mortem amantur. Honor fascium qui per successorem exoleat, ambitur: iniuriam fecisse, virtutis est: aliena possidere, potentia est: innocentem circumuenire, astutia est: non Christum sapere, sapientis est: prophetam horrere, eloquentia est: sic plena sunt omnia erroribus, sic infusa per hominum mentes caligine, alium alio incurstante mundus inuoluitur, & ad hoc vsque veritas obscuratur, vt in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur. Quod vbi ille Deus, nos semper cogitans & nostra, vidit per sapientiam mundi, qua sibi mundus collusor interpolatores inuenerat, suam sapientiam fuisse desertam, placuit etiam ei econtrario aduersus astutiam veteratoris, sapientiæ suæ diuitiis innumerabilibus uti, & scientiæ altitudinem, quam nullus poterit inuestigare sicuti est, & suam sapientiam stultitia velare, & vitam suam mortis quadam obscuritate cælare, vt ad sapientiam peruenire non possit, qui in hoc seculo opinionem stultitiæ fugisset: & ad vitam eius non accederet, qui non cōtemptum mortis habuisset. Namque sic filium saluatorem nostrum misit in hominem, id est, sapientiam suā carne vestiuit, quod stultum est: vitā suam pati crucem fecit, quod mors est. Sic aduersus aduersa destruxit, & per dissimiles ante secula operationes ingenij, artificis illius machinas elisit, vt partibus quibusdam salutaribus vestigiis, licet impressa, mortifera illius stigmata deleterentur. Sed hoc studium nisi concupierimus, quoniam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, sapientiam eius non tenebimus. Hanc mortem, quod crux est, nisi amauerimus, quoniam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, vitam eius non poterimus intrare. Quid igitur sequitur, nisi vt relicta seculi & sapientia & vita, & stultos nos haberi patiamur, & mori nos cum domino semper optemus, vt in spe aduentus eius, qui vtriusque rei erit reuelatio, partem aliquam habere mereamur? Tunc enim scilicet omnibus velamētis, talia qualia sunt singula, cuncta cernentur, id est, & stultitia mundialis falsæ sapientiæ inuolucris denudata sistetur, & mors mentitæ beatitudinis deoperta velamine, inhiante semper ore & patienti in profundum gutture, vitalium inimica prodetur. Tunc & cælestis sapientia, quæ seculariter stultitia nominatur interposita, altitudinem scientiæ Dei, sine alicuius labore elucubrationis intrabit, & vera vita nullis mortis tenebris obscurata lucebit, per dominū nostrū Iesum Christum, cui est honor in secula seculorum. Amen. Vides, o fili, qua valetudine laborat animus suspecti, qui ista non cogitat. Corpusculo adhibui palpamēta: quod si negligere, anima plus valeret, quæ tunc infirmatur cum exterior roboratur. Sed istam quam dixi animam, morbo stultitiæ vitiatam, orationum tuarum frequentatu sanet, cuius anima seculi intermarata flagitiis potest aliis subuenire. Non enim æger salutis suæ adhibere potest medelam ægrota-tione confossis: & anhelans altitudinem plagarum,

vulneribus non medetur alienis. Sanus qui sit, certe curabit infirmum, oculatus cæcum per præcipitia non ducit. Tu itaque vt & sapiens domino supplicā, vt quod non sapui sapiam, & tuis suffragiis velut quibusdam remediis me fac sanari. Reprehendat aliquis quod intantum delectabili disputatione processerim, vt metitorum meorum respicientiam non haberem, aut subito augustam Moysi cathedram indignus talium disputator ascenderim. Sed vere amore id egi tuo, non vsurpatione mea. Nam ego dictum legeram peccatori, ne domini auderet narrare iustitias per os suum. Quod si contra interdictum pro tua dilectione præsumpsi, in eo tua gratia compensare dignabitur, vt literulas quæ ad plenum emendatæ non sunt (sicut ipsis apicibus quibus exarantur apparet) tam facile ad publicum non perducas: at si ego verecundus pro me esse non potui vt debui, vel tua modestia verecundiæ parcat meæ. Et quia de me habent quod male scriptæ sunt, de te habeant quod cælentur. Vale, & nos in domino dilige, in quo diligeris à nobis.

INSTITVIT AMICVM IN SCIEN-
TIA DIVINAE LEGIS.
EPISTOLA 8.

Ræsumptionem meam excusare conatur, si me nō & tempus & causa simulq; tuerentur & charitas: & si nūc propria magis verba quàm diuina vellet tuis auribus intimare. Accedit insuper, quòd exhortatio nostra habet ex simplicitate fiduciam, & ex veritate virtutē: quia non de immunditia est, neque de errore, neque de dolo. Hoc planè præmoneo, ne cōtemplatione mediocritatis meæ, domini verba despicias, quæ pio affectu tibi nunc ecclesiæ paruulo, ad confouendam infantia nouitatem lactea interim porriguntur, donec aut per te postmodum, aut per alios eruditus, in virum perfectum, escis solidioribus roboreris. Ad plenum ergo te scire cupio, quod ex parte nosse te credo, ob hoc dominum & Dei verbum descendisse de cælis, vt assumpto naturæ nostræ homine, humanum genus, quod ab Adam iacebat, erigeretur in Christo: tantumque nouo homini per obedientiam præstaretur salutis, quantum veteri per inobedientiam perditionis acciderat. Verum quoniam siue obedientia, siue inobedientia, vocabula illa vt mihi videtur incorporea sunt, non materiæ corporalis: & quia incorporalia ex corporalibus generari omnino non possunt, manifestum est incorporea ex incorporalibus nasci: & si obedientiam incorporalem, quæ inobedientiæ remedium est, ex incorporali anima gigni ratione probabile est, manifestum est obedientiam ex animi consilio, non ex corporis materia procedere. Quæ ratione colligimus vocationem nostram, iuxta vocantis dignationem, etiam nostræ voluntatis stare consensu: ita vt lauacrum quod corpus credentis acciperit, animæ magis beneficio cōsequatur, & vtriusque substantiæ purgationem, quæ in aqua constat & verbo, merito mētis debeat afferri. Verum vt ea quæ diximus, manifesta probatione firmemus,

evidentia de scripturis exempla ponamus. Scriptum est in Apostolo. Sic Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet, eam sibi gloriosam & immaculatam. Per aquam & verbum mundari dixit ecclesiam. Ecclesia vti que nos sumus, si tamen sine vitio & macula, ut præcipitur, vixerimus: corporalia corporalibus, & spiritualia spiritualibus purgantur. Anima verbo & aqua, corpus aqua solummodo videtur ablutum. Animæ intrinsicus pristinis in fordibus & concupiscentiis residendi, Evangelistæ est timenda sententia, dicentis. Pharisæ cæce, munda prius quod intus est, ut fiat mundum & id quod foris est. Et reuera si corpora nostra vasa sunt animarum, tunc erunt vere munda, si intus syncerum habeant purumque liquorem. Cæterum, quamvis calix aureus sit, & ornatum gemmarum ac splendore pulcherrimus, si in se venena contineat, nonne pretiositatem margaritarum lætalis poculi virus obfuscat, & micatæ specierum nitorem violabit? Sed ne à proposito longius meæ pollicitationis excedam, præfaciunculæ meæ verba, verbis dominicis probabo, ut hoc quod dico, non ex humano sensu inuentum, aut ingenio proprio ex cogitatum putetur, sed diuinis sententiis videatur esse constructum. In euangelio Ioannis dominus ad discipulos ait. Vos autem iam mundi estis propter sermonem meum quem audistis, non dixit propter quod loti estis tantum: sed propter sermonem meum quem audistis, ideoque mundi estis. Omnes quidem sciebat lotos esse: sed non omnium interiora munda esse probabat, quia inter cæteros erat Iudas, qui post aquæ purgationem, animi malitia fodebat. Propter quod quamvis cum aliis lotus ante fuisset, immundus tamen domini sententia perhibetur. Cuius exemplo euidenter manifesteque monstratur, illum in veritate Dei gratiam percipere, qui eam eo ordine quo scriptura docuerit, consequatur. Nam si aliquis corporetenus renatum esse se credebat per aquam, & verbo non sit regeneratus in spiritu, is sua salute frustratur: quia cælestis natiuitatis hæc causa est, ut corporis qualitate manente, homo vetus in nouam animi mutetur voluntatem. Cæterum quomodo corpus sordidum, si aqua non est ablutum, permanebit immundum: ita anima nisi verbo fuerit munda diuino, fordibus vitiorum corrupta manebit. Ergo si eius consilio corpus aqua mundatur, qua ratione spernitur quod maius est, si quod minus est iam tenetur? Stultitia est si ex parte saluari cupit, qui ex toto perit: qui cum integram habebat in potestate salutem, media velit esse contentus, & contra iura naturæ, putet solo corpore se saluatum, cum possibilis sit, ante resurrectionis tempus animam sine corpore vivere, quam corpus sine anima stare. Si quis duobus oculis duobusque labore pedibus, & vtriusque membris habeat in potestate medicinam, & vno pede, vel oculo vno sanato, ab alterius cura velit medicum prohibere, nonne vesanæ mentis, & medici iudicio, & omnium hominum erit sententia condemnandus? Sed dicit aliquis, Si totum ex nostro labore expectatur, ergo gratia nihil præstat. Nolo quisquam ignorantia titulo, gratiam Dei temere faciat ingrati, ne fidem suam vertat in scâ-

dalum, & fiat ei causa salutis, interitus & perditionis occasio. Cuius rei ratio, si cum moderatione quærat, tum demum proficiet ad vitam, quæ per præsumptionem forte præcipitasset ad mortem. Sed gratia quidem gratis peccata dimittit, sed cum consensu & voluntate credentis. Sicut Philippus eunuchus in Actibus apostolorum probat dicēs. Si credis ex toto corde, licet te baptizari. Quo testimonio intelligitur, non minus periculum esse, si baptizetur incredulus, quam si vere credenti baptismum denegetur. Credens autem ille est iuxta scripturas, qui ex toto corde crediderit. Et si ex tota cordis arce credendum est, ut ex credulitatis merito baptismum fidei detur, aqua non sufficit baptizato, quæ credentis animum in corde non attingit. Et ne pereclitetur meritum cordis, verbum quo contingi & mundari cor possit, accipiat oportet. Quia si aqua contentus sit ille qui credidisse se dicit, qua membra extrinsecus diluuntur, & verbum quo gloriatur anima non requirit, iam non videbitur ex corde ut debuit, sed ex corpore credidisse: quod nequaquam fieri posse ratione vlla conceditur, ut sine sententia mentis, solum corpus peculiarem intelligentiam habere iudicetur. Vnde confidens de prudentia tua, quæ pro benignitate sibi insita, præposterum quicquam fieri, nec alij homini pateretur, rogo ut ad institutionis plenitudinem, verbum domini, hoc est euangelium diligentius legas: ex quo scientiam amplioiorem eius quam credidisti lucis excipias, ut possis in omnibus nosse quid facturus sis. Nam sine diuinæ legis & disciplinæ cælestis scientia, difficile esse quæquam posse saluari, non meus, sed diuinus sermo probabit. Ait Esaias propheta. Qui non didicerit iustitiam Dei, veritatem non faciet. Item de hoc ipso in libro Sapientiæ. Et quis erit consummatus inter filios hominum? si abfuerit ab illo sapientia Dei, in nihilum cõputabitur. Vani sunt enim omnes homines, quibus non est scientia legis Dei. Vnde dominus in euangelio ad eos qui aliter quam se veritas habeat, suspicantes erant, respondit. Erratis nescientes scripturas: ostendens in summa rerum salutarium, nebula & tenebris constitutos eos, qui spiritalem lucernam, id est, diuinæ legis scientiam, habere nollent accensam. Quam quidam repellentes, per prophetam à domino repelluntur, sicut scriptum est. Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te. Nullo igitur modo passim nos nostro iudicio committamus, ne nobis exclamet Esaias: Væ qui prudentes sunt apud semetipsos, & in conspectu suo periti. Vnde & Paulus apostolus ait. Si quis sibi videtur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens: Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Propter quod ad regem Tyri dicitur, humana sapientia gloriâtem. Sapientes enim non erudiēt te, id est, doctrinæ cælestes, & sapientia Dei. Est & sapientia hominū, non negamus: sed vna suadet ad vitæ, alia impellit ad mortem: quia sapientia humana quæ stultitia reprehenditur, & ab Apostolo spiritu sancto definitur, ianua mortis, & materia æterni interitus approbatur. Sicut scriptum est in propheta: Simul insipiens & stultus peribunt. Insipiens qui dixit in corde suo, non est: & stultus quamvis Deum ore fateatur in actione præsentis vitæ, in perpetuum non prospexit, sicut scriptum

Eph. 5.

Math. 23.

Ioan. 13.

Act. 8.

Esa. 26.

Sap. 13.

Math. 22.

Osee. 4.

Esa. 5.

1. Cor. 3.

Psal. 48.

ptum est. Melior est puer pauper & sapiens, quam rex stultus & senex, qui nescit in posterum prouidere. Bonum est quidem homini sapere, si iuxta scripturas ad hoc sapiat, ut prouidentiam habeat futurorum: mortalitatis statum, per quod morientium hominum exitus, & totius seculi paulatim per detrimenta labentis ruinam consideras. Cæterum, si quis vsurpat & semel intentionis ducatur intuitu, & sua se magis, quam Dei velit gubernari sententia, diuinaque lege postposita, propria consilia, Dei consiliis anteponat, hanc prophetæ clamatis timeat vocem: Væ despicientibus legem domini, timor, fouea & laqueus super eum. Sicut pluuia valida inutilis est, ita qui relinquunt legem, laudant impietates. Qui autem diligunt legem, circumdant sibi murum. Beatus vir qui in lege domini die noctuque meditatur, cuius animus aliud nescit, quam sermonis Dei eloquia retractare. Quanto à terrena cogitatione remotior est, tanto Deo vicinior & cælo est, quem non immerito diuinus sermo & collaudat, & vere ditioiorem diuitibus præfert, dicens: Beatus homo qui inuenit sapientiam. Melius est enim eam mercari, quam auri & argenti thesauros: pretiosior est lapidibus pretiosis. Item omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum existimabitur argentum ab illa. Sed dum in exhortatione sapientiæ diutius immoramur, ne quis forte existimet nos contra Apostolum, doctorem legis præferre factori, suo ordine respondemus, oportere prius nosse quid iustum sit, quid ve prohibitum, ut sciētes vtrunque seruemus: alioquin ante scientiam mandati impossibile est nosse quid fiat. Temerarium satis est, si nostræ voluntatis legem nobis putemus posse sufficere, cum etiam Apostolum legamus fuisse sub lege, ipso dicente. His qui sine lege erant, quasi sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege Christi essem. Et alibi: Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui paterna pietate Christi passionem redempti sunt, & qui ad hoc redempti sunt, ut redemptoris iura seruantes ad vitam se in cælo repositam præparent, ad quam redempti licet nullo modo peruenire dicantur, nisi ea quæ iubentur obsequiis competentibus exequantur, sicut scriptum est: Si vis ad vitam ingredi, serua præcepta, hoc est, ab omni illicito quo prohiberis, recedas, & ad omne bonum quod iuberis, promptus accedas: ne in pristinis vitiofitatis concupiscentiis perseverans, fidem qua credidisti, veteris peccati alicuius adhuc amore corrumpas, & agnitio Dei, quæ per nouam gratiam reuelata est, per delicta violetur, dicente propheta: Mendacium & non fides præualuit super terram: quia à malis ad mala transierunt, & me non cognouerunt, dicit dominus. Vnde & beatus apostolus Ioannes paria testatur, dicens: Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Et iterum. Omnis qui peccat, non videt Deum, nec cognouit eum. Et peccatum non in vno tantum mandatorum genere, sed in vtroque consistit. Peccat quidem ille que imperata neglexerit, sed plus peccat qui interdita non seruat. Sacrificia & vota reprobabuntur oblationum, nisi purus & sanctus fuerit animus offerentis: & immaculatam hostiam faciunt indignam præcordia ma-

culata, dicente domino: Si offers munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque illic munus tuum &c. Omni oblatione & hostia pretiosior est obtemperantia mandatorum, dicente propheta. Ecce dico, obedientia melior est quam victima, & obauditio quam adeps arietum. Et alibi: Initium bonæ vitæ facere iussa, quæ accepta sunt apud Deum magis, quam immolare hostias. Et alibi: Qui conseruat legem, multiplicat oblationem. Sacrificium salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate, & propitiationem litare sacrificij super iniustitia. Non nobis blandiri debemus in factis iustorum, si in prohibitorum transgressione peccemus, cum transgressionis crimen benefacti meritum tollat. Quod non mei sensus assertio, sed vtriusque testamenti exempla probant: vbi inuenimus etiam Dei amicos ob vnus contemptus errorem, bonorum retrofactorum munificentiam perdidisse. Sic Adam cum diabolo facile credidit seduceti: post familiaritatem & colloquium Dei, vnus pomi cupiditate superatus, perdidit paradysum: & quia per transgressionem vnum habere præsumpsit, multa simul bona amisit. Sic vxor Lot post angelorum obsequia, cõtra interdicitum retro respiciens, in figmentum salis repente mutata est. Sic Sameias eadē die, qua mirabilia fecerat gratia prophetali, à leone deiectus occiditur. Sic infelicissimus Iudas, post electionis meritum, post signorum gloriam, post apostolicam dignitatem, exigua stipis amore deceptus, cui tribunal promittebatur in cælo, laqueo captus est in terra. Et ne nobis per alienarum solummodo rerum fraudulentiæ periculum imminere putemus, reminiscamur Ananiæ & Sapphiram, non de aliena appetita pecunia, sed de sua timide erogata damnatos. Rogo post tot documenta, & tot mortes, vnde in nobis crescit impunitas delinquendi? Quis his præsumptionis spiritus, qui tantam in animo nostro operatur audaciam, ut cum sanctos homines de leuibis etiam culpis videamus esse punitos, & nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, æternos in media damnatione fore credamus. Quanquam leue nunquam sit, Deum etiam in exiguo contemnere: qui non tantum ad qualitatem peccati respicit, sed ad personæ contemptum. Propter quod homini non solum intendendum est, quale sit quod iubetur, sed quantus sit ille qui iubet. Excluditur hoc loco vulgaris illa sententia, qua mihi, suo iudicio religiosi & qui sapientes sibimet videntur, dicere solent. Sufficit nobis ut non criminalia peccata & maiora faciamus, facilis est enim omissio minorum delictorum: qui dum animali sapientia occupat animos, spiritualem intelligentiam & consuetudinem diuinæ legis ignorant, qui sæpe peccatum ostendit, quod nobis non videtur esse peccatum: & quæ illic pietatem facit, vbi nos opus impietatis ostendimus. Saul & Iosaphat reges fuerunt populi Israel, & dum misericordiam his quos Deus oderat præstiterunt, Dei offensam in opera pietatis incurrunt. Ecõtrario Phinæes, filiusque Leui gratiam Dei humana cæde & suorum parricidio meruerunt. Vides quantum ab humanis sensibus per nostram imperitiam discrepat diuina sententia, ut nobis interdum cælestis iudicis dispen-

Math. 5.

1. Reg. 15. Pro. 16.

Eccles. 35.

Gen. 2.

Gen. 19.

3. Reg. 11.

Math. 27.

Act. 5.

fationem nescientibus, iniusta videantur, quæ per causarum scientiam iuste satis & recte facta probatur? Rursus ea quæ nostro iudicio bono probantur, apud Deum plerumque reproba & ingrata videntur? Quis hodie patris Abrahamæ exemplo innocuum volens filium trucidare, humano iudicio non crederetur insanus? Econtra, quis in tactu arcæ diuinæ imitatus Ozam, hominum sententia damnetur? Episcopus Ephesiorum, angelus in Apocalypsi nuncupatus, qui causâ nominis Christi passionum multarum merita intra conscientiam retinebat, quia in ipsis passionibus à primo conuersionis seruire tepuerat, cum calorem palulum temperasset, ad pœnitentiam reuocatur, dicente scriptura. Noui opera tua, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: sed habeo aduersus te pauca, quia charitatem tuam pristinam reliquisti. Memento vnde excideris, & age pœnitentiam. Consideremus quantum casus sit temere contemnentis, cum tanta ruina esse dicitur in negligentia obsecuentis: vel quam damnationem excepturos credimus esse indevotos, cum tantam reprobationem deuotus exceperit? Tepidum discipulum non amat Christus. Qui vult meus discipulus esse, ait, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum cœlorum. Beati estis cum vos maledixerint homines, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos: gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cœlis. Futuræ vitæ gloria, præsentis vitæ incommodis comparatur. Christianis vexilla crucis sunt delitiæ: trophæa nostræ vitæ non pompis, sed miseriis reportantur. In nostra classe viri fortes opprobria sciunt portare, non munera. Paupertati non nobilitati, futurorum beatitudo promittitur. Retrahit quidem verecundia senatorem, ne sequatur pauperem Christum, sed audiat à Christo. Qui me confusus fuerit, & mea verba in generatione hac adultera & peccatrice: & filius hominis confundet eum in gloria patris sui cum angelis sanctis. Turpe est inter parentes senatores atque grammaticos, scholasticum pro Christo voluntaria humilitate delectum, verbis simplicibus esse contentum. Displicet amicis si post ambitiosi habitus cultum, plebeia & ignobilia indumenta mutantur. Sed si hominibus placere vellem, ait Apostolus, Christi seruus non essem. Et propheta in psalmo. Quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placet: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Quantum bona est humana offensio, per quam inuenitur seruitus Christi: tantum perniciofa est amicitia quæ Dei præstat offensam, sicut scriptum est. Qui voluerit amicus fieri huius mundi, inimicus Dei constituetur. Dicit vniuersis quisque quod velit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicavi melius esse confundi coram peccatoribus super terrâ, quam coram angelis sanctis in cælo, vel vbiunque iudicium suum dominus voluerit demonstrare. Esaias vir in sua gente nobilissimus, qui focer regis Ezechie fuisse refertur, iussu Dei deposito cilicio nudus incedit: nec tam ardui præcepti pudore deterritus est, quo minus Dei imperium sequeretur: quia nihil honestius esse homini, quam creatori suo parere iudicabat. Ioânes quo-

que Baptista, nobilis & in carne & in spiritu natus, ciliciam à pueritia in habitum, & locustas eligit in cibum, qui nec peccati conscientia, nec paupertatis inopia ad huius gloriam oneris, sed sola futuri seculi beatitudine trahebatur. Apostoli iam sperant, & adhuc stulti & inutiles & tenuis fidei arguuntur. Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Inde Paulus oculo mentis futura contemplanter dicebat. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius: Illos pericula non separant, nos voluptates. Illi catenas baiulant innocentes, nos aurum circumferimus criminosi. Illi in carceribus vinciti, nos in tricliniis delicati. Illi in neruo positi Deum puro corde & sincera cogitatione laudantes: nos in ipsa forte ecclesia de forensibus calumniis cogitamus, & cum omnibus æqualiter legis data sit gratia, gehenna seu cœli regna promissa sint, alij de diuitiis, alij de virtutibus meditantur. Cumque dictum sit generaliter omnibus, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruius, aliis innocetia, misericordia, castitate, ieiunio, Deo fideliter & sine cessatione seruiens: nos nobis adulteros, quibus seruire volumus, dominos eligimus. Siquidem iuxta euangelij sententiam: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et reuera si amator pecuniæ sum, si gloriæ, si superbix, si ambitionis aut pompæ: dum illi omne studium meæ voluntatis impendo, domino seruire non possum: quia duobus dominis neminem seruire posse, scriptum est. Non estis vestri, dicit Apostolus: empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Clementer Spiritus sanctus nostro iure nos conuenit, sciens hoc in vsu publico apud omnes homines custodiri, vt tanto seruus in opere domini esset cautiior, quanto maiore esset peculio comparatus, vt intelligamus quam strenui esse debeant in opere Dei, qui redempti sunt sanguine Christi: vel quam criminosi debeant iudicari, qui cum sciant pro pretio salutis Christi sanguinem datum, alteri qui nihil præstitit, magis præbeant seruitutem. Rogo, quo pudore obsequij aut laboris sui mercedem sperabit in cælo, cuius fuerit sollicitudo omnis in terra? Mercennarius seculi non potest accipere præmium Christi. Omnis miles in castris iure sperat annonam, qui fortiter in prælio pro ciuibus laborauerit. Dignus quidem est operarius mercede sua: sed & hoc dignum est, vt inde præmium operis accipiat, vbi totius operam laboris impendit. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, vt placeat ei, cui se probauit, Apostoli vox est. Vnde satis timeo ne forte in illa retributionis die qua ante tribunal Christi vnicuique secundum sua facta reddendum est, his qui in terrenis magis negotiis, quam in cælestibus laborauerunt, iusti iudicis responsione dicatur. Ite si potestis, & illic vbi tota deuotione seruiuistis, mercedem vestræ seruitutis exigite. Talis causa est virginum de euangelio quinque stultarum, quæ dum sollicitudine secularium vanitatum se contra professionis suæ ordinem occuparunt, oleum vnde verum lumen accenderent non habentes, in tenebris remanserunt. Sed dicit aliquis, ista exempla ad paucos pertinet, quos

Deus

Deus ad hoc peculiare officium delegauit: quia scriptum est. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Hoc primum querere à te & audire volo, quisquis es qui ista proponis, si ipsius Dei electio est, cuius est & vocatio, quid voluit plures vocare, qui paucos de pluribus erat electurus? Certe de duobus vocatis illum vis stare, quem Deus electionis virtute non muniat. Quod si ita est, nec bona ad nos pertinent hac ratione, nec mala: & sic erit, vt nec culpa pœnam habeat, nec benefacta laudentur. Sed ad hæc respondit Apostolus. Si ita est, quomodo Deus iudicabit hunc mundum? Deinde, si paucos quos dicit electos, solos sanctos existimas, qui vocati sunt, reprobos dicit: quomodo idem apostolus Paulus in epistolarum suarum principiis vocatos sanctos vocat, sicut in fronte codicis ad Romanos loquitur, dicens. Omnibus qui sunt Romæ in charitate Dei vocatis sanctis. Si pro paucis passus est Christus, iustum est vt pauci mandata Christi custodiant. Si autem indiscrete omnes qui credimus, sacramentum in baptismo passionis accipimus, si omnes æqualiter renuntiamus diabolo & mûdo, si omnibus haud recte viuentibus gehennæ pœna promittitur, omnes debemus eadem diligentia & cauere prohibita, & exple re præcepta. Scimus quidem multas esse apud patrē in cælestibus mansiones: sed mansionum iustitia iustiores mansiones differre, sicut & stellam stella dixit Apostolus esse clariorem. Sed stellam cum stella, non lapidem comparauit: quia terrenus lapis inter cælestes stellas esse non poterat, sicut nec peccator inter iustos in regno cœlorum. Sed sunt quidam gradus gloriæ inter iustos in cælo, sicut & inter peccatores gradus pœnæ. Sed sicut alia eum qui fratrem fatuum dixerit, alia eum qui racha, tormeta cruciabunt: ita & in regno alia Paulum apostolum, qui vt alios saluos faceret, omnia omnibus factus est: alia eum qui se vix ædificare potuit, laicum gloria manebit. Sed vtinam consentiam paucos esse, qui Dei mandata custodiant: verum timeo, quia pauci sunt, qui Dei credat in veritate iudicium. Ecce si vmbra to repente de cælo, solis claritas nostris aspectibus denegetur, & productis in nostram humilitatem nubibus, pluiæ terris immineant: si commotis vt affolet elementis in rotam sui currus tonitrua concitentur, & inde hinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta coruscant, quanquam & consuetudine ista contingant, pauemus, contremiscimus, & proni ad terram deposita superbia ceruices submitimus: quid faciemus in illa die miseri, quando reuoluto cælo cum angelicis virtutibus igneus Dominus totus adueniet: quando cadentibus desuper stellis sol in tenebras, & in sanguinem luna mutabitur: quando montes sicut cera liquefcent: quando terra ardebit, & arescent flumina, & maria siccabuntur, & contra rerum naturam cõsumpto diuinitus humore, ariditatem in aquis ignis operabitur: quado peccatores dicent montibus, cadite super nos: & collibus, tegite nos? Quando vocabunt homines mortē, & vocata non veniet: quando discrimina vertentur in vota, & quod semper oderunt homines, concupiscent: quando illud implebitur tempus, quod lugubri Hieremias prædicit affectu, dicens. Respexi in

terram, & ecce non erant luminaria. Vidi montes, & ecce erant trementes, & vniuersi colles turbati. Intendi acie, & ecce, non erat homo: & omnes volucres cæli pauebant. Vidi & ecce Carmelus desertus, & omnes ciuitates succensæ igni à facie domini, & à facie iræ indignationis eius, & interierunt vniuersa. Verum ne ex suggestione diaboli hæc ad terrorem, non ad veritatem dicta crederentur, de præteritis futura probatur, quando talia in diluuijo, in Sodomis, in Aegypto, in Hierosolymis sæpe ob delicta hominum facta referuntur. Et Apostoli qui hunc horrendum diem, impiis & peccatoribus præuidere meruerunt, humiles erant mortuos suscitantes: & nos supra omnes erigimur, qui peccando quotidie nosmetipsos occidimus, non respicientes in nobis flebilem infirmamque naturam, quæ nec in aduersis fortis est, nec in prosperis aliquando secura. Si imperate cibus sumptus, aut immoderate potus acceptus, leuem corpori febriculam concitarit, deicimus animum, affligimur, suspiramus: nulla cura tunc est seculi, nulla villarum, nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro: omnes calumniæ, omnia lucra in periculis corporis conualescunt. Curritur ad medicos, & pro remedio carnali promittuntur munera, aurum, argentum: interdum etiam mancipia traduntur, & penè totum patrimonium aut negligitur, aut donatur, vt consulatur vitæ quadoque perituræ: & pro æterna salute omnis admodum homo negligens est, omnis auarus illic, omnis frugalitas largitoris, animi tenacitate constringitur, vbi promptior voluntas & copiosior largitas deberet operari. Et cum scriptura dicat. Nolite diligere mûdum, neque ea quæ in mundo sunt: nos sic mundana concupiscimus, sic amamus, quasi aliquid nascentes intulerimus in seculum, aut recedentes de seculo nobiscum auferre possimus. Nemo ad breuitatem temporis, nemo ad naturæ respicit conditionem, nemo considerat, nemo retrectat vana esse omnia, quæ aliquo fine clauduntur. Si autem contigerit, vt inter cæteros languidum visitantes, aut clericos, aut sacerdos, aut etiam laicus Dei seruus adueniat, rogatur vt oret: & qui sæpe pro nihilo contemptus fuerat, necessitatis tempore supplicatur, vt precibus suis conameatur vitæ longioris obtineat. Sic causa discriminis, quæ vicina timetur, dum despecta eliguntur, & pretiosa vilescunt, vitæ illius quæ post mortem est permutatio figuratur: vbi iam & Lazarus pauper recipitur in requiem, & diues in hac vita pomposus vexari fertur in pœnis. Et cum sic dominus, aut sanctorum motus oraculis, aut creaturæ suæ beneficio, aut medici arte conferta misericordia restituat sanitatem, cito succedete obliuione, in contrarium omnia permutantur. Timor in insolentiam, gratia vertitur in contemptum: & quasi nihil vnquam incommodi senserimus, aut qui reuocari rursus ad talia nequeamus, rebellamus, efferimur, & concessum ad pœnitentiam vitæ spatium negligimus: nec pœnitendo pristina lacrymis peccata diluimus, sed peccata non pœnitendo cumulamus. Legimus Esaiam prophetâ, & necessarium Ezechie regis aptum huic causæ quæramus exemplum, cui morituro anni quindecim ad superiorem vitam propriis fletibus, & prophete præcibus augetur. Quique accepta tati muneris gratia,

1. Ioan. 2.

Esa. 38.

non peccatis, non voluptatibus, non delitiis, sed soli domino indultum vitæ spacium, humilis sanctus exhibuit. Verum, quia tibi honorabilis & dilectissime parens, per nouam gratiam omnis lacrymarum causa deterfa est, age, caue, curre, festina. Age, vt in spiritualitate proficias. Caue, ne quod accepisti bonum, incautus & negligens custos amittas. Curre, vt non negligas. Festina, vt celerius comprehendas. Siquidem Paulus iam Christi catenam pro euangelij annunciatione circumferens, nondum se comprehendisse dicebat, quamuis hora sexta, hoc est, media ætate domini vineâ operaturus, quasi feru idus opifex & fidelis, aliorum longam dubietatem lægudumq; vinceret teporē. Dum tempus habemus seminemus in spiritu, vt messem in spiritualib⁹ colligamus. Nec attendamus ad paleas, quas ventilabrum Christi continuo separabit à tritico, donec qui venturus est veniat: & iuxta prophetæ vaticinium, discernatur inter iustum & iniustum, & inter seruientem Deo & non seruientem. Sicut & alibi dominus dicit. Ecce qui seruiunt mihi epulabuntur, vos vero esurietis. Ecce qui seruiunt mihi lætabuntur, vos autem contristabimini. Non nos inertes, vindictæ dies & retributionis inueniat, qui imminens ac vicinus esse, & seculi ruinis vndique concurrentibus, & scripturarū contestatione probatur. Consideremus quòd in hac terra hospites sumus, & peregrinorum more pro diebus nouissimis habitamus. Vos enim de hoc mūdo non estis, dicitur nobis. Quid ergo in aliena satagimus? Quid turbamur? Nemo in deteriori & extranea patria plus eligit possidere, quàm in sua. De his tantum sollicitudinem habere debemus & curam, quæ nobiscum transferre possumus. Ambient terrena gentiles, quibus cælestia non debentur. Concupiscant præsentia, qui futura non credunt. Christianis diuitiæ & hæreditas sit diuinitas Christi. Nec enim debent ægre ferre, quasi minus à cæteris habeant, qui autorem omnium perceperunt. Superest vt acceptum in corde Deum honorent obsequiis, operibus colant, sermone semper & cogitatione fateantur, vt in aduentu eius non cum contumacibus & contēptoribus puniantur, sed cum sanctis & Deū timentibus coronentur. Hoc sanè prudētiam tuam precor, ne me putes hæc superstitionis alicuius persuasione dictasse. Ego te Christianum volo esse, non monachum dici, & virtutem propriæ laudis possidere magis quàm nomen alienum: quod frustra à Latinis in turba cōmorantibus imponitur, cum à Græcis solitarie viuentibus legitime deputetur. Accipe ergo, fili, sermonem nostrum, ea simplicitate & veritate qua diximus. Quia non quærimus hominum gloriā (Deus testis est) nec ad hoc loquimur, vt humanas amicitias aucupemur, ne nostræ adulationis sermone & nos, & alios decipiamus: nec vt nos apud homines aliquid videamur, sed vt apud Deum homines magna mereantur. De quæstionibus autem tuis, vt pace tua loquar, quia turbulentius proponebas, ego simpliciter respondere nolebam, quia bellanti dexteram pacis dare non poteram: licet etiam preposterum forte videatur, inde aliquid in fine epistolæ retractare. Sed quoniam apud Christianos nō tam ordo quæritur, quàm profectus: pauca quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectenda, donec de

Philip. 3.

Isa. 65.

Ioan. 16.

cæteris, quæ vt assolēt, te mouent, præsens si iusseris cum præsentē, remota omni animositatis cōtentione tractemus. Dixisti enim, ni fallor, hoc iure te mala malis reddere, & cum iurātibus iurare debere, quòd aliquando iurauit dominus, aut mala malis restituit. Scio primum non omnia nobis cōuenire seruis quæ domino conueniunt, ne in comparatione famulorum, domini videatur iniuria, alioqui forsitan reclamare incipiamus: cur non de virginibus, sed de mulieribus generamur? Aut, cur mortui nostri die tertia non resurgunt? Iurauit, scio, sæpe dominus, qui nos iurare prohibuit: nec statim ex hoc temere blasphemare debemus eū, qui alios vetuerit quod ipse faciebat: quia dici nobis potest, iurauit domin⁹ quasi domin⁹, quē iurare nemo prohibebat: nobis quasi seruis iurare non licet, qui domini nostri lege iurare vetamur. Verum ne in eius exemplo scandalum patiamur, ex quo tempore iurare nos noluit, nec ipse iurauit. Et qualiter de iuramenti causa breui sermone satisfactum est, ita etiam ad vindictæ negocium hūc eundem sensum facile prospicis posse sufficere: quia aliud nunc tempus gratiæ, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud prophetarum, dicente domino. Audistis quia dictum est antiquis, ne occiderent: ego autem perfectiora præcipio, quæ in ordine euangelij digesta suo loco lector inueniet. Ex quo enim filius Dei, filius hominis factus est: ex quo vetus fermētum Iudaicæ traditionis est factum noua conspersio: ex quo agnus non in figura, sed in veritate comeditur: ex quo secundum Apostolum vetera transierunt, & facta sunt omnia noua: ex quo iussum est imaginem terreni hominibus deponere, & assumere formam cælestis, ex eo commortui viuimus, & virtutibus confurreximus in Christo.

Math. 5.

2. Cor. 5.

DE TRIBVS VIRTVTIBVS. EPISTOLA 9.

RES quodammodo virtutes Dei assumens propheta, fortitudinem, sapientiam atque prudentiam, vnicuique earum propria opera distribuit. Fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cælum. Audi quippe scripturæ ordinem: Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in prudentia extendit cælum. Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam, Terra es) necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile est nobis id exequi, quod carni repugnat. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Siquidem iuxta Apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur: dominus autem fecit terram in fortitudine sua. Si autem ad hanc terram venias, & consideres id quod in Iob scriptum est, iuxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum, inuenies fortitudinem Dei in medietate mundi, terræ libram sustinere. Veniam ergo ad orbem terrarum, qui Græce *ὀμοιουμένη* nuncupatur, id est, inhabitata. Scio animam inhabitatam, scio desertam. Si enim non habet Deum patrem, si non habet filium dicentem: Ego & pater veniemus ad eum, & man-

Gen. 1.

Rom. 8.

Iob. 26.

Ioan. 14.

Psal. 50.

Pro. 7.

Sap. 3.

Psal. 105.

Pro. 8.

Psal. 103.

& mansionem apud eum faciemus: si non habet spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo patre, quādo habet Christum filium & spiritum sanctum. Verum hæc differenter & varie in scripturis dicuntur, in anima hominis Patrem & Filium & Spiritum sanctum commemorari. Nam & David in psalmo confessionis tres spiritus postulat, dicens. Spiritu principali confirma me: spiritum rectum innoua in visceribus meis: spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Qui sunt istres spiritus? Principalis spiritus, Pater est: rectus spiritus, Christus est: Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Hoc in approbationem eius rei diximus, quod habitata, idest, orbis terrarum, in sapientia Dei fabricata sit. Sapientia quippe auxiliabitur iusto, super decem ciuitates habenti potestatem. Sapientiam autem & disciplinam qui abiicit, infelix est, & vana est spes eius, & labores eius insensati & sine fructu, & inutilia opera eius, ait sapientia, quæ titulo inscribitur Salomonis. Idcirco quanto possumus labore nitamur, vt habitata nostra, sapientia Dei erigatur. Cecidit quippe & de sublimi corruit, venientib⁹ nobis in locum istum miseriarum. Cecidit habitata nostra, postquàm peccauimus, inique fecimus, iniuste egimus, impie gessimus, & post ruinam indiget erectione. Si autem non vis ista sententia adduci, communem totius orbis quæramus ruinam, & post casum eius consequenter Deus erigens prædicetur. Quicūq; est i orbe isto, ante erectionē cecidit, si autē cecidit, cōsequēter erigendus fuit. Nemo quippe sine casu subleuatur. Si autem erectus est, videamus quæ ruina præcesserit. Omn⁹ corruim⁹ per peccatū in orbe terrarū. Et domin⁹ qui erigit elisos, eleuauit nos iacentes. In Adam omnes morimur, atque ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, vt in Christo omnes viuificemur. Igitur duplicē intellectum de orbe tradidimus. Vnum, quomodo singulæ animæ, vt habitatae sint, aut deserta: alterum, quomodo vniuersus orbis pariter ceciderit, & in sua prudentia extendit cælum. Non fortuito prudentia in cæli extensione assumpta est. Inuenies & in proverbiis dictum. Dominus sapiētia fundauit terram, præparauit autem cælos prudentia. Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo vt extra Christum requiras. Omnia quippe quæ Dei sunt, Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo eius, ipse iustitia, ipse sanctitas, & redemptio, ipse (vt ad præsens veniam) etiam prudentia. Sed cum sit idem in subiacenti, pro varietate sensuum, diuersis vocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapiētia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumque rerum instituit. Quando iustitia, distributor & iudex meritorum significatur. Quādo sanctitas, illa virtus describitur, quæ credentes Deo efficit sanctos. Ita ergo & mihi prudentiam eius intelligere doctrina est, & demonstratio bonarum, aut malarum rerum siue neutrum: atque in hunc modum extendisse nunc dicitur cælū in prudentia sua. Quomodo autem extendatur cælum, extendente eum prudentia, audi: quoniam extendit verba non attendentis. Afferit quippe extensionem quendam esse verborum, similiter, vt nunc dicitur cæli, iuxta illud quod in alio loco scriptum est. Qui extendit cælum

vt pellem. Extenditur autem & anima nostra, quæ prius fuerat contracta, vt possit capax esse sapientiæ Dei. Verum, vt ad propositum reuertamur, diximus de eo, quod prudentia cælum factum sit, & nunc affirmamus eos, qui cælestem hominem portant, esse cælestes. Si enim ad peccatorem dicitur. Terra es, & in terram ibis: quare nō dicatur ad iustum, cuius est regnum cælorum es, & in cælum ibis? Aut si propter *γῆν* idest, terrenum, dicitur ei qui portat imaginē, *γῆν* idest, terra es, & in terram ibis: cur propter cælestem, ei qui imaginem cælestis portant, non conuenit dici: Cælum es, & in cælum ibis? Vnusquisque autem nostrum, aut cælestia facta habet, aut terrena. Si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram deducunt eum, qui thesaurizat ea in terra, & non cælo. Rursumque hæc quæ iuxta virtutem gesta sunt, thesaurizatorem suum, appropinquantem sibi ad cælorum regiones subuehunt. Et eduxit nubes ab extremo terræ. Istiusmodi disputatio in psalmo nuper incidit, & dictum est à nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ: quod quidem nunc cogimur rursus tractare, vt & hi qui audierunt, plenissime eorum quæ sciunt reminiscantur: & hi qui aut non interfuerunt, aut obliui sunt, contextum sermonis agnoscant, quem tunc prout valuimus exhibuimus. Diximus autem sanctos esse nubes. Etenim hoc quod scriptum est, Veritas tua vsque ad nubes, non potest referri ad inanimales nubes: sed veritas Dei vsque ad illas nubes est, quæ audiunt mādātum domini, & nouerunt quòd pluuias deferant, & à quibus eas suspendant. De his nubibus dictum est. Er mandabo nubibus meis, ne pluant super eam, imbre. De his enim quæ ex densato aere constare dicuntur, si non fuerit pluuiā, non præcipit dominus ne pluant super vineam, aut super quancunque regionem, imbre: sed omnino non apparent, vt in tertio Regum libro legimus, quando in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, & postea iuxta prophetiam Helix futuræ pluuiæ signum in vestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem conglobatam imber descēdit ad terras. Istis vero quasi subsistētibus nebulis, iubetur pluuiam continere, cum indigna fuerit anima imbre cælesti, & dicitur: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbre. Itaque vnusquisque sanctorum nubes est. Moyses nubes erat, & quasi nubes loquebatur. Attendite cæli quæ loquar, & audiat terra sermones ex ore meo. Expectentur vt pluuiā verba mea, & descendant vt ros eloquia mea. Si non fuisset nubes, nunquàm dixisset. Expectentur vt pluuiā verba mea, & descendant vt ros eloquia mea. Quasi nubes dicebat, vt imber super gramen, & pruina super foenum, quia nomen domini inuocauit. Similiter & Esaias vt nubes loquebatur. Audi cælum, & auribus percipe terra, quia dominus locutus est. Et quia nubes ipse erat, & sciebat alias nubes comphetantes sibi, ideo vaticinans aiebat. Mandabo nubibus ne pluant super eam imbre. Si autem iam didicimus qui sint nubes, videamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait Saluator. Qui vult in vobis esse primus, sit omnium nouissimus. Seruauit hoc mandatum Paulus, & fuit nouissimus in hoc mundo, dicens. Puto enim Deus nos apostolos nouissimos

Gen. 3.

Psal. 134.

Psal. 35.

Isa. 5.

3. Reg. 18.

Dent. 32.

Isa. 1.

Isa. 51.

Mar. 9.

1. Cor. 4.

ostendit mortificatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Si quis ergo sanctus custodit præceptum domini saluatoris, factus fuerit in hac vita nouissim⁹, iste fit nubes. Et eduxit Deus nubes non à finibus terræ, non à consulis, non à ducibus, nō à diuitibus, sed ab extremis terræ.

Matth. 5. Beati enim pauperes, quoniam vestrum est regnum cælorum. Vides quomodo ab extremis terræ educat Deus nubes & corporeas nebulas? Propterea, si volumus nubes fieri, ad quas peruenit veritas Dei, nouissimi omnium fiam⁹, & tam affectu quàm opere dicamus. Puto enim nos Deus apostolos nouissimos ostendit. Quod si non sum apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, vt educens nubes ab extremo terræ, educat & me, & fulgura in pluiam faciat. Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur more silicis duriorum, quos cum comploferis, id est, colliferis sibi, medius ex his ignis extritus elabatur, atque ita cum fulgore pariter & tonitrua mugire, tonitruo, scilicet, sonituum indicante concursus, & fulgura excussi luminis claritate. Si inrellexisti exemplum, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat: Iesus Naue nubes erat. Isti si secum colloquantur, ex sermonibus eorum fulgura micant. Ieremias & Baruch nubes erant, fermocinentur inuicem, & videbis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum nubium inuenire concursus, ex quibus ignes emittantur. Vt autem & ad nouum testamentum veniamus, Paulus & Siluanus duæ nubes in vnum conuenerunt, & ecce totum mundum epistolæ eorum fulgor illuminat. Fulgura in pluiam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis. Ergo ne hi venti qui super terram perflant, in thesauris Dei sunt, & non horum natura manifesta est, quomodo & qua ratione subsistat? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus fortitudinis, scientie & pietatis, spiritus timoris domini, fortitudinis, dilectionis & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos ventos congregare, & istorum spirituum inuenire thesauros. Vbi sunt isti thesauri? Vtique in eo, in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi. In Christo sedem habent: inde oriuntur hi spiritus, vt alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius quodcumque donorum Dei possideat. Alij enim per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie iuxta eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu. Eduxit ergo nubes ab extremo terræ, fulgura in pluiam fecit: & eduxit ventos de thesauris suis, & nos iuxta misericordiam Dei ad hos thesauros occursum putam⁹. Et quia plures sunt thesauri, forte iuxta ordinem resurgentium erit & requies in thesauris Dei. Quod autem dico, istiusmodi est: resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus. Vnusquisque autem resurget in suo ordine, & non vt libet miscetur ordines resurgentiū. Alius ordo erit in illo & illo thesauro Dei: alius ordo in alio & in alio thesauro Dei. Isti autem omnes thesauri vni habent thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi. Et quomodo possideo vnam pretiosissimam margaritam per plures alias

margaritas: sic venio ad thesaurorū thesaurū, & dominum dominorum, & regem regum, cum dignus fuero spiritibus in Dei thesauro commorantibus.

1. Cor. 13. Eduxit enim ventos de thesauris suis, infatuatus est omnis homo à scientia. Si omnis homo infatuatus est à scientia, & Paulus homo est, Paulus infatuatus est à scientia. Ex parte enim, ait, cognoscimus, & ex parte prophetamus. Infatuatus est à scientia, videns per speculum & ænigmatē, portiunculam quandam videns, & si sic expedit dicere, ipsius quoque portiunculæ partem minimam recognoscens. Econtrario autem intellige quid sit: infatuatus est omnis homo à scientia. Comparatione peccatorum Hierusalem, Sodomorū peccatum iustitia est: iustificata est enim ait, Sodoma ex te. Quomodo enim nō habet iustitiā Sodomorū peccata per se, sed ad collationē maiorū scelerum iustificatur: sic econtrario scientia Pauli ad illam cælestem scientiam, ad illum consummatum electionis intellectum, stultitia reputatur. Infatuatus est idcirco omnis homo à scientia. Tale quiddam Ecclesiastes, vt arbitror, deprehendens effatus est. Dixi, sapiens efficiar, & ipsa elongauit se à me longius quàm erat, & alta profunditas, quis inueniet eam? Volumus quiddam audenter licet dicere: quoniam hoc quod descendit in mundum, euacuauit seipsum, vt euacuatione eius mundus compleretur. Si hoc autem quod descendit in mundum, euacuauit se, euacuatio ipsa insipientia est: quoniam quod fatuum est Dei, sapientius est hominibus. Si ego dixissem fatuum Dei, quomodo aucupes sermonum meorum, & semper dediti ad criminandū, venenatas in me linguas vibrarent? Nunc vero Paulus sapiens, & potestatem habens apostolicam, ausus est dicere, omnem sapientiam terrenam, quæ in se, quæ in Petro, quæ in cæteris apostolis erat, quæ in istum mundum descenderat, stultitiam esse Dei. Ad comparationem quippe illius sapientie, quam terrenus non capit locus, ad illam sapientiam quæ cælestis est, quæ mundi limitem excedit, hoc quod descendit ad homines fatuum Dei est. Verum id ipsum fatuum Dei, sapientius est hominibus. Quibus hominibus? Non vti que stultis, sed sapientibus: dicas licet, sapientes huius seculi, siue principes, siue vates. Istis sapientibus seculi, hoc quod nos exposuimus fatuum Dei sapientius est. Mirabile quiddam volumus inferre: quoniam sapientia mundi stultitia est apud Deum, & infatuauit Deus sapientiam mundi: non in sapientia sua infatuauit mundi sapientiam, vt esse stultitia arguatur. Neque enim dignatur sapientia Dei ad mundi sapientiam conuincendam tota descendere, sed potius modicum, hoc est incarnationis sacramentum. Quid necessarium fuit, quod fatuum Dei erat, vt hoc paruo & fatuo Dei, infatuaretur seculi sapientia? Non enim valebat seculi sapientia magnitudinem in se venientis sapientie sustinere. Verum exemplum interponam, vt perspicue possit intelligi, quomodo fatuum Dei, stultam fecit sapientiam mundi. Fingamus paulisper me, qui aliquid putor nosse, cum insipiente aliquo & inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil autæ disputationis interroget: nunquid opus mihi est ad istius stultitiam coarguendam dialecticæ artis calliditatem, & profundorum sensuum acumen adhibere

hibere? Nonne ad vnius sermonis iactum vilis & modici, qui tamen illius intelligentie videatur acerrimus, fatuum eum & insipientem esse conuincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam, non est opus sapientiam Dei descendere, & cum ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam sapientius est hominibus, & infirmum Dei, fortius est hominibus: & omnia contraria saluator meus & dominus assumpsit, vt contrariis dissoluat contraria, & confirmetur ab infirmitate eius, & sapientes efficiamur à fatuo eius: & in hoc introducti, possimus ascendere ad sapientiam & virtutem Dei Christum Iesum, cui est gloria & virtus & imperium in secula seculorum.

AD PAVLAM ET EVSTOCHIVM
DE ASSUMPTIONE BEATÆ MARIÆ
Virginis sermo, qui Sophronij esse creditur.

EPISTOLA IO.

Ogitis me, o Paula & Eustochium, immo charitas Christi me compellit, qui vobis dudum tractatibus loqui consueuerā, vt nouo loquendi genere, sanctis quæ vobiscum degunt virginibus, Latino vtens eloquio, exhortationis gratia, sermonem faciam de Assumptione beatæ & gloriosæ semper Virginis Mariæ, more eorum qui declamatorie in ecclesiis solent loqui ad populum, quod vti que genus dicendi necdum attigeram. Sed quia negare nequeo quicquid iniungitis, nimia vestra deuictus dilectione, experiar quæ hortamini affectu infantium more balbutientium, qui quæcumque audierint, fari gestiunt, cum necdum possint ad plenum verba formare: maxime, quia propter simplices quasque id me depromere compellit, vt habeat sanctum collegium vestrum sermone latino, quibus se occupet laudibus eadem die, quibusve diuinis vacet lectionibus: præsertim cum & eadem in multis festiuitatibus, multorum sanctorum patrum studia, mito cuderint eloquio, quæ de hac quidem vberius vbi que in scripturis diuinis prædicata leguntur. Quid enim aliud sonant euangelia, nisi dominum nascentem ex Maria virgine: & omnia eius incrementa quousque fuit in mundo duntaxat, diuinis efferunt præconiis. Porro ab exordio sancti euangelij Gabrielem archangelum colloquentem Mariæ dedicistis, & deinceps reliqua omnia plenius legistis. Ad præsepe quoque o Paula, te teste, nato puero inter crepundia noui partus, & querelas nescij ploratus, pro fescenninis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, multitudinem angelorum cantantium audiisti, & radiantem stellam vidisti, pastoribus infu-per euangelizantibus credidisti. Magos præterea tria deferentes munera, in visione beatis oculis conspexisti: ipsa eadem munera bene intelligedo votis omnibus sicut Deo obrulisti. Nam & cum eisdem Magis Deum puerum in præsepio adorasti. Sed forte conquesta me delatorem, quod te prodiderim clamabis. Ad quod ego. Si cælatum esse volebas teste

conscientia, mihi narrare ante præsepium, vbi plurimum lacrymata es, non debueras: quod vt verum fatear, Christi præconia, etiam si voluero adiuratus, neque tuas laudes omnino tacere queo. Idcirco tuæ te interrogent filie, quas lacte nutris: tu ea melius referabis, quæ nescio si per speciem aliquam, aut certe in spiritu vidisti. Vnde vos o filie, pulsate matrem precibus, pulsate ad ostium inuitantis amici, si quomodo tandem vobis aperiantur, quæ referata sunt matri. Veruntamen de his quid plura dicam? Omnia saluatoris gesta & beatæ Mariæ obsequia, necnon actus vitæ ex euangelio didicistis. Et nunc quid superest, vt ab aliquo doctorum requiratis? De assumptione eiusdem tamē beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, qualiter assumpta est, quia vestra id deposcit oratio, præsentia absens scribere vobis curavi, quæ absentia præsens deuotus obruli, vt habeat sanctum collegium vestrum in die tantæ solennitatis munus latini sermonis, in quo discat tenera infantia lactis experiri dulcedinem, & de exiguis eximia cogitare: qualiter fauente Deo per singulos annos tota hæc dies expendatur in laudem, & cum gaudio celebretur, ne forte si venerit in manus vestras illud apocryphum de transitu eiusdem Virginis, dubia pro certis recipiatis, quod multi Latinorum pietatis amore, studio legendi charius amplectuntur: præsertim cum ex his nihil aliud experiri possit pro certo, nisi quod hodierna die gloriosa migravit à corpore. Monstratur autem sepulcrum eius cernentibus nobis vsque ad præsens in vallis Iosaphat medio, quæ vallis est inter montem Sion & montem Oliueti posita: quam tu o Paula oculis aspexisti, vbi in eius honore fabricata est ecclesia miro lapide tabulata, in qua sepulta fuisse (vt scire potestis) ab omnibus ibidem prædicatur, sed nunc vacuum esse Mausoleum cernentibus ostenditur. Hæc idcirco dixerim, quia multi nostrorum dubitant, vtrum assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore. Quomodo autem vel quo tempore, aut à quibus personis sanctissimum corpus eius inde ablatum fuerit, vel vbi trāspositum, vtrum ne resurrexerit, nescitur: quàmuis nonnulli astruere velint eam iam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in cælestibus vestiri. Quod & de beato Ioanne euangelista eius ministro, cui virgini à Christo virgo commissa est, plurimi asseuerant, quia in sepulchro eius (vt fertur) non nisi manna inuenitur, quod & scaturire cernitur. Veruntamen quid horum verius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quàm vt aliquid temere definire velimus autoritate nostra, quod non probemus: sicuti & de his, quos cum domino (Euangelio teste) resurrexisse credimus. Sed vtrum redierit in puluerem terræ, certum nō habemus, nisi quod legimus. Quia multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, ac venerunt in sanctam ciuitatem, scilicet Hierusalem, & apparuerunt multis. De quibus profecto nonnulli doctorum senserunt, & etiam in suis reliquerunt scriptis, quod iam in illis perpetua sit completa resurrectio. Fatentur enim quoddam veri testes non essent, nisi & vera eorum esset resurrectio. Vnde & beatus Petrus dixisse legitur, cum de David lo-

queretur in testimonium. Et sepulcrum, inquit, eius apud nos est: quasi non sit ausus dicere, quod ipse, aut corpus eius apud nos est, sed tantum sepulcrum quod conditus fuerat, hinc aiunt resurrexisse & cum cæteris sanctis: & ideo vacuum remansisse mausoleum, ut nunc beatæ Mariæ cernitur. Quod sanè factum & de aliis quibuslibet locis scripturarum affirmare conantur, quod hi iam cum Christo regnent resuscitati in æterna societate. Quod (quia Deo nihil est impossibile) nec nos de beata Maria virgine factum abnuimur: quamquam propter cautelam (salua fide) pio magis desiderio opinari oporteat, quam inconsulte definire quod sine periculo nescitur. Vnde de his ex quibus certi sumus, tantisper loquamur ad exhortationem vestram qualicunque sermone, ad ædificationem & laudem nominis Dei, ut & religio conseruetur pro famulatu, & deuotio augeatur pro affectu: quoniam hæc est Virgo quæ sola interemit vniuersam hæreticam prauitatem: sola post Deum quæ nos cõfirmet in omni veritate, suisque commendet meritis, & precibus auxilietur, ut & ipsi digni inueniamur in eius laudibus. Quod si queritur post ascensionem domini quid egerit: vnum pro certo est, quia Virgo sancta corpore ac mente permansit, quam sanè angelus Gabriel, ac si cælestis paranyphus, intactam custodiuit. Et Ioannes apostolus atque euāgelista, cui Christus eam de cruce commisit, virgo virginem seruauit, suisque ei deseruiuit obsequiis: non quod eximius ille sanctorum chorus apostolorum deseruerit eam, inter quos post resurrectionem intrans & exiens, familiariter contulit de Christi incarnatione: tanto siquidem verius, quanto ab initio plenius per spiritum sanctum cuncta didicerat, & perspexerat oculis vniuersa: licet & apostoli per eundem spiritum sanctum omnia cognouerint, & in omnem edocti peruenierint veritatem. Quam sane beatam Virginem, & si omnes venerati sunt discipuli, eique famulabantur affectu dilectionis, Ioannes tamen amplius ac specialius vsque in finem vitæ, qui sibi commissam accepit in suam quasi matrem filius, cui benignus magister de cruce, Mulier, inquit, ecce filius tuus: Ad discipulum autem, Ecce mater tua: ut virgo virgini cohereret & deseruiuit officiosissime cura adoptionis. Non enim pudicissima virginitas alicui discipulorum rectius quam virgini commēdatur, ut esset adiuuicem gratia societas, & floribus aspectus: nec non & venustas conuersandi vernans, alternatim pudicitiarum splendore decoratus. Vna siquidem virtus virginitatis in ambobus, sed altera proportio in Maria: altera quidem, quia fecundior, sed ipsa. Ipsa vero, sed altera: quia etsi ipsa eademque incorruptio, tamen fecunditas integritatis longe gloriosior quam virginitas. Idcirco & fecunditas in illa tota deifica est & virginitas. Alioqui nusquam secundum naturam nascēdi virginitas, vbi fecunditas prædicatur: neque fecunditas, vbi virginitas integra cõseruatur. Ideoque totum superexcellit de illa quæ dicuntur: quia sunt diuina atque ineffabilia. Vnde virginitas & fecunditas prolis supereminens nouitas est, quamquam humanum cernatur ex carne quod nascitur. Veruntamen etsi magnificentior multum virginitas in Maria propter gratiæ excellētiā: vna tamen integritas

carnis, & vna virtus, quæ ad inuicem tanquam cognata sociatur. Hinc quoque Ioannes, quicquid est quod Maria genuit euangelizando, suo commendat eloquio. Verbum, inquit, in principio erat, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū. Hoc quippe verbum quod erat in principio, & apud Deū erat, & Deus erat, ipsum genuit beata & gloriosa virgo Maria ex se carnem factum. Idcirco & virginitas longe sacrator, & fecunditas (ut ita dicā) multo ineffabilior, quam suo potuerit ille explicare eloquio. Veruntamen quanto virginitas cognator virginitati, tanto beatus euāgelista cæteris excellentior & vicinior verbo. Ideo quicquid est quod Virgo genuit, totum prout potuit homo per spiritum sanctū nobis reserauit manifestius & docuit. Cæterum ad exemplū humanæ vitæ, conuersatio eius post ascensionē Christi generaliter cum apostolis fuit quousque dispergūtur: sicut Lucas meminit, dicēs. Quod regressi quidem a monte Oliueti, Hierosolymam venerunt, & ascenderunt in cœnaculum, vbi manebant Petrus & Ioannes & Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alpei & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi. Hi omnes, inquit, erant perseverantes vnanimitè in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Ecce Iesu ascendēte cum quibus Virgo vacat in schola virtutum, & meditat in lege mandatorum Dei, & ipsa sit forma disciplinæ Christi & exemplum perfectionis virginibus. Conuersatur autem cum testibus sanctæ resurrectionis & ipsa testis. Conuersatur cum senatoribus cæli intra curiam paradisi sub spiritus sancti disciplina & magisterio totius diuinæ maiestatis. Inuenitur prima beata Maria inter primas summi regis cohortes: quorum vita iam non erat de terris, in quibus Christus præliabatur, sed de cælis. Hinc ascendisse leguntur in cœnaculum, in quo pascha dignissime celebrabatur, ibi quippe manebant cum Maria matre Iesu vnanimitè aspirati in charitate, perseverantes in oratione, donec induerentur virtute ex alto. Cœperant enim iam orare qui dudum cum domino cõuersantes virtutibus & miraculis pascebantur. Et bene perseverabant in oratione nihil hesitantes, donec acciperent munera spiritus sancti quæ poscebant. Quos & vos o filia imitami, quæ in schola Christi permanere vouistis: perseverate in orationibus vnanimitè viuentes, donec intrare possitis gaudia æternæ vitæ, quod beata Virgo feliciter hodie introiuit, alternantibus hymnidicis angelorum choris intra pascha æternæ viriditatis: vbi vna societas ciuium supernorum, vbi dulcis solennitas angelorum, vbi post labores & ærumnas felix & suavis refectio animarum. Hodie gloriosa namque semper virgo Maria cælos ascendit, rogo gaudete: quia (ut ita fatear) ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in æternum. Regina mundi hodie de terris & de præsentis sæculo nequam eripitur: iterum dico gaudete, quia secunda de sua immarcescibili gloria ad cæli iam peruenit palatium. Exultate inquam & gaudete, & lætetur omnis orbis, quia hodie nobis omnibus eius interuenientibus meritis salus aucta est. Vobis quoque diligentibus eam, honor & virtus vnā cum reliquis sacris virginibus amplior præstatur & gratia. Idcirco

Ioan. 1.

Mat. 1.

Luc. 1.

Psal. 71.

Idcirco dilectissimæ lætamini & laudate, quia si Deum ore prophetico in sanctis suis laudare iubemur: multo magis eum in hac celebritate beatæ Mariæ virginis matris eius oportet cum hymnis & canticis diligentius extollere: & dignis Deo iubilare præconiis, ac mysticis honorare muneribus. Nulli enim dubium quin totum ad gloriam laudis eius pertineat, quicquid digne genitrici suæ impensum fuerit, atque solemniter attributum. Ex quo timeo satis, & valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas vel facundia suppeditet, ut beatam & gloriosam virginem Mariam digne laudare queam: quoniam (ut verum fatear) quicquid humanis dici potest verbis, minus est à laude cæli: quia diuinis est & angelicis excellentius prædicata & laudata præconiis. A prophetis quidem prænunciata, a patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata, ab euangelistis exhibita & monstrata, ab angelo venerabiliter atque officiosissime salutata. Præterea, qualis & quanta esset, ab eodem diuinitus declaratur, cum dicitur. Ave gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Talibus namque decebat Virginem oppignerari muneribus, ut esset gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris dominum, pacemque refudit, fidem genitricibus, finem vitæ, vitæ ordinem, moribus disciplinam. Et bene angelus ad virginem Mariam mittitur: quia semper est angelis cognata virginitas. Profecto in carne, præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis. Vnde in carne angelicam vitam acquirere, maius est meritum quam habere. Esse enim angelum, felicitatis est: esse vero virginem, virtutis: dum hoc obtinere viribus Virgo nititur cum gratia, quod habet angelus ex natura. Vtrumque tamen & esse virginem & angelum, diuini muneris est officium, non humani. Ave, inquit, gratia plena, & bene plena, quia cæteris per partes præstatur. Mariæ vero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc quippe est quod Dauid canit. Descendet sicut pluuia in vellus. Vellus itaque cū sit de corpore, nescit corporis passionē. Sic & virginitas cum sit in carne, nescit vitæ carnis. Cælestis planè imber in virginum vellus, placido se infudit illapsu: & tota diuinitatis vnda se contulit in carnem, quādo Verbum caro factum est: ac deinde per crucis patibulum expressum, terris omnibus salutis pluiam effudit, & stillicidia gratiæ, humanis præstitit mētibus. Dominus, inquit, tecum. Mira res & iam cum virgine erat, qui ad virginem mittebat angelum: & præcessit nuncium suū Deus, sed à Deo non recessit, nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis: & totus vbique est, sine quo nihil totum. Ergo verbum patris nunquam à patre discedens, homo pro nobis fieri dignatus est, secreto suo mysterio quod ipse nouit: qui quoniam totum suscepit quod est hominis, homo totus est: & totum retinens quod Dei est, omnino aliud quam Deus (qui natus est ex Maria) esse non potuit. Scit enim Deus omnia & potest. Propterea quia ita est, sciuit se ac potuit in vtero virginis sine sui corruptione miscere atque vnire, ut vnus esset Christus Deus & homo, vna persona, vnāque substantia. Ob quod Dei genitricis electa & præelecta iure ab angelo

Tomus nonus.

salutatur, & prædicatur gratia plena. Vere plena, per quam largo sancti spiritus imbri perfusa est omnis creatura. Et satis eam deuotissime primum angelus veneratur & salutatur. Miratur itaque & ipse qualis, aut quanta sit quam salutatur: non enim simplex, fateor, vel consueta fuit ista salutatio, sed omni admiratione digna. Siquidem venerationis fuit delatio, oblatio muneris, famulatus obsequij. Quia etsi in sanctis patribus & prophetis gratia fuisse creditur, non tamen eatenus plena. In Mariam vero rotius gratiæ, quæ in Christo est plenitudo venit, quamquam aliter. Et ideo inquit. Benedicta tu in mulieribus, id est, plus benedicta quam omnes mulieres. Ac per hoc quicquid maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Insuper gratiam refudit Christi ortus, quam non habuit prius omnis mundus. Igitur quod natura non habuit, vñs nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauca cælum, stupet terra, creatura omnis etiam cælestis miratur: hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christum adimplerur. Qua de causa de tali tantaque loqui me indignum fateor: sed & puto quod nemo sit qui præsumat, nisi qui quanta sint quæ panduntur, penitus ignorat. Tamen etsi ad hæc nemo idoneus inuenitur, votis omnibus cessare non debet etiā quilibet peccator à laudibus, quamuis explere non queat quod sentit. Vnde sermo diuinus cum de peccatore ageret in psalms: Sacrificiū, inquit, laudis honorificabit me: protinus addidit, Et illic iter est quo ostendam illi salutare Dei: ac si patenter dicat. Illic iter est laudis ad æternam laudem sine fine mansuram: sed nemo apprehēdet illud, nisi ego præmonstrauero. Propterea charissimæ, quia iter salutis nostræ in laudibus est saluatoris, hortor vos & commoneo in hac sacra solennitate genitricis Dei Mariæ nolite cessare à laudibus. Quod si virgo es, gaude quia meruisti esse & tu quod laudas: tantum cura ut sis, quæ digne laudare possis. Quod si continens & casta es, venerare & lauda, quia non aliunde constat, ut possis esse casta quam ex gratia Christi, quæ fuit plenissime in Maria quam laudas. Quod si coniugata certe, aut peccatrix, nihilominus confitere & lauda, quoniam inde misericordia omnibus profluxit & gratia ut laudent. Et quamuis non sit speciosa laus in ore peccatoris, noli cessare à laude: quia inde tibi promittitur venia vnde & omnibus, ut laudes. Alioqui nisi iuxta modulum ingenij nostri Deum laudare in sanctis suis studeamus, quomodo eum, secundum quod canimus, iuxta multitudinē magnitudinis eius laudare poterimus? Omnino quippe præmittendum non est, quod impleturi sumus quandoque, secundum quod dicitur. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Interdum vero quia immensus est, quod voce non possumus, nec facūdia valemus, exequamur votis & medullis cordis: quia magnus & bonus est atque immensus, tantus ac talis, quantum ac qualem ipse se nouit, ore ac spiritu confiteamur ad iustitiam & salutem. Hinc rogo omnes pariter festiuitatem gloriosæ semper virginis Mariæ deuotissime celebremus: quia hæc est dies præclara, in qua meruit exaltari super choros angelorum, & peruenire ultra quam nostræ hu-

Luc. 1.

Psal. 49.

Psal. 83.

manitatis est natura. Vbi non substantia tollitur, sed glorie magnitudo monstratur, cum eleuatur in dexteram patris, vbi Christus pro nobis introiuit pontifex factus in æternum ad cæli palatium. Hæc est inquam dies, in qua vsque ad throni celsitudinem inremerata mater & virgo processit, atque in regni solio sublimata, post Christum gloriosa resedit. Sic itaque vbique confidenter sancta Dei canit ecclesia, quod nullo alio sanctorum fas est credere, vt ultra angelorum & archangelorum dignitatem merito transcederet: quia & si similitudo repromittitur sanctis, veritas tamen negatur. Hoc quippe privilegium non naturæ est, sed gratiæ beatæ virginis Mariæ, de qua natus est ipse Deus & homo. Idcirco & ipsa plus est meritis, & nõ natura, quam virgo & homo. Vnde & si cæteræ virgines imitatur illam vsque ad conceptum partus, & Gabrielis nouæ salutationis obsequium, deinceps totum diuinum est, quod operatum est in ea, teste angelo. Quia Spiritus sanctus & virtus altissimi obumbrabit te. Ante hoc ipsum sanè vterus virginis quamuis mundus, quamuis impollutus & alienus à contagione peccati, quamuis sanctus: tamen adhuc vilitate humanitatis induitur, vt ita dicam, ac si lana candidissima, suoque colore dealbata: ad quã sanè cum accessisset Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine concilij vel muricis, vertitur in purpuram, versa est & ipsa sine coitu in matrem, vt non sit iam amodo quod fuerat, sed purpura verissima ad indumentum & gloriam summi regis diuinitus aptissime dedicata, vt nulli deinceps ea vti vsu femineo licuerit nisi Deo. Quippe (vt ita loquar) beata & gloriosa virgo Maria eodem modo, quamuis dudum incõparabilis esset vniuersis quæ sub cælo sunt virginibus, vt decenter posset in se suscipere diuinitatis admisionem salua vtraque natura, tamen cum gratia repletur, cum spiritu sancto perfunditur, cum virtute altissimi obumbratur: fit pretiosior meritis, celsis sublimior fastigiis, pulchrior sanctitate, gloriosior suorum prerogatiuis meritorum: ita vt nullus iam vibus sit ipsa eademque mancipada nisi diuinis. Vnde õ sanctissimæ virgines, et si imitari oportet tantam ac talem virginem, tamque præclaram venerari: multum tamen conuenit, & vltra angelicam quodammodo dignitatem, quantum fas est, cum gaudio laudibus eam dignissimis efferre: quæ, vt diximus, non temere per Christi gratiã super choros angelorum exaltata deuotissime hodie prædicatur: quia præcessit eam dominus & saluator noster ex ea vera fide genitus ad cælestia: vt pararet ei, sicut ipse suis repromisit discipulis, in æthereis mansionibus locum. Hinc quoque David propheta olim gratulabundus Christo canit: A summo, inquit, cælo egressio eius: & occursum eius vsque ad summum eius. Ascendit ergo eandem gloriam resumpturus, licet non amiserit quam prius habuerat antequam mundus fieret. Ascendit & præparauit huic sanctissimæ & gloriosissimæ virgini locum immortalitatis, vt cum eo regnare posset in perpetuum. Et hæc est huius præsentis diei festiuitas, in qua gloriosa & felix ad æthereum peruenit thalamum. Quæ profecto festiuitas, sicuti beata Maria incomparabilis est virginibus cæteris, ita incomparabilis est omnium sanctorum festiuitatibus: & admiranda est etiam an-

gelicis virtutibus. Propter quod ex persona superiorum ciuium in eius ascensione admirans Spiritus sanctus ait in Canticis: Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus. Et bene quasi virgula fumi, quia gracilis & delicata, quia diuinis extenuata disciplinis, & concremata inuis in holocaustum incendio pij amoris, & desiderio charitatis. Vt virgula, inquit, fumi ex aromatibus: nimirum quia multis repleta est virtutum odoribus, manas ex ea fragrabat suavissimus odor etiam spiritibus angelicis. Ascendebat autem Dei genitrix de deserto præsentis seculi, virga de radice Iesse olim exorta: sed mirabantur electorum animæ præ gaudio, quæ nam esset quæ etiam meritorum virtutibus angelorum vinceret dignitatem. De qua rursum idem Spiritus sanctus in eisdem Canticis. Quæ est ista quæ ascendit, inquit, quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Admiratur autem Spiritus sanctus, quia omnes de ascensu huius virginis admirantes facit, quod quasi noui diluculi aurora rutilans, ascensu suo resplendet, multis fræta & vallata sanctorum agminibus. Vnde dicitur terribilis, vt castrorum acies ordinata. Siquidem terribilis suis facta virtutibus: vt castrorum acies admodum ordinata, hincinde angelorum sanctorum sulca præsidii: pulchra vt luna, imò pulchrior quam luna, quia iam sine defectu sui coruscet, cælestibus illustrata fulgoribus. Electa vt sol, fulgore virtutum, quia ipse elegit eam sol iustitiæ, vt nasceretur ex ea. Ad cuius profecto exequias (quantum fas est credere) famulabantur angeli, & vniuersæ cælorum congratulabantur curiæ. Nec mirum, quia honor maternus eius est, qui est natus ex ea, quem omnis cælorum ordo veneratur & adorat super se eleuatum cum patre in sede maiestatis domini. Legimus enim quàm sæpe ad funera, & ad sepulturas quorumlibet sanctorum angelos aduenisse, & exequiis eorum obsequia præstitisse, necnon & animas electorum vsque ad cælos, cum hymnis & laudibus detulisse, vbi & vtriusque sexus chori commemorarunt frequenter auditi laudesque cecinisse, interea & quod perspicacius est, multo nõnunquam lumine eosdem resplenduisse, insuper & adhuc viuentes in carne, ibidem miri odoris fragrantiam diotius persensisse. Quod si ad recreandam spem dilectissimæ filiarum, & corroborandam fidem interdum astantium, saluator noster Iesus Christus ob merita suorum amplius comprobanda, talia & tanta dignatus est exhibere per suos cæli ministros circa defunctos: quanto magis credendum est hodierna die militiam cælorum cum suis agminibus festiue obuiam venisse genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Nulli dubium, omnem illam cælestem Hierusalem, tunc exultasse ineffabili lætitia, tunc iucundatam esse inestimabili charitate, tuncque cum omni gratulatione iubilasse: quoniam festiuitas hæc quæ nobis hodie reuoluitur annua, illis omnibus facta est cõtina. Nec immerito: Creditur enim quod saluator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festiuus occurrit, & cum gaudio eam secum in throno collocauit. Alias autem quomodo

modo impleuisse creditur quod in lege ipse præcepit? Honora patrem tuum & matrem tuam. Porro quod patrem honorauerit, ipse sibi testis est, cum ad Iudæos ait. Ego gloriam meam non quero, est qui querat & iudicet, sed ego honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me. De matre vero euangelista, cum rediret: Veniens, ait, Nazareth erat subditus illis. Sed alia est natura qua Deus pater secundum se honoratur: alia qua idem parentibus subditur. In vtraque tamẽ vnus idemque Christus recte creditur, eo quod Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, vnus Emanuel, quod est, nobiscum Deus. Hæc quippe vnionẽ diuinitatis atque humanitatis inconfusam atque indiuisam fides catholica seruat, quam sanè intelligendo cognoscit naturalis, atque secundum substantiam conuentio vnitatis, vt neque cõuertio in alterutram duarum substantiarum partem recipiatur, nec diuisio. Sic nanque credere, honorare est matrem domini, quæ & Deum nobis genuit & hominẽ, neque hominẽ sine Deo, neque sine homine Deum, sed Deum & hominem vnum & verum Iesum Christum, alioqui Dei genitrix dici non posset (quod multi hæreticorum negare conati sunt) nisi Deum vere genuisset incarnatum, & propterea duas in Christo recte cõfitemur natiuitates. Vnã videlicet de patre sine initio, & sine tempore sempiternã & cõternam Deo patri. Alteram de matre cum tempore, quando miserationem induens & misericordiam, spontanea voluntate ad nos descendit homo natus Deus: ac per hoc iuxta veritatẽ & matris gestatur vtero, qui semper Deus agnoscitur. Hinc etiam theotocon eam veraciter confitemur, Dei scilicet genitricem, necnon & Christotocon, non quod Verbum carnem secum detulerit, neque olim præfatæ carni copulatum sit: sed tunc quando Verbum caro factum est ex carne Virginis, diuinitatis atque humanitatis substantia in vtero ita incõfufe vnitur, vt vna persona sit Deus & homo Christus. Ex duabus siquidem naturis sine cõfusione alterius, non nisi vnus inuenitur Iesus dominus manens Deus in forma Dei, qui semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, manens vnus idemque in forma serui quam suscepit, totus quippe Deus in carne Virginis de qua natus est & totus homo. Hinc quoque Apostolus: In quo habitat, inquit, omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Quapropter, õ filiarum, estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, vt ex prudentia perfectæ intelligentiæ, anulum fidei vestræ, & margaritam pro qua omnia reliquistis, integram inuiolatamque, seruetis, ne dotem simul & arram Spiritus sancti (quod absit) perdati. Diligentius itaque procurate, si quomodo simplicitas columbæ quæ fuit in Maria, illa inuiolataque in vobis custodiatur: de qua Salomon in Canticis quasi in laudẽ eius. Veni, inquit, columba mea, immaculata mea. Iam enim hyems transit, imber abiit & recessit. Ac deinde inquit. Veni de Libano, veni coronaberis. Non immerito igitur venire de Libano iubetur, quia Libanus candidario interpretatur. Erat enim candidata multis meritorum virtutibus, & dealbata niue candidior Spiritus sancti muneribus, simplicitatem columbæ in omnibus representans: quoniam quicquid in ea gestum est, totum puritas & simplicitas, totum veritas & gratia fuit, totum

tum misericordia & iustitia, quæ de cælo prospexit: & ideo immaculata, quia in nullo corrupta. Circumdedit enim virum in vtero, sicut Hieremias sanctus testatur, & non aliunde accepit. Faciet, inquit, dominus nouum super terram, & mulier circumdabit virum. Vere nouum & omnium nouitatum supereminens nouitas virtutum, quando Deus (quem ferre nõ potest mundus, neque videre aliquis vt viuere possit) sic ingressus est hospitium ventris, vt corporis claustrum nesciret, sicquæ gestatus, vt totus Deus in eo esset: & sic exiit inde, vt esset, sicut Ezechiel fatetur, porta omnino clausa. Vnde canitur in eisdem canticis de ea. Hortus cõclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradus. Vere hortus deliciarum, in quo conuersa sunt vniuersa florum genera & odoramenta virtutum, sicque conclusus, vt nesciat violari, neque corrumpi vllis insidiarum fraudibus. Fons itaque signatus sigillo totius trinitatis, ex quo fons vitæ manat, in cuius lumine omnes videbimus lumẽ: quia, iuxta Ioannem, Ipse est qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: cuius profecto emissio vteri, superiorum ciuium omnium est paradus. De isto namque ventris agro patriarcha Isaac longe odorans, aiebat dicens. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus: quamuis putent parum intelligentes, quod priores sancti minus de Christo intellexerint mysterium incarnationis, cum & ipsi eadem saluati sint gratia. Vnde constat tempus non præiudicasse sacramento vniti hominis ac Dei: ita vt iam esset in illo per vnitatem personæ ab initio seculi, qui nõdum erat natus de Maria virgine, quod multis scripturarum declaratur indicis. Vnde dominus ad Iudæos. Antequam Abraham fieret, inquit, ego sum. Quibus vtrique verbis ostendit se qui loquebatur, in eo semper fuisse mysterio vnitatis, quam vt commendaret, Antequam Abraham fieret, inquit, ego sum. Nam Abraham antequam fieret, humanitatis est breuitas. Ego autem sum, æternitas naturæ declaratur: in qua nimirum æternitate iam se fuisse qui loquebatur, per sacramentum suæ incarnationis insinuat. Quod apostolus Iudas volens apertius dilucidare: Iesus, inquit, populum ex Aegypto saluans, secundo eos qui non crediderunt perdidit. Et alibi Paulus. Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, non quod iam esset Iesus aut Christus natus ex Maria, sed quia in illo vnico filio Dei iam vnitas personæ commendabatur, quæ occulta erat in mysterio. Quod & alibi euidenter. Qui elegit nos, inquit, ante mundi constitutionem in ipso: quia profecto quicquid Deus fecit ab initio, Christus fecit totum per vnitatem sacramenti. Et ideo iam Iesus erat in filio, qui populum educebat, & Christus in eo qui tentabatur: quoniam semper per sacramenti vnitatem in Deo fuisse non dubitatur. Alioqui nisi ita credideris, aut Christus Deus nõ erit omnino, aut contra prophetam Deus recens esse videbitur. Sed ne talibus quatiatur calumniis, scrutandæ sunt scripturæ, in quibus vnitas in Christo commendatur personæ, quoniam nõn præiudicat tempus ne vnus semper dicatur. Hinc quoque beatus Petrus loquens de patribus, ait. Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari quæadmodum & illi. Namque illos dominus solus

ducebat: & non erat cum eis Deus alienus: unde nec nobiscum Deus recens: quia vnus idemque est qui & eorum ductor fuit, & noster per passionem carnis suæ redemptor: vnus siquidem sua in carne, vnus in sacramento, atque vnus in spiritu: nec admittit ratio, vt alius filius hominis, alius filius Dei intelligatur. Qui nec tempore præscribitur, nec passione separatur, sed totus Deus in Christum, & Christus in Deum transit: vt quicquid Dei filius est, Christus dicatur: & quicquid in carne Christus pertulit, id Deus pertulisse recte credatur: alioqui si ad rationem respiciamus, & ad sensus humanos, nequaquam ita hæcenus potuerunt inter se conuenire deitas & humana cōditio, conuenerunt tamen in Christo, & vnus est ex ambobus Emmanuel. Vnde mihi videtur quoddam altitudinem tanti mysterij diligenter intelligere & videre non potuerunt, qui aut duos filios certe, aut aliud Christum quam Dei filium existimauerunt. Quapropter nec nos hominē seorsum colimus, quod nefas est, nec adoramus: sed Deum magis incarnatum, qui proprium sibi corpus animatum vniuit, ita vt Deus verbum caro fieret, & nō in alium quemlibet, sed in semetipsum caderet vnitas, qui vnus & verus Dei filius semper erat. Idcirco nō alium quam eundem, ipsumque Dei filium & colimus & adoramus. Qui nihil ipse pro assumpto homine est autus, nihilque quod verbū caro factum est imminutus, vel immutatus est: & ideo vnus idemque semper cum Deo patre filius adoratur, non nouus, non recens ex tempore, non alienus à natura vel genere. Quod si tibi nouum videtur, quoddam pro te hominem assumptū, noueris quoddam hoc semper cum eo & in eius cōfilio fuit vt sic fieret, & nunc quando plenitudo temporis venit, id factum est quod in Christo semper factum fuit. Talibus quippe priores sancti diuinitas afficiebantur odoramentis, talibus inspirabantur de Christo præfagiis, quoddam nasciturus esset in mundo, in quo esset omnium salus & benedictio æternæ hereditatis. Istæ siquidem sunt fidei vestes, istæ quibus priores sancti vestiebantur: istæ quas Rebecca, imò Spiritus sanctus secum domi habuit, quibus induit Iacob filium suum. Aliàs autem nisi à Spiritu sancto fertur domi & prolata essent, quid miri odoris in eisdem pater Isaac hauriret: ita vt diceret, cum præsensisset vestimentorum fragrantiam. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus? Sed forte dicturus est aliquis. Quid ad Rebeccam Spiritus sanctus pertinet, cum multis in locis personæ pro Deo figurate accipiuntur? Veruntamen & Spiritus in Hebræo מְרוּחָה feminino genere dicitur, non quod sexus in Deo monstratur, imo ne forte suspicetur, sub regula triū linguarū Spiritus sanctus diuerse accipitur: in hebræo scilicet, vt dixi, feminino genere legitur, in Græco vero ne sexus in eo credatur, neutro inuenitur, & in Latino masculinum esse decernitur. Qui nimirum Spiritus sanctus bene per Rebeccam intelligitur: & ideo totum est in mysterio quod geritur, vt per vestimentorum fragrantiam Christus annuncietur, quem nos omnes quicumque baptizati sumus induimus, in quo benedixit nos nō quālicūque sed omni (vt ait Apostolus) benedictione spirituali in cælestibus. Vnde & angelus Mariæ loquens, à benedictione exorsus ait: Benedicte tu in mu-

lieribus, & benedictus fructus ventris tui. Cuius profecto in spiritu longe odorē trahēs pater Isaac benedicebat filiū, in quo cælestis omnis benedictio mundo effloruit. Et bene ab eo plenus ager dicitur, quia plena gratia virtutum virgo Maria pronunciat, de cuius vtero credentibus fructus vitæ efflūt. Et nos (inquit euangelista) omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia. Quapropter obsecro vos ô filia, talem ac tantam gratiam ne in vacuum recipiatis, quæ est in Christo Iesu, in quo est Deus & homo, sic vnitus in vna eademque persona, vt legatur quàm sæpe in scripturis diuinis homo Deo cœternus propter vnionem substantiæ: ac deinde Deus homini videatur cōpassus, cū nec initialis sit homo, nec passibilis Deus: tamen sic vnitus est Deus suo corpori, vt nullam patiatur fieri inter Deum & hominem humana opinione distantiam: ne forte (quod absit) alius filius Dei, & alius filius hominis credatur, præsertim quia scriptura diuina sic connectit & concordat Deum & hominē, vt nec in tempore hominē admodū quis à Deo, nec in passione possit ab hominē Deum discernere. Vnde si ad tēpore respicias, inuenies quiddam pro certo semper filium hominis cum filio Dei. Si ad passionem, inuenies semper cum filio hominis eundem Dei filium ita vnitum & indiuiduū, quantum ad vocem scripturæ pertinet, vt nec homo separari à Deo tēpore, nec ab homine Deus valeat passione. Siquidem (vt hæc apertius intelligatis) ipsius Christi verba discutite. Nemo ascendit, inquit, in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quis quæso est qui loquitur? Christus vtrique. Vbi rogo tunc erat, quando hæc loquebatur? In terra scilicet. Et quomodo se de cælo antequam nasceretur descendisse testatur? Etiam & cum loquitur in cælo se esse fatetur, eundemque se filium hominis dicit: cum vtrique de cælo, nisi Deus descendere non potuerit: & cum in terris loquitur, non nisi vnus idemque Christus fuit. Et hæc est mira & admirabilis nouitas, imo omnium nouitatum supereminens nouitas vnitatis. Quam nisi diligenter prudens virgo ab exordio sancti euāgelij animaduertas, magis errare in omni scriptura videberis diuina quam intelligere veritatem. Constat igitur vnum eundemque Christum secundum vtriusque formas operatum, humanitatis scilicet ac diuinitatis, ac per hoc duas exercuisse operationes. Operata est enim vtriusque forma vel natura cum alterius communione quod proprium habuit, verbo siquidem operante quod verbi est: & carne exequente quæ carnis erant, communicante ei siquidem verbo in eadem operatione, dum & idem Deus atque homo in vna substantia vel persona, sine diuisione aut cōmitione creditur, & præcognita vna identitas prædicatur. Veruntamen Deus verbū est & non caro, quanquam carnem rationabiliter animatā assumpsit, hæcque sibi vnione naturali & secundum substantiam cōiunxit. Similiter & caro est animata, & non verbum: licet verbi Dei caro conspecta sit ac visa. Vnde & Ioannes. Quod fuit ab initio, & quod audiuius, inquit, & vidimus & perspeximus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ: cum profecto nemo Deum verum videre aut tractare possit manibus, nisi per sacramentum sibi vniti hominis. Quæ nimirum

rum vnio tā mira est, vt discerni nequeat. Alioquin quod fuit ab initio verbum, quomodo recte dicitur hoc totum esse quod apostoli audierant, quod viderant, quod manibus tractarant, nisi quia Christus vnus idemque erat? Ac per hoc quod audierant, quod viderant, quod tractarant, verbum vitæ erat, & nihil aliud ex duabus naturis quam vnum iuxta substantiam vel personam. Hinc est quoddam vnus idemque manens filius vnigenitus, indissociatus in vtriusque naturis conspicitur, & quæ sunt vtriusque substantiæ naturaliter operabatur, secundum vnicuique vel insitam essentialē qualitatem, vel naturalem proprietatem: quæ si naturam haberet singularem & inconiunctam, non ageret vtrique. Nunc autem Emanuel dum vnus est, & in corpore vtraque, id est, Deus & homo, quæ vtriusque naturæ sunt, veraciter gessit, secundum aliud & aliud quæ gesta sunt operans. Ergo secundum quod Deus, ipse idem egit quæ diuina sunt: secundum quod homo, idem ipse quæ humana sunt, seipsum volens ostendere quod Deus idem ipse & homo sit. Et ideo idem ipse tam quæ diuina sunt agit, quam quæ humana similiter: & nō alius quidem miracula operatus est, alius perpetravit humana, passionesque sustinuit, sed vnus idemque Christus filius Dei atque hominis filius, qui & diuina gessit & humana, siquidem inseparabiliter atque indiuisē communes Christus habuit actiones. Sed intelligendæ sunt ipsorum operum qualitates, contemplandumque semper ad quæ prouehatur humilitas carnis, & ad quæ inclinatur altitudo diuinitatis: ita vt per omnem textum sancti euāgelij videatur nihil caro sine verbo agere, neque verbum sine carne quicquam efficere. Vnde quod concipit & parit virgo, sicut non sine potentia verbi est, ita non sine veritate carnis quod nascitur, quod pannorum fasciis iacet inuolutum, & in præsepio reclinatur. Porro quod stella duce à Magis adoratur, sicut deitatis est: ita & humanitatis, cum in Aegyptum per fugam ne capiatur adducitur. Sic itaque omnia virtutum opera consideranda sunt, vt reddamus Deo quæ Dei sunt, & homini quæ sunt hominis. Quoniam sicut est vnus qui Lazarum verbo potentia suæ vocat, vt exeat foras à monumento: sic idem ipse vnus est qui fleuit humanitatis affectu. Sic quippe cuncta oportet considerare, quatenus & plena diuinitas in Christo intelligatur homini vnita, & plena humanitas in Deum assumpta. Hæc idcirco dixerim tantisper de fide incarnationis Christi charissimæ: quia quod plures Orientalium circumeunt suis fecibus obuoluti, moneri debuistis, ne suo obnubilare vos velint obscuritatis eloquio, vel Græco turbine Latinam confundere puritatem. Sunt enim & prudentes virgines, sunt & fatuæ. Et ideo dilectissimæ imitami, quam amatis beatam & gloriosam Virginem, cuius hodie in terris festa colitis, de qua dicitur, Maria autem conseruabat omnia verba hæc (quæ de Christo dicebantur scilicet) conferens in corde suo. Conferre ergo & vos in cordibus vestris charissimæ, quæ de ipso eodemque domino catholice dicuntur, vt & fidem integram seruare possitis, & matrem eius debite venerari. Quoniam nullus honor eius est alius, nisi cum ille iure honoratur, qui nasci dignatus est ex ea. Cæterum rogo quæcunque

estis filia, quæcunque matres, cogitate attentius, & perpendite diligentius, quibus afficiebatur beata & intemerata virgo Maria doloribus post Christi ad cælos ascensum, expletis omnibus quæ de ipso erant ab angelis prædicata, & à prophetis multifarie multisque modis præsignata, diuinis declarata oraculis, virtutibus exhibita, & quæ humanitatis sunt ostensa præfagiis. Quæso si qua sunt in vobis viscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quod ve desiderio æstuabat hæc Virgo, dum reuolueret animo cuncta quæ audierat, quæ viderat, quæ cognouerat. Puto quoddam quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid virtutis humanæ, si totam adhibeas, nō sufficiat vt cogitare valeas, quanto indefinenter cre-mabatur ardore pij amoris: quantis mouebatur repleta Spiritu sancto cælestium secretorum incitamentis: quia etsi diligebat Christum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute, nouis tamē quotidie inflammabatur præsentia absens desideriorum affectibus: tanto siquidem validius, quanto diuinis illustrabatur intus visitationibus, quam totā repleuerat Spiritus sancti gratia, quam totam incaderat diuinus amor, ita vt in ea nihil esset, mūdānus quod violaret affectus, sed ardor continuus & ebrietas perfusi amoris. Nam & Christus ab omnibus est amādus ex toto corde, & ex tota anima, atque ex tota virtute quærendus, maxime tamen ab ea ardentius, cuius & dominus erat & filius. Fortassis ergo præ nimio amore, in loco quo sepultus dicitur interdum habitasse eam credimus, quatenus piis pasceretur internus amor obtutibus. Sic namque locus medius est hincinde constitutus, vt adire posset ascensionis eius vestigia, & locum sepulturæ ac resurrectionis, & omnia in quibus passus est loca inuisere, non quod iam viuentem quæreret cum mortuis, sed vt suis consolaretur aspectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, vt quæ desiderat, semper inuenire se credat. Ignorat siquidem iudicium, ratione multoties caret, modum nescit, nec aliud cogitare potest quam quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium. Quæ scilicet beata virgo Maria, quamuis iam in spiritu esset, tamen dum in carne vixit, carnalibus mouebatur sensibus: & ideo quàm sæpe locorum recreabatur visitationibus, & quem genuerat, mentis cōplectebatur amplexibus. Denique amor Christi, desiderium pariebat, desiderium vero gliscens, quasi nouis reparabatur ardoribus, intantum vt credam nonnumquam quod omnia etiam & semetipsam transcenderet: quia omnino amor impatiens, quod amat non potest non videre. Hinc est charissimæ, quod omnes sancti omnia quæ meruerant pro paruis duxere, si dominum quem amauerant non viderent. sicuti & venerabilis beata virgo Maria, nō indignum pro innumeris & immensis beneficiis reddebat interdum obsequium sanctitatis, dum beneficiorum in terris posita non poterat videre largitorem: & ideo hodie dilectissimæ eleuatur super choros angelorum, vt possit speciem vultumque videre saluatoris, quem amauerat, quem cupierat ex toto desiderio cordis. Quod si gaudium fit in cælo de quolibet peccatore conuerso, multo magis putādū p̄ tātē Virginis exaltatione & gloria, & exultatio fiat

in supernis: cuius nimirum festiuitas, omnium super-
pernorum ciuium est gratulatio, præsertim quia eius
celebritas, laus & fauor est saluatoris. Vnde credimus
(vt supra dictum est) quod non hunc tantum diem
solennem ducunt pro eius honore annum, verum etiam
continuum & æternum iucunditatis & lætitiæ ac venera-
tionis obsequio, cum omni colunt tripudio amoris & gaudij. Nec immerito igitur
omnis illa cælestis ciuitas congratulatur & veneratur
matrem, cuius super se adorat filium regem, ante quem
tremunt potestates, & curuatur omne genu. De huius
nimirum ad cælos ascensione, multo admirantius intui-
tu secretorum contemplator cælestium in Canticis. Vidi, inquit, speciosam ascenden-
tem, quasi columbam desuper riuos aquarum. Et vere
speciosa quasi columba: quia illius speciem columbæ
ac simplicitatem demonstrabat, quæ super dominum
venit & docuit Ioannem, quod hic est qui baptizat.
Et bene desuper riuos aquarum: quia super aquam
refectionis educauerat eam dominus & nutriuerat: ex
qua multi deducti riuus, omnem irrigant terram deli-
tiarum, & infundunt hortum voluptatis, ex quibus
quotidie lota & perfusa beata Dei genitrix ascendit
hodierna die speciosa valde & admirabilis, cuius odor
inæstimabilis erat nimis, & ideo ineffabilis. Ad cuius
profecto fragrantiam odoris, omnis illa cælestis
Hierusalem læta decurrit, quæ circumdabant flores
rosarum & lilia conuallium: eo quod omnes anime
martyrio rubricatæ, eam eterne dilectionis complectuntur
plexibus: & virginitatis splendore candidatæ, ac si lilia
in valle humilitatis enutritæ, circumdant eam venera-
tionis gratia obsequentes. Recte igitur beata Dei
genitrix & martyr & virgo fuit: quamuis in pace vitam
finierit. Hinc quoque quod vere passa sit, testatur
Symeon propheta, loquens ad eam. Et tuam, inquit, ipsius
animam pertransibit gladius. Ex quo constat quod
supra martyrem fuerit. Alij namque sancti etsi passi
sunt pro Christo in carne, tamen in anima (quia im-
mortalis est) pati non potuerunt. Beata vero Dei
genitrix quia in ea parte passa est, quæ impassibilis
habetur: ideo (vt ita fatear) quia spiritualiter & atrociter
passa est gladio passionis Christi, plus quam martyr
fuit. Vnde constat: quia plus omnibus dilexit, pro-
pterea & plus doluit, intantum vt animam eius totam
pertrāsiret & possideret vis doloris, ad testimonium
eximie dilectionis. Quæ quia mente passa est, plus
quam martyr fuit. Nimirum & eius dilectio amplius
fortis, quam mors fuit: quia mortem Christi suam
fecit. Nunc autem circumdant eam flores rosarum,
indefinenter eius admirantes pulchritudinem inter
filias Hierusalem, in qua posuit rex thronum suum:
quia concupiuit eius speciem ac decorem: fuit enim
plena charitate & dilectione, idcirco sequitur post
eam purpuratorum exercitus, & cædidatorum grex.
Quam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil
speciositatis, nihil candoris gloriæque quod ex ea
non resplendet. Et ideo bene circumdant eam flores
rosarum, & lilia conuallium, vt virtutes virtutibus
fulciantur, & formositas decore castitatis augeatur.
Nam omnis splendor & gloria, quanto illustratur
fulgore suo sublimius, tanto apparet præstatio-
ritate quorumlibet subiectorum, & eximior prædi-

catur. Sic & beata Dei genitrix, cuius plantatio ac si
rosæ in Hiericho, specialius refulsit, & candor virgini-
tatis splendidius emicuit: cum circumdata officio
charitatis, submittitur illi sanctorum claritas: vt eius
amplius splendor & gloria commendetur, quæ super
angelorum choros eleuata, iam beata prædicatur, &
iam beatissima. Nam angelorum quamuis celsior na-
tura sit, non tamen gratia maior: quia & ipsi gratuita
gratia ne corruerent sunt saluati. Vnde Dauid. Verbo
domini, inquit, cæli firmati sunt, & spiritu oris eius
omnis virtus eorum subsistit: constat beatam & glorio-
sam virginem Mariam, in quam superuenit Spiritus
sanctus, & Deus totus illapsus portatur nouem me-
sibus in utero (vt credendum est) ampliora prome-
ruisse virtutum privilegia, & percepisse gratiam ab
angelis, etiam collaudatam. Vnde & si mirabilis est
eorum virtus, & firmitas perpetuitatis: mirabilior ta-
men in Maria quam obumbravit virtus altissimi, vt
vltra omnem virtutem sit angelicæ, quod factum est
in ea, & admirabile cunctis sæculis sacramentum. Ac
per hoc etiam angelis exinde maior præstatur gratia,
cum instaurantur ab ea omnia, quæ venerantur &
adorant super se Christum regem dominum natum
ex eadem Virgine. Hinc & Maria cunctis tanto ve-
nerabilior, quanto gratiosior, & quanto virtute alti-
sime extollitur ad sublimitatem, tanto clarior resulat in
gloria. Plena siquidem gratia, plena Deo, plena vir-
tutibus, non potest non possidere plene gloriam cla-
ritatis æternæ, quam plenissime accepit, vt mater fieret
saluatoris. Quam viderunt omnes filie Sion, & beatis-
simam prædicauerunt, ac reginæ laudauerunt eam:
quoniam tantam eam viderunt, quam nullus narrando
expleuit mortalium: quanto magis Deum qui talem ac
tantam fecit eam, vt ipse fieret per eam. Vnde Dauid:
Et homo, inquit, natus est in ea, & ipse fundauit
eam altissimus. Beata igitur talis ac tanta natiuitas,
beata & supernorum ciuium societas, & admirabilis
charitatis eorum vnanimitas: vbi nemo angelorum,
nemo archangelorum, non dico beatæ virginis
Mariæ, verum neque alicuius sanctorum inuidet
gloriam, sed totum in altero vnusquisque possidet,
quod gratis præstatur omnibus: vt de omnibus, &
in omnibus glorificetur Deus, honoretur & adoretur
ab omnibus: vbi non sexus, non ætas, non dignitas
generis, sed meritum qualitas sola discernitur: vbi
plurimum stella à stella differt claritate, quamuis
omnes in suo sint ordine suscitandi. Quod si est alia
claritas solis, & alia claritas lunæ, & alia claritas
stellarum, vna tamen claritas est, qua illustratur omnia:
idcirco beata Dei genitrix, quæ adhuc tantis in terra
prædicatur laudibus, non immerito creditur hodierna
die exaltata & glorificata, nec non & clarificata,
quantum nouit ille qui eam elegit in sua sapientia,
qua disposuit omnia. Quod si in domo patris mansiones
multæ sunt, credimus splendidior matris hodie filium
præstitisse, quam sibi olim ædificauit domum, subnixam
columnis septem: in qua domo nimirum parantur
nuptiæ ecclesiarum Dei, & fœderantur terrenis cælestia.
In eo namque virgo Virginis, sponso immortalis
virginitas cōsecratur, vt sit totum cæleste commercium.
Et ideo charissimæ celebrate solenniter Virginis festum,
quæ cælestem vobis vitam in terris

in terris ostendit: quoniam qui non nubent neque
nubentur, erunt sicut angeli in cælo. Nec mirum si
angelis comparatur virginitas, quæ angelorum do-
mino, fœdere copulatur nuptiarum. Et si quælibet
virginitas tantum erigitur, vt angelis compareretur,
multo magis beata & gloriosa virgo Maria, quæ sin-
gulari commendatur privilegio, & immenso ditatur
mercimonio. Idcirco dilectissimæ, amate quam colitis,
& colite quam amatis: quia tunc eam vere colitis &
amatis, si imitari velitis de toto corde quam laudatis.
Hæc namque vita nobis de cælo fluxit, quam professæ
estis: supra vsum naturæ hæc vita est, quam tenetis:
de cælis venit sponsus, quem sequi vnâ cum matre
debetis: nec immerito viuendi vsum de cælo quæ-
sistis, quæ vobis de cælo sponsum petistis. Ideo
vestra conuersatio in cælis sit semper, quoniam
verbum Dei quod amatis, non nisi in sinu patris
inuenitur. Licet igitur vbique totus sit, & non
longe ab vnoquoque nostrum, tamen non nisi casto
rursus hauritur pectore. Prope est enim, inquit
Moyses, verbum in corde tuo & in ore tuo, tantum
eum recto si quæsieris corde. Vnguentum exinanitum
est nomen eius, propterea adolescentulæ diligite
animo, quod pro vobis effusum est. Habetis namque
sanctæ virginis sponsum virginem, virginitatis &
castitatis amatorem, qui matrem virginem ideo
elegit, vt ipsa omnibus esset exemplum castitatis,
in qua velut in speculo resulget forma virtutis.
Habetis igitur in ea magisteria prohibitis
expressa, quid primum eligere, quid respicere,
quid sequi debeatis. Prima eius virtus est funda-
mentum omnium virtutum & custos, humilitas
ipsa, de qua gloriatur. Quia respexit, inquit, hu-
militatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me
dicent omnes generationes. Ergo primum discendi
incitamentum, nobilitas est magistri: deinde merces
laboris optimi, fructus beatitudinis. Quid igitur
nobilius matre domini: quid splendidius ea, quam
splendor elegit paternæ gloriæ? Quid castius ea,
quæ corpus Christi sine contagione corporis gene-
rauit? & tamen in ea solum humilitatem respexisse
dominum profitetur, quæ custos est cæterarum
virtutum. Collocauerat enim in tuto stationis
portu, sublimia meritorum suorum exercitia: & ideo
diuinitus illustratur. Vnde dominus ait. At quem
respiciam nisi ad humilem & quietum ac tremen-
tem sermones meos? Fecit enim quod promiserat,
& respexit humilitatem ancillæ suæ: vnde & beata
iam ab omni seculo prædicatur. Idcirco & vos
omnes filie, si vere virgines esse vultis, humilitatem
sectamini: & matrem domini quæ se ancillam
vocat, cordis amore imitari procurate, quæ didicit
ab ipso sponso, cui vos deuouistis humilitatem,
quam vos ex se docuit. Vnde ait idem. Discite
à me, quia mitis sum & humilis corde. Non ergo
beata Dei genitrix à filio suo domino nostro
didicit cælos fabricare, non angelos creare, non
miracula deitatis insignia operari: sed tantum
humiliari, cæteraque virtutum documenta, intra
humilitatis custodiâ aggregare. Vnde cum ea
semper singularum virtutum pudicitia comes
irremota mansit: quia omnino pudor indiuiduus
virginitati esse debet, sine quo recte castitas
vera seruari non potest. Nunquã igitur beata
virgo Maria sine Tomus nonus.

pudoris sui custode processit. Et ideo si placet
vobis charissimæ, talis ac tanta virgo, placeat
& opus virtutis: cuius vita omnium est disciplina,
cuius mores instituta sunt ecclesiarum, quæ
præcellit cunctos, supereminet vniuersis. Propterea
quæcunque virgo sibi ab ea optat præmium
& implorat auxilium, debet imitari exemplum.
Rogo vos omnes virgines, rogo & viduæ,
imitamini Paulam viduam matrem, exemplar
continentiæ & castitatis. Imitamini Eustochium,
quam habetis vobiscum virginem, & formam
perfectæ integritatis. Quod si minus in eis
est, quam in matre domini, imò quia est, habetis
prole fœcundam & virginem perpetuam: quia
sicut in comparatione Dei nemo bonus: ita
& in comparatione matris domini nulla
inuenitur perfecta, quamuis virtutibus
eximis comprobetur. Vnus est pater noster,
qui in cælis est, vnus & magister: vna est
forma virginitatis in Maria, cui vos omnes
vt imaginem reformetis integritatis, faciẽ
imprimere debetis in sculpturam Spiritus
sancti: quoniam hæc est hortus conclusus,
fons signatus, puteus aquarum viuentium,
ad quam nulli potuerunt doli irrumperere: nec
præualuit fraus inimici, sed permansit
sancta mēte & corpore, multis donorum
privilegiis sublimata. Idcirco hæc imitamini
moribus, sequimini castitate, huius implorate
auxilium. Quod si me, quia ita loquor,
presumptionis velit arguere inuidorum
aliquis, quod vobis scripserim, arguat
charitatem atque dilectionem: quia rogantibus
vobis ne hoc quidem inexpertus iudicauim
negadum. Malui enim excipere ruborem
pudoris, quam non exequi iussionem
vestram, quarum precibus nonnunquam
Deus noster obedire videtur, præsertim
cum habeatis vobiscum, quas imitari
virtutis est, cum quibus discere potestis,
affectum à me potius quam magisterium
ad laudem huius diei requisistis. Vnde
excusare non debui propter obseruantiam
grauitatis, ne impartirem deuotioni
vestræ, quæ mandastis. Quod si docere
nequiuim, saltem ad laudem tantæ
virginis exhortari omnino curauim, quatenus
non deessem vobis quem diligitis in die
tantæ festiuitatis, sed iungerer precibus,
iungerer votis, si quo modo mente ad ea
vobiscum eleuari merear vestris
suffragantibus meritis, ad quæ peruenit
beata & intemerata virgo Maria. Ecce
hodierna die ad illum præclarum &
splendidum thronum archangelorum,
ipsa per humilitatem & per integritatem
carnis ascendit, vnde intemperata olim
eximios archangelorum & superbia
deiecit. Quapropter gaudete, gaudete
inquam: quia vobis via patefacta est
cælorum. Quamuis enim nobis eadem
promittatur: vobis tamen iam præsto
sunt, quæ cū angelis incorruptionem
seruatis. Quæ licet de hoc mudo sitis,
tamen, fauente Deo, iam in hoc mundo
non estis: quia etsi seculum vos habere
meruit, tenere omnino non potuit.
Beata itaque Maria hodie iam ab omnibus
gentibus longe lateque prædicatur,
& vobis quæ secutæ estis exemplum
tantæ virginis, beatitudo condonatur
cælestis. Quas non illecebræ sollicitant
corporis, non colluuii præcipit
voluptatis, non æstus inflammat
incentiuæ carnis, imò angelica
imitatio delectat in terris, quorum
in futuro æqualitas re-promittitur
in cælis. Beatæ igitur estis filie,
sed & beatæ viduæ quæ cælibem
in Christo vobiscum dicunt vitam

quia secundum Apostolum liberata à lege viri, sic permanferunt. Beator, inquit, erit si sic permanferit secundum meum consilium. Puto enim, ait, quod & ego spiritum Dei habeo, euidenter volens exprimere, quid interfit inteream, quæ adhuc est iuncta lege viro, & inter eam, quæ iam soluta vinculo beator prædicatur. Quod si vtraque beata, quia in Christo, beator tamen quæcunque iam soluta est vinculo & cælestia fectatur. Ideo viduæ semper virginibus bene copulantur, vt ait Apostolus. Mulier innupta & virgo, cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu: quodammodo enim magisterium virginittatis, viduarum gliscit & confortatur exemplis, quæ cum viris castum seruauerint cõnubium, docent integritatem magis virginibus Deo seruandam, & quod propemodum non inferioris virtutis est à coniugio abstinere, quod aliquando delectauerit, quàm coniugij delectamenta nescire. In vtroque siquidem gradu fortitudo laudatur, & cælestis vitæ prædicatur virtus. Idcirco cognationem iam cum Christo vterque ordo fortitur. Vnde dominus. Si quis, inquit, fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror & mater est: vbi non sexus, non ætas, non conditio discernitur, sed qui fecerit, inquit, voluntatem patris mei qui in cælis est. Vnde quia libera facultas cunctis præstatur, estote, charissimæ, id ad quod vos Christi gratia vocauit, estote matres Christi ac sponsæ, estote sorores ac propinquæ: quia quod carne non potuistis, gratia totum condonatum est vobis. Et ideo diligite matrem domini, quæ vobis sponsum genuit immortalem, cuius & vobiscum soror est ipsa: quia voluntatem patris fecit vt esset mater. Propinqua quidem vobis non carne, sed spiritu, vt vnitas commendetur ecclesiæ, & societas corporis Christi intelligatur. Ex quo dominus. Volo patet, inquit, quia ego & tu vnum sumus, vt & ipsi in nobis vnum sint. Quæ profecto vnitas per vnum mediatorem Dei & hominum efficitur. Facite ergo voluntatem patris & vos, vt vnum esse possitis. Ornate lampades vestras, occurrите sponso: quia iam ad ostium pulsatur, & matrem, si eam diligitis, sequimini. Intus autem parate & ornate lampades vestras: quia filia regis estis. Omnis enim gloria vestra ab intus sit, & intus habete quod foris luceat, ne forte inter has solennitates prius quàm sponfus veniat, vestræ lampades extinguantur. Nam celebritas huius diei, non nisi accensis lampadibus intus & foris recte colitur: ideo emendum est oleum dum vacat, ne cum sponfus venerit, quod absit, vacuæ inueniamini. Propterea quæ sursum sunt sapite, vbi beata peruenit Virgo, & non quæ super terram: quia vestra conuersatio (si estis iam quod vouistis) in cælis fore debet. Illuc dirigite mentem, illuc abscondite vitam vestram, donec pertranseat furor domini, quò beata Dei genitrix hodie peruenit. Ibi namque habetis sponsum, ibi pontificem, ibi omnia quæcunque quælistis. Illuc dirigite mentem, vt cum Christus Virginis filius apparuit in fine seculi, cum ipso & vos appareatis in gloria. Amen.

1. Cor. 7.

Math. 12.

1. Ioan. 17.

Coloss. 2.

DE ASSUMPTIONE BEATÆ VIRGINIS MARIE SERMO.

EPISTOLA II.

Cientes fratres dilectissimi auctori nostro multum nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis nostre commercium veneremur, & illum sacratissimum vterum, ex quo homini Deus vnitus apparuit: & si nequimus meritis, saltem celebremus obsequiis, scientes erroris nostri tenebras, partim eius fulgore dispersas: quia quæ homines per protoplastorum negligentiam, primæ matris contumaci tam arrogantia, quàm gula perdiderant, huius sacræ Virginis partus, non solum restaurauit diruta, sed dona contulit sempiterna: & ideo cunctis præconiis venerimur salutis auctricem, quæ dum autorem suum concepit ex cælo, nobis redemptorem ostendit in seculo: & quia ad vicem eius, matris nostræ ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter procellas seculi frequenter aspiciat, ipsa inter incurfus mundiales continua oratione confoueat. Neque enim dubium est illam quæ meruit pro liberandis ferre pretium, posse impartiri suffragium liberatis, nostra inter hæc oratio iugis ad dominum dirigatur, vt qui pro honore nominis sui, viscera illa quæ sanctificauerat intravit, quæ etiam nos ipsi sedulitate debita veneramur, proficit nobis ad remedium quod per eam se nobis dedit pretium. Merito igitur beata Maria singulari à nobis præconio attollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit: merito inter feminas tunc etiam lætabatur, cum singularem medicinam pudico alio gestabat. Sciebat quidem pondera ventris, quæ pudorem non perdiderat castitatis. Mirabatur partus insignia, quæ nulla nouerat viri cõragia. O bene fecunda virginittas, quæ nouo inauditoque genere & mater dici posset & virgo. Peperit enim à quo concepit, portauit à quo creata extitit. Siquidem ipse est autor Mariæ, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabiliter beata Maria mater & virgo est, quæ dum fructum prægnationis extulit, integritatis dispendium non incurrit: apud quam ita cælestis prouidentia negotij ipsius conditionem disposuit, vt magis obedientiam exhiberet in mandato, cum honorificentiam suam cognosceret ex angelo. Neque enim fidem derogat nunciij, quæ dignitatem intelligit nunciantis, angelo ei dicente. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Credidit admonita quod audiuit, meruit sanctificata quod credidit. Denique tantum sese ad cæli fastigium subleuauit, vt verbum in principio apud Deum, id est Dei filium, de summa cæli arce susciperet. Cumque se per mysticum diuinitatis arcanum carni nostræ fragilitati commiseret, latuit in homine diuinitas, vt diuinitate humanitas non periret: & sub velamento assumptæ carnis absconditus, pretiosus redemit perditos, quàm si defensaret ab imminente hoste captiuos. Immensa pietas, & supra quàm fari possit prædicanda maiestas, viscera puellæ aura sancti spiritus implebantur, innupta virginittas vulua, vbi femine crescente, turgebat. Replebatur, inquam,

Luc. 1.

arcanum

arcana viscerum sacri spiritus fecunditate repleta, & erat spes in partu: quia non erat voluptas in coitu. Stupebat pretiosissima genitrix, & apud se tacita rerum nouitate mirabatur. Vrebat æstu cogitationis ab igne, & percussa rerum nouitate obstupescere mirabiliter. Sciens enim suam integritatem, mirabatur ventris vbertatem felix Maria. O genitrix gloriosa, o puerpera sublimis, cuius visceribus autor cæli terræque committitur, felicia oscula labris impressa lactentibus, cum inter crebra indicia reptantis infantia, vt pote verus ex te filius tibi mater alluderet, cum verus ex parte dominus imperaret. Nam autorem tuum ipsa concipiens, edidisti in tempore puberem, quem habueras ante tempora conditorum. Felix puerperium, lætabile angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis: qui post multas assumptæ carnis iniurias, ad vltimū verberatus flagellis, potatus felle, patibulo affixus. Vt te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendū tormentum monstrauit. Tu ergo beata gloriosaque Maria, inter ista & propter ista laudabilis, quæ sic meruisti donum fecunditatis, quæ virginittatis non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres. Tu prærogata cunctis virginum carteris. Tu sequeris agnum quocunque perrexit. Tu virgineos choros & ab incentiuæ carnis illecebris alienos, per albertia lilia rosasque vernantes, ad fontem perennis vitæ inuitas. Tu in illa beatorum felicissima regione, primi ordinis dignitatem adepta es, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amoenitates & gramineos choros tenero poplite pergens, felicique palma violas immarcescibiles carpis. Tu concinentibus sine fine angelis coniuncta, archangelisque sociata, indefessa clamitare voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, non desinis. Sed quid dicam pauper ingenio, cum de te quicquid dixerō, minus profecto est quàm dignitas tua meretur? Si matrem vocem gentium, præcellis: si formam Dei appellem, digna existis: si nutricem cælestis panis vocitem, lactis dulcedine reple. Lacta ergo mater cibum nostrum, lacta cibum angelorum, lacta eum qui talem te fecit, vt ipse fieret in te: qui tibi munus fecunditatis attulit conceptus, & decus virginittatis non abstulit natus: qui prius quàm nasceretur, te matrem creauit ex qua nasceretur, vt illinc procederet tanquam sponfus de thalamo suo, quo mortalibus oculis posset videri. Quanta fuit hæc dignatio, vt crearetur ex te, quam creauit: portaretur manibus, quas formauit: sugeret tua vbera, quæ ipse impleuit? Quas itaque laudes charitati Dei dicemus, quas gratias ei agemus: qui nos ita dilexit, vt propter nos homo fieret, vt matrem hominis eligeret, vt vterum nostræ conditionis intraret, vt contumelias nati infantis subiret, atque cuncta humanitatis necessaria sustineret. Agentes ergo quantum sufficimus creatori nostro gratias, Assumptionem gloriosissimæ Dei genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namque est cum summa ei gratulatione famulari, per quam insignia virginittatis pullularunt. Siquidem ipsa virgo extitit ante coniugium, virgo in coniugio, virgo prægnans, virgo paries, virgo lactans: & dicta merito mater, nõ de marito. Sanctæ quippe matri omnipotens filius nullo modo natus virginittatem abstulit, quam na-

sciturus elegit. Exultent ergo virgines, virgo peperit Christum: nihil ex eo quod vouerunt putent exterminatum, quia mansit virgo post partum. Exultent viduæ festum virginis celebrantes: Anna vidua virginem matrem agnouit. Exultent coniugata solennia beatæ matris frequentantes: Elizabeth coniugata à virgine matre salutata est domini. Exultent & pueri continentiam vouentes puero. Ipse integritatem pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fecunditatem attulit, virginittatem non abstulit. Ipsi gloria per infinita secula seculorum. Amen.

DE HONORANDIS PARENTIBVS.

EPISTOLA II.

Parentum meritis subiugans filios omnipotens Deus, seruiendi legem in officiis posteris dedit, vt hoc diuino cogatur facere imperio, quod debuit pietas suadere: dicente illo in libro Exodi, in quo ita scriptum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, sicut præcepit tibi dominus, vt bene sit tibi, & sis longæ vitæ super terram, quam dominus Deus tuus dabit tibi. Audite filij salutiferam iussionem, & præcepta legis affectu debiti amoris implete. Seruite patribus futuri patres, & matres vestras tenera diligite pietate, vt & vestræ coniuges mereantur matrum nomine nuncupari. Nemo patrem asperis verbis lædat, nõ fiat amara dulcedo. Hoc sit inter parentes & filios, quod iubente domino natura continuit. Affectum sonet quicquid linguæ dixerint liberorum. Inter charas coniunctasque personas, pietatis iura seruentur. Hoc filiorum ora loquantur, quod parentes delectat audire. Præbeatur patribus amor mista formido, qui primi nobis sunt causa nascendi. Exhibete patribus filij quod vos potestas paterni nominis cogit, quæ adeo est eorum meritis attributa, vt ipsa de vobis exigat quod natura iubere non potuit. Matribus quoque debitam impendite reuerentiam, quæ vobis vteri labore seruietes, pondus vestris corporis tolerant: atque ignotam portantes infantiam, famulatum quendam exhibens nascituris. Illo tempore non sibi tantum mater esurit, nec acceptos sola digerit cibos. Materno victu alitur & ille qui later, eiusque membra alterius comestione pascuntur, vt homo futurus, alienis morsibus saturatur. Quid ipsa niuorem nutrimenta, & teneræ infantia dulces iniurias, quas nutritoris affectus de suis sumit? Quid cibos in matre confectos, qui femineis manibus ex membris, lacteam soluuntur in succum, & fauces inualidas liquido sapore perfundit. Cogente natura sumunt infantes de matre quod bibant, & dente non nato, hoc sibi currentibus labris eliciunt, quod nõ sit necesse mordere. Seruiunt materna posteris pectora, seruiunt ipsis incunabulis, manus & terga membris deuota lactentium gratos artus accipiunt. Optat mater partulum crescere, optat cito videre maiorem, cumque numeris iuuenum miscere festinat, nunquam sibi forsitan seruiturum. His tot tantisque præcedentibus factis, parocibus, matri

Exod. 20.

tota debet alacritate seruire. Reddatur naturæ debitum, reddatur & posteris quod debetur. Exolue fili quod debes, & officia debita qualicūque exhibe famulatu: quia parentibus nemo potest reddere quod debetur. Humilitas talibus oblata personis, viuendi tempus extendit: & morte dilata, multum nostram prorogat vitam: vicemque facientibus reddens, officia nostra domino iubente commendat, qui intantum nomen parētum diligit, vt seipsum patrem iusserit dici. Irreuerens autem filius, quid de domino ipse mereatur, Salomonis dicta testantur. Contumeliis afficiens patrem, & contemnēs senectam matris confundetur, & in opprobriis erit. Filius derelinquens custodire disciplinam patris, meditabitur sermones malitiæ. Maledicenti patrem & matrem extinguetur lumen, & pupillæ oculorum eius videbunt tenebras. Audi fili patrem qui te genuit, nec contempseris quia genuit mater tua. Pareat patri lingua quam genuit, & matrem suam nemo crudeli verbo percutiat. Sic te rapiat fili iuuenilis ætatis auctoritas, vt noueris vnde sis natus. Memento scripturæ sententiæ, vbi Spiritu sancto loquēte dictum est. Quia qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Memēto ergo parentū esse quod talis es, quorū manibus crementa sumpisti. Fauces tuæ necdum lacteum perdiderunt saporem, quem tibi pia mater infundens, linguam istam pauit potu corporis. Impende debitum patri matrique seruitium; qui nunquam tuos vagitus horrentes, totum in te lambebāt osculis corpus. Si tibi gratia salus ipsorum, quibus charior est tua vita quā propria. Redde amoris vicem colendæ pietatis. Facta parentum tuis cunabulis comoda officii proprii exolue. Parentes enim adeo debent haberi dulciores, quia per alios reparari non possunt: & cum eos lex naturæ subtraxerit, nec patrem tibi alterum poteris inuenire, nec matrem. Mutato coniugio nec vitricus pater est, nec nouerca potest nomen matris implere. Nullus igitur filiorum autorem lucis suæ cædat iniuriis. Nemo parentibus optet aduersa, qui liberos suæ salutis anteponunt. Intolerabile nefas est, ex illo ore proteruum audire sermonem, aut illis pulsari manibus, quas amor diligit. Oculorum vestrorum timete sententiam, quam dominus promisit ingratis. Meretur enim cæcitatē suæ subire supplicium, qui parētum vultus vel toruo visu despexerit, & elatis oculis læserit pietatem. Si quicquam sapitis filij, eo animo videte venerabiles facies, quo vos ipsæ conspiciunt, & eorum labris dulcibus osculis inhærete: quia eorum oscula adhuc habetis in membris. Senibus seruire perfacile est, quos nemo potat, nemo nutrit succo corporis sui. Foueatur itaque parentum senectus, & factis eorum vicissitudo reddatur. Habet enim quādam senectus infantiam. Videant liberi vestri quid faciant, vobis vicem similem reddituri. Imitamini filium Machabæum, qui matri mortem suadēti seruiuit, & durum imperium gratanter aggressus est, ne offenderet genitricem. Maluit fratrum sociari funeribus, quā voluntati matris obistere. Ita enim matris suadentis voluntas perfecta est, vt Deo filium faceret martyrem, & fratrum coronis comparticipem. Denique obsequium suum melius morte probans, suasionem sermonis matris impleuit: & lucem

istam moriendo contemnens, confors martyrum factus est, vt illa germinatas æterno collegio firmaretur. Ecce quid præstitit animus matri subiectus. Deuotus filius obediendo promotus est, qui nolens maternam aliquid lædere pietatem, perpetuam vitam passione suscepit, qui dominum confitendo, meretur cum fratribus à domino coram angelis coronari.

DE SEPTEM GRADIBVS ECCLESIAE, AD RVSTICVM NARBONENSEM EPISCOPVM.

EPISTOLA 13.

Vfficere quidem fidel tuæ arbitror, conuersationem sanctam, quam habes in Christo Iesu ad sacerdotalis ordinis dignitatem, arctam tibi & angustam intellectus viam in domino referare: quia præcedentibus meritis ac virtutis insignibus, ad hoc officium electus à Deo es. Licet in multis gratia Christi sine operibus comprobetur, & cessante merito conuersationis ac vitæ, sola Dei dona fructificent: tamē quia tu præ cæteris electus à Deo ob hoc comprobaris, qui & legis opera imples, & commoraris in gratia vsque ad supereminētē scientiæ charitatē, intellectu Dei tecum loquente festinanter existentibus cogitationibus insignibus, hoc vis nosse quod factus es. Totius tibi ecclesiæ prout præcipis sacramenta referabo, doctrinæ ordinem & locum custodiens, & quid qualiter obseruare debeas docens: si modo ad iniuriam non reuoces nouelli exhortatoris industriam, ac te nō pudeat paulisper minorem esse dum discis: quia seposito, vt vides, priuilegio dignitatis, habes de nobis amplius quod quæras. Et id quod iam pridem in consecratione cōsecutum te esse credis, restat vt capias: ne minor inueniaris in Christo, quā in mundo interim nominaris, ac si falsi vocabuli inutilis pastor existas, cum hæc quæ in domino latent sacramenta nescires. Nos tamen tenentes in omni disputatione rationem, ac tecum simpliciter fabulantes, verum te episcopum animarum debere esse monstrabimus, vt factus tibi ipse iudex, hoc quod loquimur implere festines: & nobis consentiens, verecundia & confusione reiecta, eligas abiectus esse in domo Dei, magis quā habitare in tabernaculis peccatorum. Sic enim Iesus ait. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, domini vocantur: vos autem non sic, sed qui maior est vestrum, fiat sicut minor: & qui princeps est, fiat sicut minister. Quis enim maior est, qui recumbit, an qui ministrat? In gentibus quidem qui discumbit, maior est: inter vos autem non sic, sed qui ministrat. Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Et vos quia estis permanentes mecum in tentationibus meis: ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, & edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedetis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et alibi. Rectorem posuerunt te, noli extolli, sed esto tanquam vnus ex ipsis. Et alibi. Non vt domineris clero, sed vt forma sis omnibus. Et alibi. Templum

Luce. 22.

Ecc. 3.

1. Pet. 5.

1. Cor. 3.

plum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula: vnus enim Deus noster & pater domini nostri Iesu Christi, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed non in omnibus est scientia. Cæcitas enim contingit ex parte in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Concluserit ergo Deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur. Ante omnia humilitatem dilige: quia superbia apostatam facit à Deo: & initium omnis peccati, superbia est. Deus enim noster formam serui accipiens, humiliavit se vsque ad mortem, mortem autem crucis. Omnes scripturas mente percurrere, totum canonem lege, atque habens ante oculos exempla sanctorum, imitare quod bonum est, æmulare quod sanctū est, factusque tibi Hierosolyma cælestis, Deo vota restitue. Domum in te & templum Salomonis ædifica, tabernaculum fabrica, & diligentius exornare festina. Intra sancta sanctorum, indeficiens lumen accede, perfectionem in omnibus tene. Pone custodiant ori tuo & ostium circumstantiæ labijs tuis. Non des in tentationem animam tuam, & non obdormiet qui custodit te: Exalta vocem tuam, & dic. Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos sceni. Aruit fœnum, & flos decidit: verbum autem domini manet in æternum. Sacerdos enim domini qui de ore suo profert iustitiam, & exquirentibus annuntiat veritatem, angelus Dei omnipotētis est. In omnibus causis serua iustitiam. Peregrinantem, & orphanum, & viduam, & pauperem, vel pupillum vacuo gremio non dimittas, ibique thesaurum tuum, vbi & cor tuum est, conde. Cum omnibus fratribus tuis, sicut scriptum est, pacem habe. Concilia impiorum fuge, ne dum iudicas condemneris. Sic enim scriptum est: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Potentem personas, diuitum notitias, salutantium obsequia ita accipe, vt pauperem non contristes, nec vlli fastidium excusationis inducas. Non recedat liber legis, vt scriptum est, de manu tua, sed meditare in eo die ac nocte. Sic enim scriptum est. Sine offensione estote Iudæis & Græcis & ecclesiæ Dei, sicut & ego omnibus per omnia placeo, nō quæres quod mihi vtile est, sed quod multis vt salui fiant. Prius quā audias ne iudices quenquam, atque ante probationem accusationis illatæ, neminem à tua communionem suspendas: quia non statim qui accusatur reus est, sed qui conuincitur criminofus. Nec præstandum odiis singulorum est, vt innocentum fratrum dominetur iniuria: quinimo timor domini ante oculos semper est habendus, & totum quod agitur, Deo & Christo scias esse præstandum, non temporari. Nam præterit figura huius mundi, & Deo magis obedire conuenit quā hominibus, qui scit præterita, & de futuris æstimat. Non enim sermone tota lex adimpletur. Omne quod tibi fieri nolueris, alij ne feceris. Domi si fieri potest, postposita personæ

Rom. 11.

1. Cor. 8.

Rom. 11.

Philip. 1.

Esa. 40.

Psal. 1.

1. Thim. 2.

1. Cor. 10.

1. Cor. 7.

1. Pet. 5.

1. Cor. 3.

tuæ cura officique reuerentia, seruum seruis esse te conuenit: atque ita Israel in omnibus perdocere, vt quicunque te audiunt, conuersatione tua magis quā sermone proficiant. Sic enim scriptum est. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. Non te extollat saluatio plurimorum. Munera diuitum & obsequia te non vincant: quia monera vt scriptum est, excæcant oculos iudicium. Nec plus sit apud te matrona nobilis & diues, quā proteſta pauper atque mendica: aut vidua maritali auxilio destituta; æqualis ei quæ habet virum potentem in seculo videatur. Alienum te à personis omnium reddendum iudica: ac propter iniustitiam in iudicio pauperem non defendas: nec propter gratiam diuiti indecenter assistas. Aut si hoc nō potes facere, cognitionem respue causarum. Sola esto tibi lectio & oratione contentus. Neminem enim, vt scriptum est, diligit Deus, nisi cum qui cum sapientia habitat, ac nullum lædit. Ista si feceris, Deo utilis in omnibus comprobatus, perfectum sacerdotium in te retentabis. Expelle de templo Christi, oves & columbas vendentes, & numulariorum euerte menses: quia domus patris nostri, domus negotiationis esse non debet, sed orationis. Et quod iudicio Dei proicitur, desiderari propter damnationis sententiā non oportet, ne reprobi inueniamur in Christo. Sicque fiet vt in veritate consistens, septiformis ecclesiæ sacramentum nosse merearis, quod in omnipotētia Dei cum sua veneratione consistit, id est, in Patre, & in Filio, & in Spiritu sancto, in archangelis, in angelis, in sapientia, in hominibus. Quæ omnia si diligenter aspicias, totius in his dispositionibus ecclesiæ catholicæ fundamenta cognosces. Et per hos gradus, si vniuersa obserueris quæ scripta sunt, Deus erit in memoria tua, & tu in domum tuam reuerteris.

Coloss. 4.

Ecc. 4.

De primo gradu ecclesiæ, qui fossariorum ordo est:

Primus igitur in clericis fossariorum ordo est, qui in similitudinem Tobia: sancti, sepelire mortuos admonentur, vt exhibentes visibilibus rerum curā, ad invisibilem festinent: & resurrectionem carnis credentes in domino, totum quod faciunt, Deo se præstare non mortuis cognoscant. Tales ergo fossarios esse ecclesiæ conuenit, qualis Tobias propheta fuit: eiusdem fidei, eiusdem sanctitatis, eiusdem scientiæ atque virtutis. Non ergo putes paruum esse officium fossariorum: aut sicut cæteri sacerdotes in famulis Dei despicias sacramentum, ac plus diuersorum seruis deferas vel amicis, quā Christi in templo, cui preces fundis, cuius membra veneraris: cum omnibus participare te conuenit, non solum in altari, sed & domi, cum omnibus esse cōiuam, atque inter domesticos parietes simpliciter residere. Si amas Tobiam prophetam, & si eius imitatis exemplū si imples quod scriptum est. Qui recipit prophetam in nomine propheta, mercedem propheta accipiet: caue ne huic officio per superbiam tuam aliqua irrogetur iniuria, quā laicus qui minor est Tobia, non meretur: Te enim ira de Dei membris oportet habere iudicium, vt intelligas ecclesiæ sacramentum. Religionis enim & sanctitatis est, quod episcopus diceris, non Romani consularis aut iuris. Si hoc vis

Matth. 10.

esse quod factus es, serua ordinem tuum, locumque custodi. Defer prophetæ, vt propheta seruiat tibi. Dilige mysteria Dei, vt ameris à Christo. Noli aliquem contristare illicite, aut iniusto odio prosequaris: quia sicut tu Christi es, sic & illi Christi sunt: & nemo potens est in hoc seculo, qui aliquem seruorum suorum velit ab aliis conculcari. Tu ipse quoque, si libenter accipias quod dicturus sum, cunctorum famulis propter eos quibus seruiunt, honorem defers, atque vnquamque prout potens est eius dominus, veneraris. Dic mihi quæso, quis maior est Christo? aut cui tantum debes, qui pro te sanguinem suum fudit, & qui te ecclesiæ suæ præposuit, & qui te honorauit in cunctis, qui omnium tibi diuinorum sacramenta concessit? Nunquid meretur dominus Deus tuus, vt cum hæc præstiterit propter bonitatem & misericordiam suam, conseruos tuos deprimas, deroges Christo, ac nullum nisi te solum putes ad dominum pertinere: tibi tantum existimes reuerentiam deferendam, ac famulos Christi in conseruatione tibi creditos, non in ministerio vt liberos habeas, sed vt seruos in dominatione possideas? Hæc enim præ cæteris Deus dānat, & nihil grauius fert, quàm vt cum scias hominibus deferendum, Deo ipse non deferas: cum seruum principis atque eius militiæ deputatum prosequi & lacessere non audeas, eos qui veri Dei serui sunt, & vero Christi caractere censiti, ac per baptismi gratiam liberi, & per clericatus officium militantes, abiectioni putes & ignominia deputandos, vt plus interdum apud cōscientiam tuam, si iniuriam non faciat nostra correctio, seruis quàm clericis parcas, & in his aliquē vernaculum diligas, illos velut alienos despecias, & malis mundo placere, quàm Christo. Pro fide, pro religione, pro proposito sanctitatis deferre interdū clericus seruo cogitur: & ad ignominia non ferendam, vilis iudicatur in mundo, qui summus in cælo est. Recte hæc repudias, recte ista non seruas, si episcopus esse non vis, si cælorum regna contemnis, si nullum cum Deo cupias habere consortium. Certe si electum te à Deo gratularis: si factum te pastorem gregis, si creatum sacerdotem clericis te recognoscis, laborare debbis, ne tibi tua membra displiceant, ne id quod Christi est, reprobetur. Sic enim ait Apostolus. Nunquid potest caput pedibus dicere: nō desidero opera vestra? Vnum enim corpus & multa sunt membra. Si tu caput es, pedibus tibi officia necessaria sunt: pertinere ad honorem tuum atque ad substantiam corporalem pedes, ipse cognoscis: sine his, vt ipse nosti, ambulare non potes. Hi te sustinent, hi totum corpus promouent, hi dirigunt caput, hi primum te esse faciunt. Perditis his, contemneris à cunctis fidelibus, ac tibi ipse odibilis factus, amaram vitam in seculo retentabis.

De secundo gradu ecclesiæ, qui ostiariorum ordo est.

Secundus ostiariorum locus est, qui clauis regni cælorum tenent, quæ Patriarchis dantur, quoniā præfunt portis Hierusalem, atque inter bonum & malum habentes iudicium, aperiunt quod nemo claudit, & claudunt quod nemo aperit. Iam hic cōsiderare te conuenit, quæ circa ostiarios Dei debet

esse diligentia, quanta his membris atque officiis reuerentia per te deferenda sit. Intrare templum nisi per hos non potes. Hi enim sunt ordinati per vices suas, vt omnia quæ intus sunt extraque custodiant, atque perfecti in omnibus fideles recipiant, respuant infideles.

De tertio gradu ecclesiæ, qui lectorum ordo est.

Tertius lectorum ordo est, qui Deo, Christo & prophetis datur, secundum quod scriptum est. Exalta vocem tuam, & dic. Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis, sicut flos fœni: aruit fœnum & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Denique dominus noster legens in templo, formam lectoris assumpsit. Hi sunt ergo lectores, qui cantant canticum Moyfi & agni: hi sunt qui sequuntur immaculatum agnum quocūque ierit, qui cum mulieribus se nō coinquinauerunt, virgines enim sunt. Horum numerus est angelorum: & nomē angeli conuenienter sacerdoti adaptatur, qui vsque adeo æquales tibi sunt per hæc officia sanctitatis, sicut scriptum legis. Sacerdos qui de ore suo profert iustitiam, & exquirentibus annuntiat veritatem, angelus omnipotentis Dei est.

De quarto gradu ecclesiæ, qui subdiaconorum ordo est.

Quartus ecclesiasticæ dispositionis in subdiacono est ordo, qui in Ezdra Nathinnei appellatur, in humilitate domino seruiētes. Propter hoc in euangelio Ioannis Iesu ad Nathanael ait: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Cui responens Nathanael dixit. Magister vnde me nosti? Et ait Iesus. Antequam Philippus te vocaret, cum esses sub ficu noui te. Quod propterea scriptum est, vt tu eius locum dispositionemque cognoscas. Propterea dominus noster formam serui accipiens, humiliavit se vsque ad mortē, mortem autē crucis. Propter quod semper genu flexo orare mādamur. Omnis enim qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Propter hoc Aegyptus cōpetentibus plagis percutitur à domino. Hæc dies profectiois ex Aegypto, pascha domini nuncupatur, vt quia pascha nostrum immolatus est Christus, plenitudinem totius mysterij atque sacramenti, in rerum officiis recognoscas, nec per arrogantiam non ferendam, despicias eos qui aut oblationes in templo Dei suscipiunt, aut secretorum omnium testes participes etiam passionum sunt &c. Hi enim primi desideria nostra suscipiunt, hi probant in nobis optimas voluntates, hi repudiant malas, hi vt à Deo suscipiamur assistunt, quorum tibi sicut visibiliter ministeria adesse cognoscis: ita etiam inuisibiliter pacem & concordiam vtilem esse perpende, ne conficere corpus Christi ac sanguinem vltra non possis, si venturus ad altarium Dei, ecclesiæ membra neglexeris.

De quinto gradu ecclesiæ, qui Leuitarum, seu diaconorum ordo est.

Quintus in diaconibus ordo sacramenti est, quorum fors Deus est, qui recedere de templo domini

mini die ac nocte prohibentur, qui columna & fundamentum veritatis sunt, qui ecclesias Dei sustinet, qui altare Christi sunt, in quo conficiuntur sacramenta, in quo offertur oblatio. Quid ergo in templo Dei, vt ipse nosti, venerabilius altari esse potest? quis non se ad mensam domini accessurus humiliet? Et hi sunt, quos in Apocalypsi legimus, septem angeli ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, hi in similitudinem Noe sacramentorum iustitiæ præcones, non habentes in se maculam aut rugam, atque in candorem lucis effecti, in omni Israel Deum valent prospicere, puri mentibus animabus candidi, virtutum operatione præclari, humilitate præditi, quiescentes, euangelizantes pacem, annuntiantes bona, dissensiones & rixas & scandala refecantes, soli Deo colloquentes, in templo nihil de mundo penitus cogitantes, dicentes patri & matri, non nouimus vos, & filios suos non agnoscetes. Denique & Leui, vt scriptū legimus, sacerdotalis tribus est, & caput omnium sacerdotum, sine hoc sacerdos nomē non habet, ortum non habet, officium non habet: hic minister Dei dicitur, quia scriptū est. Quis maior est, qui ministrat, an cui ministratur? Et sicut in sacerdote consecratio: ita in ministro est sacramenti dispensatio. Illi orare, huic psallere mandatur. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiā sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit à diacono, vt præcedente ministerio sanctitatis, humiliatus paulisper post consecrationem, dum ministro reuerentiam exhibet, quantam ministerio Dei debeat recognoscat. Ita enim Deus noster omnipotens vniuersa disposuit, vt qui maiorem se esse crederet, minor sit: & qui videretur minor, maior existeret. Denique quàm hoc verum sit, ipse perpende. Leuitæ inferunt oblationes in altari. Leuitæ componunt mensam domini. Leuitæ cum sacerdotibus, dum sacramenta benedicuntur, assistunt. Leuitæ ante sacerdotes orant, vt si distinctio locorum creditur in mundo, etiam in alteri Dei videant sibi episcopi, si superbi sunt, diaconos anteponi. Si humilitatem diligunt, maiores se esse in eo quod sunt humiles cognoscant. Tunc deinde vt aures habeamus ad dominum, diaconus acclamat, ipse prædicat, ipse hortatur, ipse commonet astantibus sacerdotibus, ne leuiter hanc vocem, quæ loquitur hæc, & pacem annuntiat, aut negligenter aspicias, aut contemnendam putes. Sufficit huic ordini tantū per dominum fuisse concessum, vt non solus sacerdos in templo Dei totum agere & implere videatur. Eget officio diaconi sacerdos, sicut & diaconus sacerdotis: nec diues sine paupere, nec pauper sine diuite esse potest. Post consecrationem enim omnium sacramentorum, post orationes, post recitationes nominum, post omnia mysteria deitatis, perfectio rursus leuitis in altari datur. Diaconus, vt superius dixi, calicem tradit, testis passionis, testis dispensationis, testis humilitatis, ne elatus in superbiam is qui obtulit, nihil speradum sibi à diacono recognoscat. Ideo leuita in consecratione perfectus est, nec vltra iam sicut laicus benedicitur: quia perfectam se habere iubetur domini sanctitatem. Denique ex omnibus tribus in Iesu Naue libro, Leuitæ ciuitates accipiunt, vt tu intelligas nul-

lum esse hominum genus, nullam terram, nullum locum, nullam gentem, quæ non huic propter dominum seruire iubetur. De Leuitis autē decimas decimarum accipiunt sacerdotes, nec dare ipsis, sed accipere mandantur. Nunc autem ex quo in ecclesiis sicut in Romano imperio creuit avaritia, perit lex de sacerdote, & visio de propheta. Singuli quique pro potentia episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absque ecclesia vëdicauerunt, totum quod Leuitarum est, in vsus suos redigunt: nec hoc sibi quod scriptum est vendicant, sed cunctis auferunt vniuersa. Mendicat infelix clericus in plateis, & ciuili opere mancipatus, publicam à quolibet deposcit alimoniam: & quidem ex eo despicitur à cunctis sacerdotale officium, dum misericordia desolatus, iuste putatur ad hanc ignominiam deuenisse. Eget in sede presbyter, in altari Leuita, in secretario subdiaconus, in lectione lector, & in templo ostiarius, in sepultura fossarius: moriuntur fame, qui alios sepelire mandantur: poscunt misericordiam, qui misereri aliis sunt præcepti. Et dum ista sunt, sacerdotes qui hoc non fecerit condemnantur. Solus incubat diuitiis, solus ministerio vititur, solus vniuersa sibi vëdicat, solus partes inuadit alienas, solus occidit vniuersos. Nam si secundum diuinos libros omnia faceremus, nec deesse quicquam visibiliter poterat cunctis, & sola in Christi ecclesia sanctitas abundaret. Hinc propter sacerdotum avaritiam odia cōsurgunt, hinc episcopi accusantur à clericis, hinc principū lites, hinc desolationum causæ, hinc origo criminis. Etenim si vnusquisque ita hunc mundum visibiliter possidere mandatur, vt sua tantum possessione contentus sit, ac res non inuadat alienas, non agrum pauperi tollat, non vineam, non subiectorum aliquod, non famulos, non fructus: quanto magis qui ecclesiæ Dei præest, debet ita in omnibus seruire iustitiam, vt sibi hoc tantum vendicet, quod sui iuris esse cognoscit? Aliena non contingat, aliena non rapiat, æqualem se cæteris faciat: & sicut sine his in ecclesia non fuit, ita & sine his in ecclesiæ ministerij dispensatione non viuat. Certe, vt ipse nosti, qui visibiliter in hoc mundo ius inuadit alienum, accusatur à paupere, damnatur à iudice: Ita & in ecclesia Dei cum vnusquisque stipendia sua perdit, clamat ad Deum, exauditur à Christo, nec differtur in hac parte vltionis sententia, si non redduntur vniuersa. Moderatio enim Dei, ac pietas solum nostrum reditum quærit, ac nos quærit sua bonitate saluari. Sed si non conuertimur, si duri corde sumus, si in peccatis vsq; ad mortem illicite perduramus, Assidue peccanti, sicut scriptum est, Deus non miseretur.

De sexto gradu ecclesiæ, qui sacerdotum ordo est.

Sextus seniorum ordo est, sacerdotibus datur, qui presbyteri dicuntur, qui præfunt ecclesiæ Dei, & Christi sacramenta conficiunt. Hi autem in benedictione cum episcopis confortes ministeriorum sunt. Nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & episcopos credenda distantia est: & eucharistiam iam pridem per presbyteros benedictā, si vsus exegerit, episcopi accipere debent, ac se Christo, ac plenitudini eius communicare cognoscere.

Num. 18.

Esa. 40.

Apo. 14. & 15.

Deut. 10.

Luc. 22.

Matth. 2.

1. Eza. 2.

Ioan. 1.

Luc. 14.

1. Cor. 5.

1. Reg. 21.

1. Cor. 12.

Nam si quis ad iniuriam reuocet, aut putet se accipere non debere eucharistiam quam presbyter benedixit, is profecto peruersus est, credens dominum duo corpora habuisse, vnum maius, & vnum minus: maius quod episcopus conficit, quod presbyter minus. Hic Christum diuidit, eique facit iniuriam. Ergo inter baptismum & baptismum potest esse distantia, vt sanctior iudicetur, quem baptizauit episcopus, quam is quem Leuita: sicut in Actibus apostolorum legis Eunuchum à Philippo diacono baptizatum fuisse, vt scriptum est: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Et ille ait: Nihil, si credis. Fides enim est quae facit mundum: & quia non est dantis, sed accipientis, ita credendum est in omni anima baptismum esse perfectum, & in omni sacerdote corpus Christi esse perfectum. Qui non communicat eucharistiae presbyterorum, non communicat Christo: nec eucharistiam ipse benedicit, quia in eo in quo iudicat, condemnatur: atque in similitudine Iudae traditoris tradens dominum, nullo cogente ipse sibi infert manus ac suspendio perit, quia superbia peccat in Deum. Necego dico praesentibus episcopis atque astantibus altari presbyteros posse sacramenta conficere. Sed si forte vsus exegerit, vt venientes ad ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere episcopum repudiare eucharistiam presbyterorum, si ponatur in altari, quam accipi oportet Christum: quoniam corpus Christi est, sicut enim scriptum est. Vos enim estis corpus Christi, & membra ex parte. Caritas enim cooperit multitudinem peccatorum. Fides, spes, caritas, tria haec, maior his est caritas. Caritas patiens est, benigna est, non aemulatur, non inflatur, non perperam agit: omnia credit, omnia sustinet: caritas nunquam excidit. Et quia scriptum est: Presbyteri duplici honore honorentur, maxime qui laborant in verbo domini: praedicare eos decet, vtile est benedicere, congruum confirmare, conuenit reddere communionem, necesse est visitare infirmos, orare pro inualidis, atque omnia Dei sacramenta complere, praesertim cum in Oriente eam consuetudinem, & in Illyrico & in Italia, atque in Africa omnibus in locis, temporibus Apostolorum fuisse manifestum sit. Ac sola propter autoritatem summo sacerdoti clericorum ordinatio, & virginum consecratio reseruata sit cum basilice altaris & chrismatum dedicatione, vel sanctificatione, ne à multis disciplina ecclesiae vendicata concordiam sacerdotum solueret, scandala generaret. Propter hoc & nuper episcopalis electio ad metropolitanum remissa est: & cum huic summa datur potestas, aliis adimitur haec facultas: & incipiunt etiam summi sacerdotes nati, non ex iure, sed necessitate alium sacerdotem. Nemo hinc episcoporum inuidia diabolicae tentationis inflatus irascatur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesiis praedicent, si plebibus, vt scriptum est, benedicant: etenim abuentibus mihi ista sic dicam, qui non vult presbyteros facere quae iubetur à Deo, dicat, quis maior est Christo? aut quid corpori eius, aut sanguini poterit anteponi? Si presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare?

Virgines etiam Dei, licet Apostolus dicat, De virginibus praecipuum domini non habeo, tamen hoc ratione faciente, si vsus exegerit, per eum benedici, si necesse est, manifestum est: quia Maria mater domini Christi, soror est virginum, & Eucharistia Christi est corpus, & minor Maria quam dominus: tamen credendum est summi sacerdotis iudicio, & hoc faciendum quod iusserit circa laicos & mulieres. Iubentibus vobis iniustissime sacerdotibus, non recte presbyter Dei benedictionis perdit officium, amittit linguae opus, non habet confidentiam praedicandi, truncatus est omni parte virtutum, solum presbyteri nomen habet, plenitudinem ac perfectionem, quae consecrationi eius competit, non retinet. Quis hic, rogo, o sacerdotes honor vester est, vt damnata gregibus inferatis? quonia cum pastoribus per potestiam vestram aufertur Deo digna diligentia, contagiū quoddam & calamitas crescit in gregibus, ac dominici patrimonij sui dana conquiritis, dum soli vultis in ecclesiis potentari. Denique & chrismatum ea ratio est, atque hic ordo legitimus consecrandi, baptizatum dominum & in similitudine columbae in specie chrismatum à patre vnctum fuisse, manifestum est, ac plenitudo sacramenti, corpus eius & sanguis ostensus. Quae cum offerre licet, etiam reliqua, quae in eo sunt consecrare: quia in Christo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Presbyteri ergo, si necesse est, possunt chrisma conficere, quia in corpore eius chrisma est. Si quidem haec regula etiam nunc seruatur à plurimis, atque in ecclesiis multis sic ista faciunt: tamen me hoc scito esse sententiae, nulli episcopo super hoc iniuriam esse faciendam, nec legem à me opponendam esse ei qui lex est presbyteri. Ab initio, vt legimus, negotiorum iudices esse mandati sunt presbyteri interesse sacerdotum consilio: quoniam & ipsi presbyteri, vt legimus, episcopi nuncupantur, secundum quod scriptum est ad Titum. Huius rei gratia reliqui te Creta, vt ea quae defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quem admodum ego tibi disposui &c. Vides ergo presbyterum episcopum dici, & apostoli Pauli esse sententiam? Et alibi ad Timotheum de ecclesiae ordine. Fidelis sermo. Siquis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet episcopum irreprehensibilem esse &c. Vides ergo hic presbyteri non fieri mentionem, sed hunc esse locum quem episcopatum vocat? Et alibi ad Timotheum episcopum. Praeceptum haec & doce: nemo adolescentiam tuam contemnat, sed forma esto fidelium in sermone, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate &c. Intelligis ergo in presbytero summam sacerdotij collocari? Et alibi ad maiores natu. Qui vos posuit episcopos regere ecclesiam suam. Philippis, Crete vna Macedonia ciuitas est. Et cum ibi Paulus episcopis & diaconibus scripsit, quid nisi eos qui presunt presbyteri, episcopos vocat? Denique & apostolus Ioannes episcopus scribit. Senior electae dominae, quam diligo in veritate. Nam presbyter aetatis est nomen, episcopus dignitatis. Salomon quoque ait. Presbytero humilia animam tuam. Sed oderunt hoc sacerdotes superbi in presbyteris nomen, qui nolunt esse hoc quod Christus, qui discipulorum pedes lauit, qui baptizatus est à Ioanne, licet baptizandum se

1. Cor. 11.

1. Pet. 1.

2. Cor. 13.

1. Tim. 5.

c. ecce ego, dist. 95.

c. ecce ego, dist. 95.

1. Cor. 7.

c. ecce ego, dist. 95.

c. ecce ego, dist. 95.

S. presbyteri ad Tit.

1.

1. Tim. 5.

1. Tim. 4.

Act. 20.

Philipp. 1.

2. Ioan.

Eccl. 4.

Ioannes

Ioannes à domino proclamaret. Propterea haec scribo, vt si praeteriti temporis error non potest iam reuocari, vel ad praesens in ecclesiis feruetur humilitas, vt presbyteri hoc in ecclesiis suis faciant quod Romae, siue quod in Oriente, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis vbi humilitas perseverat, quod in caelis fit, quod maius est, vbi sedes eorum legis esse dispositas, vt terrena contemnas, vt nihil tibi de mundi istius conuersatione praesumas. Respice Hierusalem matrem omnium sanctorum, ornatam patriarchis, prophetis, apostolis & angelis Dei: ipsius consuetudinem sequere, ipsius sacramenta custodi. Nihil tibi sit commune cum caeteris qui errorem suum illicita praesumptione defendunt, & consuetudinis dicunt esse quod voti est. Nam si aliquis nostrum praeteriti temporis consuetudinem poscit agnoscere, probarem tibi hoc quod loquor, ab initio semper cum apostoli praedicarent in ecclesiis fuisse seruatum, & postmodum odio singulorum vitata aliqua, aliqua praesumpta. Sed nemo damnandus est, nemo iudicandus, imò omnes in mansuetudine & charitate spiritus amplectendi, vt dum nobiscum bonitatis Christi fundamenta cognoscunt, ad aedificium Dei spontanea voluntate conueniant, vt in culmine templi nobiscum manere mereantur.

De septimo & principio gradu ecclesiae, qui ordo episcopalis, seu episcoporum est.

Septimus autem in his dispositionibus episcopalis Sordo est, & qui primus & perfectus in cunctis est: qui omnipotentiae Dei, & in Christo donatur, ex quo processus omnium gloriarum & plenitudo est virtutum, ex quo omnia, in quo omnia. Ipse enim ordinat sacerdotes, ipse leuitas, ipse subdiaconos, ipse lectores, ipse ostiarios, ipse fossarios, ipse arundinem tenens metitur Hierusalem, ipse fabricae Dei praest, ipse quod vnusquisque facere debet ostendit: ipse damnat, ipse recipit, ipse ligat, ipse ligata soluit, ipse clauas regni caelorum habet, ipse thronum Dei refert & claudit, supra se nihil habens. Si humilis & bonus sit, si perfectus, vt scriptum est, Estote perfecti sicut & pater vester perfectus est: si obseruat omnia, si hospitalis, si sine crimine, si habens testimonium bonum, si vnus mulieris vir est, id est, sua tantum carne contentus, alieni corporis illecebras non requirat, filios habens subditos in castitate & sobrietate: quia peccare in operibus non debet, qui in electione perfectus est. Huius sacerdotalis vestis est perfecta Dei gloria. Ad hunc pertinet chrisma: quia ipse Christus Christorum est, id est, sanctus sanctorum, & episcopus animarum, secundum quod scriptum est. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Huic summa à cunctis clericis atque ab omni populo deferenda reuerentia est: quia non dicit figmentum ei qui se finxit. Vt quid me finxisti sic? Aut non habet potestatem sigulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Huic non cogitare de craftino pro perfectione mandatur. Huic de vesti-

mento & victu sollicitus esse prohibetur. Hic per omnia similis Deo est, si non recedat à Christo, secundum quod scriptum est. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Hic in carne ambulans, non secundum carnem militat. Hic non vult esse nisi cum Iesu. Hic neminem damnat. Hic ipsi etiam Iudae, sciens eum talem esse, in passione pacificus est. Huic osculum ei dat, à quo tradendus est. Hic pro eundis patitur. Hic saluat vniuersos. De hoc officio amplius disputare nihil possum: quoniam quod in clericis consecratum esse praedicisti, episcopum solum habere manifestum est. In illis esse partes & membra virtutum, in episcopo plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter. Atque ita est, vt in episcopis dominum, in presbyteris apostolos, qui & ipsi sunt, recognoscas. Sed quia scriptum est: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: summus sacerdos qui elegit dicitur, qui vero electi sunt, sacerdotes. Omnem enim suam potestatem Deus discipulis suis dedit, & Moysen Deum dici voluit Pharaonis. Atque ipse homo Iesus Christus maior in eo quod in carne apparuit, fuit. Et hoc est mysterium ecclesiae, quod Ezdras descripsit, quod in quinque gradibus collocatum, sensus nostri capitis tenet. Namque visui episcopatus & presbyteria dantur, secundum quod scriptum est. Speculatorem te posui domini Israel. Leuitae odorati: quia ipsi sacerdotibus iuncti, columnae & fundamentum veritatis sunt: ipsi spiritus forma, puris mentibus odor vitae in vitam sunt, & per manus eorum odor sacrificij ascendit in conspectu Dei. Nathinnee auditui, vt audiant vniuersi diuinis verbis ac praecipis sacerdotum & officii leuitarum. Sacri cantores sermoni, quod est linguae. Ostiarij, siue fossarij ori, sicut scriptum est. Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiae labiis meis. Ex verbis enim nostris iustificabimur, & ex verbis nostris condemnabimur. In ore enim hominis vita & mors: ideo in fossariis spiritus prophetarum prophetis subiectus est: in ostiariis doctores, in lectoribus prophetarum, in subdiaconis angeli, in diaconibus archangeli, in presbyteris apostoli, in episcopis Deus. Denique scriptum est. Primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores: & ideo de episcopo vsque ad diaconum spiritus dispositio est. De subdiaconibus vsque ad ostiarios animae, in fossariis corporis. Sicque has omnes dispositiones in ecclesia Christi quasi vnum hominem Deo seruientem esse cognosce, secundum quod scriptum est. Vos estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Praedica autem verbum Dei cunctis, vt scriptum est. Exhortare omnes. Diuitibus huius seculi praecipue non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum: sed diuites esse in operibus bonis. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Non recedat liber legis de manu tua, sed meditaberis die ac nocte in eo. Ante omnia curam habe pauperum: quia propter nos Christus pauper factus est, cum esset diues, vt inopia illius ditaremur. Professas & eas quae vere viduae sunt, require: egentibus necessaria ministra: nec in quoquam peregrinationis nomen horrescas. Quoniam quam diu sumus in carne, peregrinamur à do-

Psal. 109.

1. Ioan. 10.

Exod. 7.

Ezech. 3.

Psal. 140.

1. Cor. 15.

1. Cor. 3.

1. Tim. 6.

1. Ioh. 1.

Math. 5.

Psal. 104.

Rom. 9.

1. Tim. 5.

mino. Iuniores autem viduas sicut dicit Apostolus deuita, cum enim luxuriatae fuerint, in Christo nubere volunt. Vxoriturae propter antiquam consuetudinem ac periculum sacerdotij, non des animam tuam in potestatem, ne forte in similitudinem Adae in paradiso positus confundaris, atque acceptam legem si peccaueris perdas: ac nuditatis tuae conscius, confusione mentis excipias, & locum consecrationis amittas. Amada quidem vxor est, sed sicut ecclesia, aut templum Dei: orandum cum ea, legendum, abstinendum, communicandum in altario, non in opere: spiritu, non carne viuendum. Venerari autem & te propter coniunctionem legis debet, non desiderare propter consuetudinem delinquendi: quia aperte tibi usum coniugij interdictum esse perpendis, cum te episcopum esse cognoscis. Habere se & illa ex hoc Christum gaudeat, non maritum: esse cum Deo, non habitare cum coniuge: possidere intra domesticos parietes vernaculam sanctitatem: exultet in domino, gratias agat Deo, quod de corruptione liberata est: tibi quoque debitor sit, quod ad hoc officium volasti, qua consentiente electus es a domino, quod prius de omnibus cum tuis, ut decuit, transegesti, quam episcopatum rogatus acciperes, & separatus a coniuge in ecclesia permaneres. Certus autem sum exemplo bonae vitae tuae omnes haec esse facturos, ut in adulescentia credentes Deos, dum contemnunt terrena, diuina percipiant, & emendati in omnibus domino consecrentur, ut doctores plebium facti, post emendationem sui praedicent vniuersis, & salus omnium nuncupentur. Seculares autem viros ad ministerium non assumas ecclesiae: sic enim legis. Manus temere nemini imposueris. Et iterum. Hi primum comprobentur, & sic ministrent sine crimine constituti. Sunt enim multi qui sequentes vota populorum, disciplinam ecclesiae non obseruant, ac sine experimento bonae vitae, eligunt non conuersos. Atque ut consuetudinem reprehendam, peccantes nobilitatem potius, quam mores optimos benedicunt: & ante regni caelestis gubernacula tradunt, quam de terrena conuersatione securi sint, quasi vero Deo deficient sacerdotes, aut clericatus officium possit implere, qui nec dum castus didicit esse obstinendo. Taceo de reliquis vitae documentis, quod ignorat liberos, quod consuetudinem nescit: & prius doctorem gentium dicitur vel minister, quam discat aliquid imperitus, alieno iudicio in posterum viuens, non Dei, sed cuiuscunque facit in omnibus voluntatem. Dum enim instruenti se obedientiam debet, cedit ad tempus, & inuitus discipuli nomen accipit in magistro, minorque sit minimo. Concurrunt ad ecclesiam populi, a sacerdote nouo aliquid audituri, quod aedificet cunctos, quod saluet vniuersos, & ultra solitum morem forte nihil dicitur: ceras necit, paginas ignotas cunctis versat in pectore: & delicta omnia recognoscens, sola impudentia vitur excusantis, & hoc ipsum quod rogatur, irascitur. Quale tunc erit, quae so, episcopo iudicium tuum, cum interrogatus nihil dixeris, ac mulieres laicosque pro scientia agnitionis vitae intrare ecclesiam recognoueris? Sacramentorum vero haec ratio est, atque hic ordo omnium nascentium, qui in carne descendimus, ut qui venientes in mundum venundamur sub

peccato, idolis seruientes primitus nuncupemur. Quis enim a quo superatur, eius seruus adicitur, & eius operi mancipatur, praestat officium, cuius desiderium gestat in sensu: praualente enim ignorantia, regnat auaritia, quae radix omnium malorum est, & inquisitio idolorum: & hoc est malum quod difficile superatur, qui non aut habendi voluntate, aut paupertatis timore teneatur. Sed quia primitus in exhortatione prophetiae sermo praedicandus est, necesse est ut in illis vnus Deus audius & loquatur & nominetur, secundum quod scriptum est. Dominus Deus tuus vnus est. Hi sunt quos catechumenos nominamus, & subiacentes castigationi, & liberum ad Christum habentes arbitrium: quia principium sanctitatis est dominum Iesum Christum Dei filium confiteri, secundum quod scriptum est. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Secundus contentium locus est, qui ad Dei gratiam festinantes, aliquid amplius quam fuerint esse desiderant. Qui ideo competentes dicuntur, id est, poscentes Dei gratiam, Deo iam vtilis, & per desiderium voluntatum competentes caelorum regna, ac volentes iurifuso per misericordiam principalem hereditatem, Deum vendicare, ab omnibus abstinentes, sperantes lauacrum, casti atque synceri, & praesentis vitae positum sibi terminum recognoscunt, & ordinem futurae conuersationis aspiciunt, ut qui antequam accipiant, seruiunt Christo, post acceptam fidem Dei dona non perdant, aut irritam faciant gratiam, cui seruire voluerunt. Tertius baptizatorum ordo est, in quibus iam Christus est, dicente Apostolo. Nescitis quoniam quicumque baptizati estis in Christo, Christum induistis? Et ideo cum cogitamus aliquid boni, liberari a gentilitate catechumeni sumus: cum volumus quod sanctum est competentes: cum operamur bona, baptizamur & commemorimur Christo. Sed si forte hoc impugnantem diabolo quicumque peccati maculatione violamur, poenitentia competit, quae in similitudinem diuini fontis, ipsa peccata mortificet, ac nos saluet in corpore: quae completa, quartus reconciliationis locus est, ut caput corporis nostri Christum esse credamus, quia ecclesiae suae vir, caput mulieris, id est, omnium animarum quae Deum tota mente perquirunt. Sal autem propterea catechumenis datur in mysterio, ut nos esse sal terrae, id est, sapientiam Dei noscamus. Inuisibilia enim eius (ut ait Apostolus) a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita ut sint inexcusabiles, & caetera. Baptismus vero aqua est, quae tempore passionis de latere Christi exiuit: & nullum aliud elementum est, quod in hoc mundo purificet vniuersa, quod omnium poculum sit, quod viuificet cuncta. Et ideo spiritus vitae in aqua est, & congregatio aquarum, maria nomen accepit. Christo enim renascitur, qui baptizatur in fonte. Fons enim origo omnium gratiarum est, in quo septem gradus sunt, tres in descensu, & tres in ascensu: septimus vero est, qui & quartus, id est similis filio hominis, extinguens fornacem ignis ardentis, stabilimentum pedum, fundamentum aquae, in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Oleum vero & chrisma esse sanctorum, silentium ipsius & pinguedinis natura demonstrat.

1. Tim. 5.

monstrat. Corpus domini panis verus & caelestis est caelo est. Sanguis eius, hoc est quod scriptum est. Ego sum vitis vera, vos autem sarmenta. Et quia multa membra, vnum autem corpus, totius mundi natura contrita est inuisibilibus speciebus in candorem lucis effectum, atque per baptismum aquae in veritate: cum semper secundum speciem corporis, & puritas & veritas voluntatis apparet probata per ignem, ut his omnibus impletis alimentis, nihil desit visibilitati, nihil desit mysterio Dei, ac resurrectio carnis apertissime comprobetur: cum haec quae visibilia sunt, sanctificata per verbum & orationem, Christi corpus effecta sunt. Quae omnia, si in veritate complecteris, intelligens Deum, opus vitae agis & commemoraris in Christo. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Te decet hymnus Deus in Sion, ut reddas vota in Hierusalem. Tibi conuiuium Christus est, gaudium Christus est, lectio Christus est, quies Christus est, atque imperans mundo Pharaonis Deus es, postquam vniuersa vicisti. Haec cunctis plebibus tuis, si dignaris ut moneam, prout potes semper insinua memoriam mei habens in orationibus tuis sanctis, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudaea, ut remissionem consequar peccatorum. Certus sum enim ego, quia supra quam dico facies: debitorem enim te mihi esse cognoscis, ut pro me Deum rogare non desinas: quoniam sicut iubere dignatus es, officium disputationis impendi. Nec tibi legem quam sequi debeas posui, sed qualis esse iam debeas, stilo fauente descripsi. Vnum tamen illud praeter ceteris rogo, ut quia multa secundum consuetudinem tuam, noua tibi videntur esse conscripta, praesumptioni meae dare veniam digneris. Nec putes nos peruersitatem aut nouitatem aliquam, sed solum (si dici fas est) diuersarum prouinciarum consuetudinem publicare: sed sicut reprehendi neminem, ita & damnandum nullum descripsi, praesertim cum omnes ecclesias Deus fecerit, & in omnibus apostoli praedicauerint: nec deceat quemquam studere discordiae, vbi pro omnium pace seruanda, in disceptatione ecclesiasticae disciplinae vincit ille qui vincitur, ac se victum gratulatur. Ego tamen in omnibus vobis cedo, qui omne quod facitis laudo, & in aemulationem bonae rei istud vestris sensibus derelinquo, ut vnus alteram exhortans, inuicem vos de consuetudine nostra & de contemplatione doceat: mihi hoc solum peculiariter relaxetis, ut pro me orare dignemini, qui ad emendationem omnium quae conscripta sunt obedientiam gerens, ita libenter habeo mihi aliquid imputare, ut mei primitus sciatis esse iudicij, hoc tantum iussi ab omnibus condemnandum, quod aut consuetudo ecclesiarum, aut diuinorum librorum scripta non retinet.

VIRGINITATIS LAVS, AD
MAVRITII FILIAM.

EPISTOLA 14.

Tomus nonus,

VANTAM in caelestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, post scripturarum testimonia, ecclesiae etiam consuetudine edocemur, qua discimus peculiare illi subsistere meritum, cuius specialis est consecratio. Nam cum vniuersa turba credentium paria dona gratiae percipiat, & iisdem omnibus sacramentorum benedictionibus glorietur, istae aliquid proprium praeter ceteris habent, cum de illo sancto & immaculato ecclesiae grege, quasi sanctiores purioresque hostiae, pro voluntate suae meritis a sancto spiritu eliguntur, & per summum sacerdotem Dei offeruntur altario. Digna reuera domino hostia tam pretiosi animalis oblatio, & nullius magis, quam suae imaginis, hostia placitura. De huiusmodi etiam Apostolum dixisse reor. Obsecro autem vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Possidet ergo virginitas, & quod alij habent, & quod alij non habent, dum & communem & peculiarem obtinet gratiam, & proprio (ut ita dixerim) consecrationis privilegio gaudet. Nam & Christi sponsas virgines dicere, ecclesiastica nobis permittit autoritas, dum in sponсарum modum eas consecrat domino: velut ostendens eas vel maxime habituras spirituale connubiū, quae subterfugerint carnale consortiū, & digne Deo per matrimonij copulatione spiritualiter copulantur, quae eius causa dilectionis, humana conubia spreuerunt. In his quam maxime illud impletur Apostoli. Qui autem adhaeret domino, vnus spiritus est. Grande est & immortale, & penē vltra naturam corpoream, frenare luxuriam, & concupiscentiae flammam adulescentiae facibus aestuantem, animi virtute restinguere: & spiritali conatu, vim genuinae oblectationis excludere, viuereque contra humani generis legem, despiciere coniugij solatia, dulcedinem contemnere liberorum, & quaecunque praesentis vitae comoda sunt, pro nihilo spe futurae beatitudinis computare. Magna haec, ut dixi, & admirabilis virtus est, & non immerito pro magnitudine laboris sui ingenti praemio destinatur. Dabo, inquit dominus, spadonibus meis in domo mea, & in muro meo locum nominatum meliorem a filiis & filiabus Israel: nomen aeternum dabo illis, quod non deficiet. De quibus spadonibus dominus in euangelio repetit, dicens. Sunt enim spadones, qui seipos castrauerunt propter regnum caelorum. Magnus quidem est pudicitiae labor, sed maius praemium: temporalis custodia, sed remuneratio aeterna est. De his & beatus Ioannes apostolus loquitur: quod sequuntur agnum quicumque ierit. Quod ita intelligendum putō, nullum eis locum in caelesti aula claudendum, & cuncta eis diuinarum mansionum, habitacula referanda. Sed ut illustrius virginitatis meritum clareat, & quam Deo digna sit, manifestius intelligi possit: illud cogitetur, quod dominus & saluator noster Deus, cum propter humani generis salutem hominem dignaretur assumere, non alium quam virginalem elegerit vterum. Et ut huiusmodi

Rom. 12.

1. Cor. 6.

Esa. 56.

Matth. 19.

1. Pet. 14.

plurimum sibi placere monstraret, & pudicitiae bonum utriusque sexui intimaretur, virginem habuit matrem, virgo mansurus. In se viris, & in matre feminis praeiuit virginis exemplum, quo demonstraretur in utroque sexu beatam integritatem diuinitatis haberi: & plenitudinem meruisse, dum totum in matre fuit, quicquid habebatur in filio. Sed quid ego satago excellēs ac sublime pudicitiae meritum reuelare, & gloriosae virginis bonum ostendere, cum de hac re plerisque perorasse non nesciam, & eius beatitudinem manifestissimis rationibus comprobasse: & nulli sapienti venire in dubium posse, eam rem maioris esse meriti, quae sit amplioris laboris: Quisquis etiam pudicitiam, aut nullius praemij, aut parui existimat, certum est illum aut ignorare, aut non voluntarium ferre laborem. **Inde illi semper castitati derogant, qui eam aut non habent, aut habere coguntur inuiti. Nunc itaque quoniam paucis licet, tam laborem, quam meritum integritatis ostendimus, ne res quae grandi virtute constat, ingenti praemio destinata, carere fructu suo possit, diligentius excubandum est. Quanto enim quaecunque species pretiosior fuerit, tanto maiore sollicitudine custoditur. Et quoniam multa sunt, quae bono proprio carent, nisi aliarum rerum iuuentur auxilio, ut est mellis species, nisi cerarum custodia & fauorum cellulis conseruetur & (ut verius dixerim) nutriatur, naturalem gratiam perdit, & subsistere per seipsam non potest. Sicut & vini species, quod nisi boni odoris vas sit, & reparatis crebro picibus foueatur, genuina suauitatis vim amittit. Attentius ergo prouidendum est, ne forte & virginitati aliqua sint necessaria, sine quibus nequaquam afferre fructum sufficiat, & tantus nihil proderit labor, dum vane prodesse creditur, quod absque viribus necessariis possidetur. Nisi enim fallor, ob caelestis regni praemium, pudicitiae seruatur integritas, quod sine vitae aeternae merito, neminem consequi posse satis certum est. Aeterna vero vita, non nisi per omnem diuinorum praecceptorum custodiam promereri potest, scriptura dicente. Si vis ad vitam venire, serua mandata. Vitam ergo aeternam non habet, nisi qui cuncta mandata legis seruauerit: & qui vitam non habuerit, caelestis regni non potest esse possessor, in quo non mortui, sed viui quique regnabunt. Nihil enim virginitas sola proficiet, quae caelestis regni gloria sperat, nisi & aliud habuerit, cui promittatur perpetua vita, per quam caelestis regni praemium possidetur. Ante ergo omnia pudicitiam integritatemque seruantibus, & eius remunerationem a Dei aequitate sperantibus, mandatorum sunt custodienda praeccepta, ne gloriosae castitatis & continentiae labor in irritum deducatur. Supra mandatum vel praecceptum esse virginitatem, sapiens ex lege nullus ignorat, Apostolo dicente. De virginibus autem praecceptum domini non habeo, consilium autem do. Cum ergo obtinenda virginis consilium dat, non praecceptum statuit supra mandatum vel praecceptum eam esse professus est. Quicumque ergo virginitatem seruant, magis faciunt quam praecceptum sit. Tunc enim proderit magis fecisse quam iussum est, si quod iussum est se-**

ceris. Nam quomodo plus fecisse gloriaberis, si minus aliquid non facias? Cupiens diuinum implere consilium, ante omnia serua mandatum. Volens virginis praemium consequi, amplectere meritum vitae, ut tua castitas remunerari possit. Nam ut vitam praestat obseruatio mandatorum, ita e contrario generat praeruaricatio mortem. Et qui per praeruaricationem in mortem fuerit deputatus, virginis coronam sperare non poterit, neque pudicitiae praemium expectare constitutus in poena. Tres enim sunt species, per quas regni caelestis possessio introitur. Prima est pudicitia, secunda mundi contemptus, tertia vero iustitia: quae ut connexae plurimum se possidentibus praestant, ita possunt diuisae difficile prodesse, dum vnaquaeque earum non propter se tantum, sed propter aliam efflagitur. In primis igitur quaeritur pudicitia, ut facilius subsequatur mundi contemptus: quia ab illis mundus contemni leuius potest, qui matrimonij nexibus non tenentur. Mundi vero contemptus exposcitur, ut iustitia conseruetur, quae difficile implere possunt, qui secularium bonorum cupiditatibus, & mundanarum voluptatum negotiis implicantur. Quisquis ergo possidet primam speciem pudicitiae, & secundam quae est mundi contemptus, non obtinet: pene sine causa possidet primam, quando secundam non habet, propter quam quaesita est prima. Si primam & secundam habet, cui tertia quae est iustitia desit, frustra laborat: quoniam superiores duae propter tertiam praecipue requiruntur. Quid enim propter mundi contemptum prodest pudicitiam habere, & propter quod eam habeas non habere? Vel cur res mundi contemnas, si iustitiam propter quam pudicitiam & mundi contemptum habere te conuenit, non custodias? Quia ut prima species propter secundam est, ita prima & secunda propter tertiam: quae si non fuerit, nec prima, nec secunda proficiet. Dicas forsitan, doce me ergo quid sit iustitia, ut eam si cognouerim facilius implere sufficiam. Dicam breuiter, ut valeo, & verborum vtar simplicitate communium: quia causa de qua agimus talis est, quae disertioribus facundiae sermonibus nequaquam debeat obscurari, sed simplicioribus eloquentiae narrationibus pandi. Omnibus enim in commune necessaria, communi debent sermone demonstrari. Iustitia ergo non est aliud, quam non peccare. Non peccare autem legis praeccepta seruare. Praecceptorum vero obseruatio duplici genere custoditur, ut nihil eorum quae prohibentur facias, & cuncta quae iubentur implere contendas. Hoc est quod dicit. Recede a malo & fac bonum. Non enim in hoc putes constare iustitiam, ut malum non facias, cum & bonum non facere malum sit, & in utroque legis praeruaricatio committatur. Quoniam qui dicit, Recede a malo: & ipse dicit, fac bonum. Si a malo recesseris & non feceris bonum, transgressor es legis, quae non tantum in malorum actuum abominatione, sed in bonorum operum perfectione completur. Neque enim hoc solum tibi praecipitur, ut vestitum non spolis suis indumentis, sed ut spoliatus operias tuis vestimentis. Neque ut habenti panem non auferas suum, sed ut non habenti tuum libenter impertias. Neque

Neque ut pauperem non repellas hospitio suo, sed ut pulsus & non habentem recipias tuo. Praecceptum est enim nobis flere cum flentibus. Quomodo cum illis fleamus, si in nullo eorum necessitatibus participamus, nec aliquid eis in his propter quas lacrymantur causas praebemus auxilium? Neque enim fletuum nostrorum Deus infructuosum humorem quaerit: sed quia lacrymae doloris indicium sunt, vult te ita alterius angustias sentire ut tuas: & quomodo tibi in tali tribulatione si esses, subueniri cuperes, ita alteri ipse subuenias, propter illud. Quaecunque vultis ut faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis similiter. Nam cum flente flere, & nihil cum possis flenti conferre, subannationis non pietatis indicium est. Denique Saluator noster cum Maria & Martha Lazari sororibus fleuit, & immensae misericordiae affectum, lacrymarum contestatione monstrauit, & verae pietatis indicia mox opera subsequuta sunt, cum suscitatus Lazarus, cuius causa lacrymae fundebantur, sororibus viuus reddidit. Et hoc fuit pie flere cum flentibus, occasiones fletus auferre. Sed quasi potens, inquires, fecit: sed nec tibi aliquid impossibile imperatur. Impleuit omnia, qui quod potuit fecit. Sed ut dicere coeperamus, non sufficit Christiano a malis se abstinere, nisi etiam bonorum operum officia perfecit. Quod illo vel maxime testimonio comprobatur, quo comminatur dominus aeterni ignis reos fore, qui quamuis nihil mali gesserint, non fecerint omne quod bonum est, dicēs. Tunc dicit rex his qui ad sinistram sunt: Discedite a me maledicti in ignem aeternum, quem praeparauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare &c. Non dicit: Discedite a me maledicti, quia homicidium fecistis, quia adulterium perpetrastis, aut quia furtum fecistis: non enim quia malum fecerunt, sed quia bona non fecerunt, condemnantur, & aeternae gehennae incendiis addicuntur. Nec quia quae prohibita erant, admiserunt: sed quia quae praeccepta erant, noluerunt implere. Vnde aduertendum est, quam spem habere possint, qui adhuc aliquid eorum faciunt quae prohibentur, cum etiam illi aeterni ignis rei sunt, qui non fecerunt quae iubentur. Nolo enim in hoc tibi blandiaris, si aliqua non feceris, cum scriptum sit. Qui vniuersam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est omnium reus. Adam enim semel peccauit, & mortuus est: & tu te viuere posse existimas illud saepe committens, quod alium cum semel perpetrasset, occidit? An grande illum commisisse crimen putas, vnde merito poena damnatus sit acriori? Videam ergo quid fecerit contra mandatum. De fructu arboris edit. Quid ergo? propter arboris fructum Deus hominem morte multauit? Non propter arboris fructum, sed propter mandati contemptum. Ergo non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati. Et qui dixit Adae, de fructu arboris non ederet: ipse tibi praecipit ut non maledicas, non mentiaris, non detrahas, nec detrahentes auscultes, ut omnino non iures, non concupiscas, non inuideas, non sis tepidus, non sis auarus: ut nulli malum pro malo reddas, ut inimicos tuos diligas, ut pro maledicentibus &

persecutoribus ores, ut percutienti maxillam alteram praebas, ut in iudicio seculari non litiges, ut si quis tua uoluerit auferre, grateranter dimittas, ut nec iracundiae, nec zeli, nec liuoris malum intra pectus admittas, ut crimen auaritia fugias, ut omnis iactantiae ac superbiae malum caueas, & humilis & mitis Christi exemplo viuas: malorum confortia intantum deuittans, ut cum fornicatoribus atque auaris, aut maledicentibus, aut inuidis, aut detractoribus, aut ebriosis, aut rapacibus cibum non capias. Quem si aliquo contempseris, si pepercit Adae, parcat & tibi: imo illi magis parcendum fuerat, qui nouellus erat adhuc & rudis, & nullius ante peccantis, & propter peccatum suum morientis retrahebatur exemplo. Tibi vero post tanta documenta, post legem, post prophetas, post euangelia, post apostolos, si delinquere uolueris, quomodo indulgeri possis, ignoro. An tibi de virginis praerogativa blandiris? Memento: Adam & Euae uirgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. Virgo quae peccat, Euae, non Mariae, comparanda est. Non negamus in praesenti tempore remedium penitentiae: sed hortamur magis praemium sperare debere quam ueniam. Turpe est enim illis delicti indulgentiam postulare, quae palmae virginis expectant: & illicitum aliquid incurere, quae se etiam a licitis castrauerunt. Licet quippe est matrimonij consortium inire: & ut laudanda sunt, quae propter Christi amorem & caelestis regni gloriam, copulam contempserunt nuptiarum, ita damnanda non sunt, quae propter incontinentiae voluptatem, nondum Deo deuota remedio apostolico abutuntur. Ergo (ut diximus) quae connubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt: eiusmodi autem, si iurent, si maledicant, si cupiunt aliena, si detrahentes patiuntur audire, si malum pro malo reddant, si auaritia in alienis aut propriis incurant crimen, si zeli, si liuoris uenena possideant, si contra legalia & apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur, aut cogitent: si in carne placendi studio compta & ornate procedant, & alia, quaecunque (ut solet fieri) illicite faciant, quid proderit eis spreuisse quod licuit, & exercere quod non licet? Si vis prodesse tibi quod licite contempseris, uide ne quid eorum quae non licent facias. Stultum est enim timuisse quod minus est, & non timere quod maius est: aut ab his non vitari quae prohibentur, si subterfugerint quae conceduntur. Dicit Apostolus. **1. Cor. 7.** Innupta cogitat quae Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu: quae autem nupta est, cogitat quae sunt huius mundi, quomodo placeat viro. Nuptam viro placere asserit cogitando quae mundi sunt: innuptam vero Deo, eo quod nulla illi cura sit seculi. Dicat ergo mihi quae virum non habet, & tamen quae mundi sunt cogitat, cui placere desiderat: nonne incipiet illi nupta praeponi? quia illa cogitando quae mundi sunt, complacet vel marito: ista vero nec marito, quem non habet potest placere, nec Deo. Sed nec illud silentio praeterire nos conuenit, quod dixit, Innupta cogitat quae domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quae Dei sunt, inquit, cogitat, non quae seculi: non quae hominum,

Philip. 4.

Matth. 13.

Ecl. 26. 1. Cor. 7.

Ecl. 4.

Pro. 3. Sec. 70.

sed quæ Dei sunt cogitat. Quæ sunt ergo domini, dicat Apostolus. Quæcumque enim sancta, quæcumque iusta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, ista sunt domini: quæ sanctæ & veræ & apostolicæ virgines die noctuque sine vlllo temporis interuallo meditantur & cogitant. Domini est etiam regnum cælorum, domini est resurrectio mortuorum, domini est immortalis incorruptio, domini est splendor solis, qui sanctis promittitur: sicut in euangelio scriptum est. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Domini sunt plures iustorum in cælestibus mansiones, domini est fructus tricesimus, & sexagesimus, & centesimus. Hæc cogitant, & quibus possint operibus promereri quæ domini sunt, cogitant. Domini est etiam lex noui & veteris testamenti, in quibus oris eius eloquia sancta resplendent. Quæ si quæ virgines sine intermissione meditantur: quæ domini sunt cogitant, vt impleatur in eis propheticum illud. Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata domini in corde mulieris sanctæ. Sequitur: Quomodo placeat Deo: Deo, inquam, non hominibus, vt sit sancta corpore & spiritu. Non dixit, vt sit sancta membro, aut corpore tantum, sed vt sit sancta corpore & spiritu. Membrum enim vna corporis pars est: corpus vero omnium compago est membrorum. Cum ergo dixit, vt sit sancta corpore, omnibus membris eam sanctificari debere testatur: quia non proderit sanctificatio cæterorum membrorum, si inueniatur in vno corruptio. Etiam non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat membris, quæ vel vnus fuerit coinquinatio polluta. Sed vt quod dico, manifestius & lucidius fiat. Esto sit omnium membrorum purgata sanctificatione, & lingua tantummodo peccet, qua aut blasphemet, aut testimoniū falsum dicat, nunquid liberabunt omnia membra vnum? an propter vnum iudicabuntur & cætera? Ergo si sine aliorum membrorum sanctificatione pudicitia nihil proderit, cum in vno sit vitium: quanto magis si diuersorum flagitio peccatorum omnia corrumpantur, vnus nihil proderit integritas? Vnde quæso te virgo, ne in sola tibi pudicitia blandiaris, neque in vnus membri integritate confidas: sed secundum Apostolum, totius conserua corporis castitatem. Munda ab omnibus inquinamentis caput: quia crimen est illud post chrisimatis sanctificationem, aut croci, aut alterius cuiuslibet pigmenti fuco, vel puluere fordidari: aut auro, aut gemmis, vel cuiuscunq; terrenæ creaturæ specie comi, quod iam cælestis ornatus splendore resulget. Grandis quippe est diuinitati contumelia, mundani & secularis ornamenti prælatio. Munda frontem, vt humana, non diuina opera erubescat, & illam confusionem recipiat, quæ non peccatum, sed gratiam Dei parit, scriptura diuina dicente. Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens Dei gratiam. Munda collum, vt non aurea reticula capillus portet, & suspensa monilia, sed potius illa ornamenta circumferat, de quibus scriptura dicit. Misericordia & veritas non deficient a te. Suspende autem illas in corde velut in collo tuo. Munda

oculos, dam eos ab omni concupiscentia retrahis, & ab intuitu pauperum nūquam auertis, & ab omnibus fucis liberos, ad ea quæ Dei sunt facta custodias. Munda linguam a mendacio: quia os quod mentitur, occidit animam. Munda eam a detractione, iuramento, ac periurio. Nolo præposterum ordinem putes, quod prius a iuramento quã a periurio linguam dixi debere mundari: quia tunc periurium facilius fugies, si in toto non iures, vt impleatur in te illa sententia. Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. Et memor esto, dicente Apostolo. Benedicite, & nolite maledicere. Sed & illius crebrius recordare. Videte ne quis alicui malum pro malo reddat, neque maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis. Et illud. Si quis autem in verbo nõ offendet fratrem, hic perfectus est. Nefas est enim vt labia illa, quibus dominum confiteris, rogas, benedicis & laudas, alicuius polluantur sorde peccati. Nescio qua conscientia & lingua quis dominum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit dominus, & ipsis annuit cito precibus, quas lingua immaculata pronunciat. Munda aures, vt non nisi sermonibus sanctis & veris auditum præbeant, vt nūquam obscena, aut turpia, seculariaque verba suscipiant, aut aliquem de altero audiant derogatam, propter illud quod scriptum est. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam, vt cum eo habere partem possis, de quo dicitur. Quoniam auditu & visu iustus erat, hoc est, nec aure, nec oculis delinquebat. Munda manus, ne porrectæ ad accipiendum sint, ad dandum autem collectæ, nec ad feriendum paratæ, sed ad omnia misericordiæ & pietatis opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam & spaciosam viam pergant, quæ ducit ad splendida seculi & pretiosa conuiuia: sed ad arduum magis & angustum gradientur iter, quod tendit ad cælum, quia scriptum est. Iter rectum facite pedibus vestris. Agnosce tibi a Deo artifice non ad vitia, sed ad virtutes membra formata. Et cum vniuersos artus mundaueris ab omni sorde peccati, & toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam virginittatis expectes. Quid sit sanctam esse corpore, breuiter quidem, sed plane exposuissè me arbitror. Nunc quod sequitur, & spiritu, nosse debemus, hoc est, vt quod opere nefas est fieri, nec cogitatione concipere. Illa enim est tam sancta corpore quam spiritu, quæ nec mente, nec corpore delinquit, sciens etiam cordis speculatores esse Deum. Et idcirco fatagit, vt omnino etiam animam cum corpore mundam habeat a peccato, sciens scriptum esse. Omni custodia serua cor tuum. Et iterum. Diligit dominus sancta corda: accepti sunt autem ei omnes immaculati. Et alibi. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quod de illis dici arbitror, quos conscientia in nulla redarguit culpa peccati. De quibus & Ioannem in epistola sua dixissè reor. Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quæcumque petierimus,

Sap. 1.

Psal. 33. Rom. 12.

1. Thes. 5.

Iacob. 3.

Ecl. 28. 1. Petr. 2. Ecl. 4.

Pro. 4.

Pro. 4. Matth. 5. 1. Ioan. 2.

Matth. 5.

1. Petr. 1.

Apo. 14.

petierimus, accipiemus ab eo. Nolo existimes te peccati crimen fugisse, si voluntatem non sequatur effectus, cum scriptum sit. Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Nec dicas: Cogitavi quidem & non feci, quia etiam concupiscere nefas est, quod fieri crimen est. Vnde & beatus Petrus præcipit, dicens. Animas vestras castificantes. Qui si nullam animæ constuprationem nosset, nec castificari ipsam desiderasset. Sed & illum locum quo continetur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt, hi sequuntur agnum quocumque ierit, attentius considerare debemus & animaduertere, si solius integritatis ac pudicitia merito isti diuino comitatu copuletur, & per omnia cælorum tabernacula discurrant: an & alia sint, quibus adiuncta virginitas, tantæ beatitudinis gloriam consequatur. Sed vnde hoc scire poterimus? Ex consequentibus (nisi fallor) in quibus scriptum est. Hi empri sunt ex omnibus primitiæ Deo & agno, & in ore ipsorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt. Vides ergo quod non in vno virgines tantum membrorum, dominicis referantur inhære vestigiis: sed illi qui præter virginittatem ab omni contagione peccati immaculatam gerunt vitam. Idcirco vel maxime virgo nuptias spernit, vt dum securior est, facilius quod etiam a nubetibus quæritur, ab omni se delicto custodiat, & vniuersa legis mandata perficiat. Nam si non nubat, & ea nihilominus faciat, a quibus & nuptæ esse iubentur immunes, non nupsisse quid proderit? Quamquam enim nulli Christianorum peccare liceat, & omnes quicumque spiritualis lauacri sanctificatione purgantur, immaculatum decurrere conueniat vitam, vt ecclesiæ (quæ sine macula, sine ruga, sine aliquo eiusmodi esse describitur) possint visceribus intimari, multo magis tamè hoc virginem implere necesse est, cui nec mariti, nec filiorum, nec alterius necessitatis causa prohibet, quominus diuinam scripturam perficiat: nec si peccet, aliqua poterit excusatione defendi. O virgo serua propositum tibi magno præmio destinatum. Præclara est apud Deum virginittatis & pudicitia virtus, si non aliis peccatorum & malorum lapsibus infirmetur. Agnosce statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum ei, cui desponsata esse videris, admittas. Cito scribit repudium, si in te, vel vnum videat adulterium. Quæcumque ergo humanorum spõsaliorum pignoribus subarratur, statim a domesticis, a familiaribus, ab amicis, & seruulis sponsi solite & diligenter requirit, quales iuuenis habeat mores, interrogat quid potissimum diligit, quid accipiat libenter, quo vsu viuat, qua se consuetudine regat, quibus vtatur dapibus, in quibus maxime rebus delectetur & gaudeat. Quæ cum didicerit, ita se in omnibus temperat, vt spõsi moribus suum obsequium, sua dilectio, sua iucunditas, sua vita, sua diligentia concordet. Et tu quoque Christum sponsum habens, a domesticis ac familiaribus eius, spõsi tui mores interroga, & strenue ac solerter inquire,

Tomus nonus.

in quibus præcipue delectetur. Qualem in te compositionem vestium diligit, cuiusmodi concupiscat ornatum, dicat tibi eius familiarissimus Petrus, qui ne nuptis quidem corporalem, sed spirituales permittit ornatum, sicut in epistola sua scripsit. Mulieres similiter subiectæ sint vitis suis, vt si qui non credunt verbo, per mulierum cõuersationem sine verbo lucrificentur, considerantes in timore castam conuersationem vestram, quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumentis vestimentorumque cultus, sed qui abscondus est cordis homo in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus, qui est in cõspectu Dei locuples. Dicat & alius apostolus beatus Paulus, qui ad Timotheum scribens epistolam, eadem de fidelium feminarum disciplina testatur. Mulieres similiter in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes castitatem per bonam cõuersationem. Sed forsitan dicas, cur hæc iidem Apostoli virginibus non iusserunt? Quia non necessariū iudicabāt, ne talis virginibus commonitio potius iniuuia, quam emendatio videretur. Sed nec eas vnquam tantæ temeritatis fore crediderunt, vt ne nuptis quidè concessa carnalia ornamenta & terrena præsumerent. Reuera ornare se & componere virgo debet. Nam quomodo spõso suo placere poterit, nisi composita & ornata processerit? Ornetur plane, sed interioribus ornamentis spiritualiter, non corporaliter componatur: quia dominus non corporis, sed animæ decorem in illa desiderat. Ergo & tu quæcumque animam tuam diligis, & habitari a Christo concupiscis, omni eam diligentia compone, & spiritualibus indumentis exorna. Nihil in ea indecorū, nihil foedū appareat. Resplendeat auro iustitiæ, & gemmis resplendeat sanctitatis, ac pretiosissima pudicitia margarita coruscet, & pietatis tunica vestiatur. Pro bysso & serico, castitatis & misericordiæ tunica vestiatur & induatur, secundum quod scriptum est. Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, humilitatem &c. Non decorè cerussæ, aut alterius pigmenti quærat, sed innocentia simplicitatisque candorem habeat. Roseum verecundiæ colorem, & pudorem ruboris pudorisque possideat, cælestis abluatur nitro doctrinæ, & lauamētis spiritualibus emundetur. Nulla in ea malitiæ, nulla delicti macula relinquatur: & ne quando malo redoleat odore peccati, vnguento suavissimo sapientiæ & scientiæ perfundatur. Huiusmodi Deus quærit ornamentum, & animam taliter compositam concupiscit. Memento te esse filiam, secundum quod ait. Audi filia & vide. Sed & tu ipsa quotiescumque Deum patrem nominas, te Dei filiam esse testaris. Ergo si filia Dei es, vide ne quid eorum facias, quæ Deo patri incongrua sint, sed age omnia quasi filia Dei. Cognosce quomodo huius seculi filia nobilium se gerant, quibus assuescant moribus, quibus se disciplinis instituunt. Tanta in quibusdam est verecundia, tanta grauitas, tanta modestia, vt cæterorum hominum ritum intuiui hu-

1. Petr. 3.

1. Tim. 2.

Coloss. 3.

manæ ingenuitatis excedant, & nequaquam honestis parentibus suis per lapsum suum infamæ inurant notam, alteram sibi quodammodo inter homines consuetudinis fecere naturam. Et in originem tuam respice, genus intueri, gloriam nobilitatis aduerte, ac non hominis tantum esse, sed Dei filiam, & diuinæ natiuitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, vt in te cælestis natiuitas appareat: & vt diuina ingenuitas clarescat, sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis & stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & veræ pudicitiae habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore proferendus, vt qui te viderit, admiretur & dicat. Quæ est hæc noua inter homines grauitas? Quæ pudoris verecundia? Quæ honestatis modestia? Quæ maturitas sapientiae? Non est ista humana institutio, nec disciplina mortalis. Cæleste hic aliquid in corpore humano refulget. Puto quod habiter in quibusdam hominibus Deus. Et cum te filiam Christi cognouerit, maiore stupore tenebitur, & cogitabit qualis iste dominus sit, cuius talis ancilla est. Si vis ergo partem habere cum Christo, Christi tibi exemplo viuendum est, qui ab omni malitia & nequitia ira fuit extraneus, vt ne inimicis quidem vicem redderet, quin potius pro ipsis orabat. Nolo enim vt eas animas christianas existimes esse, quæ aut fratres, aut sorores non dico oderunt, sed etiam proximos toto corde conscientiae coram Dei testimonio non diligunt, cum christiana Christi similitudine inimicos etiam amare necesse habeat. Si sanctorum cupis habere consortium, a malitia & nequitiae cogitatu peccus emunda. Nemo te circumueniat, nemo fallaci sermone seducat: nõ nisi sanctos, & iustos, & simplices, & innocentes, & puros cælestis aula suscipiet. Nullum apud Deum habet locum malitia. Ab omni nequitia & dolo mundum necesse est esse qui cupit regnare cum Christo. Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquem odisse vel ledere velle. Nihil tam probabile, quam omnes amare. Quod propheta prospiciens testatur, dicens. Qui diligitis Deum, odite malum. Vide ne aliquam humanam gloriam diligas, ne & tua inter eos portio computetur, quibus dictum est. Quomodo vos potestis credere, gloriam ab inuicem querentes? Et de quibus propheta dicit. Auge eis mala, auge mala gloriosis terræ, vt confundamini a gloriatione vestra, & opprobrium fiat in conspectu Dei. Nolo enim illas respicias, quæ seculi, non domini sunt virgines: quæ propositi sui & professionis immemores, gaudent in delitiis, in opibus delectantur, & corporeæ nobilitatis origine gloriantur. Quæ profecto si Dei filias se esse crederent, nunquam post diuinos natales nobilitatem admirarentur humanam, nec gloriarentur in quolibet patre honorato. Si patrem Deum se habere sentirent, nobilitatem carnis non amarent. Quid tibi in generis nobilitate blandiris, & complaces? Duos homines ab exordio fecit Deus, ex quibus totius humani generis sylua descendit. Mundanam nobilitatem non naturæ æquitas præstat, sed cupiditatis ambitio. Certe omnes per di-

uini lauacri gratiam æquales efficitur, vt nulla inter eos discretio esse possit, quos natiuitas secunda generauit, per quam tam diues quam pauper, tam seruus quam liber, tam nobilis quam ignobilis Dei efficitur filius, & terrena nobilitas splendore gloriæ cælestis adumbratur, & nusquã omnino iam cõparet: dum quæ retro in secularibus honoribus impares fuerant, cælestis & diuinæ gloriæ nobilitate restituntur æqualiter. Nullus ibi iam ignobilitatis locus, nec degener quisquam est, quem diuinæ natiuitatis ornat nobilitas, nisi apud illos qui non putant humanis cælestia præponenda. Aut si putant, quam vanum est vt se illis in minoribus præferant, quos sibi maioribus pares esse sentiunt? & quasi infra se positos in terra existiment, quos sibi in cælestibus æquales crediderint? Tu autem quæ Christi, non seculi virgo es, omnem præsentis vitæ gloriam fuge, vt omne quod in futuro promittitur consequaris. Contentionum verba & animositatis causas euita. Discordiarum quoque & litium occasiones subterfuge. Nam si (iuxta Apostoli doctrinam) seruum Dei litigare non decet, quanto magis ancillam Dei non expedit? Cuius quo verecundior est sexus, animus debet esse modestior. Linguam a maliloquio cohibe, & ori tuo legis frenos impone, vt tunc si forte loquaris, quando tacere peccatum sit, caueas ne quid quod in reprehensionem veniat, dicas. Lapis emissus est sermo prolatus. Quapropter diu antequam proferatur, cogitandus est. Beata quippe labia sunt, quæ nunquam quod reuocare velint, emittunt. Pudicæ mentis debet etiam sermo esse pudicus, qui ædificet semper magis quam aliquem destruat audientem: secundum hoc quod Apostolus præcipit, dicens. Omnis sermo malus de ore vestro non procedat: sed si quis bonus est ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Pretiosa Deo lingua est, quæ non nisi in diuinis rebus nouit verba construere: & sanctum est os, vnde cælestia semper eloquia proferuntur. Absentium obtrectatores, quasi malignos scripturæ autoritate deterre: quia etiam hoc inter perfecti virtutes hominis propheta commemorat. Si ante conspectum iusti malignus ad nihilum deducatur, qui contra proximum non probanda protulerit, non licet tibi alterius vituperationem patienter audire, quæ nec ab aliis optas recipi tuam. Iniustum quippe est, quicquid contra Christi euangelium venit, si alteri quod tibi ab alio fieri molestum est, patiaris inferri. Linguam semper tuam de bonis eloquiis assuesce, & auditum tuum magis ad bonorum laudem, quam ad malorum vituperationem accommoda. Vide quod omnia quæcunque bene facis, propter Deum facias, sciens eius rei tantum te a domino recepturam esse mercedem, quod eius timoris & amoris causa perfeceris. Sancta magis esse quam videri stude, quia nihil prodest æstimari quod non sit: & duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, & quod non habeas simulare. In ieiuniis magis quam in epulis delectare, illius viduæ memor, quæ non discedebat de templo, Deo seruens ieiuniis

ieiuniis & orationibus die ac nocte. Et si vidua quidem Iudæa talis erat, qualem nunc virginem decet esse Christi? Diuinæ magis lectionis conuiuium dilige, spiritualibus te satiari dapibus concupisce. Illos potius require cibos, quibus anima magis quã corpus reficiatur. Carnis & vini species, quasi calorifomenta, & libidinis incitamenta fuge. Et tunc si forte vino vteris exiguo, cum stomachi dolore nimio corporis compellit infirmitas, iracundiam vince, animositatem cohibe. Quicquid illud est, quod post factam pænitentiam ruborem ingerit proximo, vt criminis abominationem deuota. Satis tranquillam, satis quietam esse conuenit mentem, & ab omni perturbatione furoris alienam, quæ Dei habitaculum esse desiderat, qui per prophetam testatur, dicens. Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Omnium operum & cogitationum tuarum speculatorem Deum crede; & caue ne quid quod diuinis oculis indignum sit, aut opereris, aut cogites. Cum orationem celebrare desideras, talem te exhibe, quasi quæ sis cum Deo loquutura. Quando psalmum dicis, cuius verba loqueris, agnosce: & in compunctione magis cordis, quam in tinnulæ vocis dulcedine delectare. Lacrymas enim psallentis Deus magis, quam vocis gratiam approbat. Sicut propheta dicit. Seruite domino in timore, & exultare ei cum tremore. Vbi timor & tremor est, ibi non vocis elatio, sed animus flebilis & lacrymosa deiectio. Omnibus actibus tuis diligentiam adhibe, quia scriptum est. Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter. Crescat tibi cum annis gratia, crescat cum ætate iustitia, & fides eo perfectior videatur esse, quo senior. Quia dominus noster Iesus Christus, qui nobis exemplum viuendi reliquit, proficiebat, non ætate tantum corporea, sed sapientia & gratia spirituali coram Deo & hominibus. Omne tempus in quo te non meliorem senseris, hoc æstima perdidisse. Cœptum virginittatis propositum ad finem vsque conserua: quia non inchoaste tantum, sed perfecisse virtus est. Sicut in euangelio dominus ait. Qui autem perseuerauerit vsque ad finem, hic saluus erit. Caue ergo, ne cui concupiscendi occasionem tribuas, quia sponsus tuus Deus zelans est. Criminosior est enim adultera Christi quam mariti. Vnde pulchre Romana ecclesia, apostolico sine dubio, cuius sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram nuper de huiusmodi sententiam statuit, vt vix vel pænitentia dignam iudicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset. Esto ergo viuendi omnibus forma, esto exemplum, præcede & in actu quos in castitatis sanctificatione præcurris. Virginem te in omnibus exhibe, nihil corruptionis obiciatur capiti tuo, cuius corpus integrum est, vt & tua sit inuolabilis conuersatio. Et quoniam sicut in exordio epistolæ præfati sumus, te Dei sacrificium factam, quod utique sanctificationem suam etiam aliis impertit, & quisquis ex eo digne sumpserit, sanctificationis & ipse sit particeps. Ita ergo per te, quasi per diuinam hostiam sanctificentur cætera, cum quibus te ita in

omnibus exhibeas, vt quisquis vitam tuam, aut visum, aut auditu contigerit, sanctificationis vim sentiat: & tantum sibi intelligat gratiæ ex tua conuersatione transfundi, vt dum te imitari concupiscit, Dei sacrificio & ipse sit dignus.

DE HIS QUÆ DEO IN SCRIPTVRIS SANCTIS ATTRIBVNTVR.

EPISTOLA I5.

MNI POTENS Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, vnus atque trinus: vnus videlicet in natura, trinus in personis, solus inuisibilis, solus immensus atque incomprehensibilis, solus in circumscriptione, solus incorporeus & immortalis: vbique præsens, sed latens: vbique totus, sed immensus. Inuisibilis est, quia in essentia sua videri non potest, Apostolo testante, qui ait. Quem vidit nullus hominum, sed nec videri potest. Et in euangelio. Deum nemo vidit vnquam. Incorporeus est, quia nullis membrorum lineamentis compositus est, siue compactus existit, sicut veritas in euangelio dicit. Spiritus est Deus, & qui adoratur eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Immensus est, quia quantitas eius, vel qualitas a nullo metiri potest. Cui Salomon in sua oratione supplicans ait. Si cæli & cæli cælorum te non capiunt, quanto magis domus ista quam ædificauit? Incircumscriptione est, quia circumscribi non potest. Illocalis est, quia de loco ad locum nequaquam transit, nec quolibet detinetur, ipse de se per Esaiam testimonium perhibete. Cælum sedes mea est, terra scabellum pedum meorum. Et per Hieremiam. Nunquid non cælum & terram ego impleo? Cuius immensitatem propheta in psalmis confitens ait. Si ascendero in cælum, tu illic es, & cætera. De cuius immensitate adhuc in libro Iob scriptum est. Excelsior cælo est, & quid facies? Profundior est inferno, & vnde agnoscis? Longior est terra: immensitas eius latior est mari. Qui cælum & terram implet, proculdubio nullus locus est ab eius præsentia absens. Super omnia quippe est regendo atque imperando: subtus est omnia sustinendo atque portando, non pondere laboris, sed infatigabili virtute. Immutabilis est, quia ab eo quod est, omnino mutari non potest, ipse dicente per Malachiam prophetam. Ego dominus & non mutator. Ideo Deus immutabilis dicitur, quia misericordia, ira, furor, pænitentia, obliuio, recordatio, & alia his similia ei non accidunt. Simplex enim natura est, & immutabilis, & imperturbata, neque aliud est ipse, & aliud quod habet, sed ipsum est quod habet, & quod est. Immortalis est, quia mori non potest, Apostolo dicente. Qui solus immortalitatem habet, & lucem habitat inaccessibilem, quæ nullus hominum vidit: sed nec videre potest. Vbiunque autem sacra scriptura sparsim per diuinos libros in deo motus animæ, seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem,

uterum, manum dexteram, sinistram, digitos siue digitum, brachiū, alas, scapulas, posteriora, pedes: item motus animę, iram, furorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem, & his similia, non carnaliter iuxta historiam à recte intelligentibus sumenda sunt, sicut à Iudæis & plerisque hæreticis carnaliter sapiētibus, qui Deum corporeum atque localem opinantur: sed spiritualiter omnia de eo intelligenda & contuenda sunt. Si quis enim Deo humana membra, seu motus animę more humano inesse credit, proculdubio in corde suo idola fabricat: cum, vt dictum est, figuraliter in Deo caput legimus, ipsam essentiam diuinitatis eius, quæ omnia præcedit, & cui omnia sunt subiecta, intelligere debemus. Capillos vero capitis eius sanctos angelos seu vniuersos electos accipi oportet. De quo quidem sacramento in libro Danielis scriptū est. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius, quasi nix candidum, & capilli capitis eius, quasi lana munda. Hoc enim significat per vestimenta candida Dei, quod & per capillos capitis eius, sanctos videlicet angelos, & multitudinem sanctorum dealbatorum. Vel certe ideo capilli eius, lanæ mundæ comparantur, vt per hoc antiquus dierum credatur esse. Oculos Deus dicitur habere, pro eo quod omnia videt, & nihil eum latet. In cuius conspectu, ait Apostolus, nulla creatura inuisibilis est. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter vero oculi, respectus gratiæ eius intelliguntur, vt est illud in psalmo. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Itē oculi domini præcepta eius per quæ lumen nobis scientiæ subministrat, mystice intelliguntur, vt est illud in psalmo. Præceptum domini lucidum illuminans oculos. Palpebræ domini, occulta & incomprehensibilia iudicia, siue spiritualis in diuinis libris eius locutio innuitur, de quibus occultis & incomprehensibilibus sacramentis atque iudiciis in psalmo legitur. Palpebræ eius interrogant filios hominum, idest, probant. Aures dicitur habere dominus propterea quia omnia audit: nihil eum sub silentio latet, de quo in libro Sapientiæ dicitur. Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondit. Nares Dei, inspiratio eius in corde fidelium, vt est illud in libro Regum. Ascendit fumus de naribus eius, idest, lacrymosa compunctio pœnitentium de inspiratione eius. Facies Dei, cognitio veritatis, seu cognitio diuinitatis eius ad homines. De qua cognitione in psalmo scriptum est. Ostende nobis domine faciem tuam, hoc est, dona nobis cognitionem tuam, quæ cognitio per filium omnibus hominibus innotuit, ipso dicente in euangelio. Nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Aliter vero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis filij Dei, de qua ipse dominus ad Moysen per ipsum angelum respondit. Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. Os vero Dei filius Dei patris, idest, Christus dominus, de quo Esaias propheta ex Iudæorū persona affatus ait. Quia os eius ad iracundiam prouocauimus. Aliter vero os domini, sermo eius, siue visio accipitur. De quo sermone Dei Esaias propheta ait. Os domini loquutū

est, hoc est, verbum filius Dei patris, per quem omnia facta sunt, de quo in psalmo dicitur. Verbo domini cæli firmati sunt. Et alibi. Misit verbum suum, & saturauit eos. Et in euangelio. In principio erat verbum. Lingua Dei, mystice significat spiritum sanctum, per quem Deus pater secretum suum manifestauit hominibus. Vnde in psalmo. Lingua mea scribe velociter scribentis. Labia Dei, mystice vtriusque testamēti consonātia intelliguntur, de quibus duobus testamētis in Prouerbiis dicitur. Et diuinatio in labiis eius, in iudicio non errauit os eius. Brachiū vel brachia Dei patris, filius eius & spiritus sanctus intelligitur, sicut est illud in Esaiā. Et brachia mea populos iudicabūt. Brachium Dei patris singulariter, filius eius accipitur, de quo Hieremias ad ipsum ait. Et nunc domine Deus, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & brachio extento. Ideo autem filius Dei brachium dicitur, quia creatura electa ab ipso continetur. Dexterā Dei patris, vnigenitus filius accipitur, de qua in psalmo ex persona hominis assumpti dicitur. Dexterā domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Aliter vero dextera domini gloriam & patris æternā beatitudinē significat: de quo in psalmo ex persona patris dicitur ad filiū. Sede à dextris meis. Dicitur autem dextera Dei omnis electa creatura in cælo & in terra, sicut per sinistram eius intelligitur reprobata creatura, idest, dæmones & omnes impij, qui ad læuam positi, æternā supplicia sustinebunt. Manus Dei patris, filius eius accipitur, pro eo quod per ipsum omnia facta sunt, sicut est illud in Esaiā. Omnia hæc manus mea fecit, & per manus domini facta sunt omnia. Aliter vero manus Dei, potestas intelligitur, de qua potestate in libro Hieremiæ dicitur. Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea domus Israel. Item nonnunquam manus domini flagellum accipitur, de cuius percussione in Sophonia propheta scriptum est. Extendam manum meam super Iudam, & super habitantes Hierusalem, & disperdā de loco reliquias Baal, de qua domini percussione beatus Iob de seipso ait. Manus domini tetigit me. Digitus domini singulariter, spiritus sanctus accipitur, à quo spiritu sancto lex in duabus tabulis lapideis scripta narratur in monte Sinai. Ipse enim scripsit, qui scribēda dictauit, idest, spiritus sanctus, de quo spiritu sancto dominus in Euangelio. Ego in digito Dei eiicio dæmonia: quod alius euangelista aperte declarans ait. Si ego in spiritu Dei eiicio dæmonia. Sicut enim digitus cum manu vel brachio, manus vero vel brachium cum corpore sunt in natura vnum, ita pater & filius & spiritus sanctus, tres quidē sunt in personis, vna vero substantia diuinitatis. Digiti Dei pluraliter, sancti intelliguntur propheta, per quos sanctus spiritus legis ac prophetarum libros, sua inspiratione describit: de quibus in psalmo dicitur. Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum. Per cælos enim libros legis & prophetarū, per digitos vero sanctos (vt dictum est) prophetas mystice insinuauit. Imago Dei patris inuisibilis, dupliciter intelligitur. Aliter nāque est imago Dei patris in filio suo, quem nō aliunde, sed ex semetipso, hoc est, ex substantia sua, & per omnia sibi similem & æqualem genuit. Aliter vero in anima hominis quam non ex se, idest, de substantia sua (sicut plerique hæretici opinati sunt) genuit, sed ex nihilo creauit. Sicut aliter est imago cuiusque regis in filio eius, quem ex semetipso sibi similem genuit, idest, homo hominem: aliter vero in anulo siue in cera imago est impressa, quæ non est quod ipse, sicut filius, qui naturaliter hoc est, quod & pater. Cor Dei patris, est arcanum eius sapientiæ mysticæ: ex quo Verbum, idest, filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente. Eructauit cor meum verbum bonū. Alas Deus dicitur habere, pro eo quod more auis electos suos tanquā pullos sub se colligit, fouet, & ab insidiis diaboli & malorum hominum protegit. Vnde Propheta. Sub umbra alarum tuarum protege me. Scapulas habere dicitur, quia infirma membra ecclesiæ, quasi in scapulis portat, sicut in psalmo dicitur. Scapulis suis obumbrabit tibi. Venter Dei, secreta origo substantiæ eius accipitur. Vnde in psalmo. Ex utero ante luciferum genui te. Aliter, vterus Dei, incomprehensibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt insinuat mystice. De quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est. De cuius utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit? Posteriora filij Dei, incarnatio eius accipitur, de qua posterioritate filius in monte Sinai ad Moysen per angelum loquens ait. Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non potes. Pedes Dei, stabilimentum & virtus eius est, eo quod vbique præsens est, & vniuersa ei subiecta sunt, illo ipso dicente per Esaiam prophetam. Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Aliter, pedes filij Dei incarnatio intelligitur, quæ diuinitati subiecta est tanquā capiti pedes. Sicut enim per caput diuinitas, ita per pedes eius, humanitas eius exprimitur. De qua in Exodo scriptum est. Viderunt dominum, hoc est, Moyses, Aaron & Nadab & Abiu & septuaginta de senioribus populi, sub pedibus eius, quasi lapis sapphirus & quasi cælum cum serenum est. Sicut autem per lapidem sapphirum, cælestes naturas vel sanctos angelos, ita per cælum serenum, sanctam ecclesiam electorum ex hominibus assumptam figuraliter demonstrare voluit, super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuum regnat. De quo in psalmo dicitur. Omnia subiecisti sub pedibus eius: Aliter autem per Dei pedes, idest, Iesu Christi, significati sunt sancti prædicatores, de quibus in Deuteronomio scriptum est. Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Vestimentum filij Dei, aliquando caro eius, quæ a diuinitate est assumpta, in diuinis libris figuraliter accipitur: de quo indumento carnis Esaias ait. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Rursus vestimēta eiusdem domini, sancta accipitur ecclesia, quæ per fidem & dilectionem ei coniuncta est: de qua dicitur in psalmo. Dominus regnauit, decorem induit. Et in psalmo alio ad ipsum dominum: Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Pallium iam dicta eius ecclesia intelligitur: de quo in libro Genesis scriptum est. Lauit in vino stolam suam, hoc est, in passione

lem & æqualem genuit. Aliter vero in anima hominis quam non ex se, idest, de substantia sua (sicut plerique hæretici opinati sunt) genuit, sed ex nihilo creauit. Sicut aliter est imago cuiusque regis in filio eius, quem ex semetipso sibi similem genuit, idest, homo hominem: aliter vero in anulo siue in cera imago est impressa, quæ non est quod ipse, sicut filius, qui naturaliter hoc est, quod & pater. Cor Dei patris, est arcanum eius sapientiæ mysticæ: ex quo Verbum, idest, filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente. Eructauit cor meum verbum bonū. Alas Deus dicitur habere, pro eo quod more auis electos suos tanquā pullos sub se colligit, fouet, & ab insidiis diaboli & malorum hominum protegit. Vnde Propheta. Sub umbra alarum tuarum protege me. Scapulas habere dicitur, quia infirma membra ecclesiæ, quasi in scapulis portat, sicut in psalmo dicitur. Scapulis suis obumbrabit tibi. Venter Dei, secreta origo substantiæ eius accipitur. Vnde in psalmo. Ex utero ante luciferum genui te. Aliter, vterus Dei, incomprehensibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt insinuat mystice. De quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est. De cuius utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit? Posteriora filij Dei, incarnatio eius accipitur, de qua posterioritate filius in monte Sinai ad Moysen per angelum loquens ait. Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non potes. Pedes Dei, stabilimentum & virtus eius est, eo quod vbique præsens est, & vniuersa ei subiecta sunt, illo ipso dicente per Esaiam prophetam. Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Aliter, pedes filij Dei incarnatio intelligitur, quæ diuinitati subiecta est tanquā capiti pedes. Sicut enim per caput diuinitas, ita per pedes eius, humanitas eius exprimitur. De qua in Exodo scriptum est. Viderunt dominum, hoc est, Moyses, Aaron & Nadab & Abiu & septuaginta de senioribus populi, sub pedibus eius, quasi lapis sapphirus & quasi cælum cum serenum est. Sicut autem per lapidem sapphirum, cælestes naturas vel sanctos angelos, ita per cælum serenum, sanctam ecclesiam electorum ex hominibus assumptam figuraliter demonstrare voluit, super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuum regnat. De quo in psalmo dicitur. Omnia subiecisti sub pedibus eius: Aliter autem per Dei pedes, idest, Iesu Christi, significati sunt sancti prædicatores, de quibus in Deuteronomio scriptum est. Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Vestimentum filij Dei, aliquando caro eius, quæ a diuinitate est assumpta, in diuinis libris figuraliter accipitur: de quo indumento carnis Esaias ait. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Rursus vestimēta eiusdem domini, sancta accipitur ecclesia, quæ per fidem & dilectionem ei coniuncta est: de qua dicitur in psalmo. Dominus regnauit, decorem induit. Et in psalmo alio ad ipsum dominum: Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Pallium iam dicta eius ecclesia intelligitur: de quo in libro Genesis scriptum est. Lauit in vino stolam suam, hoc est, in passione

carnem suam: & in sanguine vix pallium suum, idest, ecclesiam suam. Calceamenta domini nostri Iesu Christi, mystice significāt incarnationem eius, quam ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. De qua incarnatione sua ipse per prophetam in psalmo ait. In Idumæam extendam calceamentum meum, idest, in plebē gentilium manifestabo incarnationem meam. Gressus Dei, aduentus filij Dei in mundum: & regressus ad patrem: de quibus psalmista ait. Visi sunt gressus tui Deus, gressus Dei mei & regis mei, idest, ipsius de cælo, qui venit in vterum virginis. De utero vero nascendo positus est in præsepio: postquā omnia impleuit pro quibus à patre missus venerat. appensus est in ligno crucis: de cruce autem depositus, secundum corpus sepultus est, & secundum animam ad infernum descendit. Tertia autem die per potentiam suæ diuinitatis carnem suam de sepulchro suscitauit. Et post diem resurrectionis, quadagesimo die videntibus apostolis ascendit in cælū, & sedet ad dexterā patris, idest, ad gloriā eius. Hi sunt enim gressus filij Dei: iste descensus & ascensus eius, qui frequenter i sacris scripturis legitur. Ascendere dicitur Deo, cum filius carnem ex nobis assumptam in cælum velut captiuam euexit, sicut in psalmo illud. Ascendit in cælum, captiuam duxit captiuitatem: quia naturam humani generis, quæ à diabolo in mundo captiua retinebatur, assumens, secum in cælum, vbi nunquā ante fuerat tanquā captiuam deportauit. Abscondere faciem suam Deus legitur, cum hominibus quibusdam, eorum exigentibus culpis, cognitionem suam abscondit, sicut in populo Iudæorum nunc impletum videmus: quia negantes filium Dei, Dei scientiam Iudæi ita perdiderunt, vt similes fierent gentibus quæ Deum non cognouerunt. Ostendere faciem suam dicitur Deus, cum respectu gratiæ suæ quibus vult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat, & ad diligendum se amorem suum infundit. Sedere dicitur Deus, non corporaliter humano more, sed potentialiter super omnem creaturam regnando præsidere, vnde est illud in psalmo. Regnabit dominus super omnes gentes: Deus sedet super sanctam sedem suam. Sedere autem Deus dicitur super cherubim (quod interpretatur plenitudo scientiæ) per quod significantur sancti angeli, siue mentes spiritualium virorum, in quibus Deus inuisibiliter præsidet & regnat. In illis enim sedet, qui scientia eius & dilectione pleni sunt. In prouerbiis quippe Salomonis scriptum est. Anima iusti sedes est sapiētiae. Sapiētia vero Dei patris Christus est, qui in animabus sanctorū Dei sedere dicitur. Descendere Deus in mundum dicitur, quando aliquid nouum, quod ante non fecerat, in creatura humana operatur: sicut filius Dei patris descēdisse narratur, quando veram carnem ex Maria virgine propter redemptionem nostram suscepit, & Deus homo fieri dignatus est non amittendo quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, idest, incarnatione, in psalmo scriptum est. Inclinauit cælos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit, qui aduentum suum præ-

Dan. 7.

Heb. 4.

Esa. 33.

Psal. 18.

Psal. 10.

Sap. 1.

Reg. 22.

Psal. 79.

Matth. 11.

Exod. 33.

Psal. 44.

Pro. 16.

Isa. 51.

Hier. 31.

Psal. 117.

Psal. 109.

Exod. 33.

Esa. 66.

Hier. 18.

Sap. 1.

Iob. 19.

Luc. 11.

Psal. 8.

Gen. 49.

Psal. 59.

Psal. 67. Sec. Grac.

Psal. 67.

Psal. 46.

Sap. 7.

Psal. 17.

nuncios, angelos siue prophetas misit, qui aduentum eius hominibus nunciarent. Caligo sub pedibus eius, quia impij homines ob suam malitiam incarnationem eius agnoscere non potuerunt, nec adhuc possunt. Stare Deus dicitur, cum nos infirmos, id est, suam creaturam ad penitentiam & conuersionem patienter sustinet, vt est illud in Habacuc propheta. Stetit & mensus est terram, & dissoluit gentes, id est, stetit ad subueniendū, & dissoluit credentes in se a vinculis peccatorum. Transire dicitur Deus, cum de cordibus quorundam hominum, in quibus antea per fidem condebatur, postea subrepente perfidia, vel quolibet delicto, ab eis recedit, & ad alios transit: quemadmodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad catholicos, seu de quibuslibet irreligijs & negligentibus pro vitio suo recedere dicitur, & ad alios transire: quod non localiter, aut visibiliter, sed inuisibiliter occulto iustoque iudicio facere consuevit. Ambulare dicitur Deus, non de loco ad locum transeundo, quia impium est ita credere, sed ambulatio eius est in cordibus sanctorum delectatio, sicut scriptum est. Et inhabitabo in eis, & ambulabo, & ero illorū Deus. Vel certe Dei ambulare, est in sanctis prædicatoribus suis de loco ad locum transire. Loqui Dei est inuisibiliter sine voce vel quolibet strepitu in mentibus sanctorum voluntatem suam atque rectum intellectū inspirare, seu futura sicut in sanctis prophetis reuelare. Quæ locutio Dei, vt quidam volunt, tribus modis accipitur. Primo nanque modo per subiectam creaturam: sicut ad Moysen in rubo & igne apparuit. Vel sicut ad Abraham atque Iacob & cæteros sanctos, quibus in angelis apparuit. Secundo vero modo in somnis: sicut ad Iacob & ad Zachariam prophetam, & ad Ioseph sponsum Mariæ, & alijs sanctis, quibus secreta reuelare voluit. Tertio autem modo, neque per creaturam visibilem, neque per hominem, sed occulta tantum inspiratione inuisibiliter corda eorum tangendo afficit, sicut in libris prophetarum scriptum est, cum ipsi propheta subito afflatus spiritu sancto, exclamant dicentes. Hæc dicit dominus. Videre Dei, est bona acta probare, sicut est illud in Genesi. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, id est intelligentibus esse bona demonstrauit. Aliter videre Dei, est mala hominum scienter reprobare, sicut est illud in Esaia propheta. Et vidit Deus, & apparuit malum in oculis eius. Item aliter videre Dei, est nos videntes facere, vt est illud in psalmo. Proba me domine, & scito cor meum. Modus iste locutionis in libro Iob similiter reperitur, vbi de sapientia dei patris postquam plurima insignia locutus est, de Deo patre adiunxit. Tunc vidit illam & enarrauit, & inuestigauit, & imperauit, id est, videntes fecit atque prædicantes, & inuestigantes atque alijs nunciantes. Cognoscere Dei, est cognoscen-
tes facere, sicut ait ad Abraham. Nunc cognoui quod timeas Deum. Neque enim in tempore nouit qui scit omnia antequam fiant, sed cognoscere dicitur Deus cognoscen-
tes facere, vt qui prius de se quales essent incogniti erant, per eius interrogationem & probationem quales essent sibimetipsis

cogniti fierent: tale est illud in lege Moyfi de populo Israelitico. Tentabo, inquit, eos vtrum custodiāt mandatum meum, an non. Nescire Dei, est reprobare, sicut in euangelio dicitur. Nescio vnde sitis, recedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Zelare Dei dicitur, cum creaturam suam quam nō vult perire, sæpe castigat, corripit, atque flagellat, & flagellando adducit ad se. Vel zelare Dei dicitur, cum nullum peccatum impunitum vult relinquere. Iustus est enim, & ideo omnis iniustitia execrabilis est illi: quia vt dictum est, nihil impurum patitur impunitum. Irasci dicitur Deus, non anime motu, vel quauis alia perturbatione, quæ omnino illi accidere non potest, sed creaturæ delinquenti, id est, hominibus impijs & peccatoribus, iustam dicitur inferre ultionē, hoc est reddere illis quæ merentur, & hæc est ultio diuina, iste furor eius dicitur. Pænitere Deus dicitur, non quod more hominum de transactis operibus pæniteat: qui enim omnia nouit ante quam fiant, pro suis præteritis actibus pænitere non potest: sed penitentia Dei est statuta mutare, & quod prius aliter inchoatum est, in aliud mutare, id est, de bono, exigentibus culpis, in malum. Sicut de Saule legitur pænituisse Deum, quod constituit eum regem. Vel sicut nunc videmus in populo Iudæorum, qui cum esset populus Dei, ob impietatem suam factus est synagoga satanæ. De malo vero in bonum, sicut accidit in populo gentium, qui cum prius non esset populus Dei, nunc autem per gratiam Christi populus Dei factus est. Hoc quippe modo, occulto Dei iudicio, Iudas Christi proditor de apostolatus lapsus gradu in inferni barathro demersus est. Latio vero post crimen rapacitatis de cruce ad paradysum translatus est. Hanc quoque mutationem de bono ad malum, vt dictum est, siue de malo ad bonū: quia occulto iustoque Dei iudicio per seueritatem iustitiæ suæ, siue per misericordiam eius fit, pænitiā dei dicimus, sicut expressius in libro Hieremiæ scriptū est. Non pænitere Dei, est statuta nullo modo mutare. Vnde est illud in psalmo. Iurauit dominus & non pænitebit eum, id est pater ad filium. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Sacerdos enim Dei patris dictus est filius Dei, non secundum diuinitatem, sed secundum humanitatem, in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obrulit, vt ipse esset sacerdos qui & sacrificium. Oblitiuisci dicitur Deus, cum quibusdam impijs & peccatoribus non miseretur: quod vtique non facit propter crudelitatem, quæ in Deo non est, sed per occultum iustumque iudicium suum. Indurare dicitur Deus quorūdam corda malorum, sicut de Pharaone rege Ægypti scriptum est, non quod omnipotens deus per potentiam suam eorum corda induret, quod impium est ita credere, sed exigentibus eorum culpis, cum duritia cordis, quā ipsi sibi omnia mala perpetrando nutriunt, non aufertur: quasi illos ipse induret, quos iusto iudicio induratos finit. Dormire Dei, est cum vnigenitus Dei patris in assumpta carne pro nobis mori dignatus est, cuius mors recte dulcis fuisse prædicatur, ipso dicente per Hieremiam

Exod. 16.
Luc. 13.

Hier. 26.

psal. 109.

SYMBOLI EXPLANATIO
AD DAMASVM.

EPISTOLA 17.

REDIMVS in Deum patrem omnipotentem, cunctorum, visibilium & inuisibilium conditorem. Credimus & in dominum nostrum Iesum Christum, per quem creata sunt omnia: verum Deum vnigenitum, & verum Dei filium: non factum aut adoptiuum, sed genitum & vnium cum patre substantiæ, quod Græci dicunt *ὁμοούσιον*: atque ita per omnia æqualem Deo patri, vt nec tempore, nec gradu, nec potestate possit esse inferior: tantumque confitemur esse illum qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autem quia dicimus genitum a patre filium diuina & ineffabili generatione, aliquod ei tempus ascribimus: sed nec patrem aliquando cœpisse, nec filium. Nec enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium. Ex filio enim pater dicitur & qui semper pater fuit, semper filium habuit. Credimus & in spiritum sanctum, verum Deum, ex patre procedentem, æqualem per omnia patri & filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici possit: sed tota deitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem personarum indicat, quicquid de vna persona dicitur, de tribus dignissime possit intelligi. Atque vt confundentes Arium, vnā eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & vnū in tribus personis fatemur Deum: ita impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes: sed aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiā nominum proprietates, id est, personas, velut Græci exprimunt hypothesis, hoc est, substantias confitemur. Nec pater filij, aut spiritus sancti personam aliquando excludit: nec rursus filius, aut spiritus sanctus, patris nomen personamque recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius est, spiritus sanctus semper spiritus sanctus est. Itaque substantia vnū sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium qui absque initio æternitatem cum patre & spiritu sancto possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & Verbum carnem esse factum assumendo hominem, non permutando deitatem: nec, vt quidam sceleratissime opinantur, spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo vnā filij esse personā, vt dicamus duas esse perfectas atque integras substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continentur & corpore. Atque vt cōdemnamus Photinum, qui solum & nudum in Christo hominem confitetur: ita anathematizamus Apollinarem & eius similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid

Hier. 31.

psal. 43.

psal. 32.
psal. 109.

Hieremiam prophetam. Ideo quasi a somno excitatus sum, & vidi, & somnus meus dulcis est mihi. Aliter dormire Deus dicitur, cum fides eius inter prosperitates huius mundi, in quorundam corda fidelium non vigilar, sed dormit. Hanc dormitationem ipse significauit, cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire Dei, est anxius tarde subuenire, sicut est illud in psalmo. Exurge, quare obdormis domine? Vigilare Dei, est in defensione suorum electorum, & ultione inimicorum suorum manifeste se demonstrare.

DAMASI SYMBOLVM.

EPISTOLA 16.

REDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, & in spiritum sanctum: Deum non tres deos, sed patrem & filium & spiritum sanctum, vnum Deum colimus & confitemur: non sic vnum Deū quasi solitarium, nec eundem qui ipse sibi pater sit, ipse & filius, sed patrem esse qui genuit, & filium esse qui genitus sit: spiritum vero sanctum, non genitum, neque ingenitum, non creatum neque factum, sed de patre filioque procedentem, patri & filio coæternum & coæqualem & cooperatorem: quia scriptum est. Verbo domini cæli firmati sunt, id est, a filio Dei: & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et alibi. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Ideoque in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti vnum confitemur Deum, quod nomen est potestatis, non proprietatis. Proprium nomen est patri, pater: & proprium nomen est filio, filius: & proprium nomen spiritui sancto, spiritus sanctus. In hac trinitate vnum Deum colimus, quia ex vno patre quod est, vnus cum patre naturæ est, vnus substantiæ, & vnus potestatis. Pater filium genuit, nō voluntate, nec necessitate, sed natura. Filius vltimo tempore ad nos saluandos, & adimplendas scripturas descendit a patre, qui nunquam desit esse cum patre. Et cōceptus est de spiritu sancto, & natus ex virgine, carnem & animam & sensum, hoc est, perfectum suscepit hominem: nec amisit quod erat, sed cœpit esse quod non erat, ita tamen vt perfectus in suis sit, & verus in nostris. Nam qui Deus erat, homo natus est: & qui homo natus est, operatur vt Deus: & qui operatur vt Deus, vt homo moritur: & qui vt homo moritur, vt Deus resurgit. Qui deuicto mortis imperio, cum ea carne, qua natus & passus & mortuus fuerat, & resurrexit, ascendit ad patrem, sedetque ad dexteram eius in gloria, quam semper habuit & habet. In huius morte & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo resuscitandos die nouissimo in hac carne qua nunc viuimus: & habemus spem nos consecuturos præmium boni meriti, aut poenam pro peccatis æterni supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc retine: huic fidei animam tuam subiuga, & vitam consequeris & præmium a Christo.

de humana suscepisse natura: & vel in carne, vel in anima, vel in sensu assumptum hominem, his propter quos assumptus est, fuisse dissimilem, quæ absque sola peccati macula, quæ naturalis non est, nobis confitemur fuisse conformem. Illorum quoque similiter execramur blasphemiam, qui nouo sensu asserere conantur, a tempore susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse, & rursum quæ erant humanitatis in Deum esse transfusa, vt quod nulla vnquam hæresis dicere ausa est, videatur hac confusione vtraque exinanita, substantia deitatis scilicet & humanitatis, & a proprio statu in aliud esse mutata, qui tam Deum imperfectum in filio, quam hominem contentum, vt nec Deum verum, nec hominem tenere credatur. Nos autem dicimus susceptum ita a Dei filio passibile nostrum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Dei filius non putatiue, sed vere, omnia quæ scriptura testatur, id est, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera huiusmodi. Secundum illud passus est, quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secundum illam quæ assumpta est. Ipse enim Dei filius secundum suam deitatem impassibilis est vt pater, incomprehensibilis vt pater, inuisibilis vt pater, inconuertibilis vt pater: & quamuis propria persona filij, id est, Dei verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen eius habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, vt tota trinitas, quæ impassibilem confiteri necesse est. Mortuus est ergo Dei filius secundum scripturas, iuxta illud quod mori poterat. Resurrexit tertia die. Ascendit in caelum, sedet ad dexteram Dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo a patre omnium potestate quæ in caelo sunt & in terra, venturus est ad iudicium viuorum & mortuorum, vt & iustos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem etiam carnis confitemur & credimus, vt dicamus nos in eadem, in qua nunc sumus, veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuum permansuros. Vnam esse vitam sanctorum omnium, sed præmia pro labore diuersa. Econtrario pro modo delictorum, peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma vnum tenemus, quod iisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in maioribus, asserimus esse celebrandum. Hominem si post baptismum lapsus fuerit, per penitentiam credimus posse saluari. Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradit auctoritas. Animas a Deo dari credimus, quas ab ipso factas dicimus, anathematizantes eos, qui animas quasi partem diuinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas ante peccasse, vel in caelis conuersatas fuisse dicunt, quam in corpora mitterentur. Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini a Deo præceptum esse: & mandata Dei, non a singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari: vel qui primas nuptias cum Manichæo, aut secundas cum Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos, qui Dei filium necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter assumptum hominem, non omnia facere potuisse quæ voluit. Iouiniani quoque damnamus hæresim, qui dicit nullam in futuro meritorum esse distantiam, nosque eas ibi habituros esse virtutes, quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quam illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi cõfiteamur esse arbitrij. Hæc fides est Papa beatissime, quam in ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus & tenemus. In qua si minus perire, aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus a te, qui Petri & fidem & sedem tenes. Sin autem hæc nostra confessio, apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me maculare voluerit, se imperitum vel maleuolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit.

EXPLANATIO FIDEI AD CYRILLVM.

EPISTOLA 18.

REDIMVS in vnum deum patrem omnipotentem, omnium, visibilium & inuisibilium creatorem: & in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium eius, natum de substantia dei patris, quod Græce dicitur *ὁμοὺς ὄντων*, deum de deo, lumē de lumine, deum verum de deo vero, natum non factum, sicut hæretici dicunt: per quem omnia, visibilia & inuisibilia facta sunt, tam in caelis quam in terra, qui propter nos homines & nostram salutem incarnatus, homo factus, passus, resurrexit tertia die: ascendit in caelos, venturus inde iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum, qui de patre procedit proprie, & deus est verus sicut filius. Hos autem qui dicunt, erat tempus quando non erat filius natus, & prius quam nasceretur non erat, aut quod ex nihilo factus sit aut natus sit, aut mutabilem aut conuertibilem filium Dei dicunt esse, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia, quod fides inuisibilium rerum est, non visibilium. Vnde Ariani saluatorem videntes in carne, putauerunt eius diuinitatem talem esse qualem & carnem, passibilem, mutabilem, conuertibilem, comprehensibilem, & quasi formidantem, & quasi nescientem omnia, & proficientem ætate & sapientia, & nihil facientem ex se, & subiectum & orantem ad patrem, & gratias agentem, & edentem, & patientem, & lacrymantem, & gementem, & quiescentem, & postremo quæ sunt creaturæ propria, hæc carni creatæ saluatoris ascribenda sunt vtique, non diuinitati, quia dicitur in scriptura Deus, & homo.

homo. Quia ergo propter nos & homo dicitur, non debemus quæ sunt carnis deo ascribere, & quæ sunt dei carnis æstimare propria. Si quid igitur minus, aut inæquale, aut impotens dicitur in scriptura, aut subiectum, aut humile, carnis eius est assumptæ. Quia vero natus est de carne, & quia cum hominibus triginta & plus annos conuersatus est, & vere habebat pati, ideo & verus homo propter carnem accipitur, & verus deus incarnatus est, in carne passus natura passibili non deitatis. Hæc enim quæ pati debuerat caro hominis transgressoris, pro hominibus pati dignatus est Deus per carnem passibilem, vt & diuinitatis eius inenarrandam potentiam in re visibili prædictam sentiamus, & bonitatis eius diuitias, id est, per passionem remissionem peccatorum credentes in eum consequamur. Quale est igitur malum hoc, vt audeat quis gratiam domini nostri Iesu Christi, quam pro nobis fecit se humilians, vt nos exaltemur, humanis sensibus & voce hæretica, non solum non intelligere, insuper etiã periculosis blasphemis, & ad irritum eam adducere, atque vltro ei aduersari, dicente scriptura. Scitote enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniã diues cum esset, propter nos pauper factus est, vt nos eius paupertate diuites existamus? Absit igitur in filio Dei aliquid plus minusve, aut in loco, aut in tempore, aut in potentia, aut in scientia, aut in æqualitate, aut in subiectione cum dicitur, hæc vt diuinitati eius, non carni ascribantur. Si enim plus minusve aut tale aliquid inuenitur, excepto hoc quod genuit pater filium, & excepto hoc, quod filius non a semetipso natus est, sed de patre natus est proprie, non in tempore, sed semper: non aliunde, sed de sua substantia, forte secundum verbum eorum, aut inuidens, aut impotens pater putatur, insuper etiam & temporalis agnoscitur. Et cum aperte hoc veteret scriptura & execretur, quomodo temporalem Deum, quemadmodum gentiles venerantur, ipsi etiam similiter adorant? Nam si temporalis est, nec verus potest esse: & si non verus, nec potens omnia. Et quid iam huic tali Deo credendum est, qui erat aliquando quando non erat, & ex nihilo natus est, dicente scriptura. Si audieris me Israel, non erit in te Deus recens? Si ergo Deus recens, non debet verus credi. Si autem sempiternus, quippe hic sempiternus Deus erat, qui loquebatur in omnibus sanctis, & legem dedit Moysi in monte Sina, & omnia potens, & omnia sciens, & Adæ in paradiso visus est, & in prædestinatione carnali futuræ enuncians ei, & cum Iacob luctatus est: & quemadmodum humana fragilitas capere poterat descendens infirmitatibus omnium, diuersorum genera approbat, aliis in gloria timoris omnium causa, aliis in humilitate eminētis eius bonitatis agnoscendæ. Si ergo sempiternus filius de patre est genitus, quippe & omnia sciens, omnia potens, & omnia saluans, omnia continens, omnia iudicās, creās cum patre semper & spiritu sancto, accipe igitur quod creatura Deus verus non potest esse, neque creatura creaturam saluare, dicente scriptura. Et coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus Deus in secula. Vides igitur

quod paganitatis est hoc magis, quam Christianitatis? Et quod non in tempore est natus, sed semper natus erat de patre, dicit Apostolus beatus. Inuisibilia enim eius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Vides igitur quod Christus filius Dei est, non temporalis, sed sempiternus? Quod de substantia diuina patris natus est semper, ipse ait saluator in euangelio. Quod nascitur de carne, caro est: & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quoniam Deus spiritus est. Et quod verus, est filius Dei, dicit scriptura. Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et iterum ipse euangelista beatus Ioannes. Hic est Iesus Christus Deus verus. Et quod semper erat, ait ipse. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et quod omnipotens est filius omnium creator, ait ipse euangelista beatus. Omnia per ipsum facta sunt. Si ergo omnia per ipsum facta sunt, visibilia & inuisibilia: quomodo dicit ante passionem saluator, quod de die & hora nemo nouit, neque angeli caelorum, neque filius hominis nisi pater? Attendēs igitur vides quod propter vtilitatem hominum dixit se nescientem præfinitionem, ne negligentiores efficiantur homines. Nam & humilitatis suæ causa hoc dixit propter carnem passibilem, quia quasi homo hominibus videbatur, & causa vtilitatis omnium tacuit, res quidem gerendas in seculo eis annuncians atque enumerans, diem autem & horam non eis aperiens. Quod ergo pro vtilitate nostra tacuit & se humiliavit, non debemus vltro ei esse ingrati, & non solum non intelligentes, insuper etiam Iudaico more & hominem æstimantes, eiusdem ætatis & ignorantia & impotentia participem iudicantes quomodo Iudæi. Quod non diuinitas naturaliter patiebatur sed caro, ipse ostendit Iudæis, dicens. Soluite hoc templum, & in tribus diebus ego suscitabo illud. Et cui hoc dubium est quod deus hoc dicebat, id est, filius dei æternus verbum viuens patris, & sapientia dei & virtus dei æterna & sempiterna, & imago dei inuisibilis, ab inuisibili natus non factus? Facta autem est caro & plasmata, in qua deus erat, quam & indutus erat propter inuisibilitatem & impossibilitatem visionis nostræ. Neque enim intrinsecus erat solum, sed extrinsecus & intrinsecus, & in caelis & in terra, & omnia continens implensque omnia. Nihil ergo imperfectum in filio Dei, nihil inæquale, nihil impotens, nihil temporale, nihil incognitum, omnia vera, omnia possible, omnia ingentia, omnia æqualia patri, dicente saluatore. Nemo nouit filium nisi pater, & nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Vides æqualitatem filij ad patrem? Cum ergo patrem nouit filius inenarrandum & incomprehensum, diem nescit & horam quam ipse fecit? Absit a sensibus nostris hoc. Iterum ipse saluator dicit. Da illis pater, vt honorificent filium, sicut honorificant patrem. Æqualis igitur Deo est filius deitate, dicente Apostolo. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est cum esset æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiēs,

Ibidem.

Ioan. 3.

Ibidem.

Ioan. 1.

Ibidem.

1. Cor. 8.

Psal. 80.

Ioan. 2.

Matt. 11.

Ioan. 5. Philip. 2.

humiliauit se vsque ad mortem, mortem autē crucis. Vides quod vtrunque scriptura non abneget in filio Dei, & quod Dei est virtus omnipotentis, omnia scientis, omnia complentis, omnia continentis, omnia habentis, omnia dantis, iudicantis, saluantis, creantis, & quod creaturæ naturæ est, id est, carnis eius, & patientis, & plorantis, & quasi nescientis, & quasi non potentis omnia, quasi subiecti, & cætera huic similia? Non ergo debet esse confusio rerum, quamuis coniunctim res mortalis immortalī Deo coniuncta est propter nostram salutem, & ita creditur, & post passionem corporis, in quo apparuit in eo etiam permanens in perpetuum, vt & illi qui crucifixi erunt eum aspiciant, & impassibilem suis conspectibus eius naturæ diuinæ per materiam cōspicabilem contueantur, & iudicium visibiliter terminetur, & mysteriis secreti scientia reueletur, & potentia eius maiestas & bonitas a cunctis hominibus cognoscatur. Quid quod & spiritum sanctū verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre proprie esse, & cum patre & filio semper: sed & regnare, & creare, & vbi que esse, & saluare, & viuificare, & peccata dimittere, & omnia implere & sanctificare, & iudicare, & docere, & omnia scire, & inhabitare: & quemadmodum filius Dei, ita & spiritus sanctus, persona tertia sicut filij & patris? Tres enim personæ sunt quibus credimus, vere æquales, diuinæ, vniuscusque substantiæ, id est, de patre filius, & spiritus sanctus proprie & vere de patre filioque procedit. Primum igitur accipe quod de patre est proprie spiritus sanctus, dicente scriptura. Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et saluator ait. Cum autem venerit paraclætus spiritus veritatis, qui de patre procedit, ille de meo accipiet, quoniam ipse me glorificabit, & veniens annunciabit vobis. Et soluit statim interpretans dominus, ostendens primum quidem quod persona sit spiritus sanctus, dicēs. Ille de meo accipiet. Et vt ne sicuti seruum, aut creaturam, aut partem putemus, sed vt monstret patri non imparē, soluit interpretans & dicit. Ideo autem vobis dixi, quoniam ille de meo accipiet: quia omnia quæ patris sunt, mea sunt. Si igitur ea quæ patris ea filij sūt, & omnia quæ filij sunt, ea omnia spiritus sancti sunt, nihil ergo in omnibus deest filio, quod non attingat ad eius potestatem, nihil quod non ab eo factum sit, & eius nutu ac moderamine non regatur. Cum ergo omnia filius habeat in potestate, in omnibus nihil ei deest. Horum igitur omnium habet potestatem & spiritus sanctus, quorum & filius. Sic enim dicit de spiritu sancto saluator. Ille iudicabit mundum & cōvincet, & docebit de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quod non crediderunt in me: de iustitia autem, quoniam vado ad patrem meū: de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicatus est. Vides igitur quod spiritus sanctus annunciat filium, & docet de filio: & filius de patre, & spiritu sancto: & spiritus sanctus docet de patre & de filio? Trinitas igitur quia vera est, inenarranda est, inuisibilis est, omnipotens est, sese prædicat, sese annunciat dignanter omni creaturæ visibili & inuisibili, non valente di-

gnanter aut narrare, aut mirari, aut comprehendere, aut inuestigare, aut quemadmodum est humanis eam sensibus occupare. Constat igitur infirmari hominem, sanctæ venerandæque trinitatis inenarranda gloria, maiestate, aut potentia. Huius igitur vim trinitatis narratio gloriæ si excedit, quanto magis frustrabuntur, qui audent inter patrem & filium & spiritum sanctum, aut locum, aut tempus, aut aliquam causam humanam ponere: qui non solum quid sit Deus non intellexerunt, sed nec etiam quid sit homo attendere potuerunt? Nihil ergo in trinitate subitaneum, nihil nuperimum, nihil temporale, nihil impotens, nihil minus, nihil inæquale: trinitas veneranda, deprecanda, trinitas inenarranda, inuestiganda, incomprehendenda. Et quod inuisibilium rerum fides est, nobis dicit Apostolus. Est autem fides sperandarum substantiarum inuisibilium examinatrix. In hac enim testimonium meruerunt seniores. Et iterum in euangelio. Deum nemo vidit vnquam. Et iterum. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, & quo vadat. Quod Deus est spiritus dicit beatus Petrus apostolus. Vt quid mentitus es spiritui sancto Anania? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Non dixit patri & filio, sed spiritui sancto. Vides igitur quod Deus est spiritus sanctus. Et quod vbi que est, dicit sanctus propheta. Quo fugiam a spiritu tuo domine? aut a facie tua quo vadam? Et quod omnia complet spiritus sicut filius, ait propheta. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Et ita in Actis apostolorū. Hæc dicit spiritus iubens. Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod vocaui eos. Et iterum Apostoli. Placuit spiritui sancto, & nobis. Et in Osee dicit Deus in Iudæos. Regnauerunt non per me, neque per spiritum meum. Et in prophetis ita dominus. Israel concitauit spiritum domini. Et quod habitet in homine spiritus sanctus quomodo filius, dicit apostolus. Quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui habitat in vobis. Et iterum. Nescitis quoniam templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Et quod omnia nouerit spiritus, dicit sanctus apostolus ita. Alij datur per spiritum verbum sapientiæ, alij verbum scientiæ in eo spiritu, alij fides, alij linguarum genera, alij interpretationes in eo spiritu, alij gubernatio. Hæc autē omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis sicut vult. Non dixit, sicut iubetur, sed sicut vult, ostendens non creaturam, sed verum Deum spiritum de Deo esse, & omnia posse sicut filiū. Vnde ait statim Apostolus. Quemadmodum nemo nouit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo: sic & quæ sunt dei nemo nouit, nisi spiritus qui de deo est. Spiritus enim Dei perferatur etiā alta Dei. Vides, quemadmodum omnia scientem spiritum sanctum, & omnia potentem, vbi que esse & omnia creasse, & omnia saluare, sancta nobis scriptura annunciat. Vnde & saluator in euangelio, blasphemiam spiritus sancti, neque hic, neque in futuro hominibus statuit dimittendā, dicēs. Ideo dico vobis, quod omnis blasphemia, & omne peccatum dimitteretur hominibus: blasphemia

mia autem spiritus sancti, neque hic, neque in futuro hominibus dimitteretur: nō vti que blasphemiam dicebant aliam spiritus sancti Iudæi, nisi hoc quod Deus non erat, aut de Deo proprie non est. Nam inuenimus quoniam Iudæi non audent denegare spiritum: sed in scripturis sicubi legentes, aut creaturam accipiunt, sicut angelum: aut ipsum patrem existimant, & tertiam personam accipiunt: aut cōpositum arbitrantur Deum patrem, cum sit proprie naturæ spiritus pater. Ex his etiam spiritum alterum putant eum consistere & verbo, cum sit hoc magis rei compositiæ & crealis, quàm veræ, diuinæ, incorporeæ simplicisque. Solet a Iudæis hoc sic intelligi, & a paganis interdum. Nobis igitur vnus pater, & vnus filius eius verus Deus, & vnus spiritus sanctus verus Deus, & hi tres vnum sunt, vna diuinitas & potentia & regnum. Sunt autem tres personæ, non duæ, non vna, nō secundum reuelationem, aut collectionem, aut confusionem, sed semper manētibus personis diuinis. Harum fides datur in baptismo, ab his & remissio datur peccanti, & vita æterna sine aliqua dubitatione speratur. Huic trinitati credentes vere sancti & beati patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres & martyrij gloriam meruerunt, & spem vitæ perennis adepti sunt, & regnum cælorum hæreditatione non ambigua sortiti sunt.

SYMBOLVM RVFFINI AD LAV-
RENTIVM EPISCOPVM.

EPISTOLA 19.

MIHI quidē fidelissime papa Laurenti, ad scribendum animus tam non est cupidus quā nec idoneus, scienti non esse absque periculo, multorum iudiciis ingenium tenuē & exile cōmittere. Sed quoniam, vt cum venia tui dixerim, id temere in epistola tua per Christi me sacramenta, quæ a nobis maxima cum reuerentia suscipiuntur astringis, vt aliquid tibi de fide secundum symboli traditionem rationemque componam; quamuis supra vires nostras sit pondus præcepti (nō enim me latet illa sententia sapientum, quæ probe admodum dicit, quia de Deo etiam vera dicere periculosum est) ramen si petitionis a te impositæ, necessitatem orationibus iuues, dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia, quàm ingenij præsumptione tentabimus: quæ quidem non tam perfectorum exercitiis digna videantur, quàm quæ ad paruulorum in Christo & incipientium librentur auditum. Equidem cōperi nonnullos illustrium tractatorum aliqua de his pie & breuiter edidisse. Fortinum vero hæreticum scio eatenus scripsisse, non vt rationem dictorum audientibus explanaret, sed vt simpliciter fideliterque dicta, ad argumentum sui dogmatis traheret, cum in his verbis sanctus spiritus prouiderit, nil ambiguū, nil obscurum, nil a reliquis dissonans poni: quia in his vere completur propheta quæ dicit. Verbum enim consummans & breuians in æquitate: quia

verbum breuiatum faciet dominus super terram. Nos ergo simplicitatem suam, vel verbis apostolicis reddere & signare tentabimus, vel quæ omiſsa videntur a prioribus, adimplere. Sed vt manifestius fiat argumentum verbi huius, vt diximus, breuiati, causam qua hæc traditio ecclesiis data est, ab origine reperemus. Tradunt maiores nostri, quod post ascensionem domini, cum per aduentum spiritus sancti, supra singulos quosque apostolos igneæ lingue sedissent, vt loquelis diuersis variisque loquerentur, per quod eis nulla gens extranea, nulla linguæ barbaries inaccessa videretur & inuia: præceptum eis a domino datum hoc, ad prædicandum Dei verbum ad singulas quenque proficisci nationes. Discessuri itaque abinuicem, normam sibi prius future prædicationis in commune constituunt, ne forte alij alio adducti, diuersum aliquid his qui ad fidem Christi inuitabantur, exponerēt. Omnes igitur in vno positi, & spiritu sancto repleti, breue istud future sibi, vt diximus, prædicationis indicium, in vnum conferendo quod sentiebat vnusquisque, cōponunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellari voluerunt. Symbolum enim Græce & indicium dici potest, & collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt apostoli, in his sermonibus in vnum conferendo, quod vnusquisque sensit. Indicium autem vel signum idcirco dicitur: quia in illo tempore, sicut Paulus apostolus dicit, & in Actibus apostolorum refertur, multi ex circueuntibus Iudæis simulabant se esse apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciates. Idcirco istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur is qui Christum vere secundum apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta bellandi: ne qua doli surreptio fiat, symbola distincta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latine signa vel indicia nuncupantur, vt si forte occurrerit quis de quo dubitetur, interrogatus symbolū prodatur si sit hostis vel socius. Idcirco denique hæc non scribi chartulis aut membranis, sed requiri credentium cordibus tradiderunt, vt certum esset hæc neminem ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse. Discessuri igitur vt diximus ad prædicandum, istud vnanimitatis & fidei suæ apostoli indicium posuere, non sicut filij Noe discessuri ab alterutro turrim ex latere cocto & bitumine construentes, cuius cacumen vsque ad cælum pertingeret: sed monumenta fidei, quæ starent aduersus faciem inimici, e lapidibus viuus & margaritis dominicis edificantes: quam neque venti impellerent, neque fulmina subruerent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Merito igitur illi abinuicem separandi, turrim superbię edificantes, linguarum confusione damnati sunt, ne vnusquisque posset aduertere proximi sui loquelā. Isti vero qui

turrim fidei construebant, omnium linguarū scientia & agnitione donati sunt, ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Sed iam nobis etiam de ipsis aliquid tractandum est margaritis, in quibus primo in loco fons & origo omnium ponitur, cum dicitur. Credo in Deum patrem omnipotentem. Verum prius quā incipiam de ipsis sermonum virtutibus disputare, illud non importune commonendum puto, quod in diuersis ecclesiis aliqua in his verbis inueniuntur adiecta. In ecclesia tamen vrbis Romæ hoc non deprehenditur factum: quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis vlla illic sumpsit exordium: & mos inibi feruatur antiquus, eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publice, id est, fidelium populo audiente, symbolum reddere: & vtique ad adiectionem huius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide non admittit auditum. In cæteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus crederetur excludi. Nos tamē illum ordinem sequimur, quem in Aquileiensi ecclesia lauacri gratia suscepimus. Credo igitur primo omnium ponitur, sicut Paulus apostolus ad Hebræos scribens dicit. Credere enim primo omnium accedentem ad Deum oportet, quia est: & creditibus remuneratur sit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus pateat, recte primo omnium te credere profiteris: quia nec mare quis ingreditur, & liquido ac profundo sese committit elemēto, nisi se prius credat posse saluari: nec agricola semina fulcis obruit & fruges spargit in terram, nisi crediderit venturos imbres, affuturum quoque solis temporem, quibus terra confortata, segetes multiplicata fruge producat, ac ventis spirantibus nutriat. Nihil denique est quod in vita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Quid igitur mirum, si accedentes ad Deum credere nos primo omnium profiteamur, cum sine hoc ne ipsa exigi possit vita cōmunis. Hæc autem idcirco in principiis præmissimus, quia pagani nobis obiicere solēt, quod religio nostra, quia rationibus deficit, in sola credēdi persuasionem consistat: & ideo ostendimus, nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit vis credendi. Denique & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas: & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina: & imperij insignia vnus suscipit, dum credit sibi populos & vrbes & armatum etiam exercitum pariturum. Quod si hæc singula, nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur, quomodo nō multo magis ad agnitionem Dei credēdo veniatur? Sed videamus quid iam breuius hic sermo symboli proponat. Credo, inquit, in Deum patrem omnipotentem. Orientales ecclesiæ omnes penē ita tradunt. Credo in vnū Deum patrem omnipotentem. Et rursus in sequenti sermone, vbi nos dicimus: Et in Christū Iesum vnicum filium eius dominum nostrum: illi tradunt, Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum vnicum filium eius, vnum scilicet Deum & vnum dominum, secundum auctoritatem Pauli a-

Heb. 11.
Esa. 7.

postoli profitentes. Sed de hoc in sequentibus locis reperemus: nūc interim quod ait, in Deum patrem omnipotentem, videamus. Deus secundum quod opinari potest humana mens, naturæ ipsius vel substantiæ quæ est super omnia, appellatio est. Pater arcani & ineffabilis sacramēti vocabulum est. Deū cum audis, substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine vlla admistione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in quo nihil adiunctum, nihil creatum sit. Sine autore est enim ille, qui est omnino omnium autor. Patrem cū audis, filij intellige patrem, qui filius supradictæ sit imago substantiæ. Sicut enim nemo dicitur dominus, nisi habeat vel possessionem, vel seruum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur, nisi discipulum habeat: ita & pater nullo pacto quis dici potest, nisi filium habens. Hoc igitur ipso nomine quo Deus pater appellatur, cum patre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quomodo autem Deus pater genuerit filium, nolo discutias, nec te curiosius ingeras in profundo arcani, ne forte dum inaccessæ lucis fulgorem pertinacius perferutaris, exiguū ipsum, qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum. Aut si putas in hoc omni indagationis genere vtendum, prius tibi proponere quæ nostra sunt: quæ si consequenter valueris expedire, tunc a terrestribus ad cælestia, & a visibilibus ad inuisibilia properato. Expedi primo si potes, quomodo mens, quæ intra te est, generet verbum, & qui sit in ea memoriæ spiritus: quomodo hæc cum diuersa sint rebus & actibus, vnum tamē sint vel substantia vel natura, & cum è mente procedant, nunquam tamen ab ipsa separentur. Et si hæc, quamuis in nobis, & animæ nostræ substantia habeantur: tamen tanto nobis occulta videntur, quanto aspectui corporeo inuisibilia. De apertioribus requiramus. Fons quomodo ex se generat fluuium, quo autem spiritu rapidus fertur in fluētum. Quid est quod dum vnum & inseparabile sit fluuius & fons, tamē nec fluuius fons, nec fons fluuius intelligi aut appellari potest: & tamen qui viderit fluuium, videt & fontem. Exerce te prius in horum explanatione, & discute si potes quæ habentur in manibus, & tunc ad horum sublimiora venies. Nec putes quod te statim de terra ascendere suadeam super cælos: sed prius te si placet ad istud firmamentum, quod oculis videtur educam, & ibi si potes naturam huius visibilis luminis discute, quomodo ignis iste cælestis generet ex semetipso splendorem lucis: quomodo etiam producat vaporem, & cum tria sint in rebus, vnum tamen sunt in substantia. Quod & si hæc singula inuestigare potueris, scito adhuc diuinæ generationis mysteriū tanto esse differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere suo præstantior, quanto ille qui semper est, eo qui ex nihilo cœpit esse, nobilior est. Credendus est ergo Deus esse pater vnici filij sui domini nostri non discutiendus. Neque enim fas est seruo de natalibus domini disputare. Contestatus est pater de cælis, dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Pater ipsum dicit esse filium suum,

Mat. 17.
Luc. 9.
Ioan. 3.
Rom. 10.

suum, & ipsum audiri iubet. Filius dicit. Qui videt me, videt & patrem meum. Ego & pater vnus sumus: & Ego ab eo exiui, & veni in hunc mundum. Quis est qui inter has patris & filij voces medius se discussor interferat, & deitate diuidat, affectum separet, substantiam rumpat, spiritum secet, neget esse verum, quod veritas dicit? Est ergo Deus pater verus, tanquam veritatis pater, non extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filij generas, id est, quia sapiens sapientiam: quia iustus iustitiā, quia sempiternus sempiternum, quia immortalis immortalē, quia inuisibilis inuisibilem, quia lux splendorē, quia mens verbū. Quod autem diximus, Orientis ecclesias tradere vnū verum Deū patrem omnipotentē, & vnū dominū: hoc non intelligendū est vnū numero dici, sed vniuersitate. Verbi gratia. Si quis dicat vnum hominē, aut vnū equū, hic vnum pro numero posuit: potest enim & alius homo esse & tertius, vel equus. Vbi autē alius vel tertius nō potest iungi, vnus si dicatur, nō vnitatis, sed vniuersitatis est nomen. Vt si, exempli causa, dicamus, vnū solem: hic vnus ita dicitur, ut vel aliū, vel tertius addi non possit: vnus est enim sol. Multo magis ergo Deus cum vnus dicitur, vnus nō numeri, sed vniuersitatis vocabulo nuncupatur, id est, qui propterea vnus dicitur, quod alius non sit. Similiter & de domino accipiendū est, quod vnus sit dominus Iesus Christus, per quem Deus pater dominatū omnium tenet. Vnde & sequens sermo omnipotentem pronunciat Deum. Omnipotens autem ab eo dicitur, quod omnium teneat potentatū. Tenet autem omnia pater per filium, sicut & Apostolus dicit: quia per ipsum creata sunt omnia visibilia & inuisibilia siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Et iterum ad Hebræos scribens dicit. Quia per ipsum secula instituit, & ipsum constituit hæredē vniuersorum. Quod si per ipsum secula instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est hæres omnium: per ipsum ergo & potentatū omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & veritas de veritate, ita de omnipotēte omnipotēs natus est, ut in Apocalypsi Ioānis scriptū est. Et requiē non habebant die ac nocte, dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, qui erat, & qui est, & qui venturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur, qui venturus est: & quis est alius qui venturus est, nisi Christus filius Dei? His additur inuisibilem & impassibilem. Sciendum quod duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ symbolo nō habentur. Constat autem apud nos additos, hæreseos causa Sabellij illius profectō, quæ à nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ & patrem ipsum, vel ex virgine natum dicit, & visibilem factum esse vel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de patre, videtur hæc addidisse maiores, & inuisibilem patrem atque impassibilem dixisse. Constat enim filium, nō patrem incarnatum, & ex carne natum: & ex natiuitate carnis, filium visibilem & passibilem factum. Quantum autē spectat ad illam deitatis immortalē substantiam, quæ vna ei eademque cum patre est: ibi neque pater, neque filius, neque spiritus sanctus visibilis, aut passibilis creditur. Secundum dignationem vero car-

Tomus nonus.

nis assumptæ, filius visus & passus est in carne. Quod & propheta prædixerat vbi ait. Hic Deus noster, non reputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: post hæc in terris visus est, & inter homines conuersatus est. Sequitur post hoc. Et in Iesum Christum, vnicum filium eius dominum nostrum. Iesus, Hebræi vocabuli est nomen, quod apud nos Saluator dicitur. Christus à chrismate, id est ab vnctione appellatur. Legimus enim in libris Moyse, quod Aufes nauæ filius, cū electus esset dux populi, commutato nomine de Aufe Iesus cognominatus sit, quod scilicet ostenderetur hoc esse nomen, quod principibus & ducibus conueniret, his dumtaxat qui salutem sequentibus se populis daret. Itaque & ille Iesus appellatus est, qui eductum de terra Ægypti populum, & de erroribus eremi liberatum in terram repromissionis induxit. Et hic Iesus, qui populum de ignorantia tenebris eductū, & de mundi erroribus vocatum, introduxit ad regna cælorum. Christus quoque vel pontificale vel regium nomen est. Nam prius & pontifices vnguentō chrismatis consecrabantur & reges. Sed illi veluti mortales & corruptibiles, vnguentō materiæ corruptibilis vnguebantur: hic vero sancto spiritu perunctus Christus efficitur, sicut scriptura de eo dicit. Quem vnxit pater spiritu sancto misso de cælis. Et Esaias præfigurauerat, dicens ex persona filij. Spiritus domini super me: propter quod vnxit me, euāgelizare misit me pauperibus. Quia ergo ostendimus quid sit Iesus qui populum saluet, & quid sit Christus, qui pontifex factus sit in æternum, nūc ex cōsequentibus, de quo dicatur ista videamus. Vnicum filiū, inquit, eius dominum nostrum. Post hoc docet nos quia Iesus iste, de quo diximus, & Christus de quo exposuimus, vnicus filius Dei & noster dominus sit, ne forte putes quod humana ista vocabula terrenū te aliquid doceat, ideo subiungit. Vnicum hūc esse filium Dei dominum nostrum. Vnus enim de vno nascitur: quia & splendor vnus est lucis, & vnū est verbū cordis: nec in numerū pluralē defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, vbi qui nascitur nequaquā à generante separetur. Vnicus est vt mēti sensus, vt cordi verbū, vt forti virtus, vt sapiētia sapiētī. Nam sicut solus sapiens pater ab Apostolo dicitur: ita & solus filius sapiētia nominatur. Vnicus ergo filius est: & cum sit gloria, sempiternitate, virtute, regno, potestate hoc quod pater est: omnia tamen hæc, nō sine autore sunt patre: sed ex patre tanquam filius habet: cumque sit ipse omnium caput, ipsius tamen caput pater est. Sic enim scriptum est. Quia caput Christi Deus est. Filium sanē cū audis, nolo generationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento hoc de incorporea dici substantia & naturæ simplicis. Si enim, vt supra iam diximus, vel in eo quod cor generat verbum, vel mens sensum, vel lux ex se parit splendorē, nihil horū requiritur, nec vlla in tali generatione fragilitas cogitatur: quanto purius & sacratius de horum omnium creatore cēsendum est? Sed fortasse dicas, ista quam memoras in substantia est generatio: neque enim lux substantium facit splendo-

Baruch. 3.

Act. 10.
Esa. 61.

1. Cor. 11

rem, aut cor substantium generat verbum: filius autem Dei substantialiter asseritur generatus. Ad hæc primo omnium illud dicimus, cum etiã in cæteris proferantur exempla, non per omnia tamen similitudinem seruare possunt rei illius, cui præbere putatur exemplum: sed vnius alicuius partis pro qua videntur assumpta, similitudinem tenent. Verbi gratia, vt cum in euangelio dicitur. Simile est regnum cælorum fermento quod abscondit mulier in farinæ mensuris tribus. Nūquidnam putabimus regnum cælorum per omnia simile esse fermento, vt substantia illa ita palpabilis sit ac fragilis, vt & acida fieri possit & corrupta? Sed ad hoc solum exemplum istud videtur assumi, vt ostenderetur ex parua prædicatione verbi Dei humanas mentes fidei fermento posse coalescere. Similiter & cum dicitur. Simile est regnum cælorum reti misso in mare, quod ex omni genere piscium abstrahit. Et in hoc nunquid putandum est, quod naturæ lini, quo rete operamur, ac nodis quibus maculæ necluntur, regni cælorum substantia per omnia conferatur? Sed ad hoc solum videtur assumpta comparatio, vt ostenderetur: quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad littus, ita de profundo seculi huius errore, humanæ animæ regni cælorum prædicatione liberantur. Ex quibus constat exempla non in omnibus his, quorum exempla sunt, esse similia: alioqui si eadem essent omnia, iam non exempla dicerentur, sed ipse potius res, de quibus agitur, viderentur. Deinde etiam illud dicendum est, quod nulla creatura talis esse potest, qualis creator eius: & ideo sicut sine exemplo est diuina substantia, ita & sine exemplo est diuinitas. Tum etiam illud addimus, quia omnis creatura ex nihilo est. Si ergo insubstantia scintilla, quæ ignis est, ex se creaturam quæ ex nihilo facta est gignit, & conditionem in hoc seruat originis suæ: cur illius æternæ lucis substantia, quæ semper fuit, quia insubstantium in se nihil habuit, insubstantium ex se splendorem proferre non potuit? Et ideo recte vnus dicitur filius. Vnicus enim & solus est, qui ita natus est, nec comparationem aliquam potest habere quod vnicum est: nec similitudinem in substantia cū factoris suis habere potest ille, qui factor est omnium. Hic est ergo Christus Iesus vnus Dei, qui est & dominus noster. Vnicus & ad filium referri & ad dominum potest. Vnicus est enim & vere filius, & vnus dominus Iesus Christus. Cæteri quippe filij, licet filij dicantur, adoptionis tamen gratia dicuntur, non veritate naturæ. Et si dicuntur alij domini, concessa tamen non ingenta potestate dicuntur. Hic vero solus est vnus filius, & solus vnus dominus: sicut & Apostolus ait. Et vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Ideo postea quàm propositus ordo fidei ineffabile sacramentum filij de natiuitate patris exposuit, nunc ad humanæ salutis dignationem dispensationemque descendit: & hunc quem supra dixit vnicum filium Dei, & dominum nostrum, nunc dicit. Qui natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Hæc iam inter homines dispensationis natiuitas est, illa diuinæ substantiæ: hæc dignationis est, illa naturæ. De spiritu sancto ex virgi-

ne nascitur: & iam in hoc loco mundior auditus requiritur & purior sensus. Hunc enim quem dudum de patre natum ineffabiliter didicisti, huic à spiritu sancto templum fabricatum intra secreta vteri virginalis intellige: & sicut in sanctificatione sancti spiritus nulla sentienda est fragilitas, ita & in partu virginis nulla intelligenda est corruptio. Nouus enim huic seculo datus est hic partus, nec immerito. Qui enim in cælis vnus filius est, consequenter & in terra vnus est, & vnice nascitur. Nota sunt omnibus & in euangelis decantata de hoc scripta prophetarum, quæ dicunt, Quod virgo concipiet, & pariet filium. Sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel propheta ante formaue- rat. Mariam figuratam portam domini nominans, per quam scilicet dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo. Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam dominus Deus Israel transibit per eam, & clausa erit. Quid tam euident de conseruatione virginis dici poterat? Clausa fuit ea virginitatis porta, per ipsam intrauit dominus Deus Israel, per ipsam in hunc mundum de vtero virginis processit, & in æternum porta virginis clausa, seruata virginitate permansit. Igitur sanctus spiritus refertur dominicæ carnis, & templi eius creator. Incipe iam hinc intelligere etiam spiritus sancti maiestatem. Contestatur enim & euangelicus sermo de ipso, quod cum loquenti angelo ad virginem & dicenti. Quia paries filium, & vocabis nomen eius Iesum: hic enim saluum faciet populum à peccatis suis, illam respondisse. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? & dixerit angelus ei. Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vide ergo cooperantē sibi inuicē trinitatē. Spiritus sanctus venire dicitur super virginē, & virtus altissimi obumbrare ei. Que est autē virtus altissimi, nisi ipse Christus, qui est Dei virtus & Dei sapientia? Cuius autē hæc virtus est? Altissimi inquit. Adest ergo altissimus, adest & virtus altissimi, adest & spiritus sanctus. Hæc est trinitas vbiq; latēs, & vbiq; apparēs, vocabulis personisque discreta, inseparabilis vero substantia deitatis: & quāuis solus filius nascatur ex virgine, adest tamen & altissimus: adest & spiritus sanctus, vt & cōceptus virginis sanctificetur & partus. Verū hæc quia ex scripturis prophetis asseruntur, possunt forte Iudæos, quāuis sint infideles & increduli, cōfuturæ. Sed pagani solent irridere nos, cū audiunt prædicari à nobis virginis partum: propter quod paucis eorū obreccationibus respondendum est. Omnis partus ex tribus (vt opinor) cōstat, si adultæ ætatis sit femina, si virū adeat, si non sit illius vultu vitio sterilitatis oclusa. Ex his tribus in hoc partū quem prædicamus vnus defuit, vir scilicet: & hanc partem (quia qui nascebatur non erat terrenus homo, sed cælestis) per spiritum cælestem dicimus salua virginis incorruptione completam. Et tamen quid mirum videtur, si virgo conceperit, cū Orientis auem quem Phœnicem vocant, in tantum sine coniuge nasci vel renasci cōstet, vt semper

vna sit, & semper sibi ipsi nascendo vel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec scetus nixibus edere, omnibus palam est. Sed & alia nonnulla deprehenduntur sub huiuscemodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile videbitur diuina virtute ad totius mundi reintegrationem factū, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandum est cur hoc gentilibus impossibile videatur, qui credunt, Mineruam suam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendum difficilius, aut quid magis contra naturam est? Hic fœmina est, hic naturæ ordo seruatur, hic conceptus, hic partus temporibus suis editur: ibi nusquam femineus sexus, sed vir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miratur? Sed & Liberum patrem dicunt de fœmore eius natum. Ecce aliud portentis genus, & tamen creditur. Venerem quoque, quam Aphroditem vocant, de spuma maris, sicut & omnis eius compositio ostendit, credunt esse progenitam. De ouo natum Castorem Pollucemque confirmant: & ex formica Myrmidones: & alia mille sunt, quæ quamuis contra naturam rerum venientia, ipsis tamen sunt visa credibilia, vt Deucalionis & Pyrrhæ lapides iactos, & hominum ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia signa crediderint, vnum eis impossibile viderit, quod adolescens femina, diuinum germen, non hominis vitio, sed Deo spirante conceperit. Qui vtique si ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidem nequaquam commodare debuerant. Si vero faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quàm illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Sed dicunt fortassis, quia possibile si fuerat Deo vt virgo conciperet, possibile etiam fuerat vt pareret: sed indignū eis videri, vt tanta illa maiestas per genitales femina transiret egressus: vbi quamuis nulla fuerit ex viri commistione contagio, fuit tamen ipsius puerperij obscenæ attestationis iniuria. Pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis videat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum sit vir magnus & potens, extremum (vt ita dixerim) ingrediatur cœnum, vt paruulum liberet morientem, pollutus ne à te accusabitur hic vir, qui paululum calcauerit luti, an vt misericors laudabitur, quod vitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quātum putas natura solis illo inferior est? quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc, si solis radius in cœni alicuius voragine demittatur, nunquid nam aliquid inde pollutionis acquirat? aut obscenorum illustratio, solis ducitur in iniuriam? Ignis quoque quanto natura est inferior his de quibus sermo est, & nulla materia, vel obscena, vel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur? Cum hæc ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti & incorporea natura, quæ super omnem ignem, & super omne lumen est, pollutionis aliquid putas ac obscenitatis incidere? Tuñc deinde etiam ad illud aduerte. Nos hominē à Deo creatum de terræ limo dicimus. Quod si obscenitas

Deo reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus istud ab initio fabricanti. Et superfluum est dicere, cur per obscena transierit, cum non possis dicere, cur obscena condiderit. Et ideo obscena hæc esse, non natura, sed obseruantia docuit. Cæterum omnia quæ sunt in corpore, ex vno eodemque luto formata, vbi tantum & officiis naturalibus distinguuntur. Sed ne illud quidem absolute vacare huius quæstionis omittamus, quod substantia Dei quæ omnino est incorporea, inferi corporibus vel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua sit media substantia spiritualis, quæ capax diuini spiritus possit esse. Verbi gratia, vt si dicamus, lux omnia quidem membra corporis illustrare potest, à nullo tamen eorum nisi à solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est lucis. Et filius ergo Dei nascitur ex virgine, non principaliter soli carni sociatus, sed in anima inter carnem Deumque media generatur. Anima ergo media & in secreta rationalis spiritus arce verbum Dei capiente, absque vlla quam suspicaris iniuria Deus est natus ex virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, vbi sanctificatio spiritus inerat: & anima quæ erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi ducas impossibile, vbi aderat virtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, vbi plenitudo inerat diuinitatis. Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus: descendit ad inferna. Docet apostolus Paulus illuminatos esse debere oculos cordis nostri ad intelligendum quæ sit altitudo diuinitatis, latitudo & profundum. Altitudo ergo & latitudo & profundum, descriptio crucis est: cuius eam partem quæ in terra defixa est, profundum appellauit. Altitudinem vero illam quæ super terram porrecta sublimis erigitur. Latitudinem quoque illam, quæ distenta in dexteram læuamque manus protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac vita exitus dari hominibus solet, quid vult nos Apostolus illuminato corde scire rationem, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris? Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat. Trophæum enim insigne: triumphus autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens Christus (sicut Apostolus dicit) tria pariter sibi regna subiecit, hoc enim indicat vbi ait. Quia in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & hæc omnia sua morte vincebat: Conueniens mysterio mors quæ sita est, vt in aere sublimatus & aeris subiugans potestates, victoriam de his supernis & cælestibus traderet. Expansas autem manus tota die, sanctus propheta dicit cum tenere ad populum qui est in terra, vt incredulos contestaretur, & inuitaret credentes. Ea vero parte, qua sub terram demergitur, inferni sibi regna subiiceret. Etenim (vt breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus) ab initio Deus cum fecisset mundum, præfecit ei & præposuit quasdam virtutum cælestium potestates, quibus regeretur & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyses indicat in Deuteronomij cærico, vbi dicit.

Esa. 57. dit super me vocem suam, propterea exosus sum eam: & propterea, inquit, dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit. Supra quem aperuistis os vestrum, & aduersus quem relaxastis linguas vestras? Cum iudicaretur, scribitur tacuisse. Multae de hoc scripturae testantur. In psalms dicitur. Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Et iterum. Ego tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et iterum alius propheta dicit. Sicut agnus coram tōdente se, sic non aperuit os suum: in humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita ei scribitur corona spinosa. Audi de hoc in Canticis canticorum, super iniquitatem Hierusalem mirantis de iniuria filij, Dei patris vocem dicentis. Exite, & videte filiae Hierusalem coronā, qua coronauit eum mater sua. *Psalm. 37. Esa. 53. Cant. 2.* Sed & de spinis ita alius propheta commemorat. Et expectaui vt faceret vnam: fecit autem spinas, & non iustitiam, sed clamorem. Veruntamen vt mysterij secreta cognoscas, oportebat eum qui peccata mundi venit auferre, etiā terrae maledicta purgare, quae peccante protoplasto sententiam praenunciationis acceperat, dicente domino. Maledicta terra in operibus suis, spinas & tribulos producet tibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus, vt prima illa condēnationis sententia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi vita suspenditur. Vis & de hoc propheticis testimoniis confirmari? Audi Hieremiam dicentē de hoc. Venite, & iniiciamus lignū in panem eius, & conteramus eum de terra viuentium. Et iterum Moses deflens eos dicit. Et erit vita suspensa ante oculos tuos, & timebis per diē & noctem, & non credes vitę tuę. Sed transcurrentū nobis est: iam enim propositae breuitatis modū excedimus, & breuiatum sermonem longa disertione distēdimus: pauca tamē addemus, ne penitus quod coepimus, praeteriisse videamur. Scribitur Iesus in latere percussus, aquam simul & sanguinem profudisse. Hoc quippe mysticum est, ipse enim dixerat. Quia flumina de ventre eius procedent aquae viue. Sed produxit & sanguinem, quem petierunt Iudei venire super se & super filios suos. Produxit ergo aquam, quae credentes diluat: produxit & sanguinē, qui condemnet incredulos. Potest tamen etiam intelligi illud quod duplicem gratiam baptismi figurauerit. Vnam quae datur per aquam baptismi, alia quae per mysterium profusionis sanguinis queritur: vtrunque enim baptismum nominatur. Quod & si hoc quaeris, cur non ex alio membro, sed ex latere potius produxisse dicatur aqua & sanguinē? Videtur mihi per costā mulier indicari. Quia ergo fons peccati & mortis de muliere prima, quae fuit primi Adam costa processit. fons redemptionis ac vitae de secūdi Adam costa producit. Scriptum est, quod in passione eius ab hora sexta vsque ad horam nonam tenebrae factae sunt. Accipe & de hoc prophetae testimonium dicentis. Occidet tibi sol meridie. Et iterum Zacharias propheta. In illa, inquit, die non erit lux: frigus & pruina erit vno die: & dies illa nota domino, & neque dies, neque nox, & ad vesperam erit lux. Quid tam euidentia a propheta dici poterat, vt iam tum haec non tam futura praedici,

quā narrari praeterita videatur? Et frigus & pruina praedixit: propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat: & patiebatur frigus non solum temporis, sed & fidei. Addit etiam. Et dies illa nota domino, & neque dies neque nox. Quid est neque dies, neque nox? Nonne aperte de inferis diei tenebris, & reuocata rursus luce disseruit? Non fuit illa dies, neque enim incepit ab ortu solis. Neque integra nox fuit: non enim perfecto diei cursu spatia sibi debita vel ab initio suscepit, vel ad vltimum determinata perduxit: sed fugata per impiorum facinus lux reparatur ad vespēram. Post horam enim nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. Et iterum alius de hoc ipso testimonium dicit. Et obscurabitur super terram in die lux. Docet euangelij praedicatione, quod etiam milites diuiserunt sibi vestimenta Iesu, & super tunicam eius miserunt fortem. Hoc etiam curae fuit spiritui sancto prophetarū vocibus protestari, cum Dauid dicit. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt fortem. Sed ne de illa quidem veste quam dicuntur milites illudentes induisse eum, id est, de veste coccinea prophetae siluerunt. Audi enim quid dicat Esaias. Quis est hic qui venit de Edom, rubor vestimentorum eius ex Bosra? Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumentum tuum tanquam in torculari calcatum? Vnde & ipse respondit. Torcular calcaui solus filiae Sion. Solus est qui peccatum non fecit, & abstulit peccata mundi. Si enim potuit per vnum hominē mors introire, quanto magis per vnum hominem qui & Deus erat, potuit vita restitui? Refertur etiā quod aceto potatus sit, vel vino myrrhato quod est amarius felle. Audi quid de hoc propheta praedixerit. Et dederunt, inquit, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Ad quae respondens iam tunc Moses dicebat de populo illo. Ex vineis Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum de Gomorris, vna eorum, vna fellis, & botrus amaritudinis ipsis. Et iterum exprobrans eos dicit. Populus stultus & non sapiens, haec domino retribuisti? Sed & in Canticis eadem praenunciatur, vbi etiam hortus, in quo crucifixus est designatur. Dicit ergo. Intraui in hortum meum: soror mea, sponsa mea, & vindemiaui myrrham meam: vbi euidenter vinum myrrhatum quo potatus est declarauit. Et spiritum post haec scribitur reddidisse. Praenunciatum fuerat & hoc per prophetam dicentem ex persona filij ad patrem. In manus tuas commendo spiritum meum. Sepultus perhibetur, & lapis magnus appositus ante ostium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremiam sermo praedixerit. Mortificauerunt, inquit, in lacum vitam meam, & posuerunt lapidem super me. Euidentissima haec sepulturae eius indicia prophetis vocibus designata sunt. Accipe tamen & alia. A conspectu, inquit, iniquitatis ablatus est iustus, & in pace est locus eius. Et alibi. Et dabo malignos pro sepultura eius. Et item alius. Recubans dormiuit vt leo, & vt catulus leonis, quis suscitabit eum? Sed etiam quod in infer-

infernū descendit, euidenter pronunciat in psalmis, vbi dicit. Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterum. Quae utilitas in sanguine meo, dum descēdero in corruptionē? Et iterum. Descendi in limbum profundi, & non est substantia. Sed & Ioānes dicit. Tu es qui venturus es (in infernum sine dubio) an aliū expectamus? Vnde & Petrus dicit quia Christus mortificatus carne, viuificatus autē spiritu qui in ipso habitat, eis qui in carcere cōclusi erāt descendit spiritibus praedicare, qui increduli fuerē in diebus Noe. In quo etiā quid operis in infernū egerit declarat. Sed & ipse dominus per prophetā dicit tanquā de futuro. Quia non derelinques animā meā in inferno, nec dabis sanctū tuū videre corruptionē. Quod rursus propheticē nihilominus ostēdit impletū, cū dicit. Domine eduxisti animam meā ab inferno, saluasti me a descendentibus in lacū. Sequitur post haec. Tertia die resurrexit a mortuis. Resurrectionis quippe gloria in Christo clarificauit omnē quod prius infirmū & fragile videbatur. Si tibi paulo ante non putabatur esse possibile, vsque ad mortē venisse immortalē: aspice nūc, quia qui deuicta morte resurrexisset dicitur, non potest esse mortalis. Sed bonitatē in hoc intellige creatoris, quia ille eousque te sequēdo descendit, vsquequod tu peccādo deiectus es. Nec creatorē omnium Deū impossibilitatis accusēs, vt ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse concludi, quod ille salutē operaturus peruenire nō posset. Inferna & superna nobis dicuntur, qui certa corporis circumscriptione conclusi, intra regionis praescriptae nobis terminos continemur. Deo autē qui vbique est, & nusquam deest, quid infernum est, aut quid supernū? Veruntamen in assumptione corporis etiam ista complētur. Resuscitatur caro, quae reposita fuerat in sepulcro, vt adimpleretur illud quod dictum est per prophetam. Quia nō dabis sanctum tuum videre corruptionē. Rediit ergo victor a mortuis, inferni spolia secum trahens. Eduxit enim eos qui tenebantur a morte, sicut & ipse praedixerat, vbi ait. Cum exaltatus fuero a terra, omnia ad me ipsum traham. Attestatur autem de hoc euangelium, cum dicit. Monumenta aperta sunt, & multa corpora dormientiū sanctorum resurrexerunt & apparuerunt multis, & ingressi sunt in sanctam ciuitatem: illam sine dubio ingressi sunt ciuitatē, de qua Apostolus dicit. Quae autem sursum est Hierusalē libera est, quae est mater omnium nostrum. Sicut & ad Hebraeos iterum dicit. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriā adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummari. Igitur consummatam passionibus carnē humanam, quae in mortem ceciderat per protoplasti lapsum, resurrectionis virtute reparatam, in dextera Dei sedens in altissimis collocavit, vt & Apostolus dicit. Qui simul excitauit nos, simulque sedere fecit in caelestibus. Hic enim erat figulus, qui vt Hieremias propheta docet, vas de manu sua collapsum & contractum, rursus eleuauit manibus suis, & reformauit, sicut placuit in conspectu eius. Placuit autem ita, vt corpus quod mortale & corruptibile susceperat, de sepulcri petra leuatum, Tomus nonus.

& immortale atque incorruptibile effectum, iam non in terrenis, sed in caelestibus & patris dextera collocaret. Plenae sunt his sacramentis scripturae veteris testamenti. Nullus super hoc propheta, nullus legislator, aut psalmographus siluit, sed omnis penē sacra de his pagina loquitur: & ideo superfluum videtur immorari nos ad congreganda testimonia. Pauca tamen admodum ponemus, ad ipsos fontes diuinorum voluminū remittentes eos, qui potare abundantius cupiunt. Dicit ergo statim in psalmis. Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Item in alio. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus. Et alibi sicut iam superius diximus. Domine, eduxisti de inferno animam meam, saluasti me a descendentibus in lacum. Et in alio loco. Quoniam conuersus viuificasti me, & de abyssu terrae iterum reduxisti me. Euidentissime in octogesimo septimo psalmo de eo dicitur. Et factus est sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit homo, sed sicut homo. Sicut homo enim erat qui descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat, quia a morte teneri non poterat. Et ideo in vno natura humanae fragilitatis potestas ostenditur. Osee autem propheta etiam de tertia die manifestime pronunciat hoc modo. Sanabit, inquit, nos post biduum: in die autem tertia resurgemus, & viuemus in conspectu eius. Haec autem ex persona eorum dicit, qui cum ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad vitam. Et ipsi sunt qui dicunt. Die tertia resurgem, & viuem in conspectu eius. Esaias vero aperte dicit. Qui eduxit de terra pastorem magnū ouium. Sed quod & mulieres visurę essent resurrectionē eius, scribis & pharisaeis & populo nō credente, etiā hoc praedixit Esaias his verbis. Mulieres quae venitis a spectaculo, venite: nō enim est populus habēs intellectū. Sed etiā de illis mulieribus, quae post resurrectionē perrexisse ad sepulcrū dicuntur, & quaesisse eū & non inuenisse, sicut de Maria Magdalene, quae refertur venisse ad monumentū ante lacū, & nō inuenio eo fies dixisse ad angelos. Quia tulerunt dominum, & nescio vbi posuerunt eū: etiam de hoc ita praedicitur in Canticis canticorum. In cubili meo quaesui quē dilexit anima mea: in noctibus quaesui eū, & nō inueni. De illis quoque qui inuenerunt eū & tenuerunt pedes eius, praedicitur in Canticis canticorum. Tenebo eū, & non dimittam eū, quē dilexit anima mea. Haec interim pauca de multis: breuitati enim studēs, plura coacervare nō possum. Ascēdit ad caelos, sedet ad dexterā patris: inde vēturus est iudicare viuos & mortuos. Cōsequenti breuitate in fine sermonis haec continentur, in quibus quod dicitur quidem palam est. Sed cōsequenter quo sensu intelligi debeāt quae dicuntur, ascēdisse, & sedere, & venturū esse, nisi secūdū dignitatē diuinitatis intelligas, aliquid per haec humanae fragilitatis videbitur indicari. Cōsummatis etenim his quae in terra gerebantur, & anima de inferni captiuitate reuocata, ascēdere memoratur ad caelos, sicut propheta praedixerat. Ascendens in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona homini-

Mat. 1.

bus: illa scilicet dona, quæ Petrus in Actibus apostolorum de sancto spiritu dicebat. Exaltatus igitur dextera Dei effudit hoc donum quod vos videtis & auditis. Donum ergo spiritus sancti dedit hominibus, quia captiuitatem, quæ prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Christus per mortis suæ resurrectionem reuocauit ad cælos. Ascendit ergo ad cælos, non ubi verbum Deus ante non fuerat, quippe qui erat semper in cælis, & manebat in patre, sed ubi Verbum caro factum ante non federat. Denique quia nouus iste ingressus portarum cæli æditus & principibus videbatur, videntes naturam carnis secreta cælorum penetrantem, dicunt adinuicem, sicut Dauid plenus spiritu sancto denūciat, dicens. Tollite portas principes vestras & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Quæ vox utique non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendentis ad Dei dexteram ferebatur. Dicit & alibi idem Dauid. Ascendit Deus in iubilatione, & dominus in voce tubæ. In voce etenim tubæ mos est victorem redire de prælio. De ipso quoque & illud dicitur. Qui ædificat in cælo ascensionem suam. Et item alibi. Qui ascendit super cherubim, volauit super pennas vectorum. Sedere quoque ad dexteram patris, carnis assumptæ mysterium est. Neque enim incorporeæ illi naturæ conuenienter ista absque assumptione carnis aptantur: neque sedis cœlestis perfectio diuinæ naturæ, sed humanæ conquiritur. Vnde & dicitur de eo. Parata est sedes tua Deus ex tunc, à seculo tu es. Parata igitur à seculo sedes est, in qua dominus Iesus sessurus erat: in cuius nomine omne genua flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, quia dominus Iesus est in gloria Dei patris. De quo & Dauid ita refert. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec panam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quæ tamen dicta dominus in euangelio differens, dicebat ad Phariseos. Si ergo Dauid in spiritu dominum vocat eum, quomodo filius eius est? per quod ostendit se secundum spiritum dominum, secundum carnem filium esse Dauid. Vnde & ipse dominus iterum dicit. Veruntamen dico vobis: A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei. Et Petrus apostolus dicit de Christo, quod est in dextera Dei sedens in cælis. Sed & Paulus ad Ephesios scribens. Secundum operationem, inquit, potentie virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & sedere faciens in dextera sua. Quod autem veniat iudicaturus viuos & mortuos, multis quidem diuinarum scripturarum testimoniis edocemur. Sed prius quam prophetis hæc eloquiis prædicta doceamus, illud necessario arbitror admonendum, quod ista fidei traditio quotidie nos vult de aduentu iudicis esse sollicitos, ut actus nostros ita præparemus, tanquam reddituri imminenti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de viro beato. Quia disponit sermones suos in iudicio. Quod autem dicitur iudicare viuos & mortuos, non ideo dicitur quod alij viui, alij mortui ad iudicium veniant: sed quod animas simul iudicabit & corpora, in quibus viuos animas, mortuos corpora nominauit. Sicut & ipse dominus loquitur in euangelio, dicens. Nolite timere eos qui possunt corpus occidere, animæ autem nihil possunt facere: sed timere potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nunc iam paucis si videtur etiam per prophetas hæc prædicta esse doceamus. Plura autem testimonia cum volueris, ipse tibi de scripturarum latitudine congregabis. Dicit ergo Malachias propheta. Ecce veniet dominus omnipotens, & quis sustinebit diem aduentus eius, aut quis sustinebit aspectum eius? quia ipse ingreditur sicut ignis conflatorij, & sicut herba lauantium, & sedebit conflans & purgans, sicut aurum. Ut autem euidētius cognoscas, quis sit iste dominus de quo hæc dicuntur: audi quid & Daniel propheta pronūciat. Videbam, inquit, in visu noctis, & ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis, veniens vsque ad vetustum dierum peruenit, & in conspectu eius oblatum est liber: & ipsi datus est principatus & honor & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruiunt: & potestas eius, potestas æterna quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. Ex his ergo edocemur, non solum de aduentu & de iudicio, sed & de potestate eius & regno: quia potestas æterna sit, & sine corruptionis sine sit regnum: sicut & in symbolo dicitur. Et regni eius non erit finis. Vnde valde alienus à fide est, qui regnum Christi dicit aliquando finiendum. Scire tamen debemus, quod salutarem Christi aduentum hunc conatur inimicus ad decipiendos fideles callida fraude simulare, & pro filio hominis, qui expectatur venturus in maiestate patris sui, filium perditionis in prodigiis & signis mendacibus præparare, ut pro Christo, mundo huic introducat antichristum: de quo & dominus in euangelis prædixit Iudeis. Quia ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo, & ipsum recipietis. Et iterum dicit. Tunc videbitis abominationem desolationis statem in loco sancto, sicut dicit Daniel propheta, qui legit intelligat. Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis visionibus edocet, ex quibus valde operosum est nunc exempla ponere, qui satis amplis narrationibus dilatur: & ideo scire de his plenius volentem, ad ipsas magis recedendas remittimus visiones. Sed & Apostolus dicit de eo: Ne quis vos seducat vilo modo: quoniam nisi discussio venerit primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam ipse sit Deus. Et paulo post. Et tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit eum illuminatione aduentus sui, cuius est aduentus secundum opera satanæ in omni virtute, signis & prodigiis mendacibus. Et item paulo post. Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt veritati. Propterea ergo prophetis & euangelicis atque apostolicis vocibus nobis prænunciatur hic error, ne qui pro aduentu Christi,

Psal. 23.

Psal. 46.

Amos 9.
Psal. 17.Psal. 92.
Philip. 2.

Psal. 109.

Matth. 2.2.

Matth. 2.6.

1. Pet. 3.

Ephes. 1.

Psal. 111.

185

Matth. 2.4.

Matth. 2.5.

Rom. 1.4.

Rom. 2.

Christi, aduentum credat antichristi: sed sicut ipse dominus dicit. Cum dixerint vobis: ecce Christus hic, aut ecce illic, nolite credere. Venient enim multi pseudochristi & pseudoprophetae, & seducēt multos. Sed quomodo demonstrauerit iudicium veri Christi, videamus. Sicut fulgur, inquit, de Oriente resplendet vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Cum ergo aduenerit verus dominus Iesus Christus, sedebit, & iudicium statuet: sicut & in euangelis dicit. Et segregabit oves ab hœdis, id est, iustos segregabit ab iniustus: sicut & Apostolus scribit. Quia omnes nos stare oportet ante tribunal Christi, ut recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bona siue mala. Iudicabitur autem non solum pro gestis, sed etiam pro cogitatis: secundum quod ipse Apostolus dicit. Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die quo iudicabit Deus occulta hominum. Sed & de his ista sufficiant. Post hæc ponitur in ordine fidei. Et in spiritu sancto. Ea quæ in superioribus paulo latius de Christo sunt tradita, ad incarnationis & passionis eius mysterium pertinent, quæ dum media intercedunt personæ ipsius coaptata, sancti spiritus commemorationem paulo longius reddiderunt. Cæterum si solius diuinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur. Credo in Deum patrem omnipotentem: & post hæc, in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum: ita iungitur, Et in spiritu sancto. Illa vero omnia quæ de Christo memorantur, ad dispensationem carnis, ut diximus, spectant. Igitur in sancti spiritus commemoratione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim vnus dicitur pater, & alius non est pater: & vnus dicitur vnigenitus filius, & alius vnigenitus filius non est: ita & spiritus sanctus vnus est, & alius non potest esse spiritus sanctus. Ut ergo fiat distinctio personarum, affectionis vocabula feceruntur, quibus ille pater intelligatur, ex quo omnia, & quia ipse non habeat patrem. Ille filius tanquam qui ex patre natus sit: & hic spiritus sanctus tanquam de utroque procedens, & cuncta sanctificans. Ut autem in vna eademque trinitate diuinitas doceatur: sicut dictum est, in Deo patre credi adiecta præpositione, in: ita & in Christo filio eius, ita & in spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat quod diximus, ex consequentibus approbabitur. Sequitur namque post hunc sermonem. Sanctam ecclesiam catholicam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem. Non dixit, in sanctam ecclesiam catholicam, nec in remissionem peccatorum, nec in carnis resurrectionem: si enim addidisset, in, præpositionem, vna cum superioribus eademque vis fieret. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de diuinitate ordinatur fides, in Deo patre dicitur, & in Christo filio eius, & in spiritu sancto. In cæteris vero ubi non de diuinitate, sed de creaturis & de mysteriis sermo est, in, præpositio non additur, ut dicatur, in sanctam ecclesiam: sed sanctam ecclesiam credendam esse, non ut Deum, sed ut ecclesiam Deo congregatam. Et remissionem peccatorum credat esse, non in remissionem peccatorum: & resurrectionem carnis credant, non in resurrectionem carnis. Hæc

itaque præpositionis syllaba, creator à creaturis discernitur, & diuina separantur ab humanis. Hic igitur spiritus sanctus est, qui in veteri testamento legē & prophetas, in nouo euangelia & apostolos inspirauit. Vnde Apostolus dicit. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum. Et ideo quæ sunt noui ac veteris testamenti volumina, quæ secundum maiorum traditionem per ipsum spiritum sanctum inspirata creduntur, & ecclesiis Christi tradita, competens videtur hoc in loco euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus, designare. Itaque veteris testamenti, omnium primo Moyse quinque libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, Deuteronomium. Post hæc Iesus Naue, Iudicum simul cum Ruth. Quatuor post hæc Regnorum libri, quos Hebræi duos numerant, Paralipomenon, qui dierum dicitur liber, & Esdræ duo, qui apud illos singuli computantur, & Hester. Prophetarum vero, Esaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel: præterea duodecim prophetarum liber vnus. Iob quoque, & psalmi Dauid singuli sunt libri. Salomon vero tres ecclesiis tradidit, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica canticorum: in his concluserunt numerum librorum veteris testamenti. Noui vero, quatuor euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis. Actus apostolorum quos describit Lucas. Pauli apostoli epistolæ quatuordecim. Petri apostoli duæ. Iacobi fratris domini & apostoli vna. Iudæ vna. Ioannis tres. Apocalypsis Iohannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluserunt, & ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt. Sciendum tamē est, quod & alij libri sunt, qui non sunt canonici, sed ecclesiastici à maioribus appellati sunt, id est Sapia, quæ dicitur Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filij Sirach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali vocabulo Ecclesiasticus appellatur, quo vocabulo non autor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem vero ordinis libellus est Tobie & Iudith & Machabæorum libri. In nouo vero testamento libellus, qui dicitur Pastoris siue Hermes, qui appellatur duæ viæ, vel iudicium Petri. Quæ omnia legi quidem in ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras vero scripturas apocryphas nominarunt, quas in ecclesiis legi noluerunt. Hæc nobis à patribus tradita sunt, quæ (ut dixi) opportunum visum est hoc in loco designare, ad instructionem eorum qui prima sibi ecclesiæ ac fidei elementa suscipiunt, ut sciant ex quibus sibi fontibus verbi Dei haurienda sint pocula. Tenet deinde ratio fidei, sanctam ecclesiam. Causam iam superius diximus, cur non dixerint etiā hic, in sanctam ecclesiam. Hi igitur qui supra in vno Deo credere edocti sunt, sub mysterio trinitatis credere etiam hoc debent, vnam esse ecclesiam sanctam, in qua est vna fides & vnū baptisma, in qua vnus Deus creditur pater, & vnus dominus Iesus Christus filius eius, & vnus spiritus sanctus. Ista est ergo sancta ecclesia, non habens maculam aut rugam. Multi enim & alij ecclesias congregauerunt, ut Marcion, & Valentinus, & Ebion, & Manichæus, & cæteri omnes hæretici. Sed illæ ecclesiæ non sunt sine macula vel

2. Tim. 3.

Mala. 3.

Dan. 7.

Ioan. 5.

Matth. 2.4.

2. Tessal. 2.

Psal. 25.

Cant. 6.

Math. 28.

ruga perfidiae: & ideo dicebat de illis propheta. O-di ecclesiam malignantium, & cum impiis non se-debo. De hac autem ecclesia, quae fidem Christi in-tegram seruat, audi quid dicat spiritus sanctus in Canticis canticorum. Vna est columba mea, vna est perfecta genitrici suae. Qui ergo hanc fidem in ecclesia suscipit, non declinet in consilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introeat. Conciliū namque vanitatis est, quod agit Marcio, qui negat patrem Christi Deum esse creatorem, qui per filiū suum fecerit mūdum. Conciliū vanitates est quod Ebion docet, ita Christo credi debere, vt circun-cisio carnis, & obseruatio sabbathi, & sacrificiorū solemnitas, ceteraque omnes obseruantiae secun-dum legis literam teneantur. Concilium vanitatis est quod docet Manichaeus, primo quod seipsum paraclerum nominauit: tum deinde quod mundū à malo factum dicit, Deum creatorem negat, testa-mentum vetus repudiat: vnam bonam, aliam ma-lam naturam sibi inuicē asserit coaeternas: animas hominum secundum Pythagoreos in pecudes & animalia & bestias redire per diuersos nascēdi cir-culos astruit: resurrectionem carnis nostrae negat: passionem domini & natiuitatem non in veritate carnis, sed in phantasiis fuisse confirmat. Conciliū vanitatis est quod Paulus Samosatenus, & eius post hunc successores Photinus asseruit, Christum non fuisse ante secula natum ex patre, sed ex Maria cœ-pisse: & non eum Deum hominem natum, sed ex homine Deum factum existimat. Concilium vani-tatis est, quod Arius atque Eunomius docuit, qui filium Dei non ex ipsa patris substantia natum, sed ex nihilo creatum voluit. Concilium vanitatis est & quod illi aiunt, qui filium Dei quidem de sub-stantia patris fatentur, sanctum vero spiritum separant & discernunt: cum utique vnā eandemque vir-tutem & diuinitatem trinitatis ostēdat saluator in euangelio, cū dicit. Baptizate omnes gentes in no-mine patris & filij & spiritus sancti: & est aperte im-pium separari ab homine quod diuinitus iungitur. Concilium vanitatis est & hoc, quod olim congregauit pertinax & praua contentio, asserens Christū carnem quidem humanam suscepisse, non tamen & animam rationalem: cum utique & carni & ani-mae & sensui humano ac menti vna eademque sa-lus à Christo collata sit. Sed & illud concilium vani-tatis est, quod Donatus per Africam traditionē ecclesiae criminando contraxit: & quod Nouatus sollicitauit, lapsis penitentiam denegando: & secū-das nuptias, cum forte iniri eas necessitas exegerit, condemnando. Has ergo omnes velut congrega-tiones malignantiū fuge. Sed & eos si qui illi sunt, qui dicuntur asserere, quod filius Dei nō ita videat vel nouerit patrem, sicut noscitur ipse & videtur à patre: vel regnum Christi esse finiedum, aut carnis resurrectionem non in integram naturae suae sub-stantiam reparandam, futurū Dei iustum erga omnes negare iudicium, diabolū à debita absolui dā-natione pœnarum. Ab his inquam omnibus fidelis declinet auditus. Sanctam vero ecclesiam tene, quae Deum patrem omnipotentem, & vnicum filiū eius Iesum Christum dominum nostrum, & spiritum

sanctum, concordi & consona substantiae ratione profitetur. Filiumque Dei natū ex virgine, passum pro salute humana, ac resurrexisse à mortuis in ea carne in qua mortuus est, credit. Eundem deni-que venturum iudicem omnium sperat: in quo & remissio peccatorum, & carnis resurrectio praedi-catur. Verum de remissione peccatorum sufficere debet sola credulitas. Quis enim causas aut ratio-nem requirat, vbi indulgentia principis est? Cum terreni regis liberalitas discussione non sit obnoxia, ab humana temeritate discutitur diuina largitio. Solēt enim cum irrisione aduersum nos dicere pa-gani, quod ipsi nos decipiamus, qui putemus cri-mina, quae opere commissa sunt, verbis posse pur-gari, & aiunt. Nunquid potest qui homicidiū fecit, homicida non esse: & adulter non videri, qui adul-terium perpetravit? Quomodo ergo huiuscemodi criminum reus, sanctus vobis effici subito videbitur? Sed ad haec, vt dixi, melius fide quam ratione respondeo. Rex enim est omnium qui hoc promi-sit: terrae caelique dominus est qui haec pollicetur. Non vis vt ei qui me ex terra hominem fecit, credam quod ex criminosis me faciat innocentē? Et qui me, cum essem caecus, fecit videre: vel cū essem furdus, audire: qui mihi claudo gressum reddidit, innocentiam mihi perditam non poterit recupera-re? Et vt veniamus ad ipsius naturae testimonium. Occidere hominem non semper criminosis est, sed malitia non legibus occidere criminosis est. Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, sed animus male consulens damnat. Si ergo animus in me qui criminosis est effectus, & in quo fuit origo vitij corrigatur, cur tibi videat non posse innocens effici, qui prius fueram criminosis? Si enim vt supra ostendi constat, quod nō in facto, sed in voluntate sit crimen: sicut mala voluntas au-tore malo dæmone peccato me & morti fecit ob-noxium, ita in bonum voluntas mutata autore bo-no Deo, innocentiae me reddidit & vitae. Similis causa & in ceteris criminibus. Hoc modo fides nostra nō inuenitur naturalibus rationibus aduer-sari, dum remissio peccatorum, non gestis quae mu-tari non possunt, sed animo quem de malo in bonū conuerti certum est, deputeretur. Sed & vltimus ser-mo iste qui resurrectionem carnis pronūciat, sum-mam totius perfectionis succincta breuitate cōclu-dit: quamuis etiam de hoc nō solum à gētilibus, sed ab haereticis fides impugnetur ecclesiae. Nam Va-lentinus resurrectionem carnis omnimodo negat, & Manichaei, sicut supra ostendimus. Sed isti E-saiam quidem prophetā dicentem. Resurgēt mor-tui & suscitabūtur qui sunt in sepulcris, audire no-luerunt: nec Daniele sapientissimum protestan-tem. Quia tunc resurgent qui sunt in terrae puluere: hi quidem in vitam aeternam, hi autem in oppro-brium & confusionem aeternā. Tamen vel in euan-geliis, quae recipere videntur, discere debuerunt à domino & saluatore nostro, Sadduceos docente, dictum. Quod autem resurgant mortui, nō legistis quomodo dicit Moyse in rubo, deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob, deus autem non est mortuorum, sed viuientium. In quo etiam quae sit & quantae resurre-

Esa. 26.

Dan. 12.

Dan. 12.

Math. 22.

Ibidem.

1. Cor. 15.

surrectionis gloria, in superioribus memorauit, cū dixit. In resurrectione autem mortuorū neque nu-bent, neque nubentur: sed erūt sicut angeli Dei. Re-surrectionis autem virtus, angelicum hominibus confert statum, vt qui de terra resurrexerint, nō ite-rum in terra cum pecudibus, sed in caelo cum ange-lis viuant: quos tamen ad hoc ratio vite purioris ad-miserit, illos scilicet qui iam nunc conseruantes ani-mae suae carnem in castis pudicitiae actibus, obe-dientiae sancti spiritus subiugauerunt, & omni eam vitiorum labe tenuatam, atque in spiritualem glo-riam sanctificationis virtute mutata, angelorum quoque meruerunt inferre consortiis. Sed infideles clamant, & dicunt. Quomodo potest caro, quae pu-trefacta dissoluitur, aut in puluerem vertitur, maris etiam interdū profundo sorbetur, fluctibusque di-spergitur, recolligi rursus & reintegrari in vnum, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam iterum responsum sermonibus Pauli faciamus, dicentis eis. Insiens tu quod seminas non viuifi-catur, nisi prius moriatur. Et quod seminas non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum tritici, aut alicuius ceterorum seminum. Deus au-tem dat illi corpus prout vult. Quod autem in fe-minibus quae tu in terram iacis per annos singulos fieri vides, hoc in tua carne quae lege Dei seminatur in terra, futurum esse non credis? Cur quæso, tam angustus & inualidus diuinæ potentiae aestimator es, vt dispersum vniuscuiusque carnis puluerem, in suam rationem colligi & reparari posse non credas? An non censeas, cum videas quod etiam mortale ingenium demersas in profundum terrae metallo-rum venas rimatur: & artificis oculus aurum videt, in quo imperitus terram putat. Haec cur non con-cedimus ei, qui fecit hominem, quando tantum is qui ab ipso factus est, assequi potest? Et cum auri esse propriam venam & argenti aliam, aeris quoque lōge disparem, ferri ac plumbi diuersam intra spe-ciem terrae latere, mortale deprehendat ingenium: diuina virtus inuenire posse ac discernere non pu-tabitur vniuscuiusque carnis proprium sensum, e-tiam si videatur dispersus? Sed ad haec tentemus a-nimas quae deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in vnū permisceat, & haec indiscreta seminet, vel passim spargat in ter-ram: nonne vniuscuiusque seminis granum, quo-cunque loci iactum fuerit, competenti tempore se-cundum naturae suae speciem germen producet, vt statum suae formae sui que corporis reparat? Ita ergo vniuscuiusque carnis substantia, quamuis varie di-uerseque dispersa sit, ratio tamen ipsa, quae inest v-nicuique carni, est immortalis: quia immortalis ani-mae caro est ex eo tempore, quo seminatis in ter-ram corporibus primum veri Dei voluntati arrisit, collectum terrae attractumque substantiae suae sen-sum reddit, ac reparat in illam speciē, quam mors aliquando dissoluerat. Et ita fit vt vnicuique ani-mae non confusum, aut extraneum corpus, sed suū quod habuerat reparetur: vt consequenter possit pro agonibus praesentis vitae, cum anima sua caro vel pudica coronari, vel impudica puniri. Et ideo satis caute ecclesia nostra fidem symboli docet, quae

in eo quod à ceteris traditur carnis resurrectionē, vno addito pronomine tradidit huius carnis resur-rectionem. Huius sine dubio, quā habet is qui pro-fitetur, signaculo crucis fronti imposito, quo sciat vnusquisque fidelium carnem suam, si mundā ser-uauerit à peccato, futurū esse vas honoris vtile do-mino ad omne opus bonum paratum: si verō con-taminatam in peccatis, futurum esse vas irae ad in-teritum. Iam vero de ipsa resurrectionis gloria, & de re promissionis magnitudine, si quis plenius sci-re desiderat, in omnibus penē diuinis voluminibus inueniet indicari. Ex quibus nos commonitionis tantummodo gratia pauca in praesenti loco memo-rantes, sinem iniuncti à te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus, quod resurgat mortalis caro, ta-libus asserit argumentis, dicēs. Quod si resurrectio mortuorum non est, ergo nec Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est praedi-catio nostra, vacua est & fides nostra. Et paulo post. Nūc autem Christus resurrexit à mortuis, initium dormientium: quoniam quidem per hominē mors, & per hominem resurrectio mortuorū. Sicut enim in Adam omnes moriūtur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: vnusquisque autem in suo ordine: initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in ad-uentu eius: deinde finis. Et in sequentibus addit & haec. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur, siue vt in aliis exemplaribus inuenimus. Omnes quidē dormiemus non omnes autē immutabimur: in mo-mento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet e-nim tuba, & mortui resurgēt incorrupti, & nos im-mutabimur. Sed & ad Thessalonicenses nihilomi-nus scribens dicit. Nolo autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini sicut & cæ-teri qui spem non habent. Nam si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cū illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quia nos qui viuimus, qui reliqui sumus in aduentu domini, nō pre-ueniemus eos qui dormierunt: quia ipse dominus in iussu, & in voce archangeli & tuba Dei descen-det de caelo, & mortui qui in Christo sunt, resurgēt primi. Deinde nos qui viuimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chri-sto in aera: & ita semper cum domino erimus. Ve-rum ne existimes haec Pauli folius quasi nouella praedicatione signari: audi etiā quid Ezechiel pro-pheta olim per spiritum sanctum praelocutus sit. Ec-ce, inquit, ego aperiam sepulcra vestra, & educam vos de sepulcris vestris. Iob quoque mysticis redū-dans eloquiis, audi quā euidenter resurrectionem mortuorū praedicit. Est, inquit, arbori spes: si enim abscissa fuerit, iterum pullulabit, & virgultum eius numquam deficiet. Quod si fuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus eius, ab odore aquae reflorabit, & faciet fruticem sicut no-uella. Vir vero si mortuus fuerit, abiit: & mortalis si ceciderit, ultra non erit? Non tibi viderur in ver-bis his cum quodam pudore arguere homines & dicere. Ita ne stultum est hominum genus, vt cum videant excisae arboris truncum rursus pullulare

1. Cor. 15.

Ibidem.

1. Thess. 4.

Ezech. 37.

Iob. 14.

Ecc. 70.

de terra, & lignum emortuum iterum vitam recipere, ipsis ne lignis quidem aliquid simile de semet ipsis, nec arboribus opinetur? Vt autem scias, quod veluti interrogantis modo legendum sit quod dixit, mortalis autem cum ceciderit non resurget: de consequentibus probationem accipe. Subiungit namque statim. Si enim mortuus fuerit homo, viuet. Et paulo post dicit. Expectabo vsquequo iterum fiam. Et iterum idem dicit. Qui resuscitaturus est super terram pellem meam, quæ hæc nunc haurit. Hæc quidem ad probationem dicta sunt professionis nostræ, qua confitemur in symbolo, huius carnis resurrectionem. Quod enim adiunctum est, huius, videlicet, consonum sit omnibus his quæ de diuinis voluminibus memorauimus. Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quæ superius exposuimus, cum dicit, quia resuscitabit pellem meam, quæ hæc nunc haurit, id est, quæ ista tormenta perpetitur: nonne aperte dicit huius carnis resurrectionem futuram, huius inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc sustinet? Sed & Apostolus cum dicit. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodammodo contingens & digito palpantis est vox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est, resurrectionis gratia incorruptibile erit: & hoc quod nunc mortale est, immortalitatis virtutibus induetur. Vt sicut Christus resurgens à mortuis, ultra iam non moritur, mors ei ultra non dominabitur: ita & qui in Christo resurgent, nec corruptionem sentient ultra nec mortem: non natura carnis abiecta, sed conditione eius & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod resurget à mortuis incorruptibile & immortale, non solum iustorum, sed etiam peccatorum. Iustorum quidem, vt semper possint permanere cum Christo. Peccatorum vero, vt absque interitione sua debitas lauant pœnas. Quod autem iusti semper cum domino nostro Christo permaneant, iam & in superioribus edocuimus, vbi ostendimus quia Apostolus dicit. Deinde nos qui viuimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera, & ita semper cum domino erimus. Nec mireris, si caro sanctorum in tantam gloriam ex resurrectione mutabitur, vt in occursum Dei suspensa nubibus, & in aere vecta rapiatur, cum ipse Apostolus, exponens quantum conferat Deus his qui diligunt eum, dicat. Qui transmutabit corpus humilitatis nostræ, conforme fieri corpori claritatis suæ. Nihil ergo absurdum est, si sanctorum corpora dicantur nubibus in aera sustolli, cum ad formam corporis Christi, quod in dextera sedet, dicantur reformanda. Sed & hoc sanctus Apostolus, vel de se vel de cæteris sui loci vel meriti addidit, & dicit. Quia confuscitabit nos cum Christo, simulque faciet sedere in cælestibus. Vnde cum hæc & eorum similia quàm plurima sancti Dei in repromissionibus habeant in resurrectione iustorum, non erit iam difficile credere etiam illa quæ prophetæ prædixerant, quod iusti scilicet fulgebunt sicut sol, & sicut

splendor firmamenti in regno Dei. Cui enim difficile videbitur eos fulgorem solis habituros, ac siderum ac firmamenti huius splendore decorandos, quibus vel vita, vel conuersatio angelorum Dei paratur in cælis, vel conformandi dicuntur ad gloriam corporis Christi? Ad quam gloriam saluatoris ore promissam, respiciens sanctus Apostolus, dixit. Quia seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale. Si enim verum est, sicut certe verum est, quod iustos quoque & sanctos, angelorum consortiis sociabit diuina dignatio, certum est, quod & corpora eorum in spiritualis corporis gloriam verteret. Nec hoc tibi contra naturalem corporis rationem videatur esse promissum. Si enim credimus secundum ea quæ scripta sunt, quod accipiens Deus limbum terræ, plasmauit hominem: & hæc fuit natura corporis nostri, vt voluntate Dei terra verteretur in carnem: cur tibi aut absurdum, aut contrarium videtur, si iisdem rationibus quibus terra proficisci dicitur in corpus animale, rursus corpus animale in corpus proficisci spirituale credatur? Hæc quidem atque his similia multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorum. Dabitur autem etiam peccatoribus, vt supra diximus incorruptionis & immortalitatis ex resurrectione conditio, vt sicut iustis Deus ministrat ad perpetuitatem gloriæ: ita peccatoribus ad prolixitatem confusionis ministret, & pœnæ. Sic enim propheticum diffiniuit eloquiū, cuius & paulo ante meminimus, vbi dicit. Et multi resurgent de terræ puluere, hi quidem in vitam æternam, hi autem in confusionem & opprobrium æternum. Si ergo intelleximus qua veneratione Deus omnipotens pater dicatur, quoque sacramento dominus noster Iesus Christus vnicus eius filius habeatur, & qua perfectione sanctus eius spiritus nominetur, utque sancta trinitas vnū sit per substantiam, sed affectu personisque discreta: quid etiam partus virginis, quid verbi in carne natiuitas, quid sacramentum crucis, quæ utilitas diuini ad inferna descensus, quid resurrectionis gloria & animarum de infernis reuocata captiuitas, quid etiam ascensus eius ad cælum, & venturi iudicis expectatio: sed & sanctæ ecclesiæ aduersus congregationes vanitatis qualis haberi debeat agnitio, qui sacrorum voluminum numerus, quæve hæreticorum vitanda conuenticula: & quod in peccatorum remissione diuinæ libertati nequaquam ratio naturalis obsistat, & vt carnis nostræ resurrectionem, non solum diuinæ voces, sed & ipse dominus & saluatoris nostri exemplum & consequentia naturalis rationis assignet. Si inquam hoc secundum traditionis supra expositæ regulam consequenter aduertimus, deprecamur vt nobis & omnibus qui hæc audiunt, concedat dominus fide quam suscepimus custodita, cursu consummato, expectare iustitiæ repositam coronam, & inueniri inter eos qui resurgunt in vitam æternam: liberati vero à confusione & opprobrio æterno, per Christum dominum nostrum, per quem est Deo patri omnipotenti cum spiritu sancto gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

AD

AD PRÆSIDIVM DIACONVM
DE CEREO PASCHALI.

Epistola 29.

Vlla res (vetus inquit comicus) tam facilis est, quin difficilis fiat, si inuitus facias. Quod si ille rem facilem difficulter fieri inuito animo putauit, quid me facere posse existimas in re maxima, & nullius vnquam edifferta eloquentia? Nam quicunque voluerunt de laudibus cerei dicere, plenisque, vt aiunt, ventis ingenij sui intendere vela, & quasi quædam pelagi alta penetrantes, vicina abscondere littora: statim in orationis foribus retinet oratorum clamor, florum, pratorumque descriptio: & in modum sonantis auræ molliter verba cadentia, dū describuntur apes, quod sine coitu generantur & generant: quod solè à concubitu liberæ, natos ore legunt, arte componunt, & quadam ratione vitali, animas apiculis, non de suo inserunt. Præterea Virgilij totus Georgicorum liber profertur in mediū. Rex aduolans agmen inducit, tantoque strepitu diuersa narrantur munia, vt militaribus castris interesse te credas. Sed cū hæc audieris siue legeris, laudabis oratoris eloquentiam. Et vt breuiter signem, puto te Quintiliani controuersia recordari, in qua pauper causatur, dolens ob interitum apum, flores ab impotentissimo diuite venenatos. Esto hæc iocunda sint, & aurem cõposito pede mulceant, quid ad diaconum, quid ad ecclesiæ sacramenta, quid ad tempus paschæ quo agnus occiditur, cum accinctis lumbis carnes cum ossibus deuorantur: cum tacente episcopo, & presbyteris in plebeium quodammodo cultum redactis, leuiter loquitur, docetque quod penè non didicit, & festiuissimo prædicans tempore, toto dehinc anno iustitium vocis eius indicitur? Vidēsne quàm grandia sint? Intelligis te difficilia postulare. In eodem quippe momento & prædicanda conscribere, & cur ita prædicata sint docere, omnium difficillimū est. Nam illud penè me præterit, quod diuinis magis quàm humanis vocibus differendum est. Lege Pentateuchum, instrumentum percurte vetus, nusquam in Dei sacrificij mella, nusquam ceræ vsum, sed lucernarum lumina, & oleo fotos videbis igniculos. Quid causer de veteri testamento? Nouos percurte libros. Hi, vt opinor, sunt euangelia quatuor, apostolorum Actus, epistolæ Ioannis, Apocalypsis. Nihil præter ista, nunquid alicubi cereus? Nonne in fine euangelij detonantis inter septem candelabra & lucernas aureas, sponsus reuelatur incedens? Ad hæc respondebis. Et ego à te fieri idcirco postulauit, quia sciui esse difficile quod petebam. Leuiter omnis soluitur quaestio, & par pari refertur sententia. Et ego me idcirco facere debere non putabo, quia rem difficillimam postulasti: attamen ne te causando differam, si coram pariter fuerintus, audies vniuersam quæ sentiam, vt si quid forte nescimus, in tua aure moriatur. Nam qui scribit, multos sumit iudices: alius in alterius liuet ac grassatur ingenium. Ille si vnus sermo defuerit,

quasi claudam oratiunculam diffugit. Alius si paululum se loquentis cothurnus extulerit, non presbyterum latrabit esse, sed rhetorem. Itaque si vis te mihi hoc obligari munere, Placētinas delicias deferere, seclate Abraham habitum, relinque natale solū, spretisque vrbibus ad deserta secede, vt possis orare cum Christo. Erit quidē durus & mucidus, & hordeaceus forte panis. Sed delicatum militæ rex non amat. Hierusalem quæ simillam & mel & oleum manducauit, fornicationis arguitur, non quod mali sint cibi, quos paterna indulget clementia: sed quod mollis præliator ad primam statim acie concidat, & post vmbraem solem ferre non queat. Post sudarium galeam oneri potius reputet, quàm tutamini. Quod si exire cupienti mater obfistit in limine, loquere ei verbis domini tui. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem patris mei, qui in cælis est. Si vernaculæ cum quibus nutritus es flere, & paterni ruris memoria, ipsius quoque domus anguli, & secreta retinere te cœperint, in quibus infans volutatus es, lusisti puer, adolescentulus lasciuisti: recordare omnes, qui nunc accolæ eremi sunt, cælestes illos choros, per eosdem erupisse tramites, iisdem institisse vestigiis. Et vt longam orationem compendio breuiem (epistola quippe librū redolere non debet) aut parua aut magna sunt, quæ tibi deserenda suademus. Si parua, non difficile putes parua contemnere. Si magna, maiora magnis præmia præparantur. Sed dicis, Volo prius paternum rus vendere, & exiguis sumptibus congregatis, siue viaticum viæ sternere, siue in pauperum vsus me alimoniam præparare. Et hic euangelicam audi sententiam. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & sequere me. Plures iam anni sunt quod cœpisti seruire Deo. Mens Christum sequens non diu seculi sustinet onus, nec se patitur istiusmodi vinculis alligari. Quin potius timendum, ne dum occasio distribuenti patrimonij prætenditur, dum non vis rem maioris pretij minoris vendere, sit impedimentum in proposito tuo. Decem aliquid emptum est nummulis, vel vnum libeter accipiam: dum me ad prælium festinantem nullæ præpediant moræ, Matthæus sedens ad teloneum audit, Sequere me. Nunquid prius ratiocinia supputauit, & reuersus domū, suorum passus est lacrymas, prædiorumque auctione sollicitus, nequaquam potuit domini sequi vestigia, nisi mundi se prius onere liberaret? Ille discipulus qui renuntiare parentibus ante cupiebat, voce saluatoris arguitur. Et certe multum est inter eum, cuius breuis ad domum recursus statim venturi reprehenditur, & te qui tanto tempore, aut non vendis tua, quod cito potes facere: aut non contemnis, sed vides multa tibi impedimento esse ne facias. Cum hæc legeris, ad asyllum Romuli fugies: & comœdiæ conscendes aram, verba domini sauiantis eludes. Diaconus, inquires, ecclesiam tuto deserere non possum. Vereor ne incurram sacrilegium, si altaria derelinquam. Euge meus, plus de te exacturus sum, si ad vitam monachi, clerici aliquid dignitatis accedit: si in apostolico stans ordine, quotidie Christi corpus pia plebi famulatione distribuis. Sed considera

Ibidem.

1. Cor. 15.

1. Thef. 4.
Rom. 6.

Philip. 3.

Eph. 2.
2. E7dr. 7.
Sap. 3.
Dan. 12.

1. Cor. 15.

Gen. 2.

Dan. 12.

Exo. 12.

Matth. 25.

Matth. 12.

Matth. 19.

Matth. 9.

obsecro, satis esse difficile locum Stephani implere vel Pauli, in angelico stare ministerio, & populos subiacentes cadenti desuper veste despiciere. Pretiosum est margaritum, sed cito frangitur, factumque non potest instaurari. Nauis quamuis sit rudis, & solidis confixa clauis, tumentes fluctus tabulata non sentiant: cito tamen si periculose nauigat, perforatur: & licet plenis ventis lucrosius ad optata perueniat, tamē magis secura sunt quæ tranquilla: & vt apertius loquar, plus te quidem dicis habere mercedis, si in media vrbe consistēs monachorum vitam victites. Hæc sunt vera quæ dicis, sed nō tam facile explentur opere quàm dicto. Vt enim cætera prætermittam, quæ nos ab austeriori vita retrahūt, illud inferam, ad cuius comparisonem etiam quæ dissimulauerim, imō timuerim dicere, intelliges. Alius barbam cædit æqualiter, & hilaritatem frontis, nitenti desuper coma protegit. Tu si paulum, vt nos solemus facere rusticani, capillum vsque ad cutem perfecueris, risum præbebis omnibus. Quod si pulla fuerit tunica, etiam prætereuntiū digitis denotaberis. Caue inquam vt non strictæ sint caligæ, ne crura non candeant. Nisi formosus fueris, sanctus esse nō poteris. Aliquis inuitat de optimatibus ad prandium, omnes votiuis pergūt feriis: certe aut eundem tibi est, aut negandum. Si ieris, aut eisdem vesceris cibus, aut aliis. Si aliis, conuiuiarum offenduntur oculi. Si iisdem, perit abstinentia. Quod si ire nolueris, tunc miser in prandio comederis. Ad singulas quasque phialas & delibuta mellis vina potaberis. Alius in tuum vultum cauillabitur, ille incessum ridebit, hic habitum. Et imitatores forsitan Iudæorum. Nōne hic est, inquit, filius fabri? Nōne fratres eius & sorores apud nos sunt? Ego illū memini ante tot fermē annos illud fecisse turpe, dixisse turpius. Alius furē clamabit & mœchū, seque sceleris finget fuisse participem. Omnia pariter prandia consonabunt, & in tumultum conuiuium dissoluetur. Quod si vilibus abstineris carnis, & non crebro balneas frequentaueris, tunc vere per omnes columnas Manichæi tibi titulus ascribetur. Si volucrum edulium refutaueris, & tenellas columbas, crassosque turtures expetenti gutturi durior dominus denegaueris, sacrilegij crimen affigeretur. Statimque aient. Hi sunt qui creatorem mundi contemnunt, in vsus nostros facta sunt omnia. Audiui, teste domino, non mentior, quendam in suam gulam disertum, cum me rumore cognouisset esculentioribus cibus abstinerere, dixisse. Nunquid porcellus ideo factus est, vt rogatus in senatu sententiam diceret? Quo videlicet me stultitiæ cōdemnaret, qui putarem ea quæ sunt in hominum vsus creata, non sumere. Hæc & istiusmodi, cum vitam in vrbibus lacerent bonam, quid facies frater in medio? aut vitiiis, aut anathemati colla submittes, idest, aut sectaberis quæ sunt aduersa continentia: aut si facere nolueris, ipse dānaberis. Prætermitto crebras salutationes, obsequia matronarum, variasque illecebras, quibus etiam ridigissimi emolliuntur animi, & Sireneo cantu ad naufragia pertrahuntur. Quod ad speciosas quasque formas oculis sæpe inuitus abstrahitur, quod aures obscæ-

na dicta feriunt: nunc illud affirmo, quod etiam si ista non essent, ad comparisonem tam ingentis boni, minora deserere debueras. Adde quod diaconus es, sed abscessu tuo, ecclesiæ damna nō sentiēt. Elias vixit in eremo. Eliseum prophetarum secutus est chorus. Præcursor domini Ioannes nutritus in solitudine, ad hoc tantum descendit ad Iordanis ripas, vt populos argueret confluentes, & Phariseos intelligens clericos Iudæorum, generationes vipers denotaret. Nuper Aegypti deserta vidisti, intuitus es angelicam familiam. Quanti ibi flores sunt? quàm spiritualibus gemmis prata vernantia? Vidisti ferta, quibus dominus coronatur. Ille tibi in pectore ignis exæstuet. Illa quotidie cogita, tracta, desidera, & quasi quodam carcere detentus exclama. Heu me, quia peregrinatio mea prolōgata est. Et in paradysum mente conscendens, toties in terra non eris, quoties terram despexeris. Eadem nobis certe cum his qui habitant per deserta conditio est. Iidem oculi, totidem manus. Iisdem infirmitatibus, vel virtutibus subiacemus. Si te aquæ potus vexat, quanti nobiliores, non dicant vina nesciunt & carniū ignorant cibos, sed infuso tantum legumine sustentantur? Si balnearum te lauacra sollicitant, quanti principes ciuitatum, siue ob culpā propriam, siue ob inuidiam, ad insulas deportati, siue præmio futuraque mercede absque balneis perseverant? Nemo id necessitate pati nō potest, quod pro Deo voluntate pati detrectat. Habebis cellulā quæ te solum capiat. Imō nō eris solus, angelica tecum turba versabitur. Tot socij, quot sancti. Leges euangelium, fabulabitur tecum Iesus. Replicabis apostolos vel prophetas. Nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere consortem? Terra sumus & cinis: & per omnia momenta de nostra salute suspensi, cōtinuo in puluere dissoluendi. Quid retractamus de necessitate facere virtutem? Certe quandoque moriendum est, & stercoribus plena vitalia, quæ nos quotidie nostræ commonent vilitatis, in similem putredinem omne secum tractura sunt corpus. Quàm cito mundi relinquamus angustias, & si forte ob continentiam (quod tamen raro accidit) dolere stomachum, æstuarie febribus cœperimus, perpetuæ vitæ ianuam morbum putemus, plenamque victoriam. Quia scriptura docente cognoscimus, nullum anteq vitæ huius finē plene beatum esse dicendum. Quanti in medijs opibus, & inter insulas consulatus, repentina morte subtrahuntur? Nuper imperator Valentinianus, cum aduersus Sarmatas, Quadosque propter Illyrij vastationē in consistorio sæuus infremere, & totius gentis excidium rigidus minaretur, sanguine erumpente discrepuit. Quid loquar de fratre eius, quem contra regale fastigium Thraciæ ignis absorbit: Necdum annus completus est, quo principem Gratianū prode exercitu suo ante fœda captiuitas, dehinc miserabilior oppressit interitus. Et, vt ista taceam, etiā qui communi sine perierūt, post mortem pari cum omnibus cōditione sociantur. Quotusquisque eorum in die iudicij minimo de monachis comparabitur? Sectemur saltem mulierculas, sexus nos doceat infirmior. Quantē diuitiis pariter & nobilitate pollen-

pollentes (nolo enim vocabula dicere ne adulari videar) relictis facultatibus, pignoribusque contēptis, id factu facile iudicauerunt, quod tu proprio putasti timore difficile? Id de cerei carmine disce. Illud tibi de variis floribus lumen exorna. Esto & ipse apis, Deboræ victoriam imitare. Barach tecū Sisaram persequatur, & liberato Israel Iudicū carmen ingemines, vt Christi mella componas. Si sic lampadem præparas, sponso veniente nō dormies, cubiculum regis intrabis. Plura cum dicere vellē, & te mecum tali exhortatione retinere, subito nūciatum est, asellos esse conductos, qui me Romam vsque pertraherent. Itaque inuitus Placentiam te remitto, sub ea conditione quam nosti, vt quoties hæc legeris, tibi scias esse quod pollicitus es veniendum. Pellicani cum suos à serpente filios occisos, mortuos inueniunt, lugent: & se & sua latera percutiunt, & sanguine excusso ad corpora mortuorum, sic reuiuiscunt. Aquila quando senuerit, grauantur ipsius pennæ & oculi, quæritque fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorem, & sic oculi eius sanantur: & in fontem se ter mergit, & ita ad iuuentutem redit. Phœnix auis est in India, & per quingentos annos de Libano implet se aromatibus, & sic nidificat sacerdoti Heliopolitano mense Famenoth, aut Farmuth. Implet aram sacerdos fermenis, & ibi confert Phœnix aromata, & electrum arę imponit. Et primo solis ortu, Phœnix quidem mouet pennas, solis vero calore accenditur electrum, & sic exuruntur aromata, & ipsa Phœnix incenditur. Crastino die de cinere gignitur vermis: secūdo pennas effert: tertio ad antiquam redit naturam, & sic ad sua loca reuertitur. Anguis quando senuerit, perdit aspectum: & si voluerit redire ad iuuentutē, ieiunat quadraginta diebus, vt laxetur pellis eius: & sic angustum foramen inquirat, vt dum nititur exire inde, pellem senectutis dimittat. Coluber ad bibendum veniens, in aqua venenum deponit, ne eū venenum aqua concretum occidat. Nudum hominē timet, vestitum persequitur, caput tamen suum cęlat quando percutitur, vbi scit esse mortem suam. Serpens quidem si semel calamo percutiatur, moritur: sin vero iterum percutiatur, confirmatur. Brutali tempore infirmior efficitur, & à foricibus deuincitur. Igitur ante hyemem circa se colligit segetes, vt illis escam præbeat. Viperæ per os coitū faciunt, masculi mortem contemnunt, sed femina in ipso coitu, siue magna dulcedine exagitata, siue futuri præscia periculi, dum absorbet semē, caput masculi abscedit, & sic eum occidit. Sed cum conceperit, viscera illius ab ipsis quos concepit, comeduntur, & sic matrem occidunt. Formicæ quæ nil portant, non rapiunt onera earum quæ portant: sed cum deposuerint triticum, diuidunt grana, timentes ne si fuerit pluuia, florescant. Vulpes si diu esurrit, volutat se in puluere, & fingit se mortuam. Ergo volatilia veniunt, & dum volunt illam comedere, comeduntur. Vulpecula cum leporibus ludit, & sic illos occidit. Panther pardo similis est, & est varij coloris, & mitis: si saturatus fuerit, tribus diebus dormit. Post tertium diem leuat se, & clamat, & sic odorem suauem emittit, & conuocat omnes feras,

quæ odore ducuntur, & est omnibus feris amicus, præter draconi & aspidi. Testudo marina, quæ est grandis vt insula, dum emergit se de alto, ostendit se in ipso mari tanquam petram, nec se mouet inde, quoadusque homines naues ligent. Et cum hæc senserit, trahit se in altum: sed cum esurierit, aperit os, & bonum odorem reddit, ad quem cæteri pisces colliguntur. Perdix aliena oua calefacit, perditis suis: sed cum creuerint pulli, ex nido euolat, & ad parentes suos redeunt, mentitum parentem omitentes. Perdices sibi insidiantur, & si afferant illos ad syluam qui eos habent, vocem emittunt absconditi, & sic cæteri veniunt, & retibus capiuntur, plis pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes. Et si ad hoc fuerit vt capiatur, similem sibi colore lapidem quærunt, & ibi se supinos ponunt. Vultur cum cœperit oua edere, primum de terra Indiæ Instintium sumit, & est tanquàm nux, & intus habet aliquid quod mouetur, & sonum reddit. Hoc sibi apponit, & multos quidem facit fœtus, vnus vero remanet. Nam cum non habuerint escam, obseruant se dormientes & comedūt se vsque dum vnus remaneat. Myrmicoleon ab ante leo, retro formica, de duab⁹ feris nascitur. Esca vero ipsius in primis est lac matris, idest, formicæ. Nutritur enim mater legumine tanquàm formica.

DE VERA CIRCUNCISIONE AD THERASIAM.

Epistola 20.

Vperiore epistola, quam ex me cōsultatio vestra depromptit, quæ & ad tuum & fororis tuæ nomen misi, rationem circuncisionis rapide transcurri: quoniam procinctus itineris mei, in quo confecta est, non solum ei limam nitore, verum etiam perfectionem operis inuidit, licet me & illa terreant quæ limantur. Quod si non placent impolita, formidat animus cogitare quid iudicij mereantur informia: quanquàm ego illam non ad iudicium subsellia, sed ad fauētium mihi coronam trāsmisi. Denique mea sententia non prodidit, nisi fuisset per vos de secreto verecundiæ, velut manu quadam charitatis educta. Sed quoniam iam illam meliorem facere non possum, placuit mihi vt semel emissum repetens apud te verbum, retractarem: cuius conuersatio circuncisionis est interpretatio, & vita totius legis enarratio. Ex eo siquidem lex videtur obscura, quoniam raro in quo cōspiciatur existit. Dei enim verbum vita est: & nos aliter viuēdo quàm vita est, verbum Dei facimus obscurum. Quod si ea vita quæ solum vita est, viueremus, narratione legis eius opus non erat, quam facilius erat videre quàm loqui: quandoquidem non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Nobis ergo ex abundantia licet apud te dissertare quod didicim⁹ in te, tibi prodere quod nobis vita tua præstitit ne esset obscurum. Sed quid nouū loquimur, si aut tu quod locuturi sumus hoc viuus, aut si apud te quod in te didicimus hoc lo-

quimur, si aut tu quod locuturi sumus hoc vitis, aut si apud te quod in te didicimus hoc loquimur, eū & memor eorū quæ meminit, monita non quærar, & doctus nō ea quæ iam callet inquit: Tu quidem filia dilectissima, circuncisione viuus: mihi tamen propositum est illud tecum loqui, quare non in digito, non in aure, aliave corporis parte fiat circuncisio Iudæorum? quæ utique sine ratione esse diceretur, si à Deo inuenta non esset. Nihil enim sine ratione fit per Deum: nihil casibus, vt gentes loquuntur, fortuitis: nihil denique fortunæ in illo temeritati licet. Ipsi enim cæci sunt qui illam putant habere aliquid potestatis. Deus autem qui ipse ratio est, vt nihil non plena ratione formauit, ita nihil ab homine fieri sine ratione mandauit. Nam si elementa quæ cernimus, tanta ratione digessit, vt terra hæc esset super quam reliqua mouerentur immobilis, vt aquarum venæ altioribus montibus conderentur, à quibus orta flumina dum per multa spatia decurrunt late, potandi vsum per omnem tractum cursus sui animantibus non excresecat, sed vt velut vëter quidam laticum aquas sitire videatur: ne vel fontibus in æternum manantibus, vel fluminibus sine fine currentibus, vel pluuiis assidue ruentibus, perpetuo terra diluuiio tegetur: vt cælum præter plenitudinem illam lucis in sole, nocturnis etiam syderibus radiaret, ne quod tempus egenum luminis haberemus. Si ergo hæc transitoria, vt ipse ait, Cælum & terra transibunt: sic sapientia descripsit, vt aliter ea non potuisse esse credamus, quid homines ipsos pro quibus hæc nunc ita excogitauit, ordinauit, instituit, sine ratione forte viuere permisit: quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legillatio, & obsequium & promissa? Ex quibus etiã est Christus secundum carnem, quæ est benedictus in sæcula. Absit ergo, vt à quibus etiam filium secundum hominem voluit oriri, eis nos plena ratione conderet testamentum. Sed quoniam tam euidenter constat omnia ordinata per Deum plena esse rationis, vt assertore non egeant: videamus vnde digressi sumus: quæ causa est, vt eam partem corporis, quæ secretior & occultior est, aut eam quæ à Græcis *φύσις*, à nobis dicitur natura ad circuncidendum dominus elegerit: qui utique ob signum quo volebat famulos suos in Abrahæ semine censeri, id potuisset eligere, quod in propatulo positum ab omnibus cerneretur, & alio nomine vocaretur, vbi nec in signo obscuritas, nec confusio esset in nomine. Sed vtraque hæc imago rationem habuit geminæ veritatis, quam dum loquar impende patientiam, vt quæ circuncisionem illam in vita tua nō esse crederas, nunc vitam tuam in illa circuncisione conspicias. Ac primū de secretiori parte corporis quid figurabat, aduerte. Illud sine dubio quod postmodum dominus monstrauit, ne iustitiam nostrā corā hominibus faceremus, sed in occulto coram eo solo, cui soli nihil occultum est: & quem solum remuneratorem bonorum nouimus esse factorum. Nam hic nostra circuncisio non videtur: quoniam stultitiæ velamine velut veste tegitur mundiali. Nec sanē à nobis magnopere desiderandum est, vt contē-

plationi omnium circuncisio aperte subiaceat, ne mereas operis penes eos sit, quos volumus hanc videre, dicente domino. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam: sed ita modeste, ita verecūde habenda est, & velanda iuxta eam imaginem, quam abundantiori honore vestimus, vt videntes eam nō videant, sed quæretes rimantesque intus nos, iuxta Apostolum, quos seductores putat, veraces esse fateantur: quos nihil habere credebant, omnia possidere cognoscant: quos mori iudicabant, viuere in æternum testentur. Hæc est gloria circuncisionis occultæ: hæc partis verecundæ illis ad videndum, nobis in nostro corpore non verendæ: hoc testimonium gloriosum, cū conuersi amare cupiunt, quos odisse gaudebant. Vnde non in carne palam, sed in occulto cordis Iudæi esse debemus, non litera, sed spiritu. Nam litera oculis subiacet nostris: spiritus nobis carnalem refugit aspectum, vt laus iuxta Apostolum ex Deo, non ex hominibus acquiratur: vereamur autem audire à domino. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Iuxta illum qui quod pertinebat ad labia, magistrū bonum de bono quæsiturus appellat: cui vetus lex, id est, carnalis circuncisio velut in superficie posita recitatur, quam se complectere testatus, vbi quod ad circuncisionem cordis pertinebat, audiuit. Vnde omnia quæ habes, & sequere me: tristis abscessit, miser prorsus, qui sequi noluit quem bonum ignorare non potuit. Interius ergo illud est signaculum præfiguratum, quod in inuisibili mente nostra, ab illo inuisibili nostro Deo videtur, vt non eum à quo inuocetur audiret, sed eum à quo crederetur attenderet. Oculi enim domini super iustos, si ad iustitiã corde credatur. Verū autem nos credere toto corde mentimur, si ab hominibus accipimus honorē. Accipimus enim ab hominibus honorem, si elemosynas nostras tuba populo prædicatura præcedat, quas nec per officium ministrandi dexteram cū sinistra communicare cōcessum est. Accipimus ab hominibus honorem, si ieiunia nostra & abstinentiam ciborum, populi oculis fractio mentitæ infirmitatis commendat, incessus, & fauorem vulgi tristi vultu aduocatus pallor acquirat. Si vero in formam letitiæ vultus erectus, lauacris etiã serenatur: si caput ad imaginem festiuitatis inungitur, vt soli Deo ieiunia nostra commendemus, possumus dicere. Voluntarie sacrificamus tibi domine. Vides filia nempe quod viuus, & cōuersationem tuam secretæ illius circuncisionis agnoscis: foris egena, intus larga: foris sine lege, intus sub lege: populi oculis publicani iudicanda conuiuio: vocatorum autem sensu euangelistæ socianda Matthæo. Sed ad veram ipsam vitam aliquando veniamus, id est, ad dominum nostrum Iesum Christum: videamus autem tale aliquid docuit & fecit: quoniam quod factum est in illo vita erat: si & ipse circuncisionem veluti in occulta parte corporis operatus, voluit ab hominibus, & ea quæ faciebat, & ipse quis esset, agnosci. Ac primum post cælestem illam doctrinam de morte descendens, populorum se admirantium stipatus agminibus, leprosi hominis fordes emaculans, pro salutis tantæ beneficio, non laudem, non celebratam

tem communi hominum more desiderat: sed sibi soli quod est, esset conscius, quod maiore non indiget testimonio. Iubet illum nemini narrare suam virtutem: secretū quoque diuinæ maiestatis, quod mysterium incarnationis occuluit, ab eo qui sanatus fuerat, vult fileri: ne gloriam quasi homo quæreret videretur, quam alio more & mystica ratione suscepit. Nam vt se ostendat sacerdoti, & munus Deo offerat, imperauit: & hoc munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis; vt dū taceat quod quasi filius hominis imperauit, legis potius mandata, quam Moyse Deus ipse dedit, efficiat: & dum hominem, quæ in carne viderat, laudare prohibetur, Deum tamen in muneris oblatione magnificet. Sic gloria filij hominis, quæ per ianuã prohibetur, per secretum videtur intrare; dum nō quasi homo prædicandus est, cui vt Deo sunt curationum vota soluenda: nec in platearum angulis carnaliter celebrandus, qui spiritualiter sit adorandus in templo: vt si secundum hominem nil requirit, secundum Deum diuinæ virtutis gloriam promereatur. Addit huic similia, vt veritas locupletiori testimonio fulciretur. Quærit à discipulis quis habeatur in populo egregius. Illi nominant prophetas. Quid ipsi sentiant sollicitus excutit. Cui beatus Petrus. Tu es, inquit, Christus filius Dei viui: exclamat dominus beatum, cui non caro istud reuelasset & sanguis, sed pater eius qui esset in cælis. Tunc & Petrus vocatur à petra, postquam angularem illam petram primus agnouit. Iubet tamen post multas donatas Petro benedictiones, potentiasque virtutis, ne quis discipulorum diceret, quod ipse esset Christus. Mira ratio, non vult prædicari quod gaudet intelligi: agnosci amat, & odit ostēdi, sic mysterium obtectæ circuncisionis exercens. Nam mauult se inuentum esse quàm proditum, vt virtus sua illum, non fauor manifestaret alienus: quanquam in hoc præcepto & aliud intelligentiæ genus occurrat. Verat dominus hoc vnde Petrum laudauerat prædicare: offendendus utique si contra voluntatem eius quod Petrus senserat, faterentur, quoniã si facultate loquendi tribuere voluisset, excusatio proditori prædestinata videbatur: poteratque dicere, Permisisti nobis discipulis tuis, vt te omnibus panderemus, nec impudandum mihi est, si alio ad te aliquis animo venit, quàm ego te tuus laudator ostendi. Sed quoniam quicquid prohibetur, illicitum est: à nullo se voluit digne celebrari, dum à Iuda proderetur indigne. Iubet ergo discipulis, ne cui dicant, quod ipse est Christus tendit sententia interdictalis in Iudam, & præuisum iugulat proditorem: ipso verbo præcepti maiestatem signas, quæ erat designata præcepto. Refert euāgelista his verbis. Tūc imperauit discipulis suis, vt nemini dicerēt quod ipse esset Christus. Et Judas proditor his qui cū ipso venerat, ait. Ipse est, tenete eū. In verbū proditoris declinatio obsecrationis incurrit: & ne obtentu ad excusationē esse posset obliuio, infelix memoria in sacrilegū voluēda suggestit, dū ipse prodit de sermone quo cauet: sic vtrique ratio nō æquanda subsistit. Nā & dominus ostēdit sic se prodendū esse dū prodit. Sed ignosce, quod in aliū tramitē expositionis sensus Dei verbo

copiosior excessit: licet te ampliō cōtristent suppressa quæ prodita: & magis de his rebus filere tibi, quæ dici copiosius irascaris, quæ domini iudicia pro auro & pretiosis lapidibus cōcupiscis, in quib⁹ mel tibi fauumque cōpensas, & desideriorū nō cares etiã plenitudine si satureris. Ac proinde factū adhuc exemplū ab ipso domino repetamus: vt iuxta legē in ore duorū vel trium testiū omne verbū consistat: & quæ prodi se diximus noluisse, etiã se videri voluisse doceamus, vt nō ab aliis se modo honorari pateretur: verum etiã ipse sibi, inquantū fieri poterat, debitā detraheret dignitatē. Lazari amici sui mortē nō audit & nūtiat: faciebat hoc de deitate, quid mirū? vt cū localiter perspiceretur in homine, ex diuinitate nusquā abesse crederetur. Festinat in Bethaniam, submissitibus penē discipulis, pietas factura miraculū: defuncti sorores occurrerūt tetro habitu, ore lacrymoso, crine confisso, quas bono animo iubet esse si credat. Lazarū viuere, si illæ nō sunt dubitaturæ cōfirmat: videt etiã multitudinē Marthæ & Mariæ, quæ ad solatium comes conuenerat. Infremuit, inquit euangelista, spiritu, & turbatus est, & ait. Vbi enim eum posuistis? quid est hoc? quæ confusionis causa? quæ formidinis? Quid aut erubescit aut metuit, cum & virtus sit peractura miraculum, & deitas non sit subiecta terrori? Quæ sepulcri tam inconspicua requisitio? Vt omnino credas de turbato confusoque profectam. Ille Deus, noster, qui discipulis constanter dixerat de absente, Lazarus mortuus est: qui sororibus eius confidenter promiserat de mortuo, quod resurrecturus esset, sub noua nescio qua confusione sepulcrum quærit: quasi hoc solum qui omnia & nosset & præstare poterat, ignoraret. Non planè hoc est, nam alius intellectus occultatur: in dictis promissisque superioribus satis se diuinitas publicarat. Aderat turba Iudæorum, tantis semper non amica miraculis. In planum, Deus si non aliquid secundum hominem videretur ignorare, processerat. Turbatus est, inquit id est, cōtulentia carnis diuinitatis non prodendæ miscetur, & ad ignorantiam humanam deitas velanda reuocatur. Sic turbatur & fōs, cum excitatione casu aliquo limus, puritatem liquidi denfat elementi, & duarum rerum vna confusio, discrimine proprietatum, dum separatur, excluditur. Ait nanque, vbi eum posuistis? Et hic turbatus Iudæis deitatem cælat in homine, & splendori diuinitatis in tantæ operationis coruscatione ignorantiam mortalitatis obducit; vt cum possit in suscitando Lazaro Deus adorari, homo in sepulcri eius ignoratione vilescat. Sic dum à cæcis videtur, & à videntibus non videtur: sic dum de lapidibus suscitatur filios Abrahæ, filios perditionis in lapidem offensionis impingit: illud mysterio occultæ operationis exequitur, vt eum infirmi ac debiles ad poscendam opem salutis nullo monstrante cognoscant, & persecutores vel inimici, quem tenere debeant, nisi prodatur, ignorent. Hic est ille liber intus & foris scriptus: hic secretus & publicus: hic apertus & opertus: hic paginis superioribus videndus, interioribus non videndus, quia incomprehensibilis. Intus siquidem scriptus est, cum propheta dicat. Generationem eius

Esa. 53.
Matth. 1.
Psal. 44.

Esa. 7.

Ioan. 1.

Matth. 1.

Matth. 16.

Ibidem.

Matth. 4.

Matth. 14.

Ioan. 11.

Matth. 27.

Matth. 28.

Luc. 24.

quis enarrabit? Foris scriptus est, cum euangelista ait. Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Intus scribitur, cum Deus dicit. Eructauit cor meum verbum bonum. Foris scribitur, cum Esaias vaticinatur. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Intus scribitur per Ioannē. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Foris scribitur per Matthæum. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Intus scribitur. Inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Quid vtrique habens? verbum domini, verbum carnem factum sub lege. Foris scribitur, cum apostoli interrogati, quis esse dominus diceretur, responderunt quod alij dicerent Eliam, alij Hieremiam, alij autem vnum ex prophetis. Intus scribitur, cum Petrus exclamat. Tu es Christus filius Dei viui. Vnde & ipse & dominus. Non reuelauit tibi Petre, inquit, istud caro & sanguis, sed pater meus, qui in cælis est. Cuius caro & sanguis? Nunquid nam Petri ipsius caro, & sanguis obstabant quin filius Dei diceretur? Non inquam, sed ipsius domini caro & sanguis; in quibus dū homo cernitur quod erat Dei filius, non credebatur esse quod erat. Impossibile enim hominibus videbatur Deum credere cum hominem viderent, & tantam illam maiestatem, in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, quam ipse non capit mūdus, in corpusculo despectæ etiam imaginis inclusam. Ait ergo. non hæc caro mea tibi & sanguis, me esse Dei filium prodiderunt. Nam ista non patiūtur me hoc credi. Denique propheta dixerat. Et homo est, & quis cognoscet eum? Euidenter ergo illi secundum hominem vel oculum iudicantes, me aut Eliam prophetam, aut aliquem vnum ex prophetis loquuntur, quoniam hominem me esse habitu carnis agnoscut; sed tibi reuelauit pater meus qui in cælis est. Quando reuelauit? Quo tempore Deus cum Petro locutus est? Reuelauit, inquit, pater meus qui in cælis est: hoc est dicere, operibus credidisti, quæ loquuntur filium Dei. Sed vt loquebamur, foris scriptus est liber iste, cum dominus esuriit. Intus scribitur, cum quinque panibus multa hominum millia saturauit. Foris scribitur, cum amici morte lacrymatur. Intus scribitur, cum ipsum quē flebat exuscitat. Foris scribitur, cum affigitur cruci. Intus scribitur, cum paradysum latroni promittit in cruce. Foris scribitur, cum spiritum moriens secundum rationem humanæ carnis emittit. Intus scribitur, cum in passione sol fugit, dies absconditur, terra concutitur. Foris scribitur, cum sepelitur. Intus scribitur, cum tertia die sepulcri liminibus remotis erumpit in lucem. Foris scribitur, cum apostolis clauorum & lanceæ vulneribus ostensis, escam etiam postulat. Intus scribitur, cum inter eosdem apostolos, clausis ostiis, qui intrare visus non est, apparet. Sed miro modo cum interior scriptura libri magis obscura sit, amplius hominum mentes turbat exterior: & videntes illa quæ per hominem videri non possunt, ista quæ possunt per hominem videri noua ratione non cernunt. Nam Manichæi quod videri non potest credentes,

id quod potest videri non credunt: cū beatus Ioannes inuisibilem & visibilem Deū & homine, breui quasi caractere signauerit, sic enim ait. Quod fuit ab initio fratres, quod audiuius. Ecce libri illius interiorem partem. Quod sequitur: Et vidi-
mus oculis nostris, & manus nostræ palpauerunt de verbo vitæ. Ecce libri pars exterior, quæ oculis aë manibus subiecta hominum, & videri & tractari potest. Hanc partem libri Manichæus ignorat, vident opera quæ fiunt, & vident facientem. Potest, quidem dicere iste. Tu es Christus filius Dei viui, sed non potest dicere: Dominus est sabbathi filius hominis: & mira peruersitate quod vident negantes, quod non vident confitentur: inuisibilem in virtutibus recognoscunt, visibilem in homine, quod facillimum esse debuit, non agnoscunt. O cæcitas, o ignorantia veritatis, & omni ratione damnanda præsumptio: isti sunt, qui Deo ipsi se præferunt, sic credendo in carne constituti, spiritualiter se viuere profitentur, quod Deum non credunt potuisse. Minor enim sine dubio ab istis Deus est, si quod esse possunt, ille non potuit. Nam si isti possunt in carne constituti alienam capere naturam: cur ille in carne positus suam seruare non possit, videlicet vt semper Deus sit, ne corruptelæ admistus incipiat esse corruptus? Mira disputatio, Deum destruit cum honorat: Minoris autem virtutis est obtinere in terrena substantia deitatem, quàm Deum spiritualiter in deitate durare. Quid ergo mirabor in Deo, nisi quod cum homo esse dignatus sit, in homine quod Deus esset, aperuit: Nō quod ipse destitit esse quod fuerat: sed quod carnem fecit esse quod Deus est: quod in excusationem materiæ vitiosæ mansit, ipse sine excusatione: quod dum pro nobis peccatum factus esset, peccator esse non potuit, Sed hic Manichæus. Arianus iterum superiorem partem libri vtraque circumplexus manu, illam interiorem paginam sic referare formidat: quasi sacrilegium facturum sit, si Deus in carne veniens nō amiserit deitatem: Vidensque dominum in nauicula dormientem, non videt ventis & fluctibus imperantem: cui deitatem se tribuere sine similitudine paterna mētitur. Deus enim esse nisi patri, id est, Deo similis sit, nō potest: similem autē esse, nec illum qui foris scriptus est de interiorib⁹ aliquid perdidisse. Illos quotidianus sermo instruere debuisset, quo filios patribus suis similes ita cupimus approbare, vt dicamus, de ore eius exiit. Ergo omnis filius quamlibet secundum carnalem generationem aliter generetur: tamen si forte patri per omnia similis sit, dicetur ab ore eius profectus. Quis non videt Deum verbū de corde patris eructatū, nec aliunde in spiritu quàm ore prolatum, etiam iuxta communem omnium sensum patri similem iudicare? Quod vbi fideliter senserimus, & ea quæ foris scripta sunt, & ea quæ intus diuinitus annotantur, vnum librum dicere poterimus: in quo legem totam scriptam videntes, non philosophorum argumenta sectemur, vt veritatem opinacione colligamus: sed formam vitæ ante oculos cōstituamus, & eam ipsam tractabilem miremur: in qua quidquid obscurum esse poterit, effundetur. Quam Manichæi non videntes in carne, Ariani

Philip. 2.

Luc. 17.

Matth. 20.

Ioan. 5.

Ariani non intelligentes in spiritu, vnus libri paginarum cōfæderatam dissecuere iuncturam, & mediatorum duorum confertis manibus, hæretico furore ruperunt. Sed quid mirum, si hos nimium sibi in singulis paginis sapientes, ac de mundiali philosophia venientes, tanta operi apertique libri cōcatenationis subtilitas præteriuuit: cum eum nec Iudæi, qui ipsius erant, cum in sua venisset, agnouerunt? Qui de cælo signum postulant, quasi cælestia illa nō essent, quæ in salute vel debiliū, vel mortuorum cælesti virtute faciebat, obcæcati infidelitate sua, videndo etiam non videre meruerunt. Iratusq; est dominus, cur in ipso deitatis contemneretur operatio: illud de diuitiis sapientiæ suæ procurauit, vt & forma serui despiciabilis haberetur: & quibus non per virtutem suam diuinitas radiasset, his omnimodis positus contēptui, irreuerenda in ipso iuxta seculum videretur humanitas: & cum dominum suum in spiritu Israel non receperit, cur vel fratrem suum in carne Iuda reciperet & cognosceret? Neque enim æquum erat, vt qui maiora subruerent, & qui sacrilegium, vt volebant existimari, committerent ignorantes, non homicidium facerent scientes. Denique & Ionæ signum promittit infidis: & miser quidem populus, in vno eodemque homine Dei sui contemptor occidit, & quem iuxta legem suam non agnouisset vt Deum, hunc extra legem suam gentiliter damnaret vt reū. Hæc itaque ignobilia passionis, velut velata, sicut loquebamur, operatione promeruit, cum deitatis naturam mortalitatis veste circuncidat: dum apud erubescens agnitione eius ipse confunditur: dum homo de Deo fit non credenti: dum ipsum denique in se hominē in despiciabilem cæteris formam, vt patitur, inclinat: dum apud discipulos Dei verbum est, & apud principes homo verbum non habēs inuenitur. Vnde si dominus cæli & terræ (cuius nomē super omne nomen est) formam serui accipiens, non rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo, in hominem se despectum velata studiose diuinitate proiecit, neque videri in se voluit, quod non poterat non agnoscere: quid homines obseruare sub specie secretæ circuncisionis expediet, quos præter naturam exemplo humiliavit & præcepto? Consultius vtrique facient, si etiam cum omnia fecerint, dicāt: Serui inutiles sumus: quod imperatum est fecimus: quàm si fiducia præsumptionis elati, vt vnus à dextris, & à sinistris alius in regno eius sedeant, postulauerint, ne illis ipse dominus respondeat, qui illos amare amplius credebatur. Nescitis quid petatis. Quibus & statim formido passionis ab eo opponitur, quæ iuxta carnem humiliat elatos: quam vbi intrepide poposcerunt, recte quidem dicit illis, Sedere ad dexteram, aut ad sinistram non est meum dare vobis. Nunquidnam hic se potentiæ indignum esse professus est, aut aliquid sibi non licere testatur, qui ait: Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio? Non est, ait, meum dare vobis: id est, sic petentibus superbe, insolenter, elate de carnis tumore non spiritus lenitate. Nā ego qui resisto nunc vobis, humilibus dare gratiam consueui. Ita dominus dum humilitatem & verbo & actu vere au-

dientes docet: cur in secreta parte corporis præfigurationem veræ circuncisionis habere voluerit, ostendit. Dixi de occulto circuncisionis, quæ putari esse dicenda. Superest vt de ipsa circuncisione tractemus, quæ figura sit, cur non oculo circuncidamur, & manu, dicente domino. Nam si oculus tuus scandalizat te, erue eum: & si manus tua scandalizat te, abscinde eam: Quæ tāta ibi præfiguratio est, vt per vnam partem corporis totus omnino homo circuncisus esse credatur: & cum hoc nos post Christum, vt Iudæi faciunt, non faciamus in carne, facere tamen per eundem iudicemur in corde: Veniamus ad regenerationis nostræ sacramenta cælestia, vt circuncisionem spiritualem in spirituali natiuitate quæramus: & in ipsis fidei nostræ cunabulis, quo tempore circuncisio celebratur, primos vagitus sacratæ repetamus infantia: & abrenuntiationem illam, qua præputiis denudamur, ante oculos collocemus: quoniam sicut qui carnaliter nascebatur in mundo, carnaliter circuncidebantur in lege: ita qui nunc ad cælorum regna generantur ex verbo, per verbum circuncidantur à mundo. Sic namque dicimus abrenuntiare nos mundo & pompis eius: quoniam quidquid est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū est, & ambitio sæculi, quæ non est à patre. Illa ergo promissio & circuncisio est, quam non patimur vt serui, sed exhibemus vt liberi: nec postquam nati fuimus cælebramus, sed vt renascimur offerimus: omnique in procinctu baptismatis indumento nudati, sola sanctorum oculis confessione vestimur: nec ad speciem naturam nostram arsurā foliorum veste velamus: quia in euangelio arbor foliis exuberans, cum in ea fructus non esset repertus, exaruit: Sed cuncta carnis repudiata natura, sexus immemores, nil veremur: nec cum primo illo terreno homine, Adā vbi es? Deum fugientes audimus: sed cum illo secundo cælesti, Ego hodie genui te, Deū sequentes audimus. Præputia itaque, quæ Adā transgressor acquirat, per subiectionem cælestis obedientia respuentes, naturā circuncidamus vitiorū, & per vnam corporalis membri formam, omnes exercentes in præputiū sensus, persequimur ac truncamus. Nō enim naturā, sed naturæ superflua refecimus: scientes quoniā quicquid amplius est, à malo est. Sic domini dignatione consequimur, vt nos qui secundum carnem, præputium dicimur, id est, velut ignorantia quadam naturaliter obrecti: tamē reuelata facie gloriam domini speculemur, cum illi qui secundū carnem circuncisio dicuntur: tamē ne in legē introspeciāt, obtentis præ facie obcæcentur auleis. Euacuata est itaque circuncisionis figura corporeæ, & in vim nominis eius tota transcendit, quādo etiam sic præputiū circuncisio reputatur. Quod tunc euenit, si aut post verbum domini, naturæ huius corruptæ acquiescimus blandimentis, & de nouo incentiua sequimur vitiorum: aut etiam non circuncisi in carne, eam ipsam naturam cū suis persequētes, verbum domini, dum nō custodimus, obterimus. Porrò hæc an ita se habeāt, & fidei patrem, & circuncisionis interrogemus auctorem: quoniam ab ipso vtraque hæc, & quæ ad mentem, & quæ

ad corpus pertinent, processerunt. ipse nobis respō-
debit ex gestis: vtrum ne illum Deo Iudaica circū-
cisio, an vero nostra hæc quam dicimus commen-
darit: ac primum audit à Domino. Exi de terra tua
& de cognatione tua. Sub hoc verbo iuxta carnem
in præputio constitutus, à parentibus se circūcidit,
& patriam naturamque omnem, qua per affectum
tenebatur abrumpens, verbū domini sequitur pe-
regrinus. Hinc deinde ex coniuge sterili & annosa,
id est, & contra vitium naturæ, & contra conditio-
nem deficientis ætatis, posteritatis promittitur mul-
tudo: non considerat corpus suum emortuum, cū
iam ferè centū esset annorum, & emortuā vuluam
Saræ coniugis suæ, cui desiderant fieri muliebria, e-
tiam si ante sterilis nō fuisset: sed in promissionem
spem supponens, iustificationem credendo prome-
retur. Prius ergo quàm in carne circuncidatur, eli-
gitur. Prius enim scriptum est. Credidit Abraham
Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Iubet igitur
Deus. Circuncidatur omne masculinum vestrum:
& circuncidemini carne præputij vestri. Addidit
& significantiam huius rei, ne esset obscura: ait en-
nim. Et erit in signum testamenti inter me & vos.
Signum ad oculos pertinet, videlicet, vt eorū esset
agnitio, qui non putarent eum mundialem naturā
per verbum domini respuisse: ac si qui essent illi qui
Abrahæ fidem & virtutem operationis ignorarent,
per signum velut per imaginem aliqua compara-
tione depictam, quid verum esset, agnoscerent.
Deinde & propheta infideli populo, qui Deum ex
eo quòd videri non potest, nollet credere, signum
visibile pronuntiat dicēdo. Dabit vobis Deus vester
ipse signum. Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet
filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et ipsi
Iudæi cum dominum tantum in carne conspice-
rent, & fidem eius virtutibus denegarent, signum
postulant de cælo, nempe vt crederent si viderent.
Deus ergo pro tempore cum Abrahæ posteritas pa-
ribus si posset vestigiis ingredi in fidem electionis
suæ, notam in signo hoc voluit esse iustitiam, vt qui
mundialem naturam animæ respuisset, ei circun-
cisio carnalis appareret in corpore: ac velut per hoc
quod videretur, posset, intelligi. Sic multa quæ à pro-
phetis populo denuntiabantur, ab ipsis prius, à
quibus præconabantur, effecta sunt. Nudos in ca-
ptiuitatem filios Israel esse ducendos, per prophe-
tam iratus dominus minabatur: certe dictum iam
ad partium omnium intelligentiam poterat intra-
re. Vadit tamen nudus ipse propheta per populos,
& in se, quod aliis vaticinabatur, ostendit. Videt
vulgus, non audit, & in Esaiæ corpore, quæ sibi e-
rant ventura, cognoscit. Fit signum de vate, & in
libero adhuc populo amaritudinem sentit prophe-
ta captiui. Sic Abraham designat in carne quod ex-
ercebat in mente, & per nomen membri velut
virtutem circuncisionis intelligit: nō per hoc signū
exprimens carnis, sed signum fidei. Denique post
illam carnis circuncisionem suæ, si erat plenitudo
iustitiæ: quare maiora adhuc Deus in Abraham
fidei experimenta quærebat? Cur in patrio postmo-
dum tentatur affectu, si iam in illa circuncisione be-
nedictionis summa tenebatur? Sed quoniam non

illa virtus, sed signum iubebatur esse virtutis, quæ-
ritur à singulari viro, vtrum ne qui iam & patriæ &
cognationi renuntiasset, & circuncidi se passus ef-
set, non parceret & filio? Quem vbi ad victimam
nō tristis exhibuit, pro digna pignoris impietate fit
carnali pietate sublimior. Lucratur orbitatem, dū
parricidium meditatur: & cum vnico non parcat in
terris, stellas pro filiis annumerare iubetur in cælis,
carnalisque despector naturæ, in natura syderū col-
locatur: & humani contemptor seminis, pater vo-
catur astrorum. Sic fidelis non filio, sed præcepto,
dum mandatum domini religionem ducit esse non
crimen: dum offerre filium Deo sacrificium iudicat
esse non parricidium, penè meruit præuidere, quòd
Deus ad tentationem probandæ mētis parricidium
voluit offerri, sed noluit implere. Ab hac veritate,
forma Iudaicæ circuncisionis admissa est: hæc no-
minis erat figura nō membri. Sic naturam nostram
Deus voluit denudari, vt non in nobis aut cupidi-
tas arderet, aut ambitio sudaret, aut affectus carne
præmineret, sed ab omnibus præputiis nos Dei a-
mor, & præsentium cōtempus exueret. Dixit qui-
dam satyricus gentium poeta. Probitas laudatur &
alget. Testimonium hoc verum est: nullus eam sti-
pat populus, nulla multitudo ambit, homo nullus
amplectitur: & in mūdo isto velut in nouercali do-
mo horret, etiam necessariis deoperta, quāmdiu nō
vestem suæ habuerit dignitatis? Age si videtur, to-
tum tramitem veritatis per patriarcharum gesta
velut per viua vestigia decurramus, vt circuncisio-
nem quæ sanctificat demonstramus. Transeo Isaac
peregrinatem, quod ipsum in circuncisionis for-
ma consistit: Rebeccamque propter Philisthino-
rum insidias sororem de vxore dicentem. Quod
æque quàm magni sacramenti sit, tibi existiman-
dum relinquo. Taceo Iacob per duas annorū heb-
domadas, matres duodecim tribuum seruitute
mercantem. Omitto eius filios, quos per patriam
benedictionem & sanctitatem, naturalis quædam
necessitas continebat. Ad Iob veniam, in aliam ge-
nerationis lineam de Isaac germine iā prolapsam,
nec inter duodecim Iacob filios hæreditatum, per
Esau genitum primitiue benedictionis extorrem,
primogeniti dignitatibus expoliatum, inter Edom
principes, qui Deo placeret, inuentum. Hic ta-
men an circuncisionem naturalem æquamiter
possit ferre, tentatur. Fit pauper ex diuite: sed hoc
etiam sæculi homines contemnere nouerunt. Tot
orbitatibus vulneratur, quot successionebus gloria-
batur. Exclamat forti voce, nudus censu, nudus &
filius, nudum se exisse de vtero matris suæ, nudum
etiam iturum sub terras: dominum dedisse, do-
minum abstulisse. O virum naturam sæculi respuē-
tem, non se lacrymis, non se gemitibus, non se e-
tiam tenebris tradidisse: sed potius detrimenta
pignorum, suscepisse adiumenta meritorum: do-
lorum victor, etiam sensu egenus, affectu fit fortior
cum infirmatur, & in valle lacrymarum turrim
occupat gloriarum. Vbi es in sola carne circuncisa
Iudæa? Confer cum hoc viro pedem, concede &
gloria: attolle te maiorum superba virtutibus: la-
tusque tuum benedictis nobilium patriarcha-
rum

rum circumcinge nominibus: vt in te iustificatio-
num vetus illa virtus & aurum splendor appareat.
Iob aduersum te procedit in medium, sanguinis
auctores non erubescens, nec per Esau incōcessam
benedictionis sortem transfusione mentitus. Nam
illa, nec prodesse nouimus, nec obesse, dicente do-
mino. Anima patris, & anima filij mea est. Anima
quæ peccauerit, ipsa morietur. Ac proinde ei spes
est, quòd in his vincat te omnibus, & procedit plus
sibi de virtute vendicās propria, quòd minus ex glo-
ria promittit aliena. Denique expoliatus Iob bonis
omnibus, nil requirit. Tu Ægyptum in eremo post
manna delitiosa suspiras. Illum ab spe in Deo posi-
ta, tot malorum tentamenta non auocant: te ad eā
spem bonorum omnium blandimenta non prouo-
cant. Ille manum domini sentiēs, benedicit in vul-
nere: tu virtutibus de Pharaonis iugo exuta nō sub-
iaces. Huic illi & pro circuncisæ veniam postulare
conceditur: tibi velut incircuncisæ Amorrhæus pa-
ter & mater ingeritur esse Cethea: Vt manifeste li-
queat, & illum per virtutes operum, non per obser-
uantiam circuncisionis benedictionem sibi restau-
rasse, quam proauus amisit: & te per iactantiam cir-
cuncisionis virtutes negligentem, eam benedictio-
nem, quam Iacob sola subtilitate acquisierat, per-
didisse. Quid enim sibi Iudæorum arrogantia non
vsurpet: Iob iste, qui Deo placuit, quomodo gentis
est meæ, & circuncisus est? Forte quoniam de Esau
circunciso hucusque generatur: licet in hoc nō cir-
cuncisio fuerit prædicata, sed virtus: nec an sine præ-
putio vixerit sit quærendum: sed quod nihil labijs
suis peccauerit sit tenendum. Ad alienigenas, ad
quos prouocant, veniamus: quoniam nullam nobis
arborem exemplorum ager diuinorum omni ligno
feracium plantariorum, nec in eo germina de vi-
mine, sed de fruge censentur. Ostendamus in Israel
gloriam peregrinam: & benedictionis germē in li-
gno fluxisse non suo, dicimus Ruth, quòd magis cō-
fundantur in femina. Promittitur per prophetas de
radice Iesse virga pro nostra salute proditura: in
quam flos confunderet, qui vel solus vitique pleni
agri odore fragraret præ consortibus suis: quem in
odorem vnguentorum super omnia aromata lætitiæ
oleo pater vnxisset. Hic tamen Iesse auiam non
Israeliticam habuit, sed Moabitam. Cui tantum
peregrinæ conceditur, quantum nulla de patriar-
charum germine promeretur: vt suo vtero desti-
natæ benedictionis semen accipiat, & Israeli non
Israelita parturiat dignitatem: cornuque populi
sui, in alterius populi benedictionibus aliena sus-
tollat. Vnde istud, oro promeruit? Credo, quia
dicit socrui suæ. Populus tuus, populus meus est:
& Deus tuus, Deus meus est. O virtutem vitis e-
tiam præferendam: Abrahæ fidem incircuncisæ
gentis mulier imitatur, quam virilis circuncisio
dereliquit, & per aliena vestigia meritum iustifica-
tionis ingreditur, à quibus maiorum cæca hæredi-
tas deuiauit. Deos suos Moabita contemnit, cum
tu Israel desideres alienos. Illa in vnum Deū suo-
rum iam oblita coniurat, & tu post multitudinem
fornicarum idolorum: hinc eligitur à domino, hinc
fit Israelita mente non genere, fide non sanguine,
Tomus nonus.

virtute non tribu: hinc vsque adeo benedicitur, vt
prophetarū tuorum mater vocetur & regum. Lu-
cet prorsus die clarius, regnum cælorum vim pati,
& à vim faciētibus inuadi, diripi, possideri: nec ius-
tificationem gentis esse, sed vitæ: quando non cir-
cuncisi per frugem probitatis, aulam sanctificatio-
nis introeunt: & circuncisi in eadem aula geniti, per
pudenda gestorum sceptrum sanctificationis amit-
tunt. Sed rursus ad benedictum velut duodecim
tribuum sanguinem redeamus: vt in eo iam tunc
præcedens ecclesiasti mysterij veritatis vmbra pro-
betur. Longum est singulorum formas enumerare
sanctorum eorumque gesta tuis, filia dilectissima,
enarrare virtutibus: quid sit, quòd Ioseph de domo
Ægyptij regis ne stupro subiaceret, veste proiecta
nudus aufugerit: quid sit quòd hic populus mare
transierit, & Pharaonis non transit exercitus, &
species labentis naturæ sub hominum pede muta-
tur. Quid est, quòd ipsum mare euadentibus Æ-
gyptum Iacob filiis occurrat? Tibi hæc cuncta e-
xaminanda, & iuxta tuam vitam, & iuxta ecclesiæ
mysteria derelinquo: vt in his veritate circuncisionis
arcana, quam in Abraham aspicias, vacuatam for-
mam signi Iudaici non mireris. Igitur quoniā stri-
ctim vniuersa dicenda sunt, ne in longum sermo
procedat, seges mihi omnis simul Israelitæ gentis
est inuadenda, & in ea ipsius circuncisionis venti-
landus effectus. Iesus Naue populos hæreditaturus
in terris, prius illa omnia velut diuinæ plebis circū-
cidere iubetur examina: quasi vero nō tota cremus
per varias peccaminū plagas circuncisæ gentis offi-
bus alticaret. Quid ergo iubebat hoc fieri, quod
peccati meritum non sanabat? Dicit dominus, fac
tibi cultellos petrinis nimis acutos. Quid est, quod
tantopere cauet, ne habeantur obtusi? Nimis ait a-
cutos: vt videlicet non qui particulam aliquā cor-
pusculi sui sensu doloris abscindant: sed multa lima
atq; vsu cotis assiduo, tenui acie, mortiferos sensus
mentis subtiliter discriminent. Circuncidit ergo,
ni fallor, in illis Ægypti desiderium, murmuratio-
nem, contumaciam, idolorum fornicationem, cō-
suetudinem peccandi, pro quibus iram domini eo-
rum sensere maiores. Et illis etiam sine dubio cir-
cūcidit metum positorum ante faciem præriorum:
Nam iam ante quàm terras promissas sibi, Iesu il-
las speculante, vidissent, gigantes ibi esse fortissi-
mos conquerebantur, cum quibus manus confere-
re formidarent. Circuncidit & oculos, ne alienige-
narum coniugia contra licitū concupiscant: aliud-
que in illis regionib⁹ velint possidere quàm terras.
Non enim si nō circuncidatur, sed si hæc negligat,
per irā domini moriūtur: quoniā illud signū est be-
nedicti, non meritum benedicendi. Sed pleni sunt
omnes libri, plena exemplorum vetustas: quòd non
præfectione nescio cuius mēbri, sed naturæ nostræ
circuncisione dominus delectatur, in qua se cum
etiam ille maior omnium prophetarū Ioannes cir-
cuncidit, nō vestitur mollibus, non exquiritis ad gu-
lam dapibus faginat: sed in hoc mundo penè sine
mundo est, cunctam desideriorū deferens curā mū-
dialē, setosa durum virum horridant tegmina, non
decorant: humifero esu, melleo tenuiter sudore sa-
H iij

Gen. 12.

Rom. 4.
Gen. 17.Esa. 7.
Matth. 16.

Esa. 20.

Ezech. 18.
v. 4.

Gen. 2.

Esa. 11.

4. Reg. 1.

Iob. 1.

turatur: quæ alia circūcisio præstantior debet inquiri? Denique hic non agnum illum, quem in umbra veritatis soliti erant Iudæi habere pro pascha, per quem mundi peccata non poterant aboleri: sed illum verum agnum, cuius omnis esset mortalitas cruore saluanda, relictis nonaginta & nouem ouibus vnam gestari pastoris veri humeris primus agnouit, dicendo, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Illud etiam in eo mirandum est, quod eremum elegerit, domini prædicaturus aduentum: non in templis, non loquitur in plateis, multitudinem multitudini profuturus horrescit: & cur vox est clamantis, si declinatur auditor? Opus est vtique multitudo doctore. Et quæ in eremo multitudo? Sine dubio nulla. Et quid faciet propheta, qui vox est & vox clamantis? Elegit, ni fallor, locum, non vbi cum nullus audiat, sed ad quem populus de naturæ corruptæ conuersione reducat: vt in propheta nouam vitam videntes, diuinam mirari discant, seque omnibus vitiis circūcisos in eremo esse patiantur. Locus ergo ipse forma doctrinæ est, & ipsa prædicatio solitudo est virtutum. Operatur habitatio dum vrbium frequentiam sollicitus relinquit auditor, & eremum à contagione mundi velut à theatro hoc voluptatum auulsus ingreditur. Prohibet denique ne Abraham patre glorientur: videlicet quod eius vestigia non sequantur. Certe si ad circūcisionem illam Iudaicam veniamus, circūcidēbatur, vt Abraham fuit circūcisus. Si ad sanguinem, cur filij Abrahæ non dicantur esse qui filij sunt? Sed & fidei pater non potest esse nisi credentium: & filij non de signo circūcisionis, sed de operis similitudine recognoscuntur. His ergo cum inhihebatur, ne se Abraham parente iactarent, illud ostendebatur: non quia signum fidei illius, sed quia signum patrium non haberent. Tunc autem rite filij Abrahæ sunt dicendi, si ad formam parentis non facie, sed vita respondeant. Si ad verbum domini, nec patria diligatur, & filius possit occidi: cum ipse etiam totus homo illi qui pro nobis mortuus est, pari debeat charitate commori. Sic Symeon senex. Nunc dimittis, ait, domine seruum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutarem tuum. Forma est vtique, quod qui Christum videt, iam sit sæculo mortuus. Et hæc est circūcisio, non adhuc sub tabernaculo significationis adumbrata, sed præfiguratione veritatis occultata, etiam in lucem facis imagine expoliata procedens: quam Abraham priorum mysteriorum penè omnium initiator ostenderat, cum post verbum domini locum sibi à filiis Heth, non vbi viueret, sed vbi moreretur acquirat. Magi quoque adorato domino, ne cui genti, vt docuimus, præputium corporale fraudi esset ad gloriam, suis se affectibus circūcidere, cum thesauris suis, id est, secretis mentium patefactis, animorum motus matuere pro munere: eosque morbos, per quos aliquid aut cupimus, aut metuimus, aut dolemus, velut ante pietatis aram & misericordiæ altare foderunt: vt vel in auro, auaritia: vel in thure, idololatria: vel in myrrha fieret domino subiecta mortalitas: à quo eius vtique erat captiua ducenda captiuitas, & in hanc petram & sacra pecuniæ cupiditas, & pro-

fana errorum superstitio, & amara mortalitatis conditio, velut illis morerentur, iam pridem Babylo-
ni psalmista præcincte. Beatus qui tenebit, & al-
lidet paruulos suos ad petram. Sub his ergo mago-
rum & nominibus & oblationibus, omnimode ille
diuinorum operum interpellator exiit. Quoniã
Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.
Quis enim iam aut aurum sibi audeat possidere, si
domini est? aut idolis thura concremare, si Christi
fit? aut mortuum nisi mortuus sepelire, si myrrha iã
viui est? Denique & à diabolo velut per hanc triũ
aleam tesserarum dominus ipse tentatur. Nam &
continentia in fame, & religio in adorando, & vita
in præcipitio periclitatur. Sed facile cuncta supera-
uit, quia pater & rex bonorum omnium thesaurorum,
& sacerdos repositorum ante sæcula myste-
riorum, & resurrectio destinatus fuit mortuorum.
Magi tamen ex illo veteris vitæ reliquere vestigia:
nouumque iter ingressi, vacui sarcinis, non vacui
benedictione cantauerunt. Reuertere anima mea
in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.
Necnon ille, ad quem dominus ingressus est, omni
dicitur præputio circūcisus vitiorum: nam & di-
midium ex substantia sua dat egenis: & si cui quid
fraudauit, reddit in quadruplum. Ille vtique qui do-
minum non poterat videre, dũ diues esset, nisi post-
quam de terra, in qua cor ipsius videbatur esse cum
thesauro, sycomorum, quã dominus esset transitu-
rus, ascendit. Tunc velut de cognata necessitate à
crucifigendo conspectus in arbore cognoscitur, &
filius dicitur Abrahæ. Cur dicitur? Nam si erat, te-
stimonio non egebat. Sed quoniam non omnes e-
rant filij Abrahæ, qui esse credebantur: hic de ope-
re agnoscitur filius, non de gente: & virtute, nõ san-
guine. Hæ circūcisiones sunt notæ de circūci-
sionis effectu. Iam ne vides filiam, iam ne confide-
ras totam circūcisionem per operum formam, ve-
lut per quædam membrorum lineamenta deductam, &
per actuum diuersitatem quasi colorum varietate depi-
ctã, in vnum tamen iustificationis apicem virtutum
gradibus impletam? Cernis aliũ patriam relinque-
tem, nec de parricidio dubitantem: alium tanti cẽ-
sus naufragium non curantem, nec in oribatibus la-
crymantem, imò & in putredine corporis sui de pec-
cato potius coniugis, quàm suo vulnere suspirantem.
Illam populos suos deosque deserentem, nec in a-
lienam gentem in opem virilis auxilij venire metuẽ-
tem. Hunc repromissionis ingressurũ terras, cultel-
losque animorum nõ in ense ponentem, sed de caute
faciẽtem, vt ex se habeat petrinus quod ferreus ac-
quirat aliunde. Aliũ in solitudine viam domini præ-
parantem, & rectas semitas in eremo facientem. A-
lium porrò dimitti de sæculo deprecantem, & pa-
cem domini malle quàm mundi. Hos vero suis af-
fectibus spoliatos, in auro, thure & myrrha conuer-
sationum itinere mutato, qui per Herodem vene-
rant, per angelum redeuntes. Istum etiam nunc a-
ceruos fraudium cum scœnore remouentem, & Abra-
hæ filium nõ nature beneficio, sed gestorum suffra-
gio nuncupatum: vt euidenter appareret omnẽ mũ-
di naturam per singulorum operationes fuisse di-
missam. Sed quoniam tanquàm circa nuptialis
conuiuij

conuiuij finem, penè vinum quod per patriarchas
ministrabatur expendimus, & nouum cœpimus a-
quarum conuersione libare, de nouis quoque vtri-
bus aliqua proferamus, vt quale sit quod receperunt,
de eo quod ipsi redolent, æstimemus. Feruet quidẽ
vniformiter per omnium apostolorum mentes ple-
nis musto peccatoribus, & mensurã corpoream inun-
datio spiritualis excedens, ebrietatem non cælat
gloriosam. Nobis tamen ab illo est incipiendum,
à quo hauriendi fides est inchoata: vt ex desiderij ma-
gnitudine, sacre infusionis plenitudinẽ doceamus,
ex vino sitim parilem sociorum, non auara diuinæ
sobrietatis propinatione propinatam. Ecce inclytam
federalitatem. Augustum caput Petrus extulit,
noui signifer testamenti & in creatione eius primi-
tius: alius quod sine dubitatione loquor, Abrahã,
nescio an maior, certe quod sentio, non secundus.
Illi generatio larga promittitur, huic generatio pa-
scenda committitur. Ab illo iustificanda procedunt,
in hoc iustificata fundantur: ita quod ille sperat, hic
accipit. Illi dicitur: Faciam te in gentem magnam.
Huic dicitur: Faciam te piscatorem hominum. Il-
li dicitur, In semine tuo benedicentur omnes gen-
tes. Huic dicitur: Iudicabis duodecim tribus Israel.
Illi dicitur: Vt stellæ erit semẽ tuum. Huic dicitur:
Tibi dabo clauis regni cælorum. Ac per hoc, ille
fecunditate seminis benedicti impletur: hic ante
semem ipsum euangelizaturus asciscitur. Abrahæ
pro filiis claritas monstratur astrorum: sed Petro tra-
duntur regna cælorum, videlicet vt in ea sine Petro,
nec filij Abrahæ possint intrare. Hic ergo non quo
circūcisus sit, iuxta gentem suam apud dominum
gloriatur, sed dicit. Ecce nos reliquimus omnia, &
secuti sumus te, quid erit nobis? Quæ sunt ista om-
nia apud eum, qui præter instrumẽtam artis piscator-
iæ nihil habebat? Omnia, inquit, vtique quæ ad
concupiscentias mūdus ingerit, quæ præputia pos-
sunt dici, si congregantur ad lenocinia peccati: quæ
vehementius præcidentia succrescunt, si cum pro-
uentu mentis felicitatis adulatur, interiorumque
illum mentis nostræ naturam circūuestire nitun-
tur, vt maioribus tenebris ipsum etiam quod nobis
pro lumine datum est, tenebrescat. Omnia, inquit
Apostolus, reliquimus, & secuti sumus te. In fidem
veteris exempli nepotum virtus tam sera quàm mi-
ra, per discipulum primogenitum nouæ iustifica-
tionis aspirat: & obsolescentibus iam penè imagini-
bus veritatis, Abraham reformatur in Petro: omnia
se reliquisse testatur: non in alto fluctuat, artis cura
non geritur, nec socrus egra sine domino visitatur.
Omnis singularis viri affectus in Christo est: hunc
sequitur substantiæ contemptor, studij negligens,
affinitatis oblitus: & id quod Abrahæ, vt faceret,
imperatum est, hic iam fecisse non cælat: videli-
cet vt simili circūcisione sicut virtutis hæres est,
fiat hæres & gloriæ. Omnia, inquit, reliquimus,
& secuti sumus te, quid erit nobis? Cunctis, ni fal-
lor, veteribus euacuatis, calicem noui desiderat
testamenti. Nam & imputat quod reliquit in com-
pensatione dum querit. Omnia, ait, reliquimus &
secuti sumus te. Quid erit nobis? Hoc est dicere,
totis vitæ prioris vitiis desecatis, in forma vtris in
Tomus nonus.

pruina iacētis, dũ te sequor exarui: nihilque in hoc
mundo præter te, quo impleri cuperem elegi, cuius
non frustra huiusmodi siccitas sancti spiritus v-
bertate pensatur: per quam ebrietatem nouæ gra-
tiæ in se Apostolus ipse, dum linguis infidelium in-
famatur, agnouit. Sed & cæteri apostoli eiusdem mu-
sti spumauere feruore, & vnus botryonis super-
fluenti maduere vindemia: qui tamen in odorem
eius nectaris ad beati Petri similitudinem cucurre-
runt. Aspice illos geminum sydus in terris, nec in
cassum tonitruum filios nuncupatos, cymbam, linum,
patremque deserentes, nec victus sollicitudine du-
bitantes, nec officij vltibus inhærentes, nec potesta-
tem paternam reuerentes, sumptu, negotiatione,
affectu castratos: Quid aliud vtique quàm natura
seculi circūcisos veste, fluctu arida, manu sic-
ca ære, corde pietate non molli nudo etiam de na-
uali parata vestigio? Credo ad eam formam iam
tunc & Moyse, vt pedum solueret vincula, præceptũ
est. Quàm speciosi fides euangelizantium pacem.
Et ideo non sunt velanda quæ pulchra sunt in con-
spectu domini, nec mortuis vestienda quæ vita dili-
git. Hunc rursus respicit de teloneo publicanum,
quæstum damnantem, consuetudinem respuentem,
& nomen actus fidei nomine commutantem, vt
ab omnibus omnino non pars corporis, sed natura
prorsus iniquæ consuetudinis circūcisus monstretur.
Totum dicerem nouæ vocationis examen, nisi
in similibus conuenirent, & eandem virtutem ha-
beret diuersitas personarum, naturamque mundia-
lem multitudo licet hominum, vno tamen contẽ-
ptu rerum velut falce succideret. Et quoniam satis
abundeque exempla & veterum protulimus & no-
uorum, mentisque cursum ne velut cæca nocte ad
ignis scopulos deueniret, sanctorum imagi-
nibus quasi per sermonem cæli notandis syderibus
instuximus: nunc ex obscuro noctis egressi, non
solum diem & solem, sed ipsius solis & luminis lu-
men, sub quo errari non potest, cõtemplemur. Illo-
rum enim querit ipsa multitudo iudicium, & in co-
piosa formarũ, necesse est vt eueniat subinde simi-
litudo flammarum: vt sæpe nautis confuse attoni-
tis per pauorem, vt lucifer vesperum, & vesper lu-
ciferum mētiatur: solis sine societate parili sola est
claritudo miranda, cum dubia etiam sub nubilo à
similitudine sit vindicata si paruit. Ac per hoc etiã
num dominus, quoniã carnẽ sumpsit, & homo esse
dignatus est, aliquid tale fecerit requiramus: vt ve-
lut solem sub nubilo, ita sub specie corporali etiã id
quod radiauerit admiremur: aliumque potius op-
ponamus, quàm ipsum aliunde sumpsisse credamus.
Quem autem aliũ pro fide diuina humanaque in
hoc seculi pelago nunquã sine metu naufragij nau-
gantes ad dirigendum veritatis cursum sequemur,
quã illũ qui disclusa penitus paralitate sui, solus etiã
cum pro nobis in nostra carne obscuratur, immen-
sus est? Qui nec in homine potest cælari, dum mor-
talitatis naturam substantia diuinitatis exuperat,
qui nõ elementũ, sed virtus elementorũ est: in quo
tenemus initium & consummationem & medietatem
omnium: per quem solum solis & anni cursus
sunt, & stellarum dispositiones, mensũ quoque mu-
H iij

1047.1.

1047.2.

Psal. 136.

2. Cor. 5.

Psal. 114.
Luc. 19.Gen. 12.
Matth. 4.
Gen. 12.
Matth. 19.
Gen. 22.
Gen. 26.
Matth. 16.
Matth. 19.

Rom. 10.

Matth. 9.

2. Cor. 5.

Gen. 17.

Matth. 8.

Ier. 2.

Matth. 21.

Matth. 10.

Matth. 12.

tationes: quoniam in ipso vetera transierunt, & facta sunt omnia noua. Et cum Magorū iter eius stella duxerit, quid mirum erit, si nos quoque gestorū eius claritas, velut ipso thesauro immensi fulgoris intruxerit? Atque vtiā ad certam dationē tanti splendoris & luminis, nostrorum oculorū auertatur infirmitas: vt ille se subtraheret & negaret, inquis? non, sed palam omnibus cælestis splendor apparet: modo ad eū sequax mens amica voluntate conuertatur, in solo inueniet plenitudinem, quam guttatim per singulos colligebat. Octauo die circunciditur, a matre vtiq; quasi homo qui promissus fuerat ipsi Abrahæ, cum de circuncisione doceretur, dicente domino. Et erit testamētum meum in carne vestra in testamento æterno. Dei testamētū in nostra carne esse, domino in nostra carne dignante quis dubitat? Illudque testamētum æternum videri quod citharis & psalteriis psalleretur. Cui rei quoniam proluxa est disputatio, & necessaria videtur esse transcursum, ne per ramorum copiam robur ipsum propositæ materiæ derelinquens, incastrigata erret effusio: præsertim cum mihi difficilior sit naturam eius implere quàm querere, & satis superfluum mœrentibus brachiis laborare: quamquàm ipsam materiam gracile non sustentet ingenium, & necessarium penè sit, vt & disputationibus aliquibus circuncidamur, dum de circuncisione tractamus: quando nobis ad excusandam etiam imperitiā nostram, opportunitatem materiæ ipsius præstet auctoritas. Igitur ad propositum redeuntes, interrogemus ipsum hominem suum: nā de domino loquebamur, ipso qui erat in homine circunciso, cum iā secundum legem circuncisus haberetur, clamat vt euangelista testatur. Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos suos vbi requiescant, filius autē hominis non habet vbi caput suum reclinet. Rogo hic vbi sub Cyrino census inuestigatio? vbi edictū Cæsaris? vbi necessitas profitendi? vbi Ioseph ipsa professio? Noua ratio, illic habet nihil quod descriptor inueniat, & vere. Nulla enim dominū sæculo mancipata delectant, nec sibi vsurpat quicquam quod vel Cæsari, vel mundo voluit esse captiuum: docēs nullum duobus dominis posse seruire. Circunciditur ergo hæreditate Ioseph & Maria, nihilque sibi de mundialibus vēdicat sub tributo, qui vtiq; eis dixerat. Nescitis quia oportet me in paternis meis esse, scilicet in templo, non in sæculo: in sacrificiorū mysterio, non in malignantium concilio: in paternis vtiq; spiritalibus: nam patrē in carnalibus non habebat. Denique de eo templo & oues abegit & boues, & mensas nummulariorum & cathedras vendentium columbas euerit. Sic templum etiam ipsum, quod figura est corporis sui, carnali concupiscentia circuncidit, vt intelligeret homo hæc sibi in sua mente esse faciendā, nec sanè suis parcit affectibus: nam eum gladium, quo alios circuncidebat docendo, si quis amauerit patrem & matrem supra me, non est me dignus, sua conuertit in viscera, & sibi ipsi facit, quod credentibus est facturus, cum dicit. Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? O mysterium: matrem Mariam sibi dominus abiurat, cum extra verbi esset audientiam constituta: eo po-

tissimum tempore quo verbum prædicaretur à verbo, & ipsum se ministrandum discipulis ministraret: quod apertius postmodum in illa vnguente effusione patefecit, dicendo. Me autem non semper habebitis. Irascitur ergo cum eum magistrū vita docenda non eligat, qui eam matrem per virginem parturiendus elegit, & cur ad eum quem extranei etiam tam facile interpellare possent, mater nollet intrare: nam fratres eius necdū credebāt in ipsum: Quis hic erit rogo, qui excusationem præferat aut gratiæ, aut amoris, si & Mariam merito nulla vincit, & Christum dominum nostrum nemo superat pietate. Illa mater enim negatur à filio, vt vera illa circuncisio doceatur: quoniam magister & parens vitæ debuit viuere, prout docebat esse viuendū. Hic est ille gladius scemoralis, quo leuitæ suos propinquos & proximos occiderunt: quo etiam dominus ipse à patre iubetur accingi: quem omnes capiunt, qui se ipsos castrauerūt propter regnum cælorum: quem gladium dominus mittit in terras, vt filiū separaret à patre, filiam à matre sua, nurum à focu sua. Hoc gladio etiam beatus Paulus ecclesiam circuncidit, dicens. Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquàm non habentes sint: & qui emunt, tanquàm non possidentes sint: & qui vtuntur hoc mundo, tanquàm non vtantur. Hic totius iustitiæ virtus, hic ratio est circuncisa omni carne, idest, parentum, fratrum, cognationum, affinitatum, nullum amplius amare quàm dominum, vt ad crucis imaginem Dei verbo, non ad aliquos mundi actus, moneamur affixi matrem cōmendare discipulo. Res loquitur ipsa, cur illa pars corporis, per quam Iudæus se autumat iustificari, defectiōni adiudicata videatur: adeo vt difficilior fuerit modum adhibuisse sermōni, quàm argumenta requisisse: & hanc veram esse circuncisionem, si abrenunciantes mundo, ex quo iuxta carnem nostra natura est, & parentibus, & quæ fidei scandalum faciunt circuncisis, oculo etiam & manu & pede, nudi & soli, debiles, etiam si fieri potest, dominum sectemur: cantantes vere. Quoniā pater meus & mater mea dereliquerunt me: vt à domino mereamur assumi, & corporea denudati natura, spiritalium indumentis actū gloriosius vestiamur: scientes quoniam quod de carne nascitur, caro est: & quod de spiritu, spiritus est: dicente Apostolo. Et si cognouimus Christum secundum carnem, verū iam non nouimus, in quo nobis mundus crucifixus est, & nos mundo: vt præputiis quæ sunt in superficie conuersationis abscisis, nudum illud & solū nostræ generationis secretum, quod superfluis tegebatur, appareat. Si enim scœnum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis nos, si fide modicos nō esse præuideret? Cultello itaque petriño corporis nostri circuncidenda est natura. Petra autem Christus est: cuius cultellus amor est, quo crescente in nobis, sæculi desideria decrescent. Quem qui amauerit, dicit patri, nō noui te: naturamque circuncidens suam, nec vt patrē sepeliat mortuum separabitur à Christo: & expoliatus veterem hominem cum actibus suis, quod præputium est, aliam naturam suæ videbit esse substantiæ, idest, vt sicut primus homo terrenus à terra,

Matth. 26.

Matth. 19.

1. Cor. 6.

Ipsal. 26.

Gal. 6.

Matth. 6.

ita

Coloss. 3.

Ipsal. 16.

ita secundus cælestis incipiat esse ex cælo: nec dicet iam, cuius circuncisa est natura, patrem, præter eū qui in cælis est se habere: sed præcepto domini lucido, illuminatis oculis, sedere ad dextram virtutis Dei filiū hominis agnoscat. Obteredæ sunt omnes animi voluptates, relinquenda studia delectationū: quoniam hic circuncisionis est veritas, non figura. Nitendum in summa, vt cunctis naturalibus amputatis, conuersatio nostra tēdat ad cælum, vbi Christus est ad dexteram Dei. Quod ita verum erit, si iudi, si iocus, si conuiuium, si sermo penè familiarium deserantur: & tamen qui circunciduntur arefcunt, vt non nos mundo, qui vitæ imagines sumus, sed mundus nobis mortuus esse credatur: nec adglutinari eorum aliqua quæ circuncisa sunt inimici arte sinantur: sed clamemus, sedit sanguis circuncisionis: vt cum in nobis vitæ calculus cæperit operari, in quo nomen nouum solus nouit ille, qui accepit, nō timeamus in loco reuelationis occidi: quinimō & imputantes aliqua nostro domino per amorem: nā & operarius ibi benignus admittitur, vt superius in beato Petro nouæ gratiæ susceptore didicimus: tota credulitatis nostræ harmonia intortis vehementius per artem fidibus resultemus. Propter verba labiorum tuorum, domine, ego custodiui vias duras. An ne est aliquid tam durum, tam ferreū quàm repugnare naturæ: Et cum omnia in mundo per Deū nobis sint facta, ipsos nōs velut non nostra circumsistent repellere non videre: mundumque ipsum nobis se cū omnibus diuitiis & pulchritudinibus suis ingerentem manu quadam repudiare virtutis: obferatisque omnibus sensibus, quibus ad animam substantia vitalis accedit, penè ad imaginem obriegescere mortuorum. Non visu, non auditu, nō odore, non tactu, non sapore capi: & in natura corporis naturam corpoream non habere: hominemque se quod homo sit obliuisci: eum tamen hoc ipso quod ambiat non teneri, quia vere quod homo sit teneat, & eo magis despiciat se, quod se magis agnouerit. Tū quia durum est præsentia sibi abdicare dum viuit: & futura sperare post vitam. Hæc natura corporis: hoc, vt diximus, nisi circuncisa non patitur, facileque se gestit iactare in suis, sibi cernens terras, sibi maria, sibi videns solem & vniuersa cæli astra seruire: & quando se fraudari à terrestribus patietur, cum dominetur & cælo? Tantorum ergo elementorum tā importuno circumuenta famulatu, vsque ad obliuionem suæ conditionis inducitur: & in despectu totius sublimata mundi, vincere ipsa ex eo quod sibi obsequuntur præsumit elementa. Hinc mōtes scrobibus fodiendo, hinc valles substruccionibus opplendo, hinc maria molibus arando, nunc arida irriguis fecundando, nūc stagna paludesque siccando, vel campos confitis nemoribus vestiēdo, ac syluoforum montium iuga, vetustis nemoribus denudando, vt penè dominam se naturæ esse non credat, si fecerit aliter. Cuius naturæ concussione, natura nostra his meditationibus agitur: durū est vias domini custodire, in quibus non experimētis, sed detrimentis potentiæ desudatur: nec quæritur

vt supra nos quod amat vniuersa mortalitas, sed vt sub nos vita dicatur: ne amplius nos existimando quàm sumus, incipiamus nec id obtinere quod sumus: cum per hoc ipsum, si velimus despiciere quod sumus, mereamur in melius esse quàm sumus, dicente domino, & nostræ illi imputationi quæ præsumimus subscribente. Amen dico vobis, nemo est qui relinquat domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui nō recipiat centuplum in tempore hoc, & in seculo venturo vitam æternam hæreditabit. Et talibus promissionibus vitæ illæ duræ, quas ob verbum domini custodire necesse est, molliuntur, in quarū custodia vtiq; multa retributio est. His mercedibus inuitamur quos oportebat & cogi, dum velle nos ambit quod poterat & iubere. Denique cum verbum vitæ durum dicerent esse sermonem, & ob hoc turbati omnes qui eum sequebantur, abscederent, respiciens discipulos suos, nunquid nam & ipsi abire vellent, inquit iratus: adeo eligit potius se nobis bona omnia debere, si volumus, quàm imperare si cogimur: dicente Apostolo. Si enim volens hoc ago, mercedem accipio: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Hæc voluntas scemoralis illius vagina cultelli est: quæ vbi in se amorem Dei, quem cultellū esse diximus, receperit, merebitur intelligere dominum vera prædicasse. Iugum enim meum suauis est, & sarcina mea leuis est. Quoniā superfluis omnibus amputatis, & cunctis oneribus circuncisis, beluæ quadam sarcinalis imagine tenuata: vere etiam nos cum psalmista dicimus, qui vel per glaciē, vel per liquidam etiam mollemque substantiam angustum illud acus foramen trāsire possumus, quod introire qui in equis sperant & curribus non valent: quoniam tales etiam via illa quæ lata est, & spaciōsa vix capiet. Laborum itaque arduos montes, & difficultatum propemodū muros, quibus cælestia ab humanis velut prouinciæ cuiusdam limitibus separantur, diuina inuitatrix munificentia liberalitasque deplanat. Et sicut tubis sacerdotilibus muros illius Hiericho: ita prophetarū vocibus turrim nostri interitus elidet, si modo contra spem in spe credentes & quodam concitatorum luminum, videndi saliente transpectu, in fraudem præsentium caducorum promissa tanquàm manibus iam apprehensa miremur: & hac circuncisi natura in aliāque naturam trāspositi, mente illa & animo teneamus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit dominus his qui diligunt eum: de quorum numero non est, nisi qui per demonstratam superius circuncisionem velut cum domino cōfixus in cruce, semper peccatis suis passione est dignus. Ille vero dominum nostrum dignum tali passione non credens dixerit. Domine memor esto mei, cum veneris in regnum tuū. Quæ, dum adhuc loquitur, ipse dominus promptus interpellantis auditor consolari (vt consuevit) pro sua pietate dignatur, dicendo. Forti animo esto. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Matth. 19.

Ier. 6.

1. Cor. 9.

Matth. 11.

1. Cor. 2.

Luc. 23.

DE CELEBRATIONE
PASCHÆ.

Epistola 21.

Etis literis tuis, vbi me commo-
nuisti, vt debitum redderem de
residuis enodandis quæstionibus,
quas iā longe ante quæsieras, gra-
tissimum mihi atque charissimū
desiderium studij tui amplius to-
lerare non potui. Et quāuis in medijs aceruis oc-
cupationum mearum hanc feci præcipuam, vt ad ea
quæ me interrogasti, tibi responderem. Diutius au-
tem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum
me impediatur iam tandem reddere quod debeo.
Quæris, quæ causa sit cur anniuersarius dies cele-
brandæ dominicæ passionis non ad eundem redeat
anni diem, sicut dies qua traditur natus. Et deinde
subiungis, si hoc sit propter sabbatum & lunam:
quid sibi velit in hac re obseruatio sabbathi & lu-
næ. Hic primum oportet vt noueris diem natalem
domini non in sacramento celebrari, sed tantum in
memoriam reuocari, quod natus sit: ac per hoc ni-
hil opus erit, nisi reuolueris diem anni, quo ipsa res
acta est festa deuotione signari. Sacramentum est
autem in alia celebratione, cum rei gestæ ita re-
memoratio fit, vt aliquid etiam significari intelligatur,
quod sancte accipiendum est. Eo itaque modo agi-
mus pascha, vt non id solum quod factū est, in me-
moriam reuocemus, id est, quod mortuus est Chri-
stus & resurrexit: sed etiam vt cætera quæ euange-
lium attestatur, ad sacratam significationem nō
omittamus. Quia enim, sicut dicit Apostolus. Mor-
tuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter
iustificationem nostram: transitus quidem de mor-
te ad vitam in illa passione domini & resurrectione
sacratum est. Nam etiam vocabulum ipsum quod
pascha dicitur, non Græcum, sicut vulgo videri so-
let, sed Hebræum esse dicunt, qui linguam utrāque
nouerunt. Neque enim à passione (quoniam πα-
θησθαι Græce, latine dicitur pati) sed ab eo quod trā-
situr, vt dixi, de morte ad vitam, Hebræo verbo res
appellata est. In quo eloquio pascha transitus dici-
tur, sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod voluit &
ipse dominus tangere, cum ait. Qui credit in me,
transiet de morte in vitam: & maxime idem euan-
gelista hoc intelligitur exprimere voluisse, cum ce-
lebraturo domino pascha cum discipulis, vbi cenā
eis mysticam dedit. Cum vidisset, inquit, Iesus quia
venit eius hora, vt trāsiret de morte, seu de hoc mū-
do ad patrem. Transitus ergo de hac vita mortali in
aliam vitam immortalem (hoc est enim de morte
ad vitam) in passione & resurrectione domini cō-
mendatur. Hic transitus à nobis modo agitur per fi-
dem, quæ nobis est in remissionem peccatorum in
spem vitæ æternæ diligentibus Deum & proximū:
quia fides per dilectionem operatur. Et iustus ex fi-
de viuit. Spes autē quæ videtur, non est spes. Quod
enim videt quis, quid sperat? Si autem quod nō vi-
demus speramus, per patientiam expectamus secū-
dum hanc fidem, & spem & dilectionem, qua cœ-

pimus esse sub gratia: iam commortui sumus cum
Christo, & conspulti illi per baptismum, sicut di-
cit Apostolus. Quia & vetus homo noster simul cō-
fixus est cruci cum illo: & resurreximus cū illo: quia
& simul nos excitauit, & simul federe fecit in cæle-
stibus. Vnde est & illa exhortatio. Si autem resur-
rexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite: vbi
Christus est ad dexteram Dei sedens. Quæ sursum
sunt sapite, non quæ super terram. Sed quod sequi-
tur & dicit. Mortui enim estis, & vita vestra abscon-
dita est in Christo in Deo, cum Christus apparue-
rit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in
gloria: satis indicat quid velit intelligi, quia tūc trā-
situs noster de morte ad vitam, qui fit per fidem, in
spe peragitur, futuræ in fine resurrectionis & gloriæ:
cum corruptibile hoc, id est, caro ista, in qua gemi-
mus, induet incorruptionē, & mortale hoc induet
immortalitatem. Non enim iam quidem habemus
per fidē primitias spiritus, sed adhuc in nobismet-
ipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes, re-
demptionem corporis nostri: Spe enim salui facti
sumus. In hac spe cum sumus, corpus quidem mor-
tuum est propter peccatum: spiritus autem vita est
propter iustitiam. Sed vide quod sequitur. Si autem
spiritus eius, inquit, qui suscitauit Christum Iesum
à mortuis habitat in vobis: qui suscitauit Christum
à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per
inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc igitur ec-
clesia vniuersa quæ in peregrinatione mortalitatis
inuenta est, expectat in fine sæculi, quod in domini
nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui
est primogenitus à mortuis, quia corpus eius cuius
caput est ipse, non nisi ecclesia est. Nonnulli etiam
attendentes verba quæ continue dicit Apostolus.
Quia & mortui sumus cum Christo, & resurrexi-
mus cum eo, nec intelligentes quatenus dicantur:
arbitrati sunt iam factam esse resurrectionem, nec
vllam vltius in fine temporum esse sperādā. Ex
quibus est, inquit, Hymenæus & Philetus, qui circa
veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionē iā
factam esse, & fidem quorundam subuerterunt. Idē
Apostolus eos arguens detestatur: qui tamen dicit
nos resurrexisse cū Christo. Vnde, nisi quia hoc per
fidem, & spem, & dilectionem factum esse dicit in
nobis, secundum primitias spiritus? Sed quia spes
quæ videtur non est spes: & ideo si quod non vide-
mus speramus, per patientiam expectamus. Restat
vtique redemptio corporis nostri, quam expectan-
tes in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde est illud.
Spe gaudentes, in tribulatione patiētes. Hæc igitur
innouatio vitæ nostræ, est quidam transitus à mor-
te ad vitam: qui fit primo per fidem, vt in spe gau-
deamus, & in tribulatione patiētes simus, dum ad-
huc exterior noster homo corrūpitur, sed interior
renouatur de die in diem propter initium nouæ vi-
tæ, propter nouum hominem, quem iubemur in-
duere & exuere veterem, expurgantes vetus fer-
mentum, vt simus noua cōspersio, quoniam pascha
nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo
vitæ nouitatem, primus mensis in anni mensibus
celebrationi huic attributus est. Nam ipse dicitur
& mensis nouorum. Quia vero in toto tempore
sæculi,

sæculi, nunc tertium tempus apparuit: ideo resurre-
ctio domini triduana est. Primum enim tempus est
ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia:
vbi iam manifestatio est sacramenti prius occulti
in prophetico ænigmate. Hoc ergo & in lunari nu-
mero significatur. Quia enim septenarius numerus
solet in scripturis ad quandam perfectionem mystic-
us apparere, tertia hebdomada lunæ pascha cele-
bratur, id est, qui dies occurrerit à quartadecima in
vigesimali primam. Est illic & aliud sacramētum,
quod si tibi obscurum fuerit, quia in talibus in-
quisitionibus minus eruditus es, non contristeris. Nec
ideo me putes esse meliorem, quia in studiis hæc
puerilibus didici. Qui enim gloriatur, in eo glorie-
tur, inquit, scire & intelligere, quia ego sum domi-
nus. Nonnulli ergo studiosi talium rerum quæsi-
erunt multum de motibus & numeris syderum. Et
qui subtilius scrutati sunt ista, incrementa & decre-
menta lunaria, ex conuersione globi eius coniece-
runt. Non quod aliquid substantiæ vel accedat ei
cum augetur, vel decedat cum minuitur. Quod de-
lyramentum imperiti Manichæi opinantes, reple-
cam dixerunt, sicut repletur navis ex fugitiua dici
parte: quam commistam principibus tenebrarum,
& horum sordibus inquinatam, corde & ore sacri-
lego, & credere, & loqui non dubitant. Hinc ergo
impleri lunam dicunt, cū magna pars diei magnis
laboribus ab inquinamento purgata, de toto mun-
do atque omnibus cloacis fugiēs redditur Deo lu-
genti dum redeat. Repleri vero per mensem dimi-
dium, & alio dimidio in solem refundi velut in aliā
navem. Nec tamen inter illas anathematizandas
blasphemias aliquid vnquam fingere potuerūt, cur
vel incipiens lucere, vel desinens, corniculato lumi-
ne fulgeat: aut cur à dimidio mense incipiat minui,
& non ad refundendum plena perueniat. Illi ergo
qui hæc certis numeris indagarūt, ita vt & defectus
solis & lunæ, non solum cur fierent, sed etiam quā-
do futuri essent longe ante prædicerent, & eos de-
terminatis interuallis temporum, canonica suppu-
tatione præfigerent, literisque mandarēt, quas mo-
do qui legunt atque intelligunt, nihilominus eos
prædicunt, nec aliter aut alias accidunt quàm præ-
dicunt. Tales ergo (quibus non est ignoscendum,
sicut scriptura sancta dicit. Quia cum tantum vale-
rent scire vt possent æstimare sæculum, quomodo
dominum eius supplici pietate nō facilius inuene-
runt) ex ipsis cornibus lunæ, quæ à sole auersa sunt,
siue crescentis, siue descrecentis, coniecerunt eam
vel à sole illustrari: & quanto magis ab eo recede-
ret, tanto magis ab ea parte quæ terris apparet, ra-
dios eius excipere: quāto autem ad eum magis post
dimidium mensem ex alio semicirculo propinqua-
ret, tāto magis à superiori parte illustrata, ab ea par-
te quam terris auerteret, non posse excipere radios:
& propterea videri decrefcere: vel si haberet suum
lumen, illud haberet ex vna parte in hemispherio,
quam partem cum recedens à sole paulatim terris
ostenderet, quasi augmenta monstrare dum non
addatur quod deerat, sed perdatur quod inerat, ac
rursus paulatim abscondere quod patebat, & ideo
videri decrefcere. Sed quodlibet horum duorū sit:

illud certe manifestum est, & cuius aduertēti faci-
le cognitum, quod luna non augetur ad oculos no-
stros, nisi à sole recedendo: neque minuatur, nisi ad
solem ex parte alia appropinquando. Attende nūc
quod in Prouerbiis legimus. Sapiens sicut sol per-
manet, stultus autem sicut luna mutatur. Et quis est
sapiens qui permanet, nisi sol ille iustitiæ, de quo di-
citur. Ortus est mihi sol iustitiæ: & quem sibi non
fuisse ortum, in die nouissima, plangentes impij di-
cturi sunt. Et iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol
non est ortus nobis? Nam istam carnis oculis visi-
bilem solem facit oriri super bonos & malos Deus:
qui etiam pluit super iustos & iniustos. Ducuntur
autem semper ex rebus visibilibus inuisibilium cō-
gruæ similitudines. Quis ergo est ille stultus qui tā-
quā luna mutatur: nisi Adam in quo omnes pec-
cauerunt? Anima quippe humana recedens à sole
iustitiæ, ab illa scilicet interna contemplatione in-
commutabilis veritatis, omnes vires suas in terrena
conuertit, & eò magis magisque obscuratur in inte-
rioribus ac superioribus sui: sed cum redire cœpe-
rit ad illam incommutabilem sapientiam, quanto
magis ei propinquat affectu pietatis, tanto magis
exterior homo corrūpitur, sed interior renouatur
de die in diem, omnique lux illa ingenij, quæ ad
inferiora vergebat, ad superiora conuertitur, & à
terrenis quodāmodo aufertur: vt magis magisque
huic sæculo moriatur, & vita eius abscondatur cum
Christo in Deo. Mutatur ergo in dexterius ad exte-
riora progrediens, & in vita sua proiciens intima
sua: & hoc terræ, id est, eis qui terrena sapiūt melius
videtur, cum laudatur peccator in desideriis animæ
sua: & qui inique gerit benedicitur. Mutatur au-
tem in melius, cum intentionem suam & gloriam à
terrenis, quæ in hoc sæculo apparent, paulatim au-
uertit: & ad superiora interiora cōuertit: & hoc ter-
ræ, id est, eis qui terrena sapiūt, deterius videtur. Vn-
de illi impij postremam infructuosam agentēs præ-
nitentiam, etiam hoc sunt inter multa dicturi. Hi
sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in si-
militudinem improprij: Nos insensati vitam eorū
æstimabamus insaniam. Ac per hoc spiritus sanctus
de visibilibus ad inuisibilia, & de corporalibus ad
spiritualia sacramenta similitudinem ducens, tran-
situm illum de alia vita in aliam vitā, quod pascha
vocatur, à quartadecima luna voluit obseruari: vt
non solum propter tempus tertiu, quod supra me-
morauimus (quia inde incœpit hebdomada tertia) sed
etiam propter ipsam tertiam conuersionem, ab ex-
teriorib⁹ ad interiora lunæ similitudo assumeretur:
vsque ad vicesimam vero & primam, propter ipsum
numerum septenarium, quo vniuersitatis signatio
sæpe figuratur: qui etiam ipsi ecclesiæ tribuitur pro-
pter instar vniuersitatis: ideo Ioannes apostolus in
Apocalypsi ad septem scribit ecclesias. Ecclesia ve-
ro adhuc in ista mortalitate carnis constituta, pro-
pter ipsam mutabilitatem lunæ nouæ appellatione
in scripturis significatur. Vnde est illud. Parauerūt
sagittas suas in pharetra, vt sagittarent in obscura
luna rectos corde. Pri⁹ enim qua fiat illud, quod di-
cit Apostolus. Cū Christus apparuerit vita vestra,
tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: obscura-

Rom. 4.

Ioan. 5.

Ioan. 13.

Gal. 5.

Rom. 1.

Rom. 8.

Colof. 3.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Rom. 11.

1. Cor. 5.

Eccl. 27.
Malach. 4.

Psal. 10.

Sap. 5.

Psal. 10.

Sec. Grac. 1.

ἐν σκοτει-
μίῃ.

Colof. 3.

bitur ecclesia in tempore peregrinationis suæ, inter multas iniquitates gemens: & tunc sunt timēdæ infidiæ fallacium seductorum, quas nomine sagittarum intelligi voluit. Vnde alio loco propter nuncios fidelissimos veritatis, quos vbique parit ecclesia, dicitur: Luna testis fidelis in cælo. Et cum de regno domini psalmista caneret. Orietur, inquit, in diebus illis iustitia, & abundantia pacis, quousque interficiatur luna: id est, abundantia pacis intantū crescet, donec omnem mutabilitatē mortalitatis absumat. Tunc nouissima inimica destruetur mors, & quidquid nobis resistit ex infirmitate carnis. Vnde nobis perfecta pax nondum est. Consumetur omnino, dum corruptile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Vnde & illius ciuitatis muri, quæ Hiericho appellatur, quod in Hebræo eloquio luna interpretari dicitur, septimo circuitu testamenti arcæ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit annuntiatio regni cælorum, quàm circuitio arcæ significauit, nisi vt omnia munimenta mortalis vitæ, id est, omnis spes huius sæculi, quæ resistit spei futuri sæculi, in dono septenario spiritus sancti per liberum arbitriū destruat? Ob hoc enim circumeunte arca non impulsu violento illi muri, sed sponte ceciderunt. Sunt & alia testimonia scripturarum, quæ nobis ingerunt per commemorationem lunæ ecclesiæ significationē: quæ in ista mortalitate ab illa Hierusalem, cuius ciues sunt angeli sancti, in erumnis & laboribus peregrinatur. Non ideo tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda esse ista luminaria, quia ducitur ex eis aliquando similitudo ad diuina mysteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur. Nec ideo in sententiam damnationis debemus irruere, quæ ore apostolico de quibusdā profertur: qui coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius, quàm creatori: qui est benedictus in sæcula. Sicut enim non adoramus pecora, quæ a muis dictus sic Christus, & agnus, & vitulus: nec feram, quia dictus est leo de tribu Iuda: nec lapidem, quia petra erat Christus: nec montem Sion, quia in ipso figuratur ecclesia: Sic nec solem & lunam, quamuis ex ea cælesti creatura, sicut ex multis terrestribus sacramentorum figuræ ad informationes mysticas sumantur. Quapropter mathematicorum deliramenta cum detestatione ridenda sunt. Quibus cum obiiceremus vana commenta: vnde homines in errore præcipitant, quo prius præcipitati sunt, garruli sibi videntur, cum dicunt nobis. Cur & vos ex solis & lunæ cõputatione pascha celebratis: quasi nos ordines syderum, & vicissitudines temporum à summo atque optimo Deo conditas arguamus: & non eorum peruersitatem, quæ rebus sapientissime conditis, ad stultitiæ suæ vanissimas opiniones abutitur? Nam & si Mathematicus nobis contradicatur est de syderibus & luminariis cæli ad sacramenta mystice figuranda similitudines ducere: contradicant & augures, ne dicatur nobis. Estote simplices sicut columbæ. Contradicant & Marti, ne dicatur nobis: Astuti sicut serpentes. Contradicant histiones, ne in psalmis cytharam nominemus. At quid ex his rebus ad mysteria verborum Dei, similitudinum si-

Psalm. 88.
Psalm. 71.
Gen. 22. v. 13.

1. Cor. 15.
Iosue 6.

Gen. 1.

Matth. 10.

gna sumuntur? Dicam si placet, vel auspicia vos captare, vel venena conficere, vel theatricas affectare luxurias, quod dementissimum est dicere. Non igitur nos de sole & luna annuis mensurisve temporibus actionum nostrarum euenta coniecimus: ne in vitæ humanæ periculosissimis tempestatibus, tãquàm in scopulos miseræ seruitutis illisi, à libero arbitrio naufragemus: sed ad rem sacratæ significandam similitudines aptas religiosissima deuotione suscipimus: sicut de cætera creatura, de ventis, de mari, de terra, de volatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus. Ad sermonem quidem multipliciter: ad celebrationem vero sacramentorum iam Christiana libertate parcissime: sicut de aqua, de frumento, de vino, de oleo. In seruitute autem veteris populi multa etiam celebrari imperata sunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Nō vtique dies obseruabimus, & menses, & annos, & tempora: ne audiamus ab Apostolo. Timeo vos, ne forte sine causâ laborauerim in vobis. Eos enim inculpat: qui dicunt. Nō proficiscar, quia posterus dies est, aut quia luna sic fertur: vel proficiscar, vt prospere cedat, quia ita se habet positio syderum. Non agam hoc mensē commercium, quia illa stella mihi facit mensē: vel agam, quia suscepit mensē. Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus est. Non autem quisquàm sapiēs arbitretur obseruatores temporum reprehendendos, qui dicunt. Non proficiscar hodie, quia tempestas exorta est. Aut non nauigem, quia adhuc sunt hybernæ reliquæ. Aut tempus seminandi est, quia imbribus autumnalibus terra fatiata est. Vel si qui forte alij naturales effectus circa motus aeris & humoris ad variandas temporum qualitates in syderum ordinatissima conuersione notati sunt: de quibus dictum est dum conderentur. Et sint in signis, & in temporibus, & in diebus, & in annis. Si quæ autem figuræ similitudinum, non tantum de cælo & syderibus, sed etiam de creatura inferiore ducuntur ad dispensationem sacramentorum: eloquentia quædam est doctrinæ salutaris, mouendo affectui discentium accommodata, à visibilibus ad inuisibilia, à corporalibus ad spiritualia, à temporalibus ad æterna. Nec quisquam vestrum attendat, quod eo tẽpore quo pascha celebramus sol in ariete est: sicut illi appellant quendam syderum locum, vbi reuera mensē nouorum inuenitur sol: sed siue illi arietem, siue aliquid aliud eandem partem cæli vocare voluerint: Nos de scripturis sanctis hoc didicimus, quod omnia sydera Deus condidit, & locis cælestibus quibus voluit ordinauit: quæ stellis distincta & ordinata, in quaslibet partes diuidant, quibuslibet vocabulis vocent: vbi cunq; sol esset mensē nouorum, illic esse reperietur hæc celebratio: propter similitudinem sacramenti renouandæ vitæ, de qua satis supra disseruimus. Quod si etiam locus ille syderum aries possit vocari propter aliquam figuræ congruentiam: neque huiusmodi timeret sermo diuinus aliquam sacramenti similitudinem ducere: sicut & de alijs non solum cælestibus, sed terrestribus creaturis: sicut de Orione, de Pleiadibus: sicut de monte Sina, de monte Sion: sicut

Gal. 4.

Gen. 1.

Iob. 9.
Gen. 22.
Gen. 22.
Gen. 22.

Gen. 2.
Gen. 32.

Gal. 4.
Iosue 10.

Iosue 2.

Gen. 2.

sicut de fluminibus quæ vocantur Geon, Phison, Tigris, Euphrates: sicut de ipso toties in sanctis mysteriis nobilitato fluuio Iordane, rerum figurate insinuandarum mysticas similitudines adduxit. Sed quantum interfit inter obseruationes. Syderum ad æreas qualitates accommodatas: sicut agricolæ, aut nauaræ obseruant: aut ad notandas partes mundi cursumque aliquod & aliunde dirigendum, quod gubernatores nauium faciunt, & hi qui per solitudines arenosas in interiora austri nulla certa femita gradiuntur: aut cum ad aliquid in doctrina vtili figurate significandum, fit nonnullorum syderum aliqua commemoratio. Quantum ergo interfit inter has vtilitates & vanitates hominum ob hoc obseruantium sydera, vt nec aëris qualitates, nec regionū vias, nec solos temporum numeros, nec spiritualiū similitudines, sed quasi fatalia rerum euenta perquirant, quis non intelligat? Sed iã deinceps videamus: cur etiam id obseruetur cum pascha celebratur, vt sabbathum occurrat. Hoc enim proprium Christianæ religionis est. Nam Iudei tantummodo mensē nouorum, & lunam obseruant à quattordecima vsque ad vicesimam primam. Sed quia illud eorū pascha, quo passus est dominus, ita occurrit, vt inter mortem eius, & resurrectionem medius esset sabbathi dies: addendum patres nostri censuerunt, vt nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distingueretur. Et quod non frustra factum esse credendum est, ab illo qui est ante tempora, & per quæ facta sunt tempora: & qui venit in plenitudine temporum, & qui habet potestatem ponendi animam suam, & iterum recipiendi eam: & ideo non fatalem, sed opportunam sacramento, quod commendare instituerat, horam expectabat, cum diceret. Nondū venit hora mea. Vt igitur anniuersaria passionis eius celebratione à posteris seruetur: quod enim nunc, vt superius dixi fide ac spe agimus, atque vt ad id perueniamus dilectione satagimus: requies quædam ab omni labore omnium molestiarum sancta atque perpetua est. In eam nobis ex hac vita fit transitus, quem dominus noster Iesus Christus sua passione demonstrare & consecrare dignatus est. Inest autē in illa requie non desidiōsa segnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis otiosæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requiescit, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in dei laude agitur sine labore membrorum, sine angore curarum, non ad eam sic transitur per quietem, vt ipsi quieti succedat, id est, non sic esse incipiat actio, vt esse desinat quies. Neque enim reditur ad curas & labores, sed permanet in actione: & quod ad quietem pertinet, nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, vnde anima lapsa est in peccatum, propterea sabbatho requies significatur. Illa autem prima vita, quæ de peregrinatione redeuntibus, & primam stolam accipiētib; redditur, per vnā sabbathi, quæ diem dominicum dicimus, figuratur. Quæ septē dies Genesim legēs, inuenies septimum sine vespera: quia requiem sine fine significat. Prima ergo vita non fuit sempiterna requies peccanti. Requies

autem vltima sempiterna est, ac per hoc & octauus sempiternam beatitudinem habebit: quia requies illa, quæ requies sempiterna est, excipitur ab octauo, non extinguitur. Neque enim esset aliter sempiterna. Ita ergo erit octauus qui primus, vt prima vita non tollatur, sed æterna reddatur. Sabbathum tamen commēdatum est priori populo in otio corporali temporaliter celebrandū, vt figura esset sanctificationis in requiem spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes superiores dies: sed de solo sabbatho dictum est. Et sanctificauit dominus diem septimum. Amant enim requiem siue piæ animæ, siue iniquæ. Sed an perueniant ad id quod amant plurimum, nesciunt: nec aliquid aliud appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quiescere à motibus suis. Nā sicut corpus tam diu nititur pondere siue deorsum versus, siue sursum versus, donec ad locum, quod nititur, veniens conquiescat (Pondus quippe olei si mittatur in aere, deorsum: si autē sub aquis, sursum nititur) Sic animæ ad ea quæ amant, propterea nituntur, vt perueniendo requiescant. Et multa quidē per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies, nec saltem diuturna. Et propterea magis sordidant animam & aggrauant potius, vt syncerum eius pōdus, quo in superna fertur, impediāt. Cum vero anima seipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur: & ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus: nec in tali peccato impunita relinquitur, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Cū autem Deo delectatur, ibi veram, certam, æternā inuenit requiē, quam in alijs quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in psalmo. Delectare in domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Quia ergo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: ideo sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. Quia vero nec bene operari possumus, nisi dono eius adiuti, sicut Apostolus dicit. Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: nec agere, nec quiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac vita gerimus, nisi eius dono ad æternitatem sanctificati atque perfecti: propterea de ipso Deo dicitur. Cū fecisset omnia opera valde bona, septimo die requieuit ab omnibus operibus suis quæ fecit. Futuram enim requiem significabat, quam post bonā opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum bene operamur, ipse dicitur operari in nobis, cuius munere bene operamur: ita cū requiescimus, ipse requiescere dicitur, quo donante requiescimus. Hinc est quod etiā in tribus primis præceptis decalogi, quæ ad Deum pertinent (cætera enim septem ad proximum pertinent, id est, ad hominem, quia in duobus præceptis tora lex pendet) tertium ibi de obseruatione sabbathi positum est: vt in primo præcepto patrem intelligamus, vbi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo: non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago ei collebat, nisi illa quæ hoc esset quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo. Et quia creatura est mutabi-

Ibidem.

Iacob. 4.

Psalm. 36.
Rom. 5.

Philip. 2.

Gen. 2.

Matth. 22.

Ecl. 3.
Rom. 8.

lis, ac propterea dicitur. Omnis creatura vanitati subiecta est: quoniam natura vniuersi etiam in parte demonstratur: ne quisquam filium Dei verbum, per quod facta sunt omnia, ideo putaret esse creaturam, sequitur aliud præceptum. Non accipies in vanum nomen Dei tui. Spiritus autem sanctus, in quo nobis requies illa tribuitur, quam vbique amamus, sed nisi Deum amando, non inuenimus: cum charitas Dei diffundatur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quia ergo sanctificauit Deus diem septimum, in quo requieuit: tertio præcepto legis insinuat quod scriptum est de obseruatione sabbathi, non vt iam in ista vita nos requiescere existimemus: sed vt omnia que bene operamur, non habeant intentionem, nisi in futuram requiem sempiternam. Memento enim maxime quod iam supra commemoravi, qua spe salui facti sumus: spes enim que videtur, non est spes: ad ipsum autem ignem amoris nutriendum & flammam quodammodo (quo tanquam pondere sursum vel introrsum referamur ad requiem) hæc omnia pertinent, que insinuantur nobis figurate. Plus enim mouent & accendunt amorem, quam si nuda & sine vllis sacramentorum similitudinibus ponerentur, cuius rei causam difficile est dicere: sed tamen ita se habet, vt aliquid per allegoricam significationem intimatum plus moueat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis propriis diceretur apertissime. Credo quod ipse animi motus, quamdiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflamatur: si vero feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia, que illis similitudinibus figurantur: ipso quasi transitu vegetatur, & tanquam in facula ignis agitatus accenditur, & ardētore dilectione rapitur ad requiem & quietem. Ideoque inter omnia illa decem præcepta, solum ibi quod de sabbatho positum est, figurate obseruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam non etiã per otium corporale celebrandum suscepimus. Cũ enim sabbatho significetur spiritalis requies, de qua dictum est in psalmo, Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: & qua vocantur homines ab ipso domino dicente, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenieris requiem animabus vestris. Cætera tamen ibi præcepta, proprie sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifeste didicimus: & non accipere in vanum nomen domini Dei nostri: & honorare patrem & matrem: & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimoniũ dicere, non concupiscere vllam rem proximi: non enim figurate aliud prætendunt, & mystice aliud significant, sed sic obseruantur vt sonant. Obseruare tamen diem sabbathi non ad literam iubemur secundum otium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quia ita præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vnde non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiem radimus, valere omnia, que figurate in scri-

Deut. 5.
Rom. 5.

Rom. 8.

Psal. 45.
Matth. 11.

pturis dicuntur: quandoquidem hoc solum in decalogo figurate præcipitur, vbi requies commendatur, que vbique amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur. Dies tamen dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est: & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione qua corpora recepta vegetantur. Talis quippe actionem significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Non enim redit cũ corpore difficultas ex corpore: quia nec corruptio. Oportet enim corruptile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionem domini, quamuis sanctos patres plenos spiritu prophetico octauum sacramentum nequaquam lateret, quo significatur resurrectio (Nam & pro octaua psalmus inscribitur: & octauo die circuncidebantur infantes: & in Ecclesiaste, ad duorum testamentorum significationem dicitur. Illis septem, & illis octo referuarum est) tamen illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatum traditum est: quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat, donec veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltra non dominaretur. Sed postquã facta est talis resurrectio in corpore dominico, vt præiret in capite ecclesiæ quod corpus ecclesiæ speraret in fine: iam etiam dies dominicus, id est, octauus, qui & primus inciperet celebrari. Ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandum pascha, vbi agnum occidere & comedere iubetur, quod manifestissime passionem domini præfiguratur: non eis ita præceptum est, vt attenderent occurrere sabbatum: & cum mense nouorum, & tertiam lunę hebdomadam concurrere, vt eundem quoque diem dominus potius sua passione signaret, qui etiam dominicus, id est, octauus qui & primus est, declaratus aduenerat. Attēde igitur sacratissimum triduum crucifixi, sepulti, suscitati. Horum trium opere quid significet crux, in præsentem agimus vita: quid autem significet sepultura & resurrectio, fide ac spe gerimus. Nunc enim dicitur homini. Tolle crucem tuam, & sequere me. Cruciarum autem caro, cum mortificantur membra nostra que sunt super terram, fornicatio, immunditia, luxuria, auaritia, & cætera huiusmodi: de quibus idem dicit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hinc etiam de seipso dicit. Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Et in alio loco. Scientes, inquit, quia vetus homo noster simul confixus est cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Quamdiu ergo id agunt opera nostra, vt euacuetur corpus peccati: quamdiu exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, tempus est crucis. Hęc sunt etiam bona opera quidem: tamē adhuc laboriosa, quorum merces est requies. Sed ideo dicitur. Spe gaudentes: vt cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in transuerso ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim

1. Cor. 15.

Ecl. 11.

Rom. 6.

Rom. 8.

Gal. 6.

Rom. 6.

Rom. 11.

Rom. 2.

Eph. 3.

Psal. 118.

Philip. 1.

Rom. 1.

Rom. 6.

Rom. 4.

Psal. 93.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Rom. 2.

Eph. 3.

Psal. 118.

Philip. 1.

Rom. 1.

Rom. 6.

Rom. 4.

Psal. 93.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

enim opera intelligimus. Per latitudinem hilaritatem operantis, quia tristitia facit angustias. Per altitudinem vero, cui caput adiungitur, expectatione retributionis de sublimi iustitia Dei: qui reddet vnicuique secundum opera sua. In his quidem, qui secundum tolerantiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus, vitam æternam. Itaque etiam longitudo, qua totum corpus extenditur, ipsam tolerantiam significat: vnde longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autem quod terræ infixum est, secretum sacramenti præfiguratur. Recordaris enim, ni fallor, que verba apostolica in ista designatione crucis expediam, vbi ait. In charitate radicati atque fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, que sit longitudo, sublimitas, & profundum. Ea vero, que nondum videmus, & nondum tenemus: sed fide & spe gerimus, in alio biduo figurata sunt. Hęc enim que nunc agimus, tanquam clauis præceptorum in Dei timore confixi: sicut scriptum est. Confige clauis à timore tuo carnes meas: in necessariis deputantur, non in eis que per seipsa appetenda & concupiscenda sunt. Vnde illud quod est optimum se dicit concupiscere. Dissolui & esse cum Christo. Manere autem in carne necessariũ, inquit, propter vos. Quod ergo inquit. Dissolui & esse cum Christo, Inde incipit requies, que non interruptur resurrectione, sed clarificatur: que tamen nunc fide retinetur. Quia iustus ex fide viuit. An ignoratis, inquit, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo, Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem. Vnde nisi fide? Neque enim iam in nobis perfectum est: adhuc in nobismetipsis ingemiscensibus adoptione, & expectantibus redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem que videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quod memento quam sæpe commemorarem: nec iam nunc in ista vita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac sic in angustiis rerum temporalium aduersus Deum ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod promisit. Promisit quidem etiã huic vite necessaria. Sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis: de qua dicitur. Spe gaudentes: quia sequitur. In tribulatione patientes. Noua ergo vita in fide nunc inchoatur, & spe geritur. Nã tũc perfecta erit, cum absorbebitur mortale à vita, cum absorbebitur in victoriam, cum illa nouissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerim⁹ & æquales angelis facti. Omnes enim, inquit, resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et dominus, Erunt, inquit, æquales angelis Dei. Apprehensi enim sumus modo in timore per fidem: tunc autem apprehendemus in charitate per spem. Quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem. Ipse ita-

que Apostolus, qui dicit. Tunc apprehendam, sicut apprehensus sum: aperte se non apprehendisse confitetur. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendisse. Sed tamen quia ipsa spes ex promissione veritatis certa nobis est, cum diceret. Consepulti igitur sumus illi per baptismum in mortem: subiit & ait. Vt quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ambulemus ergo in re laboris, sed in spe quietis: in carne vetustatis, sed in fide nouitatis. Dicit enim. Corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem viuit propter iustitiã. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc ex auctoritate diuinarum scripturarum, & vniuersæ ecclesiæ, que toto orbe diffunditur cõsensione, per anniuersarium pascha celebratur. In magno tique sicut iam intelligis sacramento: & in scripturis quidem veteribus ad agendum pascha, non est præceptum tempus, nisi ex mense nouorum: à luna quartadecima, vsque ad vicesimam primam. Ex euangelio tamen, quia iam manifestum est, quo etiam die dominus crucifixus sit: & in sepultura fuit & resurrexit: adiuncta est etiam ipsorum dierum obseruatio, per patrũ concilia: & orbi vniuerso Christiano persuasum est, eo modo pascha celebrari oportere. Quadragesima sanè ieiuniorum habet auctoritatem: & in veteribus libris ex ieiunio Moyssi & Eliæ, & ex euangelio: quia totidem diebus dominus ieiunauit: demonstrans euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moyssi lex, in persona Eliæ prophetæ accipiuntur. Inter quos & in monte gloriosus apparuit: vt euidentius emineret quod de illo dicit Apostolus. Testimonium habens à lege & à prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur: que vti que fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspargere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenario vitam istã propter actio beatitudinis nostræ, sicut in octonario, quia redit ad primũ, ita in hoc mihi videtur exprimi: quia creatura, que septenario figuratur, adhæret creatori: in quo declaratur vnitas trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annuntianda: quia mundus & à quatuor ventis delimitatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur. Decem autem quater in quadraginta consumuntur: quadragenarius autem partibus suis computatus, addit ipsum denarium, & fiunt quinquaginta, tanquam merces laboris & continentie. Neque enim frustra ipse dominus, & quadraginta dies post resurrectionem in hac vita & terra cum discipulis conuersatus est: & posteaquam ascendit in celum, decē diebus interpositis promissum misit spiritum sanctum. Completo die pentecostes: qui dies quinquagenarius habet alterum sacramentũ, quod

Philip. 3.

Rom. 6.

Exo. 34.

3. Reg. 19.

Matth. 4.

1. Th. 2.

1. Th. 1.

Psal. 83.

Exo. 24.

Luc. 11.

Math. 12.

Psal. 53.

2 Tim. 3.

Exo. 8.

Exo. 24.

septies septem, quadragintanovem sunt: & cum reditur ad initiū, quod est octauus, qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebratur post domini resurrectionem: iam in figura non laboris, sed quietis & lætitiæ: propter hoc & ieiunia relaxatur, & stantes oramus: quod est signum resurrectionis. Vnde etiam omnibus diebus dominicis id ad altare obseruatur, & alleluia canitur: quod significat actionem nostram futuram non esse nisi laudare Deum, sicut scriptum est. Beati qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Sed dies quinquagesimus & in scripturis commendatur, non tantum in euangelio, quia tunc spiritus sanctus aduenit: sed etiam in veteribus libris. Nā & ibi posteaquā pascha occiso agno celebrauerunt, dies quinquaginta numerantur, vsque ad diem, quo lex data est in monte Sina famulo Dei Moyse digito Dei scripta. In libris autem euangelij apertissime declaratur digitum Dei significare spiritum sanctum. Cum enim vnus euangelista dixisset, In digito Dei eiicio dæmonia: alius hoc idem ita dixit. In spiritu Dei eiicio dæmonia. Quis hanc lætitiā diuinorum sacramentorum cum sanæ doctrinæ luce clarescunt, non præferat vniuersi mundi huius imperiis, etiam inuisitata felicitate placatis? Nonne tanquam duo seraphim clamant adinuicem concinentiam laudis altissimo, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth? Ita duo testamenta fideliter cōcordantia, sacratam concinunt veritatem Deo. Occiditur ouis, celebratur pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur lex ad timorem scripta digito Dei. Occiditur Christus qui tanquam ouis ad immolandum ductus est, sicut Esaias testatur. Celebratur verum pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur ad charitatem spiritus sanctus, qui est digitus Dei, contrarius hominibus sua querētib: & ideo iugum asperum & sarcinam grauem portātib, nec inuenientibus requiē animabus suis: quia charitas non querit, quæ sua sunt. Ideo animositas hæreticorum semper inquieta est: quos magorum Pharaonis habere conatum, declarat Apostolus dicens. Sicut enim Iamnes & Mambres restiterunt Moyse: sic & isti resistunt veritati: homines mente corrupti, reprobi circa fidem: sed vltra non proficiunt. Dementia enim eorum erit manifesta omnibus, sicut & illorum fuit. Quia enim per ipsam corruptionem mentis inquietissimi fuerunt, in signo tertio defecerunt: fatentes sibi aduersum esse spiritum sanctum, qui erat in Moyse. Nam deficientes dixerunt. Digitus Dei est hic. Sicut autem conciliatus & placatus spiritus sanctus requiem præstat mitibus & humilibus corde: ita cōtrarius & aduersus immites ac superbos inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ grauissimæ significarunt, sub quibus Magi Pharaonis defecerunt, dicentes. Digitus Dei est hic. Exodum lege, & vide vbi pascha celebrauerūt, post quot dies data sit lex. Loquitur Deus ad Moysem in monte Sina, in tertij mensis die. Nota ergo vnū diē egressus ipsius tertij mensis, & vide quid dicat inter cætera. Descēde, inquit, testare populo, & purifica illos hodie & cras: & lauent vestimenta sua, & sint parati in diem

tertiū. Tertia enim die descendit dominus in montem Sina coram omni populo: tunc data est lex, tertio scilicet die tertij mensis. Numera itaque à quatuordecimo primi mensis die, quo factum est pascha, vsque ad diem tertium tertij mensis: & inuenies decem & septem dies primi mensis, triginta secundi, tres tertij, qui sunt quinquaginta. Lex in arca est, sanctificatio in corpore domini, per cuius resurrectionem nobis requies futura promittitur, ad quam percipiendam spiritu sancto charitas inspiratur. Spiritus autem nondum erat datus, cum Iesus nōdum erat clarificatus: Vnde prophetia illa cantata est. Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Vbi requies, ibi sanctificatio. Vnde nūc ut amemus & desideremus, pignus accepimus. Vocantur autem ad requiem alterius vitæ, quo ab ista transitur: quod pascha significat, omnes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Propterea quinquagenarius numerus ter multiplicatus, addito ad eminentiā sacramenti ipso ternario, in illis magnis piscibus inuenitur: quos iam dominus post resurrectionem nouam vitam demonstrans, à dextera parte leuari imperauit: nec retia dirupta sunt, quia tūc hæreticorum inquietudo nō erit. Tunc homo perfectus & quietus, purificatus in anima & in corpore per eloquia domini casta, argentum igne examinatum, terræ purgatum septuplum: accipiet mercedē denarium, ut sint decem & septem. Nam & in hoc numero sicut in aliis multiplices figuras exhibentibus, sacramentum mirabile reperitur. Nec immerito etiam psalmus septimusdecimus in Regnorū libris solus integer legitur: quia regnum illud significat, vbi aduersarium non habebimus. Titulus enim eius est. In die qua eruit eum dominus de manu omnium inimicorū eius, & de manu Saul. Quis enim figuratur in Dauid, nisi ille qui venit secundū carnem ex femine Dauid? Qui vtique in corpore suo, quod est ecclesia, adhuc patitur inimicos. Vnde illi persecutori quem voce mactauit, & in suum corpus traiciens quodāmodo manducauit, sonuit de cælo. Saule Saule, quid me persequeris? Quando autem eruetur hoc corpus de manu omnium inimicorū eius, nisi cū & illa nouissima inimica destruetur mors? Ad hoc tempus pertinet numerus ille cētum quinquagintatium piscium. Nam & ipse numerus septimusdecimus surgens in trigonum, cētum quinquagintatium summam complet. Ab vno quoque vsque ad decem & septem surgēs, omnes medios adde, & inuenies ad vnum scilicet: & adde duo, fiunt vtique tria: adde tria, fiunt sex: adde quatuor, fiunt decem: adde quinque, fiunt quindecim: adde sex, fiunt viginti vnum: adde ita cæteros & ipsum decimumseptimum, fiunt centum quinquagintatria. Hæc de scripturis firmissime tenentur, id est pascha, & pentecostē. Nam ut quadraginta illi dies ante pascha obseruētur, ecclesiæ consensus roborauit. Sic etiam ut octo dies neophytorum, distinguantur à cæteris, id est, ut octauus primo concinat. Ut autem Alleluia per illos solos dies quinquaginta in ecclesia cantetur, non vsquequaque obseruatur. Nā & in aliis diebus varie cantatur alibi atque alibi: ipsi tamē diebus vbique. Ut autem

Psal. 136.

Ioan. 12.

Psal. 17.

Mat. 6.

autem stantes in illis diebus, & omnibus dominicis oremus: vtrum vbique seruetur, ignoro: tamē quid in eo sequatur ecclesia, dixi ut potui, & arbitror esse manifestum. De lauandis vero pedibus, cum dominus hoc propter formam humilitatis, quam docendam venerat, commendauit: sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est: quo nam tempore potissimum res tāta etiam facta doceretur, & illud tempus occurreret, quo ipsa commendatio religiosus inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli etiam de cōsuetudine auferre dubitauerunt. Aliqui autem, ut hoc sacratione tēpore cōmendarent: & à baptismi sacramento distinguerent: vel diem tertium octauarum, quia ternarius numerus in multis sacramentis maxime excellit: vel etiam ipsum octauum, ut hoc facerent, elegerunt. Miror sane quid ita volueris, ut de his quæ varie per diuersa loca obseruātur, tibi aliqua conscriberem: cum & non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula retinēda sit: ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris; vbicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur: si aliquorum infirmitas, non ita impedit, ut amplius detrimentū sit. Si enim eo modo impediatur, ut maiora studiorū lucra speranda sint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime illud quod etiam de scripturis defendi potest: sicut de hymnis & psalmis canendis: cum & ipsius domini & apostolorum habeamus documenta & exempla & præcepta de hac re tam vtilia. Ad mouendum pie animum & accendendum diuinæ lectionis affectum varia consuetudo est: & pleraque in Africa ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie psallimus in ecclesia, diuina cantica prophetarum: cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum, quasi ad tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tempus cum in ecclesia fratres congregantur sancta cantādi, nisi cum legitur aut disputatur, aut antistites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce diaconi indicitur? Aliis vero particularis temporū, quid melius à congregatis Christianis fiat, quid vtilius, quid sanctius, omnino non video. Quod autem instituit præter consuetudinem, ut quasi obsequatio sacramenti sit, approbare nō possum: Etiam si multa huiusmodi propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrima præcepta sunt, minus curantur: & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia: ut grauius corripiatur qui per octauas suas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentia sepeuerit. Omnia itaque talia, quæ neque sanctarū scripturarum auctoritatibus continentur: nec in concilliis episcoporum statuta inueniuntur: nec cōsuetudine vniuersæ ecclesiæ roborata sunt: sed diuer-

forum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur: ita ut vix aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt: vbi facultas tribuitur, sine vlla dubitatione rescanda existimo. Quamuis enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, seruilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etiam si tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur. Sed ecclesia Dei inter multam paleam multaque zizania, constituta multa tolerat: tamen quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit. Itaque illud quod scripsisti, quosdam fratres ita temperare à carnibus edendis, ut immūdos qui comederint arbitrentur, apertissime contra fidem sanamque doctrinam est. Sed hic ego si diutius disputare voluero, poteris putare ante in illis obscuro aliquide hinc Apostolorū præcepisse: qui etiam, post multa quæ de hac re dixit, sic de testatus est hæreticorum impiam opinionem, ut diceret. Spiritus autem manifeste dicit: Quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, intendentes spiritibus seductoribus: & doctrinæ dæmoniorum in hypocrisis mendaciloquiorum: cauteriatam habentes conscientiam suam, prohibentes nubere: abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona est: & nihil abiiciendum est, quod cū gratiarū actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationē. Et alio loco de his rebus loquitur. Omnia, inquit, munda mundis: immundis autem & infidelibus nihil est mundū: sed polluta sunt eorū & mens & conscientia. Tu ipse lege cætera, & recita quibus potes, ne in se irritā faciāt gratiam Dei: quia in libertate vocati sunt: tantū ne libertatem in occasione carnis assumant. Et ideo iam voluit refrenandæ carnalis concupiscentiæ causā, à quibuslibet cibis tēperari: quia non eis hoc permittitur superstitiose atque infideliter facere. Hi vero qui de paginis euāgelicis fortes legunt: & si optandū est ut hoc potius faciāt, quàm ut ad dæmonia cōsulēda cōcurrant: tamen etiā ista mihi displicet cōsuetudo, ad negotia sæcularia & ad vitæ huius vanitatem propter aliā vitā loquentia, oracula diuina velle conuertere. Hæc tibi si satis esse ad ea quæ requisisti non putaueris: nimis ignoras & vires & occupationes meas. Tantū enim absūm ab eo quod putasti nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristi: quia & apertissime falsum est: & miror quia hoc te latet, quod nō solū in iis innumerabilibus rebus multa me latent: sed etiā in ipsis sanctis scripturis multo nesciā plura quàm sciam. Et ideo spem in nomine Christi nō infructuosam gero: quia nō solum credidi Deo meo, in illis duobus præceptis totā legē prophetarumque pēdere: sed etiā expertus sum experiorque quotidie, quandoquidem nullum mihi sacramentum, aut aliquis sermo admodum obscurior de sacris literis aperitur, vbi non eadem

1 Tim. 4.

Ad Tit. 1.

Gal. 5.

Math. 22.

1. Tim. 1.

1. Cor. 8.

præcepta reperiam. Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et plenitudo legis charitas. Itaque & tu charissime, siue ista, siue alia, sic lege, sic discere, ut memineris verissime dictum: Scientia inflat, charitas ædificat. Charitas autem non æmulatur, non inflat. Sic itaque adhibeatur scientia tanquam machina quædam, per quã structura charitatis affurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum scientia destruetur, quæ ad finem charitatis adhibita, multum est vilis: per se autẽ ipsam sine tali fine, non modo superflua, sed etiam perniciofa probata est. Scio autem quã te cogitatio sancta custodiat sub umbraculo alarum domini Dei nostri. Sed ideo hæc, & si breuiter, monui: quoniam noui eandẽ ipsam charitatem tuam, quæ non æmulatur, hanc epistolã multis daturam atque lecturam.

IN SVSANNAM LAPSAM
OBIURGATIO.

Epistola 22.

Pro leuius esse crimen, vbi homo peccatum suum vltro confitetur, quã vbi cælãs mala, inuitus detegitur, & nolẽs publicatur. Quid taces anima? Quid cogitationibus æstuas? Quid non erumpis in vocem, & mentis tuæ exponis ardorem, ut aliquod solatium capias? Hoc planè hoc erit quasi remediũ quoddam ægritudinis tuę, si aperto ore conceptum digeras scelus. Nam & vlcus cum fuerit tumidum, quãuis suppuratum, euaporans præstat refrigeriũ passioni. Audite nunc qui prope estis & qui longe, qui timetis Deum, & ecclesię eius gaudio congaudetis, & tristitię conlugetis, sicut scriptum est. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Vos inquam appello, qui charitatem Christi verissimam retinetis, & non super iniquitate gaudetis, sed potius ingemiscitis. Aduertite potius verba oris mei: & an hæc iusto ex dolore procedant iudicate, & detecti sceleris qualitatem mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis & dicata Christo, sapiens, erudita, ruit in foueam turpitudinis: concepit dolorem, & peperit iniquitatem: se perdidit, ecclesiã maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue vulnus accepit: quia datum est sanctum canibus, & margaritę missę sunt ante porcos. A fallis enim hominibus laceratum est nomen sanctitatis, & ab immunis & luteis propositum castitatis. Hinc æstus animo meo, hinc insanibilis dolor. Quia vnum malũ bona plurima secum trahit: & vnus nubecula peccatricis, totam lucem penè obscurauit ecclesię. Assumam ergo sermonem propheticum, & flebiliter dicam. Audite me omnes populi, & videte dolorẽ meum. Virgines meę, & iuuenes mei abierũt in captiuitatem. Vere hæc est captiuitas, vbi animę peccato captiue ducuntur. Ad te nunc mihi meus sermo sit, quæ caput horum & causa malorum es: quæ multipliciter misera, cum gloria virginitatis nomẽ etiam perdidisti. Nefas enim est Susannam vocari

Rom. 12.

Psal. 7.

Matth. 7.

Tren. 2.

non castam. Non licet nominare, quod nõ est. Vnde incipiam: quid primum, quid vltimum dicam? Bona commemorem, quæ perdidisti? an mala defleam, quæ inuenisti? Eras virgo in paradiso Dei: vti que in ecclesia eras sponsa Christi, eras templum domini, eras habitaculum spiritus sancti. Et cũ dico totiens eras, necesse est vt totiens ingemiscas: quia non es quod fuisti. Incedebas in ecclesia tanquam columba illa, de qua scriptum est. Pennę columbæ deargentatę, & iora dorsi eius in specie auri. Splendebas vt argentum, fulgebas vt aurum, cũ synceram conscientiam præferebas. Eras tanquam stella radians in manu domini, nullum ventum, nullas nebulas pertimescens. Quæ est ista subita conuersio? quæ est ista repentina mutatio? De Dei virgine facta es corruptio satanę, de sponsa Christi facta es scortum execrabile, de templo domini fanum immuditatę, de habitaculo spiritus sancti tuguriũ diaboli. Quæ incedebas cum fiducia vt columba, nũc lates in tenebris vt stellio. Quæ fulgebas vt aurum propter virginitatis decorem, nũc vilis facta es tanquam lucũ platearum, vt etiã indignorum pedibus conculceris. Quæ fueras stella radians in manu domini, veluti de alto ruens cælo, cõuerfa es in carbonẽ nigrum. Væ tibi misera, & iterũ væ, quæ tãta bona, parua tẽporis luxuria perdidisti. Quam tibi spẽ apud Christum dominũ reliquisti, cuius mẽbra tolens, feisti membra meretricis? Quis te spiritus sanctus visitabit, cum eum repudiaueris, qui se à cogitationibus quoque sordidis longe facit? Sed veniamus ad humana, vt per illa diuina cognoscantur. Aspice qui sanctorũ, quæ sanctorum tibi approximarẽ nõ horrent? Aperi oculos si potes: erige frontem si audes: aliquem sanctorum fiducialiter intuere. Nonne tuam faciem cõscientia commissi tanquam plumbum inclinat & premit? nonne tenebrę ante oculos tuos vt dura caligo versantur? Nonne timor & tremor animam tuam & membra tua quassant? Si ergo homines in carne constitutos, & alicuius forsitan delicti obnoxios, non potes intueri, graui vtique confusione sepulta, quid facies corã Elia & Daniele & tantorũ exercitu prophetarũ? Quid facies corã Maria? Quid facies corã Ioanne & Tecla, maculato thoro puritatis? Quid denique facies corã angelis sanctis? Nõne splendore & charitate immaculorũ, quasi fulminibus perculsa cõbureris? Sed dictura es forsità. Non potui sustinere, quia carnem fragilem circumferebã. Respondebit tibi beata Tecla cũ suis innumerabilibus sociabus. Et nos eadem carne amictę fuimus, nec tamẽ plenum propositum castitatis nostrę aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæuitia tyrannorũ per varia tormenta deiicere. Reuera nõ potest caro corrumpi, nisi mēs fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima, quæ carnem præcedit in crimine. Sed dicis. Nolui hoc malum, passã sum violentiam. Respondebit tibi illa fortissima Susanna, cuius tu nomen fallaciter baiulas. Ego inter duos presbyteros posita, inter duos vtique iudices populi, sola inter syluas paradisi cõstituta, vinci nõ potui, quia nec volui. Tu ab vno ineptissimo adolescente, in media ciuitate, quomodo vim potuisti pferre, nisi quia vltro violari

Psal. 67.

2. Cor. 6.

voluisti?

Psal. 13.

voluisti? Quis denique tuas voces audiuit? quis oblationes sensit? Vt autem hæc omittã, certe post illatam violentiam de tegere scelus, si non aliis, vel tuis parentibus, vel tuis fororibus debuisti. Eset enim excusatio infelicitatis: esset & conscientię plena purgatio, si hostem pudicitię deduxisses in publicum. Sed erubuisti, ne forsitan te violatã multi cognoscerent. Vt quid timuisti, vbi nõ erat timor, nisi vt tacendo crimen, cum adultero sapius te sociares? Esto autem pudor te prohibuit confiteri, quid de secunda commixtione dicis? quid de tertiã? quid de frequenti commercio sceditatis? Cessat, cessat iam violentię figmentum, cessat ruboris argumentum, vbi toties membra illa dicata Christo, scelesti mœchi tui visceribus polluenta præbuiti. Horret, horret animus meus, mens hebescit cum ad imum sceleris peruenitur. Nam & medicus quamuis fortis sit animi: tamẽ cum altius secat vulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorem. Heu perdita, iam ne intelligis omnes tibi vias excusationis penitus clausas? iam ne sentis quantum tibi mali & in carne & in anima nefaria libido cõtulerit? Non istam de te confusionem tuus expectauerat pater, qui te sibi singularem gloriam computabat. Non hunc luctum & has lacrymas ex te sibi crediderat tua nasci mater, quæ partus sui gemitus per tuam virginitatem solabatur. Non fratres tui, non sorores hoc ex te dedecus expectabant: quos omnes quasi vno gladio tui sceleris grauius faucisti. Si fuisses communi sorte defuncta, deflessent te ad modicum parentes, sed exultassent gaudentes: quia immaculatam præmiserant virginem, hostiam viuam domino, propiciatricem suorum videlicet delictorum. At nunc plangunt mortuam, & nõ mortuam: plangunt viuam, & non viuam. Mortuam vtique gloria virginitatis, viuã dedecore turpitudinis. Iratus est pater suis visceribus, de quibus seminata es. Maledicit mater suo vtero, ex quo in hanc lucem infeliciter processisti: nec tamen modũ suo dolori reperiunt, nisi hoc planè solum videntur sibi habere solatium: quia nec te pater compulit, nec mater coegit vt virginitatem profitereris, quã vltro & propria voluntate professã es. Nam scio, cũ multas difficultates tua genitrix proponeret: cum arduum esset iter seruandę virginitatis integrę, te non solum pertinaciter restitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisse terribiles. In quantum ergo mercedem sibi sperabant, ex quo non tuo proposito restiterunt, in tantum tibi misera intellige pondũ iudicij crescere, quia nõ seruasti quod vltro promissisti. Quibus te spinis serpens ille nequissimus obligauit? Quibus te venenis infecit ille qui Euam decepit, vt tanta te cæcitate percuteret, vt tantam animę tuę faceret obliuionem? Nõ es memorata diẽ sanctum, diem dominicę resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam. In tanto nanque solenni conuentu ecclesię Dei, inter lumina neophytorum, inter candidatos regni cælestis, quasi regi nuptura processeras. Non es memorata, qualis ad te die illo est facta allocutio. Aspice filia, intue re virgo, quantus ad sponsi tui & domini gloriam conuenerit populus: seruare te oportet fidem, Tomus nonus.

quã sub tantis testibus polliceris. Semper cogita, cui virginitatem sponderis tuam. Facilius te oportet sanguinem cum spiritu fundere, quã perdere castitatem. Quantis in illo die consecrationis tuę dictis, & multis super castitate præconiis, sacro velamine tecta es? vbi omnis populus dotem tuam subscribens non attramento, sed spiritu, pariter clamauit. Amen. Vincer lacrymis, cum hæc recorder: compungor stimulis, cum ad hæc humana exempla considero. Nam si tredecim testibus sponsalibus consummatis, quãuis femina viro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putas fore cum inter innumerabiles testes ecclesię, coram angelis & exercitibus cæli, facta copula spiritualis per adulteriũ soluitur? Nescio an possit ei condigna mors ac pœna excogitari. Dicit aliquis. Melius est nubere quã vri. Hoc dictum ad nõdum pollicitam pertinet, ad nõdum velatam. Cæterum quæ se sponndit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nuplit, iam immortalis iuncta est viro: & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est: quid de ea dicendum est, quæ occulta furtiuæque turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est: habitu virgo, facta non virgo: bis adultera, & in aspectu, & actu. Sed ad te iterum redeo, quæ obliuionem tantorum passa bonorum es: & receptaculum rãtorum facta malorum es. Quomodo tibi in actu ignominioso illo non veniebat in mentem habitus virginalis, processus ad ecclesiã inter virgineos choros? Quomodo oculos tuos non perstringebat lux virginalis: aures tuas non penetrabat hymnorum spiritualium cantus: mentem tuam non ventilabat lectio nem cælestium virtus? Hoc vel maxime clamante Apostolo. Fugite fornicationem. Quia omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et cum dicit, in corpus suum: tamen in Christo peccare demonstrat: quia subiungit, non estis vestri. Empti enim estis pretio magno: glorificate & portate dominum in corpore vestro. Et iterum dicit. Fornicatio autem & immunditia nec nominetur inter vos, sicut decet sanctos: & seposita omni adulatione, sententiam figit Apostolus. Hoc scitote; inquit, intelligentes: quia omnis fornicator aut immundus, non erit hæres in regno Christi & Dei. Hęc tanta & tam terribilia non veniebant tibi in mentem, cum ad illud opus nefarium tua membra peterentur: sed mortifera te obliuio tanquam in gurgitem altissimum demergebat: & quasi captiuam execrabilis libido ducebat. Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti: ad quem religiosę & nobiles matronę certatim currebant, tua oscula petentes, quasi sanctioris, quasi dignioris? Nonne vel illa præcepta quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti: Diuisa est mulier & virgo? Quæ non est nupta, sollicita est quæ domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in cõtrarium versans, ita agebas, cum nec corpore esses sancta, nec spiritu. Corpore quidem for-

1. Cor. 7.

1. Cor. 6.

Ephes. 5.

1. Cor. 7.

nicando: spiritu autem virginitatem mentiendo. Proh nefas, solet fama sublequi factum: tuum autem malum fama praeuenit. Nam cum ante triennium rumor quidam & susurratio de te fuisset: tu sinceritatem praetendebas, & vindictam de maledicis in ecclesia publice postulabas. Quos aetius ego sustinui? Quos pater tuus pro tua sustulit opinione labores, requirentes singulos, singulos astringentes ut auctorem infamiae inueniremus? Graue enim erat nobis & omnibus bonis intolerabile, de Dei virgine vel turpe aliquid dici. Nec hoc verita es, nec ante oculos habuisti, ut venires inimicis in gaudium, & eos haberes infensos, qui pro tua opinione laborabant. Multum audax multumque temeraria es: si te conscientia non terret, ut simulata virginitate, putes te etiam dominum posse fallere, qui dixit. Nihil occultum quod non reueletur: nec absconditum quod non sciatur. Et vos, inquit fecistis in occulto: ego autem faciam in manifesto. Ille qui non mentitur, furtium scelus deduxit in publicum: & in conspectu solis huius, tenebrarum tuarum opera nudauit. O, inquit, qui praetendit sermonem, crudeliora incurrit, & cupiens moderari non inuenit. Oblita ergo propositum, oblita parentes, oblita ecclesiam totam, oblita gloriam virginitatis, oblita honorem dignitatis etiam praesentem, oblita promissionem regni, oblita terribile iudicium: amplexa es corruptionem, & protulisti fructum confusionis: finem vero mortem sequissimam, & interitum sempiternum. Et certe non habes quod de nostra negligentia conqueraris, quodcunque enim ad officium pertinuit pastoris, & tibi ut omnibus non negatum est. Dilectio specialis adhibita, communitio sancta non defuit. Oblita domum patris, sicut scriptum est, ad monasterium virginale transisti, ut inter tot posita, non solum dico tuta esse debuisti, si voluisses: sed etiam de aliis tutelam praestare debuisses. Sed frustra haec & alia sunt prouisa: frustra hymnum virginitatis exposui, quo gloriam propositam & obseruationem pariter decantares. Seminaui secus viam, seminaui in spinis, seminaui in petrosa terra. Aut enim ex corde tuo verbum meum volucres, id est, daemones rapuerunt, aut malis tuiscogitationibus suffocatum est, aut aruit nimio ardore libidinis. Heu me, quia ubi me putabam aedificare aurum, argentum & lapides pretiosos: inuenta sunt ligna, foenum, stipulam, arsuras materias laborasse. Dicam & ego secundum prophetam. Heu me, quia factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe. Et quidem si tibi sola damnum fecisses, erat quidem tristitia, sed forsitan tolerabilis. Nunc vero quantas animas hoc tuo scelere faucisti? quantas animas propter te de proposito suo penitere fecisti? Quanta labia etiam fidelium inquinata sunt, viam domini blasphemando. Aperuit in nos gentilitas os suum. Aduersus ecclesiam sanctam, synagoga Iudaeorum per tuum dedecus exultrauit. Quod si iis qui vnum scandalizauerit, mola alligatus praecipitati debet in mari: quid de te pronuncias, de cuius scelere omnis anima fauciat est: & nomen domini in gentibus blasphematum? Nonne quoties dicitur virgo, toties tibi cumulus iniquitatis accrescit? Iaces ecce

vulnerata, iaces ecce prostrata. Cupio prodesse, sed subuenire non possum: quia totum caput in dolore est, & totum corpus in maestitia a pedibus usque ad caput: sicut ait Esaias. Non est malagma imponere: infirmitas tua omne humanae medicinae excludit auxilium. Et licet tam boni quam mali iusta indignatione permoti, te omni depopulatione dedecoratam, omni tormentorum genere discruciatam, iudicent morte multandam, aut ignibus exurendam. Ego tamen qui scio grauiora facinoris feruari tormenta, & sine fine impias animas manere cruciatus, non temporales utique, non animam perditurus ego, sed secundum diuinam sententiam dabo consilium. Solum enim & vnicum tentandum est remedium illud: quod diuina vox per Ezechielem miseris porrigit. Nolo mortem, inquit, peccatoris: tantum ut conuertatur & viuat. Et iterum. Post hoc, inquit, dixi. Conuertere ad me, nunquid resina non est in Galaad: aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanitas filiae populi mei? Haec itaque dicta penitentiam sapiunt: haec sententiae Dei, vocant ad penitentiam, reuocant ab errore. Penitudo ergo est necessaria lapsis: vulneratis necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria est penitentia, ut aut aequet crimen, aut certe excedat. Vide ergo si simplex hoc peccatum adulterij est, an duplex sit per illam necem, quae facta dicitur in occulto: & secundum conscientiae molem exhibenda est penitentiae magnitudo. Penitentia autem non verbo agenda est, sed facto. Haec autem sic agitur, si tibi ante oculos proponas de quanta gloria lapsa fueris, & de quo libro vitae nomen tuum deletum sit: & te iam positam credas prope ipsas tenebras exteriores: ubi erit fletus oculorum & stridor dentium sine fine. Cum haec certa fide sicut est, animo conceperis: quia necesse est peccatricem animam tartareis poenis & gehennae ignibus tradi: nec aliud esse remedium constitutum post vnicum baptismum, quam penitentiae solatium, quantumuis laborem & indecorem subire contende, dummodo ab aeternalibus poenis libereris. Ergo haec tecum cogitans, & mente contractans, facti tui ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitae huius intermittenda est tibi, & quasi mortuam te existima, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens & membra singula digna castigatione puniendae. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriae praestiterunt. Desuuant oculis lacrymae, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallefcant facies, quae quondam irrubuit impudice. Totum denique corpus iniuriis & ieiuniis maceretur: cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat: quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor vero sit liquefcens tanquam cera in ieiuniis, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilians, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis, cum haberet dominationem, malum gessit imperium. Talis vita, talis actio penitentiae, si fuerit perseverans, audebit hic sperare, si non gloriam, certe poenae euacuatio-

Math. 10.

Math. 13.

1. Cor. 3.

Esai. 47.

Math. 23.

Esai. 11. Sap. 16.

Ezech. 33. Hier. 8.

Math. 8.

1. Cor. 2.

1. Cor. 5.

Dan. 5.

Pr. 28.

Rom. 2.

cautionem: Dicit enim Deus. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & luctu: dirumpite corda vestra, & non vestimenta: quia Deus pius & misericors est. Sic conuersus ille magnus David iustificatus est. Sic Ninive peccatrix illa ciuitas, incumbentem sibi inuasit interitum. Peccator ergo si sibi non pepercerit, a Deo illi parceretur: & si futuras poenas gehennae perpetuas in hoc paruo vitae spatio compensauerit, seipsum ab aeterno iudicio liberabit. Grandi plagae alta & proluxa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Non est dubium leuius esse crimen, ubi homo peccatum suum vltro confitetur penitens. At ubi caelans mala sua inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est: quod utique tibi prouenisse negare non poteris. Et ideo fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines quale iudicium emittet Deus mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate saeculi, si non infidelitate grauarentur. Quantumuis, & qualemuis cruciatum ad praesens liberrime sufferrent, etiam si esset longior vita, dummodo illas poenas aeterni ignis non incurrerent. Sed tu quae iam ingressa es agonem penitentiae, insiste misera, fortiter inhaere tanquam naufragus tabulae, sperans per ipsam te posse de profundo criminum liberari. Inhaere penitentiae usque ad exitum vitae tuae: nec tibi praesumas ab humano die posse veniam dari: quia decipit te, quicumque tibi hoc polliceri voluerit: quae enim proprie in domino peccasti, ab illo solo quaere remedium.

In corruptorem inuectio.

De te autem quid dicam fili serpentis, minister diaboli, violator templi Dei, qui in vno scelere duo crimina perpetrasti, adulterium utique & sacrilegium? Sacrilegium plane ubi vas Christo oblatum, domino dedicatum, dementi temeritate poluisti: sicut Balthasar rex ille Persarum: qui quia in vasis dominicis, quae de templo Hierusalem fuerant a patre eius sublata, bibere cum suis amicis & concubinis vsurpauit, ipsa nocte angeli manus percussus, crudeli morte punitus est. Quid de te arbitraris perditae pariter & perditae, qui vas rationale consecratum Christo, sanctificatum spiritu sancto, temerariae impietatis sacrilegio polluisti, & tui propositi fuerat te fuisse non natum, quam te sibi gehenna proprium filium vendicaret. Et licet te ipsum conscientia sceleris agat per diuersa praecipitem (fugit enim impius nemine persequente) licet & durae peccati imagines dormientem quoque perterreant, necdum vigilantes, tamen cum neque a pastore etiam oui moribundae vel morituae denegatum sit penitentiae remedium: do consilium, petas vltro carcerem penitentiae, obruas catenis viscera, animum tuam gemitu ieiuniumque discrucies, sanctorum petas auxilium, iaceas sub pedibus electorum: ut non tibi per cor impetens thesaurizes iram in die irae, & iusti iudicij Dei, qui reddet singulis secundum opera ipsorum. Nec te in eorum

Tomus nonus.

numero constituas, quos luget Paulus. Qui ante peccauerunt, inquit, & non egerunt penitentiam super immunditia & fornicatione, & libidine, quam gesserunt. Nec tibi de multitudine peccantium similitudine blandiaris, & dicas. Non solus hoc egi, multos habeo socios: sed recogita, quia multitudo sociorum impunitatem non facit criminum. Nam in Sodoma & Gomorra, & in totis quinque ciuitatibus innumerae utique habitabant: sed ecce omnes pariter qui libidinosae corpora sua tractauerunt, imbribus igneis conflagrati sunt: solus autem Lot de illo ineuicibili incendio effugit, quia ab illa turpitudine se praestiterat alienum. Exclue ergo vel nunc infelix de corde tuo blandimenta serpentis: & luctu & fletibus dum in corpore tuo immundo anima illa tenebrosa versatur, remedium tibi in die necessitatis acquirere, semper ante oculos habens Apostoli sententiam. Quia omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui secundum quod gessit, siue bonum, siue malum.

Ad lapsam consolatio.

Quis consolabitur te virgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua? Effunde cor tuum sicut aquam coram facie domini. Extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorum tuorum. Accipe igitur lamentum, & primo quidem nullo die quinquagesimus psalmus intermittatur, qui in negotio tali cantatur, usque ad versiculum illum: Cor contritum & humiliatum Deus non spreuit: gemitu lacrymisque percurrere. Insuper hanc lamentationem non sine compunctione cordis in conspectu Dei iudicis funde. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, ut desiccat vulnera animae meae? Conuersi sunt dies festi mei in luctum, cantica mea in lamentationem. Recessit sonus hymnorum, & laetitia psalmorum: & successit dentium stridor, & fletus oculorum. Obmutui, & humiliata sum, & filii a bonis: & dolor meus per singulos dies renouabitur. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebrae. Abyssus circumdedit me, extremo demersit caput meum in scissura inferi. Heu me, quia facta sum sicut Sodoma, & combusta sicut Gomorra. Quis miserabitur cineri meo? Durius offendi quam Sodoma: quia legem nesciens illa deliquerat, ego accepta gratia peccaui. Si homo peccet in hominem, erit qui interueniat. Ego peccaui in domino: quem propitiatorem inueniam? Concepi dolorem, & peperit iniquitatem. Lacum fodi, & incidi in foueam quam operata sum. Ideo conuersus est dolor in caput meum, & in vertice meo iniquitas mea descendit. Immunditia mea ante pedes meos: non fui memor nouissimorum, & cecidi miserabiliter, nec est qui consoletur me. O quam acerbum fructus luxuriae, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationem? subito defeci, perij propter iniquitatem meam, velut somnium surgentis. Ideo in ciuitate domini vilificata est imago mea: deletum est de libro nomen meum. Facta sum sicut nycticorax in domicilio, sicut pastor vnicus in aedificio, nec qui consoletur me inuenio. Co-

2. Cor. 12.

2. Cor. 5.

Tren. 2.

Hiere. 9.

Psal. 50.

Psal. 38.

Psal. 7.

Psal. 72.

Psal. 101.

Psal. 141.

IN EVAGRIVM OBIURGATIO

QVOD LEVITAM LAPSVM non consolatus sit.

Epist. 23.

Si vererem, beatissime frater, ne inter similes amicos Iob, mihi portio poneretur, qui videtes plagam eius, veluti qui non haberet consolationem, iugi silentio quieverunt, propere fuerat, ut ego superposita manu ori, & obdurata lingue fistula, ianuas laborum meorum taciturnitate concluderem. Sed absit hoc a fide mea, ut aliquam plagam dicam esse, quae non habeat consolationem, cum mihi propheta proclamet. Nunquid medicus non est in Galaad, aut resina non est illic? Quare non ascendit sanitas filiae plebis meae? Galaad enim aceruus testis interpretatur: & hunc aceruum testem, totum canonem diuinorum librorum esse sentim: ubi indissolubile cumulus testimoniorum, velut quidam congestus est lapidum: in quo cumulo medicus verus Deus meus Iesus Christus, si quaesitus fuerit, inuenitur. Resina autem quid nisi continentiae virtus est, quae dissoluta coniungit, & scissa conglutinat? Quod nos scientes non dubitamus ad consolationem plagae quae contigit, oris nostri lameta miscere. Audiui enim horredum cladis excidium, audiui exultantes de ruina Christi, milites Satanae: & iubiliatio vocis quam in triumpho suo diabolicus dedit exercitus, ad aures nostras usque peruenit. Et testem Deum inuoco in animam meam: quia ita commora sunt viscera mea, ita contremuerunt ossa mea, ut omnem partem corporis mei sentire eadem plaga torqueri. Absque damno meo hoc accidisse non dixerim malum, ubi membra corporis mei diabolica sagitta percussit, cum Apostolus dicat. Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Sed non admittitur animus meus in totum lamentationi vacare vel fletui: quia & aduersum vos mihi est locus irascendi. Ecce contra communes inimicos processit vobiscum frater in praelio, qui subito prostratus est casu. Hunc vos nec sepulturae dignum iudicatis honore, sed reliquistis eum feris, & alitibus deuorandum. Vbi est misericordia Christianae religionis, quam magister noster sacrificio docuit esse meliorem? Ecce iacet frater ab hoste percussus, adhuc forsitan palpitans: & vos quia sine vulnere reuertimini, ne consolationem quidem obtulistis. Nolite esse sine formidine beatissimi fratres, fortior percussit inimicus, ut celerior ei postmodum aditus esset ad reliquos. Ut quid rogo spernitis vulneratum, aut sicut putatis & mortuum? Melior illa Respha concubina Saulis quae corpora mortuorum, quae Dauid pro Gabaonitarum ultione percusserat, eoque accincta sacco, hoc est cilicio, custodiuit: donec eis roraret aqua de caelo: id est, donec pro venia eorum misericordia caelestis deflueret. Melior ille Iudas Machabeus, qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendam, quos furata de lamina ciuitate idolorum dona prostrauerant. Ut quid rogo medicus noster inter librorum suorum loculos

Iob. 6.

Hiere. 8.

I. Cor. 12.

2. Reg. 3.

2. Mac. 12.

culos tot constituit genera pigmentorum, si nihil est ex emplastris eius, quo possit sanari vulnus quod infixit inimicus? Ita ne fieret aliqua plaga, quae scientiam nostri lateret archiatri, cui nequaquam artis suae peritia prouideret? Et si placet aperiamus scholam medici nostri, & a principio canonis & vulnerum & medicaminum species requiramus. Et ecce in limine ipsius scholae occurrunt illi feminis carnalis auctores, qui venenato serpentis ore percussi, non statim perpetuae poenae mortis addicti sunt, sed eieci de paradisi deliciis: id est, de ecclesiae libertate, & facti communione mysterij: ideo temporaliter sub typo mceroris tribulationisque dantati sunt, ut malagmate poenitentiae, sanarentur: & usque eodem ligno vitae, id est Christi participio exules fierent: donec ad illam, aut per romphaeam, id est, ignitam martyrij passionem, aut per cherubim domini, qui interpretatur multitudo scientiae, comereant. De quibus nunc per singula non est temporis loqui. Quid vero ille frater, cui ob mandatum signum imponit, ne ab aliquo possit occidi? Non vult enim mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Non longe ab his distat ille princeps patrum, qui primus credidit: & reputatum est illi ad iustitiam: qui captum ab hostili legione filium fratris, assumpta vernaculorum turba eripuit: quem postmodum de Sodome plaga, id est, de incendio gehennae, habito cum diuina maiestate colloquio, hunc liberationis suae merito liberauit. Et tu ergo assume vernaculorum turbam: id est, proprio opere, tuo non alieno fratri auxilium praesta captiuo. Loquere cum domino, hoc est ora: ad opus eorum accingere, qui stuprum sororis in alienigenatum manibus incidentis, non solum horrerunt, verum etiam vindicauerunt. Require tamen qui ultores fuere peccati. Nonne Simeon atque Leui: Et tu qui ex tribu Leui es, qui ecclesiastico seruis officio (Simeon autem obediens interpretatur). Tu ergo qui obediens fuisti Dei voluntati, inobedientem animam liberare aut vindicare cur cessas? Anima enim fratris soror tua est: quam si passus fueris alienigenis seruire, peccasti. Sed dicis forsitan, Leuita est ille qui cecidit, non potest ei iam remedij medicina conferri. Erras frater, erras: recurre ad scholam medici. Ecce in secundo loco, id est Exodi libro, ubi totius populi vulnus plagaque describitur, etiam Leuitae peccasse referuntur, qui priores ad correptionem legislatoris, emendati esse perhibentur: & non tam in eis peccati crimen arguitur, quam velox conuersio in poenitentiae celebritate laudatur. Cui rei simile etiam in Ezechiele dominus noster dicit de leuitis. Qui primi a me exierunt, cum errasset Israel. Ipse quoque pontifex ad suggestionem populi idolum fabricauit, pro quo orans Moyses, faterno liberatur auxilio. Sed dicis forsitan: Adhuc nec leuitae sanctificati erant: nec pontifex consecratus, cum istius mali crimen commissum est. Non contradico peritiae tuae, quam ex scripturarum voluminibus concepisti. Tamen sic possem respondere tibi secundum apostolicam sententiam, qua loquitur ad Hebraeos: quia in Abraham lumbis lateris Leui, decimas a Melchisedec accepit & dedit. Aut ipse Aaron, quid tibi minus videtur habuisse de pontificali honore vel gradu, cum Aegyptios signis per-

Ezech. 33.

Rom. 4.

Exo. 44.

Heb. 7.

Num. 18.

Tomus nonus.

cussit horrendis, & egrederetur nocte cum populo, & sanctum pascha celebrauerit? Scimus autem quia sine sacerdote pascha non potest celebrari. Sed praetermissis his, interrogare te volo: quid erat Aaron, cum aduersus Moysen inuidiae virore percussus, iuncta sibi Maria, murmurauit? At fortasse dicas: minus est inuidia quam fornicatio. Lege ergo beatum Apostolum, qui dicit. Neque fornicarij, neque inuidi, neque maledici, neque auari, neque detractores, regnum Dei consequentur. Vides ubi velut aequalia sibi similiaque iunguntur: quae ad caelorum regna non subeunt: Et aduerte cuius poenae sententiam mereatur inuidia: pro qua prophetissa Maria lepra saeditate percussit: vel cuius auaritia, pro qua Giezi Elisaei minister simili sorte damnatur. Tu ergo qui auarum non detestaris, qui inuidum non refugis fornicatorem fratrem, & ad tempus ruentem, aeternae mortis poena condemnas? Nec ideo hoc dicimus, ut peccandi frenata laxemus. Sed aduertat quisquis haec legerit: quia non viuentibus loquimur, sed mortuum consolamur. Denique resurgat: & videbis, quia statim ei trademus psalmistae versum dicentis. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Accipiat ergo virgam correptionis & baculum, quo sustentari possit infirmus. Ita enim intelligimus Apostolum: Quia neque inuidi, neque fornicatores, neque auari, neque aliena appetentes, regnum Dei possidebunt: id est, quos in hoc vitio tempus recessione inuenierit. Quia alibi dominus dicit. Vnumquodque in viis suis iudicabo. Et ipse Apostolus ait. Quales antea fuerint, nihil mea interest. Et in epistola sua beatus Ioannes orari mandat pro fratre qui non habet peccatum usque ad mortem. Credo qui non usque ad extremum vitae finem, peccatorum suorum malis fuerit subiectus: Nam de leuitis, quod superius dixerat non eos fuisse sanctificatos, qui tamen peccati fuerat polluti, quid tibi videtur illud in beati Ezechielae libris: ubi reuersi de captiuitate Babylonie, & restructis nuper templi domini fundamentis, non solum plebs vulgi, verum & sacerdotalis familia, & illius Iesu magni inuenitur mulieribus alienigenis, hoc est Syris, Idumaeis, Moabitibus, & Ammanitis esse permixta: Qui tamen omnes peccati eiusdem accipientes consilium Ezechielae: & reicientes mulierum alienigenarum consortia, forde caruerunt. Vnde vides, quia sicut peccati contagione maculamur: ita expulsioue eius abluimur.

1. Cor. 6.

Psal. 22.

Ezech. 18.

Gal. 6.

Ioan. 5.

3. Ezech. 2.

HORTATIO AD MILITEM SVSANNAM CVLI, VT CHRISTO MILITET.

Epistola 24.

Si ignotus tibi sum facie, iam tamen te corde cognoui: quia filius meus in domino charissimus. Victor, referens mihi religiosam vitam tuam, fecit ut te (quamuis absentem) cognoscerem, & sicut confortem futurum in Christo diligere inciperem. Retulit enim mihi quomodo & in militia seculari (in qua

I iij

Psal. 68.

Psal. 62.

Psal. 72.

Psal. 21.

Psal. 6.

Psal. 37.

Psal. 59.

Psal. 29.

Psal. 87.

Ezech. 33.

Psal. 145.

Psal. 3.

Psal. 142.

Psal. 108.

Psal. 38.

Psal. 24.

adhuc tu teneris) socius & secutor contubernij tui fuerit. Vnde magis præsumpsi scribere ad te per ipsum. Spero etenim te ex eadē via ad viam nostrā esse venturum: quādoquidem istū de tuis sociis ad nos præmisisti: quem pro pignore tuo ecclesia tenet, vt te post eum capiat. Nihil enim est, benedicte filii, quod possit aut debeat præferri ei, qui est verus dominus, & verus pater & imperator æternus. Cui enim rectius vitam nostram impendimus, quā illi à quo accepimus, & cui eam vsque in finē debemus? quia ipsius beneficio viuimus. Si tamen in hoc sæculo ipso militauerimus, tunc ad ipsum transire merebimur. Quod si magis dilexerimus hoc sæculū, & maluerimus Cæsari militare quā Christo: postea non ad Christum, sed ad gehennam transferemur: vbi principum huius sæculi vertitur causa. Ideo nec affectum, nec patriam, nec honores, nec diuitias Deo præferre debemus: quia scriptum est. Præterit huius mundi figura. Et, qui hunc mūdum dilexerint, cum ipso & peribunt. Ideo ipse dominus in euangelio contestatur & dicit. Qui amat patrem aut matrem plusquā me, non est me dignus: Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, nō potest meus esse discipulus. De diuitiis autem sæculi huius, quas quidā pro summo bono, & necessario amplectuntur & diligunt, ita dicit. Quia non proderunt thesauri iniquis: iustitia autem eripit à morte. Et iterum per prophetam dicitur: Exterminati sunt omnes qui exaltati fuerant auro & argento. In euangelio quoque clamat atque prædamnat diuites sæculi, dicens. Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nūc, quia lugebitis & flebitis. Noli ergo diutius diligere hūc mundum, neque militiam eius: quia secundum scripturæ auctoritatem. Inimicus Dei est, quicumque est amicus sæculi. Et qui militat gladio, mortis minister est. Qui autem suum vel alienum sanguinem fundit, hic recipiet fructum stipendiorū. Aut enim exitij mortis tenebitur reus, aut criminis. Quia necesse est, vt miles in bello (in quo tamen non tam pro se quā pro alio dimicat) aut suam mortem victus inueniat, aut mortis causam victor acquirat: quia victor esse non poterit, si effusus sanguinis ante non fuerit. Ideo dicit dominus. Nō potestis duobus dominis seruire. Sed quia vni Deo seruiendum est, facile puto posse discerni: cui potius seruire debeat, Deo an mammonæ, Christo an Cæsari: cum ipse Cæsar Christi seruus studeat esse: vt aliquarum gentium rex esse mereatur. Neque enim quicumque rex terrenus, totius terræ dominus est. Christus autem totius mundi rex est. quia omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factū est nihil. Et ipse est rex regum, & dominus dominantium: & in terris, in mari, in abyssis omnia quæ vult facit. Hunc igitur sequamur, hūc militemus: cui coniunctus nunquā disiungitur miles: qui militantibus sibi gloriam vitæ æternæ, honorem regni cælestis, & diuitias hæreditatis suæ, & diuinæ cognitionis confortiū perenne largitur. Scriptum est autem. Qui pecuniam diligit, non iustificabitur: & qui terrenas possessiones concupiscit, in illis (sicut scriptum est) impla-

nabitur. Nam in Ecclesiastico per Salomonem loquitur diuina sapiētia. Quia multi periclitati sunt auri causa: & facta est in facie illius perditio ipsorū. Lignū, inquit, offensionis eius est aurum: & deicit illos qui sectantur illud. Sed non omnis nisi imprudens disperiet in illo. Quamobrem fuge ab illo filii, sicut à facie serpentis, credens Christo: qui in euangelio testatur omnibus hominibus: Quia non in abundantia cuiusquā vita eius est, ex his quæ possidet. Sed te forsitan ætatis tuæ fiducia, & stipes dignitatum, vel diuitiarum augmenta sollicitant, vt dicas. Adhuc iuuenis sum, est nunc tempus vt parumper militem, & vxorem ducam, & filios habeā, & postea Deo seruiam. Ad hæc tibi responderet: non ego, sed dominus, qui loquitur in prophetis & apostolis suis: & Sapiens dicit. Ne tardaueris conuerti ad dominum, nec differas de die in diē, ne subito veniat ira illius. In euangelio autem, quo ardore properandum sit ad conuersionem, ostendit cum dicit. A diebus autem Ioānis vsque ad hodiernum diem, vim patitur regnum cælorum: & qui vim faciunt, rapiunt illud. Talis violentia Deo grata est, quæ neminem concutit, nullius damno committitur. In hanc rapinam manus tuas verte, quæ crimē non habet, & confert salutem. Et quid tibi militarium stipendiorum curationes, cum inuidia violentiæ curare: cum forsitan pro tua honestate etiā debitorū moderatus exactor sis? cum sine cuiusquā inuidia, & cum Dei gratia possis esse violentus, vt rapias regnum cælorum: quod sibi auferri patitur, & gaudet Christus inuadi: qui pro abundantia charitatis & potentia suæ capax est largiendi quod tenet, & quod donauerit obtinendi. Nam quando sanctis suis in regno suo regnare cōcesserit, ipse regnabit in illis quos consortes regni cælestis assumpsit. Scriptum est enim. Et regnum Dei cum sanctis fore: & ipsos sanctos esse regnū Dei: quod propitio Deo cum conuersus fueris, & legendo cognosces, & credendo intelliges. De ætatis autem flore primo quis audeat gloriari? Admonet diuina scriptura, dicens. Omnis caro fœnum est, & omnis claritas eius vt flos sceni. Aruit fœnum, & flos decidit: sermo autem domini manet in æternum. Ideo propheta, illa potius in quibus æterna corporis rediuiui gloria post resurrectionem possit manere, desiderans clamat. Quā amabilia sunt tabernacula tua domine virtutum, cōcupiscit & deficit anima mea in atria domini. Et de vinculis coniugalibus & cæteris temporalium rerum tam spinosis quā inanibus curis, Apostolus (in quo Christus loquitur) admonet, ne in longum huius sæculi tempus irrita vota mittamus, & cognoscere nos iubet, quia tempus breuiatum est, & dicit. Reliquum est vt qui habent vxores, tanquā non habentes sint: & qui flent, tanquā non flentes: & qui gaudent, tanquā non gaudentes: & qui emunt, tanquā non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquā non vtentes. Quod cum dicit, ostendit liberos non debere implicari: quandoquidem liberari suadeat impeditos. Si ergo iam forsitan alligatus es vxori, noli querere solutionem. Quod si adhuc liber es ab vxore, noli querere implicationem. Non enim Apostolus propter

pter coniugij condemnationem hoc dicit (quandoquidem huius fœderis religionem, magno Christi & ecclesiæ sacramento comparat) sed propter instantem necessitatem bonum esse asserens hominem sic esse, quemadmodū ipse erat. Volo, inquit, vos sine solitudine esse: hoc est, vt nihil præter Deum & salutem nostram cogitemus. Nam vxor & filij, quanquā & ipsa diuinitus nobis pignora data sint, tamen grauissimarum curarū onera sunt. Vnde idem Apostolus ait. Quia tribulationem carnis habebit huiusmodi: quia necessitudinis nostræ carnes, quanto chariores nobis sunt, tanto magis nos discruciant & fatigant. Nam vxore accepta, primum optantur filij: & si non suscipiuntur, sterilitas lugetur: si suscipiuntur, orbitas timetur. Ac proinde nunquā in carnalibus affectionibus, ita requiescit animus, vt cruciatu careat, dum necessitudines suas, aut bonas amat cum amittendi metu, aut malas odit cum amittendi voto: in vtroque miseris sustinendis semper obnoxius. Miser est enim qui vxorem bonam perdit, miserior qui malā possidet. Inter hæc duo accidentia, satis felicius est qui vtrumque non nouit. Similiter & de filiis: sapiēssime enim sunt miserimi parētes, vel qui amabiles habent, quibus orbantur: vel qui tales habent, vt non habentibus inuidere cogantur. Audi ergo fili mi, & inclina aurem tuam mihi, & disrumpe omnia vincula tua quæcunque in hoc sæculo te implicatum tenent: commuta in melius militiam, vt æterno regi incipias militare. Et nunc, vt audio, qui adiutor & tutator es ciuium, fias comes Christi. Deinde in hac militia foletis in votis habere hanc officij promotionem, vt protectores efficiamini. Si autē Deo te probaueris, ipsum Deum incipies habere protectorem. Vide ad quem militiam te inuito collegam, vt quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit: quem si cœperis sequi, & in eius comitiū incœperis militare, finis militiæ tuæ erit regnum, non terræ & temporis, sed æternitatis & cæli.

DE DECEM TENTATIONIBVS POPVLI
Israelitici.

Epistola 25.

Hæc sunt verba quæ locutus est Moyses ad omnem Israel in transitu Iordanis, in solitudine cæpēstri, contra mare rubrū inter Pharan, & Tophel, & Laban, & Hazeroth, & auri abundantiam, vnde decem dierum iter de Horeb ad montē Seir vsque Cades barne. Hæc sunt verba, quibus corripuit Moyses filios Israel pro decem tētationibus, quibus dominum tentauerūt. Vnde dominus in libro Numerorum dicit. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbūt terram, pro qua iuravi patribus ipsorum. Quas tētationes hic breuiter & obscure Moyses enume-

rat, dicens: In solitudine, in qua ostendit eos pro aq̄ penuria duabus vicibus tentasse dominum. De prima tētatione ita in Exodo legitur. Iurgatus populus contra Moysen ait. Da nobis aquam vt bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid iurgamini contra me? cur tentatis dominum? De secunda tētatione ita in libro Numerorum dicitur. Cumque indigeret aqua populus &c. vsque ad eum locū in quo ait. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra dominum, & sanctificatus est in eis. Tertia tētatio continetur, in eo quod ait. In campestri contra mare rubrum: in quo loco murmurasse dicuntur contra dominum: quia perimendos Ægyptios esse Moysi non crediderunt, sibi de verbo domini dicenti: sed potius eos se subsequi timuerunt: vnde dicitur in psalmo. Patres nostri non intellexerunt mirabilia &c. Quarta & quinta tētatio continetur in eo quod ait. Inter Pharan & Tophel & Laban. Pharan interpretatur, onager: Tophel, stultitia: Laban, album. Quod ita intelligitur, quia similes onagro facti filij Israel, stulte egerunt tentantes dominum duabus vicibus super albo, id est, super manna: Manna vero album dicitur, vt est illud Exodi. Appellauitque domus Israel nomen eius Man, quod erat quasi semen coriandri album. Vna tētatio fuit super eodem manna: sicut in Exodo dicitur. Hic est sermo quem præcepit dominus: Colligat ex eo vnusquisque quātum sufficit ad vescēdum: Et post pauca Dixit ad eos Moyses, nullus ex eo reseruet in mane. Qui non audierunt eū, sed dimiserunt ex eo quidam vsque mane. Altera fuit tētatio, de qua post pauca in eodem loco dicitur. Sex diebus colligite: in die autem septima sabbathū est domini, idcirco non inuenietur. Venit autem septima dies: & egressi de populo vt colligerent, non inuenērūt. Dixit autē dominus ad Moysen: Vsquequod non vultis seruare mādata mea & legē meam? &c. Sexta tētatio cōtinetur in eo quod ait: & Hazeroth. Hazeroth vero ciuitas est solitudini vicina, & interpretatur villa: in cuius territorio, id est, in sepulcris concupiscentiæ, facta fuisse legitur secunda tētatio carniū, in qua etiam prima tētatio carniū complectitur. De prima ita in libro Exodi legitur. Dixerunt Moyses & Aaron ad omnes filios Israel. Vespere scietis, quod dominus eduxerit vos de terra Ægypti, & mane videbitis gloriam domini. Audiuit enim murmur vestrum, nec contra nos est murmur vestrum, sed contra dominum. Et post pauca. Locutus est dominus ad Moysen, dicēs. Audiui murmuraciones filiorū Israel: loquere ad eos. Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus, scietisque quod ego sum dominus Deus vester. Factum est ergo vespere, & conscendens coturnix operuit castra. De septima autem tētatione in Numeris dicitur. Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore contra dominum. Quod cū audisset, iratus est, & accensus ignis domini deuorauit extremam partem castrorum. Et post pauca: Sanctificamini, cras etenim comedetis carnes. Ego autem audiui vos dicere, quis dabit nobis escas carniū? Bene nobis erat in Ægypto. Dominus enim dabit vobis carnes & comedetis non

vno die, nec duobus, vel quinque, aut decē, aut viginti quidem: sed vsque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis dominum, qui in medio vestri est, & fleueritis corā eo, dicentes. Quare egressi sumus de Ægypto? Item paulo post: Adhuc carnes erant inter dentes eorum, nec defecerat huiusmodi cibus: & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Octava tentatio cōtinetur in eo quod ait. Vbi auri est plurimum. Notandum nanque quod in Hebræo, & abundantia auri habeatur. Abundantia auri intelligitur vitulus aureus, quem fabricati sunt filij Israel sibi in deos, morante Moyse cum domino in mōte Sinai. Idcirco abundantia auri dicitur, quia in idolo moles omnium peccatorum consistit, & idolum pro omnibus peccatis abundat. Nona tentatio continetur in eo quod ait. Vndecim diebus de Horeb per viam montis Seir. Quod in Hebræo ita habetur: Vndecim diebus iter de Horeb ad montē Seir. Fabricato itaque in Horeb idolo, vndecimo die venerunt ad montem Seir, qui est in suburbano ciuitatis Cades barne, vbi filij Israel tentauerunt dominum, sicut in libro Numerorum scribitur. Vsq̄ quod multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israel audiui. Dic ergo eis: Viuo ego dicit dominus, sicut locuti estis audiēte me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Et post paululum. Iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terrā, annus pro die computabitur: quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam, quoniā sicut locutus sum, sic faciam huic multitudini pessimæ, quæ confurrexit aduersum me: in solitudine hac morietur & deficiet. Item. Locutus est Moyses vniuersa hæc ad filios Israel, & luxit populus nimis: & ecce mane primo surgentes ascenderunt verticē montis, & dixerunt. Parati sumus ascendere ad locū, de quo locutus est dominus, quia peccauimus: quibus Moyses. Cur, inquit, transgredimini verbum domini, quod vobis non cedit in prosperum? Nolite ascendere, non enim est dominus in medio vestrum, ne corruiatis coram inimicis vestris. Itemque post pauca. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti domini & Moyses non recesserunt de castris. Descendit Amalechites & Chanaanus qui habitabant in monte, & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsque Horma. Mons iste, in quo Amalechites & Chanaanus habitare dicuntur, mons Seir intelligitur, sicut in Deuteronomio scribitur. Itaque egressus Amorrhæus qui habitabat in montibus, & obuiā veniens persecutus est vos, sicut solent apes persequi, & cecidit de Seir vsque Horma. Decima tentatio continetur in eo quod ait: Vsq̄ Cades barne. Hæc tentatio fuit in Cades barne. Vnde Moyses misit exploratores ad cōsiderandam terrā Chanaan: sicut in libro Numerorum dicitur. Et locutus est dominus ad Moysen, dicens. Mitte viros qui cōsiderent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel &c. Et paulo post. Et dixit dominus ad Moysen. Vsq̄ quod detrahet mihi populus iste, quousq̄

non credent mihi in omnibus signis quæ feci corā eis? feriam igitur eos pestilentia atque consumam: te autem faciam in gentem magnam. Iterum post paululum. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentauerunt me &c. non videbunt terram pro qua iuravi patribus corū: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Nec moueatur quis quod à deserto Pharan, non de Cades barne Moyses exploratores misit. Cades enim barne ipsa est Pharan: quod in libro Iosue ita dicitur. Locutus est Caleph ad Iosue. Nosti quid locutus sit Deus ad Moysen hominem Dei de me & de te in Cades Barne? Quadraginta annorum, eram, quando me misit Moyses famulus domini ad terram considerandam.

EXPLANATIO IN PSALMVM
QUADRAGESIMVM
Primum.

Epistola 26.

Mne psalterium sagaci mēte perulstrans, nusquam inuenio quod filij Chore aliquid triste cantauerint. Semper in psalmis eorum læta sunt & iocunda: semper terrenis humilibusque contemptis, celestia & æterna desiderant: congruentes interpretationi nominis sui. Siquidem Chore interpretatur caluities. Quia ergo dominus noster in loco Caluarie crucifixus est & sepultus: quicumque in cruce eius credūt & in resurrectione, hi filij Chore, id est, filij Caluarie nominantur. Super qua Caluarie dominus noster Iesus, post resurrectionem ad cælorū regna conscendens, irridetur à paruulis & ab incredulis Iudæorum. Sed Eliseum irridētes, vrsi comederunt. Hoc de titulo scriptum dixisse sufficiat. Nūc ad psalmi principū reuertamur. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū: ita desiderat anima mea ad te Deus. Ceruorum natura est, vt serpentum venena contemnant: quin potius naribus suis eos extrahūt de cauernis, vt interficiant atque dilacerent. Cū venenū cœperit intrinsecus æstare: & quāuis eos non possint occidere, tamē sitis ardorem & incendium tolerant, tunc illi fontes desiderant, & purissimis aquis, feruentia venena restingūt. Quomodo itaque illi cerui desiderant fontes aquarum, ita illi qui de Ægypto & de sæculo recedētes interfecerunt Pharaonem in aquis suis, & omnem exercitum diaboli, desiderant fontes ecclesie, patrem & filium & spiritum sanctum. De patre quod sit fons, scribitur in Hieremia. Me dimiserūt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi lacos detritos, qui nō possunt aquam cōtinere. De filio quodam in loco legimus. Dereliquerunt fontem sapientie. Porro de spiritu sancto. Qui biberit de aqua, quam ego dederō ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: statim exponitur, euangelista dicente, quod de spiritu sancto sermo fuerit saluatoris. Ex quo manifestissime

Is. 14.

4. Reg. 2. Psa. 41.

Hiere. 2.

Baruch. 3. Ioan. 4.

me liquet tres in ecclesia fontes, esse trinitatis mysterium. Hos desiderat anima credentis: hos desiderat anima baptizantis, & dicit. Sitiuit anima mea in Deum fontem viuum. Non enim leuiter videre voluit Deum: sed toto desiderabat ardore, toto sitiuit incendio, antequam baptisma consequeretur. Loquebantur inter se inuicē, atque dicebant. Quando veniam, & apparebo ante faciem domini? Ecce fratres demum impletum est, quod petebam. Venerunt & steterunt ante faciem Dei: apparuerunt ante faciem altaris, & mysterium intellexerūt. Hoc enim non merentur videre, nisi illi qui ex conscientia, & ex imo proferunt corde memorantes. Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte. Per omnem enim quadragesimam vacauerunt orationi atque ieiunio: in sacco & cinere dormierunt, futuram vitam peccatorum suorum confessione querentes. Sed quia fuderunt lacrymas & fuerunt tristes, dicitur eis. Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Et beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Pro quibus vniuersis, cum illis diabolus insultaret & diceret. Vbi est Deus tuus? admissi & in vitali fonte renati, confidenter loquuntur. Transibo in locū tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Domus Dei ecclesia est: hoc est admirabile tabernaculum: quia habitat in eo vox exultationis, & confessionis, & sonus epulantis. Gaudent quippe sub fide & consecutione vitæ æternæ, quam fratres nostri nunc accipere meruerunt, vt angeli in cælis omnesque virtutes. Si enim super vno peccatore agente penitentiam: & in vna ouicula morbida, quæ pastoris humeris est recepta, gaudēt angeli atque lætantur: quanto magis in tot fratribus in tali gurgite renatis atque mundatis, vniuersa exultant regna cælorum, videntia homines, veteri peccatorum labe purgatos suo incolatui præparari? Discite ergo qui Christum nūc induti estis, & ductum nostrum sequentes, qui quasi pisciculus hamo, ita sermone Dei de gurgite sæculi istius subleuamini: in nobis rerum natura mutata est. Pisces enim qui de mari extracti fuerint, moriuntur. Nos autem ideo apostoli de mūdi istius mari extraxerunt atque piscati sunt, vt viui ex mortuis fieremus. Quamdiu eramus in hoc sæculo, oculi nostri in profundo, & vita nostra versabatur in cæno: postquā de fluctibus erepti sumus, cœpimus solem videre, cœpimus verum lumen aspicerē, & præ nimio gaudio cōturbati, ad animam nostram dicimus. Spera in Deo, quoniam confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus. Et deinceps. Propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim à monte modico. Abyssus abyssum inuocat. Et nos de terra Iordanis, id est de flumine vbi dominus baptizatus est: & Hermonim, hoc est de sæculo huius maledictione, quoniam Hermon interpretatur anathema, & de mōte modico huius mundi. Quamuis enim aliquis sanctus sit: dum in isto versatur sæculo, non est in mōte grandi atque sublimi: sed in monte modico atque humili, clamamus ad dominum, & profundū ipsius scripturarum sensum de aliis scripturarū testimoniis interpretamur. Quidquid in absconso veteris testamenti non possumus inuenire, hoc de abscon-

so noui testamenti soluimus in voce cataractarum Dei, hoc est prophetarum ipsius & apostolorum. Omnia excelsa domini, & fluctus ipsius, & imperus fluminis qui laticat ciuitatem Dei, super nos transferunt in Christo Iesu, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

EXPLANATIO IN PSALMVM
CENTESIMVMDECIMVM
septimum.

Epistola 27.

Nomni psalmo dominus noster Iesus Christus prophetatur atque canitur. Siquidē ipse habet clauem David, quæ aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Sed præcipue in ceterisimodecimo septimo psalmo, qui nūc psallendo lectus est, resurrectionis mysterium prædicatur. Hic enim psalmus, in quo à spiritu sancto præsignati vocantur ad confitendū domino in laude: vel ad confessionem gentium veri Israelitæ in penitentia veri sacerdotis Aarō domus, quod est in ecclesia: siue generaliter omnes timentes Deum recte pro tātis muneribus pietatis patris, qui filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, à confessione incipitur. Quoniā bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Quis enim nostrum poterit esse considerans ea, quæ in eo quotidie exultans canit ecclesia: hoc est passionem domini saluatoris, resurrectionem siue ascensionem: & non magis erumpat in voce, compos illorum paruulorum effectus, domino cum ramis & palmis exultantium. O domine saluos nos fac, o domine bene prosperare. Vnde & ipse victor ad patrē ascendens imperat angelis, dicēs. Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino. Hæ sunt portæ, de quibus in vicesimotertio psalmo inter se inuicem angeli loquebantur ingressum domino præparantes. Leuate portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Sed pulchre leuari iubentur portæ, & in sublime erigi. Siquidem iuxta dispensationem carnis & mysterium & victoriam crucis, maior regreditur ad cælos quā ad terras venerat. Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam. Per hanc portā ingressus est Petrus, ingressus est Paulus, ingressi sunt omnes apostoli, ingressi sunt & martyres, & quotidie sancti quique ingrediuntur. Per hanc portam primus latro cum domino ingressus est. Habetote fiduciā, & vos sperate similia. Sic enim ipse Apostolus dixit. Si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus in dextera Dei sedet. Non dicit hic psalmus, soli apostoli, soli prophetæ & martyres intrabunt per eam: sed iusti introibūt per eam. Quicumque ergo iuste agit, & inter iustos domini esse meruit, fiducialiter agat in eo sperās, quia intrabit per hanc portam. Quia dominus non querit sanguinem cōfitentium: sed fidem, pro qua sanguis effunditur credentium. Si habuerimus fidem

Matth. 5.

Luc. 15.

Sap. 5.

Apo. 3.

Rom. 8.

Psal. 13.

Coloss. 3.

Num. 14.

Num. 14.

Deut. 1.

Num. 13.

quæ potest sanguinem fundere, imputabitur nobis & cruoris effusio. O vere infelices Iudæi: ò miseri atque miserabiles: lapidem, qui per Esaiam reprobatus est, quod poneretur in fundamentis Sion, & populum vtrunque cõiungeret, esse dominum saluatorem, esse filium Dei non agnouistis? Hunc vos reprobastis, ædificãtes quondam congregationem domini, & templi Dei mysteria custodientes: qui reprobatus à vobis, factus est in caput anguli: & primam ecclesiam de Iudæorum populo congregatam, & credentes ex nationibus in vnum gregem & ministerium fœderavit. A domino factum est illud: hoc est mirabile in oculis nostris: vt nos qui ante passionem domini sine testamento eramus exleges, adoptemur in filios Dei, & priori cingulo putrescente, aliud sibi Deus lumbare cõtexeret, alium populum præpararet. Vos ergo Iudæi habetis scripturã, vos legitis libros, & nos in eum qui in eis scriptus est libris, ipsum adorantes, credimus. Vos tenetis paginas, nos sensum paginarum. Vos complicatis membranas animalium mortuorum, nos possidemus spiritum viuificantem. Quid mirabilius potest esse istiusmodi sacramento. Quid hac die felicius, in qua dominus Iudæis mortuus est, nobis surrexit? In qua synagogæ cultus occubuit, & est ortus ecclesiæ: in qua nos homines fecit secum surgere & viuere, & sedere in cælestibus. Et impletum est illud quod ipse dixit in euangelio. Cum autem exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Omnes dies quidem fecit dominus, sed cæteri dies possunt esse Iudæorum, possunt esse hæreticorum, possunt esse gentilium. Dies dominica, dies resurrectionis, dies Christianorum, dies nostra est. Vnde & dominica dicitur: quia in ea dominus victor ascendit ad patrem. Quod si à gentilibus dies solis vocatur: & hoc nos libentissime confitemur. Hodie enim lux mundi orta est, hodie sol iustitiæ ortus est: in cuius penis est sanitas. Nunquid sol pennas habet? Respondeant Iudæi, & qui tantum secundum litteras scripturas intelligunt similes Iudæorum. Nos autem dicimus, quicumque sub alis istius solis fuerit: qui dixit in euangelio. Quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina pullos suos sub alas, & noluit? iste securus erit ab accipitre diabolo, ab aquilis volantibus in Ezechiele, & omnia peccatorum eius vulnera sanabuntur. Vt autem sciatis fratres mei, quod proprie psalmus iste de domino scriptus est: & in euangelio pueri, sicut meminimus, qui intrante Hierosolymam saluatore, palmas leuantes, clamauerunt atque dixerunt. O fanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine domini, osanna in excelsis: de centesimo decimo septimo psalmo istos versiculos assumpserunt. O domine saluum me fac. In Hebræo scribitur, *הושיענו* Hosiana. Vnde & Iudæi impatienter ferentes, voluit prohibere paruulos: de quibus in Esaiã loquebatur dominus. Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit dominus. Tacentibus enim senibus, & inuidiæ liuore cruciatis, paruuli clamabant, & Christum paruuli confitentur. Quod si & illi tacuissent, lapides vtrique clamarent, idest, gentilium populus: de quibus in euangelio scriptum

est. Potens est dominus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: nos significans, qui duro quondam corde fuimus: sed nunc credentes in Christo Iesu in filios Abraham, in filios Dei omnipotentis, adoptati sumus per ipsum dominum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

AD DARDANVM DE DIVERSIS GENERIBVS MVSICORVM.

Epistola 28.

Ogor à te, vt tibi Dardane de aliquibus generibus musicorum, sicut res docet, vel visione, vel auditu breui sermone respondeam. Alia enim ad lucidum proferre non possum: quia vnaquæque res secundum ingenium eius est: quæ autem possunt enarrari, libenter explicabuntur. Primum omnium ad organi, eo quod maius esse his in sonitu & fortitudine nimia computatur, clamores veniam: de duabus elephantorum pellibus concauum coniungitur: & per duodecim fabrorum sufflatoria comprehensatur: per quindecim cicutas æreas in sonitum nimium, quos in modum tonitruum concitat: ita vt per mille passuum spatia sine dubio sensibiliter vtrique & amplius audiatur: sic apud Hebræos de organo, quæ ab Hierusalem, vsque ad montem oliueti, & amplius sonitu audiuntur comprobatur. Duo genera organi à plerisque esse dicuntur. Primum est, quod prædiximus: & aliud quod de peregrinatione Israelitici populi apud Babylonios inscribitur. Super flumina Babylonis &c. Hoc totum figuratiter ac spiritualiter significat euangelium Christi: quod & illud duabus pellibus, idest, duarum legum asperitate coniungitur per quindecim sufflatoria fabrorum, idest, per patriarchas ac prophetas: per duodecim cicutas æreas, idest, per apostolos, sonum nimium emittit, sicut scriptum est. In omnem terram exiuit sonus eorum, & reliqua. Quod est in modum tonitruum, idest, vox euangelij in toto orbe terrarum: sicut scriptum est. Vox tonitruum tui Deus in rota: per mille passus, idest, perfectum numerum decem verborum legis impletur: sonus eius in falicibus, idest, per laborem vniuscuiusque doctoris labiorum euangelium prædicatur. Tuba, de qua in Daniele scriptum est. Cum audieritis vocem tubæ, fistulæ, citharæ, & reliqua: diuersis figuris ac formis efficitur. Aliter enim est tuba congregationis populi, aliter conductionis, aliter victoriæ, aliter persequendi inimicos, aliter concussionis ciuitatum, & reliqua. Tuba autem consuetudinis apud rerum peritissimos hoc modo intelligitur: tribus fistulis æreis in capite angusto inspiratur, in capite per quatuor vociductus æreos, qui per æreum fundamentum quaternas voces producunt, mugitum nimium vehementissimumque profert. Ita euangelium terna confessione trium personarum sanctæ trinitatis in capite angusto, idest, in natiuitate, Christi diuinitate inspiratur: & per quatuor vociductus, idest, quatuor euangelistas, per eremum fundamentum stabilitatem fidei

dei & operum in toto orbe voce nimia clamores, quos in modum tubæ cõgregationis fortiter emittit. Fistula præterea artis esse mysticæ, sicut fusores earum rerum affirmant, reperitur: ita bombulum æreum ductile quadratum latissimumque, quasi in modum coronæ cum fiscole æreo ferroque commixto, atque in medio concusso, quod in ligno alto spatiosoque formatum superiore capite cõstringitur, alterum altero capite demisso, sed terram nõ tangi à plerisque putatur: & per singula latera duodecim bombula ærea, duodecim fistulis in medio positis, in catena fixis dependent: ita tria bombula in vno latere per circuitum vtrique figuntur, & concitato primo bombulo, & concitatis duodecim bombulorum fistulis in medio positis, clamorem magnum fragoremque nimium supra modum simul proferunt. Bombulum itaque cum fistulis, idest, doctor in medio ecclesiæ est, cum spiritu sancto qui loquitur in eo, constringitur in ligno alto, idest, Christo, qui à sapientibus ligno vitæ comparatur: in catena, idest, in fide: & non tangit terram, idest, opera carnalia: duodecim bombula, idest, duodecim apostoli: cum fistulis, idest, diuinis eloquiis. Cithara de qua in quadragesimo secundo psalmo scriptum est. Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus, propriæ consuetudinis est apud Hebræos, quæ cum chordis viginti quatuor, quæ in modum deltae literæ, sicut peritissimi tradunt, vtrique componitur: & per digitos Pindari variis vocibus tinnulis ictibusque in diuersis modis concitatur. Cithara autem de qua sermo est, ecclesia est spiritualiter, quæ cum quatuor & viginti seniorum dogmatibus trinam formam habens, quasi in modum deltae literæ per fidem sanctæ trinitatis manifestissime sine dubio significat: & per manus viri Petri apostoli, qui prædicator illius est, in diuersos modulos veteris & noui testamenti, aliter in litera, in sensu figuratiter concutitur. Sambuca itaque, quæ apud peritissimos Hebræorum ignota res est, antiquis temporibus apud Chaldæos fuisse reperitur: sicut scriptum est. Cum audieritis vocem tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ: & reliqua. Bucca vocatur tuba apud Hebræos, deinde per diminutionem buccina dicitur. Sambuca autem sol apud Hebræos interpretatur: sicut scriptum est. Samson sol eorum. Propterea autem apud eos sambuca inscribitur, quia multi corticem arboris esse putant, & per soliditatem mollis venæ, ac mutabilitatem, quasi in modum tubæ de ramo arboris moueri potest: ideo sambuca dicitur, quia estatis tempore fieri potest, & vsque ad frigidis tempus durare potest. Arescit enim secundum communem consuetudinem. Typus eorum qui dominum in bonis operibus laudant, & in tempore frigidis, idest, tribulationum vel persecutionis laudare eum non possunt propter infidelitatem vitæ & abundantiam diuitiarum suarum. Psalterium quoque Hebraice nablõ, Græce autem psalterium, Latine autem laudatorum dicitur, de quo in quinquagesimo quarto psalmo dicitur. Exurge psalterium cum cithara. Est autem cum chordis decem, sicut scriptum est. In psalterio decem chordarum psallam tibi: forma quadrata. Psalterium itaque cum decem chordis, idest, cum

decem verbis legis contritis contra omnem hæresim, quadrata per quatuor euangelia potest intelligi. Tympanum paucis verbis explicari potest: quæ minima res est, eo quod in manu mulieris portari possit: sicut scriptum est in Exodo. Sumpsit autem Maria prophetes soror Aaron tympanum in manu sua: & est minima sapientia legis veteris in manu Iudæorum. Synagogæ antiquis temporibus fuit chorus quoque simplex pellis cum duabus cicutis æreis & per primam inspiratur, per secundam vocem emittit. Typus populi prioris qui angustam intelligentiam legis acceperat, & per angustam voluntatem prædicationis omnia infirmiter prædicauit. Si autem terrena sapienter ac diligenter respiciam, & spiritualiter ac mystice intelligenda sunt.

DE RESVRRECTIONE DOMINI SERMO.

XXIX.

Eulta cælum, & in lætitia esto terra: dies iste amplius nobis ex sepulcro radiavit, quàm de sole refulsit. Ouet infernus, quia resolutus est: gaudeat, quia visitatus est: resurget, quia ignotam lucem post sæcula longa vidit, & in profundæ noctis caligine respirauit. O pulchra lux, quæ de candido cæli fastigio promicasti: & inter fluentia purpurea sedentes in tenebris, & in vmbra mortis subira claritate vestisti. Confestim igitur æterna nox infernorum Christo descendente resplenduit: siluit stridor ille lugentium, dirupta ceciderunt vincula damnatorum: attonitæ mentes obstupere tortorum: omnis simul officina impia cõtremit, cum Christum repente in suis sedibus vidit. Mox igitur ferruginei ianitores descendente Christo, talia inter se cæci per vmbrosa silentia metu incubante submurmurant. Quisnam est iste terribilis, & miro splendore coruscus? Nunquàm talem noster excepit tartarus: nunquàm in nostra cauerna talẽ euomuit mundus: inuasor est iste, non debitor: & fractor est, non preceptor: iudicem videmus, non supplicem: pugnare venit, non succumbere: eripere, non manere. Vbi nam putatis focij nostri ac ianitores dormiebant, cum ille debellator claustra vexabat? Iste si reus esset, audax non esset. Si cum aliqua delicta fuscaret, nunquàm fulgore suo nostras tenebras dissiparet. Sed si Deus est, vt quid huc venit? Si homo est, quid præsumpsit? Si Deus, quid in sepulcro facit? Si homo, quare captiuos soluit? Nunquid nam cum auctore nostro fœdus composuit? An forte & ipsum aggressus vicit, & sic ad nostra regna transiuit? Certe mortuus, certe victus erat. Illusus est præliator noster in mundo, nesciuit quia hic stragem procuraret inferno. O crux illa fallens gaudia nostra, & parturiens damna nostra. Per lignum ditati sumus, per lignum euertimur. Perit potestas illa cunctis semper populis formidata. Nullus sub sede nostra captiuus palpitauit. En quod gemebundum est exultat. Non iam audiuntur antiqui fletus, nulli iam

Esai. 28.

Ioan. 12.

Malac. 4.

Matth. 23.

Matth. 31.

Matth. 3.

Psal. 42.

Psal. 136.

Psal. 18.

Psal. 76.

Dan. 3.

5.

Dan. 3.

5.

Iud. 14.

Psal. 143.

resonant eiulatus, omnis mugitus gementium obmutuit. Putasne iste sine nostro redibit exitio? Nemo ad nos vnquam viuis intrauit, nemo sic audax fuit, nemo sic carnifices teruit: nunquam in hac habitatione nigra semper & fuligine cæca iucundū lumen apparuit. An forte sol de mundo migravit? Sed nec cælum nobis astraque parent: & tamen infernus lucet. Quid faciemus? Quò conuerteremur contra istum? Cruentas domos, & obtinere nostræ cauernæ portarum custodias non valemus: male intrauimus, tantam lucem obtenebrare nequiuimus, opprimere tanta virtute præditum non valemus: nostra quoque vrgeri colla conspiciamus, & de nostro insuper interitu formidamus. Quid nobis è cælo? Plagis recentioribus vltra iustam vltionem flagellamur, nocte nostra contenti fuimus, antris nostris occultabamur. Quare radiis solis prodimur? quare violentia disturbamur? quare in nostris sedibus captiuamur? Mox igitur Christus in ipsos crudeles ministros, pœnarum acies dirigit, atque implacabiles turmas framea diuina concidit: fremunt diri sub tortore carnifices, & rabiosis adaecti stridoribus contabescunt. Ipsa quoque antra ferrei cubilis intrate fortissimo, à fortiore æternis nexibus colligantur. Hoc nanque ita futurum dominus ipse promiserat, dicens. Nemo intrat in domum fortis, & vasa eius diripit, nisi prius alligauerit fortem, & sic vasa eius diripiet. Tristes igitur mox lugetesque diuturno squalore turbæ populique vexati concurrunt, & rectoris sui vestigiis aduoluuntur. Ecce Apostolica dicta probantur. In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorū. Mox igitur captiux animæ de custodiis relaxatæ, à tartaro prodeunt regnaque cælorum ista supplicatione deplorant. Venisti tandem clementissime Iesu, succurre iam & parce fessis. Nunc Christe sæuas extingue minas, iam miserandos resolu mugitus: redemisti viuos cruce tua, eripe mortuos morte tua. Pari nobiscum forte mundus ipse interierat, & ad aduentum tuum omnis creatura pendebar: tibi nostra tormenta suspirabāt, te semper infernus iste pauebat. Dum hic es absolue reos, dum ascenderis defende tuos: dum hic es vniuersa claustra soluantur, dum ascenderis non claudatur. Tu solus caput draconis comminuere potuisti, tu portas æreas & vectes ferreos valuisti contere. Pateat quæsumus precantibus ianua, lux non desit pia: & si redieris ad corpus maiestate tua, non priuetur infernus potentia tua. Post auditas itaque preces, post compositas leges, post demersos in altæ voraginis fossa tortores, rex noster hodie de inferis triumphator & laureatus exiuit, nec candidatum officium defuit, sed late cum principe suo, omnis beatorum turba processit: sicut in Euangelio scriptum est. Quia resurgente domino, multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt cum eo, & excutes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Repedit igitur ad stadium suum triumphator iterum viuis, vt nouerit omnis mundus, quia rediuit ab inferis Christus. Glorientur ergo credentes. Plaudant manibus omnes gentes, quia rex noster & in sæculo

Math. 12.

Phil. 2.

Math. 27.

triumphauit, & inferos vicit. Beneficia Dei nostri cum magna atque mirifica sint, tamen nec noua probantur esse, neque subita, sed ab initio sæculi & prædicta sunt oraculis, & præfigurata mysteriis. Sacram domini passionem ab ipsis mundi coalescentis exordiis, veteris testamenti responsa cecinerunt: & ideo Christum dominum prædicatum, ac enunciatum suis fidelibus apparere, ex ipsorum libris & voluminibus asserimus. Validis absque dubio nititur priuilegiis, qui causam suam de aduersarij asserit instrumentis: speciosa victoria est contraria partem chartulis suis, velut propriis laqueis irretire, & testimoniorum suorum vocibus confutare, & emulū telis suis euincere, vt oppugnatoris tui argumenta tuis probentur vtilitatibus militare. Itaque in domini nostri persona, dū ex Adæ primi hominis costata mater cunctorum viuentium Eua producitur: ex huius sacro latere, & saluari vulnere, ecclesia omnium fidelium parens, reparanda monstratur. In eius typo Abel victus occiditur, & innocens fraterna tãquam Iudaica impietate mactatur. Hic idem dominus in nouissima mundi senescentis ætate per figuram beati Abrahamæ lôgæui pãttis offertur ad victimam, quo tempore dum nouo sacrificio in vnici filij sui iugulum pius parricida confurgit, ex improuiso aries oculis eius apparuit: sicut eloquitur sermo diuinus. Et vidit Abraham arietē inter vepres hærentem cornibus. Inter vepres inquit. Requira mus quæ ista sit nouitas, idest, in multitudine circumstantium peccatorum, hærentem cornibus, idest, ad crucis cornua clauorum confixione pendētem: sicut in alio loco legimus. Cornua in manibus eius sunt. Hoc ideo quia venerandas manus eius patibuli brachia susceperunt. Inter spinas autem deputatus est, quando spineo seruo innocentie & iustitie auctor illusus est. Sed aliud introspicere debemus quidnam sit, quòd Isaac à patre altaribus admouetur, ac subito aries pro eo non mutata, sed duplicata oblatione supponitur. Gemina hic adoranda substantia redemptoris ostenditur. Dei enim vnigenitus offertur, & virginis primogenitus immolatur. Hoc quoque dominicæ passionis præfigurabat insignia: quod legimus beatum Elisæum sepulcro conditum, ingesto à latrunculis cadauere intra tumulū suum corpus extincti tactu facti corporis suscitasse. Quis hic alius præfigurabatur, nisi dominus noster Iesus Christus, qui resurrectionem de morte largitur, & vitā sepultus operatur? In latronibus etenim mundum, in prophetæ virtutibus Christum dominum recognosce. Adhuc celeberrime per scripturas sanctas, etiam in prophetæ Ionæ laboribus & ærumnis, Christi passio ac resurrectio præsignantur. Hic Ionas (quod fidei vestræ non arbitramur incognitum) typum domini gessisse præscribitur. Ipse enim dominus dixit. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Hic inquam Ionas ad prædicandum Niniuitis iræ cælestis offensam domino iubente dirigitur, præscius tristē sententiam propheta populi conuersione vacuandam, nauim profugus, quæ Tharsum petebat, ingreditur: sed nautis exorta tempestate turbatis,

Gen. 2.

Gen. 4.

Gen. 22.

Habac. 3.

4. Reg. 13.

Math. 11.

Ion. 2.

turbatis, forte fluctibus datur, & faucibus ceti piscis demersus excipitur. Sed pisce illæsum eructate depositum, tertia die terris refunditur. Videte dominum etiam in veteri testamento in serui forma mirabiliter apparere: videte quomodo se ante actis sæculis indicauit, secundum seruilis formæ humilitatem veterum. Ionas iram domini prædicaturus ad magnam Niniuitarum destinatur urbem, dicitur. Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. Et Christus ad mundi mittitur ciuitatem, vt diem salutis & præfinitum iudicij tempus annunciet. Ionas nauim expetit, Christus ecclesiam. Ionas fluctibus agitatur, Christus mundi turbinibus exercetur. Nisi Ionas perditum detur naufragæ nauis periculum non sedatur. Sic non liberatur ecclesia, nisi Christi morte saluetur. Nautæ dimissuri Ionam, tamen venturæ & dicunt. Domine, ne des super nos sanguinem innocentem: nonne vobis videtur nautarum imprecatio Pilati esse cõfessio? Qui tradit Christū, & tamē lauat manus suas, & dicit. Mūdus ego sum à sanguine iusti huius, quàm cõgrue per personam gentilem fides gentium prædicatur. Dicit itaque Ionas in oratione sua: Tolle igitur domine animam meam, quia melior est mihi mors quàm vita. Dicat hoc nobis dominus noster Iesus Christus: quia melior est mihi mors quàm vita, idest, viuēs vnam Iudæorum gentem saluare non potui, moriar vt vniuersus mundus mea morte saluetur. Ionam cetus piscis excepit immersum, sed non contigit deuoratum: & quem malitia hominum perdidit, bestia esuriens custodiuit, plenis visceribus famem patitur, & in prædam quam absorbit, nil sibi licere miratur. Quis est iste qui inter auidos rictus absumi potest, consumi non potest? Cibus est, corruptio non est. Traditur perditionis profundo, & seruatur ipsius mortis obsequio. Quis est iste qui vastissimos sinus periculorum totus ingreditur, & sub altitudine cõclusus, immensa atque mortifera vitali aere pascitur, & dimissus in alienam rerum naturam in vitæ exilium cum vita peregrinatur, & mortis superstes annunciat mundi salutem. Puto quòd hic est dominus noster Iesus Christus, quem sæua mors, inexplēbilis belua, in escam suam rapuit, & prædam suam captiuam contremuit: quem etsi terra sorbuerat crucifixum, tamen quem non inuenerat reum, non poterat tenere damnatum: quia culpam non facit pœna, sed causa, quasi solitum cibum perditū in origine mundi hominem deuorauit: sed magnā esse cibi ipsius dignitatem præfocata cognouit. Atque ideo diuinus sermo commemorat & præcepit dominus pisci, & euomuit Ionam in aridam. Præcepit ergo bestię, præcepit morti semper esurienti, præcepit abyssis & inferno, vt mundo restituat saluatorem. Euomuit autem, hoc debemus accipere, quòd ex imis visceribus mortis, victrix vita remeauerit, atque eam ex imis præcordiis inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus itaque in prophetæ afflictionibus apertissime præfigurata pariter & mortem & resurrectionē. Quapropter quod impletum cernis in seruo, credere non cūcteris in domino. Quæ cum ira sint, perspice homo quantum valeas, & perpende quid debeas: perspice quantum

Ion. 1.

ibidem.

Math. 27.

Gen. 22.

Ion. 2.

valeas, vt tãdem vilis esse tibi desinas, vt vel per hoc erubescendis subiacere vitis dedigneris, dum generositatem tuam de creatoris ac reparatoris dignitate metiris. Habet causas quibus te ipse confundat, cur indignis dominis victo corde subdatur, cui gloria æterna promittitur: & sic gemino priuilegio, qui dudum diuinæ imaginis participatione fulgebas, efficeris etiã commercij nobilitate pretiosus. Vnde quàm fortis esse possis contra hostem tuum, interroga statum tuum, quòd tibi dominus ad bellandum in membris tuis mundi principē, & spiritales nequitias superandas liberam cõtulit facultatem: ac sic impossibile non putes vt transferri obtineas in angelicas beatitudines, cum in hoc sæculo angelicas deuiceris potestates. Non ergo te degenerem ac despectum faciat vita, quem vel factura probatur illustrem protulisse vel gratia: sed cursum fidelis Christi sanguis ad superna fiducialiter extollat. Nam qui se cælesti pretio vident redemptos, ad cælestia non dubitent præparatos.

DE NATIVITATE DOMINI SERMO.

XXX.

Hodie verus sol ortus est mūdo, hodie in tenebris sæculi lumē ingressum est. Deus factus est homo, vt homo Deus fieret. Formam serui dominus accepit, vt seruus vertetur in dominum. Cælorum habitator & conditor habitat in terris, vt homo colonus terræ migraret ad cælos. O dies omni sole lucidior, o tempus cunctis sæculis expectatius. Quod præstolabantur angeli, quod Cherubim & Seraphim & cælorum ministeria nesciebant, hoc in nostro tempore reuelatum est. Quod illi videbāt per speculum & per imaginem, nos cernimus in veritate. Qui populo Israelitico loquebatur per Esaiam, Hieremiam, cæterosque prophetas, nunc nobis per filium loquitur. Videte quid sit inter vetus testamentum & nouum. In illo loquebatur per nebulam, nobis loquitur per serenum. Ibi Deus videbatur in rubo, hic de virgine Deus nascitur. Ibi ignis erat populi peccata consumens, hic homo est populi peccata dimittens, immo ignoscens seruis suis. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus. Siue hodie dominus Iesus natus, siue hodie baptizatus est, diuersa quidem opinio fertur in mundo, & pro traditionum varietate, sententia est diuersa. Nobis illud cõstat ad liquidum, quòd siue hodie natus ex Maria virgine est, siue renatus ex baptismo, & natiuitas carnis & spiritus nobis proficit, vtrunque mysterium meum, vtrunque vtilitas mea est. Dei filius non habebat necessarium vt nasceretur, vt baptizaretur. Neque enim peccatum fecerat, quòd ei remitteretur in baptismo, sed illius humilitas, nostra sublimitas: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus est. Gaudentes hoc signū leuemus in humeris nostris, victoriarum vexilla, & immortale lauacrum portemus in frontibus. Cum

hoc signum diabolus conspexerit in frontibus nostris, cōtremiscit. Qui aurata Capitolia non timēt, crucem timent. Qui contemnunt scepra regalia, & purpuras Cēsarum & dapes, Christianorum fordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele propheta, cum omnes, qui missus fuerat, angelus occidisset, & interfectio cōpesset à sanctis, illi tantummodo sospites referuantur, quos Thau litera, idest, crucis pictura signauerat. Exultemus itaque ad crucis similitudinem, sanctas in cælum leuemus manus: cum sic nos armatos dæmones viderint, opprimuntur. Quando Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech: si paululum illæ conciderant, inualecebat. Antennæ nauium & velorū cornua, sub figura nostræ crucis volitāt. Aues quoque ipsæ quando in sublimiora tolluntur & pendēt per aerem, extensis alis imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa victoria triumphorum, ornamenta crucis sunt, quam nō solum in frontibus, sed in manibus quoque nostris habere debemus, vt si sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscū, per dominum nostrum Iesum Christū, cui est honor & gloria in sæcula seculorum. Amen.

DE EPIPHANIA DOMINI SERMO.
XXXI.

Dies Epiphaniarum Græco nomine sic vocatur. Quod enim nos apparitionem, vel ostensionem dicimus, Græci ἐπιφάνειαν vocāt. Hoc autem ideo, quia dominus noster hodie & saluator apparuit in tenebris. Licet enim olim natus esset ex Maria, & triginta iam annorum expleisset ætatem, tamen ignorabatur à mundo. Eo tempore cognitus est, quo ad Ioānem Baptistam, vt in Iordane baptizaretur, aduenit: & vox de cælo patris intonantis audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Quē pater de cælis monstrauerat voce, hūc spiritus sanctus versus in columbam, & super caput illius sedens, tactu quoque ipso voluit demonstrare, ne quis alius Dei filius putaretur à populo. Quid hac humilitate sublimius? quid hac vilitate nobilius? Baptizatur à seruo, & à domino filius appellatur. Inter publicanos, & meretrices, & peccatores ad lauacrum venit, & sanctior est Baptista suo. Lauatur à Ioanne in carne, & ipse Ioannem in spiritu lauat. Aquæ, quæ cætera mundare consueuerunt, domino nostro lauante mundatæ sunt, Iordanis fluius, qui eo tempore quando populum Israel eduxit Iesus ad terram repromissionis fuerat exsiccatus, nunc membris domini tactis, si potuisset, vndas vno loco voluerat congregari, vt domini corpus attingeret. Videte fratres, quomodo id quod in euangelio lectum est, in vigesimo octauo psalmo fuerat antè prædictum. Vox domini super aquas. Locutus est enim Dei filius ad Ioannē. Sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. Sequitur: Deus maiestatis intonuit, quando pater filio testimonium reddidit, dicens. Hic est filius meus dile-

ctus, in quo mihi bene complacui. Vox domini cōfringentis cedros. Baptizatus est enim Christus, & erecti prius atque sublimes dæmones corruerunt: succidit eos dominus tanquā cedros Libani, & comminuit eos dominus tanquā vitulus fragmēta arborum vtilans, & calcibus stirpes, in diuersa dispergens. Et econtrario de saluatore quid dicit? Et dilectus sicut filius vnicornium. Dilectus dominus noster atque saluator est, filius vnicornium, filius crucis, de quo dicitur in cantico Habacuc. Cornua in manibus eius, ibi ascondit fortitudinem suam. Postquā ergo dilectus iste crucifixus est, impletū est illud quod sequitur in psalmo. Vox domini intercidentis flammam ignis. Illo enim baptizato, & vniuerso mundo Christo lauante mundato, gehēnæ ignis extinctus est. Vox domini cōcutientis desertum. Deserta fuit ecclesia, quæ prius filios nō habebat. Ad prædicationem Christi, deserta commota est, & parturiuit, & peperit, & nata est in vna die gens tota simul illa, quæ ante dicebatur desertum. Cades, hoc est, desertum sanctitatis. Siquidem quæ non habuerat sanctitatem, cæpit parere ceruos, & sanctorū emittere greges, qui serpentes interficiūt, qui venena contemnunt: quibus discurrentibus in toto orbe, & Christi euangelium prædicantibus, in templo eius omnes dicent gloriam Deo. Sequitur. Dominus diluuium inhabitare facit. Cōsideremus totum orbem, respiciamus barbaras nationes, Romanum quoque mente lustremus imperium: vbique in Christum credūt, vbique in nomine domini baptizantur: & ita fit vt non vna aqua, sed quodammodo sit diluuium baptismorum. Quapropter cōsummatum est tabernaculum, hoc enim psalmi istius titulo prænotatur: quoniam ecclesia ex viuus lapidibus extructa est. Afferamus domino filios Dei, afferamus ei filios arietum, apostolorū & sanctorum, & imitemur saluatorem nostrū: quia ipse & pastor & agnus & aries appellatur, qui pro nobis immolatur in Ægypto, qui pro Isaac cornibus tenetur in sentibus, & dicamus. Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me: cui est honor & gloria in sæcula seculorum. Amen.

SERMO DE QVADRAGESIMA.
XXXII.

Vomodo miles semper exercetur ad præliū, & simulatis ictibus, veris postea vulneribus preparatur: ita omnis quidē Christianorum vita indiget abstinētia, sed maxime quando hostis propè est, & præparatum aduersum nos exercitum ducit inimicus. Omni seruis Dei tempore ieiunandum est: sed tunc amplius cum ad immolationem agni, ad mysterium baptismatis, ad Christi carnem & sanguinem præparamur. Statim enim vt oues suas recedere velle de proprio grege viderit diabolus, fremit, irascitur, furit, & totis aduersus eas viribus cōmouetur, perire sibi existimans quidquid Christo salua-

IN VIGILIA PASCHÆ DE
ESVAGNI SERMO.
XXXIII.

Hodie fratres charissimi, populus Israel, & vere homo videns Deum (hoc quippe interpretatur Israel) egredi iubetur de Ægypto. Hodie agnus Dei qui tollit peccata mundi, pro omnium salute iugulatur: hodie sanguine illius postes domorū, idest, frontes nostræ depinguntur: hodie occiduntur Ægyptij, & de seruitute Pharaonis populus dei liberatur: hodie percutiuntur primogenita Ægyptiorum: & Israelitarū non solum liberi, sed etiam irrationabilia iumēta saluantur. Homines & iumēta saluos facies domine. Præparemus nos fratres charissimi ad immolationem agni: & apprehendamus illum, nō quando dubia lux est, & adhuc lunæ cornua non implentur: non quādo crescere incipit vel decrescere: sed quartadecima die, idest, lumine consummato atque perfecto, quando tota eius lampade totus orbis impletur. Nec putemus agnū istū anniculum vbiq̄que posse comedi. Præcipitur nobis, vt in vna illū comedamus domo, idest, ne extra ecclesiā immolari agnū putemus. Ex quo manifestū est, quōd Iudæi & hæretici, & omnia conuenticula dogmataque peruerforum, qui agnū in ecclesia nō comedunt, nō eos agni carnes comedere, sed draconis: qui datus est (iuxta psalmistā) in escā populis Æthiopum. Quomodo enim in diluuiō nō saluatur, nisi qui in arca fuerit Noe: & corruente Hiericho vna tantūmodo Raab meretrix, idest ecclesiæ credentis ex gentibus custoditur domus: Ita in immolatione agni, tunc vere agnus occiditur, cū in vna mactatur domo. Erit, inquit, vobis agnus immaculatus: de agnis & hœdis sumetis eum. Præcipitur & in alio loco, vt qui primo mense pascha facere nō quierit, secundo faciat: iuxta quod & nūc iubetur, vt qui nō potest habere agnum, saltem habeat hœdum. Christus enim non ex hœdis fit, quos à sinistris stare iubet: sed pro diuersitate meritorum vnicuique aut agnus, aut hœdus fit. Quæritur etiā quare non in die agnus iste immolatur, sed ad vespērā. Hæc causa manifesta est. Dominus enim noster atque saluator in consummatione seculorum passus est. Vnde & Ioannes in epistola sua loquitur. Filioli, nouissima hora est: quādo autem nouissima hora est, finito die, noctis initium est. Sed hoc intelligendū est, quōd quandiu in isto sæculo sumus, idest, versamur in Ægypto, nō sumus in clara luce: sed in tenebris atque caligine: licet ecclesia, idest, luna quasi in nocte resplendat: tamen veri solis nō possumus habere perfectum fulgorem. In vna inquit, domo comedetis carnes assas igni: & azyma cum amaritudinibus manducabitis. Non cōcedetis ex eis crudum aut coctum in aqua: sed assum tātum igni. Iubetur nobis vt panes absque fermento veteri malitiæ & nequitia comedamus. De quo fermento in euangelio dominus discipulis dicit. Cauete à fermento pharisæorum: & postea interpretatur fermentum pharisæorum esse doctrinam. Et nos igitur si

Tomus nonus.

K

1. Cor. 5.

Gal. 4.

Ioan. 1.

Osee 1.

Gen. 38.

2. Reg. 11.

Gen. 38.

à doctrina sæculi istius volumus esse alieni, & quasi extraneos à mundi conuersatione nos facere, persecutionibus & pressuris subiecti simus: & secundum Apostolum comedamus azyma synceritatis & veritatis. Vis intelligere quòd dico? Dico quòd verum est: loquere quod syncerum est: nullas personam accipias, non diuitis, non potentis, quamlibet sit potens, quamlibet sit nobilis, si peccauerit corripere eum: & comedisti azyma synceritatis & veritatis in amaritudine. Vnde & apostolus ait. Inimicus factus sum vobis vera dicens. Et prouerbum sæculi, gentilis quoque poeta exprimens. Obsequium, inquit, amicos, veritas odium parit. Quod autem sequitur. Non crudas carnes agni neque elixas comedamus: illud est, ne scripturas diuinas (quæ vere carnes agni sunt) aut iuxta historiam tantum intelligamus, & sicut crudas eas assumamus in cibum: aut rursus secundum hæreticos, quibusdam allegoriis & nubilo interpretationis ad peruersa quæque dogmata deriuemus, & eneruemus eas: & fucci veritate sublata, vmbas quasdam & imagines effundamus. Sed intelligamus eas, & iuxta historiam, sicut scriptæ sunt: & nihilominus eas spiritus sancti excoquamus ardore. Et quidquid in illis secundum literam videtur incongruum esse vel clausum; spirituali expositione pandamus. Caput mihi videtur esse agni illud quod in euangelio Ioannis scribitur. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Pedes autem homo, quem pro nostra salute dignatus est assumere. Sed & aliter sentiri potest. Caput, intelligentia spiritualis: pedes, simplex iuxta historiam narratio: intestina autem quidquid intrinsecus in littera latet, quidquid in superficie non videtur: sed diligenti examinatione commolitur atque ruminatum à doctores profertur in medium: & quod putabatur esse fœdum & indecorum, hoc reperietur esse vitale. Verbi gratia. Quid turpius in scripturis dici potest, quam si Osee meretricem iubetur habere uxorem: & Iudas cum Thamar nuru sua concubat: & Dauid Bethsabeæ adulterio sordidetur: & Onam filius Iudæ semen proiciat in terram, ne liberos generet? Hæc si secundum literam intelligantur, nonne à gentibus & ab incredulis quibusque, quasi scripturarum stercora condemnantur atque irridentur? Sed si illa excutias, si laues, si spiritus sancti igne excoquas, vertuntur in cibum: & quod putabatur inutile inuenitur mysterium. Non relinquitis de eo in mane, & os non conteretis de eo, & quod reliquum fuerit de eo vsque in mane, igne comburetis. Nihil de carnibus agni vsque in futurum sæculum reseruemus. Quantumcunque possumus, comedamus. Quòd si qua in ea fortia sunt dogmata, videlicet ecclesiastica, de trinitate, de resurrectione, de anima, de angelis de cæteris istiusmodi: hæc non iuxta nostram opinionem prauis interpretationibus disseramus, non conteramus illa, sed ita ut sunt fortia prædicemus. Si quid aut quasi homines præserierit, & non poterimus de carnibus agni co-

medere: scire debemus quòd in futuro sæculo doctrina spiritus sancti nobis aperiendum sit, & comedemus illud. Sic autem comedetis illud. Lumbi vestri accincti, & calceamenta vestra in pedibus vestris, & baculum in manibus vestris, & comedetis illud cum festinatione. Pascha est enim domini Dei vestri. Hucusque præceptum est quales agni carnes comedere debeamus: nunc iubetur quo à nobis habitu comedendæ sint. Lumbi, inquit, vestri accincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et Ioannes zona pellicea cingitur. Et Elias nihil habens in se molle atque muliebre, sed totum virile & rigidum (homo quippe hirsutus erat) cingulum habuisse describitur. Et nos ergo si volumus carnes agni comedere, mortificemus lumbos nostros, mortificemus opera carnis. Et hoc quod in Iob de diabolo dicitur: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius, occidatur in nobis, ne caro concupiscat aduersus spiritum, sed spiritu opera carnis mortificemus, & purificati vescemur agni carnibus. Ut autem sciatis, fratres charissimi, quoniam quicumque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere, Moyse præcipitur, ut populus qui ascensus erat ad montem Oreb, ante tres dies purificetur. Et Dauid cum venisset ad Abimelech sacerdotem, interrogatus si mundi sunt pueri, Respondit purificatos eos esse ab heri & nudius tertius. Si autem panes propositionis non poterant ab his qui vxores suas tetigerant, comedi: quanto magis panis ille qui de cælo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulo antè hæserè complexibus violari atque contingi? Non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus. Quod autem sequitur. Et calceamenta in pedibus vestris, & baculum in manibus: hoc iubetur, ut quamdiu in eremo istius sæculi gradimur, calceati simus calceamenti pacis: necubi in deserto scorpius & coluber obrepit, necubi serpens plantam gradientis inuadat. Quòd si forte aduersum nos consurrexerit, habeamus virgam in manibus, & percutiamus eum, & dicamus. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Vide mysterium scripturarum. Quamdiu per solitudines ambulamus, necesse habemus habere & pelles pro calceamentis, quibus nostri tegantur pedes: quando vero terram repromissionis intramus, dicitur nobis cum Iesu Naue. Solue calceamenti tui corrigiam: locus enim in quo stas sanctus est. Et nos ergo quando intrauerimus regna cælorum, non habebimus opus calceamenti, non his prædiis quibus custodimur in seculo: sed ut nouum dicam, agnum illum, qui pro nobis occisus est, sequemur. Sed videte ut de nobis dicat Ioannes. Isti sunt qui vestimenta sua non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt: qui sequuntur agnum quocumque vadit Christum Iesum: cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE

DE RESVRRECTIONE DOMINI SERMO.
XXXIII.

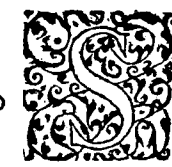

On quæo, fratres charissimi; quæ mente concepi, ore proferre sermonem, & cordis mei lætitiâ lingua non explicat. Hoc autem non solum ego patior, qui cupio narrare quæ sentio: sed etiâ & vos mecum patimini, plus exultantes in consciencia quam eloquio proferentes. Videtur mihi hic dies cæteris diebus esse lucidior, sol mundo clarior illuxisse, astra quoque & omnia elementa lætari: & quæ patiente domino proprium lumen retraxerant & fugerant, & noluerant creatorem suum aspicerè crucifixum, hæc nunc victorem illum, & ab inferis resurgentem, suo (si dici potest) fulgore, suo prosequuntur officio. Credit cælum, credit terra: & sagena, quæ totum mundum piscata est, Iudæos tenere non potuit. Hæc est dies quæ fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Quomodo Maria virgo mater domini inter omnes mulieres principatum tenet: ita inter cæteros dies hæc omnium dierum mater est. Rem nouam dico, sed quæ scripturarum vobis comprobatur. Hæc dies & vna de septem est. Hæc est dies quæ appellatur octaua. Vnde & in quibusdam psalmorum titulis superscribitur pro octaua. Hæc est in qua synagoga finitur, & ecclesia nascitur. Hæc in cuius numero octo animæ saluatae sunt in arca Noe. Similiter, inquit Petrus, & vos saluos facit ecclesia. Hæc est de qua Ecclesiastes præcipit. Date partes septem, date & octo. Hi sunt octo gradus, per quos in Ezechiele templum Dei scædimus. Hæc octaua dies, de cuius sacramento, & omnium nationum in Christi fide, octauus quoque psalmus incipit. Domine dominus noster, quæ admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? Et quid me necesse est infinita replicare? Dies me deficiet, si voluero omne diei istius exponere sacramentum. Hoc tantum dico, quòd vniuersa sabbathi gratia, & antiqua illa festiuitas populi Iudæorum, diei istius solennitate mutata est. Illi in sabbatho non faciebant opus seruile, nos in die dominica, hoc est, resurrectionis, opus seruile non facimus: quia vitiis & peccatis non seruiamus. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Illi de domibus suis non egrediebantur: & nos de domo Christi non egredimur, sumus enim in ecclesia. Illi non accendebant ignem in die sabbathi: nos econtrario accendamus in nobis ignem spiritus sancti, & omne vitium excoquimus peccatorum: de quo igne dominus ait. Ignem veni mittere in terram, & quæ volo ut ardeat. Desiderat dominus ignem istum ardere in nobis, id est, secundum Apostolum, spiritu nos sancto feruere: ut non refrigescat in nobis charitas dei. Illi per diem sabbathi non ambulant in itinere: perdidit enim illum qui dixit. Ego sum via: nos autem dicimus. Beati immaculati qui ambulant in lege domini. Et iterum. Viam veritatis elegi, & viam iustificationum tuarum doce me. Illi de spinis dominum coronauerunt: nos autem si fuerimus lapides pretiosi, dominum no-

Tomus nonus.

strum coronabimus. Caput imperatorum istius sæculi ornat diadema: nos ideo in capite nostri regis imponimur, ut ornemur à capite. Illi non susceperunt Christum, & suscepturi sunt Antichristum: nos recepimus humilem filium Dei, ut postea habeamus triumphatè. Ad extremum noster hircus ante domini immolatur altare: illorum hircus antichristus cospuitus & maledictus proicitur in solitudinem. Noster latro cum domino ingreditur paradysum: illorum latro homicida atque blasphemus, moritur in peccato suo. Illis Barbaras latro dimittitur: nobis Christus occiditur. Pro quibus vniuersis, fratres charissimi, consona pariter voce cantemus: Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Ignita illa rompheæ & paradisi ianuâ, quæ nullus potuit effringere, hodie Christus cum latrone reserauit: ideo hodie Christus dixit ad angelos. Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas cõfitebor domino: quæ cum semel aperta est, nunquã credentibus clauditur. Ex eo tempore quo passus dominus vsque ad præsentem diem, semper hæc porta clausa & reserata est. Clausa est peccatoribus & incredulis: reserata est iustis & credentibus. Per hæc ingressus est Petrus, ingressus est Paulus per hæc omnes sancti & martyres intrauerunt: per hæc quotidie de toto mundo iustorum animæ ingrediuntur. Duæ portæ sunt, portæ paradisi, & portæ ecclesie. Per portam ecclesie intramus portam paradisi. Ita debemus viuere, ne eiiciamur de domo illa, & eiecti foras à bestiis deuoremur: quas in alio loco propheta formidans ait. Ne tradas bestiis animas cõfitentium tibi. Ecce nunc dominus stans in paradisi ianuâ loquitur ad nos, qui sumus in domo ipsius cõgregati, quæ quicumque sanctorum fuerit ingressus, quauis diabolus prohibeat, quàmuis inimicus accuser: ipse est liquidem accusator fratrum nostrorum, ipse est vindex inimicus: sicut in centesimo vicesimosexto psalmo dicitur. Qui sanctus fuerit non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta: in Christo Iesu, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

AD EVSTOCHIVM DE VINCULIS BEATI PETRI.
Epist. 35.

Epistimo rogatu, o virgo Christi Eustochium, à me tua deposcit charitas, ut tibi tuisque virginibus notum faciam: vnde beati Petri apostoli in Kalendis Augusti, quæ celebratur festiuitas, initium habuerit: & quare nec post, nec antea, sed prima die mensis. Ingeritis autem quosdam esse, qui hoc die Apostolum Petrum eductum esse ab angelo de carcere credant. Ad vltimum petitis vobis declarari, qualiter psalmus ceterisimul tricesimus octauus apostolorum principi beato Petro conueniat, vel si de ipso prophetatus sit. Ad quæ duo priora, breuiter me respondere oportet, ut in postremo mihi liceat immorari. Beatum Petrum apostolum hoc die de carcere eductum esse qui credit, ipsius repetitionis euangelicæ legat textum, & inueniet error se passum esse: in tantum enim aperte refertur, ut cunctis legentibus facile sit ad intelligendum. Nam Herodes rex, Herodis maioris filius, qui in saluatoris necem consentiens fuit:

K ij

domini nostri Iesu Christi doctrinam, quæ per apostolos prædicabatur subuerrere studens, misit manus ut affligeret quosdam de ecclesia. Ibi datur intelligi plures ipsius significatos conatus esse, qui adhuc superbix suæ ramos extendens occidit, Iacobum fratrem Ioannis gladio, & hoc tantum facinus diebus azymorum facere studuit. Erat, inquit, dies azymorum. Et qui dominum saluatorem anno præterito diebus azymorum occiderant, Petrum apostolum in ipsis diebus extinguere satagebant. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem: tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum: volens post pascha producere eum populo. Sed non est consilium, non est sapientia, nec fortitudo aliqua contra Deum. In ipsa, inquit, nocte cum producturus esset eum Herodes, erat Petrus dormitios inter duos milites vinctus catenis duabus. & custodes ante ianuam custodiebant carcerem: & ecce angelus domini astirit, & lumen refulsit in habitaculo carceris. Percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens. Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius, & exiens sequebatur angelum. Ecce quomodo Petrus diebus azymorum incarceratus, post pascha ereptus sit, & non in kalendis Augusti. Sed hæc festiuitas tanti apostoli qualiter adiuuenta sit, pandam. Octavianus Cæsar imperij sui æmulum M. Antonium habuit, quem assiduis congressionibus ac præliis vix extinguere valuit: quem Cleopatra coniunx mortuum dolens, seque ipsam viam sepeliens, vberibus suis aspides apponens, maluit viro suo commori, quam incurere Romanorum. Cæsar vero de tyranno celebrata victoria, Romam repedauit, ducens secum infinitum captiuorum numerum, & antiquorum Ptolemæorum omnium gazas: ut nec ante, nec post tanta copia auri, argenti, gemmarumque Romam adducta fuisse noscatur. Cum autem hoc die Romam ingrederetur, ob triumphum tantæ victoriæ ac pacem firmissimam toti orbi collatam: vocatus est Augustus, qui primo solum Cæsar dicebatur. Coronatur ciuitas, fit læticia ingens in populo, statuitur à senatu, & omnibus Romanis scriptis firmatur, nunciaturque per vniuersum orbem, omnibus gentibus Octavianum Augustum inter deos debere coli: & ut mensis iste, qui antiquitus in ordine mensium Sextilis dicebatur, in honorem Augusti, Augustus vocetur: & hoc tripudium solemnitatis ob triumphum Augustalis victoriæ, lege perpetua volumus custodiri. Sic quousque ad Magni Constantini imperium vêtum est: qui postquam dignatione superna, per sanctos apostolos Petrum & Paulum visitatus, & per Syluestrum Papam baptizatus est: & ex persecutore fidei defensor, & mandatorum Christi custoditor assiduus factus, harum solemnitatum phantasmata perhorrescens, Papæ dicit Syluestro. Hactenus pater humanis vtrês legibus, sicut ipse nosti, omni studio, & hos dies & alios excolebam. Nunc quia placuit domino Iesu Christo, me peccatorē sibi famulum facere: iniquum mihi videtur harum celebritatum fauorabilibus laudibus extolli. Vide ergo quomodo ad honorem summi Dei, beato Petro apostolo hanc diē

dedicem. Sanctus autem Syluester hoc audiens, gaudio repletus gratias Deo retulit, & cū sui clerici consilio Augusto respondit. Est carcer in quo beatus Petrus Apostolus pro Christo agonizans, vinculatus fuit, & sacri fontis lauacro, pluribus ibi baptizatis dedicauit: hunc omni sorde purgari facias, quatenus ecclesia ibi fabricata ad honorem tanti Apostoli, fidelium vota prærenniter reddantur. Hoc audiens Augustus, lætus efficitur: purgatur locus, fabricatur ecclesia, & hæc consecratur ab eodem Papa. Assuit ibi Augustus: & sacris scriptis per veredarios toti orbi mandare studuit in hæc verba. Notum esse volumus omnibus Christum pie colētibz, beatum Petrum apostolum à Deo nobis datum pastorem & principem summo studio venerari velle assidue, & maxime in hac die Kalendarum Augustarum, in quo ut Deus à vobis soliti eramus adorari: ut ipse pius pastor precibus Deo fufis, nos & imperium nostrum adiuuare dignetur. Valete. Sanctus autem Syluester hunc diem celebrem omnibus ecclesiis esse instituit, ut sicut celebratur ad honore terreni principis, ad decus celebretur clauigeri cælestis. Accepit autem hæc celebritas nomen beati Petri apostoli ad vincula, propter vinculorum quæ ibi passus est tormenta: ut vbi abundauit peccatum, superabundaret & gratia. Hæc domus vinculorum, hoc ordine facta est domus sanctarum orationum. Hæc breuiter ad duo inquisita respondi: nunc ad psalmum veniam: & si beato Petro conueniat, ut in nullo vestrum bonum desiderium fraudetur, ostendam. Dicat ergo verbis prophetis domino beatus Petrus. Domine probasti me, quoniam vocasti: cognouisti, quoniam præsumpsi, & ausus fui dicere. Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Tu autem cognouisti omnes cogitationes meas à longe, antequam eas cogitarem: semitam meam & directionem meam inuestigasti: & omnes vias meas præuidisti, & probasti, quia non erat dolus in lingua mea, cum dicerem. Si me oportuerit mori tecum, non te negabo. Tu autem firmasti me, & posuisti manum tuam super me: firmasti me de tua præscientia, quod essem negaturus: & posuisti manum tuam super me: ut peccatum lacrymæ sequerentur. Mirabilis facta est potentia tua ex me: confortata est, nec potero ad eam. Conatus sum non negare: promisi etiam me mori magis eligere quam negantis crimen incurere: sed præscientia tua ita confortata est, ut non potuerim ad eam: quid nunc faciam? negaui dominum & magistrum: nec (ut quidam opinantur) hominem negaui. Ego illum negaui, cui dixi. Tu es Christus filius dei viui. Illum negaui quem pedibus ambulans super aquas expertus sum: illum quem voce sola vidi mortuum vocantem de sepulcro: illum quem cælis patentibus, vidi cum Moyse & Elia, & vocem audiui super eum de cælo. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Illum qui cæcum tactu suo illuminauit, qui verbo leprosos mundauit, qui iussu dæmonia expulit, & multas virtutes suæ deitatis ostendit. Quid nunc facimus Nouatiane? Perdimus Apostolum Petrum: an recipimus reuertentem ad Christum? Ecce

Ius. 11.
Rom. 8.

Ecce Christus eum recipit, tu eiicies? Sed clamat contra te Paulus. Si Deus iustificat: tu quare condemnas? Dicis, Credite: baptizatis, non debet penitentibus subueniri. Ecce Apostolo penitenti succurritur, qui est episcoporum episcopus, & maior gradus redditur ploranti, quam sublatus est denegati. Quod ut doceam, illud ostendo quod nullus Apostolorum pastoris nomen accepit: soli enim huius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro penitenti dominus concessit, & negatus, quam solus habuit, Petro tribuit potestatem: ut non solum recuperasse quod amiserat probaretur, verum & multo amplius penitendo quam negando perdidit, acquisisse. Hoc magister bonus in electo discipulo formauit exemplum, ut omnis discipulus Christi sit integro animo, & peniteat si ita euenerit, vel delinquat: nec rem noxiam sibi permittere debet, ut decreseat. Sed qui tanto citius vincitur, tanto citius expurgatur. Certe omnis sanctitas ad Deum ducit, & omne peccatum ad diabolum. Et sub domino bono positi, quomodo credimus nobis possibilitatem ad diabolum eundi concessam, & reuertendi ad dominum denegatam? Adde aliquid. Certe hominem per peccatum à se recedere Deus non vult, & peccatorem ad se venire omnem vult: & si illud potuit fieri quod Deus non vult, quanto magis potest fieri quod Deus vult? Ideo denique cogitatio peccati non est à Deo prohibita per naturam, sed per imperium: ut laboris eius pugna incumberet, & præmium de certamine proueniret. Voluit enim Deus homini operis fatigationem relinquere, ne in aliqua detrimenti parte præmium impediret. Duos certe bonorum & malorum populos esse, nemo est qui nesciat. Bonos dicimus credentes, & pessimos non credentes. Non credentes esse sub diabolo, & credentes sub Deo. Magna prædicatio tua, ò Nouatiane, qui seruum diaboli ad te vocas, seruum Dei à te repellis: quasi qui velis Deum lucrari quod non habet, & perdere quod habet. Hinc ad Dei computans diuitias, quod possit Deus mortuos suscitare, & infirmos saluare non possit. Nam increduli mortui, & ecce credentes licet peccatores sint, viuunt in infirmitate sua. Et si saluator noster habet, immò quia habet potestatem suscitandi mortuos, quomodo virtutem non habet quæcunque fuerint infirmitates curandi? Ex utroque latere blasphematur, à vobis, qui penitentibus negatis effectum. Si enim posse eum docetis infirmitatem omnem curare: sed si nolit, impium arguitis. Si velle & non posse eum forsitan dixeritis, à deitate excluditis: ut misericordiam vobis ex utroque latere condemnati denegatis, cum negatis familiaræ Dei pereanti non posse succurri. Hactenus cum Nouatiane sim locutus: reuertamur ad Apostolum penitentem, & flentem amarissime atque dicentem. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Scio quia tu es Christus filius Dei viui: quam scientiam non reuelauit mihi caro & sanguis, sed pater tuus qui in cælis est. Quò fugiam qui te Deum noui, & omnipotentem agnouit? Si in cælos ascendero, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Ibi enim per passionem specia-

Math. 16.

Math. 11.
Ioan. 9.
Math. 11.

Tomus nonus.

liter descendisti: vbi per potentiam tuam, sicut vbi que generaliter, præsto es. Si sumpsero pennas meas diluculo, id est, ante lucem. Pennas hoc loco pro cogitationibus ponit, quæ repentino volatu vbi que sunt, in cælo, in terra, in abyfso, & vbi que que firmantur maria. Si ergo, inquit, illuc ante lucem tuæ resurrectionis vadam, vbi que inaccessibilis solet fugitium abscondere, ut illuc ire possim, manus tua deducet me: quasi fugitium tenebit me dextera tua. Ante lucem hic, ante resurrectionem posuit saluatoris: quia in tenebris fuit omne sæculum iacente domino in sepulcro, in quo tempore penitentia Petri agebatur. In quo etiam dicit. Forsitan tenebræ conculcabant me: & in tribus negationibus suis, tres fugarum partes clausas esse sibi si fugeret memorabat, in cælo, in inferno, & in postremis maris. Ergo negare, tenebræ sunt, & fugere conculcatio tenebrarum: hoc timere, ne comprehensus ab ipsis tenebris conculcetur, quasi tenebris malis suis submersus, operibus esset deditus tenebrarum, habens tractum perennem, iuges lacrymas, dolores æternos. Hoc enim modo conculcantur tenebræ mortis huius, qua corporaliter morimur. Si vere fuero moriens, inquit, non conculcabor à tenebris, sed ad delicias sanctorum attingam. Nox ipsa mortis illuminatio mea est in delitiis meis. Ibi enim habebō lucem Christum meum, qui non patitur obscuritatem tenebrarum, in cuius conspectu nox sicut dies illuminabitur: hæc dicit prædicante Petro apostolo & cantamus & credimus. Sicut tenebræ eius sunt, ita & lumen eius est. Tenebræ enim non omnibus creaturis obscurum faciunt. Siquidem & feræ omnes, sed & noctiuagæ bestiæ, noctium nullum patiuntur obscurum. Sed & aues sunt quæ in noctibus volant. Vnde doceatur natura oculos non omnia animalia à creatore hos esse sortita, ut in tenebris videre non possint. Deus enim ad requiem hominum noctes instituit, ut generationi humanæ quiete posset esse consultum. Ipsius ergo sunt tenebræ, cuius est lux, quod Manichæus negat. Ipse etiam creator corporum nostrorum, contra quod suscipit qui impænitens Petrus dicitur. Tu possidisti renes meos, qui suscepisti me de vtero matris meæ. Sicut enim in ore dum loquimur, & in opere dum aliqua operamur, cordis nostri cogitara ostendimus: ita quod cogitamus, antequam dicendo vel operando pandatur, à renibus gignitur, secundum illud quod in alio psalmo dicimus Deo, Scrutans corda, & renes. Dicit enim, quia ita tibi in me nihil occultatum est, ut non solum quæ sunt cogitata consideres: sed & cogitanda quæ sunt in renibus cernas. Tu domine qui suscepisti me ex vtero matris meæ: ita ut quicquid ab ortu meo semifonis balbutientis infantis verbis aliquando forte peccaui, cognoscas: in hoc etiam confitebor tibi: quia terribiliter mirificatus es, mira opera tua, quæ & oculis meis vidi, & exercente te domine Iesu Christe cognoui, & anima mea cognouit nimis. Intra me est quod credidi, non in superficie verborum, sed intus in visceribus animæ: quod ita esse tibi non est occultum. Siquidem tibi occultum non est nec os meum, id est, os meum.

Psal. 7.
v. 129.

K iij

quod fecisti in occulto Si ergo nec os meum tibi occultum est, quod occultum naturaliter esse voluisti: quomodo ante te occultum erit in corde, quod manifestari iussisti? Ad altiora ducimur cum de offibus & substantia, quæ in inferioribus est testæ, tractamus. Agitur enim in hoc loco quod cum dies resurrectionis aduenerit, vbicunque fuerit os meum, & si in inferioribus terræ fuerit substantia mea, imperfectum meum videbunt oculi tui, quia solo aspectu oculorum tuorum exurget. In libro enim resurrectionis omnes homines qui nati sunt scribuntur, quotquot de die in diem formabuntur, & nemo est in eis qui ibi scriptus non sit: in quo libro mihi non sunt in amore & honore, nisi soli amici tui. Deo nimis enim confortatus est principatus eorum. Si quidem participes eos tui æterni imperij repromittis. Nec hæretici audiendi sunt qui dicunt: non debuit mundus subsistere per eum, qui præsciens erat homines per peccata & scelera sua ad æternum gehennæ incendium destinandos. Si enim ita putetis fieri debuisse, consultum magis reis iudicabitur quam sanctis. Si enim mundus fuisset à suo transitu reuocatus, nullus fuisset sanctorum particeps regni: & dum prouidebatur malis, ne ad interitum deuenirent, & ut non perirent pro merito suo mali, hæc boni accipiebant sententiam, ne vel temporalem vitam susciperent quibus debebatur æterna. Nos autem cum propheta gaudeamus cum sanctis Dei, atque cum apostolo Petro dignis honoribus amicos domini recordemur, quorum tantus est numerus, ut super arenam multiplicati esse noscantur. Quid autem erit si occidat dominus peccatores, occidat Nerone, & post eum omnes viros sanguinarios, qui sanctos domini occiderunt? Si vestrum dicit hæretici Deus esset secutus consilium, ne perirent Nero aut Diocletianus, vel cæteri interfectores sanctorum, nec fecisset apostolos, nec martyres nasci: esset par iudicium iustis & iniustis, & omnes vna præueniens sententia, per quam omnes viderentur ante puniti quam nati. Sed vos dicitis: quia in vanum acceperunt ciuitates suas, hoc est, sine causa sunt mortales effecti: & omnia cum mundo percunt, & par est ipsa perditio. Non est ita, omnes enim in libro scripti sunt, omnes resurgent, sed aliis dabitur odor vitæ in vitam æternam: aliis odor mortis in mortem perpetuam, vbi deuenient hi, quibus dicitur. Nonne qui oderunt te Deus odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Hæc Petrus loquitur, & ecclesia in Petro pronunciat. Perfecto, inquit, odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Et his ideo anathematizatis, proba me domine & scito cor meum, quid de te sentiam, quid de te credam: interroga me, & scito semitas meas: sit tibi sollicitudo de ecclesia tua, & de ouibus tuis, & de pastoribus tuis: & vide si via iniquitatis in me est. Via iniquitatis diabolus est, qui se ad ambulandum in ea incredulis & hæreticis præbet. Et vide, inquit, in populo tuo ne sit aliquis, in quo via iniquitatis iter erroribus præbeat: excludensque viam iniquitatis deduc me in viam æternam, ut portæ mortis & inferi non præualeant mihi secundum verbum

tuum domine Iesu Christe, qui regnas in sæcula sæculorum. Amen.

DE OBSERVATIONE

VIGILIARVM.

Epistola 36.

Ignū est fratres aptūque prorsus, fatisque cōueniens de sanctis vigiliis nunc dicere & proferre sermonē, quādo ipsa lucubratiō exigitur à sollicitis. Nox ecce est caligo corporibus, quæ nō solū homines, sed etiā cūctos somno detinet animantes: vt reformatis viribus per soporē, possint diuturnos labores sustinere viuētes. Bonus De⁹, qui ita prospexit, ita cōstituit, vt homo exiturus ad opus suū, & ad operationē suā vsque ad vesperā, haberet vicariū tēpus, in quo à duris laboribus, & multa fatigatione requiescere præstitit. Nouimus autē multos hominū, vt aut maiorib⁹ suis placeāt, aut sibi aliquid peculiariter profint, noctis particulā ad aliquod opus segregare: id pro lucro ducere, quod furati de sopore suo operari potuerint. A Salomone vero laudatur & femina, quæ pēsa & lanificiū ad lucernam vigilāter exercet. Addidit etiā quod ex hoc laus viro eius in portis & gloria magna nascatur. Quod si in carnalib⁹ instrumentis, id est, victui aut vestitui necessariis, quæ vigilat nō reprehēditur, imò laudatur, mirari me fateor esse aliquos qui sacras vigiliās tā spiritali opere fruētiosas, orationibus, hymnis lectionibusque scēcūdas, aut superfluas existimāt, aut ociosas: aut, quod his est deterius, importunas. Et quidē si sunt homines à religione nostra alieni, qui ista sic sentiūt, non est mirū. Quomodo em̄ prophanis religiosa placere possunt? quib⁹ si placerēt, nostri essēt, quia sum⁹ vtique Christiani. Si vero nostri sunt, quos vigiliārū salutifer actus offendit, vt nihil de his deteri⁹ suspicer, aut pigri sunt, aut somniculosi: aut, quod his est proximū, senes, vel infirmi. Si pigri sunt, erubescāt: quia illis insonāt verba Salomonis. Vade ad formicā dō piger, & æmulare vias eius. Si somniculosi sūt, expergiscātur, scriptura proclamāte: O piger, quousque dormis? Quādo autē de somno surges: paululū quidē dormies, modicū sedebis, pusillum autem dormitabis, pusillū vero cōplecteris manib⁹ pectus. Deinde superueniet tibi tanquā viator paupertas, inopia tanquā bonus & leuis cursor cito veniet. Si senex es, quis te compellit vt vigiles? quāquā & nō cōpulsus pro ætate tamē vigilas. Et si stare non potes, & tuam cogitas impossibilitatem, non debes iuuenes & valentes ad tuum reuocare torporem, quos propter varias tentationes iuuentutis seipos propensioribus macerare decet vigiliis. Si vero infirmus es membris, quod facere non potes, noli reprehendere: imò riga & tu secundum prophetam lacrymis stratum tuum, & dic: Sic memor fui tui super stratum meum. Iniunge etiam vigilantibus, vt te suis precibus iuuent, quo adiutus à domino super lectum doloris tui canere possis, & tu aliquādo merearis dicere. In matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Alioquin stultum

Barnab. 4. & 5.

Prov. 31.

Prov. 6.

Psal. 6. & 62.

& fatis extraneum est, vt quia ipsi curere non valemus, bene currentibus derogemus. Nam & si non possumus, debemus congratulari potentibus. Sicut enim de consensu malitię participatur cum facientibus pœna: sic participatio gloriæ speranda est de consensione bonitatis. Alios enim effectus coronat: alios volūtas pia lætificat. Nec sanè onerosum, vel difficile videri debet etiam delicatis corporibus in septimana duarum noctium: id est, sabbathi atque dominicæ, portionem aliquam Dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum quinque vel noctium, quibus stupore carnalium ingrauescimus, aut mundanis actibus oscitamus. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis: cum nō erubescant improbi in perpetrando opere sceditatis. Merito ergo scriptura in Prouerbiis ingerit. Est confusio quæ ducit ad peccatum. In bono enim opere confundi, peccatum est: sicut in malo faciendo non confundi, pernitias est. Si sanctus es, ama vigiliās: vt thesaurum tuum vigilando custodias, & ipse in sanctitate serueris. Si peccator es, magis cura vt vigilando & orando purgeris: dum tunso pectore frequentius clamas. Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Qui enim iam ab occultis desiderat emūdari: necesse est vt eum non delectet istis miseris inquinari. Res exigit, charissimi, vt de auctoritate vigiliarum, & antiquitate, deque ipsa vtilitate pauca dicamus. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos proponatur ipsius laboris vtilitas. Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique propheta clamat ad Deum. De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Dauid regio & propheticus sanctificatus vnguento, ita canit. Domine Deus salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te. Et in alio psalmo. Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Sed forsitan in lectulo suo positus hæc cantabat: quod aliquanti pigriores sufficere putant: si tantum in stratu suo aut oret vnusquisque, aut psalmum submurmuret. Quod quidem & ipsum bonum est, Dei semper & vbique meminisse salutare est. Sed quod sit melius exurgere & conspectui diuino assistere, accipe eiusdem prophetæ aliam vocem, quæ & tempus & locum & habitum deprecantis ostendit. In noctibus, inquit, extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Et ne vespertinas tantum horas noctis existimes appellatas, occurrit & dicit. Media nocte surgebam, vt confiterer tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Habes & tempus expressum exurgendi, & sollicitudinem, quomodo Deo confitearis, ostensam. Adhuc consideranti mihi intentionem sanctorum, maius aliquid & laboriosius occurrit, & vltra humanæ naturæ conditionem suggeritur: cum eundem audio prophetam psallentem. Si ascendero in stratum lecti mei: si dederō somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis: donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis enim tātum stupeat Dei amorem & animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo humana vtique corpora

Eccl. 4.

Psal. 18.

Esai. 26.

Psal. 87.

Psal. 118.

Psal. 133.

Psal. 118.

Psal. 131.

deficiunt penitus interdixerit: donec locum ad templum domino fabricandum rex & propheta reperiret? Quæ res nos debet firmiter admonere, vt si ipsi locus domini esse volumus, & tabernaculum eius ac templum cupimus haberi perpetuum: sicut Paulus asserit, dicens. Vos estis templum Dei viuū: in quantum possumus exemplo sanctorum, vigiliās diligamus, ne de nobis dicatur, vt psallitur. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt in manibus suis. Quin potius gratulabundus vnusquisque iam dicat. In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis nocte corā eo, & non sum deceptus. Quia bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Hæc & huiusmodi tanta ac talia ideo sancti cecinerunt, & scripta reliquerunt: vt nos eorum posterius paribus excitaremur exemplis, ad celebrandas etiam noctibus salutis nostræ excubias. Sed à veteribus veniamus ad noua, de ministris legis ad ministros euangelij, de nouo etiam testamento vigiliarum gratia consignetur. Anna Phanuelis filia vidua, continuis orationibus & ieiuniis domino seruiens, non discessisse de templo die ac nocte, in euangelio legitur. Pastores illi sanctissimi, dum super greges suos nocturnas exercent vigiliās & angelos in splendore, & Christum natum in terris primum audire meruerunt. Iam vero institutio saluatoris, nōne tota diligentia ad vigilandum auditores exuscitat, siue in parabola boni seminantis dicendo. Dum dormirent homines, venit malus homo, & superfeminavit zizania in triticum, & abiit? Quod si non dormissent, nec malus fortasse zizania seminare potuisset, nec malus fortasse vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes estote hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptiis. Beati serui illi quos cum venerit dominus inuenierit vigilantes. Et si vespertina, inquit, hora venerit, si media nocte, si galli cantu, & inuenierit eos vigilantes, beati sunt. Illud autem scitote, quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Itaque & vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est. Nec solum verbis docuit vigilia, sed etiam docuit exemplo. Namque testatur in euangelio. Quia erat Iesus pernoctans in oratione. Pernoctabat dominus, non sibi, sed vt scirent serui inopes & infirmi quid agere deberent, quando dominus diues in omnibus, nec vllius indigens, quàm fortissime per noctem in oratione duraret. Sic & increpat Petrum tempore passionis, dicens. Non potuisti vna hora vigilare mecum? Et ad omnes iam dicit. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Hæc verba, hæc & eiusmodi exempla, oro vos quem nō de profundo etiam somno & morti simillimo valeant suscitare: His instructi sermonibus, his confirmati documentis beati apostoli, & ipsi vigilarūt, & vigiliās imperarunt. Petrus ab angelo in carcere suscitatur, & ipso referate portam ferream in domum Mariæ peruenit, vbi erant multi cōgregati, non stertentes vtique, sed orā-

2. Cor. 6.

Psal. 75.

Psal. 76.

Psal. 91.

Luc. 2.

Ibidem.

Matth. 13.

Luc. 12.

Luc. 6.

Matth. 26.

Matth. 12.

tes. Idem in sua epistola ponit ac dicit. Sobrius esto-
 te, ac vigilate: quia aduersarius vester diabolus tan-
 quam leo rugiens circumit, quærens quem deuor-
 ret. Paulus & Silas in custodia publica circa mediū
 noctis orātes, hymnum audientibus vincis dixisse
 memoratur. Vbi repente terræ motu concussis car-
 ceris fundamentis, & ianux spōte apertæ, & omniū
 vincula sunt soluta. Idem beatus Apostolus à Troa-
 de profecturus, sermonem ducebat vsque ad me-
 diam noctem, accensis laternis quàm pluribus in
 cœnaculo. Ex quo Eutyclus adolescens somno op-
 pressus, disputante Paulo prolixius, à fenestra de-
 ductus, cecidit de tertio tecto, & sublatus est mor-
 tuus, quo statim reddito vitæ, vsque ad lucem ser-
 mocinatus. Deo gubernante, profectus est. Quàm
 plene idem quàmque copiose super exercendis vi-
 giliis adhortatus, Thessalonicensibus scribens ait. **B**
 Itaque non dormiamus sicut & cæteri, sed vigile-
 mus & sobrius simus. Nam qui dormiunt, nocte dor-
 miūt: & qui inebriantur, nocte ebrii sunt. Nos autē
 qui dei sumus, sobrius sumus. Et mire cōcludit. Siue,
 inquit, vigilemus, siue dormiamus: simul cū illo vi-
 uamus. Ad Corinthios autem. Vigilate, stete in fi-
 de, confortamini, viriliter agite. Sic & ad Ephesios
 scribit. Orantes in omni tempore in spiritu. Et ipse
 vigilantis quoque exemplum ponens in catalogo
 virtutum suarum, functum se vigiliis multis apud
 Corinthios gloriatur. Hæc sufficiant de antiquita-
 te & auctoritate vigiliarum. Superest vt secundum
 promissum ordinem de earum vtilitate aliquid cō-
 feramus, quanquam sentiri magis possit per exerci-
 tium ipsa vtilitas, quàm loquentis sermo narrare.
 Gustādum enim videtur, quia suavis est dominus,
 sicut scriptum est. Qui ergo gustauit, intelligit &
 sentit quantum pondus pectoris vigilando deponi-
 tur, quantum mentis stupor excutitur, quanta lux a-
 nimam vigilantis & orantis illustrat, quæ gratia, quæ
 visitatio membra vniuersa lætificat. Vigilādo timor
 omnis excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur,
 vitia tabescunt, charitas roboratur, recedit stulti-
 tia, accedit prudentia, mens acuitur, error obtundi-
 tur, criminum caput diabolus gladio spiritus vulne-
 rat. Quid hac vtilitate magis necessarium? quid
 istis lucris commodius? quid hac delectatione sua-
 uius? quid hac felicitate beatius? teste etiā Prophe-
 ta, qui in principio psalmorum suorum, beatū virū
 describēs, summam beatitudinem eius in hoc ver-
 siculo collocuit. Si in lege domini meditetur die ac
 nocte. Bona est quidē diurna meditatio, sed effi-
 caciore est nocturna: quia per diem necessitates va-
 riæ obstrepunt, occupationes distrahunt mentem,
 sensum duplex cura dispergit. Nox quieta, nox se-
 creta opportunam se præbet orantibus, aptissimam
 vigilantibus, dum carnalibus occupationibus ex-
 peditum, collectum sensum, intētum hominem di-
 uinis conspectibus sistit. Inde diabolus diuinarum
 semper rerum callidus æmulator, sicut ieiunia &
 virginitatem, vana baptisimata & inania suis cultoribus
 dedit: ita & hoc sanctū æmulatū officium, nocturna
 sacra & vigiliis suis comestationibus addidit. Vnde iam
 nostri fideles, si de suorum institutione non excitantur
 ad habendas vigiliis sacras, in

aduersa varietatis vsurpatione cernentes, alienas à
 Dei rebus non esse fateantur: quas non æmuletur
 iniquus ad deceptionem, nisi Deo placitas esse co-
 gnosceret ad celebrantium benedictionem. Tamē,
 charissimi fratres, qui vigilat oculis, vigilet & cor-
 de: qui orat spiritu, oret & mente: quia valde inuti-
 le est oculis vigilare, animo dormiente. Cum econ-
 trario ex persona ecclesiæ scriptura testatur. Ego,
 inquit, dormio: & cor meum vigilat. Curādum est
 etiam ne nimietate cibi vel potus vigilaturi pectus
 oneretur: ne cruditates eructantes & crapulam, nō
 solum ipsi nobis insuaues sumus, sed & gratiæ spiri-
 tus indigni iudicemur. Quidam namque vir inter
 pastores eximius. Sicut fumus, inquit, fugat apes:
 sic indigesta eructatio auertit & abiicit spiritus sancti
 charismata. Ergo tanquàm diuino functuri mi-
 nisterio, ante nos per abstinentiā parare debemus,
 vt ingrauari expeditius vigilare possimus. Cogita-
 tio quoque mala pellatur, ne male vigilantis oratio
 fiat, sicut legitur, in peccatum. Sunt enim & ex ma-
 ligno vigiliæ: sicut in Prouerbiis legitur. Quia ab-
 latus est somnus ab oculis eorum. Non enim dor-
 miunt, inquit, nisi male fecerint. Absint fratres, ab-
 sint ab hoc conuentu tales vigiliæ. Sit potius vigilā-
 tium pectus clausum diabolo, apertum Christo, vt
 quem labiis sonamus, corde teneamus. Tunc erunt
 acceptabiles nostræ vigiliæ, tunc pernoctatio salu-
 taris: si competenti diligentia & deuotione sincera
 ministerium nostrum, diuinis obtutibus offeratur.
 Hæc de vigiliarum auctoritate & antiquitate, nec-
 non vtilitate dicta sufficiant. Gratia domini nostri
 Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

AD PAMMACHIVM ET OCEA-
 NVM EXHORTATORIA.
 Epistola 37.

Qui Æthiopē inuitat ad balneas, & si nigredinem non auferat illi, certe vel pecuniam accipit sibi: & licet in illius candore non gaudet, certe vel suo in lucro lætatur. Ita sine dubio inobedientem qui diuinis sermonibus monet, quàmuis refragātis peccata nō tollat: mercedem tamen de ministerio veræ charitatis sibi acquirit. Sed ideo hoc dico, quia vos sperno? Ideo loquor, quia vos forte non diligo? Respondeo Apostoli voce. Testis est Deus, quod facio & faciam, non contemno, sed doleo, infidelitatis in meis argumēta apparere, nō fidei: quia Iudaica in vobis testimonia, nō Christiana cognosco. Quoniam videntes, non videtis: & audientes, non vultis audire. Rem fortem dicturus sum. Ex vtroque conturbor. Timeo auditores offendere, sed plus timeo contemptores præceptorum, qui verbū Dei audire dissimulant, peiores idolis habentur. Illa quidem aures habent, sed non voluntatem, non audiunt, non palpant manibus, nec capiunt. Vnde in malorum hominum cōparatione meliora sunt: quia nec concupiscunt oculis, nec per contraria & Deo inimica discunt. Et naturaliter surda, recte meliora inobedientibus iudicantur. Dicat propheta,

1. Pet. 5.
 Act. 16.
 1. Thess. 5.
 1. Cor. 16.
 Ephe. 6.
 2. Cor. 6.
 Psal. 33.
 Psal. 1.

ta, si mentior. Loquatū David, qui huiusmodi homines comparandos esse serpentibus non negauit. Sicut aspidis, ait, surdæ obturantis aures suas, ne vocem audiat incantantis. Et videant si non recte serpentibus comparantur, qui quod audiunt naturæ beneficio, dissimulant calliditatis astutia. An Christiani dici possunt, qui etiam nomen primæ humanitatis amittunt? Ecce Hieremias dicit. Incircumcisæ aures eorum, qui hoc non possunt audire. Non quia non possunt, sed impossibilitatem volūtatis naturæ inimica superduxit, dum longo vitiositatis vsu, genuini mores per aduersam consuetudinem corrupti, malis operibus ceciderunt. Etiam vasa limo plena, liquorem puri elementi recipere & continere non possunt. Ager spinosus, nisi ante cultoris labore fuerit extirpatus, non nutrit in se iacta semina, sed suffocat. Ita & animus sæcularium sollicitudinum plenus illecebris, verbum non potest sustinere diuinum, nisi prius ipsas mundi sollicitudines culparumque omnium materias, euangelica in se falce succiderit. Modo quibusdam minus forsitan videor (Deo dissimulante) peccare: sed aderit illa dies, qua facta nostra quasi in quadam tabula depicta monstranda sunt. O quantis in die illa expeditset, si in hac vita & membrorum sensu, & viscerum vigore caruissent. Et quanti illic elingues & muti, feliciores loquacibus tunc erunt. Et quanti pastores philosophis. Quanti rustici oratoribus. Quanti hebetes argutiis præferendi Ciceronis? Iob sanctus in tentatione ad suam gloriam deuotus, sic in dolore suo clamabat. Quid prodest in tormento lux? Vt quid mihi iuncta sunt genua? vt quid vbera fuxi? Cur non in ventre mortuus sum, & mox vt de vtero exiui, nō protinus obi? Si hoc Dei amicus dicebat in luce, quid ab inimicis eius dicitur in tenebris? Si ille ingemiscit quem febris vrebat, quid faciet quem gehenna consumet? Si ille sibi dolet genua fuisse coniuncta, cuius pedes semper in Dei amore cucurrerunt: quid dicturus est, cuius nūquàm in veritate steterunt? Displicet illi quòd natus ex vtero vixerat, qui bene vixit: quia cum vermibus moriturus edebat: quid male viuentes faciēt, quos ignis æternus, & vermibus nunquàm moriturus expectat? Durus est hic sermo. Durus hic sermo est: quis potest audire eū? Hoc dixerūt illi discipuli, qui Christi vestigia in euangelio reliquerunt: & de diuino verbo scandalum passi, sæculum maluerunt amare quàm Deum, quorum venter Deus: cultum nolūt audire ieiunij. Luxurioso verbum castitatis offensio est, sicut propheta dicit. Abominatio est viro iniquo directa via. Iam antiquitus dictū est ab Esaia: quòd Christus infidelibus lapis offensionis extiterit. Adulari non possum, ne & fratrem decipiam, & me sermo percutiat Salomonis, qui ait. Verba adulatorum mollia sunt, hæc autem feriunt interiora ventris. Non est fidelis medicus qui ante digestam putredinem superducit vulnere cicatricem. Non possumus semper lac dare: quia nec vos semper paruuli esse debetis. Dicite mihi, quot anni sūt ex quo regenerati sumus in Christo? Consideret vnusquisque quantū ex eo tempore in illa cælesti ætate profecerit. Nescio qualiter placeant parentibus illi in-

fantes, quibus sunt anni quinque vel decē: si in ea qua nati sunt modicitate perdurant. Quid de nobis dicendum est: quos temporis ratio, non modicos sed abortiuos inuenit? Ibunt de virtute in virtutem, de bonis scriptum est Christianis. Videamus si Christiani sumus: quid in nobis (ex quo regenerati sumus in Christo) virtutis accesserit: quid humilitatis in prosperis, quid patientiæ in aduersis, quid in tribulatione gaudij, quid felicitatis in damnis, quid indulgentiæ in offensis, quid castitatis in occasione luxuriæ. Alij de virtute quotidie transeunt ad virtutem: nos de infirmitate ad infirmitatem. Alij meliores per momenta fiunt: nos deteriores sæpe effimur, quasi non eundem iudicem expectemus. Stulti sumus si vnum probauimus credentium saluatorem, & non vnum iudicem fore credamus. Vnam fidem, vnum baptisma, vnam ecclesiam, vnū deum dicit Apostolus. Qui ergo hodie malus, craftina peior: hodie avarus, craftina auarior. Ante annum meæ cupiditati vna villa suffecerat: iam hoc anno quinta forte non sufficit. Prius extendebatur animus vt decem solidos possiderem: iam nunc cētum parui esse ceperunt. Et cum veri Christiani veri filij Dei qui vadunt de virtute in virtutem, si perdidierint aliquid de virtutis occasione lætantur: ego nisi aliena accepero, securus prædere nō possū. Quid agis cæca cupiditas? Quid crudelis in paruulo? Quid sæua in alieno filio? Ordinem naturæ an religionis euertis? Iam fecisti in pedibus, quod in capite esse debuerat. Aurum insensibile pariter omnibus dominatur. Et quid est illud rogo, vel quale est quod nos auerit à Deo? Quis splendor & quantus est, per quē mihi splendor veri solis amittitur? Aurum & argētum lutum exquisitum ex arena & minera: & vt propheta ait, lignum offensionis est aurum: quia iudicio mentis euerso, per aurum libidini mācipatur: qui eodem astu acquirit solidum, quo animam perdet, lucratur imperatoris imaginem & amittit imaginem Christi. Vis nosse quàm perniciosus sit amor habendi & amor requirendæ pecuniæ? Per hunc Iudas tradidit saluatorem. Et certe quando auditur, aut quando legitur, tantum scelus abhorremus omnes. Et quantum in nobis est, impium discipulum condemnamus: & per ignorātiā nostram nostro nos mucrone confodimus. Quanti inter nos Iudæ Iudam damnāt? Quanti in semetipsis cum per cupiditatem suas animas æternis cruciatibus tradunt, & traditores fiunt pariter & occisi? An putamus fratres quòd iocando prædicent prophetæ, ridendo loquantur apostoli, inutiliter Christus iudicium comminetur? Sed ioci non sunt vbi supplicia intercedunt: si iocando passi sunt, credantur iocādo locuti. Esaia serra secatur. Daniel leonibus deputatur. Paulus truncatur gladio. Petrus in cruce, domini exemplo suspenditur. Et hoc totum vt nos à peccatis sua doctrina reuocarent. Sed timeo ne inobedientibus in contrarium diuina beneficia deputentur, & proficiat ad pœnam in iudicio quod hic datum fuerat ad salutē. Timeo ne fides nostra magis iocalis sit, quàm fides & verba illorum. Timeo ne nos iocando nō saluemur: & quomodo per risum introimus in ecclesiā, sic rideat ille de nobis,

Psal. 57.
 Hier. 6.
 Iob. 3.
 Ioh. 6.
 Philip. 3.
 Prou. 29.
 Eccl. 70.
 Esa. 8.
 Prou. 18.

Psal. 83.
 Eph. 4.
 Eccl. 31.

Psal. 2.

sicut scriptum est: Qui habitat in cælis iridebit eos. Multa sunt quæ dicantur, sed fastidio vestro, quod aspera & inculta facit oratio, & labori meo finem ponit membranæ conclusio. Vnum dico quod cupio, quia Christiani cælum debent amare non terram, & verbo Dei plus obedire quàm diabolo, & iudicium æternum magis timere quàm hominum.

AD QVENDAM QVI IN SÆCVLO PÆNITEBAT.

Epist. 38.

Ad te suspiro hominem quem scio esse fidelē. Ad te increpatio mea festinat, quem sentio esse superbū. Pænitere te asseris, qui totus in sæculo conuersaris. Pænitere te asseris, qui ea quæ vomeras, iterum fumis. Pænitere te asseris, qui dum opera diaboli sequeris, dominum prætermittis. Scire à te desidero quid pæniteas. Nescio quid sit tua pænitentia. Pænitere te asseris, qui dum iustitia Dei præcinctus es, superinduxisti superbiam. Pænitere te asseris, qui dum alienam carnem sequeris, sic fatigaris vt canis reuersus ad vomitū suum, sicut canis famidus, aut sus à calore defecta, in limum terræ prostrata. Quæ sit tua penitentia non inuenio. Ambulaui in locum pænitiæ, & non inueni pænitiā tuam. Tu qui sæculum deserueras, iterum ibidem inueniris. Qui carnis superbiam deposueras, submittis humerum, vt iterū portes. Qui auaritiæ dederas dorsum, denuo illi obuiam reuerteris. Qui vanitati remedium dederas, iterū reuerteris in gratiam eius. Qui pompam sæculi fugaueras, iterum in manus illius incidisti. Ambulas autem superbus & elatus ceruice, nescis scriptum esse. Quid nobis profuit superbia, & quid honestas cū iactatione nobis contulit? Iterum dictum fuisse. Transierūt omnia illa tanquàm vmbra. Fidelem te meministi qui per aquam baptismi fueras renouatus: sicut scriptum est. Lauamini, mundi estote, auferte nequitas ab animis vestris. Illos ad lauandum hortatur: tu autē cum esses mundus, sordidus factus es. Non potes iā denuo lauari: sicut dicit Petrus ad dominum. Domine non solum pedes, sed & manus laua & caput & me totum. Qui semel lotus est, denuo non indiget lauari. Si vis autem vt iterum emunderis, da eleemosynam, & ecce omnia tua munda sunt. Quia eleemosyna est, quæ purgat omnem sordem. Humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiā. Subditus esto & obsecra eum, ne æmuleris vt nequiter facias. Nam qui malignantur, exterminabuntur. Ora dominum quotidie cum lacrymis, si forte peccata tua soluantur. Quoniam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Memento filiū in longinquo positum, luxuriose viuendo substantiam in meretricibus dispensasse, postea humilis factus, reuersus est in semetipsum & ait. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, & ego hic fame pereor? Surgam itaque, & vadam ad patrem meum, & dicam illi, Pater peccavi in cælum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus,

Sap. 5.

Esa. 1.

Ioan. 13.

Luc. 11.

Ecc. 3.

Iac. 4.

Luc. 15.

fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Pater autē cum vidisset humilitatem filij, & nimis inopia defessum, misericordia commotus est: pro filio humili, occidit vitulum faginatū. Memento ergo filij, quoniam Christus pro te mortuus est, qui ante fuerat vitulus faginatus. Filius autem illius maior contristatus est. Quare occisus est Christus, qui erat vitulus faginatus. Pater autem illius corripiebat illū, dicens. Fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: Gaudere te oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuētus est. O quā beatum populū pro quo Christus mortuus est, quale gaudium pater portat, quando quod mortuum fuerat, reuiuiscit, & quod perierat inuētum est: Ecce sanus iam factus es: noli peccare, ne tibi aliquid deterius contingat. Attende ergo vnde cecideris, & plange & age pænitiā. Si quo minus, veniet dominus tibi, & mouebit candelabrum tuum de loco suo, nisi pænitentiam egeris. Memorare fili Christum reliquisse nonagintanouem iustos, & quæsiisse vnum hominem peccatorem, & inuētum in inuio, humeris suis reportasse. Vel illam mulierem quæ perdidit drachmam, hoc est ecclesiam hominū peccatorum, & accendisse lucernam, hoc est Christum, qui est lumen iustitiæ: & illa inuenta in stercore, conuocasse amicas vel vicinas, id est ecclesias gratulasse super inuentum hominem peccatorem, & à stercore erectum collocasse eum cum principibus populi sui, hoc est, cum apostolis & prophetis. *ibidem.* Ecce quid faciat pænitentia hominis peccatoris, qui dum in stercore iacet, cum principibus inuenitur. Pænitentem hominem dico, qui diebus ac noctibus ingemiscit, & peccata sua eleemosynis redimit. Pænitentem huminem dico, qui plangit quia fecit malum, & rogat dominum, vt etiā non faciat quod admiserat. Pænitentem hominē dico, qui post concupiscentias suas non vadit, & à voluntate sua se prohibet. Pænitentem hominem dico, qui diligit quod ante neglexit, & quod fecerat obliuiscitur. Adhæreant in te quæ bona sunt: & quæ mala sunt deleantur. Si pænitentiam non egeris, incidet in manus domini secundum magnitudinem eius. Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam: sicut scriptum est. Omisi mala, & quæsiui bona. Fac ergo dignos fructus pænitiæ: & non dixeris. Non peccaui, & quid accidit mihi triste? Non adiciet peccatum super peccatum, & dicas, miseratio domini magna est. Scito autē quod misericordia & ira ab illo est. Reuere ad dominum, & plange dicendo. Tibi soli peccaui, & malū coram te feci. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris domine. Ne auertas faciem tuam à me, & ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus es tu domine, ne derelinquas me domine, neque despicias me deus salutaris meus. Nec proicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne aueras à me. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Libera me de ore leonis, & auerte oculos meos ne videant vanitatem. Illumina faciem tuam super seruum tuum, & saluum me fac in tua misericordia. Adhæsi testimoniis tuis domine: noli me confundere. Ne tradideris me in manus tribulantium

Psal. 37.

Ecc. 5.

Psal. 50.

Psal. 24.

Psal. 26.

Psal. 50.

Psal. 40.

Psal. 21.

Psal. 118.

Psal. 26.

Psal. 16.

Psal. 50.

Psal. 9.

Psal. 101.

Psal. 85.

Psal. 38.

Luc. 14.

Luc. 18.

Psal. 51.

Psal. 49.

Osee 6.

Math. 25.

tium me. Custodi me domine vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protege me. Peccatum meum cognitum tibi feci, & iniusticias meas non abscondi. Confitebor tibi domine deus in toto corde meo. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Non auertas faciem tuam à me, in quacūque die tribulor inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Fac mecum signum domine in bonum: vt videant qui oderunt me & confundantur. Remitte mihi domine vt refrigerer priusquam abea, & amplius non ero. Ecce pænitentia hominis humiliantis se: quomodo veniam non habebit qui taliter ingemiscit? Quis non audiat illum, & moueatur? Quoniam qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exultat, humiliabitur. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Melius est te non vouere & reddere, quàm vouere & non reddere. Pænitentem te dicis, & carnis libidine delectaris. Peccata tua non desinūt ambulare, & tu dicis quod se deant. Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meū super os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furē, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuā ponebas. Os meum abundauit nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas: & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti & tacui. Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, & statuum contra faciem tuam. Intelligite hæc qui obliuiscimini dominum, nequando rapiat, & non sit qui eripiat. Sacrificiū laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam ei salutare meum. Ecce qualis commutatio domini in hominem peccatorem. Tu qui dicis, qui asseris te pænitere: vbi est pænitentia tua? Exclusa est per superbiam & contemptum, sequi Deum prætermisisti. Audi fili, & retrahe pedem tuum de sæculo, cui renunciaisti. Pænitere ergo de omni pompa iniquitatis. Apprehende fidem quam ante perdideras, vt consentires diabolo, & tenebris: & dominum qui lux est, post dorsum reliqueras. Memorare fili quid est. Misericordiam volo, & nō sacrificium. Miserebitur tibi dominus, si hæc cum legeris facias, & per obedientiam pænitentiam sequaris. Verum si de toto corde pænitentiam egeris, si dominum præ oculis habueris, si amissa voragine poculi venenosi calicem salutaris acceperis, si die ac nocte in lege domini meditaueris, si omnem sollicitudinem tuam super illum miseris: tunc gaudebis & exultabis in domino, qui vicisti malignum. Tunc erit merces tua copiosa in cælis: quia taliter in opera domini laborasti, tunc erit dominus adiutor tuus in die iudicij, tunc stabis cum magna fiducia à dextris domini cum sanctis suis, & dicit vobis. Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Iniustus autē dicetur. Ite in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Vbi ignis nō extinguetur, & vermis eorum non morietur. Tunc ibunt iusti in vitam æternam: impij autem & peccatores in ignem æternum.

DE DIVERSIS GENERIBVS LEPRARVM.

Epist. XXXIX.

Admirabile diuinæ dispositionis examen, quæ exhiberi sibi Deus ac deferri voluit, magno consilio & solerti scientia ac ratione mandauit. Diuersa enim hominū moribus genera naturarum, diuersis statuit præceptorū sententiis gubernari. Aliis enim imaginariū legis opus, quasi sub veritatis colore depinxit: aliis corpus ipsius veritatis declarauit. Quos enim obuolutos adhuc mundi caligine ad comprehendenda ea quæ germana erant ac solida perpendit, eis obseruantia ordine suspensio, subtili quodammodo examine susurravit: quos autem deprehendere posse absolutum prædicationis carmen agnouit, eis Deus perfectam harmoniam solidæ vocis intonuit. Inde est quod figuris & ænigmatibus lex prisca depingitur: quoniā dum infirma Iudæorum acies hebetatur, & candidatum scientiæ claritatis vigorem inspiciendi lumen non habent, necesse est vt in variis figuris figurarū color adhibeatur. Nam illis & virtutū præmia supposita spe promittuntur, & peccatorum notæ inuruntur in corpore. His enim confirmantur alij, quibus alij transferuntur. Præsens lectio exigit huiusmodi ferre sermonem, quæ diuersa leprarum genera deprehendenda in diuersis materiis designauit. Alia enim lepra in parietibus demonstratur, alia humano notatur in corpore, alia in vasculis, alia in veste, alia designatur in stamine: deinde quæ in huiusmodi vulneris loco, crebra ac varia pellicula deputantur. Quid enim dicam? Tot sunt genera quot colores, alia pallida, alia tetra, alia rubicunda. Deinde si homines lepra, quod est insitum naturæ, vitio polluantur, quid hi faciunt, qui grauioribus morbis corporum prægrauantur? Sed age iam videamus genera lepratum, vt medelarum causas agnoscere atque probare possimus. Si fuerit, inquit, lepra alba vel rubicunda, siue tetra, vel pallida, vel si florens, ait, hoc est, toto corpore decurrens. Nam est detestabilis lepra, quæ omnino mundari non possit. Est & quæ facilem habeat mundationem. Alia quoque aduertitia: alia innata deprehenditur. Quæ omnia nisi spiritaliter sentiantur rationem intelligentiæ simplicis non admittunt. Nam diuina sapientia, legis suæ profundum in huius extrema sæculi regione, quasi templum suo nomine consecratum, intra ciuitatis alterius mœnia collocauit: cuius cōstructio atque opus, quamuis magnificū videatur, interior tamen aditus referare non possunt. Quare oranda est diuina dignatio, vt pulsantibus nobis intelligentiæ pateat ingressus. Iubetur igitur diuersa leprarum genera sacerdos templi diligenter inspicere, atque earum habitus, vel colores, pleniori consideratione deprehendere. A coloribus enim lepra referatur posse agnosci, quos tamen ad peccatum magis animæ, quàm ad morbum corporis manifestum est pertinere. Diuersi etenim colores diuersas animi

Leuis. 13.
O 14.

indicant maculas. Cum igitur pallida lepra conspicitur, languens & ægra fides animæ denotatur. Cum autem rubicunda deprehenditur, mens furore atque iracundia inflammata, & homicidij cruore resperfa cognoscitur. Cum vero alba, tunc hæreticorum fucata & male munda conscientia condénatur. Sed alia lepra in capite, alia oriri perhibetur in barba. Sunt enim hæretici qui Deum patrem videntur tantummodo blasphemare, vt Manichæus, qui non solum eum factorem denegat mundi: verum etiam malorum proficitur esse auctorem. Hi sunt qui lepram in capite portate videntur. Caput enim, inquit Apostolus, viri Christus est, Christi autem deus. Quæ vero lepra in barba portatur: hi sunt qui blasphemare videntur in filium. Christum enim in aduentu pristino, perfecti viri æuum agentem, quasi tricennariæ ætatis virilitas decorauit. Sed & si tetra, inquit, & liuida fuerit: quid aliud quam liuidam, & liuoris maculis execrandam designat? Si autem, ait, nigra fuerit lepra, fumo utique idololatriæ & sacrificiorum nidoribus est notata. Si autem, inquit, florens lepra fuerit, & cooperuerit omentum florenti maculationis à capite vsque ad pedes, visu sacerdotis diiudicabitur. Videbit enim sacerdos: & ecce lepra cooperuit omnem pellem corporis, & mūdabit illum sacerdos à maculatione, quoniam in album mutabitur. In hac lepra, quam quasi albam & florentem designat, diuersa crimina varie deprehendit: quia cū mundialis vitæ voluptas, quasi candida & florens existimatur, tum graue vitiolorum contagium grassatur in corpore. Nam aut avaritiæ, aut libidinis maculæ perpatescunt. Sed hæc lepram cito dicit posse mūdari. Avaritiæ enim crimen facile curare potest: qui conuersus ad dominum, & ea quæ possederit, indigentium alimoniam ministrauerit, ita vt dominus in euangelio ait. Verum date elemosynam, & ecce omnia vobis munda sunt. Libidinem quoque celeriter mundare poterit, si ieiuniis frequentissimis & abstinentia corpus attriuerit. Sed his omnibus medelam per sacerdotem præcepit dominus adhiberi. Dicit enim esse lepram, quæ sacrificiorum oblationibus emundetur. Aliam vero quam aquæ facilius abluant, nec non & quæ extra castra posita munderetur. Esse quoque lepram asserit, quæ mūdari omnino non possit. Horum igitur secundum figuram grauiorum peccatorum crimina congregantur. Alia sunt quæ ante baptismum videntur esse commissa, quæ tamen per gratiam baptismi diluuntur. Alia vero quæ post lauationem baptismatis perpetrantur, quæ siue grauiora, siue, minora peccata sint, visus tamen sacerdotis emundat. Quodcunque enim modicum delictum fuerit, potest à sacerdote omnino relaxari. Quæ autem grauiora sunt, disciplina debent ecclesiasticæ regulæ & oratione purgari. Quæ vero insanabilia sunt, Deo iudici referuntur. Et inde est quod in hoc loco ait. Vnumquemque secundum quod habet propriam curationem, sacrificium offerre debere, id est, vniuersumque secundum quod se deliquisse cognoscit, siue per carnalem concupiscentiam, seu per idololatriam, seu periurio, seu mendacio, quasi lepræ seuitis intelligit maculatum: prout

potuerit, Deo sacrificare non desistat. Sed dicit genus esse lepræ quod omnino mundari non possit: & ideo huiusmodi homo extra castra iubetur expelli. Hoc est sanè crimen quod admittitur in spiritum sanctum, blasphemiam scilicet, sicut ipse dominus in euangelio ait. Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Adiecit autem scriptura diuina lepram esse in vasculis, lepram in parietibus, lepram in vestibus, lepram in stamine: sed quomodo in his reb⁹ lepra esse possit, penitus ignoro, quæ quia vita carent, etiam sensu carere necesse est. Sed ego arbitror cū in parietibus domus lepra esse referatur, hæreticorum perfidiam notari. Quid enim non polluitur, vbi adulterinæ doctrinæ blasphemiam prædicatur? Ideo hanc lepram sacerdos iubetur à parietibus emundare, vt catholicæ veritatis doctrina, maculosa hæreticorum verba depellat. Cum autem lepra in vasculis dicitur esse, proprii corporis delicta monstrantur. Vasa autem hominum corporibus comparat Apostolus. Habentes, inquit, thesaurum hunc in vasis fictilibus. In stamine autem quomodo lepra esse potest, nisi quia stamine anima hominis fidelis designatur: Quæ cū tentationibus, vt fufum filiorum tenuitate torquetur, firmioris virtutis soliditate constringitur. Stat ergo anima vt densissimum stamen erecta: corporis vero sensus vt trama stamini subiacebit. Et ideo etiã in trama lepræ esse designat: quia alia corporis, alia animæ peccata significat. Sed quid pro mundatione leprarum, aut duo agni anniculi, aut tortula olei, aut duæ gallinæ iubentur offerri? In duobus ergo agnis, duo Christi significantur aduentus, in quibus credere oportet, vt emundari à lepra peccatorum prius mereamur, vnum cum venit & passus est, alium quo est venturus in gloria. Sed vitulum, inquit, offerat: hoc animalium genere gentes crucis Christi iugo subiugandas esse demonstrat. Duæ gallinæ, animam indicare videntur & carnem. Sed vnam, inquit, gallinam occides, alteram aqua abluet & dimittes. Caro utique in passione iubetur occidi: anima vero quæ per naturam æternæ morti videtur esse subiecta, abluta aqua baptismatis à criminibus relaxari. Sed & lignum, inquit, cedrinum. Imputribile hoc ligni genus esse, nemo qui nesciat. Ergo per cedrum, incorruptam mentem & stabilem fidem voluit ostendi, hyssopum autem preces orationesque demonstrat. Sed & coccum, scilicet martyrij gloriam manifestat. Qui mediocris est, ait, quod valet offerat, id est, si quis non omnes diuitias cælestium est charismatum consecutus, vel potest, & si minimum, Deo deuotionis suæ deportare obsequium. Vt si virginitatem quis obseruare non potuit, vnius coniugis saltem castum cubile custodiat: vel qui martyrij trophæum non valuit reportare, fugæ se præsidium Deo seruet inuictum. Et olei, inquit, tortulam offerat, utique misericordiam gratiam, etiam si clarissimam sanctimoniam faciē præferre non valuit, lucernam saltem fidei non extinguat. Videtis ergo, dilectissimi fratres, nullam esse tam exiguam spiritualis gratiæ paupertatem, quæ ad offerendum sacrificium Deo non quamcumque possit sanctimoniam oblationem offerre.

DE

DE DVOBVVS FILIIIS FRVGI
ET LVXVRIOSI.
Epist. 40.

Mnium quidē de scripturis questionum absolutio illi soli, ita vt est, est nota qui dixit. Ego sum veritas. Nos autē oportet pia voluntate accedere, & speciali sensu ad inquisitionem diuinarum scripturarum, scientes quod si aliquid vere inuenierimus bonum desiderium mentis attentæ Deo, inter fines beatitudinis eius erimus: de qua dicitur. Beatur vir qui impleuit desiderium suum. Qualis autē sit huius concupiscentiæ species, adiectio beatitudinis facile declarat audire volentibus, id est, prudenter audientibus. Quod si non potuerimus ad plenam veritatis ipsius intelligentiam peruenire: nec tamen sic longe erimus ab illa beatitudine, quam capiunt qui implent desiderium suum. Neque enim si non ceperimus id munus, cuius præstādi potestas in alterius manu posita est, reprehensionem sustinebimus: sed si in his quæ agere præcipimur pareamus, præmium laudis iustæ adipiscimur. Quomodo ergo omnimode demonstratum est, non solum nullius periculi, sed & plurimæ utilitatis esse scrutari diuinas scripturas: disquiramus illam euangelij parabolam, quæ est de patre & duobus filiis. Nam vnius rei causa & de oue & de muliere comparatione nobis cōtexto ordine supra recitata sunt. Quæritur ergo quis ille senior sit frater, qui ex dimidio datam sibi paternæ substantiæ portionem custodiuit, & inseparabilem cum patre suo vitam agere dilexit. Quis vero iunior qui accepta similiter ex patre substantia, profectus est in longinquam regionem: & prostigatis illic omnibus partis suæ facultatibus ad inopiam reductus, porcos alienos pascere coactus est. Sed & qualitatem penitentiam eius non omittamus, & lætificati patris promptam remissionem modestamque pietatem, qui reuertenti filio discessionis præterit lenitatem, & dissipatæ substantiæ flagitia non exprobrat: sed venientem clemēter suscipit, & occurrens salutat, & gratulans osculatur, incumbens requiescit in eo: & vitulum illum saginatum pro lætitia recepti filij epulandum immolat. In quo cōpunctus senior frater, dicit patri &c. Hæc quæ per partes digesta sunt, expositio vestris sensibus intimabit. Necessarium enim est ante omnia percunctari causam, pro qua, & quid volens de proposito saluator ostēdere, huiusmodi parabolas Iudæis aprauerit. Si enim vobis causam talium comparationum patuerit: tunc ea quæ de ipsis sentimus, aut rationabiliter congruant veritati, facile dignoscitur. Sunt itaque qui dicunt de duobus filiis istis, seniorem angelos esse & archangelos, vel omnem celi militiam. Minorem vero ponunt hominem, qui in longinqua peregrinatione abierit, quādo ad terrā de cælis & paradiso cecidit: & aptant quasi scientia respicientis ad casum, vel statum Adæ. Sed hic sensus pius quidem videtur: nescio tamen si verus sit. Dicit aliquis, quare? Quia minor filius & iunior ad penitentiam venit sua sponte, recordatus præte-

ritæ abundantiam patris sui, sicut habet series lectionis. Dominus autem veniens, ad penitentiam vocauit humanum genus, cum sua sponte regredi vnde ceciderat, non cogitaret. Deinde senior filius, si chorus est cælestium angelorum, vt prædictum est: quomodo in reditu & salute fratris sui, & in vituli immolatione tristatur? Cum in eodem euangelio dicat dominus. Lætitiam esse in cælo apud angelos super vno peccatore penitentiam agente. Discutiētes ergo huius parabolæ rationem, vt non illum alium intellectum vituperemus, sed magis vt cum sensu illo id quod nos sentimus, vestris diiudicandū arbitris conferamus. Iā enim causam exponimus, quam & domini sermo subiūgit, de superiore causa hanc parabolā introducens, sicut præfati sumus, singularum in his parabolis personarum memoriā facientes. Murburabant Iudæi, & vrebantur inuidia, quod à domino nostro Iesu Christo peccatores suscipi, simul etiam conuiuari, & publicanos libenter doctrinæ saluatoris intendere viderant. Ad hæc ergo insolentiam Iudæorum aspiciens dominus, quia reprehendebatur ab eis, incipit primā de pastore illam parabolam, vbi nonaginta & nouem ouibus derelictis, ad vnam quæ aberrauerat, requirendam abiit. Et subnequit huic aliam parabolā de drachma decima, quam perditam intra domum suam accensa lucerna mulier inuenit. Deinde hæc de filiis duobus parabola subsequitur, secundum dispensationem, & prouidentiam diuinæ ordinem, harum comparationum textum faciens. Nam quia ipse princeps & auctor salutis nostræ est, seductum hominem, & dolo diaboli perditum saluare incipiens & perfectioni restituere, hoc est, numero centesimo reddere, in quo perfectionis plenitudo numeratur, hinc initium comparationis facit. Subiūgit autem & mulieris personam, arguens Iudæos, docens autem ecclesiam, & hominem quasi erraticam ouem diligēs pastor inquirat: quem hominem drachmam nominat propter monetæ regalis similitudinem, figuratiter in drachma, quæ pecuniæ genus est, quod illi tanquam nummo, imago & inscriptio regis cælestis insculpta sit. Quærit ergo eam drachmam mulier: accensa lucerna & mūdara domo inuenit, hoc est, homo illuminatus verbo & misericordia Dei, gloriam naturæ suæ, in qua ad imaginem creatoris sui factus est, quam obscurata peccatis domo cordis in tenebris cordis amiserat, emendatis sensibus reperit, & gaudio gaudet quod omnem immūditiam interioris aulae, studiis disciplinæ specialis absterferit, & contractas animæ de rebus & curis sæcularibus sordes, orationibus & increpationibus expurgatas excusserit. Secundū prædictam consequenter annectit parabolam, de duobus filiis collationem, vt mihi videor facere: non de Iudæis transgressoribus, nec de gentibus perditis, sed populi eius, qui per patientiam redditur saluti, quem iuniorem filium nominat. Seth, Enos & his iuniores, qui ab Eua vsque ad saluatoris humanum aduentum, secundum iustitiam legis viuentes, iusti videbantur. Ergo quod ait iuniorem & seniorem, non in ordine temporis, sed in voluptatum qualitate, præponens se ei, qui non voluntarie, sed

in voluptatum qualitate, præponens se ei, qui non voluntarie, sed alieno dolo circumuentus aberrauerat sicut ouis, hoc est irrationabili animali imprudentem hominem comparans, sollicitudinem pastoris adhibens, ut querat ouem perditam, & reporter inuentam. Ei vero qui arbitrij sui libertate vitur, & recognoscit vnde ceciderit, penitentia & reuerfionis vtilitatem accommodat. Vnde hæc inter parabolas supradictas ratio distinctionis est, secundum personas vel mentes peccantium: ut pater filiū non requirat peregrinantem, sed recipiat penitentem. Pastor vero ouem errantem, & non sapientem reuertit, requirat, & humeris suis referat. Videamus nunc si consonent, quæ significata sunt ad hanc expositionem. Dicit scriptura. Diuidere patrem æquo filiis duobus substantiam suam. Et quam substantiam hic euangelicus pater diuidit filio spiritali, nisi sapientia intellectum, scientiam boni & mali, quæ veræ & perpetuæ sunt opes animæ bene uienti? Dat autem hic pater diuitias suas ex æquo. Non enim quisquam aut iustus, aut peccator nascitur, sed quæ ex Deo est, in prima natiuitate hominis portio substantiæ rationalis, æqualiter cunctis nascuntibus datur. De subsequente autem conuersatione vnusquisque plus, aut minus huius substantiæ possidere inuenitur, dum in semetipsis per dissimilitudinem voluntatum negligentes deserunt: diligentes autem custodiunt, ut naturalia bona. Alius autem memorat, intelligens domini creatoris ea quæ à Deo patre sumpsit, ita ut sui ea patris esse credens, quasi paterna custodiat. Alius autem sua esse sibi esse æstimans, sicut propriæ possessionis licentia dissipandis abutitur, & cito profligata facultate priuabitur. Describitur autem in istis & euidenter ostenditur libertas arbitrij, quam animæ rationali specialiter addidit creator Deus. Vide ergo, pater iste quomodo nec illum volentem discedere retineat, nec liberi arbitrij auferat potestatem, neque alium manere cupientem cogat abscedere, ne forte sequentium malorum, quæ postea his suo vitio acciderent, ipse potius auctor esse videatur, si illis libertatem propriæ voluntatis abscederit. Itaque & petenti dat, quia ex nobis, non à Deo inopiæ & offensionis nostræ causa proficiscitur. Accipiens autem partem suam iunior, peregre, inquit, abiit longe. Quod ait, longe, non locorum intercapedinem, sed declinationem mentis expressit. Qui enim obliuionem Dei cœperit, hic vere peregrinari à Deo dicitur. Sicut è contra conuersatio sæcularis non solum peregrinum, sed alienum domino facit. Et ut breuiter dicam, peregrinantes à sæculo, præsentamur ad dominum, sic etiam permanentes in rebus terrenis, à cælestibus exulamus. Denique Cain exiit à facie domini, & longe efficitur: non quia locus aliquis foris esset à conspectu Dei, sed quod sua mente diuisus esset à domini respectu, propter homicidium separatus à Deo. Hac ergo peregrinatione per magnam ignorantiam peregrinatos fuisse nos sciens, beatissimus Paulus dicit. Vos qui aliquando longe fuistis, nunc autem facti estis prope. Huiusmodi ergo profectus peregrinationem iunior ille filius assumit, & deuorat prædictæ portionis suæ de pa-

Gen. 4.

Ephes. 2.

terna hereditate substantiam, utique spiritualibus destitutus opibus, id est, prouidentia Dei & intellectu, cum porcis pascere cogitur, hoc est fordidas & immundas in anima sua cogitationes nutrire, ut ederet escas irrationabiles prauæ conuersationis: dulces quidem egenti bonorum, quia suaue peruersis videtur omne opus carniæ voluptatis: quod seductio desiderij & corruptio vitæ est, quæ virtutem & fortitudinem animæ, non modo nullam præstat, sed totum penitus enervat & perimit. Huiusmodi cibos, quasi porcinos & male dulces, prout sunt dilectio carniæ & illecebræ, filiquarum nomine scriptura designat. Itaque ille digressus à patre, & in longinquam peregrinationem profectus, in terra aliena consumptis facultatibus, quæ supra dictæ sunt, omnia digna peruersis, & postea maiorum suorum necessitate constrictus (hoc est, & fame & egestate) penitet erroris sui, & sentit quid ipse sibi nocuerit: qui non de iudicio voluntatis suæ, sed de patre ad alienos, de domo ad exilium, de opibus ad eleemosynam, de abundantia ad famem transierit: in hoc loco seruitutis & miseræ reminiscens, incipit cogitare de reditu, & secum ipse reputans dicit. Dicam patri meo. Peccaui in cælum, & in conspectu tuo: suscipe me, sicut vnum de mercenariis tuis. Ostendit scriptura hæc patrem non hominem intelligi debere, sed Deum. Quandoquidem non solum cælum nominat in confessione peccatorum penitens supplex, sed dicit, in conspectu tuo. Deus enim est in conspectu peccatorum omnium solus, à quo nec in corde meditata peccata abscondi possunt. Scrutans, inquit, corda & renes Deus. Verū nobis hoc ex loco, cælum intelligitur dominus noster Iesus Christus: ad quem hi gentiles, qui in tenebris infidelitatis viuentes blasphemauerunt, iam conuersi ad fidem, confitentes veritatem Dei, in penitentia erroris sui iuste dicunt. Peccaui in cælum, & in te. Qui enim in cælum peccat, quod & si supernū sit, tamen visibile & lunaticum est, ipse est qui peccat in hominem, quæ suscepit filius Dei pro salute nostra. Proinde in patrem Deum omnia speculantem peccat. His igitur cogitatis, resipiscens, & per confessionis humilitatē ex regione longinqua remeantem filium ad se videns pater, lætatus occurrit, amplectitur & osculatur. Aperte hic charitas in homines diuina describitur. Quid enim aliud est, quod occurrit, nisi quia nos peccatis impediētibz, nostra virtute ad Deum peruenire non poteramus. Ipse autem potens ad inualidos peruenire descendit: sicut & in Zachæo operibus ipsis significantibus exprimitur. Quod cum desiderasset videre dominū, & ob hoc in arborem conscendisset, præueniente domino conspicitur, & vocatur: & ilico dominus in domum eius ad conuiuandum ipse declinaturū se esse promittit. Vide quomodo credituri fidē prouidens Christus, latentem in arbore, quasi in peccatorum tenebris obumbratum, sollicito, ut ouem perditam requirit aspectu, & venire cunctantem vocat, & venientem tanquam humeris suis suscipit: & non audentis inuitare dominum, desideratis tamē salutiferam benedictionem, peccatoris domum ingreditur, conuiuiumque participat, ostendens visibili

Luc. 19.

sibili gratia visibilem sanctificationem: quia Deus sapientia familiariter cor credentis ingreditur, credentemque participat sacramento: ergo occurrens pater filio reuertenti, superfunditur collo eius, & in eo lacrymans requiescit. Osculatur autem os eius, quod emissa de corde confessio penitentis exierat: quem pater lætus excepit. Deinde mox iubet & stolam primam proferri, id est, pristinam gloriam, quæ ex seductione diaboli nudatus amiserat, reddi: simul & annulum dari, siue signaculū salutis symboli, seu magis desponsationis insigne, & nuptiarū pignus, illarum quibus Christus ecclesiam suam sponsat: cum omnis anima resipiscēs per annulum fidei iungitur Christo. Mandat & calceamenta pedibus apponi, aut propter communienda vestigia ad currendam viam, ut per lubricum mundi istius iter fixus incedat, aut ut excluso in euangelicis calceamentis carniæ contagionis luto, mundos pedes immaculata conuersatione conseruet & dirigat, aut propter mortificationem membrorum. Vitæ enim nostræ cursus in scripturis pes appellatur. Et mortificationis species calceamentum apponitur, quia de animalium mortuorum pellibus cōficitur. Addidit & vitulum saginatum iugulandum in conuiuij exhibitione, sine dubio dominum nostrum Iesum Christum, quem dedit pater in victimā pro salute nostra. Quem vitulum nominat propter hostiam corporis immaculati. Saginatum autem vere dixit: quia pinguis & optimus in tantum est, ut prototius mundi salute sufficiens sit odorem suauitatis & nidorem immolationis ad Deum mittere, & pro omnibus exorare. Propter quod etiam mystica ratione dictum est, patrem dare aliis immolandum hunc vitulum, ipsumque gaudere, & epulari in victima vituli sui. Sic enim dilexit pater hunc mundum, ut filium eius vnicum pro salute sua daret. Non ergo ipse immolauit, sed aliis immolandum tradidit: emittente enim patre, consentiens filius ab hominibus passus est. Ipse autem qui fide nostra pacitur, & filij sui pro nobis immolatione lætatur & gaudet, & in reditu filij sui gaudens creator, acquisitione populi credentis epulatur. Videns hinc læ-

Iuan. 3.

Primæ seriei Octauæ Tomi finis.

titiam patris senior filius contristatur. Huius persona illis comparanda ascribitur operariis, qui similiter in euangelio post operationem vineæ ad dominum murmurant, quod illis tota die in operis labore cōfectis, illos qui ad duodecimam horam venerant, pretio mercedis æquasset, ad quos dicit ipse conditor omnium. Si ergo ego bonus sum, quid tu malus? Quod autem hi sint, qui ad duodecimam venientes, qui ex gentibus saluabuntur, Ioannes aperte clamat. Filioli nouissima hora est. Nihil autē differre videtur vtrum duodecima, an nouissima hora dicatur. Qui sunt autem hi qui murmurant, qui laborem & æstum toto die portauerunt: nisi qui iustitias legis egerunt, & seruitutis antiquæ pensum reddiderunt? Vide autem quā aperta sint verba, quæ à patre dicuntur, ut ab his qui in lege vixerunt dicta videantur. Quid enim est quod de agro veniens dicit. Nisi significans de legis operibus venientem, & in his gloriātem, & quasi diuturnos labores imputantem. Vnde ait. Mādatum tuum nunquam præterui, & non dedisti hædum pro me, ut epularer: hoc est nec peccatorem pro nostra requie dedisti. Qui enim, inquit, fecerit quæ legis sunt, viuet in eis: qui non fecerit, punietur ex ipsis. Pro isto autē qui fornicatus est, etiam saginatum, inquit, illū vitulum dedisti, id est, filium tuum dilectum, sicut supra diximus. Sed quid ei respondet pater? Tu semper mecum es, oportuit autem pro isto gratulari, qui perierat, & inuentus est: mortuus fuerat, & reuixit. Ostēdens in hoc verbo manifeste hominem, qui peccando vita exciderit, & obnoxius mortificatus fuerit: ex reuersione autem salutari per penitentiam in adoptionem filij redierit. Bonum autem hominem qui manserit in bono, hæreditatem paternam iugiter possidere. Itaque si peccaueris à homo, festina liberando te recōciliari Deo, ut ex mercede sudoris & digna penitentia, recipias quod ex gratia donatum tibi perdidisti. Præstet autē Deus magis permanentes vos in fide cohæredes esse domini nostri Iesu Christi: quia ipse est gloria & virtus, cum patre & filio & spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Math. 20.

I. Iuan. 2.

Gal. 3.

Psalm. 54.

Santo & merito dilectissimo fratri Sebastiano, Paulinus & Therasia in Christo domino salutem. Benedictus est dominus Deus Israel qui elegit te, & assumpsit in vas electionis suæ, & segregavit ab utero matris antiquæ, & dedit tibi pennas columbæ, ut ab huius sæculi strepitu procul auolans diceres. Ecce volavi fugiens, & mansi in solitudine. Quasi solitudo non tua sit: quæ non deserta est, sed secreta: & ab huius mundi tenebris desolata, à dei lumine frequenter, & a dæmonibus furcibus fugiatur, atque ab angelis gaudentibus excolatur. Ipse dominus deus noster donauit nobis, licet longo interuallo distantibus, appropinquare tibi in dilectione per odorem bonum notitiæ bonæ, quam per fratrem in domino charissimum Victorem accepimus: qui nobis & opus propositi tui, & secretum tabernaculi nunciavit: quia veterum sanctorum strenuus æmulator, super torrentem tibi gratissimum: sicut illi quondam filij prophetarum Eliseo duce super Iordanem, pacificam mansionem & spiritualia castra posuisses: & diaconus tibi frater Benedictus Sareptanæ illius Sunamitidis obsequio ministraret. Beatus ille cui mandauit dominus, sicut vni volatilium cæli, ut te sicut Eliam ad torrentem secreto sedentem, panibus pietatis pasceret: & ad cellulam tuam assiduis super hac ministracione vestigiis, velut ad arcam Noe fructiferum pij germinis ramum afferens columba reuolaret. Benedicti vos à domino, qui facit vnius moris habitare in domo: & qui germanitatis vinculum duplicauit in vobis: quos & in ecclesiæ vtero fratres fecit, & sub vna fide, variis distinxit officiis: ut sub diuerso munere alter alterum pasceretis. Tu illum spiritualibus armis ieiunans & oras iuuares: & ille in te cælestia sibi bona fereret, dum carnalia tibi alimenta suppeditat: non indigenti quidem pereuntis escæ sumptu: quia fames tua iustitiam & regnum dei esurit. Sed tamen idem dominus, qui fecit quod intus est, fecit quod foris est. Spiritus quidē promptus est, caro autem infirma. Ideo viuētē licet animam in verbo dei, quod est Christus, qui verus & viuus panis est, tali remuneratur obsequio: ut corpori tuo, id est, terrenæ in te fragilitati feruiat cibus modicis: & ipse ieiuniorum tuorum abundantia saginetur. Ideo enim dixit. Non in solo

Matth. 26.

Matth. 4.

pane viuit homo: sed in omni verbo dei. Quia ut infirmioris substantiæ nostræ rationem ne esuriret habuit, perinde & carni panem necessariū ipse creator ostendit. Sed ne corporis curam, animæ præponeremus, quæ verbo dei pascitur: nō in solo pane vitū hominis constitutum docuit: quem etiam animæ cura non quærat, tamen corporis natura deposcit. Ideo benedictus ille, cui ad opes animæ proficit necessitas conditionis tuæ. Quia adhuc homo, & isto visibili pane pascendus es, & si interius æterno illo pane satureris. Non enim proficeret spiritualis virtus, nisi subesset carnalis infirmitas. Nec esset potēs fidelium ministratio, nisi materiam ministrandi plerumque inopia fraterna præberet. Vnde & Apostolus ait in sanctos compensationem futuram, cum ecclesiam dei ad consolationem istius benedictionis hortatur, & dicit. Abundantia vestra sit ad illorum inopiam. Et ut illorum abundantia vestræ inopiæ supplementum fiat: adhuc audeo dicere, in vtroque vestrum diuersa Ioannis & domini forma consistit. Ioanis in deserto vox clamantis: & domini in templo docentis. Et vnus vestrum in seruitutem ministerij vocatus est: alter in monachi libertatem. Sed vtrique in vnum dei regnum & gloriam conuocati, & ambo liberi, quia ambo sub gratia: & ambo serui, qui ambo sub lege fidei. Ambo liberi à peccato, & ambo serui iustitiæ, & ambo in ieiuniis domino diem sapitis, & ambo in epulis synceritatis domino gratias agitis, qui dat escam omni carni: & dat escam viuam esurientibus veram vitam. Vnus vestrum audiuit ut dicat. Introibo ad altare dei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Et alter ab eodem propheta didicit dicere. Singulariter ego sum donec transeam. Ergo quia sic electi estis & dilecti domino: ut alter alterius onera portetis, & charitate perfectæ qua inuicem vos pascitis, sustinetis, instruitis, locupletatis, adimpletis legē Christi: orate pro nobis, conferite validas orationū manus, ut superetis multitudinem peccatorū nostrorum. Ob hoc enim misericors & miserator dominus, peccatoribus sui sanctorum notitiam charitatemque procurat & donat, ut etiam inexcusabiles reos præpotens aduocatio meritis damnationis absoluat: Maneatis in regno domini: quod intra vos fecit esse per inhabitantem in vobis arrabonē spiritus sancti, in quo clamatis Abba pater. Benedicti domino filij pietatis & pacis & luminis.

M A

N primam huius voluminis classem, reiecta fuerunt olim epistola, quarum auctores ignorantur: In hanc secundā omnia illa opera, quæ propriis notata titulis, suos testantur scriptores. Hac in re nihil a nobis est immutatum. Præmonere tamen fideles homines placuit, Apologiā, quæ pro Origene statim sequitur, non esse Pamphylī Martyris (ut falso antea ferebatur) (sed Eusebij Casariensis, Ariani tunc hominis: Quam Pamphylī nomine editam a Ruffino, ut facilius tali laudatore, impiissimi libri Origenis Romanis auribus ingererentur, sepe. D. Hieronymus obiurgando contestatur. Quod ut omnibus verum esse appareat, ipsiusmet Hieronymi verba subiiciemus. In epistola ad Pammachium, & Oceanum, de erroribus Origenis, quam inuenies secundo Tomo, ita de hac re scribit. Porro quod Pamphylum præferunt laudatorem eius (scilicet Origenis) gratias illis ago meo nomine, quod dignum me putauerunt, quæ cum martyre calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros eius dicitis esse violatos, ut infamarentur: quare mihi non liceat dicere, ab amicis eius, & sectatoribus compositum esse sub nomine Pamphylī volumē, quod illum testimonio martyris ab infamia vindicaret? Ecce vos emendatis in Origenis libris, quod ille non scripsit: & miramini si edat aliquis librum, quæ ille non edidit? Vos in edito potestis coargui: ille, qui nihil aliud edidit, facilius patet calumnia. Date quodlibet aliud opus Pamphylī, nusquam reperietis: Hoc vnum est. Vnde igitur sciam, quod Pamphylī sit? Videlicet stylus, & salina docere me poterit. Nunquam credam, quod doctus vir primos ingenij sui fructus, quaestionibus, & infamiae dedicarit. Et ipsum nomen Apologetici ostendit accusationem. Non enim defenditur, nisi quod in crimine est. Vnum nunc proferam, cui contradicere vel stulti sit, vel impudentis. Sexti libri Eusebij super Origenis defensione principium, usque ad mille ferme versus liber iste, qui Pamphylī dicitur, continet. Et in reliquis scriptor eiusdem operis profert testimonia, quibus nititur approbare Origenem fuisse catholicum. Eusebius & Pamphylus tantam inter se habuere concordiam, vnius animam homines putes, & ab vno alter nomen acceperit. Quomodo igitur inter se dissentire potuerunt, ut Eusebius in toto opere suo, Origenem Ariani probet dogmatis, & Pamphylus Nicæna Synodi, quæ fuit postea, defensorem? Ex quo ostenditur vel Didymi, vel cuiuslibet alterius esse opusculum: qui Sexti libri capite detruncato, cætera membra sociarit. Sed concedamus ex superfluo, ut Pamphylī sit, sed nec dum martyris. Ante enim scripsit, quam martyrium perpeteretur. Et quomodo (inquiens) martyrio dignus fuit? Scilicet ut martyrio deleteret errorem, & vnam culpam sanguinis sui effusione purgaret. Quanti in toto orbe martyres, antequam caderentur, variis subiacuere peccatis. Defendamus ergo peccata: quia qui postea martyres, prius peccatores fuerunt. Item secundo libro aduersus Ruffinum. Docet ipsa præfatio, & Pamphylī martyris librum pro defensione Origenis a se esse translatum. Et hoc agis totis viribus, ut cuius fidem martyr probat, Ecclesia non refutet. Sex libros (ut ante iam dixi) Eusebius Casariensis Episcopus, Ariana quōdam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum, & elaboratum opus: & multis testimoniis approbavit, Origenem iuxta se catholicum, id est iuxta nos, Arianum esse. Horum tu primum librū vertis sub nomine martyris: paucisque testimoniis de filio dei, & spiritu sancto cōmutatis, quæ sciebas displicitura Romanis, cætera usque ad finem integra dimisisti. Hoc idem faciens in Apologia quasi Pamphylī, quod & in Origenis translatione fecisti. Si iste Pamphylī liber est, de sex libris, quis erit primus Eusebij? In ipso volumine, quod tu Pamphylī simulacris, sequentium librorum facta mentio est: in secundo quoque, & reliquis, dicit Eusebius, quid in primo libro ante iam dixerat, & quod eadem repetere non debeat. Si totum opus Pamphylī est, cur reliquos libros non transfers? Si alterius, cur nomen immutas? Taces. Ipsa res loquuntur: Videlicet, ut crederent martyri, qui Arianorum principem detestaturi erant. Quid tibi animi fuisse dicam, amice simplicissime? te ne potuisse hæretici hominis libro martyris nomen imponere? & ignoras te sub auctoritate testis Christi, Origenis facere defensores? Pro eruditione, qua polles, & in chytus οὐρανίου in occidente laudaris, ita ut κορυφαίον te omnes tuæ partis nominent, non reor te ignorasse Eusebij σύνταγμα, & Pamphylum martyrem nihil omnino operis condidisse. Ipse enim Eusebius amator, & præco, & cōturbernalis Pāphylī, tres libros scripsit elegantissimos, vitā Pamphylī continētes: in quibus cū cætera miris laudibus prædicaret, humilitatēque eius ferret in cælū, etiā hoc in tertio libro addidit. Quis studioforum, amicus nō fuit Pāphylī? Si quos videbat ad vi-

Etum necessariis indigere, præbebat large quæ poterat. Scripturas quoque sanctas non ad legendum tantum, sed et habendum tribuebat præcipue, nec solum viris, sed et feminis, quas vidisset lectioni deditas. Unde et multos codices præparabat, ut cum necessitas poposcisset, volentibus largiretur. Et ipse quidem proprii operis nihil omnino scripsit, exceptis epistolis, quas ad amicos forte mittebat, in tantum se humilitate deiecerat: veterum autem tractatus scriptorum legebat studiosissime, et in eorum meditatione iugiter versabatur. Defensor Origenis, et Laudator Paphyli, dicit Paphylum nihil omnino scripsisse, nec proprii quidquam condidisse sermonis: et hoc dicit iam Paphylo martyrio coronato: ne habeas suffragium post editos ab Eusebio libros hoc Paphylum scripsisse. et reliqua plura. Item in tertio libro aduersus eundem Ruffinum. De Paphyli libro non ridiculosa, ut tu scribis, sed ridicula mihi forte res accidit. Ut postquam Eusebium asseruerim illum esse, non Paphyli: ad extremum dixerim, etiam me ante annos plurimos hoc putasse, quod Paphyli fuerit, et a te exemplar huius voluminis mutatum. Vide quantum timeam cachinnos tuos: ut etiam nunc eadem ingeram. De tuo codice quasi Paphyli exemplar accepimus. Credidi Christiano, credidi monacho. Non putavi tantum scelus a te posse confingi. Postea vero per interpretationem tuam, questione contra Origenem toto orbe commota, in quaerendo exemplari diligentior fui: et in Casariensi Bibliotheca Eusebii sex volumina repperi ἀπολογίας οὐρανίου. Quæ cum legissem, primum eum librum deprehendi, quem tu solus sub nomine martyris edidisti. De filio, et spiritu sancto in bonam partem plerisque blasphemis commutatis. Et hoc vel Didymum, vel te, vel alium fecisse nescio quem, quod tu apertissime in libris ἀπὸ ἀρχῶν fecisse conuinceris, maxime cum idem Eusebius, ut iam duobus libris docui, scribat, Paphylum nihil proprii operis edidisse. Dic ergo et tu, a quo exemplar acceperis: nec mihi ad subterfugiendum crimem mortuos aliquos nominas: ut cum auctorem ostendere non poteris, illum proferas, qui non possit respondere. Sin autem riuulus iste in tuis scriniis fontem habet: quid sequatur, etiam me tacente, non dubitas. Verum fac ab aliquo quopiam amatore Origenis, libri huius titulum, et auctoris vocabulum commutatam: cur hoc in Latinam linguam vertis? Videlicet ut testimonio martyris, omnes Origenis scriptis crederent, præmissa munitione tanti auctoris, et testis. Nec tibi sufficit doctissimi viri Apologia, nisi scribas et proprium volumen pro defensione eius: quibus per multos disseminatis, tuto iam libros ἀπὸ ἀρχῶν vertis e Græco: et hos ipsos præfatione commendas, dicēs non nulla in his ab hæreticis deprauata, quæ tu de aliorum librorum Origenis lectione correxeris. Item in epistola ad Cresiphontem. Illam autem temeritatem, imo insaniam eius, quis digno posset explicare sermone? quod librum Sexti Pythagorici hominis absque Christo, atque ethnici, immutato nomine, Sexti martyris, et Romanae ecclesie Episcopi prænotauit: in quo, iuxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exaquant deo, et de eius dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumine philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine, nulla prophetarum, nulla patriarcharum, nulla apostolorum, nulla Christi fit mentio: ut Episcopus, et martyr sine fide Christi fuisse contendat: unde et vos plurima contra ecclesiam usurpatis testimonia. Fecerat hoc et in sancti Paphyli martyris nomine, ut librum primum sex librorum defensionis Origenis, Eusebii Casariensis, quem fuisse Arianum nemo est qui nesciat, nomine Paphyli martyris prænotaret: quo scilicet egregia illa quatuor Origenis ἀπὸ ἀρχῶν volumina, Latinis infunderet auribus. Rursus decimo octauo capite in commentariis super Ezechielem. Pulchre (inquit) in Sexti Pythagorici sententiolis dicitur. Adulter est uxoris propria amator ardentior. Quem librum quidam in linguam Latinam transferens, martyris Sexti nomine voluit illustrare: non considerans in toto volumine, quod in duas partes frustra diuisit, Christi nomē, et Apostolorum omnino reticere. Cum Eusebii quoque Casariensis primum pro Origene librum, Paphyli martyris vocabulo commutarit, ut facilius tali laudatore, libros impudicissimos ἀπὸ ἀρχῶν Romanis conciliaret auribus. Rursus libro secundo aduersus Ruffinum. Nunc tantum tuis assertionibus obuiasse sufficiat, et hoc breuiter prudentem instruxisse lectorem, me istum librum, qui sub nomine Paphyli ferebatur, vidisse primum scriptum in codice tuo: et quia non erat mihi cura, quid pro hæretico diceretur, sic semper habuisse, quasi diuersum esset opus Paphyli et Eusebii: postea vero, questione mota, scriptis eorum respondere voluisse: et ob hanc causam legisse, quid pro Origene unusquisque sentiret: perspicueque deprehendisse, quod primus liber sex voluminum Eusebii ipse esset, qui unus sub nomine Paphyli a te editus est, tam Græce quam Latine: immutatis dumtaxat sensibus de Filio et de Spiritu sancto, qui apertam blasphemiam præferabant. Unde etiam ante annos ferme decem, cum Dexter, amicus meus, qui præfecturam administravit prætorij, me rogasset, ut auctorum nostræ religionis ei indicem texerem: inter ceteros tractatores posui et hunc librum a Paphylo editum, ita

ita putans esse, ut a te et tuis discipulis fuerat diuulgatum. Sed cum ipse dicat Eusebius, Paphylum nihil scripsisse, exceptis breuibus epistolis ad amicos, et primus liber sex voluminum illius, eadem et eisdem verbis contineat, quæ sub nomine Paphyli a te facta sunt: perspicuum est, te iccirco librum hunc disseminare voluisse, ut sub persona martyris hæresim introduceres: cumque de ipso libro, quem Paphyli simulas, multa peruerteris, et aliter in Græco, et aliter in Latino sit: fraudem tuam errori meo imputare non debes: credidi enim eius esse librum, quem titulus præferbat, sicut ἀπὸ ἀρχῶν, et multa alia Origenis opera, plurimorumque Græcia tractatorum, quæ aut ante non legi, aut nunc compellor legere, questione hæreseos suscitata: ut sciam, quæ vitare debeam, quæ probare. Hactenus de Apologia Paphyli martyri falso adscripta, ex ipso Hieronymo diximus. Quod autem Eusebius Casariensis Arianus fuerit, et si notius sit, quam prodi debeat, ipsum eundem Hieronymum audiamus. In epistola Pammachio, et Oceano, quæ est numero. L X V. ita de hac re scribit. Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinarius: Ecclesiasticam pulchre Eusebius historiam texuit. Alter eorum dimidiatam Christi introduxit economiam. Alter impietatis Arii apertissimus propugnator est. Item libro primo aduersus Ruffinum, Laudavi Eusebium in Ecclesiastica historia, in digestionem temporum, in descriptione terræ sanctæ: et hæc ipsa opuscula in Latinum vertens, mea lingua hominibus dedi. Nunc ex eo Arianus sum, quia Eusebius, qui hos libros condidit, Arianus est. Item secundo libro aduersus Ruffinum. Statim de portu egrediens, nauem impexit: referens enim de Apologia Paphyli martyris, quam nos Eusebii, Arianorum principis probauimus: de qua dixerat, prout potuimus, vel res poposcit, Latino sermone digessimus, intulit et c. Et post pauca. Vir doctissimus Eusebius (doctissimum dixi, non catholicum: ne more solito mihi et in hoc calumniam struas) per sex volumina nihil aliud agit, nisi ut Origenem suæ ostendat fidei, id est Arianae perfidia, et multa ponit exempla: et hoc constanter probat. Tibi ergo in quo somnio Alexandrini carceris reuelatum est, ut quæ ille vera profiteretur, falsata confingas? Sed forsitan hic ut Arianus, ab hæreticis addita, in occasionem sui traxit erroris: ne solus male sensisse contra Ecclesiam putaretur. Quid respondebis pro Didymo, qui certe in Trinitate catholicus est? cuius etiam nos de Spiritu sancto librum in Latinam linguam vertimus. Explicans autem impias illius hæreses, ita paulo superius ait. Dicit Eusebius, imo, ut tu vis Paphylus, in isto volumine, Filij et patris ministrum spiritum sanctum, non de eadem patris, filijque substantia: Animas hominum lapsas esse de celo, et in hoc quod sumus, de angelis commutati, in restitutione omnium, æquales et angelos et demones, et omnes fore: et multa alia tam impia, et nefaria, quæ etiam replicare sit criminis. Quid faciet assertor Origenis, et interpres Paphyli? Si in iis quæ emendauit tanta blasphemiam est: in illis, quæ ab hæreticis falsata confingit, quanta sacrilegia continentur? Hactenus Hieronymus. Reuertentem autem Eusebium ipsum postea ad sanam fidem, susceptum a synodo fuisse, idem Hieronymus in libro contra Luciferianos his verbis aperit. Nam cum in synodo Nicena, quæ propter Arianam perfidiam congregata est, octo Episcopos Arianos susceptos sciamus, et Episcopus iam in mundo nullus sit, nisi quos synodus illa ordinauit: quomodo potuerunt aduersum eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? L V C. d. An tandem et tunc recepti sunt Ariani? qui nam quæso? O R T. d. Eusebius Episcopus Nicomediensis, Theogonus Episcopus Nicenus. Saras presbyter Libyæ. Eusebius Episcopus Casaræ Palæstina, et reliqui, quos enumerare longum est. Hæc Hieronymus. Noluisset enim Eusebium Nicenæ fidei subscribere, propterea que in exilium ablegatum, ex secundo Tripartita historia libro apparet. Subscripsit tamen postremo panitentia ductus: propterea que ab exilio reuocatus, susceptus a synodo fuit, ut ea de re eodem proditur libro. Quod etiam apparet ex eius epistola ad Casarienses scripta.

IN APOLOGIAM EVSEBII CÆSARIENSIS
falso Pamphylo adscriptam pro Origene, Ruffini ad Macarium
Procemium.

Qgnoscendæ veritatis amore permotus, o vir desideriorum Macari, iniungis mihi rem, quæ tibi agnitæ veritatis gratiam conferat: mihi tamē non dubito quin offensam maximam cõparet eorū, qui se læsos putant ab eo, qui de Origene non aliquid male senserit. Et quauis non meam de eo sententiā, sed sancti martyris Paphyli sciscitatus sis, & librum eius quæ pro Origene in Græco scripsisse traditur, trās-

ferri tibi poposceris in Latinum: tamē non dubito futuros, qui & i eo læsos se putent, si nos aliquid pro eo vel alieno sermone dicam. Quos tamē ipsos deprecamur, nihil præsumpto vel præiudicato animo agere. Sed quoniam ad iudicium dei venturi sumus, non refugiam scire quod verum est, ne forte ignorantes delinquam: considerantes quia falsis criminationibus percutere fratrum infirmorum conscientias, in Christum peccare est. Et ideo non accommodet criminatoribus

aurem suam: nec ab alio discant alterius fidem, maxime cum coram experiri sit copia: & oris sui confessio, quid vel qualiter vnusquisque credat, ostendat. Sic enim scriptum est. Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: & ex verbis suis vnusquisque iustificabitur, & ex verbis suis condemnabitur. Qualiter ergo sentiat Origenes de singulis, tenor libelli huius edoceat. De his autem quæ apud eum contraria sibi inueniuntur, quid causæ sit, in vltimo breui addita assertione docuimus. Nos autem sicut traditum nobis est à sanctis patribus, retinemus, quod sancta trinitas cœterna sit, & vnus naturæ, vniuersque virtutis, & substantiæ: & quod filius dei in nouissimo tempore homo factus est: & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne, in qua passus est, resurrexit à mortuis: propter quod & resurrectionis spem humano generi tribuit. Carnis vero resurrectionem non per aliquas præstigijs, sicut nonnulli calumniantur dicimus: sed hanc ipsam carnem, in qua nunc viuimus resurrectionem, credimus: non aliam pro alia, nec corpus aliud quam huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrectionem dicimus, secundum Apostolum dicimus (hoc enim nomine vsus est ille) siue carnem dicimus, secundum traditionem symboli confitemur. Stulta enim adinuentio calumniæ est, corpus humanum aliud putare esse quam carnem. Siue ergo caro secundum communem fidem, siue corpus secundum Apostolum dicitur quod resurget: ita credendum est, sicut Apostolus definiuit: quia quod resurget in virtute, resurget & in gloria, & incorruptibile resurget. & spirituale corpus: quia corruptio incorruptionem non possidebit. Saluis ergo his prærogatiuis futuri corporis vel carnis: resurrectio carnis credenda est integre & perfecte, vt & natura carnis eadem seruetur, & incorrupti ac spiritualis corporis status & gloria non infringatur. Sic enim scriptum est. Hæc in Hierosolymis in ecclesia dei à sacerdote eius Ioanne prædicantur: hæc nos cum ipso & dicimus & tenemus. Si quis præter hæc vel credit vel docet, vel a nobis aliter credi quam exposuimus putat, anathema sit. Noltra ergo fidei documentum, si quis habere vult, habeat ex his: si quidem aut legimus, aut huius fidei nostræ facimus rationem, secundum Apostolum probantes omnia, quod bonum est tenentes: ab omni specie mala nos abstinentes. Et si qui hanc regulam sequuntur, pax super Israel dei. Amen.

APOLOGIA EVSEBII CÆSARIENSIS PRO ORIGENE, RVFFINO interprete, falso antea Pamphilo Martyri adscripta.

ihil mirum fratres videmini esse perpeffi, quod ita vos Origenis subterfugit intellectus, vt vos quoque æstimetis de illo, quæ & alij nonnulli. Qui siue per imperitiã sui (quia non valent sensus eius altitudinem contueri) siue prauitate mentis, qua

studium gerunt, non solum dicta eius incusare: verum etiam aduersus eos qui hæc legunt, hostiles inimicitias sumere: tam pertinaciter id agentes, vt nulla prorsus venia eos dignos haberi putet: ne ea quidem quæ impartiri solet, verbi gratia, his qui Græcorum sæcularium libros, vel nonnunquam etiam hæreticorum percunctandi atque cognoscendi studio decurrunt: sibi solis scilicet concedi debere peritiam probandi sermonis putant, vt si quid bene ab aliquo dictum est retinere sciãt: ab omni specie mala abstinere se nouerint. Ab his vero qui Origenis libros legunt, istud penitus exclusum putat esse mandatum, quo probabiles iubentur effici trapezetæ, scientes quod bonum est retinere: ab omni si legere libros illius visus fuerit, statim ab his hæreticorum perfundatur infamia. Denique cū multis huius vitæ & religiosi proposito viris, in quibus nihil prorsus culpæ inueniunt, inimicitias propter hoc solum habent: si eorum studia circa memorati viri libros propensius esse perspexerint: inuidiosius etiam ista fingentes, quod ab his in loco sanctorum apostolorum vel prophetarum tam ipse quam dicta eius habeantur. Sed de hoc certum non habeo, vtrum calumniandi voto tantummodo ista iactitent: an & vere ab aliquibus simplicioribus & propensiori affectu diligentibus virum, aliquando fortassis tale aliquid audierint. Nos tamen perspectis frequenter his, quæ ab eo cum magno timore dei, & cum omni humilitate dicuntur: cum veniam petit pro his quæ per nimiam discussionem, & per multam scrutationem scripturarum animo disputantis occurrunt: quæ cum exponit, frequenter addere solet & profiteri, se non hæc quasi diffinitiuam pronuntiare sententiam, nec statuto dogmate terminare: sed inquirere pro viribus, & sensum discutere scripturarum: nec tamen profiteri quod integre perfecteque comprehenderit: suspicari magis se de quâ plurimis dicens: nec tamen certum esse, quia in omnibus, quod perfectum est, & integrum aspectus sit. Sed & nonnunquam inuenimus eum de multis hæresibus profiterem, in quibus ea quidem quæ in quæstionem veniunt, mouet nec tamen absolutiones eorum adiungit, sed cum omni humilitate & veritate non erubescit fateri sibi non liquere. Audiuius etiam illud ab eo frequenter intexi, quod hodie ne quidem isti imperitissimi omnium obtrectatores eius dicere dedignantur: vt si quis melius de his locis quæ ille differuit, dixerit vel exposuerit: illi potius qui rectius dixerit, quam sibi auscultandum. Præterea comprehendimus eum nonnunquam diuersas expositiones eisdem capitulis facere, & cum omni reuerentia, quasi quis sciat se de sanctis scripturis dicere, eum multa quæ sibi occurrerunt exposuerit: præcipit his qui legunt probare de singulis quæ dixerit: & quod rectius prudens lector iudicauerit, obtinere: profecto, quia nec ipsum latebat, quod non omnia quæ mouerat vel discusserat, probabilia vel fixa haberi deberent: pro eo quod multa mystica in scripturis sanctis, & in secre-

1. Theff. 5.

Rom. 10.

1. Cor. 15.

1. Theff. 5.

to recondita esse credantur. Illud denique eius si intentius aduertamus quam integre & catholice de omnibus tractatibus suis in præfatione eorum librorum quos in Genesim scribit, protestatus est: omnem eius sensum ex hoc facile cognoscemus. ORIGENES. Nisi omnimodo pigri essemus, ac desides: ne ad inquirendum quidem accedere domino & saluatore nostro ad hoc nos prouocante, profecto reuocassemus pedem: considerantes quod longe simus ab ea magnitudine spiritualis intelligentiæ, quæ de tam magnis rebus inuestigari debeat intellectus. PAMPHILVS. Et paulopost ait. ORIGENES. Si cui vero in disceptatione profundum aliquid occurrerit, de hoc quidem dicendum est: sed non cum omni affirmatione. Hoc enim aut temerarij hominis est, ei qui sensum humanæ infirmitatis perdidit, oblitusque sui sit: aut certe perfectorum virorum, & eorum qui confidenter se sciãnt ab ipso domino Iesu didicisse, id est, à verbo veritatis & ab ipsa sapientia, per quam omnia facta sunt, agnouisse: vel eorum qui diuina respõsa ingressi, turbinem & caliginem vbi ipse deus est, cælitus acceperunt: in quod vix ille Moyses ingressus, vel intelligere talia potuit, vel proferre. Nos vero pro eo solo quod mediocriter licet: credimus tamen domino Iesu, & eius gloriamur esse discipuli: nec tamen audeamus dicere, quod facie ad faciem ab ipso traditam suscepimus intelligentiam eorum, quæ diuinis libris referuntur, quæ quidem certus sum quod ne ipse quidem mundus pro virtute ac maiestate sensum capere potest. Propter quod pronũciare quidem de his quæ dicimus, sicut apostoli potuerunt, non audeamus. In eo autem gratias agimus, quod cū multi imperitiã suam nesciãt, & motus suos incõpositos & inordinatos, interdum etiã & ineptos ac fabulosos cū omni intẽtione, sicut sibi videretur, quasi verissima assertione annunciant: nos de reb⁹ magnis, & his quæ supra nos sunt, ignorantiam nostri non ignoramus. PAMPHILVS. Cū ergo hæc eū de se dicere audiamus, & huiusmodi mente ac voto quæ dicit asserere, miramur in tantum temeritatis aliquos esse profectos, vt qui se ita humiliat & iudicat, astruat quod ab aliis dicta eius, vel libri pro sermonibus apostolicis, vel dictis prophetis habeatur: aut quod ille ipse vel prophetis, vel apostolis ab aliquo cõparetur. Et quidẽ quod & honore presbyterij in ecclesia prædit⁹ fuerit, & vitã abstinentissimã egerit, & valde philosophicã: quodque puræ religionis obseruauerit disciplinã, & præ cæteris verbo dei & doctrinæ operã dederit, dubium non est, & ex his quæ ad nos laboris ac studij eius certissima designantur indicia: præcipue vero per eos tractatus, quos pene quotidie in ecclesia habebat ex tẽpore: quos & describentes notarij, ad monumentum posteritatis tradebãt. Consequens igitur erat ex his omnibus, leporum & studiorum suorum testimoniis amplecti talẽ virum: & neque defensionis studio plus dare ei meriti, quam mensura deposcit: neque rursus obtrectãdi vitio facile condemnare, & alienum ab ecclesiastica doctrina temere pronũciare, cū vtrūque istud præcipitiũ prouidens ante diuinus sermo prohibuerit, dicēs. Non sit in te mensura maior, ne-

Prou. 20.
Sec. 70.

Tomus nonus.

que mensura minor: abominabile est enim in conspectu domini vtrūque. Vnicuique enim prout dignum est retribuere, iustitiæ proprium est. Propter quod & mensura integra, & pòdus æquale, & acceptabile est apud deum, non hoc quod mentitur veritate: per quod vel plus donatur rebus quã merita deposcunt, vel subtrahitur meritis quod debetur. Quanto rectius agerent obtrectatores isti, si absque vlla animi præuentione cū omni religione veritatis, quam omnibus proximis nostris cū charitate iubemur expedere, intelligerent & ipsum vnũ de proximis esse, quibus charitatẽ ex mādato debemus: & assumptos libros eius legerent, cū ea venia, quã ipse in præfationibus suis deposcit, sicubi venia dignum aliquid inueniret. Nunc vero ecõtrario videas eos maledictis quidẽ probrisque non parcere: eos vero qui scripturarum intelligendarum secundum mandatũ domini, & saluatoris nostri studium gerunt, à lectione librorum eius deterrere: quælibet alia etiam inepta, nihil profutura quã illius commentarios legi debere affirmantes, in quibus sæpe etiã ridiculi aliquid pati solent. Nam vt eorum contentiosa præsumptio, vel vt verius dicã præiudicatrix vesania, facilius declaretur: accidere solet vel casu, vel interdum studio, vt nomine in codice non prætitulato, legatur aliquid ipsius in auribus obtrectatorum, quasi alterius tractatoris. Quod tandiu placet & laudatur, atque omni admiratione habetur, quãdiu nomen non fuerit indicatum. At vbi Origenis cognita fuerint esse quæ placebãt, statim displicent, statim hæretica esse dicuntur: & ea quæ paulo ante ad cælum vsque ferebantur, iisdẽ vocibus, eadẽque lingua vsque ad inferos dimerguntur. Præterea etiam illud est inuenire, quod nonnunquam tales sunt accusatores eius, qui nec Græcam norint linguam: alij omnimodis imperiti, nonnulli etiã si aliquid videntur habere peritiæ, non tamẽ etiã id studij habuisse inueniuntur, vt libris eius operã dederint: aut si acciderit vt etiã legerint, non continuo etiam tantæ eruditionis fuerint, vt altitudinẽ sensus eius assequi quiverint, quo ea quæ ille diuerso prospectu pro locis & causis differere solet, aduertere voluerint. Multos inuenies, quos si interrogas in quibus libris, aut in quibus locis dicta sint hæc quæ arguunt, cõsistentur se quidẽ nescire ea de quibus affirmat, nec legisse vnquam: audisse autem alios dicentes. Ex quo cuius plena ridiculi sententia eorum videbitur, cū de his iudicant, atque ea condemnant, quæ nec discere quidẽ prius, aut nosse potuerunt. In alios vero noui furoris morbus, & inauditæ cladis incessit infania: cū tam multa eius volumina referta totius vtilitatis & instructionis habeantur: & satis rara & perpauca forte loca sint, in quibus vel imperitiores quique, vel quod meli⁹ maliuoli posse sibi videantur offendi: omnia quidẽ illa quæ & catholica, & ad ædificationem animæ atque sententiæ instructionẽ etiã ipsi apta fatentur, omittunt & negligunt: nec aliquid inde, vnde possunt & debent, proficere volunt: ea vero sola quæ ad calumniã proficiant, summo studio ediscunt, vt qui boni nihil vnquam forte didicerint, hæc quæ ipsi non esse bona dicunt, apprimè memoriæ retinenda commendant, quo videlicet promptius ea proferentes, exercitatus valeat concinna-

L iij

re calumnias. Aliud quoque est genus hominum fœdum sane & turpe quantum ad probitatem pertinet morum: sed ad calumniandum vehementius, & tetrius ad incusandum, quos Græci *φάρμακοὶ* appellauerunt, qui summum quidem studium, sed & satis intentam operam libris eius dederunt, ita ut & magistro eo in omnibus vterentur, & se ei tanquam speciales discipulos manciperent. Sed ubi ad id loci ventum est, ut iam se magistros malint quam discipulos nominari, ubi auditoribus plausus sectari cœptus est: tibi si forte aliquis audientium, quæ laudantur Origenis esse obmurmurauerit, ne vel laude cedatur magistro, vel culpæ iudicio, alienum esse Origenem continuo protestantur: nihil sibi cum illius doctrina commune esse confirmant. Anathema quoque eum dicere non dubitant improbe, & inferre maledicta non parcunt: ne illum quidem apostolicum sermonem ferentes, quo designat: Quia maledici regnum dei non possidebunt. Intantum autem horum, de quibus diximus, progressa est malitia, ut quidam etiam conscribere aduersus eum ausi sint, & libellis editis derogare ei viro, qui per tot annos magister ecclesiæ fuit: qui in ecclesia senuit, qui aduersus eas hæreses, quæ illo tempore ecclesiam impugnabant, ita constanter, ita fortiter dimicauit, ut omnia eorum diabolicæ machinationis fundamenta subuerterit: non studiorum laborem, non continentiam, non institutionis, non humilitatis, quæ supra cæteras omnes virtutes eius maximam gratiam continet, non illud certe considerantes quod presbyteri dignitate in ecclesia honoratus est. Quæ si omnia ad reuocandam linguam, comprimendumque sermonem sufficere non possunt: illud saltem contemplari debuerant, quantam irridendi materiam gentilibus, quantam hæreticis tribuant: cum eos, quos assertores Christiani dogmatis & defensores putabant, confutati nunc videant & repelli à propriis: & velut ciuili bello gaudeant impugnatum, quem ipsi hostiliter impugnare non poterant. Quoniam ergo quam plurimi ex simplicioribus quibusque fratribus à suprascriptis læduntur: non solum ut de ipso male sentiant, sed etiam de his qui studio scientiæ & intelligendarum scripturarum inter cæteros etiã libros, illius libros conspiciunt, ita ut vos quoque ipsi in dubium veneritis: ne forte ut multitudini, vel auctoritati calumniatorum fides deberet adhiberi de his, quæ passim & sine respectu diffamantur, visum nobis est primum quidem curare suspicionem nostram, simul etiam per occasionem nostri, omnium qui ei obtreçant, confutare calumnias. Quod ita nobis proficere rectius visum est, ut non nostris verbis & assertionibus defensionem paremus: sed ex suis propriis vocibus, quib⁹ ipse aliena hæc esse, quæ isti obiiciunt, proprio sermone testatur, id est, omne quicquid præter catholicam fidem prædicatur: quia si nostris verbis hæc asserere velimus, suspitiosum forte videri possit, eo quod nos amore si quid ipse prae se senserit, celauerimus. Vbi autem eius ipsius, qui accusatur, vocibus, & ad omnes obiectiones accusatorum, verbis suis eum non nostra assertionem defendimus: quæ ultra relinqui

potest criminatibus occasio, saltem his qui non veri studio, sed velut libidine quadam culpandi semper agitantur? Et quando nunc de eo sermo est, qui vtrique apud homines defunctus est: quid apud homines iudices pro defuncto fortius & firmiter valere debet, quam & literæ & scripta defuncti? Incipientes igitur iudiciis scriptorum suorum ostendere, quid de singulis senserit: ex his præcipue libris testimonia congregabimus, quos accusatores eius quam maxime criminantur, id est, quæ per spatium & quietem in secreto conscripsit. Hæc enim asserunt maxime à prædicatione ecclesiastica discrepare: ex his præcipue libris, quos *περι ἀρχῶν* attitulauit, in quibus quam plurima à calumniatoribus incusantur. In his ergo ipsis inter principia, quali expositione fidei vsus sit, proferemus: tum inde & ex his quæ sparsim vel per ipsos libros, vel cæteros senserit, assignabimus eum prædicationem apostolicam custodisse. Est ergo lectio ex primo *περι ἀρχῶν* quæ promissimus, hæc. ORIGENES. Sicut enim multis apud Græcos & barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam querere, qui eam falsis opinionibus asserbant: posteaquam credidimus filium esse dei Christum, & ab ipso nobis hanc discendam esse persuasimus: ita cum multi sint qui se putant sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa prioribus sentiant: seruetur vero ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita, & vsque ad præsens ecclesiis permanens, illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Illud tamen scire oportet, quoniam sancti apostoli fidem Christi prædicantes, de quibusdam quidem quæcunque necessaria crediderunt, omnibus credentibus etiam his qui pigriores erga inquisitionem diuinæ sciētiae videbantur, manifestissime tradiderunt, ratione solius assertionis eorum relinquentes ab his inquirendam, qui spiritus dona excellentia, & præcipue sermonis sapientiæ & sciētiae per ipsum spiritum sanctum percipere merebantur. De aliis vero dixerunt quidem, quia sint, quomodo autem & vnde sint, siluerunt profecto, ut studiosiores quique ex posteris suis amatores sapientiæ & sciētiae exercitiū habere possent, in quo ingenij sui fructum ostendere valerent, hi videlicet qui dignos se capaces sapientiæ præpararent. Species vero eorum quæ per prædicationem apostolicam manifeste traduntur, istæ sunt. Nemo, quod vnus est deus, qui omnia creauit atque cōposuit, quique ex nihilo esse fecit vniuersa, deus à prima creatura omnium iustorum & à cōditione mundi, deus Adā, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, duodecim patriarcharum, Moyse & prophetarum: & quod hic deus in nouissimis diebus, sicut per prophetas suos ante promiserat, misit dominum Iesum Christum, primo quidem vocaturum Israel, secundo vero etiam gentes: post perfidiam populi Israel, hic deus iustus & bonus pater domini nostri Iesu Christi, legem & prophetas & euāgelia ipse dedit, qui & apostolorum de⁹ est, & veteris ac noui testamēti. Tū deinde quia Iesus Christus ipse qui venit ante omnem creaturam natus ex patre est. Qui cum in omnium conditione patri ministrasset,

per

per ipsum namque omnia facta sunt, nouissimis temporibus se ipsum exinaniens, homo factus est. Incarnatus est cum deus esset: & homo factus, mansit quod deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens, quod natus ex virgine & spiritu sancto est. Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in veritate, & non per imaginem, communi hac morte vere mortuus: vere enim à mortuis resurrexit, & post resurrectionem conuersatus est cum discipulis suis, & assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatum tradiderunt spiritum sanctum. In hoc non iam manifeste discernitur vtrum natus sit, aut innatus. PAMPHILVS. Qui de nato, vel innato requirit, sine dubio creaturæ in eo nullam habet opinionem, alioquin & hoc adduxisset ad inquisitionem. Et adiungit Origenes: Vel filius etiam ipse dei habendus sit, nec ne. ORIGENES. Sed inquirenda iam ista pro viribus sunt de sancta scriptura, & sagaci perquisitione inuestiganda. Sane quod iste spiritus sanctus vnumquemque sanctorum vel prophetarum, vel apostolorum inspirauit, & non alius spiritus in veteribus, alius vero in his qui in aduentu Christi inspirati sunt fuerit, manifestissime in ecclesiis prædicatur. Post hæc iam quod anima substantiam vitamque habens propriam, cum ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabitur siue æternæ vitæ, ac beatitudinis hæreditate potitura, si ei hoc sua gesta præstiterint: siue æterno igne ac suppliciis mancipanda, si in hæc eam scelorum culpa detorserit. Sed & quia erit tempus resurrectionis mortuorum, cum corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitum in ecclesiastica prædicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrij & voluntatis: esse quoque certamen aduersus diabolum & angelos, eius contrariasque virtutes, ex eo quod illi peccatis eam onerare contendunt, nos vero si recte consulteque viuamus, ab huiusmodi nos exuere conemur. Vnde & consequens est intelligere non nos necessitati esse subiectos, ut omnimodo etiã si nolimus vel bona, vel mala agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare fortasse nos possunt aliquæ virtutes ad peccatum, & alia iuuare ad salutem, non tamen necessitate cogimur vel recte agere, vel male. Quod fieri arbitratur, qui stellarum cursus & motus causam dicunt humanorum esse gestorum, non eorum quæ extra arbitrij libertatem accidunt, sed eorum quæ in nostra sunt posita potestate. De anima vero vtrum ex femine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius, vel substantia inserta ipsis corporalibus feminibus habeatur, an vero aliud habeat initium: & hoc ipsum initium si genitum est, aut non genitum, vel certe si extrinsecus corpori inditur, necne, non satis manifesta prædicatione distinguitur. De diabolo & angelis eius, contrariisque virtutibus, ecclesiastica prædicatio docuit, quoniam sint quidem hæc: quæ autem sint, vel quomodo sint, non satis clare exposuit. Apud plurimos tamen ista habetur opinio, quod angelus fuerit iste diabolus, & apostata effectus

Tomus nonus.

quam plurimos angelorum secum declinare persuaserit, qui & nunc vsque angeli ipsius nuncupentur. Est præterea & illud in ecclesiastica prædicatione, quod mundus iste factus sit, & a certo tempore cœperit, & sit pro ipsa sui corruptione soluentis. Quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim euidenter de his in ecclesiastica prædicatione sermo profertur. Tum deinde quod per spiritum dei scripturæ conscriptæ sint, & sensum habeant non eum solum qui in manifesto est, sed & alium quendam latētem quam plurimos. Formæ enim sunt hæc quæ scripta sunt sacramentorum quorundam, & diuinarum rerum imagines. De quo totius ecclesiæ vnus est sensus, esse quidem omnem legem spiritualement, non tamen ea quæ spirat, lex omnibus esse nota, nisi his solis, quibus gratia sancti spiritus in verbo sapientiæ ac sciētiae cōdonatur. PAMPHILVS. Et post pauca ait. ORIGENES. Est etiam illud in ecclesiastica prædicatione, esse angelos dei quosdam, & virtutes bonas qui ei ministrarent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sint, aut quomodo sint, non satis in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis vtrum animantia sint, an ex anima, manifeste non traditur. Oportet igitur velut elementis ac fundamentis huiusmodi vti secundum mandatum, quod dicit, Illuminate vobis Sap. 6. lumen scientiæ, eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione cōficere, ut manifestis & necessariis assertionibus de singulis quibusque quid sit in vero rimetur, & vnum, ut diximus, corpus efficiat, exemplis & affirmationibus, vel his quas in sanctis scripturis inuenit, vel quas ex consequentia ipsius indagine ac recti tenore repererit. PAMPHILVS. Hæc quidem in principio primi libri *περι ἀρχῶν* disseruit, ut ostenderet quæ sint illa quæ manifeste in ecclesiastica prædicatione tradita sunt, & quæ sint quæ non aperte definiuntur. De quibus singulis secundum eam diuisionem quam supra ostendit, sparsim disputat. In reliquo vero corpore librorum, ea quidem quæ ex definito prædicari ab ecclesia supra docuit, omnibus adhibitis probamentis ex scripturis sanctis manifestius & constantius asserens. De his vero, de quibus ostendit non manifeste, neque ex definito in ecclesia prædicari, opinionibus magis, & his sensibus qui disputanti & tractanti de talibus occurrere potuerunt, quam certis aliquibus ac definitis assertionibus vtitur, id est, discutiens & pertractans potius quam affirmans. In omnibus tamē locis sermonis sui meminit eius, quem supra exposuimus, cum ait, illam solam recipendam & credendam esse veritatem, quæ in nullo apostolicis & ecclesiasticis dogmatibus aduersatur. Et non solum in his libris, quorum supra fecimus mentionem, sed & in omnibus quæ de scripturis exponit, hac sententia vti solet, & in his præcipue, in quibus plures vni⁹ capituli interpretationes exponit, hoc asserens, se quidem ne quid quod dici possit ommitteret, plura vel diuersa prout sentire potuit protulisse, illud autem teneri debere, quod apostolicis & eccle-

L. iij

fiasticus lector probaret. Hoc idem facit etiam cum hæreticorum discutit sectas, quibus omnibus confutatis atque victis, vnam solam eam, quam supra exposuit, catholicæ veritatis sententiam tenet. De quibus singulis qualiter responderit hæreticis, & quomodo vniuersa eorum dogmata destruens, ipse semper apostolicam confirmauerit fidem, si velimus omnes eius sententias congregare, & longum satis est, & erit tamen nobis qui scribimus onerosum, quam legentibus tædiosum. Sed sufficit pauca proferri, in quibus omnium profecto facile dignoscantur iudicia. Neque enim contra domini sententiam sentiendum est, ut qui in paucis inuenitur fidelis, non etiam in multis & haberi debeat fidelis & credi. Primum ergo ex eis libris ponemus exemplum, quod illi superiori cõueniat, ex eo libro quem in epistola Pauli apostoli ad Titum scripsit, de eo capitulo, in quo dicit Apostolus. Hæreticum hominem post trinam correptionem deuita, sciens quia peruersus est & peccat, qui est à semetipso damnatus: de quo dixit, qualis sit qui hæreticus, & qualis sit qui catholicus est & ecclesiasticus. ORIGENES. Nomen hæresis, quantum ego deprehendere potui, etiam in epistola Pauli apostoli ad Corinthios, designatur hoc modo. Oportet enim & hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos. Et iterum ad Galatas, inter opera carnis, hæresis quoque nomen ascribitur, sicut ait. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idololatria, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, discordiæ, hæreses, ebrietates, comestationes, & his similia, quæ & prædixi vobis: quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Per quæ cognoscimus, quoniam sicut hi qui fornicationibus & immunditiis atque impudiciis, & idolorum cultibus maculati sunt, regnum dei non possidebunt, ita & hi qui in hæresim declinauerint. Neque enim putandum est tanti apostoli tam absolutam sententiam posse vlllo genere vacillare. Apostolus enim est omnium ecclesiarum Christi, non ab homine, neque per hominem, sed per Iesum Christum & deum patrem electus: propterea ergo secundum auctoritatem sententiæ ipsius, oportet nos sicut reliqua mala quæ numerauerat, ita nomen hæresis deuitare, neque cum talibus orationis societate misceri. PAMPHILVS. Et post hæc paucis quibusdam per mediū insertis adiecit. ORIGENES. Quid vero sit hæreticus homo, pro viribus nostris, secundum quod sentire possimus, describamus. Omnis qui se Christo credere profiteretur: & tamen alium deum legis & prophetarum, alium euangeliorum deum dicit, & patrem domini nostri Iesu Christi, non eum dicit esse, qui à lege & prophetis prædicatur, sed alium nescio quem ignotum omnibus atque omnibus auditum: huiusmodi homines hæreticos designamus, quamlibet variis ac diuersis ac fabulosis concinent ista figmentis, sicut sectatores Marcionis & Valentini & Basilidis, & hi qui se Ethnianos appellant: sed & Apelles, licet non omnibus modis dei esse legem deneget & prophetas, tamen & ipse hæreticus designatur: quoniam deū qui hunc mūdum condidit, ad gloriam alterius in-

geniti & boni dei eum construxisse pronunciat: illum autem ingenitum deum in cõsummatione sæculi misisse Iesum Christum ad emendationem mundi, rogatum ab eo deo qui eum fecerat, ut mitteret filium suum ad mundi sui correctionem. Et si quidem hic solūmodo qui de deo patre aliter sentit quam regula pietatis exposcit: hæreticus habendus est, & sufficeret utique quod superius dictum est: sed nunc vnum idemque credendum est, etiam de eo qui de domino nostro Iesu Christo falsi aliquid senserit, siue secundum eos, qui dicunt eum ex Ioseph & Maria natum, sicut sunt Ebionitæ, & Valentiniani: siue secundum eos qui primogenitum eum negant, & totius creaturæ deum & verbum & sapiētiam, quæ est initium viarum dei, antequam aliquid fieret ante sæcula fundatam, atque ante omnes colles generatam, sed hominem solum eum dicentes: vel secundum eos qui deum quidem fatentur, non tamē hominem assumpsisse, id est animam corpusque terrenum, qui sub specie quasi amplioris gloriæ Iesu domino deferendæ, omnia quæ ab eo gesta sunt phantastice magis quam vere gesta esse testantur: quique neque de virgine naturam testantur, sed triginta annorum virum apparuisse eum in Iudæa. Alij vero ex virgine quidem eum credunt esse progenitum, sed putasse se magis virginem peperisse, non tamen vere cõfirmant: latuisse quippe etiam virginem putatiuæ generationis asserunt sacramentū. Qui quomodo non longe ab ecclesia ponendi sunt, cum phylargyriæ morbo languentes, dogmata statuerunt, quibus ad suum nomen discipulos declinarent: Sed & eos qui hominem dicunt dominum Iesum præcognitum & prædestinatum, qui ante aduentū carnalem substantialiter & proprie non extiterit, sed quod homo natus patris solam in se habuerit deitatem, ne ipsos quidem sine periculo ecclesiæ numero sociari: sicut & illos superstitiose magis quam religiose, uti ne videantur duos deos dicere: neque rursus negare saluatoris deitatem, vnam eandemque substantiam patris ac filij asseuerant, id est, duo quidem nomina secundum diuersitatem causarum recipientem, vnam tamen hypostasin subsistere, id est, vnam personam duobus nominibus subiacentem, qui latine Patripassiani appellatur. Sed & sunt qui spiritum sanctum, alium quidem dicant esse qui fuit in prophetis, alium autem qui fuit in apostolis domini nostri Iesu Christi: vnum atque idē delictum impietatis admittunt, quod illi qui quantum in se est naturam deitatis secant & scindunt, dicentes vnum legis, & alium euangeliorum deum. Sed & illi qui non omnes humanas animas vniuersas eundemque dicunt esse substantiæ, sed diuersas naturas animarum, inter eos hæreticos numerandi sunt, qui iniquitatem in excelsis loquuntur, ac iniustitiā iniquitatemque eius accusant. Nec non & illi qui liberi arbitrij potestatem ex animabus auferre nituntur, velut pernicioso dogmate communi humanæ vitæ & virtuti continentia, labem quandam inferre iudicandi sunt: ne humani propositi reputetur bonum quid vel facere, vel dicere, vel sentire, ex quo ad contemptum, aut negligentiam diuini iudicij mens humana formabitur. Sit autem in ecclesiastico

Math. 25.

Ad Tit. 3.

1. Cor. 11.

Gal. 5.

Gal. 1.

Marcionis.

Valentini.

Basilidis.

Ethniani.

Apelles.

Ebionitæ.

Patripassiani.

Psalm. 37.

fiastico ordine, etiam de peccatorum suppliciiis fides, & de his qui præmia bonæ conuersationis & vitæ in regno domini iusto eius iudicio recepturi sunt. Si quis ergo horum aliquid quæ supra exposuimus, commutare vel subuertere conatur, velut peruersus & à semetipso damnatus, secundum sententiam apostoli, etiam à nobis præcepto obsequentibus eius, similiter habendus est. Designat autem ecclesiasticum virum, cum omnibus quæ supra exposuimus, etiam de mortuorum resurrectione fides, de qua sanctus apostolus Paulus ita pronūciat. Quia si quis negat resurrectionem mortuorum, consequens est ut Christi resurrectionem neget. Habetur nihilominus in ecclesiastico ordine etiā de diabolo rationes, & de omni exercitu eius, quod agones quosdam & certamina aduersus omnes homines: præcipue tamen aduersus eos, qui credunt in Christum dominum Iesum mouēt, & quod necessitatem quidem imponere peccandi per agones & certamina non valent: persuadere tamen & decipere ad subuersionem possunt eos, qui non omnia custodia sua corda præmuniunt. Habendum est autem in ecclesiasticis obseruationibus, quod neque hominum quis à deo in perditionem traditus est: sed vnusquisque pereuntium sua negligentia pereat & culpa, qui habens arbitrij libertatem, eligere quod bonum est & potuit, & debuit. Quod etiam de ipso diabolo sentiendum est, qui in conspectu domini omnipotentis describitur restitisse & deseruisse statum suum, in quo fuerat immaculatus. Qui utique potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit vsque in finem perseverare si voluisset. Designatus ut arbitrator nobis est, prout potuimus, & descriptus quis & qualis esset hæreticus, & quæ vel in quibus eorum dogmata falsæque opiniones habeantur, & quæ sit ecclesiasticæ obseruantia puritas. PAMPHILVS. Et post pauca addidit hæc. ORIGENES. Requisierunt sane quidam: vtrū hæresim aut schismata oporteat vocari eos qui Cataphryge nominantur, obseruantes falsos prophetas, & dicentes. Ne accedas ad me, quoniam mundus sum. Non enim accipio uxorem: non est sepulcrum patens guttur meum: sed sum Nazaræus dei, non bibens vinum sicut illi. PAMPHILVS. Istæ voces sunt eius, qui velut hæreticus accusatur, & corruptio & perditio animarum, ab his qui nequaquam ostium ori suo & claustra labijs suis imponere à propheta didicerunt. Quæ quidem non in publico ab eo dicta sunt, id est, in communi ecclesiæ auditorio, ne forte putetur propter audientes fauorabilem aptasse sermonem: sed ex illis hæc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitrio intercedente dictabat. In quo attentius vos illud volo considerare, quod dixit: quia si quis horum aliquid commutauerit, hæreticus est, & peccat in subuersione positus, & à semetipso damnatus, secundum apostoli sententiam, cuius & nos auctoritati obsequentes, eadem sentire debemus. Cum ergo hæc ita se habeant, consequens arbitrator interrogare istos ipsos accusatores eius, si ipsi aliter ea quam ipsius designatum vocibus est, vel de hæretico sentiunt vel de catholico: dicant ipsi quæ alia sunt ecclesiastica do-

1. Cor. 15.

Cataphryge.

Ecli. 28.

gmata, si hæc non sunt, quæ superius ab illo digesta sunt. Et quidem generaliter hæc de omnibus ecclesiasticis dogmatibus ab illo dicta sunt. Pergamus autem, & quæ specialiter de singulis & maxime de principalibus rebus, de sancta ac beata trinitate, id est, de patre & filio & spiritu sancto senserit, indicantes: & proferentes in medium ea quæ in diuersis sui operis voluminibus inserta mandauit, & ut ipsius sententia de maximis & diuinis rebus quæ fuerit ostendatur: & duobus vel tribus vocum suarum testibus fiat omne verbum defensionis eius. Indicat ergo quid de deo patre & filio omnipotente senserit in his ipsis libris, qui quàm maxime ab accusatoribus celebrantur, id est, Peri archon, scribens hæc. ORIGENES. Omni ergo sensu qui corporale aliquid de deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato, dicimus secundum veritatem quidem incomprehensibilem esse deum atque inæstimabilem. Si quid enim illud est quod sentire vel intelligere de deo potuerimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus, necesse est credi. Sicut enim si videamus aliquem vix posse scintillam luminis, aut breuissimæ lucernæ lumen aspicere, & eum cuius acies oculorum, plus lanternis capere quàm supra diximus non valet, si velimus de claritate & splendore solis edocere: nonne oportebit nos ei dicere, quia omni hoc lumine quod vides, ineffabiliter & inæstimabiliter melior ac præstantior solis est splendor: Ita mens nostra cum intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro talis materiæ participatione hebetior atque obtusior redditur: licet pro comparatione naturæ corporeæ longe præcellens habeatur, tamen cum ad incorporea nititur, atque eorum intuitionem rimatur, tunc scintillæ alicuius lucernæ vix obtinet locum. Quid autem in omnibus intellectualibus, id est, incorporeis tam præstans omnibus, tam ineffabiliter, atque inæstimabiliter præcellens est quàm deus? cuius utique natura acie humanæ mentis intendi atque intueri, quamuis sit purissima mens ac limpidissima, non potest. Verum non videtur absurdum, sed ad euidentiorem rei manifestationem, etiam alia vtamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est, substantiam solis intueri non possunt: splendorem vero eius, vel radios fenestris forte, vel quibuslibet luminum breuibus receptaculis infusos, intuentes considerare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo quasi radij quidam sunt naturæ dei, opera diuinæ prouidentia & ars vniuersatis huius, ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se deum sicut est, non potest intueri: ex pulchritudine operum & decore creaturarum, parentem vniuersitatis intelligit. Non ergo corpus aliquod, aut in corpore esse putandum est deus, sed intellectualis natura, simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens: uti ne maius aliquid & inferius in se habere credatur: sed ut sit ex omni parte mouens, & ut ita dicam, & mēs & fons: ex quo initium totius intellectualis naturæ vel mētis est. Mens vero ut moueatur vel operetur non indiget loco corporeo neque sensibili magnitudine,

vel corporali habitu aut colore: neq; vlllo alio prorsus indiget horum quæ corporis vel propriæ materiæ propria sunt: propter quod natura illa simplex & tota mens, vt moueatur vel operetur, aliquid dilationis aut cunctationis habere potest nihil: ne per huiusmodi adiunctionem circumscribi vel inhiberi aliquatenus videatur diuinæ naturæ simplicitas: vt ne quod est principium omnium, compositum inueniatur ac diuersum, & sit multa non vnum, quod oportet totius corporeæ admixtionis, vna sola, vt ita dixerim, deitatis specie constare. PAMPHILVS. Hæc in libro primo peri archon scribit de diuina natura. In secundo vero, quia idem deus veteris & noui testamenti sit, hoc modo refert. ORIGENES. His per ordinem prout potuimus breuiter digestis: consequens est, secundum id quod ex initio propositum est, confutare etiam eos qui putant alium deum esse patrem domini nostri Iesu Christi, præter illum qui vel Moyfi responsa legis dabat, vel prophetas mittebat, qui est deus patrum Abraham, Isaac & Iacob. Oportet enim primo in hac nos fidei ratione firmari. Considerandum ergo est illud, quod frequenter in euangelis dicitur: & singulis quibusque domini & saluatoris nostri gestis adiungitur: vt impleatur quod dictum est per prophetam illum & illum, cum manifestum sit prophetas esse illius dei qui mundum fecit. Ex ipsa ergo consequentia concluditur: quoniam qui prophetas misit, quæ de Christo credenda erant, ipse prædixit: & dubium non est, quod hæc non alienus quis ab eo, sed pater ipsius prædicebat. Sed & illud quod frequenter exëpla de veteri testamento à saluatore proferuntur, vel ab apostolis eius: non aliud indicat, nisi quod auctoritas veteribus à saluatore & ab eius discipulis adhibetur. Sed & illud quod ad benignitatem prouocans discipulos suos, saluator ait. Estote perfecti sicut & pater vester cælestis perfectus est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: cuius enim exiguæ intelligentiæ viro euidentissimum non suggerit intellectum, quod aliud ad imitandum non proponit discipulis suis deum: nisi factorem solis & imbrium præbitorè: PAMPHILVS. Post hæc in consequentibus multis argumentis atque exemplis scripturarum affirmans ostēdit: quoniam vnus atque idem, deus legis est & euangeliorum & prophetarum & apostolorum, iustus & bonus, visibilium & inuisibilium ac totius vniuersitatis dominus. Quomodo ergo senserit de deo patre, ex his eius scriptis, quæ supra exposuimus, claruit. Videamus nunc qualiter & de dei filio differat.

DE DEITATE FILII DEI. ORIGENES.

PRo viribus ergo nostris perexiguus, considerata ex operum suorum magis quam ex nostri sensus cōtemplatione diuina natura, intuitisque nihilominus creaturis eius visibilibus, & contemplatis: quia non omnia vel oculis videre potest humana

fragilitas vel ratione complecti, eo quod omnium rationabilium infirmius & fragilius animal sumus homines. Præstantiora enim sunt ea quæ vel in cælo vel super cælos habentur: superest vt harum omnium creaturarum, & dei medium, id est, mediatorem quæramus: quem Paulus apostolus primogenitum omnis creaturæ pronunciat. Videntes enim ea quæ de eius maiestate in scripturis sanctis referuntur, & intuentes quod imago inuisibilis dei & primogenitus omnis creaturæ dicatur, & quod in ipso creata sint omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terra sunt visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia illi constant, qui est caput omnium, solum habens caput deum patrem: sicut scriptum est. Caput autem Christi deus: peruidentes etiam quod scriptum est, quoniam nemo nouit patrem nisi filius, neque filium quis nouit nisi pater. Quis enim potest nosse quæ sit sapientia, nisi qui genuit eam? Aut quis ad liquidum quæ sit veritas nouit, nisi veritatis pater? Quis certe vniuersam verbi sui naturam atque ipsius dei, quæ ex deo est, inuestigare potuit, nisi solus deus apud quem erat verbum? Vnde pro certo habere debemus, quod hoc verbum, siue ratio dicenda sit, hanc sapientiam, hanc veritatem nullus alius nisi pater nouit: de quo sicut scriptum est. Ne ipsum quidem mundum capere arbitror libros, qui scriberentur de maiestate & gloria filij dei. Impossibile namque est litteris cōmittere quæ ad saluatoris gloriam pertinent. PAMPHILVS. Vnum istud testimonium de deitate filij dei ex illis libris protulimus, qui maxime ab accusatoribus arguuntur. Dubium autem non est, quod eodem sensu etiã in cæteris sentiat, nec sit sibi ipsi contrarius.

DE EO QVOD NON SIT PATER

ANTEQVAM FILIUS, SED CŒTERNUS SIT FILIUS PATRI. In libro primo de Genesi.

ORIGENES.

Non enim deus, cum prius non esset pater, postea pater esse cœpit, vel impeditus aliquibus ex causis, quibus homines mortales impediri solent: vt non statim ex quo sunt & patres esse possint. Si enim perfectus est deus semper, nec deest ei virtus qua pater sit, & bonum est esse eum patrem talis filij: quid differt, aut quare hoc bono fraudat se, vt non statim si ita dici potest, ex quo potest esse pater, efficiatur pater? Id ipsum autem etiam de spiritu sancto dicendum est. PAMPHILVS. Aliud quoque testimonium de eadem re ex libris epistolæ ad Hebræos. ORIGENES. Lux autem æterna quid aliud sentiendum est quam deus pater: qui numquam fuit quando lux quidem esset, splendor vero ei non adesset? Neque enim lux sine splendore suo vnquam intelligi potest. Quod si verum est, nunquam est quando filius non fuit. Erat autem non sicut de æterna luce

lucē diximus, ne duo principia lucis videamur inducere: sed sicut ingenitæ lucis splendor, ipsam illam lucem initium habens ac fontem. Natus quidem ex ipsa, sed non erat quando non erat. PAMPHILVS. Aliud testimonium de eadem re de libris epistolæ ad Romanos. ORIGENES. Quod promiserat, inquit, per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est secundum carnem ex semine David. Factus est quod ante non erat. Manifestum est enim quia secundum carnem non erat prius, secundum spiritum vero erat ante, & non erat quando non erat.

ITEM IN PRIMO PERI ARCHON QVOD EXTRA VLLVM INITIUM EST GENERATIO FILIJ DEI. Origenes.

SI ergo semel recte receptum est vnigenitum filium dei, sapientiã eius esse substantialiter subsistentem: nescio si vltra iam euagari sensus noster debeat ad suspicandum, ne forte ipsa substantia eius corporeum aliquid habeat: cum omne quod corporeum est, vel habitu, vel colore, vel magnitudine designetur. Et quis vnquam sani sensus, habitum vel colorem, aut mensuram magnitudinem in sapientia requisit, per quod sapientia est? Quomodo autem extra huius sapientiæ generationem fuisse aliquando deum patrem vel ad punctum momenti aliquid de deo intelligere nouerit, vel sentire? Aut enim non potuisse deum dicere generare sapientiam antequam generaret, vt eam quæ non erat, postea genuerit vt esset: aut potuisse quidem, & (quod nec dici de deo quidem fas est) noluisse generare. Quod vtrumque & absurdum esse & impium omnibus patet: id est, non ex eo quod non potuit deus perficere vt posset, & ex eo cum posset, dissimularet generare sapientiã. Propter quod nos semper nouimus deum patrem vnigeniti filij sui ex ipso quidem nati, & quod est ab ipso trahentis: sine vlllo tamen initio, non solum eo quod aliquibus temporum spatiis distingui potest, sed ne illo quidem quod sola apud semetipsam mens intueri solet: & nudo (vt ita dixerim) intellectu atque animo conspici. Extra omne ergo quod vel dici vel intelligi potest initium, generatam esse credendum est sapientiam. PAMPHILVS. Aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Qui autem initium dat verbo dei vel sapientiæ dei, intueri ne magis in ipsum ingenitum patrem impietatem suam iactet: cum eum neget semper patrem fuisse & genuisse verbum: & habuisse sapientiam anterioribus vel temporibus vel sæculis, vel si quid aliud est quod nominari potest. PAMPHILVS. Item aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Efficitur ergo virtus altera in sua proprietate subsistens, vt ait sermo scripturæ, vapor quidam primæ & ingenitæ virtutis dei: hoc quidem quod est inde trahens: non est autem quando non fuerit. Si enim quis voluerit dicere, quasi prius non

extiterit, sed postea ad subsistentiam venerit: dicat causam quare qui eam substituit pater, ante hoc non fecerit. Quod si aliquod semel initium dederit, quod vapor iste ex dei virtute processit, iterum interrogabimus: Quare non & ante illud quod dixit initium? Et ita semper de anterioribus inquirentes, & verbo interrogationis ascendentes, perueniemus ad illum intellectum: vt quoniam semper & poterat deus & volebat, nunquam vel decuit, vel aliqua causa existere potuit, vt non bonum hoc quod volebat, semper habuerit. Ex quo ostenditur semper fuisse vaporem istum virtutis dei, nullum habentem initium nisi ipsum deum. Neque enim decebat aliud ei esse initium nisi ipsum unde est & nascitur deum. Secundum Apostolum vero dicentem: quia Christus dei virtus est: iam non solum vapor virtutis dei, sed virtus ex virtute dicenda est. PAMPHILVS. Item aliud testimonium de eisdem. ORIGENES. Sempiternum vel æternum proprie dicitur quod nequæ initium vt esset habuit, neque cessare vnquam potest esse quod est. Hoc autem designatur apud Ioannem, cum dicit, Quoniam deus lux est. Splendor autem lucis eius sapientia sua est: non solum secundum quod lux est, ita vt æternitatis splendor sit sapientia sua. Quod si integre intelligatur, manifeste declarat, quia subsistentia filij ab ipso patre descendit, sed non temporaliter, neque ab vlllo alio initio; nisi (vt diximus) ab ipso deo. PAMPHILVS. Item aliud testimonium de libro primo. ORIGENES. Infandum autem est & illicitum, deum patrem, generationem filij sui vnigeniti atque substantiæ eius, ex æquitate alicui vel hominum vel aliorum animarum generationi: sed necesse est exceptum aliquid esse & deo dignum, cuius nulla prorsus comparatio non in rebus solum, sed ne in cogitatione quidem vel sensu inueniri potest: vt humana cogitatio possit apprehendere quomodo ingenitus deus efficitur pater vnigeniti filij. Est namque ita æterna ac sempiterna generatio, sicut splendor generatur ex luce. Non enim per adoptionem spiritus, filius fit extrinsecus: sed natura filius est. PAMPHILVS. Item de eodem aliud testimonium. ORIGENES. Videamus ergo quid sit saluator noster. Splendor dicitur etiam gloriæ, id est, splendor luminis æterni. Et certum est, quia splendor ex lumine inseparabiliter generatur: & donec permanet lux, permanet semper & splendor. Saluator ergo noster, qui sapientia est: sapientia autem dei ipsa est splendor æternæ lucis: inseparabiliter & indefinenter generatur ex patre. Sic enim & ipsa de se sapientia per Salomonem dicit. Ante omnes colles generat me. Non enim dixit, ante omnes colles genuit me, sed generat me, in quo significantia sempiternitatis est.

IN LIBRO SECVNDO DE SPIRITV SANCTO.

Empus est nunc, nos pro viribus nostris de spiritu sancto pauca discernere, quem dominus & saluator noster in euangelio secundum Ioannem patet factum nominauit. Sicut enim idem ipse deus, atque idem ipse Christus: ita idem ipse &

Exod. 3. & Math. 22.

Math. 5.

Coloss. 1.

Eph. 4. & Math. 11.

Ioan. 14.

1. Cor. 1.

1. Ioan. 1.

Heb. 1.

1. Tim. 3.

1. Ioan. 14. 15. & 16.

spiritus sanctus est, qui & in prophetis & apostolis fuit: id est, siue in illis qui ante aduentum Christi deo crediderunt: siue in illis qui per Christum confugerunt ad eum. Et duos quidem deos audiuius auctos esse hæreticos dicere, & duos Christos: duos autem spiritus sanctos nunquam audiuius ab aliquo prædicari.

QVOD EADEM SIT INCONVERTIBILITAS SPIRITVS SANCTI quæ & patris & filij. De libro primo Peri archon.

Vlla ergo natura est secundum quod nos sentimus, quæ non possit recipere malum: idcirco non confirmamus omnem naturam recepisse malum, id est, malam effectam: sed sicut est dicere, quia omnis hominis natura recipit, ut possit navigare, non tamen ex eo etiam omnis homo nauigauit: & iterum omni homini possibile est discere artem grammaticam vel medicinam, non tamen idcirco ostenditur omnis homo vel medicus esse, vel grammaticus: ita si dicimus nullam esse naturam, quæ non possit recipere malum, non tamen continuo recepisse etiam malum designatur: & rursum nulla creatura est, quæ non recipiat bonum, nec tamē idcirco omnis natura probatur recepisse quod bonum est. **PAMPHILVS.** Et post pauca addidit. **ORIGENES.** Nulla ergo natura est, quæ non recipiat malum, excepta dei, quæ fons omnium est. Et Christus sapientia est: & sapientia utique recipere stultitiam non potest. Et iustitia est, iustitia autem nunquam profecto iniustitiam capiet. Et verbum est vel ratio, quæ utique irrationabilis effici non valet. Sed & lux est: & lucem certum est quod tenebræ non comprehendunt. Similiter autem & natura spiritus sancti, quæ sancta est, non recipit pollutionem. Naturaliter enim vel substantialiter sancta est. Si qua autem alia natura sancta est, ex assumptione hac, vel inspiratione spiritus sancti habet ut sanctificetur, non ex sua natura hoc possidens, sed accidens: propter quod & decidere potest quod accidit. Ita & iustitiam accidētem quis habere potest, unde & decidere eam possibile est. Sed & sapientiam quis accidentem nihilominus habet, quāuis in nostra potestate sit positum, & studio nostro, & vitæ merito, si sapientiæ operam demus, effici sapientes, & si semper id studij geramus, semper sapientiæ participemus: & id nobis vel plus, vel minus accidat vel pro vitæ merito, vel pro studij quantitate.

QVOD ÆQUALIS SIT TRINITAS, ET QVOD SPIRITVS NON sit creatura. De libro primo Petri archon.

E spiritu sancto quia est, multæ nos scripturæ docuerunt: sicut Dauid in quinquagesimo psalmo dicit. Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et in Daniele dicitur. Spiritus sanctus qui est in te.

In nouo vero testamento abundantibus testimoniis edocemur, cum spiritus sanctus super Christum descēdisse perscribitur, & cum ipse dominus insufflauit in apostolos post resurrectionem, dicens. Accipite spiritum sanctum. Et ad Mariam dicitur ab angelo. Spiritus sanctus superueniet in te. Paulus vero docet, quia nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et in Actibus apostolorum per impositionem manuum apostolicarum, spiritus sanctus dabatur in baptismo. Ex quibus omnibus discimus tantæ & auctoritatis & dignitatis substantiam spiritus sancti, ut salutare baptisma non aliter nisi excellentissimæ omnium trinitatis auctoritate, id est, patris & filij & spiritus sancti cognominatione compleatur, & innato deo patri, & vnigenito eius filio, nomen quoque spiritus sancti copuletur. Quis ergo non obstupescat quanta maiestas sit spiritus sancti, cum eum qui dixerit verbum in filium hominis audiat veniam sperare posse: eum vero qui in spiritum sanctum blasphemauerit, veniam non habere neque in præsentis sæculo, neque in alio futuro? **PAMPHILVS.** Et post pauca adiecit. **ORIGENES.** Veruntamen vsque ad præsens nullum sermonem in scripturis sanctis inuenire potuimus, per quem spiritus sanctus factura esse, vel creatura diceretur. **PAMPHILVS.** Et insertis compluribus testimoniis de virtute spiritus sancti, post aliquanta etiam hæc adiecit. **ORIGENES.** Si reuelante filio cognoscit patrem spiritus sanctus: ergo ex ignorantia ad sciētiam venit: quod utique & impium pariter & stultum est, spiritum sanctum confiteri, & ignorantiam ei ascribere. Non enim cum aliud aliquid esset antea quàm spiritus sanctus, per profectum venit in hoc, ut esset spiritus sanctus: ut quis audeat dicere, quia tunc quidem cum nondum esset spiritus sanctus, ignorabat patrem: postea vero quàm recepit sciētiam, etiam spiritus sanctus effectus est. Quod si esset, nunquam utique in unitate trinitatis, id est, dei patris inconuertibilis, & filij eius etiam ipse spiritus sanctus haberetur, nisi quia & ipse semper erat spiritus sanctus. **PAMPHILVS.** Et post pauca adiecit. **ORIGENES.** Rectum tamen videtur inquirere quid causæ sit, quod qui regeneratur per deum in salutem, opus habet & patre & filio & spiritu sancto: non percepturus salutē, nisi sit integra trinitas: nec possibile est participē fieri patris & filij sine spiritu sancto. De quibus discutientes, sine dubio necessarium erit, ut operationem specialem spiritus sancti, specialem patris ac filij describamus. Arbitror ergo operationem quidem esse patris & filij tam in sanctis quàm in peccatoribus, irrationabilibus hominibus & in mutis animalibus: sed & in his quæ ex anima sunt, & in omnibus omnino quæ sunt: operationē vero spiritus sancti nequaquam prorsus incidere, vel in ea quæ ex anima sunt, vel in ea quæ animantia

ria quidem, sed muta sunt. Sed ne in illis quidem inueniri qui rationabiles quidem sunt: sed in malitia positi, nec omnino ad meliora conuersi. In illis autem solis arbitror opus spiritus sancti, qui iam se ad meliora conuertunt, & per vias Iesu Christi incedunt, id est, qui sunt in nouis actibus, & in deo permanent. Quoniam autem operatio patris & filij est & in sanctis & in peccatoribus, manifestatur ex eo quod omnes rationabiles sunt verbi dei, id est, rationis participes, & per hoc velut semina quædam insita sibi gerunt sapientiæ & iustitiæ, quod est Christus. Sed & hoc ipsum quod est & permanet omnis creatura, & operatio est dei patris qui dixit. Ego sum qui sum, quæ peruenit super omnes. Ipse est enim qui solem suum oriri iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. **PAMPHILVS.** Et post multam de patre & filio per scripturarum exemplam assertionem, addidit hæc. **ORIGENES.** Spiritus vero sancti participationem à sanctis tantummodo haberi inuenimus: propter quod dicitur. Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto. Et vix aliquando ipsi apostoli digni habentur audire, Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos. Propter quod cōsequens esse puto, quia qui peccauerit in filium hominis, venia dignus est, pro eo quod is qui verbi vel rationis est particeps, si desinat rationabiliter viuere, videtur in ignorantiam vel stultitiam decidisse, & propter hoc veniam promereri: qui autē iam dignus habitus est sancti spiritus participatione, & retro fuerit conuersus: hic re ipsa & opere blasphemasse dicitur in spiritum sanctum.

QVOD SICVT PATER NOVIT INITIA OMNIUM QUÆ SVNT & fines, sic & filius, sic & spiritus sanctus sciat.

Aulus apostolus per spiritum sanctum, qui perscrutatur etiam profunda dei, altitudinem diuitiarum sapientiæ ac scientiæ dei scrutatur: nec tamen ad finem, ut ita dixerim, ad intimam cognitionem præualens peruenire: desperatione rei & stupore proclamatur & dicit. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Et quod desperatione perfectæ comprehensionis hæc exclamauerit, audi ipsum dicentem. Quàm incomprehensibilia sunt iudicia dei; & quàm inuestigabiles viæ eius? Nō enim dixit difficile posse scrutari, sed omnino non posse iudicia dei: nec dixit, difficile inuestigari posse & vias eius, sed non posse inuestigari. Quantumcumque enim quis scrutando promoueat, & studio interiori proficiat, gratia quoque dei adiutus, sensuque illuminatus ad perfectum finem eorum quæ requirerentur peruenire non poterit: nec omnis mens quæ creata est, possibile habet vlllo genere comprehendere: sed cū inuenit aliquantulum ex his quæ quaeruntur, iterum videt alia quæ quaerenda sunt. Quod si & ad ipsa peruenerit, multo iterum plura ex illis quæ quaerri debeant, peruidebit. Propter quod sapientissimus Salomon naturam rerum per sapientiā contuens

ait. Dixi sapiens efficiar: & ipsa sapientia longe facta est à me, longe plus quàm erat: & altitudinem profundam quis inueniet. Sed & Esaias sciens rerum initia à natura mortali inueniri non posse: sed ne ab his quidem naturis, quæ quāuis diuiniore sunt, quàm humana est: factæ tamen & ipsæ sunt vel creatæ. Sciens ergo quod à nullo harum neque initium, neque finis inueniri potest, ait. Priora quæ fuerunt dicit, & sciemus quia dii estis: vel nouissima quæ sunt annunciate, & tunc videbimus quod dii estis. Nam & Hebræus doctor tradebat, pro eo quod initia omnium, vel finis non possent ab vlllo comprehendere, nisi tantummodo à domino Iesu Christo, & à spiritu sancto: idcirco aiebat per figuram visionis Esaiam dixisse duos Seraphim solos esse, qui duabus quidem aliis operiunt faciem dei, duabus vero pedes, & duabus volare eos, & clamantes adinuicē sibi dicere. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus Sabaoth: plena est terra vniuersa gloria tua: Quod ergo sola Seraphim vtrasque alas suas habent in faciem dei & in pedibus eius, videndum est pronuntiare, quod neque exercitus sanctorum angelorum, neque sanctæ sedes, neque dominationes, neque principatus, neque potestates scire possunt: integrè initium omnium & finem vniuersitatis. Sed intelligendum est sanctos istos quos numerauimus, spiritus & virtutes, proximas quidem esse ipsi initis: & attingere tantum, quantum consequi non valet reliqui. Veruntamen quantumcumque illud est, quod reuelante filio dei ac spiritu sancto didicerint istæ virtutes, quæ plurima quidem assequi poterunt, & multo plura priores inferioribus: omnia tamen comprehendere impossibile eis est: quia scriptum est. Quæ plurima ex operibus dei in secretis sunt. Unde & optabile est, ut pro viribus se vnusquisque extendat semper ad ea quæ priora sunt, ea quæ retro sunt obliuiscens: tam ad opera meliora quàm etiam ad sensum intellectumque puriorem, per Iesum Christum saluatorem nostrum: cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

ORIGENES.

Nomni orbe tetarum, in omni Græcia atque exteris nationibus, innumeri sunt & immensi, qui relictis patriis legibus, & his quos putabatur deos, vel obseruatiā moysi legis, in discipulatum se Christi cultumque tradiderunt: & hoc non sine ingenti odio eorum qui simulacra venerantur: ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligatur, nonnunquam etiam agantur in mortem. Amplectuntur tamen, & cum omni affectu custodiunt doctrinæ Christi sermonem. Et est videre quomodo breui tempore ipsa religio creuerit, pœnis multorum mortibusque proficiens: sed & bonorum direptionibus, atque omni ab his afflictionum genere tolerato. Et eo maxime mirum est, quod ne doctores quidem ipsi, vel satis

Rom. 1. idonei sunt, vel satis plures. Prædicatur tamen sermo iste in omni orbe terrarum: ita ut Græci ac barbari, sapientes & insipientes, religionem Christi, siue Christi doctrinam suscipiant. Ex quo dubium non est, non hæc humanis viribus aut operibus agi, ut cum omni potestate ac persuasione sermo Iesu Christi, apud omnium mentes atque animos inualeat. Nam & prædicta esse ab eo hæc ipsa, & diuinis ab eo responsis confirmata, manifestum est cum dicit. *Quia* apud præfides & iudices adducemini propter nomen meum in testimonium illis & gentibus. Et iterum. Multi mihi dicent in illa die, domine domine: nõne in nomine tuo mādūcauimus & bibimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? Et dicam illis, Disceditē a me operarij iniquitatis, nunquam cognoui vos. Quæ si ita quidem dicta ab eo fuissent, nec ad finē tamen ea quæ prædicta sunt peruenissent, fortassis minus esse vera viderentur, nec habere alicuius auctoritatis. Nunc vero cum iam in effectum res quæ fuerant ab ipso prædictæ perueniant, cum tanta autem potestate atque auctoritate prædicta sint: manifestissime declaratur deū vere esse, qui homo factus, salutaria præcepta humilibus tradidit. Quid vero inde dicendum est, quod propheta de ipso ante prædixerunt, non cessaturos principes ex Iuda, neque duces de femoribus eius, usquequo veniat ille, cui repositum est regnum scilicet, & usquequo veniat expectatio gentium? Manifestissime enim ex ipsa historia apparet, & ex his quæ hodie peruidetur: quia ex temporibus Christi ultra reges apud Iudæos non extiterunt. Sed & omnes ambitiones illæ Iudaicæ, in quibus iactantia quam plurimum gerebant, & in quibus gloriabantur: id est, vel de templi decore, vel de altaris insignibus: atque omnibus illis sacerdotalibus insulis, indumentisque pontificum, simul vniuersa destructa sunt. Completa est enim propheta, quæ dixit. Per dies multos sedebunt filij Israel sine rege & sine principe: nec est sacrificium, neque altare, neque sacerdotium. Ex quo utique subuersum est templū, nec hostiæ offeruntur, nec altare inuenitur, nec sacerdotium constat: certissimum est defecisse principes ex Iuda, sicut scriptum est. Et ducem ex femoribus eius usquequo veniat ille cui repositum est. Quod manifeste videtur impletum de multitudine eorum, qui per Christum deo ex diuersis gentibus crediderunt. Sed & in Deuteronomij cantico per prophetiam designatur, pro peccatis prioris populi futura esse eiecchio insensata gentis, non alia utique quam hæc quæ per Christum facta est. Sic enim ait. Exacerbauerunt me in simulacris suis: & ego in zelo concitabo eos. Est ergo satis euidenter agnoscere, quemadmodum Hebræi qui deum exacerbasse dicuntur in his qui non sunt dij, & irritasse eum in simulacris suis: irritati sunt & ipsi in zelotypiam, per gentem insipientem, quam deus elegit per aduentum Christi Iesu & discipulos eius. Sic enim dicit Apostolus. Videte enim vocationem vestram fratres: quoniam non multi sapientes secundū carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit deus, & ea quæ non

sunt, ut ea quæ erant prius, destrueret. Non ergo gloriatur omnis caro in conspectu dei. Sed & de his quæ in psalmis prophetantur de Christo, quid dicendum est: de eo maxime qui superscribitur canticum pro dilecto: Vbi refertur quia lingua eius calamus scribæ velociter scribetis: decorus specie super filios hominum: quoniam diffusa est gratia in labiis eius. Hoc est quod breui tempore transacto, eius doctrina diffusa est. Anno enim & aliquot mensibus docuit: vniuersus tamen orbis prædicatione ac fide pietatis eius impletus est. Orta est ergo in diebus eius iustitia & multitudo permanens usque ad finem: qui finis ablatio lunæ appellata est: & dominatur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad fines orbis terræ. Datum est autem & signū domui David. Virgo enim in ventre concepit, & peperit Emanuel: quod interpretatur nobiscum deus: & impletum est quod ait ipse propheta: nobiscum deus, scitote gentes & vincimini. Victi enim sumus nos, & superati ex gentibus, & velut exuuiæ eius existimus, qui eius gratiæ nostra colla subiicimus. Sed & locus natiuitatis eius prædictus est in Michea propheta dicente. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in ducibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meū Israel. Sed & septimanæ annorū impletæ sunt usque ad Christum ducē, quas prædixerat Daniel propheta. Ad est nihilominus & is qui per Iob prædictus est, beluam ingentem cōsumpturus: qui & dedit potestatem familiaribus suis discipulis calcare super serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici nihil ab eo nocendis. PAMPHILVS. Hæc est de summis rebus, id est, de sancta trinitate Origenis fides: quam ex paucissimis testimoniis de cōplurimis eius voluminibus assumptam edocuimus. Et quid tam rectum, quid tam verum, quid tam catholicum, quid certe ad instructionem omnium magis vtile, vel apud istos certe ipsos qui inimica aduersus eum mente defæuiunt, quid tam irreprehensibile? Et quidē in summa hæc posuisse de fidei eius documento ac probatione sufficeret: nisi etiam ad reliqua, quorum eum criminantur, respondere necessarium videretur. Intueamur tamē quæ sint istæ ipsæ criminationes, quæ à maliuolis intenduntur. Prima illa est, quod dicunt eum innatum dicere filium dei. Secunda, quod dicunt eum per prolationem, secundum Valentini fabulas, in substantiam venisse filium dei dicere. Tertia, quæ his omnibus valde contraria est, quod dicunt eum secundum Artemam, vel Paulum Samosatenum, purum hominem, id est, non etiam deum dicere Christum filium dei. Quarta post istas est, quæ omnibus istis aduersatur, cæca enim est malitia, quod dicunt eū dicere *δωμοι*, id est, putatiue tantum & per allegoriam, non etiam secundum ea quæ iuxta historiam referuntur gesta esse, quæ omnia à saluatore gesta sunt. Quinta illa quoque criminatione est, qua asserunt eum duos Christos prædicare. Sexta, addunt illud quoque quod historiam corporales, quæ per omnem sanctā scripturam referuntur de gestis sanctorum, penitus deneget. Septima, sed & de resurrectione mortuorum, & de impiorum pœnis, non leui impugnat cum

eum calumnia, velut negantem peccatoribus inferenda esse supplicia. Octaua, quidam vero disputationes eius, vel opiniones quas de animæ statu, vel dispensatione differuit, culpant. Nona & vltima verò in eum est criminatione illa, quæ cum omni infamiatione dispergitur *μετενοματισμος*, id est, quod humanas animas in mura animalia, vel serpentes, vel pecudes asserat transmutari post mortē: & quod etiam ipsæ mutorum animalium animæ rationabiles sint. Quam criminationem idcirco nouissimam posuimus, ut plura de libris eius coaceruantes exempla, euidentius eius falsitas nosceretur. Si ergo bene meminimus ordines criminationū, quas supra conscripsimus, incipiamus à prima.

QVOD EX DEO PATRE NATVS EST FILIVS VNIVS CVM PATRE substantiæ. Ex primo libro epistolæ ad Romanos. Origenes.

Querat fortassis aliquis, si filius charitas est: præcipue propter hoc quod Ioannes ad deum patrem retulit hanc vocem dicēs, quia deus charitas est. Sed rursus ex ipsa eius epistola proferemus & illud quod ait. Charissimi, diligamus inuicem: quoniam charitas ex deo. Qui ergo dixit, quia deus charitas est: ipse iterum docet charitatem esse ex deo, quā charitatem credo non esse alium nisi vnigenitum filiū eius: sicut deum ex deo, ita charitatem ex charitate progenita. Vnigenitus filius saluator noster, qui solus ex patre natus est, solus natura, & non adoptione filius est. Vnus ergo verus deus solus habet immortalitatem, lucem habitat inaccessibilem. Vnus ait verus deus: ne scilicet multis veri dei nomen cōuenire credamus. Ita ergo & hi qui accipiunt spiritum adoptionis filiorum, in quo clamāt, abba pater, filij quidem dei sunt: sed non sicut vnigenitus filius. Vnigenitus enim natura filius, & semper & inseparabiliter filius est: ceteri vero pro eo quod susceperunt in se filium dei, potestatem acceperunt filij dei fieri. Qui licet non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt: non tamen ea natiuitate sunt nati, qua natus est vnigenitus filius. Propter quod quantā differentiam verus deus habet ad eos quibus dicitur, ego dixi dij estis: tantam habet differentiam verus filius ad eos qui audiunt, filij excelsi omnes.

DE LIBRO EPISTOLÆ AD HEBREOS QVOD HOMOVSIOS EST CUM PATRE FILIVS, IDEST, VNIVS SUBSTANTIÆ.

Interrogamus igitur eos quos piget confiteri deum esse filium dei: quomodo poterat sola humana natura, nihil in se habens eximiū, neque aliquid diuinæ substantiæ, hæreditatem capere, omnē principatum, & omnem potestatem & virtutem, & his

omnibus præferri ac præponi à patre. Vnde rectum videtur quod præstantior esse debeat is qui hereditatem capit: & genere utique & specie & substantia & subsistētia vel natura, atque omnibus quibuscūque modis debet esse præstantior. PAMPHILVS. Et post pauca in eodē libro. ORIGENES. Cū autem discutitur hoc quod dictum est, de filio dei, quod sit splendor gloriæ: necessario videtur simul differendum, & illud quod dictum est, non solum quia splendor est lucis æternæ, sed & quod huic simile in sapiētia Salomonis refertur: in qua seipsam sapientia describit, dicens. Vapor est enim virtutis dei, & aporrhœa omnipotentis dei gloria purissima. PAMPHILVS. Et post aliquanta. ORIENES. Oportet autē scire nos: quia per ineffabilia quædam & secreta & recondita quodammodo vim sibi faciens scriptura sancta, conatur hominibus indicare & intellectum suggerere subtilem, vaporis nomen inducēs. Quod ideo de rebus corporalibus assumpsit, ut vel ex parte aliqua possimus intelligere: quomodo Christus qui est sapientia, secundum similitudinem eius vaporis, qui de substantia aliqua corporali procedit, sic etiam ipse ut quidam vapor exoritur de virtute ipsius dei: sic & sapientia ex eo procedens, ex ipsa dei substantia generatur: sic nihilominus & secundum similitudinem corporalis aporrhœa esse dicitur: aporrhœa gloriæ omnipotentis pura quædam & sincera. Quæ utraq; similitudines manifestissime ostēdunt communionem substantiæ esse filio cum patre. Aporrhœa enim homouosius videtur, id est, vnus substantiæ cum illo corpore, ex quo est vel aporrhœa, vel vapor. PAMPHILVS. Satis manifeste, ut opinor, & valde euidenter ostensum est, quod filium dei de ipsa dei substantia natum dixerit, id est, homouosion, quod est eiusdem cum patre substantiæ: & non esse creaturam, neque per adoptionem, sed natura filium verum, & ex ipso patre generatum. Superest ut & secundæ criminationi illatæ sibi ab accusatoribus per nos quidem prolatis: sed suis verbis ipse respōdeat, duobus vel tribus testimoniis adhibitis, quibus æquum est secundum legem nostram omne verbum stare.

NON PER PROLATIONEM NATVM ESSE DEI FILIVM SECUNDVM Valentini impietatem.

Origenes.

Non arbitror quod sufficere debeat voluntas patris ad subsistendum hoc quod vult pater. Volēs enim non alia via vitur, nisi quæ consilio voluntatis profertur. Ita ergo & ab eo filij substantia generatur: quod necesse est in primis suscipi ab his qui nihil ingenitum, id est, innatum præter solum deum patrem fatentur. Obseruādum namque est, ne quis incurrat in illas absurdas fabulas eorū, qui prolationes quasdam sibiipsis depingūt: ut diuinam naturam in partes vocent, & deum patrem quantū in se est, diuidant: cum hæc incorporea de natura

Matth. 10.

Matth. 7.

Gen. 49.

Os. 3.

Gen. 49.

Deut. 32. Sec. 70.

1. Cor. 1.

Psal. 44.

Psal. 71. Psal. 8.

Mich. 5.

Dan. 9.

Luc. 10.

Mat. 4.

1. Tim. 3.

Rom. 8.

Mat. 1.

Psal. 81.

Sap. 7.

vel leuiter suspicari, non solum extremæ impietatis sit, verum etiam vltimæ insipientiæ: nec omnino vel ad intelligentiam cōsequens, vt incorporeæ naturæ substantialis diuisio possit intelligi. Magis autem sicut voluntas procedit è mente, & neque partem aliquam mentis secar, neque ab ea separatur, aut diuiditur: tali quadam specie putandus est pater filium genuisse, imaginem scilicet suam: vt sicut ipse est inuisibilis per naturam, ita imaginē quoque inuisibilem genuerit. Verbum enim est filius, & ideo nihil in eo sensibile intelligendum est. Sapiētia est, & in sapientia nihil corporeum suspicandū est. Lumen est verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: sed nihil habet commune ad solis huius lumen.

DE HIS IPSIS EX LIBRO QVARTO PERI ARCHON.

Empus est decursus his, quæ de patre & filio & spiritu sancto differuimus: de illis quoque quæ à nobis relicta fuerūt, pauca repetere. Deus pater & cum inuisibilis sit & inseparabilis à filio, non per prolationem ab eo, vt quidam putāt, generatus est. Si enim prolatio est filius patris: prolatio vero dicitur, quæ talem significat generationem, qualis animalium vel hominum solet esse progenies: necessario corpus est, & is qui protulit, & is qui prolatus est. P A M P H. Cum deinde in consequētibus vehementius aduersus hæresim Valētini talia scribentem inuectus, lōge his contrariam suam sententiā secundum catholicæ fidei protulit veritatem.

DE HIS IPSIS EX SECVNDO LIBRO SVPER IOANNEM.

Vnigenitus ergo deo saluator noster, solus à patre generatus, natura & non adoptione filius est. Natus autem ex ipsa patris mente, sicut voluntas ex mente. Non enim diuisibilis est diuina natura, id est, ingenti patris, vt putemus vel diuisione, vel imminutione substantiæ eius, filium esse progenitum. Sed mens siue cor, aut sensus de deo dicendus, inconcussus permanens, germen proferens voluntatis, factus est verbi pater. Quod verbum in sinu patris quiescēs, annunciat deum quem nemo vidit vnquam, & reuelat patrem, quē nemo cognouit nisi ipse solus his, quos ad eum pater cælestis attraxerit. P A M P H. Sufficiat per hæc respondisse secundæ criminationi: nunc consequenter respondemus etiam his, qui purum hominem, id est, sine deo, ab eo dici asserunt Christum.

QVOD NON PVRVS HOMO, SED DIVINÆ NATVRÆ SIT CHRISTVS.
De primo libro Peri archon.

Origenes.

HX eo quod dicit apostolus Paulus, nō ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum: manifeste datur intelligi, quia nō erat homo Christus Iesus, sed erat diuina natura. Nō enim si homo esset, dixisset Paulus hoc quod ait. Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem. Si enim homo fuit Iesus, & per ipsum assumptus est in apostolatū, Paulus vtique per hominem factus erat apostolus. Si autem per hominem erat factus apostolus, nunquā dixisset: quia neque per hominem. Sed manifeste separat ab humana natura Iesum Paulus per hæc verba. Non enim sufficit ei dixisse, neque per hominem, sed adiecit dicēs: sed per Iesum Christum. Quem vtique quia sciebat excellentioris naturæ esse, propterea se dixit non assumptum esse per hominem. Hæc in initio epistolæ dicens: in sequentibus libris ipsius similia adiecit, exponēs illud capitulum, in quo scriptum est. Notum autem vobis facio fratres euangelium quod prædico vobis, quoniam non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Aduerte ergo quid scribit: quia conuenienter quis & hæc adiungens prioribus, ostendere poterit his qui negant deitatem Iesu Christi, sed hominem eum solū pronunciant, quod non est homo, sed deus filius dei Iesus Christus. Sic enim dicit Apostolus. Quia euangelium quod euāgelizauit vobis, non est secundum hominem, sed secundum Iesum Christum. Evidenter ergo ostendit, quia Christus Iesus non est homo. Si autē non est homo, sine dubio deus est; immo non aliud erit nisi homo & deus. Et iterum si verum est quod dicit Paulus, quia non ab homine accepi illud euangelium, sed per reuelationem Iesu Christi, certum est quia Iesus Christus, qui reuelauit, nō est homo. Alienū est ab homine reuelare, quæ ei occulta sunt & velata sunt. Quod etiam si aliquando per hominem fiat, non tamen ab homine fit, sed ab eo qui in homine loquitur Christus. P A M P H. Tempus est his ita euidenter ostensis, nos etiam ad insequentis criminationis tendere defensionem, breuitatis studio paucorum testimoniorum probatione contentos aduersus eos, qui dicunt eum per allegorias adimere omnia quæ de saluatore scripta sunt corporaliter facta. O R I G E N E S. Adiungendum est etiam illud his quæ supra diximus: quoniam corpus Christi non erat alienum à terrena substantia, secundum hoc quod filius est Dauid, & filius est Abraham, sicut scribit Matthæus. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Et sicut Paulus dicit, Christum esse ex semine Abraham, & ex semine Dauid secundum carnem. Quod ergo dictū est, quia consummatis quadraginta diebus ieiunij, & quadraginta noctibus, postea esuriit: sine dubio hoc indicat, quod euacuari & repleti similiter vt nostra corpora solent, etiam illius poterat corpus. Si vero quis obiiciat nobis huius miraculi rationē de quadraginta dierum ieiunio, facile solui potest, cum adhibetur etiam illud exemplum de Moyse & Helia, qui similiter pertulisse ieiunium referuntur.

Sed & illud quod itineris labore & æstu fatigatus, sedens super puteum requiescit & sitit: quid aliud indicat nisi neruorum fatigationem, & solis ardore nimio elemētum corporei humoris absumptum? Quod vero in melioribus occupatus, hoc quod bibere voluerat distulit, nec bibit: non propterea dicendum est, quia nec passus est sitim. Sed & illud quod frequenter vocatur per cœnas, & in conspectu omnium manducat & bibit: non decipiens vel fallens oculos videntium facit, neque putatiue vt quidam arbitratur, hæc gerit: maxime cum ita fumeret cibum & potū, vt à quibusdā etiā quasi pro præsumptione nimia culparetur, velut cibum & potū auidius ac propensus appetens. Si autem quis violentius velit asserere, ideo hæc ita esse, quia per phantasiā manducabat: & illi quomodo id fieret, nesciebant. Respondendū est ad ea ex his quæ dominus ipse dixit. Venit Ioānes Baptista neque manducans, neque bibens, & dicunt, dæmonium habet: venit filius hominis manducās & bibens, & dicunt. Ecce homo deuorator, & vinum bibens. Ipso enim saluatore dicente, quia venit filius hominis manducans & bibens: quomodo ausus est aliquis dicere, neque manducasse eū, neque bibisse? Quæ vtique manifesta incredulitas est doctrinæ eius. Si autem manducabat & bibebat, & substantia vini atque escæ in carne eius efficiebatur, sine dubio per omnes corporis eius compages membrorum diffundebatur. Spirituale enim naturam, sicut quidam de eius corpore sentiunt, quod imperite satis & absurde faciūt, impossibile est vini atque escæ substantiam recipere. Si vero quis indignans, obscenas ad hæc inquisitiones proferat, requirens si etiam digestionem in corpore fiebant, nihil absurdum videtur fateri secundū consequentiā naturæ corporeæ. Si vero etiā exemplis à nobis hæc exigant affirmari, ostendendum est illos satis hæc insipienter inquirere. Vbi enim ista de apostolis, vel cæteris sanctis referuntur facta, vel etiā de impiis & peccatoribus? Sed & circumcissionis eius ratio nobis quidē non generabit angustiam, dicentibus eum consequenter humano corpore & circumcisum esse, & præputium eius terræ mandatū fortassis vsq; ad tempus: aut si aliter est, in alia disputatione requiretur. Hæc tamen eius circumcisio satis coangustabit eos, qui ex diuerso sunt. Spirituale enim corpus quomodo poterat circumcidi terreno ferro? Propter quod non erubuerunt quidam ex ipsis de præputio circumcissionis eius etiam libros edere, quibus ostendere conarētur quod in substantiam cesserit spirituale. Non minus autem angustabuntur etiā illi, qui animale corpus dicunt esse corp⁹ Christi. Sed & de sanguine eius & aqua, quæ processit de latere eius hasta cōpuncto à milite, eadem sentienda sunt. Sed his qui sciunt quid audiatur per hoc quod dicitur: quia fixuræ clauorum erant in eius corpore, manifeste declaratur quia caro erat terrena, id est, humanæ naturæ: quæ vtique non erat talis vt recipendorum vulnerum subterfugeret qualitatem, quasi non etiā multa humanæ infirmitatis in ipsa morte sensisset. Anima perturbatur, & tristis est pro ea vsque ad mortem. Quæ omnia euidenter ostendūt, quod non falso,

Tomus nonus.

sed quasi homo dixerit. Spiritus quidē proptus est, caro autē infirma. Eadē nihilominus ostendit etiā somni ratio, cum dicitur. Qui erat in puppi super ceruical dormiens, sicut Marcus refert: & ab homine suscitatur è somno. Hæc enim licet habeant spirituale intellectum, tamē manente prius historiarū veritate, etiam spiritualis recipiendus est sensus. Licet enim cæcos semper curet secundū spirituale intelligentiā, cum ignorantia excæcatus illuminat mentes: tamen & corporaliter tunc cæcū sanauit, & mortuos semper suscitauit: fecit tamen & tunc huiusmodi mirabilia, sicut filiam principis synagoge, & filium viduæ, & Lazarum suscitando. Et quāuis semper cum excitatur à discipulis, cōpescat ecclesiæ turbines vel procellas: tamen certum est etiam nunc gesta esse ea quæ per historiam referuntur. Sic ergo sanum est sensum recipere scripturæ: nec oportet aurem inclinare his, qui dicunt per Mariam, non ex Maria eum natum: quod Apostolus præsciens ita prædixit. Cum autem venit plenitudo temporum, misit deus filium suum factum ex muliere, factū sub lege: vt eos qui sub lege erāt, redimeret. Vides quia nō dixit factum per mulierem, sed factum ex muliere. P A M P H I L V S. Quid tam euidenter aut integre, quā ex his omnibus quæ scripsit cōfirmatur ab eo, & dominicorum gestorū veritas, & historiarū scripturarū fides? Sed persequamur consequenter etiam reliqua, in quibus accusatur quasi duos Christos dixerit: vnū dei verbū, & aliū Iesū Christū, qui ex Maria natus est.

QVOD VNVS SIT CHRISTVS FILIVS DEI.

Ex primo libro super Esaiam. O R I G E N E S.

Sicut dicit Apostolus. Quoniam æmulatores estis spirituum: sic cū vnus sit spiritus sanctus, rati per singulos dicuntur spiritus sancti, quanti sunt hi qui habent in se spiritū sanctū: ita & de Christo dicendum est. Ab vno enim Christo multi Christi sunt: de quibus scriptura dicit. Nolite tangere Christos meos: & in Prophetis meis nolite malignari. Sic & ab vno deo, multi dij dicuntur: omnes scilicet hi, in quibus habitat deus: sed nobis vnus est pater deus, ex quo omnia. Vnus est ergo verus Deus, qui, vt ita dixerim, præstator est deitatis: & vnus Christus factor Christorum, & vnus spiritus sanctus, qui per singulas animas sanctorū facit spiritū sanctū. Christus vero, sicut per hoc quod Christus est, facit Christos: ita & per hoc quod filius dei & filius proprius & vnigenitus, omnes eos qui percipiūt ab eo spiritū adoptionis, filios dei facit. P A M P H. Vnū hoc testimoniū est, quod Christus verus vnus sit, qui participatione sui multos faciat Christos. Adhibeamus tamen & aliud ex primo libro de Euangelio secundū Matthæum: in quo hoc modo dicit. O R I G E N E S. Si Christus Iesus cū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē Deo: sed semetipsum exinabit, formam serui accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu repertus vt homo est: humilians se-

M

ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: dubium non est, quod natiuitas eius non est talis, ut quasi qui ante non fuerit esse cœperit, sicut de natiuitate hominū putatur: seu qui prius erat, & erat in forma Dei, venit ut etiam formam serui susciperet. Denique quod natum est ex carne, caro est, inquit: id est, quod natum est ex ea quæ dixit, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundū verbum tuum: hæc est forma serui, quæ utique caro est. P A M P H. Et in tertio libro Epistolæ ad Colossenses de eisdem ita scribit. O R I G E N E S. Data autem lex Moyſi per angelos in manu mediatoris Christi & virtute: qui cum esset in principio verbum Dei, & apud Deū esset verbum, patri in omnibus ministravit. Omnia enim per ipsum facta sunt, id est, non solū creaturæ, sed & lex & prophetæ, & ipsemet est mediator Dei & hominum. Quod verbum quidem in fine sæculorum homo factus est Iesus Christus: sed ante hunc manifestū in carne aduentum, mediator quidem erat hominum, sed nondum erat homo: erat tamen & tunc mediator Dei & hominum. Vnde & data lex per angelos in ipsius mediatoris manib⁹ data esse perhibetur, ut esset lex sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum: & omnia hæc sanctificaretur à Christo. P A M P H I L V S. Sufficere, opinor, etiam de his tribus testimoniis cōfutatam esse calumniam. Si quis sanè offenditur, quod dixit saluatorem etiam animam suscepisse, nihil de hoc amplius respondendum puto: nisi quod huius sententiæ non Origenes auctor est, sed ipsa sancta scriptura testatur, ipso domino & saluatore dicente. Nemo tollet animam meam à me. & Tristis est anima turbata est: & multa his similia in sanctis scripturis inuenies. Superest respondere ad illam accusationem, quæ calumniatur eum omnem scripturam in allegoriam vertere, ex ipsis libris quos vel maxime obtrectatores eius incusant, id est, de quarto Periarchon libro proferamus: quia non negat ea quæ in scripturis referuntur etiam secundum literā gesta. O R I G. Ne quis autem suspicetur nos hoc dicere: quia nullam historiam scripturæ factam esse sentiamus, quoniam aliquam ex eis non esse factā suspicamur, vel nulla præcepta legis secundum literam stare: quoniam quædam secundum literam dicimus obseruari non posse, in quibus vel ratio, vel rei impossibilitas non admittit vel ea quæ de saluatore scripta sunt, non putare etiam sensibilibiter impleta: vel præcepta eius secundum literam non debere seruari. Respondendum ergo est, quoniam euidenter à nobis discernitur, in quā plurimis seruari oportere historiarū veritatem. Quis enim negare possit, quod Abraham in duplici spelunca sepultus est in Hebrō: sed & Isaac & Iacob, & singulæ eorum vxores? Vel quis dubitet quod Sichima in portionem data est Ioseph: vel quod Hierusalem metropolis est Iudææ, in qua constructum est templum Deo à Salomone, & alia innumerabilia? Multo enim plura sunt quæ secundum historiam vera sunt, quā ea quæ nudum sensum continent spirituales. Tum deinde quis non affirmet mandatum hoc quod præcepit: Honora pa-

trem tuam & matrem tuam, ut bene sit tibi, sine vlla spiritali interpretatione sufficere, & esse obseruantibus necessarium: maxime cum & Paulus eisdem verbis repetens confirmauerit ipsum mandatum? Quid vero oportet dicere de eo quod dictū est. Non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimoniū dices, & cætera huiusmodi? Iam vero de his quæ in Evangelio mandata sunt, ne dubitari quidem potest quin secundum literam obseruentur, sicut cum dicit. Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Et cū ait. Qui autem inspexerit mulierem ad concupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et apud Paulum Apostolū quæ præcipiuntur. Commonete infirmos, patientes estote ad omnes, & alia quam plurima. Sed & de singulis sanctorū qui in scriptura sancta conscripti sunt, quosque iustos & electos Dei esse scriptura testatur, debet esse quedā fides ab his qui saluari cupiunt. Non enim potest esse perfecta in Deū fides, nisi quis habeat & hanc fidem, qua de sanctis quod sancti sunt, creditur. Quod autem dicimus, tale est. Qui crediderit in Deū, & dogmata eius vera esse susceperit, credit & hoc quod Adam quidem primus homo formatus est: credit & de Eua, quod vnā e costis Adā sumens Deus, ædificauerit eam, ut esset eius mulier: credit & quod Enoch, qui in annis trecentis placuerit Deo, posteaquā Matusalé genuit, translatus est: & de Noe, quia respōsa accepit, ut fabricaret arcā, & solus saluatus est ex diluuiō, cum his tantummodo qui secum fuerant arcam ingressi: similiter & Abraham quod meruit testimonium dei, & quod hospitio suscepit cum esset sub ilice Mambre tres viros, ex quibus vnus erat dominus. Credit & de Isaac, vel quomodo natus est, vel quomodo oblatus est à patre, vel quomodo respōsa dei audire meruerit. Sed & de Iacob, quod mutato nomine, Israel à deo cognominat⁹ est: & de Moyse, quod per signa & virtutes ministraverit deo. Credit & quod Iesu Naue exauditus à deo, stare fecerit solē super Gabaon, & lunā super vallē Aialon. Quid autē dicendū est de fidelibus iudicibus, & de his quæ per eos gesta referuntur? & in Regnorum libris de Samuel, quod messium tēpore pluuias à deo poposcerit, & acceperit: & de Dauid, quæ assumpsit dominus ab ouibus ut regeret Iacob puerū suū, & Israel hæreditatē suā: & de Nathā, quod prophetauerit, necnō & Gad? Sed de Salomone quod apparuit ei in visu dominus: & de Helia, quod assumptus est per ascensionē in celū effectis illis omnibus, quæ scripta sunt signis & prodigiis: sed & de Eliseo, quoniam nō solū resuscitauit filiū Sunamitis, sed & mortuum super ossa sua proiectū? Oportet ergo vnūquemq; fidelium credere & omnibus quæ scripta sunt de Ezechia, quod in diebus eius retrorsum repedauerit vmbra solis. Est ergo fides nostra primo quidē omnium in dominū nostrū Iesum Christū: cōsequēter vero in omnes etiā sanctos Patriarchas, vel Prophetas, vel Apostolos Christi, eo ordine quo superius dixim⁹. P A M P. Sufficiēter ista ad probationē catholicæ fidei eius, & qualiter etiā de ipsa scripturarū historia senserit, dicta sint. Et quoniam inter cæteras criminationes

Luc. 1.

Galat. 3. Ioan. 1.

Ioan. 10. Matth. 26. Ioan. 12.

Gen. 50. Psal. 59. 3. Reg. 3.

Deut. 5. Eph. 6. Matth. 19. Matth. 5. 1. Theſſ. 5. Gen. 1. Gen. 2. Gen. 5. Gen. 7. Gen. 18. Gen. 22. Gen. 32. Exod. 4. Isue. 10. 1. Reg. 12. Psal. 77. 2. Reg. 7. 1. Reg. 22. 3. Reg. 3. 4. Reg. 2. 4. Reg. 4. 4. Reg. 13. 4. Reg. 20. Ibidem.

nationes quas ei inferunt, etiam quam maximam ponunt, quod resurrectionem mortuorum denegat, quæ utique futura manifeste in Ecclesia prædicatur: consequens etiam est de hoc ipsius nos verbis calumniosos ostendere, & mendaces euidenter arguere eos, qui etiam scripta de hoc edere aduersus eum non pepercerunt, tam ex ipsis igitur libris quos de resurrectione scripsit, quā ex cæteris eius diuersis voluminibus, approbamus etiam in hac parte quam catholice senserit. O R I G E N E S. Quomodo enim non videtur absurdum, ut hoc corpus quod pro Christo pertulit cicatrices, & pariter cum anima persecutionum tolerauit tormenta sæua, carcerum quoque & vinculorum ac verberum supplicia pertulit, igne etiam cruciatū, ferro cæsum est: insuper & bestiarū cruentos morsus, crucis patibula, ac diuersa pœnarum genera perpeſsum est, tantorum certaminum præmiis defraudetur? Quippe si sola anima, quæ non sola certauerat, coronetur, & corporis sui vasculum, quod ei cum magno labore seruiuit, nulla agonis & victoriæ præmia consequantur: quomodo non contra omnem rationem esse videatur, ut naturalibus vitiis atque ingenitæ libidini propter Christū caro resistens, & virginitatem obtinens cum ingenti labore, qui continentia labor utique aut maior corporis quam animæ est, aut certe vtriusque æqualis est, præmiorum tempore altera velut indigna reijciatur, altera veniat ad coronam? P A M P H. His assertionibus incipiens uti de resurrectione mortuorum, per totam voluminis sui seriem euidentissimis approbationibus vsus est. In secundo vero libro eiusdem materiæ cum prædixisset, quasi ad gentiles loqueretur, huiusmodi suam sententiā declarauit. O R I G. Nos vero post corruptionem mundi, eosdem ipsos futuros esse homines dicimus: licet non eodem statu, neque in eisdem passionibus. Non enim iterum ex conuentione viri & mulieris erunt, sed verbi gratia, ea ratio quæ continet Pauli substantiam. Pauli autem nunc dico corporalis quæ salua permanet, & cum voluerit Deus secundum ea quæ dicta sunt, per sacramentū tubarum in nouissima tuba facere ut mortui resurgant: per illam ipsam substantialem rationem quæ salua permanet, ut de terræ puluere resuscitentur a mortuis, ex omnibus locis in quibus ratio illa substantiæ corporalis in ipsis corporibus permanebat, quæ in terram prolapsa, Dei voluntate iterum resuscitantur. Et hoc arbitror asserere volentem dixisse Apostolum in prima Epistola ad Corinthios. Post assertionem enim resurrectionis mortuorum cū proposuisset sibi ea quæ possent ab aliis obijci de resurrectione mortuorum, sic ait. Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? Quo autem corpore venient? Stulte, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, nō corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus prout vult. Cum enim manifestissime ostendisset, quia mortui resurgunt, & certū esset quod saluator noster cum ipso corpore resurrexisset, quod susceperat ex Maria: non autem satis clarum esset quomodo resurrecturi essēt

cæteri, vel quale corpus habituri, comparat resurrectionem feminibus quæ seminantur in terra, ut puta grano frumenti, quod cum ceciderit in terrā, conuipitur: sed rationis illius virtus est insita in interioribus eius medullis, ipsa rationis virtus assumpta adiacentem sibi terram, vel aquæ humorē, seu aeris circumstantē temperiem, caloris quoque sufficientem recipiens somitem, per diuinam potentiam cooperantem culmi, vel spicæ consurgit. Et hoc est quod dicit, tu quod feminas non viuificatur nisi prius moriatur: & quod seminas, nō corpus quod futurum est seminas. Ergo hoc quod cadit in semē corpus nostrum comparatum est grano frumenti. P A M P H. Et assertis his per huiuscemodi consequentiam, post pauca addidit etiam hæc. O R I G E N E S. Quod autem omnis illa re-promissio resurrectionis mortuorum de hoc corpore sit, quod mortuum relinquitur, sanctæ scripturæ multis modis hoc ostendunt. Sed & hæc ipsa domini nostri Iesu Christi resurrectio declarat, qui primogenitus ex mortuis dicitur. P A M P H. Post hæc quibusdam per medium latius disputatis, adiecit etiam ista. O R I G E N E S. Sicut enim plus habet omnis rationalis anima his quæ vel crescendi, vel nutriendi, vel motus solius officium exhibere dicuntur: sic ea ratio quæ in humano corpore est, multo amplius habet, quā quæ in reliquis est corporibus: ex eo quod etiam cū corruptum fuerit corpus humanum, subsistere rursus potest, Dei virtute seruatum & custoditum vsque ad resurrectionis suæ tempus. Quod autem vbiicumque fuerit restituitur, id est, ab omni loco in quocumque fuerit, ita ait Ioannes in reuelatione sua. Et reddidit mare mortuos quos habebat in se: & mors & inferus reddiderunt mortuos suos qui erant in eis. Forte enim, ut ego puto, mare hic pro humido omni appellatum est elemento, inferi autem pro aere, mors vero pro terra. Quasi quādam nanque cognationem his inter se habentibus, corpus nostrum puluerem mortis vocat scriptura, vel corpus mortis. Sanè qualis fuerit vniuscuiusq; præparatio in hac vita, talis erit & resurrectio eius. Qui beatus hic vixerit, corpus eius in resurrectione diuiniore splendore fulgebit, & apta ei mansio beatorum tribuetur locorum. Huic vero qui in malitia consumpsit tempus sibi vitæ præsentis indultum, tale dabitur corpus, quod sufficere & perdurare possit in pœnis. Et arbitror quod hanc differentiam volens ostendere Paulus Apostolus dicit. Alia caro animalium, alia volucrum, alia piscium, & cætera quæ enumerauit Apostolus. Sed sicut non est putandum, quod animalium corpus accepturus sit peccator, aut volucrum, aut piscium: sic neque solis, neque lunæ, aut stellarum formam sperandum est accipere eos qui resurgunt in gloria: sed exempli causa dicta esse hæc ab Apostolo sentiendum est, ut designetur per hæc quod alij pro meritis suis honorabiliores & clariores erunt, beatiora quoque habitacula fortituri: aliorū veto indignissimus & abiectissim⁹ pro gestorū scelere erit status, qui etiā mutis animalibus dignus sit comparari. P A M P H. Pauca hæc ad testimoniū traximus ex multis & innumeris, quæ per huiuscemodi sensū

1. Cor. 15.

Ibidem.

1. Cor. 15.

Apo. 20.

1. Cor. 15.

in ipsis libris, quos de resurrectione conscripsit, exposuit. Non autem videtur absurdum ad maiorem satisfactionem, etiam de reliquis eius libris consonas his vel paucas adhibere sententias. In vicésimo ergo & octavo libro de Esaiâ Propheta de illo capitulo scribens, in quo dicitur. Resuscitantur mortui, & resurgēt hi qui in sepulcris sunt, ita ait. ORIGENES. Melius ergo est dicere, quod omnes quidem resurgemus, ut & impij veniant in illum locum, ubi fletus est & stridor dentium: & iusti ubi recipient unusquisque in suo ordine secundum meritum bonorum gestorum suorum, cum transformabitur corpus humilitatis eorum, ut sit cōforme gloriæ corporis Christi: quod seminatum quidem est in corruptione, surget vero in incorruptione: quod seminatū est in ignominia, surget in gloria: quod seminatū est in infirmitate, surget in virtute, resurrectionis scilicet tempore: & quod seminatū est corpus animale, surget corpus spirituale. Licet ergo omnes resurgāt, & unusquisque in suo ordine resurgat: considerandum est tamen propter illum sermonem Ioannis quem in reuelatione sua dixit. Beatus qui habet partem in resurrectione prima, in hoc secunda mors non habet potestatem: ne forte diuidi omnis resurrectionis ratio in duas partes possit, id est, in eos qui saluandi sunt iustos: & in eos qui cruciandi sunt peccatores, ut sit vna quidem bonorū quæ dicitur prima: illa vero quæ est miserorum, secunda dicitur: & illam quidem in omnibus esse puram, hilarem, totius plenam lætitiæ: illam vero alteram totam tristem, totam mœroris plenam, & actibus ac vitæ eorum dignam, qui in præsentia vita Dei mandata contempserunt: & iudicij eius timore neglecto, seipos tradiderunt in operationē totius immunditiæ & auaritiæ: nec se præparare conati sunt ut resistere aduersario possent aduersus contrarias atque inimicas humano generi potestates. Sepulcra autem mortuorum in hoc loco, similiter & in multis aliis, secundum certiorē scripturæ sensum accipienda sunt, non ea solum quæ ad depositionem humanorum corporum videntur esse constructa, vel in saxis excisa, aut in terra defossa: sed omnis locus in quocunque vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua iacet, etiam si accidat ut vnum corpus per loca multa dispersum sit: absurdum non erit omnia ea loca, in quibus pars aliqua corporis iacet, sepulcra eius corporis dici. Si enim nō ita accipiamus resurgere de sepulcris suis mortuos diuinavirtute: qui nequaquam sunt sepulturæ mandati, nec in sepulcris depositi, sed siue naufragiis, siue in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita ut sepulturæ mādari nō poterint: nō videbūtur annumerari inter eos, qui de sepulcris resuscitari dicuntur: quod vtiq; valde absurdum est. PAMPHILVS. Nihilominus in illo ipso libro interiectis quibusdam, dicit. ORIGENES. Cum ergo Paulus scribit, quod sicut stella à stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mortuorū: & quod dicit, seminatū in corruptione, surget in incorruptione, & cætera huiusmodi: manifeste hæc de solo corpore scribit. Non enim anima feminata est in corruptione, aut in

infirmitate, aut in ignominia. Denique euidenter adiungit his omnibus, & dicit. Seminatur corpus animale, ut ne quis putaret animam esse quæ seminatur in corruptione vel in ignominia vel in infirmitate. PAMPHILVS. Hæc quidem ex his libris quos in Esaiam scripsit. Non præteribimus vero illum locum, quem de primo psalmo differuit, in quo etiam ita de resurrectione scribit. ORIGENES. Sicut enim in nobis eadem species permanet ab infantia vsque ad senectutem, licet characteres multam videantur immutationem recipere: ita intelligendum est hanc speciem, quæ nunc est in nobis, ipsam permanens etiam in futuro: plurima tamen immutatione melius & gloriosius facta. Neesse est enim animam in locis corporeis habitantem, vti corporalibus talibus quæ apta sint his locis in quibus degit: sicut, verbi causa, si in aquis maris nos habitare vel degere posceret. sine dubio pro habitaculi qualitate necessarium videretur habere talem corporis statum & compositionē, qualem habent illa animalia quæ in aquis viuunt: ita nunc cum cælorum habitaculum promittatur, secundū locorum gloriā, consequens est aptandas esse etiā corporū qualitates. Nec ideo tamen prior hæc species exterminabitur, licet gloriosior eius effecta sit permutatio. Sicut enim ipsius domini Iesu, vel Moyfi, vel Eliæ species, nō erat alia in transformatione quàm fuerat ante transformationē: ita non erit alia sanctorū species, etiā si multo gloriosior fiat. PAMPHILVS. Sed in quintodecimo psalmo, exponēs illū versiculū: Insuper & caro mea requiescet in spe, de carne domini, ait hæc. ORIGENES. Dominus Iesus Christus hæc dicit: cuius primo caro requieuit in spe. Crucifixus enim primogenitus ex mortuis factus, post resurrectionem assumptus in cælū, secū terrenū corpus euexit, ita ut terrerentur & obstupescerēt cælestes virtutes, videntes carnē ascendisse in cælū. De Elia enim scriptū est, quarti Regū secundo: quia quasi in cælū assumptus est: & de Enoch quia translatus est: non tamē dictū est, quia ascendit in cælū. Offēdatur qui vult ex nostro sermone: ego autē cum omni fiducia assevero: quia sicut primogenit⁹ ex mortuis est Christus, ita primus carnē euexit ad cælum. Denique nouitate ipsa perterrentur cælestes virtutes: quia quod nunquā viderant antē, nunc videbāt carnē ascendisse in cælū. Et propterea dicūt, Esaiâ sexagesimotertio. Quis est iste qui venit de Edom, id est, à terrigenis: rubor vestimentorū eius ex Bofor? Videbant enim in corpore vestigia vulnerū: ex Bofor, id est, in carne suscepta. PAMPHILVS. Et post pauca. ORIGENES. Hæc propter illud quod dictū est, quoniam caro mea requiescet in spe. In qua spe? Non solum, quia ex mortuis resurgit (parū enim hoc est) sed in ea spe requiescit, quod assumpta est in cælū. PAMPHILVS. Quid hoc euidentius & clarius ab aliquo potest dici de resurrectione carnis, quā assignauit non solum resurrectionem à mortuis, verum etiam in cælum, si qua tamen id meruerit, assumendam: secuturam scilicet cum qui primogenitus ex mortuis factus, primus in cælum naturam carnis inuexit? Quid tamen in decimo octauo psalmo, exponens illū

lum versiculum: In sole posuit tabernaculum suum, senserit, audiamus. ORIGENES. Quid est quod dixit. In sole posuit tabernaculum suum? Quidam quidem dicebant, quod saluator noster ascendens è terris ad cælum, & corpus suum assumens, peruenit vsque ad eum circulum, qui solis zona nominatur: & ibi, aiunt, posuit tabernaculum corporis sui. Non enim ultra erat possibile id progredi. Sed hæc illi ita sentiunt pro eo quod allegoriam nolunt in scriptura sancta recipere: & ideo puræ historiæ deseruientes, huiusmodi fabulas & figmenta componunt. Nos vero deprecamur omnipotentiam Dei, ut nos dignetur audire: & secreta nobis spiritualis intelligentiæ dignetur aperire. Quod ergo à nobis in hoc loco sentitur, hoc est. In sole posuit tabernaculum suum: quæro quid sit tabernaculum Christi, & quæ sit habitatio, in qua tabernaculum Christi collocatur. Habitatio Christi tabernaculi, sol esse dicitur: tabernaculum vero Christi, Ecclesiam intelligo. Solem autem quem alium sentire debeo: nisi illum lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Ipsum video solem de quo dictum est, Malachiæ quarto. Quia timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ, & sanitas in alis eius. In sole ergo posuit tabernaculum suum id est, in sole iustitiæ Ecclesiam suam collocavit: In illo enim sole iustitiæ Ecclesia collocata est, quæ æternum diem facit, sicut dictum est, quarti Esdræ secundo. Erit tibi dominus lux æterna: & Deus gloria tua. PAMPHILVS. Erubescant etiam illi qui & hoc de ipso non dubitauerunt concinnare figmentum, quod dixerit corpus vel carnem Christi vsque ad solem vectari: & ibi esse derelictam. Hoc enim ille dictum ab aliis, non recte dictum esse confutat. Sed ostenderunt se ne hæc quidem intelligere posse obtrectatores eius: quæ ille ab aliis non recte dicta coarguit: & quæ sunt, quæ ipse confirmat. Tum deinde etiam illi impudentiam suam retundant: qui dicunt eum corpus quidem resurgere confiteri, carnem vero negare. Desinant aliquando à maledictis, videntes eum carnem verbi Dei cum ipso verbo Deo in cælum, quod verbum Dei ascendit, imponere. His coniungit de supplicij peccatorum, quæ quoque nos consequenter ad ea quæ supra dicta sunt, coniungemus: quoniam in ordine criminationum iste fuerat ordo digestus.

DE POENIS PECCATORVM.

ORIGENES.

Go arbitror quod sicut in corpore escæ abundantia, & qualitas vel quantitas cibi contraria, febres generat: & febres diuersi vel modi vel temporis, secundum eam mēsuram qua intemperies collecta materiam suggerit, ac fomitem febrium: quæ materiæ qualitas ex diuersa intemperie congregata, causa vel acerbioris morbi vel pro-

lixioris existit: ita anima cum multitudinem malorum operum & abundantiam in se congregauerit peccatorum, competenti tempore omnis illa malorum congregatio concitatur ad supplicium, atque inflammatur ad pœnas: cum mens ipsa vel conscientia per diuinam virtutem omnia in memoriam recipiens, quorum in se signa quædam ac formas cum peccaret, expresserat: & singulorum gestorum suorum quæ vel fœde ac turpiter gesserat, vel etiam impie commiserat, historiam quandam scelerum suorum ante oculos suos videbit expositam. Tunc & ipsa conscientia propriis stimulis agitur atque compungitur: & sui ipsa efficitur accusatrix & testis. Quod ita sensisse etiam Apostolum Paulum puto cum dicit. Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum Euangelium meum per Iesum Christum. PAMPHILVS. Sed & in consequētibus rursus de peccatorum pœnis hōc modo scribit. ORIGENES. Multa sunt enim quæ nos latent, quæ illi soli cognita sunt, qui est medicus animarum nostrarum. Si enim ad corporis sanitatem, pro his vitiis quæ per escam potumque collegimus, necessariam habemus interdum austerioris ac mordacioris medicamenti curam: nonnunquā vero, si id vitij qualitas depoposcerit, rigore ferri & sectionis asperitate indigemus: quod si & hæc supergressus fuerit modus morbi, ad vltimum conceptum vitium ignis exurit: quāto magis intelligendum est medicum nostrum Deum volentem diluere vitia animarum nostrarum, quæ ex peccatorum & scelerum diuersitate collegerant, vti huiusmodi pœnalibus curis; insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animæ perdidit? PAMPHILVS. Item post pauca addidit. ORIGENES. Quomodo autem per necessaria pœna est, ea quam per ignem infert Deus, Esaias docens de Israel quidem dicit. Abluet dominus sordes filiorum ac filiarum Sion, & sanguinem expurgabit è medio ipsorum, spiritu iudicij & spiritu adustionis. De Chaldeis autem sic dicit: Habes carbonem ignis, sedebis super eos: hi erunt tibi adiutorio. Et in aliis dicit, Sanctificabit eos dominus in igne ardenti. Et in Malachia Propheta ita dicit. Sedens dominus conflabit sicut aurum, & sicut argentum populum suum: conflabit & purgabit eos, & fundet purgatos filios Iuda. PAMPHILVS. Hæc quidem ex libris peri archon. Innumerabilia vero dispersa sunt per omnes libros eius assertionis huius testimonia, quæ nos studio breuitatis omittimus: commemorantes de his solummodo quæ in sexto psalmo de hoc ipso pœnarum genere disputauit. ORIGENES. Possibile est considerare ex his maxime doloribus, quos in hoc corpore positi sentimus, qui quamuis magni sint, breuis sunt certe temporis: pro eo quod si paulo vehementiores extiterint, continuo etiam vitæ scelerum inferunt finem. Denique multi, si res poposcerit, pro pietatis confessione in ipsis tormentis animam reddunt, alij vero in ipso iam coronæ aditu positi, denegant fidem, quam vsque ad mortem

propofuerant confiteri. Et hoc non vtique diminutione propofiti patiuntur: fed vi doloris nimia & inſuperabili ſuperati. Si ergo in hac præſenti vita tam intolerabiles ſunt pœnarum dolores, cum iã craſſiori anima vtitur indumento: quid putandũ eſt cũ id ſpirituale effectum ex reſurrectione recipiet, & eo vehemẽtius vtique quò ſubtilius ſentiet vim doloris? Puto enim quòd quanta differẽtia eſt in præſenti ſæculo nudũ verberari quàm veſtitũ, ad perſentiendũ ſcilicet cruciatum, eo quòd vehementius nudum corpus crucient verbera quàm veſtitũ: tantam puto futuram differentiam doloris, cũ corpus humanum craſſitudinis huius indumento depoſito, velut nudum corpus cœperit ſentire tormẽta. P A M P H I L V S. Sufficere arbitror etiam ad huius criminacionis calumniã propulſandam, pauca hæc de eius libris teſtimonia protuliſſe, quæ innumera ſparſim per libros eius manifeſtum eſt cõtineri. Nunc autem ad ea etiam per nos ipſos reſpondebimus, quæ ei de anima obiiciunt, id eſt, quòd ante corpus eam factam dicat exiſtere. Sciens namque etiam iſtud dogma de anima, non aperte neque manifeſte haberi in eccleſiaſtica prædicacione: ſicubi ocaſionem aliquam, vel ſuſpicionem potius diſputandi ei ſcripturæ ſermo ſuggeſſit: diſcutiens & pertractans ea quæ ſenſui eius occurrerunt, diſcernenda hæc legentibus expoſuit & probanda nõ manifeſto dogmate, vel abruptæ ſententiæ auctoritate diſſiniens: frequenter & illud addens. Si tamen habere videtur, aut probatur aliquid conſequentiæ ſermo is, quem de anima tractauimus. Denique in tam multis & tam diuerſis eius libris nuſquam omnino inuenitur vnus ab eo liber proprie de anima conſcriptus: ſicut habet vel de martyrio, vel de oratione, vel de reſurrectione. Nuſquam proſus librũ proprie de anima ſcriptum edidit: ſed in diuerſis locis, ſicut ſuperius diximus, incurrentes ſibi opiniones ex ſcripturæ ocaſione diſſerebat, quod potius maximi ſigni reuerentiæ eius ac timoris in diuinis dogmatibus eſſe deberet: quòd tanti ſenſus vir, & tanta prudentiæ, cum vtique magiſter eſſet eccleſiæ, & tanta ab eo dicta ſcriberentur, non eſt auſus id ſibi auctoritatis aſſumere, vt proprie de anima librũ eaderet ſcriptũ. Proculdubio hæc obſeruatio eius illud indicat, quòd nihil audebat de hac re manifeſto dogmate confirmare. Denique in eo libro quẽ in epiſtolã ad Titũ ſcribit, hæreticum deſcribẽs, & animæ faciẽs mentionẽ, hæc dicit. O R I G E. Sunt vero & alia quædã dogmata, quæ in apoſtolicis traditionibus non habentur, de quibus requirẽs, ſi oportet eos qui quomodolibet de his ſentiunt vel pertractant, hæreticos putãdos, vt puta, verbi cauſa dixerim, ſi quis rationem humanæ animæ inquirat, cum de ea neque quòd ex ſemine traducis ducatur: neque quòd honorabilior & antiquior corporum compage ſit, tradiderit eccleſiaſtica regula: propter quod multi nec comprehendere poterũt, qualiter ſentiri oporteret de animæ ratione. Sed & qui aliquid ſentire, vel diſſerere niſi ſunt, à nonnullis in ſuſpicionem habentur, velut noui aliquid introducentes. P A M P H I L V S. Deinde poſt pauca

ait. O R I G. Sed & tu ipſe apud temetipſum diſcutiens conſidera, ſi oportet eum qui quolibet modo de his opinatur, vel hæreticum, vel eccleſiaſticum temere deſinire: aut ſi non eſt periculofum de eo pronunciare, quoniam & ipſe peruerſus ſit & peccet, & ſic à ſemetipſo damnatus quòd hæreticus dicitur, ſi quis forte ex his quæ ſuprà diximus, quamlibet opinionem licet nonnunquam plurimis peregrinã videatur inducere. P A M P H. Hæc quidem ipſe in eo libro quem ſuprà diximus ſcribit: nos vero his adiungimus etiam iſta quæ nobis ipſa æquitas videtur expoſcere. Si manifeſte eccleſia traderet vel prædicaret contraria his quæ ille ſenſit, ſine dubio velut contrarius & reſiſtens eccleſiaſticis ſtatutis merito culparetur: nunc vero cum diuerſitas ſit apud omnes eccleſiaſticos, & alij alia de anima ſentiant, & omnes diuerſa: quomodo hic magis quàm ceteri inculpandus eſt, maxime cum ea quæ à reliquis affirmãtur, multo magis & abſurda, & ſibi ipſis ſint contraria? Quidam enim opinantur præparatis iam in ventre mulierum deformatiſque corporibus, tunc ad præſens creari animas, & inſeriri iam deformato corpori. Hæc vero ſentientes, præter hoc quòd manifeſtas probationes ex ſãctis ſcripturis adhibere non poſſunt, inſuper etiam iniuſtitiã quodammodo conditoris accuſant, quòd non æqualiter, id eſt, æquas vitæ conuerſationes tribuat omnibus. Statim enim vt creata fuerit anima, cum nihil vtique adhuc in ſe culpæ commiſerit, inſeritur interdum ſi ita acciderit, cæco corpori vel aliã debili: aliæ vero ſanis corporibus, & aliæ infirmioribus. Et aliis quidem multum vitæ tempus tribuitur, aliis vero breuiſſimum: ita vt interdum ſimul vt natæ fuerint, exturbentur è corpore: & aliæ quidem ad conuerſationem agreſtem quandam & barbaram, & vbi nihil humani aut honeſti eſt, & ſuper omnia vbi paternæ institutionis impietas obtinet, diriguntur. Aliæ vero ad viros honeſtos, ſobrios, humanos, vbi & humanarum legum obſeruatio viget: interdum etiam ad parentes religioſos, vbi educatio nobilis & honeſta, vbi etiam eruditio rationalis, tranſmittuntur. Quomodo igitur aſſertiones eorum in talibus diuinam prouidentiam reſte omnia diſpenſantem & æqua lance moderantem, tanquã bonam & iuſti dei poterunt aſſignare? Iam vero illi qui ex traduce animas venire affirmant, & ſimul cum corporali eaſemine feminari: ſiquidem vt quidam ipſorum affirmare ſolent, non aliud dicunt animam eſſe quàm inſufflationem ſpiritus dei, illam ſcilicet quam in initio facturæ mundi deus inſufflaſſe didicitur in Adam, de ipſa dei eſſe eam ſubſtantia profitentes. Quomodo non & iſti videbuntur quodammodo hæc præter ſcripturæ regulam, & rationem pietatis aſſerere, quòd ſubſtantia dei eſt quæ peccat, ſi anima quæ de ſubſtantia dei eſt, peccat? inſuper etiam quòd & pœnis ſubdenda ſit pro peccato: Sed & illud quòd ſequitur, quòd perabſurdum eſt incurrere, non præuidet: quia neceſſe eſt eam ſimul cum corpore mori & eſſe mortalem

talem, ſi ſimul cum corpore vel ſeminata, vel formata, vel nata eſt. Tum deinde illi qui vnã quidẽ ex nullis ſubſiſtentibus à deo factam eſſe dicunt animam, id eſt, illam quæ prima facta eſt in Adam, & ex ea iam omnium hominum animas exiſtere, & ſecundum corporalem ſine dubio ſucceſſionem, traducem quoque fieri animarum: etiam ipſi quid aliud oſtendunt, niſi animas eſſe mortales? Si enim ſicut animalia cætera ex ſolo ſemine oriũtur, ita etiam de hominibus ſentiamus, vt cum corpore ſimul in eodem ſemine etiam anima diffundatur: quid dicemus de his qui imperfecti adhuc & de ventre aborti ſunt, & qui nonnunquam antequàm vaſculorum naturalium receptaculis ſemina ſint ſuſcepta, depereunt? In quibus ſine dubio inuenitur, quòd ſimul etiam illæ quæ naturali ratione feminibus inſertæ inerant animæ, extinctæ ſint pariter & corruptæ. Siue ergo ex inſufflatione dei fuit: ſiue ab vna illa quæ prima facta eſt, neceſſario ſimul cum corporibus corruptentur, ſi eandẽ cum corporibus etiam originem ſumunt, ſecundũ ipſorum rationem. Aut enim nihil omnino ex rationabili atq; immortalis anima participabit illud quòd adhuc in ventre receptum eſt, & repulſa eſt illa ratio, quæ affirmat eam in ſeminis traduce ſimul cum corporibus ſeminatam: aut ſi participat, neceſſitas imminet mortalem eſſe confiteri animam: quòd fides noſtra vtique non recipit. Veruntamen quid eſt quòd ex his omnibus oſtendi volumus? Illud profeſto, quòd ſicut eos qui vnã quamlibet de his, quas ſuprà expoſuimus, opinionem veram putant, non recta ratione hæreticos quis appellat, pro eo quòd neque ex diuinis ſcripturis certi aliquid de his, vel manifeſte dictum eſſe videatur, neque in prædicacione eccleſiaſtica contineri: ita neque nunc virum culpam iuſtum eſt, differentem quòd ſibi viſum eſt, maxime cum illud præcipue ſeruaerit, quòd in eccleſia de animæ confeſſione ſeruari omnino debet, id eſt, ne diuerſas diceret eſſe naturas animarum: quinimò & dicentes redarguit, & vehementiori aſſertione conuincit. Ipſe autem fatetur vnũ ſubſtantia omnes animas, & immortales ac rationabiles liberi arbitrij ac voluntatis: iudicandas quoque eſſe pro his quæ in hac vita geſſerunt, eſſe tamen eaſ factas à deo qui vniuerſa condidit & creauit. Quando autem factæ ſint, olim ſimul, aut nunc per ſingulos naſcentium, quid periculi eſt alterum è duobus opinari? Sed reſpondere poſſibile eſt, vt omnis penitus culpandi aditus excludatur. Sicut enim de luminaribus cæli, diuerſa ſinguli etiam ipſi qui ſunt in eccleſiis ſentiunt, aliis ſiquidem opinantibus eſſe animantia & rationalium animantium: aliis vero putantibus quòd irrationabilia ſint, immo vero quòd non ſolum vera anima, ſed omni ſenſu penitus careant, & ſola ſine ſenſu ac ſpiritu ſint corpora: nemo tamen merito alterum eorum qui hæc ita diuerſe ſentiunt, hæreticum dixerit, propter hoc quòd non ita aperte de his traditum eſt in apoſtolica prædicacione: ita etiam eos qui de humana anima dubitant, & de initio eius vel origine diuerſa opinantur, non eſt rectum hæreticos pronunciare: maxime cum in

reliquis eccleſiaſtica doctrinæ regulis, quòd rectum eſt & catholicum, teneant. P A M P H I L V S. Nouiſſima criminatio eſt μετανομοτῶσεως, id eſt, transformationis animarum. Ad quòd, ſicut in cæteris fecimus, ipſius qui accuſatur, reſpondemus verbis, illud primo perneceſſario commententur: quia accuſatores eius nõ intelligentes qualiter ab eo de iſta quæſtione tractatum ſit, vel quòd ratio diſputationis ita ſe habeat, vt non ſemper velut ex vna perſona pronunciari videantur quæ dicuntur, ſed interdum etiam ea quæ econtrario dici poterunt, diſputentur: & hanc eſſe artem diſputandi non aduertentes, obiiciunt ei de hoc dogmate, quòd quaſi ipſe ſenſerit ea quæ ex aduerſantis perſona diſſeruit. Denique quòd diſcutiendi hæc & non confirmandi dixerit cauſa, ipſe per ea quæ poſt tractatum rei ipſius adiecit, oſtendit hoc modo, dicens. O R I G E N E S. Sed hæc quantum ad nos pertinet, non ſunt dogmata: ſed diſcuſſionis gratia dicta ſint, & abiiciantur. Pro eo autem ſolo dicta ſunt, ne videatur quæſtio mota non eſſe diſcuſſa. P A M P H I L V S. Sed hæc in eo loco dixit, in quo de animabus animalium requirebat, non de tranſmutatione animalium.

DE ANIMARVM TRANSMV-
TATIONE IN LIBRO SE-
ptimo euangelij ſe-
cundum Mat-
thæum.

Vidam quidem opinantur ex eo quòd dictum eſt, ipſe eſt Elias qui venturus eſt, animam Eliæ eandẽ fuiſſe quam Ioannis. Quòd enim dixit: ipſe eſt Elias, non ad aliud, ſed ad animam referendum putauerunt: & ex hoc penè ſolo ſermone dogma introduxerunt μετανομοτῶσεως, id eſt, tranſmutationis animarum: quaſi etiam ipſo hoc Ieſu confirmante. Sed oportuerat intueri: quia ſi hoc verum eſſet, in multis vtique prophetarum vel euangeliorum ſcriptis ſimile aliquid inueniri deberet. Tum deinde etiam ille ſermo qui huic adiungitur, oſtendit ſecretiorem quandam & arcanum ſenſum in his quæ dicta ſunt requirendum: magis quàm quòd illi ſecundum litteræ folius intelligentiam ſuſceperunt, cum dicit. Qui habet aures audiendi audiat. Addendum autem & illud eſt: quia ſi pro peccatis ſecundum quòd ipſi ſentiunt, tranſmutatio fiat animarum, propter quæ peccata Eliæ anima tranſmutata eſt in Ioannem, qui ab ipſo angelo naſciturus pronunciat, à quo & Ieſus ſaluator noſter? Quomodo ergo non euidentiffimum mendacium eſt hoc, vt ille qui tam perfectus fuit, vt nec communem quidem iſtam mortẽ guſtaret, veniret ad tranſmutationem animæ, quæ ſecundum illorum aſſertionem, non poteſt accideri niſi ex peccatis? Denique quomodo hoc exponit quòd dictum eſt ad Ioannem, Tu Elias es, & dicit, non ſum? Sed vt oſtendatur conuenire hoc

etiam illi verbo quod dixit dominus. Si vultis suscipere, ipse est Elias qui venturus est: hoc quod dixit, Elias ipse est, referendum est ad spiritum & virtutem Eliæ. Ioannes enim præcessit in spiritu & virtute Eliæ conuertere corda patrum ad filios.

DE EO IPSO EX DECIMO-
SEXTO LIBRO SVPER
Matthæum.

Vidam qui alieni sunt à catholica fide, transferri animas ex humanis corporibus in corpora animalium putant, secundum differentiam peccatorum: nos vero qui hoc nusquam inuenimus cautum in diuina scriptura, dicimus: quia per multam vitæ negligentiam humana prudentia cum fuerit inculta atque neglecta, efficitur velut irrationabile pecus per imperitiam vel negligentiam, non per naturam. Similiter autem & hi qui tales fuerint effecti ex proposito sui negligentia qua erudiri neglexerint, si eruditioni se atque exercitio rationabili tradant, rationabiles efficiuntur atque prudentes: sicut scriptum est de illis euangelicis canibus, qui manducabant de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, ex quibus conuersa Chananæa facta est filia dei, secundum quod dicit ad eam saluator. O filia, magna est fides tua. Sicut enim virtus animi confortat unicuique ut sit filius dei: ita malitia mentis & verborum insania atque impudentia, facit vnumquenque secundum auctoritatem scripturæ appellari canem. Similiter autem intelligendum est etiam de cæterorum animalium mutorum appellationibus.

DE EODEM EX DECIMO-
TERTIO LIBRO SVPER
Matthæum.

In his Elias non anima Eliæ mihi videtur uti, ne incurramus in dogma alienum ab ecclesia dei de transmutatione animarum: quod nec ab apostolis traditum est, neque usquam in scripturis cautum est. Contrarium nanque est his quæ dicta sunt ab apostolo: quoniam quæ videntur, temporalia sunt. Et ubi sunt quæ omnes scripturæ confirmant, quod præsens sæculum finiendum est? Sed nec illud poterit stare, quod dictum est. Cælum & terra transibunt: neque illud quod dictum est per apostolum. Transibit enim habitus huius mundi: & illud. Cæli peribunt, & ea quæ sequuntur. Si enim, ut aiunt auctores huius dogmatis, nemo potest in id initium restitui, quod primo fuit ab initio mundi usque ad finem: qua ex causa immutari vel transferri animam secundo vel tertio opus est vel frequenter? Hoc enim modo reddi delicta vniuersiusque personæ perhibent, & pœnas sui, si in diuersa corpora frequentius transmutentur. Quod utique superfluo fiet, si finis ei nullus emen-

dationis occurrat: nec erit vnquam quando non anima transferatur. Et si semper pro delictis, animabus ad corpora diuersa redeundum est, quis vnquam mundo dabitur finis: ut impleatur quod dictum est. Cælum & terra transibunt? Quod & si concedatur, verbi gratia, ut sit aliquis sine peccato, quem iam non sit necesse reuolui in corpus: per quot tempora putabimus inueniri vnam fortasse vix animam, quæ penitus pura sit, nec permutatione corporis indigeat? Quod & ipsum si concedatur, rursus suo dogmati contrarium efficitur. Si enim demus paucas quasque animas per singulas ad perfectionem posse restitui, ut ultra in corpora venire non indigeant: necesse est, licet per infinita sæcula & vniuersa tempora, singulis quibusque animabus ad perfectionem restitutis, cessare iam usum corporum, & per hoc finem mundum recipere ac resolui. Non tamen ita videtur sanctæ scripturæ, quæ dicit multitudinem peccantium relinquendam esse in fine sæculi. Quod ex eo manifestissime indicatur, quod in euangelio scriptum est. Veruntamen putas veniens filius hominis inueniet fidem super terram: Sicut enim in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. PAMPHILVS. Et posteaquam de scripturis multa differuit: ipse iam suam sententiam hoc modo declarat. ORIGENES. Erit autem his qui tunc erunt vindicta, non transmutatio animarum. Non enim iam ad peccandum locus erit: sed alia genera erunt pœnæ. Transmutatio nanque corporum, pœnam non faciet peccatorum: ita ut nulla extrinsecus putentur inferri supplicia, quin potius est peccatoribus pœnarum modus, id est, ut pro his quæ in hoc corpore gesserunt, pœnam recipiant delictorum. Manifestum tamen est, quod ista singulæ rationes, his qui possunt eius consequentiam diligenter aduertere, contrariæ sunt huic dogmati, quo perhibentur animæ transmutari. Quod si gentilium auctores sequi volunt, qui opinionem istam ex principiorum suorum consequentia persecuti sunt, dicentes: cum hæc fiant, sine dubio nunquam mundum istum posse finiri: consequens est eos qui hæc volunt, scripturæ nostræ non credere, quæ manifestissime pronunciat finem mundi futurum, & non exquirere in ipsis scripturis expositiones, siue assertiones ineptas & inconsequentes: ex quibus nullo genere ostendi potest, quod secundum scripturas nostras numquam finis sæculi futurus sit.

DE EADEM RE EX LIBRO DE
PROVERBIIS SALOMONIS.

Origenes.

Videtur autem mihi & illa assertio, quæ transformari animas de corporibus in alia corpora asseuerat, peruenisse etiam in aliquos eorum, qui Christo credere videtur, ex quibusdam scripturæ sanctæ occasionibus: non intelligentes quomodo intelligi debeant quæ scripta sunt. Non enim animaduertunt quo-

quomodo homo efficiatur aut pullus, aut equus, aut mulus: & putauerunt transmutari humanam animam in pecudum corpora, ut æstimarent quod aliquando serpentis suscipit corpus vel viperæ: aliquando equi vel cæterorum animalium. Iam ergo consequens est, & hoc illos dicere debere, quod diabolus qui leo in scripturis dicitur, corpore leonis utatur: aut draconis carnibus, cum draco nominatur. Ita erit ut secundum illos transmutatio ista animarum perueniat & in dæmonum naturam: ut sit aliquando vel leo vel draco anima habens diabolus. PAMPHILVS. Et paulo post. ORIGENES. Sed superflua sunt ista omnes adinventiones. Manifestum est enim quod vna pœna tam dæmonum naturæ, quam humano generi peccatorum, à domino præfinita sit: illam quam dominus sua sententia designauit, dicens. Ite in ignem æ-

Matth. 25.

Apologizæ pro Origene finis.

RUFFINVS DE ADULTERATIONE
LIBRORVM ORIGENIS
ad Macarium.

In his quæ in superiori libro, secundum apologeticum sancti martyris Pamphili, quem pro Origene Græco sermone edidit, prout potuimus vel res poposcit, Latino sermone digessimus: illud est quod te desideriorum vir Macari admonitum esse volo, ut scias hanc fidei quidem regulam, quam de libris eius supra exposuimus esse, quæ & amplectenda sit, & retinenda. In omnibus enim his catholicum inesse sensum euidenter probatur: inueniri tamen in eis libris quedam ab his non solum diuersa, sed nonnunquam etiam contraria: & ea quæ veritatis regula non admittit, quæ nos quoque nec recipimus, nec probamus. Sed hoc vnde acciderit, opinionem quæ ad nos usque peruenit, ne à te quidem vel ab his qui quod verum est, scire cupiunt, cæleri volo. Si qui tamē sunt qui audientes id quod verum est, & quod ipsa ratio indicat, acquiescant: & obrectandi studio non quoduis malint verum esse, quam id quod eis obrectandi materiam perimat. Dubitari non puto, quod hoc nullo genere fieri potuit, ut vir tam eruditus, tam prudens, certe quod indulgere etiam accusatores eius possunt: vir qui neque stultus, neque insanus fuerit, ipse sibi contraria & repugnantia in suis sententiis scriberet. Aut etiam si vilo genere concedamus hoc accidere potuisse: fortassis enim dicit aliquis, quia ea quæ in prima ætate conscripsit, potest fieri ut obliuisceretur in ætate vergenti, & aliter quam aliquando senserat, post proferret: quid faciemus quod interdum in eisdem locis atque ut ita dixerim, in conse-

quenti penè capite, sententiæ contrarij sensus inueniuntur inferri? Nunquid in eodem opere eiusdem libri interdum, ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit: verbi causa, ut qui superius dixerat nusquam inueniri in omni scriptura, ubi spiritus sanctus factus vel creatus esse diceretur, continuo subiticeret, inter cæteras creaturas factum esse spiritum sanctum: aut iterum qui patrem & filium vnius substantiæ, quod Græce *ὁμοούσιον* dicitur, designauit, in consequentibus statim capitulis, alterius esse substantiæ: & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipsa natura dei patris pronunciauerat natum? Vel iterum de resurrectione carnis, qui tam euidenter pronunciauit naturam carnis in cælum ascendisse cum verbo dei, atque inibi cælestibus apparuisse virtutibus, nouum & admirandum eis sui visum præbentem, possibile erat ut hanc iterum non diceret esse saluandam? Quia ergo hæc incidere ne in eum quidem poterant, qui vel mente motus, vel cerebro esset insanus: quid sit in causa, quam possum breuiter edocebo. Quanta sit hæreticorum temeritas, quam nihil his sancti, nihil pensi sit, facile intelligi datur ex his quæ frequenter & ausi sunt, & conuicti. Nam sicut ipsorum patri diabolo ab initio falsare verba dei atque inflectere à suo ordine & sui veneni interficere virus studium fuit: ita & istis successoribus suis, hanc suæ artis hæreditatem reliquit. Denique cum dixisset dominus ad Adam. Ex omni ligno paradisi manducabis: ille cum vellet Euam decipere, liberalitatem dei omnia edere permittentem, vna tantummodo interiecta syllaba, in quantas coartauit angustias? Ait enim. Quid est quod dixit deus, ut ex omni ligno paradisi non manducetis? Quod scilicet per hoc graue esse præceptum dei apud hominem cõquerens, præuaricationem præcepti facilius persuaderet. Hæc exempla patris sui, atque hæc artem magistri sui secuti hæretici, quoscumque veterum nobilium tractatorum inueniunt de his quæ ad gloriam dei pertinent plenè & fideliter disputasse: ita ut ex lectione eorum vnusquisque fidelium proficere possit & instrui, non pepercerunt scriptis eorum venenatum virus infundere, siue interpolando quæ dixerant, siue quæ non dixerant, insertendo: quod facilius videlicet sub nomine doctissimi cuiusque & nobilis inter scriptores ecclesiasticos viri, hæresis suæ astrueretur assertio: ex eo quod ita sensisse etiam aliqui de claris viris & catholicis viderentur. Et horum manifestissimas inter Græcos scriptores ecclesiasticos probationes tenemus. Et quamuis quamplurimi sint ex veteribus, in quorum libris huiusmodi deprehenditur adulterium, tamè paucorum sufficit adhibere testimonia: ex quibus facilius quid etiam Originis libris acciderit, agnoscat. Clemens apostolorum discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post apostolos & episcopus & martyr præfuit, libros edidit qui appellantur, *ἀναγνωριστικὸς*, id est, recognitiō: in quibus cum ex persona Petri apostoli doctrina quali vere apostolica in quamplurimis exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma scribitur, ut nihil aliud quam ipse Eunomius disputare credatur, filium dei creatum ex nullis extantibus asseuerans.

Gen. 2.

Matth. 15.

104.18.

Matth. 24.
1. Cor. 7.

Philip. 4.

Tum deinde etiam illud adulterij inferitur genus, ut naturam diaboli cæterorumque dæmonum non propositi voluntatisque malitia, sed excepta ac separata creaturæ produxerit qualitas: qui utique in cæteris omnem rationabilem creaturam docuerat liberi arbitrij facultate donatam. Sunt etiam alia nonnulla libris eius inserta, quæ ecclesiastica regula omnino non recipit. Quid quæso de his sentendum est, quod apostolicus vir, imò penè Apostolus, non ea scribit quæ apostoli dicunt: cui Paulus apostolus testimonium dedit, dicens. Cum Clemente & adiutoribus meis cæteris, quorum nomina sunt in libro vitæ: & scribebat hoc quod libris vitæ contrarium est? An id potius credendum est quod supra diximus, quod peruersi homines assertionē dogmatum suorum sub virorum sanctorum nomine tanquam facilius credenda inseruerunt ea, quæ nec illi sensisse, nec scripsisse credendi sunt? Clemens quoque alius Alexandrinus presbyter & magister ecclesiæ illius, in omnibus penè libris suis, trinitatis gloriam atque æternitatem vnam eandemque designat: & interdum inuenimus aliqua in libris eius capitula, in quibus filium dei creaturam dicit. Nūquid credibile est de tāto viro tam in omnibus catholico, tam erudito, ut vel sibi contraria senserit, vel ea quæ de deo non dicam credere, sed vel audire quidem impium est, scripta reliquerit? Dionysius quoque Alexandrinus episcopus eruditissimus assertor ecclesiasticæ fidei, cum in quamplurimis in tantum vnitatem, atque æqualitatem trinitatis defendat, ut imperitiis quibusque etiam secundum Sabellium sensisse videatur: in his tamē libris suis, quos aduersus Sabellij hæresim scribit, talia inueniuntur inserta, ut frequenter Ariani auctoritate ipsius se defendere conentur. Propter quod & sanctus episcopus Athanasius compulsus est Apologeticū pro libris ipsius scribere: pro eo quod certus erat, non illum diuerse potuisse sentire, sibi que ipsi contraria scribere, sed quod inserta hæc à maleuolis nosset. Et hæc quidem nos, ducti rei ipsius consequētia, de sanctis viris & ecclesiæ doctoribus sensimus, quod scilicet non putemus, eos qui rectam ecclesiasticam fidem in quamplurimis astruxerūt, in aliquibus sibi metipsis diuersa sensisse. De Origene vero in quo similiter, ut in his quos supra diximus, aliqua diuersitas inuenitur, istud non sufficit sentire, quod de præiudicatis iam catholicis sentitur vel intelligitur viris: nec similis causæ, similis sufficit excusatio: nisi & ipsius hæc conquerentis & deplorantis scriptis & vocibus probemus. Quid enim ipse dum adhuc in carne esset viuens, sentiens, vidēque perpeffus sit de librorum suorum, vel sermonum corruptionibus vel adulterinis editionibus, ex ipsius epistola quam scribit ad quosdam charos suos Alexandria, euidenter docetur: & per hæc quæ sit causa, quod in ipsius scriptis quædam sibi contraria inueniantur, agnosces.

ITEM DE ADULTERATIONE
LIBRORVM ORIGENIS, EX
epistola ipsius.

Erba Origenis ex epistola ipsius, quam ad quosdam charos suos in Alexandria scripsit, cōtra eos qui libros eius adhuc eo viuente adulterauerunt. Quidam eorum qui libeter habēt criminari proximos suos, ascribunt nobis & doctrinæ nostræ crimen blasphemie, quod à nobis nunquam audierūt, de quo ipsi viderint: nolentes obseruare mādaturum illud, quod dicit. Quia maledici regnum dei non possidebunt: dicentes patrem malitiæ ac perditionis, & eorum qui de regno dei eiiciuntur, id est, diabolum me dicere esse saluandum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeste insaniens dicere potest. Sed nihil mihi mirum videtur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. Quidā enim sub nomine Pauli apostoli falsam epistolam scripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses: quasi instaret dies domini, & seducerent eos. Propter hanc epistolam in secūda epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit. Rogamus autem vos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi, & vestram cōgregationem in ipsum, ut non moueamini cito à sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies domini. Nemo vos seducat vllō modo. Talia ergo quædam video etiā nobis accidere. Nam quidam auctor hæreseos, cum sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descriperant codicem, quæ voluit addidit, & quæ voluit abstulit, & quod ei visum est permutauit: circumferens tanquam ex nomine nostro insultans, & ostendens ea quæ ipse cōscripsit. Pro quibus indignantes fratres qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominē qui acciperet à me ipsum autēticum exemplar, quod ne relectū quidē, vel recensitū à me antea fuerat: sed ita neglectū iacebat, ut vix inueniri potuerit. Mihi tamē, & sub teste deo loquor, quoniā cum conuenissem illū ipsum qui adulterauerat librū, quare hoc fecisset, velut satisfaciens mihi respōdit. Quoniā magis ornare volui disputationem ipsam atque purgare. Videte quali purgatione disputationē nostrā purgauit? Tali nēpe quali purgatione Marcio purgauit euāgelia, vel Apostolū, vel quali successor eius post ipsum Apelles. Nā sicut illi subuerterunt scripturarū veritatē: sic & iste sublati quæ vere dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Sed licet homines hæretici & impij sint, qui hæc facere ausi sunt: tamen habebūt & illi iudicē deū, qui talibus aduersum nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alij nonnulli, cōturbare volētes ecclesias. Denique in Epheso cum me vidisset quidā hæreticus & congregari noluisse, neque omnino os suum aperuisset apud me, sed nescio qua ex causa id facere vitasset: postea ex nomine meo & suo cōscripsit qualē voluit disputationē, & misit ad discipulos suos, ut ego quidē cognoui, ad eos qui Romæ erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diuersa sunt. Inful-

tabat

tabat autem & apud Antiochiam, priusquam ego illuc venirem: ita ut & ad quamplurimos nostrorū perueniret ipsa disputatio quam parauerat. Sed vbi affui, multis eum præsentibus argui. Cumque iam sine vllō pudore pertenderet imprudenter asserere falsitatem, poposci ut liber deferretur in medium: ut scelus meū agnosceretur à fratribus, qui utique cognoscerent quæ soleo disputare, vel quali soleo uti doctrina. Quique cum ausus non esset proferre librum, conuictus ab omnibus & cōfutatus est falsitatis: & ita persuasum est fratribus, ne autem criminationibus præberet. Si quis ergo vult credere mihi in cōspectu dei loquēti: etiā de his quæ in epistola mea conficta sunt & inserta, credat. Sin autem quis nō credit, sed vult de me male loqui, mihi quidem nihil damni confert: erit autem ipse falsus testis apud deum, aduersum proximū suum testimonium falsum vel dicens, vel dicentibus credēs. Hæc ipse adhuc superstes conqueritur, quæ scilicet per semetipsum deprehēdere potuit adulterata esse in libris suis atque falsata. Meminimus sanē etiam in alia epistola similem nos de librorum suorum falsitate legisse querimoniam. Cuius epistolæ exemplar in præsentem non habui: ut etiam ipsius testimonium his pro fide veritatis adiungerem. Sed sufficere arbitror ad satisfaciendum his qui non contentionis atque obtreccionis studio, sed amore veri audiūt quæ dicuntur. Nā quod in veteribus sanctis ac præiudicatis catholicis viris, quorum superius fecimus mentionem, solo argumento ex rerum consequentia ac recti tenore præsumpto ostenditur ac probatur: quod si quid in libris eorum contra ecclesiasticam fidem inuenitur, id insertum ab hæreticis potius, quam ab his ipsis scriptum putetur. Hoc in Origene non argumento solo simili ut in illis, sed testimonio querimoniarum suarum ex suis scriptis prolato, absurdū non puto si credatur, ne velut stultus aliquis, aut insanus cōtraria sibi scripsisse videatur. De hæreticorum vero temeritate ut credi istud scelus facile possit, illa res maximum credulitatis præstat exemplum, quod abstinere impias manus ne à sacrosanctis quidem euangelij vocibus potuerūt. Apostolorum vero vel actus vel epistolas qualiter polluerint, qualiter corrosierint, qualiter in omnibus macularint, vel addendo impia, vel auferendo quæ pia sunt: si quis vult plenius scire, ex his libris Tertulliani, quos aduersus Marcionē scripsit, plenissime recognoscat. Quid ergo iā erit magnū, si Origenis scripta temerarunt hi, qui saluatoris dei nostri dicta ausi sunt temerare? Nec sanē diuersitas dogmatum alicui assertionis nostræ deneget fidē, quod alterius hæresis fuerint illi, qui euangelia deprauarunt: ad alteram vero hæresim respiciant ista quæ diximus Origenis libris inserta. Cognoscat qui de his dubitat, quod sicut in omnibus sanctis est spiritus dei, sicut & Apostolus dicit: quia spiritus prophetarum prophetis subiectus est: qui iterū ait, quod omnes vnum spiritum portabimus: ita & in hæreticis vnus est diaboli spiritus, qui eandem eos ac similem semper malitiam docet. Verum ne cui forte minus ad credendum videantur idonea ea quæ ex libris Græcorum scriptorum exempla pro-

1. Cor. 14.

1. Cor. 12.

tulimus, quàmuis Græcus scriptor sit pro quo satisfacere videmur: tamen quoniam quadommodo in Latinam linguam sermo deuolutus est, & satisfieri etiam Latinis hominibus pro his qui ex calumniosis interpretationibus vulnerantur, magnopere poposcisti: non pigebit etiam Latinis scriptoribus talia quædam accidisse monstrare, & calumnias imensas ex adulteratione librorum suorum sanctis & probatissimis viris esse commotas. Et ne quid perfectæ ereditati desit, res quæ sunt adhuc memoriæ nostræ retexam, quod testimonij veritas neminem lateat. Hilarius Pictauiensis episcopus, cōfessor fidei catholicæ fuit: hic cum ad emendationem eorum qui Ariminensi perfidiæ subscripserāt, librum instructionis plenissime conscripserat: cumque libellus ipse in manus inimicorum & maleuolorum, ut quidam dicebant, corrupto notario, alij vero alia occasione narrabant, quid interest: tamen cum in manus inimicorum ipso ignorante venisset, ita ab eis corruptus est, illo sancto viro nihil penitus sentiente: ut postea cū ad concilium episcoporū secundum ea quæ se in libello ipsius nouerant corrupisse, hæreticum eum inimici arguere cœpissent, & ipse libelli sui fidē pro sui defensione flagitaret, de domo sua prolatus libellus talis inuētus est, quæ ipse non agnosceret: fecere tamen eum excommunicatum de concilij conuentione discedere. Verū quia viuenti & adhuc in corpore posito, res quàmuis scelerata & inaudita contigerat, dolo cognito, factio deprehēsa, resecta scelerum machina potuit emendari. Adhibita enim curatio est assertionibus, satisfactionibus, & omnibus quæ viuētes pro se facere possunt. Nā mortui nihil pati refutāt. Sancti Cypriani martyris solet omne epistolarū corpus in vno codice scribi: huic corpori hæretici quidā qui in spiritu sanctū blasphemāt, Tertulliani libellum De trinitate reprehensibiliter, quantū ad veritatē fidei nostræ pertinet, scriptū inferentes, & quāplurimos codices de talibus cōscribentes, per totam Constantinopolim urbem maximā distrahi pretio viliori fecerunt, ut exiguitate pretij homines illecti, ignotos & latētes dolos facilius cōpararent: quod per hoc cōmentū hæretici perfidiæ suæ fidē tāti viri auctoritate conquirerent. Accidit tamen ut recēti adhuc factō quidā ex nostris fratribus catholicis inuenti, admissi sceleris cōmissa retegerēt: & ex parte aliqua, si quos possent, ab erroris huius laqueis reuocarent. Quàmplurimis tamē in illis partibus, sanctū martyrem Cyprianū huius fidei, quæ à Tertulliano non recte scripta est, fuisse persuasum est. Adiciam adhuc vnus facti talis exemplū: quod memoriæ quidē recētioris est, cōmissæ autē nequitie antiqui satis, & quod omnes veterū fabulas vincat. Damasus episcopus, cū de recipiēdis Apollinarianis deliberatio haberetur, editionē ecclesiasticæ fidei, cui idē editioni si ecclesiæ iungi velint, subscribere deberent, conscribendā mandauit cuidā amico suo presbytero viro disertissimo, qui hoc illi ex more negotium procurabat. Necessariū visum est dictanti in ipsa editione de incarnatione domini hominē dominicū dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinaristæ: nouitatē sermonis incusare cœperunt: adesse sibi cœ-

pit qui dictauerat, & ex auctoritate vera scriptorū catholicorū virorū confutare eos qui impugnabāt. Accidit vt vnus ex ipsis qui nouitatē sermonis caufabantur, ostenderet in libello Athanasij episcopi scriptum esse sermonē de quo quæstio habebatur: quasi suafus iam ille cui probatū fuerat, rogauit sibi dari codicem, quo & aliis ignorantibus & cōtradictibus satisfaceret. Accepto codice inauditū excogitauit adulterationis genus. Locum ipsum in quo sermo iste erat scriptus rasit, & ipsum sermonē rursus rescripsit quem raserat. Codex redditus simpliciter receptus est. Mouetur iterū pro eodē sermone quæstio. Ad probationē codex profertur: inuenitur sermo de quo erat quæstio, ex litura in codice positus. Fides proferenti talem codicem derogatur, eo quod litura illa corruptionis ac falsitatis videretur indicium. Sed quoniam, vt iterū eadem dicā, viuēti hæc facta sunt à viuentē: continuo egit omnia vt fraus cōmissi sceleris nudaretur, & nequitia macula non innocenti viro, qui nihil tale gesserat, adhereret: sed in auctorem facti atque in vberiorē eius infamiā redūderet. Si ergo & Origenes talia ab hæreticis & maluolis se esse perpeffum in epistola sua propria voce conqueritur, & multis aliis catholicis viris tam viuus quàm defunctis eadem acciderūt, similesque fraudes scriptis eorū probātur illatæ: quæ tandem animi obstinatio est, in æquali causā non æquali vti venia, sed ex eisdem accidentibus, aliis excusationis reuerentiā, aliis infamiā criminationis intendere: Quin potius aperienda est hoc in loco veritas latens. Nō enim possibile est tam iniquo iudicio vtj quenquā hominum, vt de causā æquali non æqualiter sentiat. Sed quod auctores obrectatorum eius hi sunt qui vel in ecclesia disputare latius solent, vel etiā libros scribere, qui totum de Origenes vel loquuntur, vel scribunt. Ne ergo plures ipsorū furta cognoscant, qui vtique si ingrati in magistrū nō essent, nequaquā criminosi viderētur, neque simplices quosq; ab ei⁹ lectione deterrerēt.

Denique quidā ex ipsis qui se velut euāgelizandi necessitate per omnes gētes & per omnes linguas habere putat, de Origenes male loquens: sex millia librorum eius se legisse, quā plurima fratrum multitudine audiente confessus est. Qui si vtique vt ipse dicere solet, pro cognoscēdis malis eius ipsos legebat, sufficere poterāt ei decē libri ad cognoscendū, aut viginti certe, vel quā plurimum triginta. Sex millia autem libros legere, nō iam velle cognoscere est: sed totam penē vitam suam disciplinis eius, & studiis dedere. Quomodo ergo merito iste audiendus est, cum eos culpat, qui instructionis suæ causā perpauca eius, salua fidei regula atque integra pietate, legerunt? Sufficere hæc ad ostendendū qualiter de Origenis libris sentiendū sit puto: quod omnis qui non contentionis, sed veritatis studium gerit, facile his tam euidentibus assertionibus acquiescat. Quod si quis in contentione sua permaneat, nos talem consuetudinem non habemus. Definitum enim est apud nos, si quando eum legimus, secundum sancti apostoli commonitionem tenere quæ bona sunt: si quid autem inuentum fuerit in his, quod cum fide catholica non consonat, hoc &

ab hæreticis suspicamur insertum: & tam ab illius sensu quàm à nostra fide dicimus alienum. In quo etiam si fallimur: nihil, vt opinor, periculi huiusmodi errore incurrimus. Nam & ipsi deo iuuante permanemus illæsi, vitando ea quæ suspecta habemus & improbamus: & accusatores fratrum non inuenimur apud deum, quia diaboli propriū esse hoc opus dicitur accusandi fratres. Vnde & diabolus à criminando nomē accepit. Simul & maledicorum sententiam, quæ à regno dei separat eos qui tales sunt, declinamus.

PROLOGVS RVFFINI IN PERI
ARCHON ORIGENIS AD
Macarium.

Cio quàm plurimos fratrum scientiæ scripturarum desiderio prouocatos, poposcisse ab aliquātis eruditis viris & Græcarum literarum peritis, vt Origenē Romanum facerent, & Latinis auribus cōdonarent. Inter quos etiā frater & collega noster Hieronymus ab episcopo Damaso deprecatus, cū homilias duas de cantico canticorū in Latinū trāstulisset ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeque præfatus est: vt cuius legendi Origenem, & audidissime perquirendi desiderium cōmoueret, dicēs illius animæ conuenire quod dictum est. Introduxit me rex in cubiculum suum: asserens quod cū in cæteris libris omnes vincat, in canticis canticorū etiā ipse se vicerit. Pollicetur sane in ipsa præfatione se & ipsos in cantica canticorū libros & alios quàm plurimos Origenis Romanis auribus largiturū. Sed ille, vt video, in stilo proprio placēs, rē maioris gloriæ sequitur, vt pater verbi sit potius quàm interpres. Nos ergo rē ab illo quidē cœptā sequimur & probatā, sed nō equis eloquētiæ viribus tāti viri ornare possumus dicta. Vnde vereor ne vitio meo illud accidat, vt is vir quē ille alterū post apostolos ecclesiæ doctore scientiæ ac sapiētiæ merito cōprobauit, inopia sermonis nostri longe esse inferior videatur. Quod ego sæpius cōsiderans reticebā: nec deprecātibz me frequenter in hoc fratribz, annuebā. Sed tua vis, fidelissime frater Macari, tanta est, cui obistere ne imperitia quidē potest. Propter quod ne te vltra tā grauē pateret exactorem, etiā cōtra propositū meū celsi: ea tamen lege atque ordine, vt quantum fieri potest interpretando sequar regulā prædecessorum, & eius præcipue viri, cuius superius fecimus mentionē, qui cum vltra septuaginta libellos Origenis, quos homiliaticos appellauit, aliquantos etiam de Tomis in Apostolū scriptis trāstulisset in Latinū: in quibus cum aliquanta offendicula inueniātur in Græco, ita elimauit omnia interpretando atque purgauit, vt nihil in illis quod à fide nostra disereperet, Latinus lector inueniat. Hūc ergo nos etiā, licet nō eloquētiæ viribus, disciplinæ tamē regulis inquantū possumus sequimur: obseruantes scilicet, ne ea quæ in libris Origenis à seipso discrepantia inueniūtur atque contraria proferamus. Cuius diuersitatis causam, plenius tibi in Apologetico, quē Pamphilus

Cant. 3.

D

Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit, edidimus: breuissimo libello superaddito, in quo euidentibus vt arbitror probamētis corruptos esse in quā plurimis ab hæreticis & maluolis libros eius ostendimus: & præcipue istos, quos nūc exigis vt interpreter, id est, Peri archon: quod vel de principiis, vel potestatis dici potest: qui sunt reuera aliis & obscurissimi & difficillimi. De rebus enim ibi talibus disputat, in quibus philosophi omni sua ætate consumpta inuenire potuerunt nihil: hic vero noster quantum potuit id egit, vt creatoris fidem & creaturam rationē, quam illi ad impietatem traxerant, ad pietatem conuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contra id inuenimus, quod ab ipso in cæteris locis pie de trinitate fuerat definitum, velut adulteratum hoc & alienū, aut prætermisimus: aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Si qua sane velut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire vult, obscurius protulit: nos vt manifestior fieret locus, ea quæ de ipsa re in aliis eius libris apertius legeramus adiecimus, explanationi studentes. Nihil ramen nostrum diximus: sed licet in aliis locis, dicta tamen sua sibi reddimus. Hæc autem idcirco in præfatione commonui, ne forte calumniatores iterum se criminandi putent inuenisse materiam. Sed viderint quid peruersi & contentiosi homines agant: nobis interim tantus labor, si tamen orātibus vobis deus annuerit, idcirco susceptus est, non vt calumniosus os, quod fieri non potest, licet forte etiā hoc deus faciat, clauderemus: sed vt proficere ad scientiam rerum volentibus materiā præberemus. Illud sane omnem, qui hos libros vel descripturus est, vel lecturus, in conspectu dei patris & filij & spiritus sancti contestor, atque conuenio, per futuri regni fidē, per resurrectionis ex mortuis sacramentū, per illū qui præparatus est diabolo & angelis eius æternum ignē: si non illum locum æterna hæreditate possideat, vbi est sctus & stridor dētiū, & vbi ignis eorū nō extinguetur & vermis eorū non morietur, ne addat aliquid huic scripturæ, nec auferat: ne inferat, nec immuet, sed cōferat cū exemplaribus vnde conscripserat, & emēder ad litteram & distinguat: & inemendatū vel indistinctum codicē non habeat: ne sensuum difficultas, si distinctus codex nō sit, maiores obscuritates legētib⁹ generet.

FRAGMENTVM LIBRORVM

PERI ARCHON

Origenis.

Mnes qui credunt & cetti sunt quod gratia & veritas per Iesum Christum facta sit, & Christum veritatem esse norunt, secundum quod ipse dixit. Ego sum veritas: scientiam quæ prouocat homines ad bene beateque viuendū, non aliunde quàm ipsis verbis Christi doctrinamque suscipiunt. Christi autē verbis dicimus, nō his solū qui homo factus atque in carne positus docuit: & prius nāque Christus dei verbum in Moyse atque prophetis erat. Nam sine

104.14.

verbo dei quomodo poterant prophetare de Christo? Ad cuius rei probationem, non esset difficile ex diuinis scripturis ostendere, quomodo vel Moyse vel prophetæ, spiritu Christi repleti vel locuti sunt, vel gesserunt omnia quæ gesserunt: nisi studij nobis esset præfens hoc opus omni qua possumus breuitate succingere. Vnde sufficere æstimo vno hoc Pauli testimonio debere nos vt ex epistola quā ad Hebræos scribit: in qua ita ait, Fide magnus fact⁹ Moyse, negauit se dici filium filia Pharaonis: magis eligens afflictari cum populo dei, quàm temporalem habere peccati iucūditatem: maiores diuitias æstimās thesauris Ægyptiorum improprium Christi. Sed & post assumptionē eius in cælos, quod in apostolis suis locutus sit, hoc modo indicat Paulus: An probamentū eius queritis qui in me loquitur Christus? Quoniam ergo multi ex his qui in Christo se credere confitentur, non solum in paruis, & minimis discordāt, verum etiam in magnis & maximis, id est vel de deo, vel de ipso domino nostro Iesu Christo, vel de spiritu sancto: non solum autem de his, sed & de aliis creaturis, id est, vel de dominationibus, vel de virtutibus sanctis: propter hoc necessarium videtur prius de his singulis certam lineā manifestamque regulam ponere: tum deinde etiam de cæteris quærere. Sicut enim multis apud Græcos & barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam quærere qui eam falsis opinionibus asseriebant, postea quàm credidimus filium esse dei Christum, & ab ipso nobis hanc discēdam per-suasimus: ita cum multi sint qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur vero ecclesiastica prædicatione per successionis ordinem ab apostolis tradita, & vsque ad præfens in ecclesiis permanēs: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Illud tamen scire oportet: quoniam sancti apostoli fidem Christi prædicantes, de quibusdam quidem quæcunque necessariā crediderunt, omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquisitionem diuinæ scientiæ videbantur, manifestissime tradiderunt: rationem scilicet assertionis eorum relinquentes ab his inquirendam, qui spiritus dona excellentia, & præcipue sermonis sapientiæ & scientiæ per ipsum spiritum sanctum percipere merebantur. De aliis vero dixerunt quidem quia sint: quomodo autē aut vnde sint, illis profecto vt studiosiores quoque ex posteris suis amatores sapientiæ & scientiæ exercitium habere possent, in quo ingenij sui fructū ostendere valerent: hi videlicet qui dignos se & capaces sapientiæ præpararēt. Species vero eorum quæ per prædicationem apostolicam manifeste traduntur, istæ sunt: Primō, quod vnus est deus, qui omnia creauit atque composuit: quique ex nullis esse fecit vniuersa, deus à prima creatura & cōditione mundi omnium iustorum, deus Adā, Abel, Seth, Enōs, Enoch, Noe, Seth, Abraham, Isaac, Iacob, duodecim Patriarcharum, Moyse & prophetarū. Et quod hic deus in nouissimis diebus, sicut per prophetas suos ante præmiserat, misit dominum nostrum Iesum Christum: primō quidem vocaturum Israël, secundo vero etiam

Heb. 11.

2. Cor. 13.

gentes, post perfidiam populi Israel Hic deus iustus & bonus pater domini nostri Iesu Christi, legem & prophetas & euangelia ipse dedit: qui & apostolorum deus est, & veteris & novi testamenti. Tum deinde quia Iesus Christus ipse qui venit ante omnem creaturam natus ex patre est. Qui cum in omnium conditione patri ministrasset (per ipsum enim omnia facta sunt) nouissimis temporibus se ipsum exinaniens, homo factus est, incarnatus est cum deus esset: & homo mansit quod deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile: eo solo differens, quod natum ex virgine & spiritu sancto est. Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in veritate, & non per imaginem, communem hanc mortem, vere mortuus est: vere enim & a mortuis resurrexit, & post resurrectionem conuersatus cum discipulis suis, assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatum tradiderunt spiritum sanctum. In hoc non iam manifeste discernitur vtrum natus aut innatus. Sed inquirenda iam ista pro viribus sunt de sancta scriptura, & sagaci inquisitione inuestiganda. Sane quod iste spiritus sanctus vnumquemque sanctorum vel prophetarum vel apostolorum inspirauerit: & non alius spiritus in veteribus, alius vero in his qui in aduentu Christi inspirati sunt fuerit, manifestissime in ecclesiis praedicatur. Post haec iam quod anima substantiam vitamque habens propria, cum ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabitur, siue vitae aeternae ac beatitudinis positura haereditate, si hoc ei sua gesta praestiterint: siue igne aeterno ac suppliciiis mancipanda, si in hoc eam scelerum culpa detorserit. Sed & quia erit tempus resurrectionis mortuorum: cum corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitum in ecclesiastica praedicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrij & voluntatis: esse quoque ei certamen aduersus diabolum & angelos eius contrariasque virtutes: ex eo quod illi peccatis eam onerare contendunt: nos vero, si recte consulteque viuamus, ab huiuscemodi nos exuere conemur. Vnde & consequens est intelligere non nos necessitati esse subiectos, vt omnimodo etiam si nolimus, vel mala vel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare forsasse nos possunt aliqua virtutes ad peccatum, & aliae iuuare ad salutem: non tamen necessitate cogimur, vel recte agere, vel male. Quod fieri arbitrat, qui stellarum cursus & motus causam dicitur humanorum esse gestorum: non eorum quae extra arbitrij accidunt libertatem: sed eorum quae in nostra posita sunt potestate. De anima vero vtrum ex semine traducis ducatur, ita vt ratio ipsius vel substantia inserta ipsis corporalibus seminibus habeatur. An vero aliud habeat initium: & hoc ipsum initium si genitum est, an non genitum: vel certe si extrinsecus corpori inditur necne, non satis manifesta praedicatione distinguitur. De diabolo & angelis eius contrariisque virtutibus, ecclesiastica praedicatione docuit, quoniam sint quidem haec: quae autem sint, vel quomodo sint, non satis clare exposuit. Apud plurimos tamen ista habetur opinio, quod angelus iste fuerit diabolus,

& apostata effectus, quam plurimos angelorum secum declinare persuaserit, qui & nunc vsque angeli ipsius nuncupantur. Est praeterea & illud in ecclesiastica praedicatione definitum, & quod mundus iste factus sit, & a certo tempore coeperit, & pro ipsa sui corruptione soluendus: quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim euidenter de his in ecclesiastica praedicatione sermo profertur. Tum deinde quod per spiritum dei scripturae conscriptae sint & sensum habeant, non eum solum qui in manifesto est, sed & alium quendam latentem quam plurimos. Formae enim sunt haec quae scripta sunt sacramentorum quorundam & diuinarum rerum imagines. De quo totius ecclesiae vnus est sensus, esse quidem omnem legem spirituale, non tamen ea quae spirat lex, esse omnibus nota: nisi his solis quibus gratia spiritus sancti in verbo sapientiae ac scientiae condonatur. Statim sequitur. Appellatio autem *σωμάτων*, id est, incorporei, non solum apud multos alios: verum etiam apud nostras scripturas inusitata est & incognita. Si vero quis velit nobis proferre ex illo libello, qui Petri doctrina appellatur, vbi saluator videtur ad discipulos dicere, non sum daemonium incorporeum. Primo respondendum est ei, quia liber ipse inter libros ecclesiasticos non habetur. Et ostendendum quia neque Petri est ipsa scriptura, neque alterius cuiusquam, qui spiritu dei fuerit inspiratus. Quod etiam si ipsum concederetur, non idem sensus ex isto sermone *σωμάτων* indicatur, qui Graecis vel gentilibus auctoribus ostenditur, cum de incorporea natura a philosophis disputatur. In hoc enim libello incorporeum daemonium dixit, pro eo quod ipse ille quicumque est habitus, vel circumscriptio daemonici corporis, non est similis huic nostro crassiori & visibili corpori: sed secundum sensum eius qui composuit illam scripturam intelligendum est, quod dixit, id est, non esse tale corpus quale habent daemones: quod est naturaliter quoddam subtile & velut aura tenue, & propter hoc vel putatur a multis, vel dicitur incorporeum: sed habere se corpus solidum & palpabile. In consuetudine vero hominum, omne quod tale non fuerit, incorporeum in simplicioribus vel imperitioribus nominatur: velut si quis aerem istum quo fruimur, incorporeum dicat: quoniam quidem non est tale corpus, vt comprehendi ac teneri possit vrgentique resistere. Querimus tamen si vel alio nomine res ipsa quam Graeci philosophi *σωμάτων*, id est, incorporeum dicitur, in scripturis sanctis inuenitur. Deus enim quomodo ipse intelligi debeat requirendum est, corporeus, an secundum aliquem habitum deformatus, an alterius naturae quam corpora sunt. Quod vtrique in praedicatione nostra manifeste non designatur. Eadem quoque de Christo etiam & de spiritu sancto requirenda sunt: sed & de omni anima atque omni rationabili natura nihilominus requirendum est. Est etiam illud in ecclesiastica praedicatione, esse angelos dei quosdam & virtutes bonas, qui ei ministrant ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sunt, & quomodo sint, non satis in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis, vtrum animalia sint, aut ex anima, manifeste non traditur.

Oportet

Oportet igitur velut elementis ac fundamentis huiusmodi vti secundum mandatum quod dicit. Illuminate vobis lumen scientiae, cum qui cupit feriem quandam & corpus ex horum omnium ratione conficere: vt manifestis & necessariis assertionibus de singulis, quibusque quid sit in vero rimetur, vt vnus, vt diximus, corpus efficiat exemplis & affirmationibus: vel his quas in sanctis scripturis inuenit, vel quas ex consequentia ipsius indagine ac recti tenore repperit. Scio quoniam conabuntur quidam secundum scripturas nostras dicere deum corpus esse: quoniam inueniunt scriptum esse apud Moysen: quod deus noster ignis consumens est. In euangelio vero secundum Ioannem, Deus spiritus est: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ignis vero & spiritus non aliud apud eos quam corpus esse putabitur. Quos interrogare volo, quid dicant de eo quod scriptum est, Quia deus lux est: sicut Ioannes in epistola sua dicit. Deus lux est, & tenebrae non sunt in eo. Ista nempe lux est, quae illuminat omnem sensum eorum qui possunt capere veritatem: sicut in tricesimo quinto psalmo dicitur. In lumine tuo videbimus lumen. Quid enim aliud lumen dei dicendum est, in quo quis videt lumen, nisi virtus dei, per quam quis illuminatus, vel veritate rerum omnium peruidet, vel ipsum deum cognoscit, qui veritas appellatur? Tale est ergo quod dicitur. In lumine tuo videbimus lumen, hoc est, in verbo tuo & sapientia tua, qui est filius tuus, in ipso te videbimus patrem. Nunquid nam quia lumen nominatur, simile putabitur solis huiusmodi lumini? Et quomodo vel eius aliquis dabitur intellectus, vt ex isto quis corporali lumine causam scientiae capiat, & veritatis inueniat intellectum? Si ergo acquiescunt huic assertioni nostrae, quam de natura luminis ipsa ratio demonstrat, & fatentur non posse corpus intelligi deum secundum luminis intellectum: similis quoque ratio etiam de igne consumere dabitur. Quid enim consumit deus secundum hoc quod ignis est? Nunquid nam putabitur consumere materiam corporalem, vt est lignum, vel foenum, vel stipulam? Et quid in hoc dignum de dei laudibus dicitur, si deus ignis est huiusmodi materiam consumens? Sed si consideremus quia deus consumit quidem & exterminat: sed consumit malas mentium cogitationes, consumit gesta turpia, consumit desideria peccati, cum se credentium mentibus inserit, & eas animas quae verbi eius ac sapientiae efficiuntur capaces, vna cum filio suo inhabitans, secundum quod dictum est. Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus, omnibus eorum vitiis passionibusque consumptis, purum sibi eas seque dignum efficit templum. Sed & his qui per hoc quod dictum est: quoniam deus spiritus est, corpus esse arbitrantur: hoc modo respondendum est. Consuetudo est scripturae sanctae, cum aliquid contrarium corpori huic crassiori & solidiori designare vult, spiritum nominare: sicut dicit. Litera occidit, spiritus autem viuificat: in quo sine dubio per literam, corporalia signat: per spiritum, intellectualia, quae & spiritualia dicimus. Apostolus quoque dicit. Vsq; in hodiernum autem, cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum.

Cum autem conuersus quis fuerit ad dominum, auferetur velamen. Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Donec enim quis non se conuerterit ad intelligentiam spiritualem, velamen est positum super cor eius: quo velamine, id est, intelligentia crassiore, scriptura ipsa velari dicitur vel putatur. Et hoc est quod ait, superpositum esse velamen vultui Moysi, cum loqueretur ad populum, id est, cum lex vulgo recitaretur. Si autem conuertamus nos ad dominum vbi est, & verbum dei, & vbi spiritus sanctus reuelat scientiam spiritualem, tunc auferetur velamen: & tunc reuelata facie in scripturis sanctis gloriam domini speculabimur. Sed & cum de spiritu sancto multi sancti participant, non vtrique corpus aliquod intelligi potest spiritus sanctus, quod diuisum in partes corporales percipiat vnusquisque sanctorum: sed virtus profecto sanctificans est, cuius participium dicuntur habere omnes qui per eius gratiam sanctificari meruerunt. Et vt facilius quod dicimus possit intelligi, ex rebus quamuis imparibus sumamus exemplum. Multi sunt qui disciplinae siue artis medicinae participant: & nunquid putandum est omnes eos qui medicinae participant, corporis alicuius quod medicina dicatur in medio positi, sibi auferre particulas, & ita eius participium sumere? An potius intelligendum est, quod quicumque promptis paratisque mentibus intellectum artis ipsius disciplinaeque percipiunt, hi medicinae participare dicantur? Sed haec non omnimodo similia exempla putanda sunt de medicina sancto spiritui comparata: sed ad hoc tantummodo comprobandum: quia non continuo corpus putandum est id, cuius participatio habetur a plurimis. Spiritus enim sanctus longe differt a medicinae ratione vel disciplina: pro eo quod spiritus sanctus substantia est intellectualis, & proprie subsistit & extat. Nihil autem tale est medicina. Sed ad ipsum iam sermonem euangelij trascundum est, vbi scriptum est. Quia deus spiritus est: & ostendendum est, quam consequenter his quae praediximus, intelligi debeat. Interrogemus namque quando ista dixerit saluator noster vel apud quem, vel cum quo loqueretur. Inuenimus sine dubio quod ad Samaritanam mulierem loquens ista protulerit: ad eam quae putabat, quod in monte Garisim secundum Samaritanorum opinionem, adorari oporteret deum, dicens. Quoniam deus spiritus est. Quarebat enim ab eo Samaritana mulier, putas eum vnum esse ex Iudaeis, vtrum in Hierosolymis adorari oporteret deum, aut in hoc monte: & ita dicebat. Patres nostri omnes in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet? Ad haec ergo quae opinabatur Samaritana, putans quod ex locorum corporalium praerogatiua minus recte adoraretur deus, aut a Iudaeis in Hierosolymis, aut a Samaritanis in monte Garizim: respondit saluator recedendum esse a praesumptione corporalium locorum huic qui vult deum sequi, & ita ait. Venit hora vt veri adoratores, neque in Hierosolymis, neque in hoc monte adoret patrem. Deus spiritus est, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Et vide quam consequenter veritatem spiritui sociat, vt ad distin-

1. Cor. 15.

Heb. 12. 1407. 4.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 35.

1. Ioan. 4.

tionem quidem corporum nominaret spiritum: ad distinctionem vero vmbra vel imaginis veritatem. Qui enim adorabant in Hierosolymis, vmbra vel imagini caelestium deseruientes, non veritati neque spiritui, adorabant deum. Similiter autem & hi qui adorabant in monte Garizim. Omni igitur sensu qui corporeū aliquid de deo intelligi suggerit, prout potuimus, confutato: dicimus secundum veritatem quidem deum incomprehensibile esse atque inestimabilem. Si quid enim illud est, quod sentire vel intelligere de deo potuerimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus necesse est credi.

RVFFINI AD ANASTASIVM

VRBIS ROMÆ EPISCOPVM,
apologia pro fide sua.

Vdium quosdam, cum apud beatitudinem tuam cōtrouersias siue de fide, siue de aliis nescio quibus quæstionibus commouerent: etiā mei nominis fecisse mentionem. Et tua quidem sanctitas, velut ab ipsis incunabulis per ecclesiasticæ traditionis regulas instituta, de absente, sibi que bene & in fide & in charitate dei cognito, calumniantibus non accommodauit auditum. Ad me tamen, quoniam appetitæ æstimationis meæ fama peruenit, æquum putavi, vt, quoniam ipse post triginta fere annos parentibus redditus sum, & durum satis atque inhumanū erat, si tam cito desererem eos quos tam tarde reuiferam; simul & quia tam longi itineris labor fragiliorem me reddit ad iterandos labores, literis meis satisfacere beatitudini tuæ: non vt de sancta mente tua, quæ velut quoddam dei sacrarium aliquid iniquum non recipit, maculam suspicionis abstergerem: sed vt æmulis aduersum me forte oblatrantibus, baculum quandam tibi cōfessionis meæ, quo abigerentur, offerrem. Quamuis igitur fides nostra persecutionis hæreticorum tempore, cum in sancta Alexandrina ecclesia degeremus, in carceribus & in exiliis, quæ pro fide inferebantur, probata sit: tamen & nunc, si quis est, qui vel tentare fidem nostram cupit, vel audire, vel discere: sciat quod de Trinitate ita credimus, Quod vnus naturæ sit, vnus deitatis, vnus eiusdemque virtutis, atque substantiæ: nec inter patrem & filium & spiritum sanctum sit prorsus vlla diuersitas: nisi quod ille pater est, & hic filius, & ille spiritus sanctus. Trinitas, in personis subsistentibus, vnitas in natura atque substantia. Filium quoque dei in nouissimis diebus natum esse cōfitemur ex virgine & spiritu sancto: carnem naturæ humanæ atque animam suscepisse, in qua passus est, & sepultus, & resurrexit à mortuis: in eadem ipsa carne resurgens, quæ deposita fuerat in sepulcro: cum qua carne simul atque anima post resurrectionem ascendit in cælos: vnde & venturus expectatur ad iudicium, iudex viuorū ac mortuorum. Sed & carnis nostræ resurrectionem fatemur integre & perfecte futuram, huius ipsius carnis nostræ, in qua nunc viuimus: non vt quidam calum-

niantur, alteram pro hac resurrectionem dicimus: sed hanc ipsam nullo omnino eius membro amputato, vel aliqua corporis parte defecta: sed cui nihil omnino ex omni natura sua desit, nisi sola corruptio. Hoc enim promittit sanctus Apostolus, Quod seminetur corpus in corruptione, & resurgat in incorruptione: & seminetur in infirmitate, surgat in virtute: seminetur in ignominia, surgat in gloria: & seminetur corpus animale, resurgat corp⁹ spirituale. Hæc nobis de resurrectione tradita sunt ab his à quibus sanctum baptisma in Aquileiensi ecclesia consecuti sumus: quæ puto ipsa esse, quæ etiam apostolica sedes tradere & docere consuevit. Dicimus quoque & iudicium futurum: in quo iudicio vnusquisque recipiat propria corporis prout gessit, siue bona, siue mala. Quod si homines recepturi sunt pro operibus suis: quātomagis & diabolus, qui omnibus existit causa peccati: De quo illud sentimus quod scriptū est in euangelio: quia & ipse diabolus & omnes angeli eius, cum his qui opera eius faciunt, id est, qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hæreditatem patientur. Si quis ergo negat diabolum æternis ignibus mācipandum, partem cū ipso æterni ignis accipiat, vt sentiat quod negauit. Audio & de anima quæstiones esse cōmotas. De qua re vtrū recipi debeat querimonia, aut abiici, vos probate. Si autem & de me quid sentiam quærat: fateor me de hac quæstione apud quā plurimos tractatorum diuersa legisse. Legi quosdā dicentes, quod pariter cum corpore per humani seminis traducē etiam anima diffundatur: & hi quibus id poterant assertionibus, confirmabant. Quod puto inter Latinos Tertullianū sensisse vel Lactantium, fortassis & alios nonnullos. Alij asserūt quod formati in vtero corporibus, deus quotidie faciat animas & infundat. Alij quod factas iam olim, id est, tunc cū omnia deus creauit ex nihilo, nūc eas iudicio suo dispenseret in corpore. Hoc sensit & Origenes, & nonnulli alij Græcorum. Ego vero cū hæc singula legerim, deo teste dico: quia vsque ad præsens certi vel definiti aliquid de hac quæstione non teneo, sed deo relinquo scire quid sit in vero, & si cui ipse reuelare dignabitur. Ego tamen hæc singula & legisse me non nego, & adhuc ignorare confiteor: præter hoc quod manifeste tradit ecclesia: deū esse & animarum & corporum conditorem. Sane quia audio etiam inde esse disputatum, quod quædam Origenis, rogatus à fratribus, de Græco in Latinū transtuli: puto quod omnes intelligāt, hæc pro solo liuore culpari. Si enim aliquid est quod displiceat in auctore, quare id ad interpretem detorqueatur: Sicut in Græcis habetur, rogatus sum vt Latinis ostēderē. Græcis sensibus verba dedi Latina tantūmodo. Siue ergo in illis sensibus laus inest aliqua, nō est mea: siue culpa, similiter non est mea. Quinimo etiā illud adieci, sicut in præfatiūcula mea designaui, vt inquantū possē aliquāta deciderē: illa tamē quæ mihi in suspensionē veniebant, quod non ab ipso Origene ita dicta, sed ab aliis viderentur inserta, propter hoc quod de eisdē rebus in aliis locis eiusdē auctoris catholice dictū legerā. Nemo ergo mihi ex hoc, quæso te sancte ac venerabilis & beate pater,

I. Cor. 15.

Math. 25.

pater, cōflet inuidiā: nemo factionibus vtatur & calūniis, quod in ecclesia dei fieri nō licet. Vbi enim simplicitas tuta erit & innocentia, si hic nō erit? Origenis ego neque defensor, neque assertor sum, neque primus interpres. Alij ante me hoc idem opus fecerant: feci & ego postremus rogatus a fratribus. Si iubetur ne fiat, iussio obseruari debet in posterū. Si culpantur qui ante iussionem fecerunt, culpa à primis incipiat. Ego enim præter hæc fidem, quam supra exposui, id est, quam Romana ecclesia, & Alexandrina, & Aquileiensi nostra tenet, quæque Hierosolymis prædicatur, alienam nec habui vnquam in isto homine; nec habeo, nec habebō. Et si quis aliter credit, quisque ille est, anathema sit. Reddēt autem in die iudicij rationem hi, qui offendicula & dissensiones & scandala fratribus propter inuidiam solam generant & liuorem.

ANASTASII ROMANI EPISCOPI
AD IOANNEM HIEROSOLYMORVM
Episcopum de Rufino sententia.

Robatē quidē affectionis est hoc, vt laudabiliter de sacerdote sacerdos loquaris. Pro tāto igitur præconio, quod in merita mea effusissime contulisti, vt amoris tuo gratias ago: ita splendorem tuæ sanctitatis, & eas quas in domino habes virtutes, subinde quodammodo paruitatis nostræ fauorabilis sermo prosequitur: tam eminenter vir omnium præstantissime, laudū tuarū fulges nitore conspicuus, vt par esse meritis sermo non possit. Porro autem tanto titulorum tuorū rapior incitamento, vt etiam quod impetrare nequeo, audere nō desinam. Iam hoc de laudibus est tuis, quod me tātum de cælestis animi istius serenitate laudasti. Tui enim episcopatus ordo perspicuus per diuersum orbem velut radiās, etiam ad nos splendoris sui detulit claritatem. In me quippe totū amicitia tribuis, examini nihil relinquis. Aut si iure me laudas, tu quoque similiter relaudandus non es? Obsecro igitur ob vtrunque, vt memetipsum laudare iā desinas. Duplex enim causa me hoc poscere constringit, ne consecratoris tui sensibus aut dolorem falsa laus ingerat, aut pudorē vera succendat. Sed ad causam reuertar. Rufinus de quo me consulere dignatus es, conscientia suæ habet arbitrum diuinā maiestatem, apud quam se integro deuotionis officio ipse viderit, qualiter debeat approbare. Origenes autem, cuius in nostram linguam cōposita deriuauit, ante quis fuerit, in quæ processerit verba, nostrū propositū nesciuit. Quod vero sit animi mei studium, cum tua paulisper hoc conferam sanctitate. Hoc igitur mente concepi, quod qui vrbs nostræ populis de trāsata Origenis lectione patefecit, quandam puris mentibus velut nebulam excitans iniecit, fidem apostolorū maiorum traditione firmatā, velut deuiis anfractibus illū voluisse dissoluere. Discere hoc loco libet, quid agat in Romanā linguam ista translatio. Approbo, si accusat auctorem, & execrādum factum populis prodit: vt iustis tandem odiis teneatur, quem iam dudum fama constrinxerat. Si vero interpres tāto Tomus nonus.

rum malorum erroribus consensum præstat, & legēda impia dogmata prodit in populos: nihil aliud sui opera laboris extruxit, nisi vt propria veluti mētis arbitrio hæc, quæ sola, & quæ prima apud catholicos christianos vera fides iam ab apostolis exinde vsque ad tempus præsens tenetur, inopinatæ titulo assertionis euerteret. Absit hæc ab ecclesia Romana nequaquam catholica disciplina. Nūquam profecto eueniet, vt aliqua hoc admittamus ratione, quod iure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Christi dei nostri diffusa prouidentia probare dignabitur, accipere nos omnino non posse, quæ ecclesiam maculent, probatos mores euerat, aures circumstantium vulnerēt, iurgia, iras, dissensionesque disponant. Quare nosce qualem epistolā ad fratrem & coepiscopum nostrum Venerium diligentiori cura perscriptam paruitas nostra transmisit, sibi que hanc conscientiam fecerim, quod nō superflua laborem formidine, neque vano timore solliciter: mihi certe cura non deerit euangelij fidem circa meos custodire populos, partesque populi mei, per quæque spatia diuersa terrarum diffusas, quantum possum literis conuenire: ne qua prophana interpretationis origo subrepat, quæ deuotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. Illud quoque, quod euenisse gaudeo, tacere nō potui, beatissimorum principum manasse responsa, quibus vnusquisque deo seruiens, ab Origenis lectione reuocetur: damnandumque sententia principum, quem lectio rerum prophana prodiderit. Hactenus sententiæ meæ forma processerit. Quod te vero vulgi de Rufino querela sollicitat, vt quosdam malis suspicionibus persequaris: hanc etiam opinionem cōstringam diuinæ lectionis exemplo: sicut scriptum est. Nō sicut videt homo, ita & deus. Nā deus videt in corde, homo in facie. Itaque frater charissime, omni suspitione seposita, Rufinum scito, quod propria mente Origenis dicta in Latinum transtulit ac probauit: nec dissimilis ab eo est, qui alienis vitii præstat assensum. Illud tamen scire cupio, ita haberi à nostris partibus alienum, vt quid agat, vbi sit, nescire cupiamus. Ipse denique viderit, vbi possit absolui.

1. Reg. 16.

RVFFINI AQUILEIENSIS IN
DIVVM HIERONYMVVM IN-
uectiuarum, liber primus.

Et legi scripta tua, Aproniane charissime, quæ ab amico & fratre bono de oriente ad virū nobilissimū Pammachiū missa, transmisti ad me: recordatus sum sermonis prophetici qui ait. Filij hominum dētes eorum arma & sagittæ, & lingua eorū machæra acuta. Verū ad hæc vulnera quæ infliguntur ex lingua inter homines, medic⁹ pene nullus est. Et ideo cōuertit me ad Iesum cælestē medicū, qui mihi antidotū potētissimum dedit de euangelij sui pyxide prolatum, quod vim doloris spe futuri apud se iusti examinis solaretur. Potio ergo ipsa, quā tēperauit Iesus, hæc erant verba. Beati, inquit, estis cū vos persecuti fuerint, homines, & di-

1. Sal. 56.

Math. 5.

xerint aduersum vos omne malū mentientes. Gaude-
 dete & exultate, quoniam merces vestra multa est
 in cælis. Sic enim persecuti sunt & prophetas, qui
 erant ante vos. Et ego quidem quantum in me est,
 hoc medicam̄ into contentus, de reliquo silere de-
 creueram, dicens apud me ipsum. Si patrem fami-
 lias Beelzebub vocauerunt, quanto magis nos licet
 indignos domesticos eius: Et si illi dictū est: Quia
 seductor est, & seducit turbas: ego cur indignus si
 audiam me hæreticum dici, & pro ingenij tarditate,
 vel potius cæcitate talpam nominari? Et cum do-
 minus meus, in dō omnium deus Christus, dictus sit
 homo vorax, & vini potator, amicus publicanorum
 & peccatorum: ego cur indignus si audiam, homo
 carnalis & in deliciis degens? Verum quoniam re-
 spondendi mihi vel ex parte iusta quædam necessi-
 tas videtur imponi: ex eo quod dicatur multos of-
 fendi de his quæ ab eo scripta sunt, nisi quid sit in
 causa pandatur, compellor contra votum meum &
 propositum respondere, ne forte reticendo videar
 crimen agnoscere, quàmuis Christiano cætera crimi-
 na silēdo depellere, exemplo domini gloriosum
 sit: sed tamen hoc in fide si fiat, maximum scandalū
 generat. Quia ergo in initiis huius inuectionis suæ,
 promittit se omisurum personas, & rebus tantum
 & criminibus respōsurum, vtrumque autem falsum
 est, nam cui respondeat crimini, quod nullus obtē-
 dit? Quomodo autem omittit personas, cum inter-
 pretem librorum toto inuectionis suæ textu indefi-
 nenter incuset & laceret? Nos omiſſa omni ironia,
 & ὑποπίστως tergiuerſatione, quæ deo execrabilis
 est, licet incomptis verbis & oratione incomposita
 respondeamus: veniam imperitiæ nostræ à legen-
 tibus concedendam non immerito præsumentes:
 quia non alios accusamus, sed nosmetipsos à maledi-
 ctis purgare contendimus. Et ideo studemus, vt
 non tantum in nobis sermo, quantū veritas luceat.
 Sed priusquam incipiam purgare cætera, illud eum
 ante omnia vere dixisse confiteor, quod ait se non
 reddere maledictum pro maledicto: hoc satis verū
 est. Non enim pro maledictis, sed pro benedictis &
 laudibus conuicia & maledicta restituit. Neque, vt
 ait, verberanti dexteram maxillam offert alterā: sed
 palpanti & læuiganti maxillam, morsum improuisi
 dentis infigit. Cum enim nos in eo eloquentiam ac
 studium laudauerimus (interpretando dumtaxat
 ex Græcis) & fidei eius nusquam derogauerimus,
 ille vtrumque in nobis damnat: & ideo veniam etiā
 ipse nobis cōcedat, si forte aliquid aut asperius, aut
 incōptius dicimus: quia imperitum hominē ad re-
 spondendum lacesiuit, quem sciret non posse per
 multā dicendi artē, & eloquentiæ copiā id agere, vt
 is quem læsum vellet ac vulneratū, nec vulneratus
 videatur esse nec læsus. Hoc ergo eloquentiæ genus
 ab ipso requiratur, qui ad culpandum, seu vituperā-
 dum leui remusculo cōmotus velut quis censor ac-
 currit. Qui vero obiectas depellere à se maculas
 cupit, necessitate sibi respōsionis imposita, non quā
 elegāter & ornate, sed quā vere respōdeat, cogita-
 bit. Et quoniam inter principia ipsa ait, Quasi sine
 me hæretici esse nō possint: primo hoc nobis osten-
 dendum est, quod nec cum ipso, nec sine ipso hæ-

retici sumus, vt cū de nobis constiterit quid simus,
 tunc demū nec de aliorum quidē dictis ad nos re-
 torqueri possit infamia. Ego, sicut & ipse & omnes
 norunt, ante annos ferè triginta in monasterio iam
 positus, per gratiā baptismi regeneratus, signaculū
 fidei consecutus sum per sanctos viros Chromatiū,
 Iouinum & Eusebium, opinatissimos & probatissi-
 mos in ecclesia dei episcopos: quorū alter tūc pres-
 byter beatæ memoriæ Valeriani, alter archidiaconus,
 alius diaconus, simulque pater mihi & doctor
 symboli ac fidei fuit. Illi ergo sic mihi tradiderunt,
 & sic teneo, quod pater & filius & spiritus sanctus
 vnius deitatis sint, vnius substantiæ, cœterna, inse-
 parabilis, incorporea, inuisibilis, incomprehensibilis
 trinitas, & sibi soli, vt est, ad perfectum nota: quia
 nemo nouit filium nisi pater, neque patrē quis no-
 uit nisi filius. Et spiritus sanctus est qui scrutatur e-
 tiam alta dei: & ideo caret omni visibilitate corpo-
 rea: sed intellectuali illo deitatis oculo videt patrē
 filius & spiritus sanctus, sicut pater videt filium &
 spiritum sanctū: nec est prorsus vlla in trinitate di-
 uersitas, nisi quod ille pater est, & hic filius, & ille
 spiritus sanctus. Trinitas in personarum distinctio-
 ne, vnitas in veritate substantiæ: & quod vnigenitus
 filius dei, per quē à principio omnia quæ sunt, facta
 sunt, siue visibilia, siue inuisibilia, in nouissimis die-
 bus carne humana suscepta homo factus est, & pas-
 sus est pro salute nostra. Et tertia die suscitata illa
 ipsa carne, quæ posita fuerat in sepulcro, resurrexit
 à mortuis. Et cum ipsa eadē carne glorificata ascē-
 dit ad cælos: vnde & expectatur venturus ad iudi-
 cium viuorum & mortuorum. Sed & simili modo
 nobis quoque spēs resurrectionis dedit, vt eodē or-
 dine, eadē consequētia, pari eademque forma qua
 ipse dominus resurrexit, nos quoque resurrecturos
 esse credamus, non nubes, aut auras tenues, vt ca-
 lumniantur: sed hæc ipsa, in quibus nunc vel viui-
 mus, vel morimur, nostra corpora recepturi. Nam
 quomodo verum erit quod resurrectionem carnis
 credimus, nisi in ea vere & integre carnis huius na-
 tura seruetur? Absque vllis ergo præstigiis, vere &
 integræ carnis huius, nostræ, in qua nunc sumus, re-
 surrectionem fateimur. Verum ad maiorem rei fi-
 dem addo aliquid amplius: & calumniatorum ne-
 cessitate compulsus, singulare & præcipuum eccle-
 siæ nostræ mysterium pando. Etenim cum omnes
 ecclesiæ ita sacramentum symboli tradant, vt post-
 quàm dixerint, Peccatorum remissionem, ad-
 dant, Carnis resurrectionem, sancta Aquileiensis
 ecclesia dei spiritu futuras aduersum nos calūnias
 præuidente, vbi tradit carnis resurrectionem, addit
 vnius pronominis syllabam: & pro eo quod cæteri
 dicunt, carnis resurrectionem: nos dicimus huius
 carnis resurrectionem: quo scilicet frontem, vt mos
 est, in sine symboli signaculo contingentes, & o-
 re carnis huius videlicet quam contingimus resur-
 rectionem fatentes, omnem venenatæ aduersum
 nos linguæ calumniandi aditum præstruamus. Est
 ne aliquid hac confessione plenius? Est aliquid
 ista expositione perfectius? Sed nihil, vt video, pro-
 fuit nobis tanta hæc cautela spiritus sancti. Inueniūt
 adhuc male loquaces linguæ calumniandi locum.

Membra,

365
 Membra, inquit, singula nominatim nisi dixeris, &
 caput cum capillis suis, manus, pedes, ventrem, at-
 que ea quæ sub ventre sunt, nisi expressius designa-
 ueris, carnis resurrectionem negasti. Hæc sunt no-
 uelli sapientis inuenta, quæ beatos apostolos tradē-
 tes fidem ecclesiæ latuerunt: nec vlli sanctorum ni-
 si huic soli per carnis spiritum reuelata sunt. Et nūc
 indecenter quidem proponit: sed audiat & hone-
 stius & verius quàm proponit. Primitiæ dormien-
 tium Christus est, qui & primogenitus ex mortuis
 dicitur: sicut & Apostolus de resurgentibus dicit. In-
 initium Christus est, deinde hi qui sunt Christi. Ha-
 bentes ergo indubitatas resurrectionis nostræ pri-
 mitias Christum, quid de cæteris dubitamus, cum
 certum sit quod qualibus membris, & qualibus ca-
 pillis, qua carne, & quibus ossibus Christus resurre-
 xit, & nos omnes resurgamus? Quia & ipse propter
 ea se post resurrectionem palpandū discipulis præ-
 buit, ne vlla de resurrectione eius cunctatio rema-
 neret. Cum ergo ita euidens, & (vt ita dicam) pal-
 pabile & manu atrectandum nobis Christus de-
 derit suæ resurrectionis exemplum: ita aliquis infan-
 nit, vt aliter se resurrecturum putet, quàm resurre-
 xerit ille qui primus resurrectionis aditum patefecit:
 Vnde etiam illud veritatem huius confessionis
 affirmat, quod natura quidem carnis huius est ipsa,
 nec vlla alia quæ resurget, purgata tamē à vitiis re-
 surget corruptione deposita: vt verū sit illud quod
 dicit Apostolus. Quia seminatur in corruptione,
 surget in incorruptione: seminatur in ignominia,
 surget in gloria: seminatur corpus animale, surget
 corpus spirituale. Tāquàm ergo spirituale & glorio-
 sum, & incorruptibile corpus suis propriis, & nō a-
 liunde assumptis exornabitur & illustrabitur mem-
 bris secundum eam gloriam, quā propositum nobis
 Christi seruat exemplum: sicut Apostolus dicit. Qui
 transformabit corpus humilitatis nostræ, cōforme
 corpori claritatis filij sui. Cū igitur per omnia in re-
 surrectionis spe Christus proponatur ad formam, &
 primogenitus ipse sit resurgētū, atque omnis crea-
 turæ ipse sit caput, sicut scriptum est. Qui est caput
 omnium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus
 ipse primatū tenens: quid inaniter verborū pugnas,
 & malarū suspicionum certamina cōmouemus: cū
 in ea confessione, quā supra exposui, ecclesiastica fi-
 des cōstet, & clarum sit quod ad incusandū nō mo-
 ueat aliquē diuersitas fidei, sed peruersitas animi?
 Verum quoniā in hoc loco cū de resurrectione car-
 nis argueret, vt ei mos est, miscuit seriis ridicula &
 ludicra, dicens: Mulieres quasdam de nostris mam-
 millas suas tenētes, vel læues contractates genas, cū
 plausu femoris & vētris dicere solere: quid nobis
 prodest resurrectio, si corpus iterū fragile resurget?
 Futuræ angelorū similes, angelorum habebimus &
 naturam. Quas hic mulierculas incuset, & si lacera-
 tione dignæ sint, ipse viderit. Aut si eū se putat qui
 prædicat, nō esse suum talione mordere: vel certe si
 æquanimiter fert suas mulierculas veris & non fi-
 ctis, neque commentitiis remorderi: hic inquā ipse
 viderit. Nos interim quod ille promiserat imple-
 tes, nō reddimus talionem. Sed, vt video, isti cui di-
 splicet mulier, quæ negat se ex resurrectione fragile

Tomus nonus.

corpus habiturā, sine dubio placet ei fragilitatē cor-
 poris permansurā. Et vbi est quod dicit Apostolus. 1. Cor. 15.
 Seminatur in infirmitate, surget in virtute: semina-
 tur corpus animale, surget corpus spirituale: quam
 fragilitatem vis esse in corpore spirituali? Et quod
 resurget in virtute, quomodo iterum fragile erit? In
 virtute quod fragile est, quomodo erit? Nonne me-
 lius dicunt mulierculæ quàm tu, quæ negant vltra
 fragilitatem corpori dominaturam? Quid illas irri-
 des, quæ sequuntur Apostolum dicentē. Quia corruptibile
 hoc induet incorruptionem: & mortale
 hoc induet immortalitatem? Apostoli non docue-
 rūt fragile corpus futurū esse, quod resurget à mor-
 tuis: sed econtrario in virtute, & in gloria resurre-
 cturum dicunt. Tu hoc vnde nūc profers? Nisi forte
 à Iudæis aliquibus noua nunc lege promulgatur
 ecclesiæ, vt etiam ista discamus. Est enim Iudæorū
 vere de resurrectione talis opinio, quod resurgent
 quidem, sed vt carnalibus deliciis, & luxuriis, cæte-
 risque voluptatibus corporis perfruatur. Quæ autē
 alia est fragilitas corporis, nisi corruptela membro-
 rum, irritatio gula, & incitamenta libidinis? Sed pa-
 timini quæso vos, si tamen Christum amatis, in in-
 corruptione absque his esse corpus quod resurget
 à mortuis, fas sit aliquādo cessare. Credamus in re-
 surrectione desinere etiam licitos coitus, ne & illi-
 citi subrepant, quamdiu horū non sit obliuio: quid
 tam solliciti, quid tam curiose discutitur & pertra-
 ctatur venter, & ea quæ sub ventre sunt? Et carnales
 & delitiosos esse dicitis: cū vos, vt video, ab his ces-
 sandum nec in resurrectione credatis. Neque ergo
 naturā carnis huius, in qua nūc viuimus, resurgere
 denegemus: neque rursus cū ea carnis vitia pariter
 inuoluamus. Sed caro quidem resurget, & non alia
 pro alia, sed hæc ipsa: nec naturā perdet, sed fragili-
 tatem & vitia deponet: alioquin nec immortale erit
 quod fragile permanserit. Et ideo nos neque vobis-
 cum, neque sine vobis hæretici sumus. Ecclesiæ
 enim fides, cuius nos alumni sumus, media incedēs
 inter vtrumque discrimen, neque naturæ carnis vel
 corporis (quod resurget à mortuis) denegat verita-
 tem: neque contra Apostoli sententiā incorruptionem
 futuri regni dicit à corruptione possidendam.
 Nō ergo carnem, vel corpus perditis, vt ais, aut am-
 putatis membris resurgere dicimus: sed totū & in-
 tegrū corp⁹, corruptione tantū & ignominia ac fra-
 gilitate deposita, atque omnibus mortalitatis vitiis
 pariter amputatis: ita vt nihil prorsus ex natura sua
 desit spirituali illi corpori, quod resurget à mortuis,
 nisi illa corruptio. Latius quàm proposuerā, huic v-
 ni titulo de resurrectione respōdi, verēs ne iterum
 per breuitatē aliquibus calūniis pateremus. Et ideo
 nō solū corporis in quo calūniatur, sed & carnis fe-
 cim⁹ frequēter mentionē: & nō solū carnis, sed ad-
 didimus huius carnis: & nō solū huius carnis, sed &
 naturā huius carnis cōmemorauimus: nec cōtenti
 fuimus hoc, sed ne membrorum quidē resurrectu-
 ris integritatē diximus desaturā. Ita tamen vt secū-
 dū apostoli definitionē, corp⁹ quod resurget ex cor-
 ruptibili, incorruptibile: ex ignobili, gloriosum: ex
 fragili, immortale: ex animali, spirituale credatur:
 ita vt demum spiritualis corporis membra, absque

N ij

vllis esse corruptele vel fragilitatis suspicionib⁹ fen-
tiamus. Designavi fidem meā de trinitate: designa-
ui de incarnatione, passione ac resurrectione: & de
secundo aduentu in gloria, & de iudicio futuro do-
mini saluatoris nostri. Designavi & de resurrectione
carnis nostræ: & nihil (vt opinor) ambiguum de-
reliqui. Quid nunc superest? Nihil arbitrator, quantū
ad fidem pertinet. Sed in eo te, inquit, arguo, quòd
Origenem interpretatus es, qui restitutionem om-
nium dicit futuram, in qua non solum omnes pec-
catores absoluendos: sed & ipsum diabolum & an-
gelos eius, quandoque dicit relaxandos esse de pœ-
nis, vt restitutio omnium consequenter possit intel-
ligi. Et animas ante dicit creatas esse quàm corpora,
easque de cælo deductas, & corporibus insertas.
Ego nunc nihil pro Origene ago, nec Apologeticū
pro ipso scribo. Siue enim stat apud deum, siue lap-
sus est, ipse viderit: suo domino stat aut cadit. Sed
cogor in aliquibus eius facere mentionem: quia dū
illum arguit rhetor noster, nō iam oblique, sed pa-
lam mucrone districto me petit: & totus fertur in
me. Et quid dico me petit? Imò vero vt in me defa-
uiat, nec institutori suo parcat: dum putat se ex his
quos interpretatus sum libellis eius, posse in me ali-
quid calumniæ retorquere: quia inter cætera quæ
culpat in nobis, etiam inuidiosus hoc addidit, di-
cens: me hoc opus ad interpretandū delegisse, quod
neque ipse, neque alius quis veterum interpretum
delegisset. Huius ergo rei causam primo cur hoc o-
pus potissimū adoratus sim, quia hinc maxime mor-
deor, quā poterō paucissimis & verissimis absoluā.
Licet id apud te, fili mi charissime, qui rem vt gesta
est nosti, superfluum videatur: tamen & ignorantibus
conuenit noscere: simul etiam quia & hoc non solū
ipse, sed & omnis schola eius iactat de nobis, quòd
cum aliter promiserimus nos in præfationibus trā-
slaturos, aliter fecerimus in opere, ideo non solum
ipsis, sed & aliis respōdebimus, quibus vel proprius
liuor mentem, vel criminatio aliena conturbat. Vir
fide, eruditione, nobilitate, vita clarus Macarius, cū
opuscula aduersus fatum, vel mathesim haberet in
manibus, eaque vtili & perneccessario labore cōpo-
neret: in aliquantis vero, quia erat perdifficilis ma-
teria, de diuinæ prouidentia differere dispensatio-
nibus hæsitaret: per soporem sibi à domino tale ali-
quid dicebat ostensum: quòd nauis ei quædam de-
monstraretur eminus aduentare per pelagus, quæ
cum portum fuisset ingressa, nodos suæ hæsitatio-
nis absolueret. Exurgens vero cum de visu folicitus
cogitaret, nos superuenisse aiebat in tempore: qui-
bus continuo & opuscula sua, & ambiguitatem in-
dicauit & visum. Quid porro Origenes, quem opi-
natissimum apud Græcos audierat, sentiret de tali-
bus percunctatur, breuiterque sibi eius de singulis
quibusque sententias orat exponi. Ego rem pri-
mum dicebam factū esse difficilem: sanctum tamē
Pamphilum martyrem dixi quadam ex parte tale
aliquid operis conscripsisse in Apologetico suo.
Continuo id sibi poscit in Latinum verti. Nullum
dicebam me vsū huiuscemodi operis habuisse: &
ad Latinum sermonem tricennali iam pene incur-
ria torpuisse. Perstitit tamen deprecans qualicun-

que sermone notitiam sibi tantum eorum quæ cu-
piebat ostendi. Cumque id quo potui sermone fe-
cisset, maiori desiderio accessus est ad illa ipsa ple-
nius cognoscenda, è quibus pauca illa quæ transtu-
leram videbantur assumpta. Excusantem me vrge-
re vehementius cœpit, & sub dei testimonio cōue-
nire: ne sibi ad opus bonum quæ se auxilia iuuare
possent, denegarem. Cumque vehementer insister-
ret, & desiderium eius secundum deum esse perspi-
cerem: acquieui tandem, & interpretatus sum qui-
dem. In præfatiunculis tamen vtriusque operis, &
maxime in Pamphili libello, quem primum tran-
stuleram, exposui primum omnium fidem meam:
& protestatus sum, me quidem ita credere, sicut fi-
des catholica est. Si quid autem vel legeretur, vel
interpretaretur à me, id me salua fidei meæ facere
ratione. In istis vero Peri archon libellis, etiam il-
lud admonui, quòd cum in ipsis libris inueniretur
quædam de fide ita catholice scripta vt ecclesia præ-
dicat: quædam autem his cōtraria, cum de vna ea-
demque re dicantur: mihi visum sit hæc secundum
illam semper regulam proferenda, quam ipse ca-
tholicæ sententiæ expositione protulerat: & ea quæ
à semetipso inuenirentur esse contraria, vel inserta
ab aliis (id enim epistolæ suæ querimonia cōtesta-
tur) abiicerem: vel certe vt nihil ædificationis in fi-
de habentia præterirem. Non autem superfluum
puto videri, inferere etiam ipsa loca de præfatiun-
culis meis, vt nihil careat teste quod dicimus. Sane
ne in legendo error sit ex his quæ huic scripturæ
nunc aliunde inferimus: si quidem mea sunt, sim-
plices aduersum capita habent notas: si accusatoris
mei, duplices. Ex præfatiuncula in Apologetico Pā-
phili, post aliquanta ita diximus. Qualiter ergo sen-
tiant Origenes, tenor libelli huius edoceat. De his
autem quæ apud eum contraria sibi inueniuntur:
quid causæ sit, in vltimo breui adiecta assertionem
docebimus. Nos autem sicut traditum est nobis à
sanctis prophetis ita tenemus: Quòd sancta trinitas
coæterna sit, & vnus virtutis atque substantiæ,
& quòd filius dei in nouissimo tempore homo fa-
ctus est, & pro peccatis nostris passus est: & in ea
ipsa carne, in qua passus est, resurrexerit à mor-
tuis: propter quod & resurrectionis spem humano
generi tribuit. Carnis vero resurrectionē, nō per ali-
quas præstigias, sicut nonnulli calūniatur, dicimus:
sed hæc ipsam carnē, in qua nunc viuimus resurre-
cturā credimus: non aliam pro alia, neque corpus ali-
ud, quàm huius carnis dicimus. Siue ergo corpus
resurrecturum dicimus, secundum Apostolum di-
cimus: hoc enim nomine vsus est ille. Siue carnem
dicimus, secundū traditionē symboli confitemur.
Stulta enim adinuētio calumniæ est, corpus huma-
num aliud putare esse quàm carnem. Siue ergo car-
nem secundum communem fidem, siue corpus se-
cundum Apostolum dicimus quod resurget: ita cre-
dendum est, sicut Apostolus definiuit. Quia quod
resurget, in virtute resurget, & in gloria & incor-
ruptibile ac spirituale corpus. Saluis ergo prærogati-
uis futuri corporis vel carnis, resurrectio carnis cre-
denda est integræ atque perfectæ: vt & natura car-
nis eadem seruetur, & incorrupti ac spiritualis cor-
poris

1. Cor. 5.

1. Theff. 5.

1. Gal. 12. 4.

poris status & gloria non infringatur. Sic enim scri-
ptum est. Quia corruptio incorruptionem nō possi-
debit. Hæc sunt, quæ in Hierosolymis in ecclesia
dei, à sancto sacerdote eius Ioanne prædicatur: hæc
nos cum ipso & dicimus, & tenemus. Si quis præter
hæc vel credit, vel docet, vel à nobis aliter credi
quàm exposuimus putat, anathema sit. Nostræ ergo
fidei documētum si quis habere vult, habeat ex his.
Si quid autem legimus, aut asserimus, aut interpre-
tamur, salua huius fidei nostræ facimus ratione: se-
cundum Apostolum omnia probātes, quod bonum
est tenentes: ab omni specie mala nos abstinentes.
Et si qui hanc regulam sequuntur: pax super illos,
& super Israel dei. Cum igitur hæc ego antequàm
calumniatorum aliquis exurgeret, de mea fide præ-
fatus sim: ne quis forte diceret, quòd ab ipsis admo-
nitus vel coactus, hæc modo dicerem, quæ ante nō
fenseram: cumque me si quid illa interpretandi ne-
cessitas poposcisset, integro fidei meæ statu factu-
rum esse promiserim: quomodo adhuc locus calū-
niantibus datur, cum vtiq; prima confessionis
meæ vox ab omni suspitione contrarij dogmatis
tutum me faciat & munitum? Præterea enim, vt &
superius prædixi, domini sermone didici: quia ex
suis vnusquisque verbis, & non ex alienis vel iustifi-
cabitur, vel condemnabitur. Sed & in ea nihilomi-
nus præfatiuncula, quam in ipsis Peri archon libris
præmissimus, qualiter interpretationis nostræ fidem
obseruandam dixerimus, ex ipsis æque sermonibus
comprobatur. Equum nanque est etiam ex ipsa
quæ ad rem pertinent inferi. Nā cum honoris gra-
tia mentionem fecissemus huius viri, qui hæc nunc
adducit ad crimen, pro eo quòd ante nos ipse prior
Origenis quàm plurima fuisset interpretatus: & ei⁹
vel eloquentiam in explicando, vel in interpretan-
do diligentiam laudassemus, eumque nobis sequē-
dum in opere simili diceremus: post aliquanta etiā
ad hoc adiecimus. Hunc ergo etiam nos, licet non
eloquentiæ viribus, disciplinæ tamen regulis in-
quantum possumus, sequimur: obseruantes hoc, ne
ea quæ in libris Origenis à semetipso discrepantia
inueniuntur atque cōtraria, proferamus. Memēto
qui legis, ne hic te breuiter dictus sermo prætereat
quæ dixi: quia nō proferā ea quæ in libris Origenis
à semetipso discrepantia inueniuntur atque contraria.
Nō enim generaliter promisi me prolaturum quæ
essent fidei cōtraria, sed quæ ipsi sibi essent contra-
ria, vel quæ à semetipso discrepant, nō quæ à me vel
ab alio aliquo discreparēt. Non ergo hoc sermone
subripientes inimici calūnias generent, vt dicant me
promississe, quia si quid cōtrarium est, vel discrepat
à fide nostra proferam. Hoc etiā si facere potui, ta-
men promittere nō auderem. Et si quidem factum
hoc in opere meo inuenies, amplecti poteris. Si ve-
ro in aliquo tibi minus impletum videtur, culpam
non poteris, quia professionis meæ tale vinculū nō
tenes. Sed coniungamus etiā cætera. Cuius diuersi-
tatis, inquam, causas plenius tibi in Apologetico
quem Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit
edidimus, breuissimo libello superaddito, in quo e-
uidentibus, vt arbitrator, probamentis, corruptos esse
in quàm plurimis ab hæreticis & maliuolis libros

cuius ostendimus: & præcipue istos quos nunc exigi-
tis vt interpretemur, id est, Peri archon, quod vel de
principiis, vel de principatibus dici potest, qui sunt
reuera & obscurissimi & difficillimi. De reb⁹ enim
talibus ibi disputat, in quibus philosophi omni sua
ærate consumpta, nihil inuenire potuerunt. Hic ve-
ro noster quantum potuit id egit, vt creatoris fidē,
& creaturarū rationem, quam illi ad impietate tra-
xerant, ad pietate iste cōuerteret. Etiam hic diligen-
tius inspice, vt nō te prætereat, quòd creatoris qui-
dem fidem diximus, creaturarū vero rationē: scien-
tes quòd ea quæ de deo dicuntur, ad fidē pertinent:
quæ vero de creaturis disputamus, ad rationē. Sed
quod sequitur adhuc addamus. Sic ubi ergo nos in
libris eius aliquid cōtrarij inuenimus, quod ab ipso
in ceteris locis pie de trinitate fuerat definitum, ve-
lut adulteratum hoc & alienū, aut prætermisimus,
aut secundum eā regulam protulimus, quā ab ipso
frequenter inuenimus affirmatam. Nunquid & hic
incaute aliquid diximus? Nunquid dixi, quia secū-
dum fidei nostræ regulam protuli, quòd erat vtiq; iā
penitus modum interpretis, & ex Græco in Lati-
num vertentis excedere? Sed secundum eam regu-
lam protulisse me dixi, quam ab ipso frequenter in-
uenimus affirmatam. Item his addidimus. Si qua
sanè velut peritis iam & scientibus loquens, dum
breuiter transire vult, obscurius protulit, nos vt ma-
nifestior fieret locus, & ea quæ de ipsa re in aliis li-
bris apertius legeramus adiecimus, explanationi
studentes. Nihil tamen nostrū diximus: sed licet in
aliis locis dicta, sua tantum sibi reddidimus. Puto
quòd etiam apud iniquissimos iudices sufficere mi-
hi posset sola ista confessio, qua dixi, nihil nostrum
diximus, sed licet in aliis locis dicta, sua tamen sibi
reddidimus. Nunquid me in aliquo obnoxium fe-
ci? Nunquid promisi me meum aliquid dicturum?
Vbi est quod accusant, quod calumniatur, quod
confingunt me dixisse, quia mala tuli, & bona dixi,
& quæcunque bona sunt transtuli? Erubescant ali-
quando, & desinant falsa proferre, & diaboli in se
opus fratres criminando suscipere. Audiant, quia
nihil nostrum diximus: & iterum ac sapius audiāt,
quia nihil nostrum diximus, sed licet in aliis locis
dicta, sua tamen sibi reddidimus. Et ne nos absque
domini misericordia huic operi manus existiment
commodasse, videant nos hæc ipsa ante prædixisse
quæ faciunt. Post hoc enim addimus etiam ista.
Hæc autem idcirco in præfatione commonui: ne
forte calumniatores iterum se criminandi putent
inuenisse materiam. Quod dixi, iterum, illa est
causa: quia iam sancti episcopi Ioannis epistolam
de fide ad sanctum Theophilum scriptam, crimi-
nati sunt: quādo corpus humanū aliud nescio quid
fingebant esse quàm carnem: idcirco iterum posui.
Sed videris, inquam, quid peruersi atque conten-
tiosi homines agant. Nobis interim tantus labor, si
tamen orantibus vobis deus iuuerit, idcirco susce-
ptus est, non vt calumniosis os, quod fieri non po-
test, licet forte etiā hoc deus faceret, clauderemus:
sed vt proficere ad scientiam rerum volētibus, ma-
teriam præberemus. Vt autem scias & quòd falsu-
turi hæc essent, & præuidimus & prædiximus: vide

quid in sequentibus iunxerimus. Illud sanè, omnè qui hos libros vel descripturus est, vel lecturus, in conspectu dei patris & filij & spiritus sancti contestor: atque conuenio per futuri regni fidem, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, si non illum locum æterna hæreditate possideat, vbi est fletus & stridor dentiù, & vbi ignis eorum non extinguetur, & vermis eorù non morietur: ne addat aliquid huic scripturæ, ne auferat, ne inserat, ne immutet. Et tamen post ista omnia tam horrida, tamque horribilia adiurationum sacramenta, falsare hæc atque corrumpere non timuerunt illi, qui se dicunt credere resurrectionem carnis futuram. Qui vel hoc ipsum si crederent quod deus est: nunquam hæc tam criminosa & nefanda committeret. Vbi tamen in his quæ prefati sumus, aut Origenes laudibus vsque ad cælum, vt criminatur, elatus est: vbi Apostolus aut propheta, aut tale aliquid à nobis, quale ipse de eo scripserat, dictum est? Aut in quo prorsus alio inueniunt criminandi locum? Fidè nostrâ præmisimus, quæ puto quòd in omnibus cum ecclesiastica confessione concordet. Interpretandi obseruatiã distinximus: cuius re vera nobis in quàm pluribus exempli ipse præbuerat, qui nunc accusator existit. Quid propositi in interpretando gesserim, designaui. Iam si plene id, aut minus plene implere valui, à legentibus cõproberetur, à quibus vel laudari, vel rideri solet, non tamen ad crimen vocari: cū in altera linguam vel proprie, vel minus proprie aliena verba vertuntur. Verù quoniã eorum fecimus mentionè, qui hæc ipsa, quoquo modo sunt, tamen nisi falsa sint, criminari ea nullatenus potuissent: ipsum caput in quod manus falsarias imposuerunt, conueniẽs puto huic Apologïæ nostræ inserere: ne me studio meo subtrahere putet hoc, quod illi addito suo falsa crimina obtendunt. Etenim cum in quodam supradicti operis loco, quem interpretati sumus, quæstio haberetur aduersum eos qui deum corporeum dicunt, & humanis eum mēbris habituque describunt: quod asserere præcipue Valentinianorum & Anthropomorphitarum hæresis solet: cui isti accusatores nostri nimis, vt video, dextras dederunt, & Origenes ecclesiasticam cõtra eos fidè defendens, omni genere incorporeũ esse deum, & idcirco etiã inuisibile cõfirmaret, prouocãte se ordine quæstionis, respondit cõtra hæreticos in hoc loco quædã: quæ à nobis isto modo versã sunt in Latinum. Ex primo libro Peri archõ post aliquanta. Verum istæ assertiones minus fortasse auctoritatis habere videtur apud eos qui ex sanctis scripturis de rebus diuinis institui volunt: & inde sibi approbari quærun, quomodo natura dei supereminet corporum naturam. Vide ergo si non etiã Apostolus hoc idem ait, cum de Christo loquitur dicens. Qui est imago inuisibilis dei, primogenitus omnis creaturæ. Non enim, vt quidã putat, natura dei alicui visibilis est, & aliis inuisibilis: quia non dixit Apostolus, imago inuisibilis dei hominibus, aut inuisibilis peccatorib⁹, sed valde constanter pronunciat de ipsa natura dei dicẽs, imago inuisibilis dei. Sed & Ioãnes in euangeliõ dicens. Deũ nemo vidit vnquam: manifeste declarat omnibus qui intelligere possunt: quia nulla

Colest. 1.

Ioã. 1.

natura est, cui visibilis sit deus, nõ quasi qui visibilis sit quidẽ per naturã, & velut fragilioris creaturæ euadat atque excedat aspectũ: sed quoniam naturaliter videri impossibile est. Sed si requiras à me, quid etiã de ipso vnigenito sentiam, si ne ipse quidem visibilẽ dicã dei naturã, qui naturaliter inuisibilis est: non tibi statim vel impiũ videatur esse, vel absurdũ: rationẽ quippe dabimus consequenter. Aliud quidem est videre, aliud noscere. Videri & videre corporũ est: nosci & noscere intellectualis naturæ est. Quicquid ergo propriũ corporũ est, hoc nec de patre, nec de filio sentiendũ est. Quod vero ad naturã pertinet deitatis, hoc inter patrem & filium cõstat. Denique etiam ipse in euangelio nõ dixit: quia nemo videt patrem nisi filius, neque filium nisi pater: sed ait. Nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius. Ex quõ manifeste indicatur, quòd quicquid inter corporeas naturas videre & videri dicitur: hoc inter patrem & filiũ noscere dicitur & nosci, per virtutem scientiæ non per visibilitatis fragilitatem. Quia ergo de incorporea natura & inuisibili, nec videre proprie dicitur, nec videt: idcirco neque pater a filio, neque filius a patre videri in euangelio dicitur, sed nosci. Quòd si proponat nobis aliquis, quare dictum est. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt? multo magis ex hoc, vt ego arbitror, assertio nostra firmabitur. Nã quid aliud est corde deum videre, nisi secundũ quod supra exposuimus, mēte eũ intelligere atque cognoscere: Istud est caput, quod isti qui ad insidiã mihi de Oriente transmissi sunt, non solũ peruersã intelligentia: verum etiam verborum aduultio conati sunt infamare. Quod ego idcirco, vtralia quoque nonnulla eius quem interpretabar scriptoris, suspectum habere nõ potui, neque prætermittendũ iudicaui: quia non in eo aliquid de cõparatione patris ac filij dicebatur, sed de ipsa deitatis natura quærebat: si ei aptũ vllo genere visibilitatis vocabulũ videretur. Respõdi vt supra diximus his hæreticis, qui idcirco deũ visibilem esse asserunt: quia & corporeũ dicunt, pro eo quòd visio proprie corporis est. Vnde & illi Valentiniani, quod supra diximus, hæretici, corporaliter & visibiliter generasse patrem, & generatũ filium dicunt. Refugiens ergo, vt opinor. Origenes visionis appellationẽ tanquã suspectã: ait melius esse in natura deitatis, idest, inter patrem & filiũ vti illo sermone, quẽ ipse dominus definiuit, dicẽs: Nemo nouit filiũ nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius: omnẽ ergo occasionẽ supradictis hæresibus credidit excludendã, si notionem in natura deitatis potius diceret, quàm visionem: dum visio occasionẽ aliquã præbere videatur hæreticis. Notio vero vnus naturæ inter patrem & filiũ, seruat indissociabilem veritatem: præcipue quia euangelij talis auctoritas est. Simul & cautelã per hoc plurimũ credidit fore, ne Anthropomorphitæ quoquo modo audirent visibilem deũ. Hæc ratio, quia non faciebat aliquam differentiam trinitatis, visã mihi est non debere penitus abiici, etiam si aliqua verba in Græco incautius fortasse posita, declinauimus. Sit sanè adhuc in iudicio legentiũ: vtrũ & hoc aduersũ supradictas hæreses vile, aut minus vile videatur.

Tamen

Tamen ponamus quòd etiam hi qui norunt de literis & huiusmodi sensibus iudicare, quib⁹ cum peritia adest & timor dei: qui nihil per contentionem, neque per inanem gloriam gerunt, quorum animus ab inuidia, & fauore, & odio vacat, dicant non multum ad instructionem, vel ad expugnandas supradictas hæreses caput istud valere: nõ quidnam id non licet præterire, & tanquã minus validum ad depellendos aduersarios transcurrere? Pone quia sit otiosum, nunquid & criminofum? Quomodo criminis loco ducetur, vbi inuisibilitatis æqualitas inter patrem & filium & spiritum sanctum confirmatur? Non puto hoc ita cuiquã videri. Et quid dico cuiquã? Sed ne istis quidem ipsis criminatoribus meis aliquid in meis literis visum esse quòd possit offendere. Denique si hoc putassent: ipsa, sicut trãstulerã, mea verba posuissent. Sed nũc auscultra quid faciunt: & flagitij eorum require si vllum præcessit exemplũ. In eo loco vbi scriptũ erat. Quòd si requiris à me, quid etiam de ipso vnigenito sentiam: si ne ipse quidẽ visibilem dicam naturã dei, qui naturaliter inuisibilis est, nõ tibi statim vel impium videatur esse, vel absurdum: rationẽ quippe dabimus consequenter. Pro eo quod nos scripsimus (rationem quippe dabimus consequenter) illi scripserunt: non tibi statim impium vel absurdum videatur esse, quia sicut filius patrem non videt, ita nec spiritus sanctus videt filium. Hoc si in foro positus, vel negotiis sæcularibus commisisset iste, qui de monasterio Romam quasi calumniãdi peritissimus missus est: norunt omnes quid consequeretur ex legibus publicis eiusmodi criminis reus. Nunc vero quia sæcularem vitã reliquit, & à tergiuerfatione illa actuum publicorũ ad monasteriũ conuersus est, & adhæsit magistro nobili: ab ipso edocetur iterum pro modestia furere, insanire: pro quiete, seditiones mouere: pro pace, mouere bellum: pro concordia, mouere dissidia: perfidus esse pro fide, pro veritate falsarius. Crede mihi quòd huius sceleris nequitia etiam verũ fuisset exemplar, nisi Hiezabel tibi illa occurrisset. Illa est enim quæ hoc crimen aduersus Nabuthæũ Hiezraheliten vineæ causa cõposuit: & mandauit presbyteris iniquitatis falsis eum conscriptionibus perurgere, quasi qui benedixisset, idest, blasphemasset deum & regẽ. Sed quis in hoc infelicior, illa quæ mādatur, aut hi qui mandato iniquitatis obtemperant? Grauiã hæc, & (vt opinor) in ecclesia penè huiusmodi facinus inauditũ est. Sed additur adhuc aliquid. Requiritis quid illud? Vt rei iudices fiant, & insidiatores sententias ferant. Nam errasse scribentem, aut lapsũ esse in sermone, nouum nõ est, & vt opinor venia dignum est: quia & scriptura dicit. In multis enim offendimus omnes: qui autẽ in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Erratũ putatur in verbo: Corrigatur, emendetur, si id vtilitas postulat, & auferatur. Insuper vero quæ non sunt scripta literis alienis: & falsa interferi ad hoc solum vt vitam fratris infames: temerare aliena scripta, vt scriptori inferas notam, vt subrepas auribus popularum, vt cõturbes corda simplicium, vt nihil aliud ex eo nisi apud homines opinioni maculã inferas: videte si alterius est opus, nisi illius qui ab initio mē-

Tomus nonus.

dax fuit, & fratres criminando, diabolus, idest, criminator, nomen accepit. Nam cum falsam huiusmodi sententiam apud Mediolanum recitaret, & à me, quæ exigebat, falsa esse dicerentur: interrogatus à quo accepisset exemplaria, respondit matronã quandam sibi dedisse, de qua ego, quæ cumque illa est, nihil dico: sed sui eam & dei conscientiæ derelinquo. Mihi tamen in hoc dei & vestri sufficit testimonium, idest, tuum & sancti viri ipsius, cui hoc opus gerebam Macarij, qui schedulas ipsas meas vel ab initio legis, vel etiam licet nondum completa, & ad integrum emendata exemplaria retinetis, idest, quia sicut filius non videt patrem, ita nec spiritus sanctus filium videt, idest, quod ego non solum vnquam nõ scripsi: sed e contrario, quia ille falsauit, indico. Si quis negat, quòd non ita videt filium patrem, sicut pater filium: & non ita videt spiritus sanctus patrem & filium, sicut videt pater filium & spiritum sanctum, anathema sit. Videt enim & verissime videt: sed vt deus deum, & lux lucem, & nõ vt caro carnem: sed vt spiritus sanctus non corporeis sensibus, sed virtutibus deitatis. Si quis hæc negat, sit anathema in æternum. Qui autem vos conturbat, sicut dicit Apostolus, portabit iudiciũ quicumque est ille. Memini sanè quòd aliquis eorum cum argueretur falsasse hæc, respõdit mihi in Græco ita haberi: me autẽ in Latino immutare voluisse. In quo omitto illud exequi, quia nec quidem verum dicunt: sed tamẽ ponamus, quia sic est in Græco: & ego in Latino hoc non scripseram. Promiseram me enim in prefatiunculis tale aliquid facturum. Quod si feceram, vt quod ibi offendebat, in Latino cõmodius scriberẽ: quid absque promisso, vel quid absque ratione nostra feceram? Tu certe qui hoc in Latinis meis exemplaribus non inueniras, in tuis chartulis hoc vnde scriptum legebas? Ego qui interpretatus sum non scripsi. Tu qui me accusas, & meas tales literas non tenes, crimen mihi vnde componis? Aut inde ego accusari debeo, vnde tu falsum dixisti? Rem planissimã dico. Quatuor libri sunt isti, quos interpretatus sum, in quibus de trinitate sparsim per singulas penè paginas disputatur. Relegantur vniuersa: si vsquã talis aliquis de trinitate inuentus fuerit in interpretatione nostra sensus, qualem in isto capite calumniantur: tũc demũ credatur etiã hoc eo sensu quo isti confingunt esse prolatum. Si vero per omne librorum corpus nunquã sit illa differẽtia trinitatis, nonne vesanum stultumque pariter cõmentum est dicere, quòd vno solo capite hæresis cõfirmata est ab eo, qui eam mille capitibus expugnauerit? Sed & rei ipsius consequẽtia prudentem quenque satis edocet. Quòd si hoc in meis literis inuenisset, & vere scrupulum aliquẽ ex ipsa lectione cõcepisset, cum me, sicut ipse nosti, Romæ positũ haberet præsentem, continuo vti que perquisisset, & ipsa ad me scripta detulisset: quippe qui vsque ad ipsum tempus etiã videre me, & salutare, & in oratione cõmunicare solitus erat: contulisset sine dubio mecum de his, quibus videbatur offendi, inquisisset quomodo à me fuisset prolaturũ, quomodo haberetur in Græco. Certe etiã hoc gloriæ sufficere sibi putasset, si visus fuisset in di-

N iij

Etis nostris vel scriptis, fecisse aliquid per se emendari. Aut si furor animi non tam emendare errorem quam proferre in publicum cōpulisset: sine dubio nūquam elegisset absentem lacerare, quem potuisset grauius confutare præsentem. Sed istū quia falsi conscientia deterrebat, ad me quidem cuius erant scripta quæ volebat criminari, non detulit: sed per domus, per matronas, per monasteria, per singulos quosque fratrum circumfert, quo solo possit conturbare auditu. Et hoc fecit sub ipso tempore, quo cōfestim ex vrbe discederet, ne vel comprehensus facti sui redderet causas. Etiam inde, vt intelligi datur secundum præceptum magistri per totam Italiam me criminari, instigare turbas, conturbare ecclesias, aures quoque polluere sacerdotū, & in his omnibus modestia nostra tanquam conscientia abuti. Hæc discipuli. Ipse vero orientalis magister, qui ad Vigilantium scribens dixerat, per me Latini cognoscunt omnes Origenis bona, & ignorant mala: istos ipsos quos ego nunc transtulerā reinterpretratus est: & omnia quæ à me vel improbabilia prætermittā fuerant inseruit: quod scilicet nunc contra sententiam suam Romani per ipsum cognoscāt Origenis mala, & ignorent bona. Hinc iam non solū Origenem, sed meipsum in suspiciōe hæresis conatur adducere. Hinc emittit incessabiliter canes suos, qui me per vrbes, per vicus, per iter quoque transeuntem, calumniarum latratibus infestentur: & fanda aduersum me omnia, atque infanda tentantur. Quid, quæso te, sceleris admisimus, si fecimus quod fecisti? Si tamen nefarium est vti exēplis tuis, de te ipse quid iudicas? Veruntamē dic mihi, o magister, iam enim ad te conuertenda responsio est: ad legentem aut ad interpretantem, si qua illa est scriptoris culpa, recte reuocatur? Absit, inquit. Nequaquam. Quid me subtiliter circumuenis? Nunquid non & ego legi? Nunquid non & ego interpretatus sum? Sed lege ea quæ interpretatus sum, vide si quid in his dogmaticum inuenies: certe si aliquid horū quæ nunc ad damationem voco, reperies. Postremo ait: Si vis plenius nosse, quomodo apud me etiā suspicio huiuscemodi dogmatum semper execrabilis fuerit, lege cōmentarios meos in epistola Pauli ad Ephesios: & ex his quæ scripsi, quid de eo senserim, legens eum vel interpretans, nosces. Et hæc est tua tanti magistri grauitas, vt eum quem in aliis laudas, condemnes in aliis: & quem in præfationibus tuis alterum post apostolos ecclesiarum magistrum dixisti, nunc hæreticum dicas? Quis hæreticus ecclesiarū magister aliquādo dici potuit? Erraui, inquit, in hoc. Sed quā diu præfatiūculā subiicis? Cōmentarios lege, sed illos quos designaui: & cui hoc iustū videtur, vt is qui tot libros conscripsit, in quibus omnibus penē præconia eius vsque ad cælū, fert, qui tot iā annis & lecti sunt ab omnibus & leguntur: ex quibus quā plurimi ita edocti iā de hoc mūdo decesserunt, & perrexerunt ad dominū: hæc de Origine sententiā tenentes, quā ex librorū istius assertionē didicerant: & abierunt sperantes iuxta huius testimoniū inuenturos se eum secundum apostolos ecclesiarum magistrum, & nunc iterum scribit, inueniunt eū cum impiis hæreticis & gentili-

bus condemnatū. Quomodo se ex contentione cōmutet & dicat: quia illum quem triginta ferè annis continuis legēs & scribens apostolis exæquauit, nūc hæreticū pronuncio. Nunquid aliquos novos eius libros modo legit, quos ante nō legerat? Sed ex his eisdem dictis, eum & tunc apostolum, & nunc hæreticū dicit: & nullo modo hoc ita fieri potuit. Aut enim tunc recte dixit, & modo liuore quodā & cōtentione peruertitur, & audiendus nō est. Aut si tūc male dixit, & modo seipsum condēnat: quale ergo de se cæterorum expectabit iudicium is, qui secundum apostoli sententiā, à semetipso damnatur? Et quid, inquit, abscinditur pænitentia? Non: erratur & in verbo maxime: licet quidem de errore pænitere. Sed simul aliquis pænitentiam agit, simul accusat, simul iudicat, simulque cōdemnat? Quasi vero si qua meretrix vna se nocte, aut duabus à scortando contineat, debet cōtinuo leges de pudicitia scribere, & non solū leges condere: verum & sepulcra obruere omnium quæ iam defunctæ sunt feminarum, quod eas suspicetur sui similem vitam duxisse? Pænitentiam agens quod hæreticus fueris, benefacis. Quid hoc ad me, qui nunquam hæreticus fui? Pænitentiam agis pro errore, recte facis: si tamen ipsam pænitentiam legitime geras, non accusando, sed deprecando: non condemnando, sed flendo. Nam quæ pænitentia veritas est, vbi indulgentia decretum ipse sibi pænitens dicitur: Qui pænitet pro his quæ male locutus est, vulnus suum nō iterum male loquendo curat, sed flendo. Sic enim scriptum est: Peccasti, quiesce. Sed nunc ipse te reū statuis: & iterū reatu ipse te absoluis, & ex reo ipse te iudicem facis. Hæc iam non tua qui irrides nos, sed nostra, qui ita nos irrideri patimur, est miseria. Veruntamen veniamus ad hos duos commentarios, quos cæteris omnibus opusculis suis condemnatis ac renūciatis, solos excepit, & quā castè se in his & continenter egerit, videamus: Ex his enim solis & fidem suam probari vult, & quod Origeni in omnibus aduersetur. Proferantur ergo isti qui ei soli ex omnibus scriptis suis placent, id est, in epistolam Pauli ad Ephesios libri tres, & in Ecclesiasten (vt puto) vnus. Sed nunc interim qui primus occurrit in epistola ad Ephesios commentarius, relegatur. Etiam ibi confocium & concordē & συμμύτην, vt ipse ait, in his quæ arguit, approbo. Et primo omnium de quibus irridet mulierculas, quæ se dicunt post resurrectionem nō habituras fragile corpus, quippe quæ angelorum futuræ sint similes, quid ipse sentiat videamus. In tertio cōmentariō libro in epistola Pauli ad Ephesios sub eo capitulo vbi scriptum est. Qui vxorē suā diligit, seipsum diligit: nemo enim vnquam carnē suam odio habuit: post aliquanta ita ait. Foueamus igitur & viri vxores, vt animæ nostræ corpora, vt & vxores in viros, & corpora redigantur in animas: & nequaquam sit sexuum vlla diuersitas, sed quomodo apud angelos non est vir & mulier: ita & nos, qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse, quod nobis in cælestib⁹ repromissum est. Hæc te in tuis commentariis scripsisse sciens, quomodo eos ad exemplum fidei tuæ, & ea quæ arguis

Ad Tit. 3.

Gen. 4. Sec. 70.

Eph. 5.

confutan-

confutanda proponis, & quomodo de tuis verbis mulieres arguis? Deinde quæ mulier dixit aliquādo, quod vxores in viros conuertantur: & corpora redigantur in animas, quod tu scribis? Si corpora in animas redigentur: ergo secundum te non solū carnis resurrectio nō erit, sed nec corporum: quod confiteri istos, quos tu fecisti hæreticos, dicis. Vbi iam vltra corpus quarimus, si in animā redigitur? Erit enim iam totum anima, & nūquam corpus. Et iterum, si vxores in viros commutabuntur, pro eo quod subiunxisti, vt nequaquam sit sexuum vlla diuersitas, quasi vt hoc ostenderes, quia sexus quidem femineus interibit ex eo quod redigetur in virum, solus autem manebit virilis: nescio quidem si hæc tibi de se dicere feminarum sexus permittat. Tamen & si ab illis concedatur: qua consequentia poteris ostendere ibi virilem sexum esse necessarium, vbi femineus necessarius non probatur: quia naturali quodam vinculo in tātum sexus alter eget alterius, vt si alter non sit, alterius opus non sit. Etenim si luteam formam ex resurrectione homo tantum recepturus putatur, quam in paradiso habuit, vbi est quod scriptum est: quia masculum & feminam fecit eos, & benedixit eis: Si vero vt tu & mulierculas quas incusas dicis, neque vir, neque mulier est: quomodo ergo aut corpora redigentur in animas, aut mulieres conuertentur in viros: cum vel paradisos vtrumque sexum non patiat, vel similitudo angelorum, vt tu quoque fateris, nullum omnino recipiat? Et miror quomodo ab aliis exigas de sexuum diuersitate sententiā, de qua tu volens differere, tantis te inuoluis nodis vt euoluere te nullatenus possis. Quanto rectius faceres, si nos culpas, imitaretis in talibus, & hæc soli deo vt se veritas habet, nosse permitteres: & te potius ignorare fatereris, quā ea scriberes quæ paulo post tu ipse damnares? Velim mihi conscientia sua teste nūc diceret, non dico si in aliquo opusculo meo, sed in epistola saltem mea, quam alicui familiari meo negligentius scripsissem, inuenisset scriptum: quia corpora in animas redigantur, & vxores in viros: si non hæc etiam æreis literis scribi per portas ciuitatum præcepisset: si non in foro, in curia, pro rostris etiam recitari. Quantos ex hoc accusationum titulos, quæ volumina conscripsisset, quā me totis armis ac telis fœcundissimi sui pectoris perurgeret, dicens: quia si mihi non creditis dicenti, quia fallit cum corpus dicit resurgere & carnem negat, vel cum fateretur quidē carnem, membra autem negat & sexum: ecce videte quomodo ipse scripsit in epistola sua: quia corpora vertantur in animas, & vxores in viros. Sed nos te quidem hæc scribentem, non solum nō arguimus hæreticum, sed satis facimus tanquam magistrum. Mulieres tamen illæ, quas tam indignis & inhonestis contumeliis lacerasti, exhibebunt ante tribunal Christi, & hæc quæ his commentariis doces, & illa quæ oblitus tui, rursus cum cōtumeliis scribis: & ibi vtraque recitabuntur, vbi cessabit iam fauor hominum: & redempti laudibus plausus sibilabunt, & tecum pro his vel dictis vel gestis tuis iudicabuntur apud iustum iudicē Christum. Verū

Gen. 1.

pergamus discutere quid etiā de questionibus scribat, hoc enim ad fidē pertinet, in quibus de carnis resurrectione sic variat cætera vt quæstiones. Itē ex cōmentariō libro primo de epistola Pauli ad Ephesios de eo capitulo vbi dicit Apostolus. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionē, vt essemus sancti & immaculati corā ipso, ita ait. Pro constitutione mundi in Græco scriptū habet καταβολήν τοῦ κόσμου. Non idipsum autē καταβολή, quod constitutio sonat. Vnde & nos propter paupertatē linguæ, & rerū nouitatem: & sicut quidam ait, quod Græcorum & sermo latior & lingua felicitior sit: conabimur nō tam verbum ex verbo trāfferre (quod impossibile est) quā vim verbi quodam explicare circuitu. καταβολή enim proprie dicitur, cū quid deorsum iacitur, & in inferiorē locū mittitur de sublimi: vel cum aliqua res sumit exordiū. Vnde & hi qui ædiū futurarum prima iaciūt: sūdamēta καταβέλονται, id est, deorsum initia fundamentorum iecisse dicuntur. Volens itaq; Paulus ostendere, quod deus vniuersa sit machinatus ex nihilo: non creaturā, non conditionē, non facturā, sed καταβολήν, id est, initiū fundamenti ad eū retulit: vt nō iuxta Manichæū, & cæteras hæreses, quæ factorem & materiam ponunt, aliquid vnde creaturæ factæ sint, antecesserit creaturas: sed omnia ex nihilo extiterint. Quod autem electos nos, vt essemus sancti & immaculati coram ipso, hoc est deo, ante fabricam mundi testatus est, ad præsciētiam dei pertinet, cui omnia futura iam facta sunt, & antequam fiant vniuersa sunt nota: sicut & Paulus ipse prædestinatur in vtero matris suæ, & Hieremias in vulua sanctificatur, eligitur, roboratur, & in typo Christi propheta gentibus mittitur. Hucusque vnam edidit expositionē: sed sub cuius persona huiusmodi intelligentia accipienda sit, non expressit: hoc tantum egit, quod ex consequentibus reprobatur priora. Ait enim in consequentibus. Alius vero est qui deum iustū conatur ostendere. Vnde manifeste ostendit, quod per illam priorem expositionem non ostēdatur iustitia dei, quod utique impium est: sed per istum quem dicit alium, cuius assertionem sine dubio volens apud omnes indubitātā & catholicam demonstrare, dedit tale testimoniū, quod hac sua assertionē iustū esse Deū conetur ostendere. Sed videamus quid dicat iste alius, qui deum iustum esse prædicat. Alius vero, inquit, qui deum iustum conatur ostendere, quod non ex præiudicio scientiæ suæ, sed ex merito electorum vnumquemque eligat, dicit ante visibiles creaturas cælum, terram, maria, & omnia quæ intra ea sunt, fuisse alias inuisibiles creaturas: in quibus & animas, quæ ob quasdā causas soli Deo notas, deiectæ sint deorsum in vallem istam lacrymarum, in locum istum afflictionis & peregrinationis nostræ, in quo sanctus constitutus orabat, vt ad sedē pristinā reuerteretur, dicens. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cū habitantibus Cedar: multū peregrinata est anima mea: Et in alio loco. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Et. Melius est reuerti, & esse cum Christo. Et alibi. Antequam humiliarer ego

Eph. 1.

Psal. 119.

Rom. 7.

Psal. 118.

peccavi: & cetera his similia. Itaq; priusquã animę, inquit, præcipitarẽtur in mūdũ. Magister dicit, inquit, & nõ dicit, qui sunt isti qui hæc inquit, quod animę prius essent, quam præcipitarẽtur in mundũ. Nõne ergo recte dixi, inquit, quia talpa es, & non vides? Dixi iã superius, quia illi hæc dicunt, qui deũ iustũ esse asserũt: quẽ vtq; si cor haberes, me ipsum esse intelligeres. Neque enim ita impius sum, vt aliũ me & diuersum esse statuã ab his qui deũ iustũ defendũt: quod vtq; oēs faciũt, qui sanũ sapiunt. Dic ergo, dic magister, quid isti qui tu es, inquit? Itaq; prius quã animę, inquit, præcipitarẽtur in mundũ, & mūdus ex animabus fieret, cũ habitatricib⁹ suis in infimum ipse deiectus elegit Paulum deus, & ei similes corã se, qui erãt sancti & immaculati. Nemo autẽ eligitur nisi de pluribus: & vbi sunt aliqui viliores, ibi electio perpetratur. Quomodo autẽ in Babylonia captiuitate, quãdo à Nabuchodonosor in Chaldæã ductus est popul⁹, missi sunt propheta, Ezechiel, Daniel, tres pueri, Aggeus & Zacharias non quod ipsi meruerint captiuitatẽ, sed vt essent in solatio captiuorũ: ita & in illa deiectione mūdi, eos qui antequã mūdus fieret, electi erãt à deo, missos esse in eruditionẽ & magisteriũ animarũ peccatriciũ, vt prædicatione corũ reuerterentur ad eũ locũ, vnde corruerãt: & hoc esse quod à Moÿse in octogesimo nono dicatur psalmo. Domine refugiu factus es nobis in generatione & progenie: antequã montes firmentur, & fieret terra, & orbis terrarũ. Quod scilicet antequã mundus fieret, & vniuersa generatio principiu sumeret, sanctis suis deus refugiu fuerit. Hæc sunt, quæ in illis quos solus ex omnibus opusculis tuis eligis, & ad condẽnandos ceteros relegi iubes cõmentarios, scribis. Mundũ ais fuisse inuisibilem, antequã hic visibilis fieret: in quo mundo cum reliquis habitatoribus, angeli scilicet & animæ erãt. Ista animas, ais, ob quãsdã causas soli deo cognitatas in hoc visibili mundo nasci in corporibus, & quæ ante habitauerant cælum apud prius sæculũ, nunc hic habitant terram scilicet, non extra causas aliquas, quas ipse inibi viuendo cõmiserint. Et ais quod sancti quique, vt est Paulus, & ceteri similes ei per generationes singulas ad eruditionẽ earũ à deo destinati sunt, vt eas prædicatione sua ad illã habitationẽ vnde collapsẽ fuerãt, reuocarẽt: & hoc copiosissimis scripturarum testimoniis firmas. Et quæ sunt alia quælo dicta pro quibus Origenẽ in ius vocas? Quæ alia sunt in quibus eum dãnari iubes? Aliumne dãnans in tuis: Et si, vt tu suades, huiusmodi dicta dãnanda sunt, feres tu prius sententiam, & pro dictis talibus prior ipse te condemnabis. Neque enim iam tibi vltra vllũ remansit effugium. Nullæ hic strophæ, pro quibus ceteros arguis, habebunt locum. In ipsa etenim pænitentia tua post conuersionẽ iam emẽdatus & correptus, istis libris auctoritatem dedisti: videlicet vt ex his tua sententia de his quæ damnanda dicis dogmatibus, probaretur. Et ideo quæ hic scripta sunt, tãquam si modo hæc pronuncies & definias, audiẽda sunt. Et hic talia definis, qualia dicis esse damnanda. Sed non sum, inquit, ego qui definio, alium dico esse qui hæc ita dicat, id est, ipsum istum quẽ

modo dico debere dãnari. Repetamus ergo si placet illũ ipsum versiculũ, vbi immutas exponentis personã, vt videamus quis est ille, quem talia dicis astruere. Ais ergo. Ali⁹ vero, qui deũ iustũ conatur ostendere, dicit hæc, quæ iã supra diximus. Si iste quẽ dicis aliũ, deũ iustũ assertionem hac sua, vt ais, ostendit, & à te alius & diuersus est: de teipso quid sentis? Tu negas iustũ esse deũ? Magister dũ tumultũ vides, & satis arguis captos oculos talpas, puto te incurrisse ἀδυσπότητος: & ex vtraq; parte cõcludi. Aut enim iustũ deũ negabis, vt alius sis & cõtrarius illi qui hæc dicit. Aut si, vt omnis confitetur ecclesia, etiã tu deũ iustũ esse confitearis: tu es qui hæc dicis, & tu es qui primus excipis sententiã, quã in aliũ fers, & tu qui tuometipsius mucrone confoderis. Sufficere opinor hæc apud iustissimos iudices, & futurũ dei iudiciũ præstolantes: non quia condẽnare debeant eũ qui festucã videt in oculo fratris sui, & in suo trabẽ non videt, sed emendare & ad verã pænitentia reuocare. Verum ne forte latuerit eũ locus iste vnus ex his libris, quos ad liquidum se recensuisse putauerat, & quorum exẽplum ceteris omnibus condẽnatis, ad confessionẽ fidei proposuerat: tequiramus quomodo etiã in ceteris sentiat. Idẽ in eodẽ libro, de eo capitulo vbi scriptum est. Secundũ placitum voluntatis suę in laudẽ gloriæ gratiæ suæ: post pauca ita ait. Inuadũt itaq; in hoc loco occasionẽ, qui ante constitutionẽ mūdi animas putant cum angelis & ceteris virtutum nominibus in cælesti Hierusalem fuisse versatas: quod nec secundũ beneplacitum dei, nec in laudẽ gloriæ eius & gratiæ possit intelligi: alios nudos, barbaros, seruos, debiles: alios diuites, Romanos, liberos, sanos, ignobiles vel nobiles in diuersis oris & diuersa parte generari, nisi causæ præcesserint, quibus ex meritis hæc animarũ vnaquẽque sortita sit. Et illud quod ad Romanos scriptum, se quidam putant nosse, nec norunt. An non habet potestãtẽ figulus luti de eadẽ massa facere, aliud vas in honore, aliud in contumeliã: ad eundem sensum referunt: vt quomodo vita bona, seu mala, laboriosa vel facilis, frustra in hoc mundo agitur, nisi credamus dei futurum esse iudicium: ita & diuersitas in hoc mundo nascentium, iustitiam Dei arguat, nisi animarum merita præcesserint. Si enim, inquit, hæc non ita accipimus, nec secundum beneplacitũ voluntatis dei erit, nec in laudem gloriæ & gratiæ eius, alios elegisse ante constitutionẽ mundi, vt essent sancti & immaculati, & haberẽt adoptionem per Iesum Christum: alios vltimæ conditioni & pœnis perpetuis destinasse: amasse Jacob antequã oriretur ex vtero: odisse Esau priusquã digna odiis perpetraret, nisi causæ præcesserint, quæ iustitiam dei probent. Quid expressius hac assertione? quid euidētius vel ab Origene, vel à quoquam eorum, quos te arguere dicis, de his dogmatibus vel cogitari, vel dici potuit: quod scilicet diuersitas & inæqualitas, quæ est in hoc mundo nascentium, ad dei iustitiam referatur? Causam salutis vel damnationis dicis dedisse ipsam sibi vnamquamque animã, ex his scilicet motibus animorũ, quos prius in cælesti Hierusalem, quæ est mater omnium viuendo gesserũt. Et hoc, inquit, non ex mea persona dictũ est:

est: sed alium dicere descripsi. Denique dixi, quia inuadunt quidam occasionẽ. Nec ego nego, quod de alio dicere videaris. Sed iste alius quem hæc dicere ais, vtrum tibi concors & consonans, an vero contrarius sit & inimicus, non denegasti. Cũ enim alium istum contrarium tibi aliquem nominas, soles ponere quãdã dictã eius, sed statim ea destruere & impugnare, vt Marcionis & Valentini & Arii & ceterorum. Cum vero alium quendã nominas, & dictã eius cum validissimis assertionibus scribis: testimoniis quoque scripturarũ copiosissimis munis, nonne etiam nos tardissimi, & quos tu talpas dicis, videmus istum cuius dictã ponis & non destruis, non alium quã te esse, & fieri hæc rhetorica figura, cum sub aliena persona suam sententiã proferunt? Fiunt ista ab oratoribus, cum aut offendere aliquos metuunt, aut inuidiam declinare cupiunt. Nam si tu te ex hoc defensum putas, quod in his dictis aliũ nomines, multo erit excusabilior ille quem insimulas. Nam ille nõ solum hoc in cõsuetudine habet, vt dicat alios ita dicere, & quibusdam ita videri: sed multo cautius dicit ille, de talibus se hoc nõ definire, sed opinari magis. Quod si alij meli⁹ visum fuerit, dicit vt his omissis, illa teneantur. Vide quanta ille cautione vsus est: & tamen à te ad damnationẽ vocatur. Tu quia tãtummodo aliũ nominas, effugisse te putas. Ex his enim eum damnas, in quibus eum sequeris & imitaris. Sed progrediamur legendo commẽtarios, ne immorando per singula, excludamur ab agnitione plurimorum. Item ex eodẽ libro, de eodẽ capitulo vbi scriptum est. Vt simus in laudem gloriæ eius, qui ante sperauimus in Christo. Si sperauimus, tãtũ dixisset in Christo, & non præmississet, ante sperauimus, quod Græce dicitur προηλπικότες, esset manifestior sensus, eos qui sperauerunt in Christo forte vocatos, & esse prædestinatos secundũ propositum eius, qui vniuersa operatur iuxta consiliũ voluntatis suæ. Nunc vero prepositionis adiectio, id est, ante, ad illam nos intelligentiam trahit, de qua superius disputauimus, exponentes hoc quod scriptum est: Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati coram ipso: quod scilicet, sicut iã nos benedixerat in omni benedictione spiritali in cælestibus, & elegerat nos ante constitutionem mundi: ita etiam nũc sperasse ante dicamur in Christo, ex eo tẽpore quo electi, & prædestinati, & benedicti sumus in cælestibus. Hucusque interim, quæ enim sequũtur maiora sunt. Nũc ergo gratias ago deo, quod me pondere grauissimæ suspitionis releuauit. Fortasse enim videbat aliquibus de alio isto contentiosius vel calumniosius agere, cum secũdum rhetoricam figuram, istũ quem dicit alium, ipsum perhiberem esse. Sed ne qua vlli auditorum nunc prorsus dubitatio remaneret, quis esset iste alius de quo superius dixerat, declarauit. Tanquã vere bonus magister, & qui nullas velit ex dictis suis ambiguitates discipulis remanere, dignatus est in hoc loco illum, quem supra alium dixerat, euidentius quis esset ostendere. Ait ergo. Nunc vero prepositionis adiectio, id est,

ante, ad illã nos intelligentiam trahit, de qua superius disputauimus. Vides quia nos sumus, inquit, & non alius nescio quis quem putabatis qui superius disputauimus, exponentes illud quod scriptũ est. Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo. Et quod ibi ex persona alterius dictum, à minus intelligentibus putabatur: ne quis error his quos iusserat ex istis libris quid de Origene sentiret, sententiam suã noscere remaneret, ad suam personã nunc reuocans: nec alium aliquem nominans, dicit ea quæ superius legimus, quod scilicet sicut iam nos benedixerat in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo, & elegerat ante constitutionẽ mūdi: ita etiam sperasse dicamur in Christo, ex eo tempore, quo electi & prædestinati & benedicti sumus in cælestibus. Absoluit ergo me (vt puto) ipse suo testimonio omni suspitione calumniæ, quod alius iste non sit alius quam ille ipse. Sed & maiora adhuc ex consequentibus, sicut promissimus, ostẽdemus. Post hoc enim quod dixerat, nos ante sperasse in Christo, & ex eo iam tẽpore, id est, ante cõstitutionem mūdi, & antequã in corporibus nasceremur, in cælis esse benedictos & electos: iterũ illum suum alium introducit, & dicit. Alius vero hoc dogma non sustinẽs, quod ante fuerimus & sperauerim⁹ in Christo, quã in isto corpore degeremus, illo intelligentiam trãferet. Hoc in loco omnem suum foetorem, quisq; ille est, iste eius alius exhalauit. Dicit enim nobis hic, quem vult aliũ esse qui hoc dogma non sufferat, quod antequã in hoc corpore degeremus & fuerimus, & sperauerimus in Christo: hoc est enim pro quo damnari iubet Origenem. Quem vult hic alium intellexisse: an aliquem contrariũ sibi? Quid dicis magister? Bicorni illo virgeris, de quo exponere discipulis soles. Si enim hic alium istum qui ante fuisse animas quã in corpore degerent, nõ recipit, te esse dixeris: proditum est, quod in superioribus cælatur. Inuenitis enim tua confessione alius ille tu esse, qui definis omnia dogmata quæ damnari iubes. Si vero non es tu in superioribus alius, ne tibi ea quæ improbas ascribantur: nec hic tu eris alius, qui non sustineas ante fuisse animas quam in corpore degeremus. Elige vtramlibet excusationis partẽ. Istum alium quem frequenter inducis, te vis intelligamus: an alterum aliqũ catholicum eũ vis videri: an hæreticũ damnandum vel absoluendũ: Si catholicus est iste alius tuus, qui in superioribus dicebat, ante hunc mundum visibilem fuisse animas cum angelis & ceteris virtutibus in superiori Hierusalẽ in cælestibus constitutas: & ibi viuendo contraxisse causas sibi diuersitatis, vel nascendi in hoc mundo, vel alias qualibet conditiones tolerãdi: erunt ergo ista catholica dogmata, & interim impium dãnare quod catholicum est. Si vero alium istum hæreticum dixeris: hæreticũ designabis eũ, qui fuisse animas nõ recipit, & sperasse in Christo antequam in corpore nascerẽtur. Quã hinc exitur magister? Quod erupitur? Quod rursum euaditur? Quocunq; te cõuerteris, hærebis. Non dico nullus subtrahendi te aditus datur: sed ne respirãdi quidẽ paululũ sit copia. Sic tibi Alexandri tui Aristotelici commentarij

Daniel. 1.

psal. 89.

Gal. 1.

Gal. 1.

Rom. 9.

Ephes. 1.

Ephes. 1.

211. 1.

211. 2.

211. 3.

ibidem.

ibidem.

profuere: Sic Porphyrij *ἰσαγγωγῆ*? Sic te tot & tantorū philosophorū Græcæ & Latinæ, insuper & Iudaicæ eruditionis excoluit disciplina, vt in istas angustias tā inextricabiles deuenites: & tā miserabiliter coartareris, vt nec ad Alpes posses esse defensus? Sed parcamus, iam deferendū est literis, & vt ipse ait, operi magno sompnus non est ascribendus: quanquā ipse parcat nemini, & non tā ratione dictorum quam flagello linguæ, quos libitum fuerit, verberet. Et si quis minus adulabitur, cōtinuo hæreticus & scriptis & missis per diuersa centū codicibus designetur. Tamen nos non ipsum, sed patriarcham imitemur Dauid, qui cōprehensum in spelunca inimicū suū Saul, cum eū posset iugulare, noluit, sed ei pepercit: quod & iste sibi à nobis aliquoties factū, nō solū verbo, sed & re atq; opere, etiam si fateri non vult, corde tamen & conscientia retinet. Demus ergo veniā ei, qui dare veniā nescit, qui sine vllō humanitatis respectu de dictis alterius iudicat: & interim educamus eum de spelunca, vsquequo in illā incidat, de qua etiā si omnes conemur & cupiamus, exire non possit. Dicat ergo qui potest fieri, vt in superioribus illis, vbi istud dogma confirmabatur ab eo qui iustum deū conabatur ostēdere: vbi aliū quē dixit, vere ne alterius persona fuerit talis, qualē nunc condemnari vult: hic vero vbi contrarius est, & non recipit quæ in superioribus dicta sunt, alium seipsum dixerit? Potest enim fieri, vt conscius sibi sit, ita sensisse se cū scriberet: licet stilo id non potuerit explicare. Sit ergo venia: & ponamus in hoc loco istum aliū, hūc esse ipsum qui non recipit dogma, quod dicit animas fuisse antiquā in corpore degeremus, & sperasse in Christo. Repetamus ipsum capitulū, & quo rursus tendat, diligentius prosequamur. Ait itaque. Alius vero hoc dogma non sustinens, quod ante fuimus, & sperauerimus in Christo, quā in isto corpore degeremus: illō intelligentiam transferet, vt dicat in aduentu domini saluatoris, quādo in nomine ei⁹ omne genu flectetur, cælestiū & terrestriū & infernorum, & omnis lingua confitebitur: quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris: cū ei fuerint vniuersa subiecta, alios voluntate, alios necessitate subiiciendos: & eos qui ante præsentiam maiestatis eius sperauerint in eum, futuros esse in laudē gloriæ eius: & vocari *προκλητούς*, eos vero qui reperti fuerint necessitate credentes, eo tempore quo nec diabolus & angeli eius poterunt negare regnantem, esse sperantes, sed non in laudem gloriæ eius: quod quidem & nunc ex parte videmus expleri, quia alia sit merces eius, qui voluntate sequatur deū, alia qui necessitate. Veruntamen siue per occasionem, siue per veritatem tantū Christus annuncietur, dummodo sciat & sperans & ante sperans, quod pro diuersitate spei diuersa sint præmia recepturi, omnis in hoc loco adimitur cauillationis occasio. In superioribus dixisti, quod hi qui ante sperauerunt in Christo, illi sunt qui antequam in hoc visibili mundo in corporibus nascerentur, spē in Christo habuerunt in cælestibus positi. Sed ne istud dogma tuū esse videretur, aliā introduxisti expositionē: qua dicis eo tempore quo

omne genu flectetur domino Iesu, vniuersa creatura cælestiū, terrestriū & infernorum duobus ei modis erit subiecta: quidā voluntate, quidā necessitate. Et voluntate ais subiectos sanctos omnes, qui per verba prædicationis modo ei credunt: & istos vocari *προκλητούς*, id est, qui ante sperauerunt in Christo. Necessitate autē subiectos, qui nūc quidē per prædicationē verbi nō crediderūt: tunc autē iā negare non poterūt, sicut diabolus & angeli eius, & qui cū ipsis necessitate crediderūt, quiq; omnes cum quibus & diabolus & angeli eius, quia postea credent, non vocabūtur ante sperantes: pro eo scilicet quod illi ante crediderūt in Christo, & sperauerunt in eū voluntate: isti vero postmodū & necessitate. Et ideo ais eos diuersa præmia recepturos. Præmia tamen ponis in his omnibus qui modo non credūt, id est, diabolo & angelis eius, licet inferiora: & eū de cuius sola pœnarū aliquādo venia opinionē non sententiā alteri⁹ arguis, tu in regno Christi ad præmia secunda perducis. Et hoc vis intelligi, quia sicut nihil interest vtrū veritate, an necessitate Christus annūciatur: ita nihil refert necessitate, an voluntate credatur. Hæc sunt quæ nobis discere de cōmentariis tuis iubet. Istas nos regulas confusionis fidei doces, vt hoc dānetur in aliis quod domi discitur. Nam vtique si tu es nunc alius qui primū dogma illud nō sustines, quod animas in cælestibus fuisse dicit antequā in corporibus nascerētur: tu es sine dubio qui diabolū & angelos eius atque omnes incredulos, non solū venia donas, verū etiā secūdis munerandos esse præmiis polliceris. Si vero hoc secundū dogma refugis, tu eris primi illius dogmatis pater. Et miror quomodo isti prudentes & eruditi viri, qui hæc eius legūt scripta: & quibus nunc illa ab illo scribūtur, rideāt de me, quod me talpā nominet: & non sentiant se magis ipsos ab eo talpas iudicari, quos putat hæc in suis libris nō videre defossa. Si enim putaret eos legentes intelligere posse, nunquā ad condēnanda ea, quæ ipse magister docet, istorū librorū habere iussisset exēplum: in quibus ea ipsa plenius & manifestius continentur, quæ condēnare nos suadet. Ostendimus interim istū ipsum asserere in istis electis cōmentariis suis ea quæ dānati in alterius libris iubet, id est, quod animæ fuerint in cælestibus antequā in hoc mundo in corporibus nascerētur: & quod omnes vel peccatores, vel increduli cū diabolo & angelis eius, eo tēpore quo omne genu flectetur Iesu cælestiū & terrestriū & infernorum, non solū veniā accipiēt: verum etiā ad secunda præmia vocabuntur. Sed quoniā hæc rei nouitas non dubito, quod fidē difficile mereatur, vt quis credatur ea damnare quæ astruit: scio quid desideratis, vt si possumus, talia ex eisdē libris proferamus exēpla: & tā euidētia, vt nullus omnino de his cuiquā dubitādī resideat locus, id est, vbi ne ille quidem alius suus nominetur, & ita faciā. Itē ex eo dē libro, quod in sæculi fine Christus, & omnes sancti sui supra dæmones habebunt sedem: & vt eidem ipsi dæmones secundū voluntatem sedētis supra se Christi, & sanctorū eius agant. Ex eo capitulo vbi dicit Apostolus, vt ostēderet sæculis superuenientibus abun-

1. Reg. 24.

philip. 2.

Gal. 2.

abūdantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu: post pauca. Quod nos, inquit, qui quondam lege tenebamur inferni, & propter vitia atque peccata, vt operib⁹ carnis, ita eramus & suppliciis destinati: nunc in Christo regnemus, sedeamusque cum eo. Sedeamus autē nō in humili quocunque loco, sed super omnem principatum, potestatem & virtutem & dominationem, & omne nomē quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Si enim Christus suscitatus à mortuis, sedet ad dexteram dei in cælestibus super omnem principatum & potestatem & virtutem, & dominationem & super omne nomen quod nominatum est, non solum in hoc sæculo, sed & in futuro, & nos sedemus, regnamusque cū Christo, necesse est, vt super his super quæ sedet ille, sedeamus. Sed qui diligēs lector est, statim requirit, & dicit. Quid ergo, maior homo angelis, & cunctis in cælo potestatibus? Quod quia periculosum est respondere: principatus, potestates, ac virtutes, & dominationes, & omne nomē quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro (maxime quia omnia subiecta sunt Christi pedibus) non ad bonam partem, sed ad contrariam referet, vt dicat eas esse angelos refugas, & principem mundi huius, & luciferum, qui mane oriebatur, super quibus sancti in fine sæculi selsuri sunt cum Christo: illis quoque tribuente beneficium, qui nunc inferni & male libertate sua abutentes, vagentur passim, & per præcipitia corruant peccatorum. Cum autē tales habuerint fessores, iuxta sedentium voluntatem incipient gubernari: nūquid hic ambiguitas aliqua derelicta est, vt locus hic egeat assertore? Vbi euidentissime nulla illius alij sibi interiecta persona dicit angelos refugas, & principem mundi huius, & luciferū qui mane oriebatur in fine, Christo supersedente & regnante cum sanctis suis, consortes ac socios, non solum regni eius, sed & voluntatis futuros. Secundum voluntatem nanque Christi & omnium sanctorum eius agere, hoc est ad summam beatitudinem peruenisse. Neque enim est alia perfectio orationis, qua supplicare nos docuit patri, nisi vt fiat voluntas eius, sicut in cælo & in terra. Sed quæso patietur audite, non quidem omnia, quæ de ipsis dogmatibus in libris eius continentur, reuoluentem: tanta enim sunt, vt plura mihi (si exequi ea cupiam) volumina conscribenda sint: sed tanta quanta satisfacere legētib⁹ possint, quod non iste casu in hæc incidat, quæ nūc discipulis imitāda proponit, sed latissima & frequentī assertionē confirmat. Sed videamus quæ sunt, quæ nos ex his probatissimis edocet commētariis. Itē ex eodem libro, quod non solū in præsentī sæculo, verum etiā in futuro ascensus sit hominum & descensus: de eo capitulo, in quo ait. Super omnem principatū, potestatē, ac virtutem, & dominationē, & omne nomen quod nominatur, nō solum in hoc sæculo, verum etiā in futuro: post aliquanta. Si autē sunt, inquit, potestates, virtutes, & principatus, & dominationes, necesse est vt & subiectos habeāt, & timentes se, & seruientes sibi, & eos qui à sua fortitudine roborētur. Quæ distributiones officiorum, non solum in præsentī, sed etiam in futuro sæculo

erunt. Vt per singulos profectus & honores, ascensiones etiam & descensiones, vel crescat alius, vel decrescat: & sub alia atque alia potestate, virtute, principatu, atque dominatione fiat. Cur magister (vt tu istecum verbis agam) post quadringētos ferē annos quietas & simplices hæc Latinorū mentes doces? Cur nouas voces, quas ab apostolis nemo susceperat, insuetis auribus ingeris? Quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ apostoli voce laudata est. Cur in medium profers quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq̄uequod tu hæc scriberes, nō vsquequod ego interpretarer, vt doces, sed vsquequod tu hæc ante quindecim ferē annos scriberes, sine his mundus Christianus non fuit? Quid enim tu modo doces, quod in futuro sæculo adhuc ascensiones & descensiones fiant: & proficiant aliqui, & aliqui decrescant? Ergo illud quod dicis, in hoc sæculo vita vel acquiritur vel amittitur, non est verum: an occultam habet aliquam interpretationem? Non enim pœnitentiam agis pro his quæ in istis cōmentariis continentur. Item, quod ecclesia vnum corpus, non solum ex hominibus, sed & ex angelis, & omnibus virtutibus cælestibus intelligendum sit, ex eodem libro de eo capitulo, in quo scriptum est. Et ipsum dedit caput super omnē ecclesiam: post pauca. Non solum, inquit, hominum: sed etiam angelorum cunctarumque virtutū & rationabilium creaturarum ecclesia intelligi potest. Item, quod animæ, quia in illa priori vita nouerant deum, modo eum non quasi ignotum cognoscant: sed quasi post obliuionem denuo agnoscant, ex eodem libro dicit. Quod vero ait, in agnitione eius, id est, *ἐπιγνώσει αὐτοῦ* quidam sic intelligunt, vt inter *γνώσει καὶ ἐπιγνώσει*, hoc est inter notionem & agnitionem illud intersit: quod notio eorum sit, quæ ante non sciuiimus, & ea postea scire cœpimus. Agnitione vero eorum quæ prius scientes, deinceps scire deliuiimus, eorumque postea recordamur: & priorem quādam vitam in cælestibus suspicamur, postquam in corpora ista deiecti, & obliti dei patris, nunc eum per reuelationem cognouimus, secundum illud quod scriptum est. Reminiscuntur & cōuertentur ad dominum omnes fines terræ, & multa his similia. Quod autem ait, quia quidam hæc dicunt: puto me satis euidenter in superioribus edocuisse, quod si quando ponit, quia quidam hæc dicunt vel alius dicit, nec tamen ista quæ dicuntur destruit, iste ipse sit quidam vel alius: maxime cum iam concordēs his sententias absque vlla huiusmodi interiectione personæ ab eo dictas frequenter ostenderim. Sed quid adhuc est quod ei displicet in alio? Et altra, inquit, vel cætera quæ in cælo sunt, rationabilia dicit, & delicti capacia. Videamus ergo quid ipse de talibus sentiat: ex eodem libro, in eo capitulo, vbi scriptum est. Oportet enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis: post aliquanta. Potest, inquit, ita responderi, quod absque peccato nullus sit, & sidera ipsa non sunt munda coram deo: omnisque creatura pœueat creatoris aduentum. Vnde & crux saluatoris non solum ea quæ in terris sunt, sed etiam quæ in cælis erāt, purgasse perhibetur. Item quod propter

Gal. 1.

Eph. 1.

Psal. 21.

† Et cætera his similia replicantes. Ita legitur in Hieronymo. Ruffini vocē replicantes, abstrulit. Ephes. 1. dū exponit. Et omnia subiecit sub pedibus eius.

Math. 6.

Gal. 1.

Ephes. 2.

Ephes. 2.

Ephes. 11. 8.

Ephes. 2.

corpus humilitatis, & corpus mortis, homines filij iræ appellentur: ex eodem libro de eo capitulo, vbi scriptum est. Eramus natura filij iræ sicut cæteri: post aliquanta. Nos vero, inquit, dicimus esse primū omnes homines natura filios iræ propter corpus humilitatis & corpus mortis: & quod ab adolescentia mens hominum apposta sit ad malitiam. Itē quod prima sit animæ factura, & deinceps corporis plasmatio: ex eodem libro sub eodem capitulo post multa. Et diligenter, inquit, obserua: quia non dixit ipsius figuratio sumus atque plasmatio, sed ipsius factura sumus. Plasmatio quippe originem de terræ limo trahit: factura vero iuxta similitudinem & imaginem dei sumpsit exordiū. Quod in centesimo decimo octavo psalmo simul positum, diuersa significat. Manus tuæ domine fecerūt me, & plasmaverūt me. Factura primum locum tenet, deinde plasmatio. Quid adhuc aliud est quod condemnari vult? Dicat ut id de eius libris, imò de eius corde proferamus. Quod enim, inquit, vnam naturam & animarum & angelorum, molestū est hoc. Sed videamus quid ipse de hoc sentiat in his libris, quos nobis ad confessionis exemplum, & ad credēdi regulam ponit. Item ex eodem libro de eo capitulo, vbi scriptum est. Veniens euangelizauit pacē his qui longe, & his qui prope: quod cū de Iudæis, & de gentibus primum dictum exposuisset, postmodum addidit hæc. Et hæc quidem iuxta vulgaram interpretationem dicta sunt. Cæterum qui illud apostoli legit, de Christo memorantis. Pacem faciens per sanguinem crucis suæ his quæ in terra erant, & his quæ in cælis: & cætera quæ in eodē dicuntur loco: non putabit nos, qui iuxta spiritū Israel, vocamur longe: & Iudæos qui tantummodo Israel nuncupantur in carne, fuisse prope. Et hanc totam intelligentiam ad angelos virtutesque cælestes, & ad animas temperavit humanas, quod in suo Christus sanguine terrena & cælestia copulauerit, quæ inter se antea diffidebant. Et bonus pastor morbidam ad montes reuectans ouem, fecerit esse cum cæteris: drachmamque quæ perierat, drachmis quæ saluæ fuerint, copulauerit. Vides quantam diuersitatem naturæ facit inter animas & angelos? Quanta est, inquit, inter ouem & oues: & inter drachmā & drachmas. Sed & post pauca addidit dicens. Quod autem ait, ut duo conderet in semetipso in vnum nouum hominem: quod & magis videtur superiori de Iudæis & gentibus sensui conuenire, sic suæ intelligentiæ coaptavit, ut dicat hominem iuxta imaginem & similitudinem dei factum, eandem post reconciliationem formam recepturum, quam & nunc angeli habēt, & ipse perdidit. Nouum autem hominem dicit esse, qui quotidie renouatur, & habitaturus est in nouo mundo. Sicut oues ab oue, & drachma à drachmis differunt: ita & animas cum angelis esse dicit, & eandem formam, quam nunc habent angeli, prius homo habuerit & perdidit, & hominem habiturū dicit in futuro. Si natura, si specie, si forma non differat: quomodo nullus pudor est erudito homini suas sententiās sub alteri nomine condēnare, maxime cū hoc ita non secundū vulgaram expositionem, sed secundū apostoli sen-

sum dici debere decernas? Sed videamus quid ad hæc in eodē loco additur. Post pauca sic inquit. Et instaurationem noui hominis tunc plene perfecteque complendam, cum cælestia terrestriaque fuerint copulata: & in vno spiritu & sensu, eademque sententiā accesserimus ad patrem. Nescio quid tale & in alia epistola (si quis tamen eā receperit) prudentibus quibusque lectoribus Paulus subindicat, dicēs. Hi omnes testimoniū fidei accipientes, non receperunt promissionē, deo pro nobis aliquid melius providente, ut nō absque nobis consummaretur. Propterea vniuersa creatura congemiscit nobiscum (qui in tabernaculo isto cōgemiscimus) & condoler, qui à timore dei in vtero concepimus, & dolemus, & prestolatur reuelationem filiorum dei, ut de vanitate seruitutis, cui nunc est subiecta, liberetur, & fiat vnus pastor & vnus grex, & oratio domini compleatur. Fiat volūtas tua, sicut in cælo & in terra. Cælestia & terrestria, idest, angelos & homines, sicut ante vnā formam gesserunt, & vnū ouile habuerunt, ita & in futuro dicis esse reparāda: quia Christus venit vtraque facere vnum gregem: & hoc futuros homines dicis vel quod nūc sunt angeli, vel quod ante ipsi homines, idest, animæ fuerūt. Et quomodo, quæso te, tā amicis: imò iam nec amice, sed scurriliter mulierculas irridebas, quæ cū plausu ventris & femoris negarent se post resurrectionē in corpore iterum fragili futuras, sed similes angelis, vel id ipsum futuras esse quod angelos? Et hæc cū tanta irrisione dici à mulieribus arguis, quæ de tuis illis electis cōmentariis scripta proferuntur. Nunquid nō hoc tibi tale videtur, quale si quis furti aliū incusans, id ipsum vnde alium arguit, in suo sinu cōtegat furtū: & posteaquā late perorauerit, & magnifice fuerit inuectus in furem, posteaquā testes produxerit, iuris quoque iurandi dederit sacramēta, post hæc omnia, furtū ipsum, pro quo aliū iam se cōuicisse putauerat, de sinu eius extrahatur? Tum deinde arguis alios, quod interrogati de talibus, non propte, nec statim respondeant: sed cūctabundi, & nutu magis quā verbis agāt. Et hoc ipse de apostolo dicis, quod nescio quid tale in epistola sua prudētibus quibusque lectoribus subindicat. Si Paulus nō indicat, sed subindicat, & non quibuscūque, sed prudētibus: nos miseros quid irrides ò noster pænites: si quod Apostolus nō manifeste protulit, aut nescire, aut dubitare nos dicimus: & nō tam intelligere, quā subintelligere: & ideo nō tā indicamus, sed subindicamus? Iam si tibi reuelata sunt illa, quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis nō ascenderūt: si tibi venit quod perfectū est, & destructa tibi sunt ea quæ ex parte sunt, clama de his & prædica: & quæ Apostolū subindicasse dicis, tu indica: qui nō solū ea quæ subindicata, verū & quæ confirmata ab eo scribis esse, nunc damnas. Hæc enim omnia quæ nunc anathematizari iubes, dum apostoli dicta exponis, astuxeras: & tāquam illi⁹ sensibus hæc inserta esse docueras. Quid adhuc aliud est quod dānare cæteros iubet? Quod corpus hoc, inquit, carcerem & vincula esse animæ dicūt: & ipsam animā nō ire asserūt, sed redire quasi ad ea loca, vbi iā ante fuerat. Proferamus ergo &

Ibidem.

Eph. 11.

Rom. 8.

Ioh. 10.

Matth. 6.

I. Cor. 2.

Ephes. 3.

Ephes. 6.

Hieronymus nō habet, in carcere: sicut nec Apostolus, cuius istud testimoniū est. Rom. 8.

Ephes. 4.

Ioh. 17.

de hoc quomodo ipse senserit, testimonia. Ex istis ipsis cōmentariis libro secundo, ex eo capitulo, vbi dicit. Huius rei gratia ego Paul⁹ vincus Iesu Christi: post pauca. Quia in pluribus, inquit, locis scriptū est, vinculū animæ corpus hoc dici, quo quasi clausa in carcere teneatur, dicimus propterea Paulum corporeis nexibus coerceri, nec reuerti & esse cum Christo, ut perfecta in gentes per eū prædicatio compleatur. Item de eadē re ex eisdem cōmentariis, libro tertio, capitulo vbi dicit. Pro quo legatione fugor in catena: post aliquāta per illum iterum suum alium qui ipse est, ita dicit. Alius vero propter corpus humilitatis & catenā istam qua circumdamur, & nec dum scimus secundū quod oportet nos scire, & per speculū videmus in enigmate: ista eum dixisse cōtendit. Et tūc vere posse in confidentia euāgelij aperire mysteria, cū catenam deposuerit: & de carcere liber exierit. Nisi forte & in vinculis absq; vinculis cōputandus est, qui cōuersationem habet in cælis: & de quo dici potest. Vos autem in carcere non estis, nec in carne, sed in spiritu: si tamē spiritus dei habitat in vobis. Item de eadē re, ex cōmentario epistolæ Pauli ad Philemonem sub eo capitulo, vbi ait. Salutat te Epaphras cōcaptus me⁹: post aliquanta. Nisi forte reconditum aliquid & sacratum (ut quidam putant) in verbo captiuitatis ostendit, quod capti pariter & vinciti, in vallem hanc deducti sunt lacrymarum. Vides quomodo hæc tāquā mystica & sacrata dicit haberi apud quosdā: quorum tamē & ipsum vnū esse, in multis sæpe docuimus: sed vti figura pet quam sciētia mysticæ videatur inuidiā declinare. Hæc, inquit, quomodo se habeant videtis. Nunquid & omnia restituēda esse in vnum statū atque in vnum corpus reintegrādos, non solū homines, sed & dæmones & angelos refugas, dictū à me potes referre? Vis mihi, inquit, non fiat, si quod ex alterius persona dixi, alterius sit: si quid sanè exinde dictū, ac nulli⁹ interiecta persona scriptum legeris, hoc mihi merito debet ascribi. Et quid omnes istos effundimus, quos superius defudauimus agones? Tantū valet frōtis duritia. Sed age fiat, acquiscamus etiā in hoc, nō ut res, sed ut ipse postulat, cōvincatur. Ex his cōmentariis libro secundo de ea re quam proposui sub eo capitulo, vbi scriptū est. Solliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis, vnū corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ: post aliquāta. Queritur, inquit, quomodo vna spes vocationis sit, cum apud patrē diuersæ sint mansiones? Ad quod, vnā spē vocationis regnū cælōrū, quasi vnā domū dei patris esse dicemus, & in vna domo plurimas mansiones. Alia enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia stellarū. Aut certe illud subtilius indicatur, quod in fine & in cōsummatione rerū, in pristinū statum restituēda sint omnia: quando omnes vnū corpus efficiemur, & in virū perfectū reformabimur: & oratio in nobis saluatoris implebitur. Pater da, ut quomodo ego & tu vnū sumus, ita & isti in nobis vnum sint. Accepistis & hæc eius de resurrectione omnium absque vlla ambiguitate sententiā: accipite & aliā, & tunc concludā apologiæ nostræ primū volumē. Innumera sunt enim eius dicta de talibus. Itē ex eodē libro sub eo

capitulo, vbi scriptū est. Ex quo totum corpus compactum & cōglutinātū per omnē iuncturā subministrationis, secundum operationē in mensurā vniuscuiusque mēbri, augmētum corporis facit in ædificationē sui in charitate, sic cœpit. In fine rerum cū deum videre cœperimus facie ad faciē: & in mēsuram peruenierimus ætatis plenitudinis Christi (de cuius plenitudine nos omnes accepim⁹: ita ut Christus nō ex parte sit, sed totus in nobis, & relictis initiis paruulorū, creuerimus in eum virū, de quo propheta dicit. Ecce vir oriens nomē est illi: & Ioannes baptista cōmemorat. Post me venit vir, qui ante me factus est: quoniam ante me erat. Tunc in occurſu vnus fidei, & vnus agnitionis filij dei, quē nunc pro varietate mentiū non vna, nec eadē fide agnitionis cognoscimus, totum corpus quod prius dissipatum fuerat & in diuersa laceratum, in suā compaginē iuncturamque rediget: ita ut vna subministratio, eadēque operatio, & vnus ætatis cōsummata perfectio totū faciat crescere corpus æqualiter, & omnia mēbra iuxta mensurā suam incrementum ætatis accipiāt. Hæc autē tota ædificatio, per quam ecclēsiæ per partes corpus augetur, mutua in se charitate complebitur. Totas rationabiles creaturas sub vnus rationabilis animalis intelligamus exēplo: & quodcūque de huius mēbris dixerimus & partib⁹, hoc sciamus esse referēdum ad vnamquāque rationabile creaturā. Putemus hoc animal ita per artus, venas, carnesque laceratum, ut nec os ossi hæreat, nec neruus iugatur ad neruum: separatim oculi iaceant, seorsum nares, manus aliū locum teneant, in aliū proiecti sint pedes, & reliqua membra in hunc modum inter se dispersa sint & diuisa. Fingamus aliquem venire tantæ sciētia medicum, qui iuxta fabulas ethnicorum Æsculapiū possit imitari, & nouam figuram, nouumque hominē Virbium suscitare: hic necesse habebit vnumquodque mēbrum suo loco restituere, & compagem copulare cōpagi, & quodā glutino partibus restitutis vnum corpus efficere. Hucusque nobis vna similitudo processerit. Nunc in eandem similitudinem ad id quod intelligi volumus, aliud trahatur exemplum. Paruuulus crescit, & occulto æuo in perfectam adolescit ætatem: suum manus augmentū habebunt, sua pedes sentient incrementa, venter dū nescimus impletur: humeri dū fallūtur oculi, dilatātur: & omnia mēbra per partes iuxta mēsuram suam sic crescūt, ut tamē nō sibi, sed corpori videātur augeri. Ita igitur & in restitutione omnium, quādo corpus totius ecclēsiæ nūc dispersum atque laceratum verus medicus Iesus Christus sanaturus aduenit, vnusquisque secundū mensurā fidei & agnitionis filij dei: quē ideo agnoscere dicitur, qui prius nouerat, & postea nosse desinit, suū recipiet locum, & incipiet id esse quod fuerat: ita tamen ut nō iuxta aliā hæresim, omnes in vna ætate sint positi, idest, omnes in angelos reformentur: sed vnumquodque mēbrum iuxta mensurā suā & officium perfectū sit. Verbi gratia, Ut angel⁹ refuga id esse incipiat quod creat⁹ est: & homo qui de paradiso fuerat eiectus, ad culturā iterū paradisi restituatur. Ista autē vniuersa sic fiēt, ut inuicem inter se charitate iungantur: & dū cōgaudet mēbrum

Ephes. 4.

Zach. 6.

Ioa. 1.

Ephes. 4.

1. Co. 12.

Heb. 12.

Imo Hieronymus haeresim hoc asserere ait.

membro, & in alterius proiectione lætatur, Christi corpus, ecclesia primitiuorum, habitet in cælesti Hierusalem, quā in alio loco Apostolus vocat matrem sanctorum. Hæc tua dicta legunt omnes Latini, quæ etiam nunc tu quoque iubet eos legere, ubi dicis, quod omnes rationabiles creaturæ, quæ sub vnus rationalis animalis exēplo intelliguntur, ita in vnū corpus reparandæ sint, tanquam si vnus hominis mēbra diuisa, rursus in eiusdem corporis soliditatem Æsculapij arte reparētur: in quibus quidem diuersa futura desinunt officia, vt pote membrorum, sed corpus vnū, hoc est, vnus natura: & hoc omnium vnus corpus, primitiuam ecclesiā vocas: & corpus esse nominas Christi, cuius corporis vnus membrū suo officio restituendum, ais esse angelum refugam, qui est vtique diabolus: & in hoc quod ab initio creatus est, reparandum. Similiter & hominē aliud membrum ad cultum paradisi tāquam columnam originarium reuocandum: & hæc nulla, vt fieri solet, cum de rebus talibus pedetentim cauteque dicitur, alterius interiecta persona prosequeris, vt dubitasse te aliquis in rebus tam secretis & ascōditis existimet, sicut Origenes iste, cuius te & discipulum non negas, & proditorē fateris, semper facere inuenitur in talibus: sed abrupta & definita sententia, tanquam si angelus loqueretur in Daniele, aut Christus in Paulo, mortalium auribus futurorū arcana enūtiat sæculorum, & ais. Nulli veterum electa a Christo plebs fidelium credat. Si Origenes aliquid de diuinæ dispensationis secretioribus suspicatus est, nemo recipiat. Et si Clemēs, aut ille apostolorum discipulus, aut ille Alexandrinæ ecclesiæ, & ipse magister Origenis tale aliquid dixerūt. Etiam si Gregorius ille Ponticus vir apostolicarum virtutum: etiā si iste alius Nazianzenus, & Didymus videns propheta, ambo magistri mei, quibus sapiētius in fide Christi nihil habuit mūdus. Omnes isti vt Origenes errauerunt: sed accipiat erroris sui veniam, quia & ego aliquando erraui, & nunc pœnitentiam gero, sed veniam accipere debeo. Origenes vero cum eadem quæ ego dixerit, etiam si pœnitentiam egit, veniam non accipiet: immo pro his quæ omnes diximus, solus ipse dānetur. Ipse est qui omnia mala fecit. Ipse enim nobis prodidit, vnde est totū quidquid nos loquimur, quidquid scribimus, quidquid dicti putatur eruditi: & quod de Græcis bonis Latina facimus nō bona. Nemo ergo quemquā horū audiat: sed hæc sola suscipite, quæ in meis cōmentariis inuenitis, & maxime in epistola ad Ephesios, in quibus Origenis dicta vehementissime cōfutaui. Ego autē scrutatus sum: vt credero & tenere debeatis resurrectionē carnis ita futuram, vt corpora cōuertantur in animas, & vxores dirigantur in viros: & quod ante mūdi constitutionē animæ in cælestibus fuerint, & inde ob quasdā causas soli deo cognitæ, in vallē hanc deductæ sint lacrymarū: & quod corpori mortis insertæ sint: & quod in fine sæculorū omnis natura rationalis in vnū corpus restitueretur sicut ab initio fuit: ita vt & homo ad paradysum reuocetur, & angelus refuga supra Petrū & Paulum exaltetur, cui ipsi ad paradysum, vt pote homines, postponēdi sunt: ille autē in id quod ex ini-

tio creatus est, reparatur, & fiat omnes simul ecclesia primitiuorū in cælestibus: & sint, dum in officiis quidē singulis quibusque sunt, membra Christi: vniuersitas vero cunctorum perfectum Christi sit corpus. Hæc tenentes, o fideles prudētesque discipuli, & istas meas indubitatas definitiones custodientes, Origenem tamen pro his ipsis dictis condemnantes, bene ageris, valete. Vides quia totum cum irrisione agis: & pœnitere te ideo dicis, vt fallas eos quibus scribis: Nam & si vere te pœniteat, vt debet, quid facies propter omnes illas animas, quas per tot annos hæc tua tam venenata (vt ipse ais) doctrina decepit? Denique quis vnquam per tuā pœnitentiam emendabitur: cū iste ipse libellus, in quo & pœnitens & accusator & iudex es, auditores tuos rursus ad hæc ipsa & legenda & tenēda transmittat: Ad vltimum etiam si hæc ita non essent: ipse tamen tibi etiam post pœnitentiam, omnem aditum veniæ præclusisti. Ais etiam ipsum Origenem pro his dictis pœnituisse, libello pœnitentiæ ad Fabianū, tunc vrbs Romæ episcopum dato: & tamē post pœnitentiam, post centū & quinquaginta annos mortis suæ in ius eum trahis, & ad dānationem vocas. Quomodo ergo pro his dictis tibi venia dabitur pœnitenti, si ille qui ante te pro his pœnituit, veniam non meretur? Similiter vt scripsisti, scripsit: similiter vt pœnituisti, pœnituit. Aut similiter pro pœnitentia debetis absolui: aut si negas veniam pœnitenti (quod ego non opto) tu perurges nos pariter condemnari, secundum quandam euangelij parabolā. Oblata est domino à Iudæis adultera, vt viderent quid de ea secundum legē iudicaret. Ille misericors & miserator dominus, dixit. Si quis vestrum peccatum non habet, mittat super eam lapidem. Et tunc omnes, inquit, discesserunt. Et Iudæi quidem licet impij & increduli, tamen erubuerunt conscientias suas: ne cum ipsi essēt peccatores, in peccatores viderentur vlscisci. Et latro ille de cruce dicebat ad alterum latronem, qui simul pendeat in cruce & blasphemabat. Quia nec tu deum times, vel quod in eodem nos sumus supplicio. Nos cum hæc eadem, quæ in nobis sunt, condemnemus in alijs, nec cum Iudæis erubescimus, nec cum latrone mitescimus.

**INVECTIVARVM RVFFINI IN
DIVVM HIERONYMVVM,
Liber Secundus.**

Vperiore quidē libello dogmaticas illi obiectiones, quas alijs impingit immerito, in se ipso teste retorsimus: nūc vero iā explicitis, & post tergū reiectis his, quæ fidei vicinæ sunt causationibus, confidentius ei de cæteris criminationibus respondebimus. Est enim etiā illud accusationis eius grauissimum caput, quod similiter, vt cætera mendacia, veritatis falce rescādū est. Ait enim cōfæderatos esse quosdā Origeni ad periurium, & istud mysticę eius traditionis arcanum ascōditum esse in sexto Stromatum libro: nec ab vllō alio in tot sæculis, nisi à se

sola

Eph. 4.
1. Cor. 2.
Matth. 7.

Eph. 4.

1. Cor. 2.

Psal. 18.

Matth. 5.

Psal. 17.
Euid. 9.
Psal. 17.

Matth. 5.

solo deprehensum. Verum ne risum ei moueam, si iuraturandi sacramento alienum me esse confirmem, à cōfæderatione periurij planiore via ad manifestationē veritatis incedam, ex eo quod facillime probare possum, nec habuisse me vnquam libros istos, nec ante legisse à quoquam prælitos. Et sicut me non possum excusare de eo, quod quale sit nescio: ita ne accusari quidē possum de eo, quod vel si sit, penitus ignoro. Iste tamē qui arguit vel ab illo traditum, vel à discipulis eius dici, quod scriptū est: Qui loquitur veritatem cum proximo suo, proximus non sit, nisi ille qui perfectus sit, & symmystes. Et iterum quod Apostolus dicit. Quia sapientiam loquimur inter perfectos: & quod scriptum est. Nolite mittere sanctū canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: vt asserat, inquit, per hoc veritatē non omnibus aperiendam. Videamus quid ipse in istis ipsis electis suis cōmentarijs libro secundo, sub eo capitulo vbi scriptum est: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cū proximo suo, quoniam sumus inuicem mēbra: post pauca. Propter quod, inquit, Paulus ipse perfectus in epistola alia loquebatur: Sapientia autē loquimur inter perfectos. Ergo hoc est quod iubet, vt vnusquisque mystica quæque atque secreta, & ea quæ dei veritate sunt plena loquatur cum proximo suo, vt dies diei eructet verbum, & nox nocti indicet scientiam, hoc est, clara quæque & lucentia indicet his, qui merentur audire. Vos estis lux mundi. Porrō tenebrosa & inuoluta, & omni sacramentorum nocte velata, alijs referat, qui & ipsi nox, tenebræ vel caligo sunt: de quibus dicitur. Et caligo sub pedibus eius, haud dubiū quin dei. Nam & in monte Sina Moyses ingreditur in turbinē & caliginē, vbi erat deus. Et de ipso deo scriptum est. Posuit deus tenebras latibulū suum. Loquatur itaque veritatē atque mysteria vnusquisque cum proximo suo, nec det sanctū canibus, neque mittat margaritas ante porcos: sed quicumque oleum veritatis habuerint, illos in thalamum sponsi & penū regis inducat. Videte, quæso vos, & diligentius respicite, si alium aliquem in omnibus his quæ scribit, nisi se & sua dicta condemnet. Si inimici sui lacerare eum, & arguere pro scriptis suis vellēt, quo alio ordine, quibus alijs aduersum eum sententijs vterētur: nisi quibus ipse aduersū se, tāquam aduersus alios vtitur? Cōdēnatio aduersum istum si proferenda sit, epistola sua sufficit, si solū nomē immutes: textus enim criminum nec in aliū omnino quæque sicut in ipsum cōuenit solū. Quædā nari iubet, hæc iterū obseruari iubet: quæ agit, arguit: quæ detestatur, operatur. Beati discipuli eius, qui eū vel audiūt, vel imitātur. Verū tamen quoniā periurij eius dogma proponitur, nihil ad me si iste vel agat, vel scribat: quia apud nonnullos fratrum etiā hanc nobis inurere conatus est maculā, & nunc iterare per litteras, secundum ab illo datā regulā: quid ego ipse de periurio sentiā profero, vt de sese iterū sibi ipsi iudiciū derelinquā. Etenim cū dominus & saluator noster dicat in euāgelijs. Dictum est antiquis, Nō periurabis: reddes enim domino iuramēta tua. Ego autē dico vobis: nolite iurare omnino. Omnis qui docet quacunque

Tomus nonus.

ex causa peierandum esse, ego dico quod alienus sit à fide Christi, & ab ecclesiæ vnitatis catholicæ. Sed velim nunc posteaquam de meo, vt ipse statui anathemate satisfeci, elaborare paululum, si patienter accipitis: & hoc quod iste per orgia quædam & mysticas cōfæderationes periurium obseruari dicit, quos habeat cultores & symmystas aperire. Certa est enim & satis vera dei illa sententia quæ dicit. Quia ex fructibus eorū cognoscetis eos: & iterum. Ex fructibus, inquit, arbor cognoscitur. Et nos ergo sicut iste dicit, periurij dogma suscepim⁹. Si ad hoc edocti sumus, & talis in nobis arbor plantata est: non potest fieri, vt non tales aliqui ex nobis sæpius germinauerint fructus: verum etiā mystici dogmatis auctoritate coaluerint. Et quidem quantum ad personam meam pertinet, quæ solum ex his omnibus quæ scribit, lacerare se putat, non mihi ipsi feram testimonium: nec dicam quod etiā sit iurandum, cum forte necessitas exigit: & si non cautus sum, at certe timidus esse cupio. Postremo & si obseruare non possum, errasse me nouerim. Hæc ergo non dicam tamen siue errem in his, siue caueā, iste interim causam commissi alicuius, quæ in talibus vrgeat, non habet. Ego autem qualiter apud istum sacratissima sit huius non dogmatis, sed fœdissimi & verissimi vitij obseruantia, iterum ex scriptis eius probabo. Nihil enim ex liuore & inuidia confictum aduersum eum proferam, vt ipse contra nos facit: sed ipsum se testem, & scripta sua aduersum eū producā, vt sciat se non ab inimicis argui, sed à semetipso redargui. Libellum quædam de cōseruanda virginitate Romę positus scripsit: quæ libellū omnes pagani & inimici dei, apostatæ & persecutores, & quicumque sunt qui Christianum nomen odio habent, certatim sibi describebant, pro eo quod omnem ibi Christianorum ordinem, omnem gradum, omnem professionem, vniuersamque pariter fœdissimis exprobrationibus infamauit ecclesiā: & ea quæ gētiles falsò in nos conferre crimina putabantur, iste vera esse, immò multa peiora à nostris geri, quàm illi criminabantur, asseruit. Nā primo illas ipsas virgines, de quarum virtute scribere videbatur, infamata: & dicit de eis his verbis. Aliæ virili habitu vestē mutata, erubescunt se feminas esse quod natæ sunt, crinē amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Suntque quæ cilicij vestiuntur, & cucullis fabrefactis. Vt ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones. Dicit & mille alia de his probra grauiora. Sed nec viduis quidē parcit. Ait quidem de ipsis. Nulla illis nisi ventris cura, & quæ vètri proxima sunt. Alia quoque ingerit obscœna quàm plurima. Sed & monachorū omne genus, quàm fœde, quàm turpiter laceret: lōgum est si ipsi⁹ verbis vel scriptis velim probare. De diaconis vero & presbyteris, quæ dedecora descripserit, pudet retexere. Initiū tamē lacerationis ponā ipsi⁹: ex quo facilius conici possit, quantū in consequentibus augeat inuectio. Sunt alij, inquit, de mei ordinis hominibus loquor, qui ideo presbyteriū & diaconatū ambiūt, vt mulieres licetū videant. Omnis his cura de vestibus: si bene oleat, si pes laxa pelle nō folleat. Crines calamistri vestigio rotatur, digiti de anulis ra-

Matth. 7.

Matth. 5.

Vnia in quolibet hominum genere reprehendere laudi, non probro dandum erat.

O

diant: & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia. Tales cum videris, spon-
 sos magis estimes esse quã clericos. Et posteaquã
 speciatim non tam vitia quã crimina sacerdotũ
 vel ministrorum exprobrãs, etiam ingressum eor-
 um & salutaciones ad matronas, nõ solum deco-
 loravit, verum etiam execrabilem fecit: quomodo
 posteaquã omne genus Christianum cõcidit &
 infamavit, sibi quoque non parcat ipse, audite. Re-
 deo enim post excessum quendam ad hoc quod
 proposuerã, propter quod & libelli huius res po-
 poscit fieri mentionẽ: & ostendã apud istũ tã licita
 haberi perjuriam, vt scriptis quoque suis deprehen-
 di ea non erubescat. Igitur in hoc ipso libello, cum
 moneret, sæculares codices legi non debere: & di-
 ceret, quid faciet cũ psalterio Horatius, cũ euãge-
 liis Maro, cũ apostolis Cicero: nonne scandaliza-
 bitur frater, si te viderit in idolio recubentẽ? Et cẽ-
 tesa cum dixisset eiusmodi, quibus alienam esse à
 Christiana assereret librorũ sæculariũ lectiõnẽ, in-
 ferit etiã reuelationẽ quandã ad se diuinitus factã,
 satis horrificis referã præceptis. Refert enim quod
 posteaquã sæculo renunciasset, & ad deũ fuisset
 cõuersus, amore tamẽ sæculariũ librorũ valde te-
 neretur, nec facile posset tali carere desiderio: &
 pro hoc subito, inquit, raptus in spiritu, ad tribunal
 iudicis pertrahor, vbi tantũ luminis & tãtum erat
 ex circumstantium claritate fulgoris, vt proiectus
 in terrã, sursum aspicere non auderẽ. Interrogatus
 conditionẽ, Christianũ me esse respõdi. Et ille qui
 præsidebat, mētiris ait, Ciceronianus es, nõ Chris-
 tianus. Vbi thesaurus tuus est, ibi & cor tuũ. Illico
 obmutui, & inter verbera (iã enim cedi me iusserat)
 cõscientiã magis igne torquebar. Clamare tamẽ
 cœpi, & euolans dicere. Miserere mei domine:
 miserere mei. Hęc vox inter flagella resonabat.
 Tandẽ ad præsidẽtis genua prouoluti qui astiterãt,
 precabantur vt veniã tribueret adolescentiã, & er-
 rori locũ pænitiã comoderet: exacturus deinde
 cruciatũ, si gentiliũ litterarũ libros aliquãdo legis-
 sem. Ego qui tanto cõstrictus articulo, vellẽ etiam
 maiora promittere, deicere cœpi, & nomen eius
 obstans dicere. Domine si vnquã habuero co-
 dices sæculares, aut si legero, te negavi. In hęc ver-
 ba dimissus, reuertor, inquit, ad superiores. Audistis
 quã nouũ, quã honorificum iuramenti sui ex-
 posuerit genus? Residente in tribunalibus iudice
 domino Iesu Christo, assistentibus angelis & inter-
 cedentibus pro se, inter verbera & cruciatus iurat
 se sæculares libros nec habiturũ vnquã, nec le-
 turũ. Relegantur nunc quãso quã scribit, si vna
 eius operis pagina est, quã nõ eum iterũ Ciceroni-
 anũ pronunciet, vbi nõ dicat: sed Tullius noster,
 sed Flaccus noster, sed Maro. Iã vero Chrysippũ &
 Aristidẽ, Empedoclem & cætera Græcorũ aucto-
 rũ nomina, vt doctõ videatur & plurimẽ lectiõnis,
 tãquã fumos & nebulas lectoribus spargit. De-
 niq; inter cætera, etiã Pythagorã libros legisse se
 iactat, quos ne extare quidẽ eruditi homines asse-
 runt. Sed iste ne aliqua ex parte iuramentũ suũ, de
 auctoribus gentiliũ præteriret, etiã ea quã nõ sunt
 scripta legisse se scribit. Sed in omnibus opusculis
 suis ferẽ multo plura & prolixiora testimonia de

his suis, quã de prophetis nostris vel apostolis
 ponit. Puellis quoque & mulierculis scribens, quẽ
 nõ vtiq; nisi de nostris scripturis edificari & cupiũt
 & debẽt, exempla eis Flacci sui & Tullij vel Maro-
 nis intexit. Iã vero in illo libello, quẽ de optimo
 genere interpretandi intitulauit: vbi præter tituli
 annotationẽ nihil optimũ, sed totum pessimũ est.
 Ibi enim asseuerat hæreticos illos quibus nũc cõ-
 municat: & incurrit illam sententiã apostoli nostri
 nõ sui (ille enim suum aut Flaccũ dicit aut Tulliũ)
 qui ait. Qui autẽ discernit, si manducat damnatus
 est. In illo ergo libello, quod nullo genere verbum
 de verbo interpretari ratio sinat, quod modo ei-
 terũ rationabile visum est, capita integra dictata
 ex codice Ciceronis inferuit. Nonne ipse dixerat,
 quid faciet cum psalterio Horatius, cum euãge-
 liis Maro, cum apostolis Cicero? Nonne scandali-
 zabitur frater, si te viderit in idolio recubentẽ?
 in quo vtiq; ipse se idolatriã reum statuit. Si enim
 qui viderit legentem hoc, scãdalizatur, multo am-
 plius qui scribentẽ? Sed quoniã qui ad idololatriã
 deuoluitur, non plene nec integre prophanus ef-
 ficitur, nisi prius negauerit Christum: ipse Christo
 in faciem coram sedenti in tribunalibus, assistẽtib;
 quoq; clarissimis ministeriis angelorũ, dicit. Si le-
 gero, vel habuero gentiliũ libros, te negavi. Et nũc
 non solũ legit & habet, non solũ describit & com-
 parat: verum etiam diuinis eos verbis & sermoni-
 bus ecclesiasticã ædificationis interserit. Res, quã
 dico, omnibus qui legunt libellos eius, satis nota
 est, & teste non indiget. Sed est hominis de tam sa-
 crilego periurij barathro se cupientis eripere, ad-
 hibere sibi aliquod excusationis commentũ & di-
 cere. Non modo lego, sed ea quã in adolescentia
 didici, quia sum tenacis memoriã, ita vt possim
 plura simul de diuersis capita continuare, ipsã nũc
 profero. Si quis à me modo exigeret, vt probarem
 si hodie antequã sol oriretur, nox fuisset in ter-
 ris, aut si vsque ad solis occasum dies illustrauerit
 mūdum: quid aliud dicerem, nisi magis ab illo, qui
 dubitaret de eo quod omnes nouerant, causas du-
 bitationis quã à me probationis oportere de-
 posci? Sed in hoc licet omnes sciat esse verũ quod
 dicimus, & omnes intelligant: tamen quia de ani-
 ma hominis res agitur, de periurij crimine, de ne-
 gationis Christi sacrilegio, non potest facilis ha-
 beri condemnatio. Nunquid illum imitabimur,
 qui reos nec interrogatos, nec respondentes con-
 demnat: & non solum non respondentes, sed nec
 præsentẽs: & non solũ præsentẽs, sed & mortuos:
 non solum mortuos, sed & eos quos semper ante
 laudauerat: & non solũ eos quos laudauerat, sed &
 eos quos secutus fuerat & magistros habuerat? Ti-
 meatur domini sentẽtia primo illa quẽ dicit. Noli-
 te iudicare, vt nõ iudicemini. Et iterũ. Qua mẽsura
 mẽsi fueritis, eadẽ & remetietur vobis. Quid ergo?
 licet ex superfluo, vnũ tamẽ proferã testẽ aduersũ
 eum perualidũ, & cui præscribere nõ possit: ipsum
 iterum se, & sua proferam scripta. Quamuis ergo
 omnes libelli eius hoc testẽtur, & superflua de hoc
 mea videatur assertio: tamẽ vtendũ aliquo speciali
 testimonio est, ne minus plenũ his, qui forte scri-
 pta eius nõ legerunt, videatur esse quod dicimus.
 Cum

Apparet
 ex libro
 quã hic
 mentatur
 Ruffinũ.
 Rem. 14.

2. Cor. 9.

Gal. 6.

Ioan. 14.

Rom. 2.

Math. 7.

Non genti-
 lium libros
 post iuramẽ-
 tum legisse:
 sed quã
 puer didice-
 rat se citasse
 ipse se sta-
 tur.

Pythagora
 dogmata nõ
 libros se le-
 gisse, dixe-
 rat.

Cum libellos eius quos aduersus Iouinianũ scrip-
 sit, reprehendissẽm: cuiusdam Dõmioni beatã me-
 moriã seni, qui sibi hoc ipsum indicauerat, iste res-
 cribens excusat, & dicit. nullo genere potuisse fie-
 ri se errasse, hominem qui omnium haberet scien-
 tiam. Cum ergo enũmerasset vel syllogismorum
 genera, vel dicendi ac scribendi artes, quas videli-
 cet ille qui eum reprehenderat ignoraret, conti-
 nuo subiungit hoc. Stultus, inquit, ego: qui me pu-
 tauerim hoc absque philosophis scire non posse,
 qui meliorem stili partem elegerim eam quẽ dele-
 ret, quã quã scriberet. Frustra ergo Alexandri
 verti commentarios, nequicquam me doctus ma-
 gister per εἰσαγωγὴν Porphyrij introduxit ad logicã
 & vt humana contemnam, sine causa Gregoriũ
 nazianzenum & Didymũ in scripturis κατηχησὰς
 habui. Hic est qui Christo dixit, Te negavi, si vel
 habuero gẽtilium codices, vel legero. Si nihil aliud
 vel de Porphyrio silere debuerat, qui specialis ho-
 stis Christi est, qui religionem Christianam quan-
 tum in se fuit, penitus subuertere conatus est scrip-
 tis suis, quem iste nunc introductorẽ & instructo-
 rem ad logicam habere gloriatur: nec argumentari
 potest se ante hęc didicisse. Ante enim quã cõ-
 uerteretur, mecum pariter & litteras Græcas &
 linguam penitus ignorabat. Post iuramẽtum om-
 nia hęc, post sacramẽti dati sponsonẽ. Si sine cau-
 sa argumentamur, continuo dicitur nobis. Erras
 homo, deus nõ irridetur, nec syllogismi apud eum
 de Alexandri commentariis intexuntur. Vt video
 frater, male tibi auspicatus es, quod introductor
 tuus sit Porphyrius. Quod te introduxit perfidus?
 Si ad illum locum vbi ipse est, ibi & fletus &
 stridor dentium est. Ibi enim & apostata & ini-
 mici dei, fortassis & periuri ibi habitant. Non bo-
 num introductorem tibi elegisti. Magis si accipis
 consilium meum, ad illum nos introductorem pa-
 riter conuertamus, qui introducit ad patrem, qui
 dixit. Nemo venit ad patrem nisi per me. Dolco
 frater si credis: & si non credis, doleo te suspiciones
 alieni periurij in antiquis & veterulis chartulis
 perscrutari: cum in tuo ore iugis ac sine fine periurij
 inexplicabile sacrilegium perseueret. Nonne
 rectẽ tibi conueniet illud dici, quod Apostolus di-
 cit. Tu autem qui Iudæus cognominaris, & re-
 quiescis in lege, & gloriaris in deo instructus per
 legem, confidis te ipsum ducem esse cæcorum, lu-
 men eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insi-
 pientium, magistrum infantium, habentem formã
 scientiã & veritatis in lege. Qui ergo doces alium,
 te ipsum non doces: Qui dicis non mœchandum,
 mœcharis? Qui prædicas nõ furandũ, furaris? Qui
 abominaris idola, sacrilegiũ periurij committis. Et
 quod est vltimum & grauissimum: nomen dei per
 te & φιλονεικίαν tuam blasphematur inter gentes.
 Sed transeamus iã hinc ad alterius obiecti purga-
 tionem: si tamen conuictum se periurij & præuati-
 cationis simul, perungente etiam conscientia sua,
 fateatur. Alioquin si inficias eat, etiã testes quã-
 plurimos fratrum habere possum, qui in meis cel-
 lulis manẽtes, in monte oliueti, quã plurimos ei
 Ciceronis Dialogos descripserũt: quorum & ego
 quaterniones cũ scriberẽt, frequenter in manibus
 Tomus nonus.

tenui & relegi: & quod mercedes multo largiores,
 quã pro aliis scripturis solẽt, ab isto eis darẽtur, a-
 gnoui. Mihi quoque ipsi aliquando cũ de Bethle-
 hem Hierosolymam venisset, & codicem secum
 detulisset, in quo erat dialogus Ciceronis: & idem
 ipse Græcus Platonis quod dederit ipsum codicẽ,
 & aliquandiu fuerit apud me, nullo genere negare
 potest. Sed quid immoror tãdiu in re, quã luce est
 clarior? cum ad hęc omnia quã supra diximus, etiã
 illud addatur, vbi cesset omne commentum, quod
 in monasterio positus in Bethlehem, ante nõ mul-
 to adhuc tempore partes grammaticas executus
 sit: & Maronẽ suũ Comicosque ac Lyricos & Hi-
 stóricos auctores, traditis sibi ad discendum dei ti-
 morẽ puerulis exponebat: scilicet & vt præceptor
 fieret auctorũ gentiliũ, quos si legisset tantummo-
 do, Christũ se negaturum iurauerat. Sed videam;
 quid adhuc aliud culpet: gentiliũ esse dicit hęc
 dogmata. Ecce qua sententia se ipse condemnet.
 Gentiliũ dicit dogmata quã ipse cõscribit, labitur:
 sed porrigenda manus est, non est nimie perurgẽ-
 dus. Dũ enim totus in eloquẽtia volitat, & vitupe-
 rationibus atque inuectionibus fertur, immemor
 sui fit, & à ratione deuoluitur. Noli frater semetip-
 sum, etiã in non necessariis tamere condemnare:
 non continuo inter gentiles deputandus es, vel tu
 vel Origenes: si (vt ipse dixisti) volẽtes dei iustitiam
 defendere, & respondere contra eos, qui vel fato
 vel casu cuncta moueri dicunt: & volentes ostẽ-
 dere iustã esse dei prouidentia quẽ moderatur vni-
 uersa, dixistis inæqualitatis causas vnquamque
 sibi animã iã ex anterioris vitæ, quam in cælestibus
 habuit, motibus ac sensibus comparasse: vel etiã si
 dixistis bonẽ illi & incõmutabili ac simplici nature
 trinitatis conuenire, vt omnem creaturam suam in
 fine omniũ restituat in hoc quod ex initio creata
 est: & post longa & spatia sæculorũ exæquata sup-
 plicia, quã deus non tam irascentis quã curanti-
 tis affectu infert vnicique: quippe qui commo-
 tionis caret vitio, & mendicis & curãtis vixẽ finem
 statuatur aliquando pœnarũ. Hęc ergo quã vera
 dixeritis, deus viderit: tamẽ impietatis nõ multũ
 mihi continere videntur in deum, nec gentilitatis,
 aliquid: maxime si hac mẽte dicitis, quavis ratione
 dei scilicet iustitiam defendere cupientes. Pro his
 ergo noli te satis cõturbare, neque te ipsum super-
 fluo aut pænitiã subiicias, aut condemnationi.
 Sed illud est reuera, vnde te defendere, aut excusa-
 re non possum, quod non solum gentilitate, verum
 & super omnem gentilitatem, immo impietate
 a te dictum probatur, quod in hoc ipso li-
 bello, cuius superius fecimus mentionem, deum
 focrum habere dixisti. Et quid tam impiũ vel
 prophanum à quoquam gentiliũ poetarum sal-
 tẽ dici potuit: Stultum est enim, si requiramus de te,
 vbi hoc in scripturis sanctis legeris. Quaro si vel
 Flaccus tuus, aut Maro, si Plautus Comicus, aut
 Terentius certe, si vel Satyricus quis inter omnia
 spurca sua, & impudica istud nefas in deum ex
 suo ore protulerit. Fefellit te credo illa res &
 decepit, quod puella ad quem sermo dei fiebat,
 sponsa Christi dicebatur: vt propterea etiam ma-
 trem carnalem, focrum dei appellandam putares.

1. Cor. 11.

Et nesciebas quod hæc non secundum carnis ordinem dicuntur, sed secundum spiritus gratiam. Spōsa enim ex eo appellatur, quod sermo dei quasi sacratio quodā cōnubio iūgatur animæ humanæ. Si autē tali cōiunctione etiam mater puellæ Christo per fidē sociatur, recti⁹ etiā ipsam spōsam Christi, quā socerū dei appellare potuisses. Nā restat tibi ut & patrē puellæ, socerū dei dicas: & sorores eius cognatas, etiā puellā nurū dei pronuncies. Sic dum totus Plautinæ & Tullianæ cupis eloquentiæ fenerator videri, oblitus es, quomodo Apōstolus omnē ecclesiā, id est, parentes cū liberis, matrē cū filiabus, cū sororibus fratres, omnes simul vnā nominet virginē vel sponsam, dicens. Statui autem hoc ipsum omnes vos vni viro virginē castā exhibere Christo. Sed tu dū non Paulū, sed Porphyrium introductorē te habere gloriaris, ipsum Porphyrium sequendo qui aduersum Christū, & aduersum deū libros impios ac sacrilegos scripsit: & ab ipso, ut ais, introductus in istud blasphemix barathrum decidisti. Quod si vere pro maledictis tuis vis agere penitentiā, si nō irrides ista dicendo: si non mente φιλονικος & contentiosus propter hoc solū etiā te infamare non refugis, dūmodo aliū decolores: si non arte, sed fide dictorum tuorū pœnitentiam egeris, pro hac tam graui turpique blasphemia age pœnitentiā: hinc enim in deū blasphemasti. Nā de creaturis aliquid dicere & errare: maxime si non cōtumeliæ voto, sed dū iustitiam dei, ut dicis, cupit asserere quis effluat, non est nimis execrabile commissum. In cælū tendere os, graue est. Iniustitiam vel cōtumeliā in excelsū loqui, perniciosum est. Hoc lugeatur, quod difficile curatur. Nā quis est, qui cum morbo regio laboret, & de ipso capite & vultu ac vita periclitetur magnopere clamet, quod non leuē παρωχίον pedis, aut perfacilis vngulæ suæ offensa cūretur? Illud autē minimum quidem est, & responsione vix dignum, quod enumerans doctores suos quos se de synagoga dicit esse mercatos, stimulas nos subiungit. Neque enim, inquit, ipse me docuit, sicut quidā, nos sine dubio intuens, in quos omne ab initio lacerationis suæ pōdus inuexit. Et miror hoc eū dicere voluisse, cū maiorem in me & veriorē haberet obtrectandi materiam: quod magis inter multos & præclaros magistros diu moratus, nihil dignū eorū, vel magisterio, vel institutionibus habet. Cæterū iste qui in tota vita sua non totos triginta dies Alexandriæ, vbi erat Didymus, cōmoratus est, per totos penē libellos suos longe latēq; se iactat Didymi vidētis esse discipulū, & καθήγητήν, id est, præceptorē in scripturis sanctis habuisse Didymum. Et omnis ista iactantia in vno mense quæsitā est. Ego qui sex annis dei causa cōmoratus sum: & iterū post interuallum aliquot aliis diebus, vbi Didymus, de quo tu solo te iactas, & vbi alij nihilominus illo non inferiores, quos tu ne facie tenus quidem nosti, Serapion & Menites, viri natura & moribus & eruditione germani, vbi Paulus senex Petri martyris discipulus, & vt ad eremi magistros veniam quibus, & attentius & fręquentius vacabamus: vbi Macarius Antonij discipulus, & alter Macarius, & Isidorus, & Pambas, omnes amici dei: qui nos hæc docebant quæ ipsi

à deo discabant: quantam ego, si hoc ita deceret, aut expediret, de his omnibus habere iactantiæ materiam possem? Sed erubescō, hæc etiam reticens, dum volo tibi ostēdere, non vt tu dicis, nostro ingenio magistros: sed quod plus doleo, magistris defuisse magis ingenium nostrum. Verum quid stultus ego sanctos enumerō Christianos viros? Non propter istos dicit, quia ipse nos docuit: sed quia Barabbam eius de synagoga magistrum non suscepimus, & per εισαγωγήν Porphyrij ad logicam non sumus introducti. Ignosce mihi pro hoc quod malui ante imperitus & indoctus videri, quā Barrabæ discipulus dici. Proposito enim Christo simul & Barraba, ego quasi imperitus Christum elegi. Tu, vt video, cum illis clamas qui dicunt: non hunc, sed Barabbam. Nā Porphyrius tuus, dic quæso quid te docuit, qui aduersum Christianos, & aduersum religionem nostrā blasphemix volumina conscripsit? Quid te isti in quibus tantum te iactas, vnus ab idolis dæmonum, & alius de synagoga, vt dicis. Satanæ magistri docuerunt boni? Nihil video nisi hoc quod & ipsi nouerant. Nam Porphyrius te docuit de Christianis male loqui, concidere virgines, cōtentes, diaconos, presbyteros: & omnē prorsus Christianorum gradū & ordinē libellis editis infamare. Ille vero de synagoga Barrabas tuus pro Christo electus: docuit te resurrectionem carnis, nō in virtute, sed in fragilitate sperare: litterę occidentis amicū fieri & inimicum spiritus viuificantis. Et alia quædam secretiora, quæ si res poposcerit, postmodū proferētur in tēpore. Sed quid in longum sermo producit? Conuiciis eius & iniuriis non respondeamus: lacerationibus eius ad quod opus quotidie stilū eius Porphyrius exacuit, nō obuiem⁹. Ad hoc enim Iesus noster, nō Barabbas magister, silere nos docuit. Ad illud veniamus, vt ostēdatur quā vera sunt, quę vel pro sua excusatione, vel pro nostra accusatione conscripsit. Ait duas esse solas præfatiunculas suas, in quibus laudare visus est Origenē. In eo tamen interpretationis opere eum laudauerit, in quo nihil omnino dogmaticum, nihil de fide dictū sit: & quod penitus in his quæ eius ipse interpretatus est, nihil tale inferatur, quale nūc ad synagogæ gratiam, nō ad Christianorū ædificationē reprehendit. Et quamuis ei sufficere ad silentium agendum debeat, quod ea in alienis litteris culpat, quæ proferuntur ex suis: tamen & in hoc quā verum dixerit, videamus. Ex præfatione interpretationum in Ezechiele, quatuordecim homiliis, siue oratiunculis Origenis scribens cuidam Vincentio, Magnum est, inquit, mi amice quod postulas, vt Origenem faciam Latinum: & hominem iuxta Didymi videntis sententiam, alterum post apōstolos ecclesiarum magistrum etiam Romanis auribus donem. Et post aliquanta. Et illud, inquit, breuiter admones, vt scias Origenis opuscula in omnem scripturam esse triplicia. Primum eius opuscula excerpta sunt, quæ Græce σχόλια nuncupantur. In quibus ea quæ sibi videbantur obscura, aut quæ habere aliquid difficultatis, summam breuiterq; perstrinxit. Secundū διμνησκόν gen⁹: de quo & præfatus

præfatus interpretatio est. Tertium quod scripsit ipse τόμους, nos volumina possumus nuncupare: in quo opere tota ingenij sui vela spirantibus vētis dedit, & recedens à terra, in mediū pelagus aufugit. Scio te cupere vt omne genus transferā dictionis: præmisi causam, cur non facere possem: hoc tamē spōdeo, quia si orante te, Iesus reddiderit sanitatē: nō dicam cuncta (quia hoc dixisse temerarium est) sed permulta sim translaturus, ea lege quam tibi sæpe constitui, vt ego vocem præbeam, tu notariū. Item de Caticis canticorū præfatio. Beatissimo papæ Damaso. Origenes cū in ceteris libris omnes vicerit, in Canticū canticorū ipse se vicit. Nā vnde cum voluminibus explicitis, quæ ad viginti vsque versuū millia peruenerūt: primū septuaginta interpretes, deinde Aquilā, Symmachū, theodotionē, & ad extremū quintā editionē, quā in Aethiæ littore inuenisse se scribit, ita magnifice aperteq; disseruit, vt mihi videatur in eo completū esse quod dicitur, Introduxit me rex in cubiculū suū. Itaq; illo opere prætermisso, quia ingētis est otij, laboris & sumptuū, tantas res, tā dignum opus in Latinum trāsferre sermonē, hos duos tractatus quos in morem quotidiani eloquij, paruulis adhuc lætentibusq; cōposuit, fideliter magis quā ornate interpretat⁹ sum: gustū tibi sensuum eius non cibū offerens, vt animaduertas quanta sunt illa existimāda quę magna sunt, cum sic possint placere quæ parua sunt. Item ex præfatione commentarij in Michæā scripta ad Paulā & Eustochium, post aliquanta. Nam quod dicit Origenis me volumina compilare, & contamine non decere scripta veterū, quod illi maledictū vehemens existimant, eam laudem ego duco maximā, cum illos imitari volo, qui cunctis prudentibus & vobis placent. Itē ex præfatione interpretationis Hebraicorum nominū, post aliquanta, ita dicit. At ne forte consummato edificio quasi extrema deesset manus, noui testamenti verba & nomina interpretatus sum, imitari volens Origenē ex parte, quę post apōstolos ecclesiarū magistrū, nemo nisi imperitus negat. Inter cætera enim ingenij sui præclara monimēta, etiā in hoc laborauit, vt quod Philo quasi Iudæus omiserat: hic vt Christianus impleret. Item de epistola ad Marcellā. Ambrosius quo chartas, sumptus, notarios ministrante, tā innumerabiles libros vere Adamantius noster & Chalcenterus explicuit, in quadam epistola, quā ad eundē de Athenis scripserat, refert nunquam se cibos, Origenē præfente, sine lectione sumpsisse: nūquam in ille somnū, nisi vnus è fratribus sacris litteris personaret. Hoc diebus egisse vel noctibus, vt & lectio orationem susciperet, & oratio lectionem. Item ex alia epistola ad Marcellam. Beatus Pamphilus martyr, cuius vitam Eusebius Cæsariensis tribus fermē voluminibus explicuit, cum Demetrium Phalereum & Pistratum in sacra bibliothecę studio vellet æquare, imaginesque ingeniorum quæ vera sunt & æterna monumenta toto orbe perquireret: tunc omnes, maxime Origenis libros impensius profecutus, Cæsariensi ecclesiæ dedicauit. Quā bibliothecā ex parte corruptā Acatius, dehinc Euzoius, qui eiusdē ecclesię sacerdotēs fuerunt, in membranibus instaurare conati

Tomus nonus.

funt. Hic cū multa repererit, & inuentorū nobis indicē reliquerit, centesimi vicesimifexti psalmi commentarium &, phe, literæ tractatū, ex eo quod non inscripsit, confessus est non repertū: nō quod talis tantusque vir, Adamantiū dicimus, aliquid præterierit: sed quod negligentia posterorū ad nostrā vsque memoriā nō durauit. Sed fortasse dices mihi. Quid superfluis repleas paginas? Nunquid & ille dicit criminis esse nominari Origenē, aut ingenij ei laudem dari: si prædicatur talis ac tantus vir, eo magis, si qua sunt illius, in quibus aut apōstolicus vit, aut ecclesiæ magister dicitur, vt in superioribus ipse profert. aut si quid tale est, quod fidem eius nō ingenij solum commēdare videatur. Hoc quidē faciā: tamē idcirco hæc protuli, vbi eū talē ac tantum virū dicit: quia in ea præfatiuncula vbi eū dicit Apōstolū, vel prophetam defendi, vel vsque ad cælū ferri, hūc puto sermonē laudis eius inscriptū. Et sicubi forte scientiā eius laudauimus, tales sunt omnes meæ in illū laudes, pro quibus hic tantū in te ignis accendit, quas de suis scriptis, nec imputari sibi dignum ducit. Verum quia non dignatur æqualem nobiscum personā habere in iudicio, & nos quidē etiā ex suspitionibus cōdemnat: ipse vero neque ex chirographis suis teneri vult, nec putat in causa obseruare scripturæ sanctæ debere sententiā, quæ iubet absque personarū acceptione iudicari, non vt æquitas, sed vt ipse vult, ita satisfaciamus pro nobis. Ait enim. Tu si interpretatus es Origenē, culpandus es: ego etiā si eadem dixi, pro quibus ille culpatur, bene feci: & legi debēt, & teneri. Tu si laudasti ingenij eius vel scientiā eius, reus es: ego si ingenium laudauit, nihil est. Sed profer, inquit, vbi eum ita laudauerim, vt fidē eius excusare. Non æque quidē sed quocunq; duxerit sequar. Libellum quendē scribens, comprehendere quasi indiculo quodam voluit, quanta apud Latinos Varro scripserit, & quanta apud nostros Origenes in Græcis, in quo ita ait. Marcum Terentiū Varronē miratur antiquitas, quod apud Latinos tā innumerabiles libros scripserit. Græci Chalcenterū mitis effecerunt laudibus, quod tantos libros cōposuerit, quantos quibus nostrū alienos sua manu describere nō possit. Et quia nunc otiosum est apud Latinos Græcorū voluminū indicē texere, de eo qui Latine scripsit, aliqua cōmemorabo, vt intelligamus nos Epimenidis dormire somnū: & studium quod illi posuerunt in eruditione sæculariū, scripturarū, nos in congregandis opibus ponere. Scripsit itaque Varro quadraginta quinque libros antiquitatum, quatuor de vita populi Romani. Et cū enumerasset per singula omnia quæ Varro scripsit, addidit post hæc. Quorum Varronis & Chalcenteri mētio facta sit quæritis, videlicet vt ad Adamantiū, nostrumque Chalcenterum veniamus, qui tanto in sanctarum scripturarum labore sudauit, vt iuste Adamantij nomē acceperit. Vultis noscere quanta ingenij sui reliquerit monimēta? Sequēs titulus ostēdit. Scripsit in Genesim libros tredecim, Mysticarū homiliarū libros duos, in Exodo excerpta, in Leuitico excerpta. Et post multa. Itē, inquit, monobiblia, πρὸ ἀρχῶν libros quatuor: de resurrectione libros duos, & alios de resurrectione

O iij

dialogos duos: & cum enumerasset omnia eius opuscula, secundum indiculi fidem, addidit & dicit. Videtis ne & Græcos pariter & Latinos, vnus labore superatos. Quis enim vnquam tanta legere potuit, quanta ipse descripsit? Pro hoc sudore quid accepit pretij. Damnatu r à Demetrio episcopo, exceptis Palæstinæ & Arabiæ & Phœnicis atque Achaïæ sacerdotibus: in damnationem eius consentit vrbs Roma. Ipsa contra hunc cogit senatum, non propter dogmatum nouitatem, nō propter hæresim, vt nunc aduersum eū rabidi canes simulant: sed quia gloriam eloquentiæ eius & scientiæ ferre non poterant: & illo dicente, omnes muti putabantur. Hæc quare scripserim, & ad pauperis lucernæ igniculū cito sermone sed nō cauto dictauerim, potestis intelligere, si Epicuros & Aristippos cogitetis. Si quis tibi nūc quæso cū ista ad pauperis, vt ais, lucernæ igniculū cito sed nō cauto sermone distares, astitisset propheta, & clamasset: d̄ scriptor cohibe hanc vocem, reprime stilum: erit enim tempus & non multo post, cum tu schisma ab ecclesia facies: & vt pro ipso schismate colorem aliquid excusationis inuenias, istos quos nunc omnibus mirabiles facis libros incipies infamare, & istum quem modo Chalcenterum tuum vocas, & pro merito laudabilis laboris, ais, Adamantiū nominatum, d̄cturus es, non tam libros ad vtilitatem animæ, quam venenata dogmata cōscripsisse. Hūc quem negas iuste à Demetrio in causā fidei esse damnatum, & hunc quem negas pro dogmatum nouitate accusatum, tu execrandum pro nouitate dogmatum, dices: & ea quæ dicis, nunc aduersum eum canes rabidos simulare, hæc tu ipse simulabis. Romanum quoque senatum, vt nunc scribis, epistolis tuis commonitoriis, iuramentis, satellitibus circumuolantibus, etiā tu coges contra eum: & talē vicem pro omnibus laboribus suis Chalcentero tuo reddes. Et ideo caue hæc nunc scribere, ne cū hæc scripseris & illa egeris, multo verius tu tuis sēctiis condemneris, quam ille alienis. Putasne habuisses prophetæ illi hæc tibi dicenti fidem, & non magis illum insanum tunc, quam te in hæc venturum putasses? Sed contentio hæc est, quæ nec amicis parit: dum modo lædat inimicos. Tu vero hoc supergressus, tibi ipsi nō parcis: dum modo nō inimicos cōficias, sed amicos. Itē ex præfatione Hebraicarum quæstionum, post multa. De Origene autē, inquit, sileo: cuius nomen si parua licet cōponere magnis, meo nomine inuidiosum est. Qui cum in homiliis suis, quas ad vulgus loquitur, communē editionem sequatur: in Tomis Hebraica veritate superatus, & suorum circūdatus agminibus, interdum linguæ peregrinæ quærit auxilia. Hoc vnum dico, quod vellem cum inuidia nominis eius, habere etiam scientiam scripturarum, floccipendens imagines vmbraque laruarum: quarū naturæ esse dicitur, terrere paruulos, & in angulis garrire tenebrosi. Verū ego iā nec mirari debeo, nec cōqueri pro his quæ in me agit, qui tantis viris & talibus nō pepercit. Nā & sanctæ memoriæ Ambrosiū episcopū qualibus figuris laceret, qualib⁹ obreſtationibus fecerit, in his ipsis in quib⁹ nihilomin⁹ laudat Originē, similiter ex suis præfationibus edocebo. Præfa-

tio de homiliis in Lucā ad Paulā & Eustochiū. Ante paucos dies quorundā in Matthæū & Lucā cōmentarios vos legisse dixistis, è quibus alter & sensibus hebes esset: & alter in verbis luderet, in sententiis dormitaret. Quamobrem petitis, vt istiusmodi nugis contemptis, saltem triginta & nouē Adamantiij nostri in Lucā homiliis, sicut in Græco habentur, interpreter: molestā rem & similem tormēto, alieno, vt ait Tullius, stomacho & non suo scribere: quod tamen idcirco nunc faciā, quia sublimiora nō poscitis. Siquidē illud quod olim Romæ sancta Bleſilla efflagitauerat, vt viginti sex Tomos illius in Matthæū, & alios quinque in Lucā, & triginta duos in Ioannē, nostræ linguæ traderem: nec viriū mearum, nec ocij, nec laboris esse perspiciatis. Sed quantū apud me & auctoritas vestra & voluntas valet: prætermiſi paululū Hebraicarū quæstionū libros, vt ad arbitriū vestrum, lucratiui operis hæc, qualiacūq; sunt, nō mea, sed aliena dictarē: præsertim cū à sinistro oscinē coruū audiā crocitantē, & mirū in modū de cunctarū auū ridere coloribus, cū totus ipse tenebrosus sit. Fateor itaq; antequam ille obiiciat, Origenē in his tractatibus quasi puerū talis ludere: alia sunt virilia eius, & senectutis seria, quæ si vobis libuerit & potuero: si dominus, vt in Latinū vertam sermonē, dederit cōmeatū, & prætermiſsum prius opus expleuero, tūc videre poteritis: imō per vos Romana lingua cognoscet, quātum boni & antē nescierit, & scire nunc cœperit. Ecce quæ de Origene & de Ambrosio sentiati. Quod si negare voluerit hoc quod omnes sciunt, quia de sancto Ambrosio dixerit: primo ex eo cōuincetur, quod apud Latinos ipsius tantum, & nō alterius in Lucā commentarius fertur. Deinde scit me habere epistolam suā, in qua hoc ipsum de aliis excusans, in illum conuertit suspicionē. Verū quia epistola illa etiā secretiora quædā continet, quæ interim modo publicari nolo ante tēpus, ex aliis adhuc his similibus approbabitur. Interim Origenis libros, vt supra diximus, in omnem admirationem extollit & dicit, quod si eos interpretetur, Romana lingua cognoscet quātū boni & antē nescierit, & scire nūc cœperit, id est, in Matthæū, inquit, viginti sex libros. & in Lucā quinque, & in Ioannē triginta duos. Isti sunt quos magnificat: in quib⁹ eadē prorsus omnia, sed latius & copiosius, quæ & in istis Peri archon libris, pro quibus me arguit, continētur. Quod si iste promittit se istos interpretaturū, me quare pro similib⁹ incusat: Sed quoniā polliciti sumus probaturos nos quomodo laceret virū omniū admiratione dignū Ambrosiū episcopū, qui nō solū Mediolanēsis ecclesiæ, verum omnium ecclesiarū colūna quædā & turris inexpugnabilis fuit, vnā adhuc ipsius præfationē ponemus, ex qua videatis vel tantū virū quā fœde & indigne laceret: vel iterū quomodo Didymum vsque ad cælū efferat laudibus, quæ rursus vsq; ad inferna demergit, vel quomodo de vrbe Roma, deo fauēte capite Christianorū, ea dicat quæ dicebantur tunc, cū gētiles in ea populi & persecutores principes morabātur. Præfatio ad Paulinianū de spiritu sancto. Dum in Babylone versarer, & purpuratæ meretricis essem colon⁹, & iure Quiritū viuere, volui aliquid garrere de

Hic. 1.

Nō constat quod hæc dicens de Ambrosio loquatur: culpandus ipse qui re-
tur.

Didymi libri de spiritu sancto ad preces Damasi contra hæreticos male dicit deo sententias, veritas: nō ut furta Ambrosij, aut alicuius alterius cognoscere tur. Philop. 2.

de spiritu sancto, & cœptum opusculum eiusdem vrbs Pontifici dedicare. Et ecce olla illa quæ in Hieremia post baculum cernitur, à facie cœpit aquilonis ardere: & pharisorum conclamauit fenatus, & nullus scriba vel fictus, sed omnis quasi indicto sibi prælio aduersum me imperitiæ factio coniurauit. Ilico ego velut postliminio Hierosolymam sum reuersus: & post Romuli casam, & nudorum lupercal, diuersorium Mariæ & speluncam saluatoris aspexi. Itaque, mi Pauliniane frater, quia supradictus Pontifex Damasus, qui me ad hoc opus primus impulerat, iam dormiuit in domino: tam tuo quā venerabilium mihi ancillarū Christi Paulæ & Eustochij nunc adiutus oratu, canticum, quod cantari non potui in terra aliena, hic à vobis prouocatus in Iudæa immurmuro, augustiorem multo locum existimans, qui saluatorem mundi, quā qui fratris genuit parricidam. Et vt auctorem titulo fatear, malui alieni operis interpretes existere, quā, vt quidam faciūt, quasi informis cornicula alienis me coloribus adornare. Legi dudū de spiritu sancto cuiusdam libellos: & iuxta Comici sententiam, ex Græcis bonis Latina vidi non bona. Nihil ibi dialecticum, nihil virile atque districtum, quod lectorē vel ingratis in assensum trahat: sed flaccidum totum, molle, nitidum, atque formosum, & exquisitis hinc inde odoribus pigmentatum. Didymus vero meus oculum habens sponsæ de Cantico canticorum, & illa lumina quæ in candentes iam segetes sublimari Iesus præcipit, procul altius intuetur, & antiquum nobis morem reddit, vt videns vocetur propheta. Certe qui hunc legerit, Latinorum furta cognoscet: & contemnet riuiolos, cum cœperit haurire de fontibus. Imperitus sermone est, sed non scientia: apostolicū virū ex ipso stilo exprimens, tam sensuum nomine, quā simplicitate verborum. Audistis quomodo quem ante coruū dixerat & totū tenebrosū, nunc iterum corniculā dicat, alienis se pennis vel coloribus depingentem: & quā turpiter laceret, & nihil virile dicat habere virum, qui ad ecclesiarum Christi gloriam electus à deo est: qui in testimoniis domini locutus est in conspectu persecutorū regū, & non est confusus. Ambrosius sanctus de spiritu sancto, nō solū verbis: sed & sanguine suo scripsit. Obtulit enim persecutoribus sanguinem suum, quem in se fudit: sed à deo ad alios adhuc reseruabat labores. Quod etiā si secutus est Græcos catholicos nostrorū scriptores, & aliquid de eorū scriptis præsumpsit, nō cōtinuo hæc debuit tua esse summa cura, hic labor, hoc studiū, vt pro hac causa interpretareris librū Didymi de sancto spiritu, vt furta illius cognoscerentur, qui fortassis etiā necessitate scribēdi passus est, vt infantiētib⁹ tunc hæreticis responderet. Hæc est Christiana modestia: Sic monita seruamus apostoli dicētis, Nihil per contentionē, neque per inanē gloriā: Deinde quomodo, vt iterū eadē repetā, tu qui prædicas nō furādū, furaris. Paulo ante interpretationē Micheę obiectā tibi dicebas, quasi Origenis dicta furareris. Tu furtū quidē nō negasti, sed ais. Quod mihi illi maledictū vehemēs existimāt, hoc ego laudē duco maximā: cū illum imitari volo, qui

Tomus nonus.

cūctis prudētibus & vobis placet. Tua furta laudē tibi præstāt maximā: alios furta sua apud te coruos & corniculos faciunt. Si tu Origenem, quē alterū post apostolos dicis, recte facis imitari: quid occidis eū, qui secutus est Didymū, quē nihilomin⁹ & prophetā nominas, & apostolicū virū desig⁹ as? Si ergo neque tāto ac tali viro Ambrosio pepercisti: & cū quem alterū post apostolos scribis, atque omnibus placere prudētibus, ac mille aliis laudibus, nō duob⁹, vt dicis, sed innumeris scriptis tuis vsque ad cælū extulisti, rursus hæreticū quē antē apostolū facis: & Didymū ipsum, quē nūc prophetā videntē & oculū habentem sponsæ de Cantico canticorū, & apostolicū virū sensuū nomine designas, iterum eū peruersum doctorē criminaris, & inter hæreticorum consortia, tua censoria, vt ais, virgula segregas: quā virgulā à quo acceperis nescio: nā Petrū semel scimus clauē à Christo accepisse. Istas modo censorias virgulas qui spiritus erogat, tu videris. Si inquam istos omnes, quos tuo ore laudasti, tuo ore rursus condemnas: quid ego ad istos pulex de me cōquerar, si me nunc laceres, quē & in epistolis tuis antē laudaueras, & in Chronicis tuis, Florētio & Bonoso, pro vitē vt ais, nobilitate coniunxeras? Et iam nec illud eius admirabile factum silendum est, ne pudorem incutiamus audientibus, quod Marcellini consulis nepem, quā Romanæ nobilitatis primā, paruulo filio Romæ derelicto Hierosolymā petiisse, & ibi ob insignē meritum virtutis Teclā nominatam, in ipsis Chronicis suis scripserat: post id de exemplaribus suis erasit, cū actus suos vidisset districtioris disciplinæ feminæ displicere. Cōpellimur quidē plura adhuc de scriptis eius congregare, vt agnoscat quā verū sit & hoc quod scribit, qui in suis duab⁹ rātū præfatiunculis, Origenis meminerit, in his nō fidem eius, sed ingenium: non dogmatisten eū, sed interpretē laudans. Adhibui interim decē. Sed ne dilatari nimis sermonē onerosum sit, sufficiat interim hæc, in quibus eū, & quasi apostolū laudat, & quasi ecclesiarū magistrum: & quia nō pro fide, nō pro dogmatū nouitate, vt rabidi nunc canes simulant, aduersum eū moueatur ordo Romanus: & quia ipsum sequitur, qui omnibus prudentibus & ipsi placet: & omnia illa quæ inserte superius eius præfatiunculæ cōtestatur. Verum hæc quoquo modo sint, quæcunque habes tu cū istis vel antiquis vel nouellis scriptorib⁹, siue eos tu apostolos, siue eos venerarios scribas, siue prophetas eos tu, siue peruersos doctores voces, ad me ista quid spectāt? Tu pro his varietatibus tuis, pro cōtumeliis & lacerationibus bonorū, recte penitentiā egeris, si tamen egeris. Mihi quare dicis. Si secuti sunt erratē, sequatur correctū? A page, ablit à me. Nūquam ego nec te, nec aliū errantē secutus sū: sed in virtute Christi, nec te, nec aliū quenquam, nisi ecclesiā catholicam sequar. Tu qui scripsisti talia, & secutus es eos, quos errasse credebas, qui tā indigne de deo scripsisse cōuictus es: tu age penitentiā, si tamē putas tibi blasphemæ crimē ignosci. Nunquid mea aliqua proferre potes scripta similia, in quibus me vel in iuuetute errasse cōuincas, sicut tu nō tam cōfiteris quā cōuincaris? Ego me interpretādi disciplina

Didymū vti Origenis, Trinitatis fide excepta, notauit: nō secus quā ipsū Ruffinum.

Falsum est nomē feminæ e Chronicis ablatū adhuc enim ibi legitur. Loquitur enim de Melania.

Secutus Origenē plennerrorib⁹, se nullū errantē secutum dicere audeat.

tatummodo imitatum te dixi, vel secutum: sed tamen in nullo alio, in quo etiam tibi omnem iniuriam factam esse dicis quia secutus sum quod te videram in hominibus secundum Lucam euangelium fecisse: ubi de filio dei in Graeco non recte inueneras, praeterieris, in illo loco ubi dicit. Magnificat anima mea dominum: & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Nosti quia de anima, sicubi illa quae solent dici, non praeterieris: sed ea adhuc etiam ex te additis quibusdam assertionibus lucidius scripseris, ut in illo loco. Ecce ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultauit infans in utero meo: ubi dicis quod non erat hoc principium substantiae eius, de tuo addidisti, atque naturae. Haec & mille alia his similia in interpretationibus tuis, siue in his ipsis hominibus, siue in Hieremia vel in Esaiam, maxime autem in Ezechiele substraxisti. De fide autem, id est, de trinitate, cum in aliquibus locis aliter inuenisses: quae tibi visa sunt, praetermissisti. Hoc genus interpretandi uterque nostrum tenuit. Quod si alius culparet, tu utique respondere deberes, qui primus hoc feceras. Nunc ipse id culpas, sine dubio unde ipse culperis. Verbum de verbo interpretari, antea & stultum esse & malitiosum pronunciauisti. In hoc secutus sum te. Nunc quid de hoc vis ut paeniteat me, quia tu modo mutasti sententiam, & ad verbum interpretatum te dicis? Si qua in fide minus adificabant abstulisti: ita tamen abstulisti, ut non omnia, nec in omnibus penitus amputares. Denique in hominibus Esaiam, visio dei, filium & spiritum sanctum retulit. Ita tu transtulisti: adiiciens ex te quod sensum auctoris ad clementiorum traheret intellectum. Ais enim. Qui sunt ista duo Seraphim? Dominus meus Iesus Christus, & spiritus sanctus. Et ex tuo addidisti: ne putes trinitatis dissidere naturam, si nominum seruatur officia. Haec & ego in quam plurimis feci, & aut defecui, aut ad sanioris intelligentiam declinaui. Pro his me iubes agere poenitentiam? non puto hoc te sentire. Quod si pro his neque tibi, neque mihi poenitentia est, pro quibus aliis me inuitas ad poenitentiam? Scripta mea nulla extant, in quibus error meus aliquis corrigendus sit. Tua extant multa, quae, ut video, nunc secundum sententiam tuam uniuersa danda sunt. Exceperas tibi commentarios in epistola ad Ephesios, in quibus te putaueras aliquid emendatius condidisse. Etiam ipse vidisti quam similes per omnia esse Origenis sensibus inuerti sunt: imo & plus aliquid, quam hoc quod danda exponas, continere. Et nisi ipse de his iam tibi exclusisses poenitentiae facultatem dices: Reuoluite commentarios meos in epistola ad Ephesios, & inde agnoscetis, quomodo Origenis dogmatibus aduersatus sum: fortassis velles iterum & de his poenitere, & in istis condonare semetipsum, sicut & in ceteris. Tamen quantum in me est, concedo ego tibi & pro his poenitere: sed & pro omnibus non solum quae locutus es, sed & quae locuturus es, si agas poenitentiam, bene facis. Certum est enim quod poenitenda sunt cuncta quae scripseris. Quod si hinc me aliquis culpandum putat, quare omnino aliquid de Origine interpretatus sum: si hoc culpatur, ego in hoc opere postremus sum: & necesse est ut culpa a primis incipiat. Et tamen nemo commissum punit, quod ne admitteretur, ante non vetuit. Licuit, fecimus. Si quid prohibet lex, obseruari in posterum solet. Sed dandam dicit quis debere cum auctore suo libros. Sed

quid facimus de isto auctore, qui eadem scribit, sicut superius plenissime ostendi? Similem excipiat eandemque sententiam. Ego hoc nec peto, nec virgeo, licet ille mecum hostiliter agat: sed ut video ipse sibi hoc temere alios condemnando conquirit. Verum ut iterum tecum ex tuis verbis loquar, ipse scribis in istis inuectiuis tuis, me interpretatione mea hoc ostendisse, quod ego quidem essem catholicus: Origenes autem, quem interpretabar, haereticus. Ais enim. Hoc est dicere, quia ego sum quidem catholicus: iste autem quem interpretor, haereticus. Ais enim. Hoc legi. Si ut dicis, hoc toto opere meo ostendi quod ego catholicus sum, & Origenes haereticus: quid adhuc aliud quaeritur? Nonne totum agis, & illum haereticum, & me catholicum dici? Si hoc dixisse me, & hoc toto opere meo satis egisse testaris: quae tibi iam accusationis causa superfluit? Quod profecit tua ista in nos inuectio? Si Origenem haereticum esse ostendi, & me catholicum: recte feci, an non recte? Si recte: cur ad culpam & accusationem, quae recte gesta sunt, vocas? Si non est rectum Origenem haereticum dici: cur me hoc nomine in ius vocas? Quid opus fuit te interpretari malitiosius ea, quae secundum tuum interpretandi morem fuerant translata, licet in cultiori sermone: quid certe opus erat auditores tuos illudere, & illis aliud opinantibus te aliud agere? Illi enim hoc existimant, quod tu aduersum eos agas, qui Origenem catholicum defendunt: tu vero illos arguis & accusas, qui haereticum illum designarunt. Propter hoc forte me inuitabat ad poenitentiam? Non intellexeram. Veruntamen scito me ne de hoc quidem poenitentiam gerere: quin dicam non omnia quae in libris eius inueniuntur, tanquam catholica esse suscipienda. Quae utrum sua sint, ut dicis: an ab aliis inserta, ut nos putamus, deus viderit. A nobis interim, ubi ad fidei fastigium & veritatem ventum fuerit, respuuntur. Tu tamen dic, quid exposcis a nobis: haereticum vis ut dicamus Origenem? Hoc fecisse nos non culpas. Sed catholicum? Pro hoc nos accusas. Designa manifestius quid velis: si tamen potes aliquid horum medium inuenire quod velis. Isti sunt omnes sales tui de Alexandri & Porphyrii, & ipsius Aristotelis acumine congregati. Haec est omnis illa iactantia, qua te a prima aetate usque ad senectam in grammaticorum & rhetorum & philosophorum scholis ac disciplinis praedicas esse versatum, ut procederes Origine pronunciarus haereticum: & in ea ipsa oratione qua in illum ferebas sententiam, accusares eum, quae asserebas quod illum haereticum designarunt. Vides quia nusquam cura veritatis ac fidei, nusquam religionis ac iudicij contemplatio: sed sola male loquendi & lacerandi fratres exercitata libido versatur in lingua: sola in corde humana contentio: sola inuidia & liuor in mente: in tantum, ut cum odiorum tibi causa non esset, cognominatum te a me fratrem & collegam, licet cum praconio, indignanter acciperes. Ignosce mihi quod nesciebam te *κατανομας* dici, & incompellabile nominari. Miror tamen, quod ea me condonare deposcas, quae a me notata conquirentis. Ad illam sane inculpationis eius partem, superfluum videtur vel respondere aliquid, ubi pie & religiose dicenda

etiam martyris Pamphili, aut falsa dici vult: aut etiam si vera sint, spernenda decernit. Cui iam iste deferat, cui iam parcat? Omnes apud istum Graeci scriptores antiqui ecclesiastici errauerunt. Latinis vero quomodo deroget, quomodo carpat singulos, vel veterum, vel nouorum, diuersa eius qui legit opuscula recognoscit. Sed nunc ne martyres quidem apud eum habere possunt aliquid reuerentiae. Non, inquit, credo, quia martyris sit. Hoc si velimus de omnibus scriptorum dicere libellis, quae erit in singulis probatio, si dicam: non est verum, quia Stromatum libri quos dicit, Origenis sunt. Unde ipse esse probatur? Ex ceterorum, inquit, similitudine. Sed sicut ille qui in scriptura alicuius falsum facere vult, manus eius imitatur: ita & qui sua dicta sub alterius nomine vult inserere, stilum sine dubio imitabitur eius, cuius & nomen asciuit. Deinde, ut omnia quae iustissime dici possunt, breuitatis causa praeteream: si in tantum volebas audere, ut martyrem reprehenderes, dicta ipsa quae tibi videbantur reprehensibilia, in medium proferre debueras: & tunc vnusquisque legentium vidisset, quid ibi esset absurdum, quid consequens, quid iniquum, quid certe contra apostolicas regulas: sed tantum nescio quid impietatis, pro quo, ut dicis, expiando sanguinem suum fuderit martyr. Ipsa illa verba si legeret, iam non tua, sed sua sententia aut errasse martyrem, aut nomine martyris absurdam & impiam conscriptionem ab alio diceret esse compositam. Nunc vero sciens quia si legantur ea quae reprehendis, nota retorquetur in eum, qui culpam iniuste: ea quidem quae reprehendis, non proferas: tua autem illa censoria virgula, & arroganti auctoritate decernis: Ille arceatur a bibliothecis, ille recipiatur: & iterum iste ipse qui hodie receptus est, crastino si eum alius aliquis praeter me laudauerit, eiiciatur, & cum illo ipse qui laudauit. Hic autem catholicus habeatur, etiam si aliquando videatur errasse: illi erroris venia non detur, etiam, si ea dicat quae ego dixi: & neque interpretetur quis eum, neque legat, ne quis mea furta cognoscat. Hic haereticus quidem, sed magister meus est. Et hic licet Iudaeus sit, & de synagoga sarae conductus verba vendat ad pretium, tamen magister meus est, & praefatur omnibus: quia apud ipsos solum scripturarum veritas permanet. Si tibi istud auctoritatis uniuersa pariter iniunxisset ecclesia, & exigeretur a te ut de singulis, vel de omnibus iudicares: nonne graue & periculosum onus ne tibi imponeretur, excusare debueras? Nunc vero in tantum quotidiana derogandi meditatione profecimus, ut iam nec martyribus parcamus. Sed ponamus quod non sit martyris libellus iste, sed cuiuscumque vnus de ecclesia: nunc quid suis verbis vnus est quisque; ille est scriptor? Ut meritis cedendum videatur auctoris, de ipsis Origenis voluminibus ponit exempla: & quid de singulis sentiat, non suis defensoris verbis: sed eius ipsius qui accusabatur, ostendit. Et sicut aduersum te modo, multo meis verbis vehemientiora sunt tua scripta, ita illum non excusatis auctoritas, sed sua dicta defendunt. Et ideo superflua est de auctore quaestio, ubi defensio talis est, quae assertore non egeat. Sed ad illud iam nequissimum inculpationis eius caput & inuidiosissimum veniendum est, imo non inuidiosum, sed

inuidum, ait enim. Quis prudentium, vel quis sanctorum aggredi voluit in Latinum vertere, quod tu ausus es? Ego ipse, inquit, saepe rogatus a multis non feci. Et quidem sancti quare hoc non fecerint facilis excusatio est. Non enim continuo qui sanctus & prudens est Latinus, etiam linguae Graecae notitiam sufficenter habet. Nec sanctitati eius detrahitur, cui deest peregrinae linguae notitia. Aut iterum non continuo si scientiam quis habet Graeci sermonis, etiam voluntatem interpretandi habet. Aut etiam si habet, non statim discutiendus est ille qui pauca interpretatus est, quare non plura: aut cur non illa, sed illa? Libertas est enim in huiusmodi opere, & est vel in arbitrio scribentis, vel in desiderio deposcentis: & tamen de sancto Hilario dicit, & de sancto Victorino: quorum alterum interpretis titulo nihil omnino arbitror transtulisse de Graeco: alterum ipse dicit Heliodori cuiusdam presbyteri vsus scientia: ut quae ille sibi hauriret ex fonte Graecorum, ipse Latino ea sermone digerere, pro eo quod aut nihil, aut parum Graece nosset. Illi ergo cur haec non fecerint, & facilis & manifesta est excusatio: de te sane mirandum est quare hoc feceris? Quid enim magis audax, vel quid amplius temerarium, libros istos interpretari Origenis: quorum iam penes omnem continentiam in aliis libris scripseras? quorum omnia iam dicta quae reprehensibilia nunc dicis sub proprii nominis sermone protuleras? An ut diuinarum scripturarum libros, quos ad plenissimum fidei instrumentum ecclesiae Christi apostoli tradiderunt, noua nunc & a Iudaeis mutata interpretatione mutares? Quid tibi ex his duabus causis magis videatur illicitum? Nam Origenis dicta, siue placent, ut hominis dicta placent: siue displicent, ut hominis falsa dicta facile contentuntur. Ista vero quae nunc tu interpretaris, & per ecclesias & monasteria, per oppida & castella transtmittis, quomodo suscipiemus: tanquam diuina, antequam humana? Et quid facimus, quod quae prophetarum vel legislatorum nominibus titulatur, uetera haec abs te quam illa quae apostoli probauerunt, affirmantur? Istud commissum dic quomodo emendabitur: imo nefas quomodo expiabitur? Si enim in explicanda lege aliquid aliter sensisse damnabile apud te ducitur, ipsam legem peruertere in aliud quam apostoli tradiderunt, quoties damnabile iudicandum est? Cur non magis pro huius ausu temeritate dicamus: quis ex tot & tantis prudentibus & sanctis viris, qui ante te fuerunt ad istud opus ausus sit manum mittere? Quis praesumpserit sacras sancti spiritus voces, & diuina volumina temerare? Quis praeter te diuino muneri & apostolorum haereditati manus intulerit? Et quidem cum ingens copia fuisse ex initio in ecclesiis Dei, & praecipue Hierosolymis eorum qui ex circumcisione crediderant, referatur: in quibus vtrique linguae vtriusque perfectam fuisse scientiam, & legis peritiam probabilem, administrati pontificatus testatur officium. Quis ergo in ista eruditorum virorum copia ausus est instrumentum diuinum, quod apostoli ecclesiis tradiderunt, & depositum sancti spiritus compilare? An non est compilare, cum quaedam quidem immutantur, & error dicitur corrigi? Nam omnis illa historia de Susanna, quae

castitatis exemplum præbebat Ecclesiis Dei, ab isto abscissa est, & abiecta atq; post habita. Trium puerorū hymnus, qui maxime diebus solemnibus in ecclesia Dei canitur, ab isto è loco suo penitus erasus est. Et quid per singula commemoro de his, quorum comprehendere numerū nequeo? De quovt omittā illud dicere: quod septuaginta duorum virorum per cellulas interpretantium vnā & consonam vocem, dubitandū non est, spiritus sancti inspiratione prolata: & maioris id debere esse auctoritatis, quā id quod ab vno homine sibi Barabba aspirante, translaturum est. Vt ergo hoc omittā, vide quid dicimus, verbi causa. Petrus Romanæ ecclesiæ per viginti & quatuor annos præfuit: dubitandum non est, quin sicut cætera, quæ ad instructionem pertinent, etiam librorum instrumenta ecclesiæ ipse tradiderit: quæ utique iā tunc ipso sedente & docente recitabantur. Quid ergo? Decepit Petrus apostolus Christi ecclesiam, & libros ei falsos & nihil veritatis continentes tradidit: & cum sciret quod verum est haberi apud Iudæos, apud Christianos volebat haberi quod falsum est? Sed fortasse dicit: quia sine literis erat Petrus, & sciebat quidem Iudæorum libros magis esse veros, quā istos, qui erant in ecclesia: sed interpretari non poterat propter sermonis imperitiam. Et quid? Nihil in isto agebat ignea lingua per spiritum sanctum cælitus data? Non ergo omnibus linguis loquebantur apostoli. Sed concedamus, quia non potuerit Petrus apostolus facere, quod hic modo fecit: de Paulo quid dicimus? Nū & Paulus sine literis fuit? Hebræus ex Hebræis, secundum legem pharisæus, edoctus secus pedes Gamalielis: qui etiā & ipse Romæ positus, si quid Petro defuisset, putas nō potuit adimplere? Quomodo ergo isti qui præcipiebant discipulis vt attendere lectiōem, emendatas eis & veras nō dabant lectiōes: & qui præcipiunt ne attendamus Iudaicis fabulis & genealogiis, quæ quæstiones magis præstant quā ædificationem? Et iterū cauere nos iubent, & obseruare maxime eos qui ex circuncisione sunt, quomodo non præuidebant per spiritum quod futurum esset tempus post quadringentos ferè annos, quando ecclesia cognito eo quod ab apostolis non sibi esset tradita veritas veteris instrumēti, legatos mitteret ad istos, quos illi tunc circuncisionem vocabant: obsecrans & exorans, vt sibi de veritate, quæ apud ipsos est, aliquid largirentur? Per totos istos quadringentos annos errasse se, & ignorasse quod verum est, fatebatur? Ascitam quidem se esse ex gentibus sponsā Christo per apostolos sed non ab eis veris monilibus exornatam: putasse se lapides esse pretiosos, nunc autem deprehendisse quod non sunt veræ: istā gēma, quas sibi apostoli Christi imposuerat: erubescere se ad publicum procedere, falsis & non veris lapidibus adornatam: & ideo rogare se vt vel Barabbam illum, quem aliquando vt Christo nuberet, spreuerat: mittant ad se, qui possit cum vno electo ex suis viro ornamenta sibi vera, quæ apostoli non præstiterant, reparare? Quid ergo mirū est, si meminimus & nullius numeri hominē laceret, si Ambrosiū fecerit, si Hilarium, si Lactantium, si Didy-

num reprehendat? Nec multum dolere de iniuria mea debeo, pro eo quod opus meū ipse interpretari denuo aggressus est: cum me septuaginta interpretibus in hac æquauerit cōtumelia. Sed & illud quomodo accipiendum est? Quantū accessisse ad incredulitatem ex hoc facto gentilibus æstimatis? Non enim latent eos, quæ apud nos aguntur. Scientes ergo legem nostram non emēdatam vel mutatam: nonne dicunt apud semetipsos, errāt isti, nec est apud eos aliquid veritatis? Ecce ipsi cū volunt, leges suas corrigūt & emēdant. Certū est autem errorē præcessisse, vbi emendatio subsecuta est: nec diuinū videri posse, quod ab homine mutatur. Hoc nobis præstitit tua ista nimia sapientia, vt omnes incipientes etiā à gentilibus iudicemur. Nolo sapientiam quā Petrus & Paulus nō docuit: nolo veritatē, quā apostoli non probauerūt. Tua verba sunt: post quadringentos annos non debere simplices Latinorum aures nouæ doctrinæ voce pulsari. Modo tu dicis. Omnis qui putabat Susanam nuptis & inuptis exemplū pudicitæ præstitisse, errauit. Non est verum. Et omnis qui putabat quod puer Daniel spiritu sancto fuerit repletus & arguerit adulteros senes, errauit. Non erat verum. Et omnis ecclesia per orbem terrarum, siue eorum qui in corpore sunt, siue eorum qui ad dominum perrexerunt, siue illi sancti confessores fuerunt, seu etiam sancti martyres, quicūque hymnum trium puerorum in ecclesia domini cecinerunt, omnes errauerunt, & falsa cecinerunt. Modo ergo nobis post quadringentos annos legis veritas empta pretio de synagoga procedit. posteaquā senuit mundus, & perurgentur cuncta ad finē, scribamus etiam in sepulcris veterum, vt sciant & ipsi qui hic aliter legerant: quia Ionas non habuit vmbra cucurbitæ, sed hederæ. Et iterum cum voluerit legislator, nec hederæ: sed alterius virgulti. Sed & Origenes, inquit, asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumēs, vt componeret volumina quæ appellantur Hexapla. Et quid Origenem istum, quando tibi placet condemnandum, quando placet imitandum producis? Verisimile est vt eūdem tu & defensorem adhibeas, & reum. Auctorem facti tui habere potes eum, quē & primus ipse condemnas: & ad condemnationem eius epistolis tuis Romanum cogis senatum? Ante hoc prouidere debueras. Nemo succidit arborem cui inniti parat: nemo in sua causa fidem eius explorat, cuius ipse reprobatur fidem. Si uero hoc fecit, Origenes, siue non fecit, ad te? Si ad illius exemplum iudicari vis, relege sententias tuas: & vide quid dixeris. Hoc non est, inquis, se purgare: sed socios criminis querere. Noli ergo & tu socios criminis querere: sed purgationem facti require. Veruntamen videamus quid tale etiam reus & auctor simul Origenes fecerit. Ego illius nec vnum locum ex scripturis diuinis de Hebræis inuenio translaturum. A te omnes scripturas video esse mutatas. Et quomodo factum tuum & illius simile videri potest? Apostata quidem & Iudæi interpretati sunt ea, quorum lectiōe Iudæi maxime videntur. Et quia frequēter, si disputatio accidisset, vel immutata esse aliquanta, vel deesse, vel abundare in nostris

mū in quo errarunt, reprehēdit, Hilarium nunquam nec etiam Ambrosiū quod con-

Susanna historiam non inueniri in Hebræo tantū dixit: sic & trium puerorum hymnum: non autem ea reiecit.

nostris scripturis mentiebantur: voluit Origenes nostris ostendere, qualis apud Iudæos scripturarum lectio teneretur: & in propriis paginis vel columnellis, editiones eorum singulas quasque descripsit, & ea quæ apud illos sunt addita vel decerpta, certis quibusque signis additis, ad versiculorum capita designauit: & in alieno non suo opere, suas tantummodo notas fixit, vt sciremus nō quid nobis, sed quid Iudæis aduersum nos certantibus, aut deesse, aut abundare videretur. Quod tale esset, quale si quis accepto breuiculo, in quo militum nomina continentur, nitatur inspicere, quāti ex militibus supersint, quanti in bello ceciderint: & requirens qui inspicere missus est propriam notam: verbi causa, vt dici solet* ad vniuscuiusque defuncti nomē ascribat, & propria rursus nota superstitem signet: nunquid videbitur is, qui notam ad defuncti nomen apponit, & propria rursus nota superstitem signat, quod egerit aliquid, vt vel hic defuncti, vel ille viuētis causam acciperet, sed quod eos qui ab aliis fuerint perempti, iste annotationis designauit indicis? Ita ergo fecit & ille ea quæ per alios interpretes siue perēpta fuerant, seu etiā abundantius prolata, propriis quibusdam signis, id est, asteriscis & obeliscis notulis designauit. Cæterū, neque verbū aliquod de suo vnū saltem inseruit, neque nostrorum exemplariorum fidē fecit in aliquo vacillare: sed ea quæ minus videbātur secundum cursū literæ plana & lucida, spiritualis intelligentiæ ostēdit referta mysteriis. quid tibi ergo Origenis factū in hoc potest præstare solati, cuius neque opus simile aliquod ostēdere potes: & in quo tantū laboras, vt litera occidat consequentē: dum ille e contrario spiritus viuificantis esse conetur assertor? Tuū igitur frater, tuū istud est factū, nec quicquā nunc te in hoc comitē vel lociū in ecclesia habuisse certum est: nisi istū solum, quē frequenter cōmemoras Barabbam. Quis enim alius auderet ab apostolis tradita ecclesiæ instrumenta temerare, nisi Iudaicus spiritus? Illi te o mi frater, antequā à Iudæis caperis charissime, illi te in hæc mala præcipitāt. Illi te martyribus parcere faciūt: & de omni Christianorū ordine fanda atq; nefanda scribere, turbare pacē nostrā, scādala ecclesiæ generare. Illi etiā aduersum te ipsum, & scripta tua, quæ quasi Christianus aliquādo locutus sis, cogūt ferre sententiā. Et ideo tibi omnes sordemus: dum illi pessimis suis artibus tibi nimiū placent. Nā quomodo tu si Pauli literis acquiesceres, dicētis. Si quis frater præuētus fuerit in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu māuetudinis, ita efferbuisset, vt in nullo prorsus spiritualis institutionis ordinē custodiret? Pone enim aliquid me scripsisse cōtumeliosum: pone quod tibi virorū summæ eloquentiæ, & fratri & collegæ mihi quē imitandū in disciplina interpretandi dixi, iniuriā fecerim: tamē post pacē illam summo vix sudore reparatā, hæc prima adhuc de meis iniuriis querela ad te peruenerat. Sed & illam tuā ponamus iniuriā, quod in interpretando Origenem te imitatus, aliqua præterierim, quæ mihi minus ædificationis in fide habere videbantur. Culpandus pro hoc eram fortassis, &

emendandus. Scripta, vt ais, ad te fratrum missa sunt, deposcentiū culpas interpretis argui. Quid tu vir spiritualis agis? Quid formæ & exēpli in rebus talibus cæteris præbes? Fratris turpitudinē non solum nudatam his qui foris sunt nuncias, sed & obrecta denudas. Pone quia non te imitatus, hoc feci, sed ebrietas aliqua subrepens, sicut patriarchæ fecit, nudauerit turpitudinem nostrā: nunquid maledictionem cōsecutus fueras, si obuersus incedens, leui palliolo rescripti tui contexisses opprobriū nostrum, & si velasset epistola vigilantis, quē stilus nudauerat dormitatis? Sed aliud rescribere nō potueram his, qui ad me talē epistolam miserant: vt nisi ita rescripsissem, aut reinterpretratus essem ea ad verbū, quæ tu es interpretatus ad sensum, etiā ego Origenē sequi viderer. Nondum dico quæ sit illa aut qualis epistola: tamē quoniam viri nobilis Pāmachij cōtinet nomē, quid fuisset absurdū, si ei tale aliquid respōdisses: frater, nō est temere de alterius opere iudicandū. Nam & tu ipse nosti quid feceris: quando aduersum Iouinianū Romā missi libellos, cum eos quidam aliter intelligerent, quā ego me dictasse memineram: nōne cum iam à plurimis legerentur, & offenderentur penē omnes, cū quibus etiam tu ipse esse putabaris, exēplaria iam de foro, iam de publico subtraxisti: & hæc non ad aliquem aliū, sed ad me remisisti, causam pariter, quia multi scandalū pati videbātur, insinuās: quomodo ego Apologeticum denuo descripsi, & quæ aliter intelligebantur, ad intelligentiā rectiorem prout potui, reuocaui? Equum est ergo, vt quod nobis fieri volumus, aliis nos faciamus. Sicut enim meos libros mihi remisisti, vt à me emendarētur: ita & ad illum suos remitte: & quod culpabile videtur, insinua: vt ipse se, si in aliquo errauit, emendet. Tu præterea & nos iam in multis exercuimus ingenium, & multa iam nobis opuscula defudata sunt. Ille hoc primum propē opus adiit, & fortasse compulsus: & nihil mirum si fluctuauit in primis. Nec occasio derogandi Christianis captanda est: sed emendationis utilitas requirenda. Hæc si ad eū rescripsisses, nonne maiorem gratiam & ædificationem, vel ipsi, inuita in timore dei habenti, vel cæteris legentibus præbuisset, quā nunc istæ tuæ inuectiæ mœroris & confusionis omnibus timentibus deum præstant: qui & in te fœdissimam obrectandi libidinem, & in me respondendi necessitatē miserabilem vident. Si enim, vt dixi, de tuis libris contra Iouinianum scriptis, nunc eadem quibus illum arguebas, ipse inueniris asserere: nunc vero in tantum prolaberis, vt sordes nuptiarum, nec martyrij cruore dilui posse cōfirmes: & illud quod est Manichæorum dogmatis, emendationem tibi habere facile visum est in his libris quos iam edideras, & describendos plurimis præbueras: quid erat difficultatis me non meum opus & interpretationem alieni operis, si quid forte in eo erratum non ratio, sed liuor suggererat, emendare? maxime cum adhuc esset in schedulis, quas nondum ad plenum relegeram vel explicueram, quas non editas inuenerunt? Nonne per facile emendari poterant ea, quæ adhuc emendata non fuerant? Verum non hinc, vbi quod culparet nihil habebat: sed

1. Tim. 1.

Lactantium & Didy-

Gal. 6.

a Mulier-
cularum o-
pinione de
corporis fra-
gilitate, im-
pie Hiero-
nymo ad-
scripsit.
b Corpora
redigi in
animas, &
mulieres in
viros, my-
stice Hiero-
nymus di-
xit: pro eo
quod est, ex
carnali spi-
ritualē, &
ex imperfe-
cto perfectū
fieri. Ruffi-
ni interpre-
tatio de li-
bris 7. q. 1.
de xlv. nō
soliū à Hie-
ro. sed etiā
à Rom.
Eccl. per
Anastasiū
papā dā-
nata est,
quod im-
pius Orige-
nis opinio-
nes Lati-
nis praebe-
rit legēdas,
laudāue-
ritque.
c Origenis
falsas opi-
niones, ha-
reticasque
quas sup-
presso no-
mine in-
terdum
Hierony-
mus refert
impie illi
adscripsit
Ruffinus.
d Dama-
nes subii-
ciendos
Christo, et
sanctis, re-
cludendos
que in per-
petuum in-
ferni carce-
rem, non
restituen-
dos dixit,
immo ne-
mo Hiero-
latus id
improbat.
e Ex Ori-
genis sen-
tentia, ani-
mas esse in
corporibus

totum inde mordetur, dum per hoc prodi timuit, unde est omne quod ipse dicit, unde doctus, unde scripturarū videtur interpres. Sed idcirco causam, qua ad interpretandū adductū sum exposui, vt sciat me hęc nō cōtentione (vt ipse agere solet) vel emulatione aliqua protulisse. sed necessitate, qua superius edocui, ad boni & vtilis operis instrumētum, vt aliquid ex hoc vel ordinis, vel coloris acciperet ille, qui rudis ipse opusculum cōdebat antiquum. Aut non videmus vetustas aedes nouellis aedificiis profuisse: Et interdum assumitur lapis de abditis & abstrusis antiquae domus partibus, qui nouae domus frontem decorat, & exornat ingressum? Et interdum totum nouellae constructionis aedificiū, vnius antiquae trabis stabilitate munitur. Agamus ergo nunc aduersus eos, qui veteribus recte vtuntur in nouis: non vobis licet, dicentes, transferre materiam de veteri domo ad nouam: nisi tignum tigno, & lapidem lapidi iunxeritis, nisi porticum de porticu, nisi membrum de mēbro: & hoc fieri non poterit, nisi secessum de secessu, nisi cloacam de cloaca trāstuleritis. Habere enim domum magnam etiam hęc necesse est. Hoc nanque est verbum transferre de verbo: quod à te ante improbabile, nūc verò probabile iudicatum est. Sed tu quidem tibi & quae non licent, licere defendis: nobis autem quae licita sunt, impingis ad crimen. Nam tu cum sacras literas, & volumina diuina permultas, laudari vis: nos etiam si te imitantes de hominum sermonibus aliquid, quod minus aedificare credimus, praeterimus, in his nobis veniam non das, in quibus exemplum dedisti. Verum agat hęc iste, vt sibi vel licere vel expedire putat. Ego interim, vt recēseamus in fine, ea quae sparsim pro nostra purgatione respondimus, cum de me dixerit quasi sine se haereticus esse non possem, ostendi fidem meam: & de resurrectione carnis ipsum magis errare, qui corpus quod resurrecturū est, fragile esse scripserit, comprobauit? *b* Sexus quoque diuersitatem quomodo abrauerit, & corpora in animas, & mulieres redigi in viros dixerit, docui: meam quoque interpretationis causam, vt puto, iustissimas protuli: quod non vel contentione excitatus, vel gloriae cupidus: sed dei timore prouocatus, antiquae materiae transuexerim copias, nouellae constructionis aedificiis profuturas, & tela vetera rubigine iam obducta deterferim: non vt ciuile bellum mouerem, sed vt hostile depellerem. Ipsum etiam caput cui manus falsarias iniecerunt, inserui: & adulterium blasphemiae in filium dei & spiritum sanctum, alienum à meo nomine: sed ipsorum scelere, & ab ipsis docui esse commissum. *c* In singulis quoque, de quibus se idcirco Origenem arguere dicebat, vt nos pulsare se crederet, & infamare opus translationis nostrae, ostendi ex ipsis commentariis suis, ex quibus fidem suam expectari debere dixerat: & probari, quid & de animae statu, & de restitutione omnium, *d* de diabolo atque angelis refugis, eadem quae in illo culpata, ipse conscripserit. *e* Sed & quod animae in corpore hoc vincitae velut in carcere tenerentur, ipsum dixisse, conuici. *f* Vnum quoque esse corpus totius creaturae rationabilis, id est, angelorum & ani-

marum, in his ipsis eum scripserit commentariis, approbavi. Periuirij etiam confederatione, apud nullum ita, vt apud ipsum, ostendi sacratissimam conuersari. Veritatem adaeque, & perfectiorem doctrinam non esse omnibus publicandam, in ipsis commentariis ipsum docere conuici. *g* Tum inde saeculares libros, pro quibus sedenti, seque verberanti pro tribunalibus Christo dixerat: si vnamquam legero, vel habuero gentilium codices, te negaui: nunc non solum legere vel habere, verum etiam omnem suae doctrinae iactantiam in his eum gerere demonstraui: in tantum, vt etiam per isagogen impiissimi *h* Porphyrij inductum se esse gloriaretur ad Logicam. Et cum gentilium dogmata esse diceret quoquo modo sentire, vel de anima, vel de ceteris creaturis: ipsum multo foedius gentibus dixisse: quod deus *i* focrum haberet ostendi. Sed & cum se dixisset in duabus tantum praefatiunculis *k* Origenis meminisse, vt ingeniosi magis quam apostolici viri breuitatis causa decem sola praefatiunculas protuli: in quibus eum non solum vt apostolicum virum, sed alterum post apostolos ecclesiarum magistrum, & quod cum omnibus prudentibus sequeretur, asserui. Praeterea euidenter ostendimus ex more huic esse, vt bonis omnibus derogat, & in hoc se putet aliquid esse, si opinatus quosque viros, & qui aliquid *l* nominis in literis habuerint, reprehendat. Ostendi etiam quam indigne ministros & sacerdotes Christi lacerauerit. Sed ne monachis quidem ac virginibus ipsis quas laudauerat, vel continentibus pepercit: atque omnem Christianorum ordinem & gradum libellis foedis infamauerit. Sanctum quoque virum *m* Ambrosium, cuius adhuc praeclearae vitae memoria in animis omnium viget, quam indigne & turpiter lacerauerit. *n* Didymum etiam quem dudum inter videntes prophetas & apostolos posuerat, nunc inter eos qui diuersa ab ecclesiis doceant, collocari: & omnes omnino vel antiquos vel nouellos scriptores, quos nunc imperitia, nunc ineptiae notet: ad vltimum, quod nec *o* martyribus parcat. Et hanc omnia vt superius dixi, non extraneis aliquibus, sed suis literis, & se ipso teste conuici, per singula quaeque ex his ipsis probatissimis sibi libris testimonia proferens, quos libros etiam cum de ceteris omnibus dictis vel scriptis suis paenitere se dicat, non quo vere peniteat, sed quo angustatus in hoc venerit, vt aut penitentia sibi esset simulanda, aut non posset mordere vel ledere quem vellet: illos tamen, vt dixi, libros sibi excepit solos, tanquam minime penitendos. Et ideo nolui eius nunc cetera scripta cōtingere, vt de istis penè solis conuinceretur, de quibus ipse sibi iam locum clauerat paenitendi. Post omnia vero ostendi, quod sacros libros, quos apostoli ecclesiis tanquam spiritus sancti fidele depositum commendauerant, *p* permutauerit: & quod is qui audaciam notet in hominum opusculis ver-

*u*eluti in carcere, nō ex sua dixit Hiero. quā opinionem saepe etiam improbat. *f* Vnum corpus proua dixit ecclesia: quae hic militat, in calo trium phat. *g* Saeculares libros se citare vt antea legerit, nō autem postea legisset, ipse uero nymus defendendo se testatur. *h* Porphyrij per praedicabilia ad Logicā introductio etiam nō legitur, nihil enim inibi de fide. *i* Quod pie dictū erat de focro, nō erat impie interpretandum. *k* Origenē vt doctissimum inter praesentes saepe laudauit, iuuenis iam, non senex: vt dogmatistē uero impiū scripsit, semperque rearguit. *l* Imo dicit quid ei displicet, non minibus, praeterquam in haereticis, semper parcat. *m* Ambrosiū quā laudauerit Hieronymus, apparet ex epistolis eius.

1040. 7. 1040. 35.

lis vertendis, ipse maiore piaculo eloquia diuina permutauerit. Superest iam vt vnusquisque qui hanc cognoscit, tali iudicio fauorem suum alteri nostrum conferat, quali iudicio se à deo cupit ipse iudicari: nec suam laedat animam, dum alteri fauorem praestat iniustum. Cognoscat etiam per te fili charissime Aproniane, sanctus vir ille Pamachus, cuius epistolam amicus meus in inuentione vel accusatione hac sua protulit, in Christi adiutorio, non studiis, sed innocentiae fauendum: nec in causa veritatis studiose agendum esse magis quam religiose. Praeceptum est enim domini, vt non secundum faciem, sed rectum iudicemus iudicium. Quia sicut in vnoquoque minimorum suorum Christus est: qui esurit & sitit & nudus est, & ipse est qui reficitur & induitur: ita in his qui iudicantur iniuste, ipse est qui iniuste iudicatur. Et pro his qui odio habentur gratis, ipse dicturus est, Odistis me gratis. Quomodo aestimat hanc causam, & hoc factum suum in tribunalibus Christi iudicandum cū habeat sua conscientia quod codices illius contra Iouinianū scriptos, qui iam publice legebantur & reprehendebantur, subtraxerit atque culpauerit: remiserit uero ad ipsum auctorem libros suos, insinuans ea quae ad reprehensionem uenirent, vt vel emendaret, vel rem quoquo modo posset, curaret. Meos uero non codices, sed schedulas imperfectas, inemendatas, furto cuiusdam nebulonis & fraude subtractas, sibi que delatas, cum me inibi haberet praesentem, mihi quidem non offerret neque cōquereretur: sed ne increpare quidem, aut etiam arguere dignaretur: vel per amicum certe aliquem, aut etiam per inimicum: sed ad Orientem mitteret & instigaret linguā eius hominis, qui eam temperare non nouerat. Quid cōtra religionem faceret, si me praesentem potius conuenisset: in tantum ne colloquio eius videbamur indigni, vt ab eo nec argui mereremur? Et pro nobis Christus mortuus est: & pro nostra redemptione sanguinem suum fudit. Peccatores quidem, sed de ipsius grege sumus, & inter eius ouiculas numeramur. Verum quia propter deum contempti nobilitatem suam, & totum se exaquaui humilibus, optimumque opus eius in fide Christi, & quod exemplo ceteris esse debeat, confitemur: idcirco nolimus eum humanis studiis, contentionibusque raptari, ne in aliquo fidei suae sentiat detrimentum. Certe cum legerit, quod ea ipsa de quibus ceteros arguit magister ille Hieronymus, in ipsis electis etiam post paenitentiam commentariis docuerit, quod sua non sint: quam uerum iudicium seruet, videbimus. Putabitur enim prior error fuisse ignorantiae, si eum emendarit agnitio. Nos autem quamuis necessitate compulsi, responderi nisi sumus ei, qui nos amarissime pulsauerat: attamē pro hoc ipso veniam petimus, si quid forte asperius prosecuti sumus: quia deus conscientiae nostrae testis est, quod multo plura reticimus quam protulimus: penitus autem silere contra conscientiam criminati, minime potuimus: cum ipsius penè fidei suae, nonnulli iacturam ducerent silentium nostrū. Posteaquam ista dictaui, frater aliquis qui

ex vrbe à vobis ad nos venerat, cum relegenti mihi assisteret, ait praetermissum vnū adhuc excusationis locum, quem ibi audisset ab obrectatoribus incusari. Dicebat autem de eo quod scriptum est in praefatiuicula mea, quia dixerim de isto, qui me nunc persequitur & accusat, quod in his quae de Origene interpretatus est, nonnulla offendicula esse videantur in Graeco, quae ita tamen interpretando purgauerit, vt nihil in his quod à fide nostra discrepet, Latinus sermo inueniat. Aiunt, inquit, de hoc capitulo. Vides quomodo & collaudauit interpretatione eius, & testimonium ei dedit ipse, quod sine offendiculo sint ea, quae ille interpretatus est, & ipsum secuturum se esse promisit. Cur ergo non & ea quae ipse transtulit absque offensione sunt, sicut ipsius scripta esse ipse testatus est? Non mira res, quod ibi semper culpari mereor, vbi istū laudauero. Et recte quidem. Tamen veniamus ad rē. Dixi eum purgasse in Latina translatione, si qua offendicula fidei videbantur in Graeco, & non immerito: ita tamen vt eadem etiam à me comprobem gesta. Nam sicut ille in homiliis de Esaia duo Seraphim, filium & spiritum sanctū esse interpretatus est: & addens de suo. Nemo existimet in trinitate naturae esse differentiam, cum nominum discernuntur officia, per hoc curare se offendicula credit potuisse: ita & nos vel ademptis vel immutatis quibusdam vel additis, sensum auctoris adducere conati sumus ad intelligentiae tramitem rectiorem. Quid hic diuersum, aut quid contrarium, aut quid non idem fecimus? Sed quia ego de scriptis illius absque malitia & calumnia iudicabam, non quid obrectationi pateret: sed quid prospectus fuerit interpretatis aspexi. Ille autem qui occasiones ad calumniam quaerit, ea reprehendit in meis scriptis, quae ante me prior ipse conscripsit. Et reuera ego culpandus sum, si secundum meam quidem sententiam, quae scripsit recta sunt: secundum suum uero iudicium, condēnanda. Hoc quantum ad trinitatis fidem pertinet, vbi utique blasphemiae crimen ducitur, quod dixit duo Seraphim filium esse & spiritum sanctum, si secundum suam sententiam, qua aduersum me agit, ipse iudicetur. Secundum uero meum iudicium, quod in scriptis eius absque proposito calumniae iudicauit, absoluitur: pro his quae de suo ad explanandum sensum auctoris adiecit. De resurrectione autem carnis, puto in translatione nostra eadem contineri, quae in ecclesiis praedicatur. Cetera uero quae de creaturarū rationibus dicta sunt, quod nihil ad fidem deitatis pertineant, iam superius diximus. Sed si iste hanc modo ad calumniam vocat, quae ante offendiculum non habebant, nō prohibeo: si ei placeat reuocare sententiam meam illā, qua potuisset absolui, & proferre suam, qua debebat alligari. Nō ergo mea de eo sententia culpabilis putanda est, sed sua, quae reprehendit in aliis quod in semetipso probat. Nouum autē hoc iudicij genus est: vbi accusatorem meum ego ipse defendo, & vbi tum demū me ille superatum putat, si semetipsum reū probarit. Veruntamen ponamus quod episcoporum synodus sequatur sententias tuas: & iubeat omnes libros, qui hanc talia continent, cum aucto-

57. 65. & lib. 2. cont. Ruffinum. n. Didymū uti Origenis fā notauit: De Trinitate uero uti recte sententiam laudauit. *o* Martyri magis pepercit Hieron. qui impiū pro Origene librum eius non esse detexit, quā Ruffinus, qui falso eum illi adscripsit: Loquitur enim de Pamphilo. p. Sacros libros recte à Hieronymo uerfos omnium nouis ecclesia, quae interpretationes eius recepit.

ribus suis, vt aiunt, debere damnari. Damnabuntur isti libri prius in Græcis: & quod in Græcis damnatur, sine dubio damnatum est in Latinis. Veniatur ad tuos libros: inuenient eadem continere secundum sententiam tuam, necesse est vt cum suo auctore damnentur. Et sicut nihil profuit Origeni, quod à te laudatus est: ita nec tibi proderit, quod a me excusatus es. Me enim sequi necesse est ecclesie catholice sententiam, siue aduersus Origenis libros, siue aduersus tuos datam.

LIBER PASC. I. HIER. INTERP.

Argumentum Epistolarum D. Theophili Alexandrini Episc. ex libro Collationum Cassiani Scythæ.

Ntra Egypti regionem mos iste antiqua traditione seruatur, vt peracta Epiphaniæ die, quam prouincia illius sacerdotes, vel dominici baptismi, vel secundum carnem natiuitatis esse definiunt, & idcirco vtriusque sacramenti solennitatem non bifarie, vt in occiduis prouinciis, sed sub vna die huius festiuitatem celebrant, Epistola pontificis Alexandrini per vniuersas Egypti ecclesias dirigantur, quibus initium quadragesimæ, & dies Paschæ, non solum per ciuitates omnes, sed etiam per vniuersa monasteria designentur. Secundum hunc igitur post dies admodum paucos, quam superior cum patre Isaac fuerat agitata collatio, Theophili predictæ urbis Episcopi solennes Epistola comearunt, quibus cum denuntiatione Paschali, contra ineptam quoque Antropomorphitarum hæresim longa disputatione differuit, eamque copioso sermone destruxit. Quod tanta est amaritudine, ab vniuerso propemodum genere Monachorum, qui per totam prouinciam Egypti morabantur, pro simplicitatis errore susceptum, vt e contrario memoratum Pontificem velut hæresi grauisima deprauatum, pars maxima seniorum ab vniuerso fraternitatis corpore decerneret detestandum: quod scilicet impugnare scriptura sanctæ sententiam videretur, negans omnipotentem Deum humanæ figuræ compositione formatum, cum ad eius imaginem creatum Adæ scriptura manifestissime testaretur. Denique & ab iis qui ibi aut in eremo Scythiæ commorantes, qui perfectione ac scientia omnibus qui erant in Egypti monasteriis præminebant, ita est hæc epistola refutata, vt præter Abbatem Paphnutium nostræ congregationis presbyterum, nullus eorum presbyterorum, qui in eadem eremo aliis tribus ecclesiis præsidebant, ne legi quidem aut recitari in suis conuentionibus prorsus admitteret.

Incipit epistola S. Hieronymi presbyteri ad Theophilum Episcopum.

Dilectissimo atque amantissimo Patre Theophilo Episc. Hieronymus in domino salutem. Paucis in exordio placet iudicium ve-

ritatis. dicente autem domino per prophetam, Et iudicium meum quasi lux egreditur, qui tenebrarum horrore circumdati sunt, nec naturam rerum clara mente perspiciunt, pudore operiuntur æterno, & castos se habuisse conatus ipso sine cognoscunt. Vnde & nos Ioannem, qui dudum Constantinopolitanam rexit ecclesiam, Deo placere semper optauimus, & causas perditionis eius in quas ferebatur improuidus, nequaquam credere volumus. sed ille vt cætera flagitia eius taceam, Origenistas in suam recipiens familiaritatem, & ex his plurimos in sacerdotium prouehens, atque ob hoc scelus beatæ memoriæ hominæ dei Epiphanius, qui inter episcopos clarum in orbe sidus effulsit, non paruo merore contristans meruit audire: Cecidit cecidit Babylon. Scientes ergo dictum à saluatore, Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate: ne quoquam tardius beatitudini tuæ Latino sermone tractatum librum tuum remitterem, multa in medio impedimenta fecerunt, Isaurorum repentina irruptio, Phœnicis Galilææque vastitas, terror Palæstinæ præcipuæ urbis Hierosolymæ, & nequaquam librorum sed murorum exstructio, ad hoc asperitas hiemis, fames intolerabilis, nobis præsertim quibus multorum fratrum cura imposita est. Inter quas difficultates lucratiuis, & vt ita dicam furtiuis per noctem operis crescebat interpretatio, etiam in scedulis tenebatur: cum diebus sanctis quadragesima scripta ad purum conlatione tantum indigerent, grauisimo languore correptus & mortis limen ingrediens, domini misericordia & tuis orationibus reseruatus sum, ad hoc forsitan vt implere præceptum tuum & volumen disertissimum, quod scripturarum floribus texuisti eadem qua à te scriptum est gratia vertere, licet imbecillitas corporis & animi meror ingenij quoque acumen obtulerit, & verba prono cursu labentia velut quibusdam obicibus retardarit. Mirati sumus in opere tuo vtilitatem omnium ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant ueneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosque calices & sancta velamina, & cætera que ad cultum dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestatem veneranda. Suscipe igitur librum tuum, imò meum, & vt verius dicam, nostrum: cumque mihi faueris, tuus fautor eris, tibi enim meum sudauit ingenium, & facundiam Græcam Latinæ linguæ volui paupertate pensare. Neque verò vt disertis interpretes faciunt, verbum verbo reddidi: nec adnumeravi pecuniam, quam mihi per partes dederas, sed pariter appendi, vt nihil desit ex sensibus, cum aliquid desit ex verbis. Epistolam autem tuam idcirco in Latinum verti, & huic volumini præposui, vt omnes qui legerint, sciant me non temeritate & ignorantia, sed præceptis beatitudinis tuæ suscepisse onus ultra vires meas. Quod an consecutus sim, tuo iudicio derelinquo: certe si imbecillitatem reprehenderis, voluntati veniam commodabis. Vale.

Pertinent & ad has Theophili epistolas illæ quæ extant inter Hieronymi To. 2. epist. 31. & 73.

Ea non extabat.

Scala Jacob eius/modi.

Gen. 28.

Epistola Paschalis Theophili Alexandrini urbis Episcopi ad totius Egypti Episcopos prima.

Sollemnitatis augustæ sermo diuinus de cælorum regionibus micans, & splendore suo iubar solis exuperans, clarissimum animabus se desiderantium lumen infundit. Cumque pleno cordis intuitu radios eius quiuerint sustinere, ad ipsa cælestis Hierusalæ interiora penetralia, atque, vt ita dicam, sancta sanctorum eas pertrahit. Vnde si volumus salutis esse participes, & adherentes studio virtutum, animarum vitia purgare, & quicquid in nobis fordium est iugi scripturarum meditatione diluere, quasi sub sudore aperta doctrinarum scientiam contemplantibus, festinemus supernæ lætitiæ festa celebrare, & iungere nos angelorum choris, vbi coronæ & præmia, & certa victoria est, & desiderata triumphantibus palma proponitur. Nec differamus, tumentibus carnis fluctibus liberati, inter diuersa voluptatum hinc inde naufragia clauum tenere virtutum & post grandia maris pericula tutissimum cælorum intrare portum. Quamobrè & eos quos casta vita huius cura sollicitat, & instar frementi gurgitum perturbationum profunda circumsonant, quasi de somno graui excitantes ad sapientiæ prouocemus lucra: ostendamque eis veras diuinorum sensuum diuitias, & inspirata sanctæ celebritatis gaudia. Eoque omnis impræsentiarum adsumatur labor, vt & eos qui paululum negligentes sunt, & nosmetipsos æternæ gloriæ præparemus. Vnde & in prouerbis indigentes sensum ad conuiuium suum Sapientia prouocans, clamat: Venite, comedite de panibus meis, & bibite vinum quod miscui vobis. Non enim sic cælum hoc quod suspicimus stellarum illustratur choris, nec in tantum sol & luna duo mundi, vt ita dicam, clarissimi oculi, quorum cursu annus euoluitur, & vicissitudine tempora commutantur, clarum terris lumen infundunt, vt nostra sollemnitas virtutum choro fulget & radiat. Cuius thesauros & diuitias expetentes consona cum Dauid voce decantant: Quis dabit mihi pennas sicut colubæ? & volabo, & requiescam. Exultantque & quodam tripudio gestientes, & iuxta quod scriptum est: Gaudio ineffabili corda perfusi, rursum clamitant: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, cuius artifex & fabricator est Deus. Sicut enim omnium laborum suorum, quibus in hoc mundo pugnatur & curritur, hæc esse repositam spem, & hæc in futuro præmia constituta, pro quibus nulla pericula formidantes, quotidie vitæ suæ cursum dirigunt, hæreticorum vel maxime impietatem, & tendiculas declinantes, quibus cæci cæcos ducunt in foueam, & quasi quodam veterno & immundissima carie deceptorum corda commaculat: nec hac calce contenti, intimas scripturarum medullas bibunt, veritate dogmatum falsi nominis scientiam condennantes. Quod intelligens & patriarcha Iacob, scalam cernit in somnis, cuius caput perungebat usque ad cælum, per quam diuersis virtutum gradibus ad superna conscenditur, & homines prouocantur terrarum humilia deserentes, cum ecclesia primitiuorum dominicæ passionis festa celebrare. Non est, inquit, hoc nisi domus Dei, & hæc est porta cæli. Quam Dauid acutus intuens, & tota cupidine metis inquirens, rationesque huius itineris co-

gitationibus tractas, & quasi pretiosa pigmenta fortius terens atque comminuens, vt suauissimi late odoris flagrantiam spargeret, ad sollemnitatem prouocat festinantes, dicens: Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino: hæc est porta domini, iusti intrabunt per eam. Non est ergo, non est hæreticorum vlla sollemnitas, nec qui errore decepti sunt, illius possunt communionem lætari. Scriptum est enim: Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. neque cælestium possunt recipere sacramenta verborum, qui diuinis ecclesiæ dogmatibus contradicunt. Totis itaque viribus animas nostras ab omni contagione purgantes, dignas celebritati quæ imminet præparemus, vt possimus cum sanctis canere: Deus dominus, & inluxit nobis. De qua & alius propheta conscius futurorum mystica voce testatur: Apparebit dominus in eis, & disperdet omnes Deos Gentium. Quado verba in opera commutata sunt, & ambigenti oculis rerum veritas demonstratur, vt per efficientiam eorum, quæ prædicta sunt verborum veritas comprobaretur, victorie suæ nos Deo faciente participes, vt & sollemnitatis possimus cum sanctis habere consortium, & inlustri eius aduentus præconia frequentare. Etenim quod omnis terra variis fuerat inlecebris deprauata, virtutes æstimans vitia, & e contrario vitia virtutes, dum inolescente tempore consuetudinem legem putat esse naturam, tyrannica superbia iniqui præcesserant, & mendacium tempore roborant, patres & magistri veritatis putabantur: vnde acciderat, vt hominum error incretceret, & in ritum brutorum animalium vitia nescientes, despicerent verum pastorem dominum, ac furore raptati, tyrannos & principes colerent quasi deos, imbecillitatem suam in eiusdem naturæ hominibus consecrantes. Per quæ eueniebat, vt præsens periculum mortis effugerent, & conciliarent sibi eos, quorum clementia crudelitate sauior erat. Idcirco omnibus nostrum venit ad terras, quæ ignorabant cultum Dei, & veritatis solitudinem sustinebant. Cuius rei testis est ille qui loquitur: Omnes deliquerunt, simul inutiles facti. Et propheta Christi auxilium deprecans: Domine inclina tuos cælos & descende. Non vt mutaret loca, in quo omnia sunt, sed vt propter salutem nostram carnem humanam fragilitatis adsumeret, Paulo eadem concinente: Cum esset diues, pro nobis pauper factus est, vt nos illius paupertate diuites effemus. Venitque in terras, & de virginali utero, quem sanctificauit egressus homo, interpretatione nominis sui Emmanuel, id est, nobiscum deus dispensatione confirmans, mirum in modum cepit esse quod nos sumus, & non desinit esse quod fuerat: sic adsumens naturam humanam, vt quod erat ipse non perderet. Quamquam enim Ioannes scribat: verbum caro factum est, id est aliis verbis homo, tamen non est versus in carnem, quia nunquam deus esse cessauit, ad quem & sanctus loquitur: Tu autem ipse es. Et pater de cælo contestatur, & dicit: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Vt & homo factus nostra confessione permanere dicatur, quod fuit priusquam homo fieret, Paulo nobiscum eadem predicante: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in æternum. In

Psal. 117.

Psal. 117.

Rem. 3.

Psal. 143.

1. Cor. 8.

Ioan. 1.

Psal. 101.

Luc. 3.

Heb. 13.

eo enim q̄ ait, ipse, ostendit illū pristinā non mutasse naturam, nec diuinitatis suę imminuisse diuinitas, qui propter nos pauper effectus, plenā similitudinē nostrę cōditionis adsūperat. Ex tantis & talibus adsumpsit hominē, dūtaxat absq; peccato, ex quātis & qualibus nos oēs creati sumus: nō ex parte, sed totus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, nullōq; q̄ nostrę similitudinis est, caruit, nisi solo peccato, q̄ substantiā nō habet in animam siue anima. Neque enim inanimam carnem habuit, & pro anima rationali ipse in ea Deus verbum fuit, sicut dormitantes Apollinaris discipuli suspicantur. Nec dicēs illud in Euāgelio: Nūc anima mea turbata est, diuinitatē suā perturbationi subiaccuisse restatur, quod cōsequēs est eos dicere, qui pro anima diuinitatem in corpore eius fuisse cōtēdunt, nec rursus solā animā sibi sociās susceptum impleuit hominē, ne ex similitudine carnis, & ex dissimilitudine animę, medię adsumptionis dispensationē implessē credatur: in carne nostrī similis existēs, & in aīa irrationabilium iumentorum, si tamē secundum illos irrationabilis & absq; mēte ac sensu est aīa Saluatoris, quod impiū est credere, & procul ab ecclesiastica fide, ne protinus illo percutiat̄ elogio, quo Propheta corripit delinquentē, dicēs: Ephraim sicut colūba insensata nō habens cor. Et quasi irrationalis audiat: Cōparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Nulli em̄ dubiū, quin irrationalis, & sine sensu ac mente aīa iumentis irrationabilibus cōparetur vnde & Moyses scribit: Bouē traurantē nō infrenabis. Et Paulus scriptum edisserēs ait: Nuquid de bubus cura est deo? an propter nos vtiq; dicit? Propter nos igitur homo Saluator est factus, non propter bruta & irrationabilia iumēta, vt similitudinē aīa iumentorum absq; sensu & ratione susciperet. Sed ne illud, q̄ eiusdem hęcetōs scētatores cauillantur & garrunt, ecclesia suscepit, vt prudentiā carnis appellari putet animā Saluatoris, cum perspicue Apostolus prudentiā carnis inimicam deo appellet, & mortem: Quod de domino dicere nefas est, vt aīa eius mors, & dei inimica credatur. Si em̄ nobis pręcipit: Nolite timere eos, qui possunt occidere corpus, & animā non valēt: cogent̄ stulta disputatione suscipere, meliores esse nostras aīas aīa Saluatoris, dū illa prudentia carnis adferitur, quę mors & inimica est dei, nostrā autem mori nō potest. Quod nequaquā ita intelligendum est, fratres charissimi, cum etiā prudentia aīa non possit aīa nūcupari, & multo inter se differāt: licet em̄ prudentia aīa in ea sit, cuius prudentia est, tamē alterū habet, alterū habet: Et prius aīa est, sequens versatur in anima. Quod si prudentia animę non est aīa, quāto magis carnis prudentia anima nō potest appellari? Tendāt quātumlibet syllogismorū suorū retia, & sophismatū decipulas proponētes seiplos innectāt laqueis, ne id quidem scientes, cuius vana scientia gloriātur: & discant a nobis, quos gratis cogūt huiuscemodi disputationem adsumere, aliud esse q̄ sapit, aliud sapientia, aliud quoq; q̄ sapitur. Et hęc nō solum verbis inter se, sed & sensibus discrepare: quę em̄ sapit, rationalis est aīa: porro quę ex ipsa est, & ipsius, & nō ipsa quę sapit,

appellatur sapientia: q̄ autem sapitur, res est quā respicit, eaq; gignitur ex sapiente sapientia, & non sapiens ipse, nec ipsa sapientia. Tandem desinant dialecticę artis strophis simplicia ecclesiasticę fidei decreta pervertere, vt animā Saluatoris prudentiā carnis appellēt, quā Apostolus mortē, & inimicā adferit dei. Sed & hoc modo nobis cōtra illos differendum videtur. Scriptum est de verbo dei: Omnia per ipsum facta sunt. Num credibile est, & sapientiā, vel prudentiam carnis, quā illi animam Saluatoris intelligunt, à verbo dei cōditā, vt mortis & inimicitię cōtra deū ipse operator existeret, sibiq; eas, q̄ dictu nefas est, copularet? Quod si nefarium est credere, & aīa saluatoris cunctis virtutibus pollet: ergo prudentia carnis nō erit aīa eius, ne ipse mortem & inimicitia cōtra deum subiunxisset credat. Cessent Apollinaris discipuli ea quę cōtra ecclesiasticas regulas est locutus, propter aīa eius scripta defendere: licet em̄ aduersus Arianos, & Eunomianos scripserit, & Origenem, aliōsque hęceticos sua disputatione subuerterit, tamen qui memor est illius pręcepti: Nō accipies personā in iudicio: veritatem semper debet diligere, nō personas, & scire q̄ in dispensatione hominis, quā pro salute nostra vnigenitus filius dei dignatus est adsumere, nō sit alienus à culpa, qui super anima illius peruersa & intellexit, & scripsit. Sicut em̄ Apostolus ait: Si expendero omnem substantiā meā, & tradidero corpus meum vt ardeā, charitatem autem nō habuero, nihil mihi proderit: ita siue iste, de quo nunc sermo est, siue Origenes, & alij hęcetici, quāuis scripserint aliqua, quę ecclesiasticę fidei nō repugnent, tamen nō erunt absq; crimine, & in iis, quę principalia sūt, & ad salutem credentium pertinent, ecclesiasticę fidei repugnātes. Neque enim, vt ipse cum scētatoribus suis nititur adprobare, dñs noster atque saluator animā sine sensu adsumpsit & mente, aut mediā partem eius, duāque de tribus, siue tertiā, vt imperfecite hominem saluaret adsumptū: quia nec media, nec reliquę portiones perfecti nomen accipiunt. Et sicut quod perfectum est caret imperfecti vitio, sic q̄ imperfectum est, perfectum nō potest dici. Et si imperfecte similitudinem nostrā, vel ex parte suscepit, quomodo in Euāgelio loquebatur. Nemo tollit animam meam à me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo sumendi illam? Quę autem tollitur atq; deponitur, nec irrationalis, nec absq; mente & intelligentia dici potest, sed e contrario rationalis & intelligibilis, & mentem habens, ac sentiens. Atq; ita ipse disputationis ordo cōuincit, nihil à domino imperfectum esse susceptum, sed adsumptum ab eo hominem plene perfectēq; saluatum: Nulli em̄ dubium, quin irrationabilium iumentorum animę nō ponantur & resumantur, sed cum corporibus pereant, & in puluerem dissoluantur. Porro saluator tollens animam, & separās à corpore suo in tempore passionis, rursus eam in resurrectione suscepit. Et multo antequam faceret, loquebatur in psalmo: Nō derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Nec credibile est q̄ ad inferos caro eius descenderit, vel prudentia car-

Omnia humana Christi sunt prater peccatum habuit.

Off. 7. psal. 43.

Prudentia carnis quidam animam saluatoris causantur.

carnis, quę appellata sit anima, inferis apparuerit, sed quod corpus eius positum in sepulchro sit, & ipse nec de corpore & sapientia carnis, nec de diuinitate sua dixerit: nō derelinques animā meā in inferno: sed vere de nostrę nature anima, vt perfectā ac rationalem, & intelligibile, atq; sensibile ad inferos animā descendisse mōstraret. Hortamur eos qui talia sapiunt, vt errores hęceticos relinquentes, ad quiescant ecclesiasticę veritati, & festiuitatē dominicę passionis nō faciāt imperfectā, ne principalē & maiore hominis partem in Salvatore negent, absq; anima & mente corpus illius adferentes. Si enim ita erat, quid de se volens intelligi loquebat: Pastor bonus animā suā ponit pro ouibus? Et si tantū carnē hominis adsumpsit, cur in passione dicebat: Spiritus prōptus, caro autē infirma? Vnde sciendū est, q̄ ex omni parte temperatū humanę conditionis exhibens sacramentum, perfectam similitudinem nostrę conditionis adsumpsit, nec carnem tantum nec animam irrationalem, & sine sensu, sed totum corpus, totāque animam sibi socians, perfectum in se hominem demonstrauit, vt perfectam cunctis hominibus in se, & per se largiretur salutem: habensque nostri confortium, qui de terra conditi sumus, nec carnem deduxit de cęlo, nec animam, quę prius substiterat, & ante carnem eius condita erat, suo corpori copulauit, sicut Origenes nituntur docere discipuli. Si enim anima Saluatoris antequam ille humanū corpus adsumeret, in cęlorū regionibus morabat, & necdū erat anima illius: impiissimū est dicere ante corpus eā fuisse domini, agentē aliquid & vigentē, & postea in animā illius cōmutatam. Aliud est si possunt de scripturis docere, anteq̄ nasceret ex Maria, habuisse hanc animam deū verbū, & ante carnem adsumptionē animam illius nuncupatā. Quod si & auctoritate scripturarū, & ipsa suscipere ratione coguntur, Christū non habuisse animā, anteq̄ de Maria nasceretur: in adsumptione em̄ hominis & anima eius adsumpta est: perspicue conuincuntur eandē animā & illius & nō illius fuisse dicentes. Sed cessent illi à nouorū dogmatū impietate furibūdi. Nos scripturarū normā sequētes, tota cordis audacia prędicemus, quod nec caro illius, nec aīa fuerint priusq̄ de Maria nasceretur: nec ante aīa in cęlis sit cōmorata, quā sibi postea iunxerit: nihil em̄ nostrę conditionis è cęlo veniens secū dñs deportauit. Vnde quicquid contrariū est veritati, euāgelica falce succidens loquitur: Omnis plātatio, q̄ non plantauit pater meus cęlestis eradicabitur. Verbū opere, cōminationem sine cōsummās, & dictorū potentiā expletionem rerū probans: vt quicquid sermo pollicitus est, gestorum veritas exhiberet. Sciunt igitur se huius solēnitatis alienos nō posse nobiscum celebrare dominicam passionem, qui Origenem, vt loquar aliquid de fabulis Poëtarū, Hydram omnium sequuntur hęcetōs, & erroris se habere magistrū & principē gloriātur. Quamuis enim innumerabiles texuerit libros, & garrulitatis suę quasi damnosę possessionis mundo reliquerit hęceditatem, tamen scimus lege pręceptū: Non poteris constituere super te hominē alienū, quia non est frater tuus. Qui enim diuerso tramite ab Apostolorū regulis aberrauit, quasi indign⁹ & profan⁹ choro Christi, & confortio mysteriorū eius, de solēnitare Christi eiicitur, & à patribus maiorib⁹q; natu,

Anima Christi a patre inferis.

1. Ioh. 10.

Mat. 26.

Perfectus homo à Christo assumptus.

Apollinaris contra hęcetōs quosdam scripsit.

Hęcetici quosdam sana etiam scripserunt.

Euāgelica falce secanda omnia, quę scriptura reprobant. Origenes hęcetōs hęcetōs.

Christi nihil imperfecit adsumptum est.

qui saluatoris ecclesiā fūdauit, procul pellitur, Philosophorū pannos nitens nouo & firmissimo ecclesię confluere vestimento, & veris falsa sociare, vt ex illorū vicinitate fortior probetur infirmitas, & huius pulchritudo violetur. Quę enim illum ratio? quis disputationū ordo perduxit, vt allegorię vmbri & cassis imaginib⁹ scripturarū tolleretur veritatē? Quis Propheta sentire docuit, propter ruinā & lapsus de cęlis animarū, deū esse cōpulsū corpora fabricare? Quis iuxta beatū Lucā, corū qui viderunt & ministri fuerunt sermonis Dei, huic tradidit ad docendū, negligentia, & motu, & fluxu de altioribus rationabilium creaturarū prouocatum Deū mundi huius cōdere diuersitatē? cum creationem eius Moyses explicans dixerit, nec indicauerit propter aliquas causas pręcedentes, de rationabilib⁹ sensibilia, de inuisibilib⁹, visibilia, de melioribus peiora prolata, quod apertissime Origenes prędicat: Dicit em̄ propter peccata intelligibilium creaturarū mundū esse cępisse, nolens Pascha celebrare cum sanctis, neque cū paulo dicere: Inuisibilia Dei, à creatura mundi per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nec cum Propheta vociferari: Consideraui opera tua, & obstupui. Aliter enim mundi pulchritudo subsistere non valebat, nisi eū varius creaturarum impleset ornatus. Denique sol & luna duo magna luminaria, & stellę reliquę antequā hoc essent, in quo eas creatas quotidiani cursus testatur officium, non erant absque corporibus, ne propter aliquas causas simplicitatem pristinam relinquentes, corporib⁹, circumdata sunt, vt ille somniat contraria fidei dogmata struens. Nec animę in cęlorum regionibus aliquid peccauerunt, & idcirco in corpora relegatę sunt. Si enim hoc ita esset, oportuerat saluatorem nec ipsum corpus adsumere, & animas de corporibus liberare: debebat eo tempore, quando in baptisate peccata dimittit, statim baptisatum de corporis vinculis soluere, quę propter peccata in cōdemnatione peccati facta commemorat. Sed & resurrectionem corporum frustra pollicetur, si expedit animabus absque grauitate corporum ad cęlum leuius subuolare. Ipse quoque resurgens carnem suam suscitare non debuit, sed solam diuinitati animam copulare, si melius est abque corporibus quā cum corporibus viuere. Quid sibi autem vult, crebro animas & vinciri corporibus, & ab eis diuidi prędicare, & multas nobis inferre mortes? ignorans Christum idcirco venisse, non vt post resurrectionem corporibus animas solueret, aut liberatas rursus aliis corporibus indueret, & de cęlorum regionibus descendentes sanguine & carne vestiret, sed vt semel corpora suscitata in corruptione & aternitate donaret. Sicut enim Christus semel mortuus, vltra non moritur, nec mors ei dominabitur: ita nec corpora suscitata post resurrectionē secundo, vel frequenter intereunt, nec mors eis vltra dominabitur, neque in nihilum resoluuntur: quia totum hominem Christi saluauit aduentus. Sed & illud à sollempnitate Christi Origenem alienum facit, quod principatus, potestates, fortitudines, thronos, ac dominationes, non ab initio in hoc conditas refert, sed post creationem sui aliquo honore dignas fecisse, & aliis suis similibus propter negligentiam ad inferiora delapsis, has inclytis nominibus appellatas: vt iuxta errorem

Origenis hęcetōs.

Rom. 1.

Syderum creatio.

Origenis error de Angelis.

cuius non eas cōdiderit Deus principatus, & potestates & reliqua, sed aliorū peccata illis materiā tribuerint gloriarū. Et quomodo Paulus Apostolus scribit: **In Christo creata sunt oīa in cælis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per illū, & in illo creata sunt, & ipse est ante oīa. Si intelligeret vim verbi per quē dicitur, creata sunt omnia, nosset ab initio ita eas cōditas, & non aliorū socordiā, & in inferiora prolapsū, occasionem dedisse Deo, vt illas principatus, & potestates, & fortitudines reliquas nominaret: maxime cū creaturarum pulchritudo consistat in ordine dignitatū. Sicut enī de sole & luna & stellis scriptū est: Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præfesset diei: & luminare minus vt præfesset nocti, & stellas, & posuit illas in firmamento cæli, vt lucerent super terrā, nec præmiū bonorū operum reciperent, vt post conditionē sui in firmamento cæli lucerent, & diebus siue noctibus succederent: sic principatus & potestates, quæ in cælorū regionibus conditæ sunt, nō post bona opera in hæc profecisse sentimus, sed sic ab initio cōditas. Neq; enim Origenis & discipulorū eius imitatur errorem, qui putant in similitudine dæmonū & diaboli, qui propria voluntate talia nomina officiaq; sortiti sunt, principatus, & potestates, virtutes, & thronos, & dominationes post conditionē sui boni aliquid perpetrasse, vt aliis ad inferiora dilapsis ad excelsa conscenderent, & iis nominibus insignirent, habentes postea q; prius non habuerant. Quæ dicentes, nō intelligunt Pauli se sententiā contraire, in Christo creatos principatus, & potestates, & thronos, & dominationes loquētis. Quod aut dicit creatos, nulli dubiū est, quin sic ab exordio conditi sint, & non postea istiusmodi acceperint dignitates. Verū hæc breuiter sanxisse sufficiat, ad aliam eius veniamus impietatem, quā velut de profundissimis tenebris eructans loquitur, & blasphemiarū suarū pessimā mundo reliquit memoriā. Dicit enī spiritum sanctum non operari ea quæ in anima sunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod adserens non recogitat aquas in baptisate mysticas aduentu sancti spiritus cōsecrari: panemq; dominicū, quo Saluatoris corpus ostēdit, & quæ frangimus in sanctificationē nostri: & sacrū calicē, quæ in mensa ecclesiæ cōlocant, & vtique inanima sunt, per inuocationē & aduētū sancti spiritus sanctificari. Si ad irrationabilia, & ad ea, quæ abiq; aīa sunt, sancti spiritus fortitudo non peruenit, cur Dauid canit: Quod abibo à spiritu tuo? Quod dicēs, ostendit sancto spiritu oīa contineri, & illius maiestate circūdari. Si omnia in omnibus, vtique & irrationabilia, & inanima sunt. Et alibi legimus: Spiritus dñi repleuit orbem terrarū. Quod nūq; scriptura memoraret, nisi irrationabilia quæq; & inanima illi numine cōplerent. Verū non est contentus hoc sine blasphemie, sed in morē lunaticorū, qui futorem suū inlitione dentiū, & spumantiū saluarū eiectione testant, rursū eructuat & dicit: Filiū Dei, id est, rationē, & sermonē, ac virtutē eius, ad ea tantū quæ rationabilia sunt peruenire. Quod audiens, miror vnde sumpserit, aut quomodo legisse se nesciat: Omnia per ipsum facta sunt? Ex quo ad pbatur, ad cūcta verbi dei fortitudinē peruenire. Forsitan oblitus & illius historiæ, quando virtute Christi Lazarus suscitatus est, cui vtiq; corpus eo**

tēpore, quo de morte surgebat in vitā, vt aīa, ita & ratione caruit. Ignorauit & illud, q; de quinque panibus quinque millia saturata sunt hominū, exceptis mulieribus & infantibus, & superfuerūt duodecim cophini fragmentorū. Quod vtiq; Christi fortitudo perfecit. Arbitror eū nec illius miraculi recordatū, quando irrationabiles maris fluctus diuino calcans pede, tranquillitati nauigantiū reddidit. Quæ Christi virtus, & non alterius patrauit imperiū. Quomodo ergo nō toto corde, & aīo & corpore perhorrescit, dicens fortitudinē verbi Dei irrationabiles creaturas non posse pertingere? Et qui iactat se in scientia scripturarū, & putat tāta legisse, quanta nullus hominū legerit, sciat scriptū, q; ægrotantes in lectulis deferebant, & ponebant in triuis & plateis, vt Petri eos vmbra contingeret & sanaret, q; sacra apostolorū Acta testant, arguentia Origenis stultitiam, per quē id Apostolorum vmbra fecisse conuincit, q; ille filiū & verbum Dei non potuisse testatur. Simili errore deceptus, & nesciēs quid loquatur, eorū qui nolūt Dei prouidentia vsq; ad oēs creaturas, & mundi inferiora descendere, sed tantum in cælorū regionibus cōmorari, vt scilicet id vmbra fecerit Petri, q; implere Saluatoris fortitudo nō quiuerit. Sed & ad illa veniamus, Apostolo enim de primogenito filio Dei perspicue proclamante: Hoc intelligat vnusquisq; in nobis, q; & in Christo Iesu: qui cū in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æquale Deo, sed seipsum exinaniuit, formā serui accipiens. Ille ausus est dicere, q; anima Saluatoris se euacuauerit, & formā serui acceperit, vt Ioānes mentitus esse credatur, qui ait: Verbū caro factū est, simile nostræ conditioni ingerens Saluatorē, dū non ipse qui se euacuauit, & formā serui accepit, sed animā illius, & fidē, quæ omnīū confessione firmata est, sua impietate dissoluit. Si enī aīa Saluatoris est, quæ fuit in forma Dei, & æqualis Deo, iuxta Origenis insaniā, æqualis aut Deo filius Dei est, & q; æquale Deo est, eiusdē cōuincitur esse substantiā: ipse nos disputationis ordo perducit, vt vnus naturæ animā & Deū esse credamus. Quod cū dicat, sequitur vt nostras quoq; aīas non alterius à Deo naturæ esse cōtendat, nulliq; dubiū nostras animas, & animā Saluatoris vnū esse substantiā, vt iā factor atq; facturā vnus naturæ sint. Et quomodo in Christo creata sunt oīa, si animæ hominū eiusdē cū creatore substantiæ sunt? Verū nō est ita **D** Fratres, nec anima Saluatoris, sed ipse filius Dei cum esset in forma Dei, & æqualis Deo, se exinaniuit, formā serui accipiens. At Origenes in profundū impietatis demersus cœnū, non intelligit se gentiliū esse participē, qui Idola pro Deo venerātes, dicētes se esse sapiētes, stulti facti sunt, & immutauerūt gloriā incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, q; & iste incurrēs, simili errore deceptus est: in forma enim & æqualitate Dei animam Saluatoris adfirmans, sicut superior sermo memorauit, impietati ethnica æqualis est. Vt enim illi immutauerūt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, dicentes Deos esse qui nō erāt: sic iste immutauit gloriā incorruptibilis Dei, in forma illi & æqualitate animā Saluatoris adserēs, quæ creata est, & hæc se euacuasse, & nō verbū Dei ad terrena venisse, sicut apostoli adfirmat auctoritas. Nec erubescit, ex multiloquio immemor sui, & aīam hominis nō

Mat. 14
Animas vnde Origenes dixerit.
Phil. 2.
Error de prouidentia Dei.
Phil. 2.
Ioan. 1.
Animam Saluatoris nō exinaniuisse.
Rem. 1.

Colos. 1.

Gen. 1.

Origenis error de spiritu sancto.

Ps. 138.

error de filio Dei Origenis.

Ioan. 11.

lens à conditionis exordio sic vocatam, sed ex eo quæ prius mens & sensus erat, frigus negligentiæ & infidelitatis adsumperit. Quæ etymologia magis Græcæ quā Latinæ linguæ cōuenit. Si autē æqualem Deo, & in forma illius cōstitutā animā adferit Saluatoris: ergo & illa ex frigore charitatis sortita vocabulū est, & prioris nominis perdidit dignitatē. Generalis enī illius disputatio est, animas hominū appellatas ex eo, q; calorē pristini feruoris amiserint. Igitur si omnīū aīa recepto frigore sunt vocatæ, & cōfiteor animā habuisse Saluatorē, sequitur vt & ipsam de mēte & sensu dicat ad huiusmodi vocabulū cōmigrasse. Quod licet sermo nec taceat, apertaq; impietas illius insaniā reprimat, tamē ipsa dicere necessitate cōpellitur, quæ prioribus datis ordine necit sequētia. Aut enī negare debet habuisse animā Saluatorē, vt apertissime cōtra Euangeliorū veniat auctoritatē: aut si nō potest sibi cōtraria loqui, etiā hæc ex frigore charitatis de mente & sensu constitebitur animā nūcupatā: omnīū quippe aīas, qui recesserint à Deo, & calorē diuinæ charitatis amiserint, ex frigore estimat appellatas. quis nō credat eum hoc sacrilegij sine contentū: Aliā rursus filio Dei nōcēt calūniā, & iis verbis loquitur: Si sicut pater & filius vnū sunt, ita & aīa, quā adsupsit filius, dei & ipse filius dei vnū sunt. Nec intelligit patrē & filiū vnū esse propter cōmunionem substantiæ, & eandem diuinitatem: filiū autē & animam eius diuersā, & multū inter se distantis esse naturæ. Etenim si sicut pater & filius vnū sunt, sic & anima filij, & ipse filius vnū sunt, vnū erit pater cū aīa Saluatoris, & ipsa dicere poterit: Qui videt me, videt & patrē. Sed nō est ita, absit hoc ab ecclesiastica fide: filius enī & pater vnū sūt, quia nō est inter eos diuersa natura. Anima autē & filius Dei, & natura inter se discrepant, & substantia: eō q; & ipsa à filio condita, sit nostræ cōditionis atq; naturæ. Si enī sicut pater & filius vnū sunt, sic aīa filij Dei, & ipse filius vnū sunt: vnū erit vt iā diximus, aīa & pater, Deus & anima Saluatoris, splendor gloriæ & forma substantiæ eius esse credetur. Verū hoc dicere impiū est atq; blasphemū. Eiusdē igitur impietatis est, filiū & animā illius vnū dicere, cuius patrē & filiū vnū negare. Rursum immemor sui, contraria sibi loquit, ait enī: Anima quæ turbata est, & tristis effecta, non erat ipsa vni-genit' & primogenitus oīs creature, nec verbū Dei, q; conditionē aīa superans, & vere filius Dei in Euāgelio loquebat: Potestātē habeo ponēdi eā, & potestātē habeo iterū sumēdi illā. Ergo si melior est & potētior filius dei aīa sua, quod nulli dubiū est, quomodo aīa illius in forma Dei esse poterat, & æqualis Deo? quā cū dicat se euacuasse, & serui adsumpisse formā, oēs hereticos magnitudine blasphemie superat. Si enī in forma Dei, & æqualis deo verbum dei est, in forma autē Dei & æqualitate eius aīa Saluatoris est: quomodo poterit inter equalia aliud esse maius, aliud minus? Ea enim quæ inferioris naturæ sunt, sublimiorē naturā atq; substantiā sui deiectione testat. Non ei sufficit ista blasphemia, sed trās flumina Æthiopiæ cursū stultitiæ suæ dirigēs, iterū furibūdus exultat, tot dicēs volūtate sua deū cōdidisse rationabiles creaturas, quot poterat gubernare: vt virtutē dei imbecillitati hominū, & cæteris quæ creata sunt cōparet. Nam in humano corpore tot fortitudo eius mēbra sustentat & regit, quot potest ex eis infusa vegetare: & eam nobis

tribuit tēperantiam, quæ valet sua præsentia regere: tantūq; virtute sustentat, quantū possunt mēbra hominū sustinere. Deus aut maior iis quæ ipse fabricatus est, cū illis mensuram in creatione præstiterit, quam rerū ordo poscebat, & quo amplius sustinere non poterāt, plus potest quā ea quæ facta sunt capiunt. At ille columen veritatis terminabilem Dei adferit fortitudinē, & minorē artibus hominū. Cemētarij quippe, & ij qui struendarū domorū callent scientiā, maiora possunt edificare quæ fecerunt, si tamē queant fundamenta sustinere, quæ superædificanda sunt, nec fabricatio cogitationis artiū finis est. Cūq; opera tanta per fecerint, quanta rerū necessitas flagitabat, habeantq; mēsurā vltra quā si fuisset aliquid extructū, indecēs & inutile probaretur, ars ipsa plus mēte cōtinet, quā opera demōstrat: nec sine rerū finis imponitur scientiæ: si tamē, vt dixi, quicquid mēs cōceperit, & magnitudine operū cogitatio dilatat, possint ea quæ subiecta sunt sustinere. Et quomodo nō impiū est humanæ arti finē non imponere, nec operibus suis artificū scientiā cōæquare, & Deū tanta fecisse dicere rationabiliū creaturarū, quanta facere poterat? Audiat ergo & discat impius, nō tanta est virtus Dei, quātas fecisse dicit rationabiles creaturas, sed imponēs mensurā operibus, vltra quā esse non poterant, & rerū numerum dispositionis suæ arte cōcludens, ipse mensura & numero non tenet. Ex quibus liquido apparet, nō eum tanta fecisse, quāta poterat: sed quantū rerū necessitas expetebat, tantū eius fecisse virtutē. Ponamus exemplū, vt q; dicimus manifestius fiat: Si quis opulentus paterfamilias conuiuas ad cœnā voluerit inuitare, & tātas offerre dapes, quæ implere possint auiditatē cœnantīū: non statim quantum illi comederint & quātū eis fuerit præparatū, tantum diues dñs habere poterat, sed præbuit eis quantum conuiuij dignitas exposcebat: sic & omnipotens Deus vincens cōparationis exemplū, non tantas fecit creaturas, quātas poterat, sed tantæ ab eo factæ sunt, quātas debebant fieri. At ille verbositate seminariū contexit, & replicat, & ait: Tanta fecit deus, quāta poterat cōprehendere, & sibi habere subiecta, suāque prouidentia gubernare. Nec audit prophetam dicentem: Si omnes gentes vt stilla de situla, & sicut momentum stateræ cōputatæ sunt, & quasi saliuā deputabuntur, cui adsimilastis deū? Et rursum: Quis mensus est manu aquā, & cælum palma & omnē terram pugillo? Si ad cōparationē fortitudinis dei aqua mensuratur manu, & cælum palma, & omnis terra pugillo: hæc autem per metaphoram dicuntur, vt eorum quæ facta sunt vilitas ex factoris magnificentia comprobetur: neque enim diuersitate membrorum compositus est Deus: quo modo tanta fecisse dicit, quanta poterat sua virtute comprehendere? Calcemus q; cœpimus, & sensum nostrum plenius explicemus. Si omnes gentes quasi stilla de situla, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt, & quasi saliuā reputabuntur: per quæ verba omnium creaturarum vilitas & parua substantia demonstratur, vt appareat incomparabilis sublimitas Dei: ergo & fortitudo eius sicut stilla de situla, & sicut momentum stateræ, & saliuā hominis reputabitur, si iuxta Origenem tanta fabricatus est, quanta poterat sua virtute cōprehendere: & necesse est numero mēsurāq; factorū Dei fortitudinē cōæquare, si tamē nō potuit facere

Animas vnde Origenes dixerit.

Animam Saluatoris vnū esse Origenes affirmat.

Origenes omnes hereticos vincit.

De creatione error Origenis.

Irma.

Arse opera maior est.

Elegans cōparatio.

Origenes seminariū loquacitatis.

Arse opera maior est.

maiora quae fecit. Verum non puto quaequam, non dico hominum, sed ne daemonum quidem haec de eo audere cōfingere, quae ille & sensit & scripsit, tantam Deum fecisse materiam, quantam ornare poterat, & in rerum formas diuidere. Quae sentiens rursum discat a nobis, non quanta fecit Deus, tanta facere poterat, sed quantam mensuram rerum ordo poscebat, tantam fabricatum est Deus, multo maiorem habens & arte & fortitudinem, quam ea quae facta sunt numerum atque mensuram. Et hoc sciat Prophetarum testimoniis comprobari, quibus vnus ait: Operuit celos virtus eius. Et alter clamitat: Terram autem sicut nihili fecit: Ut maiorem dei esse virtute iis quae facta sunt praedicaret. Porro quod dixit, terram sicut nihili fecit, de vniuersis creaturis Apostolus interpretas loquitur: Qui vocat ea quae non sunt, tanquam sint. Ut & per haec verba discamus, maiorem esse fortitudinem dei, quam ea quae ab illo facta sunt. Et non erubescit contra Dei fortitudinem disputas dicere, quod tantum possit Deus, quantum ei ad operandum materia ministrarit: Nec intelligit aliam naturam esse factorum, & aliam eius qui factor est deus, neque posse tantum illam de qua aliquid fit, quantum is potest, qui ex ea aliquid fabricatur: diuersarum enim substantiarum diuersa est virtus atque conditio. Quapropter si voluit cum ecclesia dominicum Pascha celebrare, qui auctoritati scripturarum Origenis praefertur delirameta, audiant in clamantem Deum: Et non ostendi illa tibi ut ambulares post ea. Ac prophetam lachimabiliter comonente: O dum fugite de terra Aquilonis, in dicit dominus, quia a quatuor ventis congregabo vos, in dicit saluamini, qui habitatis filiam Babylonis. Ut erroris tenebras, frigusque ignoratiam relinquentes, ad ortum solis iustitiae iuncti magorum studiis conuertatur, & inhabitatis calidissima plagae caeli, qua in scripturarum feruore sentit, pastores ecclesiasticos, sprete Origenis amemia, sciscitent, & dicat: Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum? Cum illi inuenerint iacentem in praesepe, humiliter videlicet eloquio scripturarum, offerunt ei aurum, & thus & myrrham, id est, fide probata, & omni veritatis splendore fulgentem, conuersationisque benevolentis flagrantiam, & continentiam, luxu voluptatis & fluitantia carnis incentiuam siccantem: Qui enim post crebras comonitiones ecclesiasticae fidei contradicunt, duplici languore retinentur, nequitia & imperitia, & in more serpentium toti ad terram conuersi, adharentesque humo, bonis mala praefertunt, nec nouerunt, quae sit differentia vitiorum atque virtutum, & de sanctis scripturis incorreptionem, & sanitatem sui medicamentam continentur, in more praegnantium mulierum veritatis fastidia sustinentes quae solitos cibos respuunt, & noxia quaeque sectantur, nec valent contra veritatis radios clarum aeternum lumen intendere, despicientes ecclesiasticam disciplinam, quasi porci volutantur in caeno, & vnguenta contemnunt. Sed iustus est, ut saltem de exemplis quae inferimus recipiant sanitatem: sicut enim oculo officit lippitudo, & totum corpus populatur febris, a quoque & ferrum paulatim rubigo consumit: ita dogmatum peruersorum perniosa contagio animarum negligentium pulchritudinem violat, & deformi eas mendaciorum pallore perfundit. Obsecro, Fratres, ut ignoscatis dolori meo, sceleratas doctrinas in medium proferenti. Licet enim per Babylonia flumina transferimus, ut captiuos ibidem commorantes ad festiuitatem Hierusalem pergere suaderemus: tamen misericordia Dei ipsi captiuitatem non sensimus, prosperis ventis scripturarum vela pandentes. Nec obauerunt nos doctrinae he-

Rom. 4.

Zac. 21.

Prasepe christi.

Magorum munera.

Errores animae sunt pro rubigine.

reticae gurgites intumescences, nec mendaciorum tempestas terruit, neque torrentes iniquitatis in medium eorum pelagus pertraxerunt, vbi iuxta Psalmistam canentem: reptilia quorum non est numerus, & Draco diabolus commorantur, venenatissimum animal sanctorum lufibus patens: nec, ut cuncta breui sermone concludam, ex omni parte ventorum flabra consurgentia ecclesiastica nauem subuerrere potuerunt, & studiorum nostrorum saeuo turbine operire remigium. Et cum Salvatore domino, instar discipulorum illius, nauigantes transfretauimus, & portum quietis intrantes, pulcherrimum diuinorum voluminum littus amplectimur, varios carpentes flores scientiae, & niuea membra sapientiae pressis figentes oculis in eius haeremus amplexibus, & si dominus concesserit, viuentem cum ea, & in illius perseverantes amore cantamus: Amator fui pulchritudinis eius. Quotquot enim diligentius scripturas sanctas legunt, & per picta sermonum caelestium prata discunt, hac beatitudine perfruuntur. Qui autem relinquentes dominice sollempnitatis virorem, ad desertam transcendent, in morem vrbium quae absque muro sunt, hostiles daemonum impetus sustinent. Quapropter imminente festa celebrantes, intelligamus & nos metipsos, & vniuersa quae nostra sunt, scientiamque & rationabilem animam nostram quasi matrem cunctis studiis amplexemur, habentes radicem sermonis atque rationis scientiae notionem, sermonem autem, ut ita dicam, operis vestibulum. Porro opus sermonis & scientiae aedificij recta perfecta, & firmissimum domus culmen impositum: sermo enim & ratio, & scientia, & fides absque opere falsa sunt & instabilia. Et ut aliquid propter eos qui dialecticis artibus instituti sunt, ex illa doctrina videamur adsumere, quomodo si verbum nomini coniungamus, perfectus sensus efficitur, verbumque si solum fuerit, aut nomen sine verbo, nihil est omnino quod dicitur: sic scientia absque opere, & opus sine fide, infirma sunt & caduca: & e contrario scientia operi copulata, perfecta virtutis indicium est. Tacita quippe animi cogitatio arcanus est sermo, quae per linguam forinsecus resonans profert mentis sententiam. Cumque sermo fuerit opere consummatus, scientiae & cogitationi nostrae finis imponitur. Atque cogitationis, & sermonis, & operis reddemus rationem in iudicio, accusantibus se inuicem cogitationibus nostris, siue defendentibus in die qua iudicaturus est Deus abscondita hominum, per Iesum Christum, sicut Paulus Apostolus scribit. Quod cum ita sit, adpropinquate festiuitate domini, dicamus ad eos quos Origenis error inuoluit, & fraudulentia captiuos tenet: fugite de medio Babylonis, & resaluate vnusquisque animam suam. Quamuis enim iuxta vaticinium prophetae Babylon calix aureus esse dicatur, & compositione ac lepore verborum veritatis pulchritudinem praeferat, & transfiguret se in angelum lucis: tamen sciendum, quod quicumque bibunt de vino illius, mouentur & corruunt, & contriti lamentatione sunt digni. Nos autem mortiferis perturbationibus resistentes, muro continentiae vallemus animam, & libertatem illius quotidiana virtutum exercitatione tueamur. Sicut enim venditi serui, eorum qui pro eis dedere precium & famuli & verberones vocantur: ita qui animas suas variis vendidere desiderijs, horum quibus se tradiderunt famuli nuncupantur, & quasi crudelibus obediunt dominis. Cumque & emendatores erroris sui rigida fronte contentant, temeritate stultitiam defendentes, ignorant quae au-

Sap. 8.

Scientia absque opere irrita est.

Babylon calix aureus.

Misericordia.

Verberones.

dacia

Audacia quid sit.

Psalm. 1.

Psalm. 33.

Hier. 9.

Hier. 31.

dacia nihil sit aliud, ut mihi quidem videtur, nisi absque sensu & cogitatione sententia, procul a se fugans gubernatore perturbationum animum. Cumque tali fuerit conspoliata praesidio, praiceps in profundum fert impietatis, & quasi quodam amarissimo reumate lumem mentis obscurat, oculumque eius secundum eloquium scripturarum intractabili tenebrarum nocte circumdat. Unde qui Origenis erroribus delectatur, festiuitatis dominicae non sperent praemia: nec vnguenta, aurum, & margaritas quaerant in luto, neque matrem suam ecclesiam, quae eos genuit & nutriuit, in magnis vrbibus laceret, qui aliquando nostri, nunc propter illum & discipulos eius gentiliu in nos odia superat, & in dilectione eorum in nos maledicta cogemant, diuitumque obsidet fores, nec audire metuunt cum Iudaeis: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Qui mihi videtur nescire omne verbum veritatis, non habens fundamentum. Et si ad horam audientem illexerit, ut putet verum esse quod non est, paulatim dissolui, & in nihilum redigi, vniuersamque sententiam, quae in more torrentis de pessima mente profert, obruere auctorem suum, & literas syllabasque quibus erat contexta perdentem, absque sensu & sono, & vlla imagine derelinqui, & instar venenatissimi colubri percutere prolatorum suum, statimque retrahere caput, & quasi in foramine mentis tabescere atque consumi. Nam mendaciorum finis interitus est. Illi qui quondam iactabant se solitudinis amatores, saltem paruula ad occultanda maledicta super labia furoris sui aedificent cellulam, non de sanctis Hierusalem lapidibus, sed in formibus Babylonis saxi, quae indolata, & inaequalia ruiturae domus parietes fulciant. Quamquam effeminatis auribus & Gentiliu odiis se nostri detractatione commedent, carpentes ecclesiasticam disciplinam, & patientia nostra quasi quodam temeritatis fomite abutentes. Tamen aliquando taceat & quiescat & audiatur Prophetam dicentem: prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolu. Desiderentque ea sapere, quae digna sunt vita solitaria, & ecclesiae principem ac magistrum non contristent deum.

Vos autem obsecro, Fratres, ut in comune oremus pro eis, & prophetali voce dicamus: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte vulneratos filii populi mei: dei misericordiam deprecantes, ut liberet eos errore quo vinciti sunt: & odium, quo aduersum nos frustra insaniunt, amore commutent. Unde & nos obliti iniuriarum, indulgentissimo eos cupimus recipere sinu, & illorum sanitatem & conuersionem ad deum propria sanitatem & gloriam computamus. Et si aliter non possunt curari nisi nostra humilitate, vltro eis satisfaciamus: nihil eis tulimus, nihil nocuimus, tamen indignatur & saeuunt contra ecclesiam medicamina, quibus vulneratis sanitas redditur. Nos quae scimus loquimur, & quae didicimus praedicamus, orantes ut qui ecclesiasticas despiciunt regulas, normam recipiant veritatis: nec propter hominum confusionem, per quam difficulter errantes corrigi solent, perdant vtilitatem poenitentiae. Et nunc dicimus, & idem frequenter ingerimus, vagari eos nolumus, nec per alienas errare prouincias, sed ad extorres & furibundos cum Propheta, clamamus, & loquimur: Saluamini de terra, & reuertimini, & nolite stare, recordamini qui procul estis a domino, & Hierusalem ascendat super cor vestrum. Forsitan haec audientes, ecclesiasticae congregationis amor subeat, & recordentur fraternae in comune laetitiae: & hymnorum, quibus cum ceteris dominum concinebat:

frigusque odiorum dilectionis calore commutetur, & intelligat nos medicos non inimicos, indulgentissimos patres non hostili tumetis superbia, neque enim fieri potest, ut quos saluari volumus perire cupiamus: & non eis ecclesiastica virga conuerti in baculum, si tamen relinqueres errorem, veritatem sequi velint, & omittere temeritatem lasciuientiu puerorum. Sin autem respuunt eam, & contententes ecclesiasticam disciplinam, eleuant cornu suum contra regulas eius, & salutaria spernentes consilia, proiciunt retrorsum, audiant dominum comminantem: Homo qui fecerit in superbia, ut non audiat sacerdotem, qui stat ad ministrandum in nomine dei sui, vel iudicem, quicumque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & auferet malum de Israel, & omnis populus audiens timebit, & non impie aget vltra. Verum ne occupati circa vulnera orum curationem nostri immemores sumus, & propria negligamus, ac iuxta quod scriptum est: Alijs praedicantes, ipsi reprobi inueniamur, comonemus stantes ut caueat, ne dum iacentibus manum porrigunt, ipsi corruant, & ut feruantes ecclesiastica disciplinam futurum iudicium reformident. Igitur dominicum Pascha celebrantes, sanctis scripturarum purificemur eloquiis, & ad trophaea Saluatoris respicientes, cuncta offendicula, quibus vitae nostrae curriculum retardatur, auferamus e medio. Auaritiam quasi foeneratorum pessimum declinantes: vanae gloriae cupiditatem ut insatiabile iugulemus feram: & fornicationis blandum ac lubricum colubrum sollicita mente vitemus. Si quando nobis prosperior rerum aura successerit, humilitate & mansuetudine tumoris animi temperemus. Si aduersi veteri flauerint, fortitudinem praesumentes iacentem animam suscitemus, ipsique nostri peccati accusatores simus: & sciamus nos hoc salutis habere principium. Impossibile est enim sollempnitate domini dignos fieri, nisi scientes nosmetipsos cortipiamus, & iugi meditatione virtutum libertatem aeternam, quae vitis oppressa est, recuperemus. Quapropter positi in certamine & sudore ac labore praesentiu, futuram nobis sollempnitatis caelestis gloriae praeparantes, priusquam stemus ante tribunal Christi, praeterita peccata poenitentia corrigamus, praesentis fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientiae in morem apium noxios peccatorum fucos repellamus, plena ceris ac melle aluearia reseruantem. Curamus diuersa vitiorum vulnera, & rapinas diuitum quibus vel maxime hoc hominum capit genus, crebris comonitionibus reprimamus. Et sic poterimus imminuentium ieiuniorum iter carpere. Incipientes quadragesimam a tricesima die mensis Mechir. Et hebdomadam salutaris Paschae quinta die mensis Pharmuthi. Finientemque ieiunia secundum Euangelicas traditiones vespere sabbati decima die Pharmuthi. Et inlucescente statim dominica, festa celebremus undecima die eiusdem mensis, iungentes & septem reliquas hebdomadas sanctae Pentecostes: ut cum iis qui trinitatis vna consistunt diuinitatem, in caelis praemia recipiamus, in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo deo patri gloria, & imperium, cum sancto spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Salutate inuicem in osculo sancto. Salutem vos omnes qui mecum sunt fratres. Et hoc necessario scribimus, ut sciatis pro sanctis & beatis Episcopis qui in domino dormierunt, ordinatos esse in Limnodo pro Herone Nascam: in Erythro pro Sabatio Paulum: in Ombocis pro Syluano Versen. his ergo scribite, & ab iis accipite pacificas iuxta ecclesiasticum morem literas.

Deut. 17

1. Cor. 9.

Pascha quo pacto relicta celebratur.

Quadragesima obferuatio.

THEOPHILI ALEXANDRINÆ VRBIS EPISCOPI, ad totius Ægypti Episcopos Liber Paschalis secundus, D. Hieronymo interprete.

Christum Iesum dominum gloriae, Fratres charissimi, rursum consona voce laudamus, & alacres adorantes, prophetæ verba complètes, qui dicit: Certe domino hymnum novum quotquot fidei perductis ad regna caelorum participes sumus, sancte sollemnitate suscipiamus adventum, & imminentes feriastotius nobiscum orbis festiuitate celebremus: clamate vno de sapientibus. Veni, comede in lectitia panem tuum, & bibe in corde bono vinum tuum, quoniam complacuerunt deo opera tua. Qui enim bonorum operum sunt, & lacte infantiae derelicto solidioris cibi alimenta suscipiunt, diuinos sensus altius intuentur, & saturati spiritali cibo, laudatore & teste vitae suae habent deum, & ad istiusmodi conuiuas Ecclesiastes loquitur. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat: ut virtutum veste circumdati, splendorem solis imitentur, & quotidiana lectione sanctarum scripturarum infundatur oleum sensui suo, & parat mentis lucernam, quae iuxta praeceptum Euangelij luceat omnibus qui in domo sunt. Igitur conuiuas tales, & qui sic passionis dominicae festa cocelebrent amulantes, cum sancto dicamus: Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quam diu sum. Festinemusque ad angelorum metropolim, quae libera est, & nulla malitiae sordemaculat, in qua nec dissensiones sunt, nec ruinae, & de altero ad alterum transmigratio, omni voluptate calcata, & compressis luxuriae fluctibus, qui aduersum nos erebrius intumescunt, caelestibus miscemur choris, ut iam nunc illuc mente translatis, & augustiora videntes loca, simusque futuri sumus. Qua beatitudine indignos se fecere Iudaei, qui scripturae sanctae opibus derelictis, & pauperes intelligentiae adquiescentes magistris usque hodie audiunt: Semper errant corde. Et nolunt praesente Christo dicere: Benedictus qui venit in nomine domini. Praesertim cum omni voce opera clariora deum illum esse testentur, & nequaquam dicere: haec dicit dominus, sed ego dico vobis. Per quem ostendit se latore legum, dominum deum verum & non esse unum quilibet Prophetarum: neque enim diuinitatem eius, quae nullis locorum spatiis circumscribitur, adsumptio seruilis formae poterat obscurare: nec angustia humani corporis ineffabile maiestatis terminare virtutem, quae operum magnitudo dei filium comprobat. Nam cum fremetis maris elatos gurgites, & instar montium intumescetes, tranquillitati subite reddidisset, Apostolorum nauicula de naufragio liberata & imperium praesentis domini aquarum profunda sensissent, cumque sollicitatibus veteris, & ex omni parte fluctibus excitatis, tanta discrimina Saluatoris iussione cessassent, quasi diuino spiritu afflatis, qui pariter nauigabant, Vere, inquit, filius dei es. Non ambigentes de diuinitate, cuius magnitudinem opera loquebantur. De illo enim propheta vaticinium est: Tu dominaris fortitudini maris, & motum fluctuum eius tu comprimis. Et ipse propheta canticum signat, ut non solum in verbo, sed & in virtute deus verus, qui visus est, crederetur, excellentia operum quae latebat ostendit. Perfectus deus propria voluntate quicquid hu-

manae fuit & naturae & conditionis adsumes, absque peccato dumtaxat & malitia, quae nullam habet substantiam, infans nascitur, Emanuel adoratur, Magi de oriente veniunt, deum dei filium genu posito confitent, tempore passionis pedens in cruce solis obscurat radios, nouo inauditoque miraculo diuinitatis suae exprimens magnitudinem, indiuisus & inseparabilis, nec in duos saluatores quorundam errore seiunctus. Unde & ad discipulos loquebatur: Nolite vocare magistrum super terram: vnus est enim magister vester Christus. Neque enim cum haec Apostolis diceret, a corpore, quod patebat aspectui, diuinitatis excellentiam separabat. Nec quando vnum se Christum dei filium testabatur, animam diuidebat & carnem: non alter & alter, sed vnus atque idem vtrunque subsistens, deus & homo, dum seruus videtur, & dominus adoratur: siquidem in humani corporis vilitate ineffabile celabat deum, & rursum fragilitatem carnis diuinis operibus excedebat. Et ne vnus quilibet sanctorum, ut à plerisque estimatum est crederetur, sed ille quem & paulus ostendere volens scribit. Vnus deus, vnus & mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Et iterum: mediator autem vnus non est, deus autem vnus est. Quia vnus filius patris nostrisque mediator, nec aequalitate eius amisit, nec a nostro confortio separatus est, inuisibilis deus, & visibilis homo: forma serui abscoditus est, & dominus gloriae confessione creditum comprobauit. Neque enim priuauit eum pater naturae suae nomine, postquam pro nobis homo, & pauper effectus est, nec in Iordane fluuio baptizatum altero appellauit vocabulo, sed filium vnigenitum: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacui. nec similitudo nostra in diuinitatis est mutata natura, nec diuinitas in nostrae naturae versa est similitudine, sed manens quae à principio erat, deus verbum, & in se nos glorificans, non venit, iuxta Hieremiam, ut diceret: Heu mihi mater, ut quid me genuisti, virum qui iudicet & discernat, omni terrae non profui: neque profui mihi quisquam, qui libertatem donaturus aduenerat. Nec iuxta Elaiam vociferabatur: Vae mihi, quia cum sim homo, & immunda labia habens, in medio populi immunda labia habentis habitem, regem dominum sabaoth vidi oculis meis. Ipse enim erat rex gloriae, ut in vicesimo tertio Psalmo scriptum est: In patibulo victor existens, & hostilia bella comescens, ut hominem fictum ex humo caelorum habitorem faceret, & trophaei sui communionem donaret. Igitur quamquam hoc nolint, qui eum putant in alium commutatum, Iesus Christus heri & hodie, ipse est & in aeternum nunquam habiturus regni sui finem iuxta sceleratum Origenis errorem: ne cessante regno, etiam aeternitate priuetur, sed coram omnibus loquens: Ego in patre, & pater in me. Et docere nos cupiens quod & pater in filio, & filius in patre creaturis omnibus imperaret, & hoc ipsum roborans inferebat: Ego & pater vnum sumus, ne quis vnum suum patrisque regnum humanae carnis occasione diuideret. Quod si iuxta Origenis insaniam aliquando amissurus est regnum Christus vnigenitus filius dei, quomodo ipse Apostolis loquebatur: Ego & pater vnus sumus, non vnum postea habiturus imperium? ut vbi erit quod semper filius in patre & pater in filio est, si regnum filij non erit certum? Verum haec qui ita se habere contendunt, si tamen non egerint poenitentiam pereant, & ad hos zelo fidei pietatisque commotus loquatur Moyses: Maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro. Psalmista pariter increpate: Defi-

Ecl. 9.

Mat. 5.

Psal. 103.

Psal. 94.

Psal. 117.

Mat. 14.

Psal. 88.

Mat. 23.

1. Tim. 2.

Luc. 2.

Hic. 15.

Esa. 6.

Deut. 28.

Psal. 103.

Iudas in-
cunquae
fuit Ori-
genes ex
Christia-
nismo.

Erasmus
ingenuus.

Mat. 27.

Luc. 23.

Mat. 25.

1. Cor. 4.

Aeterni
Christi
regnum.

Deficiat peccatores de terra, & iniqui ut ultra non subsistant. Equidem scire non possum, qua temeritate Origenes tanta confingens, & non scripturarum auctoritate, sed suum errorem sequens, ausus sit cunctis in medium nocitura proferre, nec aestimauerit vnquam vllum hominum fore, qui suis adsertionibus contrairet. Si philosophorum argutias propriis tractatibus miscuisset, & malo exordio in fabulas quasdam & deliramenta procedens, Christianum dogma ludum & iocum faceret, nequaquam diuinae doctrinae veritate utens, sed humanae mentis arbitrio, & in tanta seipso magistro intumescens superbia, ut non imitaretur humilitatem Pauli, qui plenus spiritu sancto contulit cum prioribus Apostolis euangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset, ignorans quod daemone spiritus esset instinctus, sophismata humanarum mentium sequi, & aliquid extra scripturarum auctoritatem putaret diuinum. Quiescant ergo aliquando, qui regni Christi sine somniantes, verborum Origenis cupiunt esse parasi, nec cum fidelibus ambulantes, fidem quam non habent simulent. Quin potius discant, quod omnis dolus & fraudulencia aliud & aliud ostendat, ut sub virtutis specie vitia celare nitatur. Etenim cum in crucis ignominia, quam pro nobis passus est, non amiserit Christum esse dominum gloriae, iuxta beatum Apostolum, clamantibus contra Iudaeis: Qui destruis templum, & in triduo aedificas, saluum te ipsum fac: si filius dei es, descende de cruce. Et carne patiens, pedensque in patibulo, fortitudinem propriae maiestatis ostendit, solus de cursu quiescere facies, & signorum magnitudine plenam fidei vocem latroni extorquens: Memoro mei domine cum veneris in regnum tuum. nunquam post resurrectionis gloriam perditurus est regnum, licet innumeros contra eum Origenes blasphemiarum lapides iaceret. Aut cuius est consequentia, perpetuitatem regni discipulis polliceri, & dicere: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: & ipsum eo carere quod alius tribuit? Vel quomodo scribit te Paulo ad Corinthios: absque nobis regnatis, & vtrina regnaretis, ut & nos regnarem? vobiscum, intelligi poterit regnum christi post multa tempora terminandum praesertim cum Ioanes clamet: Et qui desursum venit, super omnes est: Et Apostolus scribat: Quorum patres, & ex quibus iuxta carnem Christus, qui est super omnia deus benedictus in aeternum. Itaque nulli dubium est, quin qui deus permanet in aeternum, simul habeat & regnum, & super ipsos quoque, quos regni possessione donauit, rex perpetuus appelleretur, congruum habens diuinitatis imperium, nec quicquam in se rude & nouum, nisi adsumptione fragilitatis humanae. Si enim iuxta Origenis insaniam, post multorum circulos saeculorum Christi regnum est finiendum, consequens impietati eius est dicere, ut & deus esse aliquando desistat: & qui regni terminos ponit, cogitur idem de diuinitate sentire, quae perpetuitatem imperij naturaliter possidet. Quod si regnat sermo dei, utique deus est, & hac ratione colligitur, quicumque tentauerit sine regno eius imponere, ad id eum deuoluatur, ut Christum credere compellatur, & deum esse desinere. Sed haec garriat magister indoctus cum sectatoribus impiis, nos Christi regnum credamus aeternum, & in solenni die cantemus cum angelo, atque dicamus: Regni eius non erit finis. Si enim vnus cum patre est, nunquam ex eo quod vnum est cessaturus est, & vnio patris & filij nunquam diuidetur in partes, nec quod dicitur vnum sunt, aliquando vnus esse desistent. Facebant igitur stultissimi mortalium, imo descendant in infernum viuentes,

sicut psalmista testatur, & praecceptorum impietatis suae ibi esse cernentes clamitent: Et tu captus es sicut & nos, & inter nos reputatus es, descendit in infernum gloria tua: & reliqua. Talis pastor gregis morbidi Christum ubique suggillat iniuriis, & diabolum honore sustollit, dum illum adserit purgatum vitis atque peccatis, priusquam aliquando gloriam recepturum, & hunc regnare desistere, simulque cum diabolo sub patris imperio redigendum, ut magis ad Origenis blasphemias, quam ad vociferationem Iudaeorum Propheta mirabilis exclamet: Obstupuit caelum super hoc, & inhorruit valde, dicit dominus, eo quod duo mala fecerit Origenes, Christum adserens regnare desinere, & diabolum ad culmen, de quo ceciderat, ascensurum. Talem sceleris sui profundum lacum fodiens, qui aquas continere non possit, aequalem quantum in se est, diabolus facit filio dei, dum detrahit illi regni gloriam sempiternam, & imperio patris eum subiicit cum daemonebus. Verum istiusmodi vox impia proteratur, ut sciamus regnum christi esse perpetuum, ipso loquente ad discipulos suos. Vos perseverastis mecum in tentationibus meis & ego statuam vobis testamentum aeternum, ut bibatis & comedatis semper super mensam meam in regno meo. Quomodo enim impleri potest hoc, quod dicitur, semper, nisi si perpetuum regnum sit, & nullo fine claudendum: Quod & magi intelligentes, versus ad poenitentiam studiosius percunctabantur: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus ut adoremus eum. Magi fatentur: Christum regem, & Origenes negat dicens: eum non in perpetuo regnaturum, nec ammadoctum se Iudaeorum blasphemias similes. Legimus in Euangelio, cum dominus atque Saluator, fortitudinis suae & patientiae exemplar ostendens, cruce scaderet, Pilatus inscripsit titulum, & posuit super eius caput: scriptum autem erat: Iesus Nazarenus rex Iudaeorum. Istum titulum multi legunt Iudaeorum, qui erat scriptus hebraice, graece & latine. Dicebant ergo Pilato principes sacerdotum & Iudaeorum: Non scriberem quod rex Iudaeorum sit, sed quod ille se dixerit regem Iudaeorum. Respondit Pilatus: quod scripsi, scripsi. Cum ergo Pilatus nec seditione, nec precibus ad hoc potuerit adduci, ut regnum christi de titulo tolleretur, sciat Origenes absque vlla necessitate se hoc facere, quod fecerunt Iudaei, ut regnum christi aestimet terminandum. Illi quidem in terra positum regem negabant, hic regnantem in caelo, quantum in se est, detrahere nititur, ut accusatorem sceleris sui habeat Pilatum, qui Iudaeis respondit: quod scripsi, scripsi. Veniat & propheta sermo in medium, ac regnum christi tota praedicet libertate: Gaude filia Sion, praedica filia Iherusalem, latere & exulta de toto corde tuo filia Israel: abstulit dominus iniquitates tuas, redemit te de manu inimicorum tuorum, rex Israel in medio tui, non videbis ultra mala. Neque enim quos semel saluos fecit, iterum praecipitabit de caelo, & dimittet iuxta Origenis deliramenta & fabulas, ut rursum de sublimibus corruant. Et hoc quod dicitur, non videbis ultra mala, aeternae securitatis indicium est, quod qui semel fuerint liberati, & regni caelorum possessione perfrui, nequaquam vitis trahantur ad terram, nec dei priuenc auxilio, qui eis iuxta eloquium prophetae, ponet murum, & circumurale, sua eos virtute circumdabit. Unde & Psalmista canit: non commouebitur in aeternum, qui habitat in Iherusalem. Et dominus protestatur: non

Demoni
saluandos
asserit
Origenes.

Luc. 22.

Semper.

Origenes
Pilato de-
terior est.

Psal. 124.

Origenes Stoicorum dogmata derinavit in sacram scripturam pro demonibus passurum Origenes fingit.

Isaia 53.

Hier. 11.

1. Cor. 11.

Mat. 7.

1. Cor. 10.

Cibus diaboli Abac. 1.

te dimittā nec deserā. Frustrāq; somniat ascēdere aīas in cōclū, & descendere, & nūc proficere, nunc ad inferiora delabi, vt per ruinas innumerabiles sēpe moriatur, & Christi passio irrita fiat: Qui em̄ semel pro nobis mortuus est, & eternā nobis victoriā suā latitiā dedit, quā nulla vitiorū mole tenuetur. Nec quisquam hominū crebrius moritur, q̄ Origenes ausus est scribere, Stoicorum impiissimū dogma diuinarū cupiens scripturarū auctoritate firmare. Verum quid ista memoramus: cū in tantā eruperit vecordiā, imō dementiā, vt aliud Saluatori crimen impingat, dicens eū & pro demonibus ac spiritalibus nequitis apud superos adfigendū cruci: Nec intelligit in quā profundū impietatis corruat barathrū. Si em̄ Christus pro hoibus passus homo factus est, vt scripturarū testatur eloquia, cōsequens erit vt dicat Origenes, & pro demonibus passurus dāmō futurus est: hoc em̄ necessitate cogitur inferat, ne ab eo q̄ cōepit discrepare videat imitator, & illi em̄ Christo similiter loquebantur: Dāmoniū habes, & in Beelzebub principe dāmoniorū eicis dāmonia. Sed ablit vt p̄ demonibus Christus passurus sit, ne & ipse dāmō fiat. Et qui hoc credūt, rursus crucifigūt, & ostētui habent filiū dei, qui nequāq; vt semē Abrahā adprendit, ita adsumet & dāmonū, vt pro illis quoq; crucifigatur. nec dāmones p̄ se deū in passione cernētes, cū Prophetā clamabūt: Hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolet. Neq; cum Esaia dicent: Liuore eius sanati sumus. Nec p̄ demonibus, sicut pro hominum genere, quasi ouis Christus duceat ad victimam. Nec pro eorū salute dicetur: proprio filio nō peperit, quia nec dāmones clamabunt: tradit⁹ est p̄ peccatis nostris, & resurrexit pro iustificatiōe nostra. Paul⁹ quidē perspicue scribit: Tradidi em̄ vobis in primis, q̄ & accepi, quia Christi⁹ mortuus est pro peccatis nostris secundū scripturas. Illas in testimoniū vocans, & volens earum auctoritate firmare q̄ dubium est. Origenes autē absq; vilo diuinæ vocis testimonio vim facere nititur veritati, & extincta lucerna inuenire eā fautor dāmonū & non hominum, crebris calumniis laceffit filium dei, & denuo crucifigir: nō intelligens in quā profundam & horribilem impietatis voraginem detrahatur. Cōsequens em̄ est, vt qui priora susceperit, suscipiat & quæ sequūtur: & qui pro demonibus Christū dixerit crucifigi, ad ipsos quoq; dicendū esse suscipiat: Hoc est corpus meū. Et: Accipite, & bibite, hic est sanguis meus. Si em̄ & pro demonibus crucifigetur, vt nouorū dogmatū adfector adfirmat, q̄ erit priuilegium, aut quæ ratio, vt soli homines corpori eius sanguinūq; cōmunicent, & nō dāmones quoq;, pro quibus in passione sanguinem fuderit? Sed nec dāmones audiēt: Accipite, & edite. Et: Accipite, & bibite, Nec dominus sua præcepta dissoluet, qui discipulis ait: Nolite dare sanctū canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte cōculcent eas pedibus suis, & conuerſi disrūpant vos. Nā & Apostolus scribēs: Nolo vos participes dāmonum fieri, non potestis calicem domini bibere, & calicē dāmoniorum: non potestis mensā domini participari, & mēſā dāmoniorum: impossibile esse demōstrat dāmonas de calice domini bibere, & de mensa eius participari. Cibus diaboli negatores dei sunt, Abacuk loquēte: Escā eius electā: cibus autem impiorum omnium execrabilis ipse diabolus, Prophetæ vaticinio concrepante: Dedisti cum escam populis

Æthiopicibus. Ex quibus oībus adprobatur, Christum pro dāmonibus nō posse crucifigi, ne dāmones corporis & sanguinis ei⁹ participes fiāt. Cū ergo & Apostolus de Saluatore significet: hoc em̄ fecit semel, seipsum offerens, & Origenes tā audaciter illius sententiæ cōtradicat, tēpus est illud inferre: Terra, terra audi verbū domini, scribe virū istum abdicatū. Quis em̄ infernus hęc mala suscipere potest? Quis tartar⁹ de reb⁹ istiusmodi cogitare? Quæ Gigantū insania tā rebellis extitit, & turrim impietatis extruxit? Quæ libido lasciuens, & dēmonū amore deperies, sic vniuerso dogmati trāseunti diuarcavit crura mentis suæ? Quis in tantū de Sodomitica vinea bibit, vt inebriatus vino furoris eius toto corde cōciderit? Quis Babyloniorū ita fluminū gurgitibus irrigatus, viuos Israël fontes reliquit? Quis egrediens de Hierusalē, & Hieroboā filij Nabath imitator existēs, tot errorū fabricatus altaria est, & ararū profana tura succēdit? Cur Dathan & Abiron qui minora peccarūt, nō veniant ante tribunal Christi, & sui eū cōparatione condēnent, qui extra ecclesiā saluatoris variarū doctrinarū turibula diabolico igne cōpleuit? Neq; em̄ dominus, qui loquitur per Prophetā: ego visiones multiplicauī, & inmanibus Prophetarū adsimilatus sum, adulterinas eū docuit proferre doctrinas, nec qui à principio ipsi viderūt, & ministri fuerūt verbi dei, nec Prophetarū chorus, qui olim vocabātur Vidētes, hęc eū instituit, sed ipse suæ mentis arbitrio, furori dāmonū seruiens, & blando cogitationū errore deceptus, gregē, & vt ita dicā, examen dogmatū peruersorū, per totū orbē immisit mentibus indoctorū. Iste est qui Assyriis Babylonisq; fluminibus aperuit os suū, qui nauē ecclesiæ bonarū mercū plenā salutis doctrinā fluctibus operire conatus est: dū Imperatorum laude sustollitur, & scripturarū sensum aliter, quā se habet veritas ediferens, gloriat in confusione sua. Quis em̄ tā innumerabiles, & garrulos, & verbositates atq; imperitiæ plenos conscripsit libros, & infatigabili studio dies noctesq; cōiūxit, vt errorū monimēta dimittēs, mereret audire: multis itineribus tuis deceptus es. Vfus est enim dūce pessimo, aura populari, & plurimis falsæ scientiæ voluminibus exaratis, ac rebeli contra deū mente pugnās, vnguento cœlestiū doctrinarū sanicem quandā, & pedorē sui fœtoris immiscuit, vt rursus ad suā animā diceretur: Immūda & famosa, & nimia iniquitatis. Neq; em̄ prophetā audire voluit cōmōnentē: Quare diligitis vanitatē, & quæritis mendaciū? Qui p̄ dāmonibus Christū adfigit cruci, vt non solū dei & hominū, sed dāmonū quoq; mediator fiat. Verū absit tam immane nefas de Saluatore credere, vt tēplū corporis sui, q̄ pro nobis suscitare dignatus est, amissurus, aliud sibi tēplū dāmoniacæ cōditionis adfigat, vt illorū quoq; recepta similitudine pro ipsis patibulū subeat. Obsecro, fratres charissimi, vt ignoscatis dolori meo doctrinis impiis resistētī: dum em̄ impudentiā scētatorum eius repercutere nitimur, cōpagem lorici ipsius, & venenati peētoris fraudulentias in medium protulimus: vt illud quoq; cōpleretur in eo: Reuelabo ignominia tuā, & ostendā eā amatoribus tuis. Nā inter cætera etiam resurrectionē a mortuis, quæ spes salutis nostræ est, ita corrumpit & violat, vt audeat dicere, corpora nostra rursus corruptioni & morti subiacta suscitari. Responde mihi o impietatis caput, quomodo iuxta Apostolum paulū

Hier. 22.

1. Cor. 15.

Mat. 22.

Videntem olim propheta dicebantur.

Nescio dominū.

Rom. 10.

Mat. 7.

Genus flectere.

Leuit. 24.

Isa. 4.

Origenes in nihilū creditur redigēdos resurgēs.

error Origenis de corruptione corporū resurgēs.

vicerit Christi⁹ eū, qui mortis habebat imperiū, hoc est diabolū, si corruptibilia & mortalia iterū corpora resurrectura sūt? Quid nobis profuit Christi passio, si mors atq; corruptio denuo nostra corpora possessura est? Aut quid sibi vult apostol⁹, scribēs: Sicut em̄ in Adam oēs moriuntur, ita in Christo oēs viuificabūtur, si resurgētib⁹ mors sēua dominabitur? Vel quomodo qui ista credūt, possunt ex animo dicere: Christi⁹ dei virtus, & dei sapiētia? volētes illo fortiorē esse mortē, quæ suscitata ab eo corpora deletura est, nec probeat ex omni parte suparata. Verū & Origenē tā impie resistētē, Christus dñs noster, & mortē vicit, & diabolū qui habebat mortis imperiū sua virtute destruxit, parato nobis in cœlo victoriarū suarū triūpho. Nec idcirco corpora suscitabit, vt rursus perirēt: sed illorū in corruptione perpetuā mortē corruptionēq; deleuit. Vnde liberati à cunctis malis passionis dominicæ festa celebrem⁹, & iuxta Euāgelij parabolā: Cernētes à sapiētia immolari tautos & altilia, vescamur fortiorib⁹ plenisq; neruorum & pinguioribus doctrinæ cibis, vt lac infantia deserētes, solidiora capiam⁹ alimēta, causamq; malorū oīm fugiam⁹, imperitiā, quæ cū multorum diuersis hæresibus vixerit pedes, Origene maximo sui fruitur amatore, qui inter cætera ausus est dicere: Nō esse orādum filiū, neq; cū filio patrē: ac post multa sæcula Pharaonis instaurauit blasphemiam, dicentis: Quis est vt audiā vocē eius? nescio dñm, & Israël nō dimittā. Nec est aliud dicere, nescio dominū, quā hoc q̄ dicit Origenes, nō est orādus filius, quē certe dominū cōfiterur. Et quanq̄ ille in tā apertā proruperit blasphemiam, tamē orandus est, de quo propheta testat⁹ dices: Et adorabunt te, & in te deprecabūtur, quia in te est deus, & absq; te nō est deus. Et rursus: Oīs qui inuocauerit nomē dñi, saluus erit. Et Paulus disputans: Quomodo, inquit, inuocabūt, in quē nō crediderunt? Oportet primū credere, q̄ filius dei sit, vt recta & cōsequēs fiat eius inuocatio. Et quomodo orādus nō est, qui nō est deus: sic cōtrario, quē deū esse cōstiterit, adorādus. Vnde & Stephanus positis genibus, & obsecrās p̄ his, qui se lapidib⁹ obruebāt, dicebat ad filium: Dñe, ne statuas illis hoc peccatū. In noīe quoq; Iesu Christi omne genu flectet, cœlestiū terrestriū, & infernorum. Quod autem dicit⁹ genu flectet, sollicitē & humilissimæ orationis indicium est. Itaq; nec deum credit Origenes filium dei, quē nō putat adorādum, & laerat eum cōuincis: cumq; sibi in scripturarū memoria blādiatur, & putet se eas intelligere, nō audit cōtra se loquētē Moysen: Homo qui maledixerit deū, peccatum habebit: & qui nominauerit nomē dñi morte morietur, lapidibus obruet eū oīs multitudo. Et quis tātis Christum adficiat cōtumeliis, vt hic qui ausus est dicere, nō debet orari, cassum tātum ei diuinitatis nomē indulgēs? Verum quid necesse est in tā impiis immorari? ad alium eius trāseamus errorē. Dicit corpora quæ resurgent post multa sæcula in nihilum dissoluēda, nec futura aliquid, nisi cum de cœlorum māsionibus aīæ ad inferiora dilapsæ indigerint nobis, quæ alia rursus fiāt prioribus omnino deleritis. Quis ita audiēs, nō & mēte, & corpore petremiscat? Si em̄ post resurrectionē corpora redigētur in nihilum, fortior erit mors secunda quā prima, quæ delere omnino poterit substātiā corporalē. Cur Paulus scribit sic: Mors nō dominabitur illi⁹? q̄ em̄ mortuū est peccato, mortuū est semel, si corpora delēda sunt penitus. Aut quo-

modo hoc q̄ dicit⁹ semel, firmum erit, cū caro ab aīæ cōsortio separata, redigēda sit in nihilum? Qua ratione rurs⁹ adiunxit? Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur in ignobilitate, resurgēt in gloria: seminatur corpus animale, surget corp⁹ spiritale. Si em̄ incorruptio corpora in nihilum redigit, consequens fuerat dicere, corruptioni eā in perpetuum reseruari; essētque fortior incorrupto corruptio. Sed absit Paulum contraria sibi scribere, & corruptionis & incorruptionis eandem esse naturam. Quod si vt falsō putat Origenes, non solum corruptibile, sed & mortale corpus est suscitandum, ergo vnū atq; idem corruptio & incurruptio, mors & vita dicētur, eandē habebūt in suscitatis corporibus potestātē: & nequaquam rebus, sed tantū hominibus corruptio & incorruptio, mors & vita separabūtur. Sin autē corruptibile & mortale corpus resurrecturū est, cōsequētius fuerat Apostolū dicere: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in infirmitate, surget in infirmitate: seminatur in ignobilitate, surget in ignobilitate: seminatur corpus animale, surget corpus animale. Quod si corruptionē, & infirmitatē, & ignobilitatē amouēt à corporib⁹ suscitatis, & dicit cōtrario incorruptione, & fortitudine, & gloria corpora vestiēda, & pro animali spiritale corpus esse reddēdū, soluta erit mors, & in corporibus suscitatis pro morte & corruptione immortalitas incorruptioq; regnabūt: quia & ipsum corp⁹ immortale & incorruptū resurget, vt possit permanere anime cōternū. Igitur & saluator pign⁹ salutis nostris corporib⁹ in resurrectione sui corporis tribuēs, nō potest credi vltra moriturus, a postolo in hac sententiā congruētē. Christus resurgēs ex mortuis vltra nō morietur. mors ei nequāq; dominabitur. nisi illius fuerit dominata, nec dominetur nostri. Cōfundatur Origenes, inter cætera flagitiorū genera, quæ cōfingit, magicis quoq; artibus patrociniū tribuēs, qui in tractatibus suis his locutus est verbis: Ars magica nō mihi videtur alicuius rei subsistētis vocabulū, sed & si sit, nō est operis mali, ne quid habere possit cōreptui. Hęc dicens vtiq; fautorē se esse demōstrat Elymæ magi, qui Apostolis repugnauit, & Iānē atq; Mābræ, qui Moysi magicis artibus resistērūt. Sed nullas Origenis patrociniū habebit vires: quia Christus magorū præstigia suo deleuit aduētū. Respōdeat nouæ impietatis adfector, imō aperte audiat: Si nō est malū ars magica, non erit malum & idololatria, quæ artis magicæ viribus nititur. Quod si malum est idololatria, malum erit & ars magica, ex qua subsistit idololatria. Cum autem idololatria Christi maiestate deleta sit, indicat & parentem suam artem magicam secum pariter dissolutam, Prophetā super hoc liquidō proclamate: Sta nunc in incatationibus tuis, & multis veneficiis tuis, quæ didicisti ab adolescentia tua, si potuerint prodesse tibi. Cū igitur hęc prophetarū scripta testētur, & nullus vnq; ausus sit memoriæ prode, magorū artes inter optima quæq; numerāda, leges quoq; publicæ magos & maleficos puniāt, seire nō possū qua ratione impulsus Origenes, qui Christianū se esse iactat, Sedechiæ pseudoprophetæ emulato existēs, cornua sibi ferrea fecerit, quibus cōtra dogmata veritatis armatus incēdat, nec sapiat quicq; de cœlesti Hierusalē, neque imitetur Moysen, & Daniel, Petrusq; & alios sanctos, qui cōtra magos & incātores, quasi

1. Cor. 15.

Origenis sententia demagica. Mat. 13.

Idololatriam sustinetur radicibus artis magica.

Leges publicæ magos & veneficos puniunt.

in acie stātes indefesso certamine dimicarūt. Cū quibus festā diei ducamus choros, q̄ per media Babylo- nis pericula trāseuntes, Origenis venena vitauim⁹, & obediuimus Prophetā sermonibus, imperātis: Egre- dere de Babylone, qui fugis de terra Chaldæorū, vt ingrederemur Hierusalē, in qua prædicatio veritatis est. Quanquā mēdacio resistētes, passi sumus aliquid triū puerorū, qui in camino estuātis incendij flamma- rū vicere naturā, tamē nō præualuit contra nos ignis Babyloniū, nec capilli nostri adusti sunt, extrema vi- delicet ecclesiasticā dogmata veritatis, nec saraballa mutata, quæ in protectionē animarū testimoniis scri- pturæ sanctæ nobis sapientia texuit, nec odor ignis in nobis est, peruersæ scientiæ flāma discurrens. Nō em̄ acquieuius doctrinæ eius, qui propter lapsus ratio- nabiliū creaturarū corpora fieri suspicatur, & dicit iuxta Græci sermonis etymologiā, animas idcirco voca- tatas, quod calorem mētis & in deū feruētissimā cha- ritaris amiserint, vt ex frigore nomen acceperint, ne & Saluatoris animā iisdē subiacere nāniis sentirem⁹. Solis quoq; & lunæ ac stellarū cursus, & totius mūdi pulcherrimā in diuersitate consonantiā, nō adserim⁹ ex causis præcedētibus, variisque peccatis, & anima- rū vitiis accidisse: nec bonitatē dei multo tēpore præ- stolatā, vt nō ante faceret visibiles creaturas, nisi inui- sibles deliquissent. Nec vanitatē appellamus substā- tiā corporalē, vt ille æstimat, aliis verbis in Manichæi scita cōcidēs, ne & Christi corpus subiaceat vanitati, cuius edulio saturati, tuminamus quotidie verba, di- cētis: Nisi quis cōmēderit carnē meā, & biberit san- guinē meū, nō habebit partē meū. Nā si natura cor- poreā vana est & inutilis, iuxta Origenis errorem, cur Christi⁹ resurrexit à mortuis? quare nostra corpora sus- citabit? Quid sibi vult Paulus scribēs: Si mortui nō re- surgēt, nec Christus resurrexit: si autē Christus nō re- surrexit, vana est fides nostra? ex quo perspicuū est, nō corporum naturā esse vanā, sed eos credere vanitati, qui nō putāt eā resurgere, & manere perpetuā. Hono- rables quoq; condēnāt nuptias, negans subsistere corpora, nisi prius animæ in cælo peccauerint, & in- de præcipitate, quasi quibusdā ergastulis corporū vin- ctæ fuerint. Et ille quidē sentiat vt vult, loquatur vt nō timet, audiat nos cū Paulo suis auribus in clamātes: Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatū. Et quo- modo immaculatū, si anima vitiis sordidata carne circūdatur? Et culpæ subiacebit Anna vxor Helcanæ, semē virorū postulat, vt propter desideriu mulierculę animę in cælis periclitētur, & vna earum peccato gra- uilabatur in terrā, ac pristinā beatitudinē deserat. Nec Moyses imprecans & dicens: Dominus deus vester multiplicet vos, & ecce estis hodie sicut stellæ cæli in multitudine, domin⁹ deus patrū vestrōrū addat vobis sicut estis millies, & benedicat vt locutus est: hoc pe- tebat, vt animarū in cælo cateruæ peccātes Israëliti- ci populi gentē conderēt: Quod esse discrepās apertissi- me pater, vt quipro delicto populi precabāt: Si dimittas peccatū hoc populo, dimitte: sin autē, dele me de libro quē scripsisti: postulet multiplicari filios Israël, quos nouerat animarū ruinis crescere, & nō ecōtrario p̄care, ne propter vitia melioris substātiæ natura vi- lior cōderetur. Cur dauid imprecāt in Psalmo: Bene- dicat te dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt in Hierusalē oibus dieb⁹ vitæ tuę, & videas filios filiorū

Capillos no aduri.

Animas unde dixerit Origenes.

Ioan. 13.

1. Cor. 15.

Origenes corpora humana ergastula quādā animarum finxit.

Psal. 127.

tuorū: si aīarum peccato iusti viri auget gen⁹? Et aude- dicere: Ecce sic benedicet homo, qui timet dominū, cū sciat animas delinquētes corporū vinculis alligari, & in huiuscemodi carcere iudicio dei pœnas luere peccatorū? Quomodo deus loquitur per prophetā: Si audisses præcepta mea, fuisset utiq; quasi fluuius pax tua, & iustitia tua sicut fluct⁹ maris, & sicut harena se- mē tuū, & soboles vteri tui vt puluis terræ? Qui enim dei præcepta conseruat, nō debēt accipere præmium, animā ū de cælo ruinas, quę ligatę corporibus sobo- lis eorū in crementa multiplicēt: Si autē volunt discere, quæ sint humani generis exordia, audiant dicentem Moysen: Tulit deus de terra, & finxit hominē, & in- sufflauit in faciē eius spiritū vitę, & factus est homo in aīam viuētē, id est in mortalē. deus quoq; benedicēs Adā & Euæ, ait: Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Si aīa post peccatū mittuntur in terras, vt naf- cātur in corporibus, nō erat rationis benedicti Adā & Euæ, cū causā peccati maledictionē potius mereretur. Deniq; postq̄ plasmauit eos, benedictionis vocibus profecutus est, quos postea voluntate peccātes maledi- ctione percussit. Ex quib⁹ colligitur, nequaquā propter animarū peccata corporū substituisse naturā. Au- diant rursū dicentē deū: Ego feci terrā, & hominē in ea. Et Dauid: Cælū cæli dño, terrā autē dedit filiis hominū. Et cessent vltra cogitationum suarū errores sequi, & scripturarū magis auctoritate ducātur. Sicut em̄ qui voluptatibus eneuati sūt, & quorū in pecto- re libido dominatur, contēplātes corporū venustatē, nō quærūt morū pulchritudinē sed mēbrorū, sēlūsq; eorū prægrauatus fæce terrena nihil altius intuetur: sic qui structa verborū cōpositione ducuntur, & capti eloquētiæ sono nō intuetur dogmatum veritatē, eru- bescūt errorē pristinū confiteri, & arrogantię tumore cæcati nolūt esse discipuli, ne postq̄ correcti fuerint, prius errasse videantur. Abiectis itaq; Origenis malis, & scripturarū, quæ vocātur apocrypha, id est abscon- dita, decipulis prætermisissis: nō em̄ in abscondito lo- cutus sum, ait dominus, iterū atq; iterū fratres charis- simi, dominicæ passionis festa celebrem⁹, fidē cōuer- satione decorātes, misericordia in pauperes imitemur deū, cui nulla corporaliū naturarū forma consimilis est. Habeamus in cunctis imaginē bonitatis eius, pœ- nitētiā emēdemus errores, oremus pro inimicis, pro detractatoribus obsecremus, æmulātes Moysē, qui so- roris cōtra se loquētis culpā oratione deleuit. Oleo elemosynæ peccatorū sordes lauemus. Captiuorum vincula nos videātur astringere, & propitium illis im- precemur deū. Clausos carcere humanitas diurna sus- tētet, & his quorū corpora morbus regius occupauit, & iugi tabe mēbra soluūtur, propter repositā in cælis mercedē, sollicito ministerio seruiamus. Si quādo po- testas iudicij nobis data fuerit, & iurgantium ad nos fratrū causa delata, nō sit personarū consideratio, sed rerū: corruētibus & in tribulatione positis nos quoq; ruamus affectu. Leges normā teneant veritatis. Cha- ritas prona sit ad misericordiā, nō insultans peccanti- bus, sed cōdolēs: facilis est em̄ lapsus ad vitia, & fragi- litas cōditionis humanæ quicquid cernit in alio, in se debet pertimescere. Cūq; alius fuerit pro errore cor- reptus, illius emēdatio nostra sit cautio, & sup̄ oīa quasi culmē & coronā virtutum, pietas in deum toto cordis timore seruetur, execrātēsq; deorū numerum, patris

Animā viuens quæ intel- ligatur in Genesi.

Hier. 27. Psal. 113.

Regius morbus cōmendat datur hominū misericordiæ

Pietas viri iustū est.

Confiteri deo qui sal- uare potest.

Cōueniē- tes ad ho- minū se- lera.

patris & filij & spiritus sancti vnam confiteamur in- discretamque substantiam, in qua & baptizati vitam æternam suscepimus. Et si dei tribuerit clemētia, cum angelis merebimur dominicum Pascha celebrare, ha- bentes quadragesimæ exordium, ab octauo die mēsis qui secundum Aegyptios vocatur Phamenothe. Et ip- so præbente vires attentius ieiunemus: hebdomadæ maioris, id est Paschæ venerabilis, die tertia decima mensis Pharmuthi fundamēta iaciētes: ita duntaxat, vt euangelicas traditiones finiamus ieiunia, intēpesta nocte octauodecimo die supradicti mensis Pharmu- thi. Et altero die, qui dominicæ resurrectionis est symbolum, id est, nonodecimo eiusdem mensis verū Pascha celebremus: adiungentes his septem reliquas hebdomadas, in quibus Pētecostes festiuitas texitur, & præbentes nos dignos communionē corporis & sanguinis Christi. Sic em̄ merebimur accipere regna cælorum in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo deo patri gloria & imperiū, cum spiritu sancto, & nunc & semper & in omnia secula seculorū. Amen. Salutate inuicē in osculo sancto. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

THEOPHILI A-
LEXANDRINÆ VRBIS EPIS-
COPI, AD TOTIVS AEGYPTI
Episcopus liber Paschalis tertius,
D. Hieronymo interprete.

Nunc quoque dei viuā sapiētiā nos ad sanctū prouocat Pascha celebrā- dum, omnes cupiētes eius esse parti- cipes: vnde propero ad illud currētes gradu, ieiuniis & continētia omniq; afflictione corporis pugnātes cōtra virtutum industriam, voluptates redigamus ad nihi- lum, sulti saluatoris auxilio: & peccata nostra deo, qui sanare potest, simpliciter confitentes, verum consciē- tiæ iudicium formidemus, vt cum Dauid vociferātes atq; dicētes: Peccata adolescentiæ meæ & ignorantie ne memineris, secundū misericordiā tuā memor esto mei. terrore ignis æterni crescentia vitia cōsumme- mus, quorum finis est alia vltra nō facere, & exordium salutis præteritorum obliuio. Sicut enim principium vix bonę facere iusta, sic exordium cessantium pecca- torum eorum impetus cohibere: dum aut ratione frē- nātur, aut metu ad præcipitia nō veniūt. Cumq; legis fuerit in aīo recordatio, illico fugiunt, & cessantes vltra procedere in triumphatium virtutum castra non cōcedunt, paulatimq; pœnitēdo referētes pedē, & sa- piētium iudicium declinantes, instar fumi resoluūtur in nihilum. Difficile sanantur mala, quæ nō statim vt erescere cōeperunt opprimuntur: facilis est eorū eradicatio, cum qui dudum peccauerunt per pœniten- tiā, ad prudentiā cōuertuntur, & sine peccandi emolu- mentum inuenerint pœnitēdi. Neq; enim possumus opprimere incētiua vitiorum, nisi virtutes facere cō- perimus: aut cessabunt vetera, priusq̄ nouorum ope- ribus excludant. Et quomodo si cōtra superuenientes voluptates firmo animo resistamus præterita peccata

delētur, ita si perseuerās fuerit præteritorum obliuio, futura delicta vltra crescere nō valēbunt. Malorum quippe operadores, quasi in ditionē suā redigētes eos qui possunt prohibere nec prohibēt, tota ad peccādū debacchātur infania, & silentiū in cōsensum trahētēs, quicquid animo libido suggererit, opere explere ni- tūt. Libertas præsentiu vitiorū futura germinat vitia, & si priora neglexeris, fons & seminarium futurorum est. Quæ cum ita sint, qui possunt prohibere peccātes, & laboris fuga inertiq; silētiō dissimulant, & crescere patiūtur mala, participes eorū reuēssime iudicabūtur: qui auctores scelerum sunt, & negligētię pœnas luēt, dum irrationabile ocium sudori vlciscentium prætu- lerunt, malentes quietem culpabilem, quā seueritatē vitia succidentem. Si enim recedamus à vitiis, peni- tus interibunt, & eorum fraudulenta dulcedo sicca- bitur. Omnesq; impetus voluptatis quodā vt ita dicā languore torpescet, quando mens nostra fuerit virtu- tis hospitium. Legis recordatio nō sinit peccata genera- ri, nec ea crescere patitur: cumq; futurum tribunal & formidolosum iudicij diē cogitauerint, tā principiū, quā mediū, finemq; peccati prohibebit & amarus illius fluctus atq; intumescens gurgites vsque ad ip- sum fontē venasq; siccabit. Virtus lege comitata vi- tiorum opprimet semina, & animum de humilibus ad excelsa sustollit. Econtrario vitia nisi coërceātur, su- perbiunt, & obediētes sibi ad inferna detrudunt: cūq; semel possederint animas, opprimunt eas illecebris voluptatum, nec sinunt iuxta humani corporis statū in sublime, erectūque suspicere, sed instar pecudum ad tetrena declinant. de quibus Psalmista testatur, di- cens: Vocauerunt nomina sua in terris suis. Dicat ali- quis, quod si tantam habent vitia fortitudinem, & tā plurimos blanda persuasionē supplantant, quid debēt agere, qui peccare se sentientes, cupiunt mutare pec- cata virtutibus, & amore meliorū peiora cōtemnūt? Audiāt huiuscemodi loquentē Moysen: Peccasti, de- sine, sine peccati priora subuertens, & efficacissimo medicamine vitia emendans cessatione vitiorū: dul- ces malæ vitæ illecebras, & blandientes corporis vo- luptates, quasi noxia venena declina, nec per lubricā & mollē deliciarum ingrediaris semitam: quia ieiuniis & cōtinentia sollemnitas apprehenditur, & vix labo- rantes atq; suadantes mala bonis possumus immuta- re, & repugnātes opprimere voluptates: pauciq; sunt, qui calcatis vitiis tramitem teneant veritatis, dum malitia innumeris nocendi vitur artibus, & vinci nō potest, nisi sapiētiæ desuper fulciamur auxilio, cla- mantis nobis atque dicētis: Noli timere, quia tecum sum. Mali interitus est, mala vltra non facere: radix vitiorum legis scita cōtēnere. Vt peccata germināt negligentia, ita sollicitudo virtutes parit. Lex custo- dita fugat ignominiam, neglecta parurit pœnas: & quanto si despiciatur, seueri iudicis imitatur truculē- tiā: tanto si seruetur, clemētissimi patris exhibet man- suetudinem. Igitur peccati cessatio virtutis principiū est. Medicina præteritorū, ac præsentiu, futurorumq; vitiorum legis indefessa meditatio, quæ cum pos- sessoris sui habuerit securitatem, cunctis perturbatio- nibus caret. Sapiētia quippe in nobis operatur bo- num, postq̄ ei mundum cordis præbuerimus habita- culum, & cogitationes in opera verterimus. Nec am- bigitur, quin in vtrāq; partē, vel faciēdi, vel nō faciēdi

Legis re- cordatio non relin- quit locū peccatis.

Psal. 48.

Radix vitiorum omnium.

Legis me- ditatio medetur vitiis.

liberum arbitriū.

Continentia bonū.

Hier. 8.

Lex norma operū.

Matth. 46 Psal. 83.

Isai. 66.

Galat. 6.

Solemnitas domus Iudæ.

bona habeamus liberam facultatē, & oppressis prauis recta nascantur: tuncq; virtutū inter se concinat chorus, cum vitiorum in animis fuerit solitudo. Sicut enim continentia, in corporibus nostris obtinēs principatum, infirmitates nasci prohibet, & amatores sui nec debilitat nec occidit, præteritosq; læguores in pristinam restituit sanitatem, & expellens quod contra naturā est, reuocat ea quæ naturæ cōgrua sunt, vt æquali temperamento vitæ huius ratio cōseruetur: sic anima legum iussa conseruans, quantum recipere potest humana natura, à malorum contagione secernitur, & ex omni parte sollicita, seq; circūspiciēs, nihil ad se introire permittit, q; cōtrarium sit præclaris cogitationibus. Quin potius in tēplum versa dei, cœlesti iugiter sollēnitare potfruitur, habens diuitias, obseruantiam legis, quæ iacētēs suscitāt, malosq; puniens, alios corrigit, & semper clamans: Nunquid qui cecidit nō resurget? aut qui auersus est, non reuertetur? Spē salutis largitur pœnitentibus, dū monet vt prosit, corripit vt emendet, pudorēmq; pristinatorum iniiciens peccatorum, facit meliora sectari. Quæ appetere nō possunt, nisi prius conscientia vulnera condemnarint. Verum quia lex negligētēs sui, & in errorē demersos cōsiliis optimis ad meliora reuocare festinat, quasi norma prauorum operum: eos autē qui sibi obediunt absque præmio esse non patitur, neque æternis angustiis premi: quotquot sanctum Pascha celebramus, continentia atque ieiuniis latorem legis amicum nobis esse faciamus, & propheta his qui Pascha celebrāt promittente: Eris corona decoris in manu domini, & diadema regni in manu dei tui: opulentum virtutum conuuiuium requiramus, ornātes nos scientia scripturarū, quasi sollempnibus vestimentis, sancta lætantibus nobiscum angelis in celo oscula præparemus: fugantes omnem negligentia, & rumpentes moram, vt alacri cum discipulis ad Saluatorem pergamus in cessu, dicamusq; ei: Vbi vis paremus tibi Pascha? Atque in celorum cœnaculo constituti, ac mysticū Pascha facientes, possimus cantare: Quam dilecta tabernacula tua dñe virtutū. Ibi enim angelorū reperiem⁹ choros, & cū eis festa celebrantes, habebimus eos socios mysteriorum dei, & exultatione ineffabili gestiemus, sapientia cum illis sacramenta discētes: vbi nulla fraudis deceptio est, vbi qui vestem non habet nuptialem conuiuium intrare prohibetur, licet in præsentī sæculo iustū esse se iactet: Omnia sunt ibi senescētis ac prouectæ plena prudentia: Nullusq; ibi, iuxta prophetam, immaturæ sapientia reperietur: Erit enim, inquit, iuuenis cētum annorum: magnitudine numeri perfectiōnem eruditionis ostendens. Vnde, fratres, sancta cœlestis que vocationis participēs, Saluatorem per prophetam audiamus clamantē: Veni congregare oēs gentes, & venient, & videbunt gloriā meā, & dimittā super eos signū mundi. Ad sollempnitatem properem⁹ atque dicamus: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Christi: Dabit, inquam, dabit laborantibus gaudium, & ieiunantibus benedicens loquetur: Erunt domus Iudæ in gaudium & lætitiā, & in sollempnitates bonas, & lætabimini. Veritatem ac pacem diligite: non est enim omnium solemnitas, sed domui Iudæ, id est, ecclesie Christi. Igitur quia secundum Psalmistā, tēpus faciendi domino, & Paulus scribit: Nox præcessit, dies autē appropinquauit, abiiciamus ergo opera te-

nebrarū, & induamur armis lucis, sicut in die honeste ambulemus, non comestationibus & ebrietatibus, nō cubilibus & impudiciis, non contentione & emulatione: sed induite dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis. Iustum est cūctos domini timore purgatos dignam sollempnitatem continentis & ieiuniis redimere castitatē, & dormientē sensum vigili suscitare fide, imitarique sapientissimū Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in quo est spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilātia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam sui gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, parent imperis eius, & veniētia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem, & securitate conscientia perturbationum iacula negligentes, spe anticipāt victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequam incant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronamque victores lubricæ voluptatis in cœlestibus possident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consumptionem, super excelsa statuens me vt vincam in cātico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcirco lassēmur: sed sciamus finem huius coronæ esse iustitiæ, quā nulla sæculorū corrumpit ætas. Studium vitæ istius & certaminis tēporale est: qui autem inoffenso cucurrerunt gradu, & ad calcē venerunt, præmiorum nouas inueniant mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaq; gratia domini triumphos nobis de sceleratissimis demonibus pollicente, ieiunia rite celebremus, vt sollempnitatis quoque rite participēs simus. Nequāquā diebus quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus, neque in prociētū & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carniū edulio delectemur. Crapula quippe & ebrietas & cetera huius vitæ illecebrę opulentissimum animarum thesaurum exhauriunt, & sementem scientia doctrinaq; vberriam sui admixtione suffocant. Quamobrem dominus atque Saluator prouocans discipulos suos ad rigorem continentia loquebatur: Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repētina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terre: surgite abeamus: hinc, quos ob negligentiam sui pœnæ ilico cōsequetur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, carniū esum repudiant, & insatiabilem auaritiā Dei timore compescunt. Vnde ad continentēs scriptura quotidie clamat: Vinum & siceram non bibent. Et econtrario Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis bibere sanctis vinum, & prophetis, præcipiebatis dicentes: Non possunt suscipere correctionem, qui luxurię oblectatione capiuntur: neque vētris ingluuiem ratione & cōsiliis retinere amore ieiunij, qui desidia & peritura cito voluptate studium virtutis infamant: non erubescētēs vinū clam bibere, & auidis faucibus arbitros declinantes in cubiculis multa potare: vt in ediam & ieiunia quæ vltro adpetere debebant, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quod etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus vescantur carnibus, atq; aues altiles dieb⁹ quadragesimæ & propinquate Pascha immūdis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiusmodi dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciūt isti, vt recedant à sanctis meis. Nō decet ieiunātes tēpore agonis & prælij vesci carnib⁹, monente scriptura: Adfligētis animas vestras. Neque phalides aues sollicito labore perquirere, & garrulas volucres, earūque pinguedinem hianti ingerere gula. Nec inuestigare magni pretij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersoq; ciborum sapore demulceant: fumantib⁹ patinis, & nidore sui furori gutturis blandiēribus, cū iniuriā continētia diuersi saporis & coloris vina querentur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus consona, adpetere & honorare ieiunia, qui, vt longum sermonem breui compendio cōcludā, in seruitutē libertate mutata, cū captiui debuerint desiderate delicias, cōtēpserūt Babylonias dapes, & simplicem cibū regali mensæ prætulerunt. Præcepit quippe rex Nabuchodonosor Eunuchorū principi, vt de filiis captiuitatis Israël, & de regio semine pueros, in quib. nulla esset macula, pulchros corpore, & aptos ad sapientia perdiscendā introduceret palatiū, vt essent in aula regis, discerētq; litteras a lingua Chaldæorū, & de reliquiis mensæ eius viuerēt, atq; inde accepta vina potarēt. Eliguntur itaq; de tribu Iuda, Daniel, Ananias, Azarias, Misael, & genere concordēs & fide, quorū nobilitatē dura mutauerat seruit⁹. E quibus Daniel, sicut scriptura testatur, posuit in corde suo non cōiūquinari de mensa regis. Tres quoque pueri nō minus religione quā propinquitate sociati, suscipiunt viri consiliū, & adprobant sapientiam, simulq; Eunuchorū principē deprecantes, Dei opitulante clemētia impetrāt quod desiderant, & in terra captiuitatis seruat generis nobilitatē. Nā timētē præpositum, ne aliorū puerorū vultus hilarior capitali se pœnæ addiceret, ratione & consilio leniunt, iis verbis loquentes: Tenta pueros tuos diebus decē, & detur nobis de seminibus & comedemus, & aquā bibemus, & appareant in conspectu tuo vultus nostri, & vultus puerorū qui comedūt de mensa regis, & sicut videris, ita facies cū seruis tuis. Fidebant enim q; virtutis desiderii Dei clemētia sustentatū, pulchra & fortia corpora cōseruaret, & omnē deformitatē fides vinceret, & pitorē pulchritudinis nulla macies commutaret. Hæc idcirco, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de sanctorū virtutibus prædicatis verba noscētes, in quibus ait: Quorū cōsiderantes exitū cōuersationis imitamini fidē: suademus eis qui tēpore ieiuniorū esu carniū delectantur, imitari sanctorū continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigore virtutis amitterent, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiua in se ostenderent voluptatē: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superarunt, & titillatē gulæ vicere luxuriā, nobisq; suæ fortitudinis exemplaria reliquerunt, habitātes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cū angelis in cœlesti hierusalē morantes: vt omnē deinceps ætatē docerent, ieiuniorū tēpore à vino & carnibus abstinendū, quærendā terrę semina, & potandā aquā, quibus comitibus vititur pudicitia. Quid memorē insignes Machabæorū victorias, qui ne illicitis carnibus vescerentur,

Legi parē, dum tāquā dicit.

Quadragesimæ ieiunium quale fuerit antiquis.

Lucæ 11.

Carnium esum interdicunt.

Pudicitia comites.

& communes tãgerent cibos, corpora obtulere cruciatibus: totiūsq; orbis in ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus cōburebātur ignibus. Victa sunt in eis omnia crudelitatis ingenia: & quicquid ira persecutoris inuenerat, patientiū fortitudo superauit: Inter pœnas magis paternæ legis, quā dolorū memores. Lacerabātur viscera, tabo & sanie artus diffluebāt, & tamē sententia perseuerabat immobilis: liber erat animus, & mala præsentia futurorū spe despiciebat. Lassabat⁹ tortores, & nō lassabat⁹ fides: frangebantur ossa, & volubili rota omnis compago neruorū atq; artuum soluebatur, & in immensum spirantia mortē incendia consurgebant: plenæ erant feruētis olei sartagine, & ad frigidā sanctorū corpora terrore incredibili personabant: & tamē inter hæc omnia paradysum animo deambulantes, nō sentiebant q; patiebātur, sed q; videre cupiebant. mēs enim Dei timore vallata flammis superat, varios tormentorū spernit dolores. Cūque semel virtuti se tradiderit, quicquid aduersi euenierit, calcat & despicit. Qualis fuit Paulus scribens: In iis omnibus superamus per eū qui nos dilexit. Quod enim sustinere nō potest carnis fragilitas, naturali infirmitate superata, vincit animus, fide colloquēs deo. Ergo qui ieiunia, id est, conuersationē angelicā imitatū in terris, meminerunt illius dicti, regnū Dei nō est cibus & pot⁹, sed iustitia & gaudiū, & pax, & lætitia: per continentia breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia. Et multo plus accipiūt quā offerūt, & futuri tēporis gloria præsentēs angustias mitigant: quia in hoc stadio pro virtute pugnantibus, finis erit aliquando certaminis: qui autē pugna ineunt contraria vitia, & sapientia disciplinis suas animas dedicarūt, quātūmq; patitur humana cōditio scientia appetūt futurorū, per speculū & imaginē sensu & fide cælorū regna cernētēs, cōsequētur æterna præmia, & nullo tēporū sine elaudēda. Dies & nox certis horarū sibi succedunt spatiis, paulatimque decrescētēs quod amittunt recipiunt, & quod recipiūt tribuūt: ad eandē mensurā bis in anno cōuenientes, nec manent in eodē statu, sed breuitate & longitudine horarū momenta discrimināt, vt vtilē mundo faciāt temporū diuersitatē. Nāq; dies ordine & circulo suo de noctis tēporibus mutuatur, & rursum nox recipit quod largita est: dūmq; vicissim & tribuunt & accipiunt, & orbe quodā q; paulatim amiserant decrescētēs sensim crescentes recipiunt, creatoris Dei interprætatur sapientia. Atq; ex hac vicissitudine spatiorū vel mensuræ lunæ orbis efficitur, vel solis sua per vestigia reuertētis annus impletur: dū crescūt atque decrescūt, & lapsu præteritorū futura succedunt, eadem semper atq; alia tempora cōmutantur. Vnde & luna prudentissimo Dei artificio condita, & formarum mutas varietates, ad plenitudinem tendit, & festinat ad diminutionē: vt quicquid crescens adquisierat, perdat amittatque decrescens. Nec stat in eodem statu, sed quibusdā gradibus ascēdēs atq; descendens, de paupertate pergīt ad diuitias, & de diuitiis redit ad paupertatē: ipsa diuersitatē formarū mutabilē & conditā se esse demonstrat. Quis vero possit digno sermone exprimere solis cursū, & anni circuli: rationi menstruæ cōgruentē: Dū per quatuor voluitur tempora, & in se semper reuertitur, eademq; mensura cōscendit atq;

& communes tãgerent cibos, corpora obtulere cruciatibus: totiūsq; orbis in ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus cōburebātur ignibus. Victa sunt in eis omnia crudelitatis ingenia: & quicquid ira persecutoris inuenerat, patientiū fortitudo superauit: Inter pœnas magis paternæ legis, quā dolorū memores. Lacerabātur viscera, tabo & sanie artus diffluebāt, & tamē sententia perseuerabat immobilis: liber erat animus, & mala præsentia futurorū spe despiciebat. Lassabat⁹ tortores, & nō lassabat⁹ fides: frangebantur ossa, & volubili rota omnis compago neruorū atq; artuum soluebatur, & in immensum spirantia mortē incendia consurgebant: plenæ erant feruētis olei sartagine, & ad frigidā sanctorū corpora terrore incredibili personabant: & tamē inter hæc omnia paradysum animo deambulantes, nō sentiebant q; patiebātur, sed q; videre cupiebant. mēs enim Dei timore vallata flammis superat, varios tormentorū spernit dolores. Cūque semel virtuti se tradiderit, quicquid aduersi euenierit, calcat & despicit. Qualis fuit Paulus scribens: In iis omnibus superamus per eū qui nos dilexit. Quod enim sustinere nō potest carnis fragilitas, naturali infirmitate superata, vincit animus, fide colloquēs deo. Ergo qui ieiunia, id est, conuersationē angelicā imitatū in terris, meminerunt illius dicti, regnū Dei nō est cibus & pot⁹, sed iustitia & gaudiū, & pax, & lætitia: per continentia breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia. Et multo plus accipiūt quā offerūt, & futuri tēporis gloria præsentēs angustias mitigant: quia in hoc stadio pro virtute pugnantibus, finis erit aliquando certaminis: qui autē pugna ineunt contraria vitia, & sapientia disciplinis suas animas dedicarūt, quātūmq; patitur humana cōditio scientia appetūt futurorū, per speculū & imaginē sensu & fide cælorū regna cernētēs, cōsequētur æterna præmia, & nullo tēporū sine elaudēda. Dies & nox certis horarū sibi succedunt spatiis, paulatimque decrescētēs quod amittunt recipiunt, & quod recipiūt tribuūt: ad eandē mensurā bis in anno cōuenientes, nec manent in eodē statu, sed breuitate & longitudine horarū momenta discrimināt, vt vtilē mundo faciāt temporū diuersitatē. Nāq; dies ordine & circulo suo de noctis tēporibus mutuatur, & rursum nox recipit quod largita est: dūmq; vicissim & tribuunt & accipiunt, & orbe quodā q; paulatim amiserant decrescētēs sensim crescentes recipiunt, creatoris Dei interprætatur sapientia. Atq; ex hac vicissitudine spatiorū vel mensuræ lunæ orbis efficitur, vel solis sua per vestigia reuertētis annus impletur: dū crescūt atque decrescūt, & lapsu præteritorū futura succedunt, eadem semper atq; alia tempora cōmutantur. Vnde & luna prudentissimo Dei artificio condita, & formarum mutas varietates, ad plenitudinem tendit, & festinat ad diminutionē: vt quicquid crescens adquisierat, perdat amittatque decrescens. Nec stat in eodem statu, sed quibusdā gradibus ascēdēs atq; descendens, de paupertate pergīt ad diuitias, & de diuitiis redit ad paupertatē: ipsa diuersitatē formarū mutabilē & conditā se esse demonstrat. Quis vero possit digno sermone exprimere solis cursū, & anni circuli: rationi menstruæ cōgruentē: Dū per quatuor voluitur tempora, & in se semper reuertitur, eademq; mensura cōscendit atq;

Mēs timore Dei vallata omnia superat.

Rom. 14.

Dies & noctis viciss.

Luna aut.

Solis & luna cursus intra quantū tempus perficiatur.

descendit, & eterno ordine labitur: vt q̄ lunare spatium triginta diebus implet ac noctibus, hoc solis cursus spatium anni vertentis reficiat. Cūque ad æqualitatem diei noctisq̄; peruenerit, & parūper in libra iustus cursus steterit, festinat ad inæqualitatem, deferens ad quod peruenerat. Quod puto Ecclesiastē, ne de alienis nostra fontibus hauriamus, in volumine suo dicere: Girans girādo vadit spiritus, & in circulos suos reuertitur spiritus, annuum solis cursum significantē, eadem temporum rota in semet reuertitur, rediens ad ea vnde profectus fuerat. Sancta vero celestisq̄; sollempnitas radios nobis sui splendoris emittens, nullis spatiis terminatur: cūmq̄; sanctorum certamina, & præsentis sæculi labor finem acceperint, succedet perpetuum gaudium, & æterna festiuitas. Vnde perfecti viri aīas suas ab omni errorū caligine separantes, iam nūc festa decantant: Introeamus portas eius in confessione, atria eius in hymnis, Saluatoris aduentum lætis vocibus personantes. Cum enim in toto orbe regnaret malitia, & tenebras humanis oculis dæmones offundissent, neque posset vllus opitulari, iuxta illud quod scriptum est: Respexi, & non erat qui auxiliaretur: cōsideraui, & nullus qui susciperet: vt finē haberet aliquādo impietas, & destrueretur idolatriæ fraudulētia, viuens sermo Dei, nihil de nostra relinquens similitudine, absque solo peccato, q̄ substantiam nō habet nouo modo ad nos venire dignatus est, vt fieret filius hominis, vt permaneret filius Dei, natus quippe ex virgine: hoc tantum stultis mentibus credebatur, quod oculi demonstrabant. Ex operibus vero & signorum magnitudine Deus inuisibilis à prudētibus cernebatur: quemque facies hominem demonstrabat, hunc virtutes significabant Deū, seruilis formæ vilitate copertum. Quāq̄ eū tradiderint eū Iudæi, & crucifigendum vocibus impiis conclamarint, interfecione corporis eius dominum blasphemantes, imō occisione carnis dominicæ serui impietatis effecti: tamē ad mortem intrepidus accedens, vt nobis virtutis præberet exemplū, dominus gloriæ in ipsa passione monstratus est, impassibilis diuinitatis permanēs maiestate, & carne passibilis iuxta beati Petri repertus eloquium. Et ideo pro nobis patiens non fugit mortem, ne nos timore mortis eius pro pietate bellantes victorū perderemus: Nā si timuisset crucem, contraria iis quæ docuerat gerens, quis discipulorum eius libēs pro religione pugnasset? Irridetur itaq̄; à stultis & incredulis, qui orbē terrarū suæ subiecit fidei, & nominis Christiani sanctis largitus est dignitatem. Cūq̄; magnitudo virtutū eius omnibus claret, blasphemare non cessant. Ille vero qui irridetur deus, operibus demonstratus est, vt dæmonum templa subuerteret, vt Origenistarum impietatem argueret versipellem: quorum auctor Origenes ita aures simplicium & leuiorū sua persuasione decepit, vt solent in littora ex alto venientes illidi gurgites, & in semet spumati mole cōfringi. Nos ergo ad eum, qui ausus est scribere, ruinā rationabiliū creaturarū esse corpora fabricata, zelo fidei cōcitati loquamur: si tibi huiuscemodi impietas placet, quomodo Paulus Apostolus scribit: Volo adolescentulas nubere, filios procreare: Vtrum idcirco præcepit nuptias, vt ex mulieribus nascantur corpora ruentibus de cælo angelis, & versis iuxta te in animas, carceres præpararent? An vt coniunctio

psal. 99.

Christi vita documentum est nobis.

maritalis dei sententiæ seruiens conferuet humanum genus? Si enim vult adolescentulas nubere, & filios procreare, per quas nascuntur corpora humana: corporibus autem propter pœnas atque supplicia errantes animæ, nulli dubium, quin propter pœnas animarum, & non propter generationis ordinem, nuptiarū adolescentulis vincla tribuantur. Verum absit vt ita esse credamus, & mariti vxorisq̄; fœdera non ob benedictionem, sed ob peccatum iuncta credamus. Nec Adā & Euam plasmans Deus, propter animas de cælo ruentes & lapsas rationabiliū creaturarum benedictione sociavit: Crescite & multiplicamini, dicens, & replete terram. Si enim propter peccata in cœlis præcedētia ad terras missæ sunt animæ, vt corporibus ligentur, mentitur Paulus scribens: Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum. Sed nequaquam ille mentitur. Igitur non propter ruinam animarum corpora fabricantur, sed vt mundus successione nascentium, morientium damna compenset, & breuitatē humanæ vitæ vincat successione perpetua. Nam si ruentes iunctæq̄; corporibus benedicuntur à Deo, melioris conditionis erūt, postq̄ corpora susceperint. Quod idcirco dicūt, vt in vltionē peccatorum corpora accipiāt, quomodo benedicūt in corporibus, atq̄; ob peccata venerunt? E duobus enim alterum erit: aut ante ruinam fuisse eas in benedictione, aut post ruinas iunctas corporibus nequaquam posse benedici. Si enim illam vitam benedictio sequitur, istā deserit: si ad istā transfertur, in illa non fuisse conuincitur. Quod si & antequam ruerent, necdumq̄; humanis corporibus vestirentur fuerunt in benedictione, & ruentes habentesq̄; corpora rursus benedictæ sunt, similis erit iuxta benedictionis conditionē & prior vita, & posterior: quod nequaquam consequens est, quia peccatrices supplicia, non peccantes benedictionem merentur, quicquid è duobus verum esse responderint, vitio subiacebit, nolentes ecclesiasticæ doctrinæ regulā custodire. Siue enim propter peccata de cælo animæ corruentes instar carceris & catenarum corporibus illigatæ sunt, respondeant, quomodo Adam & Eva, masculus & fœmina, viuentes in corporibus benedicti sunt? Neque enim iuxta deliramenta eorum nudæ animæ vir & mulier appellantur, sed corpora quæ sexū vtrūq̄; distinguūt. Si vero ante corpora in cælestib⁹ morabant, & beata eis tūc erat, dignaq̄; benedictione absq̄; corporib⁹ cōuersatio, qua ratione aut priusq̄ ruerēt benedictæ sunt, aut postq̄ corruerūt & in pœnā ruinæ crassis corporibus copulatæ sunt, rursus benedictione donantur? Neque enim idipsum est benedictio atque supplicium, quæ & nominibus & operibus procul distant, nec possunt vllō modo inter se sociari, quas tanta diuidit repugnantia. Quomodo autem & iustis multitudo liberorū pro benedictione promittitur? Propheta dicente: Qui minimus est erit in millia, & qui nouissimus in gentem magnam. Ergo & qui volunt domini festa celebrare, Origenis simulachra cōtemnant, & turpitudinem dogmatū illius ratione superent. Sicut enim Ethnicorum impiissimi errorem & consuetudinem præferunt veritati, fabricantes in hominum similitudinem idola, & inuisibile blasphemantes Deum, dum formam & membra & organa genitalia in eō esse confingunt, nunc virum, nunc fœminam confitentes, & mutauerunt gloriam incorruptibilis

Corpora nō fabricata propter ruinā animarum.

Nuda anima non dicitur vir.

Imagines Deorum.

Comparatio

Mat. 21.

Clientium non inquam nomine hostes sumus.

ptibilis Dei in similitudinem imlaginis corruptibilis hominis, variarumque formarum: ita Origenes facilitate & impietate credētium, quasi delubra idolorū tractatum suorū monumenta dimisit, quæ nos auctoritate scripturarum & zelo fidei subuertentes, vtmur illa similitudine: Vt enim cementarij quadram volentes ædificare domū, æquales ex omni parte parietes metiuntur, eosq̄; norma & perpendiculari dirigentes, quod animo depinxerint opere extruunt, & eiusdem mensuræ per quadrum latera quatuor iungūt angulis sursum ac deorsum, cœptā æqualitatem paulatim per incrementa seruantes, vt materiæ diuersitatem iūgat operis pulchritudo & angularis lineas artifex structura custodiat: Sic ecclesię præceptores, habentes testimonia scripturarum, firma doctrinæ faciunt fundamenta, & intrepidi permanent, offerētes opera sua Christo, atque dicentes: Confirma me in verbis tuis: Ipse est enim de quo scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: nos & eos qui sursum sunt vna sollempnitate consocians, ad quam cursu celeri nauigantes, rabiem contra nos hæreticorum fluctuum velociter dissoluendā minimē formidemus. Sic enim gubernatores magnarū nauū, cum viderint immensum ex alto venire gurgitem, quasi venatores ferocissimā bestiā spumantes fluctus suscipiūt, eosq̄; proræ obiectiōne sustētant, flectentes in diuersū gubernacula, & prout vētorū flat⁹ & necessitas imperatit, strigētes funiculos vel laxantes. Cūque vnda subsederit, ex vtroque naui latere laborantia clauorū vincla dimittunt, vt parūper quiescentia venturo gurgiti præparantur: qui cum rursus aduenerit, stringūt clauorum capita, & palmulas dilatant, vt huc atq̄; illuc scissis flatibus æqualis sit vtriusq̄; lateris labor, & q̄ simul nō poterat sustineri, diuissim tolerabilis fiat. Qui sui curā gerunt, imitantur exempli similitudinem, & diuinorū dispensatione verborum quasi gubernaculo vtentes occurrunt hæreticorum tempestati, & fluctibus legē Dei pro arte retinentes, vt qui corruerant suscitētur: qui stant, firmo perseuerent gradu, vt omnes in commune doctrinæ opitulatione seruentur. Quod em̄ gubernatori clauus, hoc animo est lex Dei. In qua dñicū Pascha facientes, charitati Dei & proximi in mundo nihil aliud præferamus, neq̄; pro varietate humanorū casuū, qui huc illucq̄; vertuntur, sententiam cōmutemus, vt quibus dudum pro potentia turpi adulatione seruiuimus, si forte refluauerint venti, & paupertate diuitiæ, humilitate sublimitas, ignominia gloria fuerint immutata, in hostes repente vertamur, resistētes eis in faciem, quos veneratione dignos ducebamus, temporibus non fide necessitudinem ponderantes. Imō latentes inimicitias necessitatis tempore demonstrantes, & in similitudinem serpentum procedētes de foueis, vt non solum ingratiissimi simus in eos, quorū beneficiis sustentabamur, gaudentes sinomina clientium possederimus, sed quasi perduelles eos vsq̄; ad sanguinē persequamur: deiectos prostratosq̄; calcātes, quos dudū propter diuitias suspiciebam⁹, pessimos omniū conclarnātes, postq̄ opes paupertate mutauerint, laudantes potentiā, & infelicitatem calūniantes: nec pro rerum natura, sed pro varietate easuum honorātes aliquē vel cōtēnentes: vt quos pri⁹ dños & patronos vocabāmus, eisdē quasi verbero-

nes, & seruos nequissimos appellemus: atque ex omni parte appareat nostra iniquitas, dū aut indignos laudamus, aut dignos laude obtrectatione persequimur, imitantes illud q̄; ad beatum Iob exprobrātes loquebatur: Pauca pro quibus peccasti verberat⁹ es. Nequaquam igitur dubias opes, sed virtutē firmissimam diligamus: nō nos duritia humiliet paupertatis, non extollant diuitiæ, quæ stultissimos hominū deprimere & eleuare consuerunt, sed vtrumq̄; pro rerum honestate moderemur, & tristitia & læta æquali animo sustinentes. Diuitiarum cura somnos interrūpit dulcissimos, innoxii calumnias struit, & cum infinitas opes congregauerit, materiam æternis ignibus parat. Postq̄ vero insatiabilis furor quæsitis opibus incubuerit, nō expletur auaritia, sed contemnit leges, gehennę flammam despicit, futuri iudicij tribunal habet pro nihilo. Nec tantū aduersarij contra hostes suos, quantum diuitiæ contra virtutes dimicant: nisi ratione, & in proximis misericordia temperentur. Hæ in vrbibus nobilitati præferuntur, hæ nouis hominibus antiquam donant familiā: Nunq̄ diuitiarū desideriu vllis diuitiis satiari potest. Eget semper qui auarus est, nescit mensuram: cui tantum deest quod habet, quantum q̄ nō habet. Infernus mortuis non explet⁹, sed quanto plures susceperit, tāto plures desiderat. Imitatur ergo eum auaritia, nec satiari potest, sed quicquid habuerit, plus requirit: minus putat ab eo q̄ cupit omne q̄ possidet: semper immensa, semper immodica, ardorem peccatoris opum magnitudine nō restinguens: in cōuiuuiis non cibos vorans, sed iniustitiā: in iudiciis iurgia miscēs, atq̄; discordias, inuidiā parturit, per q̄ ad homicidiū peruenit: nō est cōpos mentis, sed quasi ebria fluctuat, vnā habēs mēsurā extra mēsurā sepe inquirere. Mare littoribus clauditur, veniētes ex alto fluctus, & rabiem intumescens gurgitum portus vel manufacti vel natura firmissimi prohibent: diuitiarū cupidinem, nisi ratione frānetur, nec consilium temperat, nec lex mitigare potest, nec vlla satiat abundantia. Non erubescit, non futurorum iudicium reformidat: sed desiderio plus habēdi, vt luxuriosi dediti voluptatibus solent gestire in amplexus, & insanire ad libidinem, ita calumniarum & dissensionum vrbes ac viculos villasq̄; complet: infulas, maria, terras, littora, vias, transitus, studia possident auaritiæ, dum se desiderio plus habēdi negociatione mercēs huc illucq̄; cōmutat, & fraudibus atq̄; periuriis diuitiarum facit inexplēbilia fundamenta. Itaq̄; huiuscemodi rabiem cōtēnentes, diuitias, cultum Dei, & firmissimas possessiones, castitatis sanctimoniam, requiramus, adorātes patris & filij & spiritus sancti vnam diuinitatem, resurrectionem mortuorū incorruptibilem, & iugiter permanentē esse credentes. Neq̄; em̄ fieri potest, vt eā mors superet, quæ Christi passione firmata est, suscitans incorruptum & in æternū permanens templum corporis sui. Oremus pro piissimis Imperatoribus, & obseruatione legis Dei ieiuniorum præcepta decoremus: quia virtus absque vlla necessitate custodit sectatores suos, & sensum in cogitationes varias fluctuantē de terrenis ad excelsa sublimat, nequaquam pulchritudinem corporum, sed conuersationis ac morum ordinem contemplans, ostendens ei lætantium in cælo angelorum choro, & docens splendētium disciplinarum fulgura, vt in presenti sæculo qua-

Homines diligendi, nō fortuna hominum.

Studium diuitiarū.

Novi homines.

Auaritia inferno coparatur.

Vna mensura avaritiæ mēsuram nō nouisse.

Periuriis fundamenta iaciuntur diuitiarum.

AVGVSTINVS HIERONYMO DE EO QVOD SCRIPTVM EST, QVI totam legem obseruauerit. Epist. 44.

QVod ad te scripsi, honorande mihi in Christo frater Hieronyme, quarens de anima humana, si nascentibus singulis, nouæ singulæ nunc vsque fiant, ubi peccati vinculum contrahunt: quod per sacramentum gratiæ Christi etiã in infantibus recenter natis soluendum esse non dubitamus, cum in non paruum volumen procederet, nolui vlla alia onerare quæstione: sed quod vrget acrius, multo minus est negligendum. Proinde quæro, & per deum obsecro, vt exponas mihi quod multis existimo profuturum: aut si iam vel abs te, vel ab alio aliquo expositum habes, dirigas nobis, quomodo accipiendum sit, quod in epistola apostoli Iacobi scriptum est. Quicumque enim totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Quæ res talis ac tanta est, vt quod hinc tibi, non iam olim scripsi, multum me pæniteat. De agenda nanque præfenti vita, quomodo ad vitam perueniamus æternã, non de præterita perscrutãda, quam penitus demerit obliuio, sicut est istud quod de anima quærendum putauit, hæc vertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moreretur, quam suffocaret ne loqueretur: accessit alius, & eo viso admirãns, ait. Quomodo huc cecidisti? At ille. Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberares: non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur, & fide catholica tenemus, de reatu peccati tanquam de puteo etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei quod modum quomodo salua fiat, nouimus, si etiam nunquam quomodo in malum illud deuenit, nouerimus. Sed ideo putauit esse quæredum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquem teneamus incautius, quæ liberandam profusus animam paruuli contradicat, negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento, quod anima paruuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda: nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Si possumus etiam ipsius mali causam & originem nosse, vaniloquis non disputatoribus, sed litigatoribus paratius instructiusque resistimus. Si autem non possumus, non quia latet miserix principium, ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Aduersus eos autem, qui sibi videntur scire, quod nesciunt: hoc tutiores sumus, quod hanc ignorantiam nostram non ignoramus. Aliud est enim quod nescire malum est: aliud quod sciri vel non potest, vel non opus est, vel ad vitam quam quærimus, indifferens est. Hoc est vero quod de litteris apostoli Iacobi nunc requiro, in hac ipsa qua viuimus, & vt semper viuamus deo placere studemus, actione versatur. Quomodo igitur intelligendum est obsecro te, Quicumque totam legem seruauerit, offenda autem in vno, factus est omnium reus? Ita ne qui furtum fecerit, imò vero qui dixerit diuiti, sede hic: pauperi autem, tu sta illic, & homicidij, & adulterij, & sacrilegij reus est? quod si non est: quomodo qui

si athleta fortissimus illatas sustineat plagas, & futurã pro iis gloriã præstolatur: nequaquam vitius subiacēs, sed interiorē hoīnē desiderio sui ad æterna sustollēs, atq; oēs impetus voluptatis ratione compescens, illud cogitet q̄ futurus est, & quantū potest sustinere humana fragilitas, recedat à corporaliū rerū sollicitudine, præferens carnalibus spiritalia, vt etiã ipsum corpus despiciens, & præsentiu voluptatū duriorē, sed meliorem vitã inire persuadeat, vt qui dudū libidini seruiebat, libertate bona seruiat castitati, & retractus à præcipitiis mollia ieiuniorum fræna suscipiat. Etenim si absque rectore fuerit ac magistro corporum infirma natura, nec imperãti animo voluerit obedire, & sibi & rectori concitat infinita naufragia, & pertrahit eū ad turpissimas libidines ac barathrū voluptatū, vt nequaquam honesta consideret, sed fugiēs bona in cæno ac sordibus volutetur. Virtus vero cum in aurigæ modo animū rexerit, & quasi in curru stans impetus eius & varios adpctitus doctrinæ habenis compescuerit, de humilibus eū ad excelsa subleuat, inuisibilia æternãq; pro visibilibus ostendens, mansionē in cælis parat, & amicos illi effecit eos, qui Dei ministerio seruientes spiritalib. delitiis perfruuntur: vt q̄ hic cernebat in imagine, ibi in veritate perspiciat, & maiorē solis radiis videat claritatem, quæ nobis huc ex parte descendit, vt de minorib. ad maiora tendamus, & quasi per litteras ac syllabas ad legendum proficiamus: quia & illa iis, & hæc illis indigent, ibi cum fuerimus beatorum iuncti consortio, audiemus: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã, intra in gaudium domini tui. Incipiētes sanctæ quadragesimæ ieiunia, ab vndecima die mensis Phamenoth, & hebdomadæ dominicæ passionis sextadecima die mensis Pharmuti, finiamus ieiunia vespere sabbati vicesima prima die eiusdem mensis Pharmuti, & sequenti die dominica Pascha celebremus, vicesima & secunda die eiusdem mensis. Post quæ iungamus septem hebdomadas sanctæ Pentecostes: pauperum memores, amantes Deū & proximum, orantes pro inimicis, persecutoribus blandientes, infirmorum ruinas consolatione & misericordia subleuantes: vt lingua semper in Dei laudibus personet, vt ecclesiæ iusta iudicia nequaquam irrationabili clementia destruantur, nec legi Dei arbitria præferantur humana, cuius desiderauimus amicitias, cælestem gloriam consequemur in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo Deo patri claritas & imperium cum spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Corporis naufragia si rectorum animam abiecerit.

Explicit epistola Paschalis III. beati Theophili Alexandrini Episcopi ad totius Egypti Episcopos.

qui in vno offendat, factus est omnium reus? An illud quod dixit de diuite & paupere, ad ista non pertinet: quorum si quis in vno offenderit, factus est omnium reus? Sed recolãdū est, vnde venerit illa sententia, & quæ illã superiora pepererint, quibusq; cõnexa depõdeat. Fratres mei nolite, inquit, in personarū acceptione habere fidē domini nostri Iesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in cõuentū vestrū vir anulū aureū habens in veste candida: introierit autē & pauper in sordido habitu, & intendatis in eū qui indutus est veste præclara, & dicatis ei. Tu sede hic bene: pauperi autē dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedū meorū: nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi: nonne deus elegit pauperes in hoc mūdo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit deus diligentibus se? Vos autē exhonoraistis pauperē, propter illū scilicet, cui dictū est: tu sta illic, cū habenti anulū aureū dictū esset: tu sede hic bene. Ac deinde sequitur, eandē ipsam sententiam latius versans & explicās. Nōne, inquit, diuites per potentiã opprimūt vos, & trahūt ad iudicia? Nōne ipsi blasphemāt bonum nomē, quod inuocatū est super vos? Si quidem legē perficitis regalē secundū scripturã. Diliges proximum tuū sicut teipsum, benefacitis. Si autē accipitis personas, peccatū operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diuiti, sede hic: & pauperi, sta illic. Vnde ne putarent contēptibile esse peccatū, in hac vna re legē transgredi, secutus adiunxit. Quicumque totã legem seruauerit, offendat autē in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit. Nō mœchaberis, dixit. Et nō occides. Quod si non occidis, mœcharis autē, factus est transgressor legis propter id quod dixerat. Redarguti à lege, quasi transgressores. Quæ cum ita sint, consequens videtur, nisi alio modo intelligendū ostendatur, vt qui dixerit diuiti, sede hic: & pauperi, sta illic, huic ampliorē honorē quàm illi deferens: & idololatra, & blasphemus, & adulter, & homicida: & ne quod longū est cuncta cõmemorē, reus omnium criminum iudicandus est. Offendens quippe in vno, factus est omnium reus. At enim qui vnã virtutem habet, omnes habet: & qui vnã non habet, nullã habet. Hoc si verum est, cõfirmatur ista sententia. Sed ego eam exponi volo, non confirmari, quæ per se ipsam apud nos omnibus philosophorū auctoritatibus firmior est. Et illud quidē de virtutibus & vitis si veraciter dicitur, non est consequens, vt propter hoc omnia peccata sint paria. Nã illud de inseparabilitate virtutū, nisi forsità fallor: tamē si verū memini (q̄ vix memini) omnibus philosophis placuit, qui easdē virtutes agēdæ vitæ necessarias esse dixerūt. Hoc autē de parilitate peccatorū soli Stoici aui sūt disputare cõtra omnē sensum generis humani, quàm eorū vanitatē in Iouiniano illo qui in hac sētētia Stoic⁹ erat: in aucupãdis autē & defensãdis voluptatib⁹ Epicureus, de scripturis factis dilucidissime cõuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit, nō placuisse auctorib⁹ nostris, vel ipsi potius quæ per eos locuta est veritati, oĩa esse paria pecca-

Idem.

Math. 19. Luc. 2.

Math. 10. Prov. 1.

non erat, quæ esset, cum secum virtutes alias non habebat, facilius videbatur. Quod vero ignavia fuerit, ubi exercitatio quaslibet grauissimas molestias perpetuandi atque tolerandi supra quam cuiquam credibile est fuit, ægre persuaderi potest. Sed forte acutius intentibus ignavia apparet ipsa duritia: quia laborem bonorum studiorum, quibus vera acquiritur fortitudo, neglexerat. Veruntamen quia sunt audaces qui timidi non sunt: & rursus timidi, quibus abest audacia, cum sit vtrumque vitium: quoniam qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet, cogimur fateri vitia plura esse virtutibus. Vnde aliquando vitium vitio tollitur vt amore laudis amor pecuniæ. Aliquando vnum cedit vt plura succedant: velut qui ebrius fuerit, si modicum bibere & tenacitate & ambitione didicerit. Possunt itaque vitia etiã cedere vitiis succedentibus & ideo plura sunt. Virtus vero quò vna ingressa fuerit, quoniam secum cæteras ducit, profecto vitia cedent omnia quæcunque inerant. Nò enim omnia inerant, sed aliquando totidem, aliquando plura paucioribus, vel pauciora pluribus succedebant. Hæc vtrū ita se habeant, diligentius inquirendum est. Nò enim & ista diuina sententia est, qua dicitur. Qui vnã virtutem habuerit, omnes habet: eique nulla inest, cui vna defuerit: sed hominibus hoc visum est, multum quidem ingeniosis, studiosis sed tamen hominibus. Ego vero nescio quemadmodum dicam. Non dico virum, à quo nominata dicitur virtus: sed etiam mulierem, quæ viro suo seruat thori fidem, si hoc faciat propter præceptum & promissum dei: & qui primitus sit fidelis non habere pudicitiam, aut pudicitiam nullã vel paruam esse virtutem. Sic & maritum qui hoc idem seruat vxori, & tamẽ sunt plurimi tales, quorum sine aliquo peccato esse neminem dixerim: & vtique illud quæcunque peccatum ex aliquo vitio venit. Vnde pudicitia coniugalis in viris feminisque religiosis, cum proculdubio virtus sit: non (enim aut nihil aut vitium est) non tamen secum habet omnes virtutes. Nã si omnes ibi essent, nullum esset vitium: si nullum vitium, nullum omnino peccatum. Quis autẽ sine aliquo peccato est? Quis ergo sine aliquo vitio, id est, fomite quodam, vel quasi radice peccati: cum clamet qui supra peccatus domini recumbebat. Si dixerimus quia peccatum nò habemus, nos ipsos seducimus: & veritas in nobis non est: Neque hoc apud te diutius agendum est: sed propter alios qui forte hoc legerint, dico. Nam tu quidem in eodem ipso opere splendido cõtra Iouinianũ, etiã hoc de scripturis sanctis diligenter probasti. Vbi etiã ex hac ipsa epistola, cuius verba sũt, quorũ nũc intellectũ requirimus, posuisti quod scriptũ est. In multis enim offendimus omnes. Nò enim ait, offenditis: sed offendimus omnes, cũ Christi loqueretur Apostolus, & cum hoc loco dicat. Quicumque autẽ totã legẽ seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Ibi non in vno, sed in multis, nec quosdam, sed omnes dicit offendere. Absit autẽ vt quisquam fidelis existimet tot millia seruorũ Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, ne se ipsos decipiant, & veritas in eis nò sit, nullã habere virtutẽ, cũ virtus magna

fit sapientia. Dixit autẽ ipsa sapiẽtia homini. Ecce pietas est sapiẽtia. Absit ergo vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines, dei nò habere pietatẽ, quam Græci vel *εὐσεβεία* vel expressius & plenius *θεοσεβεία* vocant. Quid autẽ pietas est, nisi dei cultus? Et vnde ille colitur nisi charitate? Charitas igitur de corde puro, & conscientia bona, & fide nò ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Merito dicta est fortis, sicut mors: siue quia nemo eã vincit, sicut mortem: siue quia in hac vita vsque ad mortẽ est mēsurā charitatis, sicut dominus ait. Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animã suã ponat quis pro amicis suis: siue potius, quia sicut mors animã auellit à sensib^o carnis, sic charitas à cõcupiscentiis carnalibus. Huic subseruit scientia cum est utilis, nã sine illa inflat. Quod vero illa ædificãdo impleuerit, nihil ibi ista inane, quod inflat, inueniet. Vtilẽ porrò sciẽtiã definiendo mōstrauit: vbi cũ dixisset. Ecce pietas est sapiẽtia: cõtinuo subiunxit, Abstinere vero à malis, scientia est. Cur ergo nò dicimus, qui hanc virtutẽ habet, habere omnes, cũ plenitudo legis, sit charitas? An quanto magis est in homine, tãto magis est virtute præditus? Quãto autẽ minus, tãto min^o est virtus, tãto maius est vitium? Vbi ergo illa plena & perfecta erit, nihil ex vitio remanebit. Proinde mihi videtur Stoici falli, quia proficientẽ hominẽ in sapientia, nolunt omnino habere sapiẽtiã: sed tunc habere, cũ in ea omnino perfect^o fuerit: nò quia illũ perfectũ negant, sed nisi ex profundo quodã emergẽdo repente emicet in auras sapiẽtiæ liberas, nulla ex parte esse sapiẽtẽ. Sicut enim nihil interest ad hominẽ præfocandũ, vtrũ aquam stadiis multis super se habeat altam, aut vno palmo, aut digito: sic illos qui tendunt ad sapiẽtiã, proficere quidã dicunt, tanquã ab imo surgentes gurgitis in aerem: sed nisi totam stultitiam, velut opprimẽtem aquã perficiendo velut emergendo euaserint, nò habere virtutẽ, nec esse sapientes. Vbi autẽ euaserint, mox habere totã: nec quicquã stultitię remanere, vnde omnino vllũ peccatũ possit existere. Hæc similitudo vbi stultitiã, velut aqua: & sapiẽtia, velut aer ponitur, vt animus à præfocatione stultitiã tanquã emergens in sapiẽtia repente respiret: non mihi videtur sanctis accommodata sanctorũ scripturarũ auctoritati. Sed illa potius, vt vitium vel stultitia tenebris: luci autem virtus & sapiẽtia comparetur, quãtum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt. Nò itaque sicut de aquis in aerem surgens, vbi aerem summũ trãserit, repẽte quantũ sufficit inspiratur: sed sicut de tenebris in lucẽ procedẽs, paulatim progrediẽdo illuminatur. Quod donec plenissime fiat, iã eũ tamen dicimus, tanquã de abditissima spelunca egredientẽ, vicinia lucis afflatum tãto magis, quãto magis propinquat egressus, vt illud quod in eo lucet, sit vtique ex lumine quò progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vnde egreditur. Itaque & non iustificabitur in cõspectu dei omnis viuẽs: & tamẽ iustus ex fide viuuit. Et induti sũt sancti iustitia: ali^o maius, ali^o minus. Et nemo hic viuuit sine peccato: & hoc aliũ maius, ali^o minus.

Ecd. 2.
Sec. 70.

1. Tim. 1.

1. Cor. 13.

Ecd. 2.
Sec. 70.

Rom. 13.

Rom. 3.
Psal. 131.
1. Cor. 1.

Matth. 6.

Rom. 13.
Matth. 22.Psal. 14.
Rom. 1.
Psal. 131.

minus. Optimus autẽ est qui minimum. Sed quid ego tanquã oblitus cui loquor, doctori similis factus sum, cum proposuerim quid abs te discere velim? Sed quia de peccatorum paritate, vnde in id quod agebam incidit quæstio, examinandam tibi sententiam meam promere statueram, iam eã tandem aliquando concludam. Quia & si verum est, eum qui habet vnã, omnes habere virtutes: eum qui vnã nò habet, nullam habere: nec sic peccata sunt paria, quia vbi virtus nulla est, nihil quidẽ rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauius, distortoq; distortius. Si autem quod puto esse verius sacrisque literis congruentius: ita sunt animæ intentiones, vt corporis membra, nò quòd videatur locis, sed quòd sentiantur affectibus: & aliud illuminatur amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine & tenebroso inũbratur obstaculo: profecto ita vt quisquis illustratione piæ charitatis affect^o est in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: sic potest dici habere aliam, & aliam non habere. aliam magis, aliam minus habere virtutem. Nam & maior est in isto charitas, quàm in illo, recte possumus dicere: & aliqua in isto, nulla in illo quantum pertinet ad charitatem quæ pietatis est: & in ipso vno homine quòd maiorem habeat pudicitiam, quàm patientiam: & maiorẽ hodie quàm heri si proficit: & adhuc non habeat continentia, & habeat non paruam misericordiam. Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeo notionem, quod ad recte viuẽdum attinet: virtus est charitas qua id quod diligendum est, diligitur. Hæc in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla est: plenissima vero quæ iam non possit augeri, quãndiu homo hic viuuit, est in nemine: quãndiu autẽ augeri potest, profecto illud quod minus est quàm debet, ex vitio est. Ex quo vitio nò est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Ex quo vitio non iustificabitur in cõspectu dei omnis viuẽs. Propter quod vitium, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Propter quod etiã quantumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere. Dimitte nobis debita nostra: cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata, dimissa sint. Quid itaque qui recte videt, videt vnde & quando & vbi speranda sit illa perfectio, cui non sit quod adici possit? Si autem præcepta non essent, non vtique esset vbi se homo certius inspiceret & videret vnde auertet, quò conaretur, quare gratularet, quid precaretur. Magna est ergo vtilitas præceptorum, si libero arbitrio tantũ detur, vt gratia dei amplius honoretur. Quæ si ita se habent: vnde fiet omnium reus, si in vno offendat, qui totã legẽ seruauerit? An forte quia plenitudo legis charitas est, qua de^o proximusque diligitur, in quibus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ: merito fit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia? Nemo autem peccat, nisi aduersus illam faciẽdo, quia non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupisces: & si quod aliud est mandatum, in hoc sermone recapitulatur: in eo quod diligis proximum tuum tanquã te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo

Tomus nonus.

autem legis est charitas. Nemo autem diligit proximum, nisi diligens deum, vt hoc quantum potest proximo impendat, quem diligit tanquã seipsũ: & vt ille diligit deum, quem si ipse non diligit, nec se, nec proximum diligit. Ac per hoc qui totam legẽ seruauerit, si in vno offenderit, fit omnium reus, quia cõtra charitatem facit: vnde tota lex pendet. Reus itaque fit omnium, faciendo contra eam, in qua pendent omnia. Cur ergo non dicantur paria peccata? An forte quia magis facit cõtra charitatẽ, qui grauius peccat: minus, qui leuius. Et hoc ipse quod admittit, fit quidem omnium reus, sed grauius peccans vel in pluribus peccans, magis reus. Leuius autem vel in paucioribus peccans, minus reus: tanto maiore scilicet reatu, quanto amplius: tanto minore, quanto minus peccauerit: tamen etiam si in vno offenderit, reus factus est omnium, quia contra eam facit, in qua pendent omnia. Quæ si vera sunt, eo modo & illud absoluitur, quod ait homo etiã apostolicæ gratiæ. In multis enim offendimus omnes. Omnes enim offendimus, sed vnus grauius, alius leuius. Quanto quisque grauius leuiusque peccauerit, tanto in peccato committẽdo maior, quanto in diligẽdo deo & proximo minor. Et rursus tanto minor in peccati perpetratiõne, quãto maior in dei & proximi dilectiõne. Tãto itaque plenior iniquitatis, quanto inanior charitatis. Et tunc perfecti sumus in charitate, quando nihil restat ex infirmitate. Nec sanè, quantum arbitror, putãdum est leue esse peccatum in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi, si illam distantiam sedendi ac standi ad honores ecclesiasticos referam. Quis enim ferat eligi diuitem ad sedem honoris ecclesiæ, contempto paupere instructiore atq; sanctiore? Si autem de quotidianis concessibus loquitur, quis non hic peccat, si tamen peccat, nisi cum apud seipsum intus ita iudicat, vt ei tanto melior, quanto ditior illo esse videatur. Hoc enim videtur significasse cum dicit. Nonne iudicatis apud vosmetipsos: & facti estis iudices iniquarum cogitationum? Lex itaque libertatis, lex charitatis est, de qua dicit. Si tamen perficitis legẽ regalẽ, secundũ scripturas; Diliges proximum sicut teipsum, bene facitis. Si autẽ personas accipitis, peccatũ operamini, redarguti à lege, tanquã transgressores. Et post illã sententiã ad intelligẽdũ difficillimã, de qua satis dixi, & dicendũ putauĩ, eandẽ legẽ libertatis cõmemorã. Sic loquamini, inquit, & sic facite: sicut per legẽ libertatis incipiẽtes iudicari. Et quoniam quid paulo ante dixerit, nouit: Quoniam in multis offendimus omnes: suggerit dominicã tanquã quotidianã, & si leuioribus tamen vulneribus, medicinã. Iudicium enim, inquit, sine misericordiã illi, qui non facit misericordiam. Hinc enim & dominus: dimitte, inquit, & dimittetur vobis: date & dabitur vobis. Superexaltat autem misericordiã iudiciũ, non dictum est vincit misericordiã iudiciũ: nò enim est aduersa iudicio, sed superexaltat: quia plures per misericordiã colliguntur, sed qui misericordiã præstiterunt. Beati enim misericordes, quia ipsis miserebitur deus. Et hoc vtique iustũ est, vt dimittatur eis, quia dimiserunt: & detur eis, quia

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

1. Cor. 2.

Luc. 6.

Matth. 5.

dederunt. Inest quippe deo & misericordia iudicanti, & iudicium miseranti: propter quod ei dicitur. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quisquis velut nimium iustus, iudicium sine misericordia, quasi securus expectat, iram iustissimam prouocat, quam timens ille dicit. Ne intres in iudiciū cum seruo tuo. Vnde dicitur populo contumaci. Quid, vultis mecum iudicio contēdere? Cū enim rex iustus sederit in throno: quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Quæ igitur spes est, nisi superexaltet misericordia iudicium? Sed erga illos qui misericordiam fecerunt veraciter, dicēdo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: & sine murmuratione dando: Hilarem enim datorem diligit deus. Denique sanctus Iacobus iam ex isto loco de misericordiæ operibus loquitur, vt quos vehementer illa sententia terruerat, confoletur: cum admonet quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hic non viuunt, quotidianis remediis expientur: ne homo qui cum in vno offenderit sit omnium reus, in multis offendendo: quia in multis offendimus, propter magnum aggerem reatus sui, minutatim collectum, ad tribunal tati iudicis perueniat, & eam quam non fecit misericordiam non inueniat: sed potius dimittendo atque dando mereatur sibi dimitti peccata, reddiq; promissa. Multa dixi quibus tibi tedium fortassis inferrem, qui hæc tamen quæ approbas non expectas discere quod ea docere consueuisti. Si quid autem est in eis, quantum ad rem ipsam pertinet: nam quali eloquio explicata sint, non nimis curo. Si quid ergo in eis est, quod eruditionem offendat tuam: quæso vt rescribendo admoneras, & me corrigere nõ graueris. Infelix est enim qui non tantos & tam sanctos studiorum labores, & digne honorat, & de his domino deo nostro cuius munere talis est, gratias agit. Vnde cum libentius debeam à quolibet discere quod inutiliter ignoro, quam propti⁹ quoslibet docere quod scio: quanto iustius abs te hoc charitatis debitu flagito, cuius doctrina nomine & adiutorio domini tantum in Latina lingua ecclesiasticæ litteræ adiutæ sunt, quantum nõquàm antea potuerunt. Maxime tamen istam sententiam. Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit tua dilectio, per dominum obsecro, vt id nobiscum communicare digneris.

AVGVSTINVS AD HIERONYMVM

DE RATIONE ANIMÆ.

Epist. 45.

Deum nostrum, qui nos vocauit in suum regnum & gloriam, & rogauit & rogo, vt hoc quod ad te scribo, sancte frater Hieronymus, cōsulens te de his quæ nescio, fructuosum esse nobis velit. Quanquàm enim te multo quàm ego sum ætate maiorem, tamen etiam ipse iam senex consulo: sed ad discēdum quod opus est, nulla mihi ætas sera videri potest: quia & si senes, magis decet docere quàm discere, magis tamen discere

quàm qui doceant ignorare. Nihil equidem molestius fero in omnibus angustiis meis, quas patior in difficillimis quæstionibus, quàm in tam longinqua tuæ charitatis absentia, vt vix possim meas dare, vel recipere litteras tuas, per interualla, non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum si fieri posset, quotidie præsentem te habere vellem cum quo loquerer quicquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, si non potui totū, q; volui. Ecce venit ad me religiosus iuuenis, catholica pace frater, ætate filius, honore cōpresbyter, noster Orosius, vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, vtile vas in domo domini esse desiderans, ad refellendas falsas perniciosasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multo infelicis, quàm corpora barbaricus gladi⁹, trucidarūt. Nam inde ad nos vsque ab oceani littore properauit, fama excitus, quod à me posset de his quæ scire vellet, quicquid vellet audire. Neque vllum cœpit aduentus sui fructum. Primo, ne de me multū famæ crederet. Deinde docui hominem quod potui: quod autem non potui, vnde discere posset, admonui: atq; vt ad te iret, hortatus sum. Quia in re cōsiliū vel præceptum meum, cum libenter & obedienter acciperet, rogauit eum vt abs te veniens per nos ad propria remearet. Quam: eius pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi à domino esse cōcessam, qua tibi scriberem de his quæ per te scire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterē: nec mihi facile occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo istum iuuenem expertus sum, eum ipsum esse qualem à domino petebā, dubitare non potui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri, ac disserere non graueris. Quæstio de anima multos mouet, in quibus & me esse confiteor. Nam quid de anima firmissime teneam, non tacebo. Deinde subiungam quid mihi adhuc expediri velim. Anima hominis immortalis est, secundum quendam modum suum. Non enim omni modo sicut deus, de quo dictum est: qui solus habet immortalitatem. Nā de animæ mortibus, sancta scriptura multa commemorat. Vnde illud est, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Sed quod ita moritur alienata à vita dei, vt tamen in natura sua viuere non omnino desistat: ita mortalis ex aliqua causa inuenitur, vt etiam immortalis non sine ratione dicatur. Non est pars dei anima. Si enim hoc esset, omnimodo incommutabilis atq; incorruptibilis esset. quod si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid in semetipsa vel inciperet habere, quod nõ habebat: vel desineret habere, quod habebat: quantum ad eius ipsius affectiones pertinet. Quàm vero aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio, quisquis se ipsum aduertit, agnoscit. Frustra autē dicitur ab eis, qui animam dei partem esse volunt, hanc eius labem ac turpitudinem, quam videmus in nequissimis hominibus: hanc denique infirmitatem & ægritudinem, quam sentimus in omnibus hominibus: non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid inter est vnde ægrotet: quæ si esset incommutabilis aliquo modo, vnde liber ægrotare non posset.

Nam

Nam quod vere incommutabile & incorruptibile est, nullius rei accessu commutari vel corrūpi potest. Alioquin non Achillea tantum, sicut fabulæ ferunt, sed omnis caro esset inuulnerabilis, si nullus ei casus accidisset. Non est itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua causa, aliqua parte mutabilis est. Deum autem nefas est nisi vere summeque incommutabilem credere. Non est igitur anima pars dei. Incorpoream quoque esse animā & si difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen persuasum esse fateor. Sed ne verbi cōtrouersiam vel superfluo faciam, vel merito partiar: quoniam cum de re constar, non est opus certare de nomine: si corpus est omnis substantia vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima. Item, si eam solam incorpoream placet appellare naturā, quæ summe incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima: quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, & altitudine ita sustinetur vel mouetur, vt maiore sui parte maiorem locum occupet, & breuiore breuiore, minusque sit in parte quàm in toto, non est corpus anima. Per totum quippe corpus, quod animat nõ locali diffusione, sed quadam vitali intētionē porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota simul adest: nec minor in minoribus est, in maioribus maior: sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neque enim aliter quod in corpore etiam non toto sentit, tamē tota sentit. Nam cum exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur: quàmuis locus ille non solum totius corporis nõ sit, sed vix in corpore videatur, animam tamen totam non latet. Neque id quod sentitur per corporis cuncta decurrit, sed ibi tantū sentitur, vbi sit. Vnde ergo ad totam mox pervenit, quod non in tota sit, nisi quia & ibi tota est, vbi sit. Nec vt tota ibi sit, cætera deserit. Viuunt enim & illa ea præsentē, vbi nihil tale factum est. Quod si fieret, & vtrūque simul fieret, simul vtrūque totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particulis corporis sui, tota simul esse non posset: si per illas ita diffunderetur, vt videamus corpora diffusa per spacia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. Quapropter si corpus anima esse dicenda est, non est certe corpus quale terrenum est: nec quale humidum, aut aereum, aut æthereum. Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis, & minora in minoribus: & nihil eorū in aliqua sui parte totum adest, sed vt sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporum. Vnde intelligitur anima siue corpus, siue incorporea dicenda sit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore substantia creatam, quæ veraciter non posset in aliqua phantasia corporalium imaginū, quas per carnis sensus percipimus, cogitari: sed mente intelligi, vitaq; sentiri. Neque hæc perinde loquor, vt te quæ tibi nota sunt, doceam: sed vt aperiā quid firmissime de anima sentiā: ne me quisquàm cum ad ea venero quæ requiro, nihil de anima, vel

Tomus nonus.

scientia, vel fide tenere arbitretur. Certus etiam sum, animam nulla dei culpa, nulla dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute tanquàm sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte: sed gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Nec omnino esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem, dei & hominum mediator homo Iesus Christus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris & sacramento ei⁹ in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam; si autem post generationem humanā, quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissime teneo. Nunc accipe obsecro quid requiram: & noli me spernere, si te non spernat qui pro nobis dignatus est sperni. Quæro vbi anima contraxerit reatum, quo retrahatur in condemnationem, etiam infantis morte præuenti, si ei per sacramentum, quo etiam paruuli baptizatur, Christi gratia non subuenerit. Non enim es ex illis, qui modo noua quædam garrire cœperunt: dicentes, nullum reatum ex Adam esse tractum, qui per baptismum in infante soluatur. Quod te sapere, si scirem, immo nisi te id nõ sapere scirem, nequaquam hæc abs te quærere, aut quærendum putarem. Sed quia tenemus de hac re sententiam tuam, concinētem catholicæ fundatissimeque fidei: quia & Iouiniani vaniloquia redarguens, adhibuisti testimonium ex libro Iob. Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est diei vnus vita super terram. Deinde adiunxisti, Tenemurque rei in similitudinem præuaricationis Adæ. Et liber tuus in Ionam prophetam satis hæc insigniter dilucideque declarat, vbi ieiunare paruulos, propter ipsum originale peccatum merito coactos esse dixisti: non inconuenienter abs te quæro, hunc reatum anima vbi contraxerit, vnde oporteat etiam in illa ætate per sacramentum Christianæ gratiæ liberari. Ego quidem ante aliquot annos, cum libros quosdam scriberem de Libero arbitrio, qui in multorum manus exierunt, & habentur à plurimis: quatuor opiniones de animæ incarnatione. Vtrum ex illa vna, quæ primo homini data est, cætera propagentur: An singulis quibusque noue etiam modo fiant. An alicubi iam existentes, vel mittantur diuinitus, vel sponte labantur in corpora: ita putavi esse tractandas, vt quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc aduersus eos quantis poteram viribus, agebam: qui naturam mali, suo principio præditā, aduersus deū conatur inducere, id est, contra Manichæos. Nam de Priscillianistis adhuc nihil audierā, qui nõ multū ab his dissimiles blasphemias fabulantur. Ideo quintā opinionē nõ addidi, quā in tua epistola inter ceteras commemorasti, ne aliquā præterires, vbi de hac quæstione interroganti rescripsisti religiosæ memoriæ viro, nobisq; in Christi charitate gratissimè marcellino, q; aia nõ sit pars dei. Primo, quia nõ de incarnatio-

Q. iij

ne eius, sed de natura quæritur, cum hoc quæritur. Deinde quia hoc sentiunt illi, contra quos agebā: & id maxime agebam, vt creatoris inculpabilem inuolabilemque naturam à creaturæ vitiis & labe discernere: cum illi à substantia mali, cui propriū principium principesque tribuunt, ipsam boni dei substantiam ex parte qua capta est, corruptam & oppressam, & ad peccadi necessitatē perductā esse cōtendunt. Hoc itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quæ nam sit eligenda, scire desidero. Quæcunque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus: omni animæ, etiam paruuli infantis, necessariam esse liberationē ex obligatione peccati, eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum & hunc crucifixum. Proinde ne longum faciamus, hoc certe sentis: quod singulas animas singulis nascentibus, etiam modo deus faciat. Cui sententiæ ne obiiciatur, quod omnes creaturas sexto die cōsummauerit deus, & septimo requieuerit: adhibes testimonium ex euangelio. Pater meus vsque nūc operatur: & ego operor. Sic enim ad Marcellinum scripsisti, in qua epistola etiam mei commemorationem beneuolētissime facere dignatus es, quod hic me haberet in Africa, qui ei ipsam facilius explicare possem sententiam. Quod si potuissem, nō ille hoc abs te tam longe posito inquireret, si tamē id tibi ex Africa scripsit. Nam quando scripserit nescio, tantum scio quod de hoc bene cognouerit cunctationem meam, vnde me inconsulto facere voluit. Quamquam si consuleret etiam magis hortarer, & gratias agerem quod nobis conferre omnibus posset, nisi tu breuiter rescribere quàm respondere maluisses: credo ne superfluo labores vbi ego essem, quæ putabas id optime scire, quod ille quæsierat. Ecce volo vt illa sententia etiam mea sit: sed nondum esse confirmo. Misisti ad me discipulos, vt ea doceam, quæ nondum ipse didici. Doce ergo quod doceam: nā vt doceam, multi à me flagitant, eisque me sicut alia multa, & hoc ignorare confiteor. Et fortasse quàmuis in os meum verberetur: tamen apud se dicunt, Tu es magister in Israel, & hæc ignorans. Quod quidem dominus ei dixit, qui erat vnus illorum, quos delectabat vocari Rabbi. Vnde etiam ad verum magistrū nocte venerat: quia fortassis erubescere discere, qui docere consueuerat: me autem potius magistrum audire, quàm velut magistrum delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis, quos præ cæteris elegit. Vos autē, inquit, nolite vocari ab hominibus Rabbi: vnus enim est magister vester Christus Iesus. Nec alius docuit Moyses per Iethro: nec alius Cornelium etiam per priorem Petrum: nec alius Petrum etiam per posteriorem Paulum. A quocunque enim verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas. Quid si ideo adhuc ista nesciamus, & ea neque orando, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando inuenire potuimus: vt probemur non solum indoctos quanta charitate doceamus, verum à doctis etiam quanta humilitate discamus? Doce ergo, quæso, quod doceam: doce quod teneam, & dic mihi: si animæ sigillatim in singulis nascentibus fiunt, vbi in paruulis pec-

cent, vt indigeant in sacramento Christi remissionis peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si non peccant, qua iustitia creatoris ita peccato obligantur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inferuntur: vt eas, nisi per ecclesiam subuentum fuerit, damnatio consequatur, cum in earum potestate non sit, vt eis possit baptismi gratia subueniri. Tot igitur animarum millia, quæ in mortibus paruulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, qua æquitate damnantur, si nouæ creatæ nullo suo præcedente peccato, sed voluntate creatoris singulæ singulis nascentibus adhererunt: quibus eas animandis ille creauit & dedit, qui vtique nouerat, quod vnaquæque earum nulla sua culpa sine baptismo Christi de corpore fuerat exitura? Quoniam igitur, neque de deo possum dicere, quod vel cogat animas peccatrices fieri vel puniat innocentes: neque negare fas nobis est eas, quæ sine Christi sacramento de corporibus exierint, etiam paruulorum non nisi in damnationē trahi: Obsecro te, quomodo hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ non ex illa vna primi hominis fieri omnes: sed sicut illa vna vni, ita singulis singulæ. Ea vero quæ dicuntur alia contra hanc opinionem, facile me puto posse refellere: sicuti est illud quo eam sibi quidam videntur vrgere, quomodo consummauerit deus omnia opera sua sexto die, & septimo requieuerit, si nouas adhuc animas creat? Quibus si dixerimus, quod ex euangelio in supradicta epistola posuisti. Pater meus vsque modo operatur. Respondent, operatur dictum est, institutas administrando, non nouas instituendo naturas: ne scripturæ Geneseos contradicatur, vbi apertissime legitur consummasse deū omnia opera sua. Nam & quod cum scriptum est requieuisse, vtique à creandis nouis creaturis intelligendum est, non à gubernandis: quia tunc ea quæ non erant fecit, à quibus faciendis requieuit: quia consummauerat omnia, quæ antequàm essent, vidit esse faciendā, vt deinceps non ea quæ non erāt, sed ex eis quæ iam erāt, crearet & faceret quicquid faceret. Ita vtrunque verum esse monstratur: & quod dictum est, requieuit ab operibus suis: & quod dictum est, vsque nunc operatur: quoniam Genesi non potest euangelium esse contrarium. Verum his, qui hæc ideo dicunt, ne credatur modo deus sicut illam vnam, nouas animas quæ non erant facere: sed ex illa vna, que iam erat, eas creare: vel ex fonte aliquo siue thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere: facile responderetur, etiam illis sex diebus multa deum creasse ex his naturis, quas iam creauerat, sicut ex aquis alites & pisces: ex terra autem arbores, scænum, animalia: sed quod ea, quæ non erant, tūc fecerit, manifestum est. Nulla enim erat avis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal: & bene intelligitur ab his creatis requieuisse, quæ non erant & creata sunt, id est, cessasse, ne vltra quæ non erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur animas, nescio quo fonte, iam existentes non mittere: nec de se ipso tanquàm suas particulas irrorare, nec de vna illa originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis,

Ioh. 5.

Gen. 2.

sis, carnis vinculis compedire: sed nouas creare singulas singulis, suam cuique nascēti, non aliquid facere dicitur quod antè non fecerat. Iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod vtique secundum animam rationalem fecisse intelligitur. Hoc & nunc facit, non instituendo quod non, sed multiplicando quod erat. Vnde & illud verum est, quod à rebus, quæ non erant, instruendis, requieuit: & hoc verum est, quod nō solum gubernando quæ fecit: verum etiam aliquid non quod nondum, sed quod iam creauerat, numerosius creando, vsque nūc operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quolibet exim^o ab eo quod nobis obiicitur, de requie dei ab operibus suis: ne propterea non credamus nunc vsque fieri animas nouas, non ex illa vna, sed sicut illam vnam. Nā quod dicitur: Quare facit animas eis, quos nouit morturos? Possumus respondere: parentum hinc peccata vel conuinci, vel flagellari. Possumus etiam recte illius moderationi ista relinquere, quem scim^o omnibus temporaliter transeuntibus rebus, vbi sunt etiam animalium ortus & obitus, cursum ornatiſſimum atq; ordinatiſſimum dare: sed nos ista sentire non posse, quæ si sentiremus, delectatione ineffabili mulceremur. Non enim frustra per prophetam, qui hæc diuinitus inspirata didicerat, dictum est de deo. Qui profert numeroſe sæculum. Vnde musica, id est, scientia sensusve bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas, dei largitate concessa est. Vnde si homo faciendi artifex carminis, nouit quibus quas moras vocibus tribuat, vt illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat & transeat: quanto magis deus cuius sapientia, per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda est: nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia, quæ tanquàm syllabæ ac verba ad particulas sæculi huius pertinent, in hoc labentium rerum tanquàm mirabili cantico, vel breuius vel productius quàm modulatio præcognita & præfinita deponit, præterire permittit? Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de nostrorum numero capillorū: quanto magis de hominis ortu & occasu, cuius vita temporalis breuius productiusve non tenditur, quàm deus dispositior temporū nouit vniuersitatis moderamini consonare? Id etiam quod aiunt: omne quod in tempore cœpit esse, immortale esse non posse: quia omnia orta occidunt, & aucta senescunt, vt eo modo credi cogant animum humanum ideo esse immortalem, quod ante omnia tempora sit creatus, non mouet fidem nostram. Vt enim alia taceam, cœpit esse in tempore immortalitas carnis Christi, quæ tamen iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Illud vero quod in libro aduersus Ruffinum posuisti, quosdam huic sententiæ calumniari, quod deū dare animas adulterinis conceptibus videatur indignum: vnde conantur astruere meritis gestæ ante carnem vitæ animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perducī: non me mouet multa cogitantem, quibus hæc possit calumnia refutari. Et quod ipse respondisti, non esse vitium sementis in tritico, quod furto di-

Ioh. 6.

Tomus nonus.

citur esse sublatum, sed in eo qui frumēta furatus est: nec idcirco terram non debuisset gremio suo semina confouere, quia fator immunda proiecerit ea manu, elegantissima similitudo est. Quam & antequàm legerem, nullas mihi obiectio ista de adulterinis foetibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona deum facere, etiam de nostris malis nostrisque peccatis. Animalis autem cuiuscunque creatio, si habeat primum prudentemque consideratorem, ineffabilem laudem creatori excitat: quanto magis creatio nō cuiuslibet animalis, sed hominis? Si autem causa creandi quæritur, nulla citius & melius respondeatur: nisi quia omnis creatura dei bona est. Et quid dignus, quàm vt bona faciat bonus deus, quæ nemo potest facere, nisi deus? Hęc & alia quæ possum sicut possum, dico aduersus eos, qui hanc opinionem, qua creduntur animæ, sicut illa vna singulis fieri, labefactare conantur. Sed cum ad pœnas vêtum est paruulorum, magnis mihi crede, coartor angustias: nec quid respondeam prorsus inuenio. Non solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quod necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento: sed eas ipsas quæ in hac vita dolētibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus quàm exempla deficient. Languescunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur membris, priuantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est itaque, quomodo ista sine vlla sua mala causa iuste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante deo fieri, aut eum non posse resistere faciētibus, aut iniuste ista vel facere vel permittere. Nunquid nam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in vsu dari naturis excellentioribus, & si vitiosis: sicut apertissime in euangelio videm^o, porcos ad vsu desideratū cōcessos esse demonibus, hoc & de homine recte possum^o dicere? Animal est enim, sed rationale & si mortale. Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus est, deus iustus est, deus omnipotēs est: hoc dubitare omnino demeritis est. Tantorum ergo malorum, quæ fiunt in paruulis, causa iusta dicatur. Nempe cum maiores ista patiantur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri: & de quibusdam exemplis, quæ deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt, hominum coniecturæ cōceditur: sed hoc in maioribus. De paruulis autē quid respondeamus ediffere, si pœnis tantis nulla in eis sunt puniendā peccata: nam vtique nulla est in illis ætatibus examinanda iustitia. De ingeniorum vero diuersitate, immò absurditate, quid dicam? Quæ quidem in paruulis latet: sed ab ipsis exordiis naturalibus ducta, apparet in grandibus: quorum nonnulli tam tardi & obliuiosi sūt, vt ne prima quidē discere litterarū elementa potuerint. Quidā vero tātæ sunt fatuitatis, vt nō multū à pecoribus differāt, quos Moriones vulgo vocāt. Respondet forte; corpora hoc faciunt. Sed nūquid secundū hanc sententiā, quam defenderenolum^o, aīa sibi corp^o elegit, & in eligēdo cū fallere-

Math. 8.

Q. iij

tur, errauit? Aut cum in corpus cogeretur intrare necessitate nascendi, alia corpora præoccupantibus animarum turbis, ipsa aliud non inuenit? & sicut in spectaculo aliquo locum, ita carnem nõ quã voluit, sed quam valuit, occupauit. Nunquid hæc & talia vel dicere possumus, vel sentire debemus? Doce igitur, quid sentire, quid dicere debeamus, vt constet nobis ratio nouarum animarum, singulis corporibus singulatimque factarum. Ego quidã non de ingeniis, sed saltem de pœnis paruulorum, quas in hac vita patiuntur, dixi aliquid in libris illis de Libero arbitrio: quod quale sit, & cur mihi in ista quam habemus in manibus quæstione nõ sufficiat, intimabo: & eum ipsum de tertio libro locũ excerptum his litteris inferam. Nam ita se habet. De cruciatibus autem corporis, quibus affliguntur paruuli, quorum per ætatẽ nulla peccata sunt: si animæ quibus animantur, non prius quã ipsi homines esse cœperunt, maior quærela & quasi misericors depromi solet, cum dicitur, Quid mali fecerunt, vt ista paterentur? Quasi possit esse innocentia meritum, antequã quisquam nocere aliquid possit. Cum autem boni aliquid operatur de in emendatione maiorum, cum paruulorum suorum, qui eis chari sunt, doloribus ac mortibus flagellantur: cur ista non fiant, quando cũ transierint pro non factis erunt, in quibus facta sunt? Propter quos autem facta sunt, aut meliores erunt, si temporalibus incommodis emēdati, rectius elegerint viuere: aut excusationem in futuri iudicij supplicio non habebunt, si vitæ huius angoribus, ad æternã vitam desiderium noluerint conuertere. Quis aut nouit, quid paruulis, de quorum cruciatibus duritia maiorũ contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur? Quis inquam ergo nouit, quid ipsis paruulis in secreto iudiciorũ suorũ bonæ compensationis referuet deus? Quoniam quamquã nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Non enim frustra etiam infantes illos, qui cum dominus noster Iesus Christ⁹ necandus ab Herode quæreretur, occisi sunt, in honore martyrum receptos commendat ecclesia. Hæc tunc dixi, cum hanc ipsam, de qua nunc agitur, vellem communire sententiam. Sicut enim paulo ante commemorauĩ, quæcunque illarum de animæ incarnatione quatuor opinionum vera esset, inculpatam substantiam creatoris, & à nostrorum peccatorum societate remotissimam nitebar ostendere: & ideo quæcunque illarũ veritate posset conuinci & repudiari, ad curã intentionis meæ, quam tunc habebam, non pertinebat: quãdo quidem cũ cõis diligentiori disputatione discussis, quæcunque illarum recte vinceret cæteras, me securissimo fieret: quando etiam secundum omnes id quæ agebam, inuictum persisterẽ demonstrabam. Nunc vero vnã volo si possum ratione recta eligere ex omnibus: & propterea huius ipsius, de qua defensionem nunc agimus, in his quæ commemorauĩ de illo libro verbis meis attentius intuens, validã firmamque non video. Nam velut firmamentum eius illud est quod ibi dixi. Quis autem nouit quid paruulis, de quorum cruciatibus duritia maiorum contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia

probatur? Quis, inquam, ergo nouit, quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum bonæ compensationis referuet deus? Quoniam quamquã nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Sed hoc non immerito dici video de his, qui vel pro Christi nomine ac vera religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur, vel sacramento Christi iam imbuti sunt: quia sine societate vnus mediatoris, liberari à damnatione non possunt, vt possit eis etiam pro illis malis, quæ hic in diuersis afflictionibus pertulerunt, compensatio illa præstari. Nunc autem cum ista quæstio nõ possit absolui, nisi etiam de his paruulis respondeatur, qui post grauissimos cruciatus sine sacramento Christianæ societatis expirant: quæ circa eos compensatio cogitanda est, quibus insuper & damnatio præparata est? Nam & de baptismo paruulorum in eodem libro, nõ quidem sufficienter, sed quantum illi operi satis esse videbatur, vt cunquẽ respondi: quod etiam nescientibus, & fidem suam nondum habentibus, prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum qui sine illo ex hac vita emigrant, tunc aliquid dicendum putauĩ: quia non quod nunc agitur, agebatur. Sed vt omittamus & contemnãmus ea quæ breui tempore patiuntur, nec transacta reuocãtur: nunquid similiter contemnere possumus, quod per vnũ hominem mors, & per vnũ hominem resurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabũtur. Per hæc enim apostolicam diuinam clarãque sententiã satis euidenter elucet, neminem ire in mortem, nisi per Adam: neminem ire in vitam æternã, nisi per Christum. Hoc est quippe omnes & omnes: quia sicut omnes homines per primã, hoc est per carnalem generationem pertinent ad Adam: sic omnes homines ad secundã, id est, spiritualem regenerationem veniunt, quicunque ad Christum perueniunt. Ideo ergo dictum est, & hic omnes, & ibi omnes: quia sicut omnes qui moriuntur, nõ nisi in Adam moriuntur: ita omnes qui viuificabuntur, nõ nisi in Christo viuificabuntur, ac per hoc quisquis nobis dixerit, quemquã in resurrectione mortuorum viuificari posse nisi in Christo, tãquam pestis communis fidei detestandus est. Item quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra apostolicã prædicationẽ venit, & totã condemnat ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omnino non posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus. Per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem. Cui delicto obnoxios paruulos nasci, & omnis credit ecclesia, & ipse iam cõtra Iouinianũ disputans & exponẽs Ionã prophetã, sicut paulo ante commemorauĩ, fide veracissima definiuisti: credo & in aliis locis opusculorũ tuorũ, quæ vel nõ legi, vel in præsentia nõ recordor. Huius igitur damnationis in paruulos causã requiro: quia neq; aiarum, si nouæ sũt singulis singulæ, video

video esse vllum in illa ætate peccatum: nec à deo damnari aliquam credo, quã videt nullum habere peccatum. An forte dicendum est in paruulo, carnem solã causã esse peccati: nouã vero illi animã fieri, quã secundum dei præcepta viuente in adiutorio gratiæ dei, & ipsi carnem edomitã ac subiectã possit incorruptionis meritum cõparari. Sed quia in paruulo anima nondũ id agere potest, nisi Christi paruulo accesserit sacramentum: per hanc gratiam carni eius acquiritur, quod illius moribus nondum potuit. Si autem sine illo sacramento anima paruuli exierit, ipsa quidẽ in æterna vita erit, vnde eã nullum peccatum potuit separare: caro vero eius non resurget in Christo, non percepto ante mortẽ illius sacramento. Hanc opinionem nunquam audiui, nunquam legi. Sed plane audiui & credidi, propter quod locutus sum: quia veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocẽ eius: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionẽ vitæ. Ipsa est de qua dicitur. Et per vnũ hominem resurrectio mortuorũ. Ipsa est qua in Christo omnes viuificabuntur. Qui autẽ male egerunt, in resurrectionem iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendũ est, qui priusquam possent agere vel bene vel male, sine baptismo corpore exuti sunt? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget, quia nec boni aliquid fecerunt, nec mali: nec illorum resurrectio est, qui percepta baptismi gratia in illa ætate defuncti sũt, in qua nihil bene vel male agere potuerunt. Si autem illi inter sanctos resurgent, id est, inter eos qui bene egerunt: inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua nõ recepturas, siue in resurrectionẽ vitæ, siue in resurrectionẽ iudicij? Quæ sententia priusquam refellatur, ipsa nouitate iam displicet. Deinde quis ferat, si credant se illi qui ad baptismum cum suis paruulis currũt, propter carnem eorum, non propter animas currere? Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens nouum: sed ecclesiæ fidem firmissimã seruans, ad corrigendum eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis, non esse paruulum baptizandum: non carnem, sed animam dixit esse perdendam: & mox natum rite baptizari posse, cũ suis quibusdam episcopis censuit. Sed contra Cypriani aliquã opinionem, vbi quod videndum fuit, forlasse non vidit, sentiat quisque quod libet: tantum contra apostolicã manifestissimã fidẽ nemo sentiat, qui ex vnus delicto, omnes homines in condemnationem duci prædicat: ex qua condemnatione non liberat, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: in quo vno omnes viuificantur quicunque viuificantur. Contra ecclesiæ fundatissimũ morem nemo sentiat, vbi ad baptismum si propter sola paruulorum corpora curreretur, baptizandi offerrentur & mortui. Quæ cũ ita sint, quærenda causa est atque reddenda: quare damnẽtur animæ, quæ noue creantur singulis quibusque nascentibus: si præter Christi sacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta testis est ecclesia. Vnde & illa de animarum nouarum crea-

tione sententia, si hanc fidem fundatissimã non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, nõ sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptum est. Qui finxit spiritum hominis in ipso: & qui finxit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimum atque inuictissimum requirendum est, quod nos non cogat, deum credere vllarum animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam vel tantundem valet, vel plus est forsitan creare quã fingere: & tamen scriptum est. Cor mundum crea in me deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam existens creatur in nouatione iustitiæ, sic iam existens fingitur confirmatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est. Tunc cõuertetur in terram puluis sicut fuit: & spiritus reuertetur ad dominum qui dedit illum: istam confirmat sententiam, quam volumus esse nostrã. Plus enim hoc suffragatur eis qui ex vna putant omnes esse animas. Nam sicut conuertitur, inquiunt, puluis in terram sicut fuit: & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram, vnde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius vnus spiritu propagatus: non tamen ad eum reuertitur, sed ad dominum à quo illi datus est. Verum quia hoc testimoniu ita pro istis sonat, vt non omnimodo huic opinioni, quam defendi volo videatur esse contrarium: admonendam tantum credidi prudentiam tuam, ne talibus testimoniis ex his angustiis me coneris eruere. Nã licet nemo faciat optando, vt verum sit, quod verũ non est: tamen si fieri posset optarem, vt hæc sententia vera esset, sicut opto: vt si vera est, absque te liquidissime atque inuictissime defendatur. Hæc autem difficultas etiam illos sequitur, qui iam existentes alibi animas, & ab initio diuinorum operũ præparatas, à deo mitti opinantur in corpora. Nã & ab his hoc idem quæritur: si animæ inculpatæ obediẽter veniunt quod mittuntur, cur in paruulis, si non baptizati vitam istã finierint, puniuntur? Eadem prorsus in vtraque sententia difficultas est. Illi sibi videntur de hac facilius exire quæstione, qui animas asseuerãt pro meritis vitæ prioris singulas singulis corporibus implicari. Hoc enim putant esse in Adam mori, in carne scilicet, quæ propagata est ex Adam supplicia pendere: à quo reatu, inquiunt, gratia Christi liberat pusillos cum magnis. Hoc quidem recte, veraciter, optimẽque, quod gratia Christi liberat à reatu peccatorũ pusillos cũ magnis. Sed in alia superiore vita peccare animas, & inde præcipitari in carceres carneos, non credo, non acquiesco, non consentio. Primo, quoniam nescio per quos circuitus fieri id aiunt isti, vt post nescio quanta volumina sæculorum iterum ad istã sarcinã corruptibilem carnis, & supplicia pendenda redeundum sit: quã opinione quid horribilius cogitari possit, ignoro. Deinde quis tandem iustus defunctus est, de quo non (si isti vera dicunt) solliciti esse debeamus: ne in sinu Abrahæ peccans in flammis illius diuitis deiiciatur? Cur enim non & post hoc corpus peccari possit, si & ante potuit? Postremo longe aliud est in Adã peccasse. Vnde dicit Apostolus. In quo

Math. 2.

psal. 135.
10an. 5.
1. Cor. 15.

10an. 5.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

Rom. 5.

Zac. 12.
Isa. 32.

Ps. 50.

Ecc. 14.

Luc. 16.

Rom. 5.

omnes peccauerunt, & aliud est extra Adā, nescio ubi peccasse: & ideo in Adā, id est, in carnē quæ ex Adam propagata est, tanquā in carcerem trudi. Illā verò opinionem, quod ex vna fiant omnes aīæ, nec discutere volo, nisi necesse sit. Atque vtinam ista de qua nūc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, vt hic iam necesse non sit. Quamuis autem desiderem, rogē, votis ardentibus exoptem & expectem, vt per te mihi dominus huius rei auferat ignorantia: tamen si (quod absit) minime meruero, patientiam mihi petam à domino deo nostro, in quem sic credimus, vt si aliqua nobis non aperiat, etiam pulsantibus, nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis apostolis dictū. Multa habeo vobis dicere: sed non potestis illa portare modo: in his quantū ad me attinet etiā hoc deputē. Nec qui hoc sciā me indigni indignū, nec hoc ipso etiā conuincar indignior. Multa enī alia similiter nescio, quæ commemorare vel enumerare non possum: & hoc tolerabiliter ignorare, nisi metuerē ne aliqua istarum opinionū contra illud quod firmissima fide retinemus, incautis obreperet mentibus. Sed antequā sciam, quæ nā earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ vera est nō aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi ecclesia, nec paruulos homines recentissime natos à damnatione credit: nisi per gratiā nominis Christi, quā in suis sacramentis commendauit, posse liberari.

AVGVSTINVS AD OPTATVM
Episcopum Mileuitanum de origine
animarum. Epistola 46.

Vamuis tuæ sanctitatis nullas ad me ipsum datas acceperim literas: tamē quia illę quas ad mauritanā Cæsariensem misisti, me apud Cæsaream præsentē inuenerūt, quō nos iniūcta nobis à venerabili Papa Zozimo apostolicæ sedis episcopo ecclesiastica necessitas traxerat: factū est, vt ea quæ scripsisti, etiam ipse perlegerē, tradente mihi eandē epistolā tuā famulo dei sancto Renato, in Christo nobis fratre charissimo: quo petēte, & mihi licet aliis occupato vehemēter instante, ad ea sum respondere cōpulsus. Accessit huc etiā alterius sancti & debito cū honore nominandi fratris nostri, & quantum ab illo comperi, necessarii tui Murenſis, cū in suprascripto oppido remoraremur aduentus, qui mihi retulit etiam sibi missas de hac re literas venerationis tuæ, & me de hac ipsa quæstione consuluit, vt quid inde sentire, vel meis, vel suis scriptis ad te faceret peruenire: vtrum scilicet animæ, vt corpora propagatione nascantur, sintque ex illa vna, quæ primo homini creata est: an creator omnipotens, qui vtique vsque nunc operatur, sine vlla propagatione nouas faciat singulis & proprias. De qua re antequam admoneam aliquid synceritatem tuam: scire te volo in tā multis opusculis meis, nunquam me fuisse perausum de hac quæstione definitam proferre sententiam, & impudenter referre in literas alios informando, quod à me non fuerit explicatum. Quarum autem rerum atque causarū consideratione permoueat,

vt in neutram assertionē meus inclinetur assensu, sed sic adhuc inter vtranq; disceptē, nimis longū est hanc epistolam exponere: nec tam necessariū, vt hoc omisso non possit de hac quæstione quod satis est, disputari, & si non ad auferendā cunctationem, certe ad cauendam temeritatē. Illud enim vbi vel maxime fides Christiana cōsistit, quod per hominē mors, & per hominē resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: & quod per vnum hominem peccatum in hunc mundū intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: & quod iudicium quidē ex vno in condemnationem: gratia autē ex multis delictis in omnes homines in iustificationem vitæ, & si qua alia testimonia declarant, neminē nasci ex Adam, nisi vinculo delicti & damnationis obstrictū: neminēq; inde liberari, nisi renascendo per Christum, tam inconcussē tenere debemus, vt sciamus qui hoc negauerit, nullo modo ad fidem Christi, & ad eam quæ per Christum datur pusillis & magnis dei gratiam pertinere. Vnde si origo animæ lateat, dum tamen redēptio clareat, periculum non est. Neque enim in Christum credimus vt nascamur, sed vt renascamur, quomodocunq; nati fuerimus. Hactenus autem dicimus, sine periculo latere animæ originē, vt non tamen eam partem dei esse credamus, sed creaturam: nec de deo natam, sed ab illo factam, atque in eius genus adoptandam, mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ: nec eam corpus esse, sed spiritum: nec creatorem esse, sed creatum: nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile quo grauatur, quod illuc eam vitæ in celestibus, vel in quibuslibet aliis mundi partibus, antea male gestæ merita compulerunt. Nondum enim natus apostolus, cum de Rebeccæ geminis loqueretur, nihil egisse dicit boni vel mali: vt nullis ex operibus quib; alter nō distinguebatur ab altero, sed ex vocatē diceretur, minori seruiturū esse maiorem. His ergo firmissime constitutis, si tam recōditum atque abditum est in occultis operibus dei, vt nec scripturarum diuinarū manifesto eloquio declaretur: vtrum propterea nihil boni vel mali, nondum nati egisse credendi sint, quia non ex aliis propagatas, sed mox ex nihilo creatas animas singuli accipiunt? An quia cum essent originaliter in parentibus, adhuc ipsi nulli erant, qui suas & proprias vitas agerent? Illa tamen sit fides salua, qua credimus nullum hominem siue maioris siue paruulæ quamlibet & recentis ætatis, liberari à contagio mortis antiquę, & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem dei & hominum, hominem Christū Iesum. Cuius hominis eiusdemq; dei saluberrima fide, etiam illi iusti facti sunt salui, qui prius quā veniret in carne, crediderunt in carne venturū. Eadem nanque fides est nostra & illorum: quoniam hoc illi crediderunt futurū, quod nos credimus factū. Vnde dicit apostolus Paulus. Habentes autem eundē spiritum fidei, secundū quod scriptū est: Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Si ergo eundem spiritū fidei & illi habebant

habebant qui venturū in carne Christum prænuntiauerūt, quē etiam illi qui eum venisse nuntiarūt: sacramenta esse potuerunt pro tēporum diuersitate diuersa, ad vnitatem tamen eiusdē fidei concordissime recurrētia. Scriptum est in actibus apostolorū, loquente apostolo Petro. Nunc ergo quid tētatis deum imponere iugū super colla discipulorū: quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare? Sed per gratiā domini Iesu credimus saluos nos fieri, quā admodum & illi. Si ergo & illi, id est, patres portare iugum veteris legis non valentes, per gratiā domini Iesu saluos se fieri crediderunt: manifestū est, quod hæc gratia etiā antiquos iustos viuere fecit ex fide. Iust; enī ex fide viuunt. Lex autē subintravit vt abundaret delictū, & superabundaret gratia, per quā sanaretur delicti abundantia. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Cui tamen bono lex data sit: consequenter adiunxit, dicens. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Danda itaque fuerat lex, quæ manifestius sibi ipsum ostenderet hominem, ne superbus animus humanus à seipso posse esse iustum putaret: & ignorās dei iustitiam, id est, quæ homini ex deo est, & suam volens constituere, id est, quasi suis viribus partam, iustitiæ dei subiectus non fieret. Oportebat itaque vt addito mandato, cuius vox est: Non concupisces, superbo peccatori etiam præuaricationis crimen accederet, atque ita gratiam medicinæ non sanata per legē, sed conuicta infirmitas quæreret. Proinde cum omnes iusti, hoc est veraces dei cultores, siue ante incarnationē siue post incarnationē Christi, nec vixerint, nec viuunt, nisi ex fide incarnationis Christi, in quo est gratiæ plenitudo: profecto quod scriptum est, non esse aliud nomē sub celo, in quo oporteat saluos fieri nos: ex illo tempore valet ad saluandū genus humanum, ex quo in Adā vitiatum est. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: quia sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita in regno vitæ nemo sine Christo. Sicut per Adam omnes iniusti, ita per Christū omnes iusti homines. Sicut per Adā omnes mortales in pœna facti sunt filij sæculi: ita & per Christum omnes immortales in gratia fiunt filij dei. Cur autē creentur etiā illi quos creator præsciuit ad damnationē non ad gratiam pertinere: beatus Apostolus tāto succinctiori breuitate, quāto maiori auctoritate cōm memorat. Deum enim dicit, volentē ostendere iram, & demonstrare potētiam suam, attulisse in multa paciētia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quem superius dixerat tanquā figurū luti ex eadem massā facere aliud vas in honorē, aliud in contumeliam. Merito autē videretur iniustū, quod fuit inde vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa vniuersa ex Adā massā damnata. Quod ergo fiunt inde nascēdo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam: quæ autem fiunt renascēdo vasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiā. Ostendit ergo deus iram suā, non vtiq; animi perturbationem, sicut est quæ ira hominis nuncupatur, sed iustam, fixāq; vindictam,

quæ de stirpe inobediētiae ducitur, propago peccati atq; supplicij. Et homo natus ex muliere, sicut in libro Iob scriptū est: breuis est vitæ, & plenus iracundię. Eius enī rei vas est, qua plenus est: vnde irę vasa dicuntur. Ostendit & potētiam suā, qua bene vitur etiā in aliis, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorūq; malitiam ad exercēdos, & cōparatione admonēdos bonos accōmodans, vt in eis discant agere gratias deo, quod ab eis nō suis meritis, qui in eadem massa paria fuerint, sed in illius miseratione discreti sunt. Quod maxime apparet in paruulis: de quibus, cū per Christi gratiā renascantur, & istā vitam in illa tenera ætate finiētes, in aternā transeunt & beatā, dici non potest quod libero discernunt arbitrio ab aliis infantib; qui sine hęc gratia in ipsius massæ dānatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam, qui essent per gratiā recreandi, & præter illos qui in dei filios adoptantur, nulli alij homines nascerentur, lateret beneficium quod donaretur ingratiss: quia nullis ex eadem dānabili stirpe venientibus, debitum supplicij redderetur. Cū vero attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionē, nō solum ostendit iram, & demonstrat potētiam suam, redhibendo vindictā, & bene vtendo nō bonis: sed etiā notas fecit diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Ita enim quid sibi præstetur, dicit gratis iustificatus: dū non suo merito, sed gloria largissimę dei misericordię discernitur à dānato, cum quo eadē iustitia fuerat & ipse damnandus. Tam multos autē creando nasci voluit, quos ad suam gratiā non pertinere præsciuit, vt multitudinē innumerabili plures sint eis, quos in regni sui gloriā filios promissionis prædestinare dignatus est: vt etiā ipsa reiectorum multitudine ostenderetur, quā nullius momenti sit apud deum iustum, quantalibet numerositas iustissime dānatorū. Atq; vt hinc quoq; intelligant, qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitū massæ illi vniuersæ, quæ tam magnæ parti eius redditum cernerent, non solum in eis qui originali peccato multa addunt malæ voluntatis arbitrio: verum etiam in tā multis paruulis, qui tantūmodo vinculo peccati originalis obstricti sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe ista massa iustę damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret, non solū iustus, sed etiā misericors figulus alia vasa in honorē secundum gratiam, non secundū debitū, dum & paruulis subuenit, quorū nulla merita dici possunt & maiores præuenit, vt habere aliqua merita possint. Quæ cum ita sint, si assertio tua non eō tendit, vt nouas animas dicas, propter innocētiā nouitatis suæ antequam ad peccandum libero vtantur arbitrio, dānationi originali obnoxias esse nō posse: sed eas fide catholica confiteris, etiam si in illa tenera ætate de corpore exierint in dānationē perditionis ituras: nisi sacramēto mediatoris, qui venit querere & saluū facere quod perierat, liberentur: quære vbi, vel vnde, vel quādo cœperint damnationis meritū habere, si nouæ sunt: ita sanē vt deum non facias, nec aliquā creaturā quam condidit deus, vel peccati earū, vel innocentium dānationis auctorē. Et si inueneris quæ te admonui quæ-

recre, quod ipse fateor adhuc non inueni: defende quantum potes, atque asserere animarum infantium eiusmodi esse nouitate, ut nulla propagatione ducantur, & nobiscum quod inueneris fraternam dilectione comunicata. Si autem non inueneris, quare, vel quando, vel quomodo fiant animarum infantium peccatrices, & nihil in seipsis habentes malitiam, a quo cogantur ex Adā trahere unde dānentur, cum eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, sed nouas atque infantes includi carne peccati. Nec si iam temere in aliam sententiam tua deflectatur assensio, ut eas ex illa vna credas propagando traduci, ne forte alius inuenire possit, quod ipse non possis: ut aliquando inuenias, quod nunc non poteris. Nam & illi qui animas ex illa vna propagari asserunt, quam deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corporum seminibus exoriri. Quo peruersius quid dici potest? Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum creatorem deum non esse nisi corpus opinatur. Qua dementia repulsa a corde & ore Christiano, quisquis animam sicuti est non esse corpus, sed spiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci: in eo quidem nullis coartatur angustiis, quod omnes animas etiam paruulorum, quos ecclesia non vtrique in falsa, sed in vera peccatorum remissione baptizat, vera fides predicat trahere originale peccatum, propria primi hominis voluntate commissum: & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cum considerari & pertractari coeperit quid dicatur, mirum si vllus sensus comprehendit humanus: quo nam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius alter inde ignis existat: sic anima de anima pariter fiat in prole, vel traducatur in prolem: vtrum incorporeum semen animarum, sua quadam occultata & inuisibili via, seorsum ex patre currat in matrem cum sit conceptus in femina: an quod est incredibilis in femine corporis lateat? Cum autem fluunt irrita sine vllis conceptibus femina, vtrum semen animarum non simul exeat: an summa celeritate atque atomo temporis unde exierat recurrat, an pereat? Et si perit, quomodo ipsa, cuius mortale semen est, immortalis est anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur ut viuat, sicut iustitiam quando formatur ut sapiat, & eo pacto deus eam fingat in homine, etiam si anima seminaliter trahatur ex anima: sicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus seminaliter trahatur ex corpore. Si etiam spiritualis creatura non fingeretur a deo: non scriptum esset, Qui finxit sigillatim spiritum hominis in ipso. Et in eo quo legitur, Qui finxit sigillatim corda hominum, si per corda significata sunt animarum, fingi eas posse quis dubitet? Sed quaeritur, vtrum ex vna anima hominis primi: sicut fingit sigillatim facies hominum, ex vno tamen corpore hominis primi. Cum haec atque huiusmodi de hac re multa quaerantur, quae nullo sensu cordis probari possunt, & a nostra experientia longe remota sunt, atque in abditissimis naturarum sinibus latent: non erubescendum est homini confiteri se nescire quod

nescit, ne dum se scire mentitur, nunquam scire mereatur. Quis autem negat non vnius tantum, sed omnis animarum creatorem deum atque factorem, nisi qui eius eloquiis apertissime refragatur? Sine vlla quippe ambiguitate per prophetam dicitur. Omnem statum ego feci, animas videlicet intelligi volens: quod verba consequentia manifestant. Non itaque vnum quem factum ex terra homini primo inspirauit, sed omnem statum ipse fecit: ipse adhuc facit. Quaeritur tamen vtrum omnem statum ex vno illo statu, sicut omne corpus hominis ex vno illo corpore faciat: an vero noua quidem corpora faciat ex vno, animas autem nouas ex nihilo. Quis enim congrua suis originibus genera rerum etiam de feminibus facit: nisi qui ipsa semina sine feminibus fecit? Sed vbi res naturaliter obscura nostrum modulum vincit, & aperte diuina scriptura non subuenit, temere hinc aliquid definire humana coniectura praesumit. Secundum vitas autem, quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci siue anima siue corpore. At verum secundum originale peccatum veteres nascuntur, ideo baptizate renouantur. Aliquid ergo certum de animarum origine nondum in scripturis sanctis comperi. Nam hi qui nouas sine vlla propagatione asserunt animas fieri, inter testimonia quibus id nituntur ostendere, ponunt etiam illa duo quae paulo ante commemoravi. Qui fingit spiritum hominis in ipso: &, Qui finxit sigillatim corda hominum: de quibus vides quemadmodum possit a resistentibus responderi. Vtrum enim cum fingit, ex alio fingat, an ex nihilo, incertum est. Illud tamen inter caetera testimonia videtur esse praecipuum, quod in libro Salomonis Ecclesiaste legitur. Et reuertetur puluis in terram suam sicut erat: & spiritus reuertetur ad dominum suum qui dedit illum. Sed facillime respondetur. Corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus: sed spiritus ad deum, a quo facta est prima hominis anima. Sicut enim nostrum corpus, inquit, quamuis ex primo illo corpore propagatum sit, eo tamen redit, unde ipsum primum corpus effectum est: sic anima nostra, quamuis ex illa anima propagata, non ad nihilum, quia immortalis est, sed ad illum redit, a quo ipsa prima anima facta est. ac per hoc illud quod scriptum est, De spiritu cuiusque hominis, quod redeat ad deum qui dedit eum, non soluit istam obscurissimam quaestionem: quia siue ex illo vno, siue ex nullo alio, deus vtrique dedit eum. Itemque illi qui propagationem animarum inconsiderata temeritate defendunt, inter alia testimonia, quae suae causae suffragari arbitrantur, nullum quasi manifestius & expressius pro se possunt putare proferendum: quam id, quod in Genesi scriptum est. Omnes autem animarum quae introierunt cum Iacob in Aegyptum, & qui exierunt de femoribus eius. Hoc enim velut euidentissimo testimonio possunt credi animae in filios ex parentibus propagari: quoniam satis aperte dictum videtur, animas etiam de femoribus Iacob non sola exisse corpora filiorum, ut eo modo etiam illud intelligi velint a parte totum: quod dixit Adam cum illi mulier eius ostenderetur. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Non enim dixit, & ani-

Es. 42.

Zec. 12. Ps. 32.

Ecl. 12.

Gen. 46.

Gen. 2.

ma

ma de anima mea: sed ita fieri potest, ut carne nominata vtrique intelligatur: sicut hic animas nominauit, & tamen etiam corpora in filiis intelligi voluit. Sed hoc testimonium certe quasi tam clarum atque manifestum, enodanda huic quaestioni non sufficeret: nec si ita legeretur genere feminino, quae exierunt de femoribus eius, ut animas intelligeremus quae exierunt. Ideo autem non sufficeret, quoniam & animarum nomine corpus solum significari posse, modo quodam locutionis ostenditur, quo significatur per id quod continetur id quod continet: sicut ait quidam, Vina coronantur, cum coronarentur vasa vinaria. Vinum enim continetur, vas continet. Sicut ergo appellamus ecclesiam basilicam, qua continetur populus, qui vere vocatur ecclesia: aut nomine ecclesiae, id est populi qui continetur, significamus locum qui continet: ita quod animarum quae corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas possunt. Sic enim melius accipitur etiam illud quod lex inquinari dicit eum qui intrauerit super animam mortuam, hoc est, super defuncti cadaver, ut nomine animarum mortuarum, mortuum corpus intelligatur, quod animam continebat: quia & absente populo, id est ecclesia, locus tamen ille nihilominus ecclesia nuncupatur. Haec responderetur, si sicut dixi, feminino genere positum esset, quae exierunt de femoribus Iacob: id est quae animarum. Nunc verum cum masculinum genus sit positum, id est, qui exierunt de femoribus Iacob: quis non ita intelligere malit, omnes animas eorum qui exierunt de femoribus eius, id est, animarum hominum, ut etiam sic possint intelligi secundum corpus tantummodo exisse homines de femoribus patris: quorum erant illae animae, per quarum numerum intelliguntur tot homines. Vellem autem legere libellum tuum, cuius mentionem fecisti in literis tuis, ne forte ibi aliqua testimonia non ambigua posuisti. A me autem cum quaesisset amicus mihi charissimus, & diuinarum studiosissimus literarum, quid de hac quaestione sentiret, eique remota verecundia, hinc aetate meos & ignorantiam fassus essem: scripsit inde longe trans mare ad doctissimum virum, cui respondit ille, ut potius me consulere, nesciens quod iam fecerat, nec aliquid a me certum vel definitum audire potuerat. Significauit tamen in eadem breui epistola sua, sed potius fieri quam propagari animas credere: simul etiam admonens animarum propagationem, quia ipse in Oriente est, occidentalem ecclesiam solere sentire. Hac ergo maiori occasione comperta, scripsi ad eum non breuem librum, consulens eum, & petens, ut prius me doceat: & tunc ad me mittat quos doceam. Qui liber meus non doctoris, sed inquisitoris, & potius discere cupientis, apud me legi potest: mitti vero vspiam non debet, vel cuiquam foris dari, nisi cum rescripta domino adiuuante percepero: id quod ille sentit promptissime ac libentissime defensurus, si me docere potuerit, quomodo animarum neque ex Adam veniant: & tamen iusta ex illo sorte damnationis inueniant, nisi ad remissionem peccatorum, renascendo perueniant. Absit enim ut credamus vel animas paruulorum in lauacro regenerationis falsam accipere peccatorum mundationem: vel deum esse, vel ali-

Leuit. 21.

quam naturam quam deus non condidit, illius ex qua mundantur, iniquationis auctorem. Donec ergo aut ille rescribat, aut ego, si deus voluerit, aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice originem ducit: quae causa sit animarum subeundi originale peccatum, quod necesse est esse in omnibus paruulis: & quod eam nec deus cogit infans, quia peccandi auctor non est: nec vlla mali natura, quia non est, nihil tale audeo predicare. Te autem, si libenter vel patienter admittis charissime frater, admo-neo, ne haeresim nouam incautus incurras, quae antiquissimae fidei stabilita molitur fundamenta euellere, aduersus dei gratiam disputando: quam Dominus Christus pusillis & magnis ineffabili bonitati largitur, cuius vel auctores, vel certe acerrimi ac notissimi suafores, cum Pelagius & Celestinus extitissent, conciliorum episcoporum vigilantia in adiutorio saluatoris qui suam tuetur ecclesiam, etiam a duobus venerabilibus antistitibus apostolicae sedis, Papa Innocentio & Papa Zozimo, nisi correcti etiam egerint penitentiam, toto orbe Christiano damnati sunt. De quibus exempla recentium literarum siue quae specialiter ad Aegyptum, siue quae vniuersaliter ad omnes episcopos de memorata sede manarunt, ne forte ad sanctitatem vestram nodum peruenierint, vobis curabimus mitti ab eis fratribus, quibus & has literas, ut tuae venerationi dirigerent, dedimus. Hi autem non ideo sunt haeretici, quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel aliqua fortasse ratione vera dici potest, vel sine fidei labe nesciri. Sed hinc conantur efficere, unde omnino apertissime haeretici iudicantur: animas paruulorum nihil mali ex Adā trahere, quod sit lauacro regenerationis expiandum. Nam Pelagij de hac re argumentatio, quae inter alia eius damnabilia etiam literis apostolicae sedis adiecta est, ita se habet. Si anima, inquit, ex traduce non est, sed sola caro tantum habet traduce peccati: sola ergo poenam meretur. Inuisum est enim, ut hodie nata anima non ex massa Adae tam antiquum peccatum portet & alienum: quia nulla ratione conceditur, ut deus qui propria peccata dimittit, imputet alienum. Si ergo ita potes animarum asserere sine vlla propagatione nouitatem, ut ratione iusta & a fide catholica non aliena, etiam sic peccato primi hominis ostendantur obnoxia: asserere quod sentis ut potes. Si autem eas non aliter a propagatione potes facere alienas, nisi ut simul facias ob omni peccati vinculo liberas, cohibe te ab huiusmodi disputatione omnino. Non est enim falsa etiam in paruulorum baptizate remissio peccatorum: nec verbotenus dicitur, sed veraciter agitur. Nam ut iam verbis utar, quae in ipsa epistola beatissimi antistitis Zozimi leguntur. Fidelis dominus in verbis suis, id est, opere, confessione, & remissione peccatorum, in omni sexu, aetate, conditione generis humani eadem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit captiuus, sicut scriptum est. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte mortis ad Adā

Zec. 12. Ps. 32.

Ps. 144.

omnibus nobis introductæ atque transmissæ vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum antequam per baptismum liberetur, nō tenetur obnoxius. In his enim verbis apostolicæ sedis tam antiqua atque fundata, certa & clara est catholica fides, vt nefas sit de illa dubitare Christiano. Quoniam ergo morte Christi, non vnus aut aliquarum, sed vniuersæ animæ propagatione cōtractum mortis chirographum rumpitur: si potes animas sic à propagatione defendere, vt tamē hoc chirographo, quod sola Christi morte rumpēdum est, rectissima ratione demonstrantur oblitæ, nec sua propagatione, sed carnis hoc debito iuste appareant obligatæ, non solū nemine prohibente defende, verumetiam nobis quomodo id tecum defendere possimus, ostende. Si autem aliter non potes, quod de animarum nouitate sentis, asserere, nisi vt eas dicas peccato primi hominis non teneri, aut per propagationem non suam, sed carnis, auctore deo, vel nescio qua mali natura, innocentissimas fieri peccatrices: melius origo animæ latet, dum tamen eam non dubitemus dei esse creaturam, qua vel deus peccati auctor dicitur, vel contra deum aliena natura introducit, vel baptisma paruulorum in irritū ducitur. Vt autem à me tua dilectio de hac quæstione aliquid audiat definitū, nō parui æstimandū, imò præcipue necessariū atq; retinēdū, quomodolibet se origo habeat animarū, siue ex illa vna siue ex nulla alia propagetur: mediatoris tamen animam nullum ex Adam traxisse peccatum, dubitare fas non est. Si enim nulla propagatur ex altera, vbi omnes tenentur propagati carne peccati: quanto minus credendū est ex propagine peccatricis animam venire potuisse, cuius caro venit ex virgine, non libidine cōcepta, sed fide, vt esset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati? Si autem peccato primæ animæ peccatricis ideo cæterę tenentur obnoxie, quia ex illa sunt propagatæ: profecto illa quam sibi vnigenitus coaptauit, aut peccatum inde non traxit, aut omnino inde tracta non est. Neq; enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, qui soluit nostra peccata: Aut qui nouam creauit ei carnem, quam sine parente fecit ex terra, non potuit nouam creare carnem, quam sine viro sumpserit ex femina? Hæc sicut potui, non quidem ad me datis, sed tamen ad charissimos nostros sanctitatis tuæ literis, non peritiam quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi. Si grate accipis, & admonitionem fraternam etiam vtilem non errando, sed prudenter considerando cum ecclesiæ pace conseruas: deo gratias. Si autem me ista nondum nosse miraris: vel etiam nec miraris, & ad me aliquid certum de origine animarum salua ista fide, quæ certissima atque clarissima est, in tua charitate docere nō renuis: multo vberius deo gratias.

DIVI AVGVSTINI HOMILIA

DE PASTORIBVS.

Epistola 47.

Spes tota nostra, quia in Christo, & quia omnis vera & salubris gloria nostra ipse est, non tunc didicit primum charitas vestra. Estis enim in eius grege qui intendit & pascit Israel. Sed quoniam sunt pastores qui pastorū nomine gaudere volūt, pastoris autem officium implere nolūt: quid ad eos propheta dicat, sicut lectum audiuius, recenseamus. Audite vos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factū est ad me verbum domini, dicens. Fili hominis prophetiza super pastores Israel. Hanc lectionem cum legeretur, audiuius. Hinc cum vestrę sanctitati aliquid loqui decreuimus, adiuuabit ipse vt vera dicamus. Si nos nostra dicamus: pastores erimus pascentes nos non oues. Si autem illius sunt quæ dicimus, per quælibet ipse nos pascet. Hęc dicit dominus deus. Væ pastoribus Israel, qui pascunt se solos. Nūquid oues pascūt pastores, id est, nō se pascunt pastores, sed oues? Hæc prima causa est, quare arguātur pastores isti: quia seipos pascunt, non oues. Qui sunt qui seipos pascunt? De quibus dicit Apostolus. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Nos enim quos in loco isto, de quo periculosa ratio redditur, dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum nostrum constituit, habemus duo quædam. Vnum, quod Christiani sumus: Alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Christiani sumus, propter nos est: quod autē præpositi sumus, propter vos est. In eo quod Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra: in eo quod præpositi, non nisi vestra. Sunt autem multi Christiani, & non præpositi, qui perueniūt ad deū faciliore fortasse itinere: & tanto expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem, excepto quod Christiani sumus, vnde rationem reddimus deo de vita nostra: sumus etiam præpositi, vnde rationem reddimus deo de dispensatione nostra. Ad hoc istam difficultatem proponimus, vt compatiētes nobis, oretis pro nobis. Veniet enim dies, quo cuncta adducuntur in iudiciū. Et ille dies si sæculo longe est, vnicuique homini vitæ suæ vltimus prope est. Tamen vtrunque latere deus voluit: & quando veniat finis sæculi, & quando sit in vnoquoque homine huius vitæ finis. Vis non timere diem occultum: quando venerit, inueniat te paratum. Cum ergo præpositi ad hoc sint, vt his qui subiecti sunt consulant, non in eo quod præsumunt omnino vtilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita præpositus est, vt in eo quod præpositus sit gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. Ad vos sermo dirigitur. Audite tanquam oues dei, & videte quem admodum vos securos fecerit deus. Qualescunq; sunt qui vobis præsumunt, id est, qualescunq; nos sumus nobis: deus securitatem dedit, qui pascit Israel. Nam deus non deserit oues suas, & mali pastores pœnas debitas luent, & oues promissa percipient. Videamus ergo quid alloquatur pastoribus seipos pascentibus, non oues, sermo diuinus neminem palpans. Ecce lac cōsumitis, & lanis vos

regitis

regitis: & quod crassum est, interficitis, & oues meas non pascitis: quod infirmatum est, non confortastis: & quod ægrotat, non corroborastis: & quod contribulatum est, non colligastis: quod errabat, non reuocastis: & quod periit, non inquistis: & quod fortē fuit, confecistis: & dispersæ sunt oues meæ, eo quod nō sit pastor. Dicitur in pastores pascentes semetipos, non oues: quid diligāt quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac consumitis, & lanis vos regitis. Propter quod dicit Apostolus. Quis plantat vineam, & de fructu eius non sumit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis nō percipit? Inuenimus ergo esse lac gregis quicquid à plebe distribuitur præpositis ad sustentandum victum temporalem. Inde enim loquebatur Apostolus, cum hæc diceret quæ commemorauimus. Et quidem Apostolus quanquam eligeret manibus suis laborare, nec ipsum lac quærere ab ouibus: tamen lactis potestatem percipiendi habere se dixit, & sic dominum exposuisse: vt qui euangelium annūtiat, de euangelio viuāt. Et dicit alios coapostolos suos vfos fuisse hac potestate: non vsurpata, sed data. Plus ille fecit, vt nec quod debebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius non exegit indebitum: Ille plus fecit. Fortassis enim illum significabat, qui ægrum cum adduceret ad stabulariū, dixit. Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui non indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Misericordiores sunt, vel potius ipsi misericordię officium largius impendant. Possunt enim, & quod possunt, faciunt. Laudentur hi, neque damnentur illi. Nam & ipse apostolus datum non quærebat, fructuosas tamen oues esse cupiebat, non steriles sine lactis vbertate. Itaque cum esset quodam tempore in magna indigentia, vinctus in confessione veritatis: missum est illi à fratribus vnde necessitati & indigentię eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens, & dixit. Bene fecistis cōmunicare necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse: Scio & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Veruntamen vos benefecistis vlibus meis mittere. Sed vt ostenderet in eo quod illi benefecerunt, quod non ipse quæreret: ne inter illos esset qui seipos pascunt, non oues: non tam suæ gaudet subuentum esse necessitati, quam illorum gratulabatur fecunditati. Quid ergo ibi quærebat? Nō requiro, inquit, datum, sed requiro fructum. Non ergo, inquit, vt explear, sed ne vos inanes remaneatis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, vt in manibus suis transigant, accipiant de lacte ouium, sustentent suam necessitatem: non hoc sibi quærant tanquam commodū suum, vt ex necessitate suæ pecuniæ videantur annuntiare euangelium, sed hominibus illuminandis præbeant lucem verbi veritatis. Sint enim tanquam lucernæ, sicut dictum est. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes: & nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant bona opera vestra, & glorificent patrē vestrum qui in cælis est. Si ergo tibi lucerna accē-

deretur in domo, nōne adiaceres oleum ne extingueretur? Porro si lucerna accepto oleo, non lucret, non erat planē digna quę in candelabro poneretur, sed quæ continuo frangeretur. Vnde enim viuatur necessitatis est accipere, charitatis est præbere: non tanquam venale sit euangelium, vt istud sit pretium eius, quod fumum qui annuntiant vnde viuant. Si enim sic vendunt, magnam rem vili pretio vendunt. Accipiat sustentationem necessitatis à populo, mercedem dispensationis à domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi in charitate euangelium seruiūt: non expectent illi mercedem, nisi vnde & isti salutem. Quid ergo isti increpantur, vnde arguuntur, qui cum lac sumerent, & lanis se tegerent, oues negligebant? Sua ergo tantum quærebat, non quæ Iesu Christi. Sed quoniam diximus quid sit lac sumere, quæramus quid sit lanis se tegere. Qui præbet lac, victum præbet: qui præbet lanam, honorē præbet. Ista sunt duo quæ à populis quærunt, qui semetipos pascunt, non oues: commodum splendæ necessitatis, & fauorem honoris & laudis. Etenim vestimentum propterea bene intelligitur in honore, quia nuditatem tegit. Etenim vnusquisque homo infirmus: & quid est, quisquis vobis præest, nisi quod vos estis? Carnem portans mortalus est: manducat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitatis quid sit, & ipse homo est: tu tamen honorando eum velut angelum, contegis quod infirmum est. Huiusmodi indumentum acceperat à bona dei plebe idem Paulus, cum diceret. Sicut angelum dei suscepistis me: testimonium vobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros eruiissetis, & dedissetis mihi. Sed cum tātus honor exhibitus esset: nunquid propter ipsum honorem sibi exhibitum, ne forte cum argueret negaretur, & minus ipse Apostolus laudaretur, pepercit erratibus? Nam si hæc fecisset, esset inter illos qui seipos pascunt, nō oues: diceret apud seipsum. Quid ad me pertinet? Quisquid quod velit agat: victus meus saluus erit, & lac & lana satis est mihi: eat quisque quod potest. Ergo integra tibi sunt omnia: sic eat quisque quod potest. Nolo te præpositum facere, vnum te constituo de ipsa plebe. Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus, cum eos commemorat quales fuerint erga illum: ne quasi oblitus eorum honorificentię videretur, & testimoniū perhibet: quod sicut angelum dei susceperint eum, & quod si fieri posset, oculos suos vellent eruere, & illi dare: & tamen accedit ad ouem languidam, ad ouem putridam, secare vulnus, non parcere putredini. Ergo inimicus factus sum vobis verum prædicās? Ecce & accepit de lacte ouium, sicut paulo ante memorauimus, & indumentum ex lanis ouium: sed tamen oues non neglexit. Non enim sua quærebat, sed quæ Iesu Christi. Absit ergo vt dicamus vobis. Viuite vt vultis, securi estote, deus neminem perdit: tantummodo fidē Christianam tenete. Non perdet ille quod redemit: non perdet pro quibus sanguinem suum fudit: & si spectaculis volueritis oblectare animos vestros, ite. Quid mali est? Et festa ista quæ celebrantur per vniuer-

fas ciuitates in lætitia conuiuantiū & publicis mē-
 sis seipfos vt putant iocundantium, reuera magis
 pereuntiū, ite celebrare. Magna est dei misericor-
 dia, quæ totum ignoscat. Coronate rosas vos ante-
 quam marcescant. In domo dei vestri quando vo-
 lueritis, conuiuamini: impleamini cibo & vino,
 cum vestris: ad hoc enim data est ista creatura, vt
 perfruamini: non enim impiis & paganis eam de-
 dit deus, sed vobis eam dedit. Hæc si dixerimus,
 forte congregabimus turbas ampliores, & si sint
 quidam qui nos sentiant hoc dicentes non recte
 sapere, paucos ostendimus. Quod si fecerimus, nō
 verba dei, non verba Christi dicentes, sed nostra:
 & sumus pastores, nosmetipfos pascetes, nō oues.
 Cum autem dixissem quæ diligant isti pastores: di-
 cam & quæ negligant. Vitia enim ouium late pa-
 tent, crassæ oues perpaucæ sunt, idest, solidæ in ci-
 bo veritatis, vtentes pascuis bene de munere dei.
 Sed mali illi pastores non parcunt talibus: parum
 est, quod illas languentes & infirmas & errantes &
 perditas non curant: sed istas fortes & pingues ne-
 cant, quantum in ipsis est. Ille viuunt de misericor-
 dia dei: tamē quantum ad pastores malos attinet,
 occidunt male viuendo, malum exemplum præ-
 bendo. An frustra dictum est seruo dei eminenti in
 membris summi pastoris? Circa omnes te ipsum
 bonorum operum præbe exemplum, & forma esto
 fidelis. Attende enim ouis etiam fortis pleiunque
 præpositū suum male viuente, si declinet oculos à
 regulis domini: & intendens in hominē, incipit di-
 cere in corde suo. Si præpositus meus sic viuunt, ego
 quid sum, qui non faciā quod ille facit? Si fortem
 ergo occidit ouē, iam de cæteris quid faciet: qui il-
 lud, quod non ipse fortificauerat, sed forte aut ro-
 bustum inuenerat, male viuendo interfecit? Dico
 charitati vestræ, & si viuunt oues, & fortes sunt ou-
 es in verbo domini, & tenent istud, quod audierunt
 à domino suo. Quæ dicunt facite, quæ autem
 faciunt, facere nolite: tamen qui in conspectu do-
 mini male viuunt, quantum in illo est, eum à quo at-
 tenditur, occidit. Non sibi ergo blandiatur: quia ille
 non est mortuus, sed homicida est. Quomodo cum
 lasciuus homo intendit in mulierem ad concupif-
 cendam eam, ecce illa casta est, & mœchus est iste.
 Domini enim vera & aperta est sententia. Quisquis
 viderit mulierē ad concupifcendum eam, iam mœ-
 chatus est eam in corde suo. Non peruenit ad illius
 cubiculū, & interiore iam suo cubili volutatur. Sic
 omnis qui male viuunt in cōspectu eorū quibus præ-
 positus est, quantum in ipso est, occidit & fortes ou-
 es. Qui ergo imitatur præpositū malum, moritur:
 qui non imitatur, viuunt: tamen quantum ad illos
 pertinet, ambos occidit. Et quod crassum est inter-
 ficis, & oues meas non pascitis. Iam audistis qui
 diligant: audite qui negligant. Quod infirmum est,
 non confortastis: & quod tabuit, non corroborastis:
 & quod contribulātū est, idest, confractum, nō
 colligastis: & quod errabat, nō reuocastis: & quod
 periit, non inquisistis: & quod forte fuit, cōfecistis,
 idest, interfecistis & occidistis. Infirmum quippe
 animū gerit ouis, quando tentationes sibi profu-
 turas non credit. Pastor enim negligens, quando
 sic credit talis infirmus non illi dicit. Fili accede ad

seruitutē dei, ista in iustitia & timore, & præpara
 animā tuam ad tentationē. Qui autem hoc loqui-
 tur, confortat infirmum, & ex infirmo facit firmū,
 vt non eum crediderit prospera huius sæculi spe-
 rare. Si autē doctus fuerit sperare prospera sæculi,
 ipsa prosperitate corrumpitur. Superuenientibus
 autē aduersitatibus sauciatur, aut fortassis extin-
 guitur. Nō ergo eum edificat super petrā qui sic æ-
 dificat, sed super arenam. Petra autem Christus est.
 Christi autem passiones imitandæ sunt, nō à Chri-
 stiano delitiæ conquirendæ. Confortatur infirmus,
 cū ei dicitur. Spera quidē tentationes huius sæculi,
 sed ab omnibus eruet te dominus, si ab illo non re-
 cedet retro cor tuū. Nam ad cōfortandū cor tuū,
 venit ille pati, venit ille mori, venit ille sputis liniri,
 venit spinis coronari, venit opprobria audire, ve-
 nit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te:
 tu nihil pro illo, sed pro te. Quales autē sunt qui ti-
 ment eos lædere, quibus loquuntur: non solū non
 præparāt ad iminentes tentationes, sed etiā pro-
 mittunt felicitatē huius sæculi, quā deus ipsi sæcu-
 lo non promisit. Ille prædicat labores vsque in finē
 venturos ipsi sæculo, & tu vis ab istis laboribus ex-
 ceptum esse Christianū: quia qui Christianus est, a-
 liquid plus passurus est in sæculo. Etenim ait Apo-
 stolus. Omnes qui pie volunt in Christo viuere,
 persecutionē patiētur. Tu dicis: si volueris in Chri-
 sto pie viuere, abundabunt tibi omnia bona: & si
 filios non habes, suscipies & nutries omnes. Nemo
 tibi moritur: hæc enim est ædificatio tua. Attende
 quid facias, vbi ponas: super arenam est quod con-
 stituis: vterus est imber, influxurus est fluuius, fla-
 turus est ventus, & impingent in domum istam, &
 cadet, & fiet ruina eius magna. Leua de arena, &
 pone supra petram; in Christo sit quem vis esse
 Christianū. Attende ad passiones Christi. Attende
 ad illum sine vilo peccato, quæ non rapuit exoluē-
 tem. Attende scripturam dicentem. Flagellat autē
 omnem filium quē recipit. Et para te flagellari, aut
 certe non quæras recipi. Flagellat autē omnem, in-
 quit, filium quem recipit. Et tu forte exceptus à
 passione flagellorum, exceptus a numero filiorum,
 Ita ne, inquit, flagellat omnem filium? Prorsus fla-
 gellat omnem filium vt & vnicum. Et vnicus ille
 de patris substantia natus, æqualis patri in for-
 ma dei: verbum, per quem facta sunt omnia,
 non habebat vbi flagellaretur: ad hoc carne in-
 ductus est, vt sine flagello non esset. Qui ergo
 flagellat vnicum sine peccato, nunquid relin-
 quit adoptiuum cum peccato? In adoptionem
 vocatos nos esse Apostolus dicit. Adoptionem fi-
 liorum accepimus, vt essemus vni coheredes, esse-
 mus etiam hæreditas. Postula à me, & dabo tibi
 gentes hæreditatem tuam. Exemplū nobis propo-
 suit in passionibus tuis. Sed ne futuris tentationi-
 bus deficiat infirmus, nec falsa spe decipiendus, nec
 errore frangendus sit, dic ei. Præpara animā tuam
 ad tentationem. Sed forte incipit labi, contremis-
 scere, nolle accedere: habes aliud. Fidelis deus qui
 non vos finit tentari supra quàm ferre potestis. Il-
 lud autē promittere & prædicare futuras passiones,
 infirmū confirmare est. Timenti autē nimium &
 ex hoc deterrito cum polliceris misericordiā dei:
 non

nō quia tērationes deerūt, sed quia nō permittit tē-
 tari supra quā potestis ferre, fractū colligare est. Sūt
 enim qui cū audierint vteruras tribulationes, armāt
 se magis, & quasi potū suum, sicut paruā sibi eā pu-
 rant fidelīū medicinā, sed quærunt martyrum glo-
 riā. Sunt alij qui auditis futuris, & necessario veniē-
 tibus tērationibus, quas proprie oportet venire
 Christiano, quas nemo sentit, nisi qui voluerit esse
 vere Christianus. Imminētibus ergo sibi aliquibus,
 frangūtur & claudicāt. Affer cōsolationis alligamē-
 tū, alliga quod fractū est: dic ne timeas, non deerit
 in tentationibus ille, in quē credidisti. Fidelis deus
 qui nō finit te tentari supra quàm potes ferre. Non
 hoc à me audis, Apostolus dicit, qui etiam dicit. An
 vultis experimētum eius accipere qui in me loqui-
 tur Christus? Hoc ergo cum audis ab ipso Christo,
 audis & ab illo pastore qui pascit Israel. Illi enim di-
 ctum est. Potabis eos in lacrymis, in mēsurā. Quod
 enim ait Apostolus. Non finit tentari vos supra quā
 potestis ferre: hoc ait propheta, In mēsurā. Tātum
 tu noli dimittere corripientem & adhortantē, ter-
 rentem & consolantem, percutientem & sanātem.
 Quod infirmum est, inquit, non confortastis: pasto-
 ribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua
 quærentibus, non quæ Iesu Christi, ex cōmodo la-
 ctis & lanæ gaudētibus, oues omnino non curanti-
 bus. Et quod male habuit, nō corroborastis, aut in-
 firmum, idest non firmum. Nam dicūtur infirmi e-
 tiam ægrotātes. Sed inter infirmū & ægrotum, idest
 male habentē, hoc mihi videtur interesse. Etenim
 ista fratres quæ distinguere vterque conamur, for-
 te & nos possumus maiore diligentia melius distin-
 guere: & alius peritior vel lumine corporis plenior:
 interire ne fraudemini quātū ad verba attinet scri-
 pturæ, quod sentio loquor. Infirmo ne accidat ten-
 tatio & eum frangat, timendū est. Languens autem
 iam cupiditate aliqua ægrotat, cupiditate aliqua
 impeditur ab intrāda via dei, à subeūdo iugo Chri-
 sti. Attendite illos homines volentes bene viuere,
 iā statuetes bene viuere, & minus idoneos mala pa-
 ti, sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad
 Christianā firmitatem, nō solum operari quæ bona
 sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo viden-
 tur feruere in operibus bonis, sed iminentes pas-
 siones tolerare nolle, aut nō posse, infirmi sunt. Qui
 vero aliqua cupiditate mala amatores mundi, ab
 ipsis bonis operibus reuocātur, languidi & ægroti ia-
 cēt: quippe in ipso languore tanquā sine vllis viribus
 nihil boni possunt operari. Talis in anima paralyti-
 cus ille fuit, quem cū domino inferre nō possent qui
 eum portabant, teētū aperuerunt & depofuerunt.
 Idest tanquā si in anima hoc velis facere vt teētum
 aperias, & deponas ad dominum animam paralyti-
 cam, dissolutam omnibus membris, & vacātem ab
 omni opere bono: grauātam vterque peccatis suis, &
 languentē morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta
 sunt membra omnia, & est paralytis interior, vt per-
 uenias ad medicum (forte enim latet medicus, hoc
 est, iste verus intellectus in scripturis occultus est)
 exponēdo quod occultū est, aperi teētū, & depone
 paralyticum. Quod qui nō faciūt, & qui facere ne-
 gligūt, audistis quæ audiāt. Quod male habuit, non

colligastis, non hinc diximus. Fractus enim erat terrore
 tērationis. Accidit aliquid, vnde quod fractum est
 colligetur consolatione illa: Fidelis deus qui nō vos
 finit tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cū
 tēratione etiam exitū, vt possitis sustinere. Et quod
 errabat, non reuocastis. Ecce vnde inter hæreticos
 periclitamur. Et quod errabat, non reuocastis: &
 quod periit, nō inquisistis. Hinc inter manus latro-
 num, & dentes luporum furentiū vterunque versā-
 mur. Et pro his periculis nostris vt oretis, oramus.
 Et cōtumaces oues, quia quærūtur errātes, alienas
 sese à nobis dicūt. Errore suo & pditione sua dicūt:
 quid vos vultis? quid vos quæritis? quasi nō ipsa cau-
 sa sit, vt quærere eas velimus. Et quare quærimus?
 Quia errāt & percūt. Si in errore, inquit, sum, si in
 interitu, quid me vis? quid me quærīs? Quia in er-
 rore es, reuocare volo: quia peristi, inuenire volo.
 Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis
 perire: quātō melius ego nolo. Prorsus audeo dice-
 re. Importunus sum. Audio enim dicētē Apostolū.
 Prædica verbū, insta opportune, importune? Quib?
 opportune? quibus importune? Opportune vterque
 volentibus, importune nolentibus. Prorsus impor-
 tunus audeo dicere, tu vis errare, tu vis perire, ego
 nolo. Nō vult postremo ille qui me terret. Si volue-
 ro, vide quid dicat, vide quid increpet. Quod erra-
 bat, nō reuocastis: & quod periit, nō inquisistis. Te
 magis timebo quā ipsum: Oportet nos omnes exhiberi
 ante tribunal Christi. Non te timeo: non enim
 potes euertere tribunal Christi. Reuocabo errantē,
 requiram perditū. Et si me lanient inquirentem ve-
 pres syluarū: per omnia angusta me coartabo: om-
 nes sepes excutiā, quātū mihi viriū dominus tē-
 rens donat, omnia peragrabo, reuocabo errantē,
 requiram pereuntē. Si me pati non vis, noli erra-
 re, noli perire. Parū est quod doleo te errantē atque
 pereuntē: timeo ne negligens te, etiam quod for-
 te est, occidam. Vide enim quod sequitur. Et quod
 forte fuit, cōfecistis. Si neglexero errantē atque per-
 euntē, & eū qui fortis est, delectabit errare atque
 perire. Cupio lucra exteriora, sed timeo plus dama-
 na interiora. Si indifferentē habuero errorē tuum,
 attendite qui fortis est, putat nihil esse ire in hære-
 sim, quando aliquod cōmodum de sæculo reluxerit
 vnde imitetur. Statim mihi dicit fortis ille periturus,
 cū te perditum non requiro. Et hac & hac deus est.
 Quid interest, homines inter se litigantes hoc fece-
 rūt, vterque colēdus est deus. Si forte illi dixerit a-
 liquis Donatista. Nō tibi do filiā meā, nisi fueris de
 parte mea: illi opus est, vt attendat & dicat. Si nihil
 mali esset esse de parte eorū, nō contra illos dicerēt
 tāta pastores nostri: non pro illorum errore satage-
 rent. Si ergo cessemus & taceamus, contraria locu-
 turus est, vterque si malum esset esse in parte Dona-
 ti, loquerentur contrā, redarguerent eos, satagerent
 lucrari illos: si errant, reuocarēt illos. Nō frustra er-
 go cum iam dixisset superius. Quod crassum est, in-
 terfecistis. Ipsa est enim repetita sententia, nisi ex
 his quæ supra dixit, nata esset. Quod errabat, non
 reuocastis: & quod periit, non requisistis: & hoc fa-
 ciendo, quod forte est, interfecistis. Proinde audi

Ezech. 34.

quid sequitur de ista negligentia malorum, immo falforum pastorum. Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sit pastor, & factæ sunt in comesturâ omnibus bestiis agri. Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones fremetes, cū oves nō harent pastorī. Nā præsens est pastor, sed male agentibus nō est pastor. Et inhærent pastoribus, seiplos nō oves pascētibz, & lætalis error consequitur. Eunt in bestias deprædantes se: & de illarum morte se fatiari cupientes. Tales enim sunt omnes, qui gaudēt de erroribus alienis: bestia sunt pastæ mortibus disperfarum. Et dispersæ sunt: & errauerunt oves meæ in omnē montem, & in omnem collem altum. Viam mōtibz & collibus: tumor terrenus, & superbia sæculi extulit, Superbia Donati fecit sibi partem subsequentem, cum Parmenianus illius confirmavit errorem. Ille mōs est, ille collis est. Sic omnis cuiuslibet auctor erroris terrena elatione intumescēs, promittit ouibus requiem, bona pascua: & aliquando inveniunt ibi oves pascua de pluuia diei, non de duritia montis. Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta. Non sunt ista montium, sed cum inveniuntur in montibus, male remanent in montibus. Errando enim in montibus, & in collibus deserendo gregem, deserūt unitatem: deserit unitas cohortes aduersus leones & lupos. Inde ergo reuocet deus ipse. Reuocet modo, audietis ipsum reuocantem. Errauerunt, inquit, oves meæ in omnem mōtem, & in omnem collē altū, hoc est, in omnē tumorem terrenæ superbiæ. Sunt enim & mōtes boni. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et vide quia non tibi in mōtibz spes est. Auxilium, inquit, meū à domino, qui fecit cælum & terram. Noli putare iniuriam facere te montibus sanctis, quando dixeris: Auxilium meū non in montibus, sed à domino qui fecit cælū & terrā. Ipsi montes hoc tibi clamāt. Mons erat qui clamabat. Audio in vobis schismata fieri, vt vnusquisque vestrū dicat: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autē Christi. Leua oculos in istum montem, audi quid dicat: & in ipso remaneas. Audi etiā quid sequatur. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Ergo posteaquam leuaeris oculos tuos in montes, vnde venit auxilium tibi, id est, in auctores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus ossibus clamantē. Domine quis similis tibi? vt securus sine vlla iniuria montium dicas: Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram. Non solum tunc tibi non succensēbunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis fauebunt. Si in ipsis spem tuam posueris, contristabuntur. Angelus multa diuina & mira ostendens homini ab homine adorabatur: tanquā leuantem oculos in montem: ait ille se reuocans ad dominum. Noli, inquit, facere: illum adora. Nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. In omnem montem, & in omnem collem: & in omnem faciē terræ dispersæ sunt: & in omnem faciē terræ lucent. Quid est in omnem faciē terræ dispersæ sunt? Omnia terrena sēctantes, ea quæ in faciē terræ lucent, ipsa amant, ipsa diligunt. Nolunt mori, vt abscondatur vita ipsorum in Christo, super omnem faciē terræ, & dilectionem tertenorum. Et quia

errantes oves sunt super omnem faciē terræ, non omnes hæretici per totam faciē terræ, sed tamen hæretici per totā faciē terræ: alij hic, alij ibi: nusquā tamen desunt, ipsi se non nouerunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia. Verbi gratia. Diuersis locis sunt diuersæ: sed vna mater superbia omnes genuit: sicut vna mater nostra catholica, omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Nō ergo mirū si superbia parit dissensionem, charitas vnionem. Tamen ipsa catholica mater, & ipse pastor in ea vbique quærit errantes, cōfortat infirmos, curat languidos, alligat contractos, alios ab istis, alios ab illis nō se inuicem scientibus: sed tamē illas omnes nouit, quia cū omnibz fusa est. Verbi gratia. Est in Africa pars Donati. Eunomiani non sunt in Africa, sed cū patre Donati. est hic catholica. Sunt in oriente Eunomiani: ibi autem non est pars Donati, sed ibi est catholica. Illa sic est tanquā vitis crescendo vbique diffusa: illi sunt tanquā sarmenta inutilia, agricolæ falce præcisa, merito sterilitatis suæ, vt vitis putaretur, nō amputaretur. Sarmēta ergo illa vbi præcisa sunt, ibi remanserunt. Vitis autem crescens per omnia, & sarmenta sua nouit, quæ in illa manserunt: & iuxta se, quæ de illa præcisa sunt. Inde tamen reuocat errantes: quia & de ramis fractis dicit Apostolus. Potens est enim deus iterum inserere illos: siue dicas oves errantes à grege, siue dicas ligna præcisa de vite. Nec ad reuocandas oves, nec rursus ad inserenda ligna, minus idoneus est deus: quia ille summus pastor, ille verus agricola. Et in omnem faciē terræ dispersæ sunt: & nō fuit qui reuocaret, sed in malis illis pastoribz nō fuit homo qui requireret. Propterea pastores audite verbum domini. Viuo ego dicit dominus deus. Videte vnde cœpit. Tanquā iuratio est dei testificatio vite. Viuo ego dicit dominus: mortui sunt pastores, sed secutæ sunt oves. Viuit dominus. Viuo ego dicit dominus deus. Qui autē pastores mortui? Sua quæretes, nō quæ sua sunt quæretes, sed quæ Iesu Christi? Erunt plane, & inueniētur plane: nec desunt: nec deerūt. Videamus ergo quid dicat dominus, qui se dicit viuere: vtrū dicat ablaturū se oves à pastoribus malis, pascētibz seiplos, nō oves: & daturum se eas pastoribus bonis, pascentibus oves, nō se. Viuo ego dicit dominus deus: quia pro eo quod factæ sunt oves meæ in comesturâ omnibus bestiis campi, eo quod non esset pastor. Rursus pastorem dicit, & paulo ante: & nunc non ait, ex eo quod nō sint pastores: Ouibus enim talibus male errantibus, male pereuntibus nō est pastor, & si præsens est pastor: quia & cū præsens est lux, nō est cæcis lux. Et nō quæsierunt pastores oves meas, & paucunt pastores seiplos: oves autem meas nō paucunt. Propter istud pastores, audite verbum domini: Sed qui pastores audite? Dicit dominus deus. Ecce ego super pastores, & requiram oves meas de manibz eorū. Audite & discite oves dei. A malis pastoribus inquit deus oves suas, & de manibus eorum inquireret mortē eorum. Dicit enim alio in loco per eundē prophetam. Fili hominis speculatore dedi te domui Israel: & audies ex ore meo sermones, & præmon-

Rom. 11.

Ezech. 34.

Phil. 1. 2.

Ezech. 33.

Math. 23.

Math. 25.

præmonstrabis eis ex me. In eo cum dixerō peccatori, Morte morieris, & nō fuerit locutus, vt impius caueat à via sua, ille facinorosus in suo facinore morietur: sanguinē autē eius de manu tua requirā. Tu autē si prænuntiaueris facinoroso viā eius, vt auertatur ab ea, & nō fuerit auersus à via sua: ille in facinore suo morietur, & tu animam tuā liberabis. Quid est fratres? Videtis quā sit tacere periculosum. Moritur ille, & recte moritur in impietate sua: & peccato suo moritur: negligentia enim eius occidit eū. Nam pastorē inueniet viuētem, qui ait. Viuo ego dicit dominus deus: sed cū fuerit negligens, nō admonente illo qui ad hoc est præpositus & speculator vt admoneat, & ille iuste morietur, & ille iuste damnabitur. Si autem dixeris, inquit, impio, Morte morieris, cui ego fuero gladium comminatus: & ille neglexerit vitare imminentē gladiū: & venerit gladius, & interfecerit eum, ille in peccato suo morietur: tu autem animā tuam liberaisti. Propter hoc ad nos quidem pertinet non tacere: ad vos autem & si taceamus, de scripturis sanctis verba pastoris audire. Videamus ergo, quia sic proposuerā, vtrum auferat oves à pastoribus malis, & det eas pastoribus bonis. Video eum auferentem oves à pastoribus malis. Hoc enim dicit dominus. Ecce ego ipse super pastores: & inquiram oves meas de manibus eorum: & auertam ab eis vt non pascant oves meas, nec pascant amplius pastores semetiplos. Cū enim dico: pascant oves meas, illi non pascant oves meas. Auertam vt nō pascant oves meas. Quomodo auerit vt non pascant oves ipsius? Quæ dicūt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: tanquā diceret: mea dicūt, sua faciunt. Si diceret. Facite securi quod faciunt: ipsos damnabo male viuētes, vobis autem parcam, qui secuti estis præpositos vestros. Si hoc diceret, dederat malis pastoribus pascentas oves: pascentibus non oves, sed se. Sed quoniā terret non solum cæcū ducentē, sed & cæcum sequentem. Neque enim ait: cadit in foueā ducens, & non cadit sequens: sed, cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Admonuit oves & ait. Quæ dicūt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Cum enim non facitis quæ faciunt mali pastores, non vos ipsi pascut: cum facitis autē quæ dicunt, ego vos pasco. Mea enim dicūt, & nō faciunt. Securi inquit sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sæpe hæretici, quando veritate manifestissima conuincuntur. Nōne oves sumus? Illi de nobis reddent rationem. Reddēt plane malā de morte vestra. De morte ouis malignæ reddet malus pastor malā rationem. Nūquid ideo viuit ouis, quia designatur pellis ipsi? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errantē: & propterea in fauces lupi irruit vt deuoraretur. Quid illi prodest, quia affert pellē signatā? Paterfamilias vitā ouis inquit. Sed ecce malus pastor artulit pellē: reddat de pelle rationē. Forte mentiturus est. Videbat desuper qui postea iudicat: cui verba ille ficta numerat, cogitationes inspicit. Reddat pastor malus rationē de pelle ouis mortuæ. Clamaui ei verba tua, & sequi noluit: dedi operam vt à grege nō aberraret: & non obtēperauit. Plane si hoc dicat, & verū dicit: nouit autē ille vtrū verū dicat, reddit bonā rationē de oue mala. Si autē inspicit deus quia neglexit errantem, quia non quæsiuit pereuntē, quid prodest quod inuenit pellem quā referret? Ipsam reuocaret ne pellē mortuæ demonstraret. Si ergo nō bonā rationē reddit, quia non quæsiuit errantem, qualem reddet qui fecit errantē? Hoc est quod dico. Si in catholica constitutus episcopus non bonā rationem reddit de oue, si non quæsierit errantē de grege dei: qualem rationem redditurus est hæreticus, qui non solum non reuocauit ab errore, sed etiā cōpulit in errorem? Sed videamus vt dixi, quomodo reuocet deus oves à pastoribus malis. Iam commemorauī. Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Et non vos ipsi pascant, sed deus: quia velint nolint pastores vt perueniāt ad lac & lanam, verba dei dicturi sunt. Qui prædicat non furandū, furaris, dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt, & mala faciunt. Tu audi prædicantem. Ne fureris: noli imitari furantem. Si furantē imitari volueris, ipse te pascet facto suo: tibi venenum subministrat, non cibum. Si vero hoc ab illo audis quod non dicit de suo, sed de deo: nō potest quidem vna de spinis colligi. Nam & ipsius domini sententia est. Nemo colligit de spinis vnam, & de tribulis ficus. Nec ideo tamē quasi calumniaris domino tuo, & dicas. Domine noluisti me, quia fieri non potest, de spinis legere vnam. Et rursus dixisti mihi de quibusdā. Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Nepe mala facientes vtique spinæ sunt. Quomodo vis me de spinis colligere vnam verbi? Respondebit: Nō est illa vna spinarū: sed aliquando increpēs sarmentū implicat se in sepē, & pendet vna inter densa spinarū, sed non surgit de radice spinarum. Tu si esurieris, & aliud non habes vnde sumas, caute manū mitte ne lacereris à spinis: id est ne facta imiteris malorum, & lege vnam inter spinas pendētem, sed de vite nascentem. Ad te perueniet botri alimentū, spinis seruatur ignis tormentum. Extrahā, inquit, oves meas de ore eorum, & de manibus eorū: & non erūt eis adhuc in cibum. Hoc & in psalmo dicitur. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorāt populum meum vt cibū panis? Et non erunt eis adhuc in cibum. Quoniam hæc dicit dominus deus. Ecce ego ipse abstuli, à malis pastoribus oves: monendo vt dixi, ne quod faciunt, faciant: id est, ne quod faciunt mali pastores, faciant incaute negligentes oves. Et quid ait, Cui dat quod illis abstulit? Forte bonis pastoribus? Non hoc sequitur. Et quid dicemus fratres, nonne sunt pastores boni? Nōne alio loco scripturarū dicitur. Et cōstituiam eis pastores secundum cor meū, & pascent eas sciētia & disciplina? Quomodo ergo oves quas malis pastoribus tollit, non dat bonis: sed tanquā omnino nusquā remāserint boni, dicit. Ego pasca? Petro dixerat. Pasce oves meas. Quid ergo faciemus? Cum Petro commendantur oves? non ibi dixit dominus. Ego pascam oves meas, non tu, sed, Petre amas me: pasce oves meas. An forte quia modonon inuenitur Petrus? Iam enim assumptus est in requiem apostolorum & martyrum. Non est cui dicat securus dominus ouium, Pasce oves meas: & quodammodo quasi necessitate descendit ad officiū

Math. 23.

Rom. 2.

Math. 7.

Psal. 13.

Hier. 3.

Ioan. 21.

pascendi oues suas, non habens quibus cōmendat, nec tamen deserens. Hoc enim videtur sequi. Hæc dicit dominus deus. Ecce ego ipse. Videamus. Qui pascis Israel intende: qui deducis tanquam oues Ioseph populū in Ægypto constitutum. Iā diffusus in gētibus Israel, ipse est Ioseph. Nostis enim quia migravit Ioseph in Ægyptum: vendentibus fratribus, factū est. Vendiderunt Christum Iudæi sine causa, & inter apostolos ipse Iudas venditor fuit. Cœpit esse Christus in gentibus: ibi honoratus est, ibi creuit populus eius, non eū deserit pastor eius. Excita, inquit, potentiam tuā, & veni: ut saluos facias nos. Plene facit & faciet. Ait enim. Ecce ego ipse, & inquirā oues meas: & visitabo eas sicut visitat pastor gregem suum. Nō curauerunt mali pastores: non enim suo sanguine redemerunt. Sicut visitat, inquit, pastor gregem suum in die. In qua enim die? Cum fuerit nimbus & nubes, id est, in pluuia & nebula. Pluuia & nebula error sæculi huius, caligo magna surgēs de cupiditatibus hominū: & nebula valida cōtegens terrā. Et difficile est, ut non errent oues in ista nebula, sed pastor non deserit eas, inquit, eas, penetrat nebulam oculis acutissimis, nō impeditur caligine nubium, videt vndique, errantem reuocat: tātū ut fiat, quod dicit in euangelio. Quæ sunt oues meæ, audiunt vocē meam, & sequuntur me. In medio ouium dispersarum, sic inquirā oues meas: & educam eas ab omni loco, quo dispersæ sunt. Illic in die nubis & nimbi, quando difficile est eas inueniri, tūc ego inueniam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est: oculos enim eius nihil latet. Et educam eas de gētibus, & colligā eas de regionibus, & inducā eas in terrā earū, & pascā eas super mōtes Israel. Cōstituit mōtes Israel, auctores scripturarū diuinarū. Ibi pascite, ut secure pascatis: quicquid inde audieritis, hoc vobis bene sapiat: quicquid extra est, respicite, ne erretis in nebula. Audite vocem pastoris. Colligite vos ad mōtes scripturæ sanctæ. Ibi sunt delitiæ cordis vestri: ibi nihil venenosum, nihil alienū: vbertima pascua sūt: vos tantū sane venite, sane pascimini. In montibus Israel & in riuis, & in omni habitatione terræ. A mōtibus enim quos ostēdimus, manauerūt riuī prædicationis euāgelicæ, cū in omnē terrā exiuit sonus eorum. Et facta est omnis habitatio terræ ad pascēdas oues læta atque fecūda. In pascuis bonis pascā eas, & in mōtibus altis Israel. Et erunt stabula earū illic, hoc est vbi requiescant, vbi dicant. Bene est, verū est, manifestum est: non fallimur. In gloria dei requiescent tanquam in stabulis illis & dormient, hoc est, requiescent in delitiis bonis, & in pascua pingui pascētur super montes Israel. Iā dixi montes Israel, montes bonos, quod leuamus oculos, ut inde nobis veniat auxilium nostrum à domino, qui fecit cælum & terram. Ideo ne vel in montibus bonis esset spes nostra: cū dixisset, Pascam oues meas super montes Israel. Rursus ne tu spem poneres in montibus, subiecit statim. Ego pascam oues meas. Leua tu oculos tuos in montes, vnde veniet auxilium tibi. Sed attende dicentē. Ego pascam. Auxilium enim tuū à domino qui fecit cælum & terrā. Et ego, requiescere faciam eas, dicit dominus deus. Sed ut requiescere faciat, quid primo

curauit? Quod enim primo curauit, posterius dicit. Hæc dicit dominus deus. Quod periit, requiram: quod errauit, reuocabo: & quod comminutum est, colligabo: & quod exanime est, cōfortabo: & quod pingue est & forte, custodiam. Quod non faciebāt mali pastores, seipso pascentes, non oues. Non ait dominus. Constituā alios bonos pastores qui faciāt hæc, sed ego, inquit, pascā oues meas, nulli cōmittā. Securi vos fratres, securæ vos oues. Nobis videtur timendū, quasi desit pastor bonus. Et addit sic, Et pascam eas cū iudicio. Vide, quia sic solus pascit cum iudicio pascēs. Quis enim homo iudicat de homine? Temerariis iudiciis plena sunt omnia. De quo desperauimus, subito conuertitur & fit optimus: de quo multū præsumpsimus, subito deficit & fit pessimus. Nec timor noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque homo, vix nouit ipse homo: tamen vtcunque ipse quid hodie, quid aut cras, nec aut ipse. Pascit ergo ille cū iudicio dispertiens propria propriis: hæc istis, illa illis: debita eis quibus debetur, hoc aut illud. Nouit enim quid agat: cū iudicio pascit, quos iudicatus redemit. Pascit ergo ipse cum iudicio. In propheta enim Hieremia clamauit quidam. Perdix congregauit quæ non peperit, faciēs diuitias suas non cū iudicio. Cōtra istā perdicem facientem diuitias suas non cum iudicio, pascit iste pastor cū iudicio. Quare ille sine iudicio? Quia congregauit, quæ non peperit. Quare iste cū iudicio? Quia fouet quod peperit. De pastore tamen bono loquitur. Pastores boni aut non sunt aut latēt. Si non sunt, quid agimus? Si latēt, quare de eis tacetur? Perdix quidem illa à quibusdam maioribus, & ante nos scripturas tractātibus, diabolus intellectus est, congregās quæ nō peperit. Nō enim ille creator, sed deceptor est, faciens diuitias suas, nō cū iudicio. Nō enim ad eum pertinet, quis isto aut illo modo erret, omnes errātes vult quibuslibet erroribus. Quam diuersæ sunt hæreses, quam diuersi errores. Ille in omnib⁹ vult errare homines. Nō dicit diabolus, Donatistæ sint, & non Ariani: siue illi sint, siue isti: ad eum pertinent cōgregantem sine iudicio. Idola, inquit, adoret, meus est: ludæorū superstitione remaneat, meus est: deserta vnitatem in illā, vel in illam hæresim pergat, meus est. Cōgregat ergo sine iudicio faciēs diuitias suas. Sed quid sequitur. In dimidio dierū eius derelinquet eas, & in nouissimis suis erit insipiens. Venit ille congregans vndique oues suas in dimidio dierū eius, priusquā sperabat, antequam putabat, derelinquet eas, & erit insipiens in nouissimis eius. Quare in primis suis sapiens erat: ut in nouissimis suis sit insipiens. Audite fratres. Dicitur aliquando in scripturis sapientia pro stultitia, abusione verbi, non proprietate. Vnde etiam dicitur. Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquistator huius sæculi? Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Et ista perdix, idem draco, idem serpens sapiens erat: quādo Adam per Euam deceptus. Verum dicere putatus est, bonū cōsiliū date existimatus est, contra deum creditus est. Quod vero dicitur sapientia abusiue verbi, & in malo, consuetudine quidem scripturarum nostrarum. Nam quemadmodum loquantur auctores mundi, quid

Gen. 3.

quid ad nos? Habes in eodem libro. Erat ibi serpens sapientior omnibus bestiis. Ille sapientior omnibus bestiis, astutus & acutus ad decipiendum agnoscitur: postea non ei creditur. Et dicitur ei. Renuntiamus tibi, sufficit quod incautos primo decepsit. Ergo ita erit in nouissimis suis insipiens: Apertæ erūt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt. In nouissimis suis erit insipiens, qui congregauit quæ non peperit, & fecit diuitias suas nō cum iudicio. Pascit cōtra illum redemptor noster cum iudicio. Existat & aliquis hæreticus, & si nō frater diaboli, certe adiutor & filius, & ipsum dixerim perdicem contentiosum animal. Hoc enim animal, ut aucupes norunt, etiā contendendi studio capitur. Contendunt isti contra veritatē, & contenderunt ex quo se diuiserunt. Modo dicunt, cōtendere volumus, quia iam capti sunt. Non habet quo dicat, Nolo contendere. O capte, aliquando tu eras qui primis temporibus seditionis tuæ traditores arguebas, innocētes damnabas, iudicium imperatoris querebas, iudicio episcoporum non consentiebas, victus totiens appellabas, apud ipsum imperatorem studiosissime litigabas, congregabas quæ non peperisti. Vbi est nunc ceruix tua, vbi lingua tua, vbi sibilus tuus? Certe in nouissimis tuis fact⁹ es insipiens, pauisti sine iudicio. Non enim verum vis, vel de errore tuo, vel de veritate iudicare: pascit cōtra te Christus cum iudicio, discernit oues suas ab ouibus non suis. Quæ sunt oues meæ, inquit, audiunt vocē meam & sequuntur me. Hic inuenio omnes pastores bonos in vno pastore. Non enim vere pastores boni desunt, sed in vno sunt: multi sunt, qui diuisi sunt. Hic vnus prædicatur: quia vnitatem commēdatur. Neque enim vere modo ideo tacetur pastores, & dicitur pastor, quia nō inuenit dominus cui cōmendat oues suas: tunc autē ideo cōmendauit, quia Petrus inuenit: imò vero & in ipso Petro vnitatem cōmendauit. Multi erant apostoli, & vni dicitur, Pasce oues meas. Absit ut desint modo boni pastores, absit à nobis ut desint, absit à misericordia ipsius ut nō eos gignat atque constituat. Vtique si sunt bonæ oues, sunt & boni pastores. Nā de bonis ouibus sūt boni pastores: sed omnes boni pastores in vno sunt, vnū sunt. Illi pascūt, Christus pascit. Nō enim vocē suam dicunt amici spōsi, sed gaudio gaudēt propter vocē sponsi. Idē ergo ipse pascit cum ipsi pascunt. Et dicit. Ego pasco, quia in illis vox ipsius, in illis charitas ipsius. Nā & ipsum Petrus cui cōmendauit oues suas, quasi alter alteri vnū secū facere volebat, ut sic ei oues cōmēdaret, ut esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est ecclesiæ: & tāquam sponsus & spōsa essent duo in carne vna. Proinde ut oues cōmēdaret, quid illi prius dicit: ne illi tāquam alteri cōmēdaret? Petre amas me? Et respondit, Amo. Et iterum, Amas me? Et respondit, Amo. Et tertio, Amas me? Et respondit, Amo. Confirmat trinitatē, ut consolidet vnitatem. Ipse ergo pascit vnus in his, & hi in vno: & tacetur de pastoribus. Sed non tacetur. Gloriantur pastores, sed qui gloriatur, in domino gloriatur. Hoc est Christum pascere, hoc est Christo pascere, præter Christū sibi non pascere. Neque enim vere inopia pastorum tāquam ista futura mala tempora

propheta prædiceret, dixit. Ego pascā oues meas, nō habeo cui cōmendem. Etiā cum ipse Petrus erat, & cum adhuc ipsi apostoli erāt in hac carne, & in hac vita, tunc ait ille vnus in quo vno omnes vnus. Habeo alias oues, quæ nō sunt de hoc ouili: oportet me & eas adducere, ut sit vnus grex & vnus pastor. Sint ergo omnes in pastore vno, & dicant vocem pastoris vnā, quā audiant oues, & sequantur pastorem suum: & non illum, aut illum, sed vnum. Et omnes in illo vnā vocem dicant: diuersas voces non habeant. Obsecro vos fratres, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Hanc vocem eliquatam ab omni schismate, purgatā ab omni hæresi, audiant oues, & sequantur pastorem suum dicentem. Quæ sunt oues meæ, vocem meā audiunt, & sequuntur me. Nam vis nosse, hæretice, quā nō habeas vocem pastoris, & periculose te sequatur oues, rectum indumēto ouium, & intus lupum rapacem, audiāt vocem tuam. Videamus an Christi sit. Ecclesiam quærit infirma ouis à grege aberrans, nesciēs vbi sit grex: quærit quo se aggreget, quo intret ædem. Vocem audiamus an Christi sit. Audiamus vtrum agni sit, an perdicis. Ouis dei, gregem suum quærit. Puta ouē de oriēte venisse in Africam, quærit gregem suum, incurrit in te, incurrit in basilicā tuam: intrare vult, commoueris ignota facie, vel tu, vel minister tuus: stans vel sedens ad ostium, interrogat ouem quæretem gregem suum: imò gregem dei cum grege suo intrare vult, vbi eum esse putat. Quæris paganus sit, an Christianus? Responder, Christianus. Ouis est enim dei. Quæris ne forte catholicus sit, & irruat in sacramētis? Responder, Fidelis. Quæris cuius communionis sit? Responder, Catholicus. Christianū fidelē catholicū reprobas. Qui sunt int⁹ quos tenes? Ita vero proiice, reprobas. A te reprobatus à Christo probatur. Vtinam & illi, qui sunt apud te, cognoscant te, & in dimidio dierū tuorū derelinquat te. Quidā fratres nostri hesternodie ierūt ad basilicā coruētis ad malos fratres, tamē ad fratres. Attēdite fratres mei, quid intersit inter fiduciā veritatis, & timorē falsitatis. Quando aliquos eorū in hoc populo agnoscitis, quomodo gaudetis: quia in vobis ille est, qui quærit quod perierat? Sugeretur aliquādo vobis, Audiet & discedet. Et vos, Audiat & discedat. Audiet & irridebit. Audiat & irrideat. Aliquādo sapiet, aliquādo agnoscer, aliquādo relinquitur à populo suo, remanet cū corde suo. Renūciat errori suo, gratias agat deo suo. Illi autem quid? Qui estis? Christiani sum⁹. Nō, sed exploratores. Et illi. Catholici sum⁹. Conati sūt iniuriare meliori consilio. Pænitet eos, atque vtinā sic pæniteat, & ibi remanere. Quomodo pænituit eos qui ingressi sūt iniuriare: tamē quos piecerūt Christianos, fideles, catholicos, quos tenuerūt: nolo dicere, quos piecerūt, video quos tenuerunt ipsi dicāt. Dicāt ergo vocē suā. Videam⁹ an Christi sit vox, an pastoris sit vox, quā sequatur oues: siue p bonū sit vox ista, siue p malū hominē, vtrū pastoris sit vox, attēdam⁹. Quærit infirmus ecclesiā, quærit errās ecclesiā: tu quid dicis? Partis Donati est ecclesiā. Ego vocē pastoris inquirō. Lege hoc mihi de propheta, lege mihi de psalmo, recita de lege, recita de euāgelio, recita de apo-

stolo. Inde ego recito ecclesiam toto orbe diffusam, & dominum dicentem. Quæ sunt oves meæ, vocem meam audiunt, & sequuntur me. Quæ est vox pastoris? Est prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce vox pastoris, agnosce eam, & sequere si ovis es. Sed illi codices tradiderunt, & illi thus idolis posuerunt. Ille & ille. Quid ad me de illo & de illo? Si fecerunt, non sunt pastores. Tu vocem pastoris edicito: quia nec de illis vocem pastoris annuntias. Tu accusas non euangelium, tu accusas non prophetam, non apostolum, de quo mihi vox ista loquitur: de illo credo, aliis non credo. Sed acta proferes. Acta profero. Credamus tuis, crede & tu meis. Non credo tuis: noli credere meis. Auferatur charta humanæ, sonent voces diuinæ. Acce mihi unam scripturam vocem pro parte Donati. Audi innumerabiles pro orbe terrarum. Quis eas numerat? Quis eas terminat? Tamen ut pauca commemoremus, legem attende, primum dei testamentum. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et in psalmo. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum omnes fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius uniuersæ patriæ gentium. Quonia ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiant illi. Quis enumerare sufficiat? Prope omnis pagina nihil aliud sonat, quam Christum & ecclesiam toto orbe diffusam. Exeat mihi una vox pro parte Donati. Quid magnū est quod queris? Ecclesiam toto orbe diffusam perituram esse dicunt. Peritura prædicta est tot testimoniis mansura? Nec una vox ista per legem, per prophetas, per canticum pastoris est. Neque enim illi verum dicere sine verbo dei potuerunt, quod est Christus. Audi vocem verbi: & ex ore verbi, miratus fidem ceterionis, Amen, inquit, dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Propterea dico vobis, quia multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno celorum. Ab oriente multi & occidente venient. Ecce ecclesia Christi, ecce grex Christi: tu vide si ovis es. Non enim te latet grex, qui ubique est. Non habebis, quem non vis esse pastorem tuum. Non habebis, inquam, quod respondeas iudici tuo. Nesciui, non vidi, non audiui. Quid est quod non scisti? Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid est, quod non vidisti? Viderunt omnes fines terræ salutare dei nostri. Quid est quod non audisti? In omnem terram exiit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. Sed recte à vobis queritur vox Christi, vox pastoris, quam oves audiunt & sequuntur. Non inuenitis quid dicatis: vocem pastoris non habetis. Audite, & sequimini. Dimittite vocem lupi, sequimini vocem pastoris, aut date vocem pastoris. Damus inquit. Audiamus. Damus & nos vocem pastoris. Audiamus. In canticis, inquit, canticorum loquitur sponsa ad sponsum, ecclesia ad Christum. Nouimus canticum canticorum, sancta canticum, amatoria canticum: sancti amoris, sanctæ charitatis, sanctæ dulcedinis. Plane volo inde audire vocem pastoris, vo-

cem dulcissimi sponsi ecclesie. Quid habes? Audiamus. Sponsa, inquit, dicit ad sponsum, Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas. Et ille, inquit, respondet. In meridie. Manifesta tibi testimonia proferebam, non erat quemadmodum aliter interpretareris. Postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam, terminos terræ. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ. Quid est quod mihi de Canticis canticorum proferis, quod forte non intelligis? Etenim illa canticum canticorum ænigmata sunt, paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiantur. Tene & deuote accipe aperta, ut merito tibi pandantur obscura. Quomodo eris penetrator obscurorum, contemptor manifestorum? Ecce tamē ut possumus fratres hæc verba discutiamus, aderit dominus ut videatis ibi sanum intellectum. Primo quod ab omnibus & imperitis facillime iudicatur, verba ipsa male distinguunt, nunc audietis, nunc probabitis. Etenim sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa loquitur ad sponsum. Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas? Quod sponsa sponso dicat, quod ecclesia Christo dicat, nec nos dubitamus, nec illi. Sed omnia verba sponsæ audi. Quare verbum quod adhuc sponsæ est, vis tribuere iam sponso? Omnia quæ dicit sponsa dicat: tunc respondebit sponsum. Audi euidentius: hac distinctione quam dicturus sum, non inuenies aliquid plus. Annuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meridie? Ipsa adhuc dicit: ubi pascis, ubi cubas in meridie? Et vide quia ipsa adhuc dicit. Sequitur enim. Ne forte fiam sicut operata super greges sodalium tuorum. Puto omnes peritos imperitosque discernere genus masculinum & femininum. Operata quæro, cuius generis sit. Ab omni homine quæro, masculini est, an feminini? Annuntia, inquit, mihi quem dilexit anima mea: quem, cum dicit masculinum alloquitur, sponsum alloquitur. Quia vere femina virum alloquitur, consequentia verba indicat. Annuntia mihi: ubi pascis, ubi cubas in meridie: ne forte fiam sicut operata. Audi tu operata, ut fiat tibi hæc aperta. Annuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meridie: ne forte fiam sicut operata super greges sodalium tuorum. Hucusque verba sponsæ. Incipiunt verba sponsi de manifesto. Nisi cognoueris temetipsam. Agnosce euidenter feminam. Temetipsam à pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam. O pulchra inter mulieres: exi tu à vestigiis gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum: non in tabernaculo pastoris. Vide quomodo cominetur sponsum: vide quemadmodum in periculo, quamuis ille dulcis abstulit de medio blandimenta. Quam blande illa. Annuntia mihi, quem dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meridie? Veniet enim dies medi, quando ad vmbracula concurrant pastores, & forte latebit me, ubi tu pascis, & ubi cubas in meridie: & volo mihi annunties, ne forte fiam sicut operata, id est sicut occulta & non cognita. Ego enim manifesta sum, sed ne sicut occulta & sicut celata incidam super greges sodalium tuorum. Omnes enim hæretici à Christo exierunt: omnes qui facti sunt pastores mali, habentes greges suos sub nomine Christi, illi sodales fuerunt, illius

illius conuiuium acceperunt. Sodales enim dicuntur tanquam unius conuiuij. Latina enim lingua sic dicitur sunt sodales, quasi simul edales: eo quod simul edat. Audi illum in psalmo arguentem sodales malos, id est unius conuiuij. Si inimicus, inquit meus, male dixisset mihi, sustinuissem utique: & si super me magna locutus fuisset, abscondissem me utique ab eo: tu vero unanimes & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Ergo multi sodales ingrati mensæ dominicæ exierunt foras: mali sodales fecerunt sibi mensas suas, & crexerunt sibi altaria contra altare. In eos ista timet errare. Et si putas quia meridies Africa est: quamquam possem obtinere magis mundi meridiem esse partes Ægypti, & illas exultas sole regiones, ubi pluuia non apparet: quia ipsa est meridies, ubi feruet medi dies: ubi autem eremus plena millibus feruorum dei. Vnde si ad meridiem locorum velimus aduertere: quare non ibi pascat magis ille & requiescat, quando ante prædictum est. Vbera erunt deserta eremi? Sed ecce consentio. Africa sit meridies. Hic sunt sodales mei: Ecclesia transmarina in aliquo suorum nauigante, in Africa sollicita ne erret, inuocat sponsum suum, & dicit ei. Abundare audio hæreticos in Africa, abundare audio rebaptizatores in Africa. Esse autem ibi tuos non minus audio. Et illud audio, & hoc audio, sed qui sint tui à te volo audire. Annuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meridie? Audio duas partes esse. Unam Donati, alteram uniuerso tuo coherentem. Tu mihi dic quod eam, ne forte velut operata, id est, ignota fiam super greges sodalium tuorum: & incurram in greges hæreticorum, conantes ponere lapidem super lapidem qui destruat, ne irruam in rebaptizatores. Annuntia mihi. Et ille qui commendat unitatem pastoris in hac lectione, dixit. Ego pascam. Pastores autem reprobant, qui multi esse voluerunt, unitatem amiserunt. Seuerissime, non blande respondens, sed pro magnitudine periculi. Nisi cognoueris, inquit, temetipsam à pulchra inter mulieres. Pulchra es inter mulieres, sed agnosce te. Vbi te agnosces? In toto orbe terrarum. Si enim pulchra unitas est in te, ubi diuisio fœditas est, non pulchritudo. Nisi cognoueris temetipsam. In me credisti, agnosce te in me. Quomodo credidisti? Quomodo & illi mali sodales consentiunt, Verbum carne factum, natum ex Virgine, crucifixum, resurrexisse, ascendisse in celos. Si talē me credidisti, talem & illi sonant. Cognosce & tu me in celo, & in toto orbe. Vnum quemlibet ex ecclesia tanquam ecclesiam Christus alloquitur. Nā quomodo ecclesia querit ecclesiam? Secundum ipsos loquor. Annuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas? Quid querit? Ecclesiam. Et ille tanquam ostendens ecclesiam dicit, In meridie, sicut illi volunt. Respondeant mihi: quomodo ecclesia querat ecclesiam. Annuntia mihi quem dilexit anima mea. Quæ loquitur? Ecclesia. Quid sibi vult annuntiare? Vbi pascis, ubi cubas, id est, ubi sit ecclesia. Ecclesia loquitur & interrogat, ubi sit ecclesia. Et respondet ille, ut putat, in meridie. Si in solo meridie est, ut dicunt in Africa, quomodo ipsa interrogat, ubi ipsa sit? An vero portio ecclesie transmarinæ bene interrogat de meridie, ne hic erret?

Alloquitur unumquodque membrorum ecclesie sue Christus, tanquam suam ecclesiam, & dicit. Nisi cognoueris temetipsam à pulchra inter mulieres, exi. Exire hæreticorum est. Aut cognosce te, aut exi: quia si te non cognoueris, exitura es. Exitura es quod? In vestigiis gregum, sequendo malos greges. Ne forte putes, quia oves sequeris si exis, audi quid sequitur. Exi tu in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos, iam non oves. Nolitis fratres, ubi erunt hædi? Ad sinistram erunt omnes qui exierunt ab ecclesia. Manenti Petro dicitur. Pasce oves meas: exiisti hæretico, pasce hædos tuos. Est, inquit, & aliud testimonium nihilominus contra te. Dic, audiamus. Erit sic contra te, quomodo quod putabis pro te. Si meridie, inquit, interpretaris Ægyptum. Multis quidem modis interpretamur meridie, & Ægyptum possumus ad locum mundi, & ipsam Africam sic intelligere. Audi quid intelligam per meridiem. Intelligo feruorem spirituum, flagrantem igne charitatis, splendorem lumine veritatis. Nam dicitur in quodam psalmo. Dexteram tuam notam fac mihi, & eruditos corde in sapientia. Dexteram, non hædos: & eruditos corde in sapientia, ipsi sunt in meridie. Vnde dicitur à propheta. Et tenebræ tuæ sicut merides erunt. Multis ergo modis possumus intelligere meridiem. Sed profus Africam intelligo. Accipio à te aliquid forte melius quam scirem, nisi à te commemorarer. Africa sit meridies. Timet ecclesia transmarina incidere in rebaptizatores, timet incidere tanquam ignota in greges sodalium: querit ab sponso suo ut annuntiet illi, ubi pascat, ubi cubet in meridie, quia in ipso meridie: in aliis pascit, in aliis non pascit: in aliis cubat, in aliis non cubat. Audiat consilium, veniat ad catholicam ecclesiam, non incurrat in greges sodalium, non pascat hædos suos. Sed dic aliud quod te dicebas esse dicturum. Propheta, inquit, ait. Deus ab Africo veniet. Et iam ubi Africo, utique Africa. O testimonium. Deo ab Africo veniet, & ab Africo veniet deo. Alterum Christum in Africa nasci, & ire per mundum hæretici annuntiat. Rogo quid est: Deo ab Africo veniet? Si dicere-tis. Deus in Africa remansit, utique turpiter dicere-tis. Nunc autem etiā ab Africa veniet dicitis Christum. Nouimus ubi sit natus Christus, ubi sit passus, ubi in celum ascenderit: vnde discipulos miserit, ubi eos spiritum sancto repleuerit, ubi per totum mundum euangelizare iusserit, & obtulerunt ei: & adimpleretur orbis terrarum euangelio, & tu dicis: Deus ab Africa veniet. Ergo tu mihi, inquit, expone, quid est: Deus ab Africo veniet? Dic totum, & fortassis intelliges: Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso. Tu mihi expone, si iam ab Africa, quomodo de monte vmbroso? De Numidia nata est pars Donati: ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultum & scandalum, querentes ingens vulnus. Numidæ miserunt. Secundus Tigisitanus misit. Vbi sit Tigisi notum est. Qui missi sunt clerici, extra congregauerunt ab ecclesia, ad clericos Carthaginis accedere noluerunt, visitatorum posuerunt, à Lucilla suscepti sunt. Auctor totius huius mali Numidia, hæreticus fuit in Numidia, vnde ventum est huc, cum tanto malo viscarium vix inuenitur, cum incurfionibus habitant. Quomodo mos vmbrosus Numidia?

Dic mihi ergo, noli mihi hucusque recitare: Deus ab Africo, Exigo & sequentia: Et sanctus de monte umbroso. Sed ostende mihi partem Donati à Numidia de monte umbroso venire. Inuenis nuda omnia, pingues quidē campos, sed frumentarios, non oliuetis fertiles, nō ceteris nemorib⁹ amēnos. Vnde ergo mōs umbrosus in Numidiā partibus? vnde hoc scandalū venit? Tu mihi, inquit, ergo exponere quid est, Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte umbroso? Vide quā facile exponam. Primo illud audi quod ait dominus. Oportebat Christū pati, & resurgere tertio die, & prædicari in nomine eius penitentiam & remissionē peccatorū per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce vnde venit. Incipientibus cū dicit, inde utique se in sanctis suis ad alias gentes vēturum esse prædixit. Lege diuisionem terræ filiorum Israel in omnibus tribubus in Libro Iesu Naue, vbi aperte dictū est. Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalem. Lege, quere, & inuenies. Vtinā cum inueneris, credas: vtinā animositatē deponas. Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalē: Et dominus. Incipientibus ab Hierusalē, hoc est, deus ab Africo veniet. Quomodo ergo à monte umbroso? Euangelium iā lege. De monte oliueti Christus ascendit in cælū. Sequere. Et quid lucidius? audis, ab Africo: audisti, de monte umbroso. Legē recitamus, euangeliū recitamus. Audisti: Incipientibus ab Hierusalē: Audi, per omnes gentes in eodem propheta. Sequere verba illa quæ contēpsisti: Deus ab Africo veniet: & sanctus de monte umbroso, Cooperiet montē vmbra eius, & gloria eius plena est terra. Per omnes ergo gentes incipientibus ab Hierusalē. Quomodo incipientibus ab Hierusalē? Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte umbroso & condense, id est, à monte oliueti, vnde ascendit in cælum, vnde misit discipulos suos, vbi etiam ascensus ait. Nō enim vestrum est scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutē ex alto, & eritis mihi testes. Videte quomodo incipit euangeliū. Et eritis mihi testes in Hierusalē & in Iudæa & Samaria & vsque in totam terrā. Ergo deo veniente Christo & nomē eius & prædicatio euāgelij eius ab Hierusalē, id est, ab Africo & monte umbroso, id est, à monte oliueti, per omnes gentes diffamātū est euangeliū. Operuit mōtes vmbra eius, id est, refrigerium eius, protectio eius: & laudis eius plena est terra. Cantate ergo cum tota terra canticum nouum, non canticum vetus cum angulo terræ. Dicūt & aliud, Cyreneus inquit quidam Simon angariatus est, vt tolleretur crucem domini. Legimus: sed quid te adiuet volo scire. Cyreneus, inquit, Afer est: Quare ipse angariatus est qui crucem tolleretur? Vbi sit Cyrene forte nescis. Libye Pétropolis est, contingua est Africæ, ad Orientē magis pertinet. Vel in distributione prouinciarū Imperatorē cognosce. Imperator orientalis mittit iudicem ad Cyrenem. Breuiter respōdeo: Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene: vbi est Cyrene, non inuenitur pars Donati. Manifesta veritas conuincit errorem. Det mihi Cyrenem, vbi est pars Donati: det mihi partem Donati, vbi est Cyrene. Manifestū est enim fratres in Pentapoli ecclesiam esse catholicā:

partem Donati ibi non esse. Sed securi irrideamus flendos, & fleamus irridendos. Quid dicis? Meritū Cyrenensis huius magnum commemoras, quia tulit crucem domini, & Afrum dicis: Orientalis est. Libya enim duob⁹ modis dicitur, vel ista quæ proprie Africa est: vel illa orientis pars, quæ contigua est Africæ, & omnino collimitanea. Sed Afer fuerit Cyrenensis, beatum putas quod angariatus crucem tulerit? Quanto melius forte diceret quis in Arimathia remāssisse ecclesiam Christi: quia Ioseph ille diues ab Arimathia habens ante oculos regnū dei, non angariatus, non coactus venit ad crucem domini: cum ceteri formidarent, petiit à Pilato sepeliendum corpus domini: de ligno deposuit, obsecutus est funeri, in sepulcro cōdidit: laudatus est in euangelio. Quia vero de Arimathia fuit iste pius, tantum exhibens obsequium corpori domini, in Arimathia remansit ecclesia: Aut si magis vos delectat angariatus, id est qui cogitur tollere crucem? Recte ergo faciunt Imperatores catholici, qui vos cogunt ad vnitatem.

VALERIVS RVFFINO NE

DVCAT VXOREM.

Epistola 49.

Qui prohibeor, & tacere non possum. grues cæli tēpestates prænūntiant varias, vltra bubonesque ominosæ aues hyemis grauitatē instantē luctuose præulāt. Et tu subfannas, si venturi dispendij vaticinia vera præfensero. Ideo loqui prohibeor, veritatis augur, nō voluptatis. Lusciniā amo & merulā, quæ lætitiā auræ lenis concentu placido præloquuntur, & præcipue Philomenam, quæ optatæ tēpus iocunditatis tota deliciarū plenitudine cumulat. Ni fallor, gnatonēs diligis & comædos, qui dulces præfurrant illecebras, & præcipue Circe, quæ tibi suspiratæ suauitatis aromate gaudia plena perfundat, vt fallaris, vt sus fias, aut asinus: tacere nō possū. Propināt tibi mellitū toxicum ministri Babel, blande ingreditur & delectat, & impetū spiritus tui cōducit: & ideo loqui prohibeor. Scio quod nouissime sicut coluber mordebit, & virus imprimet impar omni theriaca: ideo tacere non possum. Multos habes voluptatis tuæ persuasores, in caput tuū facundissimos, me solū elingūe præconē veritatis, quem nauetas: ideo loqui prohibeor. Reprobata est fatui vox anseris. Inter cygnos tantum doctos delectare, ea tamen senatores docuit seruare vrbē ab incēdio, thesauros à rapina, seipsos à telis hostiū. Forsitan & cū senatoribus intelliges, quia prudēs es, quod tibi organizēt olores interitū, & anser salutem strepat: ideo tacere nō possum. Desiderio tuo torus inflammatus, & speciosi nobilitate capitis seductus, Chimæram nescis esse miser quod petis, vel scire deuotes, quod triforme monstrū illud, insignis venustetur facie leonis, olētis maculetur vltre capri, anguis insidiatur cauda virulente: ideo loqui prohibeor. Delectatus est Vlysses symphonia Sirenū. Sed quia Sirenū voces, & Circes pocula nouit, virtutis vinculis

culis sibi vim fecit, vt vitaret voraginem. Ego autē in domino sperās adiicio, quod Vlyssis imitator eris, nō Empedoclis, qui per suā philosophiā (ne dicā melancholiam, id est, atrā bilem) victus Aetnam sibi mausoleū elegit, & parabolā, quā audis, ad veteres attulit: ideo tacere nō possum. Tandē validior est ille ignis tuus, quo tibi annuit pars aduersa, quā vereor æstus ille tuus, quo in me accenderis, ne minorem maior ad se trahat: & propterea loqui prohibeor. At spiritu loquar, quo tu⁹ sum. Pēsetur ignes læce qualibet æquali vel inæquali. Versetur periculū capitis mei: quicquid agas, quicquid iudices indulgendū est mihi, qui præ amoris impatientia, tacere non possū. Prima primi vxor Adæ post primi hominis creationē, peccato primo soluit ieiunia: ppter præuaricatū præceptū domini parētavit inobediētiam, quæ citra mundi terminū nō absistet expugnare feminas, quæ semper indefessæ erunt trahere in consequentiā quod à matre sua traxerūt. Amice, cōtumelia viri est vxor inobediēs. Caue tibi: veritas, quæ non potest falli, ait de beato Dauid. Inueni virū secundū cor meum. Hic tamen ægre præcipitatus est amore mulieris ex adulterio in homicidiū, ne vnquam sola veniāt scandala. Diues enim omnis est iniquitas societate plurima: & quamcunque domū intrauerit, suis tradidit inquinandā concubiis. Amice, Bethsabæe filuit, & in nullo malignata est: & nihilominus tamen facta est stimulus subuersionis viro perfectō, & mortis aculeus marito innocētī. Nunquid innocēs erit, quæ contēdit eloquētia, vt Dalila Sāpsonis: & forma, vt Bethsabæ, cū huius sola pulchritudo triumphauerit etiam nolens: Si nō es amplius secundū cor domini quā Dauid, crede quod & tu præcipitari potes. Sol hominū Salomō, thesauros deliciarū dei, sapientiæ singulare domicilium, crasso tenebrarū fuscato atramento, lucē animæ suæ, gloriā domus suæ, odorē famæ suæ amisit amore mulieris. Et postremo curuatus corā Baalim, ex Ecclesiaste domini mutatus est in mēbrum zabuli: vt adhuc grauiori videretur detrudi præcipitio, quā Phœbus in casu Phaethōtis, qui de Apolline Iouis factus est pastor Admeti. Amice, si nō es sapientior Salomone, quod nemo est: non es maior quā qui potest fascinari à femina, oculos tuos aperi & vide. Optima femina, quæ rarior est phœnice, amari nō potest sine amaritudine metus, & solitudinis, & frequentis infortunij. Malæ autem, quarū tam copiosa sunt examina, vt nullus sit expertus malignitatis earū: cū amātur amare puniūt, & afflictioni vacāt vsque ad diuisionem corporis & spiritus. Amice, philosophicum est: Videto cui des. Ethica est. Videto cui te des. Vexilla pudicitie tulerunt cū Sabinis Lucretia, & Penelope, & paucissimo comitatu trophæa retulerunt. Amice, nulla est Lucretia, nulla est Penelope, nulla est Sabina. time omnes. Ingressæ sunt acies ad Sabinas, Scylla, & Myrrha, & Phædra, & securæ sunt eas turbæ multæ omniū vitiorum exercitu stipatæ, vt gemitus & suspiria, & tandē infernum captiuus suis fecerunt. Amice, ne præda fias in medio prædonum, non dormias earum in transitu. Iupiter rex terrenus, qui & rex cælorū dictus est, præ singulari strenuitate cor-

poris, & incōparabili mētis elegātia, post Europam mugire coactus est. Amice, ecce quæ bonitas super cælos extulit, femina brutis cōparauit. Poterit etiā femina te cogere ad mugitum: si nō es maior Ioue, cuius magnitudini nemo alius par fuit. Phœb⁹ qui sapientiæ suæ rādiis totius orbis primitiauit ambitū, vt merito solis nomine, solus illustraretur, infatuatus est amore Leucothoes: sibi ad ignominiam, illi ad interitū: & eclipctica diu vicissitudine varius factus est: frequenter sui luminis expertus, quo totus vniuersaliter egebat mūdus. Amice, ne illud lumen, quod in te est, tenebræ fiāt, Leucothoen fugito. Mars, qui deus bellantiū dici meruit, triumphorum familiari frequentia, in quibus expedit vis animi maxime præpta, nil sibi metuens à Vulcano ligatus est cū Venere: inuisibilibus quidē catenis, sensibilib⁹ tamē. Hoc autē ad plausum satyrorum, & ad risum cælestis curiæ. Amice, meditare saltē catenas, quas non vides, & iā in parte sentis: & eripe te dū adhuc ruptibiles sunt, ne claudus ille faber & turpis, quæ deus nō est mēsa, nec dea est dignata cubili, te Veneri suo more cōcatenet: & te sui similem turpē & claudū: imō, quod magis timeo, loripedem faciat, & non possis quod saluat fissam habere vngulā, sed alligatus Veneri dolor fias, & irritio vidētium, dum sibi applaudāt ceteri. A falso dearum iudice reprobata est Pallas, quæ nō delectare promisit, sed prodesse. Amice, nunquid & tu sic iudicas? Video enim iam te fastidiētī animo tota celeritate percurrere quæ legis, & sentētiās nō attēdere, sed expectare schemata. Frustra expectas, donec hic turbidus amnis effluat, vt hæc fetulentia secedēs, pura tibi fluēta irriget. Similes enim uero oportet esse sui fontis riuulos, aut turbidos, aut claros. Sic vero imperitia cordis mei, vitium orationis exprimit: & strumosa dictionū imperitia delicatū offendit animum. Huius imbecillitatis mihi cōscius, diuertissem me ad dissuadendū libeter, sed quia tacere nō potui, locutus sum vt potui. Quod si mihi esset tanta stili virtus, quātus esset scribēdi animus, tam elegātia tibi verba transmitterem, & tā nobili maritata cōiugio, vt singula seorsum, & omnia simul suum viderentur auctore benedicere. Sed quia mihi omnia debes, quæcunque adhuc nudus amor & infœcundus, ne dicam sterilis mereri potest ex omnibus: mihi præbe interim patienter aurem, dum euoluā quod implicui, & à me non requiras purpurissum oratoris, aut cerusā, quā me nescire fateor, & fleo: sed scribentis votum, & paginæ veritatē accepta. Iulius Cæsar cuius amplitudini strictus fuit orbis, die qua nobilem filium suum ausa est occare sæua nimis Atropos, Tugilio humiles quidē sed diuinos quasi stilos prædocenti aurē humiliter inclinavit in valuis Capitolij: quod si & animum, pœnas eis dedisset quibus ipse. Tu vero stolorum tuorum mihi prænūtio aurem inclinas, vt aspis veneficiis: adhibes animum, vt aper larratibus: placaris, vt dipsas, cui sol incādūit à cæcro. Tibi consulis, vt spreta Medea. Tibi misereris, vt æquor naufragis: quod manum continēs, reuerentiā regiæ pacis est. Amice, se humiliavit, licet citra perfectū, domitor orbis fideli suo: & penē pedē retulit, quia penē paruit: & penē succubuit, quia penē obediuit,

plena. Quid tibi confert tua tam ferina inhumanitas, & rigor inflexus, & horror supercilij: Quid vltro irruis in latronum insidias inermis: humilia te, cede. Sed ad modum humilitatis eius, qui totū sibi mundum humiliavit, & audi amicum tuum. Et si Cæsarem errasse credis, qui Tugilio nō credidit: exaudi & attende quid & aliis contigerit, vt tibi proficit eorum lesio. Indemnis est enim castigatio, quam persuadent exēplaria. Nescio quo refugio tutus es, aut torpescis asylo. Cæsar immisericordes Persides repperit, & non est reuersus. Tu si vnquā tale gymnasium euasisti, pios, impios inuenisti. Phoroneus rex, qui legum thesauros populis publicare non inuidit, sed is primus Græcorū studia deauravit, die qua viam vniuersitatis ingressus est, ait Leontio fratris suo. Ad summā felicitatem nihil mihi deesset, si vxor mihi semper defuisset. Cui Leontius: Et quomodo vxor obstat? At ille: Mariti omnes sciunt. Amice vtinā tu semel maritus fueris, & nō sis vt scias quid felicitatem impediatur. Valentinus imperator octogenarius adhuc virgo, cum audiret die fati sui triumphorum præconia recoli, quibus frequentissimus erat: ait vna se tantum gloriari victoria. Et requisitus quare respondit, quod inimicorum nequissimum deuici carnem meam. Amice, hic inglorius migrasset à sæculo, nisi ei fortiter restitisset, cū qua tu assensum familiaritatis pepigisti. Cicero post repudium Terentiæ vxorari noluit, dicens se pariter vxori & philosophiæ operam dare non posse. Amice, vtinam tibi hoc animus tuus respondeat, vel tua lingua mihi, vt loquendo saltem eloquentiæ principem digneris imitari: & mihi spem facias vel vanā. Cannius a Gadibus Herculis, poeta facundiæ lenis, & iocundæ, reprehensus est à Liuiio Pœno, graui & vxorato historiographo, quod multarum gauderet amoribus, his verbis: Nostram philosophiam participare non poteris, dum à tot participaris. Non enim eo icore Iunonis amat Titius, quod multi vultures in multas diuellunt. Cui Cannius: Si quando labor, resurgo cautius: si paulum opprimor, alacrius resumo aerem, vices noctium dies reddunt lætiores: sed tenebrarum perpetuitas instar inferni est. Sic lilia primæua, verni solis delicata teporibus, varietate tum Euri, tum Nothi, tum Zephyri lætitia effusiores lasciuunt, quibus vno spiritu fulminās Libs incumbens occasum facit. Sic Mars ruptis resticulis in mensa cælesti recumbit conuiuia superum, à qua vxorius Mulciber suo fune longe religatur. Sic leuius ligant multa fila, quàm sola catena. Sic mihi a philosophia delitiæ, tibi solatium. Amice, vtriusque verba probo: vitā neutrius. Minus tamen multi morbi lædunt salutis vicissitudine interpolati, quàm langor vnus qui a doloribus irremediatis nō cessat affligere. Pacuuius flens, ait Arrio vicino suo. Amice, arborē habeo in horro meo infelicem, de qua prima vxor mea se suspendit: postmodum secunda, iam nunc tertia. Cui Arrius: Miror te in tot successibus lacrymas inuenisse. Et iterum: Dij boni, quot tibi dispendia arbor illa suspēdit. Et tertio: Amice, da & mihi de arbore illa surculos, quos seram. Amice, timeo ne & te oporteat arboris illius surculos medicare, cum iam inueniri

nō poterunt. Sēsit Sulpitius vbi ipsum calceus suus premebat, qui ab vxore nobili & casta diuertit. Amice, caue tibi ne te premat calceus, qui auelli nō possit. Ait Cato Uticensis. Si absque femina posset esse mundus, conuersatio nostra non esset absque diis. Amice, Cato non nisi vera & cognita loquebatur, nec quisquā feminarum execratur ludibria, nisi lusus & expertus & conscius pœnæ. His igitur fidem habere decet, qui cum omni veritate loquuntur. Hi sciunt vt placet delectatio, & pungit delictū. Hi norunt quod flos Veneris rosa est: quia sub eius purpura multi latēt aculei. Metellus Mario respondit, cum eius filiam dote diuitem, forma nobilem, genere clarā, fama felicem ducere noluit. Malo meus esse, quàm suus. Cui Marius, imò ipsa tua erit. At ille: Imò virum oportet vxoris esse. Logicū est enim, talia erūt subiecta, qualia permiserint prædicata. Sic facetia verbi Metelli diuertit ab oneribus dorsum eius. Amice, si vxorari oportet, nō expedit quidem. Veruntamen sit amor in causa, non census. Et faciem vxoris eligas, non vestem. Et animum, nō aurum. Et tibi nubat vxor, non dos. Ergo si quo modo fieri potest, prædicari poteris, vt liuorem nō ducas à subiecto. Lais Corinthia prærogatiua pulchritudinis insignis, tantummodo regū & principum dignabatur amplexus: conata est tamen Demostheni philosopho participare, vt notæ castitatis eius miraculo soluto, videretur specie sua lapides mouisse, vt Amphion cithara, attractūque blāditiis tractauit suauiter. Cumque iam Demosthenes emolliretur ad thalamū, petiuit ab eo Lais cētum talenta pro consensu. At ille suspiciens in cælum, ait. Non emo tanti pænitere. Amice, vtinam in cælum & tu acumen mentis dirigas, vt id effugias quod pænitentia est redimi. Liuia virum suum interfecit, quem nimis odiit: Lucillia suum quem nimis amauit. Illa sponte miscuit aconitum: hæc decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. Amice, contrariis contenderunt votis istæ: neutra tamē defraudata est sine fraudis femineæ, proprio scilicet malo. Variis & diuersis incedunt semitis femineæ, quibusque anfractibus errent, quibusque deuiant inuis: vnus est exitus, vna omnium viarum suarum meta. Vnicum caput & conuentus omnium diuersitatum suarum malitia. Exemplo harum experimentum cape, quod audax est ad omnia quæ amat vel odit femina, & artificiosa cum nocere vult, quod semper est & frequenter: cum iuuare parat, obest. Vnde fit vt frequenter noceat nolens. In fornace positus es: si aurū es, exhibis purior. Deianira Tyrinthium vestiuit interula, & monstrorū malleum, mōstri sanguine vltā est: sibi que processit ad lacrymas, quod ad lætitiā machinata est. Amice, tractum telo Herculis sciuit & vidit Nessum ista, nihilominus tamē Nessō credidit in Herculem, & quasi non sponte, quem debuit vestire interula, vestiuit interitu. Infani capitis & præcipitis est femina, in-deliberata semper volūrate: præcipuum arbitratu quod vult, & quod non expedit: & vt præ omnibus placere cupit, ita placitum suum omnibus præferre cōsulta est. Duodecim inhumanos labores cōsummauit Alcides. A terriodecimo qui omnem inhumanitatem

manitatem excessit, exuperatus est. Sic fortissimus hominū æquē dolendus vt gemebundus occubuit, qui cœli arcē sine gemitu sustinuerat humeris. Tandem quæ vnquam inter tot millia milliū sedulum sollicitūque precatorem perpetua contristauit repulsa: vel quæ constanter præcidit verba petentis? fauorem sapit eius responsio: & quantumcunque dura fuerit, semper in aliquo verbi sui angulo habebis aliquem petitionis tuæ fomitem implicitum: quælibet negat, nulla pernegat. Irrumpit aurum in propugnacula turris Acrisij, vallōque multiplici signatam Danaës pudicitiam soluit. Amice, sicut virgini quæ terram triumphat, de cælo pluit incestus: sic quam nunquam fallit humilis, vincit sublimis. Sic arborem quam nunquam mouit Fauonius, euertit Aquilo. Lycia virgo, vergens in senium, & fama castitatis priuilegiata constanter: tandem oppressa Apollinis phantasmate concepit, peperitq; Platonē. Amice, quam illibatam seruauerunt vigiliæ: deflorauit illusio per somnium: vt semper omne resariū aliquo turbine sua purpura spoliatur. Sed bene, si quid hic bene, quod patriisauit Plato in sapiētia: & quod similis factus est nominis & numinis patris præcipui. Amice, miraris, an indignaris magis: quod in parabolis tibi significem gentiles esse imitandos, Christiano idololatrias: agno, canes: denique bono malos? Volo sis api argumentosa similis, quæ mel elicit ex vrtica: vt sumas mel de petra, oleūque de saxo durissimo. Gentilium noui superstitionem, sed omnis creatura dei aliquod habet exemplar honesti. Vnde ipse, tum aries, tum leo, tum vermis dicitur: sed plurima peruersa agūt increduli: aliqua tamen quæ cum ipsis interierant, in nobis fructum abundare fecerunt. Quod si illi zonas habuerūt pelliceas causa mundiciæ, sine spe, sine fide, sine prædicamēto, sine charitate: profectō si nos fuerimus asini & fues, aut aliqua inhumanitate brutorum similes, quo fidei, quo spei, quo charitatis merito digni reperiemur: cum videas prophetas, & præcipuē illum, mundi cordis quem soli cernere possunt oculi. Illi autem studio suarum artium se multis conatibus affixerūt: nullo futuræ felicitatis intuitu: sed tantum ne animas haberent ignorantes. Quid nobis erit, neglecta diuina pagina: cuius finis veritas est, & illuminatio & lucerna pedibus: & lumen semitis ad vitam aternā: Vtinam hanc eligas, vtinam hanc legas, vtinam hanc introducas in cubiculum tuum, vt introducat te rex in suum. Hanc dudum floribus tui veris subarrasti. Hæc in æstate tua expectat vt facias vnam: in huius iniuriā non ducas aliā, ne facies in tempore vindemiæ labrusca inueniaris. Nolo te sponsum Veneris fieri, sed Palladis. Hæc sponsa te inducet monilibus præciosis & ornabit: hæc te inducet veste nuptiali. Hæc nuptiæ gloriabuntur Apolline paranymphe: harum Fescennina decebit cedros libani. St! bon vxoratas, spem huius tam desideratæ sollēnitatis deuote cōcepi: sed in timore, causa huius tota hæc lectio facta est. Ad hūc finē luculēta hæc tota properat oratio. Hic rigor huius dissuasionis: hic totus armatur, cuius multo chalybe præduratos sentis aculeos. Dura est manus chirurgici, sed sanas. Durus est hic sermo, sed sanus. Sed vtinam tā

vtilis quàm deuotus. Amice, artam tibi, vt ais, infligo viuendi regulam: esto. Est enim arta via quæ ducit ad vitam: nec est semita plana, qua itur ad gaudia plena: imò etiam ad mediocria per salebras euadimus. Audiuit Iafon, quod per mare adhuc intantum, nec vllis deuirginatum ratibus aut remis: & per tauros & sulphureos ignes: & per toxicati serpentis vigilias sibi viandum esset ad vellus aureum: & sano consilio, licet non suauis vsus, abiit & rediit: & optabilem thesaurū retulit. Sic absinthium veritatis acceptat morosæ mentis humilitas: fœcūdat officiosa sedulitas: in fructum perducit perseverantiæ vtilitas. Sic sementem ferit, pincerna pluuiarū Auster. Cōsolidat scopa viarum Aquilo. In vbertatem promouet florum procreator Zephyrus. Sic dura principia dulci sine muneratur. Sic arctus callis ad ampla palatia perducit: sic angustus trames ad terrā ducit viuentium. Sed ne longo te dispendio suspēdam, vt maiori testimonio mihi fides adhibeatur: lege Aureolum Theophrasti, & Medeā Iafonis, & vix pauca inuenies impossibilia mulieri. Amice, det tibi deus omnipotens fœminæ fallaciā non falli: & illuminet cor tuum, ne præstigiatis oculis tendas quod ego timeo. Sed ne Orestem scripsisse videar, Vale.

MARTINI QVINTI PONTIFICIS SEQVENTIS REGVLÆ MONACHORVM APPROBATIO.

Artinus episcopus seruus seruorum dei, ad perpetuam rei memoriam. Et si pro cunctorum Christi fidelium sequitur quibus curam apostolatus officij gerimus, statu salubriter dirigendo & ampliando diligenter adhibeamus sollicitudinis nostræ partes. Illos tamen affectuosiore prosequimur charitate, qui mundanis abiectis illecebris, in humilitatis spiritu sedulo virtutum domino famulantur. Vnde ea, quæ pro illorum sub vera religionis obseruatione stabiliendo proposito provide emanasse comperimus, vt firma illibataque permaneant, libenter apostolico munimine roboramus. Nuper siquidem pro parte dilecti filij Lupi de Oliucto, ordinis monachorum eremitarum sancti Hieronymi generalis præpositi, nobis exposito, quod dudū ipse & plerique alij professores ordinis eiusdem sancti Hieronymi, sub regula sancti Augustini tunc viuentes, zelo deuotionis accensi, ob frugem vitæ melioris, arctius & perfectius quā regula dictaret huiusmodi, & in vero statu monachali, quem ipse sanctus Hieronymus cum suis monachis & fratribus professus fuisse, & in cōmuni obseruasse perhibetur, viuere: & vt nomen gerebat eiusdem sancti, sic eius vitam, regulam, & opera desiderabāt imitari. Idcirco ad huiusmodi ordinis stabile potius fundamentum pro institutione regulæ monachorū eremitarū ordinis sancti Hieronymi, ex diuersis epistolis & tractatibus per dictum sanctum Hieronymum editis, per ecclesiam approbatis, nonnullamque veram religionis doctrinam: vi-

tamque monachalem, quam idē sanctus cum suis monachis & fratribus in eius vita in cōmuni, quō ad ea quæ principalia sunt status & vitæ monachalis permulta, & vsque sui tempora oblitus obseruauit, & aliquos alios obseruare mouit continentia: Lupus ipse contraxerat, compilauerat, & velut in vnum corpus, sub certis titulis reduxerat, sub quibus ipse & plerique alij monachi & fratres dicti ordinis ex tunc in antea degere & permanere, ac illa in regulam suscipere proponebant & affectabant. Nos tunc huiusmodi propositum condignum & rationi consonum recensentes, huiusmodi regulare & monachalem obseruantiam ipsam sanctum Hieronymum in vita eius obseruandam merito laudantes & approbantes, illamque in dei ecclesia in ordinē monachalem attolli, & obseruari intensis desiderijs affectantes: eidem Lupo doctrinam & instituta monachalia eiusdem sancti Hieronymi ex eiusdem epistolis & tractatibus, prout per ipsum Lupum extracta, compilata, & reducta fuerat, loco regulæ sancti Augustini in regulam monachalem ordinis monachorum eremitarū dicti sancti Hieronymi, & eiusdem sancti vitam præfatam in ordinem huiusmodi suscipiendam, ac ipsam regulam dicti sancti, prioribus, monachis, fratribus, & personis prædictis sub ea viuere cupientibus, quos etiam ac ipsum Lupum postquam secundum eandem regulam vota sua principalia emisissent, à regulæ dicti sancti Augustini obseruantia ex tunc penitus absolutos esse volumus: & decreuimus obseruandam tradendi & publicandi plenam & liberam per alias nostras literas, quas & earum tenores præsentibus haberi volumus pro expressis concessimus facultatem: ac per easdem literas volumus, quod postquam idem Lupus regulam huiusmodi tradidisset & publicasset, vt præfertur, ex tunc ipse, ac priores, monachi, fratres, & personæ prædicti secundum illam vota sua principalia religionis huiusmodi, emittere, profiteri, & viuere tenerent. Ipsaque regula sic tradita & publicata, robur obtineret perpetuæ firmitatis. Cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte eiusdem Lupi petitis, licet ipse postmodum ad salutarem dicti ordinis monachalis institutionem, eiusque soliditatem incrementum prouide intendens, præfatam vitam dicti sancti Hieronymi monachalem in ordine huiusmodi eiusque doctrinam & instituta monachalia, prout ex epistolis & tractatibus prædictis per ipsum Lupum extracta, cōpilata, & redacta fuerunt, vt præfertur dictarū literarū vigore loco dictæ regulæ sancti Augustini in regulam ordinis monachorum eremitarum huiusmodi assumpserit & erexerit atque susceperit: ipsamque regulam, prioribus, monachis, fratribus, & personis huiusmodi ordinis sub ea viuere cupientibus, iuxta illius continentiam inuolubiler obseruandam tradiderit, publicauerit, ac obseruari decreuerit. Ipsique priores, monachi, & fra-

tres vota sua principalia secundum regulam huiusmodi in manibus dicti Lupi professi fuerint. Illaque de cætero vtentes secundum eam regantur & gubernentur: ac ipsam in regulam eorum tanquam veram doctrinam monachalem sancti Hieronymi laudantes & approbantes acceptarunt, & secundum eam etiam monasteria eiusdem ordinis monachorum regunt atque gubernant: idem tamen Lupus assumptionem, erectionem, susceptionem, traditionem, publicationem, & decretum aliaque præmissa ex certis causis dubitat viribus non subsistere: pro parte dicti Lupi nobis fuit humiliter supplicatum, vt assumptionem, erectionem, susceptionem, & publicationem, ac talibus præmissis pro illorum subsistentia firmiori, robur apostolicæ cōfirmationis adiacere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur qui religioni propagationem, & diuini cultus augmentum nostris vigere temporibus intensis desiderijs affectamus: huiusmodi supplicationibus inclinati, assumptionem, erectionem, susceptionem & publicationem, & alia præmissa, ipsamque regulam, prout inferius describitur, ac omnia & singula in ea contenta, ac inde secuta, rata habentes & grata ea auctoritate apostolica ex nostra certa scientia cōfirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus: suppletentes omnes defectus, si qui forsitan interuenerint in eiusdem. Statuentes nihilominus harum serie, & etiam ordinantes, quod de cætero Lupus ipse eiusque successores, præpositi generales, priores, monachi, fratres & professores, ac conuentus & monasteria dicti ordinis monachorum eremitarum sancti Hieronymi, quæ nunc sunt & erunt in posterum, profiteantur vota sua tria principalia religionis, ac etiam regantur & gubernentur per dictum Lupum eiusque successores præpositos: ac viuere teneantur secundum regulam huiusmodi, eiusque continentiam & effectum, ac ipsius susceptionem, traditionem & publicationem præfatas, aliaque instituta ordinis huiusmodi regularia. Volumus insuper atque concedimus ad serenandas conscientias professorum huius ordinis, & pro ipsorum maiori quiete animorum, quod si qui professorum huiusmodi dictam regulam, seu aliqua de contentis in ea humana fragilitate, aut infirmitate causante, seu alias tam exacte prout traditur in eisdem non obseruauerint, non propterea mortalis peccati vinculo sint ligati: sed per suos superiores pro eorum excessu & transgressione ac modo culpæ iniungi valeat penitentia salutaris: quam suscipere & adimplere teneantur, non obstantibus constitutionibus apostolicis, ac prædicti & aliorum quorumcunque ordinum statutis & consuetudinibus etiam iuramento, cōfirmatione apostolica, vel quacūque firmitate alia roboratis, cæterisque contrariis quibuscunque. Tenor vero regulæ huiusmodi de verbo ad verbum sequitur, & est talis.

MARIANVS

MARIANVS VICTORIVS REATINVS EPISCOPVS

AMERINVS.

Anc regulam Monachorum, ex veris D. Hieronymi sententiis collectam esse, nemo qui in eius lectione versatus est, inficiari potest. Ita autem apposite, congruenterque in volumine eas Lupus de Oliueto connexuit, vt non aliter quam hic legis, fuisse eas Hieronymum existimare possis. Itaque si veteres Homerocentonas, & Virgiliocentonas, quas Proba Falconia mulier non imperita consuit, tot laudibus dignas ducunt: cur non quibus pluribus has Hieronymocentonas præconiis extollat? Præsertim cum illæ de futilibus, & a religione nostra abhorrentibus materiis: hæc vero non nisi de Christiana professione, præcipuisque illius virtutibus, & quæ perfectionis statum respiciunt, conscriptæ sint. Multis igitur laudibus dignus est Lupus, qui ad hominum vitam recte sancteque instituendam, & Monachorum professionem seruandam, hæc ipsa ex Hieronymo (quem Monachum fuisse nemo est qui ignoret) docte appositeque collegit.

REGVLA MONACHORVM DIVI HIERONYMI.

EX SCRIPTIS EIVSDEM PER LUPUM
de Oliueto collecta.

Rates charissimi, non queo quæ mente concepi ore proferre sermonem: & cordis lætitiâ lingua non explicat. Hoc autem non solum ego patior, qui cupio narrare quæ sentio, sed etiâ & vos mecum patimini, plus exultantes in cōscientia, quam in eloquio proferentes. Cum itaque nihil sit Christiano felicius, cui promittuntur regna cælorum. Nihil laboriosius, qui de vita quotidie periclitatur. Nihil fortius, qui vincit diabolum. Nihil imbecillius, qui à carne superatur. Vtriusque rei exempla sunt plurima. Latro credit in cruce, & statim meretur audire. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Iudas vero de apostolatus fastigio in perditionis tartarum labitur, & nec familiaritate communi, nec intinctione buccellæ, nec osculi gratia frangitur, ne quasi hominem tradat, quem filium dei nouerat. Nos quidem parua dimisimus, grãdia possidemus, centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. Hæc dicimus, non tam tibi quam aliis sub tuo nomine, vt prima te fili fronte doceamus magna cepisse, & excelsa sectari: & adolescentiæ, immò pubertatis incentiua calcantem, perfectæ ætatis gradum scãdere. Scis enim dogma nostrum humilitatis tenere vestigium, & per ima gradientes ad summa nos ascendere. Igitur sanctus mihi inuocandus est spiritus, vt hoc suo sensu ore meo defendat. Non quidem campum rhetorici desideramus eloquij, non dialecticorum tendicula, & Aristotelis spineta conquirimus: sed ad sanctarum scripturarum grauitatem confugimus, vbi vulnerum vera medicina est, vbi dolorum certa remedia. Verum quia memoria labitur, omnium quæ dixerimus desideras commentariolum fieri, vt obliuionem lectio consoletur: idco pauca, quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectenda. Illuc enim nostra tendit

oratio, vt quorum vnus est labor, vnum & præmiū sit. Nauigantes namque rubrum mare, in quō optandum nobis est, vt verus Pharaon mergatur cum suo exercitu, multis difficultatibus atque periculis ad urbem maximam perueniunt, vtroque littore gentes vagæ imò beluæ habitant ferocissimæ. Semper solliciti, semper armati, totius anni vehunt cibaria, latentibus faxis, vadisque durissimis perfrunt omnia. Quorsum ista? perspicuum est. Nam si faculi negotiatores tanta sustinent, vt ad incertas perueniant, periturasque diuitias, & seruent cum animæ discrimine, quæ multis periculis quæserunt: quid Christi negotiatori faciendum est, qui venditis omnibus, quærit pretiosissimam margaritã? qui totis substantiæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, & latro non possit auferre. Nolle igitur oportet quid iustum sit, quidve prohibitum, vt scientes vtrumque seruemus. Alioquin ante scientiam mandati impossibile est nosse quid fiat. Et hæc ergo non integris rate vel mercibus, quasi ignarus fluctuum, doctus nauta præmoneo, sed nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis voce denuntio. Cuncti tamē mei sensus affectu vobis vaco, sed obsecro vos, vt conatus meos orationibus adiuuetis, vt dominus & saluator pro causa sua respōdeat. Vestrum itaque est, vt voluntatem sequatur effectus. Meum est vt velim. Obsecrationum vestrarum est, vt possim, sed ipsum meum sine dei semper auxilio non erit meum. Deus semper largitur, semperque donaturus est: nec mihi sufficit quod semel dedit, nisi semper dederit. Si enim duri iudicis sententiam crebra mulieris flexit petitio, quãto magis paterna viscera interpellatione sedula molliuntur? Scitote tamen ante omnia nobis esse nihil antiquius, quã Christi iura seruare, nec patrū trãsferre terminos, semperque meminisse Romanã fidem apostolico ore laudatam.

Accipe ergo fili doctrinam nostram. ea simplicitate & veritate qua dicimus: quia non querimus hominum gloria, deus testis est. Nec ad hoc loquimur, vt humanas amicitias aucupemur, ne nostrae adulationis sermone & nos & alios decipiamus. Nec vt nos apud homines aliquid videamur, sed vt apud deum homines magna mereantur. Hoc est itaque totum quod apprehensa manu insinuare tibi cupio: & vt simpliciter motu mentis meae fatear, nunc monachi incunabula moreque discutimus. **S**i vis igitur ad vitam ingredi, serua praecepta; hoc est, ab omni praecepto illicito, quo prohiberis, recedas; & ad omne bonum, quod iuberis, promptus accedas. Respicere sanctum virum Pammachium, & feruentissimae fidei Paulinum presbyterum, qui non solum diuitias, sed seipsos domino obtulerunt. Qui contra diaboli tergiversationem nequaquam pelle pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas domino suo consecraverunt, qui te & exemplo & eloquio, id est, & opere & lingua possint ad maiora perducere. Nobilis es, & illi, sed in Christo nobiliores. Diues & honoratus, & illi, imo de diuitibus pauperes & inglorij. Et idcirco ditiores & magis inclity: quia pro Christo pauperes & inhonorati. Contemnis aurum, contempserunt & multi philosophi. Non enim satis est perfectio & consummato viro opes contempnere, pecuniam dissipare, & proicere quod in momento & perdi & inueniri potest. Fecit hoc & Aristhenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus enim debet Christi discipulus praestare, quam mundi philosophus, gloriae animal, & popularis aurae atque rumoris vile mancipium. Tibi non sufficit opes contempnere, nisi & Christum sequaris. Te ipsum vult dominus hostiam viuam, placentem deo: te, inquam, non tua. Et deus variis tentationibus commouet, quia multis plagis & doloribus eruditur Israel, & quem diligit dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Et quod si te ipsum domino dederis, & apostolica virtute perfectus sequi coeperis saluatorem, tunc intelliges vbi fueris, & in exercitu Christi, quam extraneum tenueris locum. Vnde & praepositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quicquid ille praeeperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officij est obedire & implere quae iussa sunt, dicente Moyse. Audi Israel & tace. Neque ipse te doceas. Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia & terrarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues quoque vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus, Iudex vnus prouinciae. Roma, vt condita est, duos fratres simul reges habere non potuit, & partitio dedicatur. In Rebeccae vtero Iacob & Esau bella gesserunt. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator, in domo vnus dominus, in quauis gradus exercitu vnus signum expectatur. Et ne plura replicando legenti fastidium faciam, per haec omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio

Matth. 16.

Philipp. 4.

Ecclesi. 32.

relinquendum, sed vivere debere in monasterio sub vnus disciplina patris, confortioque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam. Hic te silentium, ille te doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis, & operis tui pensum persoluas: subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, nec dum expleto sono surgere compellaris. Tatis occupat negotiis, nullis vacabis cogitationibus: & dum ab alio transis ad aliud, opusque succedit operi, illud solum mente retinebis, quod agere compelleris. Nam omni oblatione & hostia pretiosior est obtemperantia mandatorum, dicente propheta. Ecce obedientia melior est quam sacrificium, & auscultatio quam adeps arietum. Et alibi. Initium bonae vitae, facere iuxta quae praepcepta sunt apud deum magis quam immolare hostias. Et alibi. Qui conseruat legem, multiplicat oblationem. Sacrificium salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Nec nobis blandiri debemus in factis iustorum, si in prohibitorum transgressione peccemus, cum transgressionis crimen, benefacti meritum tollat. Quod non mei sensus assertio, sed vtriusque testamenti exempla probant, vbi inuenimus etiam dei amicos ob vnus contemptum errorem, bonorum retro factorum munificentiam perdidisse. Sic Adam facile cum diabolo credidit seducenti, post familiaritatem & colloquium dei, vnus pomi cupiditate superatus, perdidit paradysum. Et quia per transgressionem vnus habere praesumpsit, multa simul bona amisit. Sic vxor Lot post angelorum colloquia contra interitum retro aspiciens, in figmentum salis repente conuersa est. Quis hic praesumptionis spiritus, qui tantam in animo nostro operatur audaciam, vt cum sanctos homines de leuibus etiam culpis videamus punitos esse, & nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, intactos in media damnatione fore credamus? quaequam leue nunquam sit deum etiam in exiguo contempnere, qui non tantum ad qualitatem peccati respicit, sed etiam ad personae contemptum, propter quod non solum homini intendendum quale sit quod iubetur, sed quantus sit ille qui iubet. Excluditur hoc loco vulgaris illa sententia, qua mihi suo iudicio religiosi, & qui sapientes sibimet videntur dicere solent. Sufficit nobis vt non criminalia peccata & maiora faciamus. Facilis est enim omisio minorum delictorum. Qui dum animali sapientia occupat animos, spirituale intelligentiam & consuetudinem diuinae legis ignorat, quae saepe peccatum ostendit, quod nobis non videtur esse peccatum, & quae illic impietatem facit, vbi nos pietatis opus ostendimus. Saul & Iosaphat reges fuerunt Israel, & dum misericordiam his quos deus oderat praestiterunt, dei offensam in opere pietatis incurrunt. Econtrario Phinees filijque Leui, gratiam dei, humana caede & suorum partitio meruerunt. Vides quantum ab humanis sensibus per nostram imperitiam discrepat diuina sententia, vt nobis interdum caelestis iudicis dispensationem nescientibus iniusta videantur, quae per causarum scientiam iuste & satis recte facta probantur. Et rursus ea quae nostro iudicio recte probantur, apud deum plerumque reprobata & ingrata videntur.

Quis

1. Reg. 11.

1. Reg. 16.

Ecclesi. 35.

Gen. 2.

Quis hodie patris Abraham exprolo innoxium volens filium trucidare, humano iudicio non crederetur infanus? Econtra quis in tactu arcae domini imitatus Ozam, hominum iudicio condemnaretur? Consideremus igitur quatuor casus sic temere contemneris, cum tanta ruina esse dicitur in negligentia obsequentis, vel quam damnationem excepturos credimus in deuotos, cum tantam reprobationem deuoti exceperint. Tepidum discipulum non amat Christus. Qui vult meus esse discipulus, ait, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Beatae itaque sunt illae animae, quae dorsum suum curuauerunt, vt suscipiant super se sessorum, & frena eius patiantur, vt quocumque voluerit flectat eas. Quando enim magister praecipit, obedientis indicium est, si dimisso aduersus eum audiat capite. Si autem verat tergum, signum est contemnentis.

DE TRIBVS GENERIBVS MONACHORVM IN AEGYPTO COMMORANTIVM.

VT quia monachorum fecimus mentionem, & te scio libenter audire quae facta sunt, aurem paulisper accommoda. Tria sunt in Aegypto monachorum genera. Primum Cenobite, quod illi Saus gentili lingua vocant, quos nos in commune viuentes possumus appellare. Secundum Anachoritarum, qui soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod ipsi Remoboth dicunt, deterrimum atque neglectum, quod in nostra prouincia, aut solum, aut primum est. Hi bini vel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitrio ac ditione viuentes. Et de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, vt habeant alimenta communia. Habitat autem quam plurimi in urbibus & castellis, & quasi ars sit sancta non vita, quicquid vendiderint maioris est pretij. Inter hos saepe sunt iurgia, quia suo viuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subiectos. Re vera solent certare ieiuniis, & rem secreti, victoriae faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laxa manicae, caligae follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum. Et si quando dies festus aduenerit, saturantur ad vomitum. His igitur quasi quibusdam pestibus exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari cenobitas diximus. Prima apud eos confederatio est obedire maioribus, & quicquid iusserint facere. Diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt noue hominibus praesit decimus. Et rursus decem praepositos sub se ceteris habent. Manent separati, & seiuuentis cellulis: vsque ad horam nonam, vt institutum est, nemo pergat ad alium, exceptis his decanis quos diximus, vt si cogitationibus forte quis fluctuet, illi consoletur alloqui. Post horam nonam in commune concurrunt, psalmi resonant, scripturae recitantur ex more, & completis orationibus cunctisque residentibus, medius, quem partem vocant, incipit disputare. Quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus est in steru audientium. Tacite voluntur per ora lacrymae, & ne in singul-

tus quidem erumpit dolor. Cum vero de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria coeperit annuntiare ventura, videas cunctos moderato suspirio, & oculos ad caelum leuantes inter se dicere. Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo & requiescam? Post haec concilium soluitur, & vnaquaeque decuria cum suo parente pergat ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est. Nemo comedens loquitur. Viuitur pane & leguminibus, & oleribus quae solo sale condiuntur. Vinum tantum fenes accipiunt, quibus cum paruulis saepe fit prandium, vt aliorum etas fessa sustentetur, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad praesepia redeunt, ibi vsque ad vesperum cum suis vnusquisque loquitur & dicit. Vidistis illum & illi: quanta in ipso gratia sit? quantum silentium? quam moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur. Si in dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra suas orationes publicas in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum, & aure apposita, quid faciant diligenter explorant. Quem tardior deprehenderit, non increpat: sed dissimulato quod norunt, eum saepius visitant, & prius incipientes prouocant magis orare, quam cogant. Opus diei statum est, quod decano redditum fertur ad oconomum, qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno redditu timore rationem, a quo etiam cibi cum facti fuerint degustantur. Ieiunium totius anni aequale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur distictius viuere. A pentecoste, coena mutantur in prandia, quo & traditioni ecclesiasticae satisfaciunt, & veterem cibo non onerent duplicato. Ad tertium veniam genus, quos anachoritas vocant, qui & de cenobiis exeuntes, excepto pane & sale, amplius ad desertum nil deferunt. Huius vitae auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiorem conscendam, princeps Ioannes baptista fuit. Talem vero virum Hieremias quoque propheta describit dicens. Bonum est viro cum portauerit iugum domini ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit, quia sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobriis, quia non in sempiternum abiiciet dominus. Horum laborem & conuersationem in carne non carnis, alio tempore si volueris explicabo. Nunc ad propositum redeam. Bonum est obedire maioribus, parere praefectis, & post regulas scripturarum vitae tuae tramitem ab aliis discere, nec praepceptore vti pessimo, scilicet praesumptione tua.

Psal. 54.

Tran. 3.

DE CASTITATE.

Mortificate, inquit Apostolus, membra vestra, quae sunt super terram. Vnde ipse postea considerans aiebat. Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Qui mortificauerit membra sua, & in imagine noctis perambulauerit, non timebit dicere. Factus sum sicut vter in pruina. Vnde idem Apostolus castigabat corpus suum, & in seruitute redigebat, ne aliis praedicatis, ipse reprobis inueniretur. Corporisque eius persona generis humani inflatus ardoribus loquebatur. Misere ergo homo, quis me liberabit de corpore

Cloff. 3. Gal. 2.

Psal. 118. 1. Cor. 9.

Rom. 7.

Rom. 8.

psal. 34.

huius? Et iterū. Scio quoniam non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Velle enim adiacet mihi, ut faciam autem bonum nequaquam: neque quod volo bonum sed quod nolo malum illud facio. Et denuo. Qui in carne sunt, deo placere non possunt. Vos autē non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in vobis. Vnde post cogitationū diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma fumenda sunt, & canēdum cum Dauid. Humiliaui in ieiunio animā meam. Matrē ita vide, ne per illā alias videre cogaris: quarū vultus cordi tuo hāreāt, & tacitū viuat sub pectore vulnus. Ancillulas quā illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis. Quia quāto vilior earum conditio, tāto facilior ruina est. Volo ergo te propter has causas non habitare cum matre, & prācipue ne ipsam offerentē delicatos cibos, rennendo cōtristes: aut si acceperis, oleum igni adicias, & inter frequentia puellarum per diem videas, quod noctibus cogites. Adolescentiā tuā nulla forde cōmacules, ut ad altare Christi, quasi de thalamo virgo procedas, & habeas de foris bonū testimoniū, licet de cāteris virtutibus, ut sapientia, fortitudine, iustitia, humilitate, mansuetudine & liberalitate possunt & alij iudicare. Pudicitia sola nouit conscientia, & humani oculi huius rei certi iudices esse nō possūt. Feminā quoque quā nomē tuū noverint, vultū nesciant. Nam Ioānes baptista sanctā matrem habuit, pōtificisque filius erat, & tamē nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentū cū periculo viueret castitatis. Viuebat in eremo, oculis desideratibus Christū, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustā, & mel siluestre, omnia virtuti & continentia prāparata. Vnde martyrem quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem cālitus inspiratus prācisam morsu linguā in osculatis se faciem expuit, & sic libidinis sensum succedēs doloris magnitudo prāripuit. Nā quomodo in ignē tetigerit statim aduritur, ita viri tactus & feminā sentit naturā suam, & diuersitatem sexus intelligit. Itē quomodo poterit libidinem refrenare, qui nec malū valet cohibere, nec linguam? Sed & hospitium tuū nunquā mulierū pedes terant. Videas ne sub eodem tecto mansites, nec in prāterita castitate confidas. Quia nec Dauid sanctior, nec Sampson fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memēto semper, quōd paradisi colonū de possessione sua mulier eiecerit. Egrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat. Nā scio quosdā corpore conualuisse, & animo egrotare cōpisse. Periculose tibi ministrat, cuius vultū frequenter attēdis. Si tamen vidua à te visitatur, aut virgo, nunquā domum solus introeas. Solus cū sola & absque arbitro vel teste nō sedeas, tataque confabulandi fiducia sit, ut intrāte alio nō paucas, nec erubescas. Speculū enim mentis facies est: & taciti oculi, cordis fatētur arcana. Tales quoque habeto socios, quorum contubernio non infameris. Nō yeste, sed moribus ornentur, & pudicitia habitu polliceantur. Corrūpunt mores bonos, confabulationes pessimē. Caueto omnes suspiciones, & quicquid probabiliter fingi potest: ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas

& vestes ori applicitas, & oblatos ac degustatos cibos, blādasque & dulces literulas, sanctus amor nō habet. Audi me. Mel meum, lumen meum, meumque desiderū Christus est. Omnes delicias & lepores & risu dignas vrbantates, & cāteras ineptias amatorū in comēdiis erubescimus, & in sēculi hominib⁹ detestamur: quāto magis in clericis & monachis, quorum sacerdotium proposito, & proposito sacerdotio ornatur? Nec hoc dico, quōd aut in te, aut in sanctis viris ista formidē: sed quōd in omni proposito & gradu & sexu, boni & mali reperiantur, malorumque condemnatio, laus bonorum sit. Vide quid possint frena, à vitis nos retrahunt, introducunt ad virtutum choros, in Christoque mōte pulcherrimo habitare nos faciunt. Quāmdiu in patria tua es, habeto cellulam pro paradiso, varia scripturarum poma decerpe. His vtēre delitiis, harum frūere complexu. Si scandalizat te pes, oculus, manus tua, proiice ea. Nulli parcas, ut soli parcas animā tuā. Qui viderit, inquit dominus, mulierē ad concupiscendum eā, iam in cōchatus est eā in corde suo. Quis gloriabitur castum se habere cor? Astra non sunt munda in conspectu domini: quanto magis homines, quorum vita tētatio est? Vā nobis miseris, quotiens concupiscimus, totiens fornicamur. Inebriatus est, inquit, gladius meus in cāelo, multo ampl⁹ in terra, quā spinas & tribulos generat. Vas electionis, in cuius pectore Christus resonabat, macerat corpus suum, & tamen cernit naturalem carnis ardorem suā repugnare sententiā, ut quod non vult, hoc agere cōpellatur: & tu te arbitraris absque lapsu & vulnere posse trāfire, nisi omni custodia seruaueris cor tuum: maxime cum plurimi etiā si continentia magis inflati, percussores, maledici, cupidini, timidi, multum sibi placentes: ut indices continentiam, quasi prāferant incontinentiā subministrasse materiam. Sed ille continens vere est, qui vniuersa membrorum officia à malis affectibus subtrahit, & cogitatū à tota nequitia compefcit. Quāto plura tamen sunt prāmia? Nam & ego cū essem iuuenis, & solitudinis me deserta vallerent, incentiua vitiorum ardoremque naturā ferre non poteram, quem cum crebris ieiuniis frangerem, mens cogitationibus aestuabat. Ad quam edomandā cuidam me fratri qui ex Hebrāis crediderat, in disciplinam dedi: ut post Quintiliani acumina, grauitatem Frontonis, Ciceronisque fluuios, & lenitatem Plinij, alphabetum discerem, stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quotiensque cessauerim, & contentione discendi rursus inceperim: testis est conscientia tam mea qui passus sum, quā eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago domino, quōd de amaro semine literarum dulces fructus capio. Prima igitur tentamenta clericorum sunt mulierum accessus. Nociuū genus femina, ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio: cum proximat stipula, accendit ignem: flammigero igne percussit femina conscientiam pariter habitantis, exuritque fundamenta montium. Ego iudico, si cum viris feminā habitent, viscarium non deerit diaboli. Si alligauerit

alligauerit quis ignem in sinu suo, & vestimēta sua non comburentur? Mihi crede, nō potest toto corde cum domino habitare, qui feminarū accessibus copulatur. Sed dicis: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Bene & argute: sed oportet bonū habere testimoniū ex his qui foris sunt. Licet coram deo recte ambules, tamē coram hominibus bona prouidentia sunt: quia astutiores sunt filiis lucis filij tenebrarum. Cum ergo à te hoc genus nō amputatur, das reprehendentibus te locū, cum ipse te detrahentium moribus tradidisti. Nam inter illecebras voluptatum, etiā ferreas mentes libido domat: quā maiorē in virginibus patitur famem, dū dulcius putat omne quod nescit. Narrant gentiliū fabulā, cantibus Sirenarum nauas in saxa isse prācipites, & ad Orphei citharam arbores, bestias, ac silicem dura mollita. Difficile quoque inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis, sordidū ostendit animū: licet quidam putent maioris esse virtutis prāsentem contēnere voluptatem: tamen ego securioris arbitror continentiam nescire quid quærat. Remotio igitur viri, castitatis collocat arma, cōstruit in melioribus castra pudoris. Tecla post tentationē passionis Antiochię, cum Paulo perhibetur pariter pergere. Nemo miles cum vxore pergit ad bellum. Germinant feminā spinas cum viris habitantes, arcana mentium acuto mucrone cōcutiunt. Nemo igitur inter serpentes & scorpiones securus ingreditur. Libido enim semper sui relinquit penitentiā. Nunquā fatiatur, & extincta reaccenditur: vsu crescit & decrefcit, nec rationi paret, quā impetu ducitur. Vnde virginitas in eo felicior est, quōd carnis incentiua nō nouit: & viduitas in eo felicior, quōd prāteritas animo recolit voluptates. Viro enim luxurioso verbū castitatis offensio est. Qui viuunt in monasterio, & quorum simul magnus est numerus, nunquam soli extra procedunt. De agmine columbarum crebro accipiter vnā separat, quam statim inuadat & lacret, & cuius carnibus & cruore saturatur. Morbidę oues suum relinquunt gregem, & luporum faucibus deuorantur. Karus igitur tibi sit egressus in publicum, martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nunquam tibi causa erit procedēdi, si semper necessarie processurus sis. Aliorum vulnus, nostra sit cautio. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Nam etiam quā homines aestimant sibi salutaria: deo volente verti videmus in perniciem. In tranquillitate enim tempestas oritur, nihil deo aduersante securum est. Naturale quoque est vnumquēque in suo periculo de alio plus sperare. Si quando senseris exteriorem hominem florem adolescentiā suspirare, & accepto cibo cū te in lecto positū dulcis libidinis pompa concusserit, arripe scutum fidei, in quo ignitā diaboli extinguntur sagittæ. Omnes enim adulterantes quasi clibanus corda eorum: licet difficile est humanam animā aliquid non amare, ut in quoscunque mens nostra trahatur affectus. Carnis igitur amor, spiritus amore superetur. desiderū desiderio restringatur: quicquid inde minuitur, hic crescat. Non finas ergo cogitationē crescere: dum paruus est hostis interfice, nequitia elidatur in semine. Audi psalmistā: Beatus

psal. 136.

Tomus nonus.

qui allidet paruulos suos ad petram. Impossibile est in sensum hominis non irruere motum & medullarū calorē. Ille tamen laudatur, ille prādicatur beatus, qui statim cum cōeperit cogitare, interficit cogitatus, & allidit eos ad petrā. Petra autem erat Christus. Nam fides pura moram non patitur. Cū apparuerit scorpio, ilico conterendus est. Ardētis igitur diaboli sagittæ, ieiuniorū & vigiliarum frigore restinguendæ sunt. Erras nāque frater, erras: si putas vnquam Christianū persecutionē non pati. Tunc enim maxime oppugnaris: si te oppugnari nescis. Nemo enim est tanta firmitate suffultus, ut de stabilitate debeat esse securus, dicente Apostolo. Qui stat, videat ne cadat: quoniam nullius hostili exercitu obsidēte securus est. Nam aduersarius non sicut tanquā leo rugiens aliquid deuorare quærens, circumit, & tu pacē putas? Sedit in insidiis cum diuitibus & in occultis, ut interficiat innocentem. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiā, & ad omnia vitia quā vitatur solitudine. Et idcirco vrbium frequentia declinamus, ne facere compellamur, quā nos non tam natura cogit facere, quam voluntas.

1. Cor. 10.

1. Pet. 5.

DE PAUPER TATE.

Quondam diues adolescens, omnia quę in lege prācepta sunt, se implese iactabat. Ad quem dominus in euangelio. Vnū tibi, inquit, deest, si vis perfectus esse, vade: vende omnia quę habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Qui omnia, se dicebat fecisse, in primo certamine diuitias vincere non potest. Vnde difficile intrant diuites regna cęlorum, quā expeditos & alarum leuitate subnixos habitatores desiderant. Vade, inquit, vendē: non partem substantiā, sed vniuersa quę possides: & da non amicis, non consanguineis, non propinquis, non vxori, non liberis: plus aliquid addam, nihil tibi ob metū inopiā reseruabis, ne cum Anania dāneris & Sapphira: sed da cuncta pauperibus. Et fac amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula, ut me sequaris: ut dominum nam omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplū accipiet, & vitā æternā possidebit. O quāta beatitudo pro paruis magna recipere, æterna pro breuib⁹, pro morituris semper viuētia, & habere deū debitorem? In actibus apostolorū, quando domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad apostolorum deferebant pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas, dabaturque singulis, prout cuique opus erat. Vnde Ananias & Sapphira dispensatores timidi, imō corde duplici, & ideo condemnati: quia post votum abstulerunt quasi sua, & non eius cui ea vouerant, partemque sibi iam alienā substantiā reseruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: & prāsentem meruere vindictam, non crudelitate sententiā, sed correctionis exemplo. Vende ergo omnia quę habes, & da pauperibus, non diuitibus, non ad luxuriam:

Mat. 19.

Mat. 19.

Luc. 16.

Mat. 19.

Mat. 19.

S

sed ad necessitatē. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, siue affinis, nihil aliud in eo cōsideres nisi paupertatem. Quodque in Ægyptiis & Syriis monasteriis moris est, vt qui se deo vouerint sæculo renuntiantes, omnes sæculi delicias conculcent, & quod sæculo renuntiamus voluntas sit, non necessitas, vt paupertas habeat expeditam gloriam, non illata cruciatum. Cæterum iuxta miseras huius tēporis, & vbiq; gladios sæuientes, satis diues est qui pane non indiget: & nimium potens est, qui seruire non cogitur. Multi enim edificat parietes, & columnas ecclesie substruunt, marmora nitent, auro splendēt laquearia, & gemmis altare distinguitur, & ministrorū dei nulla est electio. Neque vero mihi aliquis opponat, diues in Iudæa templū, mēsam, lucernas, thuribula, scyphos, & alia ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à domino, quando sacerdotes hostias immolabāt, & sanguis pecorum erat redēptio peccatorum: quamquam hæc omnia præcesserunt in figura. Nunc vero cum paupertatem domus sue pauper dominus dedicauerit, cogitemus crucem, & diuitias lutum putabimus. Sed nūquid tēpus, vt habitetis in domibus laqueatis, id est, ornatis & compositis, & quæ non tā ad vsum sunt, quā ad delicias, inquit propheta. Nam habitaculum meum, in quo fuerant sancta sanctorum, & cherubim, & mensa propositionis, pluuiis rigabitur, squalabit solitudine, & sole torrebit. Quæ autem vtilitas fulgere gēmis, & Christum in paupere fame mori? Iam non sunt tua quæ possides, dispensatio tibi credita est: caue ne quasi fidelis & famosus quondam tuorū dispensator, alienam pecuniā distribuendam accipias. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, nec putauit se posse virtutes simul & diuitias possidere: & nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reseruamus? Intelligis quid loquor. Dedit enim tibi dominus in omnibus intellectum. Præter victum & vestitum & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant. Tu ergo considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas, id est, ne immoderato iudicio rē pauperū tribuas non pauperibus: quod pars est sacrilegij, & secundum dictum prudentissimi viri, liberalitate liberalitas pereat. Sūt quoque qui pauperibus parum tribuunt, vt amplius accipiant: & sub prætextu eleemosynæ diuitias quærūt, quæ magis venatio quàm eleemosyna dicenda est. Sic bestiæ, sic aues, sic & capiuntur pisces. Modicū in hamo escæ ponit, vt matronarū in eo sacculi protrahantur. Nos autem humiles atque pauperculi, nec habemus diuitias, nec oblatas dignamur accipere. Balsamum, piper, & poma palmarum rustici non emunt. Qui enim volunt diuites fieri, incidūt in tentationes, & laqueū diaboli, & desideria multa. Et præsertim, quia etas optata cunctis non vicinam mortem, quæ debetur mortalibus naturæ lege: sed cassa spe annorum nobis spacia pollicetur. Nemo enim tā fractis viribus, & sic decrepitæ

senectutis est, vt nō se putet adhuc vnum annum esse victurum. Verum quid ago, fracta nauis, de mercibus disputo. Nō intelligimus antichristū appropinquare, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris eius. Iuuenis quidem potest mori cito, sed senex diu viuere non potest: maxime quia cōparatione æternitatis omne quod in mundo patimur, vna dies appellari potest, non habitatio, sed peregrinatio. Nam quotidie commutamur, tamē æternos nos credimus. Hoc ipsum quod dico, quod scribo, quod lego, quod emendo, de vita mea trahitur. Quot puncta notarij, tot meorum damna sunt temporum. Omnes nanque diuitiæ de iniquitate descendunt: nisi alter perdidit, alter inuenire non potest. Vnde vulgata sententia mihi videtur esse verissima. Quod diues, aut iniquus, aut iniqui hæres. Vides enim homines maria trāfire, ante potētum excubare fores, pati omnia quæ seruorum conditio vix patitur, vt diuitias congregent, vt aliquam accipiant dignitatē. Et postquam hoc fuerint consecuti, tradere se luxuriæ & voluptatibus & omni iniquitati: vt, quod auaritia congregat, luxuria consumat. Isti ergo pro laboribus suis efficiuntur hospitium dæmonum. Qui templū dei esse debebant, fiunt tabernacula Æthiopum. Postquam enim ditati fuerint, & per fas & nefas ad altissimum cōscenderint, tunc conscientia peccatorū suorū semper mortē, semper iudicium formidabunt, & ad leuē febriciunculā, quasi latrones in carcere de æternis suppliciis suspirabunt. Diuites autē qui ingressi sunt regna cælorum, ipsi diuitiis ad bona vtentes opera, diuites esse desierūt, & dispensatores magis dei quàm diuites appellandi. Obsecro ergo te, ne lucra mūdi in Christi quæras militia. Negotiatorem clericum, & ex inope diuitē factū, ex ignobili gloriosum, quasi quandā pestē fuge. Et præsertim cum sciam te toto renuntiasse mundo, & abiectis calcatisq; diuitiis, orationi, lectioni, ieiuniis vacare quotidie. Procuratores quoque & dispensatores domorū alienarū atque villarū clerici esse nō possunt, qui proprias iubentur cōtemnere diuitiarū facultates. Auaritiæ quoque malū tibi omnino vitandum est, non quod aliena non appetas (hoc enim & publicæ leges puniunt) sed quod tua, quæ tibi sunt aliena non serues. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis, quod vestrū est, quis dabit vobis? Sed dicis: iuuenis sum, delicatus, & manibus meis laborare non possum, si ad senectā venero, si ægrotare cœpero: quis mei miseretur? Audi ad Apostolos loquētē Iesum. Ne cogitetis in corde vestro, quid māducetis, neq; corpori vestro, quid induamini. Nōne anima plus est, quàm esca, & corpus plus est, quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli: quoniam non serunt, neque metunt, neq; congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Si vestis defuerit, lilia proponantur. Si esuriens, beatos audias pauperes & esurientes. Si aliquis afflixerit dolor, legito illud Apostoli. Propter hoc cōplaceo mihi in infirmitatibus meis. Illud autē q̄ derelicta militia, castrasti te propter regna cælorū, quid aliud q̄ perfectā secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum

2. Thim. 2.

Mat. 6.

1. Cor. 12. Mat. 19.

Mat. 6. 1. Ioh. 2.

1. Tim. 6.

1. Th. 8.

1. Tim. 6.

stum habet, perfectus non est. Igitur vt concludā, si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominus euangelicis vocibus tonat. Non potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacē Christum facere, Mammonæ & Christo seruiedo? Qui dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulauit, sic ambulare. Affatim diues est, qui cum Christo pauper est. Nam serui dei, qui diebus & noctibus seruiunt domino suo, qui in terris positi, angelorū imitantur conuersationē, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes dei pertinet, habentes victum & amictum his contenti sunt diuitiis, qui plus habere nolunt, si tamen seruat propositum. Alioquin si amplius desiderant, his quoque quæ necessaria sunt probantur indigni. Quicquid tamen corpora nostra defendere potest, & humanæ securere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hæc vna appellanda est tunica. Si ergo vis esse quod propheta est, quod Christus est, da pauperibus, quod necessitas sustentetur, non quod opes augeantur. Quodque si quid plus habes quàm tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, in illo debitorem te esse noueris. Nam aliena rapere conuincitur, qui necessaria sibi retinere conatur. Clerici quoque qui de bonis parentū sustentari possunt, si quid pauperū accipiunt, sacrilegium profecto cōmittunt. Scit enim hostis antiquus magis continentię quàm mūmorum esse certamen. Facile nanq; abiicitur quod hæret extrinsecus. Intestinum bellū periculosius est. Zacheus diues erat, apostoli pauperes: & quantum ad diuitias nihil, quantum ad voluntatem totum mundum reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem quæ foris sunt deo, quæ intus diabolo demus, non est æqua partitio. Nolo igitur quod ea tantum offeras, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere, & quæ ad instar vndarum & fluctuū a succedentibus sibi dominis occupantur, & quæ nolis velis in morte dimissurus es. Illud offer quod nullus tibi possit hostis auferre. Nam aurum deponere incipientium est, non perfectorum: seipsum offerre deo, proprie Christianorū est. Nec enim imaginem crucifixi præfert, nisi qui in hoc sæculo se nudū mortuumq; reddiderit. Infinita namque de scripturis exempla suppeditant, quæ auaritiā doceant esse fugiendam. Verum quod non ante plures annos gestum sit, referam. Quidam ex fratribus parcior quàm auarior, nesciens triginta denariis dominum venditum, centum solidos, quos lina texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initium est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opus esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesie, nonnulli parentibus remittēdos. Macarius vero & Pābo & Isidorus & cæteri quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes. Pecunia tua tecum sit in perditionē. Neque hoc crudeliter quisquā putet esse factū. Tantus cunctos per totam Ægyptū terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis. Radix omniū malorum est auaritia: ideoque & Tomus nonus.

ab apostolo idolorum seruitus nuncupatur. Non quidē occidet fame animā iustā dominus. Iunior fui & senui, & non vidi iustū derelictum, nec semē eius querens panē. Elias coruis pascitur ministrantibus. Vidua sareptana ipsa cum filiis suis peritura nocte prophetā pascit esuriens, & mirum in modū capsa repleto, qui alendus venerat, alit. Petrus apostolus ait. Argentū & aurū non est mecū, quod autē habeo hoc tibi do, surge & ambula in nomine Iesu. At nunc multi licet sermone taceant, opere loquuntur. Fidem & misericordiā non habeo, quod autē habeo, aurum & argentum tibi non do. Audi Iacob quid postulet. Si fuerit dominus meus mecū, & seruaerit me in via, per quā ego iter facio, & dederit mihi panē ad manducandū, & vestē ad vestiendum. Tantum necessaria deprecatus est. Vnde & latrones ad sanctum Hilarionem: quid faceres si latrones ad te venirent? Quibus respondit: nudus latrones non timeo. At illi: Occidi potes. Possūm, inquit, sed non timeo, qui sum mori paratus. Cuius qui mirantur signa & portenta quæ facit, mirentur & incredibilem abstinētiā, scientiā, & humilitatē. Ego autem nihil ita stupeo quā gloriam illum & honorē calcare potuisse: quia factu est difficile gloriam virtute superare: & ab hīs diligere quos præcedis. Cum ergo Christi gaudeas libertate, ac propemodum in domate constitutus sis, non debes ad tollendam tunicam recto descendere, nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stium amittere: sed si fieri potest, imitare Ioseph, & Ægyptiæ dominæ pallium relinque, vt nudus sequaris dominum saluatorem, qui dicit in euangelio: nisi quis tulerit crucem suam & secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus. Proiice sarcinam sæculi, ne quæras diuitias quæ camelorū grauitatibus comparantur. Nudus & leuis ad cælum vola, ne alas virtutum tuarū auri deprimāt pondera, vt impleas sacculum, quem dominus euacuare præcipit. Si igitur qui habent possessiones & diuitias, iubentur omnia vendere, & dare pauperibus, & sic sequi saluatorem, dignatio tua non debet quærere quod erogaturus es. Vidua illa in euangelio paupercula, quæ duo minuta misit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus: quia totum quod habuit, dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, vt fortissimum tyrunculum suum Christus agnoscat, vt lætus tibi de lōgissima regione venienti occurrat pater, vt stolam tribuat & anulum, vt immolet pro te vitulum saginatum.

1. Th. 3.

Mat. 10.

Luc. 21.

Luc. 15.

DE VTILITATE PAUPERATIS.

Pauper verò ita consolandus est, vt sciat in paupertate magis bona cōsideranda. Et primo quidem, quod à deo illi sit vtiliter prouisum. Præsciuit enim deum infirmitatem eius considerasse, & scisse quod diuitiarū sarcinam & solitudinē portare non posset. Deinde sciat quantas tentationes, quanta pericula transuerit nomine paupertatis, si affluentia deest, quæ frequentor contraria est. Ad animi diuitias quantocyus sine impedimento in paupertate transitur, certè quantis malis caruit consideret. Caret inuidia

amulatione, insidiis, dolo, superbia, contentione, & his quæ hominibus in hoc sæculo diuitiæ solent conflare. Fluxu enim rerum & vbertate copiarum animus soluitur, vigor mentis infringitur, virtus corporis enervatur. At in paupertate, non lasciuia conuiuia, nõ turpes potationes: omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia, non abiecta, quoniã cõscientia pura & virtute sunt plena, non est abundans extraneis facultatibus. Non facile ad diuitias animi, idest, ad virtutes huius mudi diues accedit. Filius enim dei, difficilior dicẽs, diuitem introire in regnũ cælorum, vtique intelligit pauperẽ facilius, ne se ob paupertatem alienum esse à cura dei existimet, propheta testatur, dicens: Et pauperẽ & diuitem ego feci, & pro omnibus æqualis cura mihi est. Non est enim deus personarũ acceptor, nec pro illo tantum curã gerere proficitur, qui in sæculi diuitiis poller. sed pro omnibus & pro pauperibus curam sustinet, remuneraturus quẽ inuenierit, aut in diuitiis humilem, aut in paupertate patientem, distributi veluti totius corporis humani & ministerium quæratur singulorũ. Cõsideres hominis corpus esse vnũ quidem corpus: sed plurima mēbra. Nunquid omnia sunt oculus, aut pes, aut reliqua membra? Sed sicut ait Apostolus doctor gentiũ in fide & veritate, quæ inferiora sunt membra maiorẽ his tribuimus honorem. Et quemadmodũ virtus singulorum membrorũ in suo ordine atque officio demonstratur: ita in totius generis humani corpore velut minor paupertas & diuitiæ collocatur, vt diuitiis humanitas dei examine comprobetur. Exultare debet pauper, deo gratias agere, quod multis patrimoniij nexibus liberatus, in die probationis non grauatur compedibus facultatum. Facilius liber sequitur discipulus dominum nullis nexibus implicatus. Nõ debet etiam ab ipso in quantum potest, misericordia iusta in egenos: quia sicut iustus efficitur de frugalitate, inferioribus & nõ habentibus prorogator nõ vereatur ne ipse deficiat, cum in vsu sanctæ administrationis habeat promptissimã voluntatem. Nihil enim sibi deerit, non cupiat in sæculo diues fieri, ne mala sibi plurima acquirat, dicente ac monente glorioso Paulo. Habentes victũ & vestitũ his contenti simus. Imò si vera fide & propter salutẽ credere cælestes sibi diuitias cooptet & comparet, quas vnusquisq; & misericordia, & reliquis actibus bonis cõparat & assumit. Tẽporalibus enim æterna sunt præponenda, caducis stabilia, sollicitis securiora, periculosis libera, in honorificis clariora. Igitur cum Christus dixerit. Primũ quærite regnũ dei, & hæc omnia apponentur vobis, nulli dubiũ fore credo, his copiã necessariam rerum in terris non defecturã, quibus cælestia præparantur. Vnde his monitis, & diues temperetur & pauper subleuetur. Difficile potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilior eloquentes credunt deo. Obcæcatur namque mēs eorum, diuitiis, opibus atque luxuria: circũdati vitiiis non possunt videre virtutes. Felix ergo qui nõ in diuitiis, non in sapientia, non in potentia sæculari & eloquentia: sed in Christi passionibus gloriatur. Ac nihil miserius quã deũ propter numũ contemnere. Ideo quem senseris semper aut cre-

bro de nummis loquentem, inuito rem habeto potius quã monachum.

DE CORRECTIONE ET doctrina præsentis.

Rector quoque honore suppresso, æqualia subditis bene viuentibus, & erga peruersos iura reatitudinis exercere non formidet. Nam liquet quod omnes homines natura genuit æquales, sed varietate meritorum, ordine alios aliis culpa postposuit. Sed & arguuntur negligentes retores ecclesiæ dei, ob quorũ incuriam perit omnis decor populi Christiani: cum nec in meditatione legis diuinæ, nec cultu pietatis, nec in sacramentorum virtutũ exercitio laborare contentur. Tunc enim doctrina doctorũ suauitas est, cum doctrina pariter & vita consentiant. Sed nec putat sua scẽtia & sapientia, sed dei auxilio pacem ecclesiis suis redditã, qui si suũ seruauerint gradum, sunt quasi domus dei, & quasi angelus domini. Sed si plus cupiunt videri nosse quã ceteri, quandoque patet veritatis regulam non tenere. Magister quoque discipulum corrigit, quem ardẽtioris cernit ingenij. Nã medicus si cessauerit curare, desperat: quoniam non est parui apud deũ meriti bene filios educare. Rectorũ quoque est, vt laborantiũ nouerint sudorẽ, vel lapsis manum porrigere, vel errantibus viam ostendere. Sed ne gloriens quod multos discipulos habeas, filius dei docuit in Iudæa, & duodecim illum tantũ apostoli sequebantur. Phariseorum autem doctrinã, omnis populus applaudebat. Lædit discipulus magistrum, si per negligentiam suã, præcepta, eiusq; laborẽ disperdat. Ideo non sit in eis pœnã diuersitas, in quibus paria sunt peccata. Nullius personã accipias, quantumcunque sit potẽs vel nobilis, si peccauerit, corripe eum. Nã confusio sequitur ignominia, ignominia correctio, correctio consolatio, consolationem salus. Vera enim amicitia, quod sentit, simulare non debet. Nõ est crudelitas pro deo crimina punire, sed pietas. Nihil tamen crudelius, nihilque miserius inueniri potest, quã vt timore mortis proprię, ne salutẽ filiorum audeant defendere. Docente autẽ te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus sufficitur, lacrymã audientiu laudes tuę sint. Sermo presbyteri scripturarũ lectione conditus sit. Vnde & Apostolus præcipit. Sermo vester sit sale conditus. Quod si infatuetur, foras proiicitur, & perdit nominis dignitatem. Nam sicut victoria domini, triumphus est seruatorũ: sic magistri eruditio, discipulorũ profectus. Nisi enim caput sanum sit, omnia membra sunt in vitio. Quando doctrina non erit in ecclesiis, intelligemus perire pudicitiam, castitatem mori, & omnes obire virtutes: quia non comederunt verbũ domini. Tunc scriptura utilis est audientibus, cum absque Christo non discitur, cũ sine patre non probatur, cum sine spiritu sancto non iam insinuat ille qui prædicat. Sed difficile dignus præco virtutũ Christi inueniri potest, qui in annũtiandis illis non suam, sed eius quærat gloriam quem prædicat. Confusio quoque & ignominia est Iesum crucifixum & pauperem & esurientem fartis prædicare corporibus, & ieiuniorũ doctrina-

doctrinam per rubentes buccas tumentiaque ora proferre. Non confundant ergo opera sermonem tuum, vt cum in ecclesiis loquaris, tacitus quisque respondeat. Cur hæc quæ dicis, ipse non facis? Accusare avaritiã etiam latro potest. Sacerdotis vox cum mente concordet. Nã quomodo potest præses ecclesiæ malum auferre de medio eius, qui in delictũ simile corruerit? Ac qua libertate corripit peccantem, cum tacitus ipse sibi respondeat eadẽ admississe quæ corripit? Perdit enim auctoritatem docẽdi, cuius opere sermo destruitur. Et illud Tullij. Caput artis est docere quod facis. Venerationi mihi semper fuit, non verbosa rusticitas, sed sancta simplicitas. Qui enim in sermone se dicit apostolos imitari, prius imitetur virtutes & vitam illorũ, in quibus loquendi simplicitatem excusabat sancti nominis magnitudo. Non enim facit ecclesiastica dignitas Christianũ: nec est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri, iam cum Christo regnantiũ, ne forte veniat angelus domini, qui scindat velum templi tui, qui candelabrum tuũ de loco moueat. Igitur ædificaturus turrin futuri operis sumptus computa. Sicuti non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandũ est. Prius ergo faciamus, & sic doceamus, ne doctrinæ auctoritas cassis operibus destruat. Nam de eloquentibus & pronuntiantibus plenus est orbis. Loquuntur quæ nesciunt, docent quæ non didicerunt. Magistri fiunt, cum ante discipuli nõ fuerint. Sed nec ad scribendum cito proficias, & leui ducaris infania. Multoquẽ tẽpore discere quod doceas, & sic non temeritate quorũdam doceas quod nescias: sed ante discere quod dicturus es. Nam qui sapientis verba crebro audire & intelligere negligit, vitam suam gubernare non nouit: quanto magis nec aliorum regimini proficit? Igitur seruum seruis te esse conuenit. Atque ita in omnibus perdocere, vt quicumque audiunt, conuersatione tua magis quã sermone proficiant. Quoniam quidem non in sermone est regnum dei, sed in virtute. Sed ne statim multitudinis acquiescamus iudicio, sed electi in principatum noscamus mensurã nostram, & humiliemur sub potenti manu dei. Reuera nil fœdus præceptore furioso, cũ debeat esse mansuetus & eruditus: contra toruo vultu, trementibus labiis, rugata fronte, effrenatis conuiciis, facie inter pallorẽ, ruboremq; variata, clamore perstrept, & errantes non tam ad bonũ trahit, quã ad malum sæuitia sua præcipitat: licet non qui irascitur iracundus est, sed ille qui crebro hac passione superatur. Suntque multi docentes ea quæ non oportet, turpis lucri gratia, qui totas domus subuertunt, & putant quæstũ esse pietatem. Quod plerumque accidit, vt habeamus pugnas legis non ob desiderium, veritatis, sed ob iactantiam gloriæ, dum apud audientes doctũ volumus existimari. Festino igitur gradu pergamus ad magistros, & eorum teramus limina, & præcepta virtutum, ac mysteria scripturarum vincula putemus æterna.

DE SOLITVDINE.

Reuera, vt simpliciter motum mentis meã faciar, considerans & propositum tuum & ardorem, quo sæculo renuntiasti, differentia in locis

Luc. 14.

Coloss. 4.

Tit. 1.

abitror, si vrbibus & frequentia vrbium derelicta in agello habites, & Christũ in solitudine quæras, & ores solus in mote cum Iesu, sanctorumq; locorũ tantum vicinibus perfruaris, idest, vt & vrbe careas, & propositum monachi non amittas. Loquor non de episcopis, non de presbyteris, non de clericis, quorũ alia causa est, alia monachi. Clerici oues pascunt, ego pascor. Sed de monacho loquor, qui pretiũ possessionum suarum ad pedes apostolorum posuit, docens pecuniam calcandam, & humiliter & secreto vicitans, semper contemnat quod semel contempnit. Nam summẽ stultitiã est, renuntiare sæculo, dimittere patriam, vrbes deserere, monachũ profiteri, & inter maiores populos peregre viuere. Quia igitur fraterne interrogas, per quam viam incedere debeas, reuelata tecum facie loquar. Si officium vis exercere presbyteri, si episcopatus te, vel opus, vel honor forte delectat, vive in vrbibus, & castellis, & aliorum salutẽ, lucrũ fac animæ tuæ. Sin autem cupis esse quod diceris monachus, quid facis in vrbibus, quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorũ? Habet vnũ quodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabritios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponant sibi Pythagorã, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetæ amulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium. Historici, Thucydidem, Sallustium, Herodorum, Liuium. Oratores, Lysiam, Gracchos, Demosthenẽ, Tulliũ. Et, vt ad nostra veniamus, Episcopi & presbyteri habeant in exemplum apostolos & apostolicos viros, quorũ honorem possidentem, habere nitatur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes Paulos, Antonios, Iulianos, Hilariones, Macarios. Et, vt ad scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Elias, noster princeps Helisæus, nostri duces filij prophetarum, qui habitabãt in agris & solitudinibus, & faciebãt sibi tabernacula prope fluentia Iordanis. De his sũt & illi filij Rechab, qui vinũ & siceram nõ bibebãt, & morabantur in tentoriis, qui dei per Hieremiã voce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorũ vir stans corã domino. Interpretare igitur vocabulũ monachi, hoc est nomen tuũ. Quid facis, in turba qui solus es? non tibi eadẽ causa, quæ ceteris. Quodq; nemo propheta in patria sua honorem habet. Nã vbi honor nõ est, ibi contemptus est. Vbi contemptus est, ibi frequens iniuria. Vbi iniuria, ibi indignatio. Vbi indignatio, ibi quies nulla. Vbi quies nõ est, ibi mens sæpe à proposito deducitur. Vbi autem per inquietudinem aliquid aufertur ex studio, minus fit ab eo quod tollitur. Et vbi minus est, perfectũ non potest dici. Ex hac supputatione illa summa nascitur. Monachum perfectũ in patria sua esse non posse. Perfectũ autem esse nolle, delinquere est. Vbi autẽ ego nunc sum, nõ solũ quid agitur in patria, sed an patria persistat ignoro. Imò nec mihi conceditur vnus angulus eremi, quotidie exposcor fidem quasi sine fide renatus sim.

DE LAVDIB. ET VTILIT. EREMI.

Quid igitur agis tu frater in sæculo, qui maior es mundo? Paupertatem times? beatos pau-

peres Christus appellat. Labore terreris? sed nemo athleta sine sudoribus coronatur. De cibo cogitas? sed vera fides famem non timet. Super nudam metuis humum excelsa ieiuniis membra collidere? sed dominus tecum iacet. Squalidi capitis horret inculta casaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas terret? sed tu paradisum mente deambula, quoties illuc conscenderis, toties in eremo non eris. O desertum Christi floribus vernans. O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur. O eremus familiaris deo gaudens, & cætera. Ad quæ etiam illud apostoli. Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cur enim timido animo Christianus es? filius hominis non habet ubi caput suum reclinet, tu amplas porticus & ingentia tectorum spatia metiris: hæreditatem expectans sæculi, cohæres Christi esse non poteris. Nudos amat eremus. Corpus assuetum tunicis, loricae onus non fert. Caput opertum linteo, galeam recusat. Mollem otio manum, durus exasperat capulus. Sed cur, inquit, pergis ad eremum? videlicet ut te non audiam, non videam, ut tuo furore non mouear, ut tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare sed fugere. Sta in acie, aduersariis armatus obstitit, ut postquam viceris coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo spe pugnare victoriae, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, aut vincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? Aut scuto, aut pedibus mors vitanda est. Tu qui pugnans, & superari potes & vincere. Ego cum fugero, non vinco in eo quod fugio, sed ideo fugio ne vincar. Nulla securitas est vicino serpente dormire, potest fieri ut me non mordeat: tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. Fuga enim non infidelitatis, sed prudentiae indicium est, ne frustra nos offeramus periculis. Sed nuper Aegypti deserta vidisti, intuitus es angelicam familiam, quanti ibi flores sunt? quam spiritualibus gemmis prata vernantia? Vidisti ferta quibus dominus coronatur. Ille tibi ignis in pectore exstuet, & illa quotidie cogita, tracta, considera, & quasi quodam carcere tentus exclama. Heu me quia prolongata est peregrinatio mea, & in paradisum mente conscendens, toties in terra non eris, quoties terrena despexeris. Eadem nobis certe cum his qui habitant per deserta conditio est, iidem oculi, toidem & manus, iidem infirmitatibus vel virtutibus subiaceamus. Si te aqua potus vexat, quanti nobiles non dicam vina nesciunt: sed carnes ignorant, & fuso tantum legumine sustentantur? Si balnearum te lauacra sollicitant, quanti principes ciuitatum, siue ob culpam propriam, siue ob inuidiam ad insulas deportati, sine aeterno premio perpetuaque mercede absque balneis perseverant? Nemo id necessitate pati non potest, quod pro deo pati voluntate detrectat. Habebis cellulam quæ te solum capiat. Imò non eris solus, angelica turba versabitur, tot socij, quot sancti. Leges euangelij, fabulabitur tecum Iesus. Replicabis apostolos vel

prophetas. Nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere confortem? Terra fumus & cinis, & per omnia momenta de nostra salute suspensi, continue in puluerem dissoluendi. Quid retractamus facere de necessitate virtutem? certe quandoque moriendum est. Quam cito mundi derelinquamus angustias, & si forte ob continentiam (quod tamen raro accidit) dolere stomachum, aestuare febribus reperimus, perpetuæ vitæ ingressuri ianuam morbum putemus? Quanti enim in mediis opibus, & inter infulas consulatus, repentina morte subtrahuntur? Quid ergo desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate cæsemur? Mihi enim opidum carcer, & solitudo paradisus est. Sæcularium quoque maxime potentum consortia deuita. Quid tibi necesse est illa sapius videre, quorum contemptu monachus esse cœpisti? Nam monachum solitudo facit, non publicum.

DE PERICVLO VITÆ solitariae.

Monachi etiam nunc mores discutimus, qui iugum Christi collo suo imposuit. Primumque tractandum est: utrum solus, an cum aliis in monasterio viuere debeas. Mihi placet ut habeas sanctorum contubernium, ne absque ductore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandum sit, & errori pateas, plusque aut minus ambules quam necesse est, & currens lassaris, moramque faciens obdormias. In solitudine sito surrepit superbia. Et si parumper ieiunauerit, hominemque non viderit, putat se alicuius esse momenti. Oblitusque sui unde, & quod venerit, intus corde, foris lingua vagatur. Iudicat contra voluntatem apostoli alienos seruos. Quo gula poposcerit, porrigit manus, dormit quantum voluerit, neminem veretur, omnes se inferiores putat, crebriusque in urbibus quam in cellula est, & inter fratres simulat verecundiam, qui platearum turbis colliditur. Quid igitur? solitariam vitam reprehendimus? Minime: quippe quam sæpe laudauimus, licet, ut præfertur, solitaria vita periculosa est, ne abstracti ab hominum frequentia, sordidis & impiis cogitationibus pateant, & pleni arrogantia, & supercilij, cunctos despiciant, armæque linguas suas, vel clericis, vel monachis detrahendo. Sed de ludo monasteriorum, volumus huiusmodi egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant: qui speciem conuersationis suæ multo tempore dederint, qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent, quos nec esurientes aliquando, nec saturitas superauit, qui paupertate lætantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus doctrina virtutum est. O quoties in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebam sacco membra deformia, & squalida cutis situm æthiopice carnis obdurerat. Quotidie gemitus; & si quando me repugnatem somnus imminens oppressisset, nuda homo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi ibi aqua

aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennæ metum, tali me carcere damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiuniis, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominem suum iam carne præmortua, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam; repugnatem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam. Non depudescio infelicitatis meæ, quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamante, & diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret domino increpante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus solus deserta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ erat orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum collocabam: & (ut mihi testis est dominus) post multas lacrymas, post cælo oculos inhærentes, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus angelorum, & lætus gaudensque cantabam. Post te in odore vnguentorum tuorum curremus. Dicam & aliud quod in Aegypto viderim. Græcus erat adolescens in cœnobio, qui nulla continentia, nulla operis magnitudine, flammam carnis poterat extinguere. Hunc pater monasterij periclitantem, hac arte seruauit. Imperat viro cuidam graui, ut iurgiis atque conuiciis insectaretur hominem, & post irrogatam iniuriam, primus veniret ad querimoniam. Vocati testes, pro eo loquebantur qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium cœpit. Solus pater defensionem suam callide opponere studuit, ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa? Ita annus ductus est, quo expleto, interrogatus adolescens, super cogitationibus pristinis, an adhuc molestie aliquid sustineret. Papæ, inquit, mihi viuere non licet, & fornicari libeat? Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset? sunt enim meliores duo quam vnus. Et si alter ceciderit, ab altero fulcitur. Funiculus triplex non facile rumpitur, & frater fratrem adiuvans exaltabitur. Vidi ego quosdam, qui postquam renuntiauerunt sæculo, vestimentis duntaxat & vocis promissione, non rebus, nihil de pristina conuersatione mutarunt. Res familiaris magis aucta quam imminuta. Eadem ministeria seruulorum, idem apparatus conuiuij, & nomen sibi vendicant solitarij. Quidam vero pauperes sunt & tenui substantiola, videnturque sibi scioli pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Sunt etiam qui humore cellularum, immoderatisque ieiuniis, tædio solitudinis, ac nimia lectione, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, vertuntur in melancholiam, & Hippocratis magis fomentis quam nostris monitis indigent. Plærique artibus & negotiationibus pristinis carere non possunt, mutatisque nominibus institutorum, eadem exercet mercimonia. Non victum & vestitum, quod Apostolus præcipit, sed maiora quam sæculi homines emolumenta sectantes: & sub religionis titulo exercentur iniusta compendia, & ho-

Tomus nonus.

nor Christiani nominis magis fraudem facit, quam patitur. Quæ pudet dicere, sed necesse est, ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus: publice extendentes manus, pannis aurum tegimus, & contra omnium opinionem plenis sacculis morimur diuites, qui quali pauperes viximus. Tibi cum in monasterio fueris hoc facere non licebit, & inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris, velle incipies, & delectabit te labor tuus. Oblitusque præteritorum semper priora sectaberis, nequaquam considerans quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Neque vero peccantium de earis multitudine, nec te pereuntium turba sollicitet, ut tacitus cogites. Quid ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant ecclesie, adeunt balneas, vnguenta non spernunt, & tamen in omnium ore versantur. Ad quod ante respondi, & nunc breuiter respondeo, in præsentis opusculo non me de clericis disputare, sed monachum instruere.

DE PERICVLO HABITANDI in urbibus.

Considera obsecro satis esse difficile locum Stephani implere vel Pauli, & in angelico stare ministerio. Pretiosum margaritum cito frangitur, fractumque instaurari non potest. Naui quamuis sit rudis & solidis confixa clavis, tumentesque fluctus non sentiat, cito, si periculose nauigat, perforatur: & licet plenius ventis lucrosius ad optata perueniat, tamen magis secura sunt quæ & tranquilla sunt. Et, ut apertius loquar: plus te quod dicis habere mercedem si in media urbe consistens monachus victites, & sunt vera quæ dicis, sed non tam facile explentur opere quam dicto. Nam si aliqua te de optimatibus inuitet ad prandium, certe aut eundem est, aut negandum. Si ieris, aut iisdem cibus vesceris, aut aliis. Si aliis, conuiuiarum offenduntur oculi. Si iisdem, perit abstinentia. Quod si non ire volueris, miser comederis in prædio ad singulas quasque phialas, & ad delibuta melle vina potaberis, alius tuum vultum cauillabitur, ille incessum iridebit, hic habitum, & imitatores forsitan Iudæorum. Nonne, inquit, hic est fabri filius? Nonne fratres eius apud nos sunt, ego illum memini ante tot ferme annos illud fecisse turpe, dixisse turpius. Alius furem clamabit, & tecum se sceleris finget esse participem. Omnia prandia pariter consonabunt, in te temulentum conuiuium dissoluetur. Quod si vllis abstineris carnibus, & non crebro balnea frequentes, tunc verò per omnes calumnias Manichæi titulus ascribitur. Si volucrum edulium refutaeris, & tenellas columbas crassosque turtures expectanti gutturi durior dominus denegaueris, sacrilegij crimen affingitur, statimque aiunt. Hi sunt qui creatorem mundi condemnant, in usus nostros facta sunt omnia. Audiui domino teste, non metior, quædam in sua gula disertum, cum rumore cognosceret me cibis esculentioribus abstinerere, se dicere: nunquid porcellus ideo factus est, ut togatus in senatu sententiam diceret? Quo videlicet me stultitiæ condennaret, qui me putaret ea quæ sunt in usus creata non sumere. Quod si pulla fuerit tunica, etiam prætereuntium

S iiii

digitis denotaberis. Ac sic nisi formosus fueris, sanctus esse non poteris. Hæc & istiusmodi, cum vitam lacerent bonâ, quid facies frater in medio? Aut vitii, aut anathemati colla submittes, id est, se-ctaberis ea, quæ sunt aduersa continentia. Aut si facere nolueris, tempore damnaberis. Prætermitto crebras salutationes, obsequia matronarum, variaque illecebras, quibus etiam rigidissimi molliuntur, cum & sireneo cantu ad naufragia pertrahuntur. Nunc autem illud affirmo, quod etiam si ita non essent, ad comparationem tamen ingētis boni maiora deserere deberes. Cum enim tanta reperimus in cælo, parua & caduca nos quæsisse doleamus in terra. Ambitio nanque, potentia, magnitudo vrbis, videri & videre, salutare & saluari, laudare, vel detrahere, vel audire, vel proloqui, & tantâ hominū frequētiā saltem inuitum videre, à monachorum proposito & à quiete sunt aliena. Aut enim videmus ad nos venientes, & silentiū perdimus. Aut si non videmus, superbiam arguimur. Interdum, vt vicē reddamus, ad superbas fores pergitur, inter linguas rodentium ministrorū, postes ingredimur deauratos. In Christi verò villa (vt dicimus) totum rusticitas. Itaque propter occupationes, aut nobis claudendum est ostium, aut scripturarum, propter quas aperienda sunt fores, studia relinquenda. His igitur rationibus inuitati, multi philosophorum reliquerunt frequentias vrbium, & hortulos suburbanos, vbi ager irriguus, arborū comæ, & susurrus auiū, fontis speculū immurmurans, & multæ oculorum auriūque illecebræ, ne per luxum & per abundantiam copiarum animæ fortitudo mollesceret, & eius pudicitia constupraretur. Inutile quippe est crebro videre, per quæ captus aliquando sis, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. Nam quos sæculi carcer includit, nunc ira, nunc auaritia, nunc aliorum incētiua vitiorum pertrahit ad ruinam. Ideoque obtinenda sunt animi voluptates, relinquenda delectationum studia: quoniam hæc est circuncisionis veritas, non figura. Nitendum in summa, vt naturalibus amputatis, conuersatio nostra tendat ad cælum. Quod fiet, si ludi, si iocus, si cōiuiua, si sermo pene familiarium deferatur, & quæ circūciduntur arefcant: non visu, non auditu, non tactu, non sapore vllō capi, & in natura corporis naturā corpoream non habere. Nam si velimus despiciere quod sumus, meremur meli⁹ esse. Quam igitur nō temere offeramus nos periculis, sed quantū in nobis est insidias declinemus.

DE ABSTINENTIA ET præcipue à carnibus.

Saluator noster, Attendite, inquit, vobis ne forte grauentur corda vestra crapula, & inebriate & curis huius vitæ. Modicus enim ac temperatus cibus & carni & animæ utilis est. Balnearum fomenta ne quæras, qui calorem corporis ieiuniorum cupis frigore extinguere, quæ & ipsa moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & maiorem refectionem poscentia erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est. Aiunt enim medici, qui de humanorum corporum scripsere naturis,

præcipue Galenus in libris, quorum titulus περι γυναικων, puerorum & iuuenum, ac perfectæ ætatis virorum mulierumque corpora, insito calore feruere: & noxios his esse ætatibus cibos qui calorē augent, sanitati que conducere, frigida quæque in cibo & potu sumere. Sicut e contrario senibus, qui pituita laborant & frigore, calidos cibos, & vetera vina prodesse. Et etiā Comicus, cuius finis est humanos mores nosse atque describere, dixit. Sine Cerere & Libero friget Venus. Nihil itaque scias conducere Christianis adolescentibus, vt esum olerū. Nam ardor corporum frigidioribus epulis tepelandus est. Nobis enim non corporum cultus, sed animæ vigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est quod nonnulli vitam pudicam appetentium, in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam putant carniū, & leguminibus onerant stomachum, quæ moderate parceque sumpta innoxia sunt, & vt quod sentio loquar: Nihil sic inflammat corpora, & titillat mēbra genitalia, sicut indigestus cibus ructusque conuulsus. Quod enim seminarium voluptatum est, venenum putat. Est autem esum carniū seminarium libidinis. Et non solum de carnibus loquor, sed in ipsis leguminibus instantia & grauiā declinanda sunt. Parcus cibus & venter esuriens, triduanis ieiuniis præfertur. Multo enim melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terras. Subitus & nimius imber in præceps, arua subuertit. Refectio itaque saturitatem fugiat. Nihil prodest biduo triduoque transmissio vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate ieiunium. Illico mens repleta torpescit, & irrigata corporis humore, spinas germinat libidinum. Plures quoque sunt, qui cum vino sint sobrii, ciborum tamen largitate sunt ebrii. Omnes enim qui ebrietatem sectantur, filij Belial vocantur. Nam venter mero æstuans facile despumat in libidinem. Vnde Noë nudauit ebrietate femora. Lot quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt. Venter quoque plenus facile de ieiuniis disputat. Qui enim Christū desiderat, & illo vescitur pane, non quærit magnopere, de quā pretiosis cibus sterco conficiat. Quicquid post gulam nō sentitur, idem fit quod panis & legumina. Omne enim quod in hoc mundo laborant homines, ore quasi consumitur, & attritum dentibus, ventri traditur digerendū: & tam diu tribuit voluptatem, quam diu gutture detinetur. Cum vero in aluum transierit, desinit inter cibos esse distantia. Nec hoc dicimus, quod negemus pisces: sed quomodo nuptiis virginitatem, ita saturitati ieiunia præferimus. Sed nunc ideo te carnes vesci non putes, si suū, leporum, atque ceruorum & quadrupedum animantium esculentiam reprobas. Non enim hæc pedū numero, sed suauitate gustus comprobantur. Scimus ab Apostolo dictum. Omnis creatura dei bona, quæ cum gratiarum actione percipitur. Sed idē loquitur. Bonum est carnem non manducare. Comedant carnes, qui carnibus seruiūt. Quorum feruor despumat in coitum, eorum & intestina carnibus repleantur. Tu vero nihil habeas tam necesse, quā in ieiunio perseuerare. Pallor & sordes

1. Tim. 4.
Rom. 14.

tuz

tuæ gemmæ sint. Igitur cū mihi dixeris, cur porcus creatus est? statim tibi respondebo puerorum more certantium. Cur viperæ & scorpij? Nec deum superfluum iudicabis artificem, cum plurimæ & bestia & volucres sint, quas tuæ fauces recusant. Sed ne contētiosum hoc & pugna magis videatur esse quā verum: audi idcirco sues & apros & reliquas animantes creatas, vt milites, athletæ, nauaræ, rhetores metallorumque fossiores, & cæteri duro operi mancipati haberent cibos: quibus fortitudo corporum necessaria est, qui portant arma & cibaria, qui pugnis & calcibus sua inuicem membra debilitant, qui remos trahunt, quorum latera ad clamandum dicendumque sunt valida, qui subuertunt montes, & sub diuo & imbris dormiūt. Sed quid ad nos, quorum conuersatio in cælis est? Cæterum nostra religio non athletā, non nautas, non milites, non fossiores: sed sapientia erudit se-ctatorē, qui se dei cultui dedicauit, & scit cur creatus sit, cur versetur in mundo, quo abire festinet. Vnde & Apostolus loquitur. Quando infirmor, tunc potens sum: & si exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Et, cupio dissolui & esse cū Christo. Et, carnis curā ne feceritis. Quodque sine quatuor sensibus viuere possumus, id est, sine aspectu, auditu, odoratu, atque cōplexu. Absque gustu autem & cibus impossibile est humanum corpus subsistere. Adesse ergo debet ratio, vt tales & tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur. Quia & comedendum est, & deambulādū, & dormiendum, & digerendum: & postea inflatis venis incētiua libidinis sustentatur. Sunt quidem sensus nostri portæ, per quas ad animam nostram sæculi blandimenta descendunt, & per quas sensus carnis introeūt. Per quas nisi lata strage facta viā virtutibus potius quā impietate fecerimus, nunquā ad regem pietatis peruenire poterimus. Dicat enim vnusquisque quod dolet, ego loquor conscientiam meam. Scio mihi abstinentiam, & nouisse intermissam, & profuisse repetitam. Nec tales ergo recipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos magno partos & perditos labore doleamus. Olerum & pomorū ac leguminum, & facilius apparatus est, & arte impenditque coquorum nō indigent, & sine cura sustentant humanum genus, moderateque sumptus, quia nec auide deuoratur. Quod irritamentum gulæ non habet, seiori digestionem decoquitur. Nemo enim vno & duobus cibus, hisque vilibus vsque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuersitate carniū & saporis delectatione concipitur, cū variis nidoribus fumant patinæ, & ad esum sui, expleta esurie, quasi captiuos trahūt. Vnde & morbi ex saturitate nimia concitantur. Multique impatientia gulæ vomitu remediuntur, & quod turpiter ingerunt, turpius egerunt. Postquam eū venit Christus in fine temporum, & reuoluit a & a, id est, sine ad principium, vt in prima ætate non circumcidimur, nec repudium dare permittimur, nec carnes comedim⁹. Hippocrates in aphorismis docet crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleuerint, nisi cito ablatione sanguinis minuantur,

1. Cor. 12.
Philip. 2.

paralysim & pessima morborum genera parere. Et idcirco esse necessariam demptionem, vt rursus habeant, in quæ possint crescere. Non enim manere in vno statu naturā corporū, sed aut crescere, aut decrescere: nec posse viuere animal nisi crescendo capax sit. Vnde & Galenus ille doctissimus Hippocratis interpres, Athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicina, nec vi- uere posse diu, nec sanos esse, animasque eorum ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste: sed semper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare. Diogenes tyrannos & subuersiones vrbium bellaque hostilia vel ciuilia non pro simplici victu olerū pomorumque, sed pro carnibus epularumque delitiis asserit excitari. Quodque mirandum sit, Epicurus voluptatis assertor, omnes libros suos repleuit olerib⁹ & pomis & vilibus cibus: dicens ita esse viuendum: quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparentur, maioremque pœnā habeant in quærendo, quā voluptatem in abutendo. Bibere & comedere non deliciarum ardorem debet excitare: sed sitim famemque restinguere. Qui carnibus vescuntur, indigent etiam his quæ sunt carniū. Qui autem simplici victu vtuntur, eos carnes non requirere. Sapientia ergo operā dare non possumus, si mensā abundantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indigent. Cito expletur natura necessitas frigus & fames: simplici vestitu & cibo expelli potest. Delitia & epularū varietas, fomenta sunt auaritia. Quod si quis existimat se abundantia ciborum potionumque perfrui, & vacare posse sapientia, hoc est versari inter delicias, & deliciarum vitii non teneri, seipsum decipit. Sensus noster illud cogitat, quod videt, audit, odoratur, gustat, atrectat, & ad eius trahitur appetitum, cuius capitur voluptate. Difficile, imō impossibile est, diuitiis & voluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Frustraque quidam simulat salua fide & pudicitia & integritate mētis se abuti voluptatibus, cum contra naturam sit, copiis voluptatum sine voluptate perfrui. Sensus corporum quasi equi sunt sine ratione currentes. Anima vero in aurigæ modum retinet frena currentiū. Grādis exultatio animæ est, cum paruo contentus fueris, mundum habere sub pedibus: & omnem eius potentiam, epulas, libidines, propter quæ diuitiæ comparantur, vilibus mutare cibus, & grossiori tunica compensare. Tolle epularū & libidinis luxuriam, nemo quæret diuitias, quarū vsus aut in ventre, aut sub ventre est. Qui ægrotat, non aliter recipit sanitatē, nisi tenui cibo & castigato victu. Quibus ergo cibus recipitur sanitas, his & seruari potest, ne quis putet morbos oleribus concitari. Si autem vires olera non ministrant, quæ nascuntur & aluntur carnibus, quid est sapienti viro & philosopho Christi tantam habere fortitudinem, quæ athletic & militibus necessaria est, quam cum habuerit, ad vitia prouocetur? Illi autem arbitrantur carnes sanitati congruas, qui volūt abuti libidine, & in cœnū demersi voluptatū, ad coitum semper exestuāt. Christiano sanitas absque virib⁹ eximiis necessaria est. Nec turbare nos debet, si rari sūt hui⁹ propositi

sectatores: quia rari sunt & amici boni & fideles & pudici & continētes, semperque virtus rara est. Legimus quosdam morbo articulari & prodagæ humoribus laborantes, proscriptioe bonorum ad simplicem mensam & ad pauperes cibos redactos, conualuisse. Caruerant enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularū largitate, quæ & corpus frangunt, & animam. Irridet Horatius appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt pœnitentiam. Sed etiam ex vilissimis cibis vitanda satietas. Nihil enim ita obruit animum, vt plenus vëter & æstuās, & huc illuc se vertens, & in ructus, & in crepitus venturum efflacione respirans. Quale autem illud ieiunium, aut qualis refectio post ieiunium: cum pridianis epulis distēdimur, & guttur nostrum meditatorium efficitur latrinarum? Dumq; volumus prolixioris inedia famem quærere, tantum voramus, quantum vix alterius diei nox digerat. Itaque non tam ieiuniū appellandum est, quàm crapula ac fœtens & molesta digestio.

DE ABSTINENTIA PHILOSOPHORVM ANTIQVORVM, SACERDOTVM, ALIORVMQVE SANCTORVM.

Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert sub Saturno, cū omnia hum' funderet, nullum comedisse carnes: sed vniuersos vixisse frugibus & pomis, quæ sponte terra gignebat. Chæremon quoque Stoicus vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum Aegypti sacerdotum: quod omnibus mundi negotiis curisque postpositis, semper in templo fuerint, & rerum naturas causasq; ac rationes syderum contemplati sint, nunquam se mulieribus miscuerint, nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: & ex eo tēpore quo cœpissent diuino cultui deservire, carnibus & vino sēper abstinerint propter tenuitatem sensus: & maxime propter appetitus libidinis: quæ ex his cibis & ex hac potione nascūtur. Pane vero nō vescēbantur, ne onerarent stomachū: & si quando comedebant, tusum pariter hyssopum sumebāt in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerēt. Oleū tantū in oleribus noverant, verū & ipsum parū propter nauseam & asperitatē gutturis leniendā. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cū ova quoq; pro carnibus vitauerint & lac quorū alterū carnes liquidas, alterū sanguinē esse dicebant colore mutato. Cubile eis de foliis palmarū contextū erat. Scabellū acclie ex vna parte obliquū in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduiq; inediā sustinentes: & humores corporis qui nascuntur ex otio, & ex mansione vnius loci, nimia victus castigatione siccabant. Itē Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in decimo octauo antiquitatum libro, tria describit dogmata Iudæorum, Phariseos, Sadducæos, Essæos, quorum nouissimos miris effert laudibus: quod & vxoribus, vino, & carnibus semper abstinerint: & quotidianū ieiuniū verterint in naturam. Super quorū vita & cibo, Philo vir doctissimus propriū volumē edidit. Eubulius narrat apud Persas tria genera magorū: quorum primos qui sūt doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & oleo, nil amplius in cibo sumere. Orpheus quoque in

carmine suo esum carniū penitus detestatur. Pythagoræ etiā, Socratis, Anthistēnis, & reliquorum frugilitatē referrē in confusione nostrā, nisi & longū esset, & proprij operis indigeret: vt qui paupertatem apostolorum & crucis duritiē aut nesciunt, aut contemnūt, imitentur saltē gentiliū paupertatē. Ad ea venio, quæ Afella post duodecimum annū sudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vni^o cellulæ clausa angustiis, latitudine paradisi fruebatur. Idem terræ solum, & orationis locus extitit & quietis. Ieiunium habuit pro ludo, inediā pro refectioe. Et cum eā non vescendi desiderū, sed humana confectio ad cibum traheret, pane & sale & aqua frigida concitabat magis esuriem, quàm restringebat: & operabatur manibus, sciens scriptum esse: Qui non laborat, non māduccet. Et ita ad quinquagenariā peruenit ætatem, vt non doleret stomachus, nō viscerum cruciaretur iniuria: non sicca humus iacentia mēbra confringeret, non sacco asperata cutis fœtorem aliquem situmque contraheret: sed sana corpore, anima sanior, solitudinem putaret esse delicias, & in vrbe turbida inueniret eremum monachorum. Paulo quoq; cibum & vestimenta palma præbebat, & ne cui impossibile videatur, Iesum testor & angelos eius: quod in parte eremi, quæ iuxta Syriam Saracenis coniungitur, monachū vidi, qui per triginta annos inclusus, hordeaceo pane & lutulenta aqua viuebat. Alter in cisterna veteri per dies sigulos quinq; carycis sustentabatur. Vnde si mihi dominus optionē daret, multo magis elegerem tunicā Pauli cum meritis, quàm regum purpuras cum regnis suis. Quid tamen nos ventris animalia, tale vnquam fecimus? quos si vel secunda hora legentes inueniret, oscitamus, manu faciem defricantes, continemus stomachum: & quasi post multum laborem, mundialibus rursus negotiis occupamur. Prætermitto prandia, quibus mēs onerata premittitur. Pudet dicere frequentiam salutandi: qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos venientes cæteros expectamus. Deinceps itur in verba, sermo teritur, lacerantur absentes, vita aliena describitur: & mordentes inuicem, consumimur ab inuicem. Talis nos cibus occupat & dimittit. Cum vero amici recesserint, ratiocinia supputamus. nūc ita personā leonis nobis inducit: nunc cura superflua in annos plurimos duratura præcogitat. Nec recordamur euangelij dicentis: Stulte hac nocte auferent animam à te, quæ autē præparasti, cuius erunt? Nec vero hoc dicens condēno cibos, quos deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed iuuenibus incentiua esse assero voluptatū. Non Aetnæi ignes, non Vulcania tellus, non Veseus, Olympusque tantis ardoribus æstuāt, vt iuueniles medullæ vino plenæ, dapibus inflammatae. Anaritia calcatur à plerisque & cum marsupio deponitur. Maledicā linguam indictum silentiū emendat: cultus corporis, & habitus vestiū vni^o horæ spatio cōmutatur. Omnia alia peccata extrinsec^o sunt: & quod foris est facile abiicitur. Sola libido infra est: & quadā lege naturæ in coitum gestit erumpere. Grandis igitur virtutis est & sollicitæ diligentæ superare q; natus sis: & in carne nō carnaliter viuere.

De

DE TEMPERATIS IEIUNIIS.

Tantum tibi ieiuniorum assume quantum ferre potes: diuersus est enim hominū stomachus. Alij amaris, alij dulcibus, alij austerioribus, alij leuibus delectantur cibis. Ideo non tibi immoderata imperamus ieiunia, & enormem ciborum abstinentiam, quibus statim corpora delicata franguntur. Philosophorum quoque sententia est, moderatas esse virtutes: excedentes modum atque mensurā inter vitia deputari. Vnde & vnus de septem sapientibus: Ne quid (ait) nimis. Noui enim ego in vtroq; sexu propter nimiam abstinentiam cerebri sanitatem quibusdam fuisse vexatam, præsertim qui in humidis & frigidis habitauere cellulis: ita vt nescirent quid agerent, quōve se verterent, quid loqui, quid tacere deberent. Sic ergo debes ieiunare, vt nō palpites, & respirare vix possis: sed vt fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis solito quid minus facias. Ieiunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est, & sanctificatio atque pudicitia: & sine qua nemo videbit deum. Nam Christus pro animi voluntate omnia in acceptum refert. Displicet namq; in teneris maxime ætatibus longa & immoderata ieiunia, quibus iunguntur hebdomades, & oleum in cibo ac poma vetantur. Experimento didici, affellū in via cum lassus fuerit, diuerticula quærere. Hoc enim in perpetuo ieiunio præceptum est, vt longo itinere vires perperes superent, ne in prima mansione currentes corruamus in mediis. Cæterū in quadragesima continentia vela pandenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxada prope rantibus: quamquā alia sit conditio sæcularium, alia monachorum. Sæcularis homo in quadragesima ventris ingluuiem decoquit, & in cochlearū morem, succo victitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parat. Monachus in quadragesima suos dimittit equos, vt sibi meminerit sēper esse currendum. Finitus labor maior, infinitus moderatior est. Ibi enim respiramus, hic perpetuo incedimus. Sic tamen comedas, vt statim post cibū possis legere, orare, & psallere. Ideo sint tibi casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia. Sed quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam difficultatesque ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, & mel? Tota horrorū cultura vexatur, vt cibario pane non vescamur: & dum delicias sectamur, à regno cælorum retrahimur. Nec si biduo aut triduo ieiunaueris, putes te non ieiunantibus esse meliorem. Tu ieiunas & irasceris, ille comedit & forte blanditur. Tu vexationem mentis & ventris esuriem ieiunando digeris, ille moderat^o alitur & gratias agit deo. Vnde quotidie clamat Esaias: Non tale ieiuniū elegi dicit domin^o: & iterū. In diebus ieiuniorū vestrorū inueniuntur voluntates vestrae: & omnes qui sub potestate nostra sunt stimulis. In iudiciis & litibus ieiunatis, & percutitis pugnis humilē, vt quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ieiunium, cuius iram non dicam nox occupat, sed luna in tagra derelinquit? Te ipsum considerans noli in

alterius ruina, sed in tuo opere gloriari: nec illorum tibi exempla proponas, qui carnis curam faciētes, possessionum redditus & quotidianas domus impensas supputant. Nec enim vndecim Christi a postoli Iudæ proditioe sunt fracti. Nec Philegio & Alexandro naufragium faciente ceteri à cursu fidei substiterunt. Conuiuia quoque tibi sunt vitāda sæcularium: maxime eorum qui honoribus tumēt. Nam pinguis venter, non gignit sensum tenuem. Docet Aesopi fabula, plenum muris ventrē per angustum foramen egredi non valere. Quoscunque namque formosos, calamistratos, crine compositos, vel buccis rubentibus videris: de armento Iouiniani, inter quos grunniunt sues. De nostro grege, tristes, pallidi, sordidi, & quasi peregrini huius sæculi, licet sermone careant, habitu loquuntur & gestu: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolōgata est. Vnde saccus & ieiunium arma sunt pœnitentiæ, & alia peccatorum. Et si è duobus necessariis vnus est subtrahendum: magis eligam ieiunium absque sacco, quàm saccum absque ieiunio. At vero hi, quibus pœnitentia præcipitur, consequenter ad ieiunium saccum copulant. Nō quidem sanat oculum, quod calcaneo adhibetur. Ieiunio, passiones corporis: oratione, pestes sanandæ sunt mentis. Igitur per ieiunium ostenditur nos posse ire in paradisum, vnde per saturitatem fueramus eiectioni. Nam ieiunium curat vulnera delinquentis, curatosque sanctificat.

DE CONTEMPLATIONE, ORATIONE, & LECTIOE.

Si monachus esse vis, non videri: habeto curam; non rei familiaris, cui renuntiando hoc esse, cœpisti, sed animæ tuæ. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia nō amabis. Corpus pariter animusq; tendatur ad dominum. Sic te ipsum in cælo animo gestiēte procures, vt dū corpore moraris in terra, iam ad Christum mente peruenias. Assuescas quoque ad orationes & psalmos nocte cōsurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatorem Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum. Sic dies trāseat, sic nox inueniat laboratē: orationi lectio, lectio ni succedat oratio. Præcipue ea quæ sancti faciunt, in conspectu dei faciunt, & pleniorē scientiam dei accipiunt, & plenius diuinis imbuti sunt disciplinis. Si enim ægrotus & estuans febribus, aquam frigidam postulet, & dicat ad medicū. Vim patior crucior, exanimor, vsquequo medice clamabo, & non exaudies? Et respondeat sapientissimus & clementissimus medicus. Scio quo tempore debeam dare quod postulas, non misereor modo: quia misericordia ista crudelitas est, & voluntas tua contra te perit. Ita dominus noster sciens clementiæ suæ pondera atque mensuras, interdum non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis prouocet ad rogandum: & quasi igne excoctum, iustiorē & puriorē faciat. Ad orationem nocte cōsurgentem: non indigestio cibi ructum faciat, sed inanitas. Nam quidam vir inter pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes: sic indigesta ructa-

tio auertit spiritus sancti charismata. Ructus autē dicitur proprie digestio cibi, & concoctarū escarum in ventū efflatio. Quomodo ergo iuxta qualitatem ciborum de stomacho ructus erumpit, & vel boni, vel mali odoris flatus indicium est: ita interioris hominis cogitationes verba proferunt, & ex abundantia cordis os loquitur. Iustus comedens replet animā suam. Cumque sacris doctrinis fuerit satiatus, de boni cordis thesauro profert ea quę bona sunt. Crebrius lege, & discere quā plurima, & tenente te codicem, somnus obtepat: & cadentē faciem pagina sancta suscipiat. Et quamquā Apostolus semper orare nos iubeat, & sanctis etiam ipse somnus oratio sit: tamen diuinas orandi horas debemus habere, vt si aliquo fuerimus opere detēti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Nec cibi ante sumantur, nisi oratione prēmisa. Nec recedatur à mensa, nisi referantur gratiæ creatori. Egreddentes hospitium armet oratio, & egredientibus occurrat oratio antequā sessio: nec prius corpusculum requiescat, quā anima pausetur. Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus p̄ngat crucem. Dominicis diebus orationi & lectiōni vacetur: quod quidem in omni tempore completis opusculis faciant. Quotidie de scripturis sanctis aliquid dicatur. Prouidendum etiam vt diem solemnem, non tam ciborum abundantia, quā spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdū est nimia saturitate velle martyrem honorare, quę scias deo placuisse ieiuniis. Sacerdotes quoque pro omnibus orare debent, quorū eleemolynas oblationesque recipiunt. Sæpe in manibus tuis diuina sit lectiō & crebrę orationes, vt omnes cogitationum sagittę, quibus adolescentia percuti solet, huiuscemodi clypeo repellantur: quoniam difficile, imò impossibile est perturbationum vitiis carere quempiam. Nam frequens lectiō & quotidiana meditatio, solet magis labor mentis esse, quā carnis. Quomodo enim quod manu & corpore fit, manus & corporis labore completur: ita quod ad lectiōnem pertinet, magis mentis est labor. Litterę namque marsupium non consequuntur: sudoris tamen comites sunt & laboris: socię ieiuniorum, non saturitatis: continentię, non luxurię. Vnde quidam Origenis discipulus dixit, nunquā se cibū Origene pręsente sine lectiōne sumpsisse: nunquā euenisse somnum, nisi vnus è fratribus sacris litteris personaret. Edentes autem cucullis capita sua velent, ne alter alterum aspiciat manducantem, ne loqui quicquā liceat dū manducant. Igitur quādo comederis, cogita quod statim tibi orandum, ilico & legendum sit. De scripturis sanctis habeto fixum versuum numerū. Istud pensum domino tuo redde. Nec ante mēbra quieti concedas, quā palladium pectoris tui hoc sub tegmine compleueris. Post sanctas scripturas, doctorum hominum tractatus lege, eorum dūtaxat: quorum fides nota est: Quoniam eruditio timorē creat, imperitia confidentiam. Sed tunc scriptura proderit legenti, si quod legerit, opere cōpleatur. Illorum igitur tractatibus, illorum delecteris ingenii & libris, quorū pietas fidei non vacillat. Ceteros sic lege, vt magis iudices quā sequaris. Ca-

ueas omnia apocrypha: & si quando ea non ad dogmatum veritatem legere volueris, scias nō earum esse quorum titulis pręnotantur: multaque in his & mixta vitiosa: Et grandis prudentiæ est, aurum in luto quærere. Quid enim facit cum psalterio Horatius? cum euangeliis Maro? cum apostolo Cicero? Quæ securitas lucis ad tenebras? Ne ergo legas Philosophos, Oratores, Poetas, ne in eorū lectiōne requiescas, ne nobis blādiamur: si his quę scripta sunt non credimus: cū aliorum conscientia vulneretur, & putemur probare quę dum legim⁹ non reprobamus. Absit ergo vt de ore Christiano sonet Iupiter omnipotens, & me Hercule, & me Ecastor, & cetera magis portenta quā numina. At nunc etiam sacerdotēs dei, ommissis euangeliis, & prophetis, videmus comœdias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium: & id, quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluntatis. Scientia autem pietatis est, nosse legere scripturas, prophetas intelligere, in euāgelio credere, apostolos non ignorare. Nec putemus in verbis scripturarum esse euangeliū, sed in sensu: Non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Si quid autē ignoras, si quid de scripturis dubites, interroga eū, quem vita commendat, excusat ætas, fama non reprobatur. Aut si nō est qui possit exponere, melius est aliquid nescire, quā cū periculo discere. Memento quā in medio laqueorum ambulas. Malo enim apud te verecundia parumper quā causa periclitari. Qui tamen quod nouit interrogat, non modo discendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui respōsurus est in similitudinē pharisæorum, non quasi discipulus, sed quasi tentator accedit. Plerique etiam detractorem, dum verba sacri eloquii plus quā debent discutiunt, in carnalem intellectum cadunt. In diuinis autem scripturis & libris, melius est obscura relinquere vt sūt, quā aliquid temere, vel prauè imitari quod nescias. Sunt quoque nonnulli, qui rugata fronte demisso supercilio, verbisque trutinatis auctoritatem doctorū sibi vendicant. Non quod ipsi dignum aliquid arrogantia nouerint: sed quod simplices fratres quædam videntur sui comparatione nescire. Euenit etiam interdum, vt cum modicum scientiæ quis habuerit, elatus in superbiam discere desistat, & paulatim eo quod nihil addit, subtrahitur, vt vacuus disciplinis penitus remaneat: ferrumque quod acutem erat, hebetetur. Sed & iam prophetam horrere, eloquentis est: non Christum sapere, sapientis: iniuriam fecisse virtutis aliena possidere, potentis: innocentem circumuenire, astutię: humilem despexisse, nobilitatis. Sic erroribus plena sunt omnia, & ad hoc vsque veritas obscuratur, vt in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur. Nobis vero nil placet, nisi quod ecclesiasticū est: & quod publice in ecclesia non timemus. In his tamen ita facere solemus. Quādo enim philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientię sæcularis, si quid in eis vtile reperimus, ad nostrum dogma conuertimus: Si quid vero superfluum, de idolis, de amore, de cura sæcularium rerum: hæc radimus, his caluitium indu-

cimus,

cimus, hæc in vnguium more ferro acutissimq; de-

secamus. Referam tibi meę infelicitatis historiam. Cum ante annos plurimos domo, parētibus, fororibus, cognatis: & quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi propter calorū me regna castrasse, & Hierosolymam militaturus pergerem: bibliotheca, quā mihi Romę summo studio confeceram, carere non poteram. Itaque, miser ego, lecturus Tullium ieiunabam. Post noctium crebras vigilias, post lacrymas, quę pręteritorum recordatione peccatorum, ex intimis visceribus fluebant, Plantus sumebatur in manus. Si quando in semetipsum reuersus, prophetā legere cœpisssem, sermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis nō videbam: non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, in media fermē quadragesima medullis infusa febris corpus inuasit exhaustū, & sine vlla requie (quod dictū quoque incredibile sit) infelicia membra depasta est, vt ossibus vix hærerem. Interim parantur exequiæ, & vitalis animæ calor, toto iam corpore frigescente, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in spiritu ad tribunal Christi pertrahor, vbi tantum luminis erat, & tantum ex circumstantium claritate fulgoris, vt proiectus in terram sursum aspicere nō auderem. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respōdi. Et ille qui pręsidebat, Mentiris, ait: Ciceronianus es, non Christianus. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter verbera (nam cædi me iusserat) consciētia magis igne torquebar: illum mecum versiculum repetens. In inferno autem quis confitebitur tibi? Clamare tamen cœpi, & eiulans dicere. Miserere mei domine, miserere mei. Hęc vox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidentis genua prouoluti qui astiterant, precabantur vt veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum penitentię daret, exacturus deinde cruciatum, si gentilium aliquando litterarum libros legisssem. Ego qui in tanto constrictus articulo, vellem etiam maiora promittere, deierare cœpi, & nomen eius obtestans dicere. Domine si vnquā habuero codices sæculares, aut si legero, te negaui. In hęc sacramenti verba dimissus, reuertor ad superiores, & mirantibus cunctis, oculos aperui: tanto lacrymarum imbre perfusus, vt etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod iacui: iudicium testis, quod timui: Ita mihi nunquā talem contingat incidere quæstionē. Nam fateor vulneribus habuisse plenas scapulas, plagas sensisse post somnum: & tanto dehinc studio diuina legisse, quanto mortalia ante non legeram. Quodque pręter psalmodiarum & orationis ordinē, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vespērū, media nocte & mane semper exercendum est: statue quot horis scripturam sanctam ediscere debeas, quanto tempore legere: non ad laborē, sed ad delectationem & instructionem animæ. Cumque hęc finieris spatia, & frequenter ad figenda genua sollicitudo animi suscitauerit: aut texenda compone, aut quę sunt texta respice: quę errata reprehende, quę sunt fa-

cienda constitue. Si tantis operum varietatibus fueris occupatus, nunquā tibi dies longi erunt: Sed quāuis æstiuis tendatur solibus, breues videbuntur, quibus aliquid operis prętermisum est: Hęc obseruans, teipsum saluabis & alios: & eris magister sanctę conuersationis, multorumque castitatem lucrum tuum facies. Ducas psalmodiam in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis quæratur, scribente Apostolo. Psallam spiritu, psallam & mente. Legerat enim pręceptum, psallite sapienter. Nam clamor in scripturis non est vocis, sed cordis. Sed nunquid verborum multitudine flecti deus vt homo potest? Non enim verbis, sed corde orandus est deus. Melior est septem psalmodiarum decantatio cum puritate & serenitate, & spiritali hilaritate, quā totius psalterij modulatio cum anxietate cordis & tristitia. Cantor quoque pellatur vt noxius, tibicinas & psaltrias & istiusmodi quasi mortifera syrenarum carmina proturba ex ædibus. Sic autem erudienda est anima, quę futurum est templum dei, quod nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem dei pertinet: turpia non intelligat, cantica modi ignoret. Non sunt contemnenda quali parua sint, sine quibus maiora constare non possunt. Græca narrat historia, Alexandrum potentissimum regē orbis; domitorem, & in moribus, & in incessu Leonidis pędagogi sui nō potuisse carere vitiis, quib⁹ adhuc paruulus fuerat infectus. Dæmonū itaque cib⁹ est carmina poetarū, sæcularis sapientia, rhetoricorū pōpa verborū. Hęc sua omnes suauitate delectant, & dū versibus aures dulci modulatione currentibus capiunt, animā quoque penetrant, & pectoris interna deuinciunt. Verum, vbi cum summo studio fuerint ex labore perlecta, nihil aliud nisi inanem sonum & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt. Nulla ibi saturitas veritatis, nulla iustitię refectio reperitur. Studiosi earum & fame veri & virtutum penuria perseuerant. Mihi autem curę, non quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Ornet enim doctrinā dei, qui ea quę conditioni suę apta sunt, facit: & econuerso confundit illam, cui cōditio sua displicet. Monachus autē nō doctoris sed plangentis habet officium, qui vel se vel mundum lugeat, & domini pauidus prętolatur aduentum, qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile quod portat, timet offendere, ne impingat & corruat & frangatur, seque monachū esse non loquendo & discursando, sed tacendo & sedendo nouerit. Sit quoque tibi sermo silens, & silentiū loquēs: nec citus, nec tardus incessus. Ac vnusquisque, quando ad communionem ingreditur, cū cuculla tantum accedat. Habeant qui volunt suas oues, vase gemmato bibant, serico nitcant, plausu populi delectentur, & per varias volūtates diuitias vincere nequeant. Nostrę diuitiæ sunt in lege dei meditari die ac nocte, ianuam pulsare, & sæculum pręcuntes calcare. Pręparemus igitur nobis fortitudinem, assumamus nobis perfectū robur, vt inter errorum tenebras & confusionem, in noctis scientia Christi lumen appareat. Diesque noster nubem habeat protegētē, vt his ducibus terram sanctam peruenire valeamus. Quid enim eru-

1. Cor. 14.

Math. 6.

Psal. 6.

Psal. 1.

ditione melius? quid suauius disciplina? quid dulci^o domino? Sit autem conuiuū Christus, lectio Christus, quies Christus, cogitatio Christus. Quæ enim potest esse vita sine scientia scripturarum, per quæ etiam ipse Christus agnoscitur? Qui cibi, quæ melia sunt dulciora, quàm dei scire prudentiam? Sapiens quoque nunquam solus est: habet secum omnes qui boni sunt & fuerunt, & animum liberum quocumque vult transfert: quod corpore non potest, cogitatione complectitur. Et si hominum inopia fuerit, loquitur cum deo: nec vnquam est minus solus, quàm cum solus fuerit. Prima namque sapientia est caruisse stultitia: sed stultitia caruisse non potest, nisi qui intellexerit illam. Sed vera quidem sapientia est, nuper factum se nosse: & vt sic loquar, in carne iustorum imperfecta perfectio est. Parum tamen est scire quod nescitis, sed prudentis hominis est nosse mensuram suam: quam qui ignorauerit, quanto ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora collocabitur. discamus igitur in terris, quorum nobis scientia perseveret in cælis.

DE VIGILIIS.

Dignum est, fratres, aptumque prorsus fatiq; conueniens, de sanctis vigiliis nunc dicere & proferre sermonem: quando ipsa lucubratio exigitur à sollicitate. Nox ecce est caligo corporibus, nò solum homines, sed etiam cunctos in somno detinet animantes, vt reformatis viribus per soporem, possint diuturnum sustinere laborem viuētes. Bonus deus qui ita prospexit, ita constituit, vt homo exiturus ad operationem suam vsque ad vesperū, haberet vicarium tēpus, in quo à duris laboribus, & multa fatigatione requiescere præstitit. Nouimus autem multos hominū, vt aut maioribus suis placeat, aut sibi aliquid peculiariter prosint, noctis particulam ad aliquod opusculum segregare: id pro lucro ducere, quod furati de sopore suo operari potuerint. A Salomone vero laudatur & femina, quæ pensa & lanificium ad lucernam vigilanter exercet. Addidit etiam quòd ex hoc laus viro eius in portis, & gloria magna nascatur. Quod si in carnalibus instrumentis, id est, victui & vestitui necessariis, qui vigilat nò reprehenditur, immò laudatur: & mirari me fateor esse aliquos, qui sacras vigilias tam spiritali opere fructuosas, orationibus, hymnis, lectionibusque fecundas, aut superfluas æstimant, aut otiosas, aut quod his deterius est, impertunas. Et quidem si sunt homines à nostra religione alieni, qui ista sic sentiant, non est mirum. Quomodo enim prophanis religiosa placere possunt: quibus si placerent, nostri essent: quia sumus utiq; Christiani? Si vero nostri sunt, quos vigiliarum salutifer actus offendit, vt nihil de his deterius suspicer: aut pigri sunt, aut somniculosi, aut quod his est proximum, senes vel infirmi. Si pigri sunt erubescant: quia illis insonant Prouerbia Salomonis. Vade ad formicam ò piger, & æmulare vias eius. Si somniculosi sunt, expergiscantur scriptura proclamante. O piger, quousque dormis? Quando autem de somno surgēs? paululum quidem dormis, modicum sedes, pusillum autem dormitas: pusillum vero complecteris manibus pectus. Si

senex es, quis te compellit vt vigiles? quanquam & non compulsus pro ætate tamen vigilas. Et si stare nò potes, sed tuam cogitas impossibilitatem, non debes iuuenes & valentes ad tuum reuocare torporē, quos propter varias tentationes iuuentutis, seipsos propensioribus macerare decet vigiliis. Nam athletæ suis incitatoribus fortiores sunt: & tamen monet debilior, pugnat ille qui fortior est: Maxime quia & sancti corruunt, si fuerint negligentes: & peccatores pristinum recipiūt, si sordes fletibus lauerint. Hoc ideo dico, vt te non terreant descendentes, sed prouocent ascendentes. Nihil tam facile, quàm otiosum & dormientem de aliorum labore & vigiliis disputare. Si vero infirmus es membris, quod facere potes, noli reprehendere: imò & riga tu secundum prophetam lacrymis stratum tuum, & dic. Sic memor fui tui super stratum meum. Iniunge te etiā vigilantibus, vt te suis precibus iuuent, quòd adiutus à domino, super lectum doloris tui canere possis, vt tu quandoque merearis dicere. In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Alioquin stultum & satis extraneum est, vt, quia ipsi currere non valemus, bene currentibus derogemus. Nam & si non possumus, debemus congratulari potentibus. Sicut enim de consensu malitiæ participatur cum facientibus peccata: sic participatio gloriæ speranda est de consensu bonitatis. Alios enim effectus coronat, alios voluntas pia lætificat. Nec sanè onerosum vel difficile videri debet, etiā delicatis corporibus in septimana duarū noctium, id est sabbathi atque dominicæ portionem aliquam dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum quinque vel noctium, quibus stupore carnali ingrauescimus, ac mūdānis actibus oscitamus. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis, cum non erubescat improbi in perpetrando opere fœditatis. Merito ergo scriptura in Prouerbiis ingerit. Est cōfusio quæ ducit ad peccatum. In bono enim opere confundi peccatum est: sicut in malo faciendo non confundi, perniciēs est. Si sanctus es, ama vigilias, vt thesaurum tuum vigilando custodias, & ipse in sanctitate serueris. Si peccator es, magis cura, vt vigilando & orando purgeris, dum tunso pectore frequentius clamēs. Ab occultis meis mūda me, & ab alienis parce seruo tuo. Gustādum enim videtur, quia suavis est dominus, sicut scriptum est. Qui ergo gustauit, intelligit & sentit, quantum pondus peccatoris vigilando deponitur, quātus mentis stupor excutitur, quanta lux animam vigilantis & orantis illustrat, quæ gratia, quæ visitatio membra vniuersa lætificat. Vigilando omnis timor excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur, vitia tabescūt, charitas roboratur: recedit stultitia, accedit prudētia, mens acuitur, error obtunditur, criminium caput diabolus gladio spiritus vulneratur. Quid hac utilitate magis necessarium? quid istis lucris commodatius? quid hac dilectione suauius: quid hac felicitate beatius? teste etiam propheta, qui in principio psalmorum suorum beatum virum describēs, summam beatitudinem eius in hoc versiculo collocauit, Si in lege dei meditatur die ac nocte. Bona est quidem diurna meditatio, sed efficacior est nocturna.

æturna. Quia per diem necessitates obstrepunt, occupationes distrahūt mentem, sensum duplex cura dispergit. Nox autē secreta, nox quieta, opportuna se præbet orantibus, aptissimam vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditum, collectum sensum in totum hominem diuinis cōspectibus sistit. Curandum est etiam ne nimietate cibi vel potus vigilaturi pectus oneretur, ne eruditates eructates & crapulam, non solum ipsi nobis, sed etiam gratiæ spiritus indigni iudicemur. Ergo tanquàm diuino functuri ministerio ante nos per abstinentiam parare debemus, vt ingrauari expeditius vigilare possimus. Cogitatio quoq; mala pellatur, ne male vigilantis oratio fiat, sicut legitur, in peccatum. Sunt enim & ex maligno vigiliæ, sicut in Prouerbiis legitur. Ablatus est somnus ab oculis eorum. Non enim dormiunt, inquit, nisi malefecerint. Absint, absint ab hoc cōuentu tales vigiliæ, sit potius vigilantibus pectus clausum diabolo, apertum Christo: vt quem labiis sonamus, corde teneamus. Tunc erunt acceptabiles nostræ vigiliæ, tunc pernoctatio salutaris: si competenti diligentia & deuotione sincera, ministerium nostrū diuinis obtutibus offeratur.

DE VESTIBVS.

Fisca tunica vestiariis, vilis tunica contemptum mundi probet. Ita duntaxat ne animus tuus tumeat, ne habitus sermoque dissentiant. Nam vestis ipsa vilis & pulla, animi tacentis indicium est. Qui enim mollibus vestiūtur, in domibus regum sunt. Tales nanque vestes habeas, nò quibus vestita corpora nudentur, quæ nec sint mūdæ, nec fordidæ, & nulla diuersitate notabiles: quia nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conueniunt Christiano. Sed ne hoc ipsum iactantiam tibi generet, quòd sæculi iactantiam contempsisti, ne cogitatio tacita subrepat, vt quia forsitan inauratis vestibus placere desisti, placere coneris in sordibus. Nihil enim intulimus in hunc mūdum, nec auferre quid possumus. At nunc plerosq; videas armaria stipare vestibus, tunicas mutare quotidie, & tamen tineas non posse superare. Et qui te religiosior est, vnum exerit vestimentum, & plenis arcis pannos trahit, inficiūtur membranæ colore purpureo, aurum liquiescit in litteras, gemmis codices vestiuntur, & nudus ante fores eorum Christus moritur. Pulla enim tunica minus cum humi iacuerit, fordidatur. Sit cingulum laneum cum tota simplicitate purissimum, & quod possit abstringere vestimenta magis quàm scindere. Idem semper habitus, neglecta mundities, inculta vestis, & cultus ipse sine cultu: plumarum quoque mollicies iuuenilia membra non foueat.

DE LABORIBVS MANVVM.

Ne vacet mēs tua variis peturbationib; quæ si pectori infederint, dominabūtur tui: & deducēt te ad delictū maximū. Facito aliquid operis, vt semper te diabolus inueniat occupatū. Si apostoli habentes potestatem de euangelio viuere, laborabant manibus suis, ne quem grauarēt, & aliis tribuebant refrigeria, quorū pro spiritalibus debe-

bant metere carnalia: cur tu in vsus tuos cessura nò præparas? Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plectē viminibus, sariatur humus, areolæ æquo limite diuidantur: in quibus cum olerum iactata fuerint semina, vel plantæ positæ per ordinē, aquæ ducantur irriguæ. Inserātur infructuosæ arbores, vel gemmis, vel furculis, vt paruo post tēpore dulcia poma decerpas. Apū fabricare aluaria, ad quos te mittunt Salomonis Prouerbia, & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam, in paruis disce corporibus. Texantur & lina pro capiendis piscibus. Scribantur & libri, vt & manus operetur cibum, & anima lectione saturet. Nam in desideriis est omnis otiosus. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque labore atque opere suscipiant, non tā propter victus necessitatem, quàm propter animæ salutem: ne vagetur perniciosus cogitationibus mēs, & ad instar fornicantis Hierusalem, omni transeūri deuaricet pedes suos. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est: quia deo propitio nulla re indiges. Sed ideo cum omnibus laborandum est, vt per occasione operis nihil aliud cogites, nisi quod ad domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar, quamuis omnē censum tuum in pauperes distribueris: nihil apud Christum erit pretiosius, quàm quod manibus tuis ipse confeceris. Sudore enim & labore nimio ad vbertatem fructuum perueniemus.

DE LAVDE RELIGIONIS, ET de inductione ad eam.

Extruis quidem monasteria, & multus à te per insulas Dalmatiæ sanctorum numerus sustetur: sed melius faceres, & si ipse sanctus inter sanctos viueres. Difficile, imò impossibile est, vt & præsentibus quis & æternis fruatur bonis, & vt hic ventrem, ibi mentem impleat, & de delitiis transeat ad delitias, vt in vtroque sæculo primus sit, & in cælo & in terra gloriosus appareat. Quod autem asseris, eos melius facere qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionū pauperibus diuidāt, quàm illos qui possessionibus venditis semel omnia largiantur: non a me, sed à domino respondeatur. Si vis perfectus esse, & cætera. Nec à suo studio monachi retrahendi sunt lingua viperea, morsu sæuissimo: quibus argumentaris & dicis. Si omnes se clauerint & fugerint in solitudinē, quis celebrabit ecclesias, quis sæculares homines lucrifaciet, quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui fuerint, sapiens esse quis poterit? Si virgines omnes fuerint, nuptiæ non erunt, interibit genus humanum. Sed rara est virtus, nec à pluribus appetitur. Et vtinā hoc omnes essent quod pauci sūt. De quibus dicitur. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Ideo licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera quib; te nutrierat mater ostēdat, licet in limine pater iaceat: per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. Gladiū tenet hostis vt me perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo? Delicatus es frater charissime, si hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cum

Christo. Multa nos facere cogit affectus. Et dum propinquitatem respicimus corporum, & corpus & animam offendimus creatori. Qui amat patrem, aut matrem super Christum, non est deo dignus. Vnde discipulus ad sepulturam patris ire desideras, saluatoris prohibetur imperio. Quanti monachorum dum patris matrisque miserentur, suas animas prodiderunt? Super patre & matre pollui non licet, quanto magis super fratre, sororibus, consobrinis, familia, seruulis? Genus regale & sacerdotale sumus: illum attendamus patrem, qui nunquam moritur, & qui ideo viuens mortuus est, ut nos mortuos uiuificaret. Sola causa pietatis est, ubi nulla carnis notitia est. Honora patrem tuum, si te a vero patre non separat. Tandiu scito carnis copulam, quamdiu ille suum nouerit creatorem. Alioquin Dauid protinus tibi canet. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est dominus deus tuus. Grande premium est parentis oblitio: quia concupiscet rex decorem tuum. Solent etenim miseri parentes, & non plenae fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filios, quia dignos matrimonio non inueniunt, religioni tradere. Sed si tu perfectus esse desideras, exi cum Abraham de patria tua, & de cognatione tua, perge quod nescis. Et si habes substantiam: uide & da pauperibus. Si non habes, gradi onere liberatus: nudus Christum nudum sequere. Durum, grande, difficile: sed magna sunt praemia. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos praeponeatur ipsius laboris utilitas. Sed & nauigantibus longa serenitas spem pollicetur, nauis valida & diuturna tempestas. Secitemur ergo nos mulierculas, sexus nos doceat infirmior. Quanta diuitiis pariter ac nobilitate pollentis (nolo earum uocabula dicere, ne uideatur adulari) relictis facultatibus, pignorbisque contemptis hoc factu facile iudicant, quod tu putas proprio timore difficile? Vnde habeto simplicitatem columbae, ne cuiquam machineris dolos: & serpentis astutiam, ne aliorum supplantaris insidiis. Non multum distat in uicio, vel decipere, vel decipi posse Christianum. At illa tibi ad hoc de variis floribus lumen exornent. Coluber ad bibendum ueniens, in aqua uenenum deponit: ne cum uenenum aqua concretum occidat. Nudum hominem timet: caput tamen suum caelat quando percutitur, ubi scit esse mortem suam. Serpens quidem si calamo percutitur, moritur: si uero iterum percutiatur, confirmatur. Hyemali tempore infirmior efficitur, & a soricibus deuincitur. Igitur ante hyemem circa se segetes colligit, ut illis escam praebet. Anguis quando senuerit, perdit aspectum: & si noluerit redire ad iuuentutem, ieiunat quadraginta diebus ut laxetur pellis eius: & sic angustum foramen perquirat, ut dum nititur inde exire, pellis senectutis dimittat. Pellicani cum suos a serpente filios mortuos inueniunt, lugent, & se & sua latera percutiunt: & sanguine excusso ad corpora mortuorum sic reuiuiscunt. Aquila quoque cum senuerit, grauantur eius pennae & oculi: & quaerit fontem & erigit pennas, & colligit in se calorem: & sic oculi eius sanantur, & in fontem ter se mergit: & ita ad iuuentutem redit. Multa dicuntur in scripturis, quae uidentur impossibilia, & tamen uera sunt. Nihil enim

dicis impossibile, ubi est uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo adest deitatis. Sed quid te ad iugum domini praesentis uitae prouocare exemplis conor: cum nullum penes sciamus fuisse sanctorum, qui procellosum huius temporis agone, absque tribulatione & tempestate transferit? Sic etenim bellator vulneris dolorem aut contemnit aut nescit, dum uiuacitatis sensibus solam uidetur cogitare uictoriam. Et qui hyemis tempore uadit ad balnea, prius asperitatem frigoris nudus patienter excipit: quia cum futura calefactio consolatur, omniumque creaturarum difficile propter deum exultatio aliqua nisi moerore praecedente succedit. Sic ergo in nobis tanta futurorum fides, ut admodum non sentiamus nos illa sustinere quae patimur: sed ea potius arbitremur nos obtinere quae credimus. Quanta autem apud deum merces, si in praesenti homines pretium non speraret? Quantis sudoribus haereditas caesa expegitur? Minori pretio margaritum Christi emi poterat. Finis militiae tuae erit regnum non terrae & temporis, sed aeternitatis & caeli. Nihil est filii, quod possit aut debeat praeferi ei, qui est uerus dominus, & uerus pater, & imperator aeternus. Cui enim rectius uitam nostram impendimus, quam illi, a quo ipsam accepimus: & cui eam debemus, usque ad finem, quia ipsius beneficio uiuimus. Vnde si maluerimus Caesari militare, quam Christo: postea non ad Christum, sed ad gehennam transferemur. Igitur nec affectum, nec patriam, nec honores, nec diuitias praeferre debemus: quia scriptum est. Praeter huius mundi figura. Et, qui hunc mundum dilexerint, cum mundo peribunt. Illi ergo militemus, qui militantibus sibi gloriam uitae aeternae, honorem regni caelestis, diuitias hereditatis suae, & diuitiae cognitionis consortium perenne largitur. Nam nullus rex terrenus totius orbis dominus est. Christus autem totius mundi rex est: quia omnia per Christum facta sunt. Et quia regnum caelorum in uim patitur, & uolenti rapiunt illud: talis uolentia deo grata est, quae neminem conculcat, nullius damno nititur. In hanc rapinam manus tuas mitte, quae crimen non habet, & confert salutem. Sollicitudines enim nostrae carnales, quanto chatiores sunt: tanto plus nos discruciant & fatigant. Ac proinde nunquam in carnalibus affectionibus ita requiescit animus, ut cruciatu careat: dum necessitudines suas, aut bonas amet cum amittendi metu: aut malas odit cum amittendi voto: in utroque sustinendis miseris semper obnoxius est. Commuta ergo in melius uitam tuam, ut aeterno deo incipias militare, & deum habeas protectorem. Sunt tamen multi qui non metu poenarum, sed benedictionum & reuersionum desiderio ueniunt ad salutem. Nihil enim est dignius, quam ut homo sit auctoris imitator, & secundum modum propriae uoluntatis, diuini sit operis executor. Nam qui edere uult nucleum, frangat nucem. Apostolus ait. Rectius enim fuerat hominem subisse coniugium, & ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere.

DE LAVDE ET DETRACTIONE
uitanda, & periculis huius uitae.

Non credas laudatoribus tuis, imo irriforibus aures ne libenter accommodes. Omnis falsa pra-

Matth. 10.

1. Pet. 2.

Psal. 44.

1. Cor. 7.

Matth. 10.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

praedicatio sectatur lucra, & gloria quaerit humana, ut per gloriam nascantur compendia. Laudet te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia: adulator quippe blandus inimicus est, naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libenter fauimus, quamquam nos respodeamus indignos, & calidus rubor ora perfundat: tamen ad laudem suam intrinsecus anima laetatur. Sed ueritas angulos non amat, nec quaerit susurrone. Laus quippe iustos cruciat, iniquos exultat: sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum laetificat, reprobos monstrat. Nulli detrahas: nec in eo te sanctum putes, si ceteros laceras. Accusamus saepe quod facimus, & contra nosmetipsos deserti, nostra uitia inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Nunquam huiusmodi hominibus appliceris: ne declines cor tuum in uerba malitiae, & audias. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris: & aduersum filium matris tuae ponebas scandalum. Et apertius in Ecclesia. Sicut mordet serpens in silentio: sic & qui fratri suo in occulto detrahit. Sed dicis: ipse non detraho: aliis loquentibus, quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis, ista praetendimus. Christus arte non deluditur: nequaquam mea, sed Apostoli sententia est. Nolite errare, deus non irridetur: ille in corde, nos uidemus in facie. Salomon loquitur in Prouerbiis. Ventus aquilo dissipat nubes, & uultus tristis linguas detrahentium. Sicut enim sagitta si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & uulnerat uulnerantem: iuxta illud. Facti sunt mihi in arcum prauum. Et alibi. Qui mittit in altum lapidem, recidit in caput eius: ita detractor, cum tristem uiderit faciem audientis, imo non audientis quidem, sed obturantis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis: ilico conticescit, pallet uultus, haerent labia, saliuu siccat. Vnde idem uir sapiens. Cum detractoribus, inquit, ne miscearis: quoniam repente ueniet perditio eorum, & ruina uiriusque quis nouit? tam scilicet eius qui loquitur, quam illius qui audit loquentem. Et Timotheo dicitur. Aduersus presbyterum accusationem ne acceperis. Peccatorem autem coram omnibus argue, ut ceteri metum habeant. Non est facile de perfecta aetate credendum: quam & uita praeterita defendit, & honorat uocabulum dignitatis. Si me igitur uis corrigi delinquentem, aperte increpa: tantum occulte mordeas. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Nam in comparatione duorum malorum, leuius malum est aperte peccare, quam simulare & fingere sanctitatem. Quid uulneribus tuis prodest, si ego fuero uulneratus? an solatium percussus est amicum secum uidere morientem? Quid enim mihi prodest, si aliis mala mea referas, si me nesciente, peccatis meis, imo detractionibus tuis alium uulneres: & cum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli alteri dixeris? Hoc non est me emendare, sed uicio tuo satisfacere. Praeceptum enim dominus peccates interdum arguere debere secreto, uel adhibito teste. Et si audire noluerint, referri ad ecclesiam, habedosque in malo pertinentes, quasi ethnicos & publicanos. Nam ingenia li-

beraliter educata, facilius uerecundia quam metus superat: & quos tormeta non uincunt, interdum uincit pudor: licet multo melius est timore poenarum emendare peccata, quam spe prosperorum diuinae subiacere sententiae. Qui enim non senferit deum per beneficia, sentiet per supplicia. Ceterum, grande peccatum est odisse corripientem: maxime si te non odio, sed amore corripiat. Contra nos autem omnis consonat chorus, & latrat uniuersa subcella: iunguntur & nostri ordinis, qui & rodunt & rodunt: aduersum nos loquaces, pro se muti, quasi ipsi alij sint quam monachi. Et non quicquid in monachos dicitur, redudet in clericos, qui patres sunt monachorum. Detrimentum pecoris pastoris ignominia est: sicut e regione illius monachi uita laudanda est, qui uenerationi habet sacerdotes Christi: & non detrahit gradum, per quem factus est Christianus. Nam quando & inimicis praebemus beneficia, ipsorum malitiam nostra bonitate superamus, & mollimus duritiam, & irratum animum ad beneuolentiam flectimus. Sed nec ille absque inuidiae infectione esse poterit, qui soli deo placere gestierit. Inuidia enim non tam humanas amicitias, quam solam iustitiam persequitur. Qui inuidus est, aliena felicitate torquetur: quoniam uirtus semper inuidiae patet. Difficile quoque euadit opprobria, cui est amica iustitia: imo si quis pie uiuere uoluerit, iniqui protinus irratione blasphemant. Haec quoque est consuetudo detrahentis, ut malum suum semper uelit negando geminare: & dicere, aut non fecisse quod fecit, aut bono operatu zelo. Nil mirum ergo si contra me paruulum homunculum immunda sues grunnunt, & pedibus margaritas conculant: meque procul ab urbibus, foro, libris, turbisque remotum, sicque latentem repperit inuidia. Tantum enim me diligunt haeretici, quod sine me esse non possunt. Omittam personas, rebus tantum & criminibus est respondendum. Nihil causae prodest maledicentibus maledicere, & aduersarios talione mordere: cum praecipit sit, malum pro malo non reddi: unde non de aduersario uictoriam, sed contra maledicium quaerimus ueritatem. Sed nec timeamus odia subire quorundam. Non enim hominibus debemus placere, sed deo. At scitote me nunquam haeretici pepercisse, sed omni studio peregrisse, ut hostes ecclesiae, mei fierent hostes. Vnde mea iniuriam patienter tuli: impietate contra deum ferre non potui. Latrant canes pro dominis suis, tu non uis me latrare pro Christo? Falsus rumor cito opprimitur: & uita posterior indicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absque morsu hominum, uita huius curricula quis pertrahat. Malorumque solatiu est, bonos carere, dum peccantium multitudine putat culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis stipulae conuiescit: & exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim emoritur. Nam si ante anno praeterito fama mentita est, aut si certe uerum dixit: cesset uicium, cessabit & rumor. Prima namque uirtus monachi est continere hominum iudicia. Igitur non timebo hominum iudicium, habiturus iudicem meum. Cupiunt enim vicini non suam, sed alienam discutere uitam. Sed qui amicus est, etiam praua, recta iudicat. Inuenti sunt enim scioli tantum ad detrahendum, qui eodem se doctos ostentare uolunt, si cunctorum uitam lacerent. Sed nihil deo

Psal. 140.

Psal. 49.

Eccles. 10.

Psal. 140.

Gal. 6.

Prou. 25.

1. Cor. 7.

Prou. 24.

1. Tim. 5.

Psal. 140.

Rom. 12.

1. Theff. 2.

clausum est, & tenebræ lucent apud eum. Fuge tamen eos in quibus potest malæ conuersationis esse suspicio: nec paratū habeas illud. Sufficit mihi conscientia mea: non curo quid de me loquatur homines. Certe Apostolus prouidebat bona: non solum corā deo, sed etiam coram hominibus: ne per illū, nomen dei blasphemaretur in gētibus: nec volebat se iudicari ab infideli conscientia. Si scandalizat, inquit, esca fratrem: in æternum carnem non mādu-cabo. Tolle igitur occasionem, volentibus occasionem. Nam castigare videtur alium, quisquis ab eius conuersatione dissentit. Sic & nos in ista prouincia ædificato monasterio, & diuersorio propter extructo: ne forte & modo Ioseph cum Maria Bethlehē veniens non inueniat hospitiū: tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorū, vt nec ceptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Vnde quia nobis illud de euangelio contigit: vt futuræ turris non ante computaremus impensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere: vt semirutas villulas, quæ barbarorum manus effugerunt: & parentū communiū cineres venderet: ne ceptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus. Vnde omnia plena periculis, omnia plena sunt laqueis. Incitant cupiditates, insidiantur illecebræ, blandiuntur lucra, damna deterrent. Amaræ sunt obloquētium linguæ, nec semper veracia sunt ora laudantium: inde sæuit & odit, hinc decipit officium, & facilius est vitare discordem, quàm declinare fallacem. Sylua succrescit, vt postea rescindatur: ideo ager feritur, vt metatur. Iam plenus est orbis: terra nos non capit, quotidie bellā secant, morbi subtrahunt, naufragia abforbent: & nihilominus detrahimus & litigamus. Vides quoque in ecclesia imperitissimos quosque florere. Et quia nutrierūt frontis audaciā, & mobilitatem linguæ consecuti sunt: dum nō recogitant quid loquantur, prudētes se & eruditos arbitrantur: maxime si vulgi fauorem habuerint, qui magis dictis leuioribus commouentur. Et e contrario vides eruditum virum in obscuro latere, & persecutiones pati, & non solum in populo gratiam nō habere, sed inopia & egestate tabescere. Hæc autē fiunt, quia non est hic meritorum retributio, sed in futuro.

DE IVRAMENTO, VINDICTA, mendacio, stultiloquio prohibendo.

Dixisti enim (ni fallor) iure te mala malis reddere: & cū iurantibus iurare debere: quia aliquādo iurauit dominus, aut mala malis restituit. Scio primū, nō omnia nobis cōuenire seruis, quæ domino cōueniunt: ne in cōparatione famulorū, domini videatur iniuria. Alioquin forsitan reclamare incipimus: cur non è virginibus, sed de aliis mulieribus generamur? Aut cur mortui nostri tertia die nō resurgunt? Iurauit scio sæpe dominus, qui nos iurare prohibuit. Nec statim ex hoc temere blasphemare debemus eum, quod alios vetuerit dominus quod ipse faciebat: quia dici nobis potest. Iurauit dominus, quasi dominus, quē iurare nemo prohibebat. Nobis quasi seruis non licet, qui domini nostri lege

iurare vetamur. Verum ne in eius exemplo scādalum patiamur: ex quo tēpore nos iurare noluit, nec ipse iurauit. Et qualiter de iuramēti causā breui sermone satisfactum est: ita etiam ad vindictæ negotium hunc eundem sensum, facile prospicis posse sufficere: quia aliud est nunc tempus gratiæ, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud prophetarum, dicente domino. Audistis quia dictum est antiquis, ne occiderent. Ego autem perfectiora præcipio, quæ in ordine euangelij digesta, suo loco lector inueniet: ex quo enim filius dei, filii hominis factus est: ex quo vetus fermētum Iudaicæ traditionis, est factum noua cōspersio: ex quo agnus non in figura, sed in veritate comeditur: ex quo secundum Apostolum vetera transferuntur, & facta sunt omnia noua: ex quo iussum est imaginē terreni hominis deponere, & assumere formam cælestis: ex quo commortui sumus: ex quo virtutibus confuraximus in Christo, iurare non discas: mentiri sacrilegium putes. Admonendi itaque sunt omnes, vt diligenter periurium caueant: non solum in altari, seu sanctorum reliquiis, sed etiam in communi loquela. Omne enim quod non ædificat audientes, in periculum loquētium vertitur. Veritas quidē claudi & ligari potest, vinci non potest: quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium nō terretur. Possunt homines, quāuis iusti, aliqua simulare pro tempore ob suam aliorumque salutem. Consideremus ergo quid loquamur: quia pro omni verbo otioso reddituri sumus rationem in diē iudicij. Verbum quidem otiosum est, quod sine vtilitate dicentis & audientis profertur. Stultiloquium autem æstimo non illorum tantum, qui aliqua turpia narrant, vnde risum moueant, & fatuitate simulata magis illudant illis quibus placere desiderant: sed etiam illorum qui prudentes sæculi putantur: & de rebus physicis disputantes, dicunt se arenas littorum, guttas oceani, & cælorum spatium, terræque punctum liquido comprehendisse.

DE PATIENTIA, RECONCILIATIONE, & mortuis non lugendis.

Nunc iā nobis de patientia, & eius bonis loquendum est. Est igitur patientia omnium iniuriarum & passionum tolerantia, & expectationum omnium sine præcipitatione sufficientia: quam si quis intellexerit & habuerit, cōtraria vitæ grauius baiulat, bona omnia continet. Sororem habet spem, & affines eius sunt res bonæ omnes: patitur enim libēter, quia sperat, sperando tolerat. Impatienter enim fertur quod nō speratur. Omni autē virtute patientia perfert, quod spe præeunte dignoscitur: aut si spes fructus patientiæ subsequitur. Hæc matre gaudet fide, & gubernaculū habet deū, conscientia, genus, & propinquitatem. Inde gloriosi testes efficiuntur: dum fide pleni, dū dei timore solliciti, dū cōtinentiæ discipuli, dū filij spei, duce patientia reperiuntur. Deinde cohæredes Christi, dum illum vsque ad mortē patientiæ virtutibus imitantur. Vnde tu passus iniuriā taceas, iram vince patientia. Sæctus enim amor impatientiam nō habet. Mansuetudo nāque nulla passione

sione turbatur, & specialiter ira & furore non rumpitur. Quam qui habuerit, beatitudinem cōsequetur, voce domini promissam, vt terrā possideat, id est, imperet & dominetur corpori suo. Nulla enim res ita inebriat vt animi perturbatio. Est tristitia, quæ ducit ad mortem, est quædam, ira quæ iustitiā dei non operatur, & furori proxima mentis suæ impotem facit: intantum vt labia tremant, dentes cōcrepent, vultus quoque pallore mutetur. Animi vera lætitia interdum dolores corporis mitigat. Quod si ad ægrotationem corporis accedat ægritudo animi, duplicatur infirmitas. Dicit quoque Apostolus. Sol non occidat super iracundiam vestram. Quid agemus in die iudicij, super quorum irā non vnus diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? Igitur mitescat sæuitia, mansuescat iracundia, remittat sibi inuicem culpas suas: nec sit exactor vindictæ, qui petitor est veniæ. Grandis offensa est, nolle placere offensum: quamquā affectus & perturbationes, quāmdiu in tabernaculo huius corporis habitamus & fragili carne circūdāmur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Ideo psalmista dicit. Irascimini, & nolite peccare. Quia irasci hominis est, & finem iræ ponere Christiani. Vnde quidā ait. Iam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Inde enim iusti dicuntur, dum omnia opera patienter operantur. Multo quoque melius est stomachum te dolere, quàm mentem gressu vacillare, quàm pudicitia: nec statim nobis pœnitentiæ remedia blādiuntur, quæ sunt infelicitium remedia. Cauendum est vulnus quod dolore curatur: nec scire possumus ægrotationis mala, nisi cum fuerit sanitas subsecuta: & quantum boni virtus habeat, vitia demonstrant: clariusque fit lumen comparatione tenebrarum. Sed consideremus quid ethicus ille psalmus sonet. Iustus es domine, & rectum iudiciū tuum. Hodie non potest dicere, nisi ille qui ad vniuersā quæ patitur, magnificat dominum, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatur. Neesse est eū, vt qui se credere dicit in Christo, in omnibus Christi iudiciis gaudeat, dicens: Sanus sum, gratias refero creatori. Langueo, & in hoc laudo domini voluntatem. Quādo enim infirmor, tunc fortior sum, & virtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Nā fortitudo corporis, imbecillitas animæ est. Patitur & Apostolus aliquid quod nō vult, pro quo ter dominū deprecatur: sed dicitur ei. Sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur. Cur igitur durū sit quod aliquando patiendum est? Dolemus autem quemquā mortuū? Ad hoc enim nati sumus, vt maneamus æterni. Lugeatur mortuus, sed ille quem gehēna suscipit, quē tartarus deuorat, in cuius pœna æternus ignis exstuat. Nā mors nostra peccatū est. Nos vero quorū exitum angelorū turba comitatur, quibus Christus occurrit obuiā, grauemur magis si in tabernaculo isto mortis habitemus. Cæterum nonne vereris, ne tibi saluator dicat: Irascaris quia frater tuus, meus factus est filius? Indignaris de iudicio meo, & rebellibus lacrymis, facis inturiā possidenti? Cibū tibi negas, non ieiuniorum studio, sed doloris: Nō am frugalitatem istā, ieiunia ista aduersarij mei sūt. Nul-

lam animā recipio, quæ me nolente separatur à corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrom, & Catonē. Si viuētem crederes fratrem, nunquā plangeres ad meliora migrasse. Nā sicut præter hanc vitam, est vita alia beatorum: ita præter hanc mortē, est mors alia impiorum. Aduersum mortis ergo duritiā & crudelissimā necessitatē, hoc solatio erigimur, quod in breui visuri sumus eos, quos dolemus absentes: neque enim mors, sed dormitio & somn⁹ appellatur. Nos dolēdi magis, qui quotidie stamus in prælio, & peccatorum vitiis fordidamur, & accipimus vulnera: Absit tamen à fide nostra, vt aliquam plagam dicā esse, quæ non habeat consolationem, cum propheta proclamet. Nunquid medicus nō est in Galaad? Deus enim permisit te istius sæculi fluctibus ventisque iactari, vt expertus naufragium, de cætero similiter periclitari caueas. Ita cuncta quæ passus es, sicut intelligis vulnera corporis tui: sic animæ remedia sunt. Breuis enim vitæ spatium æterna memoria compensat.

DE TRIBVLATIONIBVS ET opprobriis perferendis.

Oportet nos per multas tribulationes introire in regnū cælorū. Beati estis cum vos maledixerint homines, & persecuti fuerint, & dixerint omne malū aduersū vos: gaudere ergo & exultare: quia merces vestra copiosa est in cælis. Futuræ vitæ gloria præsentis vitæ incōmodis cōparatur: præcipue quia nō qui patitur, sed qui facit iniuriā miser est. Vnde & Christianis vexilla crucis sunt delictiæ: trophea nostræ vitæ non pompis, sed miseriis reportatur. In nostra classe viri fortes opprobria sciunt portare, nō munera. Nā Christi vincula voluntaria sunt, & virtutur in amplexus. Si quis autē corpore imbecillus est: si absit sapientia, nō aduersarij certamina vincit, maxime quoniā liberi arbitrij sumus: sed ipsum dei nutritur auxilio. Paupertati, non nobilitati futurorū beatitudo promittitur. Retrahit quidē verecundia senatorem, ne sequatur pauperem Christū: sed audiatur à Christo. Qui me confessus fuerit, & mea verba in generatione hac adulter & peccatrice: & filius hominis confitebitur eum in gloria patris sui, cū angelis sanctis. Turpe est inter parētes senatores pro Christo voluntaria humilitate esse deiectū. Displicet amicis, si post ambitiosi habitus cultum plebeia & ignobilia vestimenta mutantur. Sed si hominibus placerem, Christi seruis non essem, inquit Apostolus: & propheta in psalmō. Quoniā deus dissipat ossa eorū, qui hominibus placent, confusi sunt: quoniam deus spreuit eos. Quantū bona & humana offensio, per quam inuenitur seruitus Christi: tantum perniciofa est amicitia, quæ dei præstat offensam, sicut scriptū est. Qui voluerit amicus fieri huius mundi, inimicus dei constituetur. Dicat vnusquisque quod velit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicauī, melius esse confundi coram peccatoribus super terram, quàm coram angelis sanctis in cælo, vel vbicunq; iudicium suum voluerit demonstrare. Vnde Esaias, vir sua gēte nobilissim⁹, qui soecr regis Ezechie fuisse refertur, iussu

dei deposito cilicio nudus incedit: nec tã ardui præcepti pudore deterritus est, quominus dei imperiũ sequeretur: quia nihil honestius esse homini, quã suo creatori parere iudicabat. Ioannes quoque Baptista nobilis & in carne & in spiritu natus, ciliciũ a pueritia, in habitum elegit, & locustas in cibum: qui nec peccati cõscientia, nec paupertatis inopia, ad huius gloriam oneris, sed sola futuri sæculi beatitudine trahebatur. Vnde & apostoli stulti & inutiles, & tenues fidei arguuntur. Inde Paulum apostolum proferam, quem quoties lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua, qui oculo mētis futura contẽplans dicebat. Quis nos separabit a charitate Christi: tribulatio, an angustia: an persecutio: an fames: an nuditas: an periculum: an gladius? Illos pericula non separant, nos vero voluptates. Illi catenas baiulant innocentes: nos aurum circumferimus criminosi. Illi in carceribus vincti: nos in tricliniis delicati. Illi in nervo positi, deum puro corde & sincera cogitatione laudãtes: nos forte in ipsa ecclesia de forẽsibus calumniis cogitamus. Et cum omnibus æqualiter legis dara sit gratia, gehena feu regula promissa sint, alij de diuitiis, alij de virtutibus meditantur. Cumque dictum sit generaliter omnibus: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias: aliis innocentia, misericordia, castitate, ieiuniis deo fideliter & sine fine seruientibus: nos nobis adulteros eligimus, quibus seruire volumus. Siquidem iuxta euangelij sententiam. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Re vera si amator pecuniæ sum, si gloriæ, si superbiæ, si ambitionis, aut pompæ: dum illi omne studium meæ voluntatis impedo, domino seruire nõ possum: Quia duobus dominis neminem seruire posse, scriptum est. Non estis vestri, dicit Apostolus: Empti estis pretio magno: glorificate & portate deum in corpore vestro. Clementer spiritus sanctus iure nostro nos cõuenit, sciens hoc in vsu publico apud omnes homines custodiri: vt tanto seruus in opere domini esset cautior, quanto maiori peculio esset comparatus: vt intelligamus quã maiori strenui esse debeãt in opere domini, qui redempti sunt sanguine Christi: vel quã criminosi debeant iudicari, qui cum sciant pro pretio suæ salutis Christi sanguinem esse datum, alteri qui nihil præstitit, magis præbeant seruitutem. Rõgo quo pudore obsequij aut laboris sui mercedem sperabit a cælo, cuius fuerit sollicitudo omnis in terra: Mercenarius sæculi non potest accipere Christi mercedem. Omnis miles in castris iure spectat annonam, qui fortiter in prælio pro ciuibus laborauerit. Et dignus est quidẽ mercenarius mercede sua. Nemo tamen militans deo, implicat se negotiis secularibus, vt placeat ei cui se probauit, Apostoli vox. Amplectenda est igitur tristitia, quæ gaudium parit: nec eius consideranda materia, quia sæpe per dulcedinem fructus placet, quorum amarum horruit in radice: & qui literarum sciẽtiã habere desiderat, si discendi non suscepit tædia, peritię gaudia adipisci non poterit: nec cuiusquã eruditionis quisquã habere sufficit gloriã, nisi æstus fuerit ante perpeßus. Cumque nos dei auxilio destitutos, hostis inuasit, duxeritque captiuos, non de-

speremus salutem: sed iterum armemur ad præliũ. Potest fieri vt vincamus, vbi victi sumus: & in eodem loco triumphemus, vbi fuimus aliquando captiui. Nam si iuuat dominus miseros, habemus salutem. Si despicit peccatores, habemus sepulcrum. Multo grauior expectata mors, quã illata. Ad hoc enim laboremus, & in sæculi periclitemur militia, vt in futuro sæculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere, cum dominus ipse tentatus sit. Et de Abraham scriptura testetur, quod deus tentauerit eum. Quam ob causam Apostolus loquitur: Gaudentes in tribulatione, & scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spes: spes autem non confundit. Scriptum est etiam. Quia propter te mortificamur tota die: & æstimati sumus vt oues occisionis. Sed magnæ miseriæ consolatio est, quando in tormentis quis positus, scit prospera secutura.

DE TIMORE VLTIMI IVDICII, & defectu huius vitæ.

Inde satis timeo, ne in illa tribulationis die, quãdo ante tribunal Christi vniciusque secundum sua facta reddendum est: his qui in terrenis magis negotiis quã in cælestibus laborarunt, iusti iudicij responsione dicatur: Ite si potestis, & illic vbi tota deuotione seruistis, mercedem exigit. Talis causa virginum est in euãgelio quinque stultarum, quæ dum solitudine sæcularium vanitatũ se contra professionis suæ ordinem occuparent, oleum vnde verum lumen accenderent non habentes, in tenebris remanserunt. Ecce enim si vmbtrato repente cælo, solis claritas nostris aspectibus denegetur, & productæ in nostram humilitatem pluuiæ terris immineant: sic commotis, vt assolent, elementis, vt in rotam sui currus tonitrua concitentur: & dehinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta coruscant: quanquã & consuetudine ista contingant, pauemus, contremiscimus, & proni ad terram deposita superbia ceruices submittimus: Quid faciemus in illa die miseri, quando reuoluto cælo cum angelicis virtutibus igneus dominus totus adueniet? Quando cadentibus desuper stellis, sol in tenebras, & in sanguinem luna mutabitur? Quando montes sicut cera liqueßent? Quando terra ardebit, & areßcent flumina, & maria siccabuntur contra rerum naturã: insumpo diuinitus humore, ariditatem in aquis ignis operabitur? Quando peccatores dicent mōtib: cadite super nos: & collibus, tegite nos? Quando vocabunt homines mortem, & vocata non veniet? Quando discrimina vertentur in vota, & quod semper oderunt homines, cõcupiscent? Quando illud implebitur tẽpus, quod lugubri Hieremias dicit affectu, dicẽs: Respexi in terram, & ecce non erãt luminaria: Vidi mōtes, & ecce erãt tremẽtes, & vniuersos colles turbati: intendi aerem, & ecce non erat homo: & omnes volucres cæli pauebant. Vidi, & ecce Carmelus desertus: & omnes ciuitates succẽsse igni a facie domini, & a facie iræ indignationis eius, & interierunt vniuersa. Verum ne ex suggestione diaboli

Rem. 8.

Math. 4.

Ioan. 8.

1. Cor. 6.

2. Tim. 2.

2. Tim. 10.

2. Tim. 2.

Rem. 5.

Psal. 43.

Math. 25.

Hier. 4.

boli hæc ad terrorem dicta, non ad veritatem credantur, de præteritis futura probantur, quãdo talia in diluuiio, in Sodomis, in Ægypto, in Hierosolymis, sæpe ob delicta hominum facta referuntur. Sed veniet illa dies, qua corruptiuũ hoc & mortale, in corruptione induet & immortalitatem. Tũc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis: & tu gaudebis. Iudicaturus domino, lugubre mũdus immugiet: tribus ad tribus ferient peçora. Potentissimi quondam reges nudo peçore palpitabunt. Exhibebitur tunc cum prole sua vere tũc ignitus Iupiter. Adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristoteli argumẽta non proderũt: tunc rusticanus & pauper exultabis & ridebis, & dices: Ecce crucifixus deus meus, ecce iudex, qui inuolutus pannis in præsepio vagiit. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius, hic qui matris gestatus sinu, hominem deus fugit in Ægyptũ, hic est vestitus coccino, hic qui sentibus coronatus. Cerne manus Iudææ quas fixeras, cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idẽ sit quod dicebatis clãm nocte tulisse discipulos. O quot virgines & quantorũ infamata pudicitia a deo iudice coronabitur. O quãtis in illa die expedisset, si mēbrorum sensu & viscerũ vigore in hac vita caruissent: & quãti illic elingues & muti feliciores loquacibus erunt, & quãti pastores philosophis, quãti rustici oratoribus: & quanti hebetes argumẽtis præferendi sunt Ciceronis. Ibi enim cum ante tribunal Christi venerimus, scimus nec Iob, nec Danielem, nec Noe rogare posse pro quoquã: sed vnumquẽque portare onus suum. Igitur siue leges, siue dormies, siue scribes, siue vigilabis, Amos tibi semper buccina in auribus sonet: & apostoli qui hunc horrendum diẽ impiis & peccatoribus præuidere meruerunt, humiles erant, mortuos suscitantes: & nos super omnes erigimur, qui peccando quotidie nosmetipsos occidimus, non respiciẽtes flebilem infirmamque naturam, quæ in aduersis fortis, & nec in prosperis aliquãdo secura. Si enim intemperate cibibus sumptus, aut immoderate potus acceptus, leuẽ corpori febriciunculam concitauerit, deicimus animam, affligimur, suspiramus. Nulla cura tunc sæculi est, nulla villarum: nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro. Omnes calumniæ, omnia lucra in periculo corporis conquiescunt. Curritur ad medicos, & pro remedio carnali promittuntur munerã, aurum & argentum, interdum & mancipia traduntur: & penẽ totum patrimonium, aut negligitur, aut donatur, vt consulatur vitæ quandoque peritura. Et pro æterna salute omnis admodũ homo negligens est, omnis auarus. Illic omnis frugalitas largitoris animi tenacitate constringitur: vbi promptior voluntas, copiosior & largitas deberet operari. Et cum scriptura dicat. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: sic humana concupiscentia, sic amamus, quasi aliquid nascentes intulerimus in sæculum, aut recedentes de sæculo nobiscum auferre possimus. Nemo ad breuitatem temporis, nemo ad naturæ respicit conditionem: nemo considerat, nemo retrahat vana esse omnia, quæ aliquo fine clauduntur. Labuntur enim tempore, & præterita relinquentia, ad futura

festinant. Sed & dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Cumque omnia cogitauerint per triginta annos, vna febriciunula venit, & tollit omnes cogitationes eorum. Nam sicut mane virens herba & florens delectat oculos contemplãtium, paulatimque marcescens, pulchritudinem perdit, & in fœnum quod conterendum est, transit: ita species hominum vernat in parulis, floret in iuuenibus, viget in perfectæ ætatis viris: & repente dum senescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extensa contrahitur. Hoc etiam languor facit & inedia, vt vultus primo pulcherrimus, ad tantam transeat fœditatem: tamen qui quotidie recordatur se esse moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festinat. Sed quanto in hoc sæculo persecutionibus, paupertate, inimicorum potentia, vel morborum cruciatibus fuerimus afflicti, tanto post resurrectionem in futuro maiora præmia consequemur. Igitur in die iudicij securus inuenietur, si nulla dei offensa reperiat. De his ergo tantum sollicitudinem habere debemus. Ambient terrena gentiles, quibus cælestia nõ debentur. Cõcupiscent præsentia, qui futura non credunt.

DE VIRTUTE HVMLITATIS ET SIMPLICITATIS, AC TVMENTI ANIMO VITANDO.

Cave ne rumusculos hominũ aucuperis, ne offensam dei, populorum laude commutes. Per bonam & malam famã, a dextris & a sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur: non diuitiis tumet, non contrahitur paupertate, & læta cõtemnit & tristia. Nam iusti & fortis viri est, nec aduersis frangi, nec prosperis subleuari: sed in vtroque esse moderatum. Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & conscientia repugnante, pharisaica ambitione circumdari. Fidelis mecum lector intelligis, quid taceam, & quid tacendo magis loquar. Quanto melius erat hæc in corde portare, quã in corpore: & deum habere fautorem, non aspectus hominum? Quãuis enim aliis viris carere possumus, hypocriteos tamen maculam non habere, aut nullorum, aut paucorum est. Sed sicut deprecantis humilitas meretur præmia: ita superbia confidentis, dei auxilio deseritur. Tu autem frater inferius accumbe, vt minore veniente, sursum iubearis ascendere. Super quẽ enim, ait dominus, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & tremẽtem verba mea? Sed vis scire quales ornatus dominus querat? Habeto prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem. His plagis cæli includere, hæc te quadriga, velut aurigam Christi, ad metam coniecit ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius: ex omni parte decori & ornamento tibi sint & tutamini. Philosophorum sententia est, sibi herere virtutes, & apostoli Iacobi: Cui vana defuerit, omnes deesse. Et sicut quatuor sunt virtutes, quibus pugnamus & regimur: sic quatuor vi-

1. Cor. 15.

1. Ioan. 2.

Psal. 63.

1. Cor. 2.

ria sunt, quibus ab hoste percutimur, stultitia, iniquitas, luxuria, formido: sed malitia finem non habet. Cognatae quoque sibi sunt virtutes, rectitudo & simplicitas: nec ab inuicem separari queunt. Simplex & humilis & rusticus qui arcana sapientiae comprehendere nequit, si tamen sapientum exempla in viuendo sectetur, iure inter sapientes connumerabitur. Melius est enim parua bona cum charitate facere sine scientia, quam magnis effulgere virtutibus cum admixtione discordiae. Excelsa namque periculosius stant: & citius corrumpuntur quam sublimia sunt. Sed perspicuum est omnem creaturam quamuis ad perfectionem venerit: tamen indigere misericordia dei, & plenam perfectionem ex gratia dei, non ex merito possidere. Nihil sic placet deo sicut simplicitas & innocentia. Unde spiritus sanctus in volatilibus non apparuit, nisi in columba, propter simplicitatem: in quadrupedibus in oue, propter mansuetudinem. Illud quoque tibi vitandum est cautius, ne vanae gloriae ardore capiaris. Cum facis elemosynam, deus solus videat. Cum ieiunas, laeta sit facies tua, ne ad te obuia praetereuntium turba consistat, & digito demonstreris. Nec factis religiosus velis videri, nec plus humilis quam necesse est, ne gloriam fugiendo, quaeras. Plures enim paupertatis, misericordiae ac ieiunij arbitros declinantes, hoc ipso placere cupiunt, quod placere contemnunt, & mirum in modum laus dum vitatur, appetitur. Caeteris perturbationibus, quibus mens hominis gaudet & aegrescit, sperat & metuit, plures inuenio extraneos. Hoc vitio pauci admodum sunt qui caruerint. Igitur non quaeras gloriam: & cum inglorius fueris, non dolebis. Qui enim verba increpantis humiliter recipit, iam propinquam habet veniam reatus quem gessit. Grauius est enim perficere malum, quam facere. Non est tamen tantae virtutis ab aliis factam iniuriam sustinere, quam gratiae domini est, mitem atque tranquillum iniuriam facere non posse. Neque vero te moneo, ne de diuitiis glorieris, ne de generis nobilitate iactes, ne te caeteris praeferas. Scio humilitatem tuam, scio ex affectu te dicere: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Stultissimum quippe est docere, quod nouerit ille quem doceas. Vox ex industria quasi confecta ieiunio tenuis, non sit & deficiens. Sunt quippe nonnulli exterminantes facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes: qui statim cum aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium: & operata facie, vix liberant unum oculum ad videndum. Vestis pulla, cingulum saccum, & fordibus manibus pedibusque, venter solus, quia videri non potest, aetuat cibo. His quotidie psalmus ille cantatur. Deus dissipauit ossa hominum sibi placentium. Tristitiam simulant, & quasi longa ieiunia furtiuis nocturnis cibis protrahunt. Pudet reliqua dicere, ne videar potius inuehi, quam monere: omnia haec argumenta sunt diaboli. Imitare igitur eum potius, cuius pallor ex ieiuniis, elemosynae in pauperes, obsequium in seruos dei, humilitas, & cordis & vestium, ac in cunctis sermo moderatus. Trade quoque te illi, cuius sermo & habitus & incessus, doctrina virtutum est. Non cothurnatam affectes eloquentiam: nec more puerorum, argutas sententias in clausulis strues. Haec

praetereans tetigi, ut eruditis contentes auribus, non magnopere cures quid imperitorum de ingenio tuo rumusculi iactent: sed prophetarum quotidie medullas bibas. Quod patritij generis inter monachos esse coepisti, non tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, ut imiteris filium hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare. Nam quanto humilior, tanto sublimior es: lucet margarita in fordibus. Quantumque enim te deieceris, humilior Christo non eris. Ideo quamquam mihi multorum sum conscius delictorum, & quotidie in oratione flexis genibus loquar: Delicta iuuentutis meae, ne memineris domine. Unde sciens dictum ab Apostolo: Ne inflatus in superbia incidat in iudicium diaboli. Et in alio loco scriptum. Superbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam: nihil ita a pueritia vitare conatus sum, quam tumentem animum & erectam ceruicem, dei contra se odia prouocantem. Noui enim magistrum dominum & deum meum in carnis humilitate dixisse. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Et ante per os Dauid cecinisse. Memoro domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Et in alio loco legimus. Ante gloriam humiliatur cor viri: & ante ruinam eleuatur. Nihil enim, ut crebro diximus, tam periculosum est, quam gloriae cupiditas & iactantia & tumens animus conscientia virtutum. Idcirco plus est animum deposuisse, quam cultum. Difficilius arrogantiam, quam auro caremus & gemmis. Nil itaque prodest vile palliolum, futura tunica, corporis illuies, simulata paupertas, si nominis dignitatem operibus destruas, si inter fordes & inopiam peccata non caueas. Fidele namque testimonium est, si non habet causas mentiendi. Cui enim plus creditur, ab eo plus exigitur. Potentes potenter tormenta patientur. Nec sibi quisquam de corporis tantummodo castitate suppleat: cum etiam conuictum in fratrem homicidij sit reatus. Cadit quidem mundus, & ceruix erecta non flectitur. Pereunt diuitiae, & nequaquam cessat auaritia. Congregare quam multi festinant, quae rursus ab aliis occupetur.

DE HUMILITATE CHRISTI, quem imitari debemus.

Christus baptizatur a seruo, & a deo filius appellatur: inter publicanos, meretrices, & peccatores ad lauacrum venit: & sanctior est Baptista suo, qui de caelo venit in vterum, de vtero in praesepe, de praesepe in crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro ad inferos, de inferis victor remeavit ad caelos. Imitemur ergo saluatorem nostrum: quia ipse mitis & humilis pastor, agnus & aries appellatur. Qui pro nobis immolatus est. Qui ab Isaac cornibus tenetur in sentibus. Ex quo nil hac humilitate sublimius. Qui Bethlehé in hoc paruo terrae foramine caelorum conditor natus est. Hic inuolutus pannis, hic visus a pastoribus, hic monstratus a stella, hic adoratus a Magis. In baptismo humilitas Christi, nostra sublimitas. Illius crux, nostra victoria: illius patibulum, noster triumphus est. Cum igitur lauacrum & crucis signum in frontibus damno aspexerit, contremiscit. Qui aurea capitolia

rolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt scepra regalia & purpuras Caesarum, & dapes Christianorum: sordes tamen & ieiunia pertimescunt. Iubet enim Christus, ne quis discipulorum dicat, quia ipse est Christus. Mira ratio, non vult praedicari, qui gaudet intelligi: agnosci amat, & odit ostendi: magis vult se inuentum esse, quam proditum, ut virtus sua illum, non fauor ostenderet alienus. Quae autem maior potest esse clementia, quam ut filius dei, filius hominis nasceretur, decem mensium fastidia sustineret, partus expectaret aduentum, inuolueretur pannis, subiiceretur parentibus, per singulas adoleret aetates, & post contumelias vocum, alapas, & flagella, crucis quoque nobis fieret maledictum, ut nos a maledicto legis absolueret. Patri factus est obediens usque ad mortem: ut id opere impleteret, quod ante ex persona mediatoris fuerat deprecatus, dicens: Pater, volo ut quomodo ego & tu unum sumus: ita isti in nobis unum sint. Ergo quia ad hoc venerat, ut quod impossibile erat legi (quia nemo iustificabatur) ineffabili misericordia vinceret: publicanos & peccatores ad penitentiam prouocabat. Unde nouum & mirabile est apud nos. Dominus solus petentes se amat, solus irascitur nisi petatur. Illo enim tempore quo supplicia mereantur, deus argumentum saluationis ostenditur: intelligere possumus, quantum valeret praestare non laesus, qui tantum donaret iratus. Amemus & nos Christum, eiusque semper quaeramus amplexus: & facile videbitur omne difficile: breuia putabimus vniuersa quae longa sunt. Quodque beata dei genitrix a filio suo non didicit, caelos fabricare, angelos creare, mira deitatis insignia operari: sed tantum humiliari, caeteraque virtutum documenta intra humilitatis custodiam aggregare.

DE IUSTITIA, ET VITAE rectitudine.

Etiam de iustitia differamus, quae est singulariter rerum & personarum aequissima distributio, quam quis obtinens, & cui quis adhaerens, vitam suam disposuit & sine turbatione conseruat, custodit in omnibus equitatem: scit quid deo debeat, quid sanctis, & quid aequalibus reddat: quid non denegat potestibus huius saeculi: quid sibi retineat, quid proximo competat, quid alienis concedat aut congruat. Iustum est enim deum colere & diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute: sanctos & coaequales honorare, & tributa impendere potestibus: superbium non esse, sed magis mitem & humilem: proximos tamquam se diligere, alienos & inimicos non prosequi odio, sed amore: subiectum esse prioribus, vel aetate maioribus: quia & dominus dum esset omnium dominus, a Ioanne qui maior est in natis mulierum: quia prior illo in natiuitate hominum erat, baptizatur: Et sic adimpleri omnem iustitiam protestatur. Ex hac misericordia nascitur, obsequium deificum generatur. In his omnibus qui inuenitur, non immerito in Christo dicitur permanere: quoniam haec omnia ipse Christus est. Paulus nos gloriosus informat & instruit de Christo, dicens: Qui est factus nobis a deo iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Item in alio loco: Qui est misericordia & pax & dilectio, quam Graeci agapen vocant. Iniquus enim si sequitur iustitiam, negat iniquitatem. Stultus si sequatur dei sapientiam, negat stultitiam: quodque sapientia, fortitudo, temperantia, & castitas solum prodest habentibus: iustitia vero aliis & miseris prodest, quae patrem vel fratrem non nouit: sed nouit veritatem: personam non accipit, & deum imitatur. Discite ergo bene facere: Virtus enim discenda est. Nec naturae tantum bonum sufficit ad iustitiam, nisi quis erudiat congruis disciplinis. Discenda est ergo iustitia: & magistrorum terrenda sunt limina. Saecularis autem iudex acceptis muneribus condemnat infontem, & reum liberat. Quod interdum de ecclesiae principibus dici potest, quod propter munera lacerent legem, & non perducunt iudicium ad finem.

DE FIDE SPE, ET TIMORE.

Si autem fides (ut inquit apostolus Paulus) est substantia sperandarum rerum, quas speramus, & index rerum quas non videmus, credere & fidere quis debet, quod deus ea quae promittit, potens est adimplere, & spem suam in futurum transferre: & tunc plena fide poterit ad ea quae promissa sunt, facile peruenire. Haec nobis vniuersa inuisibilia ante oculos ponit. Ad hanc ingressi, diaboli & potestatum huius mundi & harum tenebrarum vniuersa deferimus: deo cum fiducia proximamus. Credere enim & sperare necesse est quae deus iussit: cum quae diabolus inferuerat, abnegamus. Fidem spes sequitur: itaque de ipsa loquamur. Est igitur spes expectatio rerum omnium futurarum, quam in fide habemus, qua saluamur, Paulo scribente apostolo: Spe enim salui facti sumus. Spes autem quae videtur, non est spes. Quod autem videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Haec in se habet timorem, non illum cuius obliuisci, & quem foras debet mittere quisquis in fide viuunt: sed qui vnus est de spiritibus, quibus impletur Iesus, sicut Esaias testatur: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini, illum spiritum quem Dauid canit, dicens: Time domine iusti eius. Unde & beati efficiuntur eodem protestante & dicente: Beatus vir qui timet dominum: illum dicit timorem, qui castus est & pudicus. Quoniam timor domini castus, inquit Dauid, manet in saeculum saeculi. Ergo est duplex timor, vnus appetendus, alius fugiendus est. Igitur appetendus timor, admonitio & custodia omnium rerum, quas credimus aut speramus. Timemus enim iudicium, quia speramus, & metuimus dominum: quia fortem illum iudicem credimus. Vera namque vita est deum nosse, timere eius potentiam, amare pietatem. Timor namque virtutum est custos, securitas ad lapsum facilis. Si pauorem habueris, sollicitus eris: & si sollicitus fueris, leo in caulis ouium tuarum intrare non poterit. Quod ad praepositos ecclesiarum vel ad animae custodem pertinet. Qui cautus est & timidus, potest ad tempus vitare

peccata: qui secutus est de iustitia repugnat: illiusque auxilio destitutus, insidiis hostium patet. Nunquam tuta est humana fragilitas: & quanto magis virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus: Si iuxta Ecclesiasten, Radix sapientiae est timere deum: fructus sapientiae quis est, nisi videre deum? Bonum autem diligit, qui non inuitus, aut necessitate, aut legum metu facit bonum: sed idcirco, ut mercedem bonam operis habeat.

DE CHARITATE, ET PACE.

AD charitatem nunc transitum faciamus: quia omnino maior est. Inter caetera sic fatetur Paulus. Manent autem tria haec: Fides, spes, & dilectio: sed maior his dilectio est. Est ergo dilectio vinculum animorum, casta, & sincera, & sine aemulatione charitas: consummatio omnium mandatorum, breuis omnium praecipitorum: quam cum quis habuerit, omnia habet, sine hac in aliis remanet imperfectus. Et ut cognoscat vestra prudentia, quantum charitas valeat: legimus responsum domini in euangelio dicentis, cum interrogaretur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Et diliges proximum tuum tanquam teipsum: in his duobus praecipis pendet lex & prophetarum. Vides in hac sola vniuersa legis contenta pendere? Vere quisquis hanc habet, iam deus & dei filius dici potest: ex hac sola poterit deo similis esse. Considera, qui deum diligit, nunquid sperat, nunquid timet, nunquid fidei? Non, sed tantum diligit. Deus, inquit Paulus, cum dilexisset mundum: misit vnicum filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato condemnaret peccatum in carne: qui praeponebat eam rebus omnibus, dicens. Et si linguis loquar hominum & angelorum: charitatem autem non habeam, factus sum sicut aëramentum tinniens, aut cymbalum concrepans. Et si habuero prophetiam, & cognouero omnia mysteria, & omnem scientiam: & si habuero fidem, ita ut montes transferam: & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non habeam, nihil sum. Charitas magnanima est: charitas benigna est: charitas non aemulatur, non inflatur, non agit perperam, non irritatur, non confundit, non querit quae sua sunt, non cogitat malum, non gaudet super iniustitia, gaudet autem de veritate. Omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat: charitas nunquam excidit. Nihil enim amantibus durum est, nullus difficilis est cupientibus labor. Solus tamen ille amor probabilis est, qui deo & virtutibus animae coaptatur. Nihil est enim quod non toleret, qui perfecte diligit. Qui autem clementiam non habet, nec indutus est viscera misericordiae & lacrymarum: quamuis spiritualis sit, non adimpleuit legem Christi. Unde legitur, quod beatus Ioannes euangelista, cum Ephesi senex vix inter discipulorum manus deferretur, nihil aliud per singulas solebat proferre collecta: nisi, Filioli mei diligite alterutrum. Discipulis autem petentibus, quare semper id diceret? Respondit, quia praecipitum domini est: & si fiat, solum sufficit. Sed obsecro ne amicus, qui diu queritur, vix inuenitur, diffi-

cile seruarur, pariter cum oculis amittatur. Nam amicitia quae desinere potest, nunquam vera fuit. Vera namque amicitia nullo liuore, in quanto augetur numero, tanto crescit & robore. Declina igitur a malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. Quin potius faciendum est bonum, ut declinemus a malo. Pax quaerenda est ut fugiamus bella: nec sufficit eam querere, nisi inuentam fugientemque omni studio persequamur: quae exuperat omnem sensum, in qua habitatio dei est, propheta dicente. Et factus est in pace locus eius. Infernus itaque inter fratres diuidit. Quicquid igitur separat inter fratres, infernus dicendus est. Concordia enim paruae res crescit: sic & discordia maximae dilabatur. Pulchre igitur persecutio pacis dicitur: iuxta illud Apostoli. Hospitalitatem persequentes: ut non leni usitatoque sermone, & (ut ita loquar) summis labiis hospites inuitemus: sed toto mentis ardore teneamus, quasi aufe-rentes secum de lucro nostro atque compendio.

DE INFIRMIS ET PAUPERIBUS RECREANDIS.

SI quis coeperit aegrotare, transferatur ad exedram latiore: & tanto senum ministerio confouatur, ut nec delicias urbium, nec matris querat affectum. Nec liceat dicere cuiquam: tunicam & sagum textaque iuncis strata non habeo. Ita economicus vniuersa moderetur, ut nemo quid postulet, habeat. Si uias fratribus, hospitem laua pedes, pauperibus & fratribus refrigeria exhibe, sumptum manu propria distribue. Quoniam quicquid habent clerici, pauperum est: & domus eorum, omnibus debent esse communes. Susceptioni enim peregrinorum & hospitem inuigilare debent. Docet Salomō misericordiae operibus insistendum: nec nostris fidendum viribus, sed a deo esse auxilium flagitandum. Sed esto quod aequeris pauperibus, in opum cellulas dignanter introeas, manus debiliū sis, aquam portes, ligna concidas, focum extruas. Sed ubi vincula? ubi alapa? ubi sputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? Et cum haec omnia, quae dixi, feceris, ab Eustochio Paulaue vinceris. Haec dico, non quod de ardore mentis tuae quicquam dubitē: sed quod currentem impellam: & acriter dimicanti feruore augeam.

DE PENITENTIA, ET MISERICORDIA DEI.

ARripe quae occasio, & fac de necessitate virtute. Non queritur in Christianis initia, sed finis. Paulus male coepit, sed bene finiuit. Iudae laudantur initia, sed finis prodigionē datur. Et licet deus non velit mortē peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: tamen tepidos odit, & cito ei nauisem faciunt. Cuique plus dimittitur, plus diligit. Unde meretrix illa Christi dilectrix in euangelio baptizata, lacrymis, & crine, quo multos ante ceperat, pedes domini tergens, saluata est. Non quidem habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbis sibi fuliginatos. Nam quanto foedior, tanto pulchrior: quae demum plorat ad crucē, vngueta parat, querit in tumulo, horrulanum interrogat, pergit ad

ad apostolos, repertum nuntiat: illi dubitant: ista confidit. Non enim tam peccati crimē arguitur: quam velox conuersio in penitentiae celeritate laudatur. Nec deus cogeret penitere, si non esset penitentibus veniam concessurus. Nihil enim tam repugnat deo, quam cor impenitens. Hoc solum crimen est, quod veniam consequi non potest: praecipue quia non iniustus, ut propter multa mala paucorum obliuiscatur bonorum: imò de nullo sic irascitur deus, quomodo si peccator superbiat, & erectus & rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam postulet pro delicto. Nihilque sic offendit deum, sicut erecta ceruix post peccata, & ex desperatione contemptus. Unde & vos non desperetis veniam scelerum magnitudine: quia magna peccata, magna debent penitentia. Nam deus non vult inferre supplicia, sed terrere passuros. Ipseque ad penitentiam prouocat, ne faciat quod comminatus est. Daemonum enim nullus est quin pareat. Omnes ad praedam festini venient: ante faciem ipsorum ventus vrens. Et qui quid aspexerint, quicquid vultui eorum obuium fuerit, vtere desiderabunt & perdere. Sed nec quicquam per patientiam bonitatis dei, de peccatorum suorum impunitate contendat: nec illum non aestimet offensum, quia necdum expertus reatum. Imò magna est ira, quando peccatis non irascitur deus. Unde in Ezechiele ad Hierusalem. Iam non irascar tibi zelus tuus recessit a me. Sed reuera deus hominibus non irascitur, sed vitis: quae cum in homine non fuerint, nequaquam punit. Habet autem iram dei mensuras quantum & quanto tempore, & ob quas causas, & quibus inferatur: iuxta illud quod scriptum est. Cibabis nos pane lacrymarum in mensura. Misericordiam igitur a deo consequitur, qui se putat esse miserum. Nam deus qui nullis viribus superari potest, publicani tamen precibus vincitur. Quanto ergo tempore te errare nosti, quanto tempore deliquisti: tanto tempore humilia teipsum deo: & satisfacito ei in confessione penitentiae. Quoniam qui peccator est aliqua sordē maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici. Igitur quia errauimus iuuenes, emendemur senes, iungamus gemitus, & lacrymas copulemus, culpam simpliciter confitendo. Nam qui post lapsum peccatorum ad veram penitentiam se conuertit, cito, a misericordiae iudice veniam impetrabit: quoniam apud deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Sed & magnum peccatum magnis diuturnisque cruciatibus luitur, culpaque leuis praesenti supplicio compensata sit. Et sic magnum peccatum, magna indiget misericordia. Conclusit enim deus omnia sub peccato, ut omnino miseretur. Sed frustra voce assumitur, si permanent opera. Sed ne diutius pertraham, habeto pauca pro pluribus: in quibus non tam ordo queritur, quam

profectus. Age ergo tu, caue, curre, festina. Age, ut in hac spiritualitate perficias. Caue, ne quod accepisti bonum, incautus, & negligens custos amittas. Curre, ut non negligas. Festina, ut celerius comprehendas. Nam coepisse multorum est: ad culmē peruenisse paucorum. Tribuat tibi Christus, ut audias & taceas, & intelligas, & sic loquaris.

FINIS CONCLVDENS REGVLAM.

ET quoniam ita se natura habet, ut amara sit veritas, & blanda vitia existimentur, ut Paulus ait apostolus. Inimicus vobis factus sum verum dicēs. Unde & quia saluatoris dura videbantur eloquia, plurimi discipulorum retrorsum abierunt: non mirum est, si & nos ipsi vitis detrahentes, offendimus plurimos. Disposui tamen nasum secare foetētem: timeat qui strumofus est. Quid tamen ad te qui intelligis te innocens? Nemo reprehendat quod aliquos, aut laudamus, aut carimus: cum & in arguendis malis sit correptio caeterorum, & in optimis praedicandis boni ad virtutum studia concitentur. Nos enim, ut scitis, Hebraeorum lectione detenti, in Latina lingua rubiginem induximus: intantum ut loquentibus quoque stridor quidam non Latinus interstrepit. Unde ignosce ariditati. Et si imperitus sum sermone, inquit Apostolus, sed non scientia. Illi utrunque non deerat, & vnum humiliter reuebat. Nobis utrunque deest: quia & quod pueri plausibile habueramus, amisimus: nec scientiam quam volebamus, consecuti sumus: iuxta Aesopiam fabulam: dum magna sectamur, etiam minora perdimus. Non prolongabuntur ultra sermones mei quoscunque loquor. Ea propter moneo, & flens gemensque contestor, ut dum huius mundi viam currimus: non duabus tunicis, id est, duplici animo vestiamur: non calciamentorum pedibus, videlicet operibus praegrauemur: non diuitiarum onera ad terram premant: non virga, hoc est, potentiae saecularis, queratur auxilium: non pariter Christum velimus habere & saeculum: sed pro breuius & caducis aeterna succedant. Sed & precor qui fideles estis, ut ita vitam nostram & conuersationem seruetis, ne in ipsa vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit in vobis summi studij, summaeque cautelae: ne quis in hanc sanctorum congregatione pollutus introeat: ne quisquis Iebusaeus habitet in vobis. Dominus Iesus coterat fatanam sub pedibus vestris: & incolumes vos & proluxa aetate flores, Christus deus noster tueatur omnipotens. Sed & spiritus sanctus nobis praestare dignetur, ut in hoc saeculo factores mandatorum suorum effecti, in huius vitae agone probati, & fideles inuenti, spiritualibus fructibus dilatati, his continentibus mereamur adiungi: ipsi gloria & imperium cum eodem spiritu sancto in cuncta saecula saeculorum. Amen.

Finis regulae monachorum.

DIALOGVS SVB NOMINE HIERONYMI ET AVGVSTINI EX
vtriusque scriptis, ab incerto
auctore collectus.

Vm apud vos cælestis eloquētia purissimi fontis, & literarum omnium fluētia redundent, ac solida secundū verticem sanitas, vestra cuncta firmo statu membra contineat: miror stupore mentis attonitus, cur stillicidiū insulani riuli dignemini haurire, nitores corporis infirma medētes. Magis ergo quæ de Græcorum mutuauit fontibus, sitientibus proferam: atque Latinorum latices limpidissimos ad vestri cordis secreta perducam. Origenes, igitur qui nullum proprie de anima edidit librum, in catalogo ecclesiasticæ prædicationis animæ faciēns mentionem, hæc dicit. De anima vero vtrum ex feminis traduce ducatur, ita vt ratio ipsius vel substantia inserta ipsis corporis seminibus habeatur: an vero aliud habeat initiū, & hoc ipsum si genitum est aut non genitum: vel certe si extrinsecus corpori inditur, necne, nō satis manifesta prædicatione distinguitur. Item in libro quem de epistola apostoli ad Titum scripsit. Si quis, ait, rationē humanæ animæ requirat, cum de ea neque ex feminis traduce ducatur: neque quod honorabilior & antiquior corporum compage sit, tradiderit ecclesiastica regula: propter quod multi nec comprehendere potuerunt aliter sentiri oportere de animæ ratione. Sed & qui aliter sentire vel differere visi sūt, à nonnullis in suspicione habentur velut noui aliquid introducentes. Fatetur autem idem ipse Origenes in præfatis opusculis: sed & Eusebius Cæsariensis, & Pamphilus martyr. Basilius quoque & Gregorius, Dichanusque & Rufinus similiter in suis, vnius substantiæ omnes esse animas, & immortales & rationabiles liberi arbitrij ac voluntatis: iudicandas quoque esse pro his quæ in hac vita gesserunt: esse tamen eas factas à deo qui vniuersa creauit & condidit. Quando autem factæ sint olim, simul, aut tunc per singulos nascentium: quid periculi esse aiunt, alterum è duobus opinari? Athanasius, Hilarius, & Ambrosius præparatis iam in ventre mulierum, deformatisque corporibus: tunc ad præsens creari animas, & inseri deformato iam corpori criminantur. Iam vero illi qui ex traduce animas venire confirmant, & simul corporali eas semine seminari: siquidem, vt quidam ipsorum affirmare solent, non aliud dicunt esse animā, quàm insufflationem spiritus dei: illam scilicet quam initio facturæ mūdi, deus insufflasse dicitur in Adā: de ipsa dei esse eā substantia proficentes. Quomodo non isti videbūt quodāmodo hæc præter scripturæ regulā, & rationem pietatis asserere, quod substantia dei est quæ peccat, si anima quæ de substantia dei est, peccat: insuper etiā quod & pœnis subdenda sit pro peccato. Sed & illud se, quod per absurdū est, incurere nō vident: quia necesse est eam simul cum corpore mori, & esse mortalem, si simul cū corpore, vel seminata, vel formata, vel nata est. Tum deinde illi, idest Apollonius, Tertullianus, Pōpeius, Arnobius,

Laetantius, atque Apollinarius: qui vnam quidē ex nullis substantiis à deo factam esse dicunt animam, idest illā quæ prima facta est in Adam: & ex Adam omnium hominum animas existere, & secundū corporale sine dubio successione, traduce quoque fieri animarū: etiā ipsi quid aliud ostendunt, nisi animas esse mortales? Si enim sicut animalia cætera ex solo semine oriuntur: ita etiam de hominibus sentimus, vt cū corpore simul in eodē semine, etiā anima defūdatur: quid dicimus de his qui imperfecti adhuc, & de vetre aborti sunt: & qui nonnunquam etiā antequam masculorum naturalium receptaculi semina sint suscepta, depereunt? In quibus sine dubio inuenitur, quod simul etiā illæ quæ naturali ratione feminibus insertæ erāt animæ, extinctæ sint pariter & corruptæ? Siue ergo ex insufflatione domini sunt, siue ab vna quæ prima facta est, necessariū est, simul vt cū corporibus corrumpantur, si eandē cum corporibus etiā originē sumunt secundum ipsorum rationē. Aut enim nihil omnino ex rationabili atque immortalis anima participauit illud quod adhuc in ventre corruptū est: & repulsa est illa ratio, quæ affirmat, eā in feminis traduce simul cum corporibus seminari: aut si participat, necessitas imminet cōfiteri mortalem esse animā: quod fides nostra vtique nō recipit, domino declarate defunctorum animas & colloquiū apud inferos habuisse, & Lazari scilicet in beatorū sedibus ouantē, & diuitiis flagrantem in incendiis. Esse nanque animas immortales, non tantū diuini, sed & philosophorum pleni sunt libri. Quod taliter esse, Cleobrotus Ambraciota in Platonis libro Socrate disputante didicerat: qui homicida sibi esse nō timuit, ac se de altissimo præcipitavit muro: dum & nullū post mortē autumat restare iudicium, & sine discrimine aliquo meritorū, omnes animas post corpora æqualiter ferri arbitratur ad cælum. Quod adeo pro vero tenuerunt, & sic illos omnes sæculi sapiētes vna nebula huius erroris inuoluit, vt & ipse tā laudabilis, vt putant, doctor homicidæ, ipsum se priuatim ne publice occideretur, occiderit. Sic quoque Cato lecto in nocte ad lucernas Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet: stricto gladio reuelatū manu pectus semel iterūque percussit. Redeamus ad illas præterea sanctorum nobilissimas disputationes, non in Academia nemorosæ obscuris tectas vmbraclis, sed cælesti illustratas ex lumine. Beatus itaque Hieronymus tā sanctū Victorinū martyre, quàm plerisque catholicos securus, se potius fieri, quàm propagari animas: secundū illud quod in euāgelio scriptū est. Pater meo quotidie operatur, & ego operor, credere significauit. Sanctus quoque Augustinus hanc opinionē in octo admodū voluminibus, verbis tueri cernitur. Sed cū originale peccatū pœnasque paruulorū, qui sine baptisate moriūtur, declarare nititur, à deo factā in Adā, & ex ipsa omnium hominum animas existere, tā suis argumētis quàm scripturarū testimoniis, vt est illud. Animæ quæ ingressæ sunt cū Iacob Ægyptū, & egressæ de femore illius, amplecti perpessus cōperitur. Huius assertionibus beatus Gaudiosus episcopus, animarū & corporum promptissimus medicus, nostrisque tēporibus vnus martyr: cū nobiscum colloquim

colloquiū familiariter habuisset, per totā orationis suæ seriē euidentissimis approbationibus vsus est. At vero sanctus Ambrosius, quem iā superius inter viros apostolicos memorauimus. In honestū, inquit, puto animas cū corporibus generari, vt anima nascatur ex anima, quod nec animæ ipsi competit: aut si certe singulæ cælesti potestate factæ sūt, & ex ipsis cæteræ natæ sunt: potest ex vna Adæ anima credibile videri cæteras nasci, sed non conuenit: quia soli deo hoc possibile fuit, vt simplex generaret: nec cæteris concederetur, quod tam mysticū est in causa saluatoris, vt non solum à solis gentilibus vel Iudæis: verum etiam ab ipsis qui Christianos se dicūt, incredibile putetur. Phoriniani enim hæc fidē spernunt, non credunt deū generasse. Nam si eo tempore quo feminatur corpus & anima, costam sublatā legimus: non tamen animam natā ex anima. Sed si costa secum habuit animam iā nō nata est, si detracta in partem. Sed nec hoc scriptū est. Propheta enim Zacharias inter cætera, Qui plasmās, inquit, animam hominis in eū: nec Esaias ab his dissentiens, ait. Sic dicit dominus deus qui fecit te, & finxit te in vtero. Si ergo in vtero fingitur, iam formato corpori tribuitur. Cum enim omnia membra implet corporis, figurata dicitur in corpore: vt sicut aqua cū sit sine effigie, missa tamen in vas, figurata videtur: ita & anima cū sit natura incorporea & simplex, formatur in corpore, singula mēbra viuificās: quod quidem Moyses manifestus tradidit, dicēs. Si quis percusserit mulierem in vtero habentem, & abortuerit: si formatū fuerit, det animā pro anima: si autē informatum fuerit, mulctetur pecunia: vt probaret non inesse animam antequam formā. Itaque si iam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata: nā si cum semine & anima existit ex anima, multæ animæ quotidie pereunt: cum semen fluxu quodā non profecit natiuitati. Sed si prius respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Cōtemplamur facturā Adæ: in Adam enim exēplum datum est, vt ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accepit animā. Nam potuerat deus animā limo terræ admiscere, & sic formare corpus. Sed ratio infirmatur: quia primum oportebat domum cōpaginari, & sic habitorem induci. Anima certe, quia spiritus est, in sicco habitare nō potest: ideo in sanguine fertur. Cū ergo corporis liniamēta compacta nō fuerint, vbi erit anima? An foras vagatur quāmdiu immittatur, cū ratio tradat sic dari eā, vt anima in corpus non otiosa vegetur. Sed ex quo detur, dicāt qui aliud putāt, ex mare an ex femina? Nō cōuenit, quia aliud in exēplo est: proponūt enim ex viro cum costa datā & animam: quod multis rationibus infirmari docuimus. Vnde forte videatur dari ex femina, maxime propter saluatorem: quem scimus sine cōplexu carnis, de spiritu sancto natū ex femina: quod si arbitrantur, plus dant feminis: auctoritatē enim viri mutant in feminā. Cum enim tā corporis quàm animæ originem ex viro dicāt: conuertunt se, vt id quod potius est, ex muliere dicāt, idest, animā: quod vero min⁹, ex mafculo, idest, corpus. Cū manifestū sit ordinē exēpli à deo traditū immutari nō posse. Qui ergo animas

& vna propagari asserunt, & nō in corpora iuxta exēplum primi hominis à deo quotidie fieri, anathema sint. AVGVST. Sancte frater Hieronyme, cōsulens te de his quæ nescio: oro deum vt fructuosum esse nobis velit. Quanquā enim te multo, quā ego sim ætate maiorē, tamen etiā ipse iam senex cōsulo: sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas fera videri potest: quia & si senes magis decet docere quàm discere: magis tamē discere quā quid doceat ignorare. HIERON. Beate papa Augustine, in scripturarum, si placet, campo, sine nostro iniuicem dolore ludamus. Noli igitur annorum existimare nos numero: nec sapientiā canos reputes, sed canos sapientiam, scriptura testante. Cani hominis prudentia eius. Noli inquam fidem pensare temporibus: nec me idcirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cæperim militare. AVGVST. Accipe igitur, quæ mihi peto aperiti, ac differere non graueris. Quæstio de anima multos mouet, in quibus & me esse confiteor: nam quid de anima firmissime teneā, non tacebo. HIERON. Metiris nos virtutibus tuis: & paruos magnus extollis, vltimamque partem conuiuij occupas, vt patrisfamilias iudicio proueharis. Sed velle fateor, sed eniti præfero magistrum renuens: comitē spondeo, petenti datur, pulsanti aperitur, quærens inuenit: discamus in terra, quorum nobis scientia perseveret in cælo. AVGVST. Certus etiam sum, animam nulla dei culpa, nulla dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquā sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte: sed gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. HIERON. Anima immortalis, inuisibilis, & incorporea est: secundum gratiorem dico corporis nostri substantiam: dico vel eo certe tēpore punietur, & supplicium sentiet, quādo pristinum corpus receperit, vt cum quo peccauit, cum ipso puniatur. AVGVST. Dicitur conceptio humana sic procedere, vt primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem: sequentibus nouem diebus conuertatur in sanguinem. Deinde duodecim diebus solidetur: reliquis quindecim formetur vsque ad perfecta liniamenta omnium membrorum: & hinc iam reliquo tempore vsque ad tēpus partus magnitudine augeatur. HIERON. Sicut nescis viam spiritus & animæ ingredientis in paruum, & ignoras ossium & venarum varietates in ventre prægnantis: quomodo ex vili elemento corpus hominis in diuersas effigies artusque varietur: & de eodem semine aliud mollescat in carnibus, aliud duretur in ossibus, aliud in venis palpitet, aliud ligetur in nervis: ita dei opera scire non poteris qui factor est omnium. AVGVST. De animæ incarnatione vtrum ex illa vna quæ primo homini data est, sic cæteræ propagentur. An singulis quibusque nouæ etiam modo fiant. An alicubi iā existētes, vel mittantur diuinitus, vel sponte labantur in corpora? Quæ nā sit eligenda opinio scire desidero. HIERON. Super animæ statu memini vestræ quæstiunculæ: imò maximæ ecclesiasticæ quæstionis. Vtrum lapsa de cælo sit, vt Pythagoras philosophus omnesque

Platonici & Origenes putant: an propria dei substantia, vt Stoici, Manichæus, & insana Priscilliani heresis suspicatur: an in thesauro habeatur dei olim cõditæ, vt quidã ecclesiastici stulta persuasione cõfidunt: an quotidie à deo fiat, & mittantur in corpora, secundum illud quod in euãgelio scriptũ est. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: an certe ex traduce, vt Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occidentalũ autumant: vt quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima: & simili cum brutis animantibus cõditiõne subsistat. **A V G V S T.** Hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascẽtibus etiã modo deus faciat. Cui sententiæ ne obiciatur, quod omnes creaturas sexto die cõsumauerit deus, & septimo requieuerit: adhibes testimoniũ ex euãgelio: pater meus vsque nunc operatur. **H I E R.** Quid enim ambiguitatis in dicto est: vt diuersæ intelligentiæ tribuatur occasio? Cõstat, & super hoc nulla cõtentiõ est. **A V G.** Doce ergo quæso, quæ doceã: doce quod teneam. Et dic mihi si animæ sigillatim in singulis hodieque nascẽtibus sunt: vbi in paruulis peccet, vt indigeat sacramento Christi, remissione peccati peccantes in Adã, ex quo caro est propagata peccati: aut si nõ peccant, qua iustitia creatoris ita peccato obligentur alieno? Cum exinde propagatis mẽbris mortalibus inferuntur, vt eas nisi per ecclesiam subuentũ fuerit, damnatio cõsequatur: cum in earũ potestate non sit, vt eis possit gratia baptismatis subuenire. **H I E R.** Alienati sunt peccatores à vulua: errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa: statim vt nati sunt, subiacuere peccato, in similitudinẽ præuaricationis Adẽ, qui est forma futuri. Illud quoque quod in volumine Iob scriptũ est: Nunquid mĩdus erit hominẽ coram deo, aut in operibus suis irreprehẽsibilis vir? Si aduersus famulos suos non credit: & contra angelos suos prauum quid reperit: quãto magis in his qui habitant domos luteas, è quibus & nos de eodẽ luto sumus? Nullus enim absque peccato, ne si vni? quidẽ dici fuerit vita eius. Si enim stellæ non sunt mundæ in conspectu dei: quanto magis vermis & putredo, & hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxij? **A V G V S T.** Obscuro te quomodo hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ non ex illa vna primi hominis fieri omnes: sed sicut illa vna vni, ita singulis singular. Ea vero quæ dicuntur alia contra hanc opinionẽ, facile me puto posse refellere: sicut est illud, quo quidam sibi eam videtur vrgere: quomodo consummauerit deus omnia opera sua sexto die, & septimo die requieuerit, si nouas adhuc animas creat? Quibus si dixerimus, quod ex euãgelio supra posuisti. Pater meus vsque nunc operatur. Respondent. Operatur dictum est, institutas administrando, non nouas instituendo. **H I E R O.** Hic locus apud imperitos & scripturarũ sanctarũ meditationẽ vsu: que & scientiã non habentes: videtur opinioni tuæ prima frõte blandiri. Cæterũ discussus facillẽ soluitur: & cũ testimonia scripturarũ aliis cõparaueris testimoniis: ne sibi spiritus sanctus pro qualitate locorũ & temporum videatur esse contrarius: secundũ illud quod scriptum est. Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum sua-

rum. Cerno quod tua tendat assertio: sed de hoc in posterioribus differendũ est: ne dũ miscemus quæstionibus quæstiones, obscurã audientibus intelligentiã, relinquamus. **A V G.** Verũ est quod à rebus que nõ erãt instituendis requieuit: & hoc verũ est, quod nõ solũ gubernando quæ fecit: verũ etiã aliquid nõ quod nondũ est: sed quod iã creauerat numerosius creando, vsque nunc operatur. Vel sic ergo vel alio quolibet modo eximus ab eo quod nobis obiicitur de requie dei ab operibus: ne propterea non credamus nunc vsque fieri animas nouas, nõ ex illa vna, sed sicut illã vnam. Nã quod dicitur: quare facit animas eis quos nouit cito morituros? Possumus respondere parentũ hinc peccata, vel vinci, vel flagellari. **H I E R.** Super quo quid mihi videretur, in opusculis cõtra Ruffinũ olim scripsisse me noui: aduersum eum libellum quem sanctæ memoriæ Anastasio episcopo Romanæ ecclesiæ dedit. In quo lubrica & stulta ac subdola confessio, dum auditorũ simplicitati illudere nititur, suæ fidei, imò perfidię illustrat. **A V G.** Quod in libro aduersum Ruffinũ posuisti, quosdã huic sententiæ calũniari: quod deũ dare animas adulterinis cõceptibus videatur indignũ: vnde conantur astruere meritis gestæ ante carnẽ vitæ, animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perducì: nõ me mouet multa cogitantem, quibus hæc potest calumnia refutari. Et quod ipse respondisti, non esse vitiiũ sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatũ: sed in eo qui frumẽta furatus est, nec idcirco terrã non debuisse gremio suo semina confouere: quia fator immunda ea proiecerit manu. Elegãtissima similitudo est, quam & antequam legerẽ, nõnullas mihi obiectio ista de adulterinis fœtibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona deũ facere, etiã de nostris malis prauisque peccatis. Animalis autem cuiusque creatio, si habeat prudentẽ piumque consideratorem, ineffabilẽ creatori laudẽ excitat: quãto magis creatio nõ cuiuslibet animalis, sed hominis? Si autẽ causa creandi quæritur, nulla citius & melius respõdetur: nisi quia omnis creatura dei bona est. Et quid dignius, quàm vt bona faciat deus bonus, quæ nemo potest facere nisi deus? Hæc & alia quæ possum, & sicut possum, dico aduersum eos, qui opinionem hæc, qua creduntur animæ sicut illa vna singulis fieri, labefactare conantur. **H I E R.** Antonius orator egregius, in cuius laudibus Tullius personat, disertos se ait vidisse multos, eloquentem adhuc neminẽ. Noli igitur mihi oratorum & non tuis floribus ludere, per quos solẽt imperitorum atque puerorũ aures decipi: sed simpliciter dic quid sentias. **A V G V S T.** Cum ad pœnas ventũ est paruulorum, magnis, mihi crede, coartor angustias, nec quid respondeã, prorsus inuenio. Nõ solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitã illa damnatio, quod necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento: sed eas ipsas quæ in hac vita dolẽtibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus quàm exẽpla deficiẽt. Laguefcunt ægritudinibus, torquẽtur doloribus, fame & siti cruciãtur, debilitantur membris, priuãtur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus.

ritibus. Demonstrandum est itaque quomodo ista sine vlla sui mala causa iuste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante deo fieri, aut eum non posse resistere faciẽtibus, aut iniuste ista vel facere, vel permittere **H I E R O N.** Diuersis testimoniis scripturarum eadem in quæstione vteris in theatralibus præstigijs: qui vnum eundemque hominẽ personarum varietate mutata in Martẽ Veneremque producit, vt qui prius rigidus & truculentus incesserat, postea soluatur in mollitiem feminarum. **A V G V S T.** Cum te iratum sensero, nihil aliud quam veniam deprecabor. **H I E R O N.** Quæso vt patienter audias, non enim de aduersario victoriam, sed contra mendacium quærimus veritatem. **A V G V S T.** Nũquid nam sicut animalia irrationalia recte dicimus in vsu dari naturis excellentioribus, & si vitiosis: sicut apertissime in euãgelio videmus, porcos ad vsu desideratũ concessos esse dæmonibus, hoc & de homine recte possumus dicere: animal est enim, sed rationale, & si mortale. Anima est rationalis in illis membris quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus est, deus iustus est, deus omnipotens est, hoc dubitare omnino demeritis est. Tãtorum ergo malorũ, quæ sunt in paruulis causa iusta dicatur. Nam cum maiores ista patiantur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri, & quibusdam exemplis, quæ deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt hominum coniecturæ cõceditur, sed hoc in maioribus. De paruulis autẽ quid respondeamus edisserere, si tantis pœnis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam vtique nulla est in illis ætatibus examinãda iustitia. **H I E R.** Dedit Ecclesiastes primo omnium mentem suam ad sapientiam requirendam, & ultra licitum se extẽdens, voluit causas rationesque cognoscere, quare paruuli corripentur à dæmone. Cur naufragia & iustos & impios pariter absorberent. Vtrum & hæc & his similia casu euenirent, an iudicio dei? Et si casu, vbi prouidentia? Si iudicio, vbi iustitia dei? **A V G.** Doce igitur, quid dicere, quid sentire debeamus, vt constet nobis ratio nouarum animarum, singulis corporibus sigillatimque factarum. **H I E R O N.** Videris mihi obliuiosus esse, & quasi nihil supra dictum sit, per easdem disputationis reuerti lineas: hoc enim longa dissertione discussum est. **A V G V S T.** Damnationis in paruulos causam requiro: quia neque animarum, si nouæ sũt singulis singular, video esse vllum in hac ætate peccatum: nec à deo damnari aliquam credo, quam videt nullum habere peccatum. An forte dicendum est in paruulo carnem solam esse peccati, nouam vero illi animam fieri, qua secundum dei præcepta viuente in adiutorio gratiæ Christi, & ipsi carni edomitæ ac subiugatæ possit incorruptionis meritum comparare. **H I E R O N.** Demus operam vt perniciosissima hæresis de ecclesia auferatur, quæ semper simulat pœnitentiam, vt docendi in ecclesijs habeat facultatẽ, ne si aperta se luce prodiderit, foras expulsa moriatur. **A V G V S T.** Quæreda causa atque reddenda est, quare dãnentur animæ, quæ nouæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Chri-

sti sacramentũ paruuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis ecclesia. Vnde illa de animarũ nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, nõ sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptũ est. Qui finxit spiritum hominis in ipso, & qui fingit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimum atque inuictissimum requirendũ est, quod nos non cogat deum credere vllarum animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nã vel tantundem valet, vel plus est forsitan creare quàm fingere: & tamen scriptum est. Cor mundũ crea in me deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam existens creatur in nouatione iustitiæ, sic iam existẽs fingitur confirmatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est: Tunc conuertetur in terrã puluis sicut fuit, & reuertetur spiritus ad dominum qui dedit illum, istam confirmat sententiam, quam volumus esse nostrã. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex vna putant omnes esse animas. Nã sicut conuertitur, inquit, puluis in terram sicut fuit, & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est: sed ad terram vnde primus homo factus est: sic & spiritus ex ipsius vnus spiritu propagatus, non tamen ad eum reuertitur: sed ad dominum è quo illi datus est. Verũ quia hoc testimonium ita pro istis sonat, vt non omnino huic opinioni, quam defendi volo, videatur esse cõtrarium, admonendam tantum credidi prudẽtiam tuam, ne talibus testimoniis ex his angustias me coneris eruere. Nam licet nemo faciat optando vt verum sit quod verum non est: tamen si fieri possit, optarem, vt hæc sententia vera esset sicut opto, vt si vera est, abs te liquidissime atque inuictissime defendatur. **H I E R O N.** Proposuisti testimonia, quæ non de alterius scripturæ loco, sed de propriis libris absoluta sunt. Reuertatur puluis in terram suam vnde sumptus est, & spiritus reuertatur ad dominum qui dedit illum. Ex quo satis sunt ridendi, qui putant animas cum corporibus fieri, & non à deo, sed à corporum parente generari. Cum enim caro reuertatur in terram, & spiritus redeat ad deũ qui dedit illum, manifestum est, deum parentem esse animarum, non homines. **A V G V S T.** Illam vero opinionem, quod ex vna fiant omnes animæ, nec discutere volo nisi necesse sit. Atque vtinam ista de qua nunc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, vt hoc necesse iam nõ sit. Quãuis autẽ desiderem, rogem votis ardentibus, exoptem, & expectẽ, vt per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam: tamẽ si (quod absit) minime meruerõ, patientiam mihi petam à domino nostro. **H I E R O.** Iuxta beatum apostolum. Vnusquisque in suo sensu abundat, alius quidem sic, alius autẽ sic. Certe quicquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarum sanctarum hauriri fontibus, à te positum atque disertum est. Sed quæso reuertẽtiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos eruditionis causa differimus. Cæterũ æmuli, & maxime hæretici, cum diuersas inter nos

sententias viderint, de animi calūniabuntur rācorē descēdere. Mihi autē decretum est te amare, suspi- cere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defen- dere. **A V G V S T.** Qui animas ex vna propagari asserunt, quam deus homini primo dedit, atque ita eas ex parētibus trahi dicunt, si Tertulliani opinio- nem sequuntur, profecto eas nō spiritus, sed corpo- ra esse contendunt, & corpulentis feminibus exori- ri, quo peruersius quid potest dici? **H I E R.** Qui di- cunt prius animas fuisse quā natæ sunt, & nō cor- pori secundum exemplū primi hominis à deo quo- tidie fieri, anathema sint. **A V G V S T.** Quis negat non vnus tantum, sed omnis animæ creatorem fa- ctoremque deum, nisi qui eius eloquiis apertissime refragatur? Sine vlla quippe ambiguitate per Pro- phetam dixit: Omnem flatum ego feci, animas sci- licet intelligi volens. **H I E R O N.** Dominus in eu- angelio. Videte, inquit, ne contemnat is vnum ex his pusillis. Dico enim vobis: quia angeli eorum semper vident faciē patris mei qui in cælis est. Ma- gna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum designa- tum. Sufficiat nobis memorata credulitas, & nostra tandem finiatur oratio. Ecce deo fauente feci quod flagitasti, immò quod potui, rationem animæ iuxta exemplum primi hominis, & verbum saluatoris à domino deo quotidie fieri, iamque formato corpo- ri dari, totumque cursum eius breuiter licet, salti- bus potius, si dici fas est, quā passibus pro festina- tione ad finem vsque perduxit, atque pro tenuitate ingenioli mei per cunctos ecclesiæ magistros, præ- fertim per duos pinguedinis libros, Augustinū vi- delicet & Hieronymum assistentes, aureo dextera læuaque candelabro, instar duorum cæli lumina- rium, cognitioni ad liquidum tradidi: de quāpluri- mis eorum opusculis, sua eis solerti vigilantia, & sagaci perquisitione inuestigata restituens dicta, lo- qui veluti præfentes alternis vicibus feci. Quid tam rectum, quid tam verum, quid tam catholicū, quid sole clarius, ad instructionem omnium magis vtile, vel contra hæreticos certe, qui inimica aduersum nos mente defæuiunt, quid tā irreprehensibile? Vos ergo catholicorum virorum præcepta tenaciter as- sequendo, iusti hæredes, sed & necessarij inueni- mini: qui Latiali eloquio pollentes, sapientioribus præferamini: & non magis stillantis liquoris, sicut præfatione comprehendit, quā inundantiū fluuior- um vbertate rigati, redundetis fluētis sanctorum.

**DE CORPORE ET SANGVINE
CHRISTI HOMILIA, IN-
certo auctore.**

Magnitudo cælestiū beneficio- rum angustias humanę mentis excedit, & propterea ordinavit ita diuina prouidentia, vt quod capere in nobis ratio rerū mole victa nō poterat, fides deuota conciperet, & intellectu credulitas robusta nutrirct. Cū ergo propter transgressi- onem Adæ, origini & morti teneremur obnoxij, prospiciens ex alto deus, ex quo essemus graui de-

bitores, iuxta qualitatem captiuitatis, reparauit mu- nus redemptionis, id est, vt pro debita morte offer- ret indebitam: quia nec nos habebamus vnde viue- remus, nec iste vnde moreretur. Materiam ergo de nostra mortalitate suscepit, vt de sua immortalitate collata, mori possit vita pro mortuis. Et quia corpus assumptū ablaturus erat ab oculis nostris, & syderi- bus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui cōsecraret, vt coleretur vel iugiter, iure per mysteriū quod se- mel offerebatur in preteritum: vt quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominū salute redemptio, perpetua esset etiam redēptionis oblatio, & peren- nis illa victima, viueret in memoria, & presens sem- per esset in gratia. Vera vnica & perfecta hostia fide existimanda non specie, nec exterioris cēsenda visu hominis, sed interioris affectu. Vnde merito cæle- stis cōfirmat auctoritas: Quia caro mea vere est ci- bus, & sanguis meus vere est potus. Recedit ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse est etiam testis veritatis. Nā visibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potesta- te conuertit, ita dicens: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita, Acci- pite, inquit, & bibite, Hic est sanguis meus. Ergo vt ad nutū præcipientis domini, repente ex nihilo sub- stiterunt excelsa cælorum: profunda fluctuū, vasta ter- rarum: ita parē potentiā in spiritalibus sacramentis verbis præbet virtus, & rei seruit effectus. Quāta ita- que & quā celebrāda vis diuinæ benedictionis o- peretur: & quomodo tibi nouum & impossibile vi- deri non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, te ipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudū alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via, intrin- secus mortuus exulabas: subito initiatus Christi le- gibus, & salutaribus mysteriis innouatus, in corpus ecclesiæ non vidēdo, sed credendo transiisti, & de filio perditionis, adoptiuus dei fieri occulta purita- te meruisti, in mensura visibili permanēs, maior fa- ctus es teipso visibiliter sine quantitate augmento: cum ipse atque idē es, multo aliter fidei processu- bus extitisti. In exteriori nihil additum est, & totū in interiore mutātū est, ac sic homo Christi fili- us effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præterita vilitate deposita, subito noua indutus es dignitate, & sicut hæc, quæ in te deus læsa curauit, infecta diluit, ma- culata deterfit, nō sunt oculis, nec sensibus tuis cre- dita: ita cum reuerendo altari cælestibus cibis satiā- dus accedis, sacrū dei tui corpus & sanguinē respi- ce, honora, mirare, mente cōtinge, cordis manu sus- cipe, & maxime haustu interiori assume. Quod si illius veteris legis manna, de quo legitur: Pluit eis manna vt ederēt, hoc vnicique sapiebat quod de- sideriis concupierat, aliudque erat quod sumeba- tur, aliud quod videbatur, inuisibiliterque sapor il- le in singulorū sensibus formabatur: si ergo illud ve- teris legis manna, cælitus elapsum per multimodas suauitates, naturę suę meritū & generis sui excede- bat intuitū: & si creaturam suā dispensatio largitoris multiplici

multiplici diuersitate cōdiderat, vt præberet gustus quod ignorabat aspectus: quia iuxta recipiētis desi- derium, escæ illius nouitas & dignitas nascebatur. Vnumquemque enim variis & alienis saporib⁹ re- ficiebat mellifluum pluuiæ illius donum, & multi- plex sicci imbris obsequium: quæ cum ita sint, quod illic auuiditas faciebat, hic fides faciat: & sicut in cor- pore cibus sapiebat, in pectore de⁹ credulitate pro- ficiat, sicut legimus. Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Ideo quod ibi delectatio obtine- bat in faucibus, hic benedictio operetur in sensib⁹. Ad cognoscendum & percipiendum sacrificiū veri dominici corporis, ipsa te roborat potentia conse- cratoris: & qui tunc latuit præfiguratus in māna, sit tibi nūc manifestatus in gratia. Ipsum autem fuisse in manna illius specie præfiguratum, etiā propheta euidenter, ostendit dicens. Panem cæli dedit eis, panem angelorū manducauit homo. Et quis panis est angelorum nisi Christus, qui cibo suę charitatis & lumine claritatis nos satiat: Et hunc dat panē di- cente propheta. Sexta die duplum colliges. Dum e- nim primo à dominica die in lege tribuitur, & in so- lo sabbatho denegatur, iam tunc Christus ab eccle- sia cui dominicum resurrectionis diem cōsecrauit, recipiendus ostenditur, & synagogæ ad quam cul- tus sabbathi pertinebat negādu esse percipitur, dū dies qui est dies septimus, cælestis panis fraude mul- ctatur. De quo pane vetus narrat historia. Nec qui plus collegerat habuit amplius: nec qui minus pa- rauerat, reperit minus, eo quod eucharistiæ perce- ptio non in quantitate, sed in virtute cōsistat, quod corpus domini sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. Quod cū ec- clesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis: ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apo- stolica sententia deriuata est dicens. Qui multa habet non abundabit: & qui modicum habet, non minorabit. Non enim de communi pane accipi di- ctum potest, quem si forte esuriētibus apponere- mus, non ex toto perueniret ad singulos: quia parti- culatim & minutatim proportionē suā vnusquisq; præsumeret. De hoc vero pane cum assumitur, ni- hil minus habent singuli quā vniuersi, totū vnus, totum duo, totū plures sine diminutione accipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nec distributione consumi. Sacramēti itaque huius for- mam, etiam in Iudæorum paginis videmus expres- sam. Nā de Melchisedec in Genesi legimus. Et Mel- chisedec rex Salem obtulit panem, & vinum & be- nedixit Abraham. Fuit autē sacerdos dei altissimi, dū- que à præputio, id est, à gentili, circumcisio futura benedicitur, ecclesiæ gloria prædicatur: & synago- gæ infideli populus ex gentibus acquisitus præpo- nitur. Huius ergo Melchisedec genealogia vel ori- go notitiā illius temporis latuit: & oblatione panis & vini, hoc Christi sacrificiū præfigurauit, de quo propheta pronuntiat. Tu es sacerdos in æternū se- cundum ordinem Melchisedec. Nā & Moyses de eo mysterio loquens, vinū & sanguinē sub vna ap- pellatione significat, & in benedictione patriarchæ dominicā passionē multo amplius demonstrat, ita inquis. Lauabit in vino stolā suam, & in sanguine

vuæ pallium suū. Aduerte quā euidenter constat vini creaturā, Christi sanguine nuncupatā. Et quid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas, ipso domino attestante cognosce. Nisi, inquit, maduca- ueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sangui- nē, non habebitis vitā in vobis. Quod testimonium cōtra Pelagij blasphemias euidentissimū atque va- lidissimū est, qui asserere arrepta impietate præsu- mit, nō propter vitā, sed propter regnū cælōrū, bap- tismū paruulis cōferendum. Sub his enim dei ver- bis, quibus euāgelista pronūtiat, non habebitis vitā in vobis, aperte intelligendū est, quod omnis anima munere baptismi vacua, non solū gloria careat, sed & vita. Hoc itaque dominici sanguinis vinū aqua esse miscēdum, nō solum traditione, sed ipso gene- re passionis ostēdit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceæ illusione profluxit, sicut & propheta multo ante præcinit dicens. Percussit petrā & efflu- xerunt aquæ. Et Apostolus. Bibebant, inquit, de cō- sequēte eos petra. Vides quod qui biberit de Chri- sti gratia, sequitur eum Christi misericordia. Sed in Salomone de ipso deo prædictum legimus, Sapiē- tia, inquit, ædificauit sibi domū, id est, corpus homi- nis assumpsit, in quo habitat plenitudo diuinatis. Excidit columnas septē: quia illū benedictio gratiæ septiformis impleuit. Macauit hostias suas, miscuit in cratere vinū suum, & parauit mensam suā. Et in sequenti. Venite, & edite de meis panibus, & bibite vinū, quod miscui vobis. Admixtū ergo aqua vinū legimus. Nūc causam quare vtrūque dominus mi- sceri voluerit, inquiramus. Quādo in Iudæorū con- iuiuio nuptiali vinū, id est, fides in eis deficiebat, vi- num, inquit, deficiebat: quia vinea fructū negabat, de qua dicitur. Expectabā vt faceret vasis, fecit autē spinas. Vnde & sertum spineum cupit redemptoris imposuit, quando dominus nuptiali tēpore, id est, quando sponsus se ecclesiæ suę paschali exultatio- ne iungendo aquas in vinum conuertit: manifeste præfigurans multitudines gentium de sanguinis sui gratia esse venturas. Per aquas enim populos signi- ficari, sacris aperitur eloquiis, sicut legitur. Aquæ istæ quas vidisti, populi sunt & gētes & linguæ. Vnde & aduertimus in aquis figuram gentium demō- strari: in vino autem sanguinem dominicæ passio- nis ostendi. Ac si cum in sacramentis vino aqua mi- scetur, Christo fidelis populus incorporatur & iun- gitur, & quadā ei copula perfectæ charitatis vnitur, vt possit dicere cum Apostolo. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an psecutio? & reliqua. Deus autē hominī suscepta sanctifi- catione miscetur, quā fides in ipso peccatore affect⁹ iustitiæ, misericordia pietatis infundit. Etiā in hoc ipso, quod in numerosis tritici granis panem cōfici nouimus, vnitatem cōstat assignare populorum. Sicut enim frumētum quod sola purgātis sollicitudinē ad cādidā speciē molarū labore perficitur, ac per aquā & ignē in vnus panis substantiā cōgregatur: sic va- riæ gētes, diuersæque nationes, in vnā fidem conue- niētes, vnū de se Christi corpus efficiūt: & Christia- nus populus quasi tritici grana innumerabilia in sa- crilegis nationibus fide purgata atque cribrata di- scernitur. Et in vnū, quasi infidelīū lolio pertrāseun-

Ioan. 6.

Psal. 77.

Prov. 9.

Esa. 5.

Ioan. 2.

Apoc. 17.

Rom. 8.

1 Cor. 8.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Matth. 109.

te colligitur, & duorum testamentorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum nitefcit, & in illa primæ originis dignitate natio cado- re muratur, ac per aquam baptismi, vel per ignem spi- ritus sancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confectioe panis adu- natione non possunt, & sicut aquæ ad propriam redi- re substantiam in vinum permixtæ, iam non possunt: sic & fideles quique atque sapientes, qui redemptos se Chri- sti sanguine & passione cognoscunt, ita debent qua- si inseparabilia membra capiti suo, fidei obseruatio- ne & ardentissima religione sociari, ut ab ea non vol- untate, non necessitate seungi, non illa terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisquam primarias creaturas, nutu di- uinæ potentia, præsentia summæ maiestatis in do- minici corporis transire posse naturam, cum ipsum ho- minem videat artificio cælestis misericordiae Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem Christi veniens ante verba baptismi adhuc in vin- culo est veteris debiti, his vero memoratis, mox ex- xuitur omni fece peccati: ita quando benedicendæ verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione sui nominis consecran- tur, substantia illic est panis & vini: post verba autem corpus & sanguis est Christi. Quid autem mirum est, si ea quæ verbo potuit creare, verbo possit creata con- uertere? Imò iam minoris videtur esse miraculi, si id quod de nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit hominem de limi materia fi- gurare, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursus reuocare de inferis, resti- tuere de perditione, reparare de puluere, de terra in cælum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conformare copori suæ claritatis reddere, figmentum suum in regni sui consortio sublimare, ut qui corpus nostræ fragilitatis assumpsit, nos in corpus suæ immortalitatis assumat: ad quæ glorio- sam resurrectionem piis nos operibus præparare di- gnetur, qui viuere & regnat in sæcula sæculorum.

HOMILIA SVPER EVANGE-
LIVM MATTHÆI IN-
certo auctore.

Sanctus euangelista docet nos necessitate inopie tolerantes, subsidij causa amicum debere perquirere, & id quod deest ad refectioem alteri, oportere ab altero mutuari. Intantum autem ad postulandum peruicacem esse voluit petitor, ut nec nocturnis horis pulsare amici ianuam desinat, nec excitare eum dubitet quiescentem: ita etiam, ut tedium inferens impudentia mereatur, quod amicitia non meretur, & communicatione panis extorqueat importunitas, quam non impetrat humanitas. Ait enim. Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Videtur ergo secundum literam aliquid persuadere, ut media nocte quiescenti amico & clauso cubiculo dormienti molesti esse minime desinamus. Sed si ad spiritalem nos intelligentiam reuocemus, inuenimus,

non dure dominum, sed vtiliter præcepisse. Nam utique postquam discipulos orationem dominicam docuit, hæc subiecit parabolam: ut intelligeremus importunos nos amicos esse debere, non ex postulando aliquid, sed potius precando, id est, Christum non carnali manu percutiendo: sed spiritali oratione pulsando. Ipse enim, si recte viuimus, amicus noster est. Nam quis amicitior nobis est, quam ille qui pretio sui sanguinis nos redemit? Ipse, inquam, amicitior omnibus est, qui cum sit dominus, amicus esse dignatur, dicens ad apostolos. Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Huius ergo amici ostium incessabiliter pulsare debemus, & horis eum inquietate nocturnis, & usque adeo molesti esse, ut importuni etiam iudicemur. Sed non huius importunitatis vereamur offensa: quia hæc apud dominum importunitas opportuna est. Acceptor enim est illi impudens deprecatio, quam secunda præsumptio, hoc est, plus meretur qui sollicitus orat instanter, quam qui confidens dis- simulat negligenter. Ait enim & ille: si perseverauerit pulsans. Perseuerans igitur meretur accipere: quod alibi euidentius dicit. Qui perseverauerit vsque in finem: hic saluus erit. Non multum ergo iuuat frequenter orare, cui contigerit aliquando cessare. Semper igitur & sine intermissione petendum est & pulsandum, ne precatio ante acta nihil proficit, si non ad finem eodem quo coeperit tenore peruenerit. dico, inquit, vobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter importunitatem eius surget & dabit. Magna perseverantia est, quæ quamvis importuna est, quanquam molesta sit deo, tamen plus amica est, quam amicus. Ecce enim quod amico negatur, perseverantia promeretur. Illi recusat de fiducia, huic de contentione compatitur. Illi non largitur familiariter pulsanti, huic pertinaciter misere- tur oranti. Pulsemus igitur ostium domini, non solum per fidem, sed etiam perseverantia, ut aperiat nobis: & media nocte pulsemus, ne grauis nos ad vigilandum peccatorum somnus inuadat: quoniam scriptum est. Beati serui, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Hoc autem ostium aperiri sibi apostolus exposcit, non solum suis, sed etiam propriis orationibus obsecras se iuuari, dicens. Ut aperiat mihi ostium ad loquendum mysterium Christi, scilicet aperto ostio illos sacramenti panes accipere desideras, de quibus esurientis gentilis populi ad cognoscendum dominum inedia faturetur. Et nos ergo pulsemus hoc ostium, & perseveranter oremus, ut ex ipso sapientia & scientia panem accipere mereamur. Nam nisi substantiam exinde sumserimus, fraternitatis istius desiderium proprio sermone reficere non valemus. Vel homo iste quilibet Christianus intelligitur, qui fidem trinitatis tantummodo intelligit: & quod necessarium est, nisi alter eum doceat, ignorat. Amicus vero eius, ut diximus, Christus est. Quod dicit, vadit ad illum media nocte, id est, in nouissimo tempore, & dicit illi, comoda mihi tres panes, ac si dicat anima illa ad Christum: comoda mihi fidem trinitatis, & fac me intelligere quem admodum operari me oportet. Amicus meus venit de via, ac si dicat: sensus meus ambulauit per diuersas regiones, & rediens ad me vacuus est, non habeo alimenta spiritalia quæ ante illum ponam: nisi in me doceas fidem trinitatis,

Ioh. 15.

Coloss. 4.

trinitatis, spem, charitatem, & omne quod ei tribuam: nec vnde eum doceam habeo. Ad quem ille respondens deintus dicat. Noli mihi molestus esse, & cætera. Distulit quidem desiderium, sed non abstulit, ut plus nos quæramus, & inuentus strictius teneatur. Quod vero dicit. Pueri mei mecum sunt, ac si dicat dominus Christus omnipotens: sancti mei quos volui iam mecum sunt. Non possum surgere & dare tibi. Ideo negat petitionem, ut probet cuiuslibet perseverantiam. Et quod dicit: si non dabit illi surgens eo quod amicus eius est, propter improbitatem tamen eius surget & dabit illi quotquot habet necessarios: sic & dominus Iesus amicus & frater noster Christianorum, omni importune fideliterque petenti pro iugi petitione quicquid in nomine eius petierit, sine difficultate tribuet. Sicut & sequitur, ego vobis dico. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis, id est, petite patrem, quærite filium, pulsate spiritum sanctum. Vel petite cogitationibus, quærite verbis, pulsate operibus. Siue petite fide, quærite opere, & pulsate scientia, & ecce omnia aperientur vobis. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Ac si dicat: qui petit à domino charitatem & dilectionem, non illi duritiam cordis. Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Per piscem fides intelligitur, per serpentem infidelitas, ac si dicat: si petis à domino fidem, non tribuit tibi infidelitatem. Aut si petit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? ac si dicat. Si habes in deum spem veram, siue cogitationem sanctam in corde tuo cogitaueris, non contrarietatem, nec infidiarum calumniam à domino pertimescas. Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit vobis spiritum bonum timentibus se? Ac si diceret, si homines carnales inter bonum & malum discernitis, & non vultis ut quisque vestrum de manu vestra malum pro bono recipiat: quanto magis deus qui cuncta condidit homini, quem ad imaginem suam fecit, fideliter sibi petenti tribuet bona? Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? Quid hoc loco ignem nisi spiritum sanctum intelligimus: quem dominus in terram misit, ut vrat vitia & peccata, & accendat animas per charitatem atque illuminet?

Secundæ seriei huius tomi finis.

AD TYRASIVM SVPER MORTE
filia: consolatio. Epistola.

Benedicto & dilectissimo parenti Ty- rasio Hieronymus. Charitatis tuæ scripta percepi, in quibus animum tuum dolore commotum de filia: dormitione cognoui. Non aliud principaliter admiratus sum, quam Christiani pectoris in te ablatam virtutem fuisse, ut animum fleteres ad dolorem. Stupeo murum fidei penetratum vul- neribus orbitatis: quem sepire debuerat spes resur- rectionis & regni cælestis. Nunquam spes cum dolore concordat, nec fides aliquando sentit quamcum- que iacturam. Resurgere credimus mortuos, & plura

Tomus nonus.

gimus? Quid faceremus si mori tantummodo sine resurrectione præciperet deus? Voluntas eius utique sola sufficeret ad solatium, cui nullum præponere iubemur affectum. Quod dederat, abstulit qui creauerat. Quis est qui plangat quod ad tempus acceperat? Commodauerat ut haberes quantocumque tempore voluisset, ut cum vellet, rursus auferret. Nihil abstulit tuum, qui dignatus est recipere proprium. Creditum suum recipere decuit creditorem, & nihil aliud decet, quam creditori suo gratias agere mutuam. Sic Iob legimus: cuius sequamur deuotissimam vocem: Dominus, inquit, dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Parua ergo non erat hæc consolatio contra luctum, quod nemo lugere debeat, cum aliquid reddiderit alienum: quia fas non erat apud alium retineri, quod domino suo fuerat necessarium. Additur consolationis alia prouidentia, quæ iaculis orbitatis occurrat. Plangere debuimus de sæculo recedentes, si sæculi inimicitias contra nos minime sentiremus: & plangimus domini beneficia, qui nouit infirmitati nostræ quid præstet. Periclitari volebat adhuc, qui dolet aliquæ dormientem, & inter fluctus vitæ præsentis videre cupiebat miserum laborare. Talibus ac tantis tempe- statibus vitæ, tot impugnationes diaboli, tot corporis bella, tot sæculi clades euasit. Et lacrymas fundis, quasi nescias quid in teipso quotidie patiaris. Propter quod admonet dominus apostolos suos, dicens: Si diligeretis me, gauderetis, quia vado ad patrem. Planè Lazarum fleuit mortuum, sed non tuas lacrymas fudit. Resurrectionis promissor dolorem docere non poterat, ne fidem perfidiam faceret, quæ decebat. Doluit Lazarum non dormientem, sed potius resurgentem, & flebat, quem cogebatur propter saluandos alios ad sæculum reuocare. Hanc vitam dās dominus, ingemiscebat, quam tu doles esse sublatam. Contra lacrymas eius pugnant lacrymæ tuæ, & amor tuus amor eius non conuenit. Hic fletus non habet pietatem. Ille nolebat reddere laboribus, quæ dilexerat: & tu amare credebas te, cui laborum volebas adhuc præstare tormenta: Ceterum si putas eum Lazarum doluisse, antè non permisisset exire, qui repellere potuit mortem. Aut certe non fleret, qui mortuum suscitare postmodum habuerat potestatem. Vnde apparet, sola eum causa fuisse commotum, quod ad hostilem vitam charissimum reuocare deno- uo, & propter credituros aliquos & confundendos incredulos, vrgebatur. Denique sic subsecutus est, dicens: Ergo pater, ut credant, quia tu me misisti, ait, clara voce: Lazare prodi foras. Et factum est. Gaudere ergo vnde ille coactus est flere, ne tu saltè videaris dormientis felicitatibus inuidere. Ab alieno mundo proprium transiit ad dominum, & de hostili patria migravit ad cælum. Contra sic Apostolus commemorat, dicens. Quamdiu sumus in hoc sæculo, peregrinamur à domino. Non ergo nobis luctum debet incutere quisquam, cum à peregrinatione redire meruerit ad propriam regionem, maxime cum non inanis & vacuus redire noscatur, qui Christianitatis mercatus est luctum, propter quod descendit ad mundi commercium.

Iob 1.

Ioh. 14.

Ioh. 11.

2. Cor. 4.

cium. Et ego, inquit, nulla promissionum caelestium dubitatione conturbor: sed sola separatione dormientis æstuas, desolatus solatio pij pignoris iactor. Excusatio est hæc, benedicte, sine dubio fragilitatis humanae, quæ patrocinari non potest diffidentia. Si enim desolationes homines ferre non valerent, nunquam prorsus parentes à se sua pignora dimisissent. Destitutos se à morientibus conqueruntur: & viuos filios, aut propter honores, aut propter negotia peregrinis regionibus credunt: & gaudent tota vita sine affectibus commorari, dummodo capiant, quod cupiunt de suis pignoribus adipisci: & ut ad palatia pergant, peregrinantur. Ad studia dignitatis nauigant acquirenda, vel ad causas patrimonij aliquas explicandas cum labore & periculo, proficiscetes omnes impellunt: nec secum vacare quos diligunt, patiuntur. Et ut ad palatia cæli, ad studia Christi, ad honoré vitæ perpetuæ, & patrimonium possessionis æternæ cum securitate valeant peruenire, nemo filios suos à se libenter gratulatur abscedere. Ad comparanda peccata gaudent tam parentes à filiis, quam filij à parentibus, prouocante diabolo, separari. Ad indulgentiam percipiendam, nolunt ab inuicem deo vacante, discerni, ut appareat non pro nostra ratione nos dolere quemcumque videmur amittere: sed iudicij magis ostendere diffidentia. Mihi crede, sola in omnibus incredulitas mœret. Et sicut, non potest fides nosse quod doleat: sic diffidentia sola doloribus inuenitur ancilla. Nam si dormientes dicimus, dormientes utique credere debemus, & non mortuos: sed requiescentes, secundum vocem domini. Omnis enim, inquit, qui credit in me, licet moriatur, viuet. Si tibi medicus hoc promitteret quisquam, nullam sine dubio promissioni eius negare poterat omnino lætitiā. Nunc quia Christus fabricator & resuscitator promittit, non times eā plangere, ut fidelioem Christo pariter & potentioem medicum videaris in promissione iudicare. Sed destitutam, dicis, doleo senectutem meam: qui debueram liberos meos potius antecedere, ne in laboribus remanerem. Quando de spiritualibus bonis quodcumque tractatur: nihil est omnino de carnalibus ante oculos proponendum. Ego tibi melius profiteor euenisse, qui non carnalem, sed spirituale circa te considero felicitatem. Tu te dicis de pignoris tui obitu in senectute confectum: ego econtra probo subleuatam. Senectuti tuæ amputauit dominus magis sollicitudinem, quæ torquebat de viua filia, ne periret. Melius utique nunc mortuam sæculo credis esse apud deum viuam, quam hic viuam mortuam. Gaude tibi quod filiam Christianam mereberis sequi: quam secutus, in cælo gaudeas rursus amplecti. Non te deseruit, sed præcessit. Misisti nutrimenta tua Christo. Si luctum horreris, & te obtulisse pignus deo, deputari poteris. Secundum votum tuum habe post Abraham, si non potes primum, ut quod ille non dubitabar offerre, tu forte videaris de sublato gaudere. Ab illo dominus postulauit, à te tulit: ille iussioni paruit, tu voluntati consentias. Illum per illicitam legem naturæ probauit sibi deuotum: te saltem per li-

citam conditionem mortalitatis annōtet religiosum. **A** In qua parte Christianum te poteris approbare? Erubescat incredulitas nostra, quæ nec cum gentilibus deo vult esse subiecta. Communis est nobis cum illis exitus mortis, & dolores illorum superamus doloribus nostris. Quid ageremus, si peculiare aliquid exigereur à nobis: Quod ad dedecus nostrum pertinet, gentiles dolores sæpe contemnunt, cum non ad promissa caelestia, sed ad pœnas tartari rapiantur: & nos plangimus euntes ad cælum? Considera, Christianus talis quid merebitur deinceps, qui nec imitari contendit exempla sanctorum, nec contemptum habere gentilium? Illi luctus desperando despiciunt, nos & sperando despiciere non conamur. Illi seruire intrepidanter filios suos mortalibus tradunt, & nos deo nostro simul & suos liberos, & nostros liberandos dimittere factilega mente cunctamur: quasi tutius apud homines iudicemus magis quam penes deum commendari. Aliquem filiorum Christiani nolunt vel gratulatione sua deducere ad bona, gentiles tradere non cunctantur ad mala. Postremo vel cum ipsa felicitate nostrorum morientium cogamur animum flectere, ne desiderijs eorum desideria nostra incipiant reluctari. Esto religiosus, vel voto eius quæ euasit, si non potes tuo. Exulta, quia placuisse cognoscis tui participium sanguinis Christo: maxime quod de occasione debeas tolerare domini voluntatem, cui non potes contradicere. Et cum sit omnibus communis hic casus, vanus dolor est, qui nec primus videtur esse, nec solus. Sed dicis: Nullus me de mea desolatione mentis angor exulcerat: sed pro derelictis paruulis morientis humanitatis affectus impulsat. Nec licet commoueri animum Christianum, ne contra Christi imperia reluctetur. Quid interest quādoquē & qualescunque filios dimisisse, quos iubemur à domino causa deuotionis odisse? Melius nunc saluam animam suam moriens dereliquit in pace, ne in persecutione dimittere cum suo interitu non valeret. Ipsis auxiliabitur in mundo, quorū matrem habet in cælo. Et qui matri subuenit, & filiis certe succurret. Postremo vide, si aliquid debeat dolori concedi, ubi sine aliquo remedio potest animus fatigari. Sapienter debet dolere qui dolet, ne perdat sine causa quod dolet. Nunc autem contra luctum fumenda sunt arma, ut spes nostra possit habere victoriā. Principaliter quod voluit deus suscipere gratulemur. Deinde quia hoc nobis in mundo commune est: additur priuatim peculiare nostrum, quod ad requiem deducamur. Sequitur consummatio omnium gaudiorum, quod in resurrectione inuicē nobis domino reformante, reddemur: quod Apostolus pollicetur. Nolo vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quia Christus mortuus est & resurrexit, ita & deus eos qui dormierunt in Christo adducet cum illo. Hæc tibi benedicte, pro charitate communi transmisi. Cæterum scio te valere alios consolari. Tunc te orbitas non inueniet penetrabile, si alios contra illam non cesses amare.

AD OCEA-

AD OCEANVM DE FERENDIS
OPPROBRIIS HORTATORIA.

Epistola.

Diuersorum opprobria, tribulationes multiplices, quibusdam insidiantibus, te sustinere cognoui. Cuius rei causam non tantum, si hæc refellas, doleo, quantum gratulor, si libeter excipias. In hoc enim in nobis Christi ostenditur fides, timor cernitur, manifestatur mors, si opprobriis & tentationibus pro suo nos grantanter amore subiugemus. Nec hoc nobis contrarium debet esse, sed gratum, pro eo vel parua perpeti, qui maiora pro nostra salute perpeffus est: præsertim cum sciamus regnum cælorum non sine variis tentationibus adipisci: ut scriptum est. Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum dei. Si ergo per multas tribulationes, quibusdam caelestis regni aditus aperitur, illis utique clauditur, qui nolunt sustinere vel pauca. Oportet ergo nos diuersa tentationū genera æquo animo perpeti, per quæ nobis caelestis ianua promittitur aperiri. Beatus apostolus Iacobus nos hortatur & docet, quales in tribulationibus esse debeamus, cum dicit: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. Vnde satis præposterum & contrarium est, nos in huiusmodi rebus mœstitia aliqua fatigari: in quibus gaudium potius iubemur habere, quam luctum. Et alibi idem Apostolus dicit. Beatus vir qui permanet in tentationibus: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit deus diligentibus se. Vide ergo quantum homini tentatio profit, per quam beatitudinem consequitur & coronam. Sed illud intelligendū est, cum ita dicit: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit deus diligentibus se. Illos inquit probatos, & ab his deum diligi, qui ob nominis eius causam in tentatione perstiterint, quibus merito corona promittitur; illos vero reprobos & nullius vitæ præmio dignos, quos nulla tentationum causa vexarit. Quapropter & nos gaudere in tentationibus oportet, & portare debemus, per quæ & probati æternæ vitæ præmio coronemur. Hoc etiam ipse dominus in euangelio suo declarauit, dicens. Beati estis cum vos maledicent, & persequentur, & dicet omne malum aduersum vos propter iustitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Quis ergo post huiusmodi vocem tentari se non sinat? Quis ab hominibus persequi se iustitiæ causa non optet? Quis non tribulari vellet? Quis se non maledici desideret: ut mereatur Christi voce laudari, & caelesti copiosaque mercede munerari? Vtinā ob domini mei nomen atque iustitiam cuncta infidelium turba me persequatur & tribulet. Vtinam in opprobrium meum stolidus hic mundus exurgat, tantum ut ego merear à Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Grata itaque & desideranda tentatio est, cuius præmium speratur à Christo in cælo: nec maledictio grauis est, quæ diuina laude mutatur. Sustineamus ergo nos paululum in hac vita tentari, ut æternam postmodum possimus pro temporali capere tentatione mercedem. Hominum

quoque opprobria detractionesque patienter & leuiter toleremus, ut domini laudibus digni esse possimus. Nam si humanam laudem quærimus, diuinam amittimus. Quisquis enim ab hominibus laudatur, culpatur à Christo, sicut scriptum est. Væ vobis diuitibus, qui consolationem vestram habetis. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis & gaudetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint vobis omnes homines. Vide ergo quàm grauis & molesta sit humana laudatio, cui ita dominus comminatur. Homines enim animales atque terreni, non nisi quæ temporalia & terrena sunt, diligunt: & quæ diligunt, hæc laudare videntur. De illis scriptum est. Omne animal diligit simile sibi: & sic omnis homo secundum genus suum laudat opes, epulas, & diuitias, & eos qui preciosis & mollibus gloriantur in vestibus, quæ omnia lex sancta prohibet atque condemnat. Eos vero qui dilectione & timore domini cogente, abiiciunt hæc omnia, & sanctos secundum legis ordinem se exhibent, irrident atque subfannant, infelices atque miseri suorum malorum nimietate cæcati: quibus non sufficit quod propria nolunt lugere peccata, adhuc insuper eos qui lugere videntur, irrident: & in subfannatione habent, quos debuerant imitari. Sed veniet tempus, ut eorum risus vertatur in luctum, quibus non noster planctus est risus, & ut se fuisse diuites lugeant, qui nunc Christi pauperibus imprudenter insultant. De quibus scriptura dicit. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & subitatione insperatæ salutis dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem eorum sine honore. Quomodo ergo nunc computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? Ergo nos errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis via & perditionis, & ambulauimus in solitudines difficiles, viam autem domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia nostra, aut diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Transierunt omnia ista tanquam umbra. O si hæc nunc gloriosi & diuites legerent, & qui alios irrident, dum tempus est & ipsi se flerent, non necesse haberent eo tempore gemere, quo nullus iam gemitus fletusque proficiet. Cuius temporis indicium beatus apostolus Iacobus cernitur memorare, dum diuites ut in præsentem se lugeant, hortatur & commonet, dicens. Agite nunc diuites, plorate ululantes in miseris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestra putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Epulati estis, & in luxuriis nutritis corda vestra in die occisionis. Sciebat enim quod quisquis se in præsentem tempore flesset, in futuro non fleret. Hoc & ipse dominus dicit. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Qui lugent,

V ij

inquit, hoc tempore, ipsi postmodum consolabuntur à Christo. Ridentibus vero dicitur. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis. Sed ne quis putet quòd dominus generaliter omnibus ridētibus commineatur, cum alibi dicat scriptura. Vir autem sapiens tacitus ridebit. Est ergo sine crimine risus, & est risus in crimine. Sapiens risus, nihil in se criminis habet. Ille vero indignus est, qui sanctos & eos qui se deo exhibent, irridet, de quo dictum esse puto. Qui irridet inopem, ad iracundiam prouocat eum qui fecit illū. Sed quis est iste inops, cuius subsannationis causa dominus prouocatur ad iram, nisi ille qui humanas terrenasque opes, idcirco contempsit, vt illi placeret pauper, cui difficile opulens placere potuisset. Merito illis irascitur dominus, qui propter se pauperem factum, irridere non metuunt. Irridebant enim scribæ & pharisæi Christum, quia diuitias contempserat, sicut scriptum est. Hæc audientes scribæ & pharisæi, qui erant avari, irridebant eum. Habemus & nos scribas, habemus etiam pharisæos, qui nunc discipulos Christi spernentes diuitias, irridet, sicut illi irrisere dominum ac magistrum. Sed dicendum est eis, quod tunc temporis dictum est illis. Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus. Quod enim hominibus altum est, abominatio est apud deum. Non oportet ergo nos quorundam risu vel subsannatione terri, cum etiam ipsum dominum à talibus non ignoremus irrisum, sed exultare potius & gaudere debemus, si & nos illa omnia quæ dominus noster antè pertulit, perferamus: recepturi etiam pro ipsa subsannatione mercedem. Quia nihil est quod nobis pro Christi nomine sine præmio irrogetur. Vide ergo quàm beati sint atque felices, quibus etiam insipientium risus proficit ad salutem. Ita etenim dominus diligentes se diligit, ita se timentes honorat, vt nec irrideri eos gratuito finat, quibus & pro subsannatione retribuit vltionē. Hæc igitur tu sapiens sanctaque anima vide, ne insipientium & infidelium fabulis terrearis, quominus ea quæ sunt legis, facias. Neque enim de gehennæ ignibus nos hominum fabulæ potuerūt liberare vel risus, sed Christi timor atque iustitia. Nolo te nec in hac parte confundi, si tibi pro Christi nomine vel opere, à perituris & vanis hominibus derogetur: quibus & interitum felicitas præstat. Sed gaude potius & lætare, sciens tibi repositam etiam pro ipsa derogatione mercedem. Nam satis iniquum & impium est, si tu tibi pro eius nomine nec detrahi patiaris, qui pro domino non sustinere omnia, quæ aduenerint in hac vita, siue damna, siue derogationes, suspiciones, detractiones, vel cætera, quando ille cum deus & dei filius esset, pro tua salute opprobria hominum iniuriasque sustinuit. Valde ab eo alienus est, qui nec detractiones saltem sustinere contentus est. Nam quomodo eum amare dicimus, si pro eo nihil sustinere parati sumus? Quod si in nobis est ipsius vera dilectio, quæcunque pro eius nomine (quamuis graua) irrogentur, exigua censemus, & dicimus. Parua sunt ista quæ patimur, maiora ille pro vita nostra pertulit. Nihil nobis dignū pro eius nomine irrogatur. Quod si sententiæ ipsius memores sumus, intellige-

mus. Ait enim. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Et nos ergo si discipuli, si domestici Christi sumus, debemus opprobria, detractionesque amplecti, & sustinere libenter, & æquo animo ea omnia ferre, quæ pro nobis magister & dominus pertulit noster. Qui vero hæc sustinere non vult, nec discipulū eius se depromat esse, nec seruum, nec filium, nec domesticum. Ille enim innocēs, immaculatus, intactus, in quo nulla potuit peccati macula reperiri, de quo propheta prædixerat. Qui peccatū non fecit, nec dolus inuētus est in ore eius, pro nobis sacrilegis & peccatoribus & æterno supplicio micipatis, tãquã atrocissimus reus ab iniquis iudicio sistitur, flagellis cæditur, sputaminibus irridetur, & nos propter eū confundimur erubescere, qui propter nos tãta perpeffus est. Ille enim pro salute nostra dorsum verberibus, sputaminibus faciē, maxillas palmis, non confunditur parare, & nos pro eo leue etiã confundimur audire cõuitium? Gaudeamus potius & lætemur, si pro tam magnis eius & pro nostra salute passionibus vel parua sustineamus. Cæterum quæ spes nobis est, si ob eū audire blasphemiam, aut sustinere confundimur, qui nostri causa de cælis descendit ad terras? & vt nos exaltaret, humiliavit se. Et cum immortalis esset, mori contentus est, vt nos ab æterno mortis laqueo liberaret. Coronatus est spinis, vt nos qui antè spinei & infructuosi steteramus, fructum bonæ arboris apportaremus. Felle & aceto potatus est, vt in nobis iã nec fellis amaritudo, nec aceti asperitas. Filius hominis factus est, vt nos filios dei faceret. Vide ergo si pro isto cõfundi debemus aliquid sustinere. Vere illa est anima felix & angelis æquanda, quæ pro nomine & opere Christi, tanta, quanta pro nobis ille sustinuit, voluerit sustinere. Cæterum grande periculum est iustitiæ, eius erubescere exemplo viuere, qui nostram iniustitiã non erubuit sustinere. Deinde si æquo animo perferamus id ipsum, quo nobis quis detrahere videtur iniuste, laudari nos potius quàm accusari probamur. Nam quid aliud faciunt cum vera de sanctis dicunt, nisi vt ea dicant quæ facimus, ieiunos, abstinentes, sobrios, qui iam delitiis nō delectamur & epulis, qui diuitias spernimus, & pretiosis nō gloriamur in vestibus. Qui auri cupiditate minime captiuamur, qui nō adipiscimur argentum, & quæcūq; humana vanitas videtur amplecti, contēnimus. Nullus hic confusionis est locus, nullus verecundiæ aditus. Illi magis erubescere debēt atque cõfundi, qui ea quæ sanctis displicēt, cõcupiscunt. Erubescāt igitur ebriosi, voraces, iniusti, raptores, adulteri, & quicumque suis gloriātur in malis, quos gehennæ ignis expectat, & quibus supplicia præparātur æterna. Faciētes autē domini voluntatē, confundi non debent, in quibus nulla cõfusionis sunt opera. O quàm indignū est atque præposterū, vt iusti cõfundantur in bonis, & peccatores gloriantur in malis. Videat ergo anima deo deuota, ne insipientiū risus eā, aut stultorū hominū vanissimus sermo cõfundat, & à suo proposito retrahat, in quo magis per dies singulos proficere debet in melius. Videat ne quis à timore Christi se reuocet, ne quis ab eius dilectione diuellat, ppter quē omnem

Luc. 6.
1. Pet. 2.
1. Pet. 2.

Ecl. 21.

Luc. 16.
Prou. 20.

Apoc. 2.

Gal. 1.

Psal. 108.
Psal. 34.
Psal. 108.

Tit. 3.

omnem sæculi gloriam pompamque contempsit, cui nihil dignum penitentiae comparauit, quem parentibus filij, quem liberis patres, quem coniugis præferunt continentes. Crescat in nobis quotidie amor Christi, crescat fides: quia magna nos pro dei amore merces expectat, tantum ne ab eius cultura, vel opere semel deuota mens se retrahat, ne ei dicatur. Habeo aduersum te pauca; quod charitatem priorem reliquisti. Vnde certum est: non hominibus placendum, sed Christo, nec humanam laudem quæri debere, sed diuinam. Quid nobis prodest, si illi nos laudant, quibus placere peccatum est? Quidve obest, si vituperent hi, quorum non plus vituperatio prodest, quàm obest laudatio? Audiamus magis quid ille vas electionis doctor gentium dicat, & quo nos ne hominibus placere vellemus, hortetur exemplo. Si hominibus, inquit, placere vellem, Christi seruus non essem. Vnde nulli dubium est, eos Christo seruire non posse, qui hominibus optant potius quàm Christo placere. Contenti ergo interim simus hominibus displicere, tantum vt Christo placeamus. Nec eorū laudibus delectemur, qui non alios quàm sibi similes laudant. Nos potius laudent propheta & apostoli, laudet in euāgelio suo Christus. Tunc erimus vere felices, si à talibus laudari digni erimus. Omnium enim horum voce laudabimur, si quæcunque dominus per apostolos vel prophetas videtur præcepisse, seruauerimus. Nobis igitur detrahentibus cunctis & vituperantibus vniuerlis simus sobrij, sancti, humiles, & pudici: & deum semper fidei corde precemur vt ipse semper in nostra mente sit, & lex eius nostro semper in pectore, vt possimus prophetica loqui voce. Pro eo vt me diligenter, detrahebant mihi, ego autem orabam pro eis. Et alibi. Humiliaui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium. Et posui vestimentum meum cilicium, & factus sum illis in parabolam. Et iterum. Genua mea infirmata sunt ieiunio, & infirmata est caro mea propter oleū. Et ego factus sum in opprobrium illis, viderunt me, & mouerunt capita sua. Adiuua me domine deus meus. Vides ergo omnes prophetas & sanctos propter hoc semper hominum subsannationes pertulisse, quia deo vellent fideliter seruire. Hoc & Apostolus ait. Fidelis sermo. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in deum viuum, qui est saluator omnium, maxime fidelium. Quid plura: nisi vt sepe iam diximus. Cursum quem in timore dei cepimus, consummemus. Simus cæteris in amore dei forma, custodiētes ne quis in nobis aliquid scurrilitatis reprehendat aut vanitatis, sed magis quicquid est grauitatis & modestiæ, quia Christiani vita omnibus in speculo posita est. Qui etiam si quippiam tubauerit, iam cecidisse iactatur, & amplius etiam dicitur quàm videtur. Simus ergo sapientes, graues, quieti, nunquàm vanitatem, nunquàm opera hominum lingua nostra loquatur, sed sine intermissione legem dei nostri imeditetur. Tūc si quis extiterit suæ salutis inimicus, qui subsannet & detrahat & derideat, hæc non solemus non metuamus, sed potius gaudeamus. Et hiñc nos aliquatenus consolemur, si meamur odio magis sæculi videre, quàm Christi. Caueamus quoque ambulare indecenter & inquiete,

ficut & sanctus Apostolus monet, dicens. Rogo autem vos vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Cum hæc à nobis omnia omnino nostra virtute fuerint custodita, quicumque putauerit derogandum nobis; propheticae simus sententiæ memores, per quam dominus sui nominis causā tribulatus hortatur, dicens. Et tu fili hominis ne timueris eos, neque pauas à facie eorum: quoniam infamiet & conuenient aduersus te. In gyro & in medio scorpionum tu habitas, verba eorū ne timueris, & à facie eorum ne pauas. Et alibi dicit. Audite me qui nostis iudicium, popule meus, in quorū corde lex mea est. Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis: quia sicut vestimētum, ita per tempus deficient, & vt lanam, comedet eos tineas. Iustitia autem mea in æternum manet. Salutare vero meum in sæculum sæculi. Seruandum præ omnibus, ne alterius laudem velimus seruire, quàm Christi, vt & nos cum propheta possimus dicere. Apud te laus mihi in ecclesia magna. Et iterū. Tanquàm prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis. Et iterum. Maledicent illi, & tu benedices. Qui insurgunt in me confundantur, seruus autē tuus lætabitur in te. Hæc ad consolationem in dei timore, deuotis mentibus, prout ingenij tenuitas potuit, profectus sum breuiter. Nunc superest vt aliquid amplius faciat mens deuota, quàm nostra paruitas sufficit admonere. Salutate omnes qui diligunt dominum nostrum Iesum Christum, cui cū patre omnipotente sit laus, virtus & gloria cum spiritu sancto, & nunc & semper & in omnia sæcula sæculorum.

2. Thess. 3.
Psal. 24.
Psal. 108.

AD OCEANVM DE VITA CLERICORVM:

Ophronius, Eusebius, Hieronymus Oceano suo salutem. Deprecatus es, vt tibi breuiter exponerē, qualiter clerici debeant viuere in hac vita mortalium. Hiñc me plerique maledictis æmuli prestolantur, quia non sileo veritatem: tamen mihi charissime, ab Apostolo sumamus exordium, qui ait. Humanus sermo & omni acceptione dignus. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, pudicum, benignum, ornatum, hospitem, docibilem, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non vinolentum, domui suæ qui bene præest, & reliqua. Totum comprehendit esse cauendum, cum irreprehensibilem ponit. Quomodo igitur alterum reprehendet, cum ipse qui accepit potestatem vt doceat, sit reprehensibilis? Quia vita episcopi, forma debet esse clericorum. Ex episcopo gradus cæteri clericorū condiscunt, quomodo debeant viuere in hac vita mortali. Seipfos imitabiles debet proponere sacerdotem, vt alij iuniores, gradus humiles cõsecuti, vita & testimonio sacerdotum possint exurgere. Præcipue illud reor attētius tibi esse prouidendū: quia prima tentamenta sunt clericorū, mulierū frequētes accessus: iste sexus reprehensibilis exhibet clericos. Quid tibi reuera cū feminis, qui ad altare cū domino

1. Tim. 4.

fabularis? Te cuncti in publico, te in agro rustici, aratores ac vinitores quotidie grauiter lacerabunt, si contra dispositum fidei, cum feminis habitare contendis. Et quia (vt arbitror) concupiscis irreprehensibilis inueniri, testimonio bono vtere. Nunquid in choro apostolorum feminae affuerunt? Prohibe tecum virgines morari, etiam quae de genere tuo sunt. Dilige eas, exterius ordina, frequenter visita iunctus obsequio clericorum: ne dum secretaliter ac solus ingrederis, macules testimonium tuum. Illud etiam adiciendum est: quia si vxorem duceres, lex te non prohiberet habitare cum cōserua. Cum vxoris enim consensu eiusmodi ad regimen sacerdotij promouentur: maxime cum apostoli epistola praeceptum hoc habeat. Vnius vxoris virum ad honorem clericatus eligendum. Te vero non ita salutaria praecepta constringunt. Aliter coniugati, aliter virgines admonentur ecclesiastici onus subire ministerij. Feminarum cum clericis nullo pacto coniuncta praecipitur conuersatio. Ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumque genus est femina: cum proximat stipula, incēdit ignem. Flammigero igne percutit femina conscientiam pariter habitantis: exuritque fundamenta montium. Ego iudico, si cum viris feminae habitent, viscarium non deerit diaboli: ex eis aucupatus est ab initio peccatum. Ferreas mentes libido domat. Si alligauerit quis ignem in sinu suo, vestimenta eius non comburentur? Aut si quis ambulauerit super carbones ignis, pedes suos non comburet? Mihi crede, non potest toto corde cum domino habitare, qui seminarum accessibus copulatur. Sed dicis: qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidenter. Bene & argute. Sed oportet te testimonium bonum habere ex his qui foris sunt. Licet coram deo recte incedas: tamen coram hominibus bona prouidenda sunt: quia & astutiores sunt filiis lucis filij tenebrarum. Cum ergo hoc genus à te non amputatur: das reprehendentibus te locum, ipse te detrahentium morsibus tradidisti, si agapetarum consortium non dimiseris. Benignus es, gaudeo: pudicus, falsum est. Si aliquis senserit clericum habitare cum feminis, non credit eum esse castum. Si pudicitiam quaeris: quare habitas cum feminis? Feminam, quam bene videris conuersantem, mente dilige, non corporali frequentes ornatu. Non vestis tenera clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intētio. Hæc enim deuotionem honoris in te custodit. Honorem quidem gloriosum, boni operis fama conseruat. Sacerdotes quippe decet, vel ceteros clericorum gradus, vt supra dictum est, à feminis segregari. Si igitur generis gratia iudicas easdem nullo pacto dimittere: memento Thamar, quod ab Amnon fratre suo corrupta sit. Id ipsum persequor dilectissime: vbi vnus est tabernaculi conuersatio, carnis non facile tollitur delectatio. De duobus enim quod vnus desiderat, etsi loqui non potest, tentatur tamen. Remotio igitur viri, castitatis collocat arma, construit in melioribus castra, pudoris honorem consolatur. Potuit enim & Maria mater domini de choro apostolorum non discedere, si liceret. Tecla post tentationem passionis Antiochiae, à Paulo prohibetur pariter pergere. Nemo miles cum vxore pergit ad bellum.

A Non inuideo charitati tuae: sit tibi cum castis virginibus longæua dilectio. Tunc in bono meritum collocabis, & famam meliorabis; sed si congregationes constituis puellarum, pulchre censeo in hebdomada secunda visitatione ad benedicendum congregationem venias, sed nō solus: ne rumigeruli linguis te lacerantibus maculent. Alienam enim cupiūt vicini discutere vitam, non suam. Propterea digne accipe nostrorum praecepta verborum: & monita humilitatis, quæ fraterno affectu calamo imperante expressimus, dulciter lege. Iam vero vt reprehensibilis diuini altaris non sit sacerdos: pauca de reliquis apostoli testimonij, quantum dominus donat, exponā. Sufficiant superiores causae, quæ dictae sunt. Verum ne aliquis minus intelligens ad episcopos tantum sentiat apostolum fuisse locutum, quid de diaconibus ad Timotheum praeceptum sit? quid de presbyteris ad Titum, commemorare delectat. Sed praetereundum non est superiorem explanare sententiam. Vnius vxoris virum, & noua & vetus praeceptio sacerdotem censuit eligendum: quia digamos ad ministerium plerique episcopi applicuerunt: sicque afferunt, concubina fuit illa, hæc vxor: quasi non eadem sint commercia foeditatis in illa, quæ in hac exercetur, quæ vxor asseritur. An quia coniugij tabulas nō fecit, concupiscentia aliena non fuit? Nullo pacto digamos, vel concubinarum catenis insertos, decet subire sacerdotij ministerium. In Leuitico scriptum est ac praefinitum, quales eligi debeant sacerdotes, sicut habes. Et dixit dominus ad Moysen: Sacerdos vxorē accipiat virginem de semine patrum suorum. Vidua vero, aut destituta, aut à viuo marito derelicta non accipiat. Bene audiui praecipiente domino Moysi: quia nec vxor debet sacerdoti digama conuenire, ne honorem polluat sacerdotij. Sicut vnus vxoris virum, sic vnus viri mandat vxorem. Si ergo clericus monogamus fuerit, & vxor eius digama, noli eum ministerio applicare. Digamam enim duxit vxorē. Hæc Tito praecepta idem Apostolus de ordinandis clericis dedit. Et quia liber finem expectat, ad id redeamus vnde digressi sumus. Nec si duæ vel tres pariter dei ancillae morentur, solum ad eas ingredi cōuenit sacerdotem. Si quis hæc praecepta non obseruauerit, hostis est animæ suæ. Quod si post monita nostra aliquis clericus agapetas amplius quaesierit amare quam Christum, secundum synodalem regulam conueniatur: & praecepta patrum in Nicea definita ei legantur. Iam vero si conuentus fugerit praedicta & reliquerit, consecuti sumus maximum lucrum. Alioquin si neglexerit, talis ab ecclesia Christi anathematizandus est. Germinant enim feminae spinas cum viris habitantes: & arcana mentium acuto mucrone percutiunt. Proh nefas: dolor est dicere, sed praeterire nō decet, Christo istae nubere vouerunt, nō clericis. Vnde sine nuptiis genus nouum vxorum? Et hoc ad nos quid pertinet, quod infamare non cessamus? A machara cessemus. Bonus honor est in ecclesia, si à consortio virorum feminae sint longe. Monachum vel clericum solitudo facit, non publicum. Quid te virginale delectat alloquium? Cur sanctimonialis contra fidem frequentas in ecclesia vel in ipso publico? Si eos quos diligunt viderint, ridentibus

tibus oculis salutationis tenera verba producant. Deinde cum salutauerint: si eas Dei viros praeterire celerius viderint, contemptores suos iudicant, & irascuntur. Ordinatur deinde desertae satisfactio. post satisfactionem prandium, quasi noua lætitia disponitur. Inter pocula improperant verba contemptus: ille vero lamentari se simulat, quasi peccati genus inducens. Lege quia talis debet esse solitarius, qualem Hieremias esse descripsit. Ait enim. Sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se. Bonum est viro cum leuauerit iugum ab adolescentia sua. Et quia Iesus relictis apostolis, solus ibat orare. Mariam quoque in penetralibus angelus solam inuenit, non cum agapeta loquentem, & illa virilem introitum trepidauit. Tu quæ fornax es malitiae, quid à viro desideras frequentius salutari? An nescis quia dupliciter famam perdis, tuam simul & clericis: cuius vita ecclesia Christi debet ornari. Inordinata consuetudo est, & delicati sermonis fabulosa calamitas. Sed si hospitalitatem cupis habere, habes tuas sorores: illæ apud te in domum tuam vocari debent, non clerici. Erit ad ædificationem tuam sancta virgo quod dixero. In beatissimi Martini vita legimus commemorasse Sulpitium, quod transiens sanctus Martinus, quandam virginem moribus & castitate præcellens, cupiens visitare, illa noluit: sed xenium misit ei, ac per fenestram respiciens, ait sancto viro. Ibi pater sancte ora: quia à viro nunquam sum visitata. Gratiarum egit deo sanctus Martinus, & quod talibus imbuta moribus, castam custodierit voluntatem: & benedicens eam, abiit lætus. Hucusque sufficiat de feminis dictum. Consummata quippe virginum causa, trāseamus ad reliqua. Hospitalitatem praecipit Apostolus clericum ordinandum. Hoc praecepto pater Abraham & Lot angelos susceperunt: quia hospitalitatem inter ceteras dilexerunt virtutes. Sic & Onesiphorus Paulum doctrinae fontem suscepit. Hæc imitationes sint vestrae: & ne sinatis incolam praeterire, qui apud vos panem non comedat. Sequitur. Non percussorem. Nō enim pugilem describit apostolus, qui conscientias non percutiat singulorum, sed modestum: & reliqua. Domum suam bene regentem, per quam horribile erit, si domui clerici detrahatur. Ledet sacerdotis opinionem in plebe, quando de proximis eius male loquitur populus. Super omnia hæc praecipit clericis boni testimonij Apostolus, fundamenta componere, vt bonorum operum testificatio, casto confirmetur affectu.

DAMASVS HIERONYMO. Epistola.

Damasus episcopus fratri & compresbytero Hieronymo in domino salutem. Dum multa corpora librorum in meo arbitrio oblata fuissent, contigit vt librum psalmodiarum in meo animo festinus cognoscerem detineri: & memoriam capacitatis meae imbuere. Cogitavi frater amantissime, & in Christo semper sacerdos, vt secundum septuaginta interpretes, id est, Matthiam & Ptolemæum, Muchium, Saëreum, Hydronium, Pampilum, Zoastrem, Didymum, Sanium, Epipha-

anum, Ciatrem, Simonem, & ceteros, in quantum tua recurrit conscientia, de septuaginta inuenire vestigia. Peto item charitatem tuam, vt sicut à creatore tuo Alexandro coepiscopo nostro didicisti in gremio Græcorum psallere: ita ad nos tua fraternitas dirigere delectetur: quia tantæ simplicitatis indago est apud nos, vt tantum in die dominica Apostoli epistola vna recitetur, & euangelij capitulum vnus dicatur: & nec psallendi mos tenetur, nec hymnicus in nostro ore cognoscitur. Peto ergo per fratrem & compresbyterum nostrum Bonifacium, vt iubeat fraternitas tua rei huius nobis aperire vestigium. Missa quinto Kalendas Nouembris per Bonifacium presbyterum Hierosolymam.

HIERONYMVS DAMASO.

Beatissimo Papæ Damaso sedis Apostolicæ vrbis Romæ, Hieronymus supplex. Legi literas apostolatus tui, poscentes vt secundum simplicitatem septuaginta interpretum canes, psalmographum interpretari festinem, propter fastidium Romanorum, vt vbi obscuritas impedit, apertius & latine trahatur sensus. Precatur ergo cliens tuus, vt vox ista psallentium in sede Romana, die noctuque canatur, & vt in fine cuiuslibet psalmi, siue matutinis horis, siue vespertinis, coniungi præcipiat apostolatus tui ordo, Gloria patri & filio & spiritui sancto: Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen. Istud carmen omni psalmo coniungi præcipias, vt fides trecentorum decem & octo episcoporum Niceni concilij, etiam vestri oris consortio declaretur. Vbi autem deus & homo honorabili voce cantatur, Alleluia semper cum omnibus psalmis affigatur, vt in omni loco communiter respondeatur nocturnis temporibus: in ecclesia autem, post resurrectionem vsque ad sanctum Pentecosten finiatur: inter dierum vero spatia quinquagesimæ, propter nouitatem sancti Paschæ, vox ista laudis canatur in Aleph: quod Græce prologus, Latine præfatio dicitur.

SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM CATALOGVS AD Desiderium,

Vis nunc acriter, mi frater Desideti, vt tibi quasi de luminariibus, quæ toto firmamento mundi resurgent: pauca de scriptoribus, qui nobis multa de obscuritatibus, quæ propter carnalem mentem intelligentiam impediunt, ad splendorem considerationis spiritualem proferre potuerunt, manifestissime dicam. Sed vereor Susannæ Helchiæ filia, ne in me sententia iniquo iudicio presbyterorum impleatur, dicētis. Angustie mihi vndique sūt: & mihi similiter sūt angustiae. Si enim voluerō aliquem ex his reprehendere, aduersarios atque inimicitias mihi vndique concitabo. Si autem nō luero, nunquam quæ postulasti inuenies. Sed vnus

tantum voluntatem condemnare, quam multorum consilia transire vel despiciere, melius esse videtur: quia vnusquisque eorum in scripturis sanctis diligenter laudari meruit: sed omnes breuiter leuiterque cum omni amore tangam, vt vtrunq; pacifice impleam.

Avgustinus episcopus volans per montium cacumina quasi aquila: & ea que in radicibus montium fiunt, non considerans, multa celorum spatia, terrarumque situs, & aquarum circulum, claro sermone pronuntiat. Qui enim in lignum fructuosum ascendere vult, paulatim ad superiora & maiora capere poma festinat: ramos autem proximos paruulis relinquit. Nos autem qui paruuli sumus, infirmique atque minores, si inferiora congregare valuerimus, nobiscum bene ageretur.

Hilarius episcopus Romanorum, lucifer lucerna: que ecclesiarum, & pretiosus lapis: ad que mortalia vix ascendunt, pulchro sermone aureoque ore vniuersa loquitur. Et si enim aliqua secus viam cecidisse potuissent: tamen ab eo in scripturis messis exorta est magna.

Origenes Adamantius, altiora atque maiora cogitans, propriumque ingenium ferre non sufficiens, dum aliud loquitur, per aliud se necit. Et cum hæc nimio mentis ardore cogitasset, oneribus maioribus caricabat se: & cum sic incedere non potuisset, ruina magna illuc deuolutus est, vt ruina eius pareret doctrinas per aliquas seductiones ineptas, multosque de via recta in aliam viam perduxit, & venenum eius quasi tinnulis vocibus, syrenarumque canticis, plures necare potuit. Melior omnibus in bonis, peior in malis. Aliqua vero per eum secus viam seminata sunt, multi tamen aliquos eius pessimos discipulos, multa venenosa sub eius nomine edidisse testantur.

Eusebius Cæsariensis clauis scripturarum, custosque noui testamēti, multis maior in conscriptionibus à Græcis comprobatur. Scripsit quatuor canones euangeliorum, & vndecim libros historię ecclesiasticę, qui nouum testamentum narrant atque custodiunt, & *αὐτοῦ*, id est, temporum breuiarium. Hæc tria sunt præclara, quæ in operibus eius testantur, & nos omnia eius vestigia, qui imitari potuisset, nunquam ræpperimus.

Heliodorus presbyter, domum amplissimam per modicum foramen respiciens, tenansque ostia conclusa, claususque non habens, vix pauca ad lucem proderet conualuit: sed quæ potuit narrare, fideliter narrauit.

Ambrosius frater, profundorum penna raptus, & aeris volucer, quamdiu in profundum ingreditur, fructum de alto carpere videtur. Et omnes eius sententię, fidei ecclesię, & omnium virtutum firmæ sunt columnę.

Dardanus multas quæstiones arripiens per mentis astutiam, nucemque circa nucleum non cõfringens, multa impossibilia de scripturis cum fiducia loquitur.

Paulino visum est magistrum fieri, & non erat ante discipulus, & fructum sine radice oriri fierique testatur. Ideo eius conscriptiones, scriptore & char-

ta non indigent.

Pelagius, de quo apud fideles sermo est: de quo etiam & mihi grauis causa disputationis eius verborum penè in toto orbe annuntiata est: quem omnes ecclesię, quasi lupum de sylua mirantur, aureum colorem super nigrum venenum componens, fontē dulcē primi mellis, amaritudinis malitię cõmiscuit.

Iouinianus, læta facie & corde aspero, potu dulcissimo felle commixto, multos potauit, & contrarias sententias per odium occasionum Christianis preferens cõposuit, & me (quamquam in omnibus laboriosus) assidue quæstionibus infinitis afficit, & vexat.

Iulius Africanus, cuius vestigium omnes orientales australesque diligenter vnanimiterque in Danielis hebdomadibus inuestigant, vniuersa temporum spatia cum omni peritia iugique sermone construxit, & nulla ab omnibus quæ dicta sunt per eum in toto orbe vnquam data est contradictio.

Fauonius à multis culpabilis, dura sententia fortiterque vniuersa difficillima ingerere conatus est, & quasi qui contra vndas maris nauigare nõ potest, vel contra impetũ torrentis aquę natãre nõ valet: ita cuncta quæ scripsit contra scripturas sanctas, obflare non poterant: ideo quasi vmbra secus hominẽ sunt.

Hilarius Pictauiorũ Aquitanie episcopus, factio- *Que sequitur ex catalogo Hieronymi accepta sunt.*
ne Saturnini Arelatensis episcopi, de synodo Byterensi in Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arianos cõfecit libros. Et alium librum de synodis, quem Galliarum episcopis scripsit, & in psalmos tres commentarios, primum videlicet & secundum, & a ceterisimo decimo octauo, vsq; ad extremum. In quo opere imitatus Originem, nonnulla etiam de suo addidit. Est eius ad Constantium libellus, quem viuẽti Constantinopoli porrexerat, & alius in Constantiũ, quem post mortẽ eius scripsit, & liber aduersus Valentem & Vrsatiũ, Ariminenis & Seleucensis synodi historiam continens, & ad prefectum Sallustium, siue contra Dioscorum. Et liber hymnorum & mysteriorum, alius, & commentarij in Matthæũ, & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit. Et alius elegans libellus contra Auxentiũ, & nonnullæ epistolę ad diuersos. Aiunt quidã scripsisse eum & in Canticum canticorum: sed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictaui Valentiano & Valente regnantibus.

Damasus Romanæ vrbs episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit, multaque & breuia metro edidit, & prope octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

Gregorius Nazianzenus episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici, ad triginta millia versuum omnia sua opera cõposuit, ex quibus illa sunt: De morte fratris Cæsarij, laudes Athanasij, laudes Maximi philosophi post exilium reuersi, quem falso nomine quidã Heronis superscripserunt: quia est & alius liber vituperationem eiusdẽ Maximi continens: quasi non liceat eundem laudare & vituperare pro tempore. Et liber hexametro versu, virginittatis & nuptiarũ contra se discretum. Aduersum Eunomiũ libri duo. Et de spiritu sancto liber vnus. Contra Iulianum impera-

imperatorẽ liber vnus. Secutus est autem Polemonem dicendi caractere, viuõq; se episcopum in loco suo ordinans, ruri vita monachi se exercuit, decessitque ante hoc fermẽ triennium, sub Theodosio principe.

AD PAVLAM ET EVSTOCHIVM
DE VIRTUTE PSALMORVM.
Epistola.

Quia me, dulcissimæ filiæ meæ, in spe misericordiæ dei petistis, vt vobis diuersos psalmos per ordinẽ sequestrarem, qui vbi psalli debeant. Vos quoque ego petij pro me deprecare dominum deum nostrum, vt dono suo mihi concedere dignaretur, quò possim sanctam petitionem vestram arripere, vel ipso donante complere: in cuius misericordia sperans (prout dominus concedere dignatus est intellectum humilitati meæ) necesse habui tam sanctę petitioni vestrę pro affectu domini obedire. Pro quo opere, si nobis gratia fuerit integre assignata, de omnibus quæcunque dicta sunt, ipsi domino nostro omnipotenti pro humilitate mea orantes, gratias referte, qui etiam a sinæ loqui præcepit, quę ipse dominus voluit. Licet enim vniuersi psalmi qui requisitus fuerit, legis sinæ propemodum omnia habeant: tamen donante deo & domino Iesu Christo & spiritu sancto in cõfessione trinitatis, qui psalmi proprie ad singulos dies feriatos domini saluatoris nostri filij dei pertineant, sequestratim exposuimus: Qui ad natalem, qui ad sanctam Epiphaniam, id est, ad baptismum dominicum siue apparitionis stellę diem, & qui in quinta feria ante passionem domini, & qui in ipsa passione dominica, qui in pascha resurrectionis ipsius domini nostri redemptoris, & qui in ascensione eius in cælos, qui etiam in aduentu eius, & qui de iudicio futuro, & qui de ciuitate æterna, in qua Christus dominus noster, sanctos suos à principio mundi vsque ad finem huius sæculi, sibi congregat secum conregnaturos in æterno regno cælesti, sanctus dominus, trinus & vnus deus æternus: qui etiam ad dominum deum deprecandum in letania, vel qui à pœnitentibus psalli debeant, qui etiam in natali sanctorum dici debent. Ceteros vero psalmos inuenies, qui quotidie legedi sunt. Omnes tamen psalmi quotidie in toto anno per ordinem psalli possunt, secundum consuetudinem ecclesiarum & monasteriorũ. Sane qui legis, considera, quia vnus psalmus ad multos dies sanctos pertinet: & psalmi deo multipliciter iterantur per singulos dies. Nam est psalmus qui vbi que psalli potest. Alij iterum sunt qui ad vnus diei figuram pertinent: ad pausantes vero qualis personæ fieret, vtrum religiosę an laicę. De psalmis qui quinta feria ante passionem, aut qui in ipsa passione domini dicuntur, atque in natales sanctorum exinde eligendi sunt psalmi: ita etiam de canticis prophetarum fecimus, vt non in diebus supradictis confuse psallantur: sed qui in quo die dici debeant, qui legis inuenies. Ad maiores operas pertinet psalmus LXXVII. Catechuminis & electis XXIII.

Per ieiunium XIX. XXXIIII. & LXXII. De baptismo per pascha LXIII. De lamentatione CXXXI. Ad conuentionem fratrum CXXXII. Ad benedictionem CXXXIII. Vt laudes ante deum fundantur, IX. Vt pœniteat homo, quinquagesimus. De fixa fide, X. De monendo, CVIII. Vt oculum pudicitie agas, primus. De vigiliis in grabato, VII. De iustitia, XIII. De honesta oratione, LXXXV. De cõmunionẽ cum omnibus hominibus vel pauperibus, XL. De natali domini, CIX. De trinitate, vt non timeatur homo, IX. De insidiis hæresum III. De monendo proximũ IIII. De spe in deum XXII. De credulitate X. De oratione in homine, XXX. Benedictio super principes, XX. De amore legis, XXVI. De tribulatione inimicorũ, XXV. Vt creatura creatorem laudet, CII. De martyrio, XLIII. & L. De persecutoribus, LXXXII. Dum intras ad alienigenã, LXXXI. Oratio super agrum, LXXXIII. Oratio nocturni temporis, XC. Oratio ad altare, XXXII.

AD DAMASVM DE OBLATIONIBVS ALTARIS.

Nouerit sancta auctoritas tua, Papa venerande: quia de quæstione quã clientulo tuo proposuisti, & congrua responsa per epistolam mandasti, hoc est, de panibus à fidelibus in altari oblati: quis illis iure vtidebeat. Quantum à præcipuis ecclesię doctõribus inuestigare valui, in paucis tibi rescribere curavi. Testes autem idonei, quos ad hanc rem corroborandam concitavi, hi sunt: Gregorius Nazianzenus mirabilis doctor, Cyrillus, Athanasius, Theophilus, Anatholius, Ioanes Chrysostronus, Eustachius, Eusebius chronographus, & noster Hilarius: qui omnes vno ore eodẽmque consensu veluti vera sancti spiritus organa, anathematis mucrone censent esse feriendos, qui in vsu laicorum panes oblationum cõtulerint: quia omnino sacerdotibus solis debentur: nisi forte religionis gratia, laici pro benedictione de manu sacerdotis accipiant. Non solum autem de panibus in ecclesia hoc sanxerunt patres nostri, sed de omnibus quæ altari offeruntur: dicentes atque docentes, magnum nefas esse, & per omnia diabolica temeritate hoc fieri vbiunque acciderit, & valde esse intolerabile sanctę ecclesię, vt sine vindicta sanctorum canonum remaneat. Vnde Chrysostronus in commentariis super Matthæum, vbi discipuli spicas manibus vellebant sabbatho, & pharisæi reprehendebant, sic ait. Si non licuit Dauid & viris eius adhuc sub vmbra legis comedere panes propositionis, quando ab Abimelech panes petiit fame stimulante: quomodo nunc euangelio coruscante persuaderi debet laicis, vt oblationem panum deo oblatorum suis vsibus rapiant? Dicit nanque perinde Apostolus: Qui altari seruiunt, de altari participant. Ergo quia sacerdotes pro omnibus orare solent, quorum eleemosynas & oblationes accipiunt: qua fronte præsumunt laici oblationes, quas Christiani pro

Matth. 12.

2. Cor. 7.

peccatis suis offerunt, vel comedere, vel aliis concedere, cum ipsi non debeant pro populo orare? Ob hoc, Papa gloriose, mittere oportet illos præsumptos in excōmunicationem perpetuam, vt cæteri metum habeant, & amplius hæc in ecclesia ne fiant.

PROEMIVM IN REGVLA MONACHARVM.

Episcens in membris proclium corpus ad terram ex qua exiit: iamque rugosa fronte senem & naturæ penè portentum: vester prædilectæ in domino filia, & dominæ Christi virginis sacratissimæ, Eustochium & reliquæ, ad agni nouas nuptias, sub obedientiæ, pudicitia, paupertatis, & religionis in domo domini adunatæ proposito: nimium sollicitat piæ deuotionis ac charitatis affectus, vt tremulenta manus suæ parumper vetustatis oblita: deo viuendi, non mundo: spiritui, nō carni: & quod arduum est, non sibi ipsi normam & regulam, ex Christi & apostolorum vita collectam: ex sanctorum etiam patrum anachoritarum, quos per septem annos eremorum antra circumiens, non sine admiratione & informatione repperi, obseruationis & imitationis digno commendandam præconio, in præsentis libello edoceat officio calami, paratas mentes ad bonum, veluti lingua iam dudum solebat voce non mortua. O felix affectio. O desiderium in domino cōmendandum, vt quæ deficiente per senium & communem ætatis finem lingua doctoris, de casu timeris: qui promptus est, præsumptuose & non timide ambulans in via dei, in qua tot latent aduersa, quot momenta sunt temporum. Exposcit vestra pietas, vt depicta sibi pericula, & fomenta remedij proclius semper ad malum à primordio iuuentutis rationalis & animalis animus cernens, gradiatur per tuta. O prudens consilium, vt pro voce scripturam, & pro facili ter transenti, diu mansurum commutet. O iusta & sancta exhortatio, & per digna exauditionis beneficio. Sed prædilectæ filia, & si iustum & sanctum est, quod petitis à patre: patris tamen negat ætas, prohibet insufficientia, licet ingerat charitas. Stupent oculi palpitantes in tenebris, horret naturæ phrenesi inconstans manus peragere iuuenilia. Hortatur tamen semper charitatis ardor, ne parcatur labori, vnde tantus colligitur fructus: quem non putarem in vobis carpere, quæ scripturis de domini voluntate melius estis edoctæ, vt blandimenti aliquid fatear, licet veritatis, nisi ad alias succedentes per tempora informandum traheretur tantus hic labor. Vincta igitur duellum hoc charitas: quæ ipsum inuincibilem vicit, vt immortalis moreretur pro nobis. Verum frustra hæc speratur victoria in tanta impossibilitate naturæ, nisi deuotæ orationes filiarum adfint: quibus deus paruit in tantum ab antiquo, vt etiam eum pæniteret eorum quæ primitus minando spoponderat, quàmuis pænitere non possit.

DE CHARITATE ET VNITATE SERVANDA.
Cap. I.

Vis autem in monasterio constitutis fororibus, primus sit arripiendus modus deo viuendi & regula, ipse solus Christus huius propositi inceptor & doctor, in vnus responsione instruit vniuersos. Si vis (inquit idem magister hæc petenti) ad vitam ingredi, serua mandata. Quod si forte queratur quæ sint, ilico sic percunctanti, exposuit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde, mente, & viribus tuis, & plus quàm teipsum: & proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis pendet quicquid est legis, quicquid etiam prophetæ & sancti viri perscrutati sunt. Et attendite sollicitè quæso charissimæ, quæ ingredi non solum totis affectibus cupitis ad vitam, quæ vere vita est (nam viuentibus in mundo vita non est, sed mors) sed iam dei auxilio estis iter ingressæ, quod sine præceptis charitatis non ingreditur quisquàm ad deo viuendum. Propter hoc enim apostolus Paulus non gloriatur in linguis angelorum & hominum, non in cognitione mysteriorum dei, non in spiritu prophetiæ, non in aspectibus carnis, non etiam in elemosynarum operibus: quanquàm ad omnia pietas valeat, de modo charitas nō desit. Hæc itaque sola reddit hominem deo viuentem, hæc religiosos, hæc monachos facit, sine hac monasteria sunt tartara, habitatores sunt demones. Cum hac vero sunt paradisi in terris, & in eis degentes sunt angeli. Ideoque mihi dilectæ filia, licet longa vos macerent ieiunia, abiecta & nigra vestis deformet, longa officiorum & operum texatur series, si intus desit charitas, ad infimum nodum religionis gradum peruentum est. Propterea charissimæ, hic incipiendum est iter ad apostolicæ perfectionis apicem. Si vero relatiua est charitas, & ad vnum non potest proprie dilectio fraterna dici, idcirco est necesse quod plures sint, qui se mutuo ex charitate diligant, vt dicatur iuxta prophetam. Bonum & iocundum est habitare fratres in vnum. Quod satis approbat sapientia dicens. Frater qui simul iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Et iterum. Si fuerint duo simul, fouebunt se mutuo, sed si vnus gradiatur & cadat, vter soli, quoniam subleuantem non habet. Propterea solitariorum vita, quam satis expertus sum, periculosissima est & ardua: & si bona & quàmplurimè deo vicina, non tamen æque secunda est, vt simul habitantium in vinculo dilectionis & charitatis affectu. Qui sibi inuicem per tentamenta deficientibus auxiliantur, sibi inuicem ministrant pietatis & charitatis obsequia. Sed certe, si fratres aut sorores simul in vnum non habitent, non iam bonum, sed malum est. Nihil bonum diuisum. Omne etiam secundum philosophos intantum habet bonitatis, in quantum vnitatis attinens suæ naturæ. Quod si singulum vnum in tota mundi machina per se creatum est bonum, non tamen est optimum, nisi cæteris nexum. Propterea in exordio mundi vidit deus, quod cuncta quæ fecerat, erant valde bona. Idcirco charissimæ in apostolica vita vobis de sæculo adunatis per corpora, sit cor

num, & anima vna in domino, velut de apostolis & de ipsis apostolicis viris in actibus eorum legitur. Multitudinis enim credentium erat cor vnum & anima vna in domino. Nulla vita pro certo est deterior, quàm simul degere corpore & non mente. Et vere infelices sunt, quibus non inest vna, sed diuersa voluntas. Sit itaque vobis semper vnus affectus, vna voluntas, vna fraternitas, vna proportio morum, vna iocunditas, vna tristitia: ne quod alteræ placet, displiceat alteræ: quo gaudet altera, tristetur & altera. Et sic habere poteritis religionis propositum, si vnanimis in domo dei habitetis. Hæc vera vita dei, non diaboli: vere monasterium, non infernus: vere vita religiosa, non diabolica.

DE NON HABENDO
aliquid proprium.
Cap. II.

An te mentis vestrae oculos semper euāgelicum illud appareat, stolidissimi viri illius exemplum, qui ædificium suum quod summopere fecerat, ingruentibus fluminibus, flantibus ventis, & imbribus inundantibus pluuiarum, totum amisit in casura: quoniam ædificatum erat in sabulo. Nec mirum charissimæ, firmum enim quid aut stabile, in mobili diu manere non potest. Ædificat fatuus ille in sabulo, qui in vita apostolica & religionis proposito appetit temporales diuitias. Hic attendite filia diligenter, hic periculum omne est, hic interitus, hic mors æterna. Qui iam renunciauerunt omnibus quæ possident, qui relictis omnibus quæ habebant in sæculo, ad Christum imitandum pauperulum, qui vbi caput reclinet, non habet, concurrentes ex voto, sub iuramenti pollicitatione promiserunt, nihil temporale, nihil terrenum præter Christum solum, non solum possidere, sed nec etiam appetere, quæ iam dimiserunt, tenere vel querere debent. Hinc Christus Apostolis non portare sacculum, neque peram, neque æs in zonis mandat, vt ex hoc intelligant eorum vitæ sectatores, quod nihil proprium in monasteriis licet habere. Certe nō tunicam, nisi quæ ex necessitate portatur, non caligam, nec aliud minimum quodque. Verum & si Christus & apostoli aliqua quæ sibi dabantur, propter necessitatem tenebant, nulli singulorum licebat aliquid ex his contingere tanquàm suum: sed pessimus ille proditor atque latro, ferēs loculos, omnia portabat in eis veluti totius cōgregationis cōmunia, & minister cōmunis, singulorum necessitatibus providebat. Ex hoc edocti apostoli & fideles, post Christi ascensionem nihil omnino suum esse dicebant: sed erant illis omnia cōmunia, & singulis diuidebatur prout vnicuique opus erat. Sic & vos charissimæ filia, & si liceat habere aliquid temporale, vt vestem & tegumentum, quæ duo plene sufficiunt Christiano, nihil horum alicuius sit vestrum: sed cōmune, quodcunque etiam minimis puellulis quibusque distribuatur vt decet.

DE ELIGENDO SORORES AD RECIPIENDUM & AD MINISTRANDUM bona monasterij.
Cap. III.

Itaque obtestor vos omnes & singulas coram deo & Christo Iesu, qui iudicaturus est omnes, vt au-

rum & argentum, atque cito trāsfiens pecunia, nulla cor vestrum ratione seducat, vt nitatur aliqua vestrum cum Anania & Sapphira mēiri spiritui sancto, quæ nihil latet, retinendo apud se aliquid quantumcunque minimum tēporale, vltra ea quæ ex necessitate portantur: nec tamen hoc, nisi de licetia abbatissæ. Semper eorum mortis iudicium terribile vos terreat. Nā legitur quod ex eorum morte, factus est timor magnus in vniuersa ecclesia, & omnes qui audierunt, timuerunt. Nudus Iesus nudas querit amicas & spōsas. Quod si ipsum sequi, temporale aliquid appetes seu desiderans forte volueris, onerata grauedine, nudum sequi non poteris. Hinc beati pauperes dicuntur spiritu, vt ex hoc sciatur quod non sufficit cuncta temporalia in mundo relinquendo ad monasterij paupertatem accedere, si mens misera appetit quæ reliquit. Magis enim contemplantur oculi domini affectum quàm censum. Melius est enim in sæculo cum cæteris diuitibus, diuitijs insistere, quàm in monasterio pauper ipsas appetere. Propter quod volo, hortor, & moneo vos charissimæ, vt hæc perpetuo in vestro monasterio obseruatio maneat, quod nulla scilicet omnino tangere, aut aliquo modo retinere audeat per horam censum, aut obolū, aut aliquid quantumcunque minimum quanquàm à matre aut forore mittatur. Eligantur autem iuxta apostolorum ritum communi voto abbatissæ & cæterarum, singulis annis, aut si decens videbitur & vtile, confirmentur duæ aut plures ex fororibus, boni testimonij, plenæ spiritui sancto & sapientia, quibus iniungatur hoc opus, vt quoscunque prouetus tam domus quàm singularium fororum recipiant: & ex his fororibus necessaria fideliter administrent. Caueant quoque ne aut ex parcitate murmur, aut ex abundantia tumor in fororibus habeat locum: sed iuxta apostolorum vitam, non plus cuiquàm aut minus tribuatur: iuxta quod exigit necessitas, non voluntas tribuatur, vt non iam altera sit egens, altera abundans: sed vnaquæque ex prouisione condecanti moueatur ad dei laudem. Prouideant insuper sic, quibus hic pietatis iniunctus est labor, vt singulis mensibus aut hebdomadis siue diebus paratæ sint: tam de his quæ proueniunt, quàm de his quæ expendantur in capitulo coram abbatissa & conuentu fororum sigillatim reddere rationem. Quod fiat saltem semel in mēse, ne & ipsæ apud forores furti sint suspectæ, & eis ex negligentia, male exequendi materia detur.

DE COMMVNITATE ET HUMANITATE SERVANDA.
Cap. IIII.

Sic sic dei sponsæ sponsum Iesum astringite mentibus mundis à terrenorum cōtagione: quoniam secum in habitatione nihil patitur esse terrenum. Sic sic apostolicæ feminæ projicite peras & sacculos, vt neque marsupia ex latere pendeant: neque opus sit clauibus, vt iam ex ipsis mostretur exteriorum iudiciis, quod nihil habetur intrinsecū præter Iesum, quod nihil est clausum, quod est deditum vsibus omnium. Vestimenta duplicia, sunt ex euangelio prohibita vobis, vt discatis ea solum habere, quæ naturæ tantum subueniant: & non quæ nutriant tineas. Si qua vero

superfunt, vno claudantur in loco: vt ex his quæcunquæ foror eget, indui possit. Nulla vnquam in vestibus pretiositas, nulla melioritas, alteram dominam, alteram ancillam ostendet: sed in omnibus æqualitas existat, quæ vni sponso nuptæ, communi voto professæ sunt. Non quærat obsecro filia regis filia militis præminere pompis terrenis, in Christi & apostolorum consortio. Non enim Petro vili piscatori Bartholomæus nobilis antepōnitur à Christo, imò piscatori totius mundi monarchiæ traditur principatus. Dignitatibus carnis spiritualibus vita nō eget, & carnis arras Christus in suo non quærit coniugio. In sæculo nubant paribus filia regum, filia militum præeminentias quærant & honores. In monasterio vero oblitæ populi sui & domus suæ, in domino solum gloriam quærant, & exultent, quòd de maiori præcipitio mōtis sunt ad vitam apostolicam sumptæ. Propter quod admoneo vos filia, vt quæcunque officia vobis domus à matre monasterij imposita, libenti animo expleatis. Hilarem enim datorem diligit deus. Nec verecundentur in vilibus nobiles, nec illa recitent, sed audiant sapientem. Quanto maior es, humilia te in omnibus. Audiant & Christum quid apostolis de huiusmodi pompis in vltima cœna, humana mente disceptantibus definiuerit. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem nō sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Verum ne doctoris doctrina, ex contrario operatione vilescat, statim subinfert ex similitudine quadam cum interrogatione concludēs. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autē in medio vestri sum, sicut qui ministrat. Erubescat siquidem stercus vilissimum, & vapor ad modicum parens, humana mens se extollere, & domus officia abnuens, à cæteris fororibus sibi velle scriuari. Nam Christus, cuius generationem quis enarrare non potest, non venit ministrari, sed ministrare. Et in vltima cœna discipulorū abluens pedes, hoc suis reliquit humilitatis exemplum.

DE SIMONIA VITANDA IN
recipiendo sorores.
Cap. V.

Destabilem hæresim simoniæ, quam communi prauitate diaboli moniales assuetæ committunt, etiam in auditu horreat vestra societas. Hiczi pœna, & Simonis vos terreat prauitas. Vox Petri, Christi vicarij ad Simonē, nunquam de vestris exeat auribus. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Existimas enim donū dei haberi pecunia? Donum dei est spiritus sanctus. Communis mercatorum habet vsus, vt veditio commutetur in melius. Afferit quippe simoniacus pecuniam esse præstantiorem dono dei, cum idem in ipsam commutat. Ad vos venientes sorores, ad sanctas Christi suscipite nuptias gratis, præponatur sanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non vtilitas mundi. Nulla omnino pactio, nulla opinio quæ mentis puritatem perturbat, præueniat. Beatum sapientia clamat, qui excutit manum ab omni munere, & qui post au-

rum non abiit, nec sperat in pecunia, quæ subuertit iudicium. Si qua fororum inopiam ex sua abundantia supplere desiderat, iuxta apostolicū ritum, omnia quæ habet in sæculo ante fororum pedes ponat, & cunctis quæ habebat in sæculo renunciens intratura, fiat sicut vna ex minimis: & sublato dominio cum affectu, omnia quæ portantur, electis administratricibus domus præbeantur, vt ex his tribuant prout vnicuique opus est. Nec murmurat quidem, quæ sua monasterio tradidit, si sibi non maiori sumptu administraretur, quàm cæteris quæ ex paupertate venerunt. Nec extollatur, & ceruice erecta more femineo improperet cæteris, se tantum ex suis facultatibus attulisse: plus enim attulit foror pauperula, si ingrediēs, affectum habendi dimisit, quàm quæ multa afferens dona superbiam tulit. Glorietur autem potius: quoniam diuitiæ quæ solitæ sunt possessores præcipitare in mortem, non præualuerunt aduersus eam, & quæ communi vsu sunt malæ, ex subuentione fororum sibi factæ sunt bonæ. Alioquin melius fuisset sibi cū parua pœna, cum suis diuitiis in mundo permanendo damnari, quàm ipsas relinquendo monasterio, exorta superbia ad infernum cum maiori pœna deduci. Humilientur etiam pauperes, quæ ex paupertate nihil subuentioni domus potuerunt contribuere, sicut & illæ. Et gratias deo in humilitate retribuāt: quòd quæ prius in mundo viuere non poterant, ex alienis laboribus habent quæ sibi sufficiunt, sicut & diuites. Mirum quidem de infelici conditione plurimum hominum. Sunt enim nonnulli viles & abiecti in sæculo, qui quotidianis laboribus se vltra vires affligentes pro victu captando vilissimo, & vix raris fabis & rapis cum rudi & hordeaceo pane saturantur. Cum vero ad Christi mensam accedunt, & militiam Christi suscipiunt, suæ egestatis oblitæ, lautiora quærent quàm milites, qui sunt assueti magnificis. Hæc igitur omnia in Christi & Apostolica vita locum nō habeant. Omnes ex ministerio sint contentæ, ne ex murmuratione pereant. Si abundanter sibi tribuant administrantes, recipiat siquidem naturæ necessaria, necessitatum limites non excedat. Si vero modicum, discat cum Apostolo seruire domino in fame, & in siti, & in egestate nuditatis & frigoris, ita vt accepta cruce gradiatur post Christum abnegans semetipsam.

DE OBEDIENTIA EXHIBENDA
prælati.
Cap. VI.

Volo autem vos mortuas sæculo, vitis & concupiscentiis, carnem crucifigere cum Christo: & quæ iam cœperūt proprio sese voto castrare sub perpetuæ virginitatis & castitatis proposito, in monasterio velut in duritia lapidis, fore cū Christo sepultas: atque iuxta decretum summi post Christum pontificis Petri, qui ligandi soluendique tenet principatum à domino, resuscitandarum in gloria cum Christo sic deuotione firmetur vestrum propositum, vt fides & spes sit tota in deo. Castigent animas inobedientia charitatis & fraternitatis, amore simplici & corde inuicem se diligentes attentius. Nihil vt putestulcius, nihil intolerabilius, quàm peregrinos & aduenas,

uenas, præcipere ciuibus, & in loco non solito se ostendere directorem itineris: & de semitis, & de securitate itineris, & de breuitate tramitis, iuxta voluntatis libitum velle docere. Monstraretur quippe portentum nauigatoribus, & pro certo nunquam veniretur ad portum, si de directione & gubernatione nauigij, quicumque remigator ordinaret ad votum. Non ciuitas, non regnum, non minima domuncula diu maneret in rure, si cuius volūtati pareretur deesset. Propter quod ipse Papa Petrus, qui religionis apostolicæ vitam volebat instruere, sicut à magistro didicerat, vt magis intelligatur qualiter anima castigaretur in obedientia charitatis & fraternitatis amore, exponit apertius. Omnes, inquit, honorificate, fraternitatem diligite, deum timete, regem honorificate. Et ne excusationis arripiatur scutum, sub particulari nomine præminentis dignitatis, generaliter infert omnibus. Serui, subditi, inquit, estote in omni timore dominis. Et ne prælati in mediū producatur prauitas, quæ plerūque subditis præstat causam magni casus. Non tantū, inquit, bonis & modestis, sed etiā discholis. Verum ne forte videatur graue humanæ volūtati se abnegare, & crucē tollere, obedientiæ proponit meritum: quòd omnis labor dulcescat etiam grauis. Hæc, inquit, est gratia. O felix & abundans gratia. In obedientia summa virtutum clausa est. Nam simplici gressu hominē ducit ad Christum, & non solum mens excusatur ad reddendam deo rationem de subditis, sed nec etiam obligatur reddere de se ipsa. O summa libertas: qua obtenta, vix possit homo peccare.

DE REGIMINE ABBATISSÆ.
Cap. VII.

Atrende diligenter, mi domina charissima Eustochium: quàm grauis imponitur sarcina humeris tuis, quæ de subditarum animabus, de corpore, de verbis, de moribus obligaris apud diuinū examen reddere rationem. Caue quæso, ne de te etiam leuis suspicio in malo possit oriri: ne dispergas, quas conaris educere. Sic ordinata, sic rationi conformia mandata fororibus proferas, vt etiā deprauatæ superbæque mentes animentur ad obedientiæ semitas. Sic dulcis, sic mitis sit sermo, vt duritiæ furorem non sufficit, sed frangat exortum. Sic erga inobediētes, virilis & cōstans sit animus, vt omnibus muliebris mollicies discedat è medio. Excidantur in ortus primordio vepres, ne nimium excrefcētes, germina feminū suffocent. Nihil quippe in rectore periculosius est, quàm vana humilitas ad correptionem erga superbos proteruōsque subditos. Singularum fororū voluntates in re difficili pertractanda semper auide audias: nec tamen cuiuscunque voluntati innitaris. Veruntamen si quicquàm vile prodatur, non attendatur persona quæ protulit. Elegit enim deus infirma mundi, vt fortia quæque confundat. Tuam vero in rebus gerendis communibus non tantum voluntatem exquiras & teneas, nisi maior pars discretarum filiarum id communi voto collaudet. Superbarum insensararūque mentium est, suo tatum vt consilio. Non audiat cuiusquam voluntas sub verborum murmure & loco abscondito, sed palam cun-

ctis præsentibus cum omni charitate liceat dicere & audire. Si conceptui proprio maior pars fororū diffidet, non velis sola omnibus contraire. In exercendis furor, odium, inuidia, seu derisio sic penitus discedat, vt non nisi pax, charitas, amor, & alterutrum supportatio cognoscatur, quatenus fiendorum solus spiritus sanctus auctor meliora inspiret. Non sit inter vos, quas charitas simul vnit, feminalis quædam abusus, vt vndique cachinnis & vocibus aër resonet, & audientium aures præ strepitu terreātur: sed cum omni modestia stantes, vna loquente, cæteræ fileāt. Nec altera alteram ex auiditate loquendi interrumpat, & præbeat impedimenta dicenti.

DE REVERENTIA ET SVBIECTIONE
erga abbatissam.
Cap. VIII.

Propter quod hortor, moneo, & oro vos charissimæ & dilectissimæ filia, quæ iam mortuæ estis & sepultæ cum Christo, quæ iam carne cōtempta cum eius gloria, cognito quòd omnis caro scœnum, & eius gloria flos scœni, ad nouitatem vitæ spiritus estis renatæ, non ex corruptibili semine, sed incorruptibili, per verbum dei viuentis & permanentis in æternū, vt tanquàm peregrinæ & aduenæ abstineatis vos ab omnibus desiderijs carnalibus, quæ militant aduersus animam: subijcientes vos in omni obedientia & timore, & reuerentia præpositæ matri vestræ, vt iam omnino nihil aliud velle vel nolle alicui liceat, nisi quæ abbatissa domus mandauerit, facienda: nihil graue, nihil importabile videatur, si iustum propriæ non concordet voluntati. Vere obediens & qui pro Christo caret omni arbitrio voluntatis, nihil nouit difficile, nihil inuisum. Memētote, charissimæ, quoniam Christo in vestræ religionis ingressu, dimisit omnem volendi & nolendi licentiam, nisi quæ eius vices gerentes ordinarent de vobis. Obeditis enim Christo firmissime, cum præpositæ matri vobis parere studetis. Tunc enim sponso Christo, cui desponsatæ fidem totam vouistis, præter quem nullum vltra amatorem admittere in desponsatione iurastis, magis gratæ, magis placentes estis, citiusque mere mini duci ad thalamum, vt cum omni iocunditate dulcibus amplexibus astringamini, cum eius studueritis in vicaria parere mandatis. Vicarij enim honor redundat in deum. Siciubet lex coniugij, vt sponsa sub lege sit sponsi. Emulamini semper inter vos hac dei æmulatione, vt certatim adinuicem altera conetur excedere alteram in obedientia. Non igitur est monasterium, non religiosi, non monachi, vbi subditis obedientia deest erga prælatum. Destructioni est corpus expositum, cum membra discordant à capite.

DE CORRECTIONE FACIENDA
& generali accusatione criminum in
sexta feria.
Cap. IX.

Contumax, præsumptuosa, ac superba mulier, in sancto vestro consortio, quæ dedignatur esse subiecta, ac suis litibus & iurgiis scandalum præbet quieti fororū, & eis inobedientiæ demonstrat exem-

plum, arduis crebrisque ieiuniis castigetur, cum refistit mandatis impositis. Si ieiunia non castigant superbam, edometur verberibus, contumelias, & grauibus disciplinis, vt iam discat cum Petro, quod nisi praelato, imò Christo in eo obediat, partem cum Christo in regno Christi & dei non habebit: quamquam imposita videantur extranea, nec consona rationi. Sed si nec sic indomita superbia studuerit obedire, cum apostatis angelis expellatur, quæ partem non habebit in regno. O infelix superbia vitæ, vt pro implendis voluptatibus carnis, renunciet hæreditati cæli, quam fuerat assecutura per Christum. Nondum deo viuit, nondum religionis semitam Christi; nuptias attingit, quæ non efficitur ita simplex & pura, vt quicquid sibi mandatum fuerit per præpositam matrem, angelico putet ore transmissum. Tunc vnaquæque cæteris se beatiorem existimet, cum in laboribus præponitur reliquis. Non pudeat singulis hebdomadis sexta feria, quo die saluator opprobria, & mortem pro homine ab homine pertulit, vnamquamque fororum, suam vitam coram omni cætu fororum discutere, & de commissis contra præcepta & regulam, se proprio ore criminari, ac disciplinam subire, quatenus stimulata mens cogitationis, stimulo accusationis ac verborum, caueat accusanda pudendaque committere. Nec tamen propter hoc occulta cogitamina cordium prodantur, nec occulta peccata, quæ solis debent sacerdotibus confiteri: sed solum quæ præceptis obuiant publicis, & exempla peccandi fororibus præbent. Si vero vel timore vel verecundia seipsam accusare neglexerit, liceat vnicuique propalare tale crimen alterius, vt nullatenus radices inobediencia & superbia in sancto hortulo vestro arripiant, non euellendas de facili. Verum si quippiam iuxta seminarum modum, quæ nihil retinere norunt absconditum, immo ante garrulando manifestant, quam sciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, subeat grauissimam pœnam, vt doctrina tacendi, doceatur in pœna.

DE VITA MIRIFICA SANCTORUM PATRUM, QUOS IN EREMO REPPERIT.

Cap. X.

REferam vobis quædam non minus imitanda per opera, quam audienda de aliquibus sanctissimis viris, vt bonorum exempla, obediencia humilitatem, qua carente, in ædificij spiritualis structura, fundamento virtutum quicquid ædificatur, est vanum, vestras mentes doceat, & crebra memoria sanctorum gestorum vitæ religionem instruant & virtutem. Dum igitur per eremorum antra septem annis sanctos patres degentes, ibidem in terris velut in cælis angelos assistentes assiduo labore itineris, arduisque viuendi incommodis, cæterisque innumeris calamitatibus peragrando visitarem, de quorum vita moribusque mirificis, quæ luculenter ipse perspexi, libellum cõpegi, qui vobis sit vt lucerna in cadelabro ad meditationem religionis & vitæ. Nihil ita carum, ita studiosum appetebatur à monachis: quam quod in eis qui iubet, posset inueniri. Profecto nõ taceam tantam charitatem, tantamque humilitatem, quam sanctæ illæ mentes habebant, vt hæc cernens, omnis

laboris & grauedinis oblitus itineris, eremos humanæ naturæ tam detestabiles & ingratas, in paradisos putarem penè conuersas. Mirum auditu, sed felix obtentu, sic sanctorum hominum corda charitas transformauerat in creaturas deificas, vt caro penè esset nescia carnis. Licet per Ioannem dicatur: quod quicquid est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Nam sic simplicia & humilia corda, obediencia & humilitatis innitebantur vestigiis, vt quasi quorundam philosophorum videretur in eis verificari opinio: qui vnam ponunt in hominibus vniuersis animam solam. Nam abbates & patres nihil omnino velle sciebant, nisi illud quod subditi, & subditi antea conabantur iussa implere, quam forent emissa, & quibusdam quodammodo iudiciis nitebatur propheta de voluntate mandantis.

DE VANITATE SCIENTIÆ MUNDIALIS.

Cap. XI.

O Sancta fatuitas, quæ natos ad labores homines in mundo, mereris transfuehere ad gloriam, ereptos de pœnis. Non hanc fatuitatem doctissimam Athenis Plato didicit, non Aristoteles, non Anaxagoras, non cæterorum stultorum mundi sapientum turba percepit. Non certe miser ego Hieronymus fatuorum sapientum imitator, antequam sancta verba luerem. Quamquam, vt meas miseras detegam, me antequam vicesimum annu ætatis attingerem, vrbs Roma in summum præelegerat magistrum, in omnibus penè liberalibus artibus. Nondum sancti spiritus scholas intraueram, nondum cæcutiens peruenire ad sanctæ veritatis poteram disciplinam. Nõ academiam, non certe Romæ, huius doctæ fatuitatis resonauere gymnasia, quæ sancta retinet eremus. Verum non sine labore didicisti tuam sapientiam fatuam Plato, quem mundus retinere non poterat, mundi sapientiam insequentem, per diuersarum nationum & gentium, regionumque partes, infinitis ærumnis, innumerisque peragrando laboribus. Nec tamen fatuissimæ sapientia finem, qui est summum bonum, ad quod te naturæ mouebat intentio, in orbe vniuerso reperire sciuisti, quem sancti hi rustici, hanc fugientes, inuenerunt in eremis latitantes. Attende & tu fatuorum sapientum princeps Aristoteles, & si fueris absque dubitatione, prodigium grandeq; miraculum in tota natura, cui penè videtur infusum, quicquid naturaliter est capax humanum genus: quoniam sapientia mundi stultitia est apud deum, si charitas non informat, si intellectus non captiuatur ad fidem, si cor ad Christi seruitutem non inclinatur. Qui Iudæis est scandalum, paganis stultitia, nobis vero credentibus honor & gloria, in quo solum gloriatur Apostolus. Qui gloriatur (inquiens) in domino gloriatur.

DE PROMPTITVDINE ADIMPLENDI MANDATA IMPOSITA.

Cap. XII.

Nihil honorabilius, nihilve gloriosius, charissimæ, quam seruitus Christi. Hæc sanè præferen-

da imperatorum fastigio, hæc dignitati regie, hæc cuicunque sæculi gloria. Huius seruitutis Christi, quidam inter cæteros, quos vidi in eremo doctus ex monachis, ex iussu patris senioris, suæ charitatis & humilitatis fructum cupiens augere, & obediendi aliis iuuenibus tradere normam, per gradem lapidem humeris hominum proculdubio grauem, bis quolibet die per tria milliaria gestabat in scapulis, nulla alia necessitate coactus: quod iam per octo annos effecerat. Sed si forte quærebatur, quid in eius mente voluebatur, ex hoc quod forte nostræ superbæ menti, quæ nondum ad huius sanctæ fatuitatis perfectionem aduenit, videtur extraneum, puerorumque ludus, & otiositatis opus. Testor deum, quod mihi ab eo solite percunctanti, tanta simplicitas & humilitas est reperta, quod extunc incoepi ducere monasticam vitam. Nam sic deuote, sic affectanter, sic hilariter continuis diebus explebat tam insolitum opus, vt sibi videretur post expletionem captare omnem gloriam. Quinimo in huius operis fatigatione, minime contentus, penè molestabat patrem, vt medio tempore novos induceret labores, & opera perficienda per eum. Quid ego vagor per singula? Non est opus exponere, quicquid in similibus continue exercetur à monachis. Hoc vnum apud omnes obseruationis præcipuum est, & celebre per Ægyptum, vt nullum nisi obedientem & humilem ad omnes labores perficiendos, & opera suscipiant. Quatenus domita caro ex grauedine, cogitationibus vanis & voluptatibus non vacet ex otio. Teneatis firmissime, quod omnis concupiscentia, & immunditia, atque peccati mater est otiositas.

DE SORORVM OPERIBVS FACIENDIS.

Cap. XIII.

Hanc sanctam stultitiam stultamque sapienciam, quotidie in monasteriis discite filia, quam sancti in eremo vos docent rustici. Subtilia & alta nolite sapere: sed superbis & tumidis sæculi ea relinquitte, vt post peractum, incipiant noscere quod litera occidit, spiritus viuificat, & quod deus eligit abiecta & infima. Hanc sæpe scholam intrate, quocunque die & quacunque nocte ex his nouam discite lectionem. Non otium, non torpor, & ignauia vos ad dei seruitia tepidas & frigiditas reddat. Semper aut officijs, aut orationibus, aut manum operibus sanctis cæterisque laboribus fatigatum corpus, requiem & refocillationem, non voluptatem exquirat. Sed caueote potissime ne quid operis vanitatis vestris versetur in manibus: immundus reputatur, qui immundum quicquam tetigerit, vel morticinium. Non deaurata marsupia, non cingulos, non etiam chirothecas, quæ omnia lasciuæ & superbæ mentes exoptant. Horreat deo dicatum cor talia scire: sed aut sacri codices, vel legendo, vel scribendo genua premant, aut hortulorum cultus exerceatur, aut aliud sanctum opus & vtile, vt ex relaxatione quadam refocillatus spiritus, ad diuinum ardore fortius accendatur. Sanctorum gesta quæ legitis, vestro accommoda proposito imitemini, velitis imitari quod laudatis, & sequi quod cupitis. Vestram inter gentes conuersationem

bonam habeatis, vt ex odore famæ vestre sanctitatis, etiam malorum corda ad sancta desideria moueantur. Et in eo quod deprauatæ gentes detraçant de vobis tanquam de malefactoribus, ex operibus vestris bonis glorificet deum. Hæc est enim dei voluntas, vt imprudetium hominum ignorantia obmutescere faciatis.

DE OFFICIO ET POTESTATE ABBATISSÆ.

Cap. XIII.

CAue quæso quæcunque sis illa quæ præmines, Cne ex officio regendi eleueris in altum, vt imperes illicita, & quæ sunt importuna, vel importabilia, & inquieta subiectis, ne tibi ille propheticus sermo cõueniat: Quid est Israël quod in terra inimicorum es, inueterasti in terra aliena, coinquinata es cum mortuis, deputata es cum his qui in inferno sunt? Dereliquisti fontem sapientia: nam si in via dei ambulasses, habitasses vtique in pace super terram. Non enim ambulant in via dei, qui in administratione regiminis, honores & vtilitates proprias exposcunt. Reuolue sæpius in mentis arcano, & stilo ferreo scribe in silice cordis: quid dominus, cuius vices geris ad subditas, contedentes apostolos quis maior esset eorum, instruxerit sequenti die recessurus ab eis: & si in superioribus dictum, tamẽ iterum narratum fortius teneatur in corde. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super illos, benefici vocantur. Vos autem non sic, sed fiat sicut minor qui est maior in vobis: & sit præcessor sicut ministrator. Discite igitur à magistro officium quod tibi iniungitur, ne tuo vicariatu, potestatis tradita limites excedas. Non efficeris certe domina, sed ministra, vnus est enim dominus. Et si tibi reliquæ sorores vt Christi administratrici & vicariæ obediunt, propterea non est tradita tibi potestas, vt inter forores & filias hanc eleues, hanc vero deprimas sicut velis. Sed quid tibi iniungatur ab institutore regiminis, diligenter inuestiga. Rerum enim omnium monasterij, & sororum sollicitudo in administratione & prouidentia tibi traditur: vt iam cæteris dormientibus sororibus, te deceat noctes crebras insomnes ducere, & senem iunioris animu sumere, pro vtilibus & necessariis domui prouidentis. Itaque non tantum tibi honor, quantum onus imponitur. Et si sic feceris sicut decet, præmium multo maius consequeris.

DE PERICVLO PRÆEMINENTIAE & DIGNITATIS.

Cap. XV.

Non tibi obsecro blandiaris de domini pietate, qui tam diu peccatores misericorditer sustinet in peccatis. Et si diuturna est expectatio, non minus formidanda est vindicta, quæ tanto durior est, quanto longius tempus in sustinendo præcessit. Propterea si secus quam debes egeris, periculum expauescas: nec ideo minus, si statim diuinum non incurras iudicium. Dominus enim tuus qui suis te ouibus administratricem, & in sua te posuit vinea custodem, à te vult de singulis etiam occultis exigere rationem. Et si quid eum defraudaueris, tunc diabolo venundatam in carcere exterioris inferni poni te iubet: vbi

fletus est æternus, & stridor dentium: vt exprimat in his quicquid doloris & pœnæ excogitari potest, quousque debitum vniuersum reddideris. Sed si forte de restituendo debitum confidis, ô te fatuam. Nam pro minimo quòque delicto non habent vnde restituant simul homines vniuersi, nisi ipse idem velit remittere, cui facienda est restitutio. Felices itaque magisque securæ quæ subsunt, illis quæ supersunt, & quibus potius ministratur, quam quæ ministrat. Sed tamen superba mens hominum improuida periculi, semper maiorum dignitatum ascensum expetit: nec nisi post factum ex descensu terretur: quia quanto altior est ascensus, tanto durior est descensus. Sed forte descensum rarum æstimas. Sed firmissime doctus experientiis, & non paucis dicam: Raro per gradus dignitatis ascendit homo, quin multo grauius non descendat. Verum & si à proposito digrediar, nolo opusculum hoc pertransire exemplum quoddam, quod sancto quodam mihi referente sene in eremo ex veritate didici. Cum iuuenis quidam sancto proposito & vita, electus foret ad episcopale fastigium, quo grauius periculosiusve nequit aliud cogitari, patrum suum quendam, virum vti que sanctum, & prophetiæ spiritu plenum, eremi in cella vt eum ex hoc consuleret, adiit non incautus. Audita itaque narratione nepotis, vir sanctus non verbis, sed signis potius percunctanti respondit. Et ne contra Apostolum, qui desiderantem episcopatum in bono opere laudat, contraheret dissuadendo, & ne iuuenem periculo exponeret suadendo. Iussit itaque senex quadratum discum à terra vehementer pedibus eleuatum ascendere iuuenem, & quater per quatuor disci latera supinum reuoluere semetipsum vsque ad horam casus: sicque casu imminente, si altera succederet reuolutio, mandauit vt extra summitatē disci, adhuc se volueret iterato. Cui cum nepos se non posse ex timore casus responderet, ilico cum fecit descendere, & per quandam latam planiciem diutius volutare. Cūque ex multitudine volutionum vtrisque fastidium eueniret, surge (inquit senex) & perge quod vis, facito quod tibi securius cernitur. Dedit namque iuuenis, & abscessit, & alteri sancto seni patri, delyramentum putans, factum retulit, à quo de periculo præminentia edoctus, electioni renuntiavit, vt teneret quod est tutum. Qui post modicum, felici obitu ex saculo exiens, hilaris & iucundus apparuit patri. Gratias (inquit) pater tibi refero ex dissuasione episcopatus. Nam scito quia nunc essem de numero damnatorum, si fuisset de numero episcoporum.

DE ORDINE IN OPERIBVS

Abbatissæ.

Cap. XVI.

Hæc idcirco mea domina Eustochium dixerim, vt aduertat quanto sis exposita periculo, & quanta te oporteat in via dei prudentia ambulare, ne derelictis semitis iustitiæ, capiaris ab inimicis, quibus plena sunt omnia, & in terram alienam deducta, coinquinata cum mortuis, miserabiliter deputeris cū his qui sunt in inferno. Volo autem te discere, vbi sit sapientia, vbi virtus, vbi sit prudentia, vbi sit longi-

turnitas vitæ & victus, vbi sit lumen oculorum & pax, vt intelligas viam disciplinæ, & deducas subiectas tibi per viam pacis & disciplinæ. Te morientem filia plangent, non gaudeant, tibi iusta & sancta præcipienti, omnes æquanimiter obedire lætentur. Non propinquæ, non affines, sic exaltentur quod cæteræ inuideant. Non carnalis dilectio in multis nociua, in sanctis mentibus habenda est. Omnes itaque amato æquali charitate, & spiritali dilectione vt filias. Cū tempus exigit correptionem, vniuersas simili modo velut ignotas, in omnis corrigas. Verum semper in ira misericordiæ memor esto: vt nulla mouearis ratione, ad crudelitatem ex furore vel odio. Nec tamē habeas manus remissas ad puniendum scelera, ne ex impunitate, peccandi licentia sororibus cōcedatur. Non sis ad pertractandum ardua monasterij & fororum, præceptis pro libito: sed fororum plurimum & meliorum voluntas semper accedat, ne rea & dissipatrix bonorum cœnobij crimineris. Non omnibus qui loquuntur, sis facilis ad credendum. Leuitas enim in credendo, leuem denotat mentem. Nequaquam effrenis lingua reperiatis, non impudica oculis, nō crapulosa, non ebria. Sic te exornes virtutibus, sic muniaris moribus, vt vniuersas opere & exemplo sanctitatis & vitæ, prompta sis ad docendum, vt iam ab omnibus in exemplum virtutū ducaris, vt secura ex dispensatione ministerij tibi traditi, occurrere valeas domino, & ei reddere rationem de singulis.

DE IURISDICTIONE EPISCOPI IN SORES.

Cap. XVII.

Debilis est nimium sexus quam geritis, ac fragilis ac mobilis si suo relinquatur arbitrio, & si virtuosus sit animus: tamen nisi regatur, nisi dirigatur continue, cito deijcitur à sancto proposito. Hoc in Eua scitis expertæ: quæ suggerenti diabolo, quàm facile assensum præbuerit cōtra diuinum præceptum, & tristitia partus, & conditionis vilitas ipsa perhibet testimonium. Profecto nihil in vobis foret virtutum durable, nihil sine graui periculo, si de vobis ipsas vos ipsæ haberetis curam. Propterea episcopus vester, cui ecclesiæ commissum est regimen, quem deus speculatorem posuit in vinea sua, pastorem ouium, directorem gregis, ac ductorem plebis & populi, ciuitatis & parochiæ, in qua degitis, vos custodia singulari foueat, sanctæ doctrinæ vos pabulo nutriat: & coram deo, animarum vestrarum curam gerat specialem. Cui cōmissa est ciuitas vniuersa, huic æquanimiter sicut deo omnes deuote obediunt: hūc patrem, hunc zelatorem virtutum, tam præposita veneretur, quàm subditæ. Lex ipsa seruetur, quam posuerit vobis in via dei. Si qua sororum effrenis est, & disciplinæ præuaricatrix, & incorrigibilis à præposita emēdetur, castigetur, & puniatur per ipsum. Hūc directionis baculum, & virgam disciplinæ, cum à semitis iustitiæ deuiat, ipsamet etiam abbatissa cognoscit cum cæteris. Reddatur eidem bis aut pluries singulis annis patens ratio, de bonis monasterij, de statu sororum, de vita, de moribus, ne iam valeat ones ignorare quas regendas suscepit. Nihil arduum vendendi, emendi, seu perpetrandi in cœnobio sine eius voluntate

voluntate liceat. Abbatissa vero domus moriente, quam communis sororum voluntas in matrē elegerit, & abbatissam monasterij ipse, benedicendo, anulo vice Christi subaret in vero coniugio, si ad officium reperiatur idonea. Sororum vero recipiendarum modus, introitus, & conditio, omnino nullatenus eum pertranseat. Si quid dubitandum in fide, si quid obscurum, si quid periculosum occurrerit in via dei, ipse declaret, ipse vos instruat in omni pudicitia, & spiritus sancti virtute.

DE ORDINE SERVANDO INTER EPISCOPUM & SORES.

Cap. XVIII.

Non nimium sit stricta familiaritas, non suspecta colloquia: & si spiritalis pater, quàmuis episcopus sanctus sit: tamen homo est debile animal, tam cito perditur, nisi fortiter custodiatur, quod charū habetur & vile. In sancto commercio diabolus minime, quicquàm inueniat, ne vnde regimē, vnde ducatus, inde sentiantur interitus. Omnes æqualiter pertractentur: nulla carnalis, sed spiritalis dilectio interueniat: nec stricta sit nimium. Principium enim spiritalis operis, si non sit matura prouisio, solet subsequi quoddam carnale. Vere nō taceam, vt in pluribus solet contingere, conditionis muliebris infelicem miseriam: sub feruore spiritus, sub charitate nimium stricta, nisi custodia grauitatis ori ponatur, vt: nemo delinquat in lingua, si vtatur loquendi viuendique copia, statim libido, actu turpissimum, dictu infelicissimum, de spiritu & charitate nascitur. Propterea charissimæ, hoc hortor, hoc moneo, hoc mado vobis: vt, quæ Christi desponsatæ estis coniugio, cui omnem castitatis vestræ fidem vouistis, cui nullum præter ipsum amatorem cognoscere sub iureiurando estis pollicitæ, viri cuiuscunque etiam si eum sanctitas exornet, etiam si Baptistæ æquaretur in meritis, quæ ratis effugere faciem: nec liceat secum dilectione feruenti astringi per diem. Credatis experto, nihil est periculosius viro, quàm mulier: & mulieri, quàm vir. Vterque palea, vterque ignis. Dicam audacter, proh dolor dei tēpla, spiritus sancti vasa, & deo dicata ædificia, nisi diligenti seruentur custodia, prostibula fiunt. Et auferitur tam nobile depositum, tam pretiosus thesaurus, irrecuperabile decus castitatis, si tenui cuiusuis dilectionis ineptæ rimula continuus insidiator diabolus intuitum valeat insigere. Ideo omni custodia cor seruetur. Super muros Hierusalem ponantur custodes tota die, & nocte non dormiant, ne fur introeat, ne spolia auferat, quæ penitus recuperari non possunt.

DE PRÆPOSITO PRESBYTERO POST EPISCOPUM SORES ADHIBENDO.

Cap. XIX.

A nimus diffusus ad plurima, circa singula non potest attendere, curā omnium gerit episcopus, homo est, nec locis singulari potest adesse: nec diuersorum simul habere scientiā. Ne igitur ex absentia securitas sit in vitio, sacerdotē sanctum, quē sanctitas prædicat, quē subornat scientia, quem talē red-

Tomus nonus.

dit ætas & vita: quòd etiam apud improbos lubricosque sinistra opinio non possit haberi, post episcopum habeatis præpositum. Hic episcopi in vobis teneat vicem, hic doceat, hic prædicet, hic corrigat vniuersas, huic soli occulta domus pateant, huic consilio innitatur ab omnibus. Non diuersarum opiniones in conuentu sororum diuersas sectas ponant, non diuersos ritus: vt quicquid altera vituperat, altera consulat: sic diuisa domus pax, quies, & charitas ipsa discedit. Credite mihi, sacerdotum ac religiosorum circumuenientium turba, ex mulierum cōsortio omnem sanctitatem expellunt. Intimetur episcopo, qui circa multa diuisus, vni soli in omnibus cōtinue nō potest adesse, quicquid pro vtilitate agendum, quicquid sanctū euenerit ordinandum. Constitute singulæ singulis mensibus bis aut pluries crimina occulta, aut episcopo, aut præposito soli presbytero, vel cui cōmiserit: & sacra dominici corporis communionem munitæ, pugnaturæ viriliter, demonū castra subintrēt. In hac vita mortalibus nihil est validius, nō est quicquàm salubrius, quàm vt statim peracto delicto, confessionis non differatur medela. Testatur & medici vniuscuiusque ægritudinis morbos auferri ex corpore, si exorictibus subueniatur in principio. Quòd si memor cōditionis humanæ, leui etiam opinione ipse etiā sacerdos erga aliquam sororum inepta familiaritate videretur astringi, nō finatur oriri: quod non sine malo, non sine scādalo remoueri potest exortū. Emendetur si opus est, ab episcopo. si vero emendatus minime vult inceptis finem imponere, remoueat: etiam si vtilissimus, si necessarius existeret loco. Nulla præualeat vtilitas, ex qua formidatur animarum periculum. Adhibeatur vero sanctus successor, quem castitas longè commendat & vita.

DE ORDINE SERVANDO PER SORES ERGA MARES, & SPECIALITER IN LOQUENDO. Cap. XX.

Impudici pedes cuiusuis nunquam monasterij limina terant, inordinati animi nuntia voce immuditæ aures vestræ nunquam sordescant. Vox omnis mulieris, ignita sagitta diaboli est, & contrario. Propterea congemens Psalmista exorat animam suam liberari à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Nam subdens postmodum, quare sic affectanter liberari postulet: Sagittæ potētis acutæ, cū carbonibus (inquit) desolatoriis. Labia viri, venena præbēt mulieri: si non sit astuta fallaciis linguæ dolose, quàm potens diabolus miserum vulnerat cor sagittis tentationum cum ardore libidinis. Hæ fenestræ sunt mortis: quæ nisi claudantur, statim mors dira subintrat. Vir cuiuscunque cōditionis existat, aut nūquam appareat, aut visus, visum terreat vestrum, velut horridum menstrum. Propterea volo charissimæ, vt si cū viro ex necessitate loqui oporteat, velum in fenestrela tractum, alterutram faciem tegat: ne liceat videri, quod concupisci non licet. Excusationem nullam sibi arripiat sanctitas. Sanctus Dauid in videndo capitur. Dina vt videret egressa, visa corrumpitur. Sic infinita forent

X

exempla, quæ sapius ruminanda vobis relinquo. Quid per multa vagor? Penè sacrę scripturę clamât syllabę singulę, penè instrui mur corporis proprii singulis motibus: quòd victoria nò speratur in hoc certamine, nisi ex fuga. Nemo ex fortitudine audeat resistere viribus: quoniam nisi fugiat, cito succumbet. In communi etenim vita nec verbum sit proprium, secreta verba non carent suspicione. Ideoque præcipio, vt nulla soror alicui exteriorum sine plurium sanctarũ sororũ & Abbatissę, seu alterius præpositę domus potissime præsentia loqui audeat: his duntaxat exceptis, quę sacerdoti in cõfessione dicuntur. Solent profecto talia verba, femina multa mala proferre. Inter vos de viro nequaquam, si fieri potest, habeatur mētio. Vltra quã creditur, exultat diabolus, vt in corde virginco, virorum memoria vigeat. Nullũ venenum nociuum feminę, quã affectio erga virũ, quacunq; de causa procedat. Proh dolor infelix conditio sexus vestri. Sanctior mulier vltra quã dici liceat, si viro adhæreat quantuncunq; spirituali, instinctu naturali inclinatur tandẽ ad nefas, si in viro virtus deficiat. Piger quæ noui cuncta narrare. Etiam argumenta sunt diaboli, & mortis æternę indicia, filiationes & maternitates, quibus vocabulis & sub velamine spiritus inter se vtuntur mares & feminę. Munuscula omnia, & suspectas literulas, hæc cuncta luxurię nũtia, vobis interdico sub anathemate, & æternę mortis pœna. Adhibeatur summa diligentia, vt extra cœnobij limites littera qualiscunq; non exeat, nisi abbatissę & sororum accesserint vota. Et si opus est, & grauitas ita rei exigat, adsit episcopalis licentia, seu sacerdotis consiliũ. Grauisimã pœnẽ subiaceat, quacunq; huius repperta fuerit rea.

DE FICTITIIS ET NOCIVIS SERMONIBUS CUITANDIS. Cap. XXI.

Seruis dei frequentiam populi, sancti omnes patres prædicant inter cætera summe nociuam. In multiloquio nequaquam peccatum deesse potest. Lingua hominum ad iudicia præceps: absentium vitam vt plurimum non cessat hincinde corrodere. Pessimum quorundam spiritualiũ genus, nò attendentes, quòd deus filio suo dedit omne iudiciũ de vniuersorum hominum vita, ac de moribus, & quod plus est, de conscientia, cuius occulta scire, solitus est diuinę sciētia, iudicare sibi licere putat, proferentes in mediũ, quod spiritualis homo, diiudicat omnia. Heu immũdo spiritu pleni, quid conamini de oculo fratris festucã extrahere, qui fertis cõtinue in vestro trabẽ? Hypocritę tristes exterminat facies suas, vt appareat hominib; ieiunãtes, & barba proluxa, crine cinere asperso, fracta vndiq; ac rudi & deformi veste, colloquio blãdo, verbis fictitiis, se sanctos ostendũt, & dealbati parietes inter mulierculas seminãt scẽtas errorũ. Deniq; loquẽtes cuiuscunq; vitã simul cũ fama denigrãt, instrumẽta diaboli hæc sunt omnia. Infortunatissimũ mulierũ genus, hamo capiũtur vt pisces: ad macellũ ducuntur vt bestię. Proteruę nimium feminę, semper fictitia cupiũt, semper subornata verba deposcunt,

exquirũt mēdacia, fabulas nouas nunquã fastidiũt: Auguriis, veneficiis, & incatationib; demonũ delictatur. Si qui talia proferat, hi prædilecti filij, hi spirituales patres & fratres, hi profecto (vt verius liceat dici) concubinarij, & corruptores mētis, & vētris nutriuntur exquisitis ferculis & delicatis escis, vina pretiosa nò desunt. Ex furtiuis sepe virorũ laboribus: & inter crapulas & ebrietates ructantes fauces, spiritus dulcedinẽ prædicant. Proponitur iterũ atq; iterũ illud Apostoli: Quòd omnia mũda mũdis. De talibus loqui nefas est, & proh pudor. Sed cupio dei seruitricibus detegere omnes artes diaboli, vt nihil desit quod caueri possit.

DE SILENTIO ET DIEBUS ET HORIS DEBITIS OBSERUANDIS. Cap. XXII.

Hęc itaq; omnia spõla dei dilectę procul expellite: in his diabolũ cognoscite principatẽ. Inter vos nũquam de vita disputetur alterius. Maneat diuino examini omne iudiciũ. Peccata vestra cognoscite, delicta vestra plorate. Omnium vobis vita, sanctitatis exẽplũ appareat. Vos vniuersis æstimate peiores: sic puritas mētibus vestris inhæreat, vt cogitare sit indecẽs, & credere nefas, aliquẽ propter vos posse peccare. Si quem alicui detrahentẽ audieritis, procul fugientes, dimittite vt serpentẽ, vt verecũdia victus, discat de factis aliorum silere. muliercularũ quarundã solet esse moris vt plurimũ vt semper garrulę, nihil secretum habeant quod audiunt: imò potius quod sæpe nesciunt, dicunt: nihilq; scandalũ seminariũ, norunt tacitum tenere, hincinde aut proferentes verba nociua, aut seminãtes discordiã, aut audientes, alios ad detractionẽ incitant, aut maledicta cõfirmãt, vt duplicis delicti reã habeantur. In hoc conuentu ancillarum dei, muliebris omnis expellatur infirmitas. Illud Iacobi verbum in corde vestro multotiens repetatur in die: Si quis putat se religiosum esse, nò refrenans linguã suã, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Religio igitur sancta non potest esse in loquacibus, quæ nullo possunt tempore silere, nec abstinere ab inutilibus verbis. Ex hoc enim in eremo sancti patres edocti, summa cum diligentia obseruant sancta silentia, tanquã sanctę contemplationis causam. Plures me repperisse nò ambigo, qui per septennium nullum prorsus verbum homini alteri emisserant: scientes quòd non incommotione dominus potest haberi. Propterea volo charissimã, vt in conuentu vestro, ter aut pluries in hebdomada, exceptis festiuitatibus loqui omnino, nisi vrgente causa perutili, & necessaria, nullatenus liceat, nec simul, nec cum aliis extra. Diebus vero omnibus, quibus & pro remedio, & pro salute loqui conceditur, non singulis horis vacandum est verbis, quæ vix proferri sine peccato possunt: sed hæc inuiolabilis obseruatio vigeat, quòd singulis noctibus post peractam horam completorij, vsque post missam, & à tertiis vsque ad nonam, sacra obseruandi silentia, quatenus & linguã deum laudandi concedatur oportunitas, & inutilia verba penitus abscindantur. In choro verò ecclẽsię ad diuinas

diuinas laudes parato, dormitorio, cenaculo, claustro, ac capitulo, omni tempore loqui non deceat: nisi ea ad quæ ordinata sunt loca in laudibus dei, vt iam & tempus & locus religionis vestrę prædicent sanctitatem, & loquacibus compunctionem ingerant, & intrandi ad societatem vestram sancta desideria incitet, & affectus ad cœlestia moueatur.

DE REFRENTATIONE LINGVÆ IN LOQUENDO. Cap. XXIII.

Nequaquam charissimã, Iacobus apostolus experientiã poneret religionis in refrenatione linguã, nisi certo sciret indicio, quòd mors & vita est in manibus linguę. Nã vt innuit, cum ipsa benedicimus & maledicimus deũ. Propterea post multa, quę de lingua pronuntiauerat: quandã ex omnibus dictis generalẽ conclusionẽ infert. Quicũq; (inquit) refrenat linguã suã, hic beatus in factu suo erit. Ecce quòd in refrenatione linguã beatitudo ponitur, vt detur intelligi quòd in multiloquio deus, qui est beatitudo nostra, haberi & contemplari non potest. Refrenatio linguã est, cũ linguę quæ ex sui vitio semper prona est ad mēdacia, vnde & mendaces appellatur homines, & vani filij hominum, aut silentium imponitur, ne in displicentiam dei prorumpere audeat, aut ad bonum exerceatur, vt diuinas laudes exoluat. Sic igitur charissimã & dilectissimã filię, temporibus quibus præstatur oportunitas, vt beatę esse possitis, linguas domate, ne conuertantur ad lites, ne iurgia, contentiones, rixas & scandala resonent, ne iuramenta, ne blasphemias, ne opprobria, & aliorum displicentiam prodãt. Quod si ex instinctu diaboli, qui semper discordias seminãt, inter sorores leuis etiã dissensio exorta fuerit, penitus statim per Abbatissam, aut per episcopum, siue præpositum domus, nequitia elidatur in femine: ita vt occasus solis in domo Dei non inueniat iracundiam, & ira cõuertatur in odium, & domus pacis iam ebrioforum efficiatur taberna. Mendacia vero tanquã infernũ expellite. Semper autem diuina officia, aut sacrorũ codicum verba tam inter sorores, quã etiam inter aduenientes deducantur in medium. Si quãdo mulierculę de viris propriis, de filiis, de vestibus, de mundi vanitatibus, garrulando, loquacitentur, vt moris est: eis mox verba frangantur, mox otiosum verbum & nociuum diuino cedat sermoni. Si diuinum introduci non poterit tali colloquio: in detestationẽ criminis fenestra claudatur in faciẽ, & velox fuga testetur sanctitatẽ intrinsecam. Nihil itaque per exteriora corporis intrans, mentem cogitationibus molestat, cum diuinę contemplationi exponitur. Raro cogitatur in mente, quod exteriores sensus non mittunt. Hęc sunt fenestrę, hæc sunt ostia: quæ si clausa non fuerint, morti patet introitus, & non nisi funeste ingreditur.

DE CONSORTIO MARIVM FVGIENDO. Cap. XXIII.

Redite charissimã, credite seni penè omnia experto: non possunt claudi sensus nostri ex-

trinfeci in tumultibus hominũ. Si color opponatur oculo, nequaquam potest non videre oculus: sic & auris non audire sonos non potest. Ideoque in silentio & quiete cogitationes peruersę vitantur, quæ separent nos à deo. Propterea hortor vos & moneo, vt non nisi sanctarum mentium audire verba velitis: non nisi pudicas & honestas facies, quas macerant sancta ieiunia, liceat intueri. Sic rarus vir appareat, sic rara de viro mentio habeatur, vt puellulę vestrę penè virilem sexũ ignorent. Nò animal certe masculum cœnobij limites transeat, vt omnis cesset occasio loquendi de maribus. Sic pudica, sic casta verba in omni colloquio sancta perferent ora, vt generationis modus & ortus, iuuenularum lateat corda. Hęc profecto catena diaboli est: quam si abstuleritis de medio vestri, nò extendendo digitum ad inquirendum omnia per curiositatem, & deseritis loqui quod non prodest: & per longa silentia non inueniatur vestra voluntas, vt loquamini sermones inutiles: tunc oriatur in tenebris lux vestra, & erunt tenebrę sicut meridies, & erit vobis à domino requies, qualẽ mundus iste non nouit: & implebitur splendorib; anima vestra, quos obtenebratę mentes caliginẽ sæculi apprehendere nequeũt. Felix itaque anima, quæ spreto turbine sæculi pertransiens corporis claustra, illius summę & incomprehensibilis lucis potest aliquali illustrari radio. Sic dulce, sic iucundum est solatium, quòd displiceant protinus cuncta terrena. Mors formidabilis vniuersis animantibus terrę optatur pro gloria, vt limpidius liceat intueri, quod modica hora visum, tam delectabile & iucundum sentitur. Sic itaque agite charissimã: adimplete quæ estis professę: gaudete, quia potestis. Non vos viri, non filiorum, non supelletilis cura, non ceterum maritale onus molestat. hominum cõsortia sic fugite, sic sæcularia omnia expellite, vt nequaquam perueniat ad vos quicquid agitur in sæculo. Solus sponsus vester Christus strictis vestris fruatur amplexibus. Solæ cum solo spõso, aut lectionibus sacris, aut sanctis meditationib; secum confabulemini, & ipse vobiscum.

DE OBSEQUIIS SERVITRICVM QUÆRENTIUM VICTUM & NECESSARIA FORORIBUS. Cap. XXV.

Zelotypus nimium est sponsus vester charissimã, nullatenus patitur sponsas proferri in publicum: ne concupiscantur ab amatoribus sæculi. Semper vult solus ludere, semper solus cum solis sponsis morari desiderat: neminem vult admittere ad solatium, de cunctis dubitat, de nullo confidit. Sic arrogans, sic superbus est sponsus, quòd si alium quæratis amatorem, protinus recedit: sic proteruus, quòd protinus dissoluit omne coniugium. Idcirco dominã meã, quia sponsa domini mei estis, vos ipsas omni custodia sibi seruate, ne sponsus tam dulcis separetur à vobis. Semper Dina egressa videre filias regionis illius, vos cautas faciat de periculo illius. In monasterio vestro velut in thalamo maneat cum sponso. Extra monasterij limites nulli omnino vestrum fas sit pertransire. Hęc lex,

hæc norma, hæc summa professio omnibus vobis, vt quæ semel intrauerit ex fororibus: nunquam, si fieri potest, exire permittatur. Non etiam mulieres illæ quæ religionis habitum gestant, & voto obligatæ noscuntur cœnobio, per ciuitatem & vicus, & vicus & necessaria quærant. Hæc siquidem extra manentes in aliqua parte locelli, cū omni sanctitate & modestia administrēt quæ opus sunt vobis recepturæ cū Martha sortē mercedis. Has autem volentes seruitrices adesse, quod ex cōuersatione vitæ & habitu, interior sanctitas monasterij prædicetur. Quod si ob necessaria domus captanda exeunt, nō circumeant vicus in fabulis, non matronarum domos in potibus: sed omne opus bonum exercent, vt non videretur ministerium suum. Cum his nō liceat fororibus intra degētibus, secretis colloqui fabulationibus, ne aliquid possit intrare extrinsecus, quod possit obesse. Harum omnium Abbatissa domus curam gerat assiduam, ne & ipsæ operentur quod non deceat sanctitatem. Hæc obseruantiarū & ieiuniorum sint astrictæ legimus: & præuaricatrici, disciplinæ subiaceant ferulæ. Quæ si emendari ex prauitate contempserint, in sanctitatis cōsortio prauitas locum non habeat, & membrum putridum de sancto corpore excidatur.

DE DVLCEDINE CONTEMPLATIONIS ERGA DIUINA. Cap. XXXVI.

Solæ idcirco filiæ & dominæ meæ, sponsæ domini mei intus manentes nihil sentient, nisi piū Iesum, hunc paradysum solē possideant, vbi dulci & iucunda quiete ineffabilem trinitatem intueantur in sacris litteris, choris intersint angelicis, dulcibus corū melodiis misceantur, diuina in ecclesia concinendo mysteria. Informet mentem sanctorū patriarcharū, & patrū antiquorū obedientia, prophetarū oracula, dulci meditatione cor accendant ad promissa felicia. Apostolica documēta, fidei cūcta detegant sacramenta. Euangeliorūque codex semper vt speculū teneatur in manibus. Martyres sancti, cūcta sæculi aduersa, & tēpestates huius maris procellosi cū omnibus diabolicis versutiis, & infestationes demonū doceant conculcare. Confessorū pretiosa deuotio, ad diuinorū contemplationē assiduā affectus astringat. Regularē vitā instruat sanctorū monachorū mira conuersatio. Frangere omnē sexus molliciē, & sanctæ virginitatis seruare propositū, pretiosissima virgo virginū cū cæteris virginibus sacris semper edoceat. O felix societas, o felices vos si talis ac tanti muneris non satis ingrata. Felicissimæ nimium si dignitatē vestrā ipsæ cognoscitis, quæ omnī regi & domino, reginæ speciosæ matrimonio copulatæ, ipsū dūmodo velitis habere meremini, quæ angelici spiritus videre cōcupiscunt. O ineffabilis gloria. In fragili siquidem corpore deū intueri potestis. Hic quæso mens vestra vigeat. Hæc dies diei eructet verbū, & scientiā hanc nox indicet nocti. Angelicis choris, sanctorū societatibus, hic studeatis interesse, vt postmodū in corporis exitu, vobis gaudentes & læti tāquam notis occurrant. Si sic feceritis, nihil vobis dulcius, nihil iucundius, quàm his interesse conuiuiis: his

pabulis saturari, quibus semel degustatis, terrena omnia amara cernuntur. Vere tūc clausura cœnobij, cuius tædet mentes vagabundas & deuias, vobis pro summa deputabitur gloria, & reputabitur exire limites monasterij esse necesse potius mori. Experto itaque seni deuote cōsultenti credite filiæ. Si semel gustastis, quā dulcis est dominus, ad quē accedentes poteritis ab eo illud audire. Venite, & ostendā vobis omne bonū, & tunc ostendet vobis talia qualia non nisi mentes assuetæ norunt. Scio quid loquor charissimæ. Nā vt meā insipientiā loquar: ego homūculus sic abiectus, sic vilis in domo domini, adhuc viuens in corpore angelorum sæpe choris interfui, de corporeis per hebdomadas nihil sentiens diuinæ visionis intuitu, post multorum forte dierū spatia, præscius futurorū, redditus corpori flebā. Quid ibi manens felicitatis habebā? quid inenarrabilis delectationis sentiebam? Testis est ipsa trinitas, quam cernebā nescio quo intuitu. Testes sūt & ipsi beati spiritus, qui aderāt. Testis est etiā conscientia mea, qui tantis bonis ipse fruebar, quot & qualia nescit proferre mollicies corporis mei.

DE CLAVSURA DOMVS. Cap. XXVII.

Non potest ad tantę contemplationis dulcedinē cor sæcularibus plenū negotiis aspirare, sed oportet vt sæculo moriatur: & soli deo per tantas meditationes & desideria superius inhereat. Vnde granum frumenti cadens in terrā, nisi mortuū fuerit, semper sic solū manet vt cecidit: quod si moriatur, fructum plurimum affert. Sic & charissimæ, domū paternā & sæculares vestes relinquere, & monachi nomen assumere, modicū prodest homini: si mens ipsa misera quæ in mundo habentur, affectib⁹ optet: & quæ reliquerat, desiderijs repetat. Exeunt enim Lot cum filiabus & vxore de Sodomis, mandatur ab angelis ne retrospiciant quæ iā perambulando reliquerant. Cuius vxor, more scēminarum, quæ semper petunt contraria, obuians mādato, statim est conuersa in statuā salis. Hæc itaque vos doceat, qua pœna sint puniendę, quæ mūdi vanitates affectant in monasterijs. Nā efficiuntur insensibiles statuę salis, vt iā nihil de supernę cōtemplationis dulcedine sentire valeāt, sed maneant in amaritudine sæculi, quæ sæculo viuunt. Propterea charissimæ monasterium vestrum vobis sepulchrū eligite, vbi mortuę cum Christo, mundo & concupiscentiis eius, solē cum Christo ibidem maneatis sepultæ, quousque resurgentes cum eo apparebitis in gloria eius. Demum timendum est plurimum, ne quis ingrediatur nocte ad furandum pretiosum thesaurum, qui latet in tumulto. Hinc inde fures fodiunt, vt furentur infinitis astutiis, quod intus habetur. Custodiatur ergo sepulchrum per episcopum, quem deus in vinea sua primum custodem præposuit. Custodiatur & per præpositum presbyterum, qui vicem eius tenet in loco, ne quis incaute introeat, ne quis ad minuendum pergat. Murorum munitionibus sic vndique circumcingatur locellus, quod vix aibus præbeatur aditus. Sic tendantur muri in altum, quod non

non solum non liceat pedibus, sed nec oculis, quæ intus geruntur, agnoscere. Ostia ferentur fortiter clauib⁹. Clauēs vero disponat episcopus, ne quis nisi habēs vestes nuptiales introeat vel exeat sine eius consensu. Sit autem vna vel plures fenestrelæ iuxta dispositionem episcopi, sic ferreis virgis artatæ vndique, vt vix digito pateat aditus. Per has horis debitis, aut necessitatis, aut edificationis siue recreationis causa, sanctis sermonibus cum sanctis viduis, & aliis mulieribus, quas vestium habitus & facies tenues & pudicæ reddunt venerabiles, fororibus liceat simul loqui. Prohibitis & suspectis horis, fenestrelæ clausæ maneāt. Et clauēs Abbatissa domus, vel sancta alia soror custodiat, ne coruus egrediatur per fenestram ex arca. Credite hic timendū est thesauro a timore nocturno, a sagitta volante in die, & negotio perambulante in tenebris, ab incurfu & dæmonio meridiano. Semper horæ hæc suspectæ sint mentibus castis.

DE DETESTATIONE PRETIOSARVM VESTIVM. Cap. XXVIII.

Propheticus ille sermo nequaquam proferatur de vobis. Filiæ eorū compositę circumornatæ vt similitudo templi, & dealbatæ ab extra vt monumenta, quæ extra auro relucet, intus autē sunt turpissima & immunda, plena cadaueribus mortuorum, huiusmodi non filiæ regis Christi, sed Tyri. Hæc semper in muneribus, hæc vultus impudicitia per diuites plebis capiuntur & capiunt. Imperfectissimus mulierum affectus. Semper in vestibus, semper in auro, lapidibus pretiosis & ornamentis extrinsecis, gloriam ponunt. Non sufficit eis libido innata naturæ, sed occasiones quærunt explendæ libidinis. Affectant proculdubio, vt oculi virorum aurum contemplantes & gemmas, tandē figantur in faciem, vt oculorum suorum nutibus facilius incitent ad libidinosum incendium. Quid meretrix communis gloriaris in margaritis & gemis? Quid ad te attinet argentum & aurum? Quid exaltaris in pulchritudine panni? Nonne est omnis caro cinis & scœnum, & (vt verius dicam) massa putredinis, cibus vermium, & scœditissimum stercus? Quid in te mirandum, quid laudandum puerorum spectaculum? Nonne & si laudetur gemmarum & metallorum pretiositas, quam sibi natura tradidit, semper tamen cognosceris cinis, scœnum, & stercus immundum ex immundo productum semine? O si te velles intueri vilissima mulierum, quàm verecundareris de corpore quod tanto cultu excolis? Ipsa etenim iumento & bestiis terræ, aut es æqualis, aut deterior, intus est vnde gloriaris, non extra. In vase isto tam turpi thesaurum tenes, quem summa cum diligentia colere debes & seruare summa custodia. Nihil ad te de vase fictili, si turpis forma sit extra, dummodo intus sit nobile, intus sit pulchrū quod latet intus sit integrum quod seruatur.

DE PERICVLO AMBITIONIS VESTIVM. Cap. XXIX.

Propterea vos charissimæ, quæ estis sponsæ & filiæ regis æterni, cuius regnū nō corrumpetur, nec auferetur ab eo, sit ab intus omnis gloria vestra.

Sedete ad dexteram sponsi in vestitu non exteriori sed interiori, deaurato auro charitatis, in simbris aureis, idest charitatis præceptis: sit vndique vestis circumdata varietatibus, vt iam nihil in ornamentis de virtutibus desit. Sint mirra, gutta, & calia a vestimentis, vt in odorem virtutum & vite, cæteræ ad sanctitatem vestram adolefcētulæ curant de sæculo. In hoc honore vestro delectemini filiæ regis æterni. Hunc vestrum decorem concupiscet rex vester & sponsus. Sic decoratæ adducemini in templū regis. Sic secum manebitis in thalamo in lætitia & exultatione. Tunc nascentur ex vobis filij, qui non iam terram sed cælum replebūt, quos pater constituet principes super omnem terram. Quod si vos exteriorum vestium delectaret ambitio: si egressæ de sæculi pompa, de domo diaboli, & de congregatione malorum, populi vestri & domus patris non essetis oblitæ totaliter, extolentes vos aut de parentum dignitatibus, aut de carnis profapia: siue de huiusmodi vanitatibus, caducissimis, terræ vaporibus, vt solitum est incolis terrę, protinus assurgens rex potentissimus accinctus super femur suum gladio bis acuto, expellet vos vndique vulneratas dextera sua de tabernaculo suo. Tunc acutissimæ eius sagittæ perforabunt corda vestra in amaritudine, quoniam virga directionis, virga regni sui. Et postmodum abiectas de domo domini vestri, omnes deridebunt vos, & dicent de singulis vestrum. Filia Babylonis misera, quæ non posuisti deum adiutorem tibi, sed sperasti in vanitate tua, sede iam super flumina Babylonis, plange & suspende in salicibus organa, dū recordaris vnde expulsa es. Nā quæ solebas cātare canticum laudis & lætitię, modo ploras ad terram alienam deducta.

DE CONSIDERTIONE EXTREMI DEI IUDICIJ. Cap. XXX.

Itaque charissimæ dominæ, cum Apostolo arbitramini vos in hoc sæculo stercora, & mundi purgamenta, vt sponso vestro placere possitis. Nihil ad vos de pompis sæculi attinet, quæ abrenunciastis in baptismate mundo, diabolo, & pompis eorum, quod & postmodum confirmastis sub pollicitatione iuramenti, in vestræ religionis ingressu. Nullus vnquam inter vos sermo habeatur de nobilitatibus generis, de profapia carnis. Sit æqualis indei obsequio, filia regis filiæ rustici. Omnes simul nobilitatem & dignitatem vnam habetis ex sponso. Exeatis cōtinue extra castra cum Christo, vt cum Christo crucifigamini mūdo & vitis, portates cum ipso improperia, & amore eius officiorum domus labor dulcis appareat. Non disputetur de maioriore officiorum, sed de deuotione & affectu implendorum. Nunquam murmur, nūquam verborum turpium, nunquam litium sonitus, inter mortuas sæculi sonent. Sepulta cadauera nūquam inter se iurgia peragunt in sepulchris, nunquam blasphemant, nunquam contendunt. Sic & vos charissimæ, sopitæ sono quietis & pacis, expectetis sponsum & iudicem vestrum, expectetis magnum & terribilem diem iudicij, diem videlicet ire, diem calamitatis, vbi cælum simul cū terra pauebit, cælorū omnes mouebūtur virtutes, tremētes erunt

angeli simul cum sanctis omnibus, tunc singulorum vitam discutientur discrimina, & merita apparebunt. Sæpe tuba illa terribilis vestris perstrepet auribus. Surgite mortui, venite ad iudicium. Ecce rex in manu potenti venit, à cunctis vult exigere rationem, certe de cogitationibus minimis, certe de leuibus & otiosis verbis. Si reddere de singulis rationem paratam non eritis, proiciemini in carcerem exterioriorem, audietis à iudice. Ite maledictam in ignem æternum paratum diabolo & angelis eius.

DE ABIECTIONE EXQUIRENDA
in vestibus. Cap. XXXI.

Heu cor infelicissimum, mens infortunatissima, hęc diem iudicij tam horrendam nõ meditatür quotidie, & si meditatur, fatuissimum si appetit quicquam de sæculo & pöpis eius. Nullo vos die, nulla vos hora transeant hæc omnia. Quilibet paries domus, quilibet angulus, vestris demonstratur in oculis, ista die depictus. Si hæc nõ prætermittatur lectio, tunc abiectio vestium, cuius tedet mulierculas fatuas, vos delectabit. Tunc rusticanus & abiectus pannus, purpuræ præponetur & bysso. Tunc crassa & rudia velamina capitis æstimabuntur exsericis. Certe tanta erit deformitas in melotis, tanta grossities in cucullis, caputia tam rudi artificio præparata: quod si sic forent sæcularium indumentia, artificum panni, breui tempore periret omnis industria. Ista charissimæ decet monachas, nõ stricis manicis, pretiosis & cõpositis pãnis, subtili velamine eleuatis superciliis, cor meretrici nõ tã prætere quàm habere. nõ tales existimo monachas, sed pessimas meretrices & scortu vilissimum. Non est enim opus cadaueribus mortuorum pretiosis & cõpositis ornamentis in sepulchris. Monumenta non indigent talibus, monasterij lapides nõ appetunt gloriam vestium, quæ sine peccato grandi minime possunt haberi. Histronibus & lutoribus regum & principum sæculi, mollia sunt relinquenda. Ioannis de pilis camelorum interest vestiri. Pudeat igitur religionis nomen habere, & se cultu vestium histronem ostendere. Ideoque charissimæ volo vos mortuas sæculo: quæ totaliter mundum calcastis, procedere sic deformi & incõposita veste, quod si impudicis oculis liceret intueri vos, risus potius prouocaretur quàm cogitatio mala. Fateor quidem illos mentiri, qui gloriantur se seruare castitatem, & in vestibus lubricitatem sectantur. Pannus itaque vester, & si albus & candidus, tamẽ grossus & vilis sit, vt & color candorem castitatis intrinsecum, & vilitas contemptum terrenorum exhibeant. Hęc gloria monacharum, hoc studium religiosarum mentium, hoc indicium sponsarum dei æterni, hoc signum mortuarum sæculo & sepultarum cum Christo.

DE AVSTERITATE EXQUIRENDA
in stratu. Cap. XXXII.

Conjugatæ & viduæ quæ manent in sæculo; circa plurima, circa laboriosa sollicitæ sint: quotidie circa frequens ministerium occupatæ cum Martha, saluentur per opera pietatis, Iesu mini-

strantes in paupere, frangant esurientibus panem suum, egenos & vagos domum inducant, cooperiant nudos, insistant misericordiarum operibus, proculdubio tam fructuosus & bonus, quod impossibile est quod deum non placent iratum. Colligationes impietatis dissoluant, & fasciculos dissoluentes, & omne onus dirumpant. Vos autem charissimæ, quæ meliorem partem, immo optimam elegistis cum Maria, sedete continue secus pedes Iesu, sacrarum scripturarum volumina, sacris reuoluendo lectionibus. Lauate eius pedes assiduis compunctionis & gaudij, charitatis ac deuotionis lacrymis, contemplationis intentæ dulcedini. Capillis exergatis, terrenorum omnium superfluitatem per eam expellentes de corde. Audiatis de ore Iesu verbu quasi gladiu anceps pertransies corda, scindens compagẽ mēbrorũ vsq; ad diuisionẽ spiritus. Hoc verbu dulce erit faucibus vestris super mel & fauu. Hoc verbu per quod facta sũt omnia. Hoc verbu quod Ceterionis poscebat deuotio, vt sanaretur puer eius. Huius verbi dulcedinẽ solũ norũt, qui audiunt. Hoc verbum audire non possunt somnolenti & ignauia dediti. Quapropter charissimæ, volo vos singulis noctibus breui & duro stratu iacere in cellulis vestris, non in plumis & mollibus, sed aut in paleis aut straminibus, siue in ligneis potius capsis quàm lectulis, vt & membra domata, potius stratum horreant quàm affectent, potius somni imminentis quietẽ magis compellat necessitas quàm voluntas. Sic ob duritiam breuis & leuis occupet sopor, quod non sit fas solitis illusionibus noctium, mentem sopitam torqueri.

DE MATVINO ET MODO DICENDI
diuinum officium. Cap. XXXIII

Ad matutinas excubias, media nox vos præparet. Nullam ex vobis dormientem reperiat campanilis sonitus, non ignoretur an fuerit ob soporem, sed potius ob contemplationis ecxtasin. De cellulis oratione præmissa, mediæ noctis summa quiete, ad ecclesiam singulæ sorores aduenientes, sponsum dilectum matutinis excitent laudibus, vt exurgat in earum auxilium. Sic distinctæ alternatim psalmi lectionesque sacræ proferantur, vt ob collisiones & hiatus ac barbarissimos, ad risum non prouocentur angelici spiritus. Sit semper moderatus, attentus, quietus, & suavis sonus in vocibus, vt nulla pompa, nullaque carnalis delectatio habeat locum in diuinis præconiis, summa deuotio, crebra suspiria & lacrymas fundat. Sic morositas, sic velocitas teneatur in modo: quod nec fastidium nec impeditio linguæ possit otiri. nulla vnquam verba quantumcunque vtilissima proferantur inter psallentes, sed illud in mentis arcano, summa cum diligentia ruminetur intrinsecus, quod pertractatur extrinsecus. nullius est meriti ore diuina officia verbositate, & misera mente, quæ extrinsecus imminet, vagando circumire. Expletis vero laudibus matutinalibus, nec tunc somnus arripiat, ne differatur quid sponsus petitionibus sponsarum respondeat. In capitulo mox attentis & deuotis sororibus, sanctorum librorum deuota lectio de voluntate domini sui pãdat quicquid

quid agendum sit. Et sic cedant illusiones, & demonum phantasmata, quæ dormientes illuderet. Illico lectioni alia succedat breuissima lectio, de his quæ ad apostolicam vitam instructionem pertinent, qualicumque stilo præsentis opusculo pertracto, vt sic singulis diebus quasi quodam bolo pia mēs depasta, dulcedinem appetat, nec retardetur fastidio & de modicis eximia cogitet. Sequantur lectiones, confessiones criminũ in regularibus disciplinis coram Abbatisa domus & cæteris sororibus. Prodantur in publicum quæcunque gesta sũt contra regulares obseruantias, & obedientias: vt iam nullatenus quicquam infemendatum & impune pertrãseat, nec lateat matrẽ & sorores vniuscuiusque conditio, quatenus & verecundia & disciplina, quam mater imponit, circa futurum tempus vnaquæque reddatur astuta. Extra vero capitulum aliquid de his vnquam qualicumque verbo vel nutu proferre, sit anathema. Hoc itaque sine nox sancta clausa discedat.

DE ORDINE DICENDARVM HORARUM
primæ, tertiæ, sextæ, & nonæ.
Cap. XXXIII.

Cum laudibus primæ, dies salutaris incipiat: quibus expletis, sacræ missæ mysteria ob spõsi præsentiam, sponсарum corda lætificent, charitatis inebrient poculo, deuotionis & fidei satient pabulo in conuiuio salutari. Sit postmodum vnicuique commodum, aut orandi, aut legendi sacra volumina, siue aliter operadi quæ sancta sunt. Deinde doctæ puellulas nouitias de euagelica vita, de sanctis moribus, de officiis domus, de regularibus disciplinis vsque ad refectionis horam instruant. Præparentur & interim cibi, quibus corpora refocillentur ad pænitentia iugum. Nullo vnquam detur otio animus, ne quando cogitationes & motus mētibz titillent illicita: quod si aliquo modo insurgere inceperint, statim elidantur in semine, ne crescãt zizania cum tritico, aut laboribus, aut operibus manuum quicquid male concipitur, euanescat. Adeat sanctam sorore vt locutionibus sacris proiciatur immundum. Tutissimum valde est fidelem & iustum habere amicũ, cui quicquid arcano cordis sinu latet protinus referetur. Non enim in suis semper potest homo negotiis rectum habere iudicium. Adueniente vero refectionis hora, qua reddere corpori debitum natura compellit, diebus communibus laudes tertiæ & sextæ horarum prius deo deuote soluuntur. Postmodũ cum omni modestia, benedictione ab Abbatisa præmissa, cibum sumant, partque ministret. Postquam vero cætera comederint, & ipsæ quæ ministrauerant, comedãt, & sibi ministretur ab aliis. Cum vero ieiunij tẽpus refectionẽ tardiorẽ effecerit, sacra mysteria missæ tertiæ & sextæ & nonæ præueniantur, cæteris diebus post refectionem nona dicatur hora statuta, cũ iam sol in medio gyro diem exhibet medium.

DE CIBIS ET ORDINE COMEDENDI. Cap. XXXV.

Qvando enim vos ad refectionem hora debita adunauerit, in cibis vestris minime refulgeat Tomus nonus.

cocorum industria. Non ciborum nobilitas appetitũ moueat, sed fames: non apponantur incitatiua libidinum, sed quæ possint famem extinguere, aut legumina, aut olera cõdiantur in oleo. Carnes vero solum sint ex licentia Abbatisa indultæ debilibus & infirmis: alioquin cuius sint saporis ignoret cœnobium. Oua & lacticia post ieiunia debilitatis sororibus & præcipuis festiuitatibus permittantur ex gratia. Raro sciantur quæ in aquis oriãtur & viuant, nisi parui pisciculi. Gulæ horridũ scelus, genitrix luxuriæ, & castitatis carnifex cum dei ancillis nullam habeat sortem. Ideoq; tanta sit in sumendo sobrietas, tanta talisque parcitas, vt veter potius conquatur quàm gaudeat. Non egeat in dirigendo stomachus medicinis, ructus potius vacuatio quàm nimia repletio inducat. Nec cinguli ampliatio sit opus, vt & sic mens à dei meditationibus minime retardetur per crapulã, & corpus non egeat medicinis. Sit semper ordinata & cõposita in suo modo comestio. Non sit in sumendo ferculo talis velocitas fauciu, & tã velox masticatio boli, quod merito de ingluuie aliqua possit oriri suspicio. Non tam in comestione cibus, quàm turpis modus reprehendendus est. Sæpe etenim in fabis & panibus hordeaceis nimia auiditas grande peccatum causat. Nequaquam auidi & vagabundi oculi per discubentes huc illucq; vagando, hæc vel illã magis vel minus denotet comedentẽ. Nõ prædentiũ numerus animum occupet vniuscuiusque.

DE SOBRIETATE ET IEIUNIO.
Cap. XXXVI.

Vinum quoque in quo est luxuria sponsis Christi tanquã venenum suspectum sit. Potius stomachi languor, & afflictæ naturæ debilitas cõsulat, quàm delectatio aut ingluuies. Quod si fumere cogit penẽ ipsa necessitas, tunc aut sic debile vinum, aut sic aqua permixtum præbeatur in potũ, quod nequaquam ex fumositatibus repletum caput, ridiculosa aut puerilia verba depromat. Sacriligium reputatur ebrietas, in femina præcipue, sed infinito plus in domini sponsa. Noe denudatio veredorum & Lot incestus ob ebrietatem vos cautas instituat, vos semper reddat timidus semperq; suspectas. Vere credatis quod ignem portat in gremio, qui assiduo vitur vino. nequaquam quæso inter mortuas corpori, quæ omnibus voluptatibus se abdicarunt pro Christo, de gulæ horrendo facinore, & ebrietatis immunditia sermo etiam minimus habeatur. Ventris ingluuies & ebrietas, tam animæ infirmitatis, quàm corporis causam & materiam tribuunt. Ideoque medicinale ieiunium, omnem auferat languorem, omnem tribuat virtutem & gratiam. Hoc vos legislator edoceat, cui lex non datur priusquam ieiunium quadragesimale perficitur. Elias in fortitudine subcinerej panis, ieiunus per quadraginta dies perrexit ad montem dei Oreb. Quid vero virtutis contineat sacrum ieiunium, à vestro inuestigemini sponso, qui quadragenario peracto ieiunio, tentationem diaboli vicit. Viri Niniuitæ non sciant, qui ieiuniis commune euaserunt exitium, X iij

& irreuocabilem dei mutauerunt sententiam. Hæc vos charissimæ imitamini, sed assequamini sapienter, ne dicatur à domino. Non est hoc ieiunium quod elegi. Castigate mēbra vestra, sed nolite interficere. Non causet ieiunium verecundiam, ut scandalum sit cæteris, non dolore capitis, & debilitate corporis sacræ omittatur lectiones, nec orationes deficiāt, ne necesse sit contemplationes deferere. Vnaquæque suæ salutis per ieiuniū sibi medelam adhibeat. Frangatur corpus ieiuniis, castigetur in cella verberibus. Si quicquā cōcupiscit illicitum, multiplicentur abstinentiæ, adhibeantur grauissimæ disciplinæ, donec sic humile, sic benignum fiat, quod nihil sibi vendicat noxium, nihil exigat quod non vultis. Erigatur domina, principetur in omnibus, subiiciatur, suppeditetur & conculcetur ancilla. Quod si iterum atque iterum erigit se contra dominam, eiiciatur ancilla, denudetur, fatigetur & humilietur ad votū. Si vero quietum corpus vltra vires, vltra condecientiam velitis exasperare, indignatum vos in foueam deiiciet indiscretas. Nil quippe potest habere virtutis, quod indiscretio facit, quod imprudentia iniiciat, & improuisio docet.

DE LECTIONIBVS AD MENSAM. Cap. XXXVII.

Sic dulcia sano palato eloquia domini sunt, quod nunquam degustati degustant. Semper novos generat præ suauitate & dulcedine appetitus. Vos semper ea degustare decet. Nullo vnquam tempore vobis est ab oratione cessandū. Sæper vos orare Apostolus instruit, quæ nō pro carnis illecebris vacare ad tempus obligamini velut cōiugata. Ideoq; semper pro posse oretis, ut dum corpus saginatur cibo, saturetur anima lectione. Non est fas etiā secularibus simul cibum terere, & inania verba ructare. Sacram de veteri testamēto, & de nouo, sanctorum gestis & dictis, singularis hebdomadibus deputata soror comedētibz lectionē legat. Tunc vniuscuiusque mens sobria intenta sit dulcedini verbi dei, suspiret anxia, cum propheticus aut historicus sermo dei scruitiā mōstrat in prauos. Gaudio repleatur immenso cum benignitas dei annūciatur in bonos. Respiret spes, cum erga pæniten-tes indulgentiam posse exhiberi monstratur promisso vel facto. Erigatur fides, cum in promissis deus fidelis ostenditur. Caritas accendatur, cum tot priuilegiis & muneribus ex Christi natiuitate, & eius vita & passione ac resurrectione, nostra datur humanitas, atque nostra vilitas sublimatur. Non resonent verba: sed gemitus: non risus & cachinnus, sed lacrymæ. Non occupentur manus incisionibus inutilibus, sed ex recordatione criminū tundantur pectora. His enim frenis agitata sæuagula rapacitas, sobrietatis non excedit limites, foribus ventris non aderit crapula, demum æstuans libido non nocebit quicquā.

DE OPERIBVS SORORVM POST prandium. Cap. XXXVIII.

Sumpto deniq; cibo, nec tunc adendum est fabulas, sed Christi exēplo, cū dei laudibus ad gratiarum actiones cōsurgant, deoq; in ecclesia hym-

nos persoluant. Deinde cū omni silentio, ut sacra lectio lecta proficiat, ut menti inscribatur narrata, vnaquæque singillatim relegat & cōfirmet, aut in ecclesia de his quæ didicit meditet, quousq; simul diebus cōmunibus, post prandiū horæ nonæ, in ecclesia celebrauerit dignas laudes: aut si forte prædiū præuenenerit hora nona dieb⁹ ieiuniorū, quousq; cāpanella in caustro pulsabitur. Interim si breuitas noctium & temporum conditio & naturæ necessitas exegerit, post aliquam horulam in qua legendum est post prandium, vel orandum, liceat palisper volentibus quiete potius quā somno corpus refocillare, ut fortius reddatur laborib⁹. Post quietem quidem hora nona decursa vel pulsata campanella, ne quicquā otiosum possit diabolus reperire, ne vanis desideriis pateat cordis aditus, altera sororum libros scribat, ut & manus labore, & mēs diuino repleatur pabulo. Suat altera cucullas sororum, & tunicas & melotas. Plantas holerum plantet altera in hortulo, ut crescentes vobis præbeant escas. Altera semina iacet. Irrigentur areolæ, ut seminibus aptæ fiant. Inferatur fructifera arbores infructuosus, ut ars vim repellat naturæ. Ex his resurgat mens propter visibiliū horum inspectionē ad meditando de inuisibiliū dei: oriatur adiutorio diuinæ potentiæ in semine, quod ex sic paruo, sic arido, tantæ magnitudinis & viriditatis & pulchritudinis creatura formetur. Ex admiratione crescat deuotio, ex deuotione eleuatio mentis, ita ut iam ipse hortulus fiat oratoriū, & creaturæ insensibiles creatoris magnitudinem prædicet. Sed cauendum est potissime, ne manus vestræ quicquā contingere audeāt, quod vanis vsibus possit aptari.

DE HORIS VESPERTINIS ET completorio. Cap. XXXIX.

Serpēs morum, omnis ociosus sermo expellatur de medio vestri. Nunquam risus, nunquam cachinnus cor vanum pronūciat. Sic sancti, sic pudici sint actus corporis cuncti, ut mentis sanctitatem exponāt. Homo nempe exterior, interioris index est. Sancto vos in labore, sancto vos in opere, debellantes diabolū, vespertina hora reperiat, quæ in ecclesia sanctis deus laudet officiis. Si festiuitatis celebritas, si nimia debilitas communē cœnulam breuemque refocillationem corporis potius quā ad delectationem paratā indulerit, vespertinæ laudes deo tempestiuus persoluantur quā cæteris ieiuniorum diebus, ut nec etiā debite laudes in vltima hora diei, vel omittantur, vel in aliquo detruncantur ob cœnā. Post peractā cœnam, vel si omittitur post aliquā horulā, iuxta exigentiam temporis ad ecclesiā sorores campanella vocet: vbi vel de sanctorū gestis vel de aliis mirabilibus dei lectio deuota dicatur: Cui succedant completorij laudes, ut ex his roboratæ mentes diuino pabulo, nocturnis phantasiis occultisque fallaciis diaboli occurrere nō formidēt, nec timeāt dimicare: & sic à diuinis obsequiis exortus dies, diuinis finiatur in laudibus. Post cōpletoriū vero nihil aliud quā silentium sentiatur, ut sorores quietæ, semotæ totaliter corporis sensibus, quæ in præterito tēpore diuinis audierūt lectionibus, ruminent mente, & restringant.

restringant in corde. Hæc meditans vnaquæque suam cellulā adeat, benedictione matris suscepta, & religionis habitum gestans, ut si natura exegerit se in stratu ad quiescendum componat. Si verò dormientem dæmon insequi cœperit quam vigilantem metuerat, si illusiones immiserit, si turpia cogitatu opponuerit, mox ut dei sponsa persenserit exurgat, cedatque ignauia & sopori velox excubitus. Inde protinus horrendum & tremendum diabolo signum crucis opponat, sponsi dilecti inuocet auxilium, & spūs zelotypus, qui nimio zelo sponsam custodit, exurget protinus in auxilium sponsæ suæ. Scuto circumdabit eam, ne iam timeat à timore nocturno. Et cadent statim à latere eius mille, & decem millia à dextris eius: nec appropinquabunt ad eam. Postremo angelis suis mandabit ut custodiant eam in omnibus viis eius, ne forte offendant ad lapidem pedem suum.

DE CHARITATE SERVANDA erga infirmas sorores.

Cap. XL.

Blnearum molliciem, caro sponsæ dei non suscipiat. Harum vsus castis corporibus non cōpetit. Satis nos ipsi experti quotidie quātus in mēbris nostris libidinis ignis exurat sentimus, etiam si ignis fomenta auferantur pro posse. Nimis est demens & fatuus, qui materiam præparans igni ad incendium, non vult ut ardeat. Ista decent miserimas mulierculas, cum periclitantur naufragio patus. Tamen si extrema necessitas infirmanti consulerit, seruat omnis pudicitia honore, cum omni modestia fiat. Alias in seruis dei talia cogitate sit nefas. Summopere seruetur in vobis, ut erga infirmantes sorores, cum omni sollicitudine, omnis exhibeatur cura hospitalitatis, & præbeantur integre totius pietatis obsequia. Si periculū exegerit, medicum sobrium & pudicum, & omni suspitione carentem, protinus consulant: & quæ mandauerit sanitate congrua, omni domus necessitate postposita, benigne fiat. Si vero desunt necessaria, vendantur quæ monasterij sunt, ne temporale ali- quod misericordiarū impedit opera. Nulla lex effæ, vel potus, aut stratus alstringat infirmā vel debilem. Tamē sollicitè cauendū est ne ingluuies gulositatis sub infirmitatis velamine, sua comoda quærat: & ne infirmitas sub specie sanctitatis, corpus abstinentiis cōterat vltra vires, ne corpus duplici fractum stimulo, apud iustū iudicem deficiēs, impiū criminetur cœnobiū & homicidam. Deputentur custodes infirmantibus discretæ & sanctæ sorores, quæ sollicitè præcaueant pericula, quæ imminere possunt infirmis, ne quid aliquā cōtingat aduersi. Onera quæso non aggrauent scruitrices. Semper Christum cogitent in infima sorore latentem, semper se cogitent posse in futurum talibus indigere. Semper lex illa naturæ astricta teneatur sinu mentis, hominem debere aliis id exhibere, quod ab ipsis ipse deposceret. Non inficiat quæso hospitalitatis opera murmur, sed quod fieri docet, cum omni mansuetudine fiat, iuxta Apostolum dicentem. Hospitalitatem sectantes, inuicem in charitate sine murmuratione.

DE AVCTORITATE EPISCOPI & præpositi circa obseruationes ordinis. Cap. XLI.

Ecce vobis mea domina Eustochium & cætera edilectissima filia Christi, apostolicam vitā rudī & crasso stilo his cartulis scriptam, senex pater & propinquus iam morti, ut pote centenarius in ætate, deuoto affectu transmisi. Hoc speculum æternum, per hoc ænigmaticè in præsentī vita, felicitatis viam vnaquæque filiarū, assidua meditatione cernat. Non causet grossities corticis medullā requirendi contemptum. Non imperitus & rusticanus sermo, fastidium generet. Talia decent poeticas fabulas. Non est opus pietatis & totius veritatis legi rhetorum pompis. Hæc omnia iuuentū interfunt. Ex hac singulis diebus velut ex delectabili ferculo, singulum vobis sumite bolum. Hunc non transglutiedo: sed magna morositate mastigando, hinc inde transferte per ora, ut sentire valeatis dulcedinem. Fateor enim vobis quod ex his quæ scribuntur, si sedula sit meditatio, exurgēt vobis talia, qualia lingua humana non nouit, quamquam & hoc imperfectum sit opus. Nulla enim tā sancta, tam iusta, & diu prouisa est constitutio, quæ in futurum plurimos non patiarit defectus, quæ aliquando correctione nō egeat. Propterea si quid in hac norma apostolicæ vitæ & religionis, dispensatione, correctione, vel immutatione indiget, episcopo vestro, aut præposito vestro presbytero sancto committo, ut secundum plenitudinem spiritus sancti dispense, mutet, & corrigat. Sic itaque charissimæ filia, sanctos viuite dies: sic Christo nuptiali fœdere copulatæ, ut non vacua lampade paratas vos semper media in nocte cum venerit spūs vocaturus ad nuptias inueniat, nequaquā vobis per exteriora quærentibus oleum, ne tanquam fatuis ex tarditate, thalami negetur introitus. Senectutem vestri deuoti Hieronymi, sanctis vestris iuuat orationibus.

CHROMATIVS ET HELIODORVS Episcopi Hieronymo. Epistola.

Dilectissimo fratri Hieronymo presbytero, Chromatius & Heliodorus episcopi salutē in domino. Ortū Mariæ reginæ virginis, simul & natiuitatem atq; infantiam domini nostri Iesu Christi in apocryphis inuenimus libris, in quibus multa contraria nostræ fidei considerantes scripta, recusanda credimus vniuersa, ne per occasionē Christi, lætitiā antichristo traderemus. Ista igitur nobis considerantibus, extiterunt viri dei, Armenius & Virinus, qui dicerēt sanctitatem tuam beatissimi Matthæi euangelistæ manu scriptum volumen Hebraicum inuenisse, in quo & virginis matris & saluatoris infantia esset scripta, & idcirco tuam charitatem per ipsum dominum nostrum Iesum Christum expetimus, quatenus & illud ex Hebræo Latinis auribus tradas, non tantum ad percipiendū quæ sunt Christi

insignia, quantum ad hæreticorum astutiam excludendam, qui vt doctrinam malam instituerent, bonam Christi natiuitatem, suo mendacio miscuerunt, vt post dulcedinem vitæ, mortis amaritudinē occultarent. Erit ergo purissimæ pietatis, vel vt rogantes fratres exaudias, vel episcopos exigentes charitatis debitum, quod idoneum credideris recipere facias. Vale in domino, & ora pro nobis.

HIERONIMVS CHROMATIO
& Heliodoro Episcopis.
Epistola.

Dominis sanctis & beatissimis, Chromatio & Heliodoro episcopis, Hieronymus exiguus Christi seruus in domino salutem. Qui terram auri consciam fodit, non ilico arripit quicquid fossa profuderit lacera- ta: sed priusquam fulgens pondus vibrantis iactus ferri suspendat, interim vertendis suspendendisq; cespitibus immoratur; & spes non aliter quàm lucris augetur. Arduum opus iniungitur, cum hoc fuerit mihi à vestra beatitudine imperatum, quod nec ipse sanctus Matthæus apostolus, & euangelista voluit in aperto conscribi. Si enim hoc secretum non esset, euangelio vtique suo quod edidit, addidisset: sed fecit hunc libellum Hebraicis literis obsignatum, quem vsque adeo edidit, vt & manu ipsius liber scriptus Hebraicis literis à viris religiosissimis habeatur, qui eum à suis prioribus per successus temporum susceperunt. Hunc autē ipsum librum, nunquam alicui transferendum tradiderunt, textum eius aliter atque aliter narrauerunt. Sed factum est vt à Manichæi discipulo nomine Seleuco, qui etiam apostolorum gesta falso sermone conscripsit, hic liber editus, nō edificationi, sed destructioni materiam exhibuerit, & quod talis probaretur in synodo cui merito aures ecclesiæ non paterent. Cesset nunc oblatrantium morsus, nō istum libellum canonicis nos superaddidimus scripturis: sed ad detegendum hæreseos fallaciam, apostoli atque euangelistæ scripta transferimus, in quo opere non tam piis iubentibus episcopis obtemperamus, quàm impiis hæreticis obuiamus. Amor igitur est Christi cui satisfacimus, credentes quod nos suis orationibus adiuuent, qui ad saluatoris nostri infantiam sanctam per nostram potuerint obedientiam peruenire.

DE NATIVITATE SANCTÆ
Mariæ.

Deditis à me vt vobis rescribam, quid mihi de quodā libello videatur, qui de natiuitate sanctæ Mariæ à nonnullis habetur. Et ideo scire vos volo multa in eo falsa inueniri. Quidam namque Seleucus, qui passiones apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit. Sed sicut de virtutibus eorum & miraculis per eos factis vera dixit, de doctrina vero eorum plura mentitus est: ita & hic multa nō vera de corde suo confinxit. Proinde vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo. Si

quidem sanctum euangelistam Matthæum eundē libellum liquet cōposuisse, & in capite euangelij sui, Hebraicis literis obsignatum opposuisse: quod an verum sit, auctori præfationis & fidei scriptoris committo. Ipse enim vt hæc dubia esse pronuntio: ita liquido falsa non affirmo. Illud autem libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto, siue hæc vera sint, siue ab aliquo conficta, sacrosancta sanctæ Mariæ magna miracula præcessisse, maxima cōsecuta fuisse: & idcirco salua fide ab his qui deū ista facere posse credunt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse. Denique in quantum recordari possum, sensum non verba scriptoris sequens: & nunc eadem semita nō eisdem vestigiis incedens, nunc quibusdam diuerticulis ad eandem viam recurrens, sic narrationis stilum tentabo, & non alia dicā quàm quæ aut scripta sunt ibi, aut cōsequenter scribi potuerunt. Igitur beata & gloriosa semper virgo Maria de stirpe regia & familia David oriūda, in ciuitate Nazareth nata, Hierosolymis in tēplo domini nutrita fuit. Pater eius Ioachim, mater vero Anna dicebatur. Domus patris na est ex Galilæa & ciuitate Nazareth. Maternum autem genus ex Bethleem erat. Vita eorum simplex & recta apud dominum, apud homines irreprehensibilis erat & pia. Nam omnem substantiam suam trifariā diuiserunt. Vnam partem templo & templi seruitoribus impendebant, aliam peregrinis & pauperibus erogabant, tertiam suæ familiæ vibus & sibi reseruabant. Ita isti deo chari, hominibus pij, per annos circiter viginti, castum domi cōiugium sine liberorum procreatione exercebant. Vouerūt tamen si forte deus donaret eis sobolem, eam se domini seruitio mancipaturos, cuius rei gratia & templum domini singulis per annū fessis frequentare solebant. Factum est autem vt encœnorum festiuitas appropinquaret: vnde cum nonnullis cōtribulibus suis Hierosolymam & Ioachim ascēdit. Ea verò tempestate Isachar ibi pontifex erat. Cūq; inter cæteros conciuies suos etiam Ioachim eū oblatione sua vidēret, despexit eum, & munera eius spreuit, interrogans cur inter fecundos, infœcundus ipse stare præsumeret, dicēs: munera nequaquā deo digna posse videri, quem ipse prole indignum iudicasset, scriptura dicente: maledictum omnem esse, qui non genuisset masculum in Israel. Dicebat ergo prius cum ab hac maledictione, sobolis generatione soluendum, & sic demum in conspectu domini cum oblationibus esse venturum. Cuius opprobrij obiectu, pudore magno suffusus Ioachim, ad pastores, qui cum pecudibus erant, in pascuis suis secessit. Neque enim domum repetere voluit, ne forte à contribulibus suis, qui simul aderant, & hoc à sacerdote audierant, eodem opprobrij elogio notaretur. Verum cum ibi aliquandiu esset, quadam die cum esset solus, angelus domini ei cum immenso lumine astitit. Qui cum ad eius visionem turbaretur, angelus qui ei apparuerat, timorem eius conpescuit dicens. Noli timere Ioachim, neq; in visione mea turberis. Ego enim sum angelus domini, missus ab ipso ad te, vt annuntiem tibi preces tuas esse exauditas, & elemosynas tuas ascendisse in conspectum eius. Videns quippe vidit

dit pudorem tuum, & audiuit sterilitatis opprobrium non rectē tibi obiectum. Peccati namque non naturæ vltor est deus: & ideo cum alicuius vterum elaudit, ad hoc facit, vt mirabilius denuo aperiat: & nō libidinis esse quod nascitur, sed diuini muneris cognoscatur. Prima enim gentis vestræ Sara mater, nonne vsque ad octogésimum annum infœcunda fuit? & tamen in vltima senectutis etate genuit Isaac, cui repromissa erat benedictio omnium gētium. Rachel quoque tantū domino grata, rātūq; à sancto Iacob adamata, diu sterilis fuit: & tamē Ioseph genuit, non solū dominū Ægypti, sed plurimarum gentiū fame periturarū liberatorem. Quis in ducibus vel fortior Sāpstone, vel sanctior Samuele? Et tamen hi ambo steriles matres habuere. Si ergo ratio verbis meis tibi non persuadet credere dilatos diu cōceptus & steriles partus mirabiliores esse solere: proinde Anna vxor tua pariet tibi filiā, & vocabis nomen eius Mariam: hæc erit, vt vouistis, ab infantia sua domino consecrata, & spiritus sancto replebitur adhuc ex vtero matris. Omne immundū neq; manducabit neque bibet, neque inter populares forinsecus turbas, sed in tēplo domini conuersatio eius erit, ne quid de ea sinistra vel suspicari saltem possit vel dici. Itaque etate procedēte, sicut ipsa mirabiliter ex sterili nascetur: ita incomparabiliter virgo generabit altissimi filiū, qui Iesus vocatur, secundum nominis etymologiā saluator omnium gētium erit. Et hoc tibi eorum quæ annuntio signū erit. Cum peruenis ad auream, in Hierosolymis portam, habebis ibi obuiam Annam vxorem tuam, quæ de tuæ regressionis tardatione modo sollicita: tūc in aspectu tuo gaudebit. His dictis angelus discessit ab eo. Deinde apparuit Annæ vxori eius dicens. Ne timeas Anna, neq; phantasma putes esse quod vides. Ego enim sum angelus ille, qui preces & elemosynas vestras obtulit in conspectu dei, & nunc missus sum ad vos, vt annuntie vobis nascituram filiā: quæ Maria vocata, super omnes mulieres erit benedicta. Hæc à natiuitate sua statim domini gratia plena, tribus ablastrationis suæ annis in domo paterna permanebit: postea seruitio domini micipata, à templo vsque ad intelligibiles annos non discedet, ibi denique ieiuniis & orationibus nocte ac die deo seruiens, ab omni immundo se abstinebit: virum nunquam cognoscat, sed sola sine exemplo, sine macula, sine corruptione, sine virili commixtione: virgo filium, ancilla dominum, & gratia & nomine & opere saluatorem mundi generabit. Itaque surge, ascende hierusalem, & cum perueneris ad portam, quæ aurea, pro eo quod deaurata est, vocatur, ibi pro signo virum tuum pro cuius incolumitatis statu sollicita es, obuiū habebis. Cū hæc igitur ita euenerint, scito quod quæ annūtio, sine dubio cōplenda erunt. Igitur iuxta angeli præceptū, vterque de loco in quo erant promouentes ascenderunt hierusalē, & cum ad locum peruenisent angelico vaticinio designatū, ibi sibi inuicem obuiauerunt: tunc de mutua sua visione læti, & promissæ prolis certitudine securi, debitas domino humilium exaltatori gratias egerunt. Itaque adorato domino domum regressi, diuinum promif-

sum certi & hilares expectabant. Conceptit ergo Anna & peperit filiā, & iuxta mandatū angelicum, parentes vocabant nomen eius Mariā. Cumq; triū annorū circulus volueretur, & ablastrationis tempus completū esset, ad templū domini virginē cū oblationibus adduxerunt. Erant autem circa templū iuxta quindecim graduū psalmos, quindecim ascensionis gradus. Nam quia tēplum erat in monte constitutū, altare holocausti, quod forinsecus erat, adiri nisi gradibus non valebat. In horum itaque vno beatā virginem Mariā paruulam parentes constituerunt. Cumq; ipsi vestimenta quæ in itinere habuerant exuerent, & cultioribus ex more vestibus se & mundioribus induerēt, virgo domini cunctos sigillatim gradus sine ducentis & leuantis manu ita ascendit, vt perfectæ ætatis in hæc duntaxat causa nihil deesse putares. Iam quippe dominus in virginis suæ infantia, magnū quid operabatur, & quanta futura esset, huius miraculi indicio præmonstrabat. Igitur sacrificio secundum cōsuetudinē legis celebrato, & voto suo perfecto, virginē intra septa templi, cum aliis virginibus ibidem educandā dimiserunt: ipsi vero domū regressi sunt. Virgo autē domini, cū ætatis processu & virtutibus proficiebat, & iuxta psalmistā, pater, & mater dereliquerant eam: dominus autē assumpsit eā. Quotidie nāque ab angelis frequentabatur, quotidie diuina visione fruebatur, quæ eam à malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat. Itaq; ad quartūdecimum annum vsque peruenit, vt non solū nihil de ea mali reprehensione dignū cōfingere possent sed & boni omnes qui eā nouerant, vitam & conuersationē eius, admiratione dignā iudicarent. Tunc pontifex publice denūtiabat, vt virgines quæ tēplo constituebantur, & hoc ætatis tēpus implessent, domum reuertentur, & nuptiis secundum morem gentis, & ætatis maturitatem operam darent. Cui mandato cum cæteræ prone paruissent, sola virgo domini Mariā hoc se facere non posse respondit, dicens: Se quidem & parentes suos domini seruitio mancipasse, & in super seipsam domino virginitatē vouisse, quā nunquam viro aliquo commixtionis more cognito violare vellet. Pontifex verò in angustia constitutus animi, cum neque cōtra scripturam quæ dicit: Vouete & reddite, votum infringendum putaret: neque morem genti insuetum introducere auderet, præcepit vt ad festiuitatē quæ imminabat, omnes ex hierosolymis & vicinis locis primores adessent, quorū consilio scire posset, quid de tam dubia re faciendū esset. Quod cū fieret, omnibus in commune placuit dominū super hac re esse cōsulendū. Et cunctis quidem orationi intubētibus, pontifex ad consulendū deum, ex more accessit. Nec mota cunctis audientibus, de oraculo & de propitiatorij loco vox facta est secundū Esaiā vaticinium, requirendū esse cui virgo illa commēdari & desponsari deberet. Liqueat enim Esaiam dicere: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Secū-

dum hanc ergo prophetiam, cunctos de domo & familia David, nuptui habiles, non cōlugatos, virgas suas allaturos ad altare prædixit: & cuiuscunq; post allationem virgula florem germinasset, & in eius cacumine spiritus domini in specie columbæ confedisset, ipsum esse cui virgo commendari & desponsari deberet. Erat autem inter ceteros Ioseph homo de domo & familia David gradæuus, cunctis vero virgas suas iuxta ordinem deferentibus, solus ipse suam subtraxit. Vnde cum nihil diuinæ voci consonum apparuisset, pontifex iterato deum consulendum putauit. Qui respondit solum illum ex his qui designati erant virgam suam non attulisse, qui virginē desponsare deberet. Proditus est itaque Ioseph. Cū enim virgam suam attulisset: & in cacumine eius, colūba de cælo veniens confedisset, liquido omnibus patuit eivirginē desponsandā fore. Igitur nuptiarū iure de more celebrato, ipse quidem in Bethlehem recedit ciuitatem, domum suam dispositurus, & nuptiis necessaria procuraturus. Virgo autem domini Maria cum aliis septem virginibus coæuis & collataneis, quas à sacerdote acceperat, ad domum parentum suorum in Galilæam reuerfa est. His vero diebus, primo scilicet aduentus sui in Galilæa tempore, missus est ad eam angelus Gabriel à deo, qui ei cōceptum dominicum narraret, & conceptionis vel modum, vel ordinem exponeret. Denique ingressus ad eam, cubiculum quidem vbi manebat, ingenti lumine perfudit, ipsam vero gratantissime salutans dixit: Ave Maria virgo domini gratissima, virgo gratia plena, dominus tecum, benedicta tu præ omnibus mulieribus, benedicta præ omnibus hæctenus natis hominibus. Virgo autē quæ iam angelicos bene nouerat vultus, & lumē cæleste infectū non habebat, neque angelica visione territa, neque luminis magnitudine stupefacta: sed in solo eius sermone turbata est, & cogitare cœpit qualis ista saluatio tam insolita esse posset, quidve protenderet, vel quem finem esset habitura. Huic cogitationi angelus diuinitus inspiratus occurrens: Ne timeas, inquit, Maria, quasi aliquid cōtrarium tuæ castitati hac saluatione prætexam. Inuenisti enim gratiam apud dominū: quia castitatem elegisti. Ideoq; virgo sine peccato concipies, & paries filium. Hic erit magnus: quia dominabitur à mare vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Et filius altissimi vocabitur: quia qui in terris nascitur humilis, in cælo regnat sublimis. Et dabit illi dominus deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ipse quippe rex regum & dominus dominantū est, & thronus eius in sæculum sæculi. His angeliverbis virgo non incredula, sed modum scire volens, respondit. Quomodo istud fieri potest? Nam cum ipsa virum iuxta votum meum nunquam cognosco, quomodo sine virilis feminis incremento parere possum? Ad hoc angelus: Ne existimes, inquit, Maria quod humano more concipias. Nam sine virili commixtione, virgo cōcipies, virgo paries, virgo nutries. Spiritus enim sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi contra omnes ardores libidinis. Ideo-

que quod nascetur ex te solum erit sanctum: quia solum sine peccato conceptum, & natum vocabitur filius dei. Tunc Maria manibus expansis, & oculis ad cælum leuatis, dixit: Ecce ancilla domini (neque enim domine nomine digna sum) fiat mihi secundum verbum tuū. Longum forte & quibusdam tædiofum erit, si cūcta huic opusculo inserere voluerimus, quæ natiuitatē dominicam vel præcessisse, vel subsecuta fuisse legimus. Vnde his ommissis quæ in euangelio plenius scripta sunt, ad ea quæ minus habentur, narranda accedamus. Ioseph igitur à Iudæa in Galilæam veniens, desponsatam sibi virginem vxorem ducere intendebat: iam nāque tres fluxerant menses, & quartus instabat, ex eo tempore quo sibi desponsata fuerat: interea paulatim vtero puerperæ intumescente, puerperam se manifestare cœpit, neq; hoc latere potuit Ioseph. Nam sponsi more liberius ad virginem introiens, & familiaris eū ea loquens, grauidam esse deprehendit. Æstuarē itaque animo & fluctuare cœpit, quia ignorabat quid sibi potissimum esset faciendū. Neque enim eam traducere voluit: quia iustus erat. Neque fornicationis suspitione infamare, quia pius. Itaque cogitabat clam dissoluere cōiugium, & occulte dimittere eam. Hæc autē eo cogitante: ecce angelus domini apparuit in somnis, dicens: Ioseph fili David noli timere, hoc est, ne velis fornicationis suspitionem in virgine habere, vel aliquid sinistrum cogitare, neque timeas eam in vxorem ducere. Quod enim in ea natum est, & nunc animū tuum angit, non hominis, sed spiritus sancti est opus. Pariet enim omnium virgo sola dei filiū, & vocabis nomen eius Iesum, id est, Saluatorē: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Igitur Ioseph secundum angeli præceptum virginem vxorem duxit: nec tamē cognouit eam, sed caste procurans custodiuit. Iamque nonus à conceptione instabat mensis, cum Ioseph vxorem cum aliis quæ necessaria erant assumpta, Bethlehē ciuitatem vnde ipse erat, tetendit. Factum est autē cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum, sicut sancti Euāgelistæ docuerūt, dominum nostrum Iesum Christum, qui cum patre & filio & spiritu sancto viuuit & regnat deus per omnia sæcula sæculorum. Amē.

EVSEBIUS DE MORTE
Hieronymi ad Damasum.
Epistola.

Atri reuerēdissimo Damaso Portuēsi episcopo, & Christianissimo Theodosio Romanorū senatori, Eusebius olim Hieronymi sanctissimi discipulus: nunc vero eodē orbatus lumine, pium dolorem & suauissimū gaudium. Multifariam multisq; modis olim deus locutus est omnibus nobis per suum dilectissimum filium sanctum Hieronymum de scripturis sanctis in virtutibus & prodigiis multis, quæ per illum fecit ipse dominus in medio nostri: sicut vos scitis, de quo & testes sumus qui eū vidimus, & oculis nostris eius sanctitatem perspeximus, &

manus

manus nostræ contrectauerunt de verbo eius scientiæ & doctrinæ, quibus vita manifestata est. Quod ergo vidimus & audiimus, annuntiamus vobis. Eramus enim tanquam oues errantes, erroneis & superstitiosis fabulis, non audientes sanam doctrinam: sed coaceruantes nobis pseudopphetas, qui surgētes in populo magistri mendaces, introducebant sectas variæ perditionis, donec iste illucesceret dies: qui tanquam sol refulgens quinquaginta annis & sex mensibus, multis laboribus & ærumnis, in lectionibus & vigiliis, vt nobis frangeret panem doctrinæ defudans, tenebras errorum profugans, & cunctos à perditione liberans, effulsit in templo dei. Incipiensque ab oriente vsque ad occidentem, auferens bella hæreticorum, eorumque arcum conterens, arma & scuta eorum combussit igni. Quoniam in ipso deus posuit prodigia super terram, vt nomen suum manifestum fieret in nationibus. Deinde pertrāsens vsque ad fines terræ, sanando oppressos ab hæreticorum iaculis, illuminando mentes hominum, scripturarum ænigmata referendo, soluendo nodos, obscura dilucidando, dubia exponendo, confutando & corrigendo falsitates, & verissima ex linguis quamplurimis adunando, vt nobis notas faceret vias vitæ, & nos adimpleret gaudio, lætitia & exultatione, templū domini corroborauit, & eius aditum instar lucernæ non sub modio, sed supra candelabrum in domini aula positæ, dominico irriguo rore plenissime fecundatæ, posteris omnibus suorum verborū præ cæteris elegantia singulari, excellentius omnibus aliis patefecit, vt irent in ciuitatem habitationis, & locum gloriæ inuenirent, & ne fierent velut priores eorum genus peramarum, quos direxit & liberauit ab errorum perditione. Cum enim sim sicut stipula ante faciem venti, & sicut lutum platarum balbutiens loqui, nesciēs, nec verba plenè formare valens: quid impertiar vobis charissimi patres & domini suæ laudis? Nempe iuxta illud Apostoli: Si linguis hominum loquerer & angelorū, suum laudādi genus necdum attingerem. Idcirco non in arcu meo sperabo: nec gladius meus saluabit me, sed dominus erit illuminatio mea. Qui docuit & docebit manum meam ad scribendum, & dirigit linguam meam ad loquendum, vt quondā abnæ Balaam. Quoniam ipseus est regnum & imperium, & dominatur à mari vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum, in cuius cuncta sunt posita ditio, coram quo procident reges: nec est qui suæ possit resistere voluntati. Quoniam omnia quæcunque voluit, fecit, in cælo, terra, mari, & in abyssis. Et sic lingua mea tanti viri laudem meditabitur, & nomen suum annuntiabit vniuersis. Hic vere fuit ille Israelita, in quo dolus non fuit, electus secundum cor domini ad loquendum omnia quæ sibi mandauerat dominus vniuersis gētibus, & regnis, & doctor datus in gētibus, vt sentes euelleret, destrueret, disperderet, & dissiparet: & sapientiam veram seminatet, ædificaret atque plantaret. Hic est fratrum amator, hic est qui populo Christiano tot librorum volumina ex linguis Hebraica, & Græca, in Latinam non paruo pondere transtulit. Ecclesiæ officium primitus or-

dinauit, & totius sacræ scripturæ aspera fecit plana. Certe in huius lumine videmus lumen, & pane suæ salutiferæ doctrinæ pasti, ambulamus vsque ad montem dei Oreb. Hic est flumen aquæ viuæ splendidum tanquam crystallus, procedens de sede dei in medio ecclesiæ. Et ex vtraque parte eius lignum vitæ, afferens fructus tempore suo, cuius folia ligni sunt ad gentium sanitatem. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, & deo dilectus & hominibus, orat nunc pro ecclesia sancta. Vas vere admirabile, omni ornatum lapide pretioso, opus excelsum. Veruntamen de hoc quid plura dicam? cuius enarrant cæli gloriam, & opera scripturarum manuum eius annuntiat firmamentum? Nec sint loquelæ neque sermones, cuius non audiantur doctrinæ verba, cum in omnem terram exiit sonus eius. O ineffabilis misericordia saluatoris, quæ tot gratiarū cumulos in Hieronymo adunasti, vt ad ea, quæ solus possidet, penè nulli hominū nisi particulariter fas sit aspirare. Hic certe dux nostræ fidei ad se currentes in cæli contrahit arcem. Hunc præ cæteris potioribus ornatum insigniis dignitatum, in cantilenis & prouerbis operationibus & interpretationibus miratæ sunt gentes. Cuius nota facta est in populis virtus: quia impletus fuit quasi flumine sapiētia. Sed vt vera dicam, iuxta illud reginæ Saba. Maior est enim sapientia & opera sua, quàm rumor quem audistis. Quam certe bonus est iste his qui recto sunt corde, quoniam malitiam semper odiuit. Fecit enim mirabilia in terra nostra. Sub vmbra illius sedimus, & fructus illius dulcis gutturi nostro. Quanta autem de eo audiimus & cognouimus, quomodo annuntiabimus? Atq; ego quis sum, vt narrem laudē eius & virtutes eius & mirabilia quæ fecit? Sed quoniam non sum eloquens ab heri & nudius tertius, vt breuiter dicam, si vultis accipere, Ioannes Baptista ipse est, vterq; virgo, vterque eremita. De Ioanne dicitur. Erat Ioannes vestitus pilis camelorum in deserto. De se idem Hieron. dicit. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. De Ioanne iterum. Locusta & mel syluestre edebat. De se iterum Hieronymus dicit. De cibis & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accipisse luxuria sit. Quid plura? Ille propter iustitiam martyr: iste vero etsi eius spiritum materiale ferrū non abstulit, tamen martyrij præmij nō est expers. Duplex nanque martyrium est. Vnum, succumbere gladiis impiorum: alterum, in infirmitatibus & aduersitatibus in animo patiētiam custodire. Certe hic est vere martyr, qui propter iustitiam, & mansuetudinem, & salutiferam doctrinæ suæ verba, in huius mundi lacrymarum solo, certamen forte à maiorum cœtu viriliter supportauit, sciens quoniam omnium fortior est sapientia. Nec impie gessit in cōspectu dei, sed in omnibus tribulationibus suis, inuocans dominum, non peccauit labiis suis, nec stultum aliquid contra deum locutus est. Taccam nanque quot tribulationes, labores, afflictiones, cruciatus, agones, flagella, fames, sitim, amaritudines, tempestates, tentationes, abstinentias, vigiliæ, peregrinationes, carnis macerationes, nu-

ditates, ieiunia, et iugis, & non solum hæc, sed grauiora & innumerabilia propter Iesu Christi nomen, in suo gloriosissimo percussus est corpore, ut idem loquitur. Stabam in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus monachis horridum præstat habitaculum, cogitans me Romanis potiri delictis: quotidie gemitus, quotidie lacrymæ. Et si quando me somnus imminens oppressisset repugnantem, nuda humo, vix ossa hærentia collidebam. Horrebant sacco membra deformia, aqua frigida languens vtebar, & coctum aliquid accepisse luxuria erat. Cutis mea propter incommoda squalida, carnis Æthiopicæ situm obduxerat, & tamen socius scorpionum tantum & ferarum, sæpe choris intereram puellarum, & in frigido corpore, etiam in præmortuo iam homine, sola libidinum incendia bulliebant. Teste deo memini me diem crebro iuxisse cum nocte, nec à peccatoris cessasse verberibus, donec iubente domino, in me rediret tranquillitas. Flebam continue, & repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam. Cellulam meam quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus, solus deserta penetraui: & si concaua vallium, & prærupta montium cernebam, illud meæ miseriam carnis erat ergastulum, ibi meæ orationis locus. Quis ergo infirmatus est, & non ipse? Quis scandalizatus, & non ille? Sed si in infirmitatibus & laboribus laudandi sunt sancti, certe & hic laudandus est. Veniam autem ad contumelias & persecutiones, quas ab improbis & falsis pertulit fratribus in huius valle miseriam. Quid aliud in hoc mundo sua semper fuit vita, nisi quædam iugis aduersus improbos hæreticorum omnium & malorum cuneos pugna, continuumque certamen? Super eum rugierunt ut leones hæretici: quoniam corripuit eos, & tabescere fecit sicut araneas animas eorum, & fructus eorum de terra perdidit, & semen eorum à filiis hominum. Aperuerunt in eum clerici lasciuia dediti ora sua, & despexerunt eum, & locuti sunt labiis dolosis, & odio iniquo oderunt eum: quoniam eorum infectatus est vitam pessimam & crimina. Circundederunt eum canes multi, & tauri pingues obfederunt eum: & insurrexerunt in eum testes iniqui, acuentes linguas suas sicut serpentes, & venenum aspidum sub labiis eorum, cogitantes malitias in corde, tota die constituentes prælia, supplantantes gressus eius. Et funes extendentur in laqueos pedibus eius, ut delerent de terra memoriam eius, & eicerent eum de nationibus, ut opprobrium fieret vicinis suis. Super Romanum populum fuit magnificentia eius, & virtus eius mirabilis in verbis, & sanctus in omnibus operibus suis, alleuans cotruentes, soluens cõpeditos, illuminans cæcos, & dirigens iustos: dans fortitudinem & virtutem plebi dei, & quasi tuba altisonans, annuntians cunctis iniquis scelera: portas peccatorum areas, & vestes ferreos confregit rompha doctrinæ suæ. Audientes autem hæc impij dissecabantur cordibus suis, & stridentes dentibus in eum cogitauerunt, & locuti sunt nequitas. Arcum suum tetenderunt, & illum parauerunt & in ipso parauerunt vasa mortis. Cùm autem esset ille plenus spiritu sancto, in ora-

tionibus & in operibus bonis perseverans, vitia mortificans, bona viuificans: suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem. Quoniam non in vitiis equi, neque in tabernaculis viri beneplacitum fuit sibi, nec sperauit in diuitiis, sed fortitudine domini corroboratus, non formidauit aduersarios suos, sed super ipsos correctionibus & doctrinis sanctis tonuit, dans imperium regi suo, & sublimans cornu Christi sui. Alios docens laborando, sicut bonus miles Christi, sciens quod non coronabitur qui in agone certat, nisi legitime certauerit. Videntes autem hæc viri iniqui, irati sunt, & dolores comprehenderunt eos: quia sunt generatio praua & peruersa, filij in quibus fides aliqua non est. Et exacerbauerunt eum in consiliis, & in abominationibus suis ad iracundiam concitauerunt ipsum. Et perduto consilio sine disciplina, veste muliebri irritantes ei tanquam viro luxurioso & iniquo impetum fecerunt vnanimiter in eum, & eiecerunt eum extra Romanam ciuitatem. At ille benignus, patiens, humilis, & mansuetus eorum vesaniæ locum dans, proiciens post tergum suum omnia peccata eorum, recedens inde peragravit in Constantinopolim ad antistitem sanctissimum Gregorium Nazienzenum. O vir ineffabilis, o virtutum vas admirabile, o splendor patientiæ, o lampas præfulgida, o diadema honoris & gloriæ, angularis lapis firmissimus, exemplar innocentiam, columna aurea, & totius ecclesiæ fundamentum. Cùm plus tunderis, minus confunderis. Agnus innocens quid loqueris, pressus collo tot iugis? Gratias ago deo meo: quia dignus sum habitus, ut me odiat mundus. Scio me namque peruenire ad caelestem gloriam per infamiam & bonam famam. Aperuit autem celos patientiam eius, quia ibi confirmata semper fuit virtus gloriæ eius, & in deo posuit firmam fortitudinem suam, nec à domino recessit unquam cor eius. Arcus fortium superatus est, & ipse accinctus est robore, & praua luit in infirmitate sua, & fortis factus est in bello, & dextera sua glorificata est in virtute. Dextera manus sua confregit inimicos, quoniam adiutor & protector factus est sibi dominus in salutem. Et in deo cantemus domino: quoniam magnifice fecit. Annuntiemus hoc in vniuersa terra, Hauriamus aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Euanuerunt impij de cogitationibus suis, quia obscuratum fuit insipientis cor eorum, & credentes se esse sapientes in malitiis suis, stulti facti sunt: quia mutauerunt veritatem in mendacium: sed tamen veritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit. Etenim fatui in lacum quem aperuerunt, & in foueam quam fecerunt, inciderunt. Et iustus nunquam fuit conturbatus, quia dominus firmavit eius manum. Vnde sanctissimi patres & domini, considerate virum istum, quam fidelis & iustus semper in domo domini fuit ad docendum nos, & illuminandum abscondita tenebrarum, & effugandum nequitas peccatorum. De quo nobis grandis esset sermo & ininterpretabilis ad dicendum: sed nimis imbecillus factus sum, quoniam introiuit tremor in ossa mea, & subitus me turbata sunt vestigia mea, ne nimis ascendam. Est enim angusta porta, & ardua via, & cibus iste solidus perfectorum est & sapientum, qui exercitatos habent sensus ad discre-

cretionem. Quapropter non modica relinquens difficilia & ardua tanti viri ineffabilis: ceteris laude plena est terra, cuius splendor est sicut lumen, & cornua sunt in manibus eius: ad præsens sui exitus gloriosi aliqua breuissime cupio referare. Deus enim omnipotens, cuius misericordia præit ante faciem suam: qui & iustus est, & rectum iudicium suum, reddens mercedem laborum sanctorum suorum, pastor verus & bonus, in misericordia disponens omnia, & congregans oves suas in sinu suo, quæ nouissime diebus istis cursu intolerabili & oneroso agonis grauissimi, in quo caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, feliciter consummato, portu iam diu concupito, de navigatione huius maris procellosi, in quo sunt reptilia innumerabilia, & inimicorum agmina colluctantia, ut decipiant & trucident rectos corde iam obtento, dilectissimum filium suum Hieronymum exutum toga mortalitatis & putredinis huius carnis miseriam, perpetuam immortalitatis brauium decoratum, ad caeleste atrium euocauit, ut quod videbat hic in ænigmate, ibi videat facie ad faciem. Quæ cum extrema eius hora egredi de corpore eiusurgeret, iam cõpletis nonaginta & sex annis, febre æstuans valida, suos circa se voluit esse in vno filios, quos sicut nouellas plantationes stabiliuit à iuuentute sua. Quorum luctu vultus graues intuens, ut pius & misericors, his paulisper motus fletibus infremuit spiritu & lacrymans, in me aliquantulum eleuans oculos, plana voce inquit. Fili Eusebi, cur istas inutiles fundis lacrymas? Nonne vanum est super defunctum fundere lacrymas? Quis viuens non videbit huius corporis dissolutionem? Quod semel locutus est deus & audisti, audes contradicere? et nosti nullum posse resistere voluntati eius. Iam filii rogo non secundum carnem ambules, flere desine. Certè nostram militiam arma carnalia non sunt. Deinde vultu hilari & iucundo, a lacri voce ceteros alloquens filios, exclamauit. Cesset mæror, luctus abeat, sit omnium vna vox gaudetium. Quoniam ecce tempus acceptabile, ecce dies iubilationis & lætitiæ, præ omnibus diebus vite meæ, in quo fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, aperit manum suam, ut meam exulem animam hucusque in carcere mortis huius ob reatus mei genitoris Adæ, reuocet ad supernam patriam, recuperatam sui filij sanguine pretioso. Nolite filij dilectissimi (quos semper habui in visceribus charitatis) impedire gaudium meum, ne prohibeatis reddere terræ quod suum est. Corpus meum statim exuite, terræ date, ex qua factum est, ut redeat vnde venit. Quibus finitis verbis, omnes fratres lacrymis madefacti, denudantes suum sacratissimum corpus, ita squalidum & deforme abstinentiis, quod quidem terribile cunctorum visui cernebatur: nam tanta erat affectum macie, ut ossa eius potuissent per articulos numerari: sic verberibus cruciatum, ut leprosi potius corpus crederetur: nuda humo protinus tradiderunt, & ipsum sacco lineo cooperuerunt. Ast ubi vir domini, terram sensit asperitatem, nimium iucundatus, conuersusque ad fratres præ dolore & angustia lacrymarum fontibus inundates, inquit. Hortor vos charissimi mei & dilectissimi filij, quos genui in visceribus Iesu Christi, per dilectionem &

charitatem qua dilexi vos, ut pacificati nunc pacem habeatis. Debetis enim vos, tanquam dei ministros, domesticos & amicos decet, ad spiritualia anhelare, ut sitis alii ad exemplum. Vos qui spirituales estis, cur istas tot infructuosas funditis lacrymas? Peccatorum vobis semper recordatio lacrymas inducat. Tanto propius estote ad lacrymas, quanto fuistis ad culpam. Si quis peccato moritur, flete. Nam si malum cum per penitentiam à morte surgit, angelus gaudet in caelis: certe si bonus peccato moritur, angelus dolent. Me vero non tanquam morientem lugeatis, sed mecum tanquam portum salutis attingentem gaudeatis. Quid imbecillius miseria huius vite, qua tot dolorum & passionum agminibus circumdamur, ut nulla penè hora sit, in qua viuens quicumque homo liber à dolore transeat? Si diues, vndique angustiatum timore, ne quod possidet, amittat. Si pauper, nunquam quiescit ut inueniat. Si bonus, hinc diaboli timet periculum: hinc ne nauis mortalis corporis, in huius mundi pelago naufragetur, non mediocriter pertimescit. Idcirco nullus tæxus, vel ætas, vel conditio, doloris transit expers, quousque in hac manet miseria vite. Si quid in me esse scitis meum impediens iter, dolete. Heu quot nauigatum per hoc mare magnum & spatiosum, in quo sum, tot diuersa genera inimicorum secundum cuiuslibet viri quantitatem colluctantium, post multam nauigandi felicitatem, post multas victorias iam credentes sine capere peroptatum, aliqua diabolica suggestionem in hac hora in laqueum perditionis, sua indiscretionem peruenerunt? Heu quot hic & vita recõmendat & fama, quibus vnico peccati assensu, dira mors imminet & ruina? Idcirco dum viuatis, timeatis fratres. Principium sapientiam timor domini. Vita nostra militia est super terram: qui hic vicerit, alibi coronabitur. Dum hac pelle tegimur, nulla nobis inest certa victoria. Si noster genitor timuisset, nunquam cecidisset. Principium omnium malorum, sui præsumptio. Qui non timet, de se præsumit. Quomodo inter latrones quis onustus auro securus graditur? Saluator quid nos aliud docet, nisi timere? Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora fur venturus est. Nam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Sumus ille clauiger Petrus, Sobrius, inquit estote fratres, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit, querens quem deuoret. Nemo inter serpentes plus securitate habitat. Qui sanctior & sapientior est, plus semper timeat. Nam qui altior est, cadens, maiores casus recipit. Etsi ca diaboli electa est, de malis non curat, quia sui sunt. Cecidit ille sapiens Salomon: cecidit & eius genitor David, electus secundum cor dei. Timeatis fratres, iterum rogo vndique timeatis: quia beatus est vir timens dominum. Etenim si consistant aduersum eum castra, non timebit cor eius. Si exurrexerit in eum prælium, in hoc ipse sperabit. Perfectus Dei timor foras vanum mittit timorem. Timorem vanum non habet charitas. Charitas & timor dei vnum sunt. Considerans enim hæc propheta, clamans dicebat. Cõfite timorem tuo carnes meas. Qui ex vobis est cupiens videre dies bonos, accedat huc, & illuminetur: & facies sua non confundetur. Qui timet deum, faciet bona: & demorabitur in bonis anima eius, & semen

eius hereditate possidebit terram. Quia firmamentum est dominus timetibus eum: & testamentum ipsius ut manifestetur illis. Si quid boni facitis, cum magna cautela timeatis. Multi bona faciunt, quorum fructus surripit humanam laudis appetitus. Decem fuerunt virgines, & tamen mediam a caeli ostio sunt exclusae. Heu quot hodie sacro sunt renati baptismate, & Christiano funguntur nomine: quibus foret melius non fuisse. Est enim gehennalis poena paganorum infinito minor, quam malorum christianorum. Vtina non foret talium maior pars. Nauis vndique sana, vnicuique mergetur foramine. Errauerunt homines in hac lata solitudine, alij colla iugo auaritia submittentes, alij luxuriae foeditate, ut turpissimae suae deturpati, alij circa inutilia diripienda occupati. Vnde abiecto rationis vsu cooperantes ut iumenta insipientia (& vti similes essent illis,) viam ciuitatis nouae Hierusalem non inuenerunt. In regnum caelorum reprobis nullus ingreditur. Centuplo ardua est via eius quam creditur, quamuis larga sit vere timentibus. Timentibus Centurioni promittit Christus ad eum accedere: praesumentibus Regulo cum illo ire ipse denegat. Vere non omnes hodie obediunt euangelio. Veniet (dicebat apostolus) tempus, in quo sana doctrinam non sustinebunt homines. Plures praedicant, sed non omnes veritatem praedicant: simplicium corda in peccatis alligant. Alligant onera grauiora in peccatis minimis, in grauioribus oculo transeunt conuolunt. Est enim doctor falsus gladius anceps, hinc scindit opere & exemplo: hinc percutit & interficit verbis dolosis & iniquis. Quomodo ignis frigiditatem donat, aqua caliditatem? Lapis quomodo fursu graditur? & vir luxuriosus quomodo praedicabit castitatem? Et si praedicat, quae audientibus inde veniet utilitas? Quid potest dicere audiens, nisi quare voce praedicas, quae opere denegas? Bene loquens ore, & male viuens opere, semetipsum damnat. Ecce quantum deo talis praedicatio sit acceptabilis, ostenditur per Psalmistam. Peccatori dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Multi legunt gratia, addiscunt ardua, subtiliter disputant, ornate loquuntur, ut a populo honores capiant, in plebibus magistri nominentur, & nihil faciunt. Si experto creditur, mihi credite. Plus mouet corda hominum vitae sanctitas, quam ornata eloquia. Facite, & postea praedicare. Valet facere sine praedicare, sed non praedicare sine facere. Non dixit deus, Qui praedicauerit voluntatem patris mei, sed qui fecerit. Non vituperatione, nisi non facientium ea quae praedicant, Subtilium verborum doctor tantum & non operum, est quaedam leuis aurium inflatio & veritatis fumus, cito sine fructu pertransiens. Intelligite fratres, intelligite quae dico. Multo plus meretur qui facit & praedicat, quam qui facit & tacet. Si bonum solus facio, mihi soli prosum: sed si praedicas facio, & mihi & aliis prosum. Vnde qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellae in perpetuas aeternitates. Sunt enim sancti praedicatores lux ad illuminandum: quia per eorum doctrinam corda caligantia & caeca nube peccati a Christo vero lumine qui lucet in

tenebris illuminantur. Sunt saltem etiam ad condiendum verbum dei, quod cibum est animae operibus bonis. Cuilibet scienti iniungitur praedicationis officium, dummodo faciat, imo ut plus dicat. Qui scit & solum facit, & alios non docet, tenebitur domino reddere rationem. Cum enim iuxta apostolum Ioannem. Qui odit fratrem suum, homicida sit: & qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necessitate patientem, & clauerit viscera sua ab illo, quomodo manet in eo charitas dei? Quanto magis qui viderit fratrem suum errantem, & mortalibus oppressum criminibus, & non ministraverit ei verbum doctrinae, ille qui doctus est, homicida & sine charitate est? Timeatis o doctores & rectores, quibus iniungit dominus praedicationis officia, ut populo suo verbum dominicum ministratis. Quot enim vel vestro exemplo, vel vestri negligentia peccatis moriuntur, tot de manu vestra requiret dominus. Quanto enim estis altiores gradu, tanto maioribus cruciabitur cruciatibus. Non estis domini, sed pastores. Vnus dominus est, & vnus pastor principalis, qui cognoscit oves suas, & exquiret eas de manibus vestris. Heu quot hodie in ecclesia sunt non pastores, sed mercennarii: ad quos nihil pertinet de ovis Iesu Christi. Quinimo (ut & vera dicam, & ipsi met scientes) sunt lupi rapaces, qui & oves rapiunt, & dispergunt. Certe nil peius, nil abominabilius, quam cum ille qui custodire deberet, dissipat. Heu quod hodie in aliquibus ecclesiae non pastoribus, sed destructoribus, quorum non est pars minor, factum est, ut substantias & labores hominum tanquam infernus insaturabiliter deglutiant. Et non solum eos a peccatis non emendant, sed & ipsi met vel ex sui negligentia, vel suis pessimis ministeriis, vel suis nefandis operibus eos contrahunt ad illicita. Ita quidem dicam, hos tales si impunes deus relinqueret, deus amplius non esset. Et ideo (ut saepe dictum est) filij charissimi: dum viuistis, seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam eius, ne quando pereatis de via iusta. Gustate filij mei charissimi, iterum dico, Gustate & videte, quoniam suavis est dominus. Diuites eguerunt & esurierunt, & dormientes hic in diuitiis & voluptatibus suis, nihil inuenerunt in manibus suis. Inquirentes vero dominum, non deficient omni bono. Iunior fui & senex, & nunquam vidi iustum in fine derelictum, nec semen eius egens pane. Imitatores paupertatis estote, ut sequamini vestigia eius: qui cum in forma dei esset, portans omnia verbo virtutis suae, in cuius domo sunt diuitiae & gloria, semetipsum exinanivit formam serui accipiens: & pauper & inops natus est. Pauper & plus quam inops fuit quousque vixit. Pauperrimus mortuus & sepultus est. Vnde vulpes, inquit idem, foueas habent, & volucres caeli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Apostolis etiam iubet non portare sacculum neque peram. Et iuueni consuluit vendere quae habebat, & pauperibus erogare. Si Christum deum creditis, eum non falli posse credite, alioquin non esset deus: & si ipsum falli non posse creditis, ipsum sequamini. Impossibile est diuitiis affluere & Christum sequi. Natura denegat ut contraria misceantur. Aut ego fallor, aut ipsi in fine deci-

decipietur. qui mihi non credunt, credent cum diuitiarum suarum transierint in egestatem. Diues hic epulabatur quotidie splendide, indutus purpura & bysso: sed mortuus, quod Moysi & prophetis noluit credere, in tormentis positus sensit. Nemo militans deo implicat se negotiis saecularibus. Non saluabitur rex per multam virtutem suam: nec diues diuitiis suis. Est enim equus diuitiarum fallax ad salutem. Nonne diuitiis coniuncta est superbia? Et vbi superbia est, ibi peius. Nonne omnia oriuntur mala ex superbia, tanquam ex vna radice? Cum enim diues factus est homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, nonne superbi? Et cum superberit, nonne polluantur viae eius in omni tempore? Et tunc sedens in insidiis cum diuitibus in occulto, cogitat ut interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem respiciunt: & insidiatur in occulto ut rapiat eum tanquam leo in cubili suo, dicens in corde suo. Oblitus est deus, auertit faciem suam ne videat usque in finem. Etenim est dominus aliquando dormiens, quasi crapulatus a vino. Cum vero plus moratur deus patientia ad inferendum iudicia, plus inebriatur ira. Et ideo plus centuplo timendum est, cum longanimiter tolerat mala, quam cum festinat punit. Permittit enim deus aliquo tempore cruciari bonos ab iniquis & superbis, ut supra dorsum bonorum fabricet peccatores, & prolongent iniquitatem sibi. Et ideo quamuis aliquantulum obliuiscatur deus, pauperem tamen in fine non obliuiscetur misereri. Sed quoniam pupillo ipse adiutor est, cui derelictus est pauper, & superbis resistit deus, humilibus dans gratiam: conterit brachium peccatoris & maligni, exaudiens desiderium pauperis, iudicansque pupillo & humili, ut non apponat ultra. Superbus magnificare se homo super terram. Quapropter dilectissimi filij mei: si pauperes estis, humiliamini sub potenti manu dei, ut non amittatis, quae absit, quae facitis. Nihil paupertas deo gratiosa est sine humilitate. Maluit deus de beata Maria incarnari propter humilitatem, quam propter aliam quancumque virtutem. Sicut enim ex sola superbiae radice generantur omnia bona. Discite a saluatore, quia mitis est & humilis corde: humiliavit semetipsum pro nobis, factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. Propter quod dico vobis: & si humiles esse vultis, estote etiam obediens omni humanae creaturae propter deum. Considerate filij charissimi, quo censeamini vocabulo. Monachus, id est vnus. Non decet monachum velle habere & nolle, nisi in non peccando. Sit enim vobis velle & nolle hoc vnum, in omnibus bonis, in rebus licitis obedire. Nec sint vobis plura praecipia ut faciatis. Non est obediens, sed negligens qui secundum expectat mandatum. Ad vnus dicitur iussionis vocem, Petrum & Andream relictis retibus & omnibus quae habebant, domini secutos esse vestigia. Hoc semper vera optat obedientia nunquam suae obtemperare voluntati, sed reuerenter alienae. Istud namque in vltima cena exemplum Christus reliquit: cum suorum abluens pedes discipulorum, Petro dixit, quod nisi obediens fieret, non haberet partem secum. Idcirco dilectissimi filij: sicut vobis vnum est nomen monachi: ita sit vnum velle & vnum nolle. Bonum est

enim & iucundum habitare fratres in vnum. Nec fit in vobis maior aut minor: sed qui praecessor est, fiat sicut iunior, ne videlicet regum gregium instar, qui maior est in vobis, dominetur ceteris fratribus, ut ab eis gaudeat superuacuis laudibus attolli. Sed ad exemplum regis Iesu Christi, maior humilitate efficiatur, quasi minor quibus regendis praestet. Sit enim vester maior per humilitatem socius minori cum bene agit: sed cum delinquit, sit erectus contra vitium per zelum iustitiae. Nullum sit vnquam cum vitio foedus, sic diligatur homo ut eius vitium odietur. Magnam dilectionis signum est hominem in quibuscunque minimis reprehendere. Saepe multum vana nocet humilitas. Non vera humilitas est, vitia tacendo permittere. Clama, ne cesses (Esaia inquit) quasi tuba exalta vocem tuam: annuntia populo meo scelera eorum. Vtinam & contra vitia omnis clamaret creatura. Quia si peccator deum non timet, tamen homines reueretur. Quod apostolus nos docens dicit. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram, iustus est dominus, & iustitiam dilexit: aequitatem vidit vultus eius. Si iustus, & vos iusti estote. Negligentia & vana pastoris humilitas, efficit ut lupi in agnos audere possint. Ne respiciatis in vultum potentis: non est personarum acceptio apud deum. Vbi que quod iustum est operemini. Vult vera iustitia vnique reddere quod suum est. Obedere oportet deo, & non hominibus. Nonne si veritatem tacetis metu potentum, iudicatis apud vosmetipsos: & facti estis iudices cogitationum vestrarum, & non plus vestra abundat iustitia, quam scribarum & pharisaeorum? Non plus diuitem honoretis quam pauperem, nisi melior sit. Quinimo (ut verius dicam) multo plus pauperem honoretis. Relucet enim in paupere imago Iesu Christi: in diuite autem imago mundi. Omnes nos ex vna sumus carnis radice geniti, omnes inuicem membra sumus in vno corpore, cuius caput est Iesus Christus. Quid ergo plus honoris meruit diues & potens, quam pauper? Forte, quia diues est & potens? Sed hoc: quare diuitias in saeculo detestamur: quare mundi gloriam contemnendam praedicamus? Neminem certe malorum vsu honorandum puto. Si diuites honoras diuitiis plus paupere, deo praepone mundum. Et si plus deo aliquid in mundo diligis, non dignus es deo. Reddite quae sunt dei, deo: & quae sunt mundi, mundo. Bonitas vbi que honoretur: malitia omnino deturpetur. Sed quoniam mihi nunc de his qui in caducis diuitiis suis gloriatur, quique de quadam foetida carnis post modicum in cinere reuersura, nobilitate, potentia, & dignitate vana & leuisiquid aurium quorundam stultorum nominum insufflatione extollunt, & alios contemnendo depriment, ac se ob hoc credunt illam attingere gloriam, quam solis humilibus & mundi contemptoribus pius dominus praeparauit, sermo est: quid de eis ut conuenit, differat? Vae vobis qui ad caelorum regna diuitiarum itinere festinatis. Quoniam facilius est transire camelum per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum caelorum. Non mea sunt haec verba, sed Christi. Si haec reuocabilis est sententia, Christus omnino non est deus. Caelum (idem

inquit) & terrā transibunt: verba autē mea nō transibunt. Ululate vos o miseri, nomen instabilis fortunæ, nobiles & potentes, qui alios confunditis, & tanquam ignobiles conculcatis: quia huius mundi honorum & falsarum dignitatū fumis obcæcati, cum vestræ vitæ breuissimæ tela à morte velut à texente, forte hac nocte succidentur: in inferio sine interminabili præ aliis cruciabitur, continue moriendo. Viuentes in laboribus hominum, mundi non estis: Imò cum hominibus non solum labores non fertis, sed laborantes viuere non permittitis: idcirco non cum hominibus, sed cum diabolis flagellabimini. Quanto enim in mundo maior fuit gloria & lætitia, tanto maior in inferno præparatur pœna. Sed quid dicam? Duodecim fatemur Christum apostolos elegisse: quorum omnium solus Bartholomæus carnis origine fuit nobilis: & Matthæus diuitiis (antequam reciperet apostolatam) insistebat. Cæteri vero erant pauperissimi piscatores. Cur hæc retuli, audiatis. Si Christus verax est: & si omnia quæ ex ore eius audiui mendacia non sunt: huiusmodi hominum vix vnus aptus regno dei inuenitur de mille. Qui vero eorum mihi non credunt, post modicum tempus in tormentis positi sentient. Sed forte quis veritatis lumine cæcus iam mirabitur. Ad quem ego, si ex hoc me interrogaret, responderem. Nonne vnico credimus damnari hominē mortali peccato? Sed si hoc, inquit, ita est: ergo quomodo saluabitur centum milibus? Sed quid diues & mortalis famæ aura passus aliud est, quam quoddam peccatorum omnium vas putridum? Vbi superbia? Vbi auaritia? Vbi luxuria? Nonne in diuitibus, nobilibus & potentibus? Nonne latrones sunt, qui pauperum mercedē violenter deprædantur, & eos deprimunt atque necant: qui ex vbertate domus domini faciunt iniqua, quæ ut pauperibus necessaria condonarent, receperunt? Certe superfuitatem vestimentorum superfuitati nimæ addunt, de pauperibus frigore & nuditate morientibus non curantes. Palatia & magna erigunt ædificia, ut humanis oculis contēplentur, & pauperes in plateis moriuntur incommodis. Conuiuia frequenter aliis præparant diuitibus, ut ferulis delicatissimis suā ventris repleat ingluuiem, quibus pauperes fame pereunt. Quid aliud est eorum vita, quam peccata? Si venter repletus tanta ciborum est copia, nonne ad fores eius adest luxuria? Et quid ergo amplius loquar, cū omnis mortaliū lingua deficeret, ut quæ millia peccatorū faciunt, intimeret: nec deū nisi somniando cognoscūt, nec se (vt puto) morituros arbitrantur. Non enim facile in peccata labitur, qui se moriturum cogitat, & deū sibi fore iudicem nō ignorat. Vere nimis imbecillis & miser est, cui harum rerū est memoria, si cuncta diabolica tentamēta non facile vilipendit. Idcirco vere dicā, si deū iudicem suū agnoscerent, & se mori crederēt, nō peccarent saltē tam secure. Cur hi miserrimi ad ecclesias properant, ut diuinis intersint mysteriis, an ut mulierum contēplentur vultus? Hæc sua est meditatio, hæc prædicatio, & dei cognitio. Sic diuinā percunctantur legē, vt pecuniā, terram, mareq; peragrantes, crebris vigiliis, & meditationibus sibi & suis filiis cōregent, certatim vestimenta in societate, mira artificij varie-

tate frequenter mutant, quin vt ludos, hastiludia, choreas, procationes, ebrietates, magna conuiuia, delicata fercula, suis alternatim exhibeāt sodalibus, mulieres ad suam voluptatē explendā sufficienter habeant. Sed vā miseri, quid facitis, nō agnoscitis: corpus ante tēpus destruitis, & animam interficitis. Vnde infirmitates & mors tam intēpestiua, nisi ex nimia ciborum copia, & frequēti mulierum vsu? Deū deludere creditis? Certe deluditis vosmetipsos. Pro corpore obliuiscimini animā, & ecce corpus simul cum anima destruitis ante tempus: & ideo gaudete, & iocundamini, & lætamini in hoc breuissimo temporis spacio quod habetis, vt postmodum cum diabolis sine fine omni tempore lugeatis. Quod facitis, non differatis, frequentissime vestimenta permutetis, ne forte vestra dispareat nobilitas, nec sit qui vos excedat, vt in inferno verecundiam recipiatis & confusionem. Vbi conuiuia? Vbi delicata fercula? Vbi vina pretiosa melle mixta, & aromatibus præparata? Epulemini, & inebriemini, non enim post mortem amplius facietis: sed cum diuite, qui quotidie epulabatur splendide, in tormentis gehennalibus guttā aquæ minimam peroptabitis, nec habere poteritis. Agite solatia vestra, in luxuriis explete voluptates. Seminante in corruptione, vt de corruptione colligatis diuinam sententiam: quam iustus ille dabit iudex, in magno iudicij die dicens: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Heu cor lapideum, si cum talem tibi cogitas ob huius mundi parua solatia imminere sententiam, non formidas. Si illum expectas diem tam terribilem & crudelem, in quo non solum de luxuriis, vestibibus, & ebrietatibus, comessationibus, & de toto tempore amisso quo vixisti, sed etiam de qualibet te oportebit cogitatione vana domino reddere rationem: cur non emendaris? Cur moraris de die in diem miser conuerti ad dominum? Cur te iam malorum non pœnitet? Ecce mors properat, vt te conterat, die noctuque currens. Ecce diabolus iam properat vt te recipiat. Ecce diuitiæ tuæ tibi deficient. Ecce vermes corpus, quod tanta enutris diligentia, expectant, vt illud rodant, quousque iterum coniunctum animæ, cum illa pariter pœnas habeat infinitas. Quid errando per huius sæculi inuia, in vanitatibus petis solatia? Diuitias, gaudia, gloriā, & cætera tibi placita nō inuenies hic: quia nō hic sunt. Sed si vera quæris gaudia, ad illā cælestem gloriā propera, ad quam factus es. Ibi certe illa sunt gaudia vera quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Dimitte, quæso, caduca & momentanea, & quære habere perpetua. Sed quid de his qui nec dei timore, nec amore, nec mortis & tormentorū subsequentiū terrore à peccatis cessant: sed cōdolent, si vt optāt, parua agere nō possunt, dicā? Vā, vā miseri qui hic ridetis, quia plāgetis. Vā cū ista optatis gaudia tēporalia: quia vobis inuitis sustinebitis tormēta infernalina. Ecce vobis modicum restat tēporis, implete mēsuras martiriarum vestrarū, vt veniat super vos omnis diuina indignatio. Fruamini hoc paruo tempore in iocis, ebrietatibus, præliis, & contentionibus, choreis, & procationibus, nec vacuum prætereire tempus

tempus dimittatis. Quid moramini dū viuistis? Cōgregare filiis vestris honores, diuitias & potentias, vestram augete nobilitatē & famam, vt vestri filij quæ fecistis explere & ipsi queant, quatenus cum illis pariter in inferno ampliora patiamini cruciamēta. Sed forte quis dicet: Benignus est dominus & misericors, qui omnē peccatorem ad se redeuntē recipit & indulget. Verum quidē hoc esse cōfiteor. Benignior est enim dominus, quam creditur, & vniciq; parcat ad se (vt condecet) redeunti. Nonne benignissimus est dominus, qui tantas tolerat iniurias à peccatoribus, dans eis temporis spatium vt emendentur? Sed hoc noueris: quia sicut benignus est in tolerando, ita iustus est in puniēdo. Sed forte quis iterum dicet: Vir qui toto tēpore quo vixit malefecit, in mortis articulo accepta pœnitentia, a deo veniā obtinebit. Heu quam vana suspitio & falsa meditatio. Vix de centum millibus hominum: quorum mala semper fuit vita, meretur à deo habere indulgētiā vnus. Vir totus in peccatis genitus & enutritus, qui nec deum vidit, nec agnouit, nec de eo audire voluit, nec se peccasse cognoscit, nec quid pœnitentia sit, nisi forte dormiēdo nouit, totus adhuc sæcularibus innodatus negotiis, quem angustia premit filiorū quos deserit, quem infirmitas conterit, quem dolor diuitiarum, & temporalium bonorū concutit, cum eis nō posse frui amplius se cernit, quam acceptam deo accipit pœnitentiam, quam non acciperet, si adhuc se posse sanari crederet. Certe vere concludam, qui dum sanus est & iuuenis, deum offendere non formidat, in morte non merebitur diuinam obtinere indulgētiā. Quæ dilectissimi filij est pœnitentia, quam solum quis accipit: quia se viuere non posse amplius cernit, qui si ex infirmitate conualesceret, peior quam prius fieret? Scio non modicos pecunioforū, accepta in mortis articulo pœnitentia, conualuisse corpore & peiorasse vitā. Hoc teneo, hoc verum puto, hoc multiplici experientia didici, quod ei nō bonus est finis, cui mala semper fuit vita, qui peccare non timuit: sed in mundi vanitatibus semper vixit. Pretiosa (inquit propheta) in conspectu domini mors sanctorum eius. Et mors peccatorum pessima. Et ideo filij prædictissimi accingimini potētia, estote filij potentes, & nolite horū miserorum diuitū, & potentū (quorum iam tantā ostendimus imbecillitatē & miseriam esse, quantā non diceret lingua carnis) tenuē potētia formidare in operando iustitiā. qui enim propter iustitiā persecutionem patitur, beatus est, & bene sibi erit: & si moritur, beator. Pretiosa nepe est in conspectu domini, mors sanctorū eius. Si cupis vitā tenere in Christo, noli mortē timere pro Christo. Non enim potes illa sustinere pro Christo, quæ sunt condigna ad futurā gloriā: quæ reuelabitur cum apparuerit gloria nostra quæ sursum est, & nō super terrā. Non speret mercedē qui non laborat. Non sufficit solum christiani nomen. Christianus es, imitare Christum. Frustra christiani habet ille nomen, qui diabolum sequitur. Quinimò christianus omnino non est, sed antichristus, iuxta illud beati euāgelistæ Ioannis. Audistis, quia antichristus venit, nunc antichristi multi sunt. Vis ergo regnare

cum Christo, patiaris cum Christo. Si Christum dominum & regē, cui est nomen super omne nomen, oportuit pati, vt sic intraret ad gloriā suam: quam fiducia habes te intrare sine labore? O quam stulti sumus & tardi corde ad credendum. Volumus hic gaudere cū sæculo, & postea regnare cum Christo. Dominus nudus ingreditur, seruus superfuitate onustus vestiū, auri, & gemmarū intrabit? Ille ieiunus, iste crapula & luxuria plenus: ille in cruce pro ipso moriens, iste in lecto delicate dormiens? Quod dominus non facit, seruus faciet? Promittit dominus Zebedæi filiis regnum suum, si calicem quē bibiturus erant, possent bibere. Sic fatui filij hominū non recte iudicantes, neq; quod verū est, cognoscentes: dicentes malū bonum, & bonū malum. Reuertimini ad cor, venientes audite me, & narrabo vobis quæ audiui & cognoui, & patres nostri narrauerunt mihi, nec occultetur à filiis hominum. Adhærere deo bonum est, & sicut ille ambulauit, sic ambulare. Sicut Christus animā suam pro nobis posuit: sic & nos (si opus est) pro veritate, quæ ipse deus est, debemus animas ponere. Qui amat animam suam in hoc mundo, perdet eam. Christus pro nobis passus est, nobis relinquēs exemplum, vt sequamur vestigia eius. Non se cogitet Christianū, qui pro Christo mori se non inuenit præparatū. Qui Christo ministrat, ipsum sequatur. Dicas homo qui solum nomine & verbo christianus es: Fidem Christi habeo & prædico. Bonū est, sed vbi opera? Fides sine operibus mortua est. Certe dicam, qui Christum tantum ore & non opere laudas, ipsum negas: quia si quæ dicit crederes, saltem eum timeres, & de peccatis verecundareris. Et si credis & mala facis, centuplo puniendus es. Nonne peccatū quod fit ex certa malitia, infinito peius est peccato quod fit ex ignorantia? Peccauit angelus, peccauit homo, alter veniam potuit inuenire, alter nō. Qua de re? Ille ex propria malitia, homo suggestionē diabolicā. Et forte dicet. Et ego similiter pecco suggestionē diabolicā. Ad quod ego, quod miser mereris præmium, si nullum haberes prælium? Nonne terrestri miles ad omne se exponit periculū, vt suo regi placeat? nec certe vlla tibi esse potest excusatio, si tēpeccare diabolica dicit suggestionē sicut & ille: quia tibi non est occasio quæ illi. Vnum solū habuerat præceptū, vt de ligno non comederet. Nondum, quid diabolica foret suggestio nouerat, nec quantum peccatū deo displiceat, scierat: & tu (vt dicis) nosti, & bene credis, & tot millia facis peccata. Et quid concludā? Qui tales sunt christiani, diligunt eum in ore suo, & lingua sua mentiuntur ei. Cor autem eorū non est rectum cū eo, nec fidem habent in testamento eius. Si quis diligit Christū, si quis verus est christianus, & specialiter sacerdos & monachus, in quo tanquā in speculo relucet perfectio, nō solum renuntiet omnibus quæ possidet, sed etiam abneget semetipsum, ita vt totus sit mortuus mundo. Quia nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Qui mundū diuinit negotiis, mortuus est deo. Oportet namque hominem qui vult capere perfectionem & tenere, ita mortuum esse mundo, vt tanquam

mortuus nihil de rebus secularibus sentiat, ita ut cum Apostolo dicat. Nostra conuersatio in caelis est. Et iterum: uiuo iam non ego, uiuit autem in me Christus. Idcirco qui uere iustus est, uirā hanc quae mors est, non metuat amittere, ut vitam quae Christus est, valeat inuenire. Eos qui occidunt corpus, non timeat, quia animam non possunt occidere. Hic tribulationes quae cito labuntur, sustineat, ut gaudia quae sine fine manent, habeat. Haec sola via est, qua itur ad patriam caeli. Certe si alio posset iri tramite, in toto mendax deus fieret. Non enim quae dico uobis uerba, accepi ab homine, neque per hominem didici, sed per euangelium suum. Itaque oportet nos per multas tribulationes acquirere regnum dei. Errat in uia, qui per diuitias & delicias festinat ire. Signum manifestae damnationis est, in hoc mundo sua beneplacita assequi, & a mundo diligi. Quos deus diligit, hos saepe corripit & castigat. Si in mundo gloriari oportet, libenter gloriemini in tribulationibus & aduersitatibus uestris. Promisit enim Christus haec suis discipulis, quos dilexit usque in finem in signum praecipue dilectionis, cum in ultima cena dixit: Amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Gaudete filij mei praedilectissimi, cum odit uos mundus. Desiderate sufferre contumelias & opprobria ab hominibus: quia beati eritis cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos, mentientes propter filium hominis: gaudete tunc & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in caelis. Utinam in uos insurgeret totus iste mundus. Scitote quod de mundo non estis: quoniam si de mundo essetis, mundus quod suum esset diligeret. Omne gaudium uestrum existimate, cum multa habetis in saeculo opprobria & aduersitates, scientes quod fortitudo & patientia ex ipsis oriuntur. Patientia autem perfectum opus habet. Probantur autem uirtutes in homine per patientiam, tanquam aurum per ignem. Qui caeteras habet uirtutes sine patientia, aurum in uasis fictilibus portat. In sola, dicebat Saluator, patientia uestra possidebitis animas uestras. Fortitudo connexa est patientiae. Vir patiens, fortis est animo. Qui patiens & fortis est, secure bona sequentis uitae sperare potest. Seruate patientiam in mente, cumque dum tempus est, exercere in operatione. Est enim patientia uelut, quo in huius mundi procellis, nauis uestra quocumque stante uento nauigat secure, nullum timens periculum. Nullum uestrum ad uindictam uel odium proximi, contumeliosa uerba commoueat. Estote misericordes, sicut & pater uester misericors est, qui pluit super iustos & iniustos: & solem suum facit oriri super bonos & malos. Iudicium sine misericordia illi fiet, qui non facit misericordiam. Misericordia super exaltat iudicium. Si non remisistis de corde uestro illis qui offendunt uos, nec pater uester dimittet uobis. Frustra petit misericordiam, qui aliis denegat misericordiam. Sustinetis, inquit Apostolus, si quis uos in seruitutem redigit: si quis in faciem uestram caedit. Hic uestra stabilitur uirtus, hic tota merces & praemium, ut amicos diligamus in deo, & inimicos propter deum. Seruus ille nequam accepta misericor-

dia, conseruo suo denegauit misericordiam: & ideo meruit habere seueritatem iustitiae. Iustitia sine misericordia, crudelitas est: & ideo iustitiae misericordia miscenda est. Lex uestra tota in misericordia est. Propter peccatum quoque poterat damnare nos deus iustitia, quos sua saluauit misericordia. Quapropter qui misericordia caret, christianus non est. Impossibile est esse hominem misericordem & piū, & iram non placare diuinam. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Sacerdos & monachus praecipue sine misericordia, nauis est in medio pelagi undique perforata. Vana religio est, est, quae caret misericordia. Parum prodest differentem esse uestimentis a secularibus, & concordem uitam. Non uestimentis & ordine solum quis est sacerdos & monachus, sed uita. Heu quid dicam? Saepe ex magna abundantia tristitiae, homo multa loquitur. Ecce mundus undique feruet monachis & sacerdotibus, & tamen iam sunt rarissimi sacerdotes & monachi, quod uix de centum uisus reperitur bonus. Nulla certe in mundo tam crudelis bestia, quam malus sacerdos uel monachus: nam corrigi non patitur, nec ueritatem unquam audire potest, & ut breuiter dicam, omnes praeminet malitia. Sunt hi tales sacerdotes & monachi solum habitu & nomine, quorum uana est religio. Religio munda & immaculata apud deum patrem haec est. Visitatione pupillos & uiduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc saeculo. Heu quantum in quibusdam spiritualibus habitu & nomine creuit cupiditas, immo, ut uerius dicam, causa huius spiritualitatis est auaritia, qui certe sunt lupi rapaces in uestimentis ouium. Vbi sacerdos & monachus cupidus est, & sine misericordia, ab eodem plusquam a serpente fuge. Sunt etiam nonnulli qui totum suum fructum existimant ecclesias & monasteria, miro modo & opere ex pauperum mercede aedificare, in quibus tanta uiget cupiditas, ut terram sibi & omnia deficere putent. Ibi cor, ibi mens, ibi semper sua est cogitatio, ut aliena possint expoliare marsupia. Hos tales saluator increpans, uos uobis, inquit, qui aedificatis monumenta prophetarum. Ecce qui monasteria aedificant, ecclesias miro artificio aptant, bonum uidentur opus facere. Sed siquidem misericordiam pauperibus faciunt, bonum est. Vis ut opus tuum deo placeat, fac ut de hoc pauperes gaudeant. Quod templum est deo charius, quam homo? Templum dei uos estis, inquit Apostolus. Cum pauperi manum tribuis, cum uiro in suis necessitatibus subuenis, cum errantem ad uiam rectam reducis, o quam admirabile & deo gratum templum aedificasti. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosque induc in domum tuam. Nemo se excusans dicat, non habeo quod pauperi fratri tribuam. Si uestimentum uel aliquid ultra extremam possides necessitatem, & pauperi indigenti non subuenis, fur es & latro. Sumus dilectissimi filij in rebus temporalibus solum dispensatores, & non possessores. Si quid superfluum quo frater egeat possidemus, furamur, immo pelus quam qui furatur aliqua ex inopia & necessitate. Iste tantum uel tranecessitatem retinet, quo centum uiuerent, qui fame pereunt. Ille uero unum furtum facit, iste tot, quot non condonat patientibus necessitatem. Dices forte miser,

miser, meum est: nam hoc dimiserunt mihi parentes. sed si tui haec dimiserunt parentes, quomodo tibi potuerunt dimittere quod suum non erat? Ast si suum erat, inquit, unde habuerunt? quis dedit eis? quid in mundum uenientes, apportauerunt? quid recedentes secum ferent? Certe quae pauperum possidemus, in die iudicij coram oculis diuinae iustitiae uindictam exclamabunt. Qui habet aures audiendi, audiat. Qui mihi non uult credere, heu quam grauius sentiet, cum diuitiae suae transferentur in egestatem. Lex naturalis hoc praecipit, ut quod ab aliis desideramus, hoc aliis faciamus. Quid aliud lex uetus praedicat? ac euangelicam doctrinam percipere undique, quid aliud insinuat? Vere coram deo iudice erunt testimonia. Quid ergo dicam de his, qui solum lapides congregant, & muros erigunt in altitudinem, quorum est cor & cogitatio, ut humanis oculis opus appareat? Laudatur aedificium, & totam hic suam arbitrantur iustitiam? Sunt etiam aliqui qui de rapinis & pauperum sudore oblationes & uictimas deos offerunt. Tales oblationes ante diuinam clementiam non paru sunt abominabiles. Quis tam insipiens est, ut non intelligat quod talia aedificia non cedunt ad dei gloriam, sed ad mundi pompam? Sed si quis diceret. Quid dicis: Nonne bonum est aedificare monasteria, ut inde honoretur deus? Ad quod ego. Bonum est, dummodo pauperes uolentiam non sint passi: nec interpellent deum contra eos. Quomodo possum aedificare domum deo placitam uel sanctis eius ex illis pecuniis, de quibus pauperes spoliantur & plorant? Qualis iustitia potest esse munerare mortuos, & spoliare uiuentes, & de indigentia pauperum offerre deo? Certe si haec placeret deo iustitia, foret socius uolentiae. Et si hanc a nobis ueller oblationem, conscius fieret in peccato. Ast si deo displicet, non potest placere sanctis. Quare de re, filij dilectissimi, deponetes omnem malitiam, omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis, quoniam dulcis est dominus. Vere si non eritis sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Paruulus uident pulchram mulierem, non delectatur. Pretiosam uestem intuens, non desiderat. In iracundia non perseuerat laesus, non recordatur, nec odit. Patrem sequitur, matrem non deserit. Et ideo nullus se regnum caelorum cogitet attingere, nisi hanc paruuli innocentiam & simplicitatem imitari studeat, id est, castitatem habere, mundum spernere, fratrem diligere, patientiam seruare, patrem Christum sequi, & in gremio matris ecclesiae semper incubere. Et exiite uos dilectissimi ueterem hominem, & induite uos armatura dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Diabolus nihil in mundo possidet. Expoliati ergo mundanis rebus momentaneis, & cito uelut umbra labentibus, cum nudo pugnetis, citius ad terram deicitur: quia unde teneatur, habet. Vis firmiter cum diabolo dimicare? uestimenta proiicite ne succumbas. Terrena omnia sunt, quasi quaedam corporis indumentum. Qui plus possidet, citius vincetur. Arma uestra pugnaturis sunt castitas, patientia, humilitas, & cha-

ritas. Haec sunt arma aduersus uersutias diaboli, quibus si muniti fueritis, accingetis fortitudine lumbos uestros, & roborabitis brachium uestrum. Fortitudo & decore indumentum uestrum erit, & cum eritis in praelio, ridebitis. Non timebitis a fratribus niuis, & uere fundata erit domus uestra super firmam petram, quae Christus est. Ensis diaboli, luxuria. Heu quot illa interficit romphaea? Non est aliquid peccatum, quo rotiens diabolus uictor existat. Fugite luxuriam: nam sicut uirginitas hominem aequat angelis, imo plus eum facit quam angelum: ita luxuria hominem plus quam bestificat, & (ut ita dicam) multo peius bestia eum efficit. De nullo alio peccato legitur deum dixisse se poenitere fecisse hominem. Haec huiusmodi facit opera: Corpus debilitat, & quasi semper eum morte destruit, famam denigrat, marsupia euacuat, furta instruit, homicidia causat, memoriam hebetat, cor aufert, oculos utriusque hominis caecat, & praeter caeteras iram dei prouocat: ex radice gulae oritur. Pro nullo alio reatu, tam manifestam iustitiam exercuit deus sine misericordia, quam pro isto. Propter hoc namque legitur peccatum, deum mundo induxisse diluuium, Sodomam & Gomorram combussisse, & multos alios homines interemisse. Hoc rete diaboli, si quis hoc capitur, non cito soluitur. In isto tam graui praelio, nemo potest uincere, nisi fugiat: nemo potest firmiter perdurare, nisi carnem domet. Qui uino utitur, ignem portat in gremio. Nolite, inquit Apostolus, inebriari uino, in quo est luxuria. Hoc praelium non sustinetur, nisi in abstinentia & ieiunio. Vinum nocet, sed uultus centuplo magis mulierum. Mulier, diaboli sagitta est, qua in luxuriam homo cito trahitur. Nullus in hoc confidat uiuens. Si sanctus es, nec tamen securus es. Mulier, uiri pretiosam animam rapit. Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut uestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantae eius? Homo & mulier, ignis & palea, Diabolus nunquam insuffleare cessat, ut accendatur. Huius praelij nunquam fiet uictor, nisi fugiens. Nunquam uiro cum muliere sint longa colloquia. Sola insimul loqui faciat necessitas. Vir mulieris cuncta spernat munuscula, & blanda uerba, si non uult luxuriae capi laqueis. Tanta sit inter uirum & mulierem raritas, ut alter alterius nomen nesciat. Plurimi sanctissimi iam ceciderunt hoc uitio, propter suam securitatem. Timeatis filij, si in aliis peccatis timendum est, in isto multo plus, sed uere dicam: Hodie sub spiritualitatis nomine, nouum sit fornicationis genus a pluribus. Heu quid proferam? Hodie non uerecundantur homines, quinimodo gloriuntur cum malefecerint. Aliqualis in mulieribus uiget uerecundia, quanquam parua: sed in uiris ita haec creuit malitia, ut ille putetur insipiens, qui huiusmodi doctus non est. Quid plura? Haec sua est festiuitas, haec omnis praedicatio. Ob hoc frequentant ecclesias, ut mulieres uideant, & earum uentantur colloquiis, quatenus inde luxuriae amplius crescat appetitus. Sed quid uir miser gloriaris in malitia ista? Forte quia potens es in iniquitate? Centuplo plus peccas quam mu-

lier. Mulier mollis, & tu fortem te existimas. Illa in domo sedet, & tu vagando mille modis eam illaqueas, & aliquando eam cogis, ut vi faciat. Hæc cum facis, quia deus tacet, tu cogitas, quod sit tibi similis. Sed veniet tempus quo arguet te, & statuet contra faciem tuam. Unde filij estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colubæ, & pugnat viriliter cum antiquo serpente. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & tunc viriliter agite, & confortetur cor vestrum: quoniam illi qui debellabant vos, timebunt, & in deo facietis virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes vos. Prædilecti mei, diligite vos invicem. Non enim accepi hoc ab homine, sed à salvatore. Hoc est, inquit, præceptum meum, ut diligatis invicem. In sola dilectione omnium virtutum bona consistunt. Sicut ex vna radice multi exeunt rami, sic ex charitate omnes generantur virtutes. Si linguis hominum, inquit apostolus, loquerer & angelorum, si omnem habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia & omnem scientiam, si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habeam, nihil sum. Qui veram habet charitatem, benignus est & patiens. Ille veram habet charitatem, qui non tantum proximos diligit per affectum cognationis & carnis, sicut ethnici & publicani faciunt: sed ita diligit inimicum, sicut amicum. In hoc vno potest homo agnoscere si manet in charitate, si ab eo diligitur qui ei aduersatur. Certe hic quamplurimum animaduertendum est. Sunt quamplurimi qui diligunt, sed male. Intantum enim aliquem diligunt, ut dilectione dei perdat. Qui aliquid supra deum diligunt, deo non sunt digni. In cunctis virtutibus requiritur temperantia. Virtus semper vult medium. Nimis diligere malum est, minus diligere malum est: sed ut ius exigit diligere bonum est. Omnis dilectio quæ nocet, vitanda est. Propter nimiam dilectionem aliquid in luxuriam ceciderunt, propter modicam aliqui in inuidiam deuenerunt, multi orationes & dei obsequia dimiserunt. Hoc quippe agit superfluus amor, ut quem diligit, semper videre vellet. Nimis & stultus amor, ignorat siquidem iustitiam & veritatem ratione caret, modum nescit, neque aliud cogitare potest quam quod diligit. Amor iste non accipit de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium. Impossibile est hominem qui talem habet amorem, deo posse acceptabiles orationes facere aut placere. Hic amor non est charitas, sed stultitia. Omnes nostros debemus diligere fratres, sicut nosmetipsos: ita tamen ut vitia non diligantur. Punire malum, charitas est, plus meliorem diligere, iustum est. Sic diligendi sunt homines, ut bonitas exaltetur, & vitium deturpetur. Vera charitas exigit, ut deum diligamus ex toto corde, & ex tota mente, & ex totis viribus nostris, & ita singulariter, quod cum deo nihil aliud diligamus, & proximum nostrum sicut nos. In istis duobus mandatis tota pendet lex, & prophetarum. Qui sine charitate est, sine deo est, quia deus charitas est, & charitas deus est. Qui manet in charitate, in celo iam coepit habitare. In celo vna est charitas omnium beatorum. Vbi charitas vera est, ibi inuidia nulla est, ibi ambitio nulla cognoscitur, nec murmuratio, nec detractio, nec irrisio, sed est omnibus

vna & eadem voluntas. Hoc scitote fratres, quia si non habetis charitatem perfectam sub diabolica potestate estis, nec ultra vobiscum deus habitat: & qui sine deo est, in inferno est.

Idcirco prædilectissimi mei filij, hortor vos dum tempus habetis, ne in vacuum gratiam dei recipiatis: gratia dei data est omnibus, per mortem filij eius. dum tempore isto brevissimo viuimus, seminemus, quod postmodum suo tempore metemus. breues dies hominis sunt. Præciditur velut à texente vita vestra, tanquam fur, mors venit. Cum mortuus fuerit homo, non simul descendit cum eo gloria domus eius. Diuites in bonis quamuis minimis, ducunt dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Opera cuiuslibet sequuntur illum. Perrarum est, ut hominis cuius semper mala fuit vita, bona sit mors. Siue malum siue bonum tempore isto fecerimus, illud idem post finem mortis inueniemus. Non expectetis: quia tempus istud acceptabile est. Dum lucem habetis, non ambuletis in tenebris. Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Lux vestra Christus est, quæ lucet in tenebris, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ut ergo filij lucis sitis, & tenebram vos non comprehendat, ad ipsum accedentes lapidem viuum ab hominibus quidem reprobatum, a deo autem electum & glorificatum, & ipsi tanquam lapides viuui superædificabimini, & in omnibus exhibeatis vosmetipsos sicut dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in loganimitate, in suavitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute dei. Non sit inter vos mendacium. Omnis vir mendax, abominabilis est deo. Est enim deus veritas, & veritati obstat mendacium. Omne fugiatis verbum otiosum. De quolibet enim verbo otioso & vano reddemus deo rationem. Silentium diligite. Vbi est multiloquium, ibi frequenter mendacium: vbi mendacium est, ibi peccatum. Sermo indicat qualis est homo. In ore sacerdotis vel monachi, nullum unquam sit verbum, in quo non sonet Christi nomen, semper diuinam nominet legem. Etenim qui in lege domini meditatur die ac nocte: non abiens in consilio impiorum, neque in via peccatorum: erit tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum, cuius folia non decident, sed dabit fructum in tempore suo: & omnia quæcunque fecerit, semper prosperabuntur. Certe nil tam nocet homini, quam mala societas. Talis enim efficitur homo, qualium societate fruitur. Nunquam cum agno lupus habitat. Vir certe castus, luxuriosam societatem fugit. Plusquam impossibile puto virum diutius in bonis permanere operibus, qui malorum assidua conuersatione vititur. Cum sancto, Psalmista vociferat, sanctus eris: & cum viro innocente, innocens eris: & cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris. Sicut enim mala nocet conuersatio: ita bona prodest. Nihil potest huic comparari thesauro. Qui bonam inuenit societatem, vitam inuenit, diuitiis affluit. Certe verè dicam. Perraro homo vel bonus, vel malus efficitur, nisi ob societatis causam. Pueri cor tanquam tabula in qua nihil pictum est, fore dicitur. Illud ergo quod à societate recipit, usque ad senectam

etiam retinet, siue bonum siue malum sit. Raro cum iuvene iuuenis habitet. Nam ignis si apponatur igni, calorem non extinguit, sed enutrit. Semper vir quem delectat sapientia, se maiori ætate & sapientia socius existat. Alioquin si sibi simili societur, assidua societate, de stultitia in stultitia dilabatur. Ante omnia autem filij mei, nolite iurare omnino, neque per caelum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester: est, est, non, non. Cuius in ore frequens sonat iuramentum, in ipso homine parua est dei cognitio & dilectio. Si non est quod iuro, deum esse nego. Præceptum enim dei prohibet. non assumatis nomen dei in vanum. Orationibus instate continuis. Multum valet frequens oratio & deuota. Oratio hominem à terra subleuat, ad caelestia vehit, & facit hominem cum deo loqui. Gratias ab eodem obtinet, dum modo sit deuota & mixta lacrymis. Multum valet oratio frequens conspersa lacrymis ad promerendam diuinam clementiam, ad exauditionis beneficium. Obtinuit Ezechias statim gratiam à domino suis lacrymis & orationibus, ut mutaret sententiam quam sibi indixerat. Liberavit dominus Sufannam à iudicio dire mortis, propter orationem & lacrymas. Orationibus Elias, caelum dedit pluuiam, quod clausum fuerat tribus annis & sex mensibus. Si quo egeris, petatis à domino orationibus & lacrymis in fide nihil dubitantes. Quia qui fidem habet ut granum sinapis: quicquid petierit fiet statim illi. Idem dominus est diues in omnibus: qui tunc erat & nunc est. Spes vestra, gaudiū vestrum, cogitatio vestra, & omne desiderium vestrum sit semper deus. Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia: in quo viuimus, per quem mouemur & sumus: sine quo nihil penitus sumus. Iam filij mei non multa loquar vobiscum. Venit enim hora ad quam natus sum. Hac conditione huc veni ut exirem. Nunquam natus fuissim, si mori non debuissim. Suo proprio non pepercit dominus filio: sed pro nobis omnibus fecit eum mori in crucis stipite, per cuius mortem, mors nostra mortua est. Nemo enim nostrum sibi viuit vel moritur. Siue enim viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus siue morimur, domini sumus. In hoc enim vocatur Christus viuorum dominus & mortuorum. Si enim Christus mortuus est (certe non est seruus maior domino suo) idcirco & nos moriemur. Si enim resurrexit, habemus spem firmissimam quod & nos resurgemus. Et si Christus sic resurrexit ut amplius non moreretur: certe & nos post resurrectionem nostram nunquam moriemur, sed semper cum ipso in gloria stabimus. Cum enim mortuus fuit Christus, vetus homo noster simul mortuus est: ut destrueretur corpus peccati, & fieremus unum corpus cum illo. Idcirco si resurrexit Christus, & nos resurgemus cum illo: quia sumus membra eius. Si autem & Christus non plus morietur, & nos similiter. Quo quidem dilectissimi filij mei, si nunc morior, credo quod redeptor meus viuit: & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursus circumdabor hac pelle mea, & in ista propria carne mea videbo ipsum saluatorem: quem visurus sum ego, ipse qui nunc loquor, quem hic nunc cernitis morientem, & non certe alius loco mei. Et isti proprii mei oculi quibus vos video conspiciuntur sunt. Unde di-

lectissimi filij mei, videte quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes. Et nolite secundum carnem ambulare: quia si secundum carnem ambuletis, moriemini. Sed spiritu ambulantes, & facta carnis mortificantes, nunc mecum exultate, cantate, & psallite. Abiicite vestimenta luctus & tristitiae. Spargite cinerem de capite vestro. Iubilare deo, psalmum dicite nomini eius: date gloriam laudi eius, quoniam hucusque transiit per ignem & aquam: & ecce nunc inducit me in refrigerium. Introibo in domum domini, & reddam vota mea de die in diem. O quantum lucrum mihi est mori: quoniam viuere deinceps meum Christus erit. ecce terrestri domus habitationis dissoluitur, ut alia succedat non manufacta, habitatio æterna in caelis. ecce quod mortale est vestimentum exuor, ut æternum induar. Hucusque peregrinatus sum: iam redeo ad patriam. Ecce brauium capio, pro quo in agone cucurri. Ecce portum attingo, quem tanto desideravi desiderio. Ecce de tenebris ad lucem, de periculis ad securitatem, de inopia ad diuitias, de praelio ad victoriam, de tristitia ad gaudium, de temporali vita ad perpetuam, de fetore ad odorem suauissimum vehor. Hic cæcus sum & illuminor: vndique vulneratus & sanor. Hic semper contristatus sum & ecce iam lætificor. Vere hic viuens mortuus sum, & iam vere viuificor. Vita mundi non vita sed mors, vita fallax, vita onusta tristitiae, imbecillis & umbratica, vita mendax. Nunc flores, & statim arefcis: vita priuans, vita cui mors inest, vita fragilis, vita momentanea & caduca, quæ quanto magis crescis, tanto magis decrefcis. Cum plus procedis, plus ad mortem propinquas. O vita plena laqueis, quot in mundo homines illaqueas, quot per te iam sustinent tormenta infernalium! Quam beatus qui tuas agnoscit fallacias: quam beatior qui de tuis non curat vanis blanditiis: quam beatissimus qui te bene priuatus est. Melior est negotiatio mortis argenteo & auro, primi & purissimi eius fructus. O mors dulcis & iocunda. Non certe mors quæ vitam veram largiris, quæ fugas febres & vulnera: fames extinguit & sitim. O mors iustissima & pia bonis, & malis aspera: humilium superbum, diuitem & potentem, & exaltas humile. Per te pauperes santiantur cum aurum proiciis. Tu malis das supplicium, & iustis æternum primum. Veni soror mea, sponsa mea, amica mea, dilecta mea: indica mihi quem diligit anima mea. Ostende mihi vbi pascatur dominus meus: vbi cubet Christus meus. Ne dimittas me amplius vagari per inuium huius incolatus mei. Exurge gloria mea. Porrige mihi manum: trahe me post te. Apertum est cor meum, ut exurgam, & post te curram in odore unguentorum tuorum, donec introduxeris me in cellaria domus domini mei, ut exultem & gaudeam cum apparebo ante faciem suam. Tunc cantabo & psalmum dicam domino. Ecce tu pulchra es amica mea, iam noli morari amplius. ecce omnes dies me defecerunt, & anni mei transierunt velut umbra. Convertere aliquatulum super me: quia te inuenire exultavi, & in te delectatus sum omnibus diebus vite meae. Suscipe me, nam cum suscepisti dominum meum, me saluasti, me viuificasti. Iam respice in me, saluum me fac, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. erue de carcere animam:

& reducere eam per gratiam, quam operata fuisti suscipiendo dominum meum, unde exulavi per culpam, quam perpetravit meus genitor Adam. Veniam per te in hortum dilecti mei, ut comedam fructum pomorum suorum. Defecerunt sicut fumus dies mei, & caro mea iam sicut foenum aruit. Ecce iam venit tempus miserendi mei, noli tardare, accelera ut eripias me, quia amore languo. Per te bona mors, fructum recipimus bonorum quae facimus, cognoscimus praemia quae speramus. Antequam venias, deum ex parte cognoscimus: dum veneris, perfecte videbimus eum ficti est. Nigra es sed formosa, pulchra es & decora, fauus distillans labia tua. Terribilis es, & quis resistet tibi? Terribilis quidem apud reges terrarum: auferis spiritum principum: nota facis humilibus virtutem tuam: tu confringis cornua peccatorum, & exaltas cornua iustorum. Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae, vidit & commota est terra. Aperi mihi dulcis soror & amica mea ianuas vitae, quas aperire mihi promissisti cum fuisti cum domino meo, ut iam sit in pace locus meus, & habitatio mea in Sion. Expolia mea ista mortali tunica mea quam fero, ut induam me vestimentis laetitiae. Anima mea liquefacta est, ut inuenire possim dilectum meum quem in mundo quaesivi & non inueni. Inuenerunt me in hac solitudine custodes, qui circumerunt civitatem: percusserunt me, & vulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum custodes murorum. Percussus sum & humiliatus sum a voce malorum & dolorum. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: loquentes aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdantes me, & expugnantes me gratis, posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Ergo iam bona mors prope: confringe arcum, cornu, scutum, gladium & bellum. Si moraris, iam deficit paulisper spiritus meus propter multitudinem dolorum meorum. Iam consolaciones tuae laetificent animam meam. Hodie vocem meam audiens: noli obdurare cor tuum. Quando veniam & apparebo ante faciem dei, ut inhabitem in domo sua in longitudine dierum? Fuerunt mihi in miseria huius vitae lacrymae panes die ac nocte: labores, contumeliae, afflictiones, aerumnas, fames, sitis, ieiunia, vigiliae, tentationes & pestilentiae. Audi gemitus vinculati, solue colligationes meas. Accipe filium hic famelicum in regione aliena: & redde eum patri suo. Suscipe vlceribus plenum: & colloca eum in sinum Abrahae patriarchae. Fac me intrare in vineam domini sabaoth, ut non stem hic otiosus. Suscipe me de via iniquitatis, & deduc me in viam aeternam. Educ me de tenebris & umbra mortis. Dirumpe vincula, solue cōpeditum, illumina caecum, erige elisum, custodi aduenam & pupillum. Sedeti in tenebris, & habitanti in regione umbrarum mortis, ostende lumen tuum: illumina nunc me, ut nunquam amplius obdormiam in morte. Haec & his similia prosequente sanctissimo viro omnium astantium creuit mœror & tristitia, nec quis nostrum poterat se a lacrymis continere, sed omnium una erat vox plangentium. Quid sine te faciemus pater? quo pergemus? Vineam istam ex Aegypto transtulisti & plantasti eam: ut quid auertis faciem tuam ab ea? In lumine vul-

tus tui ambulabamus: gloria virtutis nostrae tu eras. Heu quid sine te amplius faciemus? Tu pater, tu doctor & refugium, tu exemplar innocentiae: vntinam nobis tecum mori liceat. Iam ad nihilum deueniemus: sicut oves erimus sine pastore. Ad nihilum deueniemus velut aqua decurrens: non erit qui consoletur nos. Fient filij tui orphani: & fame patientur ut canes: circumeuntes vndique te non inuenient. Heu quantus super nos cecidit ignis. Note deinceps videbimus solem. Congregatio quid faciet fidelium sine te? Tu dispersio haereticorum eras, tu interfecto eorum gladio oris tui. Tu eorum malleus & securis, conterens eorum dentes in ore ipsorum, molas leonum confringens: & deducens eos in puteum interitus. Gaudebunt nunc & exultabunt & humiliabunt populum tuum, & hereditatem tuam vexabunt. Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condentabunt. Incendent igni sanctuarii dei, & veritate fidei lacerabunt. Tunc ille motus his verbis, aliquantulum lacrymatus est, ut totus semper in domino misericordiae visceribus affluebat, conuersusque ad eos, hac eis statibus voce respondit. Eia boni milites Christi, confidatis in domino, & in potentia virtutis eius. Nolite timere, consequemini a domino misericordiam, si sperabitis in eum. Est enim ipse pius & misericors, & nullum deserit sperantium in se. Quis confisus est in domino & derelictus est? Si autem nunc vos derelinquo, dominus nonne vos recipiet? Ipse enim legem vobis constituet in via sua, diriget vos in semitam rectam, & non tradet vos in animas persecutorum vos. Viriliter ergo agite, & confortetur cor vestrum, & sustinete dominum. Est enim deus in caelo pius & misericors, qui suos mille modis scit iuuare famulos. Non turbetur cor vestrum neque formidet. Sperare in domino, & effundite coram illo corda vestra, quia ipse adiutor erit vester. Si enim ab eo nunc iterum me videbitis, & gaudebimus insimul. Quia non multo post hos dies quod ego vado, & vos poteritis venire: & ubi ego ero, & vos eritis in gaudio, quod nemo tollet a vobis. Memoretote filij charissimi, quomodo post mortem Moyse deus elegit Iosue in ducem & protectorem populo suo. Et elevato Elia per turbinem curru igneo in caelum, fecit Heliseum in populo esse prophetam, in quo duplex requieuit spiritus heliae. Nunquid nunc exinanita est manus domini? An oblitus est deus misereri, aut continebit in ira misericordiam suam? Dominus erit pars hereditatis vestrae & calicis vestri, & ipse restituet vobis hereditatem vestram: suscitabit namque ex vobis alium pastorem, cui dabit verbum euangelizandi, & ille ingredietur sine macula, & operabitur iustitiam. Et rogo deum meum, qui eduxit & reduxit me secundum voluntatem suam, ut si quis in me fuit spiritus ad obediendum praecipis suis, quod in isto quae vobis mittet paraclito & pastore fiat duplex. En Eusebium filium meum dilectissimum habebitis vobiscum: & ipsum tanquam me audietis. Ipse enim erit vobis in patre, & vos ei tanquam filij obedietis in charitate cum omni humilitate & mansuetudine, & cum omni patientia. Si quid vobis fuerit necessitatis, referetis ad eum. Obsecro vos ut solliciti sitis seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus & vnus spiritus sitis, sicut vocati estis in vna

in vna spe vocationis vestrae. Vnus est deus & pater omnium Iesus Christus: cui soli in vna simul viuentes fraternitate placere cupiatis. Ergo eius estote imitatores sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & ipse dilexit vos, & tradidit semetipsum pro vobis, ut vos redimeret, & faceret vos sibi acceptabiles sectatores bonorum operum. Vnicuique vestrum det ipse gratiam secundum mensuram donationis suae. Det vobis de rore spiritus sancti abunde, ut habeatis cor ad colendum eum. Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in praecipis suis, ut cognoscatis eum, & faciatis eius voluntatem, nec vos unquam deserat. Tu autem mi fili Eusebi conurge, conurge, induere fortitudinem, semper subditus esto domino, nec emuleris eum ut nequiter facias. Salus tua deus in sempiternum erit, & iustitia tua non deficiat. Humilior sis omnibus: leua in caelum oculos tuos: lex dei semper sit in corde tuo. Noli timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuas. Si sperabis in domino, assumes fortitudinem, & venient tibi pennae ut aquilae, & volabis, & non deficies. Vniuersa legis domini secure loqueris omnibus. Ne timeas a facie hominum, quia cum illis semper est dominus cum quibus est veritas: descenditque cum illis in foueam, & in vinculis non derelinquit eos, sed a seductoribus tutatur eos, & est illis adiutor & protector in tempore tribulationis. Certè non facile timet mortem hanc: imò ut plus dico, odit hanc vitam, qui se bene agere cernit. Ecce constituo te super societatem istam, ut euellas & destruas, & dissipas & disperdas, reedifices & plantes. Oportet te enim esse irreprehensibile. Potest male alios corrigere, cui potest is quae corrigit dicere: Et tu similiter facis. Tibi amodo maior erit labor, sed maius praemium. Esto sobrius, prudens & pudicus, hospitalis & doctor. Nemini violentiam facito, sed omnes aequaliter dilige: & tanto plus quanto meliores. Non sis persecutor, sed modestus: non litigiosus, nec cupidus. Tu autem praedica opportune verbum dei. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum. Acquire verba quae praedices orationibus. Valet enim huiusmodi praedictio & doctrina ad illuminandum & arguendum, ad corripiendum & ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit audiens, & in omni bono opere instructus. Est enim Christus Iesus in caelo sedens ad dexteram virtutis dei, reuelans mysteria, & docens omnem scientiam. In omnibus fili dilectissime te ipsum praebere exemplum bonorum operum, in omni sanctitate & bonitate. Nam capite patiente, totum debilitatur corpus. Ut ergo breuiter te doceam, facies omnia bona si timueris deum. Patri meo reuerentissimo Damaso Portuensi episcopo scribens, facies mei memoriam, ut habeat me in orationibus suis, nec corrumpi dimittat opera, quae tanto labore cotextui, ab hominibus iniquis & dolosis, a quibus saepe expugnatus sum a iuuentute mea. Ecclesiam prudenter custodiat, sciens quoniam mali erigent se illaqueantes animas supplicium, quos conatus sum educere in viam rectam, loquentes in ore suo, & gladium habentes in labijs suis. Quoniam obmutui & filii a bonis, & proiectus sum in monumento dormiens. Spero enim in domino quod benignus est,

& non derelinquet fideles suos. Gaudium enim habeo magnum & consolationem, praesumens de misericordia domini, quod virum mirabilem & multam scientiam & bonitatis Augustinum Hipponensem episcopum post me relinquo. Propter quae multam habeo fiduciam in Christo Iesu sustentandi fide nostram. Cui de me scribens hoc ipsum rogato, ut tanquam fidelis pugnaret miles, ne veniant (quod absit) mala genti nostrae. Theodosio senatori, & omnibus in Christo fratribus me recomendes. Finitis his verbis, vir sanctissimus iucunda voce versus ad fratres, inquit: Accedite huc ut tangam vos filij mei antequam a vobis recedam. Ad quae appropinquantibus illis, singulos brachijs ut melius poterat amplectens, cuiuslibet pacis osculum tribuit. Deinde vocem mediocriter eleuans, vultu placido & iucundo, extensis in caelum manibus, conuersisque ad dominum oculis gaudij lacrymis inundantibus dixit. Pie Iesu, virtus mea, refrigerium meum, susceptor meus & liberator meus, laus mea, in quem speraui, cui credidi, & quem dilexi, summa dulcedo, turris fortitudinis, & spes mea a iuuentute mea: voca me dux vitam meam, & ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum, quod tu delimo terrae creator omnium formasti, quod ossibus & nervis compegisti, cui vitam & misericordiam moriens tribuisti, tuae clementiae porrigere dexteram. Iube domine, ne moreris: quia tempus est ut puluis in puluerem reuertatur, & spiritus redeat ad te saluatorem, qui huc misisti illum. Aperi illi ianuas vitae. Nam cum pro me in ligno crucis tanquam latro pepercisti, tu promissisti mihi quod cum reciperes. Veni dilecte mi: teneam te, nec dimittam te, introduce me in domum tuam. Tu susceptor meus es, gloria mea, & exaltas caput meum: salus mea & benedictio mea. Suscipe me misericors deus secundum multitudinem miserationum tuarum. Nam latrone ad te currentem in cruce moriens suscepisti. Possideam te beatitudo sempiterna. Caecum iuxta viam clamantem, Iesu fili David miserere mei, lumine tuae visionis aeternae illumina. O lux inuisibilis, qua caris Tobias clamabat. Quale mihi gaudium est cum in tenebris fedefo, & lumem caeli non video? O lux sine qua non est veritas, non est discretio, non est sapientia neque bonitas. Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus: praegreui aduersus eum. Tardet animam meam vitam meam, loquar in amaritudine animae meae, aegrotus sum. Infirmata est in paupertate vita mea, ossa mea sicut in frigidario confixa sunt. Et ideo ad te domine curro medicum. Sana me domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero. Et quoniam in te confido non erubescam. At quis ego sum, piissimae deus, ut tam audacter loquar ad te: Peccator sum, & in peccatis totus natus, & genitus & educatus, cadauer putridum, vas foetidum, esca vermium. Heu mihi domine, parce mihi. Quae victoria si pugnando mecum me viceris, qui sum minus quam stipula ante faciem venti? Dimitte omnia peccata mea, & erige de stercore pauperem. Certè domine si placet dicam, non debes me ad te currentem fugare: quia tu es deus meus. Caro tua de carne mea, & ossa tua de ossibus meis. Propter hoc nanque non relinquens patris dexteram, adhaesisti meae humanitati, factus deus & homo,

quod prius eras permanens in vna eademq; persona. Et hoc quare tā arduū & inopinabile perpetrasti, nisi vt confidenter ad te recurrerem quasi ad fratrem, & vt mihi tuā misericorditer cōdonares diuinitatē: Quapropter exurge & adiuua me domine, exurge & ne repellas me in finē. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita sitiens anima mea petit te fontē viuū, vt hauriat aquas in gaudio de fontib⁹ saluatoris, ne sitiat ampli⁹. Quando veniet & apparebit ante faciem tuā? Domine mi quando respiciens restituēs animam meam à malefactis eorum, & à leonibus vnicā meā? Vtinam appendentur peccata mea, quibus irā merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris grauior hęc appareret. Vnde & si ampli⁹ expectes, tribulationem & dolorem inueniā. Veni gaudiū spiritus mei, vt delecter in te. Reuela mihi misericordiam tuā lætitia cordis mei, inueniam te desideriu meū. Sicut seruus præstolatur finē operis sui, sic & ego expecto te. Intret postulatio mea in cōspectu tuo domine, & fiat manus tua vt saluū me faciat. Ecce virū qui descendēs à Hiericho, captus à latronibus vulneratus sum, semiuuius relictus sum, tu pie Samaritane recipe me. Peccaui nimis in vita mea, & malū corā te feci. Non te cognoui, ingratus fui tot beneficiorū tuorū, non vt decebat te laudauī. Forte multotiens veritatē tacui. In corde meo cū pulsabas ad ostiū cordis mei, piger fui, vt te reciperem reuerenter. Corpus putridū q; velut vmbra declinat, nimio dilexi affectu. Verbis vanis os inquinaui. Mens mea non semper fuit in testamento legis tuæ. Non auerti oculos meos vt non aliquando viderent vanitatē. Aures meas quandoque verbis inutilibus inquinaui. Manus meas ad proximi necessitatē multotiens non extendi. Pedibus ad iniquitatē cucurri. Quid plura dicā? A planta pedis vsque ad verticē capitis nō est in me sanitas. Certe nisi in ligno crucis moriens me adiuuisses, digna erat habitare in inferno anima mea. Ego pie Iesu sum pars tanti pretij, pro me fudisti sanguinē tuū pretiosū, non me refutes. Ego sum ouis quæ errauit: require eā bone pastor, & appone eā ouili tuo, vt iustificeris in sermonibus tuis. Nā promissisti mihi, quod quacūq; hora peccator ingemuerit, saluus erit. Dolens factus sum, iniquitates meas ego cognosco, & delicta mea corā me sunt. Vere non sum dignus vocari filius tuus, quia peccaui in cælum & corā te. Auditui meo dabis gaudiū & lætitiā. Auerte faciem tuā à peccatis meis. Dele iniquitates meas secundū magnā misericordiā tuā. Ne proicias me à facie tua. Nō secundū peccata mea facias mihi, neq; secundū iniquitates meas retribuas mihi. Sed adiuua me deus salutaris meus, & propter honorē nominis tui libera me. Benigne fac in bona voluntate tua, vt inhabitē in domo tua omnibus diebus vitæ meæ, vt in seculū sæculi cum habitantibus in ea laudē te. Surge prope sponse dilectissime animæ meæ, & noli considerare quod fusca & nigra est peccatis. Ostende illi faciem tuā. Sonet vox tua in auribus suis. Vox tua dulcis & facies tua decora. Ne auertas eā à me, & ne declines in hac hora à seruo tuo. Ne tradas me in animas persequentium me, expecto te domine. Credo videre bona domi-

ni in terra viuentiū. Veni ergo dilecte mi, egrediamur in agrū, videamus si floruit vinea. Conuertere planctū meū in gaudiū mihi. Inclina ad me aurem tuā, accelera vt de hac lacrymarū & miseriarum valle eripias me. Hęc vbi vir sanctissimus cōtinuat lacrymis, & manibus in cælum erectis dixit, parumper siluit. Deinde fratres intuens dixit. Præcipio vobis filij mei dilectissimi, per virtutē & nomen domini Iesu, vt corpus meū cū dissolutū fuerit, in terra iuxta præsepe domini nostri nudū sepeliatis, vt illud ferat secū rediēs, quod veniens apportauit. Nudus inde egressus sum, nudus reuertar illuc. Societur terra terræ, non licet terram sociari lapidibus. Appetit enim naturaliter suū simile quodlibet. Iterū rogo vos vt domini mei afferatis corpus quatenus in suo lumine videā lumē, vt firmans super me oculos suos det mihi intellectū, & instruat me in via qua gradior. Tunc quidā frater ad locū accedēs, sacratissimū corpus Iesu Christi obtulit. Quod vbi vir domini videre potuit, nobis ei auxiliantibus, prostravit se in terram pron⁹, voce & lacrymis quantū poterat clamans: domine quis ego sum, vt sim dignus quod sub tectū meum intres? Meruit hoc peccator homo? Certe domine non sum dignus. Nunquid ego melior sum quā omnes patres mei? Tu noluisti Moyse vno ictu oculi te monstrare. Cur nūc tantū te humilias, vt patiaris ad hominē descendere publicanū & peccatorē? Et nō solū cū illo manducare vis, sed te ipsum manducari ab illo iubes. Cumque prope illum esset sacerdos, erigēs se vir gloriosus, genibus flexis eū cunctis tenētibus, magnis lachrymis & suspiriis, & quāmpluries percutiens pectus suū dixit. Tu es deus meus & dominus meus, qui pro me passus es, an forte alius? Certe tu es ille, qui cum deus esses, solus ante omnia tēpora & sine principio genitus à deo patre æterna & inuestigabili generatione, qui cū ipso patre & spiritu sancto vn⁹ deus es, permanens illud idē quod eras & es, intra vnus puellę corpusculū te clausisti factus homo sicut ego sum. Vere & deus & homo es. Sic enim in virginali vtero hominē suscepisti, quod nec sine homine deus es, nec sine deo homo: quāuis neque humanitas sit diuinitas: nec diuinitas humanitas. Non sunt cōfusæ naturæ, quāuis sit vna & eadē in te persona. Nōne es caro & frater meus? Vere sic. Famē habuisti, sitiisti, fleuisti, meas infirmitates habuisti vt ego. Sed tamē in te peccadi infirmitas & defect⁹ nō fuit vt in me: nō enim peccare potuisti vt ego. In te fuit corporaliter & est omnis plenitudo gratiæ: nō enim data fuit tibi gratia ad mensurā. Tua enim anima statim cū vnita inseparabiliter fuit diuinitati, omnia perfecte sciuit & potuit, quæ ipsa scit & potest diuinitas. Quantū ad diuinā naturā, quæ in te est, æterno patri deo equalis es. Sed ob illā, quā pro nostra redēptione assumpsisti humanitatē, minores: nec tamē ex eo aliquid incurris vituperiū. Tu nēpe es ille quem in Iordanis alueo baptizate Ioanne, vox subito paterna cælitus intonuit. Hic (inquiēs) est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui, ipsum audite. Et spiritus sanctus in te vt columba descēdens, te vnū esse cū patre, & eundē in substantia declarauit. tu bone Iesu pro me crucis tā grāde in tuo

in tuo isto, quod præscis cerno, corpore subisti suppliciu, vt mortē, quā meis incurrerā flagitiis, interimeres: animas antiquorum, quas dudū diabolica potestas miseris infernalibus mansionibus retinebat, recuperares, & totā humanā naturā, quæ corruerat in mortē perpetuā, tuo cum ipsa pacificato patre ad vitā interminabilē, tuo, quē pro ipsa fudisti pretioso sanguine reuocares. Cuius quidē vitæ die resurgens tertia, de illo quo mortuus iacuisti barathro, certitudinē firmissimā cōprobasti. Quo quidē nostra est solidata fides & aucta spes, vt sicut incorruptibilis & impassibilis & immortalis resurrexisti: ita similiter & nos resurgemus. Tu certe bone & pie domine post tuā mirabilē & singularem resurrectionē quadraginta expletis diebus, quibus experiētia lucida indiciorū multipliciū, te ab inferis viuū resurrexisse declarasti, & vt nulla dubitationis oriretur caligo, ad cælos cunctis cernētibus discipulis tua propria virtute ascendisti, mihiq; ianuas referans paradisi, ad dei patris omnipotentis dexteram cōsedisti, vbi sine fine sedes. Tu insuper bone Iesu à deo constitutus iudex viuorū & mortuorū: sicut in illa die ascendisti: ita in tremēdo & horribili vniuersalis iudicij die descendes reddere singulis secundū opera quæ fecerunt. Corā te certe tunc procident reges, omnis strata erit dominatio. te tunc omnes timebunt, qui te nūc contēnūt. Quid nūc tibi infelices homines, qui nunc cū malefecerint gloriātur, dicent: qui te omnia scientem cernent, quibus nullū amplius est remediū misericordię? Quid in cōspectu potentis omnia, cernētis omnia, & solum quod iustum est iudicantis, facient miseri, qui totum suum in mundi vanitatib⁹ & flagitiis amiserunt tēpus, plus diuitiis fallacibus quā tibi insistentes, plus filios & filias, & mundi gloriā momentaneā quā te diligentes, cū tuū erga eos iratum cernent vultū, cū tā seuerā expectabunt sententiā, cum eos de minimo quoq; cogitamine & propria accusabit conscientia, & dæmonū caterua, & simul quælibet creatura, quā te deū offendendo offenderunt: cū videbunt statim cum fuerit sententia diuulgata, se adepturos tormēta quibus & corpus & anima simul cruciabitur, cum diabolis sine fine nullū inde in perpetuū refrigeriū expectantes? Væ, væ miseris, qui in isto tam breui tempore vilissimis bonis temporalibus ebrii, quæ non solum inopiam non auferunt suis possessoribus, sed & ipsa suam faciunt indigentia negligentibus in beluam rediguntur. Væ, væ qui saltem tanto hoc timore peccare, & tuā prouocare iracundiā non desinunt, si tuo nolunt amore vt tenentur. Sed quomodo pie Iesu tu, cuius tāta est magnificentia, vt nulla queat explicare creatura, quæ cæli, mare, & omnia quæ eius ambitu continētur capere nō possunt, qui idē totus vbiq; locorū præsens es, nec int⁹ inclusus, nec extra exclusus, idē in cælo ad patris dexteram omnium supernorū ciuiū beatitudo & gloria, qui tuę celsitudinis speciē contēplatur: idē in terra pugillo ipsam continens & concludens, idē in mari & in abyssis ad nutū regēs omnia & cōseruans, idē in inferno potenter dominans, sub tāta panis breuitate contineris, nō particulariter sed integre & perfecte ac inseparabiliter. O ineffabilis

admiratio, o omnium nouitatū nouitas. Oculi in te vident albedinē, saporem sentit gustus, odorē olfactus, tactusque subtilitatē repperit. Sed auditus cordi repræsentat in te illa nō fore accidētia. Hinc certe per se sola existunt accidentia sine subiecto: Quia nō vt humanis videtur sensibus panis es, sed Iesus Christus integer, sicut in cælo ad patris dexterā resides deus & homo. Aue panis vitæ, qui de cælo descendisti dans te sumentibus digne vitam: non sicut manna quod in deserto nostris pluit patribus, de quo omnes qui manducauerunt mortui sunt. Certe qui te digne sumit, quanquā morte corporali anima à corpore separetur, nō morietur in æternum: quia nō illa separatio mors est, sed de morte ad vitā transitus. Vnde qui te digne māducat in mundo, moriens tecum æterne viuere incipit. O quā pretiosa mors illa est, antequā homines mortui sunt, postquā incipiunt viuere. Tu panis angelorū, tua visio angelos reficis & glorificas. Tu esca es animæ, non corporis: impinguis mentē, non ventrē. Qui in te non impingatur in virtutibus, nimis æger iacet in flagitiis. Tu te manducantē, vt concedet, in te transmutas, vt tui participatione efficiatur deus: nec tamen illū transmutaris, velut alia corporea facit esca. Sed vā te indigne sumentibus. Certe ad sui pœnā & reatū iterū te crucifigūt, nō quod te diiudicet illa māducatio: quoniā impassibilis & immortalis omnino es. Heu domine mi quid dicā? Quodd hodie te sacerdotes comedunt in altari vt carnes pecudū & volucrum, imò peius. Nocte mulierū fruuntur actu turpissimo, & te mane masticando comedunt. Vbi domine laticas dormis ne an vigilas? Est tibi hoc acceptum sacrificium? Est hæc oblatio quam eligis? Exaudis preces eorum de cælo, & de sede maiestatis tuæ? Vere si hoc velles sacrificiū & libamē, mendax fieres & peccatorū socius. Certe domine si vera sunt quæ per os locutus es prophetarū, si iustis solū supplicationib⁹ præsto es, & si tibi placet æquiras, hoc tale est impediendū sacrificiū ne fiat: quanquā in se & natura sui sacrificiū bonū sit, nec possit violari malis sacerdotib⁹: quia malitia nō diiudicat sacrificiū. Vnde huiusmodi sacrificiū fit ad sacerdotis præiudiciū & dānationē, nec pro quib⁹ fit prodest: imò (vt verissime dicā) qui vitā sacerdotis agnoscit, & eum pro se celebrare facit, fit in eiusdē peccato conscius, nec nō & pœnæ particeps. O magnū & inscrutabile mysteriū. Panis accidentia frāguntur per partes, & tamē in qualibet permanes particula, totus & integer Christus sicut eras antea. O humanorum illusio sensuum. Franguntur illa quæ humanis sensibus in te videntur accidentia, & tamen nec frangeris, nec corrumperis. Te dentes videntur masticare veluti materialē panem, & tamen nunquā masticaris. O nobile conuiuium, in quo sub panis & vini specie, totus Christus deus & homo sumitur: & ita totus in specie panis, & qualibet eius particula, & in vini specie cū qualibet gutta, sicut in panis totius & vini specie simul. Nam totus perfectus & integer Christus, sub panis specie, & sub qualibet quantūcūq; minima continetur particula, & idem totus in vini specie & in qualicūque gutta permanet. O esca sacratissima, quā vere co-

medēs, de^o efficitur, iuxta illud: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Liberatur à malis, impletur bonis, & immortalis indubitanter efficitur. O sacrum peregrinationis nostræ viaticum, quo de hoc nequam sæculo peruenitur ad cælestis Hierusalem consortiū. Patres nostri in deserto manna comedentes, nō perueniunt ad terrā promissionis. Qui vere te comedit, in fortitudine tui ambulabit vīq; ad montē dei Oreb. O comestio delicatissima qua omnis saporis & odoris est suauitas, omne delectamentū, omnis medicina, omnis sustentatio, & omnis requies à labore, necnō & omne quod desiderari potest. Tu certe vita es, qua omnis vivit creatura, & sine qua moritur. Tu es vita vitalis, dulcis & amabilis atq; iucūda. Odoris tui suauitas ægros recreat & debiles, quos tuus facit sapor salubres & fortissimos. Tu lux illa incomprehensibilis, quæ omnem illumina hominē venientē in hunc mundum. Tua mi domine est omnis potētia tuū omne regnū, ante te curuabitur omne genu. Omnia quæ eunque vis facis in cælo & in terra, & in mari, & abyssi. Tuq; nihil est quod possit resistere voluntati. In te, & exte, & per te sunt omnia, & sine te nihil. Eia ergo fidelis anima gaude, epulare, ne moreris his pauci delictis, ne pigriteris hoc frui conuiuio in quo non carnes hircorū aut taurorū, vt olim in lege, sed saluatoris tui corpus sumendum proponitur. O signum dilectionis inopinabile, vt idem sit dātor quod datur, & donator idem sit quod ipsum donum. Quā magna dulcedo tua domine, quam absconditi timentibus te, & perfecisti eam separātibus te. O ferculum excellētissimum, venerandū, colendū, adorandū, glorificandū, & amplectendū, omnibus extollendū laudibus, exaltandū cunctis præconiis, firmiter in cordis visceribus retinendū, & perpetuis temporibus alligandum animo. Cecidit homo per cibum ligni vetiti ad miseriam, per te releuatur ad æternā gloriā. Tu certe in rectis & eruditis habitas cogitationib⁹. Tu miserimū, arrogantē, & superbū detestaris diuitē, eū dimittis inanē & vacuū, ac de te famelicū. Tu pauperem iustum piū & humilē, omnibus eum implens diuitiis, tuæ domus vbertate satias. In te & per te est rectum iudiciū & æquitas, tecum prudentia & fortitudo & omnis victoria. Per te sancti regnant in cælestibus. Per te doctores prædicant. Per te iustus viriliter contra hostes dimicat. Tu superbū potentē deponis de sede, exaltādo humilē. Tecū sunt omnes diuitiæ & gloria. Te diligentes diligis. Qui ad te puro corde vigilant, te inueniunt: quoniam cum simplicibus & rectis corde gradieris. Tu solus ante omne principium, omniū eras & finis & principiū. Tu solus sine tempore æterne à deo patre genitus. Quam beati qui te diligunt, qui aliud quā te non desiderant, qui de te assidue cogitant, qui te digne comedunt, qui tecū manētes omnes vias tuas omni tēpore custodiunt. Certe qui te inueniunt, inueniunt vitā, & hauriunt vitā interminabile. O esca mirabilis ac stupēda, delectabilis ac iucunda, tu isfima ac super omnia peroptanda. In qua tot sunt innouata signa, & mirabilia immutata. In qua omne habetur delectamentum, & ad omniū gratiarū proficimus incrementū. Quam singularis & inau-

ditā tua liberalitas. Quam superabundantissima ac prodiga largitas, vt tui neminem exortem facias, nisi ad te venire contemnat. Si quis ergo paruulus est, secure ad te veniat, & te comedēs fiat magnus, & relinquens semitas infantia, per vias ambulabit prudentia. Si quis debilis est, ad te declinet, & protinus fiet fortis. Si quis infirmus sanabitur. Si quis mortuus est, si audire te voluerit, vitam interminabilem apprehendit. Sed qui magnus est & fortis, nec hic te deserat: nam superabundāter in te inueniet quo pascatur. Nemo certe sine te potest vivere ad momentum. Tu solus vitā das omnibus creaturis. Idcirco defecit cor meum, & caro mea: deus cordis mei, & pars mea deus in sæcula. In te solum delectatur cor meū. In te exultat anima mea. Tibi soli adhærere cupit mens mea: quoniam qui elongant se à te peribunt. Tu autem domine ne longe facias auxilium tuum à me, sed tuam ad me inclina aurem misericordia. Te edat pauper & inops, & fatietur: & tunc vivens cor laudabit te. O lux inuisibilis, inextinguibilis, & omnia vere illuminans, sedenti cæco huic secus viam, miserere mihi filij David clamāti, visum tribue quæso, quo te videat. propitius, quæso domine, huic esto peccatori, vt sis mihi in adiutoriū & in locorum refugij, vt saluum me facias. Et tunc si ambulē in medio vmbre mortis, non timebo mala: quoniam tu mecū est. Mortuus eni pie Iesu iaceo, exurge & resuscita me, & cōfitebor tibi. Aeger & infirm⁹ sum, cui nulla est amplius in carne sanitas: medicus es, sana me. Nudus affligor frigore: diues es, induc me. Fame in hac solitudine pereor: cibus es, satia me. Sitio: salubre poculum es, inebria me. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinē maris, & tempestas demersit me. Laboraui clamans, rauce factæ sunt fauces meæ. Iam intrauerūt aquæ vsque ad animā meā. Educ me de laqueo isto protector meus, gubernator meus, firmamentū meū, refugij meū, dux meus, & rex meus, & deus meus. In cuius commendo manibus spiritum meū, quē in crucis stipite redemisti, cui vitā & misericordiā tribuisti. Respice domine humilitatem meam, nec concludas me in manus inimici. Hodie tecū ingrediar in locū tabernaculi admirabilis, vt inhabitem in domo tua, in longitudine dierum in sæculū sæculi. His finitis, vir domini gloriosus sacrum domini corpus suscipiens, ad terram supinus rediit. Deinde manus in modum crucis supra pectus tenens, Simeonis propheta vaticinium decantauit. Quo finito, subito cunctis qui aderāt cernentibus, tāta in loco in quo iacebat diuinitus lux effulsit, vt instar solis radij splendor quorumlibet vibraret oculos, ne possent morientem virum gloriosum aliquā qualiter intueri. Quā quidem luce ad horam permanente, circumstantium quidam agmen angelicum ibidem viderunt vndique discurrentium, vti scintillæ in arundinetis solent. Quidam vero angelos non viderunt, sed vocem lapsum cælitus audierunt sic dicentem: Veni dilecte mi, tēpus est enim, vt mercedē accipias pro laboribus, quos mei causa viriliter supportasti. Quidam nec viderunt angelos, nec hanc audierunt vocem: sed tantum cum his à beato Hieronymo illa finita voce, hæc audierunt

runt verba: Ecce ad te venio pie Iesu, suscipe animam quam tuo recuperasti sanguine. Tunc subito illa lux disparuit, & illa anima sanctissima tanquā sidus omnibus virtutibus radians, carnis resoluta cæno, cælorum regna adiit gloriosa. In quibus iam certe tanquā luminare conspicuum retinet, & splendore beatitudinis, & multorū coruscatione prodigiorum. Quoniam non potest abscondi ciuitas supra montē posita. Nec voluit deus vt in morte ipsius lateret sanctitas, cuius vita sanctitatis causa fuerat, & salutis totius ecclesie militantis. Tantis denique illa recedēte sanctissima anima odor subsequutus est per dies nō modicos, vt nulla forte vetustatis recordetur ætas. Sed certe dignum erat, vt illius merita, odoris præcipue clarerent indicio: qui ad vnitatem fidei intemeratę membra fecit sua suorum verborum odore euocauerat. Hora namque charissimi patres & domini, huius transitus gloriosa diei erat vltima. In qua quidē vt sui athletæ pius dominus gloriā demonstraret, & omnibus qui in ecclesie domo habitāt, proferret clarum lumen, hoc modo Cyrillo episcopo transitū gloriosi Hieronymi ipse dominus reuelauit. Cūq; dicta iam hora Cyrillus episcopus deuotus in sua cellula orationibus inhæreret, sursum in spiritu raptus, velut in extasi factus, subito quoddam à monasterio, à quo vir sanctissimus migrauerat, vsque ad cælum, mirabile & speciosissimum vidit iter. Cuius tanta erat pulchritudo & admiratio, vt sicut eodem postmodum testante cognouimus, stupore velut amens effectus, huc illucque admirans, suis paulisper credebat obliuisci. In hac siquidem mentis posit⁹ anxietate, eleuauit oculos, & ecce angelorū maxima à monasterio societas veniebat, alternatim melodiarum & melliflorum cantuum vocibus concinentium, quorum videbantur vocibus cælum & terra, & omnia quæ continentur eorum ambitu, vndique resonare. Ferebant etiam singuli angelorū singulos manibus accensos cereos, quorū claritas solis repellebat lumē. Sed quid additur admirationi admiratio? Ad cælos vertens Cyrillus oculos, nō minorem angelorū cernit numerū, modo simili istis obuiā venientū, qui rei huius anxius expectans euentum, interrogasset quidē quid hoc esset: sed ita eū stupor oppresserat, quod quid diceret nesciebat. Ast illo diutius expectante, gloriosam vidit Hieronymi animam præ cunctis qui præbant angelis & sequebantur, mira decoratam pulchritudine venientem. Ad cuius erat dexteram saluator cum illa pariter veniendo. Quæ quidem in loco, quo Cyrillus degebat, gradū figens & stās, ei taliter est locuta: Agnosce me? Ad quem ille: Minime quidem. Quis enim es, qui tanto cæteris honore emines? At illa: De Hieronymo vnquam fuit aliqua tibi cognitio? At ille: Certē quē nominas, singulari affectu diligo charitatis. Sed quæso ille es? Et illa: Eius sū anima, quæ gloriā iā obtineo quam sperabam. Ad meos pergit filios: & quæ vidisti nūtra, vt & à lectu desināt, & meo statui congregat quē elegi. Quibus omnibus finitis, omnis illa beata visio ab ei⁹ euānuit oculis, & fuit in semet reuerfus protinus Cyrillus ineffabili gaudio perabūdans: ita tamen quod per totā noctē illam non

se potuit à lacrymis præ mentis lætitia continere. Quam ergo mirabilis est dominus in sanctis suis, mirabilis in maiestate, faciens prodigia. Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit eum, notam faciens iu populis virtutem eius. O diuini amoris immensitas, diuinæ largitatis affluentia. Quid enim isti suo potuit facere filio honoris & gratiæ, & non fecit: cum tam copiosa & in vita & in morte erga eū fuerit munificētia? Dedit enim ei domin⁹ claritatem æternam, & nomine æterno hæreditauit illum, & fecit eum hæredem gaudiorum supernorum: in quibus permanebit in sæcula. Quam singularis honor & admiranda gloria, excedens penē aliorū gloriam sanctorum & honorē. Vbi non solum illam sanctissimam animā omnes cælestes comitantur cohortes: sed etiam ipse proprius saluator. Nec enim sola in cælo fulget insignis dignitatum illa beata anima: sed etiam corpus suum non cessat in terris radiare miraculis. Ad cuius narrationem cōgruum est redire. Defuncto namque (vt dictum est) viro sanctissimo hora completorij, corpus illud tantis fragās aromatibus custodientes, totam illam in somnem noctem ducentes circa eum, in magnis siquidē pro damno quod cunctis euenerat fletibus, & pro sua quā iam obtinuerat gloria gaudiis vigilauimus. Mane autem facto, diuinis peractis, vt condecebat, mysteriis, debitisq; obsequiis honore debito consummat⁹, in Bethleem iuxta præsepe in quo pro nobis Christus de intemerata ibidem natus Virgine in fatis vagit, corpus illud sacratissimum, sacci coopertū linteo, in terrā, vt ordinauerat, sepeliuimus. Quātis autē ipso die & etiam ad præsens miraculis gloriosis mirificauit dominus filium suum sanctum Hieronymum, certe non foret enarrare sufficiēs lingua carnis. Sed tamen aliqua de multis (ne noster nimis prolongetur sermo) referā. Quidā à natiuitate cę⁹ in ipso sepulturæ die, videndi beneficium, corpus tangens sanctum, obtinuit. Cuidam etiam iuueni furdo & muto sanctissimum corpus deosculanti, soluto auris & linguæ ligamine, & loquendi & audiendi gratia est concessa. Et certe dignum erat, vt qui cæcitatē veræ lucis, quæ Christus est, tenebris obcæcatus, suis sanctissimis doctrinis & exemplis illuminauerat, surdis quoque & mutis in diuinis operibus veram exercuerat medelam, vt diuina intelligerent documenta, & catholicæ fidei confiterentur rationes quas spernebant, in die sui obit⁹ gloriosi, & cæcis lumen tribueret corporeale, & surdis ac mutis cōcederet sanitatē. Quam plurimū, vt asserunt qui viderunt, à nefandis spiritibus obumbrati, in loco quo sanctum quiescit corpus clamātib⁹ diris vocibus dæmonibus: Sancte Hieronymē, cur nos tam grauitate insequeris, tu nostrum semper flagellum fuisti, & viuus, & nunc mortuus, per eū sunt mirabiliter liberati. Hæreticus quidem dum prædictum beatum Hieronymum blasphemaret, & eius fore dignum corpus incendio dicebat, vltione diuina ad aliorum hæreticorū formidinem, in ligni speciem est mutatus. Et subito, cunctis qui aderant vidētib⁹, ignis cælitus eū inuasit ac eum taliter combussit, quod totus in cinerem est conuersus. Ad hæc magna hæreticorum mul-

titudo, cum tantam suæ sanctitatis aduerteret experientiam, & ad veritatem sacræ fidei tantis & tot apertis signorum indiciis tāquā quibusdam clamantibus præconibus vocarentur, ad ipsius sacratissimæ & intemeratæ fidei lumen redierunt. Quid plura dicam? Certe in generatione & generationē vix annuntiarem quæ per illum deus ostendere voluit, ut magnificaret eum, & colendū exhiberet vniuersis. Quā magnus certe est iste tot faciens mirabilia, cui certe non est similis secundum opera sua. Magna magna de hoc per mundū resonant vniuersum, sui gloriosi exilit triūphi fama in omnē terrā, & in extrema terrarum spatia rutilant sua lucida signa, iam tantorum miraculorum multitudine corroboratur intemerata fides. Quot enim infirmis integram sanitatē concesserit per optatam, enarrare cederet in immensum. Et tēpus, & vita, & omnis human⁹ deficeret sensus si vellet omnia indagare quæ operatus est in diebus nostris, quæ auribus audiuius: nec sunt occulta à filiis hominū. Lætetur itaque totus fidelium cœtus, & canticum lætitiæ & exultationis deo concrepent alta voce; quod ex eis profiliit stella micans, cuius fulgentes lucis radij, eos dirigunt ad cælestē patriam ad eundam. Istius certe vita sacratissima est omnib⁹ disciplina. Mores sui sunt omnium fidelium instituta. Adfint hodie sacri matri ecclesiæ, & pro tanti filij recessu piæ lacrymæ, & pro tanta eis gloria, inæstimabile gaudium. Liceat ergo instar piæ matris ei piis lamentationes impendere, cum tanto se cernit priuatam filio viduatam viro, destitutam pugile, & capitaneo vitis suæ incisa palmitē, quam in agro fidēi plantauit & coluit. Non mihi quæso imputetur filio tāto orbatō patræ, si præ dolore damni tam inæstimabilis ea referam quæ non decent. Sæpe nanque nimia cordis abundantia plura homo loquitur quā vellet. Quid heu charissimi patres & domini nunc vobis referam? Circunquaq; prospiciens & pergens, ut si forte meum, quē dira mors abtulit patrem Hieronymum inuenirem, & non inuenio quem diligit anima mea, cuius amore languo. Tædet animam meam vitæ meæ: quoniā ablata est à me vita mea, & exçussus sum sicut locusta, & exaruit virtus mea, & lumē oculorū meorum extinctum est. Quale amplius erit mihi gaudium in mundo, cum lumen meū videre non possim? obscuratus est enim sol meus, & luna non stat in ordine suo. Quis cum lupis quid faciet, pastoris priuata munimine? Quomodo viget arbor radice detruncata? Quid heu dira fecisti mors? cur patrē recipiens filiū tam mendicum, & omnibus bonis exulē dimisisti? O mors crudelis, non illi sed mihi, & penē toti ecclesiæ, quem surripuisti athletā: Cur non distulisti eum recipere? Quare aliquantulum non auertisti faciē tuā ab eo? Scis quid fecisti? Nūquid non consideraisti quē tā velociter à nobis surripuisti, quod non sit in mundo ei similis, in virtute, in doctrina, in sanctitate? hic certe princeps pacis, dux iustitiæ, doctor veritatis & æquitatis, armiger intemeratæ fidei, cōtra hæreticos bellator fortis, cuius sagitta nūquā abiit retrorsū, nec declinauit clypeus eius in bello, & eius nūquā est

auerfa hasta. Inçlyti Christianorum plebis flete: quoniam cecidit dux vester. Vox in Rama sonet. Tanti filij recessum pie ploret ecclesia. Iā circūdabūt eam canes multi, & consiliū malignantiū obfidebit eam: quoniam longe factus est ab ea auxiliator eius. Iam ad suam non aspicit defensionem. Iā tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Iam in sepulchro iacet protector solitus, nō certe exurgat aduersus malignantes in ea. Idcirco clama in cilicio & planctu pia mater, induere viduitatis veste tanto viduata filio. Heu vaticinabūt pseudo prophetæ, & prophetabunt visiones mendaces, & fraudulentas diuinationes, & sui cordis in nobis seductiones, & certe non erit qui resistat eis. Siccatus est enim fons vitæ, & vena disparuit aquarū viuentium. Sed & tu quid dices charissime pater damase? Vbi, quem plus diligebas quā te Hieronymus? Vbi tui norma itineris? Consiliator, doctor & rector quod abiit tuus? Quando quæso scribes ei. Sine tuo sum Hieronyme charissime consilio, velut abscissum à corpore membrum? Scribe, scribe quæso, ne pigriteris, ut si tua locorum distantia peroptata careo visione, saltem tua mihi adsit memoria frequens tuis assiduis litteris gratiosis. Teste deo in nullo viuentium, ut in te, meq; sp̄i firmam anchoram. Plora igitur, plora, deducant oculi tui lachrymas per diem & noctem, quoniam defecit anchora tuæ sp̄i. Aruit scribentis manus tāquam flos sceni, iam non erit tibi amplius memoria eius. Vox certe sua dulcis & iucunda: quærat in fidelium auribus mel dulcissimū, siluit. Heu qualem amisisti consiliatorem & adiutorem. Certe tā in multitudine consiliorum tuorū defecisti. Non erit qui panem frangat tibi vitæ. Extincta est lucerna in medio ecclesiæ micans, ut non nobis, sed sibi luceat, non mundo, sed cælo splendeat. Quid ergo dicam? Cui conquerar? Vnde mihi in hoc veniet auxilium ut consolet? Certe, ut intueor, à domino factum est istud, & ideo sibi dicam: Cur bone Iesu tam velociter à tua sp̄sa, quā in cruce moriens desponsasti, tātum abstulisti filium protectorem, & contra eius hostes belligerum? Forte voluisti eum tecum esse. Certe domine non eo egebas ut ipsa. Bene quidē ei subuenisti, sed nos orphanos reliquisti. Non conqueror quod aliud quā iustū & æquum feceris: quoniam certe iam ipse merebatur finem imponere huius vitæ laboribus, & tecum esse. Sed doleo quod tantum incurrit damnū ecclesia eo abeunte. Vtinam cum redderes ut tuā regeret, stabiliret, & defenderet ecclesiam velut prius. Quid bone domine eius deinceps facient filij, iacentes, esurientes, circumeuntes famelici ciuitatem ut canes, non habentes qui eis panē frangat? Sunt oves errantes non habentes pastorē, discipuli sine doctore, cæci sine ductore. Heu pater pie Hieronyme, nostræ sustentationis baculus vbi es? Quid tuus faciet currus sine te dulcis auriga? Vbi cubas indica nobis. Cur es nunc terræ focus, qui in te nihil voluisti esse terrenum? Bethlehem, Bethlehem, quiras Iuda, quæ non minorē de principib⁹ ecclesiæ retines, quid fecisti? Redde nobis quem retines patrem. Sed & tu terra, quare audes

retinere

retinere hominem non tuum, qui nihil gessit terrenum, nil carnalē certe sua redoluit caro. Suspende & tu piissime Theodosi tua in salicibus organa. Non pius cesset fletus, cum tui dilecti Hieronymi recordaris quem amisisti. Tanta denique tibi inlit doloris affectio, quanta extitit dilectio: tāta sit lamentatio, quātum damnum. Sed quæ posset moralium explicare lingua, quanta eo superflite aderat toti ecclesiæ vtilitas, quāta Christianorum singulis salubritas, quātum certamen quantaque hæreticis destructio ac dispersio? Hic certe omnibus Christicolis amabilis erat & decorus in vita sua: & ideo eius recessu singulis flete licet, nec est qui se abscondere vel excusare possit. Ne igitur noster nimis protrahatur sermo, ut breuiter concludam quæ pro nostro damno ad dolorem attinent, ut quæ ex illo proueniebat omnibus utilitas & exultatio, explicari non potest, ira dolorum est lamentatio. Cesset igitur dolor, abeat tristitia: quibus tamen attingere non possumus quæ vellemus, quæ non solum nullum remedium adhibet dolori, sed auget. Si patrem nostrum diligimus, de eius lætitia gaudeamus. Non vere diligit qui suam tantum vtilitatem diligit. Idcirco & si pro ea quæ nobis euenit inutilitate dolemus, & pro eis quæ recepit gaudiis collætetur. Adsit ergo hodie nobis causa magnæ lætitiæ. Cantet quilibet nostrū nouū domino canticū. Sonoris iubilet vocib⁹ mater ecclesia. In hymnis & confessionibus plaudent hodie plebs catholica. Vndique iucundetur Christiana concio. Hodie certe obtinuit Hieronymus quod tanto estuabat desiderio. Hodie, deuictis hostibus, securū obtinuit triumphum. Certe, omnibus expletis laboribus, requiem possidet sine fine. Iam nō esuriet neque sitiet amplius, neque cadet super illum sol, neque vllus æstus. Ablata est ab oculis eius omnis lacryma, abiit enim luctus. Iā certe sibi dolor deinceps non erit: iam certe mercedem habet pro qua toto vitæ suæ tempore laborauit. Consolemur ergo, dem⁹ magnificentia deo nostro: quoniā dei perfecta sunt opera, & omnes vię eius iudicia. Confiteamur domino & collaudemus deū saluatorē nostrū: quoniā nō dereliquit sanctū suū sine adiutorio in tribulationib⁹, quę in agone hui⁹ vitę miserrimę circūdederunt illū: sed adiutor & protector suus factus, liberauit corpus suū à perditione, à laqueo linguæ inique, & à labiis operantium mendacium: & cum sublimiter collocavit infra patris mansiones, vbi omne est gaudium, omnis suauitas, omne quod desiderari potest. Vbi gloriosa & felix est resurrectio animarū post labores & ærumnas, vbi dulcis solennitas angelorum, vbi vna societas & charitas omnium ciuium supernorum. Ibi certe neminem timor aut dolor concutit. Ibi nulla penitus agnoscitur angustia, tribulatio, aut diuersitas. Nulla ibi infirmitas nominatur. Nemo enim fraudatur suo desiderio. Procul ibi distat mors. Nulla ibi prorsus præsentis gloriæ expectatur minoratio sed augmentum, scilicet cum omnium vniuersalis erit resurrectio mortuorum: ibi tunc corpus cuiuslibet beatorum simul cum anima, prædictam

gloriam, quā nunc sola possidet anima, sine interminabili possidebit. Quis autem angelorum vel hominum, quanta sit minor particula gaudiorum & gloriæ quæ ibi sunt, esset sufficiens enarrare? Quis esset intellectus ad hæc intelligendum idoneus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit; nec in cor hominis ascenderunt? Certe si hæc quæta sint gaudia considerentur, terrena omnia viliora omni stercore apparebunt. Si hæc temporalis vita illi comparetur, hanc quilibet hominum extinguere quā citius poterit ardescet, ut illius capax efficiatur. Hæc vita caduca & momentanea; respectu illius mors potius est dicenda quā vita. Omnis mundi fallax & vana lætitia, pondus amarissimum & grauis sarcina est. Hanc quippe sarcinam deponens Hieronymus sacratissimus, optimam illam eligit partem, quæ ab eo nullo tempore auferetur. Rogo gaudere & exultate, cātate & palitate, quia pater noster gloriosus nauim plenam cælestibus diuitiis æternisque mercibus iam concupito in littore collocavit, anchoram sp̄i tranquillam iam in statione firmavit. Iam certe brauium obtinet, pro quo in agone huius sæculi ab omnibus se illicitis abstinendo cucurrit. Iam victor de suis hostibus triumphauit, cum quibus scuto amoris domini munitus viriliter dimicauit. Iam denariū accepit, pro quo tanto labore in vinea sanctæ ecclesiæ laborauit. Iam talentum domino reddidit duplicatum, pro cuius mercede in gaudium domini meruit introire. Propter hæc gaudens gaudebo, & cantabo dilecto patri meo canticum nouum, ut sit laus eius in ecclesia sanctorum. Ecce dilectus pater meus, candidus, speciosissimus, electus ex millibus, in quo nulla est macula, pascitur inter lilia in vinea domini sabaoth. Ecce flos campi, & rosa nimio fragrans odore, de horto nuper ecclesiæ, in viridarium est domini transplantatus. Ecce cypressus ad cæli altitudinem se extollit. Ad insulas lōge diuulgetur nomē suum, ut sit in æternum eius memoria in benedictione. Exultate igitur charissimi patres & domini, lætamini & laudate: quia decet laudare dominum, qui mirabilem se in suis declarat sanctis. Lætetur totus orbis. Erubescant fallaces hæretici, & iam se noscant ad nihilum deuenisse. Certe non est mortuus, ut existimant sui hostes, sed certe victor regnat in terra viuentium, iam certe eius resulget claritas per æterna palatia, iam veteribus depositis armis fragilibus, noua induit ac perpetua. Hodie vndique facta sit in populo Christiano lætitia. Exultet præcipue sacra mater ecclesia, cuius hodie gloriosus filius & cultor, amator & propugnator præcipuus, omnibus extirpatis hæreticis dogmatibus, cum suis fallacibus auctoribus de agro fidei catholicæ, & doctrinis sacratissimis & præfulgidis signis ac prodigiis, ut sol relucet inter agmina beatorum. Vale igitur Hieronyme gloriose, nostri semper faciens apud deū memoriam, ut tua valeamus piissima intercessione, & in præsentī ab omnibus protiginocius, & in futuro gaudia, quæ iam tu possides, adipisci.

AVGVSTINI HIPPONENSIS E-
PISCOPI AD CYRILLVM HIE-
ROSOlymitanum episcopum, de
magnificentis beati
Hieronymi.

Gloriosissimi Christianæ fidei athleta, sanctæ matris Ecclesiæ lapidis angularis, in quo admodum firmata consistit: nunc vero in cælesti gloria syderis radiantis, olim Hieronymi presbyteri laudes venerabiles pater Cyrille silendum ne putas, aut lingua balbutientis pueri, ut virum pollutum labiis meloquutum fore reris? Cæli enarrant gloriam dei & omnia quæ fecit dominus, eum in sanctis suis laudat. Silere debet rationalis creatura à laude dei irracionabili non silente? Taceam, an loquar? cum si taceam lapidibus iubetur clamare. Certe loquar & non tacebo toris nisibus eximium Hieronymum laudare. Qui quamvis indignus & insufficiens laudator existat, cum non sit pulchra in ore peccatoris laus, tamen ab eius laudibus minime cessabo. Firmetur itaque manus nostra, & lingua nostra palato non adhaereat: quoniam certe magnus est iste vir sanctissimus mirabilis, & metuendus super omnes qui in circuitu nostro sunt. Magnus certe in vitæ excellentissimæ sanctitate, magnus in sapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in maioris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis in prodigiis insuetis. Metuendus ob sibi à domino traditam potestatem. Quam itaque magnus sit iste gloriosissimus Hieronymus, in vitæ suæ excellentissimæ sanctitate, quomodo patefaceret mea lingua, cum præcipue cunctorum non sufficerent mortalium linguæ, ut eius excellentiam explicarent. Liceat ergo dici: alter hic Elias, alter hic Samuel, alter hic Ioannes Baptista, vitæ excellentissimæ sanctitate. Elias & Ioannes eremita, magnis ciborum & vestium asperitatibus carnem macerauerunt. Non minoris vitæ Hieronymus gloriosissimus eremita, idem per quadriennium in eremo, ferarum tantum socius persistit. Quinquaginta annis (ut venerabilis Eusebij litteræ, quas pridie recepi, plenius fatebantur, & ut me certius tu idem nosti) vinum & siceram aliquantulum non gustavit. Ab omni carni, & etiam piscium esu ita se abstinuit, quod vix ea nominare volebat. Coctum quid non nisi in vltima ægritudine bis comedit. Cilicino sacco carnem veluti Aethiopsis macerans, desuper panno vilissimo se tegebat. Stratum aliud nisi terram nunquam scivit. Non nisi semel fructibus, aut herbarum foliis sine radicibus pastus in die: post vespertas se orationibus præbens, deinceps usque secundam noctis horam quotidie vigilabat. Postmodum vero somno fessus in terra dormiens usque ad mediâ nocte quiescebat. Qua quidem continue surgens hora, lectionibus & scripturis sanctissimis (quibus tota radiat ecclesia ut lapidibus pretiosis) intentus, usque ad esus horam perdurabat. Ita leuissima flebat peccata, ut quis eum æstimasset hominem interemisse. Ter in die cõtinuè carnem diris verberibus flagellavit, ita ut ex eius corpore riuuli sanguinis effluebant. Quin verbum otiosum aliquod

ut pestem maximam fugiebat. Sibi otium nullum erat: semper aut sacris lectionibus, aut scribendo, aut docendo cunctos exercitabatur. Quid plura loquar? si sanctorum singulorum perquisere vitas, eo (ut puto) maiorem neminem inuenire. Sed quia superius Samuel nominauimus, fuisse hunc Samuel ostendamus. Hic certe ille Samuel qui de vanis litterarum studiis verberibus euocatus, sacre scripturæ ministerio deputatur: in cuius vultus lumine diuina gratia influente, vtriusque testamenti lumen vidimus, & in cuius brachij fortitudine hæreticorum pars maxima est dispersa. Hic certe gloria virtutis nostræ trahens vtrumque testamentum ex hebræorum lingua in Græcam pariter & Latinam: disponensque ipsum posteris in æternum, declarans ænigmata & obscura dubia & nodosa, præparans officiorum serie cunctis ecclesiæ ministris, totam penè ecclesiam ædificauit. Vnde bene magnus apparet in sapientiæ ineffabilis profunditate. Liberales autem scientias ita perfecte sciuit, quod relatione omnium nullus sibi similis apparet adhuc. De scripturis vero sacris uti multarum suarum epistolarum, quas ad me direxit, experientia didici, æqualem sibi neminem unquam nouimus hebraicorum, Græcorum, Chaldaeorum, Persarum, Medorum, Arabicorum, & penè omnium nationum linguas & litteras, tanquam si fuisset in eisdem natus & educatus, sciuit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignorauit in natura humana, nullus hominum unquam sciuit. Nō me ista venerabilis pater existimes dicere, ut putem te Hieronymi & vitam & virtutes peius me scire, cum sibi socius extiteris multo tempore. Sed testor deum: quoniam ob tam ineffabilis viri sanctitatem, si voluissem tacere, nō potuissem. Consentitur mirabilia & sanctitatem suam & ipsi cœli, in quibus magnus, maioris gloriæ quantitate quam multi sanctorum, habitat sine fine. nulli itaque dubium est, intra patris mansiones ipsum unam ex maioribus & sublimioribus sedibus obtinere. Cum enim homo secundum opera præmieretur, & iste perfectioris penè vitæ extiterit, clare patet ipsum unum de maioribus & sublimioribus cœlestis Hierusalē ciuium fore. Quod ut à nobis pleni & certius credatur in mundo: præ cunctis, quorum nostra recordatur ætas, valde mirabilis apparet prodigiis insuetis & miraculis infinitis, quorum mihi aliqua venerabilis Eusebius suis litteris declarauit. De cæteris vero prodigiis quæ mirabiliter fiunt quotidie, ut continue intelligo relatibus plurimorum, auidus peraudire, tibi ipsi pater charissime supplico, ut mihi in breui volumine quæcunque poteris vera & vtilia miracula collecta, quam citius facultas aderit, eiusdem Hieronymi sanctissimi deuotione transmittere nō deneges. Sed ut multa merita Hieronymi sanctissimi non lateant, quid erga me, diuina annuente clementia, in ipso sui obitus die acciderit, enarrabo. Eodem nanque die & hora, qua exutus putredinis & immunditiæ carnis toga Hieronymus sanctissimus, vestimentum perpetuæ immortalitatis, inæstimabilis lætitiæ & gloriæ induit, dum hyponæ in cellula mea quiescens, auidè cogitare qualis inesset animabus beatorum, qui cum Christo gaudent, gloriæ & lætitiarum quantitas, cupiens inde ex hac ma-

teria

teria breuem componere tractatum, precibus compulsum nostri Seueri, quodam venerabilis Martini Turonensis episcopi discipuli, charta, calamo, pugillariq; in manibus susceptis, breuè vellè scribere epistolam sanctissimo Hieronymo destinada, ut quidquid ex hoc sentiret, responderet: sciebam enim in tam difficili quaestione à nullo viuentium me posse doceri euidētius: cumq; iam scribens salutationis exordium Hieronymo prænotare, ineffabile subito lumen nostris inuisum temporibus, nostrisque minime linguis declarandum, cum ineffabili inauditaque odorū omnium fragrantia, cellulam in qua stabam, intrauit hora completorij. Quo à me viso, stupore admirationeque commotus, animi & membrorum virtutes repente amisi. Nesciebam enim tunc quod dextera mirabilis dei, exaltasset seruū suū, notas faciens in populis virtutes suas. Nesciebam etenim quod deus antiquæ miserationis, seruū suū fidelē à carnis immunditiis dissoluisset: & tam sublimē ei in cælo sedem præparasset. Nesciebam certe inuestigabiles vias domini. Nesciebam thesauros infinitæ dei sapientiæ & scientiæ. Secreta & occulta dei iudicia nō agnoscebam: quoniam quos vult, facit sua ineffabili sapientia ad sui agnitionē venire. Quos autē prædestinat, vocat, iustificat, & beatificat prout discernit conuenire. Itaque quia talē oculi mei nunquam perspexerant lucem, talē olfactus meus odorē non senserat: tam nouis, tam inauditis miris obstupebam. Inter hæc autē meis in me perstreperibus cogitationibus quid hoc esset, de luce hæc dicens verba, vox emicuit. Augustine, Augustine, quid quaeris? Putas ne breui immittere vasculo mare totū, breui includere pugillo terrarū orbē, cælū firmare, ne visitatos exerceat motus: quæ oculus nullus hominum videre potuit, tuus videbit? quæ auris nulla per sonū hausit, audiet tua? quæ cor humanū nullatenus intellexit, nec etiā cogitauit, existimas te posse intelligere? Infinitæ rei quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris? Potius totū mare in artissimo clauderetur vasculo: potius terrarū orbē paruulus teneret pugillus: potius cælū à motu continuo desisteret: quam gaudiorū & gloriæ quibus beatorū animæ sine fine potiuntur, minorē intelligeres particulam, nisi, uti ego, experientia doceris. Discurrere adhuc breui temporis spatium: impossibilia facere ne coneris, donec tuus impleatur vitæ cursus. Hic nō quaeras, quæ non alibi, nisi quod tam feliciter propero, inueniri possunt. Hic satage talia exercere opera, ut postmodum ibi quæ aliquantulum hic intelligere cupis, totaliter in æternū habeas: inde qui intrat, nullatenus exeat. Ad hæc ego pauore stupēs, admiratione tam inuisa penè amens, omni quasi vigore carens, his verbis aliquantulum sumens audaciā, tremebunda voce dixi. Fas vtinam mihi foret, qui tam felix es, tam gloriosus, honorificus ad illa properas gaudia, qui tam dulcia eloquia gutturi meo faris, nō ambigere. At ille, inquit, nomē meū quaeris? Hieronymi illius presbyteri, cui transmittendā epistolam iam scribens coepisti, sum anima: quæ in hac hora in Bethlehē Iudæ, carnis onere deposito, Christo omniq; cælesti comitata cohorte, omni decorata pulchritudine, omni illustrata splendore, illo immortalitatis deaurato vestimento, circumamicta omnium bonorum & gaudiorum varietate, terrenorum

Tomus nonus.

omnium triumphatrix, omni diademate coronata, & omni beatitudine & felicitate vallata: tam gloriose, tamque ineffabiliter pergo ad regna cælorum, sine fine mansura. Iam nullum etenim deinceps expecto gloriæ defectum, sed augmentum, quando iterum inuagar corpori glorificando, & non morituro: sed gloriā quam nunc sola habeo cum illo habitura, in illa scilicet vniuersæ carnis resurrectionis die. Tunc ego amplius animi in me collectis viribus præ gaudio à lacrymis non cessans, sic respondi. Vtinam virorum eximie, tui merereri fieri pedisequus. Sed quæso tui seruuli quamquam vilissimi, quæ dilexisti in mundo nimia charitatis affectione, recorderis, ut tuis interuentionibus à peccatis emūder: tua gubernatione recto calle, inoffenso pede proceda: tuis defensionibus assiduis, ab inimicis mihi continue insidiatibus protegar, tuoque sancto ductu salutis attingam portum. Placeret vtinam voluntati tuæ aliqua mihi interroganti respondere. At illa quod optas, dicito, me omni tuæ voluntati responsuram sciens. Vellē (inquam) intelligere, vtrum beatorum animæ quædam velle possint, quæ obtinere nequeat. At illa. Vnum Augustine noueris, quod sanctorum animæ ita in illa æterna gloria in deo sunt solidatæ & firmatæ, quod nulla sibi inest alia voluntas, nisi dei: quod nil velle aliud possunt, nisi quæ deus vult: ideo quæ volūt, obtinere possunt. Etenim quæcunque volunt, deus & vult & adimpler. Nemo quippe nostrum suis fraudatur desideriis, quia nil præter deū aliquis nostrum optat. Quoniam vero semper ut volumus, deum habemus: nostra semper desideria sunt plenissime adimpleta. Longa quidem pater charissime Cyrille verborum texeretur series, si omnia quæ mihi gloriosa illa anima perscrutari patefecit, scribere in hac breuitatis epistola. Spero enim quod Bethlehem ad tantas reliquias visitandum veniam non post multos annorum circulos: ubi tunc quæ audiui, & in scriptis tradidi, videbo perspicaciter. Pluribus itaque horis illa gloriosissima anima ibidem mecum manens, trinitatis sanctissimæ vnitatem & vnitatis trinitatem, filij à patre generationē, spiritus sancti à patre & filio processionem, angelicas hierarchias & ordines, & cõrundē beatorum spirituum mysteria, beatorum etiā animarum felicitates: & alia vtilia & graua humanis intellectibus, quæ subtiliter, quæ euidenter, quam mirabiliter mihi patefecerit audio, si omnium hominum linguis loquerer, nō explicare sermone. Deinde à meis oculis lux illa disparuit: sed multis postmodum diebus ineffabilis odorū suauitas remansit. Quam mirabilis ergo iste est, faciens tot mirabilia, tot & tanta insueta hominibus prodigia? Ad ipsū ergo ore nostro clamemus & exultemus, demusque gloriā laudi eius: quoniam certe dignus est omni laude: nec sumus sufficientes eum laudare. Introiuit enim in domum domini candidus & pulcherrimus, ubi sine dubio de sublimioribus & præclarioribus gloriæ sedē obtinet. Quod ut iterum clarius veritatis lumen pateat, pluribus testibus quam vno celsui: quid supradictus noster Seuerus, vir doctrina & sapientia pollens cum tribus aliis in ipso die & hora obitus Hieronymi in Turonensi ciuitate viderit, meæ addere visioni: de quo quidem solummodo ipsemet

Z

pridie ad me veniens, fuit testis. Volens itaq; deus vt sublimis Hieronymi gloria mundum non lateret, veluti sanctitas sublimis & penè cunctorum virtutum excellentissima non latebat: ne illi quos sanctitatis illius delectabat sequi vestigia, habiturū præmium ignorantes, aliquando à sanctitatis deuarent tramite: & vt etiam alij sibi tot & tanta elargiri cernentes præmia, illius sanctitatis & virtutis inhærent vestigiis: minuit enim laborem ponderis præmiorum spes, die & hora qua idem gloriosus Hieronymus feliciter expirauit, elargiendā sibi gloriam, Seuero & tribus aliis cum eo stantib; taliter declarauit. Hora completorij die illo in domo sua Seuerus cum tribus viris catholicis, quorū duo monasterij quondam venerabilis Martini erāt monachi, in diuinis legens locutionibus, in cælo, in æthere, terraque cantuum suauissimorum, in auditorum, ineffabilium, & incredibilium infinitas repente audiuit voces: & organorum, tympanorū, & psalteriorum, & totius symphonix & instrumentorum sonos: quibus cælum & terra & omnia (vt sibi videbatur) vndique resonabant: quorum suauitibus eorum animæ penè à corporibus exhalabant. Stupefacti ilico omnes illi eleuantes oculos, cælum totum, æthera, & omnia, quæ eorum continentur ambitu, quadam viderunt luce septies solis luce præclariore clarescere: ex qua omnia odorū aromata erumpebant. Hæc illi tam miranda cernentes, deum exorarunt precibus, vt eos cur talia fierent, non lateret. Quibus vox de cælo veniens ista dixit. Nulla vos moueat admiratio, nil vobis videatur admirabile, si talia & videtis & auditis: hodie enim regum rex, & dominus dominantium, Christus dominus, exeunti de hoc nequam sæculo, animæ gloriosissimi Hieronymi presbyteri in Bethlehem Iudæ commorantis, totus festiuis obuiā venit, vt eam præ cæteris tanto honorificētus, tanto excellentius & sublimius ad sua introducat regna, quanto præ cæteris sublimioris & sanctioris vitæ meritis fulget. Hodie omnium angelorum ordines exultantes, & talibus vocibus alternatim concinentes, suum sociatur dominum: hodie omnium patriarcharum & prophetarū cætus: hodie apostolorum & discipulorū chorus: hodie omnes sancti martyres: hodie confessores: hodie gloriosa dei genitrix sanctis omnibus comitata virginibus: hodie omnium beatorum animæ lætabundæ & festiux suæ occurrunt compatriotæ & ciui. His auditis, vox siluit: sed tamen lux & cantus & odor per horam postmodū perdurantes cessauerunt. Itaq; liquido patet ipsum de sublimioribus & maioribus ciuib; fore: quo & magnus & mirabilis est, & metuendus super penè omnes sanctos ob sibi traditā potestatem. Nulli sit dubium, ita præ cæteris quæ vult, posse ipsum assequi: sicut præ cæteris sua voluntas diuinæ magis coheret. Nullus vero me tantæ audaciæ putet, vt fatear ipsum Ioanne Baptista, quo (testante ipso saluatore) nullus maior surrexit, Petro & Paulo, & cæteris duodecim apostolorum, qui ab ipso Christo electi & sanctificati sunt, præstare gloria. Sed tamen & si prohibeat ratio, ipsum illis maiorē obtinere gloriam in cæli regno, aliquæ audere dicere: tamē nullas video rationes, cur sit

nefas dicere, æquale illis in gloria Hieronymū fore, dumodo illis in vitæ sanctitate discors nō fuerit: cū non sit personarū acceptor deus, sed singulorū merita decernens, & reddens vnicuiq; quod meruit. At si cuiquā videatur minorē Ioāne & apostolis Hieronymū gloriā obtinere: parum videatur minorē ipsum obtinere, cum, & si illius sanctitatis merita, illius laboris grauiā, illius scripturæ & verissimæ translationis vtriusque testamenti, officiorumq; ordinationis fructus, non solum præsentibus, sed etiam futuris perspicaciter cernat, paulominus fore nil ipsum ab eisdē in gloria discordem, vt verū testor deū, puto iudicabit. Porro ne aliquibus deridēdi laqueum iniicere videar: dum Ioanni & apostolis in sanctitate & gloria, æqualem esse Hieronymū sanctissimū fateor: vnū quod expletis nondū diebus quatuor in visione vidi, enarrabo, vt veritas non lateat: & ne quis me has laudes retexere credat, vel amore carnali, quo homo à veritatis cognitione maxime deuiat, vel vesane mentis imperitia, vel alia quacūq; causa. Sed ne me hoc ambigant ab homine intellexisse minime: sed per reuelationem quā deus omnipotens, qui suos exultat sanctos, & exaltando magnificat. Quarta præeunte nocte, mihi auide cogitanti, quid laudis, quidve debitæ reuerentiæ debite Hieronymo in breui retexerem epistola, demonstrauit hoc modo. Dum itaque, vt dixi, disponens hanc epistolam tibi scribere, cogitarē aptam laudis materiā inuenire: hora adueniente noctis media, me somnus oppressit: & ecce maxima mihi affuit angelorū multitudo: inter quos fulgentes plus infinito sole duo erāt viri ita similes & vniformes, vt nulla in eis videretur differentia, qua alter ab altero differre posset, nisi quod tria sarta ferebat alter in capite, ex auro & lapidibus pretiosis: alter vero duo. Hi candidissimis induti collobiis, vndique auro gemmisque contextis, tantæ erant pulchritudinis, vt non valeat quispiam imaginari. Accedentes itaque illi ambo prope me, sub silentio paulisper steterunt. Deinde ille qui tria ferebat sarta, his me verbis fuit allocutus. Cogitas Augustine quid debeas laudis de Hieronymo in veritate proferre? Et certe diu cogitans, nondum nosti: sed huc ambo venimus, vt eius tibi gloriā indicemus. Hic certe meus socius quem vides, Hieronymus ipse est: qui sicut æqualis mihi in vitæ sanctitate fuit: ita per omnia in gloria æqualis est. Et quæ possum, & ipse potest: & quæ volo, & ipse vult: & sicuti deū video, & ipse videt, & cognoscit, & intelligit. In quo omnis nostra, & sanctorum omnium consistit gloria & beatitudo. Nec habet maiorem vel minorē gloriam alter ab altero sanctorū: nisi in quantum magis & minus diuinā contēplatur speciem, siue cognoscit. Sertū vero tertiu q; plus illo fero, aureola martyrij est, quo vitā finiui corporis. Qui & si in mundo ob labores, penitentias, crūnas, afflictiones, verbera, cōtumelias, & hominū opprobria & derisiones, & cætera valde grauiā: quæ ita pacifice pertulit, ita gauderet ppter deū, vt in infirmitatib; exultaret: & verus martyr extiterit, & præmia martyrij nō amisit: tamē quia gladio vitā nō finiuit aureolā quæ in signū datur martyrij, non habet. Sarta vero duo

alia

alia quæ habemus, aureolæ sunt, quæ solū virginib; & doctoribus dantur, vt ab aliis discernantur. Ad hæc (vt mihi videbatur) respondi. Quis enim es domine mi? Et ille, Ioannes, inquit, Baptista sum, qui huc ad te descendi, vt nūtiarem tibi Hieronymi gloriam: quatenus ipsam gentibus nunties. Hoc enim noueris, quia honor & reuerentia quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: ne putes vt aliqua sit in cælo inuidia, vt in mūdo. Sicut enim in mūdo quilibet hominum cæteris præesse potius vellet, quàm subesse: ita in cælo propter charitatem ineffabilem, qua se inuicē diligunt beatæ animæ: quilibet sanctorum ita alterius gloria gaudet, sicut sua. Quineriam vellet quisque maior vt quisque minor sibi esset æqualis & penè maior, quia eius gloria esset sua: ita minor maioris gloria gaudet, sicuti si eam haberet: nec vellet eam habere, vt ille non haberet, imò potius de sua, si fas esset, impartiret. Vnde gloria singulorū, est gloria cunctorum: & gloria cunctorum, est gloria singulorum. His dictis, societas omnis illa discessit. Et expergefactus ita a somno, tātōs in me subito sensi charitatis ardore, quantos in me nunquā senseram. Nam deinceps hæc tenus nunquā aliquis in me vel inuidiā, vel superbiā, siue arrogantiā fuit appetitus vel cogitatio. Testis enim est deus, qui omnia antequā fiant, nouit, quod inde tantus in me extitit charitatis feruor, quod plus alieno bono gaudeo, quàm meo: plus affecto omnibus subesse quàm præesse. Hæc idcirco dixerim, non vt laudis acquiram famam: sed vt quis hæc non putet vana fuisse somnia, quibus sæpe diluditur mēs nostra. Sepe enim deus abscondita & maxima per somnia reuerat. Magnificem; ergo opera sua: quoniam perfecta sunt, nec est in eis iniquitas. Sanctum domini Hieronymum, propter deum cum quo regnat secure, magnificemus: quoniam in vita sua magnifice fecit, in morte sua magnifica recepit. Quapropter magnus est in medio nostri: & sanctus & excelsus, in vitæ excellentissimæ sanctitate. Magn; sanctus & excelsus, in sapiētix ineffabilis profunditate. Magnus, sanctus & præexcelsus, in maioris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis & laudabilis & gloriosus in prodigiis inuisis, inauditis, & inuisis. Metuendus, colendus, & venerandus, ob sibi traditā à domino potestatem, honorē & gloriā sempiternā. Magnificemus ergo obsecro eū, ne taceamus: quoniam maior est omni laude. Notas faciamus in populis gloriæ suæ laudes. Non miretur homo si eum quem deus magnificauit & coluit, laudamus. Non hominem pigeat venerari, & colere quæ deus coluit & veneratus est. Non putet quispiā Ioanni & apostolis in gloria & sanctitate æquādo Hieronymū, Ioāne & apostolis exercere iniuriā: quoniam illis præstare & gloria & sanctitate, si possent, optarent. Gloria enim & beatitudo eius, eorū est gloria: & beatitudo eorum est sua. Honor, laus, & reuerentia à nobis exhibita Hieronymo, eorū singulis exhibetur: & quæ illis singillatim exhibetur, Hieronymo exhibetur. Si ergo cupis Ioannem Baptistam & apostolos venerari, simul venerare ipsum: quoniam illis per omnia est æqualis. Secura igitur mente, omni depulsa formidine, Ioannem

Tomus nonus.

Baptistam Hieronymo æqualem & non maiorem, quoniam nullus maior surrexit omni deuotione & reuerentia, fateamur: quem si minorē facimus, Ioannis gloriæ derogamus, & magis iniurias exercemus quàm laudes. Huius mei imperiti sermonis opus, quāquā insufficienter, quāquā vilissime, quanquā nihil: tamen deuote & reuerenter à nobis expletum: ad te venerabilis pater puro corde & magna animi deuoti affectione dirigo: supplicās vt ingenioli mei verbulæ: quæ de meæ imperitiæ pauperie in laudes eximij Hieronymi obtuli, non deridendo, sed charitate debita æquanimiter tolerando legas. Et quæ minus debite dixi ad tanti viri laudes: & meæ imputes imperitiæ, & epistolæ breuitati, & eius laudum immensæ maiestati. Quoniam certe si omnium mortalium linguæ solū eius laudes promerent, minus debito satis esset. Mei peccatoris venerabilis pater esto memor, vt dum in illo steteris loco, quo illud sacrum eximij Hieronymi cadaver quiescit, eius me interuentio-nibus recōmendes: quoniā nulli dubiū est quod ea quæ optat, idē Hieronymus potest cōtinuo obtinere. Nō enim suo aliquāter defraudatur desiderio.

CYRILLI EPISCOPI HIERSOLYMITANI DE MIRACVLIS Hieronymi, ad Sanctum Augustinum Episcopum Hipponensem.

Enerabili viro, episcoporum eximio, Augustino Hipponensi præfule, Cyrillus Hierosolymitanus pontifex, & omnium sacerdotum infimus: illius sequi vestigia, cuius in terra sanctitas radiare non cessat, illius scilicet Hieronymi gloriosi, cuius memoria erit in benedictione in sæculum sæculi. Qui quantus sit, & tu similiter bene nosti, eius vsus maxime colloquiis & doctrinis, de quo me velle differere, cū sim reprobus in toto & indignus, quasi reputo audaciā. Sed tamē quia tua me cogit dilectio, vt aliqua tibi scribam de prodigiis hominibus inuisis, quæ per illū in diebus nostris fecit dominus, vt eum celebrem mundo faceret, & cunctis hominibus gloriosum: tuis cōsiliis orationibus opus aggrediar, vt tua poscit deuotio, & breuiloquio perstringam de multis pauca. Gloriosum huius viri obitum, visionemq; meā, necnon & mirifica tunc temporis peracta, te nosse non ambigo. Nam vir utique reuerendus, & memoriæ obliuioni non dandus, Eusebius nobilis Cremonensis eius discipulus, in quo magistri refulsit sanctitas & doctrina, cuius sapientiam, probitatē & excellentiam non ignoras: qui post biennio à nostræ mortalitatis miseria ereptus, suū prædilectissimū magistrū Hieronymum in cæli patriā est secutus, vt nobis indicant eius crebra miracula, de quibus etiam inferius aliquāter pertractabo. Reuerendo patri Damaso Portuensi episcopo, & Theodosio Romanorū senatori, eius fratri Seuero probissimo viro, Eustochio sanctissimæ mulieri, & tibi, & multis aliis, quos singillatim nominari non eget: tunc tēporis per suas litteras totius eius obitus seriem intimaui. Vnde amplius ea, quæ nosti,

Z ij

reiterare esset superfluum, & dicendorum impedimentum. His ergo omissis, ad eiusdem, quæ non cessant continue clarere miracula, nos ter se stilus vertat, ut tua possit deuotio. Et primo ab Eusebio viro sanctissimo, eiusdem Hieronymi sanctissimi discipulo sumat initiū. Post obitum gloriosissimi Hieronymi, quædam hæresis inter Græcos, id est, secta surrexit: quæ ad Latinos usque deuenit: quæ suis nefandis nitebatur rationibus probare, quod animæ beatorum usque ad vniuersalis iudicij diem, in quo eorum corporibus erant iterum coniungendæ, visione & cognitione diuina, in qua tota consistit beatitudo sanctorum, priuabuntur: & damnatorum animæ similiter usque ad diem illum, nullis cruciabuntur pœnis. Quorum ratio talis erat. Sicut anima cum corpore meruit, vel peccauit: ita cum corpore præmia recipit, siue pœnas. Asserebant etiam illius sectæ nequissimi, nullū fore purgatorij locū, in quo animæ, quæ nondū de suis peccatis in mundo plenam egissent pœnitentiam, purgarentur. Quæ quidem secta pestifera crebrescente, tantus in nos dolor irruit, ut nos amplius pigeret viuere. Quocirca meis cunctis suffraganeis episcopis, & aliis viris catholicis conuocatis, eis ieiunia & orationes indixi, ut suam sic agitari fidem, diuina non permitteret bonitas. Mira res, & forte huic similis nunquam visa. Tribus expletis diebus ieiuniorum & orationum, subsequenti nocte gloriosus Hieronymus suo prædilectissimo filio Eusebio orationibus incumbenti manifeste apparens, benignaque eum allocutione confortans, ei dixit in hac secta pestifera minime formidandum, cum sibi finis iam ponendus erat. Quem Eusebius nimio fulgentē splendore: ita ut eum oculus humanus aspicere non valeret intuitus, quasi de graui somno euigilans, dulces per oculos fundens lacrymas, ita ut penè vocē formare non posset: quantum poterat, clamare cœpit. Pater meus Hieronymus es? Quare meam societatem spernis? Certe teneam te, nec dimittā: nec sine tuo quem dilexisti filio, gradieris. Ad quē gloriosus Hieronymus, non te filii dilectissime deseram. Confortare, vicesimo nanque die me sequeris, & simul in gaudio permanebimus sine fine. Sed Cyrillo cunctisque fratribus nuntia, ut crastina die iuxta præsepe domini, vbi meum quiescit corpus, omnes in vnum conueniant, tam catholici, quam etiam illius sectæ viri. Et ut trium hominum, qui in hac sunt vrbe, hac nocte defuncti cadauera inhumata, in locum in quo meum est humatum corpus facies deportari: super quibus sacculum quo utebar ponens, & statim vitæ pristinae redditi, hanc radicatus hæresim extirpabunt. Cui valedicēs gloriosus Hieronymus, disparuit. Mane autem facto ad me, qui Bethlehem tunc eram, venerabilis Eusebius veniens, cuncta quæ viderat, enarravit. Quo immensas creatori gratias agēs, & glorioso Hieronymo omnibus in prædicto loco, in quo pro nobis de intemerata Virgine saluator natus est: & vbi etiam sacratissimum Hieronymi cadauer humatum est congregatis, prædictorum defunctorum cadauera deferri fecit. O mira erga homines dei miseratio & dispensatio. Quot modis in se sperantes scit iuuare: quantis & quot honoribus suos exaltat san-

ctos. Fiebat interea ab illius sectæ cultoribus derisio, credentibus quod foret exinanita manus domini. Letetur itaque omnis fidelium cœtus, & deo in voce exultationis psallant, quando suscipimus misericordiam in medio templi sui. Accedens namque vir venerabilis Eusebius ad singulorum cadauera, flexis genibus, manibusque in celum extensis, cunctis audientibus sic orauit. Deus, cui nihil est impossibile, nil graue, inuictę fortitudinis & virtutis, qui facis mirabilia magna solus, & nullum in te sperantium spernis: nunc preces tuorum exaudi fidelium, & ut tua, quam dedisti, fides, intemerata inuiolataque per sæcula maneat, ac etiam ut horum error appareat: & per merita intercessionis gloriosi tui Hieronymi dilecti, introduc in hæc cadauera animas quas de ipsis egredi voluisti. Quæ quidem oratione finita, singula sacco quo supra carnē gloriosus Hieronymus utebatur tangens cadauera, protinus in eum vitæ spiritū introduxit. Qui homines apertis oculis, omnibusque vitæ signis ostensis, sunt perfecte resuscitati, & cœperunt beatorum animarum gloriam, & peccatorum pœnas, tam purgatorij, quam inferni clara voce omnibus intimare. Nam, ut mihi postmodum interroganti, dixerunt, beatus Hieronymus eos conduxerat secum in paradysum, purgatorium, & infernū: ut quæ ibi agebantur, patefaceret vniuersis. Sibi que dixerat quod ad corpora rediret, & de perpetratis peccatis ibi agerent pœnitentiam: quia eo die & hora qua venerabilis Eusebius migraturus erat, & ipsi morituri erant, ac etiam si bene agerent pœnitentiam, cum eo gloriā adepturi: quod & factum est, ut inferius declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorum tam fidelium, quam etiā illius sectæ defensorum: qui ad tam grande cōcurrerant spectaculum, tam certum indicium, & veritatis experimentum, necnō beati Hieronymi merita egregia cernentes, magnis vocibus immensas gratias referunt creatori: qui suos in se sperantes non deserit. Et sic Augustine charissime, pius dominus nauiculā suæ fidei sacratissime, in huius mundi mari eructantibus malorum hominum fluctibus agitari permittit, sed minime naufragari. Quo quidem forti quæso esto animo, viriliter age, non formides contra fidei persecutores magnanimum dimicare, sed vmbra alarum tam pij patris, qui suorum fidelium preces inefficaces non sinit, dummodò tota spe & puro fiat animo, non enim nostræ nequeat exaudiri preces, nisi cū in deo nostra non perfecte spes cōsistit: vel quia petimus non petēda. Ad ipsū ergo dominū non tantū ore, sed toto corde clamemus dum affligimur, & ipse qui dominatur in virtute sua, & nos quotidie oculo respicit pietatis, non permittet nos tentari supra id quod possumus. Sed ne nimis deuius à proposito modo gradiar, ad incepta redeam: & venerabilis Eusebij obitū explens primo, & virorum illorum trium similiter, quos resuscitatos nosti, migrationem scribens: quia eadem hora sunt & die, qua Eusebius de huius mundi & valle misertę exēpti, aliqua Hieronymi miracula de multis introducam. Adueniente autem die quo venerabilis Eusebius à beato Hieronymo in visione, de qua supra fatus sum, se migraturum scierat, die

die tertia præeunte, languore febrium concussus valide, se super terram, magistri non immemor, nudum deferri fecit à fratribus, & singulum fratrem benigna consolatione confortauit, & ut in sancto manerent proposito, admonuit. Deinde sacculum, quo gloriosus induebatur Hieronymus, deferri fecit, & supra poni iussit, ordinavitque se nudum instar gloriosi magistri extra ecclesiam in qua iacebat sanctum Hieronymi cadauer sepeliri. Post hæc communionem sacratissimi corporis Iesu Christi se muniens, domino se & beato Hieronymo commendauit: & sic per triduum locutione corporali que visione priuatus, circumstantibus fratribus alternatim psalterium, passiones domini & alia sacra continue legentibus, iacuit. Durum quippe & cunctis recte in mundo degētibus formidabile hoc quod narro. Die autem quo moriturus erat, per duas horas ante animæ beatæ exitum, venerabilis Eusebius tā terribiles actus cœpit peragere, quod circumstantes monachi pauore perterriti, velut amentes in terra iacerent. Nam quandoque transuersis oculis, manibus iūctis, facie terribili, voceque dira quasi sæuiens clamabat. Non faciam, non faciam: mentiris, mentiris. Post hæc ad terrā rediens, faciem firmabat in terram quantum potuit, clamās: Aduuate me fratres ne peream. Quod monachi videntes, lacrymantes & trementes, eum interrogauerunt: Quid habes pater? Ad quos ille: Non videtis dæmonū agmina, quæ me debellare cupiūt? Et illi: Quid te facturum volebant, cum dicebas: Non faciam? Et ille: Conantur nanque ut diuini nominis blasphemus inueniar: & ideo hoc me non facere clamabā. Et illi: Quare pater faciē abscondebas in terram? Et ille: Ne eius aspectū cernerē qui turpis & tam terribilis est, quod omnes penè formidines, quæ in mundo sunt, respectu eius nihil sunt. Inter hæc verba actus priores reiterans, sic ad extremam horam usque deuenit. Fratres autē qui astabant, pauore & dolore perterriti, velut mortui stabāt, quid facerēt, nescientes. Gloriosus deus in sanctis suis, mirabilis in maiestate sua, benignus & se amantibus misericors: sanctos suos non derelinquit in tempore necessitatis. Ad extremam namque horam venerabili Eusebio præueniente, gloriosus Hieronymus apparuit, eum benigne confortans. Cuius aduētū omnis illa dæmonum turba quasi infinita, eius timore perterrita, ab eo velut fumus euauit, ut plures testantur monachi, qui propriis oculis dispensatione diuina se hoc vidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur: nam omnes circumstantes audierunt has ab Eusebio voces. Unde venis pater? Quare tantum moratus es? Quæso filium tuum ne derelinquas. Cui subito cunctis audientibus, alia vox respondit: Expecta filij, ne formides: quia te non deseram, quem tantum diligo. Qua audita voce, breui inde decursa morula, venerabilis Eusebius expirauit. Quæ quidem hora & illi tres qui resuscitati sunt, migrare, & (ut puto) cum Eusebio ad æterna gaudia peruenerunt. Nam per illos omnes viginti dies, quibus postquam, ut nosti, resuscitati sunt, se in tanta pœnitentia tradiderunt, quod sine dubio æterna beatitudine potuerunt. Tomus nonus.

tiantur & præmiantur. Silentio præmittendum nequaquam puto, quæ ab eisdem tribus viris per illos dies, quibus vixerunt didici. Continue toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta vitæ illius quam post hanc breuem & momentaneam expectamus, rimari cupiens, alternam diem ducens ad vesperam. Sed quamuis multa ab eisdem didicerim: tamen ad præsens breuitatis causa quædam tantum referam, cætera vero aliàs ea dicturus omittā. Quadam vice ad vnum eorum me iuisse contigit: quem dure lacrymantem, nec meis verbis consolationem aliquam admittentem comperiens, tantum fletus causam ab eo cœpi inquirere. Qui pluris de hoc à me interrogatus, nec tamen ad interrogata respondens: tandem meis coactus importunitatibus, sic respondit: Si quæ pridie sum expertus, non ignorares, tibi inesset semper causa fletus. Ad quem ego: Quæso ut quæ vidisti, edisseras. Tunc ille paulisper tacens, dixit: Quales credis pœnas & tormenta non solum damnatis, sed etiam in purgatorio existentibus, præparari? Ad quem ego: De incertis quæ vera potest proferri sententia? Ut enim puto, nostris quibus affligimur pœnis, æquari non possunt. Ad quod ille: Si omnes quæ in mundo cogitari possunt pœnæ, tormenta, afflictiones, minori quæ illic habentur pœnæ & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet viuentium, si illas experientia nosceret pœnas, usque ad finem mundi, omnibus his simul sine remedio cruciari pœnis: quas omnes homines ab Adam hucusque singillatim pertulerunt, quam vno die in inferno, siue purgatorio minori quæ illic habetur pœna, torqueri. Et ideo si causam mei fletus interrogas, timor pœnarū est, quæ peccatoribus iuste dantur. Scio namque me erga deum meum peccasse: & ipsum iustum fore non dubito. Quæ de re non mireris, si plango, cum potius si non plangerē, vehementer admirari deberes: sed potius admirare, quare homines qui se mori non dubitant, saltem aliorum experimento, tanta hic securitate viuunt, nec tantas cogitant euadere pœnas. Ad hæc dolore tactus intrinsecus, ita ut vix verba formare possem, dixi: Heu quid audio? Sed quæso, in quo tormenta differunt infernalibus ab his quæ sunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter se differunt: quia eadē sunt magnitudine pœnæ purgatorij & inferni. Sed vnum est quo differre possunt: quia infernales finem non expectant, sed augmentum: scilicet in iudicij vniuersalis die, quando corpora ibidem cruciabuntur cum animabus: & purgatorij pœnæ sunt cum fine. Nam post expletam pœnitentiam inde exempti, gaudiis beatissimis perfuerunt. Ad hæc ego: Sunt omnibus in purgatorio existentibus, æqualia tormenta vel diuersa? Ad hæc ille: Diuersa quidem. In aliquibus maiora, aliquibus uelut iuxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam beatorum omnes animæ gloriöse diuinam contemplantur speciem, in quo omnis consistit gloria. Quæ quamuis singulæ tāta habeant gaudia, quanta velle vel cogitare possunt: tamē gaudiis non sunt pares: quia maiora hæc possident, minora illa, iuxta opera quæ fecerunt. Sed si ti-

bi aliqua ex hoc oriretur admiratio, vt sanctis possit inesse diuersitas gaudiorum, quorum causa est solus ipse deus, in quo nulla potuit vnquam esse diuersitas, solutio satis patet. Nam cum diuina cōtemplatio & cōgnitio, siue intelligentia sit tota merces & gloria, in aliquo potest esse sanctorum minor, in aliquo vero maior. Idcirco cum omnes simul animæ deum sicuti est, videant & cognoscant, aliqua minus videt & intelligit: & sic minor inest sibi gloria. Aliqua vero clarius videt, & subtilius intelligit: & sic maiorem possidet gloriam. Sic etiā de illorum miserorum damnatorū pœnis dici potest: nam cū omnes animæ damnatorū in vno cōsistant pœnarū loco: tamen diuersis cruciatur pœnis, iuxta vitiorū qualitates. Tantū siquidē differt inter Christianorum, qui ibi torquentur, pœnas & paganorū, vt paganorū cruciamenta respectu corū quæ falsi Christiani & peccatores sustinent, sint quasi nulla: quāquā ineffabilia sunt, nec à viuētibz cogitabilia. Et dignum est. Nā illi gratiā dei in vanū receperunt, nec voluerunt à peccatis corrigi dū vixerunt, sacris continue vociferantis scripturis, quas pro nihilo putauere. Tum ego horribile est, in quā, quod dicitis: & vtinam sedulo mortaliū insisteret mentibus, vt vel tantarum pœnarū terrore à prauis cessarent, si nollent amore gloriæ. Sed quæso quid erga te pridie exeunte anima peractum est, breuiter innotece. Ad quod ille: Adueniente, inquit, mortis meæ hora, tanta in loco quō migraturus iacebā: nefandorū affuit spirituum multitudo, quōd præ multitudine dinumerari omnino non possent: quorum species talis erat, quōd ea nil pœnosius, nilve horribili⁹ excogitari potest. Potius enim quilibet hominū flāmis ardentibus arsurum se exponeret, quā earū formarū ictu oculi visione potiri. Qui ad me veniētes, omnia quæcūq; perpetravi opera cōtra deū, ad meā memoriā reuocabāt: suadentes mihi vt amplius de diuina misericordia, quam tā grauiter offenderē, non sperarē. Et certe noueris quōd nisi me diuina miseratio adiuuisset, eis resistere non valuissem. Nam dū omni vigore spiritus destitutus, corū verbis paulominus assentire, gloriosus affuit Hieronymus, magno vallatus agmine angelorū, sepries sole splendidior, me confortans. Qui vbi illos spiritus immūdos fuit intuitus, me tam dure exacerbantes, valde commotus erga eos, voce terribili eis dixit: Quid ad hūc nequitia & omnis maledictionis spiritus venistis: nesciebatis hunc meis fore fouendū auxiliis. Protinus hunc relinquentes, abite, & vestras ab eo elongatæ nequitas, quantum distat ortus ab occasu. His illa maledictorum spirituum societas perterrita, diris vlutibus & clamoribus, limen loci in quo iacebam excessit. Tunc gloriosus Hieronymus aliquib⁹ imperās angelis, ne à me discederēt, sed quousque reuerteteretur, expectarent, cū cæteris angelis festinanter abcessit. Eodem quoque abeunte, angeli qui ad custodiendum remanserant, me confortare cœpere, blanda & dulcia promittētes, si fortī animo perdurarem. Inter hæc autem consolationis colloquia, hora quasi decursa, secūdo beatus Hieronymus veniēns stansque in limine, velociter, inquit, venite. Tunc subito anima

corpus relinquens, tam grauiter & acerbè: quōd certe quantæ fuerint pressuræ & angustia, intellectu non caperet mens humana, nisi, vt ego, experientia didicisset. Si enim omnis humanorum intelligentia, quas vellet angustias & dolores æstimaret, respectu animæ dissolutionis à corpore tanquā pro nihilo computaret. Hæc & alia non minus ardua & valde mortalibus formidanda, quæ pro longitudine, præsentis operi non inscribam, eo loquēte, incipiebat claudi dies, occasu solis, quo necesse fuit quid ei post mortem contigerit non explete. Sed quia id præ cæteris affectabam, sequenti die, duobus aliis cum eo insimul conuocatis ad narrationis illius seriem redij, hoc cupiens ab illis etiam duobus aliis peraudire, vt triū testimonio solidius edocerer. Itaque cum hi iam dictare inciperent, sic respondi: Quanquā hæc vtilia sint, nec tēderet in vacuum sepius ipsa dari: tamen his quæ iam audiui ommissis, quæso, vt quid vobis post dissolutionē corporis euenerit, meo hiāti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi, quæ audisti, transacto narrauerat die: Quod Cyrille, inquit, interrogas: non est possibile plenè dari: quonia spiritualia nostris minime sensibus comprehenduntur. Scis namque non te examinem fore: tamen quid aut qualis sit anima, non agnoscis, Deum certe scis omnium esse principiū & finem, à quo incipiunt omnia atque tendunt, & tamen quid sit deus aut qualis dum carnis istius grauissimæ corruptibile portas onus, nō intelligis, nisi per speculum & in ænigmate: sic etiam de angelis & cæteris incorporeis idem liquet. Cum enim multa quæ sunt notissima in natura, nostræ paræ intelligentiæ defectu, intelligere non possumus, supercælestia & spiritualia omnino aliena à naturæ cognitione, quomodo intelligemus? Vt dicitis, inquam, est: sed vti potes, quæso dicas. At ille, Circumloquar, inquit, id quod optas, & dicā paulominus quod non possum. At hi qui mecum ea quæ pridie dixi, sunt experti: si ita est, testificabuntur. Mea pridie anima à corpore tot (vt supra fatus sum) pressuris & doloribus dissoluta, subito in istu oculi ineffabiliter fuit ante dei iudicantis præsentiam deportata. Sed à quibus & quomodo, non agnosco. Nec certe mirum: nam nunc carnis mole aggrauor, tunc autem erat anima sine carne. Fuerunt etiam ibidem istorum animæ, terroribus inexcogitabilibus quid iudex ageret formidantes. Neū cur mortales nesciūt, quib⁹ hoc eueniet q̄ tūc nobis? Certe si illius nō foret ignorantia, toties nō peccarent. Nullū, quæ toto tempore gessimus peccatorum, iudicē latere potuit: imò cuncta quæ fecimus tamquā si forent præsentia, cunctis astantibus clara erāt: ita vt minimū nostrorū cogitaminū, sicuti fuerat, apparebat. Cōsidera nāque quibus & quot agitabamur terrorib⁹, hinc dæmonū multitudo stabat, mala testificantes quæ fecimus, locū, modum & tempora declarantes. Hinc nosmetipsū quæ obiiciebantur, nullatenus contradicere poteramus: tum quia iudicem cuncta scientem, tum quia ipsū quilibet nostrū iustissimū cognoscebat. Neū quid dicā? Quam sententiam præstolabamur, ob eius memoriam, nunc formido. Hinc inde mala vndique vindictam iudici acclamabant: nec vllum penè

penè apparebat bonū, quo quid misericordiæ speraremus. Hinc nos dignas supplicio omnes qui aderant, exclamabāt. Cumque iam nihil deesset nisi sententiā publicari, quæ peccatoribus digna datur: ecce gloriosus Hieronymus cūctis splendidior astris, beato Ioanne Baptista, summoq; apostolorū principe Petro, necnon angelorum ingenti multitudine comitatus, ad præsentis iudicis thronum veniens, nostram sententiā suspendi modico tēporis, nosque sibi dari ob reuerentiam & deuotionē quam sibi contuleramus, & propter erroris destruendi necessitatem, vt voluit, impetrauit. Deinde nos secum ducens, omni illa beata vallatus societate, vbi fidelū animæ inæstimabili gloria perpetuo perfruuntur, quæ ibi gerebātur, vt redderemus testimoniū, declarauit. Post hæc ad purgatorium & infernum nos deducens, non solum quæ ibi erant, indicauit: sed voluit vt pœnarum experientiam probaremus. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadauera sacco quo beatus vsus fuit Hieronymus tetigit venerabilis Eusebius, idem gloriosus Hieronymus nobis imperauit, vt ad corpora rediremus, mandans vt de his quæ vidimus, testaremur, promittensque nobis vicefimo die, si de perpetratis peccatis nos contingeret debitam pœnitentiam exercere, cum beato Eusebio, qui tunc erat ex hoc sæculo migraturus, gloriam finis nesciam adipisci, sicque corporibus nostræ animæ sunt coniunctæ. Multa siquidem Augustine charissime formidanda, quæ mortalium impressa mentibus, ab eisdem labentium omnū terrenorū amorem, & curam peruiilem, qua tot aberrāt homines, vt puto, funditus extirparent, patēter didici: quæ si his chartis imprimerem, plus cogitato opus procederet: nec essem compos subscribere iā promissa. Itaque cum de proximo te expectem, visitaturū gloriosi Hieronymi reliquias, vt tuæ quas pridie recepi, litteræ fatebantur, hæc omnia hoc sine claudam, tangens venerabilis Eusebij sepulcrum, vt ad miracula redeam enarranda, quæ superius sum pollicitus enarrare. Obitus namque Eusebij venerabilis & trium hominum prædictorum seriē, in præcedētibus quā breuius potui inserui: quædam tibi, vt puto, affectuosa interponens. Sed prædictorum sepulturæ series ita patet. Mortuo namque venerabili Eusebio, plura sunt miracula cunctis visa, quæ præcedentis vitæ sanctitatē testatur, quorum ad præsens duo solum dicā. Monachus quidā cuiusdam cœnobij, præ lacrymis & vigiliis priuatus corporali lumine oculorum, statim vt Eusebij corpus venerandum facie tetigit, pristina lucis gratiam est adeptus. Dæmoniacus autem quidam, dum sacrum corpus ad ecclesiam duceremus, eidē obuians, est protinus liberatus. Iuxta ecclesiā in qua gloriosi Hieronymi cadauer sanctissimū est humatū, venerabilis Eusebij corp⁹ honore debito nudū, magistri instar sepeliuimus. In cuius etiā ecclesiæ cœmiterio hominū illorum triū qui eadē sūt hora mortui, fuere corpora tumulata. His ergo dictis, venerabilis Eusebij cuncta sileant, vt prægrādia & ineffabilia locū teneant, prodigia eximij beati Hieronymi iā promissa. In amœno & iucundissimo siquidē mirabiliū gestorū sanctissimi

Hieronymi prato positus, vt fertum faciens, præcipuos & decoros miraculorū flores, ad huius opusculi venustatem, & nostræ posteriorumve salutis vtilis pro posse legam. Quorū omnū quid pridie erga Sabinianū hæresarcham pestiferum (quæ agnoscis) peractū est, primo dicā. Sabinianus nāq; hæreticorum fautor, duas in Christo asserens voluntates, &, quod peius est, inter se quandoque discordes ad cuius tam inopinabilis falsitatis probationem, introducebat illud quod in euangelio Christus dixit: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, eliciens ex hoc rationes grauissimas & penè inextricabiles, quod passionē voluerit vna fugere voluntate, & altera eandem coacte subire oportuerit passionē: & ex his dicebat, quod multa Christus voluit, quæ obtinere non potuit: tantum in nos doloris exercuit, vt magnitudinē explicare nequiuimus. Peruerterat nāque idem pestifer anguis & lupus rapax, se vestimēto ouīū induens, nobis commissum gregem. Et vt sauitiam diri pectoris efficacius exerceret, opusculum quoddā compilauerat, falsis probans rationibus hoc sic esse: Quod quidē opusculū, vt fidē ei daremus, glorioso Hieronymo, totius veritatis speculo, intitulauerat. Cuius falsitatis notitiam comperiens, sciens tibi Hieronymum epistolam super huius erroris destructione, non multū ante sui obitū edidisse, prædictū hæresarcham cū suis discipulis, & eiusdem nequitia ministris, inuitauit quodā dominico die in ecclesiam hierosolymitanam ad disputandum, & suum errorem nequissimum comprobandum. Quo nāque die vniuersis meis suffraganeis episcopis, & aliis quāmpluribus orthodoxis, necnon & ipso hæresarcha cum suis nefandis discipulis in prædicta ecclesia adunatis, disputatio à nona incēpta, ad vespēras vsque tenditur. Cū autem idē hæresarcha cōtra nos opusculum ab ipso falso compositū, quod glorioso beati Hieronymi iniurias ferro non valens bonæ memoriæ Syllanus, sanctæ Nazareth ecclesiæ archiepiscopus: qui tanta beatum Hieronymum affectione animi & deuotione colebat, vt si quid faceret, diuinū nomen & beati Hieronymi præmittebat, vnde quasi ob omnibus Hieronymus dicebatur: prædicto hæresarchæ protin⁹ assurrexit, dire cum increpans, quōd tot & tantas exercuisset nequitas. Dum autem inter eos longa oriretur contentio, & vterque opprobria sibi inuicem pro posse diceret, in fine sic ambo patiter stauerunt: quōd si vsque in subsequētis diei horam nonam, beatus Hieronymus hoc opus falso compositum euidenter ostenderet, prædictus hæresarcha capite puniretur: sin autem, archiepiscopus. Quibus finitis, singuli ad propria remearunt. Per totam autem noctem quisque nostrum orationibus vacabat, vt nobis in opportunitatibus auxiliū eueniret à domino, qui neminē vnquam in se sperantiū spreuit. Magn⁹ domin⁹ & laudabilis nimis: cui⁹ certe sapiētīe nō est numer⁹. Statuto autē die & hora lat⁹ hæresarcha in ecclesiā cū suis nequitia filiis veniēs, huc illucq; discurrens, querebat dei seruū, tāquā leo rugiēs paratus cum deuorare, veluti si foret deus non intelligens, nec suorum

feruorum preces exaudiens. Sed tamen cum solidius se fatuus stare crederet, miserabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in ecclesia, quilibet sancti Hieronymi clamans nomen. Clauserat siquidem gloriosus Hieronymus aures, fingens se dormire, orationes supplicantium non intendens ut mirabilior appareret. At ego totus perfusus lacrymis, stupens & admirans, cur Hieronymus si abesset, quid deinceps accideret, expectabam. Denique cum nil miraculi appareret, scire cepit heresiarcha canina rabie, ut Syluanus quod promiserat, iam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Syluanus sanctissimus, gaudens & intrepidus, tanquam ad nuptias veniens, lacrymantes episcopos & omnes alios catholicos qui ad hęc concurrerant, his confortabat verbis: Exultate mecum charissimi, gaudere & nolite contristari: quoniam non derelinquit deus sperantes in se: Si non exaudiat, propter me iam perpetratis merui peccatis. Post hæc genua flectens, sancte, inquit, Hieronyme adesto mihi si placet: quanquam & hoc maiore sim dignus supplicio: tamen ne falsitas locum teneat, veritati succurre. Quod si fas non est ut adiuuer, propitius mihi esto in hora mortis, ut glorię finis nesciã non sim experis. Hęc dicens, spiculatori colulum præbuit: ut feriat, ipsum rogat. Fleuat autem spiculator ensem, antistitis venerandi caput vno ictu cupiens amputare. Adest subito Hieronymus gloriosus cunctis cernentibus, manu extensa tenens ensem, Syluano imperans ut exurgat. Deinde heresiarcham increpans, scripturas falsò compositas innuens, eique minas ab omnium euauit oculis. Quod huic eiusque, similibus utinam eueniret, cõfestim ut gloriosus Hieronymus disparuit, heresiarchę caput terram petiit à corpore detruncatũ, tanquam si ense spiculatoris manus amputasset ictu vno. Quod tam mirabile cuncti videntes qui aderant, ilico stupefacti, deo gratias egerunt & Hieronymo glorioso, & ad veritatis tramitem heresiarchę discipuli rediere. Ecce quantum venerabilis antistitis fiducia in domino & beato Hieronymo fuit effica, qui pro veritate mori minime formidauit. Exemplar certe factus est venerandus antistes ceteris Christianis. Non enim Christianus ille est, qui pro veritate mori timet. Si enim Christus pro nobis animam posuit, ut nos ab omni redimeret seruitute: & nos pro ipso, dum tempus est, animas ponere minime timeamus: quia nemo nisi legitime certans, potest coronam glorię obtinere. Verum quia de Syluano aliquid dictum nosti, aliud quoddam non minus, ut puto, mirabile erga eum factum narro, cuius tot fuerunt testes, quot Nazareth vrbs & Bethlehẽ tenent, qui propriis oculis hoc viderunt. Serpens ille antiquus diabolus, ob suã deiectus superbiam in inferni profundum, venerandi antistitis Syluani nimie inuidens sanctitati, in eum dolis, ut callidior cunctis animantibus, grauius est commotus. Qui ut virum dei infamem redderet, quatenus qui suę sanctitatis exẽplo releuabantur ad rectę cõuersationis semitas, suo casu deciderent ad peiora: nocte quadã formam sancti viri sumens, cuidam mulieri nobilissimę iam in stratu quiescenti apparuit, & se ad eam illicite accedere sin-

gens, consensum sui corporis inquirebat. Ad quod perterrita mulier, viri ignorans speciem, dum se cum homine solam in thalamo cerneret, nec quid faceret, sciret, diras cœpit voces emittere illa: ita ut clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes, & non solum de illa domo, sed etiam cõuicini. Qui omnes ad prædictę mulieris thalamũ accurrentes, quid hoc esset, interrogauere pauidã mulierem. Interea callidus serpens sub thoro se ponens, cœpit latere: qui autẽ accurrerant hæc audientes, quis hic homo fuerit, vbique perquirere incœperunt. Verum illi diu perscrutantes, tandem ad locum venientes, vbi pestifer latebat anguis, aliena specie occultatum hominẽ inuenerunt. Qui eundem candelis accensis intuentes, Syluanum archiepiscopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant, stupefacti velut amentes effecti: quasi quid agerent, quidve dicerent, ignorabant, scientes eiusdẽ sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileque cernebant, eum interrogauerunt, cur tantas nequitas perpetrasset. At ille, Quid, inquit, male feci, si mulier hæc me ad eiusmodi negotium inuitauit? Quod mulier audiens, eum fore mendacem lacrymãs, respondit. Tunc ille ut homines illos erga dei virũ ad maius odium incitaret: quatenus illum citius diffamarent, talia cœpit & tam abhorrenda verba fari, quod nullus præ turbatione auribus poterat sustinere. Quocirca eum contumeliis & opprobriis exacerbantes, coacte extra domicilium expulerunt. Mane autem facto, quę gesta fuerant enarrantes, Syluanum archiepiscopum hypocritam, & dignum incendio acclamabant. qua de re quasi tota est Nazareth cõmota aduersus archiepiscopum, ita ut audiendo eius nomen, quilibet blasphemaret. Mira huius viri patientia, & magnę sanctitatis indicium. Volat ad innoxij antistitis aures, tanti fama discriminis, os tamẽ non mouetur ad iniurias. Inter tot aduersa, cor manet immobile, ad nullam se vertens impatientiam: gratias diuino semper agens nomini, sua hoc confitetur noxa meruisse. Heu quid dicã Augustine? Non solum iniurias & opprobria ut possum, fugio: sed etiam quibusque verbulis frangor, præmia opto: nec de laboribus curo, quanquam sciam ad regna cælorum non aliter quempiam, nisi laborum & afflictionũ tramite peruenire. Quid enim aliud deo iudicare, cum me à sanctis in moribus & vita discordem inuenio, nisi & discordem in morte & præmio reperiri? Flebilia & graua mihi adsunt, si sanctorum vitam & meam recordor. Miro quippe auditu sanctorum gesta reuoluunt homines, uti ego: & tamen nil ipsi volunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam insipientiam est quod dicam, pluries me ab eiusdem Syluani ore audisse scio, nunquam tantum se felicem fuisse, quantum cum se ab hominibus despici & conculcari cernebat. Creuit in tantum eius infamia, quod eius opinio vsque ad Alexandriam, Cyprium, & per ciuitates affines penẽ ore omnium est delata. Atqui limen domus innoxij antistitis, calx alicuius tangerenon audebat. Manens vero in supernis dominũ spectator omnium, suos finit labi sanctos in tribulationum ærumnas, ut tunc fide-

les patientia eos reddat: sed eos exigente necessitate in pressuris minime derelinquit. Reuoluto itaque anno, quo diaboli astutia talia erga dei hominem perpetrauerat, ciuitatem Nazareth, ut illarum gentium alicuius scandalum mitigaret, vir dei occulte deserens, ad ecclesiam in qua gloriosi Hieronymi humatum quiescit corpus, tamquam ad refugij portum veniens, se in sepulturę loco posuit oraturus. Quo per duarum horarum spatium sic manente, vir quidam nequitię spiritu inflammatus, in prædictam ecclesiam intrans, sanctumque reperiens super sepulchrum in oratione positum, ad eum velut draco cucurrit, ei improperans quod mulierum mentes, ad libidinosas suas voluptates continue incitaret. Cui agnus innocens Syluanus, se despici gaudens, humilitate solita, ut ista sæpe ei diceret, blandis colloquiis inuitabat. Quod pessimus ille latro audiens, gladium ex vagina suo pendentẽ lateri, impudica trahens dextera, ipsum ut in Syluani antistitis guttur immergeret, eleuauit. Cui cum hoc verbum, Succurre Hieronyme gloriose, venerandus antistes opponeret, in guttur proprium eleuatum gladium immerfit, viri illius dextera retrouersa. Et sic (ut dicebat) seipsum vir nequissimus interemit, ut in lacum caderet, quem effodit. Admirabile hoc: sed non minus est mirabile id, quod restat. Casu itaque alius superueniens vir nequissimus, hoc quod vltione diuina perpetratum fuerat ut vidit, protinus gladium arripiens, à dei viro hominem illum existimans interemptum, Syluanum interficere conabatur. Ne nimia verba loquar: id quod primo acciderat, huic euenit. Quin nondum vir ille secundus in terram ceciderat, duo alij viri ecclesiam intrauere. Qui id videntes, diuini ignari iudicij, hoc tantum fuisse peractum scelus à dei homine putauerunt: quorum vnus id præ alio graue ferens, furia vefanię vndique inflammatus, latro cœpit quantum poterat exclamare, vsquequo tua viget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis voluptates, & homines interficis in occulto: certe tuę hodie nequitię finis erit. Et subito pro posse cucurrit, ut eum extingueret vibrato & denudato ense. At vbi Syluanus more solito: Succurre gloriose Hieronyme, exclamauit, vir ille ut duo primi se manu & ense proprio interfecit. Vir autem alius qui cum ipso venerat, hoc intuens, tremebundus ob visum, ad ecclesię fores cucurrit. Qui id quidẽ maleficiũ factum putans, quantum poterat, exclamare cœpit. Huc omnes accurrere, ecce maleficus Syluanus archiepiscopus, non solũ mulieres vituperat, sed suis etiam incantationibus necat homines toto pro posse. Fit his auditis nimius virorum & mulierum concursus, verberant aera voces, cõbustione dignũ Syluanum archiepiscopum nequissimũ acclamantes. Hęc ad meas sonant aures, tristis ego & lacrymans, ad tantum pergo monstrũ. Stabat agnus inter lupos atrocissimos sæuientes, ut canes famelici, rabie non minima, mitissimus & lætus tanquam fungens prosperis, nil dicens aliud, nisi hoc, iuste patior, quia in deũ meum peccauĩ grauius. Verberatur vir innocens, capitur ab omnibus, ut ad supplicia tanto lætior, quanto pœna

grauior, deducatur. At dum ego manu silentium populo, eius optans furorem nimium mitigare, infinuo, eò amplius iracundia & furor populus inflammatur. Cũque iam captus Syluanus extra ecclesiã duceretur, subito gloriosus Hieronymus, ut visum est, de loco in quo iacebat surgens, tantò circumfusus lumine, quod radiis in eum intuentium oculi vibrarentur, cunctis apparuit, suo deuotissimo antistiti auxilia donaturus, qui sua dextera Syluani venerandi capiens dexteram, his qui eundem captum retinebant antistitem, voce terribili, ut eundem dimitterent imperauit. Tantã siquidem fuit virtutis hæc visio, ut antequam finiretur vox talis: omnes repente tantus timor inuasit, quod omni vigore corporis destituti, in terram velut mortui cecidere. Inter hæc mulier quædam à nefando spiritu obumbrata, catenis vincita, compedibus manicisque ferreis alligata: plurium hominũ manibus liberationis obtinendę causã ad ecclesiam deportatur. At vbi mulieris pes tangit limen, vlulatus & voces terribiles: Miserere mei gloriose Hieronyme, nam per te crucior ante tempus, diabolus emitte non cessabat. Cui Hieronymus gloriosus. Nefande, inquit, spiritus ab hac exi famula dei, & tuas detege quas erga Syluanum egisti fallacias: in Syluani forma omnibus te demonstrans. Tunc diabolus ut gloriosus Hieronymus iusserat, in Syluani forma, ita ut ab omnibus Syluanum archiepiscopus putaretur, apparuit: & rem quam fecerat, ut infamẽ redderet dei famulum, enarrauit. His dictis diris clamoribus & vlulatibus, nefandus spiritus de templo disparuit. Quod vbi tam mirabile negotiũ est peractum: gloriosus Hieronymus antistitis sui dexteram non relinquens, Quid optas, inquit voce leni, Syluane charissime tibi placitum me facturũ? At ille: Mi domine, ut me hic amplius non relinquas: Ad quem gloriosus Hieronymus cortespõdit. Quod postulas, ita fiat. Post me velociter ergo veni. Hęc dicens, cunctorum visui se negauit. Interuallo autem horę vnus factus, Syluanus archiepiscopus expirauit: Fit ob hoc cunctis stupor & admiratio inaudita. Vndique mulierum & virorũ necnon & puerorum costuit multitudo. Lacrymarum terra effusione madet: voces, lamentationes, vlulatus, gemitus & suspiria in Rama sonant: quilibet se reum, eo quod in Syluanum commississet, veniam petens clamabat. Per totam autem sequentem noctem, gentium multitudo ab ecclesia non recedit. Itaque mane facto, clero ad antistitis funus præparato: corpus eiusdem ad Nazareth ecclesiam honore congruo deportatur, tam istius ciuitatis quàm illius scilicet Bethlehẽm populũ multitudinem comitatũ. In qua quidem ecclesia Nazareth, corpus illud venerandum humauimus, ut dicebat. Longa certe adhuc verba, ac etiam admiranda miracula Syluani venerandi præfulis merita plene promerent: sed quia dicendorum prægrandis atea, eiusdem venerandi præfulis actus finiam: quædam alia non minus grãdia, breui verborum schemate narraturus. Narrandum puto quoddam fatismirabile, quod partim relatione veridicorũ testium didici, partim oculorum visu. duo viri nobilissimi, & rebus transitoriis locupletes, licet catholicę fi-

dei veritatis in se: tamen vt in gentili ritu geniti fatis boni, gloriosi Hieronymi mirabilia audientes, ex ciuitate Alexandrina, multis adunatis opibus, deuotione eiusdem feruidi, coeperunt iter, vt eiusdem gloriosi Hieronymi reliquias visitarent. Cumque iam incepto itinere quoddam a tramite deuij introissent nemus, vbi nulla hominū aut equorum vestigia videbantur: beati Hieronymi inuocantes nomen, eiusdem se custodiā tradiderūt. In eodem siquidem nemore, quidam latronum habens sub se plures quingētis latronibus, habitabat princeps, hos & illos ad aliquod prædestinans iter, vt transeuntes interficerent, & ad eundem & ceteros spolia reportarent. Is itaque princeps hos transeuntes intuens, tribus cōuocatis latronibus, vt ad eos interficiendū accederent, imperauit. Qui sui principis implere iussa cupientes, assumptis armis illorum qua gradiebantur Alexandrini, concito cursu tēdunt. Magna siquidem gloriosi Hieronymi merita: magna & prodigia, forte vt puto, a sanctis modicis non talia vnquam visa. Accelerant latrones vt transeuntes mactent: sed dum prope fiunt, quos prius solum duos cernebant, paulominus innumerabiles esse vident. Inter quos vir præibat tanto lumine circumfusus, vt intuenti in eum aliquatiter fas nō esset. Apprehendit timor, stupor & admiratio hos latrones: quid aliud possint facere nesciūt, nisi ad latrones alios remeare. At vbi iam forent a longe redeuntes retrouersi, solum duos, vt prius, homines reuiderunt. Mirantur nimis latrones, & se illusos arbitantes, coeperunt ad transeuntes homines retrogredi. At vbi appropinquarunt, vt prius viderant, nunc viderunt. Magis ac magis stupefacti latrones, cernentes in vacuum se redisse, terga verterunt, & velociter ad suum, quid hi fecissent, expectantem principem deueniunt. Increpat eos princeps quid tam diu peregrissent. Sed cum rem gestam audisset, eos insipientes & fatuos existimans, duodecim aliis latronibus conuocatis, cum eisdem versus homines transeuntes meat. Rursum a longe duos cernunt, sed propinqui, vt primi viderant, sic & isti. Eorundē protinus tremunt bases, trepidat cor, fiunt velut amentes, omni vigore animi destituti. Tandem in se redeuntes, eos latenter sequuntur, cupientes quid deinceps accidat edoceri. Trepidant vero huius nescij transeuntes hos videntes homines, & inter se qui hi sint auide percunctantur. Denique iam occasu solis inclinata die: cum quid in nocte faciant nesciāt, illos duodecim latrones, viatores existimantes, ad eosdē consulendum statuunt declinare. At vbi ad latrones veniendi iter carpunt, eosdē ipsi latrones solum duos cernunt. Quōd vigorē latrones adepti, transeuntibus & ipsi protinus obuiauerunt. Qui omnes inuicem iuncti, se simul salutarunt. Interim interrogant latrones qui sint, vnde veniant, & quō pergant. At illi inquit. Sumus de Alexandria, inde venientes Bethlehē petimus, vt gloriosi Hieronymi reliquias visitemus. Ad hæc latronum princeps, Qui, inquit, fuerunt viri, qui hucusq; vobiscū tantūmodo veniebant? Miratur hos talia fari viatores: & se postquam nemus intrauerunt, neminē nisi ipsos & tres alios vidisse vel audisse dicūt. Quæ

gesta fuerāt tunc latronū narrat princeps: illos obsecrans, vt ipsi ob quā causam hoc acciderit, si noscant, debeant indicare. Quibus illi, non ob aliam causam, nisi quia gloriosi Hieronymi custodiā se dederunt, hoc euenisse se nescire dicunt. Ad hoc latrones spiritu sancto, qui vbi vult spirat, subito inspirate, omni quā prius habebant fero citate deposita, in terrā eorum pedibus prouoluti, pro excogitatis flagitiis veniā postulant, illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dico non minus patet ad contuendū. Hora prima noctis ad latrones expectantes deueniunt, post hoc quid acciderat declarant: eosdē suppliciter exorantes, vt his flagitiis solitis iā expulsis, ad gloriosum visitandū corpus Hieronymi secū irent. Est his verbis ceteris latronibus irrisio. Promittūt siquidē suo principi, & illis aliis necē durissimā, si audeant amplius ista fari. Non cessantibus illis priora iterū loqui verba: latronum quā plurimi canis rabie furibundi, mox in eos insurgunt ensibus denudatis. Potuerunt nepe rūphas eleuare: sed ipsi gloriosi Hieronymi auxilia postulatibus, enses deponere nullatenus valuerunt: donec illi qui fuerant occidēdi a Hieronymo postularunt. O ineffabilis clemētia saluatoris, quot modis quos vult facit ad agnitionem sui nominis deuenire? Repēte hæc tā insueta omnis illa latronū videns cōcio, altis deo & glorioso Hieronymo vocibus debitas agunt laudes, eiusdē se vouentes reliquias visitare. Facto igitur mane, plures trecentis hominibus, qui tunc tēpotis ibi erant talia perpetrantes, cum eisdē Alexandrinis ex illo exeuntes nemore, ad gloriosi Hieronymi tumulum deueniunt, cunctis tā insueta prodigia enarrantes. Baptizantur itaq; gentiles Alexandrini, & cunctis mundi vanitatibus conculcatis, religiosam in quodam cōnobia vitā ducunt. Latrones autē illi, similiter ad lucē veritatis sanctæq; & laudabilis vitæ, diuina gratia, & gloriosi Hieronymi meritis perueniunt: sicuti Constantinopolitanis litteris hac de re mihi specialiter directis, transacto non longo dierū spacio intellexi. Simile pene miraculū illi quod supra fatus sum, duobus accidit Romanis iuuenibus a Romana vrbe Bethlehē venientibus, pro gloriosi Hieronymi visitado corpore. Quod tractabo sicuti breuius potero. Cū igitur duo illi iuuenes cuidam appropinquarent ruri, a Constantinopoli per duodecim forte distante milliariorū spaciū, antequā rus a duobus milliariibus introirent, eadē ferē hora duos contigerat homines interimi. Quorū mortis rumore prædicto resonante ruri, loci eiusdem viri congregati circūquaq; quis horum fuerit interfector coeperunt inquirere vehementer. Cūque diligenter perquirerent vsquequaq;: adesse cernunt neminē nisi prædictos iuuenes, qui iā propē venerant reperiētes, eosdē protinus tenuerūt, ab eisdē credentes fore homines interfectos. Mirantur itaque huius ignati iuuenes: & horū se nihil scire, totis nisibus coniuabant. At illi eorū pro nihilo cōputantes verba, captos eosdē ad rus conantur ducere festinanter. Post hoc de rure quia ad eosdē viros iustitia non spectabat, cum accusationibus ad Constantinopolitanū dominū capti iuuenes distinantur. Quin (ne minis longus siam verbis) quod non

non fecerant, tormentorum rigore iuuenibus iam confessis: adiicitur more solito sententia decollandi. Heu quale cor audiendo tot lamenta innocentiū: quos & iuuentutis & pulchritudinis maxima venustas, & ortus nobilissimus decorabant, posset se a lacrymis cōtinere: Flentes itaque iuuenes grauibus lacrymis: pallidas facies irrigantes, vlulatus, gemitusq; & suspiria promere non cessantes, Gloriose, dicebāt, Hieronyme, hoc tale ne est præmiū quod obsequentibus tibi præstas? Est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana vrbs, nostri præcia ortus, non sic te credebamus nesciam nostri finis. Ad locū itaque tanti supplicij, ibidem gentiū multitudine maxima expectante innocij iuuenes cōducuntur. O ineffabilis misericordia dei nostri: qua cælum redundat & terra, nec vlli ad se currenti obliuiscitur misereri. Flexis in loco quo plectendi erant genibus, in cælū vterque iuuenis manibus eleuatis. Gloriose, magna voce inquit, Hieronyme, nostræ salutis & auxiliij portus: nostræque spei anchora saluberrima & vitalis: hac inclina hora nostris indignis supplicationibus pijs aures tuas, vt si hoc quo punimur scelus nō gessimus, tuas liberationis opes pietate solita sentiamus. Quod si fecimus, exigente iustitia condēmur. Hæc vbi dixerūt, colla extendūt carnificibus feriēda: nil dicētes aliud quā succurre, succurre Hieronyme gloriose. Quid mirū si tot lacrymis cūctorum ad se currentiū misericors opifer Hieronymus, se a miserendo nō potuit abstinere: cum circumstantium omniū & carnificum etiā corda ad compassionem mouerentur? Eleuatis siquidē ensibus, iuuenū carnifices colla feriunt: ac colla percussionū signa vti porphyretici lapides forent, recipiūt. Miratur carnifices, credentēs se iactus sefellisse: denuo eleuant, vt plus possunt, enses, feriūt, sed tunc vti prius insensibilia iuuenū colla manent. At iterum & iterū feriunt: sed enses, vti essent paleæ, iuuenes nunquā lædunt. Oritur ex hoc inter astantes admiratio, & stupor vehemētissimus omnes capit. Hincinde gētiū ad tam insuetam visionē confluunt multitudo. Audit hoc & ipse sententiæ lator, & currit. Iubet iterū carnificibus, vt se videntē denuo feriant, & tamen omnino de illæsa iuuenū colla manent. Stupens magis ac magis iudex, tantiq; ignarus miraculi, nil scit aliud cur hæc fiat quā venefacta cogitare. Præcepit itaq; ministris, omni mora postposita, nudos tradi arduos iuuenes rogi flāmis. Circa illos mox copiosus ignis accēditur: infunditur lignis oleum & pix, vt vita eorū citius destruat. Quid mirandū si cōpos protegēdi ab ensibus gloriosus Hieronymus, a flāmis etiam suos se intocantes sedulis vocibus iuuenes potuit liberare? Sursum ignium flāmæ in immensum scandunt. At iuuenes sub alis consistētes Hieronymi gloriosi, salubriter pēmanent: veluti in amœno si quiescerent vitidario & iocundo. Post hæc iudex vtrū hoc sit ascribendū miraculis an veneficiis, certius cupiens experiri, vt si hi diebus octo suspēsi viuerēt, quo velent abiret soluti & liberi cēsiuit. Suspensis itaq; illis, mox Hieronymi gloriosi præsentia minime defuit: qui plantas manibus tenens pedū, illætos & viuaces statutis diebus mirabiliter obseruauit.

Currunt igitur octauo die totius ciuitatis, & circūadiacentiū villarum viri, currit & iudex: cernunt clare gloriosum miraculum: patefacientibus quæ viderunt, qui ad custodiendos iuuenes fuerant deputati. Mirantur omnes in vocibus excelsis laudes peragunt creatori & Hieronymo glorioso. Mox de equuleo innocij iuuenes deponuntur, & maximis honorum obsequiis ab omni populo venerantur. Verum qui in vrbe Constantinopolitanam capti, & dolore vehementissimo intrauerant; liberi honorifice & cum gaudio ineffabili exierunt. Et tandem annuente deo, a multis Constantinopolitani populi comitati, Bethlehē attingentes, veneratione debita gloriosi Hieronymi reliquias visitauerunt. Statimque deposita sæculatium omni cura, cōnobiū in quo vixit gloriosus Hieronymus intrauerunt: & vacantes die noctuque pænitiæ & orationibus, celebri vita sanctitatis perspicuæ in prædicto cōnobia adhuc manent. Magne admirationis gaudij deuotionisque causa præcedēs iuuenum miraculum extitit, sed multæ formidinis extat sequens in sacris ordinibus maxime constitutis. Apud superiorem Thebaldem, quoddam dominarum fuisse ante duos annos dicitur eximium & diues monasterium, omni pulchritudine ac excellentia decoratum, in quo penē ducentæ dominæ vita honestæ religionis reclusione cōtinua, decorisque moribus perstanebant. Ad hæc, quibus insunt figant aures, ne quod vna hauserit auricula, fundat altera. Nauis quātumcunque sana sit & integra, modicum, imō nihil p̄dest, si alta volens secare maria, paruum quod fundo inest foramen relinquat, vt dira naufragia non admittat. Cur hæc sim fatus, præsentis narrationis historia referabit. Multis itaque pollens prædictum monasteriū virtutibus, vnum pessimum quo ruit simoniæ vitium retinebat. Nam instigante diabolo in eisdem dominabus hæc obseruabatur abusus, vt si quam vellent in monialem recipere: non tantum intuitu charitatis & misericordiæ recipientæ que monialis bonitate, quantum recipiebant reserua pecuniæ. Nulla enim monasterium intrare mansura poterat, nisi certa pecuniæ quantitas secum iret. In hoc siquidem erat monasterio sanctimonialis quædam domina, ætate grandæua: quæ ab infanzia sua ieiunij & orationibus omni terreno resoluta cœno, deo vixerat, quæ vitium illud quā plurimum abhorrebat. Cui nocte quadam, vt erat solita, in oratione posita, gloriosus Hieronymus apparens, locum illum immenso illustrans lumine, eidem præcepit, vt ad abbatissam, ceterasque illius cōnobia moniales mane pergeret: nuntians quod nisi a peccato iam inueterato manum extraheret, vltionem diuinam subito expectarent. His dictis disparuit. Perterrita visione insueta sanctimonialis domina: quis hic fuerit, iubens talia nuntiari in seipsa auide pertractans, totam illam noctē peregit in somnium. Crepusculo diei adueniente, omnes in capitulo moniales pulsato tintinnabulo cōgregauit. Quibus admirantibus, ad quæ forent tanta festinatione in capitulo conuocata, sanctimonialis domina ex earum assurgens medio, quæ viderat & audierat, omnibus patefecit. Fit illico ex

hoc monialibus cunctis irrisio: hanc exclamât fatuam, multisque garrunt derisionibus, hanc forte illa nimia ebrietate somniasse. Illa vero accepta cotumelia, patientiâ se scuto muniens, de earum siquidem pertinacia nimium dolens, sed de sua despectione gaudens, ad solitas rediit orationes, supplicans continuo, ne suis monialibus quod audierat eueniret. Trãfactis igitur diebus decem: nocte media prædictæ sanctimoniali dominæ, hac de re deuotis orationibus incumbenti, gloriosus iterum apparuit Hieronymus: eidem, vt quæ prius nuntiauerat monialibus denuo intrepide nuntiaret, allocutione, mandauit benigna. Ad quem illa. Quis, inquit, es domine talia mihi mädans? Hieronymus, inquit, sum: & ab eiusdem euauit oculis. Illa vero sciens earum duritiem: quid ageret quidue diceret nesciebat. Tamen malens à monialibus infana & ebria reputari, quàm diuinis contraire præceptis, congregatis iterum monialibus, quæ viderat, & audierat, voluit intimare. Ast, vt eam assurgere moniales pestiferæ conspexerunt, diuini nesciæ iudicij sibi de proximo futuri, antequàm verba inciperet, è capitulo cum magnis cachinnationibus exierunt. Quin transactis insuper diebus tribus dormienti prædictæ sanctimoniali dominæ, gloriosus Hieronymus ineffabili quadam societate vallatus angelorum, nocte apparens media, eam excitauit, eique iussit protinus, vt de illo exiret monasterio: nec subito futuram sententiam expectaret. Cum illa vero multis lacrymis supplicaret ne hoc fieret: gloriosus inquit Hieronymus ad abbatissam & cæteras: pergito omni mora postposita, eisdem nuntians, quod nisi pæniteant, hac nocte diuinam sententiam vltionem. Si autem in sua permanebunt duritia, statim exiens, amplius in monasterio ne moreris. His finitis abscessit. Hæc igitur audiens sanctimonialis, anxia, plenaque tristitiis: capitulum adiiit, & campanam cœpit vehementer vt ad capitulum accederet moniales resonare. Quo abbatissa de somno euigilans, cognoscensque ab hac fuisse campanam pulsatam, cum iracundia ad capitulum properauit. At vbi illam vidit, diris eam minis increpans, nullum voluit audire verbum: promittens quod nisi cessaret hoc agere, secum amplius in monasterio non maneret. Cui sanctimonialis domina, ne tardes quæso agere quæ promittis. Profecto me noscas hoc in loco amplius non mansuram: gloriosus equidem Hieronymus apparens mihi tantummodo hoc statim monasterio futurum iudicium patefecit. Hæc audiens Abbatissa, deridere cœpit, hanc æstimans vesano capite ista fari. Et ostiariam conuocans, iussit vt hanc de monasterio protinus effugaret, mandans eidem, vt aliqua hora sic extra dimissam, postmodum faceret introire, vt sic ab inceptis operibus iam cessaret. Hac de re læta sanctimonialis domina, quàm citius potuit è monasterio est egressa, lacrymis transfusa, doloribusque repleta, pro his quæ monasterio nouerat euenire. Terribilis siquidẽ deus, fortis atque potens, & quis resistet ei? Heu cur homines eum non formidant, scientes se nullatenus posse ab eius effugere manibus, vt eius eos magni & inenarrabile iudicium non comprehendat: saltẽ

his miseri terreantur exemplis. Audiât qui in suis confidunt diuitiis, quique in iram concitât excelsum dominum, suæ auaritiæ siccitate, quale huic monasterio à deo propter pecunias faciem auertenti, de cælo est iudicium iaculatum. Penè limen ostij sanctimonialis domina excefferat, & subito totum corruit monasteriũ, omnes opprimens moniales, ita vt ex eis viua aliqua non remansit. Sanctimonialis verò illa in quodam venerabili dominarum monasterio, quod est apud inferiorẽ Thebaidem, hæc tenus sanctitate præcipua viua manet. Dignum censui præmissis miraculis aliqua alia diuini contra peccantes manifesti iudicij declaratiua iungere, vt si forte præ iudiciorum multitudine, peccatorum corda tenacia & plusquam lapidea in carnea verterentur, quatenus cum se ob peccata cernerent fieri belluas, ratione & cognitione sui conarentur vt fierent homines adipisci. Abiecta etenim ratione, qua sunt homines, infra bruta animalia rediguntur. Græcorum quidam hæreticus, die quadam cum sacerdote quodam in Hierosolymitana ecclesia publice disputabat. Cumque sacerdos ob suæ partis defensionem auctoritatem quandam gloriosi Hieronymi allegaret, vt Græci destrueret rationes, temerario pestifer Græcus ore, gloriosum fuisse Hieronymum totius veritatis lumen mentitum nõ erubuit voce fari. At quia voce, talẽ nequitiam perpetrauerat: vocem deinceps vllatenus non formauit. Quidam insuper alius hæreticus pestifer Arianorum, in quadam disputatione cuidã gloriosi Hieronymi auctoritatem cõtra eum, inducenti: vt mentitur, sua temeritate respondit. Subito fuit diuina vltione percussus. Nam nõdum verbum voce finiens, clamare per totum diem sine aliqua cessatione nõ desijt. Miserere mei Hieronymus gloriose: quia à te pœnis durissimis torqueor. Et hoc per totum illum diem quantis poterat vocibus clamans: hora completorij miserabiliter cunctis qui ad hæc concurrerant cernentibus expirauit. hæreticus quidam alius pestiferæ hæresis Arianæ, cui ante meum obitum, sinem pius imponat dominus, in ecclesia Sio gloriosi Hieronymi imaginem cernens, Vtinam, inquit, sic te cõviuebas, meis manibus tenuissem: quia te meo gladio iugularem. Hæc vt ita dixit, gladium euaginas, tota vi ipsum in imaginis illius guttur infixit. Quã magnus iste Hieronymus, tot facies mirabilia, cui secundum sua opera similis non apparet, potuit equidem imbecillis in imaginis gutture gladium figere dextera, sed de imaginẽ gladium, & à gladio manum quousque res innotuit, extrahere nullatenus fuit compos. Mox quoque ex percussione loco, tanquam ex hominis corpore viui, sanguinis vnda fluxit, quæ vsque modo pro miraculo declarando fluere nunquam cessat. Eadem insuper hora, qua res sic acta est, iudicij in atrio existenti, idem gloriosus Hieronymus cum gladio gutturi infixio apparens, pro offensione huiusmodi vindicta fieri postulauit, narrans equidem sibi factum. Et hæc dicens abiit. Stupefactus itaque iudex, cum cæteris qui astabant ad ecclesiam properans, hæreticum manu gladium imaginis gutturi infixum, tenentem repperit. Qui protinus vt hi viderunt ma-

num fuit cõpos à gladio remouedi. Captus itaque hæreticus in sua permanens duritia, ob aliud se nõ dolere, nisi quòd viuũ nõ teneret Hieronymũ garruens, à populi multitudine lapidibus, lignis, ensibus & læcis iugulatur. nepos meus Ioãnes, quẽ agnoscis, omni fulgẽs pulchritudine, quẽ mihi in locũ filij adoptaui, vt puto tibi pridie quid ei eueniret enarraui. Sed tamẽ vt præstatius memoriæ cõmedetur, silentio nõ transibo. Captus itaque idẽ Ioannes ante duos annos à Persis, & Persarũ regis ministris veditus, propter eminentẽ suã pulchritudinem ad regis exercenda obsequia deputatur. Cumque per annũ in curia regis, nõ paruo dolore & tædio permãssisset, eodẽ reuolutionis anni die prandenti regi feruiens, præ tristitia se à lacrymis non potuit cõtinerere. Hoc rex intuens lacrymarũ ab eo auide quærit causam. Quã cõperta, in quodã eũ castro à quibusdã præcepit militibus custodiri. Sequenti nanque nocte, eodẽ in castro existente, diris lacrymis vndiq; madefacto, in somnis eidẽ gloriosus Hieronymus veniens, manũque eius (vt sibi videbatur) capiens, ad ciuitatẽ Hierusalẽ secum duxit. expergefactus mane, putant se in castro à militibus retineri: in domo qua maneo se inuenit. Qui admiratione velut amens factus, vtrũ in castro vel in domicilio meo staret, nullatenus discernebat. In se postremo rediens emissa voce, dormientẽ familiam excitauit. Currunt igitur ad me famuli, adesse Ioannẽ ineffabili gaudio nuntiãtes. Quare dubius accurrens, quẽ à Persis vincitũ putabã, præsentem cerno. Quo quidẽ quid ei acciderit enarrãte, deo & glorioso Hieronymo laudes maxime persoluunt. Sanctimonialis quædam domina, omnium penè pulcherrima feminarũ, ætate iuuenula, sed animi sapietia valde cana, beati hieronymi deuotissima, in quodã cœnobio dominarũ multa sanctitate, vt opinor, adhuc viuit, cui quæ audies dicitur cõtigisse. Sit mulier hæc aliis in exẽplum, quæ huc illucque per plateas & vicos discurrens nõ cessat, sua stultorũ hominum illaqueantes animas visione. Nullo tot diabolus animas reti capit, quot laqueo pessimo mulierũ. Sanctimonialis hæc (vt omnium dominarũ testimonio cõprobat) nõquã nisi eam maxima cõpellat necessitas, extra suã cellam, gradũ figit. Neque enim aliud agit opus, quin aut orationibus vacat, aut lectationibus & meditationibus implicatur, aut corpore reficit dormiẽdo, aut aliqua exercet manibus opera, semper tamẽ dominicã scripturam ruminando. His dirus serpens antiquus diabolus operibus inuidens, vt eã à sancto proposito reuocaret, cuiusdam nobilissimi iuuenis animũ in eiusdẽ sanctimonialis in tantũ incitauit cõcupiscentiã: quòd nil poterat die noctũque; aliud, nisi quomodo posset eã attingere, cogitare. Circa monasteriũ veri luminis obcæcatus cõtinue pergẽs, nullũ remediũ aliud reperire quibat. Tanta nanque incitiã nube caligatus extitit, vt multoties se suis pernitiosis turbatũ affectibus cernens, voluerit se aquis tradere suffocandũ. Stulti amoris stultũ iuuenem catena de die in diẽ stringit. Vt hæc ad sanctimonialis aures resonent, ob suã non audet pudicitiam. qua de re omni ad hoc auxilio destitutus, quẽdam inueniens magũ, veneficia dæmonũ & incantationes nefandis artibus ex-

ercetẽ adiit, & magnã promittit (si quæ optat expertus fuerit) pecuniæ quãtitatẽ. Tunc veneficiorum magus, suis carminibus cõuocatũ dæmonẽ, decipiẽdi causã, nocte media festine ad sanctã destinat monialẽ. Ad cellulã itaque; accedens dæmon, transire vltra cellulã Hieronymi imaginis in cella pictæ timore nimio nequit limen. Mira res Augustine (vt multiplicibus patet exẽplis) tantus gloriosi hieronymi timor diabolo inest, vt etiã suã picturã non audeat apparere. Nã si cui obsessio corpori pretiosa demõstretur imago, ab eodẽ continuo diabolus effugatur. Igitur cõmissum explẽdi opus nequam spiritus desperãs, ad mittentẽ reuertitur, sibi que negari ad monialẽ introitũ pandit, ob gloriosi Hieronymi imaginẽ in cella pictã, quem deridens magus dimisit. Moxque conuocatũ alium dæmonẽ, quã potest mittit citius ad huiusmodi opera finiendã; fitque; secundo id quod primo. At secundus per horã forte manens, coactus excelsas cœpit voces emitte. Si me hieronymus hinc finis recedere, huc vltius nõ reuertar. Ad hæc stupefacta mulier, quæ orationibus in cellula inhærebat, quis istas fundat voces, nimio pauore percũctatur. Nõ cessante diabolo sic clamare, excitatẽ illius cœnobij moniales, timore percussã granditremulã ad illã accurrunt cellã cruce domini præeunte. At vbi illũ nequam spiritũ sciunt, eundẽ coniurant vt debeat qua de causa venerit, intimare. Narrans equidẽ diabolus rei seriẽ, seq; gemitibus & vlulatibus pandens catenis igneis vincitũ à hieronymo retineri, rogat eas, vt suis mereatur precibus abeundi gratiã inuenire. At vbi moniales hæc audiunt, deo & glorioso Hieronymo laudes reddunt, suppliciter postulant, vt dæmonẽ hunc nullatenus reuersurũ de eodẽ cœnobio effugaret. Vix orationũ verbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodẽ loco recedens, magũ adiit: eũque capiens, tãtis verberibus & cruciatibus flagellauit, vt per multa horarũ spatia ali-quod vitale signũ paulominus appareret, diris clamãs vocibus. Mei cruciatus causa fuisisti ad illã me destinã monialẽ. Certe in te eisdẽ verberibus vindicabor. Inter hæc autẽ verbera tam horrẽda magus cum se penè pernitiei propinquũ cerneret, suas videns artes nullũ sibi auxiliũ adhibere, ad totius refugij portũ hieronymũ gloriosum iam naufragus se dirigẽs. Gloriose, inquit, hieronymus, huic ad tuã clementiã subueni misero accurrenti, ei solita misericordie dona prægrandia nõ denegãs. Promitto nãque si tuis hac ora adiutus auxiliis pernitiei tam horribili nõ succubam, quæ deinceps cunctis exutus fallaciis, à tuis obsequiis non recedã. His finitis, velut fumus ab eodẽ nequã spiritus euauit. Per annũ autem idem iacuit verberibus magus in tantũ sui corporis impos, quæ non nisi alieno auxilio potuit se mouere. Mox idẽ accepta pænitentia magus antequã de lecto surgeret, cunctis cõbustis codicibus, quibus artes illas nequissimas exercebat, veditisque; omnibus quæ habebat, & pauperibus erogatis, cõpleto anno se ob pænitentiam peragẽdã in quadã spelũca claudens in eremo, in qua per quadrienniũ gloriosus stetit Hieronymus, multa sanctitate & vitæ & pænitiæ asperitate pollet. Huc quæso iuuenes omnes currãt, & infani iuuenis ex-

plo discant, ne quod illi cōtigit, sibi postmodū do-
leant contigisse. Infans itaq; iuuenis tantis circū-
ligatus luxuriæ laqueis, videns se omnimode suæ
miserrimæ voluptatis desiderio nefandissimo de-
fraudari, quadā nocte laqueo se suspendit. Et sic se
infelix tēporali vita potius & perpetua priuauit.
Ecce quot malorū causam turpissimū luxuriæ vitiū
esse liquet. Nil tā ruinæ animæ pariter & corporis
prōptum, quantum istud nequissimū arbitror sce-
lus. ex ipso nāq; homicidia, ebriitates, cōtentiones,
& penē vniuersa oriuntur mala, vt veteris & noui
testamenti infinitis patet exēplis, nec non & conti-
nuis manifestisq; experiētiis declaratur. Ad hoc
autē vt maior iuuenibus detur astutia se tuēdi: nā
status vllus periculosior non est insipientis iuuen-
tutis statu, aliud censui exēplum mei nepotis Ruf-
fi, etate forte annorū decem & octo, quāquam do-
lore nimio subrogare. Non est ambiguū ista quæ
incipio enarrare magnis tribulationibus meæ me-
morix reuocari: sed tamen vt præmissum est, vt
omnibus & maxime iuuenibus proueniat in exē-
plum silentio illa nequeo præterire. Nepos quidā
meus Ruffus nomine, vtroq; priuatus parente, an-
niculus ad meas deuenit manus, qui vrinā ex ma-
tris visceribus non exisset, ne illi quod sustinet, cō-
tigisset. Quē tanta diligentia suo infortunio enu-
triu, vt à pluribus à me genitus putaretur. Crescēs
itaq; in diē puer infelix etate, sed nō sapientia: in-
genti pulchritudine corporis, sed non animæ, de-
corisq; & probis moribus, honestate, bonitate &
multa sapientix elegantia quanquā vane decora-
tus, à cunctis dilectione superflua colebatur. Is nā-
que in decimo octauo etatis suæ anno, imbecillis &
miserrimus, expirauit. Propter quē tantus ab om-
nibus sonuit luctus, vt vix post mēsem finē potue-
rit inuenire. Sed certe luctus pro eo quod euene-
rat, non succedit. Ast ego eius nimix incubens di-
lectioni, pluries gloriosum rogavi Hieronymū, vt
mihi quid nepoti meo acciderat, reuelaret. Igitur
meis annuēs gloriosus Hieronymus precibus, ob-
tinui quod gliscebā. Oranti enim mihi die quodā
hora nona, tantus euenit fœtor quod nullatenus
naribus poterā tolerare. Hæc dum mecū tacitus
reputans: vnde hic tātus adesset fœtor admirarer,
supra meū verticem eleuatis oculis, infelicem ne-
potē meum vidi terribilis visionis, ita quod in eum
visum imprimere non audebā. Nā catenis igneis
circūligatus fornacis instar flāmas fœtidissimas e-
rūpebat. Ad hanc itaq; visionē subito me tam ve-
hemens timor arripuit, vt dū pluries loqui vellem,
formandi vocē nullatenus cōpos eram. Postremo
aliquantulū in me rediens: si meus esset nepos, vo-
ce cœpi perquirere tremebunda. Adhæc ille vlula-
tibus & suspiriis: Vtinā, inquit, non fuisset, ne tam
diris essem cruciatibus deputatus. Nā scias me in
tartareis mansionibus perpetuis temporibus per-
mansurū. Heu quid dicam? His dictis, tantus mihi
dolor affuit, vt sum pluries admiratus, quomodo è
vita protinus nō discessi. Longis autē expletis col-
loquiis, ab eodem suscitatus fui, cur diuinæ fuisset
misericordiæ sic expers, cū in mūdo tot virtutibus
polleret. Pro nulla, inquit, me scias causa fore dā-
natū: nisi quia in ludis maxime delectabar. At quia

in morte accepta pænitiētia quasi stulta ignorantia
vt debebā, postposui cōfiteri, diuinā non merui ve-
niā adipisci. Et hæc dicens, à meis disparuit oculis.
Talis autē eō abeunte remansit fœtor, vt in locum
illū hætenus nullus audeat introire. Ecce quantū
turpissimū ludi scelus diuinæ abhorrent maiestatis
oculi. Timeamus ergo ne nos bonorū rapiat iner-
mes tā repētinus interitus, ne nō pænitere nos vi-
torū contingat, dum tēpus inest: quia postmodū
pænitiētia foret frustra. Vt igitur à Christianis tā-
tæ ruinæ ludi procul effugiat nefas: imò vt ab om-
niū memoria deleatur, exēpla alia quædā, quàm
breuius potero, subrogabo. In Samaria quindecim
nondū expletis diebus, dum miser quidā ludens,
quasi omnia quæ habere poterat, consumpisset,
gloriosi cœpit Hieronymi nomen ausu temerario
blasphemare. Quē nefanda blasphemix vix finie-
tē verba, videntibus & stupentibus cunctis, mox è
cēlo fulmen veniēs interemit. Tribus aliis in Tyro
ludentibus, hoc accidit quod enarro. Cum enim
illi suū vellent incipere ludū, vt hi qui se hoc ab eis-
dē audisse, & totam rei seriē etiam se vidisse, fantur
& referunt: sic dixerunt. Quācumq; potes exerce-
vim Hieronyme: quia te inuito ludū istum alacri-
ter finiemus. His itaq; dictis, suum incœperunt lu-
dum, quo quidē primordiato, quasi vno elapso in-
stanti, se terra aperiens, illos solū absorbit, ita vt
nil ex eis amplius fuerit visum. Quod visu noscitur,
verissimo testimonio cōprobat. Idcirco quæ di-
co quanquā multis possent cōprobari testibus: ta-
men me ipso teste, qui ea visione propria didici,
cōprobabo. Iuxta meā in qua in Hierusalē habito
ædē, nobilissimus quidā miles fuit, transitoriis ni-
miū locuples: qui vnicū habens filium, eiusdē stul-
tissimi amoris cæcitate percussus, nō solū à prauis
eū non corrigere, sed etiam eū ipsemet praua in-
struere conabatur. Parētes fatui & isti similes, mē-
tis quæso oculos huc inclinēt, vt quis finis eueniat,
non ignorent. Multi enim homines, magnas ani-
mæ & corporis inciderunt ruinas ob prauorū pa-
rentū insipientiā. Crescens namq; illius militis fi-
lius, cunctis bonis moribus destitutus, de die in diē
peierando, totū suum tēpus amittens, in ludis &
blasphemiis cunctisq; immūditis patre causante,
annū attigit duodenum. Qui quodā aduersa scē-
te die, solitis cum patre ludis insistens, ludū eodem
vt gliscebat non habente, primo prorupit in hæc
verba: Si quid ille potest Hieronymus qui ludos
prohibet exerceri, iam exerceat, nā se inuito hinc
non nisi victor exurgā. Verū hæc dūtaxat ipso pro-
sequente, nequā spiritus teterrimi hominis specie,
cūctis videntibus locū in quo ludebat, veloci gra-
du adiens, eundē puerum infelicē rapuit. Sed quo-
cum detulit, nulli hætenus hominū est compertū.
Verū vt puto, eum detulit in infernū. Eadem nam-
que hora casu ad quandā meæ domus fenestram,
quæ in loco in quo ludentes debebant pater & fi-
lius ex opposito sita est, me posuerā: quō me vide-
re fuit necesse veritate perspiciētia ferie tam formi-
dandæ rei gestæ. Discant ergo iuuenes in iuuentu-
tis tēpore, quod cæteris est præstantius, expeten-
dis moribus se fulcire, ne vilibus caducisq; mori-
bus iuuenilis animus informatus, statum in canic-

cie nequeat permutare. Quod enim nouæ chartæ
inscribitur, de facili non deletur. Discant etiā pa-
rentes fatui, filios correctionibus & verberibus e-
rudire: nec vitiorum sināt vepres radices figere nō
faciliter euellendas, ne flendi & hic & in futuro
eis succedat euetus. Nam, nisi fallor, ad æternorū
gaudiorū patriam deueniēdi, artissima & sine am-
biguitate aliqua, à paucissimis certe cognita extat
via. Eundi ad perditionē iter latissimū, & multis,
imò penē infinitis limitibus plenum fore constat.
Quodlibet enim mortalū peccatorū ad perditio-
nem suā tramitem struit, quorundā hominum nō
solū paganorū, sed etiā illorum quos sacri bap-
tismatis vnda lauit: nā de paganis nulla oritur quæ-
stio quod nō dānentur, maiorē fore liquet nume-
rum multiplicibus insistentiū flagitiis, quorū nul-
la penē vnquā cognoscitur emendatio. Quinimo
respectiue quidē dico; pariter bonis & malis ho-
minibus, consideratis. Nō est qui faciat bonū, non
est vsq; ad vnum: sed omnes post suas improbas
& pessimas ambulant voluptates. Cōsequēter cō-
cludi debet, quod ad æternæ beatitudinis gaudia
rarissimi gradian:ur. Infinitæ, quinimo omnes pe-
nē sacræ scripturæ auctoritates hoc testātur: infi-
nita quoq; exēpla possemus perspicaciter intteri,
ad huiusmodi veritatē sufficiētius demonstrandā.
Hoc ex omnibus vnum cenferi debet, nec ab hoc
discrepari potest, nullū scilicet ad æterna modo a-
liquo peruenire posse gaudia; nisi omnibus non
particulariter, sed totaliter vitiis extirpatis, virtu-
tum studeat itinere festinare. His iam sine dato,
exempla & prodigia quædā iam huius operis fini
propinquus breuiter introducā. Et duo præcipue
admiranda, quæ à venerabili viro Nicolao Cretē-
sis insulæ Archiepiscopo referēte didici, primo di-
cā. Venerabilis idē archiepiscopus pridie gloriosi
Hieronymi deuotione nimia Bethlehē veniens,
vt eiusdē cunctis honoribus colēdas reliquias vi-
sitarēt, & totus charitate feruidus redire noluit,
donec me sua gratissima visitatione eximiis læti-
tias adimpleret. Qui vti donorum præcipuus, vt
gratissima mihi donaria superabūdantissime mo-
re solito impertiret, me visitare minime contētus,
mecū dignatus est iam diebus pluribus cōmorari,
& etiā adhuc manet: quod vtinā tempore lōgo du-
ret. In Christo namq; Augustine charissime vene-
rabilis idē pontifex te salutat. Quā pluries igitur
mihi suorū verborū auido, venerabilis idem pon-
tifex enarrauit hoc tale in ciuitate Candia conti-
gisse. Sacerdos quidam suus, suæ maioris ecclesiæ
custos, impudicus, luxuriæ & ebrietati deditus,
nondū completo anno de hoc sæculo migravit.
Cuius corpore in cæterorū sepulto atrio sacerdo-
tū, vt eius punitio cunctis innotesceret ad exem-
plū, subsequenti nocte tantus in ecclesia eiusque
cœmiterio fuit strepitus, quod rumore nimio in
vrbe illa cōmorantes excitati, pauore ingēti velut
amentes ad ecclesiā cucurrerunt. Stant itaq; om-
nes circa ecclesiā, strepitus vehementes cāpana-
rumq; sonitus audientes: sed neminē quidē viden-
tes: diuinā quidem exorant clementiā quatenus
cur ista fiant debeat reuelare: sed nullū ex auditio-
nis sentiunt adiuuamē. Diluculo hoc cessante, cū-

sta quæ fuerant in ecclesia reperiunt reuoluta, &
quasi vndiq; flāmis igniū violata. Ad hæc memo-
ratus pōtifex orationes indicens populo, quid se-
quenti eueniat nocte præcepit expectari. Ne ni-
mis succumbam verbis; sequenti nocte duplex
strepitus & pauoris tribulatio est secuta. Quā de
re repletus populus amaritudine & dolore, cer-
nens nullum sibi à domino adiutorium eueni-
re: sicut vulnerati, qui in monumentis proiecti
dormiunt, existerat. Die autem elucescente;
omnibus in ecclesia pro orationibus cōgregatis,
gloriosus Hieronymus subito septies sole splēdi-
dior in ecclesiā veniens, ad altareq; gradiēs cūctis
vidētibz & mirātibz, per horā forte sub silentio
manens, obstupēti populo, hoc propter sacerdotis
illius miserrimi cadauer, sacris indigne locis col-
ditū ad terrorē peccantiū contigisse intimauit, ei-
dēq; mandās, vt cadauer miserū, tartareis post re-
surrectionē omniū mansionibus deputandū, disse-
pultū flammis traderent protinus concremandū:
alioquin incepta pestilentia nō abiret, & sic ab in-
tuentium oculis est inuisus. Quod vt ordinauerat,
lætabūdus populus protinus adimpleuit, deo &
beato Hieronymo laudes præcipuas persoluedo;
& sic pestis illa cessauit. Qui deinceps beatissimū
hieronymū omnes vnanimiter deuotione maxi-
mā incœperūt colere. In eadē insuper ciuitate qui-
dam pulcherrimus extitit iuuenis, Titus nomīnē;
honestus moribus, ingenio luculentus, carnali nō
ignobiliori natus progenie, prædiues valde, totā
penē deuotionē & fiduciā habens in beato hiero-
nymo. Hic siquidē iuuenis virgineo nitens cati-
dore, in eiusdē sanctæ virginitatis proposito vsq;
ad vicesimū annum probis vitæ moribus perdura-
uit. Quo itaq; tēpore, sui fratris nefando consilio
incitatus, spretis tam nobilissimis virginitatis gē-
mis, auri pretiosissimū metallū calcans, ad carnis
spurcitas & lutū ac fœtorē luxuriæ vehementer
declinans, puellam quandā omni pulchritudinē
corporis renitentē, sibi in matrimoniū copulauit,
in cuius amoris retibus ita se capiēs, quod aliud
præter ipsam poterat minime cogitare, de die in
diē cœpit diuina obsequia obliuisci. At quia mi-
ser dereliquit iustitiam, & oblitus fuit deum a-
lentem se, oblitus fuit sibi dominus misereri. Cō-
pleto namque anno, quo cum puella iuuenis
infensatus steterat, non vt in matrimonio, sed
causa explendē libidinis copulatus, suggerēte dia-
bolica astutia iuuenis frater, puellæ illa queatūs a-
more, auide diu quærēs eius amplexibus frui, tā-
dē quod optauerat est adeptus. Huc accurrant iu-
uenes, & exēplo iuuenis sint astuti. Fiūt nota iuue-
ni, puellæ viro iā peracta. Tacens idē cogitat aui-
de, quo valeat modo certitudinē reperire. Expe-
ctat diebus aliquot, se simulans hoc nescire. Ast diē
quandā ordinat, vrbē deserens, peregre proficisci: &
latens per diē in ciuitate, nocte media domū ve-
niēs, reseratis seris à puella seruitrice, clam vt prius
simul ordinauerant, ambo vsq; ad thalamū in quo
eius frater & vxor in lecto stabant procedentes, si-
bi postulat aperiri. Mirantur illi, & timore perter-
riti vehementi, pulsanti negligunt ostiū reserare.
Tandem confractis seris thalami, iuuenis ira &

& in prælio se tuendum. Et ne amplius exemplo suo, quis de sanctitate cōsideret & speraret. Quāto enim maior inest homini sanctitas, dū in mari mundi huius procelloso, & inimicorum agminibus pleno, imbecilli carnis nauicula nauigat, tanto maior inest timor & astutia se tuendi. Infinitas pessimus ille tentator diabolus nocendi possidet artes. Qui incautus pergit, leuissime capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timetur. Certe nil plus nocet, quā spretio aliorum consilio, vt propria voluntas præcipit, ambulare. Qui suæ tantum voluntati credit, in cunctis quæ facit, finem odibilem adinueniet. Magnus exemplo iam finito timor de fragilitate nostra maxima, & de diabolica calliditate & astutia nobis omnibus demonstratur: magna & spes veniæ peccatoribus declaratur. Cernens namque se monachus sic à diabolo deturpatum, delusum, ac etiam in tanta miseria captiuatum, protinus suffragiis gloriosissimi Hieronymi (cui semper deuotus extiterat) suam miseriam & culpam vehementissimam recognoscens, in seipsum rediit, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abiecta, lugens & dolens, ad fontem pænitentiae properauit. Deinde vero in suo monasterio per annos duos in tanta se abstinentiæ asperitate afflixit, vt foret cor hominum insufficiens cogitare, & completo annorum duorum spatio, ante dies modicos ex hoc sæculo feliciter expirauit. Venerabilis Damasi Portuensis episcopi, pridie receptis literis, aliqua eis inscripta corde auido intellexi, quæ ob eius reuerentiam non dimittam. Romæ Cardinalis, quidam Cælestinus nomine, Hieronymi gloriosi æmulus & detractor, dum die quodam in conuētū existens Cardinalium, more solito ore audaci & temerario, in eundem iniuriæ verba prorumperet, dolore subito viscerum impellente, ad occulta naturæ loca properans, viscera omnia protinus emanauit: & antequam illinc recederet, expirauit. Alius quoque presbyter Cardinalis Andreas nomine, isti nō similis, sed gloriosissimi Hieronymi deuotissimus cultor, pridie in eadem Romana vrbe, multis circumstantiis expirauit. Qui cum iam in ecclesia esset paratis exequiis, quæ solent fidelium tumulandis exhiberi corporibus, assistente summo Pōtifice cum pene toto clero & populo Romanorum, qui ad eundem Andream conuenerant honorandum, emissis vlulatus, & crebris gemitibus in feretro, cunctis stupentibus, & veluti amentibus effectis, tanquam si à somni dormitione excitaretur, mirabiliter exurexit. Cumque à Romano Pōtifice, remoto de ecclesia maiori, Petri apostoli vniuerso populo, clausisque foribus interrogaretur, intulit ista verba. Dum stare diuino examini iudicandus, & iam per vestium & ciborum, quibus hætenus vsus eram, nimiam superfluitatem, tartareis cruciatibus cōdemnarer, subito adueniens quidam sole splendidior, niueque cādidior, quem fuisse gloriosum Hieronymum ad se inuicem referentibus, qui astabant intellexi, præfidenti iudici flexis genibus animam meam corpori iungi, porrectis precibus

impetrauit. Quibus finitis verbis, in ictu oculi inde recedens anima (vti cernitis) corpori est cōiuncta. Ad hoc miratur summus Pontifex, & cæteri audientes. Fiunt hæc nota populo extra ecclesiam expectanti, contractis ecclesiæ foribus protinus ecclesiam intrant, omnes magnis vocibus deum, & gloriosum Hieronymum collaudantes. Multa nos mentis afflictio commouet & contristat, intellecto quod quamplurimi episcoporum deum & dominum Iesum Christum (cuius vicem gerunt) abnegantes, terrenorum, quorum deus venter est, vestigiis inhærentes, de stipediis pauperum, & sanguine Iesu Christi, delicatissimis ferculis, cum histrionibus & cæteris diuitibus, suam ventris replent ingluuiem, ad sceditatem luxuriæ incitandam, vestimentorumque de die in diem superfluitatibus abutuntur: de pauperibus, quorum mecedem raptam manu latrocinij deuorant, fame morientibus & frigore, non curantes. Hi certe non episcopi sunt, sed diaboli. Episcopus autem, aut sanctissimus est, aut diabolus. Magni certe meriti status episcopalis, sed periculi infiniti: leuissimum peccatū aliis imputandum, grauissimum, episcopo imputatur. Pontificis etenim vitium in subditos diffunditur per exemplum. Maiora recipienti, ratio maior crescit. Quod enim ouium Christi vel negligentia episcopi vel exemplo in peccata deuiant, de tot tenetur domino reddere, rationem. Heu quid Augustine charissime dicam? Graue nobis inest pōdus, grauis sarcina. Sed debiles ego habēs humeros, quid portabo? Sunt certe angustia mihi vndique me torquētes. At dum graues mihi promptos casus intueor, timore maximo succrescente continue affligor & contristor. Securior est episcopalem statum fugere, quā appetere. Laudo certe episcopatum, tanquā vicariatū domini nostri Iesu Christi: sed illos, qui in eo vitam agūt militum terrenorum, qui mundi gloriam & pōpas appetunt, non collaudo: imō eis consulo, vt effugiant quantum possunt. Melius certe fuisset eis cum terrenis vitam agere terrenorum, quā in pontificali culmine hoc agentes, ad infima & profundiora inferni loca decidere: tanto præ cæteris cruciandi, quanto præ cæteris plura donaria receperunt. Intelligentes itaque episcoporum plurimos potius nomen gerere quā essentiam, potius lupos rapaces fore Christi ouium quā pastores, destructores magis esse Christi ecclesiæ quam rectores, qui christianorum elemosynas deprædantes, mercedem pauperum, lupinis faucibus in superfluitatibus ciborum & vestium deuorant & cōsumunt: quod absurdum est, abominabile, & desendum. Hęc idcirco dixerim, vt talis abominatio cunctis gentibus innotescat, quatenus si deum non metuunt, homines verentes, à suis aliquantulum abominationibus retardentur. Audiant quæso hi tales episcopi quæ narranda proponimus, & saltem aliorum calamitatibus terreatur. In superioribus Ægypti partibus, in deserto quodam ab hominibus propter vitæ incommoda inhabitabili, quidam debebat monachus Elias nomine, antiquissimus, & magnæ vitæ sanctitate

etate radians, qui in vita beatissimi Hieronymi eidem familiarissimus valde fuit: quæ idem beatissimus Hieronymus habuisse prophetiæ spiritū, pluries enarrauit. Hic die quodam, vt pluries mihi testificabantur monachi vita venerabiles fideque digni, qui se dixerunt hæc ab eiusdem sancti viri ore multotiens peraudivisse, solitis incumbens orationibus, somno repentino adueniente aliquantulum obdormiuit. Et ecce in visione, quo quidem modo multotiens deus omnipotens, grandia & occulta suis fidelibus referat sacramenta, in quodam palatio miræ pulchritudinis & ineffabilis, & a mortalibus nunquam visæ, vt sibi videbatur, erat. Cumque per horam per palatium illud, huc illucque gradiēs, eius admiraretur pulchritudinem vehementem, vidit quoddam præparari tribunal à quibusdam nimia pulchritudinis iuuenibus, stratis tapetibus & vestibus auro & gemmis, ac multa artificij varietate decoratis, circumquaque pariete inuoluto. In quo postmodum rex quidam maximus & decorus, cuius aspectus tantæ erat suauitatis, vt nil vellet aliud quis habere, magna virorum sole lucidiorum comitatus societate veniēs, se posuit vt iudicia exerceret. Inter hæc cuiusdam anima, quem fuisse Anconitanum præfulem ab aliquibus ibidē consistentibus postmodum intellexit, à nequam spiritibus, catenis, igneisque vinculis vinc̄ta, instar fornacis flammæ erumpens sulphureas, deportata maiestati regiæ præsentatur. Quæ priusquā de aliquo interrogaretur, cœpit diris vocibus se infernalibus māsionibus dignissimam acclamare. Hanc inter cæteras maxime assignans principalem causam: quoniam vanis mundi pompis intentus, in conuiuibus & vestibus & huiusmodi stultitiis delectabatur. Quibus finitis, lata per iudicem sententia, vt pœnis infernalibus traderet, donec corpori iuncta, duplices pœnas in perpetuum sustineret, mox illam secum ferens, omnis illa nequam spirituum turba, inde diris clamoribus recessit. Deinde alterius cuiusdam anima, quam fuisse Theodosij senatoris fratris venerabilis Damasi prædicti episcopi Portuensis similiter intellexit, ante maiestatem regiam circumstantibus multis nequam spiritibus eam grauissimæ accusantibus præsentatur. Cumque à diabolis in longum accusatio traheretur, & nullus ex aduerso aliqua responderet, vir quidam septies sole splendidior, & vt sibi videbatur, penè cæteris astantibus eminentior, ad regis sedens dextram in pedibus, se crexit. Quo quidem surgente, silentium rex manu propria à cunctis fieri imperauit. Tunc qui steterat, omnibus opponens accusantibus, hunc suum fuisse fidelissimū & deuotum, & ei continue exhibuisse reuerentiam specialem, eidem mox loquendi audaciam abstulit & taciturnitate prænotauit. Postmodum vero is flectens ante regem genua, huic suo fidelissimo veniam & æternam quietem, solita pietate & misericordia infinita clementissime, ita tamen quod pro commissis in mundo flagitiis, in purgatorio purgaretur, suis precibus vt voluit est adeptus. Tunc omnis illa nefandorum spirituum

multitudo gemens & vlulans, de illo loco protinus se remouit. Interallo autem factō horæ vnius, iuuenis quidam pulcherrimus concito gradu, per palatium veniens, ad huncque accedens, qui tam eminens & præclarus in auxilium exurrexerat Theodosij senatoris, se fore dixit à Petro patritio Romanorum eius deuotissimo missum: quatenus eiusdem preces exaudiens, sibi impetrare à domino filium dignaretur. Ad hæc rex. Quod, inquit, à filio meo Hieronymo Petrus postulat, certe fiat. His omnibus sic finitis, à somno illo mox Elias monachus excitatur: laudes immensas deo reddens, & Hieronymo glorioso. Qui diem illum, in quo tam miranda viderat prænotans, eodem postea intellexit die episcopum Anconitanum & Theodosium senatorē ex hoc sæculo migravisse. Quo liquide patet, hæc vana somnia non fuisse. Magnam putabas Augustine charissime aliquibus admirationē inducere, velut si quid nouum & inauditum eis proponeres: dum in tuis pristinis literis, quas recepi, Ioanni Baptista & cæteris apostolis Hieronymum sanctissimum æqualem in sanctitate & gloria, rationibus sine dubio efficacibus & visionibus mirificis comprobabas. Certe non est aliqualis ambiguitas, verissima & omni fide & deuotione dignissima ista fore. Nec puto aliquibus eius vitam sanctissimam, & eius tanta prodigia hominibus insuetam non ignorantibus, admirationis aliquid euenire. Sed quoniam tales tuæ fuerunt rationes ad veritatē huiusmodi declarandam, quod meas leuissimas & imperitas nunc illis apponere non deceret, ommissis omnibus, visionem mirabilem, quam venerabilis vir Cyrillus episcopus Alexandrinus se vidisse, suis ad me diebus pluribus iam elapsis, destinatis literis affirmabat, breuiter introducam. Post beati Hieronymi obitum gloriosum anno completo, in die natiuitatis gloriosissimi Ioannis domini præcursoris, laudibus expletis matutinis, dum memoratus pontifex more solito in ecclesia solus ante altare eiusdem præcursoris domini gloriosi flexis genibus ipsius gloriam & excellentiam, multa spiritus dulcedine contempleretur, repentino somno aliquantulum ibidem obdormiuit. Et ecce in ecclesiam (vt sibi clarissime videbatur) binatim quorūdam speciosissimorum hominum ultra humanam æstimationem, cantus alternatim suauissimos cōcinentium, turba vehementissima miro ordine veniebat. Deinde binatim omnes ad altare procedentes, & ibidem flectentes genua, ad sedendum singuli se ponebant. Cumque illorum hominū ecclesia esset valde plena, post omnes duo viri eminentiores cæteris, in toto similes atque pares, infinito sole lucidiores, stola induti candidissima, auro & gemmis vndique ineffabiliter rutilante, venientes ad ecclesiam pariter intraerunt. Ad quorum introitum, omnes in ecclesia residentes, protinus flexis genibus eiusdem summam reuerentiam persoluerunt. Tunc duo illi viri ante altare ab eisdem reuerentia exhibita, in duabus cathedris aureis, mira lapidum pretiosorum varietate & pulchritudine decoratis, sibi à

quibusdam pulcherrimis iuuenibus præparatis, ambo pariter confederunt, & sic silentes aliquantum permanferunt. Interim factò inter illos silentio, cœpit alterum eorum duorum alterum impellere ad loquendum. Cumque longa adinuicem altercatio oriretur, vt quis primo inciperet prædicare, cœperunt singuli, vt Hieronymus Ioânis, cuius erat in die illa solennitas, laudes & magnificentias explicaret, magnis vocibus acclamare. Quo vnus illorum sermonem mox incipiens, laudes beatissimi præcurforis domini, tanta loquelæ dulcedine, tâtoque verborum ornatu, nec non & sententiæ grauitate contexit, quòd sanon esset linguæ hominum declarare. Finito itaque sermone illo, alter, quem Ioannem Baptistâ cuncti qui aderant nominabât, eidem gratias referens multiplices, hæc circumstantibus ad eius honorem & gloriâ est locutus. Socius iste meus charissimus Hieronymus, æqualis mihi in gloria, æqualis etiam in sanctitate, seriem mearum laudum est hæcenus profecutus: idcirco dignum est vt eius laudibus nunc insistam. Hic vere lux est ecclesiæ, tenebras effugans errorum, & cunctos illuminans homines veritatis claritate cæcos. Hic fons est aquæ sapientiæ salutaris: ad quem sitientes dum accedunt, largissime satiantur. Hic arbor altissima, cuius cacumen cælum ascendit, sub cuius doctriinæ frõdibus, de suauis eiusdem oris fructu, aues cæli, scilicet homines, multum intelligentes: & bestiarum terræ, scilicet homines parum intelligentes, vberimam satiatur. Hic mecum fuit in sæculo eremita, certe non minus me carnem abstinentiis maceravit. Hic mecum virgo nitidus atque purus. Hic mecum fuit propheticò spiritu illustratus. Hic mecum doctor extitit veritatis. Ego propter iustitiam & veritatem, vitâ corpoream dereliqui: hic & si non amiserit vitâ corpoream propter iustitiæ & doctriinæ suæ perspicacissimam veritatem, tempus suum tamen totum gessit in sæculo in martyrio, afflictionibus, & dolore. Ego christianæ fidei præcurri nuntius & gentium inuitator: hic postmodum veniens, eiusdem extitit sustentator, & ab hæreticis eandem lacerantibus defensor. Ego semel in baptisate manibus propriis Christum dominum tetigi in Iordane: hic ipsum non solum manibus propriis habuit multotiens in altari, sed & ore proprio manducauit. Hic mihi in sanctitate per omnia fuit æqualis: nunc vero æquali ambo vitæ æternæ præmio insimul congaudemus. Hæc & alia multa prosequente beato Ioanne, quæ idem beatus Cyrillus non potuit totaliter memoriæ commendare, iam hora diei prima adueniente, ecclesiam custos intras, episcopum intuitus dormientem, eundem manibus excitauit. Expergefactus itaque pôtifex: stupore & admiratione & gaudio admodum plenus, quæ viderat, custodi cum lacrymis enarrauit. Deinde illo die missam solennissime celebrans, visionem mirabilem omni populo declarauit. Sunt infinito plura quæ dici possent miracula verissima & vtilia enarranda, quàm ea quæ in breui hoc opusculo sunt inscripta. Sed ne prolixitate operis aliquid legentibus

tædij oriatur, vno solo miraculo, quòd nondum expleto mense in Bethlechem peractum est perfectò, huic operi finis erit. Die dominico transacto post octauas Pentecostes, omnibus meis suffraganeis episcopis, & multitudine maxima, tâ virorum quàm mulierum in ecclesia, in qua sanctissimum quiescit Hieronymi corpus, insimul congregatis, honore debito & veneratione tam debita quàm deuota, primo egomet sacris indutus vestibus ad locum foueæ, in qua corpus venerandum iacet, accedens, terram cœpi effodere sepulturæ, quatenus sacratissimum illud corpus inde ablatum, in tumulo marmoreo mira pulchritudine vndiq; decorato, quod hac de causa fuerat fabricatum, postmodum poneretur. Cumque iam fouea foret vacua, cunctis cernentibus, corpus beatissimum in medio foueæ tâquàm in aere à nulla parte terram tangens permanebat integrum, nec corruptione aliqua violatum. Quod inde eleuantes cum odore tam vehementissimo & suauis, quòd talem olfactus hominum nunquã sensit, collocauimus in altari, quatenus à populo reliquiæ sanctissimæ viderentur. Quod autem illo die me cunctisque qui aderant astâtibus, sunt peracta miracula gloriosa, explicare ea nullatenus compos essem. Cæci sedecim illas reliquias tangentes facie, visum protinus receperunt. Tres præcipue dæmoniâ catenis vincti, in illam ecclesiam plurimorum hominum manibus deportati, sunt protinus liberati. Mulieris cuiusdam viduæ pauperulæ puerulus, eius vnicus filius, in ecclesia fuit præ gætium multitudine suffocatus. Quem mater inueniens, dolens & lugens, mox in vlnis pueruli cadauer ad foueam in qua sepultus fuerat corpus Hieronymi gloriosi deferens, eum in foueam proiecit, hæc dicens verba. Sancte Hieronyme gloriose, hinc non recedam, donec restituas mihi vnicum meum filium quem amisi. Mirabilis certe deus in sanctis suis, faciens prodigia insueta. Statim vt terrâ extincti pueruli corpus tetigit, eidem anima est coniuncta. Quidam vir corpus cuiusdam sui filij, de sepultura, in qua per triduum steterat, extractum mox ad foueam illam detulit, & illud in foueam sic proiecit. Qui iuuenis, fuit illico vitæ pristinæ restitutus. Innumera penè sunt miracula, quæ peracta sunt à mane vsque ad vespertas, quo quidem tempore gloriosum Hieronymi corpus dissepultum in altari extitit collocatum. Sed tamen ad huiusmodi miracula vltèrius nõ procedam, vnum quod nocte sequenti accidit, nõ silebo. In hora siquidem vespertina corpus illud sacratissimum in monumento quod præparauimus, posuimus. Sed mane monumentum vacuum fuit inuentum, & corpus sanctissimum foueæ pristinæ inuenimus restitutum. Quod dum ego plurimum admirarer, nocte sequenti mihi dormienti, beatus Hieronymus apparens in visione, plurima mihi grandia patefecit. Sed inter cætera, talia mihi verba dixit. Noueris Cyrille, quòd corpus meum de fouea in qua iacet, nullatenus extrahetur, quousque ciuitas Hierusalem ab infidelibus capiatur. Quo quidem tempore Romam delatum, ibidem

multo

multo tempore quiescet. Ad hæc expergefactus, quæ videram cunctis episcopis & aliis viris catholicis enarraui. Quid & quando hæc euenient, aliter non agnosco. Si quid vtile aut bonum in hac epistola dixi, non meis, sed gloriosissimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid vero superfluum, inutile, & nõ bonum, solum meæ insipientiæ & negligentia causa hoc accidisse, ab omnibus iudicetur. Mei Augustine charissime in tuis orationibus memor esto.

VITA DIVI HIERONYMI
INCERTO AVCTORE.

LEROSQUE nimirum illustriū virorum non ambigo nosse, quo natus quibusque doctoribus, quibusve eruditus sit literis, quo denique quiescat sanctus Hieronymus loco. Veruntamen quibus non vacat, vel legere plurima non valent, hoc si voluerint opus compediola breuitate poterunt scire. Beatus igitur Hieronymus nobili genere ortus, patre vero Eusebio nomine, oppido Stridonis, quod à Gothis euersum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, congrue scilicet Eusebio generatus est patre. Eusebius namque Attice, Romane dicitur pius. Hieronymus quoque Æolice, Latine omnino sacra lex intelligitur. Iure igitur Hieronymus, id est, sacra lex, de pio gignitur patre, vt studioso eius labore expergefactus, quæ humano generi, sua austeritate remota, pium, ac sacrum, misericordemque patrem nuntiaret venturum. Qui cum dudum inter pueritiam adolescentiamque incederet medius, instinctu tactus cælesti, affinis cunctis, celsaque paterno relictis, vt perfectus euâgelij imitator quiuisset existere, ingressus nauem, aura flante secunda, ad limina sublimium apostolorum Petri & Pauli diuina dispensante clemètia, Romanam adiit urbem. In qua videlicet literis Græcis & Latinis diligenter apprime eruditus, & Christi vestem suscipiens, presbyter quoque Cardinalis ibidem est ordinatus. Nam vt inexpugnabilem suæ ecclesiæ dominus murum contra perfidos dementisque hæreticos erigeret, huic viro in literarum studiis plerique cathagete, id est, præceptores fuere. Donatus nempe artigraphus, Romanis eum imbuens elementis, liberaliumque artium sapore sufficienter replens, magister extitit illi, sicut ipse in Cronica sua meminit dicens. Victorinus rhetor, & Donatus grammaticus, magistri & præceptores mei, Romæ insignes habebantur. Gregorium namque Nazianzenum (vt idem in tertio explanationum Esaiæ refert libro) didascalum, id est, magistrum suum fuisse testatur. Nam cum in prædicto propheta ad eum venisset locum, in quo de Seraphim quidam debuisset exponere, ita intulit, dicens. De hac visione ante annos circiter triginta, cum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazianzenum præceptorum

Tomus nonus.

rem meum, tunc eiusdem vrbs episcopum, sacrarum scripturarum studiis erudirer, scio me breuem dictasse subitumque tractatum, vt experimentum caperem ingenioli mei, & amicis iuuentibus obedirem. Quid vero de huius viri elegantia industria, quam erga Latinos, & Græcos, Hebræos, & Arabicos, Chaldeoosque in discendo elementorum apices habuit, præstantius dici potest, quàm ipse ad Pammachium & Oceanum missa profiterentur verba dicentis? Dum essem, inquit, iuuenis, miro discendi ferebar ardore, nec iuxta quorundam præsumptionem ipse me docui. Apollinarium audiui Antiochiæ frequenter, & colui: iam tunc cum me in scripturis sanctis erudiret, canis spargebatur caput, & magistrum potius quàm discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum, in multis ei gratias ago. Quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdi. Putabant me homines finem fecisse discendi. Veni rursus Hierosolymam & Bethlechem, quo pretio, quo labore Barrabanum Hebræum nocturnum habui præceptorem? Timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Hæc itaque contuli, vt qui scire cupiunt, nosse queant, sicut prædixi: quo natus loco, quibusve tantus vir magistris fuerit informatus. Comorans itaque Hieronymus Romæ, mentis corporisque virginitatem & delictorum pænitentiam custodiens, fidelibus prædicabat. Multaque iuxta Septuaginta librorum volumina atque præterea emendauit, apostolicæ fedi Liberio præfidente Pontifice. Ea proculdubio tēpestata Romanum populum per Constantium Augustum Ariana hæresis maculabat. Idcirco ergo prædictus vir, occasione quam semper optauerat accepta, vt superius est dictum, relicta domo, parentibus, sorore, cognatis, & inclyta ac gloriosissima Petri Vrbe, corpus & sola tantum ferens quæ itineri vtilia esse valere, vna cum bibliotheca quam summo studio in præfata confecerat vrbe, Hierosolymam propter regnum cælorum iuuenis militaturus aduenit. Postquam vero omne mundanarum literarum studium adeptus est, probatissimorum quoque monachorum habitum, factumque imitatus est. Cupiditatem siquidem animi iugi sinceritate calcans, voluptatemque corporis perenni frangens ieiunio, plerosque bonorum religiosorum, meliores fore suo docuit instituto. Quodam igitur tempore, cum ex more idem Hieronymus, diuina ad legendum panderet volumina, & immortalium bibliothecæ suæ auctorem recordaretur Tullium, mox celsus natales quandoque reuolueret libros, salutifero castigatus est verberare. Ita enim ipse de se ad Eustochium scribens asserit. Cum ante annos plurimos, domo, parentibus, sorore, cognatis, & quod his difficilior est, consuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna castrarem, & Hierosolymam militaturus pergerem, bibliotheca, quam mihi Romæ summo studio ac labore confeceram, carere nõ poteram. Itaque miser ego lecturus Tul-

Aa iij

lium ieiunabam. Post noctium crebras vigiliis, post lacrymas, quas mihi prætorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautus fumebatur in manus. Si quando in memet reuerfus prophetas legere cœpisssem, sermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, in media fermè quadragesima, medullis infusa febris, corpus inuasit exhaustum, & sine vlla reque, quod dictu quoque incredibile est, sic infelicia membra depasta est, vt ossibus vix hærerem. Interim parabantur exequiæ: & vitalis animæ calor, toto frigescente iam corpore, in solo tatum repete pectusculo palpitabat, cū subito raptus in spiritu, ad tribunal iudicis pertrahor, vbi tantū luminis & tantū erat ex circumstantiū claritate fulgoris, vt proiectus in terrā, sursum aspicere nō auderē. Interrogatus de cōditione, christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat, mentiris ait: Ciceronianus es, non christianus. Vbi enim thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Ilico obmutui, & inter verbera (nam me cædi iusserat) conscientiæ magis igne torquebar, illum mecum versiculum reputans. In inferno autem quis confitebitur tibi? Clamare autem cœpi, & ciulans dicere, Misere mei domine, miserere mei. Hæc vox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidens genua prouoluti qui astiterant, precabantur vt veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret: exacturus deinde cruciatum, si gentilium literarum libros aliquando legisssem. Ego qui in tanto constrictus articulo, vellem etiam maiora promittere, deierare cœpi, & nomē eius obtestās dicere. Domine, si vnquam habuero codices sæculares, si legero, te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus, reuertor ad superos, & mirantibus cunctis, oculos aperui, tanto lacrymarum imbre perfusus, vt etiam incredulis fidē facerem ex dolore. Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud ante quod iacui. Testis triste iudicium, quod timui. Ita mihi nunquam contingat talem incidere quæstionem. Liuoribus habuisse me plenas scapulas, plagas fessisse per somnium: & tanto dehinc studio diuina legissse, quāto mortalia ante perlegeram. Idem igitur Hieronymus quod prætermiseramus, dum in Romana adhuc esset vrbe, os Damasi Papæ, & sacræ bibliothecæ scrutator, diuinorum dissertor voluminum: dum per triennium continuum, charus, acceptusque popularibus veneretur, omniumque iudicio pontificatu dignus decerneretur, ordinatusque à præfato Papa presbyter cardinalis (vt superius scriptum est) fuisset, quidam ex Clericorum, monachorumque ordinibus, pro petulantia, ingluuieque discursantes, ad effugandum de vrbe eundem Hieronymum: qui vtrorumque eorum scribens vitia, eos reprehenderat, insidias parauerunt. Verum enimvero hunc ego felicem dixerim huius fugæ euentum, corrigentis Christi iudicio potius dispensatum, quā prauorum hominum persecutionibus paratum fore existi-

mo, scilicet in Romana ecclesia Petri instituta regimine, omnium veteris testamenti librorum Christo deo volente, & Hieronymo spiritali studio desudante, Hebraicam quoque haberet veritatem, & Græcorum quorundam leuitas, quæ sibi à deo omnes scripturas diuinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere: quod ipsa non habet, recognoscat. Igitur Hieronymus (vt iam dictum est) Roma egressus, ad orientem tēdēs, profectus est ad Gregorium Nazianzenum Constantinopolitanæ vrbis episcopum, vbi ita proficere studuit, vt sanctarum scripturarum studiis erudiretur: & supplex, docilisque discipulus, adiit præceptorem, cumque in Constantinopolitana vrbe obseruabat. Hoc discipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit: & dum in possessione Euagrii presbyteri moraretur, Malchum monachum aliquando captiuum reperit, percunctatusque eum, omnem eius captiuitatis didicit historiam, quam postea edidit, scriptamque Romanis fidelibus misit, hæc in istius historiæ inferens prologo. Scribere (inquit) disposui: si tamen deus vitam dederit: & si vituperatores mei saltem fugientem me, & clausum persequi desierint. Ad deserta deinde loca, ad quæ olim ob agendam inibi pœnitentiam properare cupiebat, ita lætus accinctusque accessit, vt volasse eum magis quā measse crederes. Quomodo vero per quadriennium continue Christi potius auxilio pœnituerit, idem Hieronymus quæ spōte pertulerit, ipsius dei gratiam affuisse, huiusmodi verbis indicauit. Quotiens in eremo constitutus in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachi præstabat habitaculum, putauit me, inquit, Romanis interesse delitiis? Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram: horrebant sacco mēbra deformia, & squallida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat, quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantem, somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliq̄ quid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum: pallebant ora ieiuniis, & mēs desiderii æstuabat. In frigido corpore & ante hominem suum iam carne præmorta, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes: rigabam lacrymis, crine tergebam & repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam. Non depudescō infelicitatis meæ, quin potius plango non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte: nec prius à pectoris cessasse verberibus, quā domino increpante rediret tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearū consciam pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concava vallium, aspera montium, vel rupium prærupta cernebam; ibi meæ orationis locus, illud

miserrimæ

miserrimæ carnis ergastulum, & (vt mihi ipse testis est dominus) post multas lacrymas, post cælo oculos inhærentes, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus angelorum, & lætus, gaudensque cantabam. Post te in odorem vngentorum tuorum curremus. Quadriennio itaque dedicatæ pœnitentiæ exacto, ad Bethlehem oppidum idem Hieronymus remeavit, vbi quasi prudens animal ad præsepe domini sese contulit, quod ab Hierosolymis sex millibus separatur cōtra meridianam plagam: accedensque ad eiusdem vrbs pontificem Cyrillum nomine, petiit vt parochiæ, quæ Bethlehem fuerat sita, locum sibi habitandi tribueret. Cui nimirum mox quod de oratione poposcit, digne concessit. Digni enim habitaculi Bethlehem adiuuantibus viris vicinis, catholicis construxit monasterium. In quo statuta ab apostolis regula degens, cœpit, quod olim multum cupierat, cum fratribus habitare, & cum Eusebio Cremonensi nobili viro, cuius postulatione ex Græco sermone quandam epistolam transtulit in Latinū. In quo vere sciendum, hanc matutinam psalmodiæ, quæ nunc obseruatur in occiduis maxime regionibus, canonicam functionem monasterio primitus institutam, vbi prædictus vir otiosus non fuisse credendus est, qui tantum nobis in translatione diuinæ scripturæ præstitit, vt ad Hebræorum fontem penè non egeamus accedere: quoniam nos facundia suæ multa cognoscitur vbertate satiassse: plurimis libris, copiosis epistolis fecit esse beatos, quibus scribere domino præstante dignatus est. Inter cætera profecto studiorum suorum opuscula, à beato Petro sumens exordium, vsque ad semetipsum de viris illustribus scripsit, imitatus Tranquillum, Græcumque Apollonium, vbi de se ita refert. Post catalogum plurimorum, me quoque in calce voluminis quasi abortiuum & minimum omnium christianorū posui, quo mihi necesse fuit vsque ad quartumdecimum annū Theodosij principis, quæ scripserim, breuiter annotare. In numeris præterea iste libris, apostolorum, prophetarumque constructionibus editis, immobilem catholicæ turrim ecclesiæ, contra perfidorum iacula consummauit. Omnes veteris testamenti libros, ex Hebræorum codicibus in Latinum conuertit. Daniele quoque prophetam Chaldaico stilo prolocutum, & Iob iustum Arabico, in Romanam linguam vtrumque auctore perfecta interpretatione mutauit. Matthæum nihilominus ex Hebræo fecit esse Romanum, epistolam quidem suam ad Paulinum ex senatore presbyterum mirificam destinavit, docēs quemadmodum scripturas diuinas adhibita cura perlegeret, vbi breuiter virtutem vnus cuiusque libri, veteris & noui testamenti mirabiliter indicauit, mirabiliter planus, honeste doctus, ac dulcis: parata copia sermonum ad quancumque partem vertit ingenium, vt vndecumque interrogatus fuisset, paratum haberet & competens sine aliqua dilatione responsum. Modo humilibus suauiter blanditur, modo superbiorum colla cōfringit, modo derogatoribus suis vicem

Tomus nonus.

necessaria mordacitate restituens, modo virginittatem prædicās, modo matrimonia casta defendens, modo virtutum certamina gloriosa collaudans, modo lapsus in clericis monachis prauitatis accusans. Sed tamen vbicumque locus se attulit, gentilium exempla dulcissima varietate permiscuit. Sed non erat hoc suæ voluntatis; sed (vt ita dicam) grauissimæ necessitatis, vt probaret ea quæ à sanctis prophetis ante sæcula prædicta sunt, tam Græcorum, quā Latinorum, & aliarum gentium literis contineri: vere totum explicans, totum exornans, & per diuersa disputationis genera disertus semper & æqualis incedens. Tanta namque vtriusque linguæ peritiaungebatur, vt quoscunque libros Aeolicos in manibus acciperet, Latine sine offensione transcurreret: iterumque Latinos Attico sermone relegeret, vt crederes hic esse scriptum, quod os eius inoffensa velocitate fundebat. Vere dixerim catholicam istius hominis prudentiam, sanamque doctrinam, quocumque cōuersatus fuisset loco, stabilis perstitit fidei firmitate. Nam certissime ignorantia inuidiæque morbo languentes desipiunt, qui eum deuiaffe à catholicæ ecclesiæ, id est beati Petri fide, vel hæreticum fuisse arbitrantur: quod Eustochio mandauerit. Caue quæso, ne quando & de te dicat deus. Virgo Israel cecidit, non est qui suscitaret eam. Vbi ad terribiles lubricos atque incautos, quia deus iustus sit iudex, subdēs ista, dixerit doctor: audenter loquor, cum omnia possit deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed non valet reformare corruptam. Hoc proculdubio ita dicendo: non omnipotentiam abstulit deo, sed iustum iudicem manifestans asseruit. Nam (nisi fallor) qualia sanctus Hieronymus Eustochio mandauit, talia ad Domicillam neptem imperatoris Domitiani admonitionis legimus verba. Sed & ipsa verba quæ de causa sint illi prolata, audire gratum puto. Hæc omnino virgo Nereum & Achilleū eunuchos cubicularios habuit, quos beatissimus apostolus Petrus lucratus fuerat Christo. Isti dum viderent dominam suam gemmis ornari, & purpureis vestibus, atque auro textis indui, dixerunt ei. Quanto studio ornaris in corpore, vt filium consulis Aureliani hominem mortalem accipias maritum: si tãto studio in animo ornareris, regem immortalem dei filium adipisci poteris sponsum. Qui etiam te ipsam æternam faceret, & nunquam tibi neque ornamentis tuis, neque gaudiis finem permetteret aut terminum euenire. Respondit eis Domicilla, & ait. Quæ potest esse melior charitas, quā habere virum, suscipere filios, per quos posteritas dulcissima possit propagari, & tam generis dignitas, quā memoria nominis non deleri? Cui Nereus respondit. Melior est virginitas, quæ quando de matris tuæ vtero existit, tecum nata, tecum lætata, tecum semper fuit à carnis corruptione aliena, quæ est deo amabilis, eiusque angelis chara: quam profecto cum quælibet perdidit virgo, huius reatum per pœnitentiam

Aa iij

cuadere potest, ipsam vero integritatem adipisci nequaquam valet. Omnis nanque sanctitas dum per aliquam voluptatem aut necessitatem violata aut amissa fuerit, vel quæque perdita virtus, ad statum suum vel integritatem, seu ad suam gloriam per penitentiam lacrymas recuperari & reuocari potest. Sola virginitas si semel perierit, ad pristinae integritatis stabilitatem pertingere minime valet. Cumque Nereus & Achilles hæc, laudando virginitatem, & alia proferendo, differerent plurima, quibus æternam mereretur actibus vitam, Domicilla prudentissima virgo dixit. Vtinam ad me olim ista dei sententia peruenisset, & nunquam ego nomen sponsæ suscepissem, nec hominis mortalis sponsonem. Nunc vero quia vobis deus aperuit os ad lucrandum animam meam, quicquid me facere vultis, accelerate quantocius. Quid multa? A sancto Clemente Papa consecrata, Aureliano sponso contempto ob hoc in Pontiana exiliata est insula. Inde Tarracinam adducta, nolensque idolis sacrificare, cum Euphrosina & Theodora sponis Sulpitij & Seruliani, à Luxurio fratre Aureliani igne cremata, palmam suscipere martyrij, quas sanctus Cæsaricus diaconus, qui etiam postea & ipse à prædicto Luxurio est martyrizatus, in sarcophago nouo simul condens sepeliuit. Hæc ideo, licet non fuerat hic tantum necesse loqui, addidimus tamen: quia penè quod Nereus prudentissimæ virgini Domicillæ dixerat, virginitatem perditam de reatu posse per penitentiam veniam consequi, nequaquam tamen valeret fieri virgo, sicut fuerat prius. Hoc sanctus Hieronymus Eustochio ad meliora studuit hortando mādare: cum omnia possit deus, suscitare virginem nō potest post ruinam. Quid enim est hic aliud non posse, quàm non velle? quod nonnullis aliis dici poterat verbis. Per quendam nanque sapientem dicitur deo. Tu autem dominator virtutum, cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis. Subest enim tibi cum volueris, posse: ergo ubi nō est velle dei, deest posse. Deus quippe vt immutabilis est naturæ, ita immutabilis est voluntatis. Et vtique cum sit verax & iustus, non illum mendacium, neque iniustitia decet: quia sicut non valet mentiri, qui est veritas: ita qui iustus est nō potest iniuste facere quicquam. Nam omnia (teste propheta) quæcunque voluit dominus, fecit in cælo & in terra, omniaque eius iudicia iusta. Dum igitur niteremur ostendere quid volente deo fieri possit: quid vero illo nolente, fieri non valeret: & vt veridico eximioque doctore, cui quoad viueret, in omni scientia se comparare nemo audebat, non usurparet vaniloquus detrahere quispiam, cœpto ab ordine longius sumus digressi. Veruntamen qualis, quātūsvē vir iste fuerit, solius sancti Augustini testimonio qui velit plenius cognoscere, valet. Nam cum in libro primo quem contra errorem Iuliani Manichæi scripserat, qui nuptias sine dubitatione dicebat damnari: quod vero ex eis nasceretur, ab omni esset liberum obligatione peccati: plurimos contra huiusmodi pestiferum dogma, ca-

tholicos introduxisset testes, ita intulit dicens. Nec sanctum Hieronymum qui presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem transiens ecclesiam, in locis sanctis, atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ætatem: cuius nobis eloquium ab oriēte in occidentem instar solis lampadis resplenduit. Omnes denique vel penè omnes qui ante illum aliquid ex vtraque orbis parte de doctrina ecclesiastica scripserat, legit: nec aliam de hac re quàm prædixi, tenuit, prompsitque sententiam. Qui cum exponeret Ionam prophetam, apertissime dixit: quod etiam paruuli peccato offensionis Adæ tenerentur obnoxij. Hæc Augustinus in prædicto libro. Idem itaque Hieronymus contra Celsum, Porphyrium, & Iulianum Augustum, rabidos aduersus Christum canes, & contra insectatores ecclesiæ, vel eorum qui putant ecclesiam nullos philosophos & eloquentes habuisse doctores, magno desudauit ingenio, vt sciāt quales & quanti viri eam fundauerint, extruxerint, atque ornauerint: & desinant fidē nostram rusticæ simplicitatis arguere, suamque potius imperitiā recognoscere. Innumeris præterea libris apostolorum prophetarumque constructionibus. Et post pauca. Nunc, inquit, mysterium iniquitatis operatur, & garrir vnusquisque quod sentit: ego solus sum qui cunctorum gloria mordear. Pluribus quippe ait, qui me dicunt hoc opus inflammatum inuidiæ facibus scribere, breuiter respōdebo, nunquam me hæreticis pepercisse: sed omni egisse studio vt hostes ecclesiæ, mei quoque hostes fierent. Impossibile est omnino & longum de isto viro, eiusque districta vita, & illius moribus retexere omnia. Vnius enim miraculi huius monasterij quoddam priscorum simile, quod per succedentiū relationem memoriæ nondū obliuio abstulit, & à religiosis viris, qui cælestis patriæ amore Bethlehē fuere, huc est delatum, huic compendioso necō sermone. Quadam nanque die aduersperascente, cum Beatus Hieronymus vnā cum fratribus (vt monachis mos est) ad sacram lectiōnem audiendam sedisset, & præcepta diuina declararet, subito tribus claudicās, quarto suspensus pede, ingens leo cœnobij claustra ingressus est. Quo vtique viso fratres perterriti, nonnulli in fugam sunt (vt est metus fragilitatis humanæ) conuersi. Sanctus vero Hieronymus veluti aduentanti hospiti, intrepidus leonis aduentui obuiauit. Qui videlicet dum sibi pariter propinquassent: & quia loqui leo, vt suæ naturæ est, minime poterat, vt cunque valuit, prædicto patri, læsi quem habebat pedis obtulit plantam: vocatis tunc fratribus præcepit, vt diligenter læsum abluerent pedem, inquirētes cur ita leo claudicās iret. Quod dum factum studiose fuissent intuiti, vulneratam à sentibus inuenerunt plantam leonis. Figitur cum alimento diligenter adhibita cura, de læsionis icū, ilico conualuit. Omni ergo beluine feritatis deposita rabie, cœpit inter eos vltro citroque quasi domesticum & trāquillum animal pariter cōmorari. Hoc etenim beatus Hieronymus

cognito,

cognito, sic fratribus ait. Eia fratres, studiose adinuicem rogo perpēdite, quid huic leoni operis congrui, nostræ vtilitatis addamus, quatenus ab eo leuiter perfici, & efficaciter fieri possit: quia certe credo quod non tantum pro sui pedis salute huc illum miserit deus, qui ei mederi sine nobis potuerat, quantum vt nobis suæ visitationis demonstraret indicio, per hunc nostræ necessitati, mirabiliter se velle præbere iuuamen. Tunc prædicti fratres, tale concorditer humiliterque patri responsum dedere dicentes. Tu pater bene nosti, quod asinus qui à saltu vsui nostro ligna deferre solitus est, custodis solitudine indiget, & ne à qualibet improba bestia deuoretur, satis veremur. Idcirco ergo si tibi placet, & rectum videtur, huic leoni aselli nostri iniungatur solertia, vt eum subsequens ducat ad pastum, reducatque remeans domum. Ita & factum est: nam iniuncta leoni cura asini more pastoris industrij eundo ad pastum socius incessanter itineris, rure pascendo vbicunque defensor tutissimus erat. Veruntamē vt se cibaret, & asinus solitū perficeret opus consuetis semper horis cum eo domum redibat. Interea dum hæc dilato tempore gererentur, educto quadam die ad loca pascuæ asino, graui leo ultra modū somno oppressus, obdormiuit. Leone nanque tunc grauiter soporato, cōtiguit vt per eandē viam negotiatores gradientes, olei emendi causa pergerent in Ægyptum. Qui ipsum sæpe videntes asinum pascentem, dum neminem vidissent adesse custodem, iniqua surripiente cupiditate, rapientes secum duxerunt. Expergiscēs itaque leo, quid sibi damni accidisset, nesciens: vt requireret tamen pascētem quem cōmissum habuit, ire cœpit. Qui cum solito non appareret in loco pascēdi, cōtristatus de discrimine leo mœstitia anxius, rugiendo aliqua parte diei, huc illucque ibat quærens quem perdiderat. Sed cum iam omnis reperiendi asini spes fuisset ablata, ad monasterij ianuam veniens perstitit. Consciens enim culpæ, non ausus est ingredi quod prius cum asello solebat. Quem beatus Hieronymus vnā cum fratribus absque asino videns ad cellæ fores morari: & quia non solita hora fuerat reuersus, instigante famis necessitate compulsus, putauerunt eum occidisse animal suum, nolentesque ei tribuere annonam consuetam, dicebant. Vade & reliquum aselli quod tibi remāsit, mande, tuāque ingluuiem reple. Et licet hæc illi dicerent, erant tamen incerti vtrum hoc mali, an nō is perpetrasset. Quapropter exeuntes fratres ad loci pascuæ, quo iam præfatum animal deducere leo solitus erat, longe lateque peragrantes, quærebāt vt quoddam mortis indicium possent inuenire. Qui nullū interemptionis eius signum reperientes, redeuntes studuerūt hoc beato Hieronymo nuntiare. Quo audito, ait fratribus. Obsecro vos fratres, quanquam sustineatis asini damnū, hunc tamen ne exasperetis, neque abiiciatis leonem: sed eum vt dudum gubernantes, præbentesque alimenta nutrite, incidētesque in nemore ligna, vt ea vice asini nobis huc trahens deferre valeat, moderate necētes ligate. Ita & factum est.

Cumque sibi opus tunc nexum crebrius gereret, & iam redeundi tempus negotiatorum adesset, expleto die quodam opere, quamuis animal brutum, diuinitus tamen vt puto adinonitum, exiēs iuit ad agrum, huc illucque discurrens gyrando, nosse plenius cupiens quid fuisset de socio suo factum. Qui fatigatus iam nimium, quandoque ad publici itineris locum deuenit sublimē, quod dum anxius vt poterat, circumspiciendo prospiceret, cernebat procul venientes contra se homines cum onustis camelis, quos præcedens asinus veniebat: sed quia valde procul erat, hunc cognoscere minime potuit, tamen pedetentim se illis obuiam obtulit. Mos quippe illi dicitur esse regioni, vt quotiens cum camelis lōgius proficiscuntur, totiens antecedente asino funem camelorum gestante collo, subsequantur cameli. Nam dum prædicti itinerantes, id est negotiatores, appropinquassent leoni, ille cognito asino, sæuum rugiēs, cum ingenti strepitu irruit in eos, neminem nempe lædens eorum. Qui omnibus statim relictis, dementesque vt dignum fuerat effecti, in fugam conuersi sunt. Quibus videlicet fugientibus, terribiliter rugiens leo percutiebat cauda fortiter terram, perterritosque camelos, sicut erant onusti, ante se ad cellam iro coegit. Insolitam ergo rem fratres videntes, quod præcedens asinus, sarcinatique in medio cameli, & subsequens eorum terga leo pariter veniret, mox exeuntes modeste, curauerunt beato nuntiare Hieronymo. Quo audito foras egrediens, ianuas monasterij patefieri iussit benigne, summumque silentium imperauit dicens. Hospitibus nostris, id est camelis & asino, auferentes sarcinas eos leuiate, pedesque abluite, escas præbete, expectantes quid in hoc facto, suis voluerit dominus seruis demonstrare. Omnibus denique quæ erga camelos fuerant iussa peractis, cœpit leo vt dudum huc atque illuc gratulabundus per claustra monasterij ire, singulorum se fratrum vestigiis sternens, & quasi de perpetrata, quam non fecerat culpa, alludens cauda veniam postulabat. Quo viso, fratres penitentiam agentes, quod ei crudelitatis intulissent crimen, dicebant. Ecce pastorem nostrum, quem paulo ante vt voratorem crudeliter damnabamus, cū quanto eum præconij miraculo, vt huic crimen auferret, ad nos dignatus est mittere dominus. Beatus ergo Hieronymus futurorum præsciens, sic fratribus ait. Parati estote fratres in his quæ vsui refectiōnis sunt necessaria, vt hi qui nobis sunt futuri, absque molestia vt dignum est, hospites suscipiantur. Mox vtique imperata subsecuti, veloci quæque obedientia sunt expleta. Peractis quoque iussis, sermocinantibusque cum beato Hieronymo fratribus, subito venit nuntius, qui diceret ante monasterij fores hospites adesse, qui cœnobij patrem vellent videre. Hoc sæpe dictus pater audito, portas cellæ patefieri, eosque ad se ingredi iussit. Qui quamuis vocati, erubescendo tamē introeuntes, visoque beato Hieronymo, eius se prostrauere vestigiis pro culpa veniā postulantibus. Quos ipse clementer eleuans, admonuit, vt

fuis cum gratiarum actione vtentes rebus, alienas tāgere non vsurparēt, ac deinde sub dei presentia caute viuerent semper. Qua nimirum predicatione expleta, praecepit vt reficerentur, receptisque camelis abirent. Tunc illi vna voce pariter dixerunt. Obsecramus pater, vt ad ecclesie luminaria, necessitatemque fratrum, dimidium liquoris olei quod attulerūt cameli, suscipi iubeas: quia scimus & certi sumus, quod plus propter vestra quam pro nostra vtilitate, vt negociaremur, perreximus in Aegyptum. Quibus beatus Hieronymus ait. Non recte proculdubio postulatis: quia valde durum videtur, vt nos qui aliis compati, aliorumque necessitatem subleuare dando debemus, vos grauemus, vestra quibus non indigemus tollentes. Tunc illi, neque, inquit, hic cibum, neque quae nostra sunt, accipiemus, nisi quod poposcimus, prius iusseris fieri. Itaque vt praediximus, nunc dimidium quod attulerūt cameli olei liquorem suscipiatis, & deinceps pollicemur nos nostrosque haeredes, vobis vestrisque successoribus omni anno olei mensuram hinc esse duros. Sicque constrictus beatus Hieronymus, coactusque eorum precibus violentis, quae rogauerant, impleri praecepit. Sumpto quoque cibo, ac benedictione cum camelis accepta, exultantes gratulantesque ad propria remearunt. Haec autem Bethlehem acta & ab incolis loci illius haecenus afferendo ita fuisse narrantur. Bethlehem vero locus splendidus ciuitas fuit Dauid in tribu Iuda, vbi quondam dominus & saluator, vt impleretur prophetia. Veritas de terra orta est, in praesepe intra speluncam, ex virgine nasci dignatus est, & paruulus vagiit. Quod praesepe auro ar-

gentoq; ornatum (sicut sanctus refert Antonius) incessanter in eo luminaria ardent, plurimisque fruorum dei habitaculis vndique circumdatur. Os enim speluncae ad ingrediendum omnino angustum est. In cuius itaque ore, id est in ipso praesepe ingressu, beatus Hieronymus saxum scalpendo, monumentum sibi fieri iussit. Tanta vero idem corporis lassitudine, fatigatus est, vt etiam in stratu suo iacens, funiculo ad trabem suspensus, supinisque manibus appreheso erigeretur, vt scilicet officium monasterij prout poterat, exhiberet: traeseutesque in squalore corporis, vocisque tenuitate dies plurimi fluerent. Dehinc ipse vir beatus in librorum abundantia fultus, dictis suis sancto spiritu dedicatis, immobilem catholicae turrim ecclesiae, contra perfidorum iacula consummauit. Pergunt itaque ad visitandum consolandumque Hieronymum, dum in labore esset itidem catholici seniores, ad beatumque Augustinum episcopum, secum quidem animo ecclesiae catholicae cooperantem, corpore autem in Africa scribentem, sic inter caetera scripsit: Nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc te currente & longa spatia transmittente, nobis debetur otium. Igitur idem beatissimus, diebus vitae suae in spiritali opere irreprehensibiliter consummatis, nonagesimo octavo aetatis suae anno in domino requieuit. Bethlehem eum alma tenet iterum venturo domino offerendum. Dormiuit autem beatus Hieronymus anno imperij Theodosij iunioris duodecimo: imperante vtique illo, cuius anni nec inchoantur, nec finiuntur, Qui viuit & regnat per immortalia secula saeculorum. Amen.

Tertia seriei huius tomi finis.

LVTETIAE EXCVDEBAT HENRICVS

THIERRY TYPOGRAPHVS, X. KALENDAS

AVGVSTI, M. D. LXXIX.